ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ, ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 1 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 1 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2976

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ԱՅԼԱՊԷՍ ԽՈՐԹ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

Ուրիշ յատկանշական երեւոյթ մը, որ աչքի կը զարնէ Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան 15ամեակին առթիւ, Երեւանի պաշտպանը դիրքն է, Հայկական Արտասահմանի հանդէպ:

Այդ երեւոյթն ալ տարուէ տարի շեշտուելով, դարձեր է տեսակ մը «վարքագիծ», իրենց անձնական բացատրութեամբ:

Կարելի է ըսել թէ սկզբնական շրջանին շատ աւելի տաք էին, քան հիմա:

1922ին երբ հանգուցեալ Յ. Թումանեան եւ Ե. Թադեւոսեան Պոլիս եկան, «Հօմ»ը «Հօկ»ի վերածելու համար, տարբեր լեզու կը գործածէին:

1925էն սկսեալ, ուրիշ պատուիրակութիւններ կամ «կոմիսար»ներ եկան ու անցան Փարիզէն մինչեւ Ամերիկա: Տեղի ունեցան մտերմական զրոյցներ, պաշտօնական տեսակցութիւններ եւ հրապարակային բանախօսութիւններ, ճոխ սեղաններով եւ գինարբուքներով: Եւ փոխանակուեցան շռայլաբան հաւաստիքներ:

Անշուշտ բոլորովին ամուլ չանցան այդ ամէնը: Երբեմն կապեր ամրապնդուեցան, նորեր հաստատուեցան, եւ մասնաւորապէս Հօկը թեւ առաւ, իբրեւ նորօրինակ դեսպանութիւն:

Միեւնոյն ատեն խորհրդային դեսպանատան մէջ ծուարած գործակալներ եռանդով գործի լծուեցան, «չերտուարում» հաստատելու, ուսանողներ որսալու (գինը՝ 30 տոլար) եւ այլապէս «շինարար» աշխատանքներ կատարելու համար:

Այդ օրերուն, մարդիկ այն միամիտ հաւատքն ունէին թէ «տէր ու պաշտպան» ունին Երեւանէն մինչեւ Մոսկուա, մանաւանդ որ շատ բանուկ էին Փիրումովներու ձեռքերը, եւ «լիքը» ...

Երկար չտեւեցին վարդագեղ պատրանքները:

Առաջին հիասթափութիւնը՝ ներգաղթն էր որ պատճառեց: Աւելի ճիշդ՝ այդ առթիւ մշակուած եւ հետապնդուած քաղաքականութիւնը:

Մարդիկ հաւատալով թէ հայրենիք ունին — այն ալ բանուորա-գիւղացիական — տրամաբանօրէն կ'եզրակացնէին թէ ազատ են հոն երթալու ճիշդ այնպէս ինչպէս որ եւ է երկրի զաւակ: Մանաւանդ որ, օտարին օտարը լայն բացած էր իր դուռները այս հալածական ժողովուրդի վերջին մնացորդներուն առջեւ, ամէնէն եղերական օրերուն:

Իրականութիւնը եկաւ ապացուցանել թէ խորհրդային իշխանութիւնը ինքնուրոյն ուղեգիծ մը ունի նա՛եւ այս գետնին վրայ:

Եւ ներգաղթը վերածուեցաւ շնորհի կամ բախտախաղի, ենթակայ՝ օրուան հովերուն եւ Մոսկուայի կամ Երեւանի հայեցողութեան:

Արտօնութիւնը շնորհուած ատեն ալ,— ինչպէս վերջին մեծ վերադարձը՝ Յունաստանէն եւ Պուլկարիայէն — հաւատաքննական ձեւակերպութիւններն ու կոպիտ խտրութիւնները դարձան կատարեալ գայթակղութիւն:

Ու մինչ կը կարծուէր թէ 1931–32ի 7–8000ին պիտի յաջորդէին նոյնքան կարեւոր կարաւաններ, յանկարծ ճամբաները փակուեցան, եւ ներգաղթը այսօր համազօր է Ֆրանսայի կամ Իռլանտայի ազգային վիճակահանութեան պարգեւին:

Կը բաւէ յիշել միայն վերջին խրոխտութիւնը,—1200ի ցուցակագրումը Ֆրանսայի մէջ, այնքան փոքրոգի կաշկանդումներով եւ տմարդի ձեւակերպութիւններով:

Այս եւ ուրիշ պատճառներով, սառոյցները փոխանակ հալելու, նորէն թանձրացան եւ դարձան անթափանցելի, Երեւանի եւ Արտասահմանի միջեւ:

Այն աստիճան որ, կարելի է ըսել թէ Երեւանի ներկայ իշխանութիւնը շատ աւելի խորթ կը թուի, քան տարիներ առաջ:

Եւ միայն ներգաղթի առթիւ չէ որ կը զգացուի այդ անորակելի պաղութիւնը:

Առէք որ եւ է խորհրդահայ թերթ եւ գտէք տաք խօսք մը Հայկական Արտասահմանի մասին:

Հետեւեցէք անսկիզբ եւ անվախճան ժողովներուն, բանաձեւերուն, կառավարական կամ կուսակցական որոշումներուն, եւ փնտռեցէք շօշափելի փաստ մը, որ ապացուցանէ թէ Երեւանի սիրտը կը տրոփէ Արտասահմանի համար:

Փնտռեցէք, վերջապէս, որ եւ է տրամադրութիւն, որ համոզէ թէ գոնէ մտաւորականութիւնը եւ նոր սերունդը կը հետեւին Արտասահմանի տեսակէտներուն եւ բաղձանքներուն, հոգ չէ թէ անզօր ըլլան մեծ գործեր կատարելու:

Թառած՝ իրենց աթոռը եւ փակուած՝ իրենց կարմիր եւ անթափանց պատեանին մէջ, անոնք չյօժարեցան ականջ տալ նոյն իսկ տարրական հարցի մը, ուղղագրութեան բարեփոխման մէջ: Հարց մը որ կապ ունի Երկրի եւ Արտասահմանի մշակոյթի մերձեցման եւ զարգացման հետ:

Որո՞ւ համար գաղտնիք է որ, ամէնէն թթու «Հայաստանասէրն» անգամ ձեռք չառներ կամ խրտչելով կը թղթատէ Երեւանի հրատարակութիւնները, նոյն այդ ուղղագրութեան պատճառով: Մինչ հատորները հատորներու վրայ կը դիզուին անդին, միայն սակաւաթիւ գրասէրներու գրադարանները զարդարելով ասդին:

Մենք յիշեցինք պատահական օրինակ մը: Եւ սակայն ո՜րքան խօսուն է ան, իբրեւ հոգեբանական երեւոյթ:

Այնքան տենչերու եւ տեսակէտներու մէջ, Երեւանը վերջին պահուն կատարեց մէկ նշանաւոր զիջում, անշուշտ բանաւոր հօտի տեղ դնելով Հայկական Արտասահմանը, — բարեհաճեցաւ կաթողիկոս մը շնորհել եւ նուիրակ մը ճամբայ հանել, պտուղ հաւաքելու համար ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պ. ԼԱՎԱԼԻ ՆՈՐ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ 77 ՁԱՅՆՈՎ

Բուռն բողոքներ բացառիկ օրէնքներու դէմ

Ճակատամարտը չէ վերջացած տակաւին

Հինգշաբթի օրուան յաղթանակէն յետոյ (120 ձայն), Լավալի դահլիճը ուրբաթ օրն ալ յաջողութիւն մը շահեցաւ, այս անգամ նուազած մեծամասնութեամբ, 77 ձայնով (247ի դէմ 324):

Հինգշաբթի օր կառավարութիւնը վստահութեան խնդիր յարուցած էր, պահանջելով ուրիշ ամէն բանէ առաջ զբաղիլ իր ելմտական քաղաքականութեան քննութեամբ: Ուրբաթ օր բուն իսկ այդ քննութիւնն էր որ սկսաւ: Ճակատամարտը չէ վերջացած տակաւին եւ Պ. Լավալ նոր եւ աւելի ծանր տագնապ մը պիտի անցընէ երեքշաբթի օր, երբ կը քննուի ազգայնական կազմակերպութեանց լուծման խնդիրը:

Ուրբաթ օրուան վիճաբանութիւնները բացաւ Պ. Թորէզ, համայնավարներու ներկայացուցիչը, խստօրէն քննադատելով դահլիճին ելմտական քաղաքականութիւնը: Բացատրեց թէ կացութիւնը շատ աւելի ծանր է այսօր քան անցեալ յունիսին, երբ լիազօրութիւն կը տրուէր դահլիճին, հրամանագիր — օրէնքներ հրատարակելու համար. թէ Ֆրանքը անդարմանելի վիճակի մը մատնուած է, թէ հրապարակին վրայ կ'իշխեն գողերը, թէ խոնարհներն են որ զոհուեցան եւ հարուստները շահեցան, թէ ապրուստի գինը կը բարձրանայ միշտ, գործազրկութիւնը կ'աւելնայ, տագնապը կը սաստկանայ, ելմտացոյցին բացը կը շարունակուի, ոսկին կը փախչի: «Կառավարութիւնը Ֆրանքին գինը կոտրելու ճամբան է որ կը պատրաստէ: Համայնավարները կը պահանջեն տուրք հաստատել խոշոր հարստութեանց վրայ եւ անմիջապէս մասնաւոր տուրք մը զանձել խոշոր եկամուտներէն»:

Այս առթիւ յիշեց կարգ մը թուանշաններ.— «Պ. Լավալ կը բողոքէ այն մեղադրանքին դէմ թէ հարուստները պաշտպանած է: Բայց չէ՞ որ հրամանագիր օրէնքներով հարուստին հարստութեան միայն մէկ մասը առնուած է, իսկ աղքատին՝ անհրաժեշտը: 80,000էն 100,000 Ֆրանք եկամուտի համար աւելցած է 25 առ հարիւր տուրք: Կը նշանակէ թէ 90,000 Ֆրանք եկամուտի համար տուրքի յաւելումը եղած է 92 Ֆրանք, մինչդեռ պետական փոքր պաշտօնեայ մը 1200 Ֆրանք կը կորսնցնէ իր թոշակէն: 250,000 Ֆրանք եկամուտ ունեցող հարուստը իբրեւ յաւելուած պիտի վճարէ 9408 Ֆրանք, իսկ 21 պաշտօնեաներ որոնք միասին 250,000 Ֆրանք կը շահին, պիտի վճարեն 25,000 Ֆրանք, այսինքն հարուստ հարկատուին եռապատիկը: Կառավարութեան այս աղետալի գործունէութիւնը չարդարանար գոնէ կացութիւնը վերահաստատած ըլլալու չքմեղանքով: 1935ի ելմտացոյցը 10 միլիառ բաց կը ցուցնէ, յաջորդ ելմտացոյցը՝ վեց միլիառ, գանձը պարապ է եւ փոխառութիւններով կը լեցուի, խնայողութիւնները ետ կ'առնուին, 4 միլիառ Ֆրանքի ոսկի փախած է երկրէն, ահա ձեր կատարած գործը»:

Նոյն ուժգնութեամբ արտայայտուեցաւ Պ. Վէնսան Օրիոլ, ընկերվարականներուն ներկայացուցիչը, «նպարավաճառի հաշիւ» անուանելով ելմտական նախարարին ներկայացուցած հաշիւները: Բացատրեց թէ կառավարութիւնը «ոչ վերակենդանացուց տնտեսական կեանքը, ոչ ապրուստը աժանցուց, ոչ ալ ելմտացոյցին բացը գոցեց: Իր կարծիքով, հրամանագիր օրէնքներուն զոհ գացին, պետական պաշտօնեաներէն եւ հանգստեան թոշակաւորներէն վերջ, հողագործները եւ առեւտրականները»:

Այս յարձակումներու ընթացքին, Պ. Լավալ յաճախ տեղէն ցատկելով սուր սլաքներ կ'արձակէր:

— «Երբ մենք իշխանութեան գլուխ անցանք, 20 միլիառի բաց մը կար: Մենք միջոցը գտանք զայն դիմաւորելու, բացառիկ տնօրինութիւններ կատարելով: Դուք ալ ցոյց տուէք այն քաջութիւնը զոր ունեցայ ես, ընդունելով իշխանութիւնը, մինչ ուրիշներ չէին ուզեր պատասխանատուութիւն ստանձնել, որովհետեւ գիտէին որ շատ ծանր էր»:

Վիճաբանութեանց մասնակցեցաւ նաեւ Պ. Լէօն Պլում, անխնայ քննադատելով կառավարութիւնը: «Մենք, ըսաւ, վստահ ենք թէ երկիրը պիտի արթննայ եւ մենք պատրաստ ենք կա՛մ շարժման գլուխն անցնելու, մէկ ազդանշանի վրայ, եւ կամ անոր խառնուելու մեր բոլոր ուժով»:

Քննադատութեանց պատասխանեց ելմտական նախարարը, երկար ճառով մը: Բացատրեց թէ առանց հրամանագիր – օրէնքներուն պետութեան ծախքը պիտի բարձրանար 60 միլիառ Ֆրանքի, մինչդեռ այժմ 48 — 49 միլիառէն աւելի չպիտի ըլլայ: Մենք չենք կրնար կոտրել Ֆրանքին գինը: Եթէ Ամերիկա արժեզրկման դիմելով յաջողեցաւ, պատճառը այն է որ պարտք չունի: Գալով Անգլիոյ, ան միաժամանակ աւելցուց իր արտադրութիւնը եւ փակեց իր սահմանները, շնորհիւ իր աշխարհագրական դիրքին: Պելժիոյ մէջ դրամատուներն էին որ պարտադրեցին արժեզրկումը: Կարելի չէ միեւնոյն բանն ընել Ֆրանսայի մէջ: Իմ մասիս, ես արժեզրկման չպիտի դիմեմ դրամատուներուն հաճոյք պատճառելու համար»:

Ուրիշ թէր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, 77 ձայնի մեծամասնութեամբ քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որ «նկատի առնելով եղած տնօրինութեանց բացառիկ եւ առժամեայ հանգամանքը, վստահութիւն կը յայտնէ կառավարութեան, շարունակելու համար Ֆրանքին պաշտպանութեան աշխատանքը եւ կը պահանջէ անյապաղ գործադրել նախատեսուած մեղմացումները՝ ի նպաստ փոքր պաշտօնեաներու, համեստ հասոյթներու, նախկին ռազմիկներու եւ երկաթուղիի բանուորներու»: Վստահութիւն կը յայտնէ նաեւ հողագործական արտադրութեանց վերարժեւորման համար, եւ կ'անցնի օրակարգին:

Քուէարկութեան ատեն համերաշխութեան կոչ մը ուղղեց հաշուակալ Ֆրանսէն Պուիյոնը: Իսկ Պ. Լավալ նորէն սուր ակնարկներ ուղղեց.

— «Մենք ոչ ոք խաբեցինք: Տասը միլիառ Ֆրանք խնայելու խնդիր ունէինք. միայն ընտրական պայքարի ծրագիր մը բաւական չէր հարցը լուծելու համար: Ես կը սպասեմ որ բեմ բարձրացող մեծ ատենաբանները իրենց ծրագիրը բերեն եւ ժողովէն պահանջեն ընտրութիւն մը կատարել իմ եւ իրենց միջեւ: Պէտք չէ որ երեսփոխանները միայն յառաջիկայ ընտրական պայքարի մասին մտածեն»:

Արքայից Արքան ճակատ գնաց

Իտալիոյ խորհրդաւոր շարժումները

Հայիլէ Սելասիէ, Եթովպիոյ կայսրը, Տէսիէ մեկնեցաւ հինգշաբթի օր (հիւսիսային ռազմաճակատ): Ուղեւորութիւնը գաղտնի պահուած էր եւ միայն յաջորդ օրը իմացուեցաւ: Կայսրը պալատէն մեկնեցաւ հարիւրաւոր կառքերով, ընկերակցութեամբ ելմտական, ներքին եւ թղթատարական նախարարներուն եւ իր անձնական բժիշկին: Կայսրուհին, երկու իշխանուհիները եւ կրտսեր իշխանը կարաւանին հետեւեցան մինչեւ 25 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ: Բուն կայսեր կառքին կը հետեւէին երկու բեռնակառքեր՝ լեցուն ուտելիքներով եւ զէնքերով եւ 25 զինուորներ: Կարաւանը գիշերը անցուց Տէպրա Պէրհան, մայրաքաղաքէն 150 քիլոմեթր հեռու եւ Տեսիէ հասաւ շաբաթ օրը: Կը կարծուի թէ մինչեւ Թիկրէ պիտի երթայ օդանաւով: Անցեալ շաբթու ալ հարաւային ճակատը գացած էր (Օկատէն), մինչեւ Ճիճիկա թռչելով:

Հապէշական աղբիւրէ կը հեռագրեն թէ 150,000 զինուորներ կեդրոնացած են Տէսիէի մէջ, իսկ նոյնքան ալ՝ շրջակաները:

Կը հաւատան թէ իտալական բանակին նոր ապագայ յարձակողականը պիտի սկսի 3000 հոգինոց զօրամասով մը փոխանակ խոշոր բանակի մը:

Հապէշները կը ծանուցանեն թէ գրաւած են Վալ-Վալը, Իտալական Սոմալիի սահմանին վրայ: Իտալական հրամանատարութիւնը կը հերքէ այս լուրը:

*** Ազգերու Դաշնակցութեան 18երու յանձնախումբը (պատիժներ) պիտի գումարուի դեկտեմբեր 12ին, քննելու համար քարիւղի, բամպակի, երկաթի, պողպատի եւ ուրիշ նիւթերու արգելքի խնդիրը: Իտալիոյ մէջ գայրոյթը կը սաստկանայ այս հեռանկարին առջեւ: Նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ գումարեց ուրբաթ օր: Զարմանալի լռութիւն մը կը տիրէ Հռոմի մէջ: Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է թէ Մուսոլինի քարիւղի արտածման արգելքը պիտի նկատէ եթէ ոչ թշնամական, առ նուազն ոչ - բարեկամական ընթացք, ի հարկին դիմելով ծայրայեղ միջոցներու:

Իտալական զօրք Ֆրանսական սահմանին վրայ?

Ուրիշ պետութեանց կարգին, Ֆրանսան ալ հաւանութիւն յայտնեց արգիլելու քարիւղի արտածումը, ինչ որ մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Լոնտոնի մէջ:

Թէեւ Հռոմի մէջ կը հերքեն այն զրոյցները թէ Իտալիա աւստրիական սահմանէն զօրք փոխադրած է Ֆրանսական սահմանին վրայ, բայց իրազեկներ կը հաստատեն թէ Մուսոլինի հասկցուցած է որ ի հարկին այդ ալ պիտի ընէ, եթէ Ազգաժողովը արգիլէ քարիւղի արտածումը: Ֆրանսայի ընդհ. սպայակոյտը լարուած հետաքրքրութեամբ կը հետեւի այս հաւանականութեան. որովհետեւ այն ատեն Ֆրանսան ալ պիտի հարկադրուի զինուորական տեղափոխութիւն կատարել, մինչդեռ Փարիզ եւ Հռոմ նախապէս համաձայնած էին որ Ֆրանքօ-իտալական սահմանագլուխէն զօրք փոխադրուի գերմանական սահմանագլուխ:

ԱՆԵԼ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Կացութիւնը տակաւին չէ պարզուած Յունաստանի մէջ: Հազիւ մէկ շաբաթէ ի վեր իշխանութեան գլուխ անցած, Գէորգիոս Բ. կը գտնուի կատարեալ անել մը առջեւ: Զօր. Քոնտիլիս եւ ուրիշ նախարարներ կը շարունակեն ընդդիմանալ ընդհանուր եւ անխտիր ներման: Զօրավարը իր յոյսը դրած է Աթէնքի պահակազօրքին վրայ: Այս պահակազօրքին սպաները յայտարարութիւն մը ուղղեցին թագաւորին, հաւատարմութիւն յայտնելով, բայց միեւնոյն ատեն պնդելով որ անցեալ մարտի ապստամբութեան մասնակցող սպաները չվերահաստատուին եւ գաւառները բանակին հսկողութեան տակ:

Միւս կողմէ կասկած չկայ թէ մեծ դժուարութիւններու պիտի հանդիպի Տէմերճիսի դահլիճը, քանի որ կ'ուզէ լուծել խորհրդարանը եւ նոր ընտրութիւններ կատարել: Նախկին վարչապետ Ցալտարիս ընդհ. ներման կուսակից ըլլալով հանդերձ հակառակ է խորհրդարանին լուծման:

Զօր. Փափագոս, Քոնտիլիսի դահլիճին զինուորական նախարարը, յայտնեց թագաւորին թէ բանակին սպաները հակառակ են ապստամբութեան մասնակցող սպաներու վերահաստատման: Հեռագրի մը համաձայն, Աթէնքի առեւտրականները եւ գործարանատէրերը որոշած են ուժ տալ թագաւորին, ընդհ. ներումը գլուխ հանելու եւ ազգային միութիւնը յաջողցնելու համար:

*** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն.— Երբ թագաւորը պալատ կանչեց Զօր. Քոնտիլիսը եւ հրամայեց ցանկ մը կազմել ընդհ. ներման համար, նկատի ունէր բոլոր դատապարտեալները, բանտարկեալ թէ փախստական: Նախարարական խորհուրդը անմիջապէս նիստ գումարեց եւ շատ բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան: Երեք նախարարներ ձգեցին գացին: Մեծամասնութիւնը կուսակից էր միայն մասնակի ներման, իսկ բոլորովին հակառակ էր Վենիզելոս եւ Զօր. Փլասթիրաս ներս ընդունելու: Գիշերուան ժամը 10,30ին Զօր. Քոնտիլիս վերադարձաւ պալատ, հաղորդելու համար դահլիճին պատասխանը: Թագաւորը պնդեց ընդհ. ներման մասին, առանց որ եւ է խտրութեան, որպէսզի կարելի ըլլայ տեւական խաղաղութիւն հաստատել: Զօր. Քոնտիլիս կէս գիշերին վերադառնալով, նորէն ժողով գումարեց, բայց անօգուտ: Պետական տպարանին տպագրիչները, որոնք վեց ժամէ ի վեր կը սպասէին ընդհ. ներման հրամանագիրը տպելու համար, տուն վերադարձան առանց որ եւ է բան ընելու:

Եթէ ընդհ. ներում հռչակուի, բանտերէն պիտի արձակուին 578 դատապարտեալներ եւ Յունաստան պիտի վերադառնան 400 փախստականներ, որոնց մեծ մասին ծախքերը կը հոգայ Տիկին Վենիզելոս (միլիոնատէր է): Գրաւուած կալուածները չպիտի վերադարձուին եւ Վենիզելոսեան սպաները չպիտի կրնան վերադառնալ բանակին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ ԱՌԵՒԱՆԳՈՒԱԾ աղջիկը (18 տարու) գտնելու համար շարժման մէջ դրուած են ոչ միայն յայտնի եւ գաղտնի ոստիկաններ, այլ եւ յատկապէս մարզուած շուներ: Անցեալ շաբաթ ալ առեւանգութեան ուրիշ փորձ մը կատարուած էր: Առեւանգիչը, պառաւ եւ կաղ կին մը, տեսնուեր է Մարսէյլի պողոտային վրայ, երախան ալ միասին: Առեւանգիչները 50,000 Ֆրանք փրկանք կը պահանջեն աղջկան ծնողքէն:

ԳԱՀԻՐԷԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ, որ փակուեցաւ նոյեմբեր 14ին եւ պիտի վերաբացուէր նոյն ամսու 29ին, փակ պիտի մնայ մինչեւ դեկտեմբեր 6, կիրքերը դեռ հանդարտած չըլլալով:

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Գ.

Մինչեւ այժմ դրաղեցանք Կոմիտասի աշխատանքին արտաքինով (ազգային մտահոգութիւն):

Հիմա դիտենք ներքին երեսը,— բովանդակութիւնը (մարդկային մտահոգութիւն):

Կոմիտաս կը հարցնէ ինքզինքին, կը հարցնէ պատմութեան, կը հարցնէ միջավայրին.

— Ի՞նչ է Հայը, իբրեւ մարդ:

Որոշ է իր պատասխանը: Երկու վարդապետութիւններ պատասխաներ են, այդ հարցումին, զանազան բացատրութիւններով, զորս կրնանք վերածել երկու տարազի:

1.— Մարդը = Մարմին + Հոգի:

2.— Մարդը = Աշխարհագրական նիւթ:

Կոմիտաս կ'ուրացնէ երկրորդ պատասխանը:

Առաջին տոթիւ զարմանք կը պատճառէ, որ ինք, Հուլթեամբ միսթիք, նախասիրութիւն ցոյց կուտայ նիւթապաշտ վարդապետութեան բացատրութեան: Սակայն կը փարատի այդ զարմանքը, երբ կը փորձենք մեկնել այդ երկու հակադիր տարազները: Ոգեպաշտ դպրոցին ներկայացուցիչներէն մին, Թուսոյի Շթայնէր, կը պնդէ թէ մարմինը ձեւն է հոգիին, եւ պատկերազարդելու համար իր տեսութիւնը երաժշտական օրինակով մը՝ կ'աւելցնէ թէ տիեզերական շունչն է որ մարդկային մարմինը կը վերածէ զանազան նուագարաններու,— սրինգ, քնար, եղջերափող, դափ, տիկ (cornemuse),— ճիշդ ինչպէս երբ, բառ ի գիպառական աւանդութեան, արեւին ճառագայթները կ իյնային Մեմնոնի հսկայ արձանին վրայ, արձանը կը փոխակերպուէր նուագարանի՝ միջոցը լեցնելով հրաշալի երաժշտութեամբ մը:

Ի՞նչ է տարբերութիւնը, երբ Կոմիտաս, գիտակցաբար չփոթութիւն ստեղծելով մարդկային եւ աշխարհագրական երկու տարրերու միջեւ, Հայը կը վերածէ նուագարանի մը, որուն ձայները փոխ առնուած են ծանօթ լեռներէ, առուակներէ, անտառներէ: Ըստ Կոմիտասի, Մեմնոնի քրմական արձանն է Հայը, որ յանկարծ նուագարանի մը կը փոխակերպուի՝ երբ իր մէջէն կ'անցնին բնաշխարհի հովերը: Այս ձեւով՝ աշխարհագրական երաժշտութիւն մըն է այն զոր կուտայ Կոմիտաս: Կամ՝ բնապաշտիկ արուեստ մը:

Արեւմուտքի մէջ, իմացական փորձարկութիւններու ճամբով է որ տրամաբանապաշտութիւնը կուզայ արուեստը դնել բնութեան հետ հաղորդակցութեան մէջ: Կոմիտասի մօտ, ընդհակառակն արուեստը կը տարուի բնութեան հետ դգուանքի՝ մեկնելով պատմական եւ աշխարհագրական թելադրանքէ մը: Նոյն իսկ կարելի է ըսել թէ Կոմիտասեան արուեստին մէջ դժուար է ճշդել protagonisteը,— դուք առաջին փլանի վրայ կը դգաք երբեմն հայրենի հովը, որ Բիւրակնի ջուրերուն կը զարնուի, կամ եզրայրական եզը, որ արտին մէջ օրն իրկուն կ'ընէ գիւղացիներուն հետ նո՞յն վեհասակտական իրաւունքով: Ինչո՞ւ այս թատերական ըմբռնումը: Որովհետեւ.— Ոչ մէկ ժողովուրդ այնքան թրծուած է իր միջավայրին տարրերով, որքան Հայը: Կ'ըսեն թէ ռուսական տափաստաններու հողերանական արտայայտութիւնը կայ Թուսերուն վրայ: Բայց ամէն ժողովուրդ չի կրնար հաղորդակցիլ իր միջավայրին հետ: Թուրքը չկրցաւ աշխարհագրականանալ այն հողերուն հետ, որոնց վրայ կը գտնուի: Այս երկու օրինակները բաւական են, կարծեմ, որոշ վերապահութեան մը տակ գնելու լամարքիզմը: Նպաստակ չունիմ ներկայացնելու Հայուն յեղաշրջական processusը, կ'ուզեմ արձանագրել միայն թէ Հայը, Հուլթեամբ գիւղացի, հօր կողմէ ազգական է բնութեան: Ահա թէ ինչու, հակառակ Արեւմուտքցիի հիւանդագին narcissismeին, որ չարունակ կը պեղէ եւ կը պաշտէ ինքզինքը՝ իր Ubերին կեանքին հիացումէն տարուած, հայկական humanismeը կը մտածէ սէր մը ապրելու ոչ միայն ներքին, այլ եւ արտաքին կեանքով,— բնութեան կշռոյթով:

Եւ բնութեան այդ կշռոյթն է, որ կ'արձագանգէ Կոմիտասի բերած երաժշտութեան մէջ: Ֆաղքենի յուզումներ չեն, հիւանդ զգացումներ չեն, որ կը բաբախեն այդ արուեստին մէջ, ոչ ալ իմացական voulu երանգախաղեր, այլ անկեղծ, կենդանի, սրտապարար ձայներ, որ համանուագ մը կը կազմեն: Ամէն անգամ որ Կոմիտասի երգերը կը լսեմ, կը խորհիմ որ պոլիֆոնիկ կ'երեւակայեմ թէ orchestration մը կը կատարուի յանկարծ: Ձեմ գիտեր, ուրիշներ ալ նկատա՞ծ են արդեօք որ Կոմիտասի համերգները կը նմանին համանուագներու,— Միխաիր կը փոխակերպուի հսկայ քնարի մը, Վանայ լիճը՝ ջութակի, Մշոյ դաշտին հովը՝ սրինգի, Մասիսը՝ դափի...

Ու եթէ նկատած չէք, կարդացէք Կոմիտասի սա հատուածը, որ կուտայ համանուագի իրական դպայախտութիւն մը.—

«Արեւն արդէն թեւել ու գիշերն իր մութին է փոել. ցորեկը հանգել ու գիշերն է գործի կանգնել: Երկու ծով գէմ դէմի են ծառացել՝ կապուտակն երկնային ու զուարթուն, եւ սեւուկն երկրային ու արթուն. լուսինն անցել է սարերի գլուխը՝ հերկելու չարան ամպերը. երգում են տարուբերք հովերը, իսկ ժաճկալն անցել է գութանուորների գլուխը՝ արթնցնելու պարարտ արտերը. նուագում են գլգլան առուակները: Վերեւ երկինքն է չնչում, տարբեւ՝ երկիրը. վերն աշխատում են լուսինն ու աստղերը եւ Հողմավար ամպերը, վարը՝ գութանն ու չինականք եւ գործավար եզները. վերեւ՝ կեանքն ու ստորեւ՝ ջանքը յուզում են միտքն ու որաի լարերը: Ծունկ է առնում չինականն ու չունեց տալիս իր չուրջը: Թե՛ւ է առնում գութանն ու թեւ տալի մշակին՝ պատռում է արտը, դիզում հողակոյտ ալիքներն աջ ու ձախ եւ ձեւում ոսկի ակօսների չարը: Հեւո՛ւմ է հեւում ամբողջ վարը, ե՛ւ կոկռում է գոմշուկը, ե՛ւ կանչում է գեղջուկը, եւ սուլում է սարի հովիկ, եւ փռփռում լեռան ծաղիկ, ե՛ւ գլգլում թոթով վըտակ, իսկ գութանի ա՞կ՝ հեծում, յալիս, ծվվում, մխտում, ճռճռում ու ճլվռտում են»:

Ահա գուսանրգը՝ վարպետին նըկարագրութեամբ: Դուք կրնաք այս նոյն դրուար orchestrationին վերածել Ալագեազը, Մոկաց - Միրզէն եւ միւս երգերը: Միշտ օրէնսդրական? համար առնելով Հայրենի բնութեան տարբերը: Եւ ամէն անգամ՝ մարդկային ձայը պիտի տեսնէք իբրեւ մէկ մասնիկը բնանկարին կամ բնանուագին: «Թորհրգատո՞ր ու պաշտելի գաղտնիք.— կ'աղաղակէ Կոմիտաս՝ այդ բնանուագը միշտ ականջին մէջ,— չինականը բնութեան դրկում, բնութիւնը չինականի սրտում վերաճին ու միաժամանակ ծնունդ են առնում: Իբրեւ վերջին եւ գեղեցիկ վկայութիւն, մէջ կը բերեմ նաեւ հետեւեալ հատուածը.—

«Շինականն այն կախարդ վարպետն է, որ կարդում է, հարազատօրէն, բնութիւնը, ստեղծում է բազմերգուն մտքեր, նոցա փչում է իր հզօր ու պարզ շունչը, դրոշմում է իր բնաւորութեան էականով՝ ներքին ու արտաքին լրիւ կեանքով, եւ կնքում է բառերով ու եղանակով իր հարազատ զաւակը՝ գութաներգը»:

X

Ի՞նչ կը հետեւի այս վերլուծումէն:

Վերադարձ դէպի գիւղաշխարհ՝ եթէ կ'ուզէք մտնել ձեր ցեղին սրտին մէջ: Այնտեղ է Հայը, որ կ'ապրի իր երգերով եւ հէքեաթներով:

Վերադարձ դէպի բնութիւնը՝ եթէ կ'ուզէք ստեղծել անկեղծ եւ բարտխուն արուեստ մը: Այնտեղ էր, որ Կոմիտաս գտաւ իր բազմաձայնութեան գաղտնիքը՝ համանուագի մը պատրանքին ջերմութեամբ:

Այդ վերադարձովն է որ Կոմիտասին գործը կը ներկայանայ իբրեւ աղբիւր ներշնչման.—

«Գութաներգին մէջ կը տեսնուի ապագայ հայկ.օփերային ձայնահէնքը:

Կայի, հնձուորի երգերու մէջ՝ ալ խտանքի երաժշտութեան սկզբնաւորութիւնը, (ապագան աշխատանքի երաժշտութեանն է, մանաւանդ երբ տիրապետեն զանգուածները եւ մեքենաները, հեռզհետէ վտարելով երաժշտական cérébrallismeը, dogmatismeը եւ pédantismeը):

Բազմաձայնութեան զարգացումով կարելի է կատարել երաժշտական մանկամարժութեան գեղեցիկ փորձ մը,— վարժեցնել զանգուածային կարգապահութեան, տաշելով հայկական դէգութիւնը կամ մեղմելով դէշ զարգացած անհատապաշտութեան մը չարիքները մեր մէջ:

Եւ դեռ ի՛նչ թելադրանքներ ու դասեր կան Կոմիտասի գործին մէջ:

X

Իմ այս վերլուծմանս վերջաւորութեան՝ անհրաժեշտ կը գտնեմ այստեղ մէջբերել կարծիքը Դ. Դէմիրճեանի, որ արուեստի փիլիսոփայութեան պատրաստութիւն ունի եւ ամաթէօր ջութակահար մըն է.—

«Կոմիտասը վէմն է Հայ երաժշտութեան, հիմնաքարը: Կոմիտասը այն իմաստուն ստեղծագործողն է, որ մեծապէս հասկացաւ ժողովրդական աղբիւրների կենսալից ուժը եւ իր նիւթը վերցրեց այնտեղից: Եւ այսօր Կոմիտասը այն երաժիշտը չէ, որին մենք ոտքական հարժանաւորների հարկըն մատուցանելու համար միայն յարգանքի խօսք ասենք: Այսօր արդէն պարզ է ամէն երաժշտի համար, որ մեր ժողովրդական երգի վրայ հիմնուող նոր երաժշտութիւնը Կոմիտասից է սկսում: Կոմիտասի գործը պրիմիտիվ (անմշակ, նախնական) չէր, ինչպէս սխալ մեկնել կ'ին կամենում ոմանք, ոչ էլ վերարտադրող էտնոգրաֆիա: Կոմիտասը ստեղծագործող էր նախ եւ առաջ: Կոմիտասի երգերը ստեղծագործութիւններ էին իրենց հիւթալից, կառուցիկ եւ միաժամանակ հարազատ բազմաձայնութեամբ (պոլիֆոնիա): Այդ բազմաձայնութիւնը չունի իր նախորդը, չունի իր տրադիցիան, դա հիմնովին Կոմիտասի սեփական ստեղծագործութիւնն է: Դա նրա մեծ երախտիքն է հայ երաժշտութեան զարգացման գործում: Եւ եթէ նրա երգի հիմնական մոտիվը խարում է ոմանց եւ մոլորեցնում՝ Կոմիտասին յետ տանելու դէպի ժողովրդական երգի հաւաքողի եւ էտնոգրաֆիական նիւթերի անմըշակ ներկայացնողի դերը՝ այդ շառաչուն մոլորութիւնը ցնդում է այսօր այն հիացման դիմաց, որ ամէն բանիմաց երաժիշտ զգում է հանդէպ կոմիտասեան բազմաձայնութեան:

Այսօր մեր երաժշտութիւնը առաջ է շարժւում եւ արդէն մենք տեսնում ենք այդ շարժման արդիւնքները: Բայց ոչ ոք չի կարող հերքել այն իրողութիւնը, որ մեր նոր երաժշտութիւնը շատ բանով է պարտական Կոմիտասին: Մեր ժողովրդական երգի աշխոյժ ոգին, նրա աշխատաւորական առողջ բնոյթը, նրա բնութեան, սիրոյ առողջ, լաւատես, կենսուրախ զգացումը,— այս ամէնը լաւագոյն հիմքերն են նոր աշխատաւորական, զանգուածային երաժշտութեան համար»:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԴԵՐԱՍԱՆԻ ՄԸ ԹՈՂՈՔԸ

Փարիզահայ դերասանապետներէն մին՝ անցեալ օր դիմացս ելլելով ըսաւ.

— Եղբայր, ի՞նչ է սա միութիւններուն բրածը ... Ամէն բան չափ մը եւ սահման մը ունի: Մեր կուսակցութիւններուն, միութիւններուն եւ հայրենակցականներուն բրածը չափազանցութիւն է:

— Բայց իրենց կատարած ո՞ր չափազանցութեան մասին է քու խօսքդ:

— Սպասէ որ ըսեմ: Մեր միութիւնները եւ մանաւանդ Հայրենակցականները գրաւած են ...

— Հայէլխտո՞նը արդեօք ...

— Համբերէ, եղբայր, երանի թէ Հայէլխտոնը գրաւած ըլլային ...

— Ի՞նչ գրաւած են ուրեմն ...

— Գրաւած են օրերը ...

— Օրե՞րը ... Միթէ կարելի՞ է գրաւել օրը ...

— Օրերն ալ գրաւած են, շաբաթներն ալ, ամիսներն ալ, ամբողջ տարին գրաւած են անոնք ... Ինչպէս աշխարհակալ պետութիւններ կան, նոյնպէս ալ օրակալ, շաբաթակալ եւ տարեկալ միութիւններ կան ... Մեր միութիւնները գրաւած են մեր օրերը եւ մեր օրերուն մէջ գտնուած Հայերը ...

— Քիչ մը լոյս նետէ խօսքերուդ մէջ ...

— Մեր միութիւնները լոյսն ալ գրաւած են, մութն ալ ... Տարին տասներկու ամիս հանդէս կուտան, պարահանդէս կը սարքեն, երեկոյթ կը կազմակերպեն, ցերեկոյթ կը կազմակերպեն ... Սա Տարօն Տուրուբերանի հայրենակցականն է որ գրաւած է դեկտեմբեր մէկը, միւսը Վասպուրականի հայրենակցականն է որ գրաւած է դեկտեմբեր երկուքը, երրորդը Մարզուանն է որ գրաւած է դեկտեմբեր երեքը, Բարձր Հայքի հայրենակցականը գրաւած է դեկտեմբեր չորսը. Շապին Գարահիսարը գրաւած է դեկտեմբեր հինգը, Պոլսոյ հայրենակցականը դեկտեմբեր վեցը, Աստափազարցիները դեկտեմբեր եօթը, ու այսպէս ամբողջ դեկտեմբեր ամիսը իր ցերեկներով եւ գիշերներով գրաւուած են մեր հայրենակցականներուն կողմէ ... Ցունուար ամիսը մէկէն մինչեւ երեսունը մէկ գրաւած են մեր գրական, քաղաքաբնատական եւ արհեստակցական միութիւնները, փետրուարը գրաւած են դպրոցական, ընթերցարանական միութիւնները, մարտը գրաւած են նորէն հայրենակցականները, յետոյ կուսակցութիւնները գրաւած են բաւական օրեր եւ ամբողջ տարուան մէջ ազատ օր մը չէ մնացած մեզի դերասաններուս համար, որպէսզի ներկայացում մը սարքենք եւ լեցուն սրահ մը ունենանք ... կը բողոքեմ ...

— Քու բողոքիդ մէջ ալ չափազանցութիւն կայ ... Ով ուժեղը կը գրաւէ: Դուն ալ եթէ ոյժ ունիս, օր մըն ալ դուն գրաւէ:

— Գրաւեմ սակայն օր գրաւելով չի լմնար ամէն բան ... Մարդիկն ալ գրաւելու է ... ըսինք թէ փետրուար չորսը գրաւեցի: Փետրուար չորսին Վանեցիները պարահանդէս ունին, որով Վանեցիները եւ իրենց բարեկամները իմ ներկայացումիս ներկայ պիտի չըլլան: Օր մը առաջ Սէօլէօզցիները ճաշասեղան ունին, որով անոնք ալ չեն գար թատրոն, օր մը վերջն ալ Ակնցիները թէյասեղան ունին, որով անոնք երկու օր վրայէ վրայ չեն կրնար բացառիկ ծախք մը ընել, երկու օր վերջ Ճապաղ գիւղի հայրենակցականը սարքած է տարեկան մեծ պարահանդէս մը, որով Ճապաղցիներուն վրայ ալ յոյս կարելի չէ դնել, երեք օր վերջ Խարբերդցիները չիյ քէօֆթէ պիտի ուտեն: Երբ բոլորը հում կամ եփած բան մը կ'ուտեն, դերասանը ի՞նչ գրաւէ եւ ինչ ուտէ ... օր գրաւելը դիւրին է, բայց մարդ գրաւելը դժուար ... դերասաններն օր գրաւելը կը նմանի պարապ կարաս գրաւելուն ... կարասին մէջ մեզը ըլլալու է ... որով՝ կը բողոքեմ ...

— Էվէլէ՞ա ...

— Ի՞նչ ...

— Դերասաններն ալ հնարամտութեան դիմելու են օրեր եւ մարդեր գրաւելու համար ... :

— Դերասանները ոչ թէ միայն հնարամտութեան, այլ ամէն բանի ալ կը դիմեն եթէ յոյս ունենան ...

— Մտի՛կ ըրէ: Դերասաններուն կէսը թատերագիր են հիմակ: Անոնցմէ մէկը թող թատերախաղ մը գրէ Կեսարիոյ վրայ, ներկայացնելով այդ քաղաքին բարքերը եւ աւանդութիւնները ... : Երբ ոք բեմադրէք այդ թատերախաղը վստահ կրնաք ըլլալ թէ բոլոր Կեսարացիները եւ անոնց հրէշակայքի հայրենակիցները գրաւած էք ... : Թատերախաղ մըն ալ կը գրէք Տրապիզոնի կեանքէ ... մէջը լազեր, սազեր, պար ու խամսի: Քաջ վստահ եղէք որ Սեւ Ծովի ամբողջ հայութիւնը ալիք ալիք պիտի խուժէ թատրոն: Երրորդ թատերախաղ մը Վանեցիներու վրայ: Բեմին վրայ է Արտամէտը, Շամիրամայ գուռը, Լիմը, Կտուցը, Աղթամարը եւ Մարկոս Նաթանեանի ուրուականը: Սրահը լեփ լեցուն: Ասոնցմէ զատ նոր թատերախաղեր հետեւեալ վերնագիրներով, Թէոդորոս Հայկազն եւ Միհրդատ Հայկազն, Չէնկիլէրի Հէկտաեարը կամ Դաւանութեան Գլուխը, Էրզի՛ո, Էրզի՛ո, Էվէրէկի Արծիւը եւ Ֆէնէսէի Առիւծը, Տէրսիմի Դիւցազունները, Արմաշի Հանդէսը, Բրգնիկի Ազատներ, Տօլմա Պաղչէի Պալատը եւ Շամիրամի Անկախ Պալատը, եւ վերջապէս Քոյծ Վարդան Մամիկոնեան:

Այս թատերախաղերը գրեցէք ու բեմադրեցէք, դերասաններդ, եւ այն ժամանակ բոլոր հայրենակցականները թուղթէ չէնքերու պէս պիտի փլին իրենց գրաւած օրերով ու մարդկերով.

— Բայց Արուե՞ստը, հապա Արուե՞ստը ... Մենք չենք կրնար Արուեստին քիթին խնդալ ...

— Մինչեւ հիմակ Արուեստին կոնակին կը խնդայիք, քիչ մըն ալ քիթին խնդացէք եւ վստահ եղէք որ արուեստն ալ ձեզի պիտի խնդայ, անունդ ձեր գրպանին ...

— Ոչ մէկ պայմանով չենք կրնար արուեստին քիթին խնդալ ...

— Այն ժամանակ հայրենակցական միութիւնները կը խնդան ձեր քիթին, գրաւելով օրերը, պաշարելով շաբաթները, դերեվարելով մարդերը եւ առեւանգելով գրպանները ...

— Մենք ալ բոլոր օրերը համօթի օրծ կը յայտարարենք ... Հարիւր վաթսուն հայրենակցական միութիւններ ցերեկոյթներ եւ երեկոյթներ կը սարքեն առանց մեզի դիմելու: Ոչ արտօնում կ'ընեն, ոչ ալ ներածում: Ճիշդ Իտալիոյ վիճակն է մերը: Գոնէ պատերա՞զմ հրատարակած ըլլային մենք ալ, որպէսզի իրրեւ պատիժ մեզի բանադրէին: Մենք անօթութեան հետ անգամ հաշտուած ենք: Մենք պարզապէս կը բողոքենք ...

— Բայց որո՞ւ կը բողոքէք ...

— Ազգերու Դաշնակցութեան:

— Ազգերու Դաշնակցութիւնը դերասաններէ չի բաղկանար:

— Զարմանալի կը սխալիս: Տարին տասներկու ամիս թատերական գործունէութեան մէջ է:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Հազար ասեն...

— • —

Հազար ասեն, հազար գրեն,
Ես իմ հողից ձեռք չեմ քաշի,
Հազար ասեն, հազար գրեն,
Ես իմ ջրից ձեռք չեմ քաշի:

Էնտեղ, որտեղ ես եմ ծնել,
Ազիզ տեղ ա նա ինձ համար.
Էնտեղ, որտեղ աչքս եմ բացել,
Սրբութիւն ա նա ինձ համար:

Էն լեզուն որ ես եմ խօսում
Մի պարգեւ ա աստուածատո՛ւր,
Էն խաչը որ ես եմ պաշտում,
Իմ հաւատքն ա հի՛ն, տրխտո՛ւր:

Իմ երկնքի կապոյտի պէս,
Աշխարհի մաքն գաս չես գտնի,
Իմ վաթանի սարերի պէս,
Արեւ երբե՛ք չես գտնի:

Ես իմ երկրի հարսն եմ սիրում,
Սաղմի - հասակ, սեւաչեա՛յ,
Իմ եարի պէս նազ ո՞վ ունի
Նաշխուն ծամեր — պծարեա՛յ:

Հազար ասեն, հազար գրեն,
Ես իմ հողից ձեռք չեմ քաշի,
Հազար ասեն, հազար գրեն,
Ես իմ ջրից ձեռք չեմ քաշի:

ԳԵՂԱՄ

ՀԱՅ ԵՐԳԱՀԱՆՆԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳՈՐԾԵՐՈՎ

Բ.

2.— Հայ երգահաններ, որոնք ընդհանրապէս մշակած են կովկասեան եւ արեւելեան երաժշտութիւնը:

Ամէնուն յայտնի է որ Հայը ապրած ըլլալով Թրքական, ռուսական եւ իրանեան իշխանութեան տակ, չի կրնար ազդուած չըլլալ այս վերջիններուն արուեստէն եւ բարքերէն, եւ որովհետեւ արուեստը միջավայրի արդիւնք է, բնական է որ երգահանները պիտի տարուէին նաեւ այս երկիրներու ազդեցութենէն: Հոս է որ Կոմիտասի արժէքը ցայտուն կերպով երեւան կուգայ, եւ կ'ըլլայ գերակշիռ: Անոր ընտրած նիւթերը մանրազնին քննութեան չեն կարօտիր, հակնատու համար թէ մաանաւոր զարձուածք ունին իրենց մեղեդիական գծովն իսկ: Եւ յայտնի է որ վարդապետին հաւաքած երգերը առնուած են մեծ մասամբ Թրքահայաստանէն, նախապատերազմեան շրջանին: Կովկասի եւ իրանեան հողամասի մէջ հաւաքուած հայ երգերը ունին համանուն երկիրներու ազդեցութիւնը, մինչդեռ Թրքահայաստանի հայ երգերը չունին թրքական ոճ: Պէտք է ենթադրել որ այս գաղութներուն մէջ ապրող Հայերը նուազ ենթարկուած էին թուրք ազդեցութեան, եւ կամ թրքական արուեստ չկար որպէսզի խափանէր հայ գեղջուկին ներշնչումը: Մինչդեռ Կովկասի գեղջուկ երգերը ունին վրացական, թաթարական, եւ բուն իսկ ռուսական «ռոմանս»ի գոյնը:

Այսպէս կամ այնպէս, կը տեսնուի որ կան երգահաններ, որոնք հայ անունը արժեցուցած են մշակելով դրացի երկիրներու երաժշտութիւնը: Անոնց գլխաւորներն են Ա. Սպենդիարեան, Կարօ Զաքարեան, Բարխուդարեան, Նիկողոս Տիգրանեան, որոշ չափով Ռոմանոս Մելիքեան եւ Թերեւս Տէր Ղեւոնդեան՝ սկզբնական շրջանին: Այս անունները այս բաժնին մէջ յիշեցի հիմնուելով ժամանակին հրատարակուած շատ մը գործերու վրայ, զորս չենք կրնար ընդունիլ իբր հայկական երաժշտութիւն, եթէ պայմանն ըլլայ որ իբր այդ նմոյշ ընտրենք Կոմիտաս վարդապետի ոճը:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆ.— Կովկասահայ երաժիշտներուն մէջ համարժէք մեծատաղանդ գլուխն է, ինչ որ ժամանակին եղած է Չուհաճեան արեւմտահայութեան համար: Սպենդիարեան ապրած է աւելի նոր շրջանի մը մէջ, մեռած՝ հազիւ 8 — 10 տարի առաջ, եւ հետեւաբար ունեցած է գրութեան մէջ աւելի ժամանակակից ոճ: Աշակերտ հռչակաւոր Ռիմսքի Քորսաքովի, իր ուսումը ստացած է ռուսական դպրոցով եւ մեր մէջ ամէնէն մեծ վարպետը պէտք է նկատել նուագախումբի արտադրութեանց: Մեծ ըմախնդրութեամբ է որ արեւելեան, բայց կ'ուզեմ թաթարական, վրացական կամ արաբական երաժշտութեան անկանոն չափականութիւնը դրի առած է, եւ նուագախմբային բազմաձայն գործեր արտադրած անոնցմով: Ունի շատ մը մեներգներ, ռուսական ռոմանս ոճով. ինչպէս Այ վարդը, բայց գլխաւորաբար վարպետ մըն է արեւելեան դասական երաժշտութեան, եթէ կարելի է այս բացատրութիւնը տալ: Գլխաւոր գործերէն յիշեմ՝ Երեւանի էթիւտները, Ղրիմի էսքիզները, Երեք պալմաները, եւն.: Աւելի վերջը ձեռք զարկաւ մեծ գործերու, մոտեցաւ հայկականութեան երբ վերջնապէս հաստատուեցաւ Հայաստանի մէջ: Վերջին գործը «Ալմաստ» օփերան, կը թուի ունենալ մեծ արժէք, որ բեմադրուեցաւ Մոսկուայի մէջ: Նիւթը հայկական է, չեմ գիտեր թէ երաժշտութիւնը ո՞ր աստիճանով մօտեցած է այն մակարդակին զոր կը կոչենք հայկականութիւն: Ինչ որ ալ ըլլայ՝ հայ անունին պատիւ բերող այս երաժիշտը կրնանք նկատել կովկասահայ երաժիշտներու հայրը:

ՆԻԿՈՂՈՍ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ.— Կը թուի ունենալ արեւելեան նկարագրով բաւական գործեր: Շարք մը արեւելեան պարեր, նուագախումբի համար, իրանեան երաժշտութեան հաւաքածոներ, դաշնակի համար եւ սա հատաբակ կովկասեան արեւելեան երաժշտութիւն: Ինչպէս շատերը, իր ալ գործերը բաւականաչափ տարածուած չեն, բայց իր անունը երկար ժամանակէ ի վեր կը յիշուի հայ երաժշտական գետնի վրայ:

ՍԱՐԳԻՍ ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆ.— Արժէքաւոր դէմք մը: Ըլլալով դաշնակահար, գրուածքը շահեկան է դաշնակահարութեան տեսակէտով: Բազմաթիւ են արտադրութիւնները, թէ ժողովրդական «մոթիֆ»ներու վրայ, եւ թէ ինքնուրոյն ներշնչմամբ գործեր, ընդհանրապէս մելամաղձոտ ոճով: Գրուածքի մաքրութիւնը իբր երաժշտական ուղղագրութիւն՝ նկատելի է, բան մը որ ցոյց կուտայ երաժշտի մը թէքնիք դաստիարակութիւնը:

ՌՈՄԱՆՈՍ ՄԵԼԻՔԵԱՆ.— Վերջերըս մեռաւ Երեւանի մէջ, հայ մեներգի այս վաստակաւոր դէմքը: Բազմաթիւ են այս սեռին պատկանող իր գործերը, որոնց ներշնչման սկիզբը եւ վերջաւորութիւնը տարբեր է եղած: Մելիքեանի առաջին գործերը անունով միայն Հայ են, չունենալով առհմիկ դրոշմ, ինչպէս օրինակ Կարմիր վարդը: Այս ռուսական կամ Զայկովսկիական սեռին կը պատկանին Աշունը, Անջատումը եւն.: Աւելի վերջ, կը փորձուիմ ըսելու Կոմիտասի երեւումէն յետոյ, Մելիքեանի ոճը կը կրէ փոփոխութիւն եւ կ'արտադրէ Զմրուխտի շարքը, որ կը պարունակէ Սեւ կաքաւիկը, Մանուկն ու ջուրը, եւն., որոնց մէջ կ'երեւի թէ ռուսական ոգին խոյս տուած է [illegible]: Ունի անշուշտ Հայաստանի մէջ թողած արժէքաւոր ձեռագիրներ:

ԿԱՐՕ ԶԱՔԱՐԵԱՆ.— Ուշագրաւ դէմք մըն է: Իր քանի մը մեղեդիները զորս աչքի առջեւ ունիմ, ցոյց կուտան թէ երգահանին ներշնչումը որքան որ անդրկովկասեան է, նոյնքան եւ օժտուած է դաշնաւորման արդիական ոճով եւ ճոխութեամբ: Դաշնաւորում որ կրնայ բաղդատութեան դրուիլ արդիական ոք եւ է հեղինակի գործին հետ: Կանչը, Ռէնչպէրի երգը, մանաւանդ Բանուորուհին օրօրը որ պիտի երգուի մեր համերգին մէջ կը պարունակեն յառաջացեալ ներդաշնակութեան տուեալներ, եւ որոնցմով իր գործը շահեկան դառնալէ զատ ոճի տեսակէտով ալ շատ հեռուները կրնայ երթալ:

ԱՐԱՑ ԳԱՐԲԻՒԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ԵՐԵՒԱՆԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐԸ

Զրոյց անտառին հետ

1.

Անյագ կարօտով եկայ fեզ այցի․
Գեղեցիկ անտառ, դարաւոր ու վեհ,
Կրծքիս բիւրաւոր դռները բացի
Ու եկայ fո դէմ ․․․։

Շարժվիր fո մութ սաւանը անտառ,
Նոյնքան խոնջացած fաղցր զրոյցի,
Կրծքում է դարաւոր ծերոյ Եոր կայսրութ
հանգը կասացին ․․․

Ժամերը ալեկոծ - նման է ծովի,
Զրով, պայքարով, երգերով առատ,
Գիտէ այս գիշեր բա՛ց ծոցդ ծառի,
Ու իմ գիրկդ առ ․․․

2.

Անտառ, անտառ, գեղեցիկ ու վեհ,
Քո fարափներին լուսայգը ցողաց.
Ծաղիկ անհանգիստ արծիւն արթնցաւ,
Թռչնիկին կարօտած ․․․

Զրոյց իրեն հ՛ւ ճիւղ հ՛ւ տերեւ,
Կարկուտ fաղցր փափաfով ծաղաւ,
Լուսատող երգեւնեց իմ գլխի վերեւ,
Մշուշով պայծառ ․․․

Քայլեմ անտառ, իմ փայլի անտառ,
Քո մեծ անկիւնը բուռց իմն անթով —
Գրում էլ բեռ լինի ծանր ու դառն,
Ու կեանքն իմ սիրում անհուն կարօ-
տով։

Կարօտացի բ, մրրի՛կ, ալեկոծիր, ծո՛վ
Մատղաշ մտքերի պարզեցի Ամուս —
Սան իմ չի գնա երբեք կոր գծով,
Աղէմ էլ ծովը մռնչալ ցաւից ․․․

ՎԱՀԱՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Մարմարային բանաստեղծութիւն

Այս անունը կուտան Թէոֆիլ Կոթի-
ի քերթուածներուն։

Ֆրանսերէն քերթի մը մէջ իսկ Ֆրա-
նսի կը ներկայացնէ «մարմարային
բանաստեղծութեան» վարդապետու -
թիւնը։

Թէոֆիլ Կոթիէ մարմարին ունէր իր
ձը եւ տապար անտիճեան յղկելու (ciseler),
ինչպէս որ կարծես թէ կը բանէր քան
թէ կը գրէր։ Իր քերթուածները գր -
ուած են անթերի աաղաչափու -
թեամբ, եւ Գոտիէր կը հիմնար վրան։
Իսկոյն ցուրտ է այդ բանաստեղծու-
թիւնը, ինչպէս մարմարեայ արձան
մը որ գեղեցիկ է՝ բայց ոչ կենդանի։
Կոթիէի այդ թելադրութիւնը կու -
տայ իր զգայնութեան ճամբէն։ Ոչ
մէկ գրող այնքան գերի դարձած է իր
գրչին, որքան Կոթիէն,— «Ես այն
մարդն եմ, որուն համար գոյութիւն
ունի միայն արտաքին աշխարհը» կ'ը-
սէր պարծանքով։ Չինք չի հետաքրքրեր

խորութիւնը, ոչ ալ մտածումը։ Կը
բաւէ որ աչքը բերէ գեղեցիկ շրջա -
գիծերու վայելքը։ Կոթիէ բնութիւնը
կը դիտէ եւ կը հրճուի իրերու առջեւ՝
ապաւորուելով անոնց գոյնէն եւ գի -
ծերէն։ Ահա թէ ինչո՛ւ իր արուեստը
մեզի կը բերէ բնութեան ոչ թէ բդ -
ղայնութիւնը, այլ նկարչութիւնը ։

Արդարեւ, նկարիչ մըն է Կոթիէ ։
Անիկա իր այդ կոչումը ցոյց տուաւ
կանուխէն։ Արդէն ալ Մոնթէսքիու
կը գրէր ժամանակին.—«Կոթիէ նկար-
չական բնածին տաղանդ մը ունի, զոր
պէտք չէ երբեք գոհել որ եւ է բա -
նով»։ Եւ Կոթիէ սկիզբները հետեւե-
ցաւ նկարչութեան, աշխատեցաւ Ռի-
ուի արհեստանոցին մէջ։ Ուլրիք Կու-
թէնկէր նամակի մը մէջ կը ներկայա-
ցնէ Կոթիէի նկարչական աչքերու -
թիւնը.— «Հիւկոյի մօտ ծանօթացայ
ուսանողի մը հետ, որ երկար մազեր
ունէր ճիշդ ինչպէս աղջիկ մը, ինծի
բսաւ թէ կ'ուզէ լլել նկարչութիւնը
եւ հետեւիլ գրականութեան»։

Իրաւ ալ, գրական ասպարէզ մտաւ
շուտով, բայց մնաց միշտ նկարիչ մը։
Վրձինի նոյն խնամեալ աշխատանքը,
գոյներու եւ գիծերու, ձայներու եւ
բառերու նոյն խղճամիտ ընտրութիւ -
նը։ Ձեւի նոյն սէրը։ «Ես միշտ նա -
խամեծար համարած եմ արձանը կը-
նոջմէն, մարմարը միսէն», կը գրէ
Կոթիէ՝ այս նախադասութեան մէջ
գնելով իր արուեստի փիլիսոփայու -
թիւնը։ Շատեր թէեւ մախոզած կը
համարին զինք, չզտնելով զգայու -
թեան մը ջերմութիւնը կամ դողի մը
կենդանութիւնը անոր մարմարակերտ
բանաստեղծութեան մէջ, բայց մենք
պիտի թելադրէինք մեր նոր սերուն-
դին Կոթիէ ուսումնասիրել քիչ մը,
գաղափար մը կազմելու համար գրա-
կան թէքնիքին կամ ձեւի կատարելու-
թեան մասին։

ԵՐԵՒԱՆԻ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՆԵՐԸ

Գրական Թերթը (30 հոկտ․) կը
գրէ թէ յունական եւ իտալական ճար-
տարապետութեան հին կոթողներուն
հետ ծանօթանալու նպատակով ար -
տասահման մեկնած են Երեւանի եր-
տասարդ ճարտարապետներէն Գ․ Քո-
չար եւ Մ․ Մազմանեան։ Իրենց ճամ-
բուն վրայ պահ մը կանգ կ'առնեն
Պոլսոյ մէջ եւ դիտելու կ'երթան անդ-
ւոյն ճարտարապետական կոթողնե -
րը։

Աթէնքի արհեստագիտական պալա-
տին մէջ սարքուած ընդունելութեան
ժամանակ, յոյն ճարտարապետներու
Միութեան հրաւէրով դեկոյցներ կու-
տան Խորհ․ Միութեան շինարարու -
թեան եւ ճարտարապետութեան մա -
սին։ Այդ դեկոյցները ջերմ հետա -
քրքրութիւն արթնցուցին յոյն ճար -
տարապետներուն մէջ, որոնք փափաք
յայտնեցին մշակութային կապեր
հաստատելու Խորհ․ Միութեան հետ
եւ ճարտարապետական ուղեւորու -
թիւն կատարելու դէպի Ռուսիա։

Յունաստանի ճարտարապետու-
թիւնը ուսումնասիրելէ վերջ, Քոչար
եւ Մազմանեան մեկնեցան Իտալիա ,
ուր կը գտնուին ներկայիս։

ՐԱՖՖԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 10ՕՅԱՄԵԱԿԸ

— • —

Այս տարի լրացաւ Րաֆֆիի ծնըն -
դեան հարիւրամեակը։

Երեւանի թերթերը կը գրեն թէ
Հայաստանի գրական շրջանակները
լանոյան ձեւերով պիտի տօնեն մեծ
վիպասանին յիշատակը։ Պետական
Հրատարակչական Մարմինը կը պատ-
րաստէ Րաֆֆիի ընտիր երկերուն ամ-
բողջութիւնը։ Մինչեւ այս տարուան
վերջերը լոյս կը տեսնեն 2 հատոր ,
որոնք պիտի բովանդակեն Րաֆֆիի
պարականն պատմուածքներուն մեծ
մասը, Թիֆլիզի կեանքէն առնուած
պատմուածքները, Խաչագողի յիշա -
տակարանը, Ոսկի աքաղաղը։ Այդ
գործերը պիտի հրատարակուին Հայկ
Գիւլիքէխվեանի խմբագրութեամբ
եւ յառաջաբանով։

Գրողներու Միութիւնը եւ Գրակա -
նութեան ու Պատմութեան ուսումնա-
րանը պիտի կազմակերպեն շարք մը
դասախօսութիւններ, նուիրուած՝
Րաֆֆիի ստեղծագործութեանց։

Գ․ Վանանդեցի գրած է արդէն ըն-
դարձակ աշխատութիւն մը Րաֆֆիի
մասին։ Այդ աշխատութիւնը լոյս պի-
տի տեսնէ Պետական Հրատարակչա -
կան Մարմնին մատենաշարին մէջ եւ
Հայկ Գիւլիքէխվեանի խմբագրու -
թեամբ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽԱԶԵՐՈՒ ԾԱԳՈՒՄԸ

Ուսումնարան ամսաթերթին մէջ
(Գուլկաթիա), Հ․ Գ․ Հէպոյեան կը
հրատարակէ հետեւեալ փոքրիկ, այլ
հետաքրքրական ուսումնասիրութիւ -
նը․—

Խազերը, լատիներէն բառով Նէու-
մաները (Neuma) երաժշտական գիրեր
կամ նշաններ են, որոնցմով մեր նախ-
նիները ձայն մը, երգ մը գրի կ'առ -
նէին — կը ձայնագրէին։

Այդ նշանները, որոնք արդի աղա -
գրական գրերու ձեւն ունէին, թէ՛ ա-
րեւմտեան եւ թէ մանաւանդ արեւել-
եան ազգերը կը գործածէին։ Տասնե -
րորդ դարէն առջին, արեւմուտքի ազ-
գերը սկսան fառակուսի կերպարան-
քով խազեր գործածել 2 կամ 4
զուգահեռ գծերու վրայ, որոնք յե -
տոյ փոխուեցան արդի բազմակետ
նոթաներուն՝ հինգ գծերու դրու -
թեամբ։

Արեւելեան ազգերը սակայն, մին -
չեւ Նոր Դար (1500) պահեցին իրենց
երաժշտական հին նշանները (խազե -
րը)։ Բայց դժբախտաբար՝ քաղաքա-
կան աննպաստ պայմաններէ ծագած
արգելքներու պատճառաւ, անոնք
հետզհետէ գործածութենէ դադրե -
ցան, մոռնուելով այդպէս մոռացու-
թեան։ Այս դժբախտութիւնը հաւա -
սարապէս գիպեցաւ Հայերուն, Յոյ -
ներուն եւ Ասորիներուն, որոնք իրենց
սեփական խազագրութիւնն ունէին ։

Թողլով այս գլուխն ուրիշ առիթի ,
տեսնենք համառօտիւ թէ ինչպէս
սկիզբ առին խազերը։

Ինչպէս այսօր ՛մենք, նոյնպէս ալ

առէջ գարեր առաջ, մեր նախնիները
երբ խմբովին երգ մը ներկայացնէին,
խումբի մէջէն երգն ամէնէն fաջ գիտ-
ցողն կ'ընտրէին իբրեւ առաջնորդ ,
որ դիմացնին անցնելով կը ղեկա -
վարէր։ Առաջնորդը զանազան շար -
ժուձեւերով կը ջանար երգն յիշեցնել
խումբին՝ ձայնի ելեւէջին համեմատ
շարժելով վեր վար ձեռքերն ու նոյն
իսկ ամբողջ մարմինը։

Բայց յոգնեցի երգը մոռացութեան
չմատնուի, մարդիկ մտածեցին առաջ-
նորդին կատարելիք ձեւերը թուղթին
վրայ գծագրել։ Այնուհետեւ կը մը -
նար երգիչներուն՝ այդ գծագրական
ձեւերուն վրայէն վերյիշել եղանակն
ու գծային ելեւէջներէն հանել ձայ -
նական ելեւէջները։

Ժամանակի ընթացքին, երբ գիրն
ու գրականութիւնը սկսան զարգանալ,
ձայներու գծագրական այդ ձեւերն ալ
հետզհետէ սեղմուելով կարգի կանո-
նի մտան, առնելով որոշ նշանակու -
թիւն, թիւ եւ անուն։

Մասնաւորելով խօսք մեր հայկա -
կան խազերուն, անոնց ծագման վրայ
հետեւեալը գիտենք։

Խազերու գոյութեան մասին մեր
պատմագիրներէն առաջին եւ միակ
բացայայտ յիշատակութիւն ընողն է
Կիրակոս Գանձակեցի (1250ի ժամա -
նակները)։ Սա կը յիշէ, թէ այդ ժա-
մանակ (ԺԲ․ դար) Խաչատուր Տարօ -
նեցի անուն քաջ երգիչ վարդապետ
մը, Մեծ Հայաստանի մէջ շրջելով
խազերը ծանօթացուցած եւ ընդհան-
րացուցած է Հայոց մէջ։ Այս տեղէն
դատելով, մեր խազերը սկիզբ առած
են հաւանաբար 11—12րդ դարերուն ։
Այս տեսակէտին կը նպաստէ այն պա-
րագան, որ յիշեալ ժամանակաշրջա-
նէն յառաջ գրուած հայկական ձեռա -
գիրներու մէջ՝ չի տեսնուիր խազա -
գրութիւնը։

Սակայն եւ այնպէս, մասնագէտներ
աւելի հին կ'ուզեն դնել հայկական
խազերու ծագման ժամանակը։ Այս -
պէս, Վիէննայի համալսարանէն փր -
րոֆ․ Վէլէշ, որ արեւելեան խազերու
մասնագէտ մըն է, երկու տարի ա -
ռաջ արտայայտուեցաւ, թէ հայկա -
կան խազերը աւելի՛ հին են՝ քան
բիւզանդական (յունական) խազերը
եւ նոյն իսկ այս վերջիններուն հիմը
եղած են հայկականները։ Այս տեսա-
կէտով՝ հայկական խազերը գոյու -
թիւն պէտք են ունեցած ըլլալ ութե -
րորդ կամ եօթներորդ դարէն առաջ ։
Եւ արդէն մեր հին պատմագիրներէն
Ղազար Փարպեցի ազօտ յիշատակու -
թիւն մը կը թուի թէ կ'ուզէ ընել, յի-
շելով երաժշտական տառերու գործա-
ծութիւնը։ Ամէն պարագայի, դեռ
որոշ ստուգութեամբ չէ կարելի հաս-
տատել այս պարագան եւ ոչ ալ սա -
կայն մերժել։

Իսկ մեր խազերուն սկզբնական ձե-
ւը կազմած են հաւանաբար առոգա -
նութեան այն նշանները, որ մինչեւ
օրս ալ դեռ կը գործածենք, այսինքն՝
բութ, շեշտ, երկար, սուղ եւ պա -
րոյկ։

Առոգմէ բութը ('), շեշտը (') եւ
պարոյկը (°) կը գործածուէին ձայնե-
րու տարբերութիւնը (ձայնատեճա -
նը) ցուցնելու համար, իսկ երկարը
(ʻ) եւ սուղը (օ), ժամանակը (տեւո-
ղութիւնը)։

Առոգանութեան այս նշանները որ
սովորաբար հառոգանութեան խա -
զեր» կ'անուանուին, ձեռագիրներու
մէջ երեւան կուգան Զ․ դարէն ա -
գին, եւ Արեւելքէն սկիզբ առնելով
մուտ գործած են նաեւ Արեւմուտք։

Հայկական խազերու գործածութիւ-
նը կը հասնի մինչեւ Նոր Դար, անկէ
յետոյ քաղաքական աննպաստ պայ -
մաններու մէջ կամաց կամաց գործա-
ծութենէ կը դադրի ու կը մատնուի
մոռացութեան։ 19րդ դարու սկիզբը
Պոլսահայ քաջ շարականագէտ մը
Պապա Համբարձում (1768—1839),
ուզեց կենդանացնել նշանակութենէ
դադրած հին խազերը։ Բազմաթիւ
խազերէն (Կոմիտաս վարդապետի հա-
մեմատ 198 հատ) ընտրեց միայն 7
հատ իբրեւ հիմնական (փուշ, էկարն,
վերնախաղ, բենկարն, խոսրովային ,
ներքնախաղ եւ պարոյկ), տալով ա -
նոնց հաստատուն նշանակութիւն,
սահմանեց օրէնքներ եւ այդպէս բա -
ւեղծեց իր նոր ձայնագրութիւնը
համարժէք գրելթ եւրոպական ձայ -
նագրութեան։

Այս նոր ձայնագրութեամբ, որ հի-
մա այլ եւս ընդհանուր գործածու -
թիւն գտած է մեր մէջ, գրի առնուած
է Էջմիածնի ամբողջ շարակնոցը,
Պապա Համբարձումի աշակերտ՝ Նի -
կողայոս Թաշճեանէ։

Մեր հին խազերու նշանակութիւնը
սակայն, կը մնայ մինչեւ այսօր քօ -
ղարկուած։ Անմահն Կոմիտաս վար -
դապետ, որ 16 տարի աշխատած էր
խազերու լուծման գործով, 1910ին կը
գրէր, թէ մօտ ատենէն հաստատու -
թեան սեփականութիւն պիտի դարձնէ
խազերու գաղտնիքին լուծումը։ Բայց
դժբախտաբար իր անողոքելի հիւան -
դութիւնը պատճառ եղաւ՝ որ ընդհա-
տէ այդ կարեւոր գործը, որուն ձեռա-
գիրներն ալ յետոյ կորսուեցան հետա-
գային։ (Կնիք)

ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՄԵԾ ՀԱՆԴԻՍԸ
(1500ամեակի առթիւ)

ՊՈՒՔՐԷՇ, 26 նոյ.— Շաբաթ 23
նոյ․ Աթէնէի սրահին մէջ տեղի ու -
նեցաւ 1500ամեակի առթիւ սարքուած
հանդէսը, կազմակերպուած «Հայ Մը-
շակոյթի Բարեկամներու ընկերակ -
ցութեան» կողմէ, ուսմէն հաստա -
կութեան համար։ Ներկայ էին ուսմէն
բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ
եւ հայ ընտրանին։ Փրոֆ․ Եորկա,
նախկին վարչապետ, խօսք առնելով
դրուատիք ուղղեց հայ մշակոյթին եւ
վեր հանեց հայ ցեղին ստեղծագործ
ոգին։

Գեղարուեստական բաժնին մաս -
նակցեցան Կոմիտաս երգչախումբը,
ջութակի վրայ նուագեց Գ․ Աւագ -
եան, իսկ յայտագրին էն կարեւոր
մասը վերցուցած էր Փարիզէն յատ -
կապէս հրաւիրուած Օր․ Հայկանուշ
Թորոսեան։ Շնորհալի օրիորդը եր -
գեց տասնէ աւելի հայկական երգեր ։
Իր վճիտ ձայնը եւ երգելու ինքնա -
տիպ ձեւը եւխկարականացուցին սրա-
հը։ Շատեր յուզուած կուլային։ Զար-
մացուց ան ուսմէն հիւրերը, իսկ մեզ
Հայերս վերացուց, փոխադրելով մեզ
հեռուն, մեր հայրենիքի լեռներն ու
ձորերը։

Օր․ Թորոսեան կիրակի գիշեր երգեց
ռատիոյի կայանէն, իր սոխակի ձայ-
նը հասցնելով Ռումանիոյ ամէնէն հե-
ռաւոր անկիւններն անգամ։ Հայ եր -
գին հմուտ բարեկամ մը յայտարա -
րեց․

— «Հայ երգը կարելի չէ աւելի ա -
ւելի լաւ երգել»։

Դժբախտաբար օրիորդը շուտով
կը վերադառնայ Փարիզ ուր պայմա -
նագրութիւններ ունի։ Օր․ Թորոսեան
այս ձմեռ իսկ պիտի այցելէ Եգիպ -
տոս, Սուրիա եւ ուրիշ գաղութներ,
պատասխանելով իրեն եղած հրաւէ -
րին։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԽՄԲ․— Սոֆիայի Ազատ Խօսքը կը
գրէ թէ տեղւոյն մէջ եւս լսած են Օր․
Թորոսեանի երգերը ձայնասփիւռով։

** Հայէշխատանի կղերականներու
մէջ այն կարծիքը կը տիրէ, թէ ա -
կանջները եւ աչքերը մարդուս գլխուն
մասերը կազմելով, փոխադարձաբար
իրարու պէտք ունին։

** Հայէշխական մէկ աւանդութեան
համաձայն, իրենց անուանի թագու -
հին, Սեպա, յանելով որ Հրեաներու
թագաւոր Սողոմոն իմաստունը նաեւ
լաւ բժիշկ է, Երուսաղէմ գնաց իր յօ -
ղացաւը բժշկել տալու համար, եւ
անկէ ծնաւ մանչ զաւակ մը, որ կր -
թուեցաւ Սողոմոնի ձեռքին տակ մին-
չեւ 19 տարեկան հասակին, ապա
վերադառնալով Եթովպիա հիմնեց իր
թագաւորութիւնը։ Այդ թագաւորը
Մենելիք Ա․ն էր։

** Ֆրանսացի մը չորս միլիոն Ֆր․
կտակած է միջազգային կազմակեր -
պութեան մը, պայքարելու համար
համայնավարութեան դէմ։ Կտակը
բացուեցաւ Ժընեւի մէջ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (3)

ԱԴԱՄԱՆԴԵԱՑ ԱՐՑՈՒՆՔԸ

Թարգ․ Փ․ Հեղինակ՝ ՔԵՆԷԹ ՊԱՐՊԸՐ

Աննեակին մէջ չկար ո՛չ ամբա -
ռա աթէդ, ոչ պողպատէ դուռ, այլ
կորական անկողին մը․ եւ անկող -
ին մէջ հրաշափառ գեղեցկութեամբ
կին մը։ Աղջիկը չարթնցաւ, այլ մեղ-
մօրէն շարժում մը ըրաւ վերմակին
տակ, երբ նուագի մը ներդաշնակու -
թեամբ շնչեց։ Ու յանկարծ ժպտեցաւ
քունին մէջ շրթները բացուեցան
Սիւլէյման նշմարեց անոր ակռա -
ներուն զոյգ շարքը, ակռաներ որոնք
մէկ կատարեալ էին ու հաւասար
աշխարհի ամէնէն հազուագիւտ
մարգարիտները․ եւ անոր շրթունք -
ները յակինթի գոյն ունէին։ Սիւլէյ -
ման զարմացաւ եւ աղջկան երկու
մերկ ականջներուն վարդագոյն
բլթակներուն վրայ տեսաւ երկու ադամանդ -
ներ որոնք պար կը դառնային ու կայ-
ծեր կ'արձակէին լուսնին ոսկի շողե -
րուն տակ։

Սիւլէյման ծունկի եկաւ ու խօսե -
ցաւ.

— Փա՛ռք Ալլահին որ զիս այս գան-
ձին առաջնորդեց․ Գաղտասի ժողո -
վուրդը պիտի փրկուի հիմա։
Արդարեւ, կասկած չկար, աղջ -
կան շրթունքները Յակինթներն էին
կարմիր քան խալիֆային սուրը
մարգարտեայ յակինթները․ ու անոր ա-
կանջները՝ Մարգարիտներ որոնց նմա -
նը չկար խալիֆային գանձին մէջ․ եւ
քանի որ աղջիկը տակաւին գարուն
հասակ ունէր ու անզուգական գեղեց-
կութիւն, անոր ակռաներուն համբան-
քին ալ պիտի ըլլար երկուորներու
զորս առասպելեան Ալլահը պարգեւած
էր անոր։ Հապա՞ ադիտակ Ադամանդ-
ները որոնք կը շողային անոր չքնաղ
ականջներուն վրայ։

×

Երբ աղջկան կը նայէր, անիկա
հառաչեց ու բացաւ աչքերը։

— Մի՛ վախնար, ըսաւ Սիւլէյման․
քեզի վնաս չեմ հասցներ ․․․

— Ի՞նչ կ'ուզես ․․․

— Մի՛ վախնար․ եկած եմ շնորհ մը
խնդրելու համար քեզմէ․ դուն մի -
ակն ես որ պիտի կարենաս Թշուառու-
թենէ փրկել ամբողջ ժողովուրդ մը
եւ պիտի ազատես մէկը՝ մահերուն
ամէնէն ահաւորէն։

— Բայց ի՞նչպէս, հարցուց աղջի -
կը խռոված նայուածքով որուն մէջ
վախ չկար այլ եւս․ չեմ հասկնար ․․․

— Ականջ տուր ինծի, ըսաւ Սիւլէյ-
ման․ պիտի պատմեմ։

Ու անոր ըսաւ իր պատմութիւնը։
Ցուցեց թէ ինչպէս ցաւ զգացեր էր
Գաղտասի սովահար ժողովուրդին
համար եւ ինչպէս խօսեր էր խալիֆա-
յին հետ․ ու երկընտրանքը որուն առ-
ջեւ կը գտնուէր ինք հիմա ու խալի -
ֆային պայմանը Ադամանդներուն,
Մարգարիտներուն եւ Յակինթներուն
մասին։ Սիւլէյման ըսաւ աղջկան թէ
գանձը զոր կը փնտռէր-ինքն էր եւ ին-
քը միայն կրնար փրկել խալիֆային
դժբախտ հպատակները՝ սովէն ու մա-
հէն։

Աղջիկը մտիկ ըրաւ ու այսպէս փըս-
փսաց․

— Շատ քաջ մէկն ես դո՛ւն, ո՛վ իմ
Տէրս ․․․

— Հրամայէ՛ ու պիտի հնազան -
դիմ քեզի, պատասխանեց Սիւլէյման։

×

Սիւլէյման վեր բարձրացուց զայն։
— Փա՛ռք Ալլահին, ուրեմն պիտի
գա՞ս ինծի հետ ․․․

Պատասխան տուաւ աղջիկը․

— Այո , ո՛չ թէ անոր համար որ
Գաղտասի Թշուառները պիտի փրկեմ․
ոչ թէ անոր համար որ Խալիֆան իր
մեծարանքներով պիտի պատուէ զիս․
ո՛չ իսկ անոր համար որ քեզ պիտի ա-
զատեմ մահերուն ամէնէն ահաւորէն։

— Հապա ինչո՞ւ համար ․․․

— Որովհետեւ գոհարները զորս
Խալիֆային պիտի տանիս, քուկդ պի-
տի ըլլան։ Երբ Հարուն էլ Րաշիտ խա-
լիֆան զիս կնութեան առնել ուզեց ,
մերժեցի եւ արտասուքով աղաչեցի
հօրս որ չտայ զիս անոր։ Ու այս գո-
հարները պահեցի իմ սիրահարիս հա-
մար որ պիտի գար․ ու, ահա, ան ե-
կաւ, ո՛վ իմ Տէրս ․․․

Եւ Սիւլէյմանն ու Լէյլան — այդ -
պէս էր աղջկան անունը — հրաժեշտ
առին ծերունիէն որ աղջկան հայրն էր
ու ճամբայ ինկան դէպի Գաղտաս ու

ներկայացան խալիֆային։

Սիւլէյման խոնարհութիւն ըրաւ ․

— Ո՛վ Տէր, ահաւասիկ բերի գո -
հարները զորս գտայ Գասրայի իշխա-
նին մէջ։

— Տեսնե՛մ, ո՛վ դուն Բախտաւոր
երիտասարդ։

Սիւլէյման առաջ բերաւ աղջիկը որ
խոնարհութիւն ըրաւ եւ ծունկի եկաւ
խալիֆային գահին առջեւ։

Ու խալիֆան կուշտ ու կուռ խնդաց։

— Կրնայի քեզ ցեցը հանել, Սիւ -
լէյման, որովհետեւ դուն յաջողեցար
հո՛ն ուր Աշխարհի Սիրամարգը ձա -
խողեր էր․ եւ սակայն ես պատիւ ու-
նիմ ու պիտի յարգեմ խոստումս․նախ
տեսնեմ սա գոհարները, գլուխը հե-
զօրէն վար կախած է ու չեմ տեսներ
յակինթները։

×

Լէյլա կամացուկ մը գլուխը վեր
բարձրացուց․ ու խալիֆան ըսաւ․

— Յակինթներ աւելի կարմիր քան
արիւնը։

Նայեցաւ աղջկան շրթներուն․

— Ու ակռաներ երկուորներէն, ա-
ւելի կատարեալ ու ներդաշնակ քան
բոլոր գոհարներն իմ գանձիս ․․․

Բայց յանկարծ բարկացաւ անոր
դէմքը եւ կատաղօրէն բռնկած՝ ը -
սաւ․

— Չըսի՞ քեզի որ ինծի բերես նաեւ
երկու ադամանդները որոնք աւելի
սպիտակ էին ու շողշողուն քան այն
ադամանդները որ ահաւասիկ կը փայ-
լին Թագիս վրայ ․․․

Սիւլէյմանի այտերը ճերմկեցան ։

— Ո՛վ Տէր, կակազեց, ահաւասիկ
ուզած ադամանդներդ։

Ու ցոյց տուաւ երկու քարերը ո -
րոնք կը զարդարէին աղջկան վարդա-
գոյն ականջները։

— «Յիմա՛ր, կատղեցաւ խալիֆան,
յիմա՛ր ու անբախտ Սիւլէյման․ այդ
քարերը իրենց գեղեցկութիւնը կը
սատնան անոր բիբերէն․ ու դուն կը
բաղդատես զանոնք Թագս զարդարող
ադամանդներուն հետ եւ կը համար -
ձակիս ըսել թէ աւելի փայլուն են ա-
նոնք․ կը յանդգնի՞ս այդպէս ըսել ,
պատասխան տո՛ւր ․․․

Սիւլէյման նայեցաւ զոյգ մը ադա-
մանդներուն, որոնք թառած էին աղջ-
կան վարդագոյն ականջներուն վրայ․
ու յետոյ աչք մը նետեց Հարուն էլ
Րաշիտի սպիտակ ու վճիտ գոհարնե -
րուն։

— Ո՛վ Տէր, ըսաւ ան յուզումով ․
ձախողեցայ ․․․

— Գիտէի որ պիտի ձախողէիր, ո՛վ
դուն յանդուգն ու անհեթեթ երիտա -
սարդ․ աւելի լաւ կ'ըլլար եթէ Թըշ -
ուառները մինակ ձգէիր իրենց ցաւե -
րուն հետ, ինչպէս խորհուրդ տուի
երբ քեզի վերադարձուցի կեանքդ․
հիմա պիտի մեռնիս ․․․

— Ես մահէն չեմ վախնար։

Խալիֆան շրթունքները պրկեց չա -
րութեամբ։

— Չե՞ս վախնար մահերուն ամէնէն
ատրտափելիէն զոր հնարեր եմ ․․․ ա-
ւելի զարհուրելի քան անիւներուն
տանջանքը կամ կախաղանն ու ցիցը․
եւ կամ Թոյնը․ չե՞ս վախնար երբ
կտոր կտոր պիտի ընեմ քեզ ․․․ Դան-
դաղօրէն պիտի մեռնիս, Սիւլէյման ,
ու ժամանակ պիտի ունենաս ողբալու՝
ուրիշներուն բերը տանելու համար

ունեցած յիմարութեանդ վրայ եւ պի-
տի խորհիս այն երկու ադամանդնե-
րուն մասին զորս ես տեսայ Գասրայի
իշխանին մէջ, բայց դուն չտեսար․․․

Ու Լէյլա, սարսափահար, Սիւլէյ -
մանի ոտքը ինկաւ, թեւերովը գրկեց
անոր մէջքը․ կարծես փրցնել կ'ուզէր
զայն ճակատագրին ձեռքէն որ ահա -
ւասիկ կը սպառնար անոր։ Ու հեծկլ-
տուք մը աղիողորմ որ կուգար անոր
կուսական սրտին խորքէն։

— Ո՛վ սիրահարս, դուն չպիտի
մեռնիս, չպիտի մեռնիս ․․․

×

Աղջիկը չկրցաւ ծածկել իր վէրքը։
Իր շրթունքները դառն անձկութեամբ
պրկուած էին։ Ու անոր սարսափա -
հար աչքերէն արցունքներ կաթեցան
այտերուն վրայ, արցունքներ որոնք
վճիտ էին, պրիսմակին չափ սպիտակ
ու փայլուն, աւելի քան խալիֆային
թագին վրայ կայծկլտող ասողերը ։
Եւ ինչպէս երկնակամարը խաւարէն
արեգակին կ'անցնի, Հարուն էլ Րա -
շիտ ժպտեցաւ։

— Սիւլէյմա՛ն, ինծի բերած ես ինչ
որ կը փափաքէի ունենալ․ ասոնք են
ադամանդները զորս ես տեսած էի
Գասրայի իշխանին մէջ․ դուն զրկե-
ցիր խալիֆան իր գրօսանքէն, իսկ Ալ-
լահը՝ քու հոգիէդ։ Բայց Հարուն էլ
Րաշիտ պիտի պահէ իր խօսքը․ տուր-
քերը պիտի կիսուին․ այս գանձը քու-
կդ թող ըլլայ․ երթա՛ս բարով։

Այսպէս խօսեցաւ Աշխարհի Սիրա -
մարգը։

(Վերջ)

Օրինագիծ Տէրսիմի նուաճման համար

Անգարայէն կը հաղորդեն թէ Մունզուր (Մնձուր, Տէրսիմ) կուսակալութեան կազմութեան օրինագիծը այս օրերս Ազգ. Ժողովին պիտի տրուի։ Այս օրէնքով, յիշեալ շրջանին ժողովուրդը պիտի ազատի կարգ մը աղանդներու եւ միւթէկալլիպներու ազդեցութենէն։

Կառավարութեան կողմէ առժամեայ զինուորական վարչութիւնով մը ձեռք առնուելիք միջոցները, միջավայրին բացառիկ պայմաններուն եւ պահանջներուն պիտի յարմարին։

Մունզուրի կուսակալութիւնը ընդհ. ժողով չպիտի ունենայ։ Հրամանատարը, պէտք եղած պարագային, Թաղապետական նախագահութեան պարտականութիւններն ալ դայմագամներուն պիտի տայ։ Կուսակալի պաշտօնին պիտի կոչուի Զօր. Ապտուլլահ։

Նոր երկաթուղի,- Խարբերդ-Տիգրանակերտ-Վան

Թուրքիոյ հանրօգուտ գործավար Ալի Չէթինգայա, Տիարպէքիրէն վերադարձին, հետեւեալ կարեւոր յայտարարութիւնը ըրած է Անատոլի մէջ.

—«Էլազիզէն Վան եւ անկէ սահմանը երկարելիք երկաթուղին առաջին հետազօտումը կատարել տուինք մարմնի մը միջոցաւ։ Տիարպէքիր - Վան մասը գրեթէ հաստատ է էլազիզ — Վան մասին։ Այս վերջին գիծը պիտի անցնի Բալուէն, Ճապաղջուրէն եւ Մուշէն։ Երկու ուղղութիւններն ալ ունին իրենց ընդհանուր եւ մասնաւոր պայմանները։ Պաշտօնական մարմիններու կարծիքը առնելէ յետոյ, պիտի որոշենք թէ ո՞րը նախընտրելու է, Տիարպէքիր — Վա՞ն թէ էլազիզ — Վան»։

*** Անգարայի եւ արեւելեան ու հարաւային նահանգներու միջեւ սաւառնակի հաղորդակցութիւն պիտի հաստատուի։

Անգլիոյ կարմիրները կը դժգոհին

Անգլիոյ համայնավար կուսակցութիւնը, որ դանդաղելի քանակութիւն մը կը կազմէ, քանի մը անգամ դիմած էր աշխատաւորական կուսակցութեան, միացեալ ճակատ առաջարկելով։ Պատասխանը միշտ ալ եղաւ մերժական։ Իսկ անցեալ սեպտեմբերին, Արհեստակցական Միութեանց համագումարը բացարձակապէս մերժեց որ եւ է գործ ունենալ համայնավարներուն հետ։

Բայց բոլշեւիկները յուսահատիլ չեն գիտեր։ Այս անգամ նոր նամակ մը ուղղելով աշխատաւորականներուն, Անգլիոյ համայնավար կուսակցութեան նախագահը կ'առաջարկէ պարզապէս միանալ աշխատաւորական կուսակցութեան։ Այս առթիւ յոյս կը յայտնէ թէ իրենց դիմումը պիտի ընդունուի «ի լաւ բանուոր դասակարգին»։Իր առաջարկը արժեցնելու համար, նախագահը դիտել կու տայ թէ վերջին ընտրութեանց առթիւ համայնավար կուսակցութիւնը օգնեց շատ մը աշխատաւորական երեսփոխաններու յաջողութեան։ «Համայնավար կուսակցութիւնը ամբողջովին տրամադիր է աշխատաւորական կուսակցութիւնը համարելու իբրեւ դաշնակցային օրկան մը բանուորական միացեալ դասակարգի, պայմանաւ որ աշխատաւորական կուսակցութիւնը արդարացնէ իր յաւակնութիւնները իբրեւ ներկայացուցիչ բանուորական շարժման բոլոր հատուածներուն, համայնավար կուսակցութիւնն ընդունելով իբրեւ կցորդ կազմակերպութիւն»։

*** Քանի հազար ընկերվարականներ եւ համայնավարներ ամբոխային ժողով մը գումարեցին Նիւ Եորքի մէջ, միացեալ ճակատ կազմելու համար գրամատիրութեան, ֆաշականութեան եւ պատերազմի դէմ։ Ժողովը ունէր վճռաբանական հանգամանք։ Ելքը յայտնի չէ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻԹԼԷՐ ճառ մը խօսելով «Տէօյչլանտ - Հալլէ» (դաշինք Գերմանիոյ) չնորհին բացման առթիւ, յայտարարեց թէ անձնատուր չպիտի ըլլան պարենաւորման դժուարութեանց։ «Մեր դրօշը երբեք վար չպիտի իջնէ։ Մենք պատրաստ ենք ամէն բանի եւ պիտի դիմագրաւենք բոլոր վտանգները։ Մենք կանք եւ պիտի մնանք։ Մենք ոչ մէկ բանէ կը վախնանք»։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ «ՎԱՖՏ»ը (ազգ. միութիւն) որոշեց պատուիրակներ ղրկել Եգիպտոսի բոլոր քաղաքները, հանգանակութիւն կատարելու եւ հականգլիական պայքար մղելու համար թէ երկրին եւ թէ արտասահմանի մէջ։

ՋՈՐՍ ՀՈԳԻ ԽԵՂԴՈՒԵՑԱՆ Սէն Ռաֆայէլի առջեւ, ջրօղանաւի մը անկման հետեւանքով։ Երկու հոգի ազատեցան։ Ջրօղանաւը զինուորական մարզանքներ կը կատարէր։

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՑՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ յանձնախումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր միութիւնները, չորեքշաբթի, (4 դեկտեմբեր) իրիկուան ժամը 9էն, 125. Bld. Magenta. Café Թաղայի ներքնայարկը։ Առաջին ժողովը մեծամասնութիւն գտած չըլլալով, այս երկրորդին մէջ ներկաներու թիւը բաւական պիտի համարուի։

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Dameame, PARIS (13) · Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ MARDI 3 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2977

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓՈԽԱՍԱՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ "ԹԱԳՐԻՐ,,

Իբրեւ հետեւանք Երեւանի բռնած վանողական դիրքին եւ ամենաւիտակ աշխարհահայեացքին, Հայկական Արտասահմանն ալ կորսնցուցած է իր դէմքը: Իրողութիւն մը, որ շատ աւելի աչքի կը զարնէ այսօր, քան 15 տարի առաջ:

Արդարեւ, երկու հաւասար եւ լրացուցիչ ճակատներ չեն որ կը դիմաւորեն իրար, այլ ընդվզեցուցիչ հակասութիւն մը, — իշխանութիւն եւ հպատակներ:

Երեւանն էր որ ստեղծեց այս հոգեբանութիւնը — ինչպէս ուրիշ անճոռնի բաբերր— եւ Արտասահմանը լրացուց զայն, իր նկուն, ապիկար կամ իմաստակ «վարքագիծ»ով:

Եւ ահաւասիկ 15 տարի վերջն ալ, Երեւանը միջանկեալ կը պայտի Արտասահմանի հոգերով, իսկ այս վերջինը հազիւ կը համարձակի խօսիլ իր տարրական իրաւունքներու մասին:

Իրողութիւն է որ, ամէն օտար երկրի մէջ շատ աւելի բան կը սպասենք, անվերջ կը պահանջենք որ եւ է իշխանութենէ, քան հայկականէն: Շատ աւելի բարձր կը խօսինք այստեղ եւ ամէն տեղ, քան սփիւռքեան իշխանաւորներու հանդէպ:

Այսպէս, Արտասահմանի ազգ. իշխանութեանց կողմէ կատարուած դիմումները շատ ալ տարբերութիւն չունին այն «Թագրիր»ներէն, զորս երբեմն Գաւառապետները կը ներկայացնէր հանգուցեալ Գապը Ալիին, այս կամ այն շնորհը խնդրելու համար, կատարեալ հաւատարմութեամբ:

Մեծ բան չէ մեր խնդրածն ու սպասածը: Չենք պահանջեր քաներ գլորել կամ հրաշքներ գործել:

Եւ սակայն, ալեբս Արտասահմանի, կամք Երեւանի: Ուզեն կը լսեն, ուզեն կ'անտեսեն:

Իբրեւ ընդհանուր եւ հիմնական սկզբունք, ամէնէն աւելի այս վերջինն է որ կը տեւէ, 15 տարիէ ի վեր:

Եւ մեր ստրկամտութիւնը մինչեւ ալ արդար կը գտնէ իշխանութիւնը, ոչ թէ ժողովուրդը:

Ուրիշ ամէն բան մէկդի դնելով, միայն ներգաղթի խնդիրը ամէնէն անվիճելի փորձաքարը կը կազմէ, այս տեսակէտով:

Եթէ Երեւանը ունենար հիմնական քաղաքականութիւն, այս հրատապ հարցի մասին, այսօր կրկնապատիկ աւելի ներգաղթ կատարուած պիտի ըլլար, ամէն տարի չարունակուելու եւ աւելնալու պայմանով:

Եւ եթէ Արտասահմանը իրաւունքի եւ արժանապատուութեան գիտակցութիւն ունենար, ինկած չպիտի ըլլար այն գլխիկոր եւ նկուն վիճակին մէջ ուր կը գտնուի այսօր:

Իր պարտականութեան գիտակից իշխանութիւն մը ինքն իրեն թոյլ չպիտի տար բնակարանի չգոյութեան պատրուակներ հոլովել տարուէ տարի, եւ գանձանակներ հաստատել գաղութներու մէջ, երբ մինչ ալ միջոցներ կը գտնէ ժայռեր ճեղքելու եւ անապատներ չորցնելու:

Մէկ «դեկրէտ», մէկ հատիկ «պլան» բաւական էր, հազարաւոր երդիքներ կառուցանելու քանի մը տարուան ընթացքին: «Պլան» եւ համապատասխան վարկ, ինչպէս ուրիշ որ եւ է ձեռնարկի համար:

Բայց ո՞ւր է այն ուժը որ կարենար համոզել, Թիֆլիսէն մինչեւ Մոսկուա, թէ ներգաղթը նոյնքան հիմնական, «հարուածային» խնդիր է Հայաստանի համար, որքան շաքարի կամ ծղախէժի գործարանը կամ Օփերան եւ ուրիշ շինարարութիւններ:

Եւ ո՞ւր է այն վճռական յառակատեսութիւնը, որ համարձակէր ըսել.— Եթէ կարելի չէ օգտուիլ կեդրոնական եկամուտներէն եւ ապահովել համապատասխան վարկ, մենք բացառաբար կ'արտօնենք որ տարագիր աշխատաւորները գան եւ բնակարան շինեն իրենց խնայած դրամներով:

Լման 15 տարի, մենք չտեսանք ո՛ր եւ է փորձ, ոչ մէկ, ոչ ալ միւս ուղղութեամբ: Եղած – չեղած, մեծապատիւ մուրացկանութեան եղանակ մըն է որ կը տեւէ տարիներէ ի վեր: Այն տարիճան որ, 1500 կամ 3000 ֆրանք հաւաքողը տուն շինելու կը ձեռնարկէ:

Անշուշտ միայն Երեւանը չէ պատասխանատու, այս անկերպարան կացութեան:

Երբ տարագիր բազմութեանց մէկ մասը աժան փոխասացութեան նուիրուած է, իսկ միւսը՝ քննադատութեան, երբ չունինք միացեալ ճակատ մը, որ համաձայնած ըլլայ հիմնական ծրագրի մը վրայ, երբ ոչ մենք մեր ուզածը գիտենք, ոչ ալ միւսը՝ իր ընելիքը, միամտութիւն է ուրիշ արդիւնք սպասել:

Իշխանութիւնը բարեհաճեցաւ եւ շնորհեց՝ լաւ. եթէ զլացաւ, նորէն լաւ: «Հարկաւ բան մը գիտէ»:

Եւ ի զուր գլուխները քարին կը զարնուին, եկք մը գտնելու համար օտար երկինքի տակ, մինչ օգակները հետզհետէ կը սեղմըւին եւ ամբողջ բազմութիւններ կը ծիւրին անզօր կատաղութեամբ:

Անփոյթ եւ ապիկար չինովնիկներ՝ անդին, անկերպարան զանգուած մը՝ աստին,— եւ այսպէս 15 տարիէ ի վեր:

Միայն մէկ տարբերութեամբ,— քանի կը գլորին տարիները, այնքան կը գունաւորուին փոխասացութիւններն ու «թագրիր»ները:

Այս մէկը որ եւ է պատասխանատուութիւն չենթադրեր, ոչ ալ յոգնութիւն կը պատճառէ: Ճառէ եւ թխէ ուզածիդ չափ, ուր որ կրնաս հասնիլ գրիչդ ու լեզուդ, հոգ չէ թէ տարրական գաղափար իսկ չունենաս Հայաստանի աշխարհագրութեան կամ կացութեան վրայ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՊԻՏԻ ԾԱՒԱԼՈՒԻ ԵԹԷ ՆՈՅՆ ԻՍԿ...

Ամէն բան կախում ունի Անգլիոյ դիրքէն

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ Իտալիա պատերազմը պիտի շարունակէ առանց այլեւայլի, եթէ նոյն իսկ Ազգաժողովը նոր կաշկանդումներ հաստատէ, արգիլելով քարիւղը, ածուխը եւ ուրիշ կենսական նիւթեր: Արդէն իսկ միջոցներ ձեռք առնուած են ամէն պատահականութեան դէմ: Ֆաշական Իտալիան վճռած է տեղի չտալ առանց յուսահատական ճիգ մը փորձելու: Այս առթիւ սկսած են հոլովել Մուսոլինիի ծանօթ խօսքը,— «լաւ է մեռնիլ առիւծի պէս», քան ապրիլ իբրեւ նուաստացած պետութիւն մը: Կանխայայտնեն գործիչներ ալ որոնք կը նախընտրեն եւրոպականպատերազմի մը բռնուիլ, քան թէ տեղի տալ: Մուսոլինի հակառակ է այս տեսակէտին: Փարիզէն հասած լուրերու համաձայն, Ֆրանսա լիակատար աջակցութիւն խոստացած է Անգլիոյ, եթէ Իտալիա յարձակողական փորձ մը կատարէ այդ պետութեան դէմ: Թէեւ Հռոմի մէջ չեն հաւատար որ Ֆրանսացի ժողովուրդը հաւանի կռուիլ Իտալիոյ դէմ, սակայն կառավարութիւնը կ'ուզէ պատրաստ գտնուիլ ամէն պատահականութեան հանդէպ: Հակառակ տրուած հերքումներուն, իրազեկներ կը հաւատեն թէ մաս մը զօրք տեղափոխուած է ֆրանս. սահմանին վրայ: Միեւնոյն ատեն գիտական բոլոր միջոցները կը փորձուին, վառելանիւթ ճարելու համար, թէեւ Իտալիա ահագին քանակութեամբ քարիւղ եւ կազոլին ունի արեւելեան Ափրիկէի մէջ: (Բուն քանակութիւնը գիտեն միայն Մուսոլինի եւ քանի մը բարձրաստիճան սպաներ):

Միւս կողմէ, եւրոպական մայրաքաղաքներու մէջ ալ անձկութիւնը կ'աւելնայ: Նոյն իսկ Լոնտոնի մէջ, պատժական տնօրինութեանց կուսակից թերթեր սկսած են հարցնել թէ անխոհեմութիւն չէ՞ մինչեւ ծայրը երթալ: Անպէս որ, շատ բան կախում ունի Անգլիոյ վերջնական դիրքէն:

Հակառակեան յուրեր ռազմաճակատէն

Հապէշական աղբիւրէ կը հեռագրեն թէ Զօր. Նասիպուի եւ Վէհիպ փաշայի յառաջապահները (հարաւային ճակատ) օրական 30 քիլոմեթր կը յառաջանան, պէպի իտալական դիրքերը:

Կիրակի օր մեծ արարողութիւն մը կատարուեցաւ Ատտիս - Ապէպայի մայր եկեղեցին, նախագահութեամբ դահաժառանգին, որ փոխանորդաբար կը վարէ գործերը, հայրը ռազմաճակատ գացած ըլլալով: Այս առթիւ հանդիսաւոր աղօթքներ կատարուեցան հապէշական բանակին յաջողութեան համար: Կ'ըսուի թէ Եթովպիա իր յոյսը դրած է քարիւղի արգելքին վրայ, ինչ որ պիտի խանգարէ Իտալացիներու վճռական յառաջխաղացութիւնը:

Զօր. Նասիպու կը հեռագրէ թէ իտալական յառաջխաղացութիւնը կասած է եւ թէ թշնամին նիւթական մեծ կորուստներ կրած է: Իր տեղեկագրին համաձայն, 20է չափ հրասայլեր անհետացած են Օկատէնի ճախճախուտներուն մէջ, իսկ անգործածելի դարձած բեռնակառքերը համրանք չունին: Դարձեալ նոյն աղբիւրին համաձայն, հարիւրաւոր իտալացի զինուորներ հիւանդացած են:

Իտալական օդանաւեր հազարաւոր ռումբեր ձգած են Ճիճիգայի վրայ, առանց գործնական արդիւնքի մը յանգելու:

846 պատերազմի այրիներ եւ Մուսոլինի

846 Իտալուհիներ, որոնք նախագահներն են պատերազմի այրիներու 94 կոմիտէներու (իւրաքանչիւր նահանգի մէկ մասնախումբ) Հռոմ հասան կիրակի օր եւ ընդունուեցան Պ. Մուսոլինիի կողմէ: «Առաջնորդը ճառ մը խօսելով, յիշեց թէ իրենց ամուսիններն եւ զաւակները ճակատ վազեցին օգնելու համար Պելժիոյ եւ Ֆրանսայի եւ հերոսաբար կռուելով, շահեցան յաղթանակը, բայց այսօր հայդ ազգերէն ոմանք պայթուցիկներ կը ձարեն վայրենիներու եւ բարբարոս Եթովպիոյ հետ միեւնոյն գծին վրայ կը դնեն Իտալիան, որ մայրն է մեծ մարդոց եւ մայրը քաղաքակրթութեան»:

Խօսելով պատժական տնօրինութեանց մասին, ըսաւ թէ ժընեւը (Ազգաժողով) մարդակազմութեան սրահ մըն է, ուր ողջ ողջ կը կտրատեն Իտալիան կատարեալ անգթութեամբ:

Իտալիոյ նոր կարգադրութիւնները

Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ մը գումարելով շաբաթ օր, շուկնը ժամ զբաղեցաւ հրատապ խնդիրներով: Այս առթիւ վաւերացուեցան կարգ մը հրամանագիրներ, որոնց նպատակն է ամրապնդել դիմադրական ոգին՝ պատժական տնօրինութեանց հանդէպ: Ամէնէն կարեւոր հրամանագիրը, որ անմիջապէս ընդունուեցաւ, կը արտօնէ մեծապէս աւելցնել ազգ. պաշտպանութեան գերագոյն յանձնաժողովին իրաւասութիւնները եւ արդիւնաւորութիւնը: Յանձնաժողովը աւելի յաճախ պիտի գումարուի այսուհետեւ, մասնակցութեամբ նոր անդամներու, որոնց մէջ կը գտնուին կրթական, դատական, հանրօգուտ շինութեանց, քարոզութեանց նախարարները եւ ուրիշներ: Յանձնախումբը պիտի կրնայ խորհրդակցութեան հրաւիրել բանակին մարաջախտները, նաւատորմին ծովակալները, օդատորմիղին հրամանատարները եւն.: Ասոնք խորհրդակցական ձայն պիտի ունենան, իսկ նախարարները՝ վճռական: Մէկ խօսքով, այս յանձնաժողովին ձեռքերուն մէջ պիտի կեդրոնանան Իտալիոյ ազգային պաշտպանութեան բոլոր գործերը, ընդհ. զօրաշարժէն մինչեւ այս կամ այն ապրանքին արտածման արգելումը: Յանձնաժողովին անդամները կրնան լուծել գրեթէ ամէն խնդիր, ի բացակայութեան Մուսոլինիի:

Միւս հրամանագիրներն ալ կալ ունին անմիջական մտահոգութեանց հետ: Հրամանագիր մը 70 միլիոն լիր վարկ կը սահմանէ, քարիւղի ազգային զտարան մը հաստատելու համար, ուր պիտի մաքրուի Ալպանիայէն փոխադրուած նաւթը: Որոշուած է այժմէն հանգստեան թոշակ հաստատել Հապէշստանի մէջ սպաննուած զինուորներու այրիներուն համար:

*** Ազգերու Դաշնակցութեան Իտալիոյ մնայուն քարտուղարը զատ–զատ հաղորդեց 18երու յանձնաժողովին անդամներուն թէ քարիւղի արտածման արգելքը պիտի համարուի «ոչ - բարեկամական արարք մը» իր կառավարութեան կողմէ: Անդամները խոստացան իրենց կառավարութեանց հաղորդել այս յայտարարութիւնը: Այս առթիւ շատեր կը հարցնեն թէ ի՞նչ կը նշանակէ «ոչ - բարեկամական արարք»: Լաւատեսներու կարծիքով, քանի մը օր առաջ ընդհանրապէս կ'ենթադրուէր թէ Իտալիա «թշնամական արարք» պիտի նկա- [illegible]

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ԳԷՈՐԳԻՈՍ Բ.-ՈՐ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ 12 ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՔՍՈՐԷՆ ԵՏՔ

ԽՈՒՄԲ ՄԸ ՀԱՊԷՇ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐ

ՆՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Գրած էինք թէ դաւադիր կազմակերպութիւն մը երեւան հանուած է Լիբանանի մէջ, եւ առաջին առթիւ ձերբակալուած են 40 հոգի: Վերջին թղթատարով հասած թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները.—

Քննութիւնները կը շարունակուին: Նոյեմբեր 22ին հարցաքննիչ դատաւորի հրամանով ձերբակալուեցաւ յայտնի փաստաբան Լէպէքի եւ խուզարկութիւններ կատարուեցան անոր բնակարանին եւ գրասենեակին մէջ: Փաստաբանը անմիջապէս փոխադրուեցաւ Աւազուտքի բանտը: Անկէ վերջ, համաձայն տրուած ձերբակալման հրամանագրին, բանտ առաջնորդուեցաւ Պ. Բօպէր Ապէլա եւ խուզարկութեան ենթարկուեցաւ իր բնակարանը: Բազմաթիւ երիտասարդներ եւ ուսանողներ հարցաքննուեցան:

Ընդհանուր ապահովութեան տնօրէնը հարցաքննիչ դատաւորին յանձնած է կարգ մը կարեւոր փաստաթուղթեր, գրաւուած դաւադիրներու բնակարաններէն: Այդ փաստաթուղթերը ցոյց կուտան թէ դաւադրութիւնը կազմակերպուած է օտար պետութեան մը կողմէ, լրտեսական լայն նպատակներով եւ ծրագիրներով: Այդ փաստաթուղթերէն մէկը ընդարձակ քարտէս մըն է, ուր արձանագրուած են.

1.— Պէյրութի պատերազմական դիրքերը՝ մանրամասն կերպով, նշանակուած պաշտօնական հաստատութեանց եւ պետական անձնաւորութիւններու բնակարաններուն դիրքերը, մարզպանին եւ զինուորական հրամանատարութեանց պաշտօնատուները. 2.— Բանակի օդանաւային կեդրոններու մանրամասն քարտէսները. 3.— Պէյրութի օտար հաստատութեանց եւ հիւպատոսարաններու դիրքերը. 4.— Զինուորական հեռաձայնի եւ անթելի կեդրոնները:

ՎԵՑ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐ ՄԵՌԱՆ Մոսկուայի մէջ, երբ օդանաւը վար ինկաւ փորձի մը ատեն: Օդանաւը այնքան ցածէն կը թռչէր որ, օդաչուները չկրցան գործածել իրենց անկարգելները: Յանձնաժողով մը կազմուեցաւ, արկածին պատճառներ քննելու համար: Առաջին փորձին ատեն արագութիւնն էր ժամական 310 քիլոմեթր: Պիտի բանէր Մոսկուա - Փարիզ գծին վրայ: Զոհերուն մէջ է նաեւ կառուցանողը:

ԱՆԳԼ. ԴԱՀԼԻՃԸ նիստ գումարեց երէկ, ճշդելու համար իր դիրքը՝ 18երու յառաջիկայ ժողովին առթիւ, ուր պիտի քննուի քարիւղի արտածումը արգիլելու խնդիրը:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՆՉՊ՞Ի ՋԱՃԻՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ.— ՑԵՂԵՐ ԿԱՆ ՈՐ ԶԱՐԱԶԱՐ ԿԸ ՏԱՆՋԵՆ ԵՒ ՀՈՒՄ ՀՈՒՄ Կ'ՈՒՏԵՆ ԻՐԵՆՑ ԳԵՐԻՆԵՐԸ.— ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՈՂ-ՋԱԿԷԶԸ.— ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ԼՈՒԾՈՒԻՆ ՀՈՂԱՅԻՆ ՎԷՃԵՐԸ.— ՍՈՒՐԻՇ ԲԱՐԲԱՐՈՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ՍԿՍԵԼՈՎ ՍՆՆԴԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆ-ՆԵՐԷՆ.— ԳԵՐԵՎԱՃԱՌՈՒԹԵԱՆ ԲԱԶՄԱԶԱՆ ՁԵՒԵՐ.— ՀԱՄԱՃԱՐԱԿՆԵՐ, ԹՈՒՔԱՏ, ՍՈՎ.— 100.000 ԲՈՐՈՏՆԵՐ

Եթովպիոյ մէջ մարդահամար չկայ, որովհետեւ արձանագրութիւն չկայ։ Մարդ կը ծնի ու կը մեռնի առանց իշխանութիւններու հետաքրքրու-թեան արժանանալու։

Սակայն ուսումնասիրողներ հետեւեալ մերձաւոր թիւը կուտան, համաձայն զաւառանքներու.—

Ղալլաներ	4.900.000
Հիթիոպներ	3.493.000
Մահմետականներ	2.500.000
Ֆալաշաներ (հրեայ)	70.000
Կաթոլիկներ	27.000
Յոյն ու Հայ	5.500
Բողոքական	1.500
Գաղթականներ (հնդիկ)	3.000
Գումար՝	11.000.000

Երեսուն դարերու անկախ կեանք մը ունենալով մէկտեղ՝ Եթովպիոյ բնակչութիւնը չէ աճած։ Եթէ արտաքին վտանգներէ պաշտպանուած է կլիմային, անապատային ու հասարակածային անտառներու գօտիներուն շնորհիւ եւ լեռնային դիրքին պատճառով, ներքին պատերազմները ցեղէ ցեղ, բարբարոս Թուրքերը նուաճեցուցած են զանազան ժողովուրդները, արգիլած Եթովպացիին աճումը։

Մարդակերութիւնը դեռ գոյութիւն ունի զանազան գաւառներու մէջ։ Գերիներու սպանութիւնները սովորական են գրեթէ ամէն կողմ։ Ամէնէն բարբարոսներն են Ցանա լճին արեւմտեան ապրող Թիգրեանները, որոնք գերիներուն աչքերը կը հանեն, կը սարքեն որ մազմզուին, մօր կրծքին եւ զենքերուն բերելով զանոնք արձակեն։ Ցեղայ դէմքերուն մորթերը հանելով խարուլ կը նետեն։ Երբ զէրքաս գաւ-հերը չարաչար տանջանքներով կը մեռնին, անոնց վրայ կը յարձակին, հում հում կ'ուտեն եւ յետոյ ափանը-ներուն մէկ ծակէն միւս ծակը փայտ մը կ'անցընեն, թեւով մը կը կապեն փայտը ու ժայռ մը կը կախեն գլուխը։

Այս բարբարոսները իրենց կարգին իբրեւ գրաստ կը ծառայեն Հաբէշներուն։

Մարդակերութեան մօտ կայ նաեւ մարդասպանութիւնը։ Կապոյտ Նեղոսի ափերուն կը զոհեն մանուկները։ Գոյութիւն ունի ողջ ողջ մարթաղութիւնը։ Երբ տեղի մը մեծաւորը ծանր հիւանդանայ՝ պզտիկ աղջիկ մը կը մորթեն եւ արիւնը կը արկեն մեծաւորին վրան զայն առողջացնելու համար։

Վաչկատուն ցեղախումբեր զարառոր պայքար մղած են հողի մը տիրացման, արօտավայրի մը ժամանակաւոր գրաւման համար, ջուրի եւ խոտի համար։ Երբ ապրիլին կ'անձրեւէ, ջրհորները կը լեցուին, ամայութիւններն արօտավայր կը դառնան։ Այս նախնական ժողովուրդներուն մօտ, ինչպէս նախնական դարերուն, խոտը մշակող չունի, հողը տէր չունի, մարդը հող չունի։ Երբ մարդ հողին տէր կը դառնայ, հողն ալ իր կարգին սեփականատէր է մարդուն, այլ եւս մէկը միւսէն բաժնելու համար փճացնելու է ալիր։

Այս պատերազմները ամէն տարի տեղի կ'ունենան ապրիլին, Քարաչու եւ Տանքալի ցեղախումբերուն միջեւ։ Երբ վաչկատուն Տանքալին գրաւած է արօտավայրը կամ ջրհոր մը, Քարայուն պիտի ջանայ զանոնք խլել։ Երկու խումբերն ալ նախնական զէնքեր ունին, հեկայ աղեղներով թունաւոր նետեր կը գործածեն։ Նետը կը թրջեն ռաապրադո կոչուած բուսական հիւթով, որ արեան մէջ հեղղհեղ կը կարծրանայ։ Վայրենին փորձառաբար տեսած է որ անոր դեղթափն է մէջը։ Նետը փայտի կտոր մըն է, որուն մէջ մխուած է երկաթէ սլաք մը։ Եթէ զոհը ուղէ նետը վերցնել՝ երկաթը մէջը կը մնայ եւ կը թունաւորէ արիւնը։ Եթէ ինթական վէրքին վրան մէկ թափէ, բուժումը հաւանական է։

Սակայն վայրի Քարայուն վայրկեան չի կորսնցներ, կը յարձակի վիրաւորին վրայ, կը կտրէ առնանդամը եւ կը մեկնի։ Իրիկունը զայն ցոյց պիտի տայ բարեկամներուն եւ պիտի պարծի։ Ան պիտի ըլլայ հիւղաւանին զարդը։ Իսկ վիրաւոր խեղանդամը զարդը։ Իսկ վիրաւոր խեղանդամը բուսական ուժ կ'ունենայ դեռ արտաբուսական ուժ կ'ունենայ դեռ արքալու կեանքը, ծայր փայտով մը կորուած անդամին

ծակը խցելու՝ ապահովելու համար միզանցքին գործունէութիւնը։

Եթէ վիրաւորն անօգնական է, մահը յուշանար։ Անդամները կը կարծրանան, բազէներ կը յարձակին վրան, աչքերը կը փորեն, շրթները կը կոցահարեն։ Մղրիթներ կը ճռճռան հոգեվարքին մօտ։ Բորենիներ կը յածին շուրջը։ Ու երբ վերջին շունչը կը փչէ, գիշատիչ կենդանիները կը խոյանան որսին վրայ, փորոտիքը դուրս կը թափեն, ոսկորները կը բաժնեն ու կը լափեն։

Կեդրոնի կառավարութիւնը անտարբեր մնացած է յաճախ այդպիսի կռիւներու հանդէպ, երբեմն միջամտած է՝ ջարդելու համար հաւասարապէս երկու ցեղախումբերը։

Ցեղախումբերու զարաւոր պատերազմներուն հետ ժողովուրդներու անձամ արգելք եղած են նաեւ յոռի, բարբարոս սովորութիւններ։

Քաֆֆա ցեղախումբի պատկանող վայրենիներ անտառի մը մէջ կը նետեն երախաները։ Վերջերս միայն գաղաններուն ընծայելու սովորոյթը փոխուեցաւ բարեկամներու միջոցաւ երախաները վերցնելու սովորութեան։ Անտառը նետուած երախան կը վերցուի նոյն ցեղախումբին պատկանող անհատներէ եւ այնուհետեւ անոնց զաւակը կը սեպուի։

Բնակչութեան նուազման պատճառներէն մէկն է նաեւ գերեվաճառութիւնը։ Բարբարոս աւետրականներ պարբերաբար կը յարձակին գաւառներու վրայ եւ գերի կը բռնեն չափահաս եւ անչափահաս այրեր։ Ցարմաբաղոյնները կը կտուին արարական հարեմներու համար, միւսները ատաղձագործներու կը ծախուին։ Ներքին գաւառներու մէջ կը կատարուի փոխանակութիւնը, գերի մը 50 փամփուշտ կ'արժէ եւ 4 գերի կ'արժեն մարդկը մը։

Ժամանակին կարգինալ Մասսայա լուէկէս միլիոն կը հաշուէր Քաֆֆա գաւառին բնիկները, այսօր հազիւ 20.000 են։ 1895ին Վ. Գոթթիկօ 200 հազար կը հաշուէր Գուրճի գաւառին բնիկները, այսօր 15.000 են։ Տոքթէօր Մոնթանտոն կը գրէ թէ Գիմարրա գաւառին բնիկներուն թիւը 110.000էն 10.000ի իջած է։

Տիրապետող ցեղն ալ, Հաբէշը, դերծ չէ քայքայուելէ, բազմաթիւ պատճառներով։

Հանրային առողջապահութիւն գոյութիւն չունի, թէեւ բնական բժշկութիւնը կը կիրարկուի ամէն կողմ, որովհետեւ Եթովպիա հարուստ է բուսական դեղերով եւ Հաբէշը փորձ՝ զանոնք գործածելու։

Մանուկներու մահը կը հնձէ ծընունդներու մեծ մասը։ Պակասը կը լրացնեն համաճարակները, թոքախտը, սովը։ Ամէն տարի գաւառի մը մէջ տարափոխիկ հիւանդութիւն մը կը ծագի եւ փրկութիւն չկայ։ Երբ տան մը մէջ ծաղիկէ բռնուին փոքրեր, դրացիներ կը հրկիզանեն տունը եւ կրակի կուտան տուն ու կարասի, կ'այրեն փոքրիկ ու մեծ։ Եթովպիացին դէշ կը անանի։ Ի հարկին անօթի կը մնայ, բայց երբ կենդանի մը ձեռք անցնի, անմիջապէս կը լափէ տեղէն չկարենալ եփելու սարսափէն։ Թոքախտը աւերներ կը գործէ ամէն կողմ։ Հակառակ յառաջ անանդառութեան, Եթովպիացին ալքոլամոլ է եւ չուայտ՝ ծայր աստիճան։ Բովանդակ Եթովպիոյ մէջ բնտանիք չկայ, մարդ ու կին կ'ապրին անասունի նման։

Երկրին զանազան կողմերը պարբերաբար կ'այցելեն մարախները եւ կը փճացնեն հունձքերը։ Գարբերական սովերը սովորական են եւ որովհետեւ չկայ փոխադրութեան միջոց, մէկ կողմը կրնայ հունձքի առատութեան պատճառով չուարիլ, ուրիշ կողմ մը սովամահ ըլլալ։

Տեղական բնոյթ ունին դեղին տենդը, ջերմախտը, թանջքը, ամէնն ալ մահացու, ընդհանուր են եւ ամէն կողմ տարածուած՝ ուրուկն ու սիֆիլիսը, յաճախակի են ժանտատենդն ու ջերմամիզութիւնը։ Եթովպացիները գարշելիօրէն աղտոտ են։ Ոջիլը հասարակաց կենդանին է ամէնուն համար։

Բորոտներու թիւը կը հաշուեն շուրջ 100.000։ Արգելարաններ չկան,

հասարակաց բաղնիքներ կը յաճախեն կամ կը լոգնան գետերու մէջ՝ թունաւորելով ամէն կողմ։

Հազուադէպօրէն կարելի է հանդիպիլ անհատի մը որ վարակուած չըլլայ սիֆիլիսէ։ Ամէն կողմ կարելի է հանդիպիլ հաշմանդամ անհատներու, զնդերագերծ անձերու, մէկուն քով քիթ ու ծնօտ չկայ, միւսին քով լերկ ոսկորներ միայն կան։

Քաղաքակիրթ ժողովուրդի մը ներկայութիւնը բարիք մը պիտի ըլլայ անշուշտ այսպիսի երկրի մը մէջ։ Առողջապահիկ պայմաններու կիրարկումը պիտի փրկէ շատերը, բայց նախնական ժողովուրդ մը յանկարծակի չի բարեփոխուիր։ Դարերու աշխատանք պէտք է եւ յաճախ աւելի կը քայքայուի, աւելի կը փճանայ եւ կ'անհետի բոլորովին, երբ հաղորդակցութեան կը մտնէ աւելի բարձր ցեղերու հետ, որովհետեւ կը յարմարի անոնց յոռի բարքերուն, անկարող ըլլալով որդեգրելու լաւագոյն սովորութիւնները։

Այսպէս նուաղեցան նոր Զելանտայի բարեձեւ ու յաղթ Մաօրիները։ Այսպէս կրնան քայքայուիլ ու անհետանալ Եթովպիոյ այլազան ժողովուրդները։

ՀԵԹՈՒՄ

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐԻ ՄԸ ԿԱՐԾԻՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, (Յառաջ).— Եւրոպացի պաշտօնատար մը, որ մօտ երկու ամիս Թուրքիա բնակած է, Լիբանանի ճամբով հոս հասաւ նոյեմբերի սկիզբները։

Օտարազգի շրջանակի մը մէջ իրարու հանդիպեցանք։

— Ա, Հա՞յ էք։ Ձեր երկրէն անցայ Կիլիկիայէն, ափսո՜ս, ձեռքերու մէջ չէ։

— Եւրոպական դիւանագիտութեան կը պարտինք Կիլիկիոյ ներկայ կացութիւնը։

— (Լուռ) Ո՛չ բոլորովին։

Ու ես կը լսեմ ողբասղական գիրքով։ Կը դիտեմ խօսակիցս ծխամորճը բերնին մէջ, գլխին մազերը խնամուած, կապոյտ աչքեր, առողջ տեսք տարիքը 45 — 50, զննողական ակնարկներ։ Քանի մը անդամներ ծխամորճը բերնին մէջ, շրթունքներուն, ակռաներէն եւ ծուխ քաշելէ յետոյ յարեց.

— « Ce n'est pas le temps, mais je parlerai pour dire la vérité— գինուորական յաջորդ օրն իսկ Փարիզի հայկական պատուիրակութեան անդամները տեղեակ էին Կիլիկիոյ անորոշ ճակատագրին։ Լոնտոն — Փարիզ ամէն անգամ որ Կիլիկիոյ կամ աւելի ճիշդը Փոքր Ասիոյ, մանաւանդ Միջերկրականի մասին խօսք կ'ըլլար, Կիլիկիոյ հարցը կը մնար անլոյծ։ Կիլիկիոյ ժողովուրդները բազմազգեալ էին ու հոն հայ վարիչներ չունէինք, կային ազմկարարներ, ամբոխավարներ, իսկ Փարիզի հայկական կեդրոնը չունէր հասունութիւն ըմբռնելու համար օրուան պահանջքը։ Նորատունկեան մարած մաշած էր, մռայլոտ գարձած, Նուպար փաշան ինքը չէր պատուիրակութեան բուն պետը, ունէր իր շուրջը անհատ «տիփլոմատներ» ... ։ Մէկ խօսքով, ձեր վարիչները զուրկ էին քաղաքական յստակատեսութենէ, հոտառութենէ եւ հեռատեսութենէ»։

— Ներեցէ պարզ խօսինք, հայ ժողովուրդը ի՞նչ կրնար ընել, երբ կը լքուէր իր բարեկամներէն եւ պաշտպանութիւններէն որոնց մասին հայ ժողովուրդին մեծ ու պզտիկ անդամները անվերապահ հաւատք, վստահութիւն ունէին։

— Բուն վէրքը դուք, բայց անցանք այլեւս։ Տեսա՞ծ էք Իսթանպուլը։

— Ոչ։

— Անչքացած է, հօթեններով ճամբորդութիւնս է։ Անդարան խորհրդաւորութիւն մը ունի պետական դէմքերու ներկայութեամբ։ Թուրքիոյ վարիչները այժմ նստած են հոն, անորոշ բայց կարեւոր անակնկալ դէպքերու սպասողի երկիւղած դիրքով։ Տեսայ որ Իսթանպուլի ոչ - թուրք (եւրոպացի) բնակչութիւնը գոհ չէ։ Թուրքիոյ մէջ հանգիստ ճամբորդելու համար մինչեւ դրամ ցանելու է... Կեցծ են բոլոր քաղաքակրթութիւնները։ Երկատարութիւնը սրու մասին երբեմն կը լսէք, իր հաճոյքներուն գերին է։ Բանող մեքենան Անգարայի մէջ բռնաղբօսիկ ուժին ազդեցութեան տակ կը գործէ։

Թուրքիան այնքան վարդագոյն չէ։ Իր ռուս բարեկամը կը բաղձայ մինչեւ զավել Անգարան։ Զափազանցութիւն չէ երբ կ'ըսեն — Կարմիր վարդը իր գոյնը կուտայ հարեւանին։

Ճամբաները Աատանայի մէջ եւ շուրջը աղտոտ են, նոյնպէս Տէօրթ Եօլ։

Վաճառականութիւնը փճացած է Աատանայի շրջանին մէջ, որ պատերազմէն առաջ մեծ անուն ունէր, իսկ այսօր նսեմացած է։ Ձեր լաւծ գործարանները կը նմանին այն թրքական թնդանօթներուն որոնք գոյութիւն ունէին Աղաթեալ Համիտի օրով...։ Կան քանի մը երեւելիներ որոնք մինչեւ կը կասկածին իրարմէ փոխըրակրինմէջ բուն կասկածելին ինքը Աթաթիւրքն է։ Թէժալը իր մէկ բախտին համար հպարտ է.— Ներկայ վարիչները կացութիւնը պահելու համար պէտք ունին անոր ներկայութեան, որպէսզի գրգռեն ժողովուրդին զգացումները։

Բայց լաւ է դիտել համբերութեամբ։ Երկինքը ամպոտ է, կրնայ շանթէն կայծակ մըն ալ Անգարա սահիլ...։

Ցետոյ պարտէզ իջանք։

— Բայց ի՞նչ աղուոր են սա ծաղիկները, կ'ըսեն թէ Սուրբ Երկիրը խորհրդաւոր ծաղիկներ ունի...

Փակեցինք նիւթը ու խօսեցանք Սրբավայրերու մասին։

Երբ կը զատուէինք ըսաւ.

— Մի յիշէք անունս կը վստահիմ ձեր բարոյականին, Հայու աւանդական բարոյականին։

ԼԻՆՏՐԱ

ՅԱՒԱՔՈՅԹԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Մի երկու տարի առաջ փարիզաբընակ հայ գրողները կազմեցին «Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւն» մը եւ թերթերի մէջ յայտարարեցին թէ իրենց միութիւնը պիտի ծառայէ միայն իրենց անդամների շահերին, որպէս արհեստակցական միութիւն։ Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը նպատակ չունէր մրցակցելու Հայ Գրական Ակումբի հետ, որ 7 — 8 տարէ ի վեր տարեկան կազմակերպում էր 20 — 25 գրական երեկոյթներ եւ մի քանի թէյասեղաններ ու խնջոյքներ՝ մեծ մասամբ ի պատիւ Փարիզ ժամանող, կամ Փարիզից մեկնող յայտնի մտաւորական դէմքերի։ Մի քանի ամիս առաջ Հայ Գրական Ակումբի վարչութեան մէջ տարբեր հոսանքների ներկայացուցիչներ եւս մտնելով, Հայ Գրական Ակումբի անունը փոխեցին եւ կնքեցին «Հայ Մտաւորականներու Ակումբ»։ Նոր վարչութիւնը վերջերս որոշել է շաբաթ երեկոները սարքել գրական հաւաքոյթներ։ Եւ արդէն տեղի են ունեցել երկու հաւաքոյթներ։

Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը, չնայած իր հրապարակային յայտարարութեան, մի քանի ամիս առաջ թէյասեղան սարքեց ի պատիւ Գարեգին արք.-ի, որին ներկայ էին նաեւ ստուար թիւով ոչ-անդամներ։ Հոկտեմբերի 18ին էլ յարգանքի երեկոյ սարքեց Ալ. Շիրվանզադէի մահուան առթիւ։ Նոյնպէս հրապարակային։ Ցաւալի է նկատել, որ բանախօսներից երկուսը փոխանակ բանախօսների պէս միայն յարգանքի խօսք ասելու, գրաւոր ճառերով քննադատեցին Շիրվանզադէին որպէս վիպագրի եւ թատերագրի։

Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան վարչութիւնը բաւ երեւոյթէն ոգեւորուած զոյգ հաւաքոյթների յաջողութիւնից, նոյ. 25ին երեկոյեան հրապարակային հաւաքոյթ էր սարքել նուիրուած խորհ. Հայաստանի գրականութեան։ Իսկ երկու օր առաջ էլ Հայ Մտաւորականների ակումբն էր գրական երեկոյ սարքել Վահան Տէքեանի յիշատակին։ Այսպիսով ուրեմն Փարիզի մէջ երկու միութիւն ունինք, որոնք որոշ չափով լծուած են միեւնոյն աշխատանքին, թէեւ անդամներից շատերը միեւնոյն մարդիկն են։ Արդեօք լաւ չէ՞ր լինի, որ ձուլուէին եւ մէկ ուժեղ միութիւն կազմէին իրենց ուժերը չվատնելու եւ խաչաձեւումների առիթ չտալու մըտահոգութեամբ։

Առաջին գրական երեկոն որ սարքել էր Հայ Գրողների Ընկերակցութիւնը, կազմակերպչական տեսակէտից պէտք է համարել անյաջող, վասն զի այն նիւթը որ վարչութիւնը ընտրել էր, պէտք է բաւականանար մէկ բանախօսով, որի դէկոյցից յետոյ տեղի պիտի ունենար մտքերի փոխանակութիւն։ Մանաւանդ որ Խ. Հայաստանի մէջ տիրող կարգերի եւ տեղի ունեցող անցուդարձի մասին, հայ գաղութներում կան չփշտուած հաւաքական տեսակէտներ, կարծիքներ։ Մէկ կողմը կանգնած է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր համախոհ զանգուածներով, իբրեւ ընդդիմադիր, իսկ միւս կողմը ռամկավար, հնչակեան, հօկեաններ, իրենց համախոհներով, իբրեւ բարեկամ խորհ. Հայաստանին։ Ներկայ Հայաստանի գրականութիւնը շաղկապուած լինելով խորհրդային կարգերին, շատ բնական է որ խորհ. Հայաստանի գրականութեան վերլուծման խնդիրը շատ ջուր վերցնողներից մէկն է, որ այդ պատճառով էլ տարբեր կարծիքներ պէտք է ընդհարէին։ Նոյն հարցի մասին մի երկու տարի առաջ, Հայ Գրական Ակումբի մէջ տեղի ունեցաւ մտքերի փոխանակութիւն եւ խրեց մի քանի երեկոյ։ Հայ Գրողների ընկերակցութեան վարչութեան նոյն հարցին նըւիրուած հրապարակային բանախօսութեան առթիւ տեղի ունենալիք վիճաբանութիւնները բաւ իսկ լինելու են շատ հետաքրքրական եւ երեւի պիտի խլէն մի քանի հաւաքոյթներ, եթէ ժողովի նախագահը, Գ. Զօպանեան կարենայ ձեռնհասօրէն եւ անկողմնակալութեամբ վարել ժողովները։

Առաջին հաւաքոյթին վարչութիւնը պէտք է բաւականանար միայն ընկ. Ս. Վրացեանի հմտալից եւ խնամուած զեկոյցով եւ Գ. Հրաչ Զարդարեանի բանախօսութիւնը Վահան Թոթովենցի մասին պէտք էր մի ուրիշ հաւաքոյթի յատկացնէր։ Մեր ողբացեալ ընկ. Ռուբէն Զարդարեանի որդու համով հոտով գրուածքը Վահան Թոթովենցի մասին՝ ներկաները հաճոյքով լսեցին, իսկ յետոյ երկու ընդդիմախօսները իրենց սլաքները ուղղեցին առաջին բանախօսի՝ ընկ. Ս. Վրացեանի բանախօսութեան շուրջը։

Պէտք է նկատել որ Գ. Զօպանեանը որպէս Հայ Գրողների Ընկերակցութեան վարչութեան եւ օրուան հաւաքոյթի նախագահ, ինչպէս որ որոշած է եղել վարչութիւնը, պէտք է միմիայն ժողովին նախագահէր եւ ոչ թէ ինքն էլ իր հերթին կատարէր ընդդիմախօսի դեր։ Ցայտնի է որ Գ. Զօպանեան սկզբից ի վեր բարեկամ է ձեւանում խորհ. Հայաստանին։ Եւ որպէս այդպիսին նա չի արտայայտւում ոչ խօսքով եւ ոչ գրչով բոլոր այն սոսկալի անարդարութիւնների, թերութիւնների ու հալածանքների մասին, որ տեղի են ունենում խորհրդային վարչաձեւի տակ։ Գ.Ա.Զօպանեան միայն գրուատում է գրական երեւոյթները, աղաղակող բացասական երեւոյթների վրայից շատ արագ թռչելով։

Մեր հայրենիքի գրականութեան ներկայ վիճակը բնական է որ պէտք է դրաղեցնի գաղթահայութեան բոլոր հոսանքներին եւ խաւերին։ Հաւաքոյթների եւ մամուլի մէջ պէտք է արտայայտուէին իրական եւ կարող դէմքեր, որպէսզի «արդար հասարակութիւնը» իրեն համար որոշ գաղափար կազմի տեղի ունեցող թէր ու դէմ կարծիքների մասին եւ վերջ ի վերջոյ հայրենիք վերադարձած ժամանակ անձամբ կարողանայ ծուէն ու չիտակը զատել։

Ընկ. Վրացեան այդ հաւաքոյթում ներկայացրեց իր տեսակէտները Խ. Հայաստանի գրողների եւ գրականութեան մասին, որ կարելի է մի քանի խօսքով ամփոփել։ Մոսկուայի հրահանգով են առաջնորդւում խորհրդային բոլոր վայրերում, ինչպէս նաեւ Խ. Հայաստանում։ Զուրկ լինելով խօսքի, մամուլի եւ հաւաքոյթների ազատութիւնից, գրողներն անդամ առաջնորդւում են իրենց համար սահմանուած գծով. մի քիչ աջ ու ձախ թեքումը համարւում է հակայեղափոխական երոյթ եւ հեղինակը ենթարկւում է ծանր պատժի եւ հալածանքի։ Խորհրդային արուեստագէտները պարտաւոր են անել այն ինչ որ իրենց կը հրահանգէ Մոսկուան։ Զուրկ լինելով ազատ ստեղծագործելու հնարաւորութիւնից, բնական է որ իրենց արտադրութիւնն էլ չի կարող որակով բարձր լինել։ Այս պատճառներով իսկ Խ. Հայաստանը որքան ալ օժտուած լինի բնածին տաղանդով գրողներով, արուեստագէտներով եւ որքան ալ նրանց արտադրածի քանակը շատ լինի, որակով բարձր լինել չի կարող եւ այսպէս ալ է։ Մինչեւ որ Խ. Հայաստանի գրողները եւ ստեղծարակ արուեստագէտները չազատեն իրենց միտքն ու կամքը ճնշող ու արգելք հանդիսացող կապանքներից, գրականութիւնը, ինչպէս նաեւ արուեստի բոլոր ճիւղերը չեն կարող իրենց լրիւ պարտականութիւնը կատարել։

Խորհրդային երկրի արուեստագէտները ընդհանրապէս պետական չինովնիկներ են, առերօրէն կատարելու իրենց վրայ դրուած պարտականութիւնները։ Այսպիսի ծանր պայմանների մէջ մտաւոր աշխատանքներից շատ բան չի կարելի սպասել։

Բացի Գ. Ա. Զօպանեանից, ընկ. Վրացեանին ընդդիմախօսեց Վահրամ Թաթուլը, նոյնպէս մէկը խորհրդային կարգերի ջատագովներից։ Ուրախալի է որ զանազան հոսանքների պատկանող հայ մտաւորականներ կարողացել են իրար մօտ հաւաքուել եւ մտքերի փոխանակութիւն ունենալ մեր չահագրգռող մեր հայրենիքի գրականութեան մասին։ Տեսնենք թէ յետագայ հաւաքոյթներին ովքեր են մասնակցելու սկսուած վիճաբանութեան եւ ինչ տեսակէտներ եւ կարծիքներ են արտայայտելու։

ԲԵՆՕ

Հ. Կ. ԽԱՉ

Թէյասեղան

ՔԱՇԱՆ (Յաղաղած).— Կ. Խաչի Գանեկօ Քաչանի թէյասեղանն էր կիրակի օր։ Սրահը պզտիկ է՝ որովհետեւ անդամուհիները չէին նախատեսած հոծ բազմութիւնը որ ժամ առաջ եկած էր իր տեղը գրաւելու։ Ծառաբը դրան առջեւ կեցած են եւ կը փարանին ներս մտնելու. աթոռ չէ մնացած։ Վարչութիւնը առիթուեցաւ սրահին տիրոջ հետ բանակցիլ ու յարակից ընդարձակ սրահը վարձել. հոն ալ նոյն երեւոյթը, շատերը ոտքի վըրայ մնացած են։ Օրուան նախագահուհին՝ Տիկ. Եղլէն Բիւզանդ կը յայտնէ իր հիացումը եւ կրկնապատկած իր խանդավառութիւնը կը բանայ հանդէսը։ Ցրջանիս Կ. Խաչի անդամուհիներու եւ համակիրներու մասին իր գնահատական խօսքը ընելով, անդրադարձաւ Կ. Խաչի կազմակերպութեան սկզբնական շրջաններուն։ Քանի մը մտաւորականներ եւ հանրային գործիչներ ստեղծեցին այս շարժումը եւ զանգուածին մէջ ցանեցին հայ կնոջ հանրային գործունէութեան սերմերը, որոնք տասնեակ մը տարիներու ընթացքին՝ Հուրի եւ սուրի ճանապարհներէն անցած հայ իգական սեռի աւանդական առաքինութիւններուն հետ միախառնուած բուսեցին գիտակցութիւն։ Այսօր երբ հրապարակէն քաշուին իսկ այդ գեկավար ուժերը, պանդուխտը պիտի քալէ առանձին, գործել համոզումով եւ իր պարտականութիւնը կատարել գիտակցօրէն։ Բայց կայ նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան կենսական հարցը, սան - սանուհիներու կազմակերպութիւնը պէտք է նկատել անյետաձգելի խնդիր։ Փարիզի հաբաւային շրջանը կը ներկայացնէ բոլորովին գետին մը այդ ուղղութեամբ աշխատելու եւ այդ գործը գնելու մեր հիմերու վրայ։ Փրկենք նոր սերունդը, հաւաքելով փողոցներէն եւ դուրս հանելով սրճարաններէն։ Հայ մտքի եւ մշակոյթի ճաշակը տանք անոնց՝ որ կարենան պաշտպանուիլ ձերմակ ջարդի դէմ։

Ներկաները գնահատեցին այս խօսքերը խանդավառ ծափերով։ Ցետոյ խօսքը տրուեցաւ օրուան գաստախօսին՝ Օր. Մաննիկ Մեծատուրեանի. նիւթն էր «Մնողքին դերը մանուկին նախադպրոցեան դաստիարակութեան մէջ»։ Մանուկի ծնողներուն քով անցուցած տարիները նկատեց հոգեկան եւ մտաւոր կարողութիւններու զարգացման շրջան մը, անխմաստ է դաշտ որ 6—7 տարի խոպան ձգել եւ յետոյ դպրոցին յանձնել որ մշակէ զայն։ Ո՞րքան դժուարացած է աշխատանքը եւ ձեռք բերուած արդիւնքը քանի զանց չնչին։ Ծնողները երբեմն իրենց զաւակներուն բնական ժառանգութիւնները կը քանդեն եւ անոնց մէկ կամքի արժատները կը փճացնեն անխոհեմ եւ անիմաստ քայլերով։ Պէտք է որ ծնողները գիտնան «Ծնողարանութիւնը» որ վերատեղծագործական արուեստ է։ Շատ մը կենդանի օրինակներով բացատրեց կամքը զօրացնելու պայմանները, կամքը որ աշխատութեան բնազդն է եւ յառաջդիմութեան գլխաւոր ազդակը։

Այս շատ գեղեցիկ դասախօսութիւնէն ետք սկսան պարերը, թատերախաղեր, մեներգներ, [illegible] լորն ալ բերին իրենց մասնակցութեան բաժինը զանազան արտայայտութիւններով։ Ժամերը կը սահէին, թէյի գաւաթները կը պարպուէին։ Նախագահի դժուարութիւն կը կրէր, հանդէսը փակուած հռչակելու, այնքան տաք էր մթնոլորտը։ Հանդէսը վերջացած էր, բայց մտերմական տեսակցութիւնները կը շարունակուէին զանազան խմբաւորումներու մէջ, մէկ երբ սրահէն կը բաժնուէինք, մէկ յարգանքի արտայայտութիւններ ուղղեցինք Գանեկօ - Քաչանի վարչութեան որ կը խոստանայ կրկնել այդ կարգի հաւաքոյթներ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

«Հ. Մ. Ը. Մ.ի օր»ը Ֆիլիպէի մէջ

— • —

ՖԻԼԻՊԷ, 25 Նոյեմբեր (Յառաջ). — Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուլկարիոյ շրջանային վարչութեան կարգադրութեամբ, այս տարի, մեր շրջանին մէջ, Միութեան «Օր»ը կը տօնուի Նոյեմբեր 5էն մինչև 15։

Ֆիլիպէի մասնաճիւղը տօնեց երէկ, 24 Նոյեմբեր, կիրակի, զինուորական ակումբին ընդարձակ ու շքեղ սրահին մէջ։ Սրահը ամբողջովին լեցուած էր խիտ բազմութեամբ։

Երկսեռ երգչախումբը հանդէսին սկսաւ կատարելով «Շումի Մարիցա» եւ «Մեր Հայրենիք» պուլկարական եւ հայկական քայլերգներով, որոնք յոտնկայս ունկնդրուեցան։ Կը ղեկավարէր Պ. Տիգրան Պարտիզպանեան։

Հանդէսին նախագահ, Պ. Ներսէս Աստուածատուրեան, գեղեցիկ ներածականէ մը վերջ, խօսեցաւ ու պատմեց կարգով ընթացիկ այն դերը զոր կոչուած է կատարելու Հ. Մ. Ը. Մ.ը մեր իրականութեան մէջ։ Միութիւնը նմանցուց պարտիզպանի մը որ կը յօշէ, կը պատուաստէ, կը խնամէ ու կ'աճեցնէ նորահաս սերունդը եւ կը ճգնի օր օրի աւելի աղնուացնել մեր մրգատունին ծառերը։

Պ. Սիմոն Պարտիզպանեան կարդաց Տիկ. Վարչութեան պաշտօնական Յայտարարութիւնը որ գրի առնուած է «Օր»ուան առթիւ եւ ուղարկուած բոլոր մասնաճիւղերուն, հանդէսներու միջոցին կարդացուելու համար։ Յայտարարութիւնը ներփակ կը գտնէ։ Գեղեցիկ առոգանութեամբ մը արտասանուեցաւ բանաստեղծ Օ. Զարեհեանի ազատ մէկ կտորը՝ «Հայուհի», Սոնա Համբարձումեանի կողմէ, մինչ սրահը, լուռ ու յուզուած, կ'ունկնդրէր։

Ազատ մարզանքներ բրին արիները, որք յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը Պ. Կարօ Ղազարոսեան։ Ան ընորոշեց նախ ուսուցական սկզբունքին հետ նաեւ հոգեկան առողջութեան։ Մասնանշեց այն մեծ հոգածութիւնը որուն կ'արժանանան, ամէն երկրի մէջ, երիտասարդութիւնները։ Վերլուծելով մեր պայմանները, անհրաժեշտ գտաւ ազգային գոյութեան պահպանման գիտակցութեամբ պատրաստել մեր երիտասարդութիւնը։ Ցոյցարեց ազգ եւ հայրենիք բառերուն իմաստը, եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը հրաւիրեց ոչ թէ հայրենիքի ծառայութեան, այլ հայրենիքի պաշտամունքին, կամ՝ հին Հելլէններուն եւ Հռոմայեցիներուն նման անոր փառքը սիրելու, հայրենիքի ֆիզիքական, բարոյական եւ քաղաքական սէրէն անկախ։

Արիները պարեցին գեղեցիկ պայէթ մը։ Ցոյցնին իսկական իրենց շալակը, մինչ երիտասարդներ հագուստներով փողերը կը զարնային իրենց շուրջը։ Այս պարէն իսկ նուրբութիւն եւ իրաւ յաջողութիւն, կը պարտինք Օր. Միհրանոյշ Սրապեանի։

Երգչախումբը երգեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի քայլերգն ու «Լէհէ՛, լէհէ՛» (տօլօ՝ Պ. Մասիսն Պարտիզպանի), որմէ յետոյ ներկայացուեցաւ «Անտառին մէջ» պաւէզտր, սկաուտական կեանքէ։ Գայլիկները կատարեցին գրօշա-մարզանքներ, իսկ մարզիկները՝ համբերական մարզանքներ, փաղանգներով ու համապատասխան համազգեստով, սանդղելով բեմին վրայ, պատկեր մը խորհրդանշող էր, որ վարակեց ամբողջ սրահը։ Տղաքը ուժգնօրէն ծափահարուեցան, ու իրենց հետ նաեւ այդ թիւին կազմակերպիչը՝ Պ. Նշան Պուրթեան։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ — Նոյ. 23ին տեղի ունեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի եռամսեայ ընդհանուր ժողով - հաւաքոյթը։ Ն. Թորոսեան ամփոփ խօսակցով մը բացաւ ժողովը, ու մասնաւորապէս շեշտեց թէ «կատարեալ մարզիկ ըլլալու համար, բաւական չէ լաւ գնդակ խաղալ եւ լաւ մարզիկ ըլլալ, այլ պէտք է ունենալ մաքուր նկարագիր եւ բարոյական դաստիարակութիւն։ Յաջորդաբար խօսեցան Պ. Պ. Վ. Շամլեան (գանձապահ) եւ Յովհ. Փաշճեան (ատենապետ), որոնք մասնաւորապէս ծանրացան միութեան նիւթական անձուկ պայմաններուն եւ մանաւանդ նորակառոյց մարզադաշտին կիսաւարտ վիճակին վրայ։ Պէտք հրաւիրեց ներկայ 50—60 անդամները առանց բացառութեան բանուորներ եւ աշխատողներ, — ընել իրենց կարելին, իրենց սեփական մարզադաշտը շուտ լրացնելու համար։ Եւ անմիջապէս հանգանակութիւն կատարուելով տեղը վայրկեանի մէջ գոյացաւ հազար հարիւր ֆրանք։

Ուրախալի եւ քաջալերիչ երեւոյթ մըն է նաեւ 20—25 երիտասարդներու մուտքը Հ. Մ. Ը. Մ.ի մէջ եւ ըմբշամարտի ճիւղի մը հաստատումը, ինչպէս նաեւ 20—25 օրիորդներու մուտքը եւ պասքէթ-պօլի խումբերու կազմութիւնը։

Այսպէսով Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ը մասամբ մը իրականացուցած կ'ըլլայ իր տարիներէ ի վեր հետապնդած նպատակները, հակառակ բոլոր տեսակի խոչընդոտներուն։

Ժողովը մասնաւորապէս գրադեցաւ նաեւ Միութեան բարոյական եւ առողջապահական բարձրացման խնդրով եւ որոշուեցաւ ասկէ վերջ յաճախ (ինչպէս ասկէ առաջ երբեմն) հրաւիրել տեղական կարող մասնագիտական ուժեր եւ բարոյախօսական եւ առողջապահական դասախօսութիւններ տալ։

Վարդան Քիւփէլեան

ԽՄԲ. — Միեւնոյն առեն ստացանք ուրիշ թղթակցութիւն մը, որ կը յայտնէ թէ հանգանակութեան գումարին վրայ աւելցաւ 750 Ֆր.ի վարկ մը, կարելի եղածին չափ շուտ վերջացնելու համար մարզադաշտը։ Հանգանակութիւնը պիտի շարունակուի։ «Օգնեցէք մեզի որպէսզի աւելի բարձրանանք»։

** 140 տարիներու ընթացքին աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ, ունեցած ենք 1586 անուն լրագրական հրատարակութիւններ, որոնցմէ 661 անուն հրատարակուած են Թուսիոյ մէջ, իսկ 436 անուն՝ Թուրքիոյ մէջ։

** Հայաստանի նիւթին դասատուներուն մէջ աղի պզտիկ ծրարներ կը գործածուին դրամի փոխարէն։ Հապէշ գիւղացիի մը համար աղի ծրարի մը նուէրը ամէն բանէ յարգի է։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Անդրանիկի Յուշարձանին համար

— • —

«Զօր. Անդրանիկի Յուշ. Հանգ. Յանձնախումբը» Նոյ. 27ին ժողովի հրաւիրած էր Փարիզի եւ արուարձաններու հայր., միշակութային, զինուորական եւ մարզական Միութիւնները յուշարձանի շինութեան հանգանակութիւնը կազմակերպելու համար։

Բայց հրաւէրին պատասխանող միութիւններու թիւը բաւական չէր, անհրաժեշտ կազմակերպչական աշխատանքը տանելու համար։ Նկատի առնելով միեւնոյն առեն որ Անդրանիկը կը պատկանի բովանդակ հայութեան եւ անտեսել դուրս մնացող միութիւնները՝ պիտի նշանակէր զրկել զանոնք հերոսին հանդէպ իրենց պարտականութիւնը կատարելու միջոցէն, ժողովը կոչուեցաւ խորհրդակցական եւ գրադեցաւ օրակարգի մշակութեամբ, յանձնախումբի աշխատանքը արդիւնաւոր դարձնելու համար։

Ներկաներու տաք վերաբերումը եւ արտայայտուած մտքերը գրաւական մը կարելի է համարել գործին յաջողութեան։

Ժողովը ցրուելէ առաջ պարտականութիւն յանձնեց գիւանին մասնալով Բ. ժողովի հրաւիրել բոլոր միութիւնները եւ ներկաներու թիւը ինչ որ ալ ըլլայ բաւարար համարել եւ լծուիլ աշխատանքի։ Բ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս չորեքշաբթի երեկոյ (4 դեկտ.) ժամը 9ին 125, Bld. Magenta, Քաֆէ Թապայի ներքնայարկը։ Կը խնդրուի բոլոր միութիւններէն անխտիր ներկայ գտնուիլ։

Դիւան

×

ՀԱՅ ՇԱՐԺԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Պարտականութիւն կը նկատենք մամուլի միջոցաւ հաղորդել հասարակութեան մեր միութեան գործունէութիւնը։

Կազմուած 1934 փետր.ին, Փարիզահայ շարժավարներու ընդհ. Միութիւնը ներկայիս իր շուրջը կը համախմբէ 75 անդամներ, եւ բաց կը մնայ անխտիր բոլոր հայ շէֆէօրներու առջեւ։

Միութեան գլխաւոր սկզբունքը եղած է բացարձակապէս հեռու մնալ որ եւ է քաղաքական գոյն ունեցող խնդիրներէ եւ զբաղիլ միայն իր անդամներուն առօրեայ անձնական դժուարութիւններով։ Միութիւնը իր գործունէութեան առաջին տարին իսկ իր անդամներուն հանդէպ կրցաւ իր պարտականութիւնը կատարել, իր ուժերուն սահմանին մէջ, փոխ տալով 3035 Ֆրանքի գումար մը, ինչպէս նաեւ կատարելով 2800 Ֆրանքի նուիրատուութիւն։

Այս առթիւ շնորհակալութեամբ կը յայտնենք թէ Միութեան կազմութեան շրջանին 300 Ֆր.ի նուիրատուութիւն մը եղած է Տիկ. Ն. Գափամաճեանէ, ինչպէս նաեւ, ստացած ենք վերջերս դժբախտ պարագայի մը առթիւ 500 Ֆր.ի գումար մը Պ. Գ. Կիւլպէնկեանէ։

Միութիւնը իր բացարձակ անկախութիւնը պահած է բոլոր կազմակերպութիւններու հանդէպ, որոնք կը գործեն ներկայիս Փարիզահայ կեանքի մէջ, հակառակ անոր որ իր այդ դիրքը զինքը կը զրկէ զանազան առաւելութիւններէ։ Կարգ մը նպաստաւոր առիթներ արդէն անտեսուած են իր այդ չէզոք հանգամանքին բերումով։

Միութիւնը ինչպէս անցեալին մէջ, այսուհետեւ ինչ ինչ կարգադրութիւններու շնորհիւ ի վիճակի է ջնջելու իր անդամներուն առաջած բոլոր օրինազանցութիւնները։

Սոյն գրութեամբ անգամ մըն ալ ընդհանուր հրաւէր կ'ուղղենք մեզմէ հեռու մնացող մեր բոլոր արհեստակիցներուն, որպէսզի բացարձակ վստահութեամբ մասնակցին մեր Միութեան, ապահով ըլլալով թէ կը գտնուին լուրջ, խոհեմ եւ օգտակար գործունէութեան մը հանդէպ։

*** Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ դեկտ. 17ին, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ուկէսին, Միւթիւալիթէի մէջ։

Ի դիմաց վարչութեան

Քարտուղար՝ Հայկ Սամուէլեան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ, Ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան, խմբագիր Ծ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ, Բ. տարի, թիւ 14 (Նոյեմբեր), հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Կաթը ինչո՞վ է օգտակար (Տօքթ. Յ. Մաշտոտեան). — Մանուկներուն առողջապահութիւնը (Տօքթ. Գ. Թաթարեան). — Կ'ամչնա՞ք բանալ տոքթօր ... (Տօքթ. Գ. Հաճօյեան). — Քիթը բժշկութեան մէջ (Ծ. Նարդունի). — Ցցու մը խեղդուկութիւնը չափով (Տօքթ. Գ. Սերոբեան). — Տան առողջապահութիւնը (Կ. Յ. Բասմաճեան). — Հում միսը հիւծախտաւորներուն դեղ (Տօքթ. Ծ. Այվազեան). — Ծանօթութիւններ հիւծախտի մասին (Տօքթ. Ն. Տէյիրմէնճեան). — Ազգագրական բժշկութիւն (Վ. Մելքոնեան) եւ Առողջապահական գիտելիքներ։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար 20 Ֆրանք, արտասահմանի համար 25 Ֆրանք։ Դիմել Dr. Ch. Aivazian, 17, Rue Damesme, PARIS:

ԾԻԾԱՂ

— Ի՞նչպէս, հաւնեցա՞ք մեր բնակարանին։

— Գէշ չէ, սակայն անպատեհութիւն մը ունի, մեր դրացիները կը լսեն մեր ամէն խօսածը։

— Ատոր դարման կայ, թանձր գորգերով կը պատեն պատերը։

— Ոչ, ատիկա գործիս չի գար, այն ատեն ես ալ դրացիներուն խօսածը չեմ լսեր։

** Ըստ պատմագիրներու, Եթովպացիները Հին Կտակարանի մէջ յիշատակուած «Քուշ» ցեղն են, որ սեմական արիւն ունին։

** Հապէշիստանի մէջ կան 18 հազար եկեղեցիներ։ Ժողովուրդի առօրեայ դրամն մէկ երրորդը կ'անցնի աղօթքներով։

Հայ լրտեսնե՞ր ալ բռնուած են…

— • —

Ամերիկեան թերթերու թղթակիցները կը գրեն թէ Եթովպիոյ արտաքին նախարարութիւնը եւ զինուորական իշխանութիւնները գրեթէ արմատախիլ ըրած են Ատիս Ապէպա կեդրոնացած իտալական լրտեսական գործունէութիւնը։

Կառավարութեան չուղեր ծանուցանել լրտեսական ծալքերը։ Այս նպատակով դատի չի յանձներ իբր իտալական լրտես ձերբակալուած Եւրոպացիները կամ հրապարակաւ պատժել Եթովպիացիները, այլ հանդարտութեամբ զանոնք կ'արտաքսէ երկրէն երկաթուղիով։ Արտաքսեալները գլխաւորաբար կը բաղկանան Յոյներէ, Հայերէ եւ Իտալական գաղթավայրերու բնիկներէ։ Կ'ենթադրուի որ յարատեւօրէն անոնք Իտալիա գրկած են Եթովպիոյ զինուորական եւ քաղաքական տեղեկութիւններ՝ Եթովպիոյ կառավարական անթելի կայանին միջոցաւ՝ դեռ չյայտնուած ծածկագիրներով։

Էրիթրէայի եւ Հառարի մէջ զանազան իրադարձութիւններ համոզեցին Եթովպիացիները թէ իրարանցիչ գործունէութիւն մըն է կը ունեցած, այնպիսի եղանակով մը որ կարծես Իտալացիներն ընդօրինակած ըլլային Եթովպիական անթելի վրայէն դրկուած բոլոր գրութիւնները։

Ասոր վրայ գաղտնի ոստիկանութիւնը սրոշ խոյզեր ըրաւ եւ գործի վրայ բռնեց քանի մը գործակալներ եւ գտաւ ուրիշներու հետքերը։ Կ'ըսուի թէ այս գործին կեդրոնական դէմքը բարձրաստիճան Եւրոպացի մըն է, որ մօտ կը գործէ պալատական շրջանակներուն մէջ։

Պաշտօնապէս դատական հետապնդում չկատարելը արդիւնք է կայսր Հայլէ Սելասիի հրահանգին, որ կ'ուզէ պահել աշխարհի նպաստաւոր կարծիքը։ Այս պատճառաւ օտարները արտաքսուեցան գաղտնի, իսկ Եթովպիացիները աքսորուեցան քաղաքական դաղտնի բանտերը։

Իշխանութիւնները համոզուած են թէ լուրջ լրտեսութիւնը մաքրուած է։ Այս մաքրագործումի գլխաւոր գործը կատարած են պետ. զինուորական ատաքելութիւնը եւ գաղտնի ոստիկանութեան յոյն պետը։

Հիւս. Չինաստանի անջատման խնդիրը

—•—

Վերջին լուրերու համաձայն, աւելի շփոթ վիճակ ստացած է Հիւսիսային Չինաստանի անջատման խնդիրը։ Ճափոնական կարեւոր ուժեր ճամբայ ելած են դէպի ինքնավար նահանգը, ինչ որ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ Չինաստանի կեդրոնական կառավարութեան։ Ճափոնցիները զրկած են նաեւ բազմաթիւ զրահապատ ինքնաշարժներ եւ հրասայլեր, որոնք ճամբայ հանուած էին Մանչուրիայէն։ Կը կարծուի թէ ուշ-կանուխ ընդհարում մը պիտի պատահի ճափոնական եւ չինական բանակներուն միջեւ։ Չինական կառավարութիւնը ծանուցագիր մը զրկեց մեծ պետութեանց, բողոքելով Ճափոնի ոտնձգութեան դէմ եւ չեղեալ հռչակելով Հոփէյի նահանգին ինքնավարութիւնը։ Բողոքագիր մըն ալ ճափոնական կառավարութեան զրկուեցաւ։

Ոսկի կը ճարէ Իտալիոյ Պետական Սնտուկը

Իտալական թերթերը սքանչելով մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն ժողովրդային հանգանակութեանց մասին։ Ոսկի, արծաթ եւ թանկագին գոհարեղէններ կը հոսին ընկերութեան բոլոր խաւերէն։ Եթէ քաղաքներու մէջ մամուլն է որ մղում կուտայ, գաւառի մէջ ալ քահանաներն ու եպիսկոպոսները մեծ դեր կը կատարեն։ Ամենայետին գիւղին մէջ քահանաները կը յորդորեն ծախել իրենց ոսկին, ի սէր հայրենեաց։ Գայքարը այնքան լաւ կազմակերպուած է որ, հարիւր հազարաւոր կիներ պետութեան յանձնած են իրենց հարսնեկան մատնիները եւ ոսկի օղերը։ — Միւս կողմէ խիստ կանոններ հաստատուած են։ Ո եւ է անհատ չի կրնար մինչեւ իսկ ոսկի ապարանջան մը ծախել ուրիշի մը, պէտք է ծախէ պետութեան։ Ոսկերիչներն ու գոհարավաճառները այժմ գործակալներն են նորահաստատ դրասենեակի մը որ կը վարէ ոսկիի մենաշնորհի գործերը։

— • —

ԱԼԲԱՆԻՈՅ ԱԶԳ. ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ ազատ արձակուեցան 108 բանտարկեալներ, որոնք դատապարտուած էին քանի մը ամիս առաջ, ըմբոստութեան մը առթիւ։ Թիրանայի մէջ թափօր մը կազմուեցաւ եւ շնորհաւորութեան հեռագիրներ ուղղուեցան թագաւորին։

ՓՐԱԿԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԵՍՊԱՆԸ չորեքշաբթի օր դեսպանատան դրամարկղը բացած տեսաւ, տեսաւ որ մեծագումար օտար թղթադրամներ ինչպէս եւ բոլոր ծածկագրի բանալիները եւ վճարման փաստաթուղթեր անհետացած են։ Ցետոյ հաստատեց որ պաշտօնեաներէն մէկը գործի չէ եկած։ Անմիջապէս լուր տրուեցաւ ոստիկանութեան, բայց պաշտօնեան արդէն չուած էր Փրակայէն։

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ԿԱՆՉԸ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ…

Ընկերներ՝ Մաստէօսին եւ Նշանին

— • —

Հայրենի՜ք, հեռաւոր ու անուշ հայրենիք։ Եօթը ծովերէ ու լեռներէ անդին փռուած քաղցր հայրենիք։ Գիժ ալերու տակ թաքնուած արեւին տաք ջերմավառ ու կենսանորոգ հայրենիք։ Զուարթ մը աւելի քաղցր ու հեթոսին ծննդավայր, լոյս մեր կանչը ի խորոց սրտի, կարօտավառ ու հայրենաբաղձ մրմունջները մեր, եւրոպայի խառնարաններուն մէջէն դէպի քեզ կը սաւառնին, կը թռչին սլացիկ թեւերով թիթեռնիկներու անգոյն։ Մեր սիրտերուն ու հոգիներուն խորը կարօտի ու լուռ հեծեծանքներու փոթորիկներ կան, շանթեր ու ամպրոպներ, որոնք պիտի պայթին օր մը ու խորտակեն ամբարտակները բոլոր, որ մեզ դէմ կը ծառանան մեզ, երիտասարդներուս, որ միջազգային քաղաքական յորձանքներուն մէջ ընդելուզուած՝ տակաւ առակաւ կը տժգունին։ Օրերն ու տարիները կը թաւալին ու կ'անցնին առանց որ նման, վազուած անտարբերութիւնը կը պարզուի մեր աչքերուն առջեւ, ապրելու եւ շնչելու ստամոքսի պահանջը կը սաստկանայ կարծես։ Մէկ խօսքով ճնշում ու տառապանք, զրկանք ու թշուառութիւն, — ահա վիճակը այն մնացորդաց սերունդին, որ կը նկրտի իր գոյութիւնը քարշ տալ այս հեռաւոր ու մշուշապատ ափերուն վրայ։

Տասը տարուան պանդխտութիւնը կը բաւէ այլ եւս։ Այն բոլոր արհաւիրքներն ու արհամարհանքները, ահռելի տառապանքները որ մենք կրեցինք մեր մորթին վրայ՝ բաւակա՛ն է։ Աքսորի դաժան ճամբան ուրկէ անցաւ այս դժբախտ, ճակատագրօրէն որբ սերունդը, դառնութիւններ ու մարդկային պատմութեանց մէջ աննախընթաց խժդժութիւններ, որ կրեց ու ապրեցաւ հեռաւոր Տէր Զօրէն մինչեւ Արաբիոյ կիզիչ աւազներուն մէջ թափառելով մերկ ու սովալլուկ, անօթի ու ծարաւ, կարօտ՝ պատառ մը ջուրի, փշուր մը հացի։ Այդ սերունդն է որ հիմա կեռ ու կոփուեր, մեծցեր, հասակ է նետեր այս օտար միջավայրերուն մէջ, յոյսի ու հաւատքի յաղթանակներով առոգրուած։ Այս սերունդը, որ օր-արեւ չտեսաւ, ժպիտ ու խանդավառութեան նոպաներ չապրեցաւ, երջանկութեան ու խրախճանքի րոպէներ չվայելեց, լուրջ գաղափարներով ու մտահոգութիւններով իր երիտասարդութիւնը մաշեցուց, հիմա եւս թէպէտ տարագիր ու թափառայած, անհրաշք, սակայն իր հոգւոյն մէջ պահեր է կրակը վրէժի ու բաղձի, որ պիտի բռնկի յաղթանակի կայծեր արձակելով … Այս սերունդը ոչ նահանջել գիտէ եւ ոչ ալ ընկրկիլ։ Յուսահատի՜լ երբեք։ Մինչ յառաջ։ Մի՞թէ չե՞ս լսեր մեր կանչը, անուշ հայրենի՜ք, որ կը բարձրանայ մեր սիրտերուն ու հոգիներուն անդունդներէն, — բացէ՛ք դռները, վերադարձ տարագիր հայ զանգուածներուն։ Ճամբա՛յ, ցիրուցան սերունդին, որուն ուսերը կքեր են նոր մը տածումներու եւ հոգերու ահաւոր ծանրութեան տակ, որ կարօտէն տոչոր կը մղկտայ՝ իր ցաւերու մեծութենէն շլմորած։ Մեր հաւատքը մեծ ու զօրաւոր է։ Արարատի չափ անսասան, Արագածի պէս լայն ու համբերատար։ Ինչո՞ւ համար աւելի եւ փակեր ճամբաները վերադարձի տարագիր ու թշուառ զաւակներուն առջեւ։ Մի՞թէ մայր մը այդքան անգութ ու անկարեկից վերաբերմունք ցոյց կուտայ իր զաւակներուն հանդէպ։ Տէ՛ս մեր ճակատները կը գալկանան այնտեղ տերեւներու հանգունակ։ Մեր ոտքերը կը խարխափին իրենց համար լուսաւոր, բայց մեզ համար խաւարկոտ այս պողոտաներուն վրայ։

Ամէն օր, ամէն ժամ մեր երեսին կը նետեն ազատ ու լպիրշ բառեր, որոնք ծանր կը ճնշեն մեր ուսերուն ու խղճին վրայ։ Մենք որ սովոր ենք քաղաքակրթութեան դասեր տալ շատերուն մենք որ մշակոյթ եւ հանճարներով հարուստ ազգ մըն ենք եղեր, զէնք ու դրահ, բանակներ ու թագաւորներ ենք ունեցեր, որոնց կուռքին օտար արքաներ են լծուեր։ Մենք զաւակն ու ժառանգորդն ենք անցեալ այդ մեծ ցեղին, չառաւիղը Հայկին ու Արամին։ Իսկ այսօր, ինկեր ենք միջազգային պողոտաներու վրայ, արհամարհուած ու ծաղրուած բոլոր հզօրներէն անխտիր … Անապատներու մէջ թափառող ուղտերու նման կը քալենք անծանօթ ովասիսներ որոնելով, մեր ծարաւի ու քաղցի պահանջները գոհացնելու։ Բայց ինչո՞ւ այս դուռ թափառումը, երբ գիտենք քու ճամբան ուղղարկած, գիտենք որ դուն կաս ու կանգներ ես Արարատի ու Արագածի ստորոտը, երբ տարածուեր ես բաղձանքի կաղնիի պէս, երբ թեւերդ փռեր ես ափրարաք ու կը գուրգուրաս տառապանքի ու արիւնի հովերէն մաշած զաւակներուդ վրայ՝ հիմա բիտ ու զորովոտ մօր մը նման։ Մի՞թէ մենք խորթ ու անհարազա՞տ ենք քեզի համար։ Ելացե՞ր են ականջները քու ու քարացած սիրտդ պաղա՞ծ է դարձեր։ Չե՞ս լսեր այն կանչը հզօր ու հեռաւոր, աղեխարշ ու սրտաճմլիկ, որ կը գալարուի, կը ծուալի ծխնելոյզներէն գալար գալար վեր բարձրացող ծուխերու պէս …

Բայց մենք վճռեր ենք ու երդուեր՝ թէ պիտի գանք անպայման։ Պիտի գանք մեր կուռ շարքերով ու երգերով շէնշող, մեր կամքովն հզօր ու հաւատքովն անխախտելի։ Ոչ մէկ բան չի կրնար կեցնել մեզ ու խափանել մեր ճամբան։ Ոչ բռնութիւն ու շղթաներ, ոչ չարչարանք ու անօթութիւն եւ ոչ ալ տարագիր ու հալածական վիճակը մեր։ Քառասուն տարիներ Սինայի անապատներուն մէջ թափառող Մովսէսի պէս մենք եւս կը զգեբրինք, կը տառապինք ու կը խաչուինք, մինչեւ որ օր մը կարենանք ազատագրել Իսրայէլի ժողովուրդը փարաւոններու գերութենէն։

Բայց պիտի գա՛նք։ Պիտի գանք մեր գութաններով, մաճ ու մաճկալով, քու խոպանացած արտերն ու հանդերը հերկելու, գօսացած ճճիներու կեր դարձած ծառերը վերընձիւղելու, լծվարին ու մշակին շրթներուն վրայ աշխատանքի շարքայ ու հզօր երգը հնչեցնելու, կալուորին ու հնձուորին գերանդին շողացնելու։

Հայ գիւղացիին ու շինականին կռացած մէջքը շտկելու, Մասիսն ու Արագածը պճնազարդելու հայ եռագոյնի փողփողուն ու վէտվէտուն ծալքերուն տակ։ Պիտի գանք քու աւերակներդ շինելու, կործանուած եկեղեցիներուդ գմբէթները վերականգնելու, ու այդ օր Վանայ կապուտակ ու Սեւանայ մութ լիճերը պիտի խայտան արեւի ոսկեզօծ ճառագայթներուն տակ։

Արարատի ձիւնապսակ ու երկնասլաց բարձունքէն հայ երգի արձագանգներ պիտի լսուին, Սիփանայ ձիգ սարերը պիտի թնդան նոր կտրիճներու աղաղակով։ Պիտի գա՛նք, պիտի գանք, «հայրենիք» արքայական։ Իսկ այդ օրուան անունը՝ Վերադարձ է…

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

տէ քարիւղի արգելքը, որով եւ պատերազմի պատճառ։ Հիմա որ այդ բառը չի գործածեր, կը նշանակէ թէ Իտալիա կ'ուզէ շրջահայեցութեամբ շարժիլ։

*** Իտալական դեսպանը շաբաթ օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետ Պ. Լավալի հետ։ Իրազեկներ կը հաւատան թէ վարչապետը յորդորած է որ դադրեցնեն զինուորական գործողութիւնները, որպէսզի Ֆրանսա կարենայ յետաձգել տալ քարիւղի եւն. արգելքը դեկտեմբեր 12էն եւ նոր ձեռնարկ մը կատարել, հաշտարար ելք մը գտնելու համար։

Ընդհ. Ներում Թունաստանի մէջ

Վերջին պահուն համաձայնութիւն գոյացած ըլլալով, Թագաւորին տեսակէտը յաղթեց եւ ընդհ. ներում հռչակուեցաւ կիրակի գիշեր։ Ոչ եւ է խտրութիւն դրուած չըլլալով, դատապարտեալները անմիջապէս ազատ արձակուեցան։ Գրաւեալ ստացուածքներն ալ պիտի վերադարձուին, բայց անոնցմէ որոնց տէրերը գործօն դեր կատարած են մարտի ապստամբութեան ատեն, ինչպէս Վենիզէլոս, Փլասթիրաս եւն. եւ այն գոյքերէն որոնք աճուրդի մեթոտներով շահուած են։

Ընդհ. ներումէն օգտուած են 140 քաղաքացիներ եւ 438 զինուորական-ներ։ 40 հոգի դատապարտուած են ցկեանս բանտարկութեան, 400 հոգի՝ ի բացակայութեան եւ արտաքսման կը գտնուին։

*** Պ. Ցէմիրճիս յաջողեցաւ կազմել նոր դահլիճը, որուն անդամները որ եւ է կուսակցութեան չեն պատկանիր, բացի երկուքէն։ Դահլիճին գլխաւոր դերը պիտի ըլլայ հաշտարար մթնոլորտ մը ստեղծել եւ ահա կը սկսի ընդհ. ներումով։ Զօր. Գոնտիլիս եւ Պ. Ցալտարիս գիտակցաբար որեւէ պաշտօնի չեն կոչուած, որպէսզի չէզոքութիւն պահուած ըլլայ։ Բազմաթիւ ուսուցչական, ճարտարագործական եւ արհեստակցական կազմակերպութիւններ բանաձեւեր քուէարկեցին, յայտարարելով թէ Թագաւորին կողքին են գլուխ հանելու համար իր դժուարին գործը։ Նախկին ռազմիկներու դաշնակցութիւնը եւ կալուածատէրերու միութիւնը կոչեր ուղղելով կուսակցութեանց վարիչներուն, կը խնդրեն մէկդի դնել կուսակցական շահերը եւ ուժ տալ Թագաւորին։ Զօր. Գոնտիլիս, որ սկիզբէն հակառակ էր անխտիր ներման, իր գոհունակութիւնը յայտնեց տրուած որոշման համար։

Ճափոնի վերջնագիրը հինգ նահանգներու համար

Ճափոնական կառավարութիւնը նոյեմբեր 30ին վերջնագիր ուղղեց հիւսիսային Չինաստանի հինգ նահանգներու իշխանութեանց, ազդարարելով թէ պէտք է համակերպին ծրագրուած ինքնավարութեան։ Երեք օր պայմանաժամ սահմանուած էր, այնպէս որ պատասխանը տրուած պէտք է ըլլար երէկ, երկուշաբթի։ Զօր. Ցոյհարա, որ կը բանակցէր չինական կառավարութեան հետ, յետաձգեց իր մեկնումը։ Միւս կողմէ Ճափոն կը շարունակէ զօրք ղրկել։ Թիէնցինի մէջ տեղ պատրաստուած է երեք զօրամասին զօրքի համար, որ պիտի բաղկանայ 10 — 15,000 զինուորէ։ Հաւանական է որ ծանրակշիռ դէպքեր պատահին այս շաբթու։

Անձրեւ - փոթորիկ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ

Երկու օրէ ի վեր անընդհատ կ'անձրեւէ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ։ Կիրակի օր կատարեալ ջրհեղեղի մը մատնուեցան Փարիզցիները։ Միեւնոյն ատեն բուռն փոթորիկ մը կը լլացնէր պատկառը, անհամար վնասներ պատճառելով։ Կացութիւնը շատ աւելի ծանր է գաւառի մէջ, ուր շատ մը գետեր նորէն յորդեցան։ Բազմաթիւ նաւաբեկութիւններ տեղի ունեցան Մանշի, Ատլանտեանի եւ Միջերկրականի մէջ։ Փոթորիկը մասնաւորապէս բուռն էր կեդրոնական Ֆրանսայի մէջ, ուր ճամբաներ ողողուեցան եւ հեռագրական հաղորդակցութիւններ ծանր յապաղումներու ենթարկուեցան։ Տեղ տեղ կայծակ ալ ինկաւ։ Բազմաթիւ ծխնելոյզներ փլան շատ մը քաղաքներու մէջ, սկսելով Մարսէյլէն։ Շէրպուրի մօտ երկաթուղին ջուրերու տակ թաղուած ըլլալով, ճամբորդները փոխադրուեցան ինքնաշարժներով։ Մանշի նաւահանգիստներուն մէջ փոթորիկի ուժգնութիւնը պահ մը հասաւ ժամական 60 մղոնի, ջարդուփշուր ընելով բազմաթիւ ձկնորսանաւեր։ Մարսէյլի նաւահանգստին առջեւ խեղդուեցաւ փոխադրանաւ մը որ Քորսիքայէն կուգար։ Երկու ազատարարներ խեղդուեցան Սէն Պրիօքի մէջ, երբ կը փորձէին ազատել վեց ձկնորսներ։ Փոթորիկը մեծ աւերներ գործեց նաեւ Գասքոյի մէջ։

Շատ աւելի ծանր վնասներ կրեց Անգլիա, ուր անսովոր կատաղութեան հասած էր փոթորիկը։ Միեւնոյն ատեն ձիւն տեղաց։ Ութ հոգի մեռան զանազան արկածներու հետեւանքով։ Այր մը եւ կին մը եւ իրենց 35 տարեկան աղջիկը ջախջախուեցան փողոցէն անցած ատեն, երբ ինքնաշարժ մը խորտակեց լամբարի ձող մը, ուրիշ ինքնաշարժ մը խուսափելու ճիգին մէջ։

Նախարարներ դրամ կը հաւաքեն

Ձմեռնային օգնութեան հանգանակութիւնը սկսաւ կիրակի օր, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ։ Նախարարները, կուսակցութեան վարիչները եւ 100,000 պաշտօնատարներ եւ արհեստաւորներ փողոց թափած էին Պերլինի մէջ, հանգանակութիւնը արդիւնաւորելու համար։ Արհեստաւորները թափօրներ կազմած էին արհեստակցութեանց աւանդական տարազներով, իրենց առջին ձգած հին կառք մը (տիլիժանս), լծուած ութ ձիերու։ Ճամբաներուն վրայ, ոստիկաններն ալ ինքնաշարժները կը կեցնէին, բայց փոխանակ օրինազանցութիւններ արձանագրելու, դանձանակներ կը ներկայացնէին։ Հանգանակութիւնը մեծ յաջողութիւն գտաւ։ Յառաջիկայ շաբաթ օր, ազգային համերաշխութեան առթիւ, նախարարները եւ գերման նշանաւոր արուեստագէտները դրամ պիտի հաւաքեն Պերլինի ամէնէն բազմամբոխ թաղերուն մէջ։

ՑԱՆԿԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱԲԷՇԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ պիտի երթայ Մ. Նահանգները, փորձառու առաքելութեամբ, որ գաղտնի կը պահուի։ Կ'ըսուի թէ պիտի փորձէ մէկ միլիոն ոսկի փոխ առնել, շահագործելու համար քարիւղաբեր հող մը որ կը պատկանի Լոնտոնի հաբէշական դեսպանին, ունի 15,000 քառ. մղոն տարածութիւն եւ հեռու է ռազմադաշտէն։ Ճիպութիէն կը հեռագրեն թէ Եթովպիոյ կայսրը անգլիական ընկերութեան մը ծախած է երկաթուղիի արժեթուղթերուն հաբէշական բաժինը, փոխարէն ստանալով զէնք եւ ռազմանիւթ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ ԱՌԵՒԱՆԳՈՒԱԾ ՄԱՆՉԸ (ոչ թէ աղջիկ, ինչպէս գրուած էր սխալմամբ) փրկելու համար, հայրը յանձն առաւ վճարել 50,000 ֆր.ի փրկագինը, առանց որ եւ է գանգատ յայտնելու։ Ձայնասփիւռով հաղորդուեցաւ այս պարագան։ Կը կարծուի թէ առեւանգիչ պատանին գործակալն է դրամաշորթներու խմբակի մը։

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱՏՈՄՍԻ 12րդ շարքին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի վաղը, չորեքշաբթի, գիշերուան ժամը 9ին, Սալ Փլէյէլի մէջ։ Ժողովուրդը պիտի ընդունուի ազատօրէն տեղին համեմատ։ 13րդ շարքի տոմսերը տեղաւորուած ըլլալով, ձեռնարկուած է 14րդի շրջաբերութեան։

ՊՈԼՍՈՅ ԹԵՐԹԵՐԸ ԿԸ ԳՐԵՆ թէ կառավարութիւնը որոշած է շարունակել ասուի արտածումը դէպի Իտալիա։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, 18երու յառաջիկայ ժողովին մէջ Թուրքիա պիտի բացատրէ թէ ասուին չի կրնար արգիլեալ նախանիւթերու շարքին մէջ մտնել։

ԻՏԱԼԻՈՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ դաշնակցութիւնը որոշեց հրաւիրել իր անդամները այսուհետեւ չգործածել միջազգայնական շքանշանը, որ կորսնցուցած է համերաշխութեան որ եւ է արժէքը։ Շքանշանները պիտի յանձնուին ֆաշական վարչութեանց։— Մուսոլինիի աղջիկը իր ինքնաշարժէն հրաժարած ըլլալով, տղաքը քալելով դպրոց կ'երթան։— Դեկտեմբեր 2էն սկսեալ հանրային հաստատութեանց աշխատանքի ժամերը պիտի ըլլան առաւօտ 9էն 16։

ԽՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ կազմութեան 17րդ տարեդարձին առթիւ, ընդհանուր ներում շնորհեց շատ լայն ցանկով մը որ կը պարունակէ նաեւ քաղաքական յանցաւորներ։ Թերթերը կ'ըսեն թէ ամենամեծ ներումն է այս, պատերազմէն ի վեր։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ Երիտասարդաց Ակումբի հաւաքոյթը վաղը Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.45ին, Սօսիէթէ Սավանթի մէջ, 28 բիւ Սէրփանթ։ Կը խօսի Պ. Ա. Չօպանեան։ Նիւթ՝ Ոսկեդարեան Գրականութիւն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ բարեկամս Պարտիզակցի Իսրայէլ Ստեփանեան, ատաղձագործ, կնոջ անուն՝ Պէաթրիս, աղջիկը՝ Սրբուհի, տղան՝ Օննիկ։ Պատերազմէն առաջ կը գտնուէր Ֆրանսա, Չինագործարանին մէջ, մեկնեցաւ Պոլիս, իսկ Քէմալական շարժման ժամանակ վերադարձաւ Ֆրանսա։ Իմացնել Mihran Hadji Bogossianի, Tailleur, 6, Rue François Garcin, Lyon (Rhône) France.

— Կը փնտռեմ եղբայրս Յովհաննէս եւ քոյրս՝ Թուրվանտայ Տէրտէրեան (Վարի Հաւուկեք, Զարսանճագ) որոնք նախապէս կը գտնուէին Հայաստան, բայց այժմ կը կարծուի որ անցած են Պարսկաստան։ Կը խնդրուի իրենց հասցէն հաղորդել իրենց եղբօրը՝ Պաշտօնէր Տէրտէրեանի, 21 Bld. Beaumont, St. Julien. Marseille. France.

Կը խնդրուի Պարսկահայ թերթերէ արտատպել։

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Փ. — Հեղինակութիւն՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Իրիկուան թղթատարն է, պարոն, ըսաւ Փարքըր եւ ափսէն երկնցուց Էքրոյտին, յետոյ, սուրճին դաւաթները ժողվեց ու դուրս տարաւ։

Ուշադրութիւնս որ ցրուած էր քանի մը րոպէ, դարձեալ կեդրոնացուցի բարեկամիս վրայ։ Անիկա՝ քար կտրած կը դիտէր կապոյտ գոյնով պահարան մը, միւս նամակները վար ինկած էին։

— Անոր գիրն է, ըսաւ փսփսալով մը. ուրեմն երէկ գիշեր դուրս ելեր է եւ ղրկեր է նախ քան...

Բացաւ պահարանը եւ դուրս քաշեց հաստկեկ նամակ մը. աչքերը չոր բացած նայեցաւ անոր։

— Վստա՞հ ես որ պատուհանը փակ է, հարցուց։

— Բացարձակօրէն, ըսի զարմացած, ինչո՞ւ...

— Ամբողջ իրիկունը ինծի այնպէս կուգայ որ մէկը կը լրտեսէ զիս... ան ի՞նչ էր...

Երկուքս մէկ ետեւ դարձանք. կարծեցինք թէ դուռին կղպանքը տեղի տուած էր. դուռը բացի, մարդ մարդասանք չկար։

— Ջղայնութեան հետեւանք է, ըսաւ Էքրոյտ ինքնիրեն։

Բացաւ նամակը եւ բարձրաձայն կարդաց.—

«Սիրելի, շատ սիրելի Րօճըր. մէկու մը կեանքին համար ուրիշի մը կեանքը պէտք է զոհուի. հիմա հասկցայ — երէկ կէսօրին հասկցայ քու դէմքիդ նայելով. միայն մէկ ճամբայ կայ դիմացս. դուն պիտի պատժես այն անձը որ տարիէ մը ի վեր դժոխքի վերածեց կեանքս այս աշխարհին մէջ. երէկ քեզի չըսի անոր անունը, բայց հիմա պիտի գրեմ, ոչ զաւակ ունիմ, ոչ ալ ազգական որպէսզի զգացնուիքին հրապարակումէն վախնամ։ Եթէ կրնաս ներէ ինծի, իմ սիրելի Րօճըրս, ներէ յանցանքը զոր գործեցի քեզի դէմ, որովհետեւ երբ ժամանակը եկաւ, չկրցայ...»

Էքրոյտ նամակին թերթը պիտի դարձնէր երբ կանգ առաւ.

— Ներողութիւն, Շէփըրտ, բայց պէտք է որ մինակս կարդամ, միայն ինծի համար գրուած է...

Պահարանին մէջ տեղաւորեց նամակը եւ սեղանին վրայ դրաւ։

— Ետքը կը կարդամ, երբ առանձին մնամ...

— Ոչ, պոռացի անզգալաբար, հիմա կարդա...

Էքրոյտ ապշած ինծի նայեցաւ։

— Ներողութիւն, ըսի կարմրած, չուզեցի ըսել որ բարձրաձայն կարդաս, բայց կարդա քանի ես հոս եմ...

Էքրոյտ գլուխը թօթուեց.

— Ոչ, կը նախընտրեմ վերջը կարդալ։

Չեմ գիտեր ինչո՞ւ, սակայն նորէն պնդեցի։

— Գոնէ մարդուն անունը կարդա։

Էքրոյտ խոզի յամառութիւն ունի. եթէ ստիպես որ այս ինչ բանը ընէ, չըներ։ Ինչ ըսի, մտիկ չըրաւ։

Նամակը ներս բերած էին ինծի քսան մնացած։ Ժամը իննին տասը կար երբ հեռացայ իր քովէն, առանց չէր կարդացած։ Ձեռքս դրան դաստակին վրայ, վարանեցայ քանի մը րոպէ. ետեւ դարձայ տեսնելու համար թէ անկարգութիւն մը կա՞ր սենեակին մէջ. ամէն ինչ կարգին էր։ Գլուխս թեթեւ մը թօթվեցի, աշխատանոցէն դուրս ելայ եւ դուռը փակեցի։

Ապշեցայ դիմացս գտնելով Փարքըրը։ Շուարած երեւոյթ մը ունէր ան. ինծի այնպէս թուեցաւ թէ մեր խօսակցութիւնը մտիկ ըրած էր։

Լեցունեկ, վարպետօրդի ու իւղոտ դէմք մը ունի այդ մարդը, իսկ աչքերը՝ չափազանց նենգամիտ։

— Պ. Էքրոյտը չուզե՞ր որ զինքը խանգարեն, ըսի ծառային անտարբեր շեշտով մը. ըսաւ որ ձեզի յայտնեմ իր այդ փափաքը...

— Շատ լաւ, զանգակին ձայնը եկաւ ականջիս...

Այնքան պաշտօնապէս էր այդ սուտը որ պատասխանելու պէտք չունեցայ։ Մտայն բակին մէջ սառնորդէ զիս, վերարկուս բռնեց ու ես փողոց ելայ։ Լուսինը ամպերուն տակ ծածկուած էր ու ամէն ինչ խաւար ու հանդարտ։

Եկեղեցիին ժամացոյցը իննը զարկաւ երբ ես պարտէզին վանդակորմէն դուրս ելայ։ Ձախս դարձայ գիւղը երթալու համար եւ ահա դիմացս եկաւ հակառակ ուղղութեամբ գացող անծանօթ մէկը։

— Ֆըրնլի փարքին ճամբան այստե՞ղ է, հարցուց մարդը խռպոտ ձայնով մը։ Նայեցայ իրեն. գլխարկը աչքերուն վրայ քաշած էր եւ վերարկուին օձիքը վեր բարձրացուցած։ Հազիւ թէ կրցայ տեսնել անոր դէմքը, բայց կարծեմ երիտասարդ մըն էր.

— Այստեղ պարտէզին վանդակորմն է, ըսի։

— Շնորհակալ եմ, պարոն, ըսաւ մարդը. այս գիւղը լաւ չեմ ճանչնար։

Ու ճամբան շարունակեց ան։ Զարմանալի էր որ անոր ձայնը կը յիշեցնէր ինծի՝ ծանօթ մէկու մը ձայնը. որո՞ւնը, չեմ կրնար ըսել հիմակ։

Տասը վայրկեան վերջը տուն հասայ։ Քոյրս հետաքրքրութեամբ հարցուց թէ ինչու այդքան կանուխ վերադարձեր էի։ Շինծու հաշիւ մը տուի իրեն այդ իրիկուան շարժումներուն մասին՝ իր հետաքրքրութիւնը գոհացնելու համար, բայց կարծեմ չհաւատաց։

Ժամը տասնին ոտքի ելայ, յորանջեցի եւ ըսի թէ անկողին երթալու ատեն է։ Քարոլայն համաձայնեցաւ։

Ուրբաթ գիշեր էր եւ ամէն ուրբաթ գիշեր սովորութիւն ըրած եմ ժամացոյցները լարելու։ Այդ գործով զբաղեցայ քանի մը վայրկեան, իսկ քոյրս գնաց նայելու թէ ծառաները փակա՞ծ էին խոհանոցին դուռը։

Ժամը տասը քառորդ կ'անցնէր երբ սանդուղներէն վեր կը դառնայինք։ Սանդուղին վերջին մասը հասած էի երբ լսեցի հեռաձայնին զանգակը՝ բովէն։

—Տիկին Պէյթսը ըլլալու է, ըսաւ քոյրս անմիջապէս։

— Կարծեմ ան է, ըսի ցաւելով։

Վար վազեցի եւ հեռաձայնին խողովակը վերցուցի։

— Ի՞նչ... ի՞նչ... անշուշտ, իսկոյն կուգամ...

Անմիջապէս վեր բարձրացայ, պայուսակս առի ու աւելորդ վիրակապեր լեցուցի մէջը։

— Փարքըրն է հեռաձայն ընողը, պոռացի քրոջս, Ֆըրնլի փարքէն. հոն Էքրոյտը սպաննուեր է...

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ MERCREDI 4 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2978 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՓԱՐԱԿՈՒԷՅԻ ...

Անցեալ սեպտեմբերին ծանուցումի մը հրատարակութեան պայմանները հարցուցեր էին «Յառաջ»ի վարչութեան, հեռաձայնով։

Պաշտօնեայ մը կը ներկայանայ եւ կը բերէ մանրամասնութիւնները.— Եւրոպական գրասենեակ մըն է, որ կը ջանայ գաղթականներ տեղաւորել ... Փարակուէյ, (Հարաւ. Ամերիկա)։

Մերժեցինք հրատարակել, առանց այլեւայլի։

Հաստատութիւնը կրկին հեռաձայնեց, բացատրելով առաւելութիւնները։ Ի վերջոյ գրասենեակին տնօրէնը անձամբ խմբագրատուն եկաւ, «լուսաբանելու համար»։ Գրեթէ մէկ ժամ խօսեցաւ, հաղորդելով բոլոր մանրամասնութիւնները, եւ խնդրեց նորէն խորհիլ, վերջնական պատասխան տալէ առաջ։

Մեր պատասխանը եղաւ միշտ ժխտական,— չոր ու ցամաք «ոչ» մը։

Բարեկամներ խորհուրդ կուտային.

— Ծանուցումը տպեցէք, ձեր վերապահումն ալ առանձին կը յայտնէք։

Խնդիրը կապ ունենալով նոր տեղահանութեան մը հետ, ներելի չէր տատանիլ եւ ընդունիլ որ եւ է միջին ճամբայ։

Միեւնոյն ատեն, լսեցինք թէ ուրիշ գրասենեակ մը (հրէական) կազմուած է, ռուս եւ հրեայ գաղթականներ տեղաւորելու համար Քոլոմպիայի մէջ (դարձեալ Հարաւ. Ամերիկա) եւ թէ Հայերուն ալ հրաւէր ուղղուած է մասնակցելու։

Արդ, Փարակուէյի ազդը ահա երկու շաբաթ է ի վեր կ'երեւայ Փարիզի հնչակեան օրկանին մէջ, հրապուրիչ մանրամասնութիւններով։

Յայտարարութենէն զատ, երիտասարդ մըն ալ պարտականութիւն սեպեր է կարգ մը տեղեկութիւններ հաղորդել Փարակուէյի մասին, տեղի տալով «Ալֆորվիլէն, Իսի լէ Մուլինոյէն, Վիլէթբէն եւայլն» գիտող հայրենակիցներու։

Անշուշտ այդ մանրամասնութիւններն ալ հրապուրիչ են, իբրեւ լրացուցիչ մաս հրատարակուած ազդին։

Այս առթիւ յօդուածագիրը կը յիշէ Փարակուէյի երկրագործական նախարարին մէկ յայտարարութիւնը.

— «Մեր գիւղական ժողովուրդը խեղճ է որակով ինչպէս քանակով։ Ասոր համար կարեւոր է մեզ քաշել օտար երկրագործ մշակներ, ճարտարարուեստի բանուորներ, այսինքն ճշմարիտ արտադրողական ուժեր, անոնց պարգեւելով եւ ապահովելով ապրելու եւ բարգաւաճելու անհրաժեշտ միջոցները»։ (29 Նոյ.)։

Դեռ աւելի չահեկա՞ն պատմութիւններ կրնանք լսել, դիմելով տեղաւորման գրասենեակը եւ ստանալով զանազան գրքոյկներ։

×

Ինչ որ գրեցինք, պատմութեան մէկ երեսն է միայն։ Լսեցէք նաեւ միւսը։

1935 ապրիլ 5ին մեր ձեռքն անցաւ տպագիր թռուցիկ մը, որ [illegible]ութեան հանուած էր Փարիզի թաղերուն եւ արուարձաններուն մէջ։ Ճակատը՝ «Սոց. Դեմ. Հնչակեան կուսակցութեան Ֆրանսայի շրջան»։ Տակը՝ «Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան Ֆրանսայի շրջանի վարիչ մարմին»։ Հասցէն.— «Կոչ Հայրենակցական Միութեանց»։

Բովանդակութի՞ւնը։ — Ահաւասիկ՝ առաջին տողէն իսկ.

— «Ձեր ֆիզիքական գոյութեան շուրջ նոր վտանգ մը կը պատրաստուի. Իթթիհատականներու պակաս թողածը լրացնելու խորհրդաւորութիւնը պիտի գործադրուի»։

Ինչպէ՞ս.— Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովը, որ գումարուած էր մարտ 14–15ին, հետեւեալ որոշումը առեր է.

— «Ընդհ. ժողովը կը խնդրէ Նանսէնեան օֆիսէն շարունակել եւ ընդլայնել իր ջանքերը, որպէսզի կարելի ըլլայ գաղթականներ հաստատել անդրովկէանեան երկիրներու մէջ»։

Այն ատեն բացատրուեցաւ թէ լուրը թիւրիմացութեան հետեւանք է եւ կապ չունի հայ գաղթականներու հետ։

Ամէն պարագայի մէջ, այդպիսի խնդիր յուզուած ատեն, հայ ներկայացուցիչները միշտ ընդդիմացած են, իբրեւ գործնական ելք ցոյց տալով Երեւանը, եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը որոշած է որ եւ է տնօրինութեան չձեռնարկել առանց հայկական շրջանակներու հաւանութեան։

Բայց կարելի՞ էր փախցնել առիթը։ Եւ Ս. Դ. Վարիչ Մարմինը ազդարարելով թէ «գաղթահայ ժողովուրդը ի սպառ կը մերժէ ենթարկուիլ այս տեղահանութեան», կ'աւելցնէր.

— «Այս զգացմունքով, անիկա առաջինը եւ մի գուցէ (ճիշդ այսպէս.—Յ.) միակը ըլլալով հայ քաղաքական կազմակերպութեանց մէջ, վճռած է ժողովրդային ուժով ընդվզիլ յիշեալ բարբարոս որոշման դէմ եւ ջնջել տալ զայն»։

Այս առթիւ, կը հաղորդէր թէ «Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան կուսակցութեան Ֆրանսայի շրջանի վարիչ մարմինը» հեռագիր մըն ալ ուղղած է Ազգերու Դաշնակցութեան, «իբրեւ անմիջական քայլ», մարտ 27ին, յայտնելով «իր ընդվզումի ամենաբուռն բողոքը»։ Եւ դեռ աւելին,— «Հնչակեան կուսակցութիւնը այդպիսի արարք մը մեծ պատերազմի միջոցին իթթիհատական–քեմալականներու կատարած արարքին լրացումը կը նկատէ»։

Թռուցիկը կը յանձնարարէր որ «ամէն տեղի Հայրենակցական Միութիւն զատ զատ բողոքի հեռագիր մը ղրկէ Ազգերու Ընկերակցութեան»։

Իսկ Փարակուէյի ծանուցո՞ւմը,— պիտի հարցնէք անմիջապէս, ուրիշ լրացուցիչ տեղեկութիւններով, որոնք անշուշտ պիտի շարունակուին ...

Պատասխանը հաճեցէք առնել հնչակեան օրկանէն, միեւնոյն ատեն ճշդելով թէ «Սոցիալ Դեմոկրատ»ին ո՞ր թեւն է որ գլուխ կանգնած է մէկ եւ միւս շարժման։ Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ ԽՆԴԻՐԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Բազմաթիւ հարցապնդումներ, թեր ու դէմ

Երեսփ. Ժողովը երէկ, երեքշաբթի, սկսաւ քննել ազգայնական կազմակերպութեանց խնդիրը, որ կը սպառնայ փոթորիկ յարուցանել կառավարութեան գլխուն։ Ձախակողմեան հոսանքները վճռած են տեղի չտալ այս հարցին մէջ, պահանջելով լուծել եւ զինաթափ ընել այսպէս կոչուած ֆաշական կազմակերպութիւնները.— «Հրեղէն Խաչ», «Սոլիտարիթէ Ֆրանսէզ», «Երիտասարդ Հայրենասէրներ» եւն.։ Նոյնքան վճռական դիրք բռնած են աջակողմեանները, որոնք շատ աւելի վտանգաւոր կը գտնեն համայնավար եւ ընկերվարական, նոյնիսկ արմատական կազմակերպութիւնները։

Ինչպէս կը յիշուի, այս խնդիրը պիտի քննուէր երեսփ. ժողովի բացումէն անմիջապէս վերջը, հինգշաբթի, սակայն Պ. Լաւալ վստահութեան խնդիր յարուցած ըլլալով, նախ նկատի առնուեցաւ ելմտացոյցի խնդիրը։ Ընկերվարականներն ու համայնավարները կ'ուզէին այս առթիւ իսկ տապալել դահլիճը, բայց արմատականները չմիացան, որով Պ. Լաւալ երկու անգամ վստահութեան քուէ շահեցաւ, նախ 120, յետոյ 77 ձայնով։ Այս երկու յաղթութիւնները զօրացուցին դահլիճին դիրքը։ Միայն թէ պէտք է նկատի առնել որ եթէ ելմտացոյցի հարցին մէջ արմատականները բաժնուեցան միացեալ ճակատէն, ազգ. կազմակերպութեանց խնդրին մէջ տրամադիր չեն տեղի տալու։

Երէկուան առաջին հարցապնդումը կատարեց համայնավար մը, Թոմէզ։

Այս առթիւ յատկանշական իրողութիւն մը.— կառավարութիւնը արդէն հրահանգներ ուղղած է նահանգապետութեանց, որպէսզի արգիլեն խռովայոյզ ժողովները։ Այդ հրահանգին համաձայն, շաբաթ օր ձերբակալուեցաւ Մարսէլ Պիւքառ, «Ֆրանսիսթ» կոչուած ֆաշական կազմակերպութեան նախագահը, իր 110 հետեւորդներուն հետ, երբ կը փորձէր ժողով մը գումարել Սթրազպուրկի մէջ, մարաջախտ Քէլէրմանի տարեդարձին առթիւ, հակառակ դրուած արգելքին։ Յաջորդ առտու, կիրակի, արձակուած ըլլալով, Մարսէլ Պիւքառ նորէն փորձեց ժողով գումարել, եւ նորէն ձերբակալուեցաւ։ Այս անգամ դատական հետապնդման պիտի ենթարկուի։

Այս հարցին հետ միասին պիտի շարունակուի 1936ի ելմտացոյցին քննութիւնը։ Նախահաշիւը կը ցուցնէ 40,260,164,760 ֆրանք ելք, 40,302,933,240 ֆր. մուտք։ Այս տարուան ելքի գումարը կը հաշուեն 48 միլիառ։

Հապէշները կը պաշարեն Հարարը

Հապէշական կառավարութիւնը պաշտօնապէս հաղորդեց Ազգերու Դաշնակցութեան թէ կայսրը հրամայած է զօրքը քաշել Հարրարէն, որպէսզի քաղաքին բնակիչները՝ կին, մանուկ եւ ծեր, զոհ չերթան իտալացիներու ռմբակոծութեան։ Ջիպուդը կ'ըսէ թէ Հարրարը այսուհետեւ պիտի գործածուի միայն Օկատէնի ճակատէն հասած վիրաւորներու պատսպարման, եւ ոչ թէ զինուորական նպատակներու համար։ Պարպումը կատարուած է արդէն, հապէշական զօրքը քաշուած ըլլալով բլուրները, ուր աւելի նպաստաւոր դիրքեր կը գտնուին։

Թղթակցի մը համաձայն, իտալական յառաջխաղացութիւնը կասած է հարաւային ճակատին վրայ. իսկ իտալական հրամանատարութիւնը կը հեռագրէ թէ հապէշական ջոկատ մը ետ մղուած է։

Պաշտօնական դեկոյց մը իտալացիներու կորուստը կը հաշուէ, նոյեմբեր ամսուան համար, 7 սպաներ եւ զինուորներ սպաննուած, 41 սպաներ եւ զինուորներ մեռած՝ վէրքերէ եւ ուրիշ պատճառներէ։

*** Իտալական աղբիւրէ կը հեռագրեն թէ հապէշական մեծ ուժեր կը համախմբուին Ամպա - Ալակի (հիւսիսային ճակատ)։ Իտալական օդանաւերը օրը օրին կը հետեւին թշնամի զօրքի շարժումներուն։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, անձնատուր եղած է հապէշ ցեղապետ մը, Կէբէմէտին Հակօս, որ Թիկրէի երեսփոխանն է Հապէշիստանի խորհրդարանին մէջ։

*** Արքայից արքան Տէսիէ կը գտնուի, ինչ որ մեծ խանդավառութիւն պատճառած է ժողովուրդին։ Բոլոր եկեղեցիներուն մէջ աղօթքներ կը կատարուին, իբրեւ նախանշան մեծ դէպքերու։

Անգլիոյ դահլիճը վարանի՞լ սկսաւ

Անգլիոյ դահլիճը ամբողջ երեք ժամ խորհրդակցեցաւ երկուշաբթի օր, պատժական նոր տնօրինութեանց եւ մասնաւորապէս քարիւղի արգելքի մասին։ Խորհրդակցութիւնները գաղտնի կը պահուին, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ քանի մը նախարարներ համաձայն չեն շատ առաջ երթալու, վախնալով որ Իտալիա կը վերածուի եւրոպական պատերազմի մը։ Այնպէս որ, նախարարական խորհուրդը թէեւ սկզբունքով բռնուած է նոր պատիժներ տնօրինել, բայց յետաձգած է վերջնական որոշումը։ Նոր ժողով մը պիտի գումարուի դեկտեմբեր 12էն առաջ, երբ տեղի կ'ունենայ 18ներու նիստը։

Լոնտոնի կարգ մը շրջանակներուն մէջ այլ եւս «պլըֆ» չեն նկատեր Իտալիոյ սպառնալիքները։ Այս պարագան նկատի առնելով, Փարիզի մէջ ալ կարգ մը թերթեր կը պահանջեն վերջ տալ Ազգ. ժողովի զանազան յանձնախումբերու գործունէութեան եւ խնդիրը յանձնել Ա. Դ. Խորհուրդին, իբրեւ միակ իրաւասու օրկանի։

*** Անգլիոյ թագաւորին քոյրը ծանրապէս հիւանդացած ըլլալով, յետաձգուեցաւ խորհրդարանին վերաբացումը, որ տեղի պիտի ունենար երէկ, 3 դեկտեմբեր։

*** Իտալիոյ մէջ կը կարծեն թէ նորէն պիտի յետաձգուի 18ներու ժողովը։ Այս առթիւ մամուլը կը հերքէ այն լուրերը թէ Պ. Լաւալ նոր առաջարկներ ներկայացուցած է Փարիզի իտալական դեսպանին, պատերազմը դադրեցնելու համար։ Իտալիա երբեք տրամադիր չէ ընդհատելու զինուորական գործողութիւնները։

Մասնաւոր յանձնաժողով մը, որ կը զբաղի Իտալիոյ պարենաւորման խնդրով, հաշուած է թէ մարդ օրական 3000 «քալորի» կերակուրի պէտք ունի, ապրելու եւ գործելու համար։ «Սխալ է կարծել թէ մարդկային մարմինը պէտք ունի շատ սնունդի, ապրելու, գործելու եւ առողջ մնալու համար»։ Այս հիման վրայ, հաշուած են թէ Իտալիա բաւարար սնունդ ունի 44 միլիոն ժողովուրդի համար, եւ չի կարօտիր օտար ապրանքներու։

—o—

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ Զօր. Քոնտիլիսի նախկին թիկնապահ Քուպուլիս պիտի հետապնդուի, իբրեւ մեղսակից ընդհ. ներման դէմ սարքուած ցոյցերու, որոնք արգիլուեցան։

Անգլիոյ արտաքին նախարարը եւ Պ. Լաւալ

Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ Սըր Ս. Հօր արձակուրդով Զուիցերիա պիտի մեկնի համաձայն բժիշկներու խորհուրդին եւ հոն պիտի մնայ մինչեւ Ծնունդ։ Այս առթիւ Փարիզէն անցնելով, շաբաթ օր պիտի տեսակցի Պ. Լաւալի հետ։ Իր բացակայութեան ատեն արտաքին գործերը պիտի վարէ Պ. Իտըն։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան ծրագրուած տեսակցութեան։ Զրոյցի մը համաձայն, Պ. Մուսոլինի տրամադիր է հաշտարար ելք մը գտնելու։ «Մանչէսթըր Կարտիըն»ի կարծիքով, Իտալիա հետեւեալ պայմանները պիտի առաջարկէ,— կցել լայն հողաշերտ մը Էրիթրէի երկայնքը, Օկատէնը, Հարրարի եւ Աուսայի նահանգները, միացնելով Օկատէնը եւ Էրիթրէն։ Հողեր կը պահանջէ նաեւ արեւմտեան սահմանէն, Սուտանի մօտ, ինչ որ Անգլիոյ գործին չի գար։

Խ. Միութեան դրամական վիճակը

Մոսկուայի Պետական Դրամատունը հրատարակեց այն պայմանները որոնց համաձայն 1936 յունուար 1էն ռուբլի պիտի ծախէ փոխան օտար դրամի, մէկ ռուբլին 3 Ֆր. ֆրանք հաշուելով։ Այս հիման վրայ, Պետական Դրամատունը 25 ռուբլի պիտի վճարէ մէկ անգլ. ոսկիի փոխարէն, 5 ռուբլի՝ մէկ տոլարի համար եւն.։ Օտարականները այսուհետեւ պարտաւոր են իրենց գնումները կատարել սովորական խանութներէ, փոխարէնը ռուբլի վճարելով, քանի որ Տորգսինի խանութները պիտի ջնջուին։ Խորհրդային թերթերը բարենշան կը համարին այս կարգադրութիւնը, երկրին տնտեսական ազատութեան տեսակէտով։ Մէկ կողմէ ազգային ճարտարարուեստութիւնը մեծ մասով կ'արտադրէ այն ապրանքները զորս Տորգսինը կը ներածէր արտասահմանէն եւ որոնք չէին գտնուեր սովորական խանութներու մէջ. միւս կողմէ անհատ բանուորին արտադրութեան բարւոքումը եւ պետական պարգեւներու ջնջումը յառաջ բերած են արժէքի նուազում։ Կառավարութիւնը այժմ միջոցներ կը խորհի գիներու ընդհանուր զեղչ մը հաստատելու համար։ Միեւնոյն ատեն պիտի ձեռնարկուի նոր դրամի մը շրջաբերութեան։ Ռուբլին, որ շատ ինկած էր երկու տարի առաջ, հետզհետէ կը գտնէ իր արժէքը։ Միեւնոյն ատեն կ'աւելնայ պետական դրամատան ոսկիի պահեստը։ Առեւտրական կշիռը լաւ է թէ ներքին եւ թէ արտաքին շուկային մէջ։ Եւ վերջապէս շարունակ ոսկի կը հանուի — այս տարուան արտադրութիւնը կ'անցնի Քանատայի եւ Մ. Նահանգներու միացեալ արտադրութիւնը։ Այս երեւոյթներէն դատելով, «Թան»ի թղթակիցը կը կարծէ թէ քանի մը տարիէն ռուբլին պիտի արձանագրուի միջազգային հրապարակին վրայ։

Գերմանիոյ Հրեաներուն արտագաղթը

Գերման տարագիրներու պատուիրակութիւն մը Ժընեւ գնաց նախագահութեամբ ծանօթ գրագէտ Հայնրիհ Մանի, իրենց վիճակը պարզելու համար գաղթականներու միջազգային յանձնաժողովին։ Այս առթիւ պատուիրակութեան անդամներէն Կէորկ Պէրնարտ յայտարարեց թէ 100,000 հոգի հեռացած են Գերմանիայէն, հիթլէրական իշխանութեան հաստատումէն ի վեր։ Ասոնց հազիւ 20 առ հարիւրը Հրեաներ չեն։ Այժմ 40,000 գերման տարագիրներ կը գտնուին Ֆրանսայի մէջ, 10,000 Չեխոսլովաքիոյ մէջ, 40,000 հոգի տեղ գտած են Պաղեստինի մէջ, միւսները ցրուած են զանազան երկիրներու մէջ, մասնաւորապէս Իտալիա եւ Հարաւ. Ամերիկա։ Ընդհ. կարծիքն այն է թէ Գերմանիոյ հրէական նոր սերունդը ստիպուած է ձգել հեռանալ, քանի որ չի կրնար ապրուստ ճարել։ Շատ չանցած 200,000ի պիտի բարձրանայ գերման տարագիրներուն թիւը։

Նոր խռովութիւններ Եգիպտոսի մէջ

Կարճատեւ հանդարտութենէ մը վերջ, Եգիպտոսի ազգայնականները վերսկսան իրենց բողոքի ցոյցերը։ Դեկտեմբեր 2ին Գահիրէի մէջ բազմաթիւ ցուցարարներ կոխեցին նախկին վարչապետ Մահմուտ փաշայի բնակարանը, տակնուվրայ ըրին։ Մահմուտ փաշա եւ նոյնպէս նախկին վարչապետ Սըտքի փաշա որոշած էին գործակցութեան գետին մը գտնել Անգլիոյ հետ, աւելի չափաւոր հիմերով։ Այս մտադրութիւնը զայրոյթ պատճառած էր «Վաֆտ»ի կուսակիցներուն, որոնք անմիջապէս ցոյց մը սարքեցին։ Ցուցարարները քանի մը անգամ յարձակեցան ոստիկանութեան վրայ, զանազան թաղերու մէջ։ Զինուորները, որոնք գաւառի զօրանոցները վերադարձած էին անդորրութեան վերահաստատումէն վերջ, նորէն Գահիրէ կանչուեցան։ «Վաֆտ»ի ընդհ. ժողովի հրաւիրած է իր բոլոր կուսակիցները, դեկտ. 5ին (վաղը)։

15ամեակը տօնուեցաւ [illegible]

Լիոնէն երեք թղթակիցներ զատ - զատ կը հաղորդեն թէ շաբաթ գիշեր անճոռնի կռիւներ տեղի ունեցած են Խ. Հայաստանի 15ամեակին տօնակատարութեան առթիւ, Էմիլ Զօլայի սրահին մէջ, իբրեւ հետեւանք Հօկի երկու խմբակներուն ընդհարման։ Բողոքող Հօկեանները ծանր լուտանքներ արձակած են Հօկի ընդհ. քարտուղարին՝ Տոքթ. Գալճեանի դէմ, խանգարելով անոր բանախօսութիւնը։ Կռիւը շարունակուած է հանդէսէն վերջն ալ, փողոցին մէջ։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Առեւանգուած երախան գտնուեցաւ

Մարսէյլի ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ ողջ առողջ գտնել եւ ծնողքին յանձնել նոյեմբեր 27ին առեւանգուած 18 ամսու երախան, Քլօտ, զաւակը Տոքթ. Մայմէժաքի։ Ինչպէս գրած էինք, առեւանգիչը նամակ մը ղրկելով 50,000 ֆրանք փրկագին պահանջած էր։ Հայրը գումարը պատրաստած՝ առդին անդին ինկած էր զաւակը ողջ գտնելու համար, մինչեւ իսկ Թղթատարական նախարարութեան դիմելով, որպէսզի ձայնասփռակով հաղորդեն ամէն կողմ, եւ ազդ մը հրատարակելով թերթերու մէջ, համաձայն առեւանգիչին յանձնարարութեան։ Ոստիկանութիւնն ալ իր ուժերը լարած էր ամէն ուղղութեամբ, ոչ միայն Մարսէյլի, այլեւ Թուլոնի, Լիոնի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ։ Յատկապէս մարզուած երկու շուներ ալ կ'օգնէին հետապնդութեանց։

Արդ, երախան գտնուեցաւ գրեթէ դիպուածով։ Ոստիկանութիւնը մասնաւորապէս կը փնտռէր այն պառաւ կինը որ սպասուհին խաբած եւ հանրային պարտէզէն առեւանգած էր տղան։ Կնոջ դիմագիծը յայտնուած էր բոլոր մանրամասնութիւններով։ Ոստիկանները սկսեր էին տունէ տուն պտտիլ, երբ, երկուշաբթի առտու, Պօմօն - Սէն - Ժիւլիէնի մէջ լուր առին թէ պառաւ մը, որ շատ կը նմանի նկարագրուած կնոջ, երախայ մը ունի իր տան մէջ, քանի մը օրէ վեր։ Երկու գաղտնի ոստիկաններ գացին [illegible] նշանակուած տունը։

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

«ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒՈՂ» ԹՈՒՐՔԻԱՆ...

Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովի՝ Գումարումի բացումին առիթով, Աթաթիւրքը երկրի արտաքին եւ ներքին քաղաքականութեան նուիրուած ընդարձակ ճառ մը արտասանած է: Իր ճառին մէջ Թուրքիոյ դիկտատորը առանձնապէս կանգ առած է այն քաղաքականութեան վրայ, որ յառաջիկայ շրջանին պիտի գործադրուի Արեւելեան Նահանգներու մէջ: Տանք ճառին այդ հատուածը, առանց բացատրել կարեւորութիւնը նկատի առնելով.—

«Յարգելի ընկերներ, հարկ կը տեսնենք ընդարձակելու մեր վարչական կազմակերպութիւնը, սկսելով Արեւելեան Նահանգներէն: Պէտք կը տեսնենք երկու նոր ընդհ. քննչութիւն հաստատելու եւ կարգ մը նոր կուսակալութիւններ հիմնելու: Այս առթիւ կը խորհինք հիմնական բարենորոգումի ծրագիր մը գործադրել Տէրսիմի շրջանակին մէջ: Մեծ օգուտներ կը սպասենք ընդհ. քննչութիւններէն, նահանգները տեւականօրէն հակակշռելու եւ ընդհանուր գործերը մէկ ձեռքէ անցընելու տեսակէտով:

«Արեւելեան Նահանգներուն գլխաւոր պահանջն է՝ երկաթուղիով զանոնք կապել միջին եւ արեւմտեան շրջանակներուն: Անհրաժեշտ կը դատենք շուտով աւարտել դէպի արեւելք առաջացող երկու մայր գիծերը եւ հիմնականէ շինութեան ձեռնարկել ճամբաներու այն ցանցին, որ զանոնք պիտի միացնէ իրարու»:

Ուրեմն, ըստ այս յայտարարութեան, որոշուած է.—

Ա.—Հիմնական բարենորոգումի ծրագիր մը գործադրել Տէրսիմի շրջանակին մէջ:

Բ.— Շուտով աւարտել դէպի արեւելք երկարող երկաթուղիի երկու մայր գիծերը, այդ շրջանը (արեւելքը) երկաթուղիով միջին եւ արեւմտեան շրջանակներուն կապելու համար:

Գ.— Ձեռնարկել արեւելեան շրջանին մէջ շինութեան ճամբաներու ցանցի մը, այս ցանցին բոլոր կարեւոր գիծերը իրարու կապելով:

Թուրքիոյ մէջ հանրային երեւոյթները բացատրել կարելի չէ, այլ կարելի է միայն զգալ: Կարդալով Քէմալին ճառը, օտարը երբեք պիտի չըմբռնէ այն բնազդական վախը, որ այդ ճառը կը պատճառէ մեզ: Այս փորձառութիւնը — անվրէպ ու անխախտ — մենք ձեռք բերինք, սերունդ առ սերունդ, Թրքական բռնակալութեան լուծին քամելով: Փոքրամասնութեանց նկատմամբ Թուրքը «բարենորոգումի» մէկ ձեւ գիտէ միայն — ջնջել: այսպէս եղած է երէկ, այսպէս պիտի ըլլայ վաղը եւ այսպէս է նաեւ այսօր: Փոքրամասնութիւնները Թուրքիոյ մէջ «բարեկարգուեցան» կա՛մ իրմէ պոկուելով եւ կամ արմատէն իր իսկ ձեռքով հնձուելով: Մեր մոլորակի հզօրագոյն կայսրութիւններէն մէկը՝ Թուրքիա՝ դար առ դար ինչո՞ւ այս ձեւերով յառաջանալո՞վ ու բարեկարգուելո՞վ, զրկուեցաւ իր հողային հարստութեանց եօթը-ութերորդէն:

Փոքրամասնութիւններէն դիպուածաբար ցարդ ողջ մնաց միայն Քիւրտը: Ոչ թէ մնաց, այլ զայն պահե՛ց Թուրքը՝ անոր ձեռքով այլ փոքրամասնութիւններ հնձելու եւ ետքն անոր հետ իր հաշիւը փակելու համար: Այսօր հասած է այդ ժամը: Բոլոր այլազգիներէն պարպուած եւ մաքրուած Թուրքիան որոշած է ձեռնարկել քրտաբնակ շրջաններու «բարենորոգումի» գործին, զայն սկսելով Տէրսիմէն: Անառիկ վայր մը, որ Թուրքիոյ մէջ գրեթէ միշտ կիսանկախ կեանք ունեցաւ, ազատութեան ոգին վառ պահելով նաեւ քրտաբնակ այլ շրջաններու մէջ: «Բարեկարգումը» Տէրսիմով պիտի սկսի, սակայն Տէրսիմով պիտի չվերջանայ: Ըստ երեւոյթին, Թուրքիա իր այս աշխատանքը պիտի ծաւալէ բոլոր քրտաբնակ շրջաններու մէջ, հիմէն եւ արմատէն երկրի այս վերջին փոքրամասնութեան հարցը եւս «կարգադրելու» համար: Աթաթիւրքի խորհրդաւոր նախադասութենէն զատելով, մենք տրամադիր ենք կարծելու, թէ ճիշդ են այն շարունակ լուրերը, որ վերջերս մեզ կը հասնին քրտութեան դէմ ձեռնարկուած զինուորական պատժամիջոցներու մասին: Եւ եթէ քրտութիւնը ոյժ չունենայ իր մէջ այս նոր զաւին հակազդելու համար, ապա Էնկիւրի նաեւ անոր նկատմամբ մաս առ մաս պիտի գործադրէ բնաջնջումի իր հին ծրագիրը: Կը հաւատանք սակայն, որ հրաշէնի հետ ծնած եւ անոր հետ մեծցած Քիւրտը դիւրութեամբ իր հոգին Թուրքին պիտի չաւանդէ:

Նուազ ժամանցիչ չէ Քէմալի ակնարկը նոր կառուցուելիք երկաթուղիներու մասին: Անկասկած է, որ այս երկաթուղիները գրեթէ բացառաբար ռազմական նշանակութիւն պիտի ունենան: Այս տեսակէտով յատկանշական է նաեւ այն պարագան, որ երկաթուղիները կը կառուցուին Թուրքիոյ ամէնէն վիճելի հողամասին, Արեւելեան Նահանգներուն մէջ:

Աշխարհի խառնակ վիճակէն օգտուելով՝ Թուրքիա կ՚ուզէ «կարգաւորել» իր ներքին՝ «հայկական» հարցերը,— ջախջախել քրտութիւնը եւ ամրացնել Թրքաստանի Հայաստանը: Թուրքիոյ մէջ հրաշքի ներելի է հաւատալ, սակայն առէ տարբեր «բարենորոգումի»՝ երբեք:

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»-ի)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՁԻՒՆ

Մ. Մալումեան — որուն համար կ՚ըսեն թէ Փարիզի եւ շրջականներու տասնեւհինգ ռամկավարներու տասնեւհինգերորդն է — փոխ գաղափար մը կը յղանայ:

Ու աշխարհ կուգայ գաղափարը.

— Հայ Մարմնամարզական Ընդհ. Միութենէն անջատուած խումբ մը Փութպոլիստներ Հայաստան ղրկել, Երեւանի յաւագոյն խումբերուն հետ մրցելու համար:

Ինչպէս բոլոր վեհ, վէս, վսեմ գաղափարները, այս ալ գործադրութեան դնելու համար կը ձեռնարկուի հանգանակութեան: Աջ, ձախ, վեր, վար, դէս ու դէն դիմումներով կը հաւաքուի բաւական կլորիկ մի գումար:

Գաղափար եւ գումար հաւասար է յաջողութեան:

Մալումեան պարոնը կը մտնէ չոգեկառքով եւ ծխարձակ գործունէութեան մէջ,— կը համրէ փողերը, կը դասաւորէ դրամները, կը գումարէ ֆրանքները, կը հանէ սանթիմները, կը բաժնէ հարիւրոցներ, կը միացնէ գումար գաղափարին եւ գաղափարը գումարին: Կը շարունակուի հանգանակութիւնը: Երեկոյթ մըն ալ՝ իբրեւ թաղ ու պսակ: Հնչուն ուղերձ մը՝ Բարեգործականի վարիչ-պատուիրակին կողմէ (3000 ֆրանք). ամերիկեան աճուրդ՝ 200 ֆրանք...

Միւս կողմէ, Գ. Մալումեան կը մտնէ մարմնամարզիկ եւ քրտնարձակ գործունէութեան մէջ,— անվաւեր Հ. Մ. Ը. Մ.-ի մարզիկներուն մարմինները կ՚իւղոտէ, կը շփէ ծնկերները, կ՚անուշօծէ միսերը եւ մասնագիտօրէն կը մարձէ:

Կը ստեղծուին ժողովրդական կարծիքներ.

— Հայ գաղթաշխարհը պիտի մրցի խորհրդային Հայաշխարհին հետ:

— Ո՞վ պիտի յաղթէ, ո՞վ պիտի պարտուի...

— Վճռապէս կը յայտարարեմ որ Հայ գաղթաշխարհը տասներկու կոլ պիտի ընէ...

— Հեղինակօրէն կը գուշակեմ որ Երեւանը զէրոյի դէմ հարիւրով ջախջախիչ յաղթանակ մը պիտի տանի...

— Սխալ, չարաչար սխալ, բազմաչարչար սխալ...

— Ինչպէս հոմերական մարտնչումներու ընթացքին աստուածները կը սաւառնէին հակառակորդ բանակներուն վրայ, նոյնը պիտի ըլլայ այս մրցման ընթացքին: Երեւանեան խումբերուն վրայ պիտի թեւածեն Կարլ Մարքսը եւ Լէնինը...

— Իսկ ո՞վ պիտի թեւածէ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի մարզիկներուն վրայ...

— Պօղոս Նուպար փաշան...

— Եւ Բարեգործականի լուսահոգի բարերարները, լուսապսակ մը ունենալով իրենց գլուխներուն չուրջը...

— Ուրեմն բանը բուրդ է գաղթաշխարհի հայ մարզիկին...

— Ինչո՞ւ...

— Մինչեւ որ անոնք երերան, գնդակը Մալումեանի գլխուն պայթած է... Երեւանն է որ պիտի յաղթէ...

— Եւ սակայն ե՞րբ յաղթած է Երեւանը, ի՞նչ բանի մէջ յաղթած է ցարդ...

— Անուններ եւ նուաճումներ կ՚ընէ անդադար...

— Անդադար ալ կը շինէ: Միշտ շինող մը յաղթական կ՚ըլլայ...

— Ի՞նչ կը շինէ...

— Նոր գիր, նոր ուղղագրութիւն, նոր լեզու, նոր գրականութիւն...

— Ջնջե՞ց որ կը քանդէ... լեզուն, գիրը, ուղղագրութիւնը, քերականութիւնն ու գրականութիւնը...

— Առանց քանդելու անկարելի է շինել...

— Հինգ հարիւր...

— Ես ալ քեզի հետ գրաւի կը մտնեմ, երեք հարիւրով:

— Երեք հարիւր ֆրանք:

— Վեց հարիւր:

— Լա՛ւ, վեց հարիւր:

— Հազար:

Ու այսպէս Փարիզահայ ազգայինները գրաւներ կը բռնեն կատարուելիք մրցման վրայ: Իսկ մարզիկները տաւի տաւի կաթ կը խմեն, շօքօլա կ՚ուտեն, անանաս կը ճաշակեն, լանկուստ կը համտեսեն, պիֆթիք կը կրծեն եւ մածոյցներ կը կլլեն ուժեղնալու եւ յաղթական դուրս գալու համար:

Սակայն, յանկա՛րծ՝

— Մութ, մուխ, մուր, մրրիկ, մահահոտ, մախիր, Մալումեան...

Երկրաշարժի նման բան մը:

Ամէն բան սկսաւ շարժիլ, երերալ, տատանիլ, պատռիլ, իյնալ:

Խաւար, խոր վիրապ, խուճապ:

Կը տեսնուէր Մալումեանի միայն լայն ափը, մարզիկի մը ձախ սրունքը, հանգանակողի մը բաց ափը եւ գրաւ բռնողի մը ժառը:

Երբ «կատակլիզմ»ը հանդարտեցաւ, մօտս գտայ մարզիկ մը եւ ըսի անոր.

— Խեր ըլլայ...

— Պիտի չերթանք...

— Ո՞ւր պիտի չերթանք...

— Երեւան, մրցելու համար...

— Ե՞րբ որոշած էիք երթալ...

— Ձե՞ս գիտեր. Երեւան պիտի երթայինք...

— Ես կը կարծեմ որ Երեւանէն կուգաք...

— Ինչո՞ւ այդպէս կը կարծես...

— Քանի որ մրրիկէ մը դուրս կ՚ելլէք...

— Ո՛չ: Պիտի երթայինք:

— Ու հիմա...

— Պիտի չերթանք...

— Որովհետեւ Երեւանէն հեռագիր մը ստացանք, որուն մէջ կ՚ըսուի որ ճամբայ չելլենք...

— Ի՞նչ պատճառաբանութեամբ:

— Պատճառաբանութիւն չկայ: Հեռագիրով պիտի պահանջենք...

Քանի մը օր վերջ կը պատահիմ նոյն մարզիկին եւ կը հարցնեմ.

— Հեռագրեցի՞ք Երեւան...

— Այո՛, եւ պատասխան ստացանք:

— Հետաքրքիր է:

— Երեւան պիտի չերթանք, որովհետեւ Հայաստանի վրայ ձիւն է եկեր... Պիտի սպասենք ձիւնհալին...

— Դժբախտաբար մօտ չէ գարունը:

— Հայաստանի գլխուն ձիւն է եկեր...

— Բայց դուք Հայաստանի գլխուն վրայ գնդակ խաղալու չէիք կարծեմ...

— Բայց ո՞ւր կ՚ուզէիք որ խաղայինք: Մալումեանի գլխուն վրա՞յ:

— Արաքսի ափերուն վրայ...

— Իսկ հիմա հանգանակութեան մասնակցողներուն դրամները ջուրը ինկան...

Այս տեղեկութիւնները հաղորդեցի բարեկամի մը որ գրաւի բռնուած էր ի նպաստ եւ ի պատիւ իր գրպանին:

Բարեկամս լռելէ վերջ ամէն բան ըսաւ ինծի.

— Հայաստանի մէջ չէ որ ձիւն է եկեր, այլ հանգանակուած դրամին գլխուն է եկեր ձիւնը:

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՐՄԵՆԱԿԱՆՔ

TSANA FIBER

Այս է անունը նեարդային նորագիւտ բոյսի մը, զոր Արմենական մը սեփականութիւն դարձուց գիտական աշխարհին:

Իտալեւեթովպիական պատերազմին պատճառով, Ցանա լիճը համաշխարհային համբաւի մը տիրացաւ:

Որ եւ է հարցի մը մէջ, որքան բացառական եւս առաւել դրական կողմերու մէջ փնտռեցէք Հայուն մատը: Քիչ մը ամէն բանի մէջ այդ մատը գոյութիւն ունի:

Այսպէս է նաեւ Ցանա լիճին պարագան:

Տօքթ. [illegible] Թաշճեան՝ հասարակածային բուսային նոր արտադրութեան (genetics) մասնագէտ մը որ ուսած է Գերմանիոյ, Աւստրիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներու զանազան մասնագիտական համալսարաններու մէջ, հայ գիտական մըն է բառին միջազգային առումով: Իր մասնագիտական լուրջ ուսումնասիրութիւններով՝ հրատարակուած գերմանական, ֆրանսական եւ անգլիական հանդէսներու մէջ, կը վայելէ միջազգային համբաւ մը: Քանի մը տարի առաջ, ֆրանսական կառավարութեան կողմէ, գիտական առաքելութեամբ մը ղրկուած է Ֆրանսական Սոմալի: Օգտուելով առիթէն, յառաջացած է մինչեւ Ցանա լիճ, որուն շրջականները կը բուսնին բազմազան խոտային բոյսեր: Հոն բանակող պիւթօն օձերու թունաւոր սարսափներուն առանց կարեւորութիւն տալու, նուիրուած է նորոյժ աշխատանքի եւ վերջապէս յաջողած է գտնել եւ ուսումնասիրել նեարդային մեծարժէք բոյս մը, զոր կոչած է Թանական հիւսաթել (Tsana Fiber):

Այս նոր հիւսաթելէն նմոյշներ ղրկած է Վիէննայի հիւսուածքի ճարտարարուեստի փորձառական հաստատութեան, ուրկէ մեծապէս գնահատուած են այս նոր բոյսին արժէքը: Անգլիական ճարտարարուեստը, ինչպէս նաեւ «Եգիպտական Մանումի եւ Հիւսումի Ընկերութիւնը» մօտէն հետաքրքրուած են այս նորագիւտ արժէքաւոր բոյսով:

Այս նոր բոյսը առաւելապէս պարկաշինութեան համար մեծ արժէք ունի: Այժմ պարկաշինութեան գլխաւոր բոյսն է հնդկականեփը (jute), որուն մշակութիւնն ու ճարտարարուեստը կեդրոնացած է Բրիտանական Հնդկաստանի մէջ, ուր, ձեռնաշխատանքը խիստ աժան է եւ ոչ ոք կրնայ մրցիլ իրեն հետ:

Նորագիւտ բոյսը՝ հետեւեալ արժէքները ունի.— Նախ մեծ դիմացկունութիւն ունի հանդէպ խոնաւութեան: Գրեթէ երկու անգամ աւելի դիմացկուն է քան հնդկականեփը եւ իրմէ շինուած պարկերը աւելի երկարակեաց են: Հնդկականեփէ շինուած պարկերը կը փտին եւ կը փճանան, երբ պահուին խոնաւ մթերանոցներու կամ շոգենաւային ամբարներու մէջ:

Անկէ զատ նոր բոյսը, աւելի բարձր տոկունութիւն եւ հիւսուածային բարձր յատկութիւն ունի եւ այս տեսակէտով, ոչ միայն հնդկականեփը կը գէ կ՚անցնի, այլ նոյն իսկ կը հաւասարի կանեփին: Իր ունեցած լուացումի եւ ներկումի չքնաղ յատկութիւններով, ոչ միայն պարկ շինելու, այլ վուշի կամ հաւասար հիւսուածներ շինելու յարմար է:

Ունի նաեւ մշակական լաւագոյն յատկութիւն մը: Հնդկականեփի նման սուղ եւ վատառողջ մշակութեան եւ թրջման պայմաններ չի պահանջեր: Ունի վեցամսեայ կեանք եւ կ՚աճի առատօրէն խոնաւ կամ ոռոգուած հողերու մէջ: Եգիպտոսի կլիման եւ մշակութեան պայմանները յարմարագոյն կը նկատուին իր աճման: Եգիպտոս, որ մեծաքանակ պարկ կը ներմուծէ Հնդկաստանէն, շատ մօտէն հետաքրքրուած է այս նոր բոյսով:

Փա՛ռք եւ պատի՛ւ Արմենականներուն, որոնք ամէն ասպարէզի մէջ խմբովին կը փայլին, նման հիւսիսային վճիտ համաստեղութեան:

Զօրլու մարդիկ են եւ իրենց հետ պէտք է խօսիլ եւ վարուիլ հաշուով:

ՍԵԴՐԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

«Պէտք է խախտել Խորհրդային Միութիւնը»

Գերմանական թերթ մը Ֆոլք ուն Ռէխտ, կը քննէ Եւրոպայի արեւելեան հարցը եւ այն եզրակացութեան կուգայ թէ անհրաժեշտ է Եւրոպայի արեւելքը ստեղծել երեք պետութիւններ,— Լեհաստան, Մոսկովիա, Ուքրանիա:

Յօդուածի մը մէջ, որուն խորագիրն է «Արեւելեան Եւրոպայի ազգութեանց հարցին ուժակէտը», Հաքսէլ Շմիտի ստորագրութեան տակ, բացէ ի բաց կը գրուի.— «Սահմանակից պետութիւնները ապահովութիւն կրնան զգալ միայն այն ատեն, երբ Եւրոպայի արեւելքը, կը կազմուին եւ կը զօրացուին երեք մեծ պետութիւններ,— Մոսկովիա, Ուքրանիա, Լեհաստան: Այս պետութիւններն են միայն, որ պիտի կրնան հաւասարակշռել արեւմտեան կողմը յառաջացած ճնշումը: Ընդհակառակն, եթէ Ուքրանիան կապուած մնայ Մոսկուայի, ուշ կամ կանուխ գետին պիտի չունենայ մոսկովեան աշխարհակալութիւնը: Սակայն միայն Ուքրանիան չէ որ կ՚ուզէ ազատագրուիլ: Վրաստան եւ Հայաստան, բոլշեւիկներէն հարստահարուած այս երկու ժողովուրդները եւս անկախութիւն կը ցանկան»:

Ուրիշ յօդուածի մը մէջ Տօքթ. [illegible] կը քննէ այն վտանգը, որ կը ծանրանայ Լեհաստանի վրայ արեւմտեան Ուքրանիոյ կողմէն, եւ կ՚եզրակացնէ թէ օր մը լեհական ազգային անկախութեան գաղափարը արմատախիլ կը կորսուի՝ եթէ այժմէն զգուշական միջոցներ ձեռք չառնուին — «Ահաւոր կացութիւնը, ուր կը գտնուի Խորհրդային Ռուսիա, պատճառ դարձաւ որ արեւմտեան Ուքրանիան բոլորովին հեռանայ համայնավարութենէն: Նոր թշնամութիւն մը չէ այս: Այս երկիրը կատարեալ գիտակցութիւնն ունի այն պատմական առաքելութեան, որ տրուած է իրեն, այսինքն թէ գիտէ թէ կոչուած է յաղթելու Խորհրդային Միութեան, եւ Ուքրանիոյ կցելու ամբողջ Ռուսիան: Հակառակ Լեհաստանի քաղաքական թական եւ մշակութային գերակայութեան, Ուքրէնները համոզուած են որ իրենց ազգային տարրը աւելի գ-

ՀԱՅ ԵՐԳԱՀԱՆՆԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳՈՐԾԵՐՈՎ

Բ.

3.— Երգահաններ, որոնք հայկականութիւնը կը փորձեն մշակել աւելի լայն տարածութեան վրայ.—

Ռոմանոս Մելիքեանի վերջին ոճը արդէն կ՚արդարացնէ այս դասակարգը, որուն հետեւողները այսօր շատ են, եւ այս ուղղութեան մէջ կատարուած աշխատանքները կրնան մեծ մակարդակի վրայ փոխադրել մեր տոհմիկ երաժշտութիւնը: (Ինքս ալ նախապատուութիւն կուտամ այս ոճին, իմ զանազան գործերուս մէջ):

ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ՏԷՐ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ.— Այժմ կը վարէ Երեւանի Երաժշտանոցը, եւ երկար ատեն արտադրած է ռուսական ոճով: «Ռուսնի»ն որ պիտի երգուի համերգին՝ գեղեցիկ նմոյշ մըն է այս սեռին, Խաչակեանի խօսքերուն վրայ հիւսուած:

Շարունակութեան մէջ երաժիշտը ունեցած է բարեփոխում եւ, նուագախմբային գործերուն մէջ բարդ ոճ, եւ բազմաձայնական (polyphonique) մեծ պէսպիսութիւն, երբեմն նոյն իսկ չափազանցուած: Այսպէս է որ «Կապրայ Ծայլի» անուն գործը եւ «Անդթամարը» մեծ տարբերութիւն ունին իրարմէ, իբր սէնֆոնիք գործ: Իսկ «Անգամ» օփերան ենթադրել կուտայ թէ բարդ գործ մըն է եթէ պէտք է զայն դատել իր քայլերգէն, զոր ձեռքի տակ ունինք: Տէր Ղեւոնդեանի գործը այնքան ինքնաբուխ չէ որքան Սպենդիարեանինը. կարծես մասնաւոր հակում ունի գիտումնաւոր բարդ հնչականութիւններու, ինչպէս կ՚ընեն արդի քանի մը երաժիշտներ:

ՅԱՐՕ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ.— Հայաստանի արդի երաժիշտներուն մէջ ուշագրաւ տեղ մը ունի: Իր հրատարակած գործերը գաղափար մը կուտան չհրատարակուածներուն մասին: Արդիական է դաշնաւորումը: Իր մեղեդիներէն դուրս, դաշնակի եւ թաւջութակի համար սիրուն կտորներ ունի ռոմանթիք ոճով, ձեւ մը որ արդէն դուրս կ՚ելլէ հայ ոճէն: Գաղափար չունիմ «Քաջ Նազար» օփերայի մասին, որ Մոսկուայէն գնահատուեցաւ, բայց չեմ կարծեր որ անոր երաժշտութիւ-

[illegible]

յաջող գործեր: Արեւելեան ոճը յաճախ գործածելէ յետոյ արտադրեց հայ ոճ կրող վեց երգերու շարք մը: Նուագախմբային հնչականութեան պէսպիսութիւնը ամէնէն աւելի [illegible] մէջ նկատելի է, որ ունի շատ հին բաղադրութիւններ զանազան գործիքներու զուգորդութեամբ: Նկատելի է որ հայ ոճը գործածելով մէկտեղ, լայն տեղ կուտայ նաեւ ազատ ներշնչման, ինչպէս կ՚ընեն շատեր:

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԳԷՐԳԷՐԵԱՆ համեստ ուժ մըն է, ուսած Սուրիոյ մէջ, եւ արժէ երգուելիք «Գիւղացի գեղեցկուհին» նմոյշ մըն է մեր գեղջուկ ոճին: Կարելի է իրմէ յուսալ աւելի մեծ նուաճումներ:

Անցնինք հիմա չորրորդ դասակարգին:

4.— Հայ երգահաններ որոնք արտադրած են արեւմտեան ոճով.—

Պէտք չէ կարծել որ առիկա պայքար մըն է արհամարհելու համար իրենց տաղանդը: Ընդհակառակն պէտք է յաճախ քննել արուեստը՝ արուեստին համար: Ցեղային երաժիշտները զորս պիտի թուեմ, արտադրած են այնպիսի գործեր որ ցոյց կուտան իրենց թէքնիքը՝ երբեմն համարժէք շատ մը օտար երաժիշտներու կարողութեան: Եւ յետոյ, ատոնք անուններ են որոնք բոլորովին հեռու մնացած են մեր յայտագիրներէն. հեղինակներ՝ որոնք քաշուած են հայ միջավայրէն: Արդեօք որո՞ւն է յանցանքը: Իրե՞նք արհամարհած են մեր միջավայրը, թէ մենք չենք ուզած մօտենալ իրենց արուեստին, այն պատճառով որ հայկական չեն, [illegible] իսկ անցուցած չենք զանոնք երբեմն տեղաւորել մեր յայտագիրներուն մէջ:

Այսպէս կամ այնպէս, իմ ըմբռնումովս գնահատելի արժէքներ են անոնք, եւ հաճոյքով է որ տեղ կուտամ «Հայ երգի օրուան յայտագրին մէջ»:

ԱՐԱ ՓՕՅԱՃԵԱՆ.— Քանինե՞ր լսած են այս անունը: Երիտասարդ երաժիշտ մը որ մեռած է շատ կանուխ, հազիւ 29 տարեկան, քաջ ջութակահար միեւնոյն ատեն: Արտադրած կտորները զորս ունիմ, կը կրեն արեւմտեան ոճ, բայց գեղեցիկ սկզբնաւորութիւններ են: Նկատելի է երաժշտական ուղղագրութեան մաքրութիւնը: Ուսած էր Գերմանիա, եւ շարունակութեան մէջ կրնար դէմք մը դառնալ:

ՍՏԵՓԱՆ ԷԼՄԱՍ.— Ծանօթներու հարցուցի թէ կը ճանչնա՞ն այս անունով մէկը: Ժխտական պատասխան առի: Ստեփան Էլմաս նշանաւոր դաշնակահար, եղած է միեւնոյն ատեն անուանի երգահան մը, գրելով մանաւանդ իր գործիքին համար: Գրածները կը մօտենան Շոփէնի գործին հմայքին. իսկ «Էթիւտ»ները երբեմն գերակշռած են այս վերջինին յօրինածներէն. զորս այս պատճառաւ իսկ համարձակած է ձօնելու տիեզերահռչակ Ֆըրանց Լիսթի: Մեծ է արտադրած գործերուն թիւը, եւ այս վերջին «Էթիւտ»ները կրնան իբր նիւթ ծառայել որ եւ է վարպետ դաշնակահարի, իբր փորձաքար, որպէսզի արժեւորեն հայ մատներու թէքնիքը: Չեմ գիտեր թէ ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս հեռու մնացած է մեր միջավայրէն: Քաջածանօթ է Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ երաժշտական հրապարակին:

ՎԱՀՐԱՄ ՍՎԱՃԵԱՆ.— Հայ պատկառելի դէմք մը, որուն թաւ պեխերը կը յիշեցնեն քիչ մը Զուհանեանը, Ամուսնացած Ամերիկուհիի մը հետ, բայց մնացած միշտ Հայ, շատ լաւ կը խօսի իր մայրենի լեզուն: Տարիներէ ի-

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑՆԵԼՈՑ

—•—

Սիրելի Արազ.— Այս միջոցիս Խորենացին աչքէ կ'անցընեմ: Մովսէսեան էջերուն իմաստութիւնը կը գտնեմ հոն: Սա մեր նախնիք, եթէ արդէն ուշադրութեամբ հետապնդուին, ի՛նչ գանձեր կրնան ըլլալ մեզի, մեր լեզուին ապահով զարգացումին ու բացատրութեան անհամար եզականներուն համար: Խորենացին՝ իբրեւ «գրագէտ» կամ գրող, երկրորդական աստիճանի վրայ դրուած է. հապա Եղնի՞կը, հապա Եղիշէ՞ն, հապա փարպեցի՞ն՝ որ Խորենացիին զոյգն է ի մասին լեզուի: Դարերու մէջէն ի՛նչ անոյշ կը հնչէ այս անման գրողներուն արձագանգը: Եթէ հնար ըլլայ մեր նոր լեզուով այդ երջանիկ նախնիներուն դրուածքը, ո՛չ միայն մեր Ցրօնքի նոր սերունդին, այլ այժմ հին սրբութիւններէն զուրկ մնացած բոլոր Հայորդիներուն մեծագոյն կ'ըլլար ծառայութիւն մը՝ ... իցի՜ւ, ինձի վիճակէր բախտը ...:

Մեր փառապանծ Հայկին հոն տըւած մակդիրներէն սա երեք գեղեցիկ բառերը հիմա գրեթէ գործածութենէ ինկած են մեր լեզուին մէջ, ուր յաճախ կ'երեւին օտարամուտ բառեր — այս ետեւկն է ամենայ (թիկնեղ, ... իբանով), գեղապատշաճ (élégant) ..., նոյն իսկ, հաստաբազուկ:

Անդին, «քանչելի Խորենացին Շամիրամի կ'անուանէ կարօտ, բորբոքեալ, ... Առաջին երկուքը կարծես անյայտացած են, հազիւ մնացեր է ... ա՛ն ալ չէր մնար՝ եթէ ... օր այլ ... մը մասին խօսիլ ... ըլլար բերանացի կամ թերթերու միջոցաւ:

Մեր գրական աւելորդ աշխարհիկ ... ա՛նին անյարմար է խորանալ, մերձենալ: Զուրկն մէջ միայն կը մնանք: Կամ դասաւանդին յոյս պատրը միայն կ'ունե-նանք մեր խօսքերուն իբրեւ անկէն-դան վկայ.

Լեզուի խաղ մըն ալ, հետեւաբար, իբրեւ օթափում.— Ուստրը (մանչ) եւ մէկ Դ աւելնալով՝ դուստր: Նաեւ եղկ (զաղջ) եւ մեղկ. Այսպէս նաեւ՝ եղծ եւ պիղծ: Ինչպէս՝ յար եւ չար: Բայց, մասնաւորապէս, գիտելի է սա երկու բառերուն մերձաւորութիւնը ի մասին կազմութեան եւ ներհակութեան.— ողջախոհ - բղջախոհ (անժուժկալ, մոլի): Այո՛, գիտելի է Բ գիրին ժխտական հանգամանքը — ողջախոհութիւն - բղջախոհութիւն: Ցաւալի է որ երկրորդը, թէ իբրեւ ածական, թէ իբրեւ գոյական, գործածութենէ դադրած է արդի լեզուին մէջ, թէեւ, ամէն ժամանակէ աւելի, շատ է թիւը մոլիներուն եւ անզգաստներուն, բղջախոհներուն: Այս բառը ո՛րքան կը համանչէ Ֆրանսերէն intempéré, Intempéranceը: Մենք ձգեր ենք մեր լեզուին հարազատ եւ պատկերալից բառը եւ Ֆրանսերէնին աղքատութեան հետեւելով՝ կուտանք «անպարկեշտ», «անպարկեշտութիւն»:

Սիրելի Արազ, մեր ընթերցողներէն մին ինծի գրած մէկ նամակին մէջ դիր բառը գրած էր բեր: Շփոթութիւն հարկաւ: Դեր կը նշանակէ ուրիշի մը գործին, արարքին առանձնումը: Այսպէս է, զոր օր. դերասանը՝ որ Կեսար կ'ըլլայ, իսկ պահ մը Պետրոս կ'ըլլայ, մինչեւ իսկ Տէր Աստուած կ'ըլլայ, ինքը ո՛չ մին է նախ կամ անձամբ, այլ «կը ներկայացնէ». ահա, ուրեմն, դերը: Բառ այսօր, մէկը, որ հիւպատոս չէ, ի բացակայութեան այս վերջինին կ'ըլլայ դերհիւպատոս, դերկոմս: Բայ չէ՝ բայց բային գործը կը տեսնէ, այսինքն բլլալը, զոր օր. ձըգիւ բայ չէ, որովհետեւ ճիշդ բայ ըլլալու համար՝ պէտք է իրեն մէջ ամփոփէ իր ակրեայնն կամ ենթական: Ուստի բայ չէ՝ այլ դերբայ: Ես, դուն, ան, մենք, դուք, անոնք, որ, որոնք, սա, ան, ատոնք, անոնք եւն. անուն չեն, որովհետեւ ամէնքը գիտէք որ ատոնցմով ճիշդ ու ճիշդ սա կամ նա անձը, Մարկոսը, չի յայտնուիր: Ուստի բոլոր ատոնք դերանուն են, այսինքն անունի դեր կը կատարեն:

Եթէ պահ մը Քերականութեան պարզուկ սահմանէն հիլելով հոռոմականն արուեստին մարզը մտնենք, հոն ալ այս ձեւին կը հանդիպինք, բայց փոխանակ դերանուն ըսելու՝ կ'ըսենք փոխանունութիւն: Այսպէս՝ Վաղր միայն ըսելով Գիլմանսոն կը հասկնանք. Իմաստունն (գլխագիր) ըսելով՝ Սողոմոնը. Ուսպիկոնէն անցնողը ըսելով՝ Կեսարը. Շնական փիլիսոփան ըսելով՝ Դիոգինէսը. Աշխարհին հեղինակը ըսելով՝ Պիւթագորը. Պատմահայր՝ Խորենացին կամ Հերոդոտոս: Ամէնքդ ալ, արդէն, փոխառութեան օրինակներ կրնաք տալ — այնքան շատ են:

Բայց պարտական կը զգամ ինքզինքս կրկին անցնելու դերանունին: Կ'ըսեմ, խօսիլ, կանչել, տալ, առնել, նաեւ խօսելով, կանչելով, տալով, առնելով, նաեւ խօսելու, կանչելու, տալու, առնելու — բոլոր այս եղանակները դերբայ են, առաջինները՝ անորոշ դերբայ (խօսիլ, կանչել, եւն.). երկրորդները՝ անցեալ դերբայ (խօսելով, կանչելով, եւն.). երրորդները՝ ապառնի դերբայ (խօսելու եմ, կանչելու էի, տալու է, առնելու չես, եւն.): Բուն բայը իր դիմաւոր ձեւը պէտք է ունենայ, այսինքն կը խօսիմ (եմ), կանչեցիր (դուն), տուաւ (անիկա), պիտի առնեն (անոնք): Հիմա չեմ կարծեր որ հետաքրքիր ընթերցողներէս ոչ մին տակաւին հասկցած չըլլայ այս կերպով դիմէր, բայց եւ դերբայը: Եթէ չհասկցող գտնուի, յանցանքը ոչ իմս է ոչ իրենը, այլ ժամանակներուն խառնութեան, որ ունկնդիրը բթամիտ կ'ընէ եւ բացատրողն ալ անճարակ:

Ո՛վ դուն դերը թեր գրող ընթերցող, եթէ օր մը քեզի հանդիպիմ, այս դասին բացատրութիւնը լսելի պիտի պահանջեմ քեզմէ: Իսկ քու սրխալ ձեւով գործածած բեր բառն ալ իմաստ ունի: Կը նշանակէ «կողմնակալ կողմ». այսինքն բեր ըլլալ՝ մէկ կողմը բռնել: Իսկ եթէ բռնելիք տեղ չունենայ՝ բերի է... Ահա եկանք նորէն մեր չհասնած բանասիրութեան:

ՏԱՐԱԶ

Վրիպակ.— Նախորդի մէջ տողադրիլը կարդալ տողադրել:

յայտ է քան Լեհերունը: Ահա թէ ինչու Լեհաստան չէ կրնար չմասնակցիլ այն պայքարին մէջ, որուն ձեռնարկած է ընդդէմ արեւմտեան Ուքրաինիոյ Հարկ է, խուսափելու համար այն ձախողութենէն, որ Լեհերը, որոնց շատ այնքան լաւ, ամէն դոհողութիւն ընեն չկորսնցնելու համար փիւր. Որովհետեւ Ուքրանիոյ եւ Ռուսիայի շահուն տեսակէտով՝ կարեւոր միակ լուծումն է պատուաւոր համաձայնութիւն մը Լեհաստանի եւ Ուքրանիոյ միջեւ, երկու ժողովուրդներու իրաւունքներուն հաւասարութեան վրայ հիմնուած:

Ճիշդ է որ ոչ մէկ խօսք կ'ըլլայ Գերմանիոյ դերին մասին քաղաքական այս ծրագիրներուն մէջ: Անտիկա ալ չէ թէ Պերլին անտարբեր է ասոնց սահմաններու «ուժակշիռին» (équilibre) մասին: Ու այժմ հանդիսատես մը կը թուի ըլլալ, քաջածանօթ լռութեամբ մը: Սակայն, կը մէկ փարիզեան թերթ մը, երբ հիմնուի Մոսկովիա մը եւ անկախ Ուքրանիոն մը, երբ կնքուի Ուքրանիոյ եւ Լեհաստանի համաձայնութիւնը, այն ատեն Պերլինի կը մնայ ոտքի հանել նախախորհրդային գաղութներ «Աեւաւո՞ր երազ, այլ սակայն Գերմանները յամառութեամբ կը ցանկան անգել Նորք. Միութիւնը եւ այդ յանկութեան վրայ է որ կը կանգնեն իրենց ամբողջ քաղաքականութիւնը:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Ցայտաբարութիւն

(Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՑՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ)

—•—

ՖԻԼԻՊԷ, 23 նոյ.— Հայրենակիցներ, կրկնակի տագնապներ կ'ապրի մարդկութիւնը: Տագնապ՝ տնտեսական աշխարհի մէջ, ու տագնապ՝ հոգեկան աշխարհի մէջ:

Պատերազմը չպարզեւեց աշխարհի այն, ինչ որ կ'ակնկալուէր: Արիւնաներկ ու դեռ ազատ մարդկութիւնը այսօր աւելի ատամնատ է, քան 1914ին:

Ու յարաճուն շարժման մէջ են բոլոր երկիրներու երիտասարդութիւնները:

Վտանգի, ցեղի մը ապագան պայմանաւորուած է հասակաւորուող սերունդով:

Բանաձեւ չէ ասիկա: Ոչ ալ տեսութիւն:

Այլ՝ անյեղլի ու անողոք օրէնքն է կեանքին, որ իր երկաթեայ կրունկներուն տակ անխնայօրէն կը ճզմէ անոնք, որոնք չեն գիտնար պատրաստուիլ ժամանակին ու պայմաններուն համաձայն:

Անտեսել օրէնքը, կը նշանակէ ձեռնածալ կանգնիլ, ազգովին, մահուան դէմ, առանց անդրադառնալու թէ՝ կեանքը կատակել չի գիտեր, ու մէկ քանի տասնամեակի ընթացքին յիշատակ կը դարձնէ բազմաքանակ ազգն իսկ:

Մենք, որպէս Շրջանային Վարիչ Մարմինը լայնատարած կազմակերպութեան մը, ինչպիսին է Հ. Մ. Ը. Մ.ը, ինքնաբերաբար մղուեցանք այս խորհրդածութեանց, մեր Միութեան «Օրհնուած» աւուր, զոր կը տօնենք ամէն տարի:

Մեր նպատակը չէ, ի հարկէ, քաղաքական բնոյթ տալ մեր մտածումներուն: Կը խորհինք, սակայն, որ՝ մենք բոլորս պարտաւոր ենք մասնաւորապէս այսօր մտածելու թէ ի՛նչ կ'ընենք մեր երիտասարդութեանը համար, երբ ժողովուրդները տենդագին կերպով կը մշակեն, կը հոգեփոխեն ու կը վերաձուլեն իրենց երիտասարդութիւնները

Հեռու ենք մեր հայրենիքէն: Ցրուած ենք անմերձենալի սահմաններուն վրայ: Տարանջատուած ենք ի-բարմէ՝ ոչ միայն ֆիզիքապէս, այլ եւ հոգեպէս ու մտովին: Ենթակայ ենք օտար կլանող մշակոյթներու: Ու զուրկ ենք կարելիութենէ՝ «Հայը» որպէս էութիւն, որպէս արժէք եւ որպէս ոյժ՝ անվթար պահելու ոչ միայն օտար տարրերու միջեւ, այլ եւ մեր ֆիզիքականներէն ներս:

Ի՞նչ կ'ընենք՝ կանխելու համար այն Զարիքը, որ մեր Սփիւռքին կը սպառնայ, եւ որ, հետեւապէս, անուղղակի կերպով կը հարուածէ այն անփոխարինելի Իտէալը, որուն իրականացմանը կը հաւատանք, եւ զոր կը խորհրդանշենք մեր սրբազան եռագոյնով:

Հայրենակիցնե՛ր,

Ահա դասն իրականութիւն մը եւ անկէ բխող հարցում մը, որ մեր միտքը կը չարչրկէ, եւ զոր ուզեցինք յանձնել նաեւ ձեր ուշադրութեան:

Ուզեցինք անվարան կրկնել այս ճշմարտութիւնը, հանդիսաւոր այս առիթով մանաւանդ, այն խորունկ համոզումով թէ առնականութեան այս պահը ամէնէն ուժեղ խթանը կ'ըլլայ մասնաւորապէս մեզի՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ականներուս: Խթան մը՝ անդրադառնալու համար թէ՝ դարաւոր ու պատմական կեանք մը, մտաւոր եւ հոգեկան ստեղծագործութեանց հարստութիւն մը, եւ անկախ գոյութեան ցեղային հզօր տենչ մը ժառանգուած է մեզի: Ժառանգուած է պատմութիւն մը, որ եռանդաւորուեցաւ 40-ամեայ յեղափոխութեամբ, ու պսակուեցաւ «Մայիս 28»ի արփաշող վերածնունդով:

Դժբախտ այն համոզումն ունինք թէ՝ մեր ցեղային ձգտումները լոկ ազգայնական կազմակերպութեանց մէջ կը գտնեն իրենց արձագանգները: Հ. Մ. Ը. Մ.ը մէկն է անոնցմէ:

Ահա թէ ինչու, կ'ուզենք այս «Օրհնը» դարձնել մեր կոչումին վերացնահատման առիթ մը: Ու բարձրաղաղակ կը յայտարարենք թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը նկատենք աւելի քան մարզական Միութիւն մը, որուն գլխաւորագոյն կոչումը պիտի ըլլայ — իր ազգն ու հայրենիքը: Մարզանքը կը նկատենք ոչ թէ նպատակ մը, այլ լոկ միջոց մը: Այդ կերպով՝ ունենալու համար սերունդ մը, որ այսօրուընէ վարժուի պատրաստ ըլլալ, վաղը ընթացք տալու համար այն մեծ կոչին, որ պէտք է հնչէ ու պիտի հնչէ անպայման, Հայրենիքի կապոյտ երկնակամարին ներքեւ չարելով քով քովի, պայքարի թէ ստեղծագործութեան համար, իբրպէս պատրաստ երիտասարդութիւն մը:

Ատոր համար ալ, հարկ է որ ըլլանք միասիրտ: Ըլլանք, մանաւանդ, անկում մեր կոչումին մէջ: Ու շարժինք արագ: Երէկ մենք սպաննեցինք ժամանակը, այսօր ան մեզ կը սպաննէ: Մասնաւորապէս Հայերս պարտաւոր ենք կրկնապատկել մեր ճիգերը: Կ'ուզենք, ուրեմն, որ այսօրուան տօնը առիթ մը ըլլայ Հ. Մ. Ը. Մ.ը դընելու իր կոչումին աւելի հարազատ ճամբու մը վրայ:

Իսկ ասիկա կը կարօտի ժամանակութեան այն մեծ զանգուածին, որուն սիրտը ազգայնօրէն կը բաբախէ: Ըսել կ'ուզենք ձեզի՝, հայրենակիցներ: Ու կը հաւատանք որ մեր սրտաբաց յայտարարութիւնը խթան մը կ'ըլլայ նաեւ ձեզի, աւելի սերտօրէն գործակցելու մեզ հետ, ստուարացնելու մեր շարքերը, եւ աւելի ուժգնօրէն զօրավիգ հանդիսանալու մեր Միութեան:

Այդ յոյսով ու այդ հաւատքով է որ կը կոչենք.— «Կեցցէ՛ հայօրէն ապրող սերունդը ու Հ. Մ. Ը. Մ.ը: — Կեցցէ՛ անկախ Հայաստանի խոյակական ու դայն խորհրդանշող եռագոյնը:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուլկարիոյ Շրջ. Վարչութիւն

ՄԱՄՈՒԼ

Ի՞նչն է որ կ'ուզեն տօնել

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (15 Նոյ.).

— «Հայանուն համայնավարները այս տարի եւս կը պատրաստուին «մեծ շուքով» տօնելու նոյեմբեր 29ը, զոր կը նկատեն Հայաստանի «խորհրդայնացման» թուականը:

Այս առթիւ ընտանեկան պզտիկ վէճ մը ծագած է անոնց եւ ռամկավարներուն միջեւ: Վերջին մէկ երկու տարուան դառն փորձէն խրատուած՝ ռամկավարները այս տարի կ'ուզեն առանձինն տօնել նոյ. 29ը, մինչդեռ համայնավարները կը պահանջեն որ առաջնակարգութիւնը միասին ըլլայ:

Ռամկավարները, բառ երեւոյթին, սկսած են հասկնալ, որ համայնավարներու հետ միասին հրապարակային ժողովներ կամ հանդէսներ կազմակերպել շատ ալ ձեռնտու չէ իրենց համար եւ առկէ շահողը միայն համայնավարները կ'ըլլան: Անշուշտ անոնք չեն ուզեր հրաժարիլ շահագործելէ Ն. Հայաստանի անունը եւ իրենց՝ խորհրդային կառավարութեան բարեկամ ըլլալը. բայց կ'ուզեն առկէ ետքը խուսափիլ հրապարակով գործելէ արտասահմանի համայնավարներուն հետ:

Սակայն, մեզ հետաքրքրողը համայնավարներու եւ ռամկավարներու ընտանեկան այս վէճը չէ, այլ նոյեմբեր 29ը, որուն առթիւ ծագած է վէճը:

Վստահ ենք, թէ ոչ միայն ռամկավարներէն, այլ եւ արտասահմանի համայնավարներէն շատեր չեն ալ գիտեր, որ Հայաստանի «խորհրդայնացման» ենթարկուած է ոչ թէ 1920 նոյեմբեր 29ին, այլ 1920 դեկտ. 2ին: Նոյեմբեր 29ին պատահածը այն էր միայն, որ Ազրբէջանի մայրաքաղաքէն՝ Բագուէն Հայաստանի սահմանը հասած խումբ մը զինեալ բոլշեւիկներ մտած էին սահմանի մօտ գտնուող հայ գիւղ մը եւ հոն բարձրացուցած կարմիր դրօշակ մը՝ յայտարարելով Հայաստանը «խորհրդային»: Մինչդեռ այդ չնչին միջադէպէն երեք օր յետոյ միայն, դեկտ. 2ին, Հայաստանի հանրապետական կառավարութիւնը իր յօժար կամքով յանձնեց իշխանութիւնը Մոսկուայի բոլշեւիկեան պատուիրակութեան: Ան բրաւ այդ քայլը, որովհետեւ հարկադրուած էր ընտրութիւն ընել Հայաստանի վրայ յարձակող երկու թշնամի ուժերուն (Թուրքեր եւ բոլշեւիկներ) միջեւ եւ տեղի տալ նուազագոյն չարիք համարուող թշնամիին առջեւ:

Կասկած չկայ, որ բոլշեւիկները երբեք չպիտի յաջողէին ներքին յեղափոխութեամբ «խորհրդայնացման» ենթարկել Հայաստանը, եւ միայն արտաքին դէպքերը ուժերու՝ Թուրք եւ կարմիր բանակներու միացեալ ճնշումն էր որ ձգեց հայ ժողովուրդը Մոսկուայի գիրկը: Ցայտնի է, որ բոլշեւիկները փորձեցին ներքին յեղափոխութիւն առաջ բերել Հայաստանի մէջ 1920 մայիսին (ոչ թէ 1920 նոյեմբերին), բայց ջախջախուեցան հանրապետական կառավարութեան եւ ժողովուրդի կողմէն. Այդ ձախողանքէն յետոյ էր, որ բոլշեւիկները Թուրքին հետ համաձայնեցան դրաւելու Հայաստանը եւ բաժնելու զայն իրենց միջեւ:

Այդ նպատակին համար էր ահա, որ բոլշեւիկները 1920ի ամրան ամիսներուն նուաճեցին հայկական Ղարաբաղը, Զանգեզուրի մեծ մասը եւ Նախիջեւանը, սպառնական դիրք բռնեցին Ղազախի սահմանին վրայ եւ միաժամանակ բազմաթիւ համայնավար գործակալներ մտցուցին Հայաստան, հայ պետական մեքենան ու հայկական բանակը ներսէն քայքայելու համար: Այդ նախապատրաստական աշխատանքներէն յետոյ էր, որ բոլշեւիկներու զինակից Թուրքերը ներս խուժեցին Հայաստանի Օլթիի, Սարիղամիշի եւ Արտահանի կողմէն, գրաւեցին Կարսն ու Ալեքսանդրապոլը եւ կը սպառնային նոյն իսկ քալել Երեւանի վրայ:

Այդպիսի պայմաններու մէջ Հայաստանի հանրապետական կառավարութիւնը, հայ ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութիւնը պահելու համար, ուրիշ ելք չգտաւ, բայց եթէ կամովին յանձնել իշխանութիւնը ազատատենչ հայութեան թշնամի երկու թշնամիներէն մէկուն, զոր փոքրագոյն չարիքը կը նկատէր:

Ինչպէս կը տեսնուի, Հայաստանի այսպէս կոչուած «խորհրդայնացումը» հայութեան համար տխուր, ողբերգական դէպք մըն է, զոր տօնելու մղում եւ հիմ կրնան ունենալ միայն հայ ազգի թշնամիները եւ կամ անոնց ձեռքին գործիք եղող անկարագիր Հայեր: Իսկ նոյ. 29ը, որ արդէն իսկ կեղծ թուական մըն է, ազգային տեսակէտով որ եւ է ոգեւորիչ, ներշնչող խորհուրդ չի կրնար ներկայացնել ազատ, անկախ եւ միացեալ հայրենիքի մեծ գաղափարին նուիրուած հայութեան համար»:

ԶԱՐԵՀ ԴԱՐԻՒՊԵԱՆ
Եւ
ՕՐ. ՄԱՐԳՐԻՏ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Ամուսնացած

Անիէռ, 17 Նոյեմբեր 1935

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Շնորհակալիք

ԺԸՆԵՒ, 20 նոյ. (Ցապաղած).— Պարտք կը զգամ յայտարարել յարգելի հայրենակիցներուս, թէ Ժընեւի հայ գաղութի Նախաձեռնութեամբ ինծ համար կազմակերպուած յոբելեանի առթիւ ըմիշկ փրոֆ. Շերիտեճեանի ձեռքէն ընդունած եմ հետեւեալ գումարները, որոնց համար կը յայտնեմ իմ խորին շնորհակալութիւններս:

Այս առթիւ իմ անկեղծ շնորհակալութիւններս կ'ուզեմ նաեւ հայ մամուլին եւ այն կազմակերպութիւններուն եւ անհատներուն, որոնք որ եւ է կերպով մասնակցած են ինծ ընծայուած պատիւին:

Իրաքի Հայերէն բժիշկ Համօ Օհանջանեանի միջոցաւ 410 զուց. Ֆրանք, Ամերիկայի Հ. Կ. Խաչի (նախապէս ծանուցուած) 315 զուից. Ֆր. Ժընեւի գաղութ 282 զուից. Ֆր., Բարեգործականի միջոցաւ 220 զուից. Ֆր., Քիրմանշահի (Իրան) Հայերէն 40 զուից. Ֆրանք. Ընդհ. գումար՝ 1270 զուիցերական Ֆրանք:

ԵՂԻՍԱԲԷԹ ԶՕՐԵԱՆ

ՍՕՖԻԱՅԻ «Վէսթնիք» նա ժէնաթաս կնոջական հանդէսը, իր վերջին թիւի գրական բաժնին մէջ, ճէրմի թարգմանութեամբ, հրատարակած է քանի մը հայ ժողովրդական բանաստեղծութիւններ:

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆՑՆԱՐԱՐԵԼ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՑՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Սիւլեյման, Վէզըլիգ	50
Նախորդ գումար՝	60
Գումար	110

իր Փարիզ է, ու ոչ մէկ Հայ մատենագէտ կամ ... ծանօթ է իրեն, բացի քանի մը հոգիէ: Մանրամասն տեղեկացեր է որ հայ համերգի մը մէջ տեղ կը տրուի իր գործին, եւ փափաքեր է ներկայ ըլլալ երկրորդ համերգին, ուր ջութակով պիտի նուագուէր իր գործը:

Ծաղափար մը տալու համար իր արժէքին մասին, ըսեմ թէ տարիներ առաջ պատրաստած է Partition մը Աչքաբար Հիւկոյի Le Paradis et la Fée անուն գործին վրայ եւ նուագած է Concert Colonneի մէջ:

ԻՏԿԱՐ ՄԱՆԱՍ Պոլսահայերը ծանօթ են իրեն: Փաշուած ազգօղ սարդ մը, արժէքաւոր արհեստագէտ (Թէքնիքէն), արտադրութեան մէջ մասնաւոր գործածած է արդիական ներդաշնակութիւն իր գործերուն մէջ: Հետեւած է Ֆրանսական դպրոցին, ինչպէս այս դասակարգին մէջ յիշուած գրեթէ բոլոր երգահանները: Մահը Պ. Դուրեանի խօսքերուն վրայ, որ պիտի երգուի, եւրոպական ձեւով գործ է, բայց ունի գեղեցիկ ձեւ եւ մաքուր գիծեր իր բոլոր մասերուն մէջ:

ՈՎՍԱՆՆԱ ՏԷՐ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Սիրող երաժշտութիւն, եւ գիտուն ձեւերու գործածութիւն հիմերը կը կազմեն իր նախասիրած ձեւին: Ըստ իր գործերու ցանկին, մշակած ըլլալ կը թուի երաժշտութիւնը իր բոլոր ակադեմական բաժանումներուն մէջ, ինչպէս եռանուագ (trio), քառանուագ (quartett) եւն.:

ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ.— Հայաստանի արդի երաժիշտներուն մէջ քիչ քիչ ուշադրութեան տեղ կը գրաւէ: Ձեռքի տակ չունիմ իրմէ մեծ թիւով գործեր, բայց ինչ որ կայ՝ գեղեցիկ է եւ նրբահիւս: Պարը՝ որ պիտի նուագուի ջութակով շատ բնիկ ուրոյն կերտուածք ունի, համապատասխան նուրբ արդիական դաշնաւորումով:

ՏԻՐԱՆ ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆ.- Հայ մեծ թաւջութակահարը համեմատաբար աւելի ծանօթ է մեզի, բայց յայտնի է որ միշտ հեռու կը մնայ մեր միջավայրէն, բացի մասնաւոր առիթներէ: Հեղինակած է արեւմտեան ոճով գործեր եւ ատոնց կարգին ալ մեր գեղջուկ երգերէն մէկ քանին դաշնաւորած: Բարեբախտութիւն կրնանք նկատել որ միջազգային երաժշտական շրջանակը ծանօթ է իր հայկական ծագումին:

Այս վերջին դասակարգի պատկանող երաժիշտները գնահատելի են միեւնոյն ատեն այն պատճառով որ կատարած ըլլալով երկար ուսումնասիրութիւններ թէքնիք ճիւղերուն մէջ, կիրարկած են քիչ շատ դասական պայմանագրական ձեւերը, ինչպէս Sonateներ, Suiteներ եւն.: Այս երաժիշտները, ինչպէս եւ երրորդ դասակարգի պատկանողները, այսինքն անոնք որ հայկականութիւն կը փնտռեն աւելի մեծ տարածութեան վրայ, հետեւեալ բաղդատական ձեւով կրնանք ներկայացնել գրականութեան հետ:

Մէկ կողմը Թումանեան եւ Իսահակեան, իրենց հայրենի ոճով եւ սահուն լեզուով եւ միւս կողմը՝ Մեծարենց կամ Դուրեան եւ Թովմաս Թէրզեան, եւ կամ Թէքէեան, իրենց ներշնչման, պատկերներու եւ լեզուի տարբերութեամբ: Արդ, կրնա՞նք պահ մը մտնել արդեօք այս վերջիններուն արժէքը իբր հայ գրագէտներ, հայ միտքի գրագէտներ: Եւ քանի որ պատասխանը ժխտական է, ապա ուրեմն ի՞նչ պատճառաւ նուազ կարեւորութիւն տալ կ'ուզենք այն երաժիշտներուն, որոնք անպատճառ հայկական ոճը չեն կիրարկած:

Այս պատճառաւ հաճոյքով ուզեցի տեղ տալ, նաեւ «Հայ երգի» օրուան յայտագրին մէջ այս երաժիշտներուն, ցոյց տալու համար նախ անոնց մօտաւոր թիւը որոնց անունին ծանօթ ենք: Բնական է որ յայտագրին մէջ առնըւած կտորներէն կարելի չէ դատել իրաքանչիւրին արժէքը, որովհետեւ նիւթերու ընտրութիւնը եղած է գործադրութեան միջոցներուն եւ կարելիութիւններուն համաձայն: Ցայտագրէն դուրս պիտի մնան դժբախտաբար դեռ քանի մը ուրիշներ, եւ արժէքաւորներ ինչպէս Արմէն Տիգրանեան, Հայկ Կիւզէլեան, Կորկոնով, եւ հաւանաբար ուրիշներ որոնց դեռ ծանօթ չենք:

Կարեւոր հարց մը կայ երգահանութեան գետնին վրայ: Այս բոլոր երաժիշտները ծանօթ են Կոմիտաս վարդապետի գործին եւ ուղղութեան, եւ գիտեն որ ներկայ ազգայնական դաբրուն մէջ կերպով մը առկայուած են ազգային երաժշտութիւն մշակել: Արդ իրենց արտադրութիւնները չունին շատ առեն մեղեդիական այն գիծը որ կը նշմարուի վարդապետին գեղջուկ երգերուն մէջ: Իմ կարծիքով երգահան մը չի կրնար գեղջուկ երգ յօրինել, ինչպէս անգրագէտ կը յօրինէ գիւղացին, չանդրադառնալով իսկ: Երկրորդ, այսօրուան երգահանները եթէ մեծ եւ տեւողութիւն ունեցող գործեր արտադրել ուզեն, ստիպուած են իրենց ընդլայնումներուն մէջ որոշ չափով շեղիլ պարզ մեղեդիական հայկական շրջագիծէն: Ոմանք կը սայթաքին, ոմանք ալ յաջողութեամբ կատարելով իսկ՝ չեն հասկցուիր երբեմն ժողովուրդին կողմէ: Վերջապէս այսօրուան հայկական արտադրութիւնները ցոյց կուտան որ հայկական երաժշտութիւնը փոխանցման շրջան մը կ'անցընէ, որովհետեւ կարելի չէ կրկնել վարդապետին ըրածը՝ որ ճամբան ցոյց տըւաւ: Ան որ պիտի կրնայ յաջողութեամբ թեւակոխել այս փոխանցման շրջանը՝ եւ անկէ անդին անցնիլ, շատ մեծ անուն պիտի ունենայ հայ երաժշտական պատմութեան մէջ:

ԱՐԱՄ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

(Վերջ)

Կը ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւններ գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ թանաքով եւ մելանով.

Դուռը բացաւ երիտասարդ մը, եւ ոստիկանները նշմարեցին երախայ մը՝ անկողնին վրայ: Կը պատրաստուէին հարցումներ ուղղելու, երբ երիտասարդը տարճանակ մը քաշելով, սպառնաց.

— Եթէ ներս մտնէք, կը սպաննեմ թէ երախան եւ թէ ձեզ:

Ոստիկաններէն մէկը առանց շուարելու սկսաւ լալ, աղաչել — պաղատիլ:

— Մի՛ ընեք, կը պաղատիմ, կ՚երդնունք որ ձեզ ձերբակալելու չենք եկած: Դուք որ եւ է վնաս չէք հասցուցած երախային եւ մենք կ՚աշխատինք որ առանց խոստացուած պարգեւը: Տոքթ. Մալմէժաք պատրաստած է 50,000 ֆրանքը եւ ձեզի պիտի յանձնուի: Ես ալ հայր եմ, մի՛ դպչիք երախային:

Այդ միջոցին երիտասարդը տարճանակը ուղղած էր երախային գլխուն: Այս բացատրութեան վրայ, պատասխանեց.

— Երախան ծնողքին պիտի վերադարձնեմ, բայց դուք դուրս ելէք:

Երկու ոստիկանները համակերպեցան: Մէկը անդադար կուլար, կը հառաչէր բարձրաձայն, իսկ միւսը մօտակայ սրճարանը մտնելով հեռաձայնը բացաւ եւ օգնական ուժ ուզեց: Շուտով ուրիշ ոստիկաններ հասան եւ առանց դժուարութեան բռնեցին երիտասարդը, Թօլան Ժիլպէռ, 24 տարեկան, եւ մայրը. Մէկ ժամ վերջը հասաւ Տոքթ. Մալմէժաք, եւ երախան հագիւ գրկած, փղձկելով նուաղեցաւ: Սուտ - լաց եղած ոստիկանը յուզուելով տեսարանէն, գեր - գեղին կտրեցաւ եւ այս անգամ իրապէս փղձկեցաւ:

Նախնական հարցաքննութենէն երեւան եկաւ որ Տիկին Թօլան եւ տղան միասին յղացեր են առեւանգման ծրագիրը, գիտնալով որ բժիշկը հարուստ է: Տղան աւարտած է Փարիզի Գեղարուեստից վարժարանը, բայց անգործ ըլլալով, կ՚ուզէր դրամ ճարել:

Ոչ մայրը, ոչ ալ տղան երբեք զղջում չյայտնեցին: «Մենք դրամ կ՚ուզէինք եւ երախային չպիտի դպչէինք: Մենք իբրեւ ծնողք խնամեցինք զայն, կաթ եւ պանան կերցնելով: Քիչ մը իրար անցանք, երբ հայրը յուսահատական կոչեր կ՚ուղղէր ձայնասփիւռով, բայց որոշեր էինք երախան վերադարձնել, երբ վստահ ըլլայինք թէ դրամը պիտի ստանայինք»:

Ժիլպէռ խոստովանեցաւ նաեւ թէ ինքն էր որ նամակով պատասխանեց Տոքթ. Մալմէժաքի կոչերուն եւ ժամադրութիւն խնդրեց: Նամակին մէջ գրած էր նաեւ տղուն պայմանները, հաստատելու համար վաւերականութիւնը: Այդ նամակը չէր հասած բժիշկին, երբ իմացաւ տղուն պատուէրը: Այդ միջոցին կը գտնուէր թերթի մը խմբագրատունը, ուրիշ կոչ մը գրելով, երբ թղթակից մը հաղորդեց աւետաբեր լուրը: Տոքթ. Մալմէժաք շուարեցաւ, չհաւատաց, մինչեւ որ գնաց աչքովը տեսաւ:

Կատղած ամբոխ մը կ՚ուզէր բզքտել առեւանգիչ մայրը եւ տղան: Ոստիկանութիւնը հազիւ կրցաւ ազատել, պահականոցին մէջ փակելով երկուքն ալ եւ գիշերանց Մարսէյլ փոխադրելով:

ՅԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ֆարուղի հրաժարեցաւ առողջական պատճառներով:

ԻՏԱԼԻՈՅ ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ մէկ միլիոն լիր տրամադրեց, իբրեւ նպաստ պատժական տնօրինութեանց դէմ բացուած պայքարին: Կէս միլիոնի ուրիշ գումար մըն ալ յատկացուց բարեգործական նպատակներու:

ԿԱՍԹՕՆ ՎԻՏԱԼ, նախկին խորհրդական եմտական նախարարութեան, որուն անունը շատ յիշուեցաւ Սթավիսքիի խարդախութեանց առթիւ, ձերբակալուեցաւ առջի օր, երեք տարի բանտարկութեան եւ 2000 ֆրանք տուգանքի դատապարտուած ըլլալով: Քանի մը օրէ ի վեր անհետացած էր:

ԳԻՐՄԱՆԻՈՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ եկեղեցւոյ Սինոդը գեկոյց մը տուաւ, որով ոստիկանական տեսչութիւնը կ՚ազդարարէ թէ այսուհետեւ գրաքննութեան պիտի ենթարկուին ցրուելու սահմանուած գրութիւններն ու պատկերները: Կը նշանակէ թէ իրենց անդամներուն գրկուելիք շրջաբերականներն ալ պիտի քննուին: Այդ կարգի նիւթերը ցրուելէ առաջ պէտք է երեքական օրինակ յանձնուին ոստիկանութեան

1200 ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՅԱՆՑԱՒՈՐՆԵՐ ներում ստացան Եուկոսլավիոյ մէջ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԸՆԴՀ. ՆԵՐՈՒՄԷՆ օգտուեցան 578 բանտարկեալներ Ուրիշ 480 փախստականներ ալ, որոնց մէջ կը գտնուին Վենիզելոս եւ Զօր. Փլասթիրաս, ազատ են վերադառնալու: Վենիզելոս առ այժմ չուզեր հեռանալ Փարիզէն

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ պարգեւներու գինուն եկած փորձանքները նկատի առնելով, ելմտական նախարարութիւնը որոշեց հազար ֆրանքէն վեր եղած պարգեւներու վճարումը չկատարել առաջին օրն իսկ, ինչպէս կ՚ըլլար մինչեւ հիմա, այլ սկսիլ չորրորդ օրէն: Այս կարգադրութիւնը ի զօրու է 12րդ վիճակահանութենէն իսկ, որ տեղի կ՚ունենայ այսօր: Նպատակն է ստուգումներ կատարել, որպէսզի չտուժեն մէկ տասներորդ տոմս ունեցողները: Հետեւաբար, 10,000 ֆրանքի եւ աւելի բարձր պարգեւներու վճարումը պիտի սկսի երկուշաբթի օր, 9 դեկտեմբեր:

ԳՐԱԶԻԼԻՈՅ համայնավար յեղափոխութեան ղեկավարներէն գնդապետ մը անձնասպան եղաւ: 150 հոգի սպաննուած են, իսկ 600 հոգի պիտի գտնուին համաձայն բացառիկ օրէնքի մը որ պիտի տեւէ 90 օր:

ՎԱՌՆԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Սեւ ծովու փոթորիկներուն հետեւանքով եօթը նաւեր ընկղմած եւ 200 հոգի խեղդուած են:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՃԱՄԲԻԼ-ՊՈՒԱ ԿՈՄԻՏԷԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի Բ. դասախօսական ժողովը վաղը հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի ընկեր ՌՈՒԶԱՆ, նիւթ՝ «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ յեղափոխական աշխատանքները (Բ. մաս). կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Քուր Լաֆայէթ, Զարդարեան գրադարանին մէջ:

(Վ Է Մ)

Ամսագիր տպուած է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ:

ԺԲ. Թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.— ՍԱՄՍՈՆ՝ «Դէպքերը հայպարսկական սահմանի վրայ». Յ. ՋԱՒՐԵԱՆ՝ «Իրանի յեղափոխութիւնը եւ Միւլքոն Խանը». Փ. ՓԱՆԱՍԹԵՕՔՈՒ՝ «Ալեքսանդր Ջելալոնի հրամանագիրը Սուչավայի հայ եպիսկոպոսութեան մասին». Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ՝ «Նպաստ մը հայ եւ թուրք աշուղական գրականութեան ուսումնասիրութեան». Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ «Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը» (Բ.). Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ «Արհաւիրքի օրեր» (Բ.). ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ՝ «Ծիրվանզադէի ինքնակենսագրութիւնը» եւն.: ԱՆՑԵԱԼԷ՝ Կոմիտաս, Օվի, Աթ. Խնկոյեան, Յ. Խանզադեան, Տոքթ. Յ. Երկանեան: ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ. ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ. ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ՝ Ն. ԱՂԲԱԼԵԱՆ եւն.: ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ՝ Վ. ԵԳ. ՄԱՆԿՈՒՆԻ՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»: Պատկերներ:

Կը խնդրուի բաժանորդներէն փութով ուղարկել բաժնեգինները:

ՀԱՍՑԷ — L. Kevonian, 17, Rue Damesme, PARIS, (13)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՄԱՐՍԷՅԼ, կարօ Մխիթար — Ձեր ուզած հասցէն c.o Hôtel Lux, Beyrouth (Liban):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ Երիտասարդաց Միութիւնը հաւաքոյթը այսօր Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.45ին, Սօսիէթէ Սավանթի մէջ, 28 րիւ Սէրփանթ: Կը խօսի Գ. Ա. Չօպանեան: Նիւթ՝ Ռուսկեդարեան Գրականութիւն:

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ ՓԼԱՍ ՏԷ ՖԷԹԻ ՄԷՋ

Ընդառաջ երթալով հայ ծնողներու խնդրանքին Դեկտ. 1էն տեղի ունեցաւ բացումը գողթան մանկապարտէզի. 45, rue du Pré St Gervais շէնքին մէջ, Փարիզ (19): Փակին խօսք:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ՚ունենան Հինգշաբթի եւ կիրակի օրերը:

Երախաներու արձանագրութեան համար դիմել դասաւանդութեանց օրը վերի հասցէին, իսկ միւս օրերը Տիկին ՔՐՄՈՅԵԱՆի, 39, rue Compans, առաջին յարկ, Փլաս տէ Ֆէթի մէթրօին մօտ:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»
Փարիզի եւ երջանիկ Թատաշի ցրուիչ
Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

ԳԼՈՒԽ 5

ՈՃԻՐԸ

Առանց ժամանակ կորսնցնելու ինքնաշարժս դուրս հանեցի եւ քշեցի դէպի Ֆըրնլի փարք: Կառքէն ցատկեցի եւ զանգակը զարկի անհամբերու - թեամբ, ուշ պատասխանեցին, նորէն զարկի:

Ետեւոյ լսեցի դրան շղթային աղմուկը: Մառան անտարբեր արտայայտութիւնով մը դուռը բացաւ: Մէկ կողմ հրեցի զայն եւ բակը անցայ:

— Ո՞ւր է, հարցուցի.

— Ի՞նչպէս, պարոն...

— Գ. Էքրոյտը... աղուոր պէս ե - րեւս մի նայիք... ոստիկանութեան լուր տուի՞ք...

— Ոստիկանութեա՞ն... ի՞նչ ըսիք. ոստիկանութիւն:

Փարքըր՝ շուարած ինծի կը նայէր. կարծես թէ ուրուական մըն էր իր դիմացինը:

— Ի՞նչ է պատահեր քեզի Փարքըր, եթէ, ինչպէս ըսիր, Գ. Էքրոյտը սպաննուած է...

— Ի՞նչ... ի՞նչ... Գ. Էքրոյտը սպաննուա՞ծ... անկարելի է պարոն...

— Դուն չէ՞իր որ հինգ վայրկեան առաջ հեռաձայն ըրիր ինծի եւ ըսիր թէ Գ. Էքրոյտը սպաննուեր է...

— Ե՞ս... ոչ, պարոն... մաքէս անգամ չանցաւ այդ տեսակ բան մը ընել...

— Ուրեմն եղածը կատա՞կ էր, Գ. Էքրոյտին բան մը չէ՞ պատահած...

— Ներեցէք, պարոն, հեռաձայն ընող անձը իմ անո՞ւնս տուաւ...

— Բառ առ բառ կրկնեմ իր ըսածը — դուք բժիշկ Շէփըրտն էք... ես Փարքըրն եմ՝ Ֆըրնլի փարքի ծառան ... խնդրեմ անմիջապէս եկէք, պարոն... Գ. Էքրոյտը սպաննուած գըտանք...

Ծառան ու ես իրարու երես նայեցանք՝ բոլորովին ապշած:

— Չար կատակ մը, պարոն, ինչ յիմար բան չէտակը...

— Գ. Էքրոյտը ո՞ւր է հիմա...

— Կարծեմ իր աշխատանոցն է, պարոն:

Տիկինները պառկելու գացին, իսկ հազարապետ Պլընթն ու Գ. Րէյմընտ գնդամուղի սենեակն են...

— Ուրեմն կեցիր ներս երթամ վայրկեան մը. գիտեմ որ անհանգիստ ըլլալ չէր ուզեր, բայց այս յիմար կատակը մտահոգ ըրաւ զիս. երթամ նայիմ...

— Անշուշտ, պարոն. ես ալ մտահոգ եմ... եթէ թոյլ կուտաք, ձեզի ընկերանամ մինչեւ աշխատանոցին դուռը...

— Ի հարկէ, Փարքըր, հետս եկուր...

Բակէն անցնելով մտանք աջ կողմի նրբանցքը ուր կարճ սանդուղ մը Էքրոյտի ննջասենեակը կը տանէր: Աշխատանոցին դրան առջեւը կեցանք: Մտախոհ ծայրով դուռը զարկի. պատասխան չստացայ: Դրանակը դարձուցի, բայց փականքով կղպուած էր.

— Ներեցէք, պարոն ըսաւ Փարքըր:

Անմիջապէս ծունկի եկաւ եւ բանալիին ծակէն ներս նայեցաւ:

— Բանալին փականքին մէջն է, պարոն, ըսաւ ծառան վեր բարձրանալով. կ՚երեւայ որ Գ. Էքրոյտը ինքը կղպեր է եւ քունը տարեր է:

Ես ալ վար ծռեցայ եւ ստուգեցի ծառային ըսածը:

— Շատ լաւ, բայց կարծեմ աղէկ կ՚ըլլայ եթէ արթնցնենք զինքը. հանգիստ սրտով տուն չպիտի կրնամ երթալ մինչեւ որ իր բերնէն չլսեմ թէ բան մը պատահած չէ իրեն...

Այդպէս ըսի եւ դուրսէն դատակը շարժելով «Էքրոյտ, Էքրոյտ» կանչեցի: Դարձեալ պատասխան չկար:

— Չեմ ուզեր տնեցիները արթնցնել, ըսի Փարքըրին նայելով:

Ծառան բակին մեծ դուռը գոցեց.

- Կարծեմ այդպէս աւելի լաւ է, պարոն, ըսաւ Փարքըր: Գնդամուղի սենեակը ինչպէս նաեւ խոհանոցն ու տիկիններուն ննջասենեակները տանը միւս կողմն են: Գլուխս հաւանութեան նշան մը ըրի: Ետեւոյ աւելի ուժգին դուռը զարկի, վար ծռեցայ եւ բանալիին ծակէն պոռացի.

— Էքրոյտ, Էքրոյտ, Շեփըրտն եմ, դուռը բաց...

Նորէն ձայն չելաւ:

— Ինծի նայէ, Փարքըր, ըսի այս անգամ, ես այս դուռը պիտի կոտրեմ, կամ, աւելի ճիշդ, միասին պիտի կոտրենք, ես պատասխանատու կ՚ըլլամ...

— Դուք գիտէք, պարոն, ըսաւ ծառան վարանումով:

— Այո, լրջօրէն մտահոգ եմ պարոն Էքրոյտի մասին...

Շուրջս նայեցայ եւ նրբանցքին մէջ տեսայ ընկուզենիէ ծանր աթոռ մը. վերցուցինք զայն եւ յարձակեցանք դրան վրայ. մէկ, երկու, երեք անգամ ծեծեցինք փականքը որ վերջապէս տեղի տուաւ ու երկուքս միասին սենեակէն ներս ինկանք:

Էքրոյտ նստած էր բազկաթոռին մէջ, կրակին առջեւ, այն դիրքով ինչպէս ձգած էի զինքը: Գլուխը ուսին վրայ ինկեր էր եւ փայլուն, ծուռ ու մուռ մետաղի կտոր մը կը տեսնուէր բաճկոնին օձիքէն քիչ մը վար:

Մօտեցանք:

— Կռնակէն դաշունահար եղեր է, սարսափելի է, ըսաւ Փարքըր շունչը ներս քաշելով:

Թաշկինակով իր քրտնած ճակատը սրբեց եւ դողդղջուն ձեռքը երկարեց դաշոյնին.

— Ձեռք մի՛ դպցներ, ըսի խստութեամբ. գնա ոստիկանութեան հեռաձայնէ անմիջապէս, ըսէ թէ ինչ պատահած, յետոյ լուր տուր Գ. Րէյմընտին եւ Պլընթին...

— Շատ լաւ, պարոն.

Ծառան անմիջապէս հեռացաւ թաշկինակը միշտ ճակատին:

Մինակ մնալով, ըրի այն ինչ որ կարելի էր ընել. ուշադրութիւն ըրի որպէսզի մարմնին դիրքը չփոխեմ եւ չդպչիմ դաշոյնին. աւելորդ էր որ էր, դուրս քաշել զայն. յայտնի էր որ Էքրոյտ մեռած էր քիչ ժամանակ առաջ

Ետեւոյ լսեցի Րէյմընտին ձայնը

— Ի՞նչ ըսիր... օհ, անկարելի է բժիշկը ո՞ւր է...

Սեմին վրայ երեւցաւ ու քարացած մնաց. դէմքը ճերմկեր, ակնոցը անդին հրեց զայն զարմացած ձեռքով եւ ներս մտաւ.

— Աստուած իմ, ուրեմն իրա՞ւ է ... կ՚ըսէր քարտուղարը դառնալով մէջէն Պլընթ բազկաթոռին մօտեցաւ. վախցայ որ դաշոյնին պիտի դպչէր. թող չտուի:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R C Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

(ԵՐԹԻՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 5 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ JEUDI 5 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2979

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ.

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՕՂԱԿՆԵՐԸ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՍԵՂՄՈՒԻՆ

Երկու շաբաթէ ի վեր, հայրենակիցներ կը դիմեն խմբագրատուն, անձամբ կամ գրաւոր, լուսաբանութիւններ խնդրելով Արհեստաւորներու ինքնութեան թուղթի ստացման մասին։

Բոլորին ալ կ՚օգնենք այնքան որքան թոյլ կուտան խմբագրութեան մը միջոցները։

Հրատարակեցինք օրէնքին մանրամասնութիւնները, եւ այսօր ալ պիտի կարդաք նոր տեղեկութիւններ։ Միեւնոյն ատեն դիմեցինք իրաւագէտ աշխատակցի մը, պակասը լրացնելու համար։

Անշուշտ այս բոլորը բաւական չեն, պարզելու համար նոր կացութիւն մը, որ շատ կը յիշեցնէ 1934 նոյեմբերի տագնապը, օտար բանուորներու դէմ հաստատուած կաշկանդումներով։

Իրականին մէջ, իրաւասու շրջանակները, նոյն իսկ ոստիկանական տեսչութիւնները իրենք ալ շատ բան չեն գիտեր հրամանագիր – օրէնքի գործադրութեան եղանակներու մասին։

Այսպէս, շատեր որոնք իրենք զիրենք արհեստաւոր կամ «փաթոնիէ» կը սեպեն, դիմած են իրենց շրջանի ոստիկանութեան, ստանալով մէկ պատասխան,— Ձեզի համար չէ, ձեր անկած թուղթը բաւական է։

Ուրիշներ ալ կը վարանին դիմել, վախնալով անակնկալ հետեւանքներէ։

Կարճ խօսքով, անստոյգ վիճակ մը, որ լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ։ Եւ իրաւամբ։

Կը թուի թէ շարք մը անախորժութիւններ պիտի ծագին, մինչեւ որ Աշխատանքի նախարարութիւնը կամ ոստիկանական վերատեսչութիւնը հարթեն ճամբան։

Այս առթիւ, ինքնին կը ծագի միւս հարցը,— Ի՞նչ կ՚ընեն կամ աւելի բան մը գիտե՞ն հայկական շրջանակները, երկու Օֆիսնե–րէն մինչեւ Միացեալ Ցանձնաժողովը։

Ինչո՞ւ ծածկել,— Օրը օրին հետեւելով անցուդարձին, կը նկատենք որ Ցանձնաժողովը եթէ համապատասխան եղանակով կազմակերպած ըլլար իր գործունէութիւնը, բանուորն ու արհեստաւորը այնքան ալ չուարելու պատճառ չպիտի ունենային։

Անհաւասրիկ յրացաւ Ցանձնաժողովին գործունէութեան առաջին տարին։

Անցեալ նոյեմբերէն մինչեւ այսօր, սրտաբաց գրի առինք ինչ որ աչքի կը զարնէր, լաւ կամ գէշ։ Այդ մէկ տարուան ընթացքին, առիթ ունեցանք զանազան թերացումներ ալ ուղղելու, միշտ նկատի առնելով կացութեան պահանջները։ Մանաւանդ որ, ամէն օր եւ օրուան բոլոր ժամերուն ուղղակի յարաբերութեան մէջ ենք աշխատաւորներուն հետ, գրաւոր կամ բերանացի։

Արդ, Ցանձնաժողովը երբեք դուրս չելաւ նեղ եւ ամուլ շրջանակէ մը, եւ իր աշխատանքի եղանակն եղաւ պատահական։

Մինչեւ այսօր ալ վստահ չենք թէ իսկապէս տէ՞րն է արտակարգ վիճակի մը բոլոր տուեալներուն։ Ուրիշ խօսքով, կը զգա՞յ իր պատասխանատուութեան բովանդակ ծանրութիւնը։

Օրինակ, ներկայ պարագային իր տարրական պարտականութիւնը չէ՞ր անմիջապէս հրահանգ մը հաղորդել մամուլի միջոցաւ, լուսաբանելով Արհեստաւորներու ինքնութեան թուղթին օրէնքը, անհրաժեշտ գիտելիքներով։

Թող չըսեն թէ օրէնքը ապուած եւ թարգմանուած է։ Բազմաթիւ նրբութիւններ, ձեւակերպութիւններ կան, որոնց պարզաբանումը կախում ունի գործադիր իշխանութենէն։ Միացեալ Ցանձնաժողովը պարտաւոր էր օր առաջ հետաքրքրուիլ, իմանալ բուն աղբիւրէն,— Աշխատանքի նախարարութենէն, եւ իր ստացածը ժանրելով, հաղորդել հասարակութեան։

Մինչդեռ անհա դժուարութիւնները գլուխ կը ցցեն, տեսակ մը խրարանցում սկսեր է, եւ ոք եւ է իրաւասու օրկան հրապարակ չի գար, ելք մը չի ցուցներ։

Դարձեա՞լ նիւթականի խնդիր։ Բայց քէշական յանցանք չէ՞ անճրկիլ իրաւագէտ խորհրդականի մը կամ գործակատարի մը ամսական ծախքին առջեւ։

Միացեալ Ցանձնաժողովին գլխաւոր յենարանը Բարեգործականն է։

Արդ, երբ անոր վարիչ – պատուիրակը առանց վերապահութեան երեք հազար ֆրանքով կ՚անուշէ զանազան «փութպոլիստ»–ներ, իբրեւ թէ Երեւան երթալու եւ գնդակ խաղալու համար, ինչպէս յանկարծ աղքատ Ղազարոս կը դառնայ, երբ հարցը կուգայ վարչական մեքենայ մը հիմնելու, որպէսզի կարենայ գործել համաձայն կացութեան պահանջներուն։

Ի վերջոյ այս քարացած հոգեբանութիւնը չէ՞ր որ դուրս բացաւ շարք մը կասկածելի մարզանքներու, յղփելով հանրային գիտակցութիւնը։

Մինչեւ այսօր ալ արուարձաններէն ու գաւառէն կը գանգատին, թէ Միացեալ Ցանձնաժողովը չյարմարեցաւ մէկն ու մէկը ղրկել իրենց շրջանը, կենդանի աչքով ծանօթանալու համար հաստատուած տագնապի մը բոլոր ծալքերուն։ Նախարարութիւններ անգամ պարբերաբար քննիչներ կը ղրկեն, կամ նախարարները իրենք իրենց տեղէն կը շարժին, որպէսզի բան մը աւելի գիտնան, դիւրութիւն մը աւելի ընծայեն։ Միայն մեր Միացեալը եւ միւսներն են որ, կը կարծեն թէ կարելի է ամէն ցաւ դարմանել, պատահաբար ժողով գումարելով, աղերսագիր խմբագրելով կամ ընկերյներ հրատարակելով …

Ահա նորէն կը պրկուին օղակները, նոր առ հարուած մը հասցնելու համար ի վնաս օտար արհեստաւորներու։ Նախատեսուա՞ծ են հետեւանքները։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՈՒՌՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

«Այլ եւս վստահութիւն չունինք ձեր վրայ»

Ազգայնական կազմակերպութիւններ

Կ՚ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԻՆ ԻԲՐԵՒ ԽՌՈՎԱՐԱՐ ԵՒ ՀԱԿԱՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ

Երեքշաբթի օր բուռն տեսարաններ պարզուեցան երեսփ. ժողովին մէջ, ազգայնական կազմակերպութեանց հարցին առթիւ, որուն լուծումէն կախում ունի Լավալի դահլիճին ճակատագիրը։ Վիճաբանութիւնները չեն վերջացած տակաւին եւ հաւանաբար տեւեն մինչեւ վաղը, ուրբաթ։

Երեքշաբթի օրուան վիճաբանութիւնը բացաւ Պ. Ռամէթ, համայնավար, ուղղակի ամբաստանելով կառավարութիւնը։ «Հակառակ տրուած խոստումներուն, դահլիճը ոչինչ ըրաւ։ Ֆաշական կազմակերպութեանց զինուորական համախմբումները բազմացան շաբթէ շաբաթ, ամէն անգամ աւելի արդիական միջոցներով։ Օթօներ, մօթօներ, օդանաւեր գործածուեցան առաքումներու համար։ Ասոնք մարտական մարզանքներ են, ի նախատեսութիւն ընդհ. զօրաշարժի զոր պիտի հրամանագրէ զնդապետ կոմս տը լա Ռոք։ Ոչ միայն գնդապետն է որ կը սպառնայ, այլեւ «Աքսիօն Ֆրանսէզ»ը որ կը հրաւիրէ իր հետեւորդները գրոհ տալ ժողովրդական ճակատին վրայ, 144 երեսփոխաններու դէմ, զինուիլ որ եւ է զէնքով, նոյնիսկ խոհանոցի դանակով, «ոչնչացնելու համար այդ աւազակները»։ Զէնքի եւ ռազմանիւթի մաքսանենգութիւններ կը կատարուին, լուսանկարներ կան որոնք ցոյց կուտան Ֆրանսիսքներու զինավարժութիւնները, դէպքերը իրարու կը յաջորդեն։ Հետզհետէ աւելի կը դառնայ կառավարութեան մեղսակցութիւնը։ Կառավարութիւնը չի գործեր»։

Այս առթիւ շարք մը դէպքեր յիշելով եւ մանաւորապէս պատմելով թէ կառավարութիւնը հրաւիրած էր գնդ. տը լա Ռոքը մասնակցիլ յուլիս 14ի եւ նոյեմբեր 11ի պաշտօնական թափօրներուն, բացագանչեց.

— «Մինչ ժողովրդական ճակատը Ֆրանսացիներու միութիւնը կ՚իրականացնէ եռագոյն դրօշին եւ կարմիր դրօշին տակ, կառավարութիւնը մեղսակից կը դառնայ անոնց որ քաղաքացիական կռիւ կը սարքեն։ Մենք չենք կրնար որ եւ է վստահութիւն ունենալ այս կառավարութեան վրայ եւ այլեւս ժամանակն է անյապաղ ֆշելու զայն։ Մենք ուղղամտօրէն դիրք բռնեցինք եւ կը հրաւիրենք արմատական կուսակցութիւնը առանձնել իշխանութիւնը, այս ազգայնական կազմակերպութիւնները անմիջապէս լուծելու եւ յառաջիկայ ընտրութեանց ազատութիւնը ապահովելու համար։ Հարցը դրուած է.— կա՛մ անձնատուր եղէք, եւ կամ զսպեցէք անոնք որ կը սպառնան ժողովրդապետական ազատութեանց»։

«Կամ փոխեցէք ձեր մեթոտները, եւ կամ մենք կը փոխենք կառավարութիւնը»

Երկրորդ հարցապնդողն էր Պ. Կէռնի, արմատական, որ մանրամասնօրէն պարզեց փաշական կազմակերպութեանց շարաշուք շարժումները։ Կ՚ամփոփենք իր ամբաստանութեանց գլխաւոր կէտերը.

— «Աչքի առջեւ ունիմ այն լուսանկարները որոնց համաձայն գնդ. տը լա Ռոք աչքէ կ՚անցընէ իր զինուորները, կը շնորհաւորէ օդանաւորդները, կ՚ողջունէ հիւանդապահները որոնք սահմանուած են դարմանելու վիրաւորները, երբ հասնի ժամը… Հրեղէն խաչերը կը հպատակին մասնաւոր ազդանշաններու եւ նշանախօսքերու։ «Երիտասարդ Հայրենասէրներ»ու կազմական կանոնագրին մէջ կը գտնուին հրահանգներ՝ ինքնաշարժներու տեղափոխութեան մասին։ «Խմբապետ մը պէտք է գտնուի շարժավարին քով, սպառազէն»։ Ես անուններով կ՚ամբաստանեմ «Աքսիօն Ֆրանսէզ»ը, «Սօլիտարիթէ Ֆրանսէզ»ը, Երիտասարդ Հայրենասէրները, Հրեղէն խաչերը, «Ֆրանսիսք»ները։ Անոնց կանոնագիրներուն մէջ կը գտնէք հետեւեալ տրամադրութիւնը.— «Պետը չընտրուիր, այլ կ՚անուանուի, իր շուրջն ունենալով սպայակոյտ մը, սպաներու եւ զինուորներու նուիրապետութիւն մը։ Պետը կը հրամայէ, մնացեալը կը հպատակի»։

«Մենք պիտի սատկեցնենք Լէօն Պլումը»

Բազմաթիւ փաստեր կ՚ապացուցանեն թէ այդ կազմակերպութիւնները սպառազինուած են։ Արդէն իրենք ալ չեն ծածկեր։ Բոլորին գրպաններուն մէջ ալ զէնքեր կը գտնեն, երբ սխալմամբ խուզարկեն (ծիծաղներ)։ Զէնքեր կը գտնեն իրենց օթօներուն եւ տուներուն մէջ, երբ բացառաբար խուզարկեն։ Հապա գրգռիչ արտայայտութիւննե՞րը խորհրդարանին, ուսուցիչներուն, այս կամ այն անձին դէմ։ Ուն Տորժէր, վարիչը «Գիւղացիական ճակատ»ի, երեսփոխաններուն կը սպառնայ իր մանգաղով եւ հրացանով։ «Սօլիտարիթէ Ֆրանսէզ» թերթը անցեալ փետրուար 23ին «ժողովուրդի թշնամի թիւ 1» կ՚անուանէ մեր պաշտօնակից Լէօն Պլումը, լուսանկարն ալ հրատարակելով, «որպէսզի ամէն մարդ կարենայ իր յիշողութեան մէջ պահել անոր դիմագիծը»։ Դարձեալ Պլումի համար «Աքսիօն Ֆրանսէզ» կը գրէ ապրիլ 9ին.— «Գնդակահարութեան արժանի մարդ մը, կռնակէն զարնուելիք»։ (Ձայն մը,— Այդպէս սպաննեցին Ժոռէսը)։ Ահա «Ֆրանսիսք»ը, 31 մարտ 1935.— «Երբ մենք իշխանութեան գլուխ անցնինք, առաջին շաբթուն մասոնականութիւնը պիտի լուծուի… Լէօն Պլում հրացանի պիտի բռնուի»։ Քիչ անդին.— «Մենք պիտի սատկեցնենք Լէօն Պլումը, ես անձամբ կը ստանձնեմ պատասխանատուութիւնը. Ժան – Ռընօ»։ Շարլ Մորաս եւս (արքայական) միտքերը կը պատրաստէ սպաննելու համար 140 երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ»։

Ազմուկը հետզհետէ կը սաստկանար.— «հրաժարեցէք, հրաժարեցէք։ Դո՛ւրս այս կառավարութիւնը»։

Պ. Կէռնի շարունակելով իր ամբաստանութիւնները, դիտել տուաւ թէ ոչ մէկ դատական հետապնդում կատարուած է այս արարքներուն դէմ։ Այս առթիւ «խաղաղ ժամանակներու մարդ» կոչելով ներքին նախարար Պ. Փականոնը, հրաւիրեց զայն գործել աննողոք խստութեամբ, եւ բացագանչեց.

— «Կամ կառավարութիւնը կը փոխէ իր գործելու մեթոտները, եւ կամ մենք կը փոխենք կառավարութիւնը»։ Եթէ կառավարութիւնը չի գիտեր այս բաները, ես զայն դատի կը յանձնեմ իր տգիտութեան համար։ Եթէ գիտէ, դատի կը յանձնեմ իր հանցակատարութեան համար»։

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԿԸ ՆԴՀԱՏԷ ՆԻՍՏԸ

Կէսօրէն յետոյ, խօսք առաւ Պ. Ռիւքառ, արմատական։ Կրկնելով նոյն ամբաստանութիւնները, հաստատեց թէ վարչապետը յունիս 25ին խոստացած էր հանրապետութիւնը պաշտպանել փաշական կազմակերպութեանց դէմ, սակայն չկատարեց իր խոստումը։ «Հանրապետականներու դէմ յարձակումները կը բազմապատկուին, լուտանքներով եւ սպանութեան հրաւէրներով, ռազմափորձեր կը կատարուին քաղաքացիական պատերազմի համար։ Կառավարութիւնը այն տպաւորութիւնը ձգած է թէ անզօր է սպառազէն կազմակերպութեանց դէմ»։

Այս առթիւ յիշեց կարգ մը դէպքեր։ Դատական նախարարը ելաւ բացատրութիւններ տալու։ Ընկերվարականներն ու համայնավարները չուզեցին լսել։ Ցուզումը կը սաստկանար։ Փոթորիկը պայթած էր։ Նախագահը հարկադրուեցաւ ընդհատել նիստը։ Քառորդ վայրկեան վերջը, Պ. Ռիւքառ նորէն բեմ բարձրանալով, խստօրէն քննադատեց կառավարութեան երկդիմի քաղաքականութիւնը եւ ապարէզ կարդաց Պ. Լավալի, իբրեւ անվստահելի։ Չորրորդ հարցապնդողն էր Պ. Վալիէռ, ընկերվարական, որ ամբողջ երկու ժամ պարզեց Լիմոժի դէպքերը, տեղի տալով բուռն տեսարաններու։

Մէկ խօսքով, դահլիճին ճակատագիրը նժարին մէջ է։ Ամէն բան կախում ունի արմատականներու բռնելիք դիրքէն։ Պ. Էռիօ, որ Լոնտոն կը գտնուէր, անմիջապէս վերադարձաւ, յորդոր կարդալու համար։

Մինչեւ Դեկտ. 20 պայմանաժամ արհեստաւորներու ինքնութեան թուղթի համար

Նախապէս մինչեւ դեկտեմբեր 1 պայմանաժամ տրուած էր արհեստաւորներու եւ «փաթոնիէ»ներու ինքնութեան թուղթերու ստացման համար, բայց ժամանակը շատ կարճ ըլլալով, ԲԱՑԱՌԱԲԱՐ ԵՐԿԱՐԱՁԳՈՒԱԾ Է ՄԻՆՉԵՒ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 20։

Ինչպէս գրած ենք արդէն, օգոստոս 8ի օրէնքին նպատակն է Ֆրանսացի արհեստաւորները պաշտպանել օտար արհեստաւորներու մրցակցութեան դէմ։ Այս առթիւ երկու աղբեր հրատարակուեցան պաշտօնաթերթին մէջ, հոկտեմբեր 17ին եւ նոյեմբեր 16ին։

Երկրորդ աղբին համաձայն, օգոստոս 8ի հրամանագիր - օրէնքով նախատեսուած օտար արհեստաւորները եւ «փաթոնիէ»ները պէտք է խնդրագիր մը ներկայացնեն դրոշմաւոր թուղթի վրայ, իրենց յատուկ ինքնութեան թուղթը ստանալու համար։ Օգոստոս 8ի հրամանագրով նախատեսուած արհեստաւորներն ու «փաթոնիէ»ները անոնք են որ 1934 դեկտեմբեր 27ի հրամանագրին 23րդ յօդուածին համաձայն, չահաւուրք կը վճարեն իրենց արհեստին համար, դիզելով բնտանեկան ծախքերը։

Ուրեմն պէտք է անապարել եւ մինչեւ դեկտեմբեր 20 ստանալ արհեստաւորի ինքնութեան թուղթերը։ Այդ պայմանաժամէն վերջը, այն օտար արհեստաւորներն ու «փաթոնիէ»ները որոնք չեն կրնար ապացուցանել թէ օրինական դիմումը կատարած են (ընկալագիր կը տրուի փոխան խնդրագրի), կ՚ենթարկուին օգոստ. 8ի հրամանագրին 3րդ յօդուածով նախատեսուած պատիժներուն (500էն 1000 ֆրանք տուգանք), առանց հաշուելու վարչական անօրինութիւնները։

Արհեստանոց բանեցնողներն ալ եթէ դեկտեմբեր 20էն վերջ գործածեն օտար «փաթոնիէ»ներ որոնք չեն յրացուցած օրէնքին պահանջները, նոյնպէս պատիժի կ՚ենթարկուին։

ՍԹԷՆՏԸՐՏ ՕՅԼԸ ՔԱՐԻՒՂ ՊԻՏԻ ՃԱՐԷ ԻՏԱԼԻՈՅ…

ՄԻՒՍ ԿՈՂՄԷ ՀԱՇՏԱՐԱՐ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ հռչակաւոր «Սթէնտըրտ Օյլ»ը յանձն առած է քարիւղ հայթայթել Իտալիոյ, եթէ Ազգաժողովը արգիլէ արտածումը, փոխարէն ստանալով մենաշնորհ՝ 30 տարուան համար։ Ընկերութեան տնօրէնը անմիջապէս հերքեց այս լուրը, բայց իրազեկներ կը պնդեն, դիտել տալով թէ նոյն ընկերութիւնը հապէշական քարիւղի մենաշնորհին առնեն ալ նախ հերքեց, յետոյ խոստովանեցաւ։

Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, ամերիկեան ընկերութիւնը քարիւղը պիտի ղրկէ Մ. Նահանգներէն դուրս, որպէսզի չհակառէ կառավարութեան հաստատած չէզոքութեան։ Գլխաւոր աղբիւրը պիտի ըլլայ Ռումանիան, ուր ընկերութիւնը քարիւղի հանքեր ունի։ Ապրանքը պիտի բեռցուի Հունգարիոյ եւ Աւստրիոյ ճամբով, քանի որ այդ երկու երկիրներն ալ չեն մասնակցիր պատժական տնօրինութեանց։ Պիտի ղրկուի նաեւ Ծայր. Արեւելքէն ուղղակի Էրիթրէա։ Ընկերութիւնը յանձն առած է 1,00,000,000 ոսկի լիրի վարկ մը բանալ Իտալիոյ, քարիւղի ստացման համար։ Համաձայնութիւնը պիտի գործադրուի քարիւղի արգելքին հաստատումէն անմիջապէս վերջը։ Մինչ այս մինչ այն, Իտալիա կը յուսայ մէկ տարիէն 300,000 թոն քարիւղ ստանալ Ալպանիոյ նաւ–

(Շար-ը կարդալ Գ. էջ)

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ.— Ամփոփումն է այս ընկեր Խուբէնի ճառին, խօսուած՝ Գահիրէի մէջ, Դաշնակցութեան Օրուան առթիւ.—

Քառասունհինգ տարի առաջ, Կովկաս հաւաքուած էին հաւասարապէս ու երիտասարդ, տարբեր երկիրներէ ու գաւառներէ, դասակարգի եւ դաստիարակութեան տարբեր աստիճաններով Հայեր։ Ասոնք անհատներ չէին, պատահաբար իրարու քով եկած, այլ ներկայացուցիչներ զանազան փոքր կազմակերպութեանց եւ խմբաւորումներու.

Այս ներկայացուցիչները, ռուսական ոստիկանութեան հսկողութենէն հեռու, գաղտնաբար կը հաւաքուէին նկուղներու մէջ եւ կը խորհրդակցէին ազգին ճակատագրին շուրջ ու ի վերջոյ, կը կազմէին Հայ Յեղափոխականներու Դաշնակցութիւնը։

Ուրեմն, Դաշնակցութիւնը ոչ թէ մէկ քանի անհատներու խելքին կամ նախաձեռնութեան արդիւնք է, այլ արդէն գոյութիւն ունեցող կազմակերպութեանց, տարբեր մտահոգութիւններ ունեցող եւ տարբեր հոսանքներու պատկանող խմբաւորումներու միութեան արդիւնքը։

Պատմական այս իրողութիւնը կը հաստատէ նաեւ այն՝ թէ Դաշնակցութենէն առաջ կար արդէն յեղափոխութիւնը.

Ի՞նչ էր այս միութեան պատճառը։

Երբ վառօդը դաշտի մը մէջ վառուի, ոչ մէկ վնաս կրնայ պատճառել։ Բայց երբ զայն կը պատէք պողպատներու մէջ, այն ատեն ան քանդիչ ոյժ կը դառնայ։

Արդ, առանձին գործող յեղափոխականները փորձով հասկցան՝ թէ անհրաժեշտ էր պողպատեայ կողեր՝ այսինքն կազմակերպութիւնը։ Եւ իրարու քով եկան։ Յեղափոխականներու ահա այս համախմբումը մէկ դրօշի տակ կազմեց այն խորտակիչ ոյժը, այն վառօդը, որ Դաշնակցութիւն կոչուեցաւ, որ կուսակցութիւն ըլլալէ առաջ կազմակերպութիւն մը եղաւ։

Կայ կարեւոր երեւոյթ մը, որ մըտածել կու տայ բոլորին. մանաւանդ մեր հակառակորդներուն — ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ տարբեր կարծիքներ, տարբեր աշխարհահայեացքներ ունեցող եւ տարբեր հոսանքներու պատկանող անձեր նոյն կազմակերպութեան մէջ հաւաքուած, կրցած են ոյժ մը կազմել, թէ երէկ եւ թէ այսօր։

Մեր հակառակորդները մեզ քոնկլոմերատ (չեղջակոյտ) կը համարին եւ չեն ըմբռներ հնարաւորութիւնը եւ իրականութիւնը։ Չեն տեսներ որ Դաշնակցութեան համար հնարաւոր դարձած է՝ որովհետեւ անոր անդամները կոչուած են ծառայելու այն ընդհանուր դրօշին, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը ներկայացնէ ինքնին։ Դաշնակցութեան մէջ ամէն անդամ՝ պէտք է ծառայէ կազմակերպութեան այդ գաղափարական դըրօշին, իր մտքով, հոգիով եւ արիւնով, իր բոլոր արժէքներով։ Կուսակցութիւնը մեզ համար զումար է. կոտորակ չէ, այլ միութիւն բոլոր մասերու եւ կոտորակներու։ Ահա այն կենսական ոյժը, որ տարբեր գաղափարական գոյները եւ տարբեր ծայրերը իրարու կը զօդէ։ Այս ոյժը, Հաստրակաց դրօշին ծառայելու այդ գաղափարականն է, որ նոյն կազմակերպութեան մէջ իրարու գործակից դարձուցած է մարքսիստ Ռոստոմը նարոդնիկ (ընկերվար ժողովրդական) Քրիստափորը եւ նիշաեւիստ Զաւարեանը՝ ազգայնեճի Վռամեանի ու Արմէն Գարոյի. Ասոնք գործակցած են, ձուլուած են նոյն կազմակերպութեան մէջ, որովհետեւ գերադասած են այն խորունկ գաղափարը, թէ իրենք պիտի ծառայեն այն հիմնական սկզբունքին, ընդհանուր գործին ու գաղափարական դծին

Ի՞նչ էր այս ընդհ. գիծը. այս հասարակաց գաղափարականը։

Կարելի է գլխաւոր չորս կէտեր, ձգողական չորս ուժեր հաստատել, որոնք ղեկավար հանդիսացած են կազմակերպութեան անդամներու միացեալ գործունէութեան։

Այս կէտերէն առաջինը՝ խառնըւածքն է. կազմակերպութեան անդամները պէտք է իրենց խառնուածքով յեղափոխական ըլլան. արի, յանդուգն եւ արդարութեան զգացումով տոգորուած։

Երկրորդ՝ պէտք է բոլորը կազմակերպութեան, կարգապահութեան կարեւորութեան համոզուած ըլլան։

Երրորդ՝ պէտք է ունենան հիմնական նպատակներ, միասին անոնց ծառայելու համար։ Այս նպատակները կային ու կան.— Թուրքական լուծէն թէնիզմը, ջնջել սահմանները եւ բաժնեալ մէկ ազգութիւն, մէկ հայութիւն եւ մէկ հայրենիքի գաղափար։

Չորրորդ՝ բոլոր ազգերը իրաւունք ունին իրենց ճակատագիրը իրենք վարելու։ Թուրքական ամէն կարգի շահագործում եւ իրաւազրկումին ապրելու, գործելու եւ ստեղծագործելու ազատութիւն։

Այս հիմնական կէտերն են, որ Դաշնակցութիւնը դարձուցած են հզօր կազմակերպութիւն մը, որ կրցած են իրարու քով բերել գաղափարական տարբեր գունաւորումի անձեր, կանոնք մղելով ընդհ. նպատակներու իրականացման

Եւ իր այս ուղիղծին մէջ՝ Դաշնակցութիւնը յաջողած է։

45 տարի առաջ՝ հայ ազգը, իր այսօրուան պատկերով գոյութիւն չունէր. պառակտուած էր դաւանանքով՝ լուսաւորչական, բողոքական եւ կաթոլիկ։ Այսօր, դաւանական այս խտրականութիւնը գոյութիւն չունի, եւ գերիշխանը՝ մէկ ազգի եւ հայութեան գաղափարն է։ Դաշնակցութեան գործունէութեան շնորհիւ վերցան ոչ միայն դաւանական, այլ եւ հատուածական խտրութիւնները, ջնջուեցան սահմանները, որոնք ոչ միայն հողային էին, այլ եւ հոգեկան— Ռուսահայ, Թրքահայ, Պարսկահայ եւն. եւն.։ Այսօր այլ եւս չկան այս բոլորը եւ կայ մէկ հայութիւն եւ մէկ Հայաստան։

Ուրախութեամբ պէտք է հաստատել, թէ այս համակցողութիւնը կայ այսօր հայութեան գրեթէ ամբողջութեան մէջ։ Թրքահայը այսօր իր հայրենիքը կը նկատէ, ինչպէս որ է, կովկասեան սահմաններու մէջ սահմանուած Հայաստանը, ինչպէս Հայաստանի հայ ժողովուրդը իր հայրենիքը կը նկատէ Թրքահայկական գաւառները

Ասիկա շատ աւելի մեծ յաղթանակ է, քան երկիր գրաւելը։

Անշուշտ դեռ չէ իրագործուած երկրային սահմաններու այս պահանջ-նպատակը, որ այսօր կ'արտայայտուի միացեալ եւ անկախ Հայաստանի գաղափարով, բայց վստահ ենք թէ անիկա պիտի իրագործուի կեանքի մէջ ալ, ինչպէս իրագործուած է հայ ժողովուրդի հոգեբանութեան մէջ։

Այսօր մեր երկրին մէկ մասը գրաւուած է, բայց ազգերու ինքնորոշման սկզբունքով պիտի ջնջուին օր մը աշխարհակալութիւնները եւ մենք պիտի տիրանանք մեր միացեալ հայրենիքին, եթէ չպակսին մեզ հաւատքը, զոհաբերութեան ոգին եւ կազմակերպութիւնը։

Անկէ զատ՝ Դաշնակցութիւնը տոգորուած է ինչպէս քաղաքական, նոյնպէս եւ ընկերային արդարութեան գաղափարներով։ Վերջ պէտք է գտնեն շահագործման բոլոր ձեւերը եւ աշխատանքի ազատութիւնն ու արդարութիւնը թագաւորէ։ Դաշնակցութիւնը ինքը խոնարհ խաւերու ծնունդ է եւ իր գաղափարաբանութեան մէջ կայ ժողովուրդի այդ հոծ զանգուածներուն ազատութեան եւ արդար աշխատանքին ու վայելումին զգացումը։

Ահա համառօտակի այն սկզբունքները, որոնք առաջնորդած են Դաշնակցութիւնը, երիտասարդ ու կենսունակ պահած զայն ու ստեղծագործ աշխատանքի լծած։

Եթէ մենք գիտնանք հաւատարիմ մնալ այս սկզբունքներուն, եւ մեր կեանքն ու գործունէութիւնը նուիրել անոնց իրագործման, մենք կ'ունենանք մեր ազատ հայրենիքը, ուր պիտի հայրենիքներու վնասելու եւ կ'ունենանք անոր մէջ մեր բարգաւաճ կեանքը։

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԾԱԿԱԾ ԿՕՇԻԿՆԵՐԸ

Անցեալ կիրակի, Իւնիվէրի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ հակաֆաշական Ռուս. Միութեան սարքած ղոնփակ ներկայացումը։

Վերջերս նկատելի է որ, այսպէս զանազան միութիւններ կը ցուցադրեն արգիլուած ռուսական շարժանկարներ։ Անկէ առաջ «Պէլվիլուազի» մէջ էր որ ներկայացուեցաւ ռուսական յեղափոխութեան «Տասը օրերը», իսկ հիմա ալ «Ծակած կօշիկները» վերնագրով խօսուն ժապաւէն մը, որ կրնար կոչուիլ քարոզչական գործ մը։

Ներկայացումէն առաջ, ժան Քասու որ մասնակցած էր միջազգային գրողներու համագումարին, ամփոփ ճառով մը բացատրեց մտաւորական ներու կատարած դերը ժողովուրդներուն մէջ.

— «Մտաւորականները կարելի է կոչել միջնորդներ՝ ժողովուրդներու ներկայացուցիչներ։ Ամէն անհատ չի կրնար իր ուզածը գրել կամ խօսիլ, սակայն կրնայ լայնօրէն մտածել։ Այսպէս անհատին ժողովուրդ-զանգուածներ կան որ հակառակ իրենց մտածումներուն չեն կրնար արտայայտուիլ եւ մտաւորականները կարելի է անուանել անոնց արտայայտիչները։ Մենք ձախակողմեան գրողները ամէն միջոցի կը դիմենք, կռուելով քաղքենի բռնակալութեանց դէմ եւ բանուորական դասակարգին հետ չարունակ չփման մէջ գտնուելով, աւելի լաւ կրնանք անոնց լեզուէն խօսիլ քան այդ շատ մը մեծանուները որոնք բան գործ ըրած են միայն եւ միայն դրել հայրենասիրական կամ ազգայնական նիւթերու շուրջ։ Երկար դարերէ ի վեր գոյութիւն ունեցած է տարկութիւնը եւ մինչեւ հիմա ալ փաստօրէն կը տիրէ։ Զօրաւոր ազգեր միշտ կ'ուզեն եւ կ'աշխատին իրենց հպատակեցնել տկար ազգերը, տեղը չէ յիշել Հայկէններու պարագան։ Եւ մենք անհատաբար դէմ կենալով բոլոր այդ անարդարութիւններուն, կ'ուզենք որ վերջ տրուի՝ այսպիսի դէպքերու որոնց դժբախտաբար այս դարդացած դարերջանին իսկ յաճախ ականատես կ'ըլլանք»

Բանախօսի ծափերու տեղատարափի մը տակ վերջացուց իր խօսքը։ Ցեսայ ցուցադրուեցաւ ռուսական խօսուն շարժանկարը։ Դերակատարները բոլորը անչափահաս տղաք, մեծ յաջողութեամբ կը կատարեն իրենց դերերը։ Ժապաւէնը առնուած է (բառ խորհրդային Ռուսիոյ) Գերմանիոյ վերջին կեանքէն, Հիթլերի կառավարութեան օրով։ Թշուառութիւնը ծայր տուած է, ամէն կողմ սով, փոքրիկ տղաքը հաւաքուած բակերու մէջ իրենց սովորական խաղերն է որ կը կատարեն, տակաւին անգիտակից երկրի անցուդարձերէն։ Փոքրիկ սեւաչեայ տղայ մը մէկդի քաշուած, պարտէզին մէջ խաղացող տղոցմէ, իր ծակած կօշիկներն է որ կը նորոգէ, մինչ պզտիկ եղբայրը՝ Պաւլին բովը կեցած ուշի ուշով զայն կը դիտէ։

Հայրը կրկին վերադարձած է անգործ։ Երկար ատենէ ի վեր այսպէս կը շարունակէ աշխատանք երթալ գալ, սակայն անօգուտ, ամէն անգամ մուն գլուխը կախած տունէն ներս կը մտնէ տխրադէմ, մինչ կինը վարժըւած արդէն այդ ամէնօրեայ «չէ»ներծը լսելու, մեքենաբար սեղանը կը պատրաստէ եռացած պնակ մը ջուր կամ չորցած հաց մը կտոր հաց հըրամցնելու համար։

Պաւլին, այդ հնգամեայ զուարթ տըղեկը, միակն է տունին մէջ խնդացող։ Կատակներ կ'ընէ իր եղբօր հետ որ իր հօր նման տխուր նստած է սեղանին առջեւ, լուրջ կերպարանքով մը։ Ինչ՞ր կը ծնին այդ մատղաշ տղուն մտքին մէջ, ապրուստի հոգը...

Առտուն կանուխ իր դասերը պատրաստելէ յետոյ, կը սպասէ իր փոքր եղբօրը, որ սովորականին պէս փոխ է առած այդ ծակած կօշիկները։ Անհամբեր կը սպասէ եւ միեւնոյն ժամանակ կ'ուխտէ այլ եւս իր կօշիկները չտրամադրել Պաւլին որ դպրոցէն ուշ մնալու պատճառ կ'ըլլար։ Դպրոցական տղաքը խաղի օր նշանակած են այդ օրը եւ ամէն կողմէ կուգան իրենց հետ բերելով խաղալու առարկաներ։

Բանուորներու այս տղաքը, որոնք գրեթէ բոլորն ալ համակակից են, սկսած են ազդուիլ իրենց վարած թշուառ կեանքէն։ Ի՞նչպէս համբերել երբ իրենց հայրերը գործադուլի ազդանշանը տուած են, պէտք չէ՞ արդեօք իրենք ալ, իրենց հայրերուն նման այդ բողոքի ցոյցին մասնակցին իրենց կարողութեան չափով։

Հիթլերականները սակայն տղոց մէջ անգամ սկսած են թոյն սրսկել։ Դպրոցականներուն մէջ կը գտնուին իրենց շարժումին պատկանող անչափահաս տղաք, որ ամէն կերպով պիտի ջանան այդ տղաքը գիտակցութեան բերել։

Դպրոցին մէջ հաւաքուած կը սկսին խօսիլ։ Ցարմար կը դառնեն փոխանակ խաղալու պարապ անցը իրենց ժամանակը անցընել, խօսիլ աւելի լուրջ խնդիրներու շուրջ եւ կամ մասնակցիլ այդ բողոքի արտայայտութեան։

Սակայն ինչպէս կեանքի մէջ, աստոց մէջ ալ կան թեր ու դէմ մտածողներ։ Կը սկսի կռիւը, գիրքերը, տետրակները կը շարժին օդին մէջ, մելանով լեցուն կաղամարները իրարու կը նետուին։ Պատրաստ են իրենց կեանքն ալ վրայ տալու, այդպէսով գոնէ մասնակից եղած կ'ըլլան իրենց հօր ցոյցին։

Երկար չի տեւեր սակայն իրարանցումը։ Ուսուցչուհին հասած է արդէն, տղաքը բոլորն ալ անմիջապէս նստած են իրենց տեղերը։ Վարժուհին կը մօտենայ այդ սեւաչեայ տղուն որ հեղինակի ժպիտ մը ունի իր դէմքին վրայ.

— Ձեռքդ բաց։

Ոչ մէկ շարժում, ոչ մէկ պատասխան։

— Բա՛ց ձեռքդ, կարմիր խայտառակ։

Տղեկը ազդուած այդ խօսքէն, այդ նախատական չեչտէն, ձեռքերը կը բանայ, ի՞նչ փոյթ թէ քանակին հարուածները քիչ մը աւելի ուժով պիտի իջնեն, իր մատղաշ մատներուն վրայ։ Ձեռքերը հերոսաբար երկարած պիտի դիմադրէ իր այդ բողոքի արտայայտութեամբ, քանակի ամէնէն ուժգին հարուածներուն իսկ.

Աչքերը սեւեռած հեռուն, անշարժ կարծէք չի զգար ցաւը։ Ոչ մէկ արցունք իր աչքերէն, մինչ անգութ վարժուհին տակաւին կը շարունակէ հարուածել։

— Իրաւունք չունիք, օրիորդ, վճռապէս կը յայտարարէ ուրիշ տղեկ մը։

Ոտքի վրայ են արդէն դասարանի գրեթէ բոլոր տղաքը։ Բռունցքները վեր ցցած կը սկսին երգել, իսկ վարժուհին գլխահակ փախուստ կուտայ, երբ տղոց դէմքին վրայ բողոքի արտայայտութիւն մը կ'երեւայ

Դուրսը կը խուժեն տղաքը։ Մեծերուն նման իրենք ալ պիտի մասնակցին այդ շարժումին ու փողոցներու, աւելի կոթերու վրայ անցուցած իրենց ցնցոտիները, պատռտած հագուստները, ծակած կօշիկները, ի նշան բողոքի, կարաւան մը կազմելով կը քալեն, մինչ հեռուն կ'երեւան մեծերը, ցուցատախտակներու վրայ յեղափոխական նշանաբանքեր գրած ազդեր բանուորներուն եւն.

Ոստիկանութիւնը սակայն ժամանակին հասած է ու ճամբաներու ծայրը կեցած՝ կ'արգիլէ ցուցարարներու յառաջացումը

Ցարակից սենեակի մը մէջ, կոյր մայր մը շօշափելով ամուսնոյն զուլպաներն է որ կը հիւսէ, մինչ փոքր տղան պատուհանին առջեւ նստած կը դիտէ դուրսը։ Ցանկարծ կը տեսնէ պատրաստ կեցած մարդիկ համազգեստներով, հրացաններն ուղղած դէպի ցուցարարները։

Հեռուէն կը նշմարէ Պաւլին որ արգիլուած սահմանէն անցնելով եւ թեւերը շարժելով կը քալէ անփոյթ, բանուորական գլխարկ մը գլուխը Ո՛ւր կ'երթա՛ն արդեօք ոստիկաններ։ Կոյր մայրը անտեղեակ, կը շարունակէ գործել, սակայն յանկարծ դէնքի ձայն մը զինքը կը ցնցէ։ Ոտքի կը կանգնի խուճապահար։ Շատ մօտէն էր լսած Փշոցը, բայց իր տղան է զոհ գացողը։ Կը շօշափէ պատերը, աթոռները, ամէն անգամ տղուն անունը արտասանելով։ Վերջապէս կը գտնէ պատուհանին առջեւ կեկած Դուռը կը բացուի եւ ներս կը մտնէ դպրոցական տղեկ մը իր թեւերուն մէջ առած Պաւլին անշարժ մարմինը զոր կը հանգչեցնէ աթոռի մը վրայ Կը մօտենայ պատուհանին եւ կ'երեւակայէ տեսնել ցուցարարներու յաղթանակը։ Անոնք դրօշներ պարզած կարգով կը քալեն, իրենք են վերջապէս յաղթողները։ Բռունցքը ինքնաբերաբար վեր կը բարձրացնէ, ինքն ալ կը սկսի երգել այդ յեղափոխական երգը, մինչ Պաւլին սատած դիակին առջեւ կեցած, կոյր մայրը օրօր կը մրմնջէ։

Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՇՐՋՈՒՆ ՎԱՃԱՌՈՐԴՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Տիկ. Մակտըլէն Փազ, շարունակելով իր քննադատութիւնները Փոփիւլէրի մէջ, այս անգամ կը ներկայացնէ այն հարուածը, զոր հրովարտակ-օրէնքները կուտան օտար շրջուն վաճառորդներուն։

Արհեստաւորներու (artisan) թշուառութիւնը դեռ նոր է որ պիտի սկսի։ Ներկայիս քննութիւններ կը կատարուին անոնց աշխատանքի իրաւունքներուն մասին։

Գալով օտար շրջուն վաճառորդներուն, 1934ին ներկայացուած կառավարական զեկոյց մը կը գրէ այսպէս.— Բազմաթիւ օտարականներ, որոնք չէին կրնար աշխատիլ իբրև բանուոր պարզ այն պատճառով որ աշխատաւորի անձնագիր չունէին, շրջուն վաճառորդ դարձած են 100 ֆրանքնոց քարթով մը։ Այս պարագան օրէնքի դէմ է։ Բազմաթիւ օտարականներ, որոնք բանուորի հանգամանքով մանչցուած են, կը խուժեն այսպէս դէպի առեւտրականի ասպարէզը։

Ի՞նչ կը նշանակէ այս զեկոյցը։ Բոլոր այն օտարականները, որոնք, 11 օգոստ. 1926ի օրէնքին համաձայն կրցած են աշխատանքի իրաւունք ըստանալ՝ բայց չեն կրցած գործ գտնել, շրջուն վաճառորդ դարձած են անօթի չմնալու համար անշուշտ Շրջուն վաճառորդի իրաւունքը արգիլուած չէր 1926ին։ Իսկ երբ 16 յուլիս 1933ին օրէնքը ճշդեց նաեւ շրջուն վաճառորդի իրաւունք ստանալու պայմանները, երբեք խօսք չըրուեցաւ Ֆրանսացիի եւ օտարականի միջեւ։

Ահա նոր հրովարտակ-օրէնքն է, որ օտարականներէն կը խլէ վերջին իրաւունքն ալ, պէտք է խլել անոնց բերնի վերջին պատառն ալ։

Արդարեւ, համաձայն հրովարտակ օրէնքին Ա. յօդուածին, այսուհետեւ ամէն մարդ — Ֆրանսացի թէ օտարական — շրջուն վաճառորդի իրաւունք ստանալու համար, պարտաւոր է նահանգապետութեանց ներկայա-

---

ԲԱՋՄԻԿԻՆ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷՆ

ԽՄԲԱՊԵՏ ԲԱՋԻԿԸ

Աչքիս առջեւ է, ահա ան իր հակայ, յաղթական հասակով, իր առնական դէմքով եւ իր սեւ արծուային աչքերով։

Բաղիկը Շատախի Սեւտիկին գիւղէն է։ Փոքրիկ գիւղ մը, անդնդախոր ձորին մէջ, կպած ապառաժներու փէշին եւ փռուելով մինչեւ իր առջեւէն վազող արագահոս ու զուլալ գետակին ափը, որուն մէջ կը խայտան այնքան համեղ կարմրախայտ ձուկերը։

Սեւտիկին գիւղին հորիզոնը այնքան նեղ է, որ արեւը հազիւ բարձրացած, մարը կը մտնէ։ Սակայն կը բաւէ 1.800 մեթր բարձրանալ կողքի ձորակին ի վեր եւ ահա ընդարձակ սարահարթ մը, անտառոտ, կանանչ լեռներ, գեղեցիկ հորիզոն եւ ամբողջ համայնապատկեր մը կը տարածուի ձեր տեսողութեան առջեւ։

Բաղիկը, դեռ պատանի, քաջեր ու ձաչափեր է այդ բոլոր լեռներն ու ձորերը, անոր կատարած գիւղական աշխատանքները, որոց մրցումները, վայրի կենդանիներու հետ մաքառումները, իր մէջ ստեղծեր են պայքարող, լաւ նշանառու, յանդուգն եւ արկածախնդիր էակ մը, որ ի վերջոյ, զինքը շատ հեռուները նետած է, մինչեւ Պարսկաստան, մինչեւ Խանասոր ...

Բաղիկը մինակ չէր հասած Խանասոր։ Լեռնային, աքանչելի Շատախէն բոյլ մը կարիճներ, Թումարցի Պետրոսը, Քրմենցի Դաւիթը, Կաղպեցի Աղօն, Ցարօն, Փոխիկը եւ ուրիշ տասնեակ հայդուկներ, դեռ 96էն շատ շատ առաջ, լեցուած յեղափոխական սրբազան կրակով Խանասորի արշաւանքին առաջամարտիկները եղած են։

Ու երբ որ անոնք վերադարձան հայրենիք, ամէն մէկը իր հետ բերաւ իր սիրելի մօսին հրացանը, վրան դրոշմուած Հ.Յ.Դ. զինանշանը։ Անծուխ եւ հեռաձիգ առաջին հրացաններն էին որ կը մտնէին մեր գաւառը։ Եւ բոլոր այն վայրերը, ուրանց այդ մեր հայդուկները կ'ապրէին, Ֆիտայիները կը սարսափէին անոնց վրէժխնդրութենէն

Անոնց բոլորին հետ մօտէն զօդուած, բոլորին ալ հանդէպ սէր եւ յարգանք ունէի։ Սակայն անոնց մէջ, առանձին խորհրդաւորութիւն եւ ըմպաւորութիւն թողած էր վրաս Սեւտիկինցի խմբապետ Բաղիկը։

×

1915ի մարտի սկիզբը Վանէն Շատախ կ'երթայի։ Վեց տարիէ ի վեր հեռացած էի ծննդավայրէս եւ կարօտը կը քաշէի բոլորին։ Սեւտիկին գտնուելով գլխաւոր ճանապարհի վըրայ, կարեւոր կայան էր եւ ստիպ կ'ըլլար միշտ կանգ առնել հոն հանգստանալու համար։ Կը յիշեմ առաջին տարբեր պառաւելքեալ մեր աստղարափոր րնկերոջ — Ցովսէփ Զոլոյեանին որ եկած էր զէն զինուորելու եւ որ դժբախտաբար կարճ ատենէն առաջին զոհը պիտի դառնար Շատախի գոյամարտին։

Կը մօտենանք գիւղին։ Պէտք է կամուրջը անցնիլ, գիւղ մտնելու համար։ Կամրջագլխին չհասած էր թրքական պահակատուն մը, որուն տեղաւորուած են քան Թուրք ոստիկաններ, մինչեւ ակռաները զինուած, նախ այդ բլրոտ գիւղի վրայ իշխելու եւ ապա հայկական յարաբերութիւններու եւ հաղորդակցութեանց վրայ հսկելու համար։ Գիւղին մէջ կը շրջապատուէինք մեր բոլոր նախկին զինուորներով եւ խմբապետներով որոնց մէջէն կը ցցուի Բաղիկը բարձր եւ հպարտ գլուխով։ Բնական էր որ մեր խօսակցութեան առանցքը կը կազմէր պատերազմը իր տխուր հեռանկարներով։ Իմ այն հարցումին թէ Սեւտիկինը ինչպէս պիտի ձերբազատուի այս զօրաւոր պահակատան ներկայութենէն, մեր անվեհեր Բաղիկը բոլորովին հանդարտ, պաղարիւն եւ ինքնավստահ կերպով կը պատասխանէ — «Մեզի ձգեցէք, մենք անոնց ապուրը կ'եփենք»։

Արդարեւ չուշացաւ անոնց ապուրը եփուելու։

Ապրիլի Շատախցին հպարտութեամբ ընդունեց Թուրք դաւադիր կառավարութեան մարտահրաւէրը։ Մարտի 29ին մեծ դէպքերը սկսան։ Ձին. Մարմին նոյն գիշերուան տըւած հրամաններէն մէկն ալ Սեւտիկին հասաւ, որով կարգադրուեցաւ անմիջապէս գրաւել Թրք. պահակատունը։ Մեր անմահ Բաղիկը, իր հետ ունենալով երիտասարդ խմբապետ Արշակը, գիւղական զինուորներով անմիջապէս գետը անցնելով, չորս կողմէն կը պաշարեն պահակատունը եւ կ'առաջարկեն ոստիկաններուն անձնատուր ըլլալ։ Կռիւը կը սկսի, Թուրքերը երեք սպաննուած տալէ յետոյ, ի վերջոյ կը ստիպուին անձնատուր ըլլալ։ Մերոնց ձեռքը կ'անցնին 20 հրացան եւ 17 գերի։

Այս առաջին յաջողութենէն յետոյ, Ձին. Մարմինէն Բաղիկը հրաման կը ստանայ անմիջապէս անցնիլ դէպի հեւսիս-Խոնն եւ փակել կիրճը Վանէն ու Փեսանդաշտէն եկող երկու գլխաւոր ճանապարհներուն։ Ամբողջ կռիւներու ընթացքին տեղաւորուած հոն, Շատախի բերդին մէջ Բաղիկը իրեն այդ սարերու արծիւը հպարտօրէն եւ պատուաւոր կերպով կատարեց այդ ռազմական պարտականութիւնը։

Կռիւները հետզհետէ ծաւալեցան եւ մեծ յաջողութիւններէ յետոյ, ունեցանք եւ դժուարին, ճգնաժամային օրեր։ Թշնամին չորս կողմէն պաշարած է Թաղը (Շատախի կեդրոնը)։ Կտրուած ենք դրսի մեր բոլոր զինուած ուժերէն։ Թաղի մեր դիրքերէն իսկ երկուքը պարպուած մնացած են։ Հերոսուհի Խաչէրի միջոցաւ լուրը հասցուցած ենք Սեւտիկին եւ օգնական ուժ ենք պահանջած։ Զաքոյ Խանը երեսուն զինուորով կը փութայ հասնիլ մեզի, սակայն ի զուր. Թաղը գերեզմանոցի շուրջ հազիւ թշնամի ահաւոր կրակին կը ... եւ կը ստիպուի ետ դառնալ դէպի Սեւտիկին։ Եւ ահա հրապարակ կուգայ դարձեալ հին հայդուկը, ... վախ Բաղիկը։ Ցաջորդ գիշեր իր ... վերցնելով 12 ընտիր զինուորներ, կը յաջողի անվնաս մտնել Թաղ եւ ... ջագուրուիլ մեզ հետ։ Միշտ միեւնոյն ... ստանական դէմքը, ճերմկիլ սկսած ... րուքով, լայն կրծքին ... սիրելի հրացանը, դիրքէ դիրք ... պտոյտներ իր հետ. ամէն տեղ ... եւ խանդավառութիւն սփռելով ... սահման։

×

Կ'անցնի կռիւը, յաղթանակի ... նը, կուգան տխուր օրերը. ... է։ Ահագին ժողովուրդը խճողուած է Բերկրիի ձորին մէջ։ Թշնամին փակած է դէպի Կովկաս տանող ... յին անցքը եւ կը սպառնայ ... Սարայ-Կոտուր ճանապարհը ... տաղի պայքար է, անթիւ ... դիակներ եւ յաճախ կենդանի մարմիններ կը դառնան թէնոր-Մահուր ... նողոք յորձանքներուն ...

...ինգրագիր մը, ուր պէտք է նշ-... կարգ մը պայմաններ։ Օրինակ, ...պէտք է բաւունք ստանալ՝ պէտք է ...ցանոնաւորապար Ֆրանսայի մէջ ...ստատուած ըլլալ։ Այս պայմանը ...ին ուղղուած է օտարականին։

...ին Մակոլէն Փազ այսպէս ցաւ... ...ունէ որ Ֆրանսական կառավա-...րութիւն հետզհետէ կը սեղմէ շղթան ...օտարականներուն շուրջ։ Հետզհետէ ...կէ ցանոնք տարբական իրա-...ւունքներէ Ու կը հարցնէ.—Ի՞նչ կա-...է ընել փրկելու համար տասա-...ւորներով այս դժբախտները, ...նք ոչ աշխատելու իրաւունք ու-...ն ոչ ալ երկիր մը ուր կարենային ...Ֆրանսա այս դժբախտները ...գզիացնէ, կ'անջատէ մարդկու-...ին, փարիսներու վիճակին մէջ կը ...և անոնց գլխուն կ'իջեցնէ մահա-...պարուածներ.

...ընել, ի՞նչպէս օգնել այս դժ-...տներուն.— Ոչ մէկ ճար, ոչ մէկ

...միայն մէկ ճար,— որ այս դժ-...տներուն ձեռքը չէ, այլ մեր ձեռ-... ընկերվարական հաւատքով տո-...ուած աշխատաւորներուն ձեռքը։ ...նդով Ֆրանսացի, բայց սիրտով ...ազգայնական աշխատաւորները ...միաշխ գործակցութեամբ՝ կը ...պաշտպանեն իրենց կամքը եւ կը փր-... իրենց դժբախտ ընկերները։

...միջազգայինը մեր մէջ է, մեր ...ը, գաղափար մը չէ ան, այլ ...միս է, վիրաւոր կողերով, կարա-...ծ բամակով, անօթի փորով, բիւ-...ր երկնցած ձեռքերով, եւ բեր-... մը որ Թեզի կ'ուղղէ իր սրտակե-... ձիչը

...յօդուածին վերջաւորութեան ... Մակոլէն Փազ կը գրէ թէ Co-... pour le Statut et la Défense des Tra-...vailleurs Immigrés անունով կազմա-...կերպութիւն մը ստեղծած է Les Amis ... Travailleurs Etrangers, որուն հասցէ է 28. Rue Orfila, Paris (20)։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Կեանքը Կիպրոսի մէջ

ՆԻԿՈՍԻԱ. Աստ անձրեւները կը ...ն ստատ հունձքի յոյսը, ու ...ի երկրագործ դասակարգը ...ն հեռանկարով լծուած է գոր-...

∴ Աստուածաշունչի թարգմանու-...ան 1500ամեակին առթիւ տեղի ու-...ցան եկեղեցական հանդէսներ, քար-...ոզ, պատարագ ու անհատացող ...ական մեծ զեղմերուն համար ալ ...նաւոր յիշատակութիւններ։

∴ Հայ բողոքական համայնքն ալ ...ցաւ իր հոգեւոր հովիւը, վերա-...ելի Տէր Մկրտիչեան, որ զար-...ած երիտասարդ մըն է, եւ ունի ...կալոր Արուեստից համալսարա-...ն ատտիճանը, եւ աստուածաբա-...թեան վկայական մը։ Բնիկ Սիւա-...է եւ կը վայելէ բոլորին համակ-...անքը

∴ Նոյ. 10ին Ս. Աստուածածին ե-...ցիին մէջ, հոգեհանգստեան պաշ-... ու պատարագ կատարուեցաւ ի ...տակ մեծ արուեստագէտ Կոմի-...տաս վարդապետին, որ Մեսրոպ Մաշ-... վարդապետին նման անմոռանա-...լի դէմք մը պիտի մնայ Հայոց պատ-...թեան մէջ։

∴ Ազգային վարժարանները այս ...րի ալ կը շարունակեն իրենց բեղ-

նաւոր գործունէութիւնը

Մելգոնեան կրթական հաստատու-թիւնը կը շարունակէ պահել իր վար-ժապետանոցը, ուր կ'աւանդուին գրա-բար եւ աշխարհաբար, գրականու-թիւն, պատմութիւն, եւ ընդհ. գի-տութիւններ. Վերջերս տեղի ունեցան կարգ մը մարզական փոխադարձութիւն-ներ։

⁂Անգլիագէտ Պ. Զօրիկ Զօրայեան որ քանի մը տարիներէ ի վեր Կիպ-րոս կը մնայ, Անգլիոյ ժամուլին մէջ յանձնած է իր մէկ լեզուագիտական հոյակապ գործը, որ պիտի բաղկա-նայ բազմաթիւ հատորներէ։

Պ. Զօրայեան իր այս հրատարա-կութեամբ, պիտի բացատրէ անգլիե-րէն լեզուին բոլոր գործածական ոճե-րուն, բառերուն ու գրական հոլո-վումներուն պատշաճ գործածութեան ձեւը, գործ մը որ իր տեսակին մէջ եզակի գործ մը պիտի մնայ։ Այս հրա-տարակութիւնը արդիւնք է տարի-ներու անխոնջ աշխատութեան մը.

Հեղինակը վերջերս հրաւիրուած էր անգլիերէն բանախօսութիւն մը կա-տարելու Կիպրոսի անգլիացի պաշ-տօնեաներու մասնաւոր ակումբին մէջ։

Թղթակից

«ՆՈՅ. 29»Ը ԱԹՈՌԱՄԱՐՏՈՎ...

— • —

ԼԻՈՆ, 1 դեկտ. (Յառաջ) — Լիոնի Հօկը այս տարի «Նոյ. 29»ի 15րդ տա-րեդարձը տօնեց արտակարգ աթոռա-մարտով մը, էմիլ Զօլայի սրահին մէջ։ Հանդէսին կը նախագահէր յեղ-յեղուկ գերասան մը, որ արտասանեց «կարմիր» ճառ մը։ Յետոյ բեմ հրա-ւիրեց «Վերաշինաց» Միութիւններու անդամ ներկայացուցիչները ... Տատ-նակ մը անուններէ հազիւ 2—3 ներ-կայացուցիչներ բեմ բարձրացան։ Ի մէջ այլոց քաղաքա՜ր հայհոյեց Արար-կիրի ներկայացուցիչը, Դաշնակցու-թեան։ Օրուան բանախօսն էր Հօկի Կեդր. Վարչութեան բնդհ. քարտու-ղար Տոքթ. Գալճեան, որ հազիւ բե-րանը բացաւ թէ չէ՝ սկսան պոռչտուք-ներն ու «զայմաղայ»ը։ Ամէն տեսակ հայհոյութիւններ օդին մէջ «վայս» կը պարէին։ «Սրիկան, ասպանկը, ֆաշիստը, դողը ամէնէն թեթեւ բա-ռերն էին։ Յետոյ սկսան աթոռամար-տի եւ կոփամարտի, որոնք շարու-նակուեցան սրահէն դուրս ալ

Ներկայ օտար հիւրերը, սկսեալ քաղաքապետ Պ. Էռիոյի ներկայացու-ցիչէն, որ յատկապէս հրաւիրուած էր, անշուշտ իրենց հետ տարին «լա-ւագո՜յն» տպաւորութիւններ

Արթուն Պոլսեցի

⁂ Ուրիշ թղթակից մը կը գրէ.—

Անցեալ տարի Տոքթ. Գալճեան յուծած էր Լիոնի «Զօրավար» մասնա-ճիւղը, եւ նոր մը կազմած «Վերելք» անունով։ Այդ օրէն ասդին որդը ին-կաւ Հօկի շարքերուն մէջ, եւ ահա շարաթ օրուան կռիւը։ Հանդէսին եր-կրորդ մասը հազիւ սկսած, բեմ հը-րաւիրուեցաւ Տոքթ. Գալճեանը։ Դեռ բերանը չբացած, աղմուկ մըն է փը-թաւ սրահին մէջ։ «Վա՛ր իջիր, վա՛ր աղտոտ Ֆաշիստ, ձրիակեր, 140.000 Ֆր. խլողդ, վա՛ր, հայ աշխա-տաւորութեան տզրուկ» եւն. եւն. Ընդհանուր խրարանցման մէջ հազիւ կը լսուէին տոքթէօրին սպառնական խօսքերը.

— «Ով որ հետս անձնական գործ ունի, թող հրամէ դուրս»։

Ժխորը կը շարունակուի.— «Զենք ուզեր, վար իջիր»։ Իսկ ուրիշներ.— «Կ'ուզենք, կ'ուզենք...»։ Սրահը դարձաւ կռուադաշտ, մինչեւ որ նախ-կին հօկիստներէն քանի մը հոգի ի-րենց ընկերները դուրս հանեցին, որ-պէսզի կռիւը եւ պոռչտուքը դուրսը շարունակեն, մինչեւ ժամը գիշեր-ուան մէկը։

Երկու խօսք ալ նախկին հօկեաննե-րու մասին։ Ասոնք կ'ըսեն.— Մենք որ 1924էն ի վեր Հօկի անդամ ենք ե-ղած եւ ամէն զոհողութիւն յանձն ա-ռած ենք, նոյն իսկ մեր կեանքը վը-տանգելու գնով պաշտպանած ենք այդ կազմակերպութիւնը, այսօր մի-ամն Գալճեանի եւ ուրիշ պնակալէզնե-րու շնորհիւ զրկուած ենք Հայաստան երթալու իրաւունքէն։ Տեղեկագիր-ներ անզացուցած են մինչեւ Երեւան։ Իսկ Հայաստան երթալու արտօնու-թիւն են տուած այնպիսի մարդոց, որոնք ոչ մէկ առնչութիւն ունեցեր են Հօկի հետ։ Դրամ ունի՞ս, կրնաս երթալ, եթէ չունիս անօթի մեռիր։ Ո՞վ կը լսէ քու բողոքդ։

Այս առթիւ բուռն գժգոհութիւն կը տիրէ նաեւ Պ. Շահվերդեանի դէմ։

Սարգիս Կարապետեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Բանուորական հոգեր

ՎԻԷՆ (Յառաջ). - Տարագիր հայ աշխատաւորներս այս օտար երկրի մէջ հազար տեսակ ցաւեր ունինք, որոնք օր ըստ օրէ կը շատնան եւ ծանր մտահոգութեան կը մատնեն հայ աշխատաւորները։ Մեր մամուլը եւ մասնաւորապէս «Յառաջ»ը գրեթէ ամէն օր ճիչեր կ'արձանագրէ զանա-զան անկիւններէ. բոլորին ալ գլխա-ւոր ցաւն է անգործութիւնը, որուն տօքեւ այլ եւս չեն կրնար տոկալ հայ անգործ աշխատաւորները։ Դանակը ոսկորին հասած է։

Այս երկրի մէջ մարդ արժէք ունի մինչեւ այն ատեն երբ իր ձեռքը գործ մը ունի եւ կ'աշխատի։ Երբ կը զրկուի այդ աշխատանքէն, կը զրկուի նաեւ մարդկութենէ. այլ եւս երեսին նա-յող չըլլար. ստիպուած է քաշուիլ հրապարակէն եւ փակուիլ իր պատ-եանին մէջ, մաշեցնելով իր կեանքը։ Անոնց ճիչերը ջուրի ձայն կուգան շատերուն։ Անցեալ տարի երբ տեղա-կան իշխանութիւնը տնտեսական տագնապի պատճառով կաշկանդում-ներ հաստատեց, խստօրէն գործադրե-լով 10 առ հարիւրի օրէնքը, միացեալ յանձնախումբ մը կազմուեցաւ, որ-պէսզի ելք մը գտնէ։ Դժբախտաբար յանձնախումբը իր պարտականու-թիւնները լրիւ չկատարեց։ Մինչեւ այսօր չկրցաւ իր գլխաւոր անդամնե-րէն մէկը զրկել զաւառները, որպէս-զի աւելի մօտէն ծանօթանար մեր ցա-ւերուն եւ մեր բաղձանքներուն, մա-նաւանդ տեղական պայմաններուն

Չէ՞ որ իւրաքանչիւր նահանգ իր ա-ռանձին պահանջներն ունի։ Յաճախ պատահած է որ նահանգի մը մէջ օ-տարականի գործի դիմումը մերժը-ւած է եւ անկարելի համարուած, բայց ուրիշ նահանգի մը մէջ ընդուն-ուած է։ Եւ այսպէս տեղ մը դժուա-րութիւններ կը յարուցանեն, ուրիշ տեղ մը դիւրութիւններ կուտան։ Մի-ացեալ յանձնախումբի պարտականու-թիւնն էր եւ է ուսումնասիրել այս բա-լորը։ Տեղ մը պաշտօնեաները աւելի ժլատ են, ուրիշ տեղ մը աւելի մեղմ։ Եթէ մենք իսկապէս մեզ ներկայա-ցնող մարմին մը ունենայինք, որ մեր ցաւերը ներկայացնէր այնպէս ինչ-պէս որ պէտք է, եւ վստահ եմ որ որոշ չափով դիւրութիւններ կը տը-ւէին։ Այսօր շատ մը հայ աշխատա-ւորներ զանազան պատճառներով կ'արձակուին իրենց գործէն. երթա-լիք երկիր չունինք։ Նահանգէ նա-հանգ փոխադրուելու արտօնութիւն չկայ. տեղին մէջ գործ գտնելու հը-նարաւորութիւն չկայ։ Այս բոլոր խո-ստութեանց առջեւ ի՞նչ կրնայ ը-նել հայ աշխատաւորը։ Անշուշտ պէ-տի մատնուի ծայրայեղ թշուառու-թեան եւ արդէն սկսած է աւերներ գործել։ Մեր իրաւասու մարմինները պէտք է աւելի լուրջ աշխատանք կա-տարեն եւ ազդու դիմումներ ընեն առ որ անկ է։ Մենք այս երկիրը չեկանք փոր մը հացի համար մեռնելու։

Պ. Մանուկեան

Հայավանական ձեռնարկագործ

«Հայ երգի օր»ը

— • —

Առանց չափազանցած ըլլալու կարե-լի է ըսել, որ հայ մշակոյթի ամե-նապատուաբեր ճիւղերէն մէկը, հայ երգը, Փարիզի մէջ ցարդ չտեսնուած եզանակով մը պիտի փայլի, Erard-ի սրահին մէջ, դեկտ. 8ի եւ 15 կիրակի օրերը։

Երտասարդ եւ արժէքաւոր երգա-հանին՝ Արայ Պարթեւեանի վառ ե-րեւակայութեան արդիւնքն է այդ «Օր»ը, ուր 30 հին եւ նոր հայ երգա-հաններու գործերը, անգամ մը եւս ցոյց պիտի տան ներկայ օտարներուն թէ այս աշխատասէր ժողովուրդը, հակառակ միշտ հալածական վիճակին կրցած է մեծ ազգերու պատիւ բերող մշակոյթ ստեղծել։

Զոյգ երգչախումբերու անդամ չեմ, բայց մօտէն հետեւող իրենց աշխա-տանքներուն, գիտեմ թէ ի՛նչ մաշող գործի մըն են լծուած Պարթեւեան եւ մօտաւորապէս 80 անդամները, մե-ծամասնութեամբ հաւկեստ աշխատա-ւորներ, որ կուգան հեռու արուար-ձաններէ, շատ անգամ երգի արժա-ղրուած քանի մը ժամերուն տեղ՝ կէս գիշերէն վերջ աշխատելու համար։ Մեր սիրելի Արամ — խատապահանջ արուեստագէտ — կարելի աշխատան-քը թափած է եւ կրնամ վստահեցնել, որ ներկայ պայմաններուն մէջ սիրող-ներու խումբէ մը կարելի չէ աւելի բան քամել։

Ծրխ յայտագիրը երաժշտական բու-րաստան մըն է։ Հոն պիտի ըլլան հայ-կական աղօթքը, հայկական օրօրը, այս չարքաշ ժողովուրդին աշխատան-քի եւ սիրոյ երգերը, եւ վերջապէս՝ Արմէններու ռազմական քայլերգը։

Գեղարուեստական վայելքի այս եր-կու հաղուագիւտ օրերուն, հայ երգի զօրաւոր թեւերուն վրայ մենք պիտի փոխադրուինք, հայրենի լեռներու, ծմակներու եւ պուրակներու մէջ, մեր ծալիկներու եւ հոգին հոտով գինով-նալու, Վարդապետին, իր արժանի նախորդներուն եւ յաջորդներուն հո-գիներն ու ձեռքերը համբուրելու։

Մեղք որ կարգ մը տարակուսանքներու պատճառով, հայկական տարազները չպիտի գան իրենց հաճելի երանգնե-րով գունաւորելու այս չքնաղ հանդէս-ները

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՍԱՒԱՅՆԱԿԻ ՕԺԱՆԴԱԿՆԵՐՈՒՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

Պոլսոյ Սաւաանակի Միութեան օ-ժանդակ մարմինները լուծուած են։ Այս առթիւ, Թուրքերէն «Թան» կը գրէ.— Սաւաանակի Միութեան վար-չական ժողովը որոշած է փոքրամաս-նութիւններու վերաբերեալ 1, 2 եւ 3 թիւ օժանդակները միութեան բուն կազմին մէջ առնել, տեսնուած ըլլա-լով որ անոնց առանձին կերպով աշ-խատիլը չիտակ չէ

Այս մասին տրուած որոշումը դեկտ. 1էն սկսեալ կը գործադրուի եւ նոյն օրը լուծուած են օժանդակներն ու անոնց կապուած յանձնախումբե-րը։ Օժանդակներու գործերը Իսթան-պուլի կեդրոնին պիտի յանձնուին եւ անկէ ալ պիտի բաժնուին Սաւաանա-կի Միութեան գաւառակներու մաս-նաճիւղերուն։

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉՈՒ ԱՄԻՆՉԻՆ ԿԸ ՏՕՆԵՆՔ

— • —

Հետեւեալ իմաստալից խորհրդա-ծութիւնները կ'արտատպենք Ամերի-կայի ռամկավարներու պաշտօնա-թերթին՝ «Պայքար»ի խմբագրակա-նէն (10 նոյ.).

— «Այսօր, կ'ուզենք սրտրաց եւ անկեղծ կերպով հայ ժողովուրդին ը-սել թէ ինչո՞ւ համար առանձին կը տօնենք Նոյ. Հայաստանի տարե-դարձը։

Ռամկավար Ազատական կուսակ-ցութիւնը հոյակապ հայրենիք մը-այն կը ճանչնայ եւ անոր ազգային իրականութեամբ կը խանդավառուի։ Մենք կը տօնենք Նոյ. Հայաստանի փրկութեան տարեդարձը եւ մեր ե-րախտագիտութիւնը կը յայտնենք անոնց, որոնք, Հայաստանի պար-տութենէն վերջ թրքական հորդանե-րու բռնած ճիրաններէն ազատեցին մեր բազմաչարչար հայրենիքն ու ժո-ղովուրդը։ Երախտապարտ ենք նաեւ Հայաստանի իշխանութեան՝ որ մեծ Սովետ Միութեան մէջ Հայաստանի ուրոյն, ազգային գոյութիւնը պահ-պանեց, եւ ապահովեց խաղաղութեան մէջ նորիրուելու ազգայնութեան վսեմ գործին։

Այսպէս կ'ըսեն սրտով Հայաստա-նը մենք սիրեցինք, որովհետեւ անոր պետական կեանքին մէջ տեսանք փա-ռաւոր ուժն ազգային վերելքի ապա-գային։

Դժբախտաբար սակայն, Ամերիկա-հայ գաղութին մէջ երեւան եկաւ հա-մայնավար տարր մը, որ հետզհետէ մուտք գործեց Հօկի եւ Պետ. Կարմիր Խաչի նման «անկուսակցական» մար-միններու մէջ, զանոնք առաւ իր հա-կակշիռին տակ, մինչեւ որ Հայաստա-նի օգնութեան համար կազմակերպը-ւած այս մարմինները Ամերիկայի մէջ ստանձնեցին դասակարգային հայրենիքի իրաւակարգին քարոզա-վութիւնը, որ պարզ խօսքով համայ-նավարութեան քարոզութիւն էր։

Երբ, տարի մը Նոյ. Հայաստանի տարեդարձը միասին տօնեցինք, վե-րոյիշեալ կազմակերպութեանց ներ-կայացուցիչները մասնաւոր խոս-տումներ տուին տարեդարձի տօնա-կատարութեան չխառնելու բոլշեւիկ-եան փրոփականտ, սակայն, անոնք ոչ միայն դրժեցին իրենց խոստում-ները, այլ կոմունիստ փրոփա-կանտ մղեցին այնպիսի խուժանավա-րական, անսանձ ցափտութիւններով որ, տօնակատարութեան վեհութիւնը կորսուեցաւ եւ ժողովուրդին մէջ յա-ռաջ եկաւ ընդհանուր դայթակղու-թիւն։ Աւելի վատն ալ պատահեցաւ, այս համայնավար տարրերը, Հա-յաստանի տարեդարձը միասին տօնե-լու առթիւ իրենց առջեւ գտնելով հոծ բազմութիւններ, առիթէն օգտը-ւեցան անարգելու յարձակումներ գոր-ծելու ռամկավար ազատական կու-սակցութեան վրայ։

Այս դժբախտ իրողութեանց լոյ-սով, մեր Կազմակերպականը որո-շեց այս տարի առանձին տօնել Նոյ. Հայաստանի տարեդարձը։ Այս որո-շումը չենք ուզեր փոխել, որքան ա-տեն որ Ամերիկայի Հօկը կը յամառի, խորհրդային իրաւակարգը պաշտպա-նելու պատրուակով կոմունիզմ քարո-զող բանուորականներու եւ ամէն տե-սակ բոլշեւիկներու հետ ճնշաւոր կազմելով համայնավարական փրո-փականտ մղել մեր հայ գաղութին մէջ, թոյլատրելով որ կոմունիստներ Հայաստանի տարեդարձը տօնելու պատրուակով, անսանձ խաթարեն նոյն իսկ տօնին ազգային նկարագի-րը։

Մենք չենք ճանչնար Ամերիկայի կոմունիստ կուսակցութեան պատկա-նող հայ հոսանքներ, անոնց գործու-նէութիւնը վնասակար կը նկատենք թէ Խորհրդային Միութեան, թէ Հա-յաստանի եւ թէ մեր ազգային հա-մայնքին գերագոյն շահերուն։

Այս տարի սակայն, Ամերիկայի Հօկին եւ Կարմիր Խաչի նախաձեռնու-թեամբ կազմուած տօնակատարու-թեան յանձնախումբը մեր կուսակցու-թեան պաշտօնական մարմնոյն դիմեց որպէսզի միասին կատարենք տարե-դարձի տօնակատարութիւնը։ Այս պա-րոններն անկեղծութիւնն ունեցան խոստովանելու իրենց ընկերներու կողմէ գործուած սխալները եւ մեզ վստահեցուցին թէ Հօկը մասնաւո-րապէս վերանորոգուած էր։ Անկեղ-ծօրէն մտածեցինք որ՝ ուրիշ գա-ղութներու մէջ գործող Հօկերու նը-ման, որոնց դէմ տարակուսութիւն չու-նինք, Ամերիկայի Հօկը արդեօք կը մխիթայն գործել իբրեւ չէզոք կոմունիստ մարմին, եւ ոչ թէ իբրեւ կոմունիստ իրաւակարգին պաշտպանը, գործ՝ որ բացառապէս կոմունիստ կուսակցու-թեան կը պատկանի։

Մեր կուսակցութեան պաշտօնեանե-րը տեսակցեցան Հօկի Կեդր. Վարչու-թեան հետ, եւ յստակ կերպով, մե-րինները ... Հօկի ներկայացուցիչներն յայտարարեցին թէ խորհրդային իրա-ւակարգի պաշտպանութիւնն Ամերի-կայի Հօկին ուղեգրած նպատակն է եւ չեն կրնար զայն փոխել։

Տօնակատարութեան յանձնախում-բին կողմէ մեզի ուղղուած պաշտօնա-կան նամակի մը մէջ, Հօկի եւ Պետ. Կարմիր Խաչի մարմինը որոշ կերպով գրեցին՝ թէ տարեդարձը միասին տօ-նող «բանուորական», «համայնական», հօ-կեան բոլոր տարրերու ներկայացու-ցիչներն ազատ էին իրենց մասնաւոր տեսակէտներուն համաձայն արտա-յայտուելու։ Ասիկա կը նշանակէր որ Հայաստանի տարեդարձի տօնակա-տարութեան բեմերը կրկին պիտի ծա-ռայէին բոլշեւիկեան քարոզութեան, բազմազանակ եւ այլազան ձեւերով, յառաջ բերելով բարեկամական խառ-նակութիւն մը։

Որքան ատեն որ Ամերիկայի Հօկը իր ուղեգծէն շեղած կը մնայ եւ կը գործակցի Ամերիկեան կոմունիստ կուսակցութեան պատկանող տարրե-րու հետ, ռամկավար ազատական կուսակցութիւնը անոր եւ իր կազմած «ճակատ»ին հետ գործ ու խօսք չի կը-նար ունենալ»։

Յեռեան Սեւարեկինցի Բաղիկը, տե-...ուրուած մէջնադի բլուրին վրայ, ... մէկ քանի համագիւղացիներով յա-...ն կրակ կը տեղայ յարձակող թշ-...ամիին վրայ։ Ցիւանի մօտ Թուրք ...ւելախումբը ահա կը մօտենայ Բա-...կի բռնած բլուրին, բայց ի՜նչ, քանի ...նի անգամ Բաղիկը միս մինակ ...եղլխի ճղնաժամային տագնապներ ...ացուցած եւ յաղթական դուրս եկած ...ան կը յաղթէ եւ այս անգամ ... ...կ, երկու, երեք, չորս, հինգ, ի-...րու եանէ կը գլորին Թուրք ձիա-...որները, Բաղիկի գնդակը երբեք չի ...իպիր եւ Թուրք հեծելազօրքը ամօ-...պարտ կը փախչի։ Ճամբան բաց-...ած էր, Բաղիկը գլուխը անցած իր ...ողովուրդին՝ ապահով իր նահանգի ...ամբան կը շարունակէ։

✕

Հազիւ Երեւան կամ Իրան հասած ...արձեալ Վան կը վերադառնանք։ Կր-...ին կը նահանջենք, կրկին կը դառ-...նանք Բայց Բաղիկը միշտ պատնէշին ...վրայ է եւ միշտ խիզախութեան, յան-...դգնութեան եւ զոհողութեան օրինակ ...կը դառնայ մեր բոլոր երիտասարդ ...կռուողներուն։

1918ի վերջին նահանջն է։ Վաս-...պուրականի ժողովուրդը եւ զինուած

մասերը երկու ուղղութեամբ կը նա-հանջեն։ Բերկրի - Երեւան եւ Կոտուլ - Իրան։ Բաղիկը կը գտնուի երկրորդ գծի վրայ։ Կոտուլի կիրճին մէջ Սմկօն իր աշիրէթով կը յարձակի ժողովուր-դին վրայ։ Հոն են Վասպուրականի լաւագոյն ռազմիկներն ու ղեկավար-ները։ Հոն է ծանր վիրաւոր վիճակի մէջ խրոխտ Լեւոնը, խիզախ Սաքօն - Մուրատը, Մոկացի Համբարձումը, յանդուգն Ազատը եւ մեր արիասիրտ Բաղիկը։ Պէտք է մինչեւ վերջին փամ-փուշտն ու վերջին զինուորը կռուիլ եւ ազատել ժողովուրդը։ Մեր հէք Բաղիկը տառապի կերպով կը գործա-դրէ այս հրամանը, Թաւած քարի մը ետեւ իր կորիւն Տիգրանին հետ անդա-դրում կերպով կը հնձեն թշնամի շար-քերէն։ Կը կրակեն մինչեւ վերջին փամփուշտը, վերջին բոպէին մայրե-րուն վրայ կը փշրեն իրենց այնքան սիրած հրացաններն ու կեանքը, եւ այդպէս արժանանալով հերոսութեան փառապսակին։ Բաղիկի անձնուրա-ցութեան գերագոյն օրինակը պէտի կրնա՞յ վառ պահել ազատագրական կռուողը օտար հորիզոններ թափառող այս երիտասարդ սերունդին մէջ.

Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

(Ռազմիկ)

ԾԻԾԱՂ

Փողոսիկը դարձեալ յանցանք մը գործած էր։ Հայրիկը բարկութեամբ, գաւազանը ձեռքն առած, քովը կը կանչէ եւ կ'ըսէ դաժան կերպով.

— Տօ՛, տղայ, հիմա ես քեզի ի՞նչ ընեմ այս գաւազանով.

— Ո՛հ, հայրիկ, եկուր այդ գաւա-զանով պառոյտ ելլենք։

ԾԻԾԱՂ

— Ձեր տիկինը այլ եւս չի նեղանար ձեր ծխելուն, ի՞նչ, խրատու հետ մի-աբանեցա՞ք։

— Այո՛, այլ եւս տիկինը չի նեղա-նար, ես ալ չեմ ծխեր այլ եւս։

ԾԻԾԱՂ

Դատաւորը 8 տարեկան տղայ մը հարցաքննելով

— Այս դրամապանակը գողցած պահուդ սանկ յուզումի պէս բան մը չզգացի՞ր

— Այո՛, տէր դատաւոր, վախցայ որ մէջը բան մը չեմ գտներ ...

Ոսկեձուկին մասին.—

— Կրնա՞ս ինծի ըսել, Կարօ, ի՞նչ ձուկ է այս։

— Այո՛, կրնամ, տուփէս հարստա-ցած ձուկ մըն է։

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆՁ-ՆԱՐԱՐԵԼ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿ-ՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ։

թահոյքէն, որոնց գումարին համար 70 միլիոն լիր յատկացուց անցեալ շաբթու:

*** Միւս կողմէ թերթերը կը գրեն թէ հաշտարար տրամադրութիւնները հետզհետէ ձեւ ու մարմին կ'առնեն Իտալիոյ մէջ: Առոյգ տեղեկութիւններ կը պակսին, սակայն կ'ըսուի թէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մասնագէտ խորհրդականները նուազագոյն ծրագիր մը մշակած են, Եթովպիան միջազգային հոգատարութեան ենթարկելու համար, գերակշռութիւն տալով Իտալիոյ, ինչպէս եւ կարգ մը հողեր՝ հիւսիսէն եւ արեւելքէն, պայմանաւ որ նաւահանգիստ մը յատկացուի Հապէշիստանի: Աշխատանքները կը շարունակուին այս ուղղութեամբ եւ մեծ յոյսեր դրուած են Պ. Լավալի եւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին յառաջիկայ տեսակցութեան վրայ, որ տեղի պիտի ունենայ շաբաթ օր:

ՀԱՊԷՇՆԵՐԸ ՄԱՔԱԼԷԻ ՎՐԱ՞Յ ԿԸ ՔԱԼԵՆ

Իտալական զեկոյց մը կը տեղեկացնէ թէ հապէշական կարեւոր համախմբումներ կը կատարուին դէպի Մաքալէ: Արդէն կ'երեւան յառաջապահները: Կը կարծուի թէ Ռաս Քասայի բանակն է որ կը շարժի, միացած ուրիշ ուժերու հետ: Ճակատամարտ մը մօտալուտ կ'երեւայ:

Հապէշական կառավարութիւնը պաշտօնապէս կը հաստատէ թէ Իտալացիները պարպած են Կորահայի եւ Կէրկօլուպի շրջանները: Իտալացիները կը շարունակեն հերքել: Իտալական ջոկատ մը թակարդը իյնալով հիւսիսային ճակատին վրայ, նահանջած է: 50 հոգի սպաննուած են:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՌԵՒԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ, դատական նախաբարը օրինագիծ մը կը մշակէ, աւելի խստացնելու համար մանուկներու առեւանգիչներուն դէմ սահմանուած պատիժները: (Այժմ առաւելագոյն պատիժը տասը տարի բանտարկութիւն է): Դատական քննութենէն երեւան ելաւ որ Բժ. Մալմէժաքի երախային առեւանգիչը ոչ թէ Ռօլան կը կոչուի, այլ Գլէման, եւ ուրիշ ոճիրներ ալ գործած ըլլալով, քանի տարի թիապարտութեան դատապարտուած էր Ռուանի մէջ, ի բացակայութեան:

12 ԺԱՄ ՏԵՒԵՑ Ցունաստանի 578 բանտարկեալներուն արձակումը: Վէնիզէլոս հաղորդած է թէ քաղաքական կեանքէ քաշուելով, կեանքին վերջին օրերը պիտի անցընէ Կրետէի մէջ, նոր ընտրութիւններէն յետոյ:

ՓՐՈՖ. ՇԱՐԼ ՌԻՇԷ, հռչակաւոր պատմագէտը, որ միեւնոյն ատեն փիլիսոփայ է եւ հեղինակ բազմաթիւ գործերու, մեռաւ 85 տարեկան հասակին մէջ: Ակադեմիային անդամ էր 1914էն ի վեր, իսկ նախագահ՝ գիտութեանց Ակադեմիային, 1933էն ի վեր: Արտացաւ հետաքրքրութեամբ հետեւած է նաեւ հայկական դատին:

ԱՆԳԼԻՈՅ Թագաւորին քոյրը, իշխանուհի Վիքթորիա, 67 տարեկան, մեռաւ առջի օր, բայց խորհրդարանին բացումը ոչ թէ յետաձգուեցաւ, այլ տեղի ունեցաւ կարճ հանդիսաւորութեամբ: Գահաճառը կարդաց լորտ մը: Ցետոյ խօսեցաւ վարչապետը, պարզելով ներքին եւ արտաքին քաղաքականութիւնը:

Տէր եւ Տիկին Ներսէս Ալլահվերտեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Բարսեղ Ալլահվերտեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Հրանտ Ռենանեան, Օր. Փառանձեմ եւ Թագուհի Ալլահվերտեաններ (Ամերիկա), Պ. Կարպիս Ալլահվերտեան եւ ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, զոքանչին, մեծ մօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ***ԹԵՐԵԶԱ ԱԼԼԱՀՎԵՐՏԵԱՆԻ***

դառնագին մահը որ տեղի ունեցաւ դեկտ. 3ին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ 6 դեկտեմբեր, Ուրբաթ առաւօտ, ժամը 10ին, Ալֆորվիլի Հայոց եկեղեցիին մէջ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի Ներկայս իբր այդ Ընդունել:

ԵՐԵԿՈՅԹ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ *ՍԱՂՆՈՑ ՋՈՐԻ (Գիւղեր) ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*

7 դեկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆի սրահին մէջ 3, Rue Pierre Curie K. Bicêtre. Մէթրօ՝ Porte d'Italie:

Կը խօսի՝ Պ. ՍԱՍՈՒՆԻ

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին՝ Պ. Ա. Եանն (ութ) Օր. Մարգրուհի *(երգ)*. Պ. Գմլէթեան *(երգ եւ արտասանութիւն)*:

Հայկ. եւ եւրոպ. պարեր. Կը նուագէ *Կիլիկիա նուագախումբը*:

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով: Մուտք 4 եւ 3 ֆրանք

Ապահովեցէք ձեր տոմսակները նախօրօք:

"ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐԸ"

Կիրակի 8 եւ Կիրակի 15 Դեկտեմբեր 1935, կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30ին

Salle ERARD, 13, Rue du Mail (Métro: Bourse & Sentier)

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ***ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ*** ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

ղեկավարութեամբ ***Ե. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ***

Կը մասնակցին.— *ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ, ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ, ԳԷՈՐԳ ՍԻՆԱՆԵԱՆ, ԱՒԵՏԻՍ ՓԷՉԷՃԵԱՆ.*

Պիտի երգուին եւ նուագուին Հայաստանի եւ գաղութներու հայ 30 երգահաններու գործերը

Հովանաւորող մարմին.— Տիկիններ՝ Պ. Էսմէրեան, Մառի Կիւլպէնկեան, Լ. Կիւմիւշկէրտան:

Պարոններ՝ Զարեհ Պէյ Նուպար, Վահան Էսմէրեան, Շաւարշ Միսաքեան, Արշակ Չօպանեան, Տօքթ. Գալճեան:

Հայ կեանքի մէջ առաջին անգամն է որ կը կազմակերպուի նման երաժշտական տօն մը: Կը հրաւիրուի ամբողջ փարիզի հայգաղութը, որուն գոհացում տալու համար համերգը պիտի տրուի երկու անգամ, յայտագրի մասնակի փոփոխութեամբ:

Փութացէք այժմէն ապահովել ձեր տոմսերը որոնց թիւը սահմանափակ է: Կարելի է հայթայթել Հրանտ - Սամուէլ գրատունէն 51, Rue Mr. le Prince.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Գնուած իւրաքանչիւր տոմս արժէք ունի իր թուականին համար միայն: Փոփոխութեան պարագային պատասխանատուութիւն չընդունիր:

Գիներ՝ Reservé 20, Orchestre 15, Fauteuil 10, Balcon 10 եւ 7.50 ֆր:

Հ. Ց. Դ.

Փարիզ

ՍԷՆ-Թ-ԳՈՒԱ-ՊՈՂՈՆԻԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի Բ. դասախօսական ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի ընկեր ՌՈՒԶԱՆ: Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ յեղափոխական աշխատանքները (Բ. մաս): Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները

ՎԱՐԴԱՆ Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Կիր. կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30ին ընկեր Ճիհանեանի բնակարանին մէջ, Անուվիլ լէ Կոնէս: Կը հրաւիրուին Հրայր, Ռազմիկ եւ Ցաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

Դիւան

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէին ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Քուր Լաֆայէթ, Զարդարեան գրադարանին մէջ:

ՍԷՆ-ԼՕՒ (Մարսէյլ) Ակնունի *Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին գրադարանին մէջ:*

ԼԻՈՆԻ Հ. Յ. Դ. Զարդարեան *գրատունը 181 Քուր Լաֆայէթ, բաց է հանրութեան առջեւ Եշ. եւ Ուրբաթ օրերը երեկոյեան ժամը 8.30էն մինչեւ 10: Իսկ Կիրակի օրերը առաւօտեան ժամը 9-12:*

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ ՓԼԱՍ ՏԷ ՖԷԹԻ ՄԷՋ

— • —

Ընդառաջ երթալով հայ ծնողներու խնդրանքին Դեկտ. 1ին տեղի ունեցաւ բացումը Գողթան մանկապարտէզի, 45, rue du Pré St. Gervais *շէնքին մէջ, Փարիզ* (19): *Փակին խորը:*

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Հինգշաբթի եւ Կիրակի *օրերը:*

Արձանագրութեան համար դիմել դասաւանդութեանց օրը վերի հասցէին, իսկ միւս օրերը Տիկին ՔՐՄՈՅԵԱՆի, 39, rue Compans, առաջին յարկ. Փլաս տէ Ֆէթի մեթրոյին մօտ:

---

50 մէթր հեռու Իշիի կայարանէն եւ 28 եւ 32 թիւ հանրակառքերու կայարանէն, վարձու են (tout confort) յարկաբաժիններ, 1 փիէսնոց 2000 եւ 3 փիէսնոց **2300** ֆր. Եարժ. շոգիած միասին:

Աժան գինով երկու խանութներ. դիմեցէք տեղւոյն վրայ, 72 Bld. Rodin, à Issy-les-Moulineaux.

Raki "ERIVAN"

ԵՐԵՒԱՆ օղին, որ ծանչցուած է իր առաջնակարգ յատկութեամբ, օղիներու մէջ ամէնէն նախընտրելի մեծ վաճառանիշը կը ներկայացնէ:

ԵՐԵՒԱՆ օղին արտադրուած է թարմ մրգով, բնական անխառն խաղողի գինիով, խաղողի հիւթով, որոշ միջոցներ, ու լոյսով ամէն քաղաքացիին գինը ըլլալը:

Պահանջեցէք, փնտռեցէք ԵՐԵՒԱՆ օղին Մեծաքանակ գնումներու համար՝

Արտօնատէր

S. A. GRANDES DISTILLERIES PEUREUX

46, Bld. des Vignes, Marseille

Tél. Colbert 58 - 10

Նաեւ DISTILLERIE VIAL

18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)

Tél. Plaine 09 - 95

Լիոնի եւ Շրջաններու ներկայացուցիչ՝

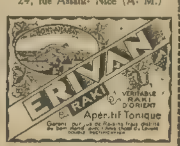
D. N. BAHADOURIAN

82, Rue Séigne. Lyon (Rhône)

Նիսի եւ Շրջաններու ներկայացուցիչ՝

M.M. H. Khatchadourian et Danielian

24, rue Assalu. Nice (A. M.)

ԱՐԱՄ ԽՆՏԱՄԵԱՆ

PHOTO MASSIS

15 Bd DE STRASBOURG PARIS X° PROV 68-27

Maison KHENDAMIAN

ԱՄԵՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ԶԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՌԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք: ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն, քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի՝ 12ը 125 ֆրանք:

Carte d'identité ի նկարներ՝ 12 հատը 16 ֆր., 6 հատը 7 ֆր.

CAVE

ԽՆԱՑՈՂՈՒԹԻՒՆ, ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆ, եւ ԱՊՍՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ԱՐԱԳ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

կը հայթայթենք՝ *նշանտուքի, հարսնիքի կնունքի, հանդէսներու եւ տօնակատարութեանց* համար ամէն տեսակ առաջնակարգ Նպարեղէններ եւ ըմպելիներ (apéritifs, liqueurs, mousseux, champagne, օղի եւ յայտնի վաճառանիշով գինիներ):

Հեռաձայնեցէք *ՔԷՕԼԷԵԱՆ*, **Charlebourg: 20-69** եւ անմիջապէս ձեր ցոյց տուած հասցէին պիտի ղրկուին ձեր ապսպրանքը մեծաքանակի գինով եւ չսպառուածները ետ առնելու պայմանաւ:

Հասցէ՝ **KEULEYAN**

85, Rue des Chambards.

Bois-Colonbes, (Seine.

Etude de M° BERNARD WAHÉ

(16 ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'Ecole des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

Procédure Générale.

150, Rue Lafayette — **Tél. Nord 66 - 62**

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19: Նաեւ ժամադրութեամբ

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Ամէն ինչ եղածին պէս պէտք է մնայ, ըսի. ոստիկանութիւնը պէտք է տեսնէ գինքը ինչպէս որ է հիմա...

Հազարապետը հասկցաւ թէ ինչ ըսել կ'ուզէի: Արտայայտութիւն չկար անոր դէմքին վրայ, բայց յայտնի էր որ շատ յուզուած էր: Քարտուղարն ալ մօտեցեր էր մեզի եւ իր բարեկամին ուսին վրայէն դիակը կը դիտէր:

— Սարսափելի է, ըսաւ ան՝ ցած ձայնով:

Ինքզինքը գտած էր այլեւս, ակնոցը հանեց եւ սկսաւ սրբել, նշմարեցի որ ձեռքերը կը դողային:

— Գողութիւն, կարծեմ, ըսաւ ան, բայց գողը ինչպէ՞ս ներս մտեր է, պատուհանէ՞ն, բան մը վերցուցե՞ր է ...

Գրասեղանին մօտեցաւ:

— Կը կարծէ՞ք թէ գողութեան հետեւանք է, հարցուցի.

— Ուրիշ ի՞նչ կրնայ ըլլալ. անձնասպանութիւն կարելի չէր, որքան գիտեմ...

— Մարդ ինքզինքը այս ձեւով դաշունահար չի կրնար ընել, բացատրեցի վստահ շեշտով մը. կատարուածը սպանութիւն մըն է, բայց շարժառի՞թը...

— Էքրօյտը թշնամի չունէր երբեք, մէջ ինկաւ հազարապետը. գողութեան հետեւանք է, կասկած չկայ. բայց ի՞նչ գողնալու եկեր են, ամէն բան իր տեղն է...

Հազարապետը չորս կողմը նայեցաւ. Բէյմընտ գրասեղանին թուղթերով զբաղած էր:

— Պակաս բան չկայ եւ դարակներուն ալ ձեռք դպցնող չէ եղած, դիտել տուաւ քարտուղարը, շատ խորհրդաւոր բան է...

— Այստեղ, գետինը քանի մը նամակներ կան, ըսաւ Փլընթ:

Վար նայեցայ. երեք, չորս նամակներ կային այնտեղ, Էքրօյտ՝ ինքը նետած էր զանոնք իրիկունը:

Սակայն Տիկին Ֆէրրըրսին նամակը պարունակող կապոյտ պահարանը անյայտացեր էր: Բերանս բանալու վրայ էի, երբ լսեցի փողոցին դրան զանգակը: Քիչէն քանի մը շշուկներ հասան ականջիս: Ցետոյ ներս բերաւ ոստիկանապետն ու ոստիկան մը:

— Բարի երեկոյ պարոններ, ըսաւ ոստիկանապետը. շատ կը ցաւիմ. ի՞նչ լաւ մարդ էր մեր Էքրօյտը. Փարքըր կ'ըսէ թէ սպանութիւն է. արկած կամ անձնասպանութիւն չի կրնա՞ր ըլլալ, բժիշկ...

— Ոչ:

— Օհ, ուրեմն, գէշ լուր...

Ոստիկանապետը դիակին քովը եկաւ:

— Շարժեցի՞ք զինք, հարցուց խստօրէն:

— Ոչ, միայն մեռած ըլլալը ստուգելու համար թեթեւ քննութիւն մը կատարեցի...

— Ու ոճրագործը կ'երեւի դուրս է — առ այժմ, անշուշտ. լաւ, հիմա բոլորս տեսնեմ... մարմինը ո՞վ գտաւ...

Պէտք եղած մանրամասնութիւնները տուի իրեն:

— Հեռաձայն եկաւ, ըսիք, ծառա՞ն էր խօսողը...

— Ես հեռաձայն չըրի, ըսաւ Փարքըր, ամբողջ իրիկունը հեռաձայնին քովն անգամ չգացի. անոնցինն ալ գիտեն...

— Շատ զարմանալի է. Փարքըրին ձա՞յնն էր, բժիշկ...

— Չէ, ուշադրութիւն չըրի, այնքան ապահով թուեցաւ որ...

— Բնականաբար... ուրեմն, հոս եկաք, դուռը կոտրեցիք եւ խեղճ Էքրօյտը գտաք այս վիճակին մէջ, որքա՞ն ժամանակ առաջ մեռած կրնար ըլլալ, բժիշկ...

— Առնուազն կէս ժամ, թերեւս աւելի...

— Դուռը ներսի կողմէն կղպուած էր ըսիք. իսկ պատուհա՞նը...

— Ես՝ ինքս գոցեցի Պ. Էքրօյտի խնդրանքով:

Ոստիկանապետը պատուհանին մօտեցաւ ու ետ հրեց վարագոյրը:

— Հիմա բաց է սակայն...

Իրաւ ալ պատուհանին վարի մասը ամբողջութեամբ վեր քաշուած էր: Ոստիկանապետը գրպանէն ելեկտրական փոքրիկ լապտեր մը հանեց ու ուշով քննեց պատուհանին դուրսի մասը.

— Այս տեղէն դուրս ելեր է, յայտնի է եւ այստեղէն ալ ներս մտեր է... Լապտերին զօրաւոր լոյսին տակ կարելի էր որոշապէս տեսնել ոտքի հետքեր: Չգախէժով շինուած կօշիկի մը հետքերն էին անոնք եւ անոնց ուղղութիւնը ցոյց կու տար թէ մէկը ներս մտեր եւ դուրս ելեր է:

— Շատ պարզ է, ըսաւ պաշտօնեան. կարեւոր առարկաներ պակա՞ս են...

— Առայժմ չենք գիտեր, պատասխանեց քարտուղարը. Պ. Էքրօյտը արժէքաւոր բաներ չէր պահեր այս սենեակին մէջ:

— Օհ, ուրեմն մարդը բաց պատուհան մը տեսեր է, ներս մտեր է ու տեսեր է որ Պ. Էքրօյտը նստած է... թերեւս կը քնանար... դաշոյնով զարկեր է կռնակէն եւ յանկարծ ինքզինքը կորսնցնելով փախուստ տուեր է... բայց ձգած հետքերը շատ որոշ են եւ կարծեմ առանց դժուարութեան պիտի կրնանք օձիքէն բռնել... Կասկածելի անծանօթներ տեսա՞ծ էիք վերջերս այս կողմերը...

— Օհ, բացագանչեցի յանկարծ:

— Ի՞նչ կայ, բժիշկ ...

— Այս իրիկուն տանը պարտէզին դուրս ելած ատենս անծանօթ մէկու մը հանդիպեցայ... մարդը Ֆերնլի փարքին ճամբան հարցուց...

— Ժամը քանի՞ն ատեններ.

— Ճիշդ ինն էր, երբ պարտէզին դուռը կը քաշէի լսեցի ժամացոյցին զանգը.

— Կրնա՞ք նկարագրել այդ անծանօթը...

Նկարագրեցի կրցածիս չափ.

— Այդ տեսակ մէկը փողոցին դուռէն ներս եկա՞ւ, հարցուց ոստիկանապետը Փարքըրին.

— Ոչ, պարոն. ո եւ է մէկը չեկաւ ամբողջ իրիկունը...

— Իսկ տունը ետեւի կո՞ղմէն...

— Չեմ կարծեր, պարոն, բայց երթամ հարցնեմ...

Ծառան դրան մօտեցաւ, բայց ոստիկանապետը կեցուց զայն.

(Շար.)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ», Փարիզի եւ Պոլսոյ Ցեղանի թիւ 1

Պ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.206

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ
6
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI
6 Décembre
1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2980

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԽԼԹ ՄԸ, Ե՛ԼՔ ՄԸ...

Անցեալ օր առիթ ունեցանք Փարակուէյի խնդիր մը պարզելու,— նոր գրասենեակի մը ազդը, որ հրապուրիչ առաջարկներ կը ներկայացնէ, հողագործներ եւ բանուորներ ճարելու համար այդ հեռաւոր երկրին (20-25 օրուան ճամբայ):

Երէկ, արհեստաւորներու ինքնութեան թուղթի օրէնքին առթիւ, յիշեցուցինք չարք մը տարրական պարտականութիւններ, մասնաւորապէս մեր խօսքն ուղղելով Միացեալ Ցանձնաժողովին:

Այս երկու խնդիրները եւ ուրիշ հոգեր կրկին մեր առջեւ կը դնեն չարաչարափ հարցականը,— Ի՞նչ ընել, ի՞նչպէս կազմակերպել գաղութներու ինքնապաշտպանութիւնը, սկսելով այս քաղաքէն:

Լման տասը տարի է որ կ՚արծարծուի այս հարցը, առանց հաճոյատարխան լուծում մը գտնելու:

Եւ չափազանցութիւն չէ չեշտել թէ՝ աւելի ետ գացինք տասը տարուան ընթացքին: Ետ՝ մասնաւորապէս հոգեբանութեան եւ մթնոլորտի տեսակէտով:

Արդարեւ, տասը, գոնէ հինգ — վեց տարի առաջ աւելի նպաստաւոր էին պայմանները, եւ աւելի պայծառ՝ տրամադրութիւնները:

Տարիներու անհոգութիւնները, պայքարներն ու յարաճուն տագնապները այսօր ստեղծեր են մթնոլորտ մը, որ յաճախ չնչահեղձութիւն կը պատճառէ:

Եւ սակայն, ոչ մէկ չքմեղանք՝ աւելի երկարաձգելու համար այս անտանելի կացութիւնը:

Եթէ ապրելու եւ դիմանալու պայքար է որ կը մղենք, եթէ առաւել չարիքները պակսեցնելու հոգն է որ կը չարչրկէ բոլորիս միտքը, պարտաւոր ենք անկարելին փորձել եւ ելք մը գտնել: Ուրիշ խօսքով, կազմակերպել գաղութին կեանքը, սահմանելով պարտականութիւններն ու իրաւունքները:

Կը կարծենք թէ աչքէն մինչեւ ձախ՝ գոնէ սկզբունքով համամիտ են այս պահանջին:

Տարբերութիւնը աչքի կը զարնէ ձեւերու մասին: Եւ դժբախտաբար այդ է որ կը թանձրացնէ մթնոլորտը, դուռ բանալով անվերջանալի ճամարտակութեանց:

Հիմանք մը, ամէկավար, ամուր կառչած անշարժութեան ձեւերուն, գործ կը խանգարէ իր կղերապետութեամբ, եւ յանախ «սաղրթած»ով (Մարսէյլ):

Հնչակեանները, հին թէ նոր, երբեք մէջտեղ չեկան իրենց ազգային կերպարանքով, եւ գխտակցաբար կամ անգիտակցաբար կը պարէզ բացին միջանկեալ տարրերու:

Իսկ այն որ կը կոչուի չէզոք բազմութիւն, կա՛մ տունէն դուրս չելնէր, եւ կամ այնպիսի դիրք մը կը բռնէ որ չես գիտեր թէ ի՛նչ կ՚ուզէ:

Աւելորդ է խօսիլ ուրիշ գոյնզգոյն խմբակներու, «կեդրոն»ներու, «խորհուրդ»ներու, «ճակատ»ներու եւ մնացեալի մասին:

Անոնք վաճառանիշեր են, որոնք պարբերաբար կը կայծկլտան ժամավաճառ «աֆիշ»ներու պէս, առանց իրական հետք մը ձգելու, կամ ձգելով միայն պղտոր հետքեր:

Կը մնայ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Տարիներէ ի վեր, վերջին արտագաղթի սկիզբէն իսկ յարատեւօրէն կառչած գաղութներու կազմակերպութեան բանաձեւին, իր կուսակցութիւնը ձիգ թափեց, պարտք սեպեց փորձել բոլոր ձեւերը, ելքի մը յանգելու համար, բայց չհասաւ իր նպատակին:

Ճիշդ է, որոշ յաջողութիւններ ունեցաւ: Օրինակ, Մարսէյլի մէջ, ուր իր ճիգերուն շնորհիւ է որ մինչեւ այսօր ալ կը տեւէ կազմակերպութեան կորիզ մը: Զանազան վրիպումներ կամ թերութիւններ չեն կրնար հերքել բուն իրականութիւնը:

Եւ նորէն Դաշնակցութիւնն է ամէնէն ամուր նեցուկը զանազան քաղաքներու Ազգ. Միութեանց, աջակցութեամբ համակիր կամ սրտացաւ անկուսակցականներու: Եթէ այսօր ունինք ծաղկոցներ ու դասընթացքներ, անոնց մեծ մասը արդիւնք են Դաշնակցութեան ուղղակի կամ անուղղակի գործունէութեան:

Բայց ամէնէն առաջ Դաշնակցութիւնը ինքն է դժգոհ՝ եղած արդիւնքէն: Կատարուածը հազիւ լիճ մը կը կազմէ բազմակողմանի պահանջներու ծովու մը մէջ:

Եթէ Դաշնակցութիւնն ալ մեղքեր ունի այս կացութեան հանդէպ, դժուար չէ քննել: Բայց մեղքերու քննութի՞ւնն է որ պիտի լուծէ հարցը, թէ օրուան պահանջներուն թելադրած պարտականութիւնը:

Իսկ այդ պահանջները այնպիսի աստիճանի մը հասած են որ, եթէ քանի մը տարի ալ շարունակուի այս ճամբան, հետեւանքը պիտի ըլլայ կազմալուծում, արկածալի եւ թերեւս անդարմանելի:

Կը կարծենք թէ միայն այս չարաշուք հեռանկարը բաւական է, բոլոր սնոտի վէճերն ու կանխակալ կարծիքները մէկդի նետելու եւ անմիջապէս գործի ձեռնարկելու համար:

Մնաց որ, անհրաժեշտ չէ սպասել վաղուան, գալիքին: Այն ինչ որ կը պարզուի ամէն օր, բոլորիս աչքին առջեւ, քարերն անգամ պիտի սարսէր:

Կարելի՞ է գտնել ճամբան, այս համատարած թոհուբոհին մէջ:

Մեր կարծիքը դրական է, կը բաւէ որ ոչ բանգիտութեան մարդիկները կրկնուին, ոչ ալ նախապաշարումներն ու հաւատաքննութիւնները չփոթուին բանաձեւերու հետ:

Ամէն բանէ առաջ՝ պարտականութեանց գիտակցութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ ՊԻՏԻ ՎՃՌՈՒԻ ԱՅՍՕՐ

Արմատականներուն չորս ծանրակշիռ պայմանները

Յոռետեսութիւնը չէ փարատած տակաւին

Երեսփ. ժողովին երեքշաբթի օրուան փոթորկալի նիստէն վերջ, որուն մանրամասնութիւնները հաղորդած էինք երէկ, վիճաբանութիւնները ընդհատուեցան: Չորեքշաբթի ամբողջ օրն անցաւ զանազան խմբակցութեանց եւ մասնաւորապէս ձախակողմեան հոսանքներու խորհրդակցութիւններով, որոնք շարունակուեցան երէկ եւս: Կացութեան բանալին կը գտնուի արմատականներուն ձեռքը եւ յոռետեսութիւնը չէ փարատած տակաւին: Արմատական երեսփոխանները իրենց ժողովին մէջ մշակեցին չորս ծանրակշիռ պայմաններ, որոնք Պ. Լավալի հաղորդուեցան անմիջապէս, Պ. Էռիոյի միջոցաւ: Վարչապետը միայն սկզբունքով հաւանութիւն յայտնեց, շարք մը առարկութիւններ ներկայացնելով: Եթէ համաձայնութիւն չգոյանայ, արմատականները կա՛մ կառավարութեան դէմ պիտի քուէարկեն, եւ կամ ձեռնպահ պիտի մնան: Երկու պարագաներն ալ կրնան ազդել դահլիճը կամ առնուազն խախտել անոր դիրքը: Միւս կողմէ, արմատականներն ալ երկու մասի բաժնուած են, եւ նոր անակնկալներ կրնան պատահիլ, քանի որ երէկ վերսկսան երեսփ. ժողովին վիճաբանութիւնները: Չորեքշաբթի օրուան խորհրդակցութեանց առթեն, 150 արմատական երեսփոխաններէն ներկայ էին միայն 60 հոգի, մեծ մասով անոնք որ կառավարութեան ի նպաստ քուէարկած էին անցեալ շաբթու: Կուսակցութեան ձախ թեւին պատկանողները նոյնիսկ նեղութիւն չէին կրած ներկայ ըլլալու: Չափաւորներու խորհրդակցութեան առթեն, Էռիօ ուժգնօրէն միջամտելով, նորէն սպառնաց թէ պիտի հրաժարի դահլիճէն, միւս արմատական նախարարներուն հետ, եթէ ելք մը չգտնեն:

Ահաւասիկ արմատականներուն առաջարկած չորս պայմանները.—

1. Տարին չլրացած երեսփ. ժողովին եւ ծերակոյտին քուէարկել տալ Շօվէնի տեղեկագիրը, որ միջոցներ կը սահմանէ փողոցային ցոյցերու խափանման համար, հաւաստիք տալով թէ կառավարութիւնը ի հարկին պիտի լուծէ խռովարար (փաշական) կազմակերպութիւնները, հրամանագիր — օրէնքով մը, խորհրդակցելով պետական խորհուրդին հետ եւ ոչ թէ դատարան յանձնելով:

2. Կառավարութիւնը պէտք է միեւնոյն յանձնառութիւնն ստանձնէ օրէնք մը քուէարկելու եւ աւելի խստացնելու համար զէնքերու շինութեան, վաճառման եւ ստացման կանոնները, նկատի առնելով նաեւ պահեստի սպաները:

3. Շրջուն պահակներու (կարտ մօպիլ) հաւաքման եւ գործածութեան իրաւասութիւնը, որ կը պատկանի զինուորական նախարարութեան, պէտք է յանձնել ներքին նախարարութեան, որպէսզի իւրաքանչիւր նահանգապետ շրջուն պահակներ ունենայ իր տրամադրութեան տակ, խռովութեանց առթեն, առանց զինուորական իշխանութեանց դիմելու: Յետոյ պէտք է 5000 պահակներ եւս աւելցնել եղածին վրայ:

4. Կառավարութիւնը պէտք է միջոցներ ձեռք առնէ, որպէսզի անմիջապէս դատարան յանձնուին անոնք որ սպանութեան հրաւէր կ'ուղղեն մամուլով կամ բեմով:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Պ. Լավալ մասնաւորապէս առարկած է Գ. կէտին դէմ, դիտել տալով թէ շրջունպահակները զինուորական մարմին ըլլալով, դժուար է զատել զինուորական նախարարութենէն: Բայց հաւաստած է թէ տրամադիր է միջոցներ խորհիլ, որպէսզի շրջուն պահակները աւելի դիւրութեամբ դրուին նահանգապետներու տրամադրութեան տակ, երբ հարկը պահանջէ:

Արմատականները իրենց երէկուան ժողովին մէջ պիտի քննէին վարչապետին առարկութիւնները: Երէկ վերսկսան երեսփ. ժողովին վիճաբանութիւնները, ինչպէս բսինք: Վարչապետն ալ իր կարգին խորհրդակցութիւններ կատարեց զինուորական եւ դատական նախարարներուն հետ, առաջարկուած պայմաններու մասին:

Մ. Նահանգները կ'արգիլեն քարիւղի արտածումը

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ առանց սպասելու Ազգերու Դաշնակցութեան որոշման, Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը որոշած է արգիլել քարիւղի, պղինձի, բամպակի եւ ուրիշ նիւթերու արտածումը դէպի Եթովպիա եւ Իտալիա, եթէ խորհրդարանը չփոխէ չէզոքութեան օրէնքը: Այս որոշումը անուղղակի հետեւանքն է այն լուրին զոր հրատարակեր էինք երէկ եւ որուն համաձայն Սթէնտըրտ Օյլը գաղտնի համաձայնութիւն մը կնքած է Իտալիոյ հետ, քարիւղ ճարելու համար Ռումանիայէն, Հունգարիոյ եւ Աւստրիոյ ճամբով: Այս լուրը կրկին հերքուեցաւ քարիւղի ընկերութեան կողմէ, բայց հաւատացող չկայ: Ամերիկեան կառավարութիւնն ալ անգիտանալ կը ձեւացնէ: Խնդիրը այն է որ եթէ կառավարութիւնն ալ արգիլէ, Սթէնտըրտ Օյլը լայն միջոցներ ունի քարիւղ հայթայթելու Մ. Նահանգներէն դուրս, ի սփիւռս աշխարհի հաստատուած գործարաններէն: Բացի Ռումանիայէն, ընկերութիւնը հարուստ շտեմարաններ ունի Արժանթինի, Պոլիվիոյ, Քանատայի, Լեհաստանի, Քոլոմպիայի, Ճավայի, Մեքսիկայի, Փէրուի, Սումաթրայի եւ Վենեզուէլլայի մէջ:

*** Ու. Ռիքէթ, քարիւղի հռչակաւոր գործակալը, որ մեծ աղմուկ հանեց անցեալ օգոստոսին, քարիւղի մենաշնորհ մը ըստանալով Եթովպիոյ մէջ, առջի օր Լոնտոնէն օդանաւ նստաւ եւ մեկնեցաւ եւ թռաւ Հռոմ, ուրիշ գործեր եփելու համար: Գործակալը բոլորովին գաղտնի կը պահէ իր ծրագիրները: Ոչ եւ է յայտարարութիւն չըրաւ ոչ Լոնտոնի մէջ, ոչ ալ Պուրժէի օդակայանին: Միեւնոյն ատեն զրոյց կը շրջէր թէ Եթովպիա պիտի երթայ, բայց իր պաշտօնեաները հերքեցին:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Անդրանիկի յուշարձանին շինութեան համար «Յառաջ»ի կը ղրկենք 243 ֆրանք, զոր հանգանակեցին Առնուվիլի մեր հայրենակիցներէն Պ. Օննիկ Ֆէտեանի թաղում, Անդրանիկի մկրտութեան հանդէսին մէջ: Ահաւասիկ մասնակցողներուն անունները.—

	Ֆրանք
Ֆէտեան ընտանիք	56
Սարգիսեան եղբարք	50
Տէր Յարութիւնեան եղբարք	50
Տէր եւ Տիկին Յ. Պետիկեան	20
Խաչիկ Մկրտիչեան	20
Տէր եւ Տիկին Կ. Երանեան	15
Պ. Կարապետ Ոսկանեան	10
Պ. Գրիգոր Սողոմոնեան	10
Պ. Ստավրօ Միխայէլիտիս	5
Պ. Աբրահամ Յարութիւնեան	5
Պ. Արսէն Թագւորեան	2
Գումար՝	243
Դեկտեմբեր 4ի գումարը՝	110
Ընդհ. գումար՝	353

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ.Ի ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

	Ֆրանք
Յակոբ Գիսիկեան, Էփինէ	50
Նախորդ գումար	952
Ընդհ. գումար՝	1002

ՀԱՊԷՇ ԻՇԽԱՆ ԿՈՒՔՍԱ որ Մաքալէի բանալիները յանձնեց Իտալացիներուն

Մեծ ճակատամարտ սկսա՞ծ է

Վերջին հեռագիրներու համաձայն կատաղի կռիւ մը սկսած է Մաքալէի հարաւակողմը, նախաձեռնութեամբ հապէշական բանակին: Կը կարծուի թէ Հապէշները կ'ուզեն դէպի հիւսիս քալել, իտալական ուժերը պաշարելու համար: Իտալական հրամանատարութիւնը կարեւոր դէպք մը չի հաղորդեր: Հռոմ հասած լուրերու համաձայն բացարձակ հանդարտութիւն կը տիրէ 36 ժամէ ի վեր: Կը կարծուի թէ իտալական հրամանատարութիւնը առ այժմ թուլցուցած է իր զինուորական գործողութիւնները, սպասելով դիւանագիտական բանակցութեանց ելքին:

*** Զրհեղեղային անձրեւներ տեղացին Ատտիս - Ապէպայի մէջ, ինչ որ անսովոր է այս եղանակին համար: Կայսրուհին, գահաժառանգը եւ հազարի չափ երեւելիներ երեքշաբթի առտու մայր եկեղեցի երթալով, ներկայ եղան Ս. Գէորգի յիշատակին նուիրուած տօնակատարութեան: Հապէշները անկեղծօրէն կը հաւատան թէ այդ սուրբին կը պարտին իրենց անցեալ յաղթանակները եւ թէ այս անգամ ալ սուրբը պիտի օգնէ իրենց, ջախջախիչ յաղթանակ մը տանելու համար: Գահաժառանգը սպիտակ ձորի մը նստած, պտոյտ մը կատարեց ժողովուրդի ծափերուն մէջ:

ԱՆԳԼԻԱ ԱԽԵԼԻ ՀԱՇՏԱՐԱՐ Կ'ԵՐԵՒԱՅ

Սըր Ս. Հօր եւ Մուսոլինի պիտի տեսակցին...

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարը տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Պ. Մուսոլինիի հետ, Զուիցերիոյ կամ հիւսիսային Իտալիոյ մէջ, իր արձակուրդի ընթացքին: Այս առթիւ իրազեկներ նորէն կը հաւաստեն թէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեանց մասնագէտներուն մշակած միջին ծրագիրը պիտի քննուի շաբաթ օր, Պ. Լավալի եւ Սըր Ս. Հօրի կողմէ: Յետոյ անմիջապէս Հռոմ պիտի հաղորդուին նոր առաջարկները: Միեւնոյն ատեն անպաշտօն բանակցութիւններ կը կատարուին Փարիզի եւ Հռոմի միջեւ, անգլիական եւ իտալական տեսակէտները հաշտեցնելու համար: Երբ ճամբան բաւական հարթուի, պիտի առաջարկուի զինադադար մը կնքել, միեւնոյն ատեն դադրեցնելով պատժական տնօրինութիւնները:

Իբրեւ ապացոյց Անգլիոյ հաշտարար տրամադրութեանց, թերթերը կը գրեն թէ անգլիական երկու յածանաւեր եւ քանի մը օժանդակ նաւեր քաշուած են Միջերկրականի ջուրերէն, ռազմափորձեր կատարելու համար Ատլանտեանի մէջ: Երկու յածանաւերը Եգիպտոսի ջուրերը կը գտնուէին մինչեւ վերջերս, եւ նիշդ այն նաւերն են որ պիտի քաշուէին Միջերկրականէն, երբ Իտալիա նուազեցնէր իր զօրքը՝ Լիբիոյ մէջ, եգիպտական սահմանագլուխին վրայ:

Միջերկրականի ֆրանսական տորմիղն ալ ռազմափորձեր պիտի կատարէ, գրեթէ միաժամանակ: Տորմիղը Թուլոնի առջեւ պիտի համախմբուի դեկտեմբեր 13ին:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ՍԵՆԵԱԿՆԵՐՈՒ ընկերակցութեան գործադիր մարմինը իր ամսական ժողովին մէջ մերժեց նկատի առնել բանաձեւ մը, որ կ՚առաջարկէր առեւտրական վարկ բանալ Խ. Միութեան, 5 - 10 տարուան պայմանաժամով:

(Շար. 2րդ կողմը Գ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՑԵՂԵՐՆ ՈՒ ԼԵԶՈՒՆԵՐԸ

Եթովպացիները յաճախ կոչուած են Հապէշ, որ արաբերէն «խառնուրդ» կը նշանակէ: Սակայն Արաբիոյ հարաւակողմը կը գտնուի ցեղախումբ մը Հապաշա կոչուած, որմէ սերած ըլլալ կը թուի Եթովպիոյ տիրող ժողովուրդը:

Հապէշները կաղթած են Էրիթրէ եւ երկար դարեր հոն բնակելէ յետոյ, հետզհետէ բարձրացած են վեր: Իրենց հետ տարած են կրօն եւ սովորոյթ: Սաբա թագուհիին որդիին, Մենելիք Ա.ի օրով կայսրութեան երկիրն էր Էրիթրէ եւ Թիկրէ եւ հաւանաբար մայրաքաղաքն էր Աքսում:

Հապէշները իրենք զիրենք Ամհարա կը կոչեն եւ կը բնակին Եթովպիոյ բարձրաւանդակին վրայ: Փորթուկալցիները տարի սխալ հնչումով Հապաշա կոչեցին այս ժողովուրդը, որմէ կազմուեցան Աբիսէն եւ Աբիսինի բառերը (հայերէն Հապէշ եւ Հապէշիստան), ինչ որ սխալ է, որովհետեւ միւս ցեղախումբերը Հապէշներ չեն: Հետեւաբար պահելու է այս վերջին յորջորջումը տիրապետող ցեղախումբին, Ամհարա կոչուածին, իսկ Եթովպիա բառը վերապահել երկրին եւ Եթովպացի կոչել բոլոր ժողովուրդները:

Եթովպիա բառը յունական ծագում ունի (էթիօ — այրել, օբս — դէմք) եւ կը նշանակէ դէմքն այրած: Հիներուն համար կը նշանակէր Եգիպտոսի հարաւակողմը, սակայն աւելի ընդարձակ սահման մը ունէր քան այժմ: Աշխարհագրական սահմանումները չեն համապատասխաներ ցեղային անուանակոչումներուն:

Ցեղերու յատկանիշերն ալ մինչեւ այսօր ուսումնասիրուած չեն: Ժընեւի համալսարանին մարդաբանութեան ուսուցիչ փրոֆ. Փիթառ իր հմտալից գործին մէջ (Les Races et l'Histoire) դասակարգած է Եթովպիոյ ժողովուրդները: Անոնց դասաւորումները կատարուած են լեզուական նմանութիւններու եւ ծագումին համաձայն:

Եթովպիոյ մէջ, ինչպէս այլուր ցեղեր գոյութիւն չունին բառին կենդանաբանական իմաստով, այսինքն կազմախօսութեամբ նման անհատներու ամբողջութիւնը որոնք կը կազմեն համասեր, բնական խումբ մը: Եթովպիոյ ժողովուրդները խառն ամուսնութիւններ ունեցած են: Տիրապետող ցեղը — Ամհարան մեզի համար սովորական Հապէշը — յաճախ ամուսնութիւններ ունեցած է Կալլաներուն հետ: Օկատէն գաւառի բնիկներուն հետ ազգակցութիւն չէ ունեցած, որովհետեւ շատ ուշ գրաւուած է այդ եւ կայսեր տապանքը կը կազմէ:

Ցեղերու ուսումնասիրութիւնն ալ բաժնուած է ճիւղերու, ինչպէս ամէն գիտութիւն: Մարդաբանութիւնը կը դասաւորէ մարդկային անհատները համասեր, բնական խումբերու (սեռ, տեսակ, զանազանութիւն, ցեղեր) կ'ուսումնասիրէ անհատն առանձին որ կը հակազդէ ներքին եւ արտաքին ազդակներու:

Ցեղագրութիւնը (éthnographie) կ'ուսումնասիրէ ժողովուրդներու, մասնաւորաբար նախնական ժողովուրդներու, Ֆիզիքական, իմացական եւ բարոյականապատմայատութիւնները, նկատելով առանձնական խումբեր՝ իրենց փոխադարձ յարաբերութիւններով: Այսպէս կ'ուսումնասիրէ սովորութիւնները, կեանքի պայմանները, կրօնական աւանդութիւնները, աւանդավէպերը, ժողովրդային երգերու ուսումը:

Իսկ ցեղաբանութիւնը (éthnologie) կ'ուսումնասիրէ ժողովուրդներու քաղաքակրթութեան զարգացման օրէնքները՝ կրօնական, բարոյական, ընկերային երեւոյթներու վերլուծումով: Ցեղագրութիւնը թանգարանային եւ վերլուծական է, մինչդեռ ցեղաբանութիւնը՝ վերացական եւ համադրական:

Այս սահմանումներուն համեմատ գիտական ուսումնասիրութիւն մը ընել չէ մեր նպատակը, այլ նկարագրել միայն ցեղերու զանազան արտայայտութիւնները:

Ցաճախ կը շփոթուին նաեւ ժողովուրդ, ազգ, տոհմ, ցեղ բառերը, որոնց պարունակութիւնները կը տարբերին իրարմէ: Ժողովուրդ մը անհատներու համախմբում մըն է, միացած ընկերակից լեզուի, բարքերու եւ կրօնի նոյնութեամբ: Երկար հոլովոյթ մը անհրաժեշտ է որպէսզի ժողովուրդ մը անցնելով ազգութենէն՝ դառնայ ազգ:

Եթովպիոյ մէջ չկայ ազգ եւ ազգութիւն, կան բազմաթիւ ժողովուրդներ նախնական աստիճաններու վրայ, կան տոհմեր (Քլան), կան ցեղախումբեր (թրիպիւ): Դիւրութեան համար կը գործածենք ցեղ բառը: Եթովպիա ցեղերու թանգարան մըն է:

Առաջին տեղը կը գրաւէ Ամհարա ցեղը, սովորաբար Հապէշ կոչուած:

Ամհարացին հոյր գլուխ, ձուաձեւ դէմք, նեղ եւ ուղիղ քիթ ունի, բարձրահասակ, լայնուս եւ նրբաշուրթն է: Մազերը սեւ եւ գանգուր են: Կը բնակին բարձրաւանդակին վրայ եւ իրենք զիրենք Ակլատու, այսինքն ազատ մարդ կը կոչեն, թէեւ կայ ուրիշ ցեղ մը Ակլատու անուն, որ կը բնակի Ցանա լիճի մօտերը եւ Ամհարա չէ:

Ամհարաները սեմական են: Դարերուն ունեցան քաղաքակրթութիւն մը եգիպտական թագաւորին օրով, որուն աւանդութիւններուն բազմաթիւ արձանագրութիւններ կը գտնուին մինչեւ Աքսում:

Ֆալաշաները (աքսորեալ) կը բնակին Սեմիէն լեռներու մօտ: Անոնք անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր կաղթած են Պաղեստինէն, սեմական են եւ մովսիսական: Կը շինեն գործիքներ եւ զէնք, շատերը բրուտ են:

Տանքալիները (յոգ. Տանաքիլ ինչպէս Թարկի — Թուարեկ) կը բնակին համանուն անապատին արեւմտեան եւ վաչկատուն են:

Գալլաները նոյնպէս վաչկատուն են եւ միշտ կռուի մէջ՝ նախորդներուն հետ:

Քունամաները կը բնակին Էրիթրէի մօտ, նոյնպէս վաչկատուն: 1902 մարտ 15ին իտալեւեթովպիական վէճ մը կարգադրուեցաւ անոնց մասին: Իտալիա կը պահանջէր որ Էրիթրէի մէջ բնակին իսկ Եթովպիա կ'ուզէր որ Թիկրէ մնան:

Շանկալլաները լայնաշուրթն, թիկնեղ, սեւամորթ են ու տափակ քիթ ունին: Անոնց մէկ խումբը կը կազմեն Թիֆիանա կոչուած մարդակեր բարբարոսներ:

Կուրակէները համանուն գաւառին են, հազիւ զգեստաւոր: Ընկերապէս երկրին աշխատող տարրը կը կազմեն. Ամէն տարի մարտ ամսուն մայրաքաղաք կուգան խումբերով, կ'աշխատին ամրոցին, կը զբաղին մանրավաճառութեամբ, յետոյ կը վերադառնան իրենց գաւառը:

Արկուտինները կ'ապրին Հարրարի հարաւը եւ մերկանդամ վայրենիներ են.

Սոմալիները կը բնակին համանուն գաւառներուն եւ Հարրարի մէջ: Նրբահասակ են այրերը, թուխ ու մեծ աչքեր ունին կիները: Իրենց պետը ժառանգական է:

Կալլաները կ'ապրին Եթովպիոյ հարաւը, ծագումով քուշական են, զբաղումով՝ երկրագործ

Հարաւ — արեւելքը կը բնակին քամեան եւ սեմական խառնուրդներ, իսկ աւելի հարաւ կ'ապրին Գանդուներու խառնածինները:

Բոլոր ցեղերը կը տարբերին զանազան սովորոյթներով, զբաղումներով: Սակայն ամէնն ալ կը թլփատուին առանց բացառութեան եւ բոլորն ալ, բացի խալամ Սոմալի քանի մը տարրերէ, թշնամիին ծննդական գործարանները կտրելու սովորոյթն ունին:

Եթովպիոյ մէջ կը խօսին 42 բարբառներ.

Կէզ լեզուն, որ նախկին ամհարեան լեզուն է, կը գործածուի կրօնական արարողութեանց մէջ:

Ամհարա լեզուն պաշտօնական լեզուն է, Հապէշներու գործածած լեզուն: Կը խօսին շուրջ 3,700,000 անձեր, որոնք կը բնակին համանուն գաւառ

Թիկրէ լեզուն կը խօսուի համանուն գաւառին մէջ: Կէզ լեզուն արաբերէնի ազդեցութեամբ փոխուած է եւ կազմած այս բարբառը:

Թիկրայ բարբառը վերինին կը մօտենայ, բայց աւելի Հապէշ լեզուի տարրեր ունի: Զորսն ալ սեմական են:

Կուրակէ բարբառը կը գործածեն համանուն ցեղախումբի անձերը:

Ակատու կոչուած բարբառը կը գործածեն բազմաթիւ ցեղախումբեր:

Հարրարի գաւառն ունի իր սեփական բարբառը:

Կերոյէյեաններէն զատ կը խօսուին քուշական եւ տարբեն քուշական լեզուներ՝ աֆար, սահօ, սոմալի, կալլա, աքկոպպա, սիտամօ, քաֆֆա, ուոլամօ բարբառները:

Ամհարեան լեզուն 14րդ դարէն ի վեր կը գործածէ տառեր, որոնց թիւը այժմ 33 է: Իւրաքանչիւր գիր 7 ձեւ կ'առնէ, որով 231 ձեւեր կան եւ կը գրեն ձախէն աջ: Այբ տառը կը գրաւէ այբուբենին մէջ 14րդ տեղը:

Ամհարեան լեզուով գրականութիւնը ունի դիւցազներգութիւններ, որոնք կը պատմեն կայսրերու յաղթանակները, աւանդական ծագումը:

Ամհարաներն ունին հագներգուներ: Շալէները ռազմական երգիչներ են, պատերազմի առեն զօրքերը կը խրախուսեն իրենց ռազմաշունչ երգերով:

Ասմարինները խրախճանքի երգիչներ են եւ կ'երգեն հարսանիքներու, կերուխումի առեն:

Աւելի մշակուած քերթողներ են Տէպթերաները: Բոլորն ալ շնորհիւ արտակարգ յիշողութեան՝ գոց գիտեն բազմաթիւ երգեր:

Ամհարեան լեզուն շատ աղքատ է: Չի կրնար արտայայտել բարդ նախադասութիւն մը: Քերականութիւնը տակաւին կազմուած չէ եւ պատահական տարրերու պէտք ունի ձեւ մը առնելու համար:

ՀԵԹՈՒՄ

ՊՏՈՅՏ ՄԸ

ԵՐԳԻ ԱՆԴԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ

(ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ)

Մեծ վարդապետին փանդիռը, վաղամեռ խորտակուած դաժան ճակատագրէն, բարեբախտաբար արձագանգ գտած է զգայուն հոգիներու խորը: Անոնք արդէն իսկ ծիլեր արձակած են երգի անդաստանին մէջ: Եւտերպէի ջերմեռանդ քուրմ մը, հարընտիր փունջ մը կազմած իր ածուներէն, յառաջիկայ կիրակի կը մատուցանէ փարիզահայ հասարակութեան:

Ի՜նչ հոյակապ եւ պերճիմաստ ծաղկեփունջ: Կեանքի մառախուղին մէջէն, երգի իւրաքանչիւր թոյր կարծես մէկ դրուագն ըլլայ ոսկի երազի մը, որ մտերիմ զգայնութիւններու տարտամ կը վերապրեցնէ մեր մէջ

Ահա գեղածիծաղ գարուն է: Ամենուրեք խանդ եւ կենդանութիւն: Պարտէզները բեղնաւորուած են շքեղօրէն: Մանրուն տնկեղները կը կքին ծուարաններու ծանրութենէն: Սլարձակ ածուներ շարք կը կազմեն կածաններուն եզերքը: Սարերն ու դաշտագետինները ակաղձուն են ծաղիկներով: Վարդ ու կակաչ, հուսամ եւ մրուլ, շուշան ու համասպրամ: Երեկոյ է արդէն: Մայրամուտի յետին ցոլքերը կը շնարակեն երկինքը: Անձորենիին վրայ տոխակ մը կը դայլայլէ: Գիւղացի աղայ մը կ'ոռոգէ տունկերը: Գեղանի հարսին կարօտը կը խռովէ իր սիրտը: Ցանկարծ կանացի ձայն մը կը ծաւալի միջոցին մէջ: Երգ մը, մելամաղձ ու խանդավառ, ալեկոծ վայրի սարերուն վեհութեամբ: Գիւղացին կը հարկադրուի լռել իր ձայնի քաղցրութենէն: Պարմանին ընդ առաջ կ'երթայ թեւաբաց:

Երփներանգ լաչակ մը կը ծածկէ աղջկան գլուխը: Ցորդառատ խոպոպներ կ'օրօրեն իր հայեացքը, ուր չարաճճի ցոլք մը կ'արծարծի: Ցոյր աչերը՝ արեւէն խանձած ու ճաթռտած են, հասուն նռան մը պէս: Պուտտ բղգեստ մը ծածկէ իր ալացիկ հասակը: Ձեռքին ունի վայրի ծաղիկներու փունջ մը: Ռասաստեղէն սարն ի վար կը վազէ: Պարմանին արբշռած անոր երգած «Հուր սէրէն», կ'ողջունէ յափշտակութեամբ

Ա՜յ, ա՜յ, նազերով, նազերով.
Ա՜յ, ա՜յ, սազերով, սազերով.
Սարն եկայ, մեր բիւլբիւլի
Երգ խլելով, տուն եկայ:

(«Գիւղացի Գեղեցկուհին», Հ. Մէհմէթեան)

Հիմա գիշեր է: Լռութիւնը կը թագաւորէ ամենուրեք: Միջոցին մէջ փոսուսաներ կը կայծկլտան: Մերթ ընդ մերթ, սաղարթներուն հողմակոծ երաժշտութիւնը, կեանք կուտայ մամռապատ աւազանին: Պատշգամին առջեւ կանացի սիլուէթ մը կ'ուրուագծուի: Գեղեցիկ է եւ վեհաշուք, ինչպէս մեծափառ դշխոյ մը, անձնատուր սեփական երազանքներուն Մեղմայոյզ սիւք մը կը սրսփացնէ վարսերուն խոպոպները: Բարձր եղրեւանի մը, թանաւոր յոյր եւ աղուոր ողկոյզներով, հաճոյակատարութեամբ իրեն կը մատուցանէ ծաղիկներուն բոյրը: Գեղուհիին ռունգերը կը բաբախեն հեշտանքէն: Նէ՛ պէծուտ վարսերը ետ կը նետէ, ապա մատները գետեղած ծնօտին մէջ, հայեացքը սեւեռալից կ'ուղղէ դէպի վեր

Ի՜նչ պերճ եւ թովիչ գիշեր: Երկինքը զգեցած է շուշանափայլ սպիտակութիւն մը: Բիւրաւոր աստղեր պար կը բռնեն լուսարի իշխանուհիին շուրջ: Ձիւնապիտակ ծիրկաթինը անպարագիծ աղեղ մը կը քաշէ երկնակամարին վրայ: Կեանքի խանդավառութիւնը կ'առկցնէ պարմանուհիին կուրծքը: Ցանկարծ աստղ մը կ'իյնայ թաւուտներուն մէջ: Գեղուհին կը խոնարհէ նայուածքը: Վարը՝ մելամաղձոտ ուռենիի մը հովանիին տակ, գետափթիթ վարդենի մը կը վայելէ գիշերային ցօղերուն գրգանքը: Մենութիւնը անհանդուրժելի կը դառնայ այլ եւս: Պարմանուհիին հոգին կը խռովի իր սիրածին կարօտով.

Բիւրեղ շիթեր, կը ծորեն հոն,
Ծարւած վարդի ծոցն հոյակ:
.. Հոգիս քեզ շատ է կարօտեր:

(«Անուշ գիշեր», Օր. Գ. Ղազարոսեան)

Դժբախտաբար խիստ կարճատեւ է երջանկութիւնը: Կեանքը այնքան դառնութիւններ կը վերապահէ մահկանացուներուն: Մշտաւորական քմայքներ կուգան ծանրացնել կացութիւնը: Ահա, վշտահար սգաւոր մը, գլուխը ձեռքերուն մէջ, ինկած արգելական օճախի մը վրայ: Մի տարակուսիք իր ցաւի խորութեան մասին: Վաղուց ան ձեռնաթափ եղած է մեղկութեան խորհուրդէն: Բոլորովին տարբեր է իր վշտի շարժառիթը: Ան անոնցմէ է, որ մոլեգին փոթորկած է իմաստուն Համլէթի ներաշխարհը, զայն առաջնորդած է աւեգծուածային մտապախութեան…

Վշտահար երիտասարդը կը լեցուի անզօր կատաղութեամբ: Պրկուած բռունցքը օդին ցցած, կ'ուզէ հչալ, կ'ուզէ հայհոյել, անիծել, աշխարհի երեսին ժայթքել իր բողոքը, իր ցասումը, իր մաղձը, իր մոլեգնութիւնը, բայց խիստ տկար կը զգայ ինքզինքը: Աստղերը կը կափկափեն կատաղութենէն: Ցուցումը մինչեւ կոկորդ կը բարձրանայ: Բարեբար արցունքը սակայն կը յամենայ գալ: Կը խեղդուի՛: Դէպի պատուհան կ'ուղղուի ճարահատ.

Մութ եւ թախծոտ գիշեր է: Երկնակամարին վրայ վիթխարի ամպեր կը կուտակուին: Սառն ցուրտ մը կը պարուրէ տղուն հոգին: Բնազդաբար կ'որոնէ մտերիմ հոգի մը, անոր բանալու համար իր սիրտը: Ցանկարծ աչքը կը հանդիպի ուռենիին: Երիտասարդը անոր կը միացնէ իր արցունքը եւ թաւաձայն կ'երգէ.

Նա լալիս է դառնակսկիծ,
Ոճիրները աշխարհի,
Նա ողբում է սրտի թախիծ.
Տանջանք սրտին փխրի·

(«Ուռենին», Ա. Տէր Ղեւոնդեան):

Ի՜նչ փոյթ. սեւ շրջանը կուգայ ու կ'անցնի, ինչպէս ձմրան եղանակը: Զօրաւոր երբեք չի կրնար ինքզինքը շնորհաւորել իր սեւ գործերուն համար: Կեանքն իսկ իրեն դէմ կը ցցուի իր անողոք օրէնքներով: Իսկ տկարը պէտք չէ վհատի: Անպայման իրաւունքին կը տիրանայ վերստին: Որովհետեւ.

Աշխարհը խաւարոտ է,
Իսկ մարդիկը խեւ,
Փոփոխակի անցքեր գանազան,
Կուգան ու կ'երթան …

(«Ձախորդ օրեր», Ա. Պարթեւեան

Մի՞թէ այս տողերը չեն լուսաբաներ ցեղին տեւականութեան խորհուրդը: Ա՜հ, իրապէս որքան ազգեր եւ ժողովուրդներ ընդոտնած են Հայրենի հողը, բայց հեղեղի պէս քշուած են ժամանակէն: Մեր ազգը սակայն կանգուն կը մնայ Արարատի նման: Ո՜վ աշուղ Ջիւանի, քու պարզ այլ մարգարէական քերթուածդ, հզօր է եւ չանխիտարելի, ինչպէս որեղջն բարբառը Սինայի պատգամին որ արժանաւորապէս կ'անմահացնէ քու [illegible] անունդ:

Հայուն խաչը ծանր չէ թուեր հիմա: Ճամբան հարթ ու պայծառ է: Մեր աչքերը դէպի երկինք կը սեւեռին: Լուսեղէն շաւիղէն կը հետեւինք խորհրդաւոր աստղի մը, որ մեզ կ'առաջնորդէ հաճոյակատար, ինչպէս արեւելքի երեք մոգերը: Հորիզոնին վրայ պերճափառ փարոս մը կ'ուրուագծուի: Ան այն Աւետեաց երկիրն է դրախտային, որ մարդկային բոլոր ցեղերուն օրրանը եղած է, բայց եւ յաւերժօրէն կը մնայ մեր պարզ հայրենիքը: Ոչ մէկ կնճիռ այլ եւս ճակատներուն վրայ: Ոչ մէկ ատելութիւն կեանքին դէմ: Ապրելու տենչը կ'առկցնէ արմենական կուրծքերը: Գահ մը երկիւղած եւ պարտագիր լռութիւն: Բանաստեղծին քնարը կ'ոգեկոչէ հայրենի անուան վեհութիւնն ու անոր հզօր ներգործութիւնը: Մտիկ ընենք իր անձկալի սրտին հեւքը

Ի վեհ անունդ,
Անշտ իմ, ո՛հ, յայժ
Ոգեւորի ի Ցոր խրախոյս:
Եւ անձկայրեաց ի քէն յուսամ,
Ի քէն, ի քէն, յոյս իմ միայն:

(«Հայաստան», Վ. Սարգիսեան.

Ա՜հ, անտարակոյս այս բարերար մխիթարութեան կարօտն ունին մեր նման թախուր եւ վհատ հոգիներ: Ցառաջիկայ կիրակին ուխտի օր մը պէտք է ըլլայ բոլորին համար: «Միփան - Կոմիտասի երգատօնը» դաժան իրականութիւններէն մեզ պիտի փոխադրէ տեսիլներու աշխարհը, պիտի յարուցանէ ցեղին հպարտութեան ոգին: Ցոյսի ջահը պիտի վառվռի մեր մէջ: Երգը այն դիւթական բարբառն է որ մարդկային հոգին կը բարձրացնէ այդ բոցեղէն աստուածութեան աթոռին …

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

— Պատրի՛կ, քանի՞ տարեկան ես հիմա:
— Հինգ տարեկան եմ:
— Իսկ անցեալ տարի քանի՞ տարեկան էիր:
— Չորս տարեկան էի:
— Հետեւաբար, այսօր ինը տարեկան ես, որովհետեւ չորս եւ հինգ կ'ընէ ինը:

Պատրիկ ժամանակ մը խորհրդածելէ վերջ, կը հարցնէ.

— Քանի՞ ոտք ունիս:
— Կը տեսնես որ երկու ոտք ունիմ:
— Իսկ անցեալ տարի քանի՞ ոտք ունէիր
— Դարձեալ երկու ոտք ունէի
— Կը նշանակէ թէ դուն չորքոտանի ես, որովհետեւ երկու երկու ալ կ'ընէ չորս:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Ուրեմն ամբողջ տեղափոխութեան ընթացքին իմ ձեռքէս եկածը ըրի Հայերուն օգնելու համար որուն կը վկայեն Հայեր եւ ամէն անկողմնակալ օտարներ: Կ'ակնարկեմ այն հրահանգներուն եւ գործերուն որոնք յիշուած են Լեփսիուսի գրքին մէջ, երբեւ գերման արտաքին գործերու նախարարութեան Հայերու վերաբերեալ պաշտօնական տեղեկագիրները: Իմ բոլոր հեռագիրներս, զորս Պոլսոյ հրամանատարութեան եւ կուսակալութիւններուն ուղղած եմ, հաւաքուած են բանակի պատերազմական օրագրին մէջ: Երբ անոնք հրատարակուին, հասարակութիւնը պիտի տեղեկանայ մարդասիրական նպատակներուս որոնք հիմ ծառայած են իմ ձեռք առած միջոցներուս:

Երբ Անատոլուի Հայերուն տեղափոխութենէն վերջ քաղաքային իշխանութիւնները հրաման տուացան Ատանայի եւ Հալէպի Հայերն ալ տեղահանել, դարձեալ ընդդիմացայ: Այս առթիւ տեղեկագիրներ գրկեցի Պոլիս, որոնց մէջ կը յայտնէի թէ չեմ կրնար ըմբռնել անհրաժեշտութիւնը այս տեսակ կարգադրութեան մը եւ թէ այս արարքը շատ գէշ պիտի ազդէր չորրորդ զօրաբանակի անտեսական եւ հողագործական պայմաններուն վրայ: Բայց կեդրոնէն գիտողութիւն ստանալով թէ՝ քաղաքային իշխանութեան գործերուն խառնուելու իրաւունք չունէի, այլ միայն օժանդակ հանդիսանալու էի, չկրցայ արգիլել այդ հրամաններուն գործադրութեան:

Համոզուելէ յետոյ սակայն թէ ամբողջ Հայերու Միջագետք գրկուիլը, թշուառութեան պիտի մատնէր զանոնք, նպատակայարմար համարեցայ մեծ մաս մըն ալ տեղաւորել Պէյրութի եւ Հալէպի նահանգներուն մէջ եւ յաջողեցայ փափաքուած հրամանը ստանալ Պոլսէն: Այսպէս կրցայ հարիւր յիսուն հազար Հայեր տեղաւորել վերոյիշեալ նահանգներուն մէջ: Այստեղ կը քաշուիմ թուել այրիներու եւ որբերու ըրած օգնութիւններս: Ինծի այնպէս կուգայ թէ մարդասիրական զգացումներով կատարած գործս այս կերպով կը կորսնցնէ իր բարոյական արժէքը: Սակայն նկատելով որ այս օգնութիւններուն դէմ մեր արտաքին թշնամիները բարոյապէս պատասխանատու ցոյց տալ կ'ուզեն զիս նոյն դէպքերուն եւ այն խամճիկ կառավարութիւնը որ Պոլսոյ մէջ կազմուած էր զինադադարէն յետոյ՝ մասնաւոր դատապարտած էր զիս, այն մեղադրանքով թէ բարոյական մեղսակցութիւն ունեցած եմ աքսորի եւ ջարդերուն, արդար ինքնապաշտպանութեան միջոց մը կը նկատեմ քանի մը ճշմարտութեան համապատասխան յայտարարութիւններ ընել, որպէսզի հանրային կարծիքը լուսաբանուի թէ Հայերու տեղահանութեան եւ ջարդերուն հետ ոչ մէկ կապ ունեցած չեմ: Ինչպէս տեղահանութենէն առաջնուած խորհրդակցութիւններուն չեմ մասնակցած, այնպէս ալ ոչ մէկ ջարդի հրաման տուած չեմ: Նոյն իսկ առաջքը առած եմ անոնց եւ ամբողջ գաղթականութեան ընթացքին ձեռքէս եկած օգնութիւնը ըրած եմ:

Եթէ սակայն այդ առեն Պոլիս գտնուած ըլլայի եւ գիտնայի Արեւելեան Անատոլուի բանակին կռնակը կատարուած անցուդարձը եւ մասնակցած ըլլայի խորհրդակցութիւններուն, այն առեն պիտի ձայնակցէի՞ տեղահանութեան որոշման. այժմ չեմ կրնար պատասխանել այս հարցումին: Թէեւ կ'ենթադրեմ որ ընկերներս այս տեսակ որոշում մը տալու համար, ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհը յուզումի մատնող տեղահանութեան որոշումի մը համար իրաւացի պատճառաբանութեան մը պէտք ունէին: Ես տարակոյս չունիմ որ մօտերս ապուելիք հրատարակութիւնը մեր կասկածն ու հետաքրքրութիւնը պիտի փարատէ: Թէեւ այն կարծիքը ունիմ որ Հայերը ապստամբութիւններ ծրագրած էին, որոնք մեր կովկասեան բանակին կռնակը կը վտանգէին եւ կրնար պատահիլ որ այդ ամբողջովին բնաջնջէին, հետեւաբար ընկերներս աւելի յարմար նկատեցին ամբողջ հայ ազգը ուրիշ շրջան մը տեղափոխել ուր չէին կրնար վնաս հասցնել, փոխանակ ամբողջ օսմանեան հայրենիքը պատահարի ենթարկելու, բան մը որ կրնար յառաջ գալ ամբողջ Փոքր Ասիոյ ռուսական գրաւումէն: Ինչ կը վերաբերի դէպքերուն, որոնք պատահած են տեղափոխութեան ընթացքին, պէտք է վերագրել այն ատելութեան որ կուտակուած էր 60—70 տարուան մէջ Թուրքերու, Քիւրտերու եւ Հայերու միջեւ. Աստուած պատժէ մօսկովեան քաղաքականութիւնը որ կրցաւ դարերէ ի վեր իրարու հետ խաղաղօրէն ապրող երեք ազգեր մահացու թշնամիներու վերածել: 1915ի տեղափոխութիւններուն ընթացքին կատարուած ոճիրները իրաւցնէ մեծ զզուանք կը պատճառեն, բայց Հայերու ըրածները ապստամբութեան առեն Թուրքերու եւ Քիւրտերու դէմ, ոչ մէկ կերպով ետ կը մնան անխղճութեան եւ վայրենութեան կողմէ: Ինչ որ ալ եղած ըլլայ սակայն ոճիրներուն շարժառիթը, պէտք էր որ անպայման առաջքը առնուէր անոնց: Կառավարութիւնը քիւրտ ու թուրք ժողովրդի պաշտպանութեան, բանակի եւ օսմանեան պետութեան ամբողջ քաղաքական գոյութեան պաշտպանութեան ամէնէն ազդեցիկ եւ արագ միջոցը տեղահանութիւնը համարեր է, միւս կողմէ սակայն այս միջոցով առիթ է տուեր Քիւրտերու եւ Թուրքերու կողմէ կատարուած ոճիրներուն: Կարելի չէ՞ր այս հարցը ուրիշ կերպով լուծել կամ կարելի չէ՞ր տեղահանուածները՝ իրենց պաշտպանել յարձակումներէ՝ երթեւեկի ճամբու ընթացքին. Այս մասին տեղեկութիւն պիտի ստանանք յայտարարութիւններէն անոնց, որոնք տեղահանութիւնները հրահանգած եւ գործադրած են: Ամէն պարագայի մէջ կը նամ ըսել թէ իմ բանակիս շրջանակին մէջ ոչ մէկ յարձակում արտօնուած էր տեղահան եղած Հայերու վրայ եւ հատ հատ բացառութիւններէ զատ բան մը պատահած չէ: Ինչ կը վերաբերի շարքերի Ռուսերու եւ Հայերու ոճիրներուն, բացորոշութեանց եւ Տիգրանակերտէն Հալէպի վրայով Ատանա, Գոնիա, իսկ Կարինէն եւ Սըվաս դէպի Սեբաստիա փախչող Թուրքերը նուազ ողբալի երեւոյթ մը չունէին:

(51)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Հարիւրամեակ յոբելեան Արամեան դպրոցի

— o —

ԹԱՒՐԻԶ — Հայրենակիցներ, այս տարի լրանում է Թաւրիզի ԱՐԱՄԵԱՆ դպրոցի ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ՝ 1835—1935

Ամբողջ մէկ դար, պատկառելի մէկ ժամանակաշրջան, հայ մշակոյթի այս նուիրական հիմնարկութիւնը անխափան ժամանակից մինչեւ այսօր կրթել ու դաստիարակել է բազմաթիւ սերունդներ, տալով նրանց հոգեկան կրթութիւն, գիտութիւն ու դաստիարակութիւն։

Իրանահայ մշակոյթի անդաստանի ամենէն առաջին կոթողներից մէկն է Արամեան դպրոցը, որտեղից մէկ դար առաջ ուսման ու գիտութեան լոյսն է ճառագայթել Ատրպատականի եւ մանաւանդ Թաւրիզի հայ համայնքութեան բոլոր խաւերում։

Մեր նախնիքների ջերմագին գուրգուրանքով, նրանց բարոյական ու նիւթական մեծ զոհողութիւններով, նոյնիսկ այսօր արժանավայել կերպով պահել ու պահպանել է այս նուիրական սուրբ տաճարը։ Մենք նոյնպէս երախտագիտական խորին պարտականութիւն ունենք՝ մեր նախնիքներից ժառանգած գիտութեան այս տուն ու պայծառ վիճակում պահպանելու։

Վերջին տարիների աննպաստ պայմանները եւ տնտեսական սուր տագնապները իրենց բացասական անդրադարձումն ունեցան Արամեան դպրոցի նիւթական վիճակի վրայ։ Եւ այսօր երբ արդէն լրանում է նրա գոյութեան հարիւրամեայ տարեշրջանը, դժբախտաբար յոբելեար դպրոցը գտնւում է նիւթական խիստ ծանր կացութեան մէջ։

Արամեան դպրոցի պատ. Հոգաբարձութեան եւ Թաւրիզի հայ համայնքութեան խաւերից հրաւիրուած ժողովի կողմից քաղցը պարտականութիւն է դրուած Յոբելենական Յանձնաժողովիս վրայ բստ արժանւոյն տօնել Արամեան դպրոցի բեղնաւոր գործունէութեան հարիւրամեայ յոբելեանը՝ վերականգնելու այս օգտաշատ կրթական հիմնարկութեան երբեմնի անխախտելի նիւթական դիրքը, որպէս զի նա կրկին ի վիճակի լինի անսայթաք կերպով առաջ տանելու լուսաւորութեան իր վեհ գործը։

Այստեղ Յոբելենական Յանձնաժողովս կոչ է անում հայ կրթասէր աշխարհներին ու բարերարներին, ազգային հաստատութիւններին, կրթական հիմնարկութիւններին ու եկեղեցական վարչութիւններին, բարեգործական ընկերութիւններին, մամուլի օրգաններին, առաւելապէս Արամեան դպրոցի հազարաւոր շրջանաւարտ սաներին՝ իրենց բարոյական ու նիւթական օժանդակութիւնով աջակցել՝ յաջողապէս ապահովելու պատկառելի անցեալ ունեցող ՅՈԲԵԼԵԱՐ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱՅ ԴՊՐՈՑԸ, որպէսզի նա կարողանայ անխափան շարունակել իր բեղնաւոր գործունէութիւնը։

Յոբելենական Յանձնաժողովս վստահ է եւ խորին համոզում ունի, որ իր դիմումը ջերմ ընդունելութիւն կը գտնի հայ ժողովրդի բոլոր խաւերում եւ ամէն ոք կը ձգտի իրովանն օգնել ՅՈԲԵԼԵԱՐ ԱՐԱՄԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ։

Յոբելենական տօնակատարութիւնը որոշուած է ունենալու 1936 ապրիլ 19-ին

Յոբելեանի վերաբերեալ ուղերձները, շնորհաւորանքներ, հեռագիրներ եւ դրամական առաքումներ ուղղել Յոբելենական Կենտրոնական Յանձնաժողովի նախագահ՝ Առաջնորդ Տէր Ներսէս արք. Մելիք-Թանգեանին։

Յոբելենական Կենտրոնական Յանձնաժողովի նախագահ՝ Տ. Ներսէս արք. Մելիք-Թանգեան, գանձապահ՝ Պօղոս Յարութիւնեան, քարտուղար՝ Միքայէլ Ստեփանեան, անդամներ՝ Տիկ. Ն. Բուդաղեան, Տիկ. Լ. Զաւարեան, Ալւազեան Յովսէփ, Աւթանդիլեան Սուրէն, Աւթանդիլեան Գասպար, Բուդաղեան Սամսոն, Մելիք-Սարգսեան Սմբատ, Սէթխանեան Սամսոն, Վարդանեան Կարապետ, Փիլոսեան բժիշկ Զարեհ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները թուղթին մէկ երեսին վրայ գրել յստակ եւ մելանով։

Հոկը Հոկին դէմ

»»»o«««

Երէկ խոստացեր էինք Լիոնի Հոկի երկու թեւերուն միջեւ պատահած նախ. Ժող. Ատեանի տարբեր...

Հոկի Կեդր. Վարչութեան եւ Պ. Ի Տեա վերջերս Լիոնի տեղւոյն դէմ բողոքող Հոկեանները վերջերս նոր շրջաբերական մը ցրուած են իրենց շարքերուն մէջ։ Կ'արտատպենք նոյնութեամբ, սկսելով խորագիրներէն.—

ՔԷԼԼԷԿԷՕԶՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ՀՕԿԻ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԽՈՐՀ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ

Ընկերներ,

Տարիէ մը ի վեր սկսուող քայքայիչ ու կործանարար գործը կը շարունակուի Հոկի գլուխը գտնուող ինքնակոչ ապիրանգ թիկտաթէօռներու կողմէ. Հոկը քայքայելու միջով կաղմակերպուած դաւադրական ձեռնարկը ծուռ ու մութ ճամբաներէ հանուած՝ եւ նետուած է հանրային հրապարակի վրայ։

Ինքնակոչ եւ ապօրէնի Կեդր. Վարչութիւնը, հիւանդագին խելագարութեան մատնուած բլլալով, անճրկած՝ սկսած է ինքն իր ձեռքով իր ոտքի տակի հողը փորել։

Հոկը, որ Խորհ. Հայաստանի օգնութեան կազմակերպութիւն մըն է, դժբախտաբար կը զեկավարուի մարդոց կողմէ որոնք՝ սէմօֆրասիէն աւելի կը փնտռնուին փաշխտումակաք գործելակերպի մեթոտներն ու սկզբունքները ամէն անոնց հանդէպ որոնք յանդգնութիւնը կ'ունենան փոքրիկ քննադատութիւն մը ընելու։

Ինքնակոչ Կեդր. Վարչութեան գործած կամայականութեան մէկ ցայտուն ապացոյցն է ընկերներ, տխրահռչակ մի ոմն Պարոյր Գոտոյեանի Խորհ. Հայաստան ուղարկումը նոյնիմբերեան տօնակատարութիւններու առթիւ, որպէս Ֆրանսայի Հոկերու պատգամաւոր։

Աւելորդ չենք նկատեր այս առթիւ կոչ ուղղելու Հոկի Ֆրանսայի շրջանի բոլոր մ.ճիւղերուն եւ ընկերներուն ու անոնց յիշեցնել այն տխուր դէպքը որ տեղի ունեցաւ Հոկի 5րդ համագումարի 30—31 մայիս, 1—2 յունիս 1935 Փարիզ — ընթացքին եւ որուն տխրահռչակ հերոսն է Պարոյր Գոտոյեանը, որ յանդգնեցաւ՝ փաշխտական լրբութեամբ սպառնալից յուտանքներ տեղալ, աթոռ բարձրացնել անձնաւորութեան մը վրայ, որ անդամ է Խորհ. Հայաստանի Գրողներու Ընկերութեան եւ լաւագոյն ղեկավարը մեր հօկեան կազմակերպութեան։

Ինչպէս կը սպասուէր, իր առթին, Ֆրանսայի շրջանի բոլոր մ.-ճիւղերը իրենց բողոքի եւ արգահատանքի բանաձեւերը տեղացուցին դաւադրական ակտը կազմակերպող Կեդր. Վարչութեան հասցէին եւ պահանջեցին այդ հակահօկեան ամտի գլուխ հերոսին Հօկի շարքերէն արտաքսումը։

Կեդր. Վարչութիւնը ձեռքը տոպրակին մէջ բռնուած գողերու նման պահ մը սարսափելէ յետոյ, աշխատեցաւ ժամանակաւոր կերպով իր համակերպութիւնը յայտնել արգահատող բարձրացող շարքայիններու ցասումն ու կիրքերը հանդարտեցնելու համար։ Անոնք որ լաւ կը ճանչնային Կեդր. Վարչութեան մաս կազմող մարդոց ինչ տեսակի ապրանք ըլլալը, երբեք ալ չհաւատացին եւ չի նետուեցան Կեդր. Վարչութեան կողմէ լարուած թակարդին մէջ, որովհետեւ լաւ գիտէին, որ խարդախ միջոցներով, կեղծիքներով եւ չանթահով գործի գլուխ անցնող Կեդր. Վարչութենէ մը կարելի չէր արդար գործ սպասել։

Եւ յուշացաւ մեր նախատեսածը, այսօր Պարոյր Գոտոյեանը, իր կատարած «քաջութեան» համար կը վարձատրուի զինքը ղեկավարող ինքնակոչ Կեդր. Վարչութեան կողմէ եւ կ'ուղարկուի Խ. Հայաստան որպէս Ֆրանսայի Հօկերու պատուիրակը։

Հօկեան ընկերներ, մենք չենք կարծեր որ դուք թոյլ պիտի տաք ինքնակոչ ու ապօրէնի Կեդր. Վարչութեան հակահօկեան արարքները շարունակուին։ Պէտք է ձեր գիտակցի արժանի կեցուածքով ձեր բողոքի հուժկու եւ ահեղ ձայնը բարձրացնէք որպէս շատ աղջուն ապտակ, ղաւադիր, ինքնանակոչ Կեդր. Վարչութեան եւ անոր լիրբ թիկնապահին՝ Պարոյր Գոտոյեանի տրուած հեղինակութիւնը բեկանէք բողոքի հեռագիրներ տեղալով Խորհ. Հայաստանի իշխանութեանց մօտ։

Վստահ ձեր հօկեան գիտակցութեան վրայ չենք կասկածիր որ պիտի հետեւիք Լիոնի հօկեաններու օրինակին.

Հօկեան բարեւներով
ԼԻՈՆԻ 116 ՀՕԿԵԱՆՆԵՐ
20 Նոյեմբեր 1935

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԵՐԳԵՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ԱԼԻՔԻ ՎՐԱՅ

—●—

Ի յիշատակ հայ երգի մեծ վարպետ Կոմիտաս վարդապետի, Փարիզի հայ «Կիլիկիա» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գ. Ալէմշահի եւ մասնակցութեամբ օրիորդ Ի. Պիւլպիւլեանի, այս կիրակի, դեկտ. 8ին, առաւօտեան ժամը 8.45էն մինչեւ 10, պիտի երգէ Կոմիտաս Վարդապետի Երգերը Փարիզի Փոսթ Փարիզիէն կայանէն (312 մ. 8)։

Փոսթ Փարիզիէնը լսելի է նաեւ արտասահմանէն։

Երգերէն առաջ, յայտնի երաժիշտ եւ Փոսթ Փարիզիէնի տնօրէն Մ. Մաթիօ համառօտ կերպով պիտի խօսի հայ ժողովրդական երաժշտութեան եւ Կոմիտաս վարդապետի մասին։

Թղթատարութեան ձայներ

ՓԱՐԻԶԷՆ Գ. Արամ Թիւրապեան, ծանօթ գործիչը, պարզելով իր թշուառ վիճակը, «Յառաջ»էն կը խնդրէ հրատարակել հետեւեալ նամակը (2 դեկտ.)—

Հակա. ... hémorragie ...ը անկանալով տասն արիւնահոսութիւն ունեցայ եւ մէկ ու կէս ամիսէ ի վեր պառկած էի։ Բժիշկը խորհուրդ կուտայ առատ սնունդ եւ հանգստութիւն, միայն թէ այս բարի խորհուրդը գործադրելու համար ամէն ինչ կը պակսի։ Պանդոկապետը սննդակի վարձքս չի կրնար վճարելուս համար երէկ դուրս դրաւ հակառակ առողջական վիճակիս եւ հակառակ եղանակի սաստկութեան։ Փողոցը մնալով ստիպուեցայ դիմել 10րդ թաղամասի ոստիկանապետին Փասսաժ տիւ Փլէզիր։ Ոստիկանապետը քանի մը օրուան համար Փրկութեան բանակին գրկեց եւ երէկ հեռաձայնով լուր տուաւ հայկական Բարեգործական Միութեան կեդրոնին, աւելցնելով թէ իրաւունք ունէի։ Չեմ գիտեր թէ Բարեգործականի կեդրոնը պիտի լսէ պաշտօնական յանձնարարութիւնը։ Մինչ այդ վիճակս զարհուրելի է եւ անմիջական աջակցութեան պէտք ունիմ. ստիպեալ այս տողերը կը գրեմ որպէսզի ձեր յարգելի լրագրին միջոցաւ ձայնս լսելի ընել տամ իմ հայրենակիցներուս։

Առ այժմ որ եւ է հասցէ չունենալով ինծ ուղղուած գրութիւնները պէտք է գրկուին հետեւեալ հասցէին. M.Léon Sahagian, pour Mr. Aram Turabian, 36, Rue de Bellefond, Փարիզ (9)։

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ, Գ. Գասպարհասեան, նոյնպէս անելի մատնուած, կը խնդրէ իր բարեկամներէն եւ ծանօթներէն օգնել իրեն, անհրաժեշտ ծախքերը եւ թուղթերը հոգալու եւ իր ապրուստը ճարելու համար, իբրեւ չըջուռ լուսանկարիչ։ Հասցէն.— 17.Rue des Epinaux. Aix - en - Provence.

ԵՐԵՔ ՀԱՅԵՐ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԻ ՄԸ ՄԷՋ

Ամիսէ մը ի վեր ռուսական պարախումբ մը շրջան կ'ընէ Մ. Նահանգներու մէջ։ Անոր կը մասնակցին երկու Հայուհիներ եւ Հայ մը։ Օր. Թամարա Թումանովա չափազանց գեղեցիկ է, բստ ամերիկեան մամուլին։ Օր. Զինորովա երկրորդ Հայուհին է, իսկ Միքայէլ Քաչարով կարեւոր բաժին մը ստանձնած է «Պայէ Ռուսի» մէջ։

Օր. Թումանովա մօրը կողմէ Հայ է (հայրը՝ Ռուս)։ Ծնած է Թիֆլիս եւ եօթը տարեկանէն ի վեր կը պարէ։ Գեղեցիկ է Աստղիկի նման։ Իր մայրը Թիֆլիսցի ծանօթ հայ ընտանիքի մը անդամն է։

Միքայէլ Քաչարով հայ ծնողքի զաւակ է։ Կը խօսի ռուսերէն, անգլիերէն, ֆրանսերէն։ Կը նախընտրէ հայերէնը։ 27 տարեկան է։ Հայրը վաճառական է եղած։ Պարսկահայ է։

Օր. Զինորովա մօր կողմէ Հայ է. հայերէն չի գիտեր։

ԾԻԾԱՂ

Փաստաբանը (բանտ այցելելով).— Հայրդ ու մայրդ մեռցուցեր ես, յանցանքդ մեղմացնելիք ի՞նչ խօսք գտնեմ դատարանին առջեւ։

Ոճրագործը.— Ըսէք թէ պաշտպանելու հիմա հօրմէ մօրմէ զուրկ՝ որբ մըն է...

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱՅՍԵՐ ՊԱԼԱՏ [illegible]

ԱՏՏԻՍ — ԱՊԷՊԱՅԻ ԿԱՅԱՐԱՆԸ

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻՆ ՀԱՄԱՐ

Սելանիկի Հորիզոնը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (27 Նոյ.)։

— «Երկու հազար հինգ տրախմի։

Առաջին գումարը ունինք արդէն մեր տրամադրութեան տակ։ Հայրենակցի մը անուան տօնախմբութեան առթիւ, յանպատրաստից եւ ինքնաբուխ նուիրատուութիւններով գոյացած է այդ գումարը, իբրեւ սկիզբ ժողովրդական նուիրահաւաքութեան որուն պարտին մասնակցիլ Սելանիկի բոլոր Հայերը, իրենց բաժինը բերելու համար՝ Մեծ Հերոսին արժանավայել յուշարձանի մը շինութեան գործին։

Կուզը, զոր Փարիզէն ստանալով հրատարակութեան տուինք «Հորիզոնի մէջ, չէր կրնար չանհնալ իր արձագանգը։ Պարտականութեան կոչուկ հրաւէր մըն էր ան։ Եւ այդ պարտականութիւնը պիտի կատարէին ամէն անոնք, որոնց մարմիններու հպարտութեան սարսուռով կը փշաքաղուին ամէն անգամ, երբ Անդրանիկի խօսքը կ'ըլլայ, անոր երգերը կը թնդացուին եւ անոր առասպելական քաջագործութիւնները կը պատմուին։ Այդ պարտականութեան ընդառաջ պիտի երթային բոլոր այն հայրենասէր Հայերը, որոնց համար ցեղային պարծանք է Շապին Գարահիսարցի Հօկան,— այն՝ որ լեռներու ու ժայռերու սաւառնող Արծիւը եղաւ եւ մօտաւորապէս քառորդ դար իր կեանքն ու անձնական երջանկութիւնը ի սպաս դրաւ հայ ժողովուրդի ազատագրական դատին, դառնալով Հայ Յեղափոխութեան յառաջապահ ռազմիկներէն մէկը։

Անդրանիկը սովորական անհատ մը չէ։ Անիկա մարմնացումն է այն վիթխարի կամքին, զոր Հայ Յեղափոխութիւնը ի յայտ բերաւ իր ալեկոծ գործունէութեան ու փառաւոր Հերոսականի ընթացքին։ Անիկա խորհրդանշանն է այն զոհաբերութեան, որ հայ հերոսները եղաւ ամբողջ երեսուն տարիներ։ Ու հետեւաբար, հոյակերտ յուշարձան մը կանգնելով Անդրանիկի հողաթումբին վրայ, մենք փառաւորած պիտի ըլլանք Անդրանիկին հետ նա՛եւ Հայ Յեղափոխութիւնը, եւ այն բոլոր անուանի ու անանուն հերոսները, որոնք իրենց արիւնը տուին Հայաստանն ու հայ ժողովուրդը ազատելու համար»։

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆԿԱՆԱԼ ԵՐԵՒԱՆԻ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ։

Ապակիի եւ մետաղի գործարաններ Թուրքիոյ մէջ

Նոյեմբեր 29ին կատարուեցաւ Փաշա Պահչէի (Պոլիս) շիշի եւ ապակիի գործարանին բացումը։ Ներկայ էին բազմաթիւ երեւելիներ։ Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ յայտարարեց.

— «Օսմ. կայսրութեան օրով երկու անգամ փորձ կատարուեցաւ ապակիի գործարան հիմնելու, բայց երկուքն ալ ձախողեցան, օրուան վարչութեան անհոգութեան եւ անգիտութեան պատճառաւ։ Այս գործարանը, որուն համար մէկ միլիոն ոսկի ծախսուած է, ամբողջովին պիտի ապահովէ երկրին պէտքը, եւ նոյնիսկ կը կարծենք թէ ապառումը պիտի աւելնայ եւ հարկ պիտի ըլլայ նոր գործարաններ հիմնել։

Ցետոյ վարչապետը եւ հրաւիրեալները պտտեցան գործարանը, որ երեք ճիւղերով սկսած է աշխատիլ։ Գործարանին տնօրէնը՝ Ատնան, բացատրութիւններ տուաւ։ «Աւազով, մարմարի փոշիով եւ քարբոնաթ տը սուտով կը շինենք ապակին։

Գործարանը օրական 28.000 շիշ կը պատրաստէ։ Փուռին ջերմութեան աստիճանը 1400 է։ Շիշերը յետոյ 8 ժամ կը պահուին սառնարաններու մէջ։ Գործարանը տարեկան 6000 թոն շիշ եւ ապակի պիտի պատրաստէ, մինչ երկրին ընդհ. սպառումը 4500 թոն է։

*** Իսկ Նոյեմբեր 28ին Պրուսայի մէջ հիմը դրուեցաւ բուրդի եւ արուեստական մետաքսի գործարաններուն։ Զօր. Ըսմէթ այս առթիւ ալ ճառ մը խօսելով, ըսաւ.

— «Մեր պետը Աթաթիւրք, «Մարինոս»անունը տուած է գործարանին որուն հիմնարկէքը պիտի կատարենք։ Թուրքերէն հին լեզուին մէջ, մարինոս կը նշանակէ «բարակ եւ երկար»։ Այս գործարանին շնորհիւ, բարակ եւ երկար բուրդ պիտի շինուի մեր երկրին մէջ։ Յուկէս միլիոն ոսկի պիտի ծախսենք եւ երեք միլիոն քիլօյէ աւելի բուրդ պիտի շինենք։ Պատրաստուելիք թելերով կերպաս պիտի շինենք։ Գործարանը 1937ին պիտի սկսի բանիլ եւ լոյս սփռել իր շուրջը։ Իզմիթի թուղթի գործարանն ալ երկու ամիսէն պիտի սկսի բանիլ։ Ընդհ. ծախք եղած է Յուկէս միլիոն ոսկի։ Մէկ ժամ յետոյ, ուրիշ տեղ մը հիմնարկէքը պիտի կատարենք գործարանի մը, մէկ միլիոն ոսկի ծախքով։ Վաղը միւս օրը Զօնկուլտաքի մէջ պիտի բանանք երկու գործարաններ։ Անգարա վերադարձին, պիտի այցելենք այն վայրը ուր պիտի հիմնուի երկաթի գործարանը։ 25 միլիոն ոսկի պիտի ծախսուի այն գործարաններուն համար որոնք մէկ շաբթուան ընթացքին սկսած են շինուիլ կամ բանիլ։

Վարչապետը իր ընկերակիցներուն հետ ինքնաշարժով գնաց Կէմլիք եւ հոն ալ հիմնարկէքը կատարեց արուեստական մետաքսի գործարանին։ Շինութեան համար պիտի ծախսուի 1ուկէս միլիոն ոսկի. տարեկան արտադրութիւնը պիտի ըլլայ 300,000 քիլօ մետաքս։

Պաղեստինի Արաբները կը շարունակեն բողոքել

— · —

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 25 նոյեմբեր (Յառաջ).— Քանի մը օր առաջ Հայֆայի մէջ մօտ քսան հոգի ընդհարում ունեցան անգլիական ոստիկաններու հետ, որոնց թիւր 50ի կը հասնէր։ 3 ժ. տեւեց կռիւը։ Ցետոյ Արաբներէն երեք հոգի ձերբակալուեցան, միւսները փախան։ Հայֆայի ըմբոստները յուշագիր մը ուղղելով մարզպանութեան, կը պահանջեն արգիլել Հրեաներու ներգաղթը եւ սպառազինումը։ Յուշագրին մէջ կ'ըսեն նաեւ թէ ամբողջ արաբական աշխարհը՝ Իրաք, Պաղեստին, Անդրյորդանան, Եգիպտոս եւայլն Բրիտանիոյ դէմ պիտի գործեն, եթէ Պաղեստինի մէջ շարունակուի հրէական ներգաղթը։ Արաբական տարբեր շրջանակներ ալ կը հաստատեն այս պարագան։ Վերջերս սակայն Աղեքսանդրիոյ առջեւ կատարուած բրիտանական ռազմափորձերը մեծ տպաւորութիւն գործեցին։

110-120 միլիոն թոն ցորեն 3-4 տարիէն

Հողագործական լաւագոյն մեքենավարներու խմբագումարին առթիւ ճառ մը խօսելով, Սթալին պարզեց խորհրդային հողագործութեան դիրքը: Բացատրեց թէ ցորենի խնդիրը լուծուած է արդէն: Այս տարի հնձուած է 88 միլիոն թոն ցորեն, ինչ որ բաւական է երկրին պէտքերուն համար, նաչուելով նաեւ անհրաժեշտ պահեստը: Բայց պէտք է մտածել ապագայի մասին: Երեք – չորս տարիէն Խ. Միութիւնը պէտք է արտադրէ 110–120 միլիոն թոն ցորեն: Շատ են այս տեսակին յաւելման պատճառները: Քաղաքներու բնակչութիւնը կրկնապատկուած ըլլալով յեղափոխութենէն ի վեր, միլիոնաւոր բանուորներ կը պակսեցնէ հողագործութենէն: Երբեմն արտադրող, այդ մշակները այժմ իրենք ալ դարձած են սպառողներ: Աւելցած է նաեւ անհատական սպառումը: Յեղափոխութենէն առաջ, ցարական կայսրութեան արմտիքի արտադրութիւնը 60 – 80 միլիոն թոնէն աւելի չէր: Սակայն ցարին նախարարները կը նախընտրէին ժողովուրդին մէկ մասը անօթութեան դատապարտել, քան հրաժարիլ տարեկան 6 – 10 միլիոն թոնի արտածումներէն: (Իսկ դո՞ւք, Մեծդ Սթալին, դուք ալ սովի չմատնեցի՞ք Ուկրայնան եւ ուրիշ նահանգներ, ցորեն արտածելով *ուրիշ* նարելու համար...) : Վերջապէս, Խ. Միութեան ժողովուրդը ամէն տարի կ'աւելնայ երեք միլիոն, այսինքն մօտաւորապէս Ֆինլանտայի բնակչութիւնը: Բնականաբար, բնակչութեան եւ սպառման այս կրկնակ յաւելումը իրեն հետ կը բերէ յաւելում միսի եւ ճարպի սպառման: Ասոր ուրեմն յաւելում արջառի, որ իր կարգին անհրաժեշտ կը դարձնէ արմտիքի անումը: Միայն հաւաքական մեծ մշակութիւնը կրնայ լուծել այս խնդիրները, որովհետեւ միայն անոր շնորհիւ կարելի է օգտագործել գիտական հզօր միջոցներ՝ ընդարձակ աստիճանի մը վրայ: Գիւղացիներու 90 առ հարիւրը արդէն անդամ են հաւաքական տնտեսութեանց: Բայց դեռ անհրաժեշտ է որ հողագործութիւնը ունենայ արհեստագէտներ, վարելու համար գիւղացիներու տրամադրութեան տակ դրուած բարդ մեքենաները: Մեծ յառաջդիմութիւններ կատարուած են այս ճամբուն վրայ: Զգալապէս կրճատուած են հունձքի 20–25 առ հարիւր սովորական կորուստները: Մեքենաներուն հետ, վավարիչ տարրերն ալ կ'աւելնան ամէն օր, ամէն ժամ:

Սթալին այս ճառը վերջացուց լաւատես հաւաստիքներով:

Թուրք ուսանողներու ծոմապահութիւնը

Պոլսոյ ճարտարագիտական վարժարանի ուսանողները նամակ մը ուղղելով թերթերուն, կը հաղորդեն թէ տեսչութիւնը բարեփոխած չըլլալով իրենց սնունդը, որոշած են ծոմ պահել:

Ազգ. վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղի 12րդ վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի օր: Երեք միլիոն փրանքի պարգեւը շահեցաւ 0,473,113 թիւը:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն փրանք.–0,653.946, 0,136,566, 0,577,335, 0,899,564, 1,199,916 0·431·161:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 փր.— 1·025·366, 0·512·145, 0·434·711, 0·906·769, 0·947·423, 0·938·401:

3,547 վերջացող թիւերը շահեցան 100,000 փրանք:
9,855 վերջացող թիւերը շահեցան 50,000 փրանք:
5,679 վերջացող թիւերը շահեցան 25 հազար փրանք:
0,271 վերջացող թիւերը շահեցան 25 հազար փրանք:
150 վերջացող թիւերը շահեցան 10,000 փրանք:
42 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 փրանք:
9 վերջացող բոլոր թիւերը շահեցան 100 փրանք:

Ինչպէս գրած էինք, նոր կարգադրութեամբ հազարէն վեր եղած պարգեւները պիտի վճարուին չորս օր վերջը, երկուշաբթի, 9 դեկտեմբեր:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐՆ ՈՒ ԹԱԳՈՒՀԻՆ հայրենիքին նուիրեցին իրենց հարսանեկան մատանիները: Այս առթիւ Թագուհին նամակ մը ուղղեց Մուսոլինիի, ներկայացնելով իր հայրենասիրական հաւաստիքները:

ՉԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿՆՔՈՒԵՑԱՒ Արաբիոյ եւ Իրաքի միջեւ, անգամ մը եւս զօրացնելով անգլիական ազդեցութիւնը մօտաւոր Արեւելքի մէջ: Կ'ըսուի թէ նոյնիսկ պիտի միացնեն իրենց դեսպանութիւնները, դրամները եւ առեւտրական պայմանագրութիւնները: Ուրիշ գրոյցի մը համաձայն, Թուրքիա առաջարկած է ոչ – յարձակման դաշինք մը հաստատել Իրաքի, Արաբիոյ, Իրանի եւ Աֆղանիստանի միջեւ, եւ բոլորը կապել արեւելեան դաշինքին, Թուրքիոյ միջոցաւ:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ արգիլեց մասգի ներածումը արտասահմանէն, նկատելով որ չասեր ուժոն գնով գերմա- *նական դրամ կը զանեն եւ կ'ողողեն հրապարակը, փոխանակ օտար դրամով վճարելու իրենց պարտքերը: Օրէնքը միեւնոյն ատեն նոր խստութիւններ կը հաստատէ անոնց դէմ որոնք ապրանքներ կ'արտածեն Գերմանիայէն, երկրէն հեռանալու եւ յետոյ փոխարժէքը արտասահմանի մէջ զանձելու համար: Պատիժներ պիտի տնօրինուին, եթէ այս կարգի գործառնութեանց գումարը 1000 մառքէն աւելի ըլլայ:*

ՕԴԱՆԱՒ մը իյնալով Գուաժէի մէջ, խորտակեց նոյն օդակայանին փարոսը: Երկու ուղեւորները ծանրապէս վիրաւորուեցան: Ուրիշ զինուորական օդանաւ մը ինկաւ Լիոնի մօտ: Ցիրունակ մը մեռաւ: Երրորդ օդանաւ մը ջախջախուեցաւ Թունուզի մէջ: Վարիչը մեռաւ, հեռագրիչը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ:

« ԱՄԲՈՂՋ ԳԵՐՄԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐ Կ'ՈՒԶԷ», յայտարարեց Զօր. Էփ, Պավարիոյ նահանգապետը, հանդիսաւոր ցոյցի մը առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Համպուրկի մէջ: «Մենք պէտք ունինք աշխատանքի եւ հացի, եւ անկարելի է զանոնք ստանալ առանց գաղթավայրի»:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ մէջ խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

ՎԱՐԴԱՆ Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Կիր. կէսօրէ յետոյ ժամը 8.30ին ընկեր Ճիճեանեանի բնակարանին մէջ, Առնուվիլ-լէ-Կոնէս: Կը հրաւիրուին Հրայր, Աթօրիկ եւ Յաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները: Օրակարգ՝ չորրորդակութիւն Նախորդ ժողովի:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Քուր Լաֆայէթ, Զարդարեան գրադարանին մէջ:

ՍԷՆ-ԼՈՒ (Մարսէյլ) Ակնունի Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին գրադարանին մէջ:

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին խաժակ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ընկեր կարօ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի իրիկուան ժամը 5ին «Դրօշակ»ի Տան մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Սէն-Մօրիսի Զարդարեան խումբի ընկերները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Կոկոզ եւ Կեփին խումբերը, Թալաւորիէի եւ Ռոլթայի ընկերները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի և «Քրիստափոր» խումբի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ չորրորդակութիւն Նախորդ ժողովի:

ԳՐԻՈՒՅԷԼԻ «Նեմրութ» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Երուանդ Ուզունեան իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բարեկամներու, Մեծ Նոր Գիւղի Հայր. Միութեան եւ ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ նոյեմբեր 28ին, Իսի լէ Մուլինոյի մէջ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Կիրակի օրը. Յարութիւն Գիսլէրեանի մահուան քառասունքին առթիւ Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Թուլոնի մատրան մէջ:

Կը հրաւիրուին Թուլոնի եւ Լասէյնի հայրենակիցները:

(Կնիք)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԿՕՇԿԱԿԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ

Վաղը Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին՝ Պուլվա տը Թրամվայի մէջ տեղի պիտի ունենայ տեղացի եւ օտար բոլոր կօշկակար բանուորներու ընդհ. ժողովը, ուր խորհրդակցութիւններ պիտի ըլլան մեր ալ հետաքրքրող խնդիրներու շուրջ, ինչպէս նաեւ Տարեգլուխի տեղի ունենալիք երկու մեծ Արհ. Միութիւններու միացման համագումարին զրկուելիք պատգամաւորին ընտրութիւնը:

Ուստի կը հրաւիրենք բոլոր անդամ եւ ոչ-անդամ հայ կօշկակար բանուորները որ անխտիր ներկայ ըլլան սոյն խիստ կարեւոր ժողովին: Վարչութիւն

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Պուլվար Ցատօի եւ Լա Քռօթի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր հայրենակիցները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Ազգ. վարժարանին մէջ: Կը խօսի Պ. Գօղոս Հիւսեան:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme. PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ծ. — Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Ոչ, շնորհակալ եմ, ես կը հարցնեմ. բայց նախ եւ առաջ որոշ կերպով գիտնալու եմ ժամերը... Պ. Էքրօյտը վերջին անգամ ո՞վ տեսաւ ողջ առողջ...

— Հաւանաբար ես, ըսի. երբ իր քովէն հեռացայ, ժամը, կարծեմ, իննին տասը կար... ըսաւ որ անհանգիստ ըլլալ չէր ուզեր. իր այդ հրամանը յայտնեցի ծառային...

— Այո, հաստատեց Փարքըր:

— Պ. Էքրօյտը ժամը 9.30ին տակաւին ողջ էր, մէջ ինկաւ քարտուղարը, իր խօսակցութիւնը լսեցի...

— Որո՞ւ հետ կը խօսէր...

— Շիտակը չեմ գիտեր, բայց անշուշտ այդ վայրկեանին ենթադրեցի որ բժիշկն էր... կարգ մը թուղթերու մասին քանի մը հարցումներ պիտի ընէր իրեն, սակայն երբ խօսակցութեան ձայներ լսեցի, անմիջապէս յիշեցի թէ բժիշկին հետ առանձին խօ- *սիլ կ'ուզէր եւ հետեւաբար ներս չըմտայ... Հիմա, յայտնի է որ բժիշկը այնտեղ է եղեր այդ ժամուն...*

— Ժամը 9.15ին տունս հասայ, ըսի. դուրս չելայ մինչեւ այն վայրկեանը երբ հեռաձայնը հնչեց...

— Ժամը 9.30ին ո՞վ կրնար հետը եղած ըլլալ, հարցուց տեսուչը. դուք չէիք, պարոն. ըմ...

— Հազարապետ Պլընթ...

— Հազարապետ Պլընթ, կրկնեց պաշտօնեան աւելի յարգանք դնելով իր ձայնին մէջ:

Հազարապետը գլուխը թօթուեց:

— Կարծեմ ուրիշ անգամներ ալ հոս այստեղ տեսած ենք, շարունակեց ոստիկանապետը. անմիջապէս չճանչցայ, բայց անցեալ տարի Մայիսին ալ Պ. Էքրօյտին եկած էիք...

— Յունիսին, ճշդեց Պլընթ:

— Այո, յունիսին... ուրեմն դուք Պ. Էքրօյտին հետ չէիք ժամը 9.30ին:

Պլընթ նորէն գլուխը թօթուեց:

— Ընթրիքէն յետոյ զինքը բնաւ չտեսայ...

— Լսեցի՞ք թէ ինչ բանի մասին կը խօսէին, հարցուց ոստիկանապետը քարտուղարին:

— Միայն քանի մը բառ լսեցի, պատասխանեց Րէյմընտ. ու ենթադրելով որ Պ. Էքրօյտի խօսակիցը բժիշկն էր, այդ քանի մը բառերը շատ տարօրինակ թուեցան ինծի... որքան կը յիշեմ, Պ. Էքրօյտ հետեւեալ բառերը արտասանեց — « վերջերս այնքան դրամ կ'ուզեն ինձմէ որ կարծեմ անկարելի պիտի ըլլայ ինծի համար՝ փոխանցում տալ ձեր խնդրանքին». անմիջապէս հեռացայ եւ աւելի բան մը չլսեցի... սակայն եւ այնպէս շատ զարմացայ որովհետեւ բժիշկը...

— ... Ոչ իրեն համար դրամ փոխ կ'ուզէ, ոչ ալ հանգամանքութիւն կ'ընէ ուրիշներուն հաշւոյն, ըսի:

— Դրամ կը պահանջէին, զարմացաւ ոստիկանապետը. ատիկա կարեւոր հետք մըն է... Փարքըր, փողոցին դուռը մարդ չեկաւ ըսիր, այնպէս չէ՞:

— Ոչ, պարոն, ոչ ոք...

— Հետեւաբար Պ. Էքրօյտը ինքը *ներս առեր է այդ անծանօթը, բայց...*

Ու սկսաւ մտածել:

— Մէկ բան յայտնի է միայն, շարունակեց ան. Պ. Էքրօյտը ողջ առողջ էր ժամը 9.30ին. անկէ յետոյ զինքը տեսնող չէ եղած...

Փարքըր թեթեւ մը հազաց՝ հասկցնելով որ նոր բան մը ունէր ըսելիք:

— Ի՞նչ կայ, հարցուց ոստիկանապետը:

— Եթէ կը ներէք, պարոն, օրիորդ Ֆլօրան տեսաւ զայն 9.30էն յետոյ...

— Օրիորդ Ֆլօրա՞ն...

— Այո պարոն, ժամը տասնին քառորդ կար, կարծեմ, երբ օրիորդը ըսաւ ինծի թէ Պ. Էքրօյտը անհանգիստ ըլլալ չէր ուզեր...

— Ի՞նչն էր որ օրիորդին միջոցաւ լուր կը ղրկէր ձեզի...

— Ոչ, պարոնին Ուիսքին ներս տանելու վրայ էի, երբ օրիորդ Ֆլօրան սենեակէն դուրս եկաւ, կեցուց զիս եւ յայտնեց թէ իր հօրեղբայրը չէր ուզեր անհանգիստ ըլլալ...

Ոստիկանապետը ուշադրութեամբ նայեցաւ ծառային:

— Առաջուց քեզի ըսուած էր թէ *անհանգիստ չըրած ընէիր զինքը, այնպէս չէ՞:*

Փարքըր սկսաւ կակազել. ձեռքերը կը դողային:

— Այո, պարոն, այս այնպէս է...

— Եւ սակայն դուն նորէն կը պատրաստուէիր խանգարել զինքը...

— Մոռցեր էի, պարոն, միշտ այդ ժամուն էր որ ուիսքին ներս կը տանէի եւ կը հարցնէի թէ բանի մը պէտք ունի՞ր, այնպէս որ, առանց մտածելու, պաշտօնս կը կատարէի...

— Այդ վայրկեանին՝ զգացի թէ ծառան կասկած ներշնչելու աստիճան շփոթած էր. վախէն կը դողար:

— Լաւ, օրիորդ Ֆլօրան պէտք է տեսնեմ, ըսաւ ոստիկանապետը, առ այժմ այս սենեակը կը ձգենք եղածին պէս. օրիորդը լսելէ յետոյ կը վերադառնանք, միայն, զգուշութեան համար, պատուհանը փակենք:

Ու պաշտօնեան դէպի բակը քալեց. հետեւեցանք իրեն: Կեցաւ վայրկեան մը՝ Ներքնայարկին սանդուղին առջեւ ու իրեն ընկերացող ոստիկանին ըսաւ.

— Ճօնս, դուն հոս սպասէ. մի ձգեր որ մարդ մտնէ այդ սենեակը.

— Ներեցէք պարոն, ընդմիջեց ծառան. եթէ բակին դուռը կղպէք, ոչ *ոք կրնայ այդ սենեակը մտնել. սանդուղը միայն Պ. Էքրօյտին ննջարանն ու բաղնիքը կ'առաջնորդէ. տունին այս մասը միւս մասին հետ կապ չունի. առաջները դուռ մը կար, բայց Պ. Էքրօյտը վերջնական կերպով փակել տուաւ. կ'ուզէր բոլորովին առանձին ըլլալ իր յարկաբաժնին մէջ.*

Ոստիկանապետը աչք մը պտըտցուց շուրջին, տեսնելու համար սենեակին ներսին գիրքը: Բակը անցաւ ու դուռը կղպելով բանալին գրպանը նետեց.

Ետքը յետոյ ցած ձայնով քանի մը պատուէրներ տուաւ ոստիկան ճօնսին որ պատրաստուեցաւ մեկնելու:

— Պէտք է քննենք կօշիկի հետքերը, բացատրեց ոստիկանապետը. բայց նախ եւ առաջ օրիորդը կ'ուզեմ, ան էր որ վերջին անգամ ըլլալով տեսած էր հօրեղբայրը... լուր ունի՞ թէ ինչ պատահած է...

Քարտուղարը գլուխը թօթուեց.

(Շար.)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ», փարիզի եւ Եղիպտոսի ծառաջի ցրուիչ Պ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ.

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ
7
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI
7 Décembre
1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2981

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

"ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐԸ,,

Գեղեցիկ ու տաժանելի ճիգ մըն է որ կը փորձէ Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը, վաղը՝ կիրակի, եւ յառաջիկայ կիրակի։

Ընթերցողները օրը օրին հետեւած են բոլոր մանրամասնութեանց, այնպէս որ աւելորդ կը համարենք խօսիլ այդ մասին։

Երկու բառ միայն.— Ըստ յայտագրի վաղը կը ներկայացուին 12 երգահաններու գործերը, 20 խմբերգներով, 9 մեներգներով եւ հինգ երգեր ալ՝ դաշնակով։ Իսկ յաջորդ կիրակի՝ վեց երգահաններու գործերը ջութակով, ինչպէս եւ մեներգներ եւ խմբերգներ։ Բոլորն ալ՝ հայկական ստեղծագործութիւն։

Թերեւս չափազանցութիւն չէ ձեռնարկը կոչել աննախընթաց, իրրեւ յայտագիր։ Եւ բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ յուրջ աշխատանք են կատարած կազմակերպիչները, կարելի յաջողութիւնը պահովելու համար։

Այս մանրամասնութիւնները յիշելէ յետոյ, այլեւս աւելորդ է խօսիլ «արդոյ հասարակութեան» պարտականութեանց մասին։

Առածի կարգ անցած է այս ժողովուրդին սէրը՝ երգի եւ մանաւանդ իր երգերուն հանդէպ։

Ուրեմն «Հայ Երգի Օրը» յաւագոյն պատեհութիւնը կ'ընծայէ, անգամ մը եւս ապացուցանելու այդ սէրը, ամէնէն առաջ իր հոգին թարմացնելով այս ցուրտ եւ անարեւ երկինքին տակ։

Միեւնոյն ատեն, «Հայ Երգի Օրը» առիթ մըն է արդար հըպարտութեան, քանի որ, երգահան թէ երգիչ, դաշնակահար կամ ջութակահար, բոլոր կազմակերպիչներն ու ձայնակիցներն իր հարազատներն են, այլ մանաւանդ երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ։

Ի՞նչ առաջինութիւններ եւ յոյզեր մաշեցան այս պողոտաներուն վրայ, 1922էն ի վեր։ Ու կը մաշին հետզհետէ աւելի արագ, թեւաթելով, դեղնեցնելով բազմութիւններ չորք – չորք։

Բայց տակաւին կան սարսուռներ, տենչեր ու կարօտներ, որոնք նոյնութեամբ կը պահեն իրենց ուժն ու հմայքը, որոնց առջեւ քարերն անգամ ականջ կը լարեն։

Ըսէ՞նք թէ խօսքը Հայկական Երգի մասին է, հին կամ նոր, երկիրէ երկիր փոխանցուած, իբրեւ մշտահոս ալբիւր մը ստեղծագործ ներշնչումներու։

Եւ սակայն, տխուր բան պիտի ըլլար կծկուիլ ինքնագոհութեան պատեանին մէջ, երբ ամբողջ աշխարհ մը կը թաւալի մեր շուրջը, եւ ամէն ալիքներ կը սպառնան խեղդել մեզ։

Եթէ երգն է ամէնէն ծաւալուն եւ տեւական ապացոյց ազգային միութեան եւ ինքնապաշտպանութեան, Հայ Երգի Օրը պէտք է դառնայ ազդանշան մը նոր խանդավառութեան եւ գործնական ճիգերու։ Ոչ միայն Փարիզի, այլ եւ ամէն կեդրոն քաղաքի մէջ։

Մենք այդ հաւատքով կ'ողջունենք Հայ Երգի Օրը, որուն մաղթելով ամէն յաջողութիւն եւ մանաւանդ յարատեւութիւն։

Շ.

«Միլիոնաւոր փաշական էջեր...»

Քանի մը օր առաջ հրատարակեր էինք գերմանական թերթի մը մէկ յօդուածը, որ կը թելադրէր քանդել Խ. Միութիւնը, անջատելով զանազան երկրամասեր եւ կազմելով անկախ Ուկրայնա, Հայաստան, Վրաստան եւն.։ Այս ծրագրով բուն Ռուսաստանը պիտի վերածուի երկրորդական պետութեան մը եւ պիտի կոչուի Մոսկովիա։

Խորհրդային թերթերը, որոնք առհասարակ վերապահ դիրք մը բռնած են առնէ մը ի վեր, հիթլերական Գերմանիոյ յարձակումներուն դէմ, այս անգամ խզելով իրենց լռութիւնը բուռն յարձակողականի մը ձեռնարկած են։ Այսպէս, «Փրավտա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, դատափետելով գերման թերթին գրութիւնը, կը բացագանչէ։

— «Պէտք է անբուժելի ապուշ ըլլալ, Մոսկովիա խօսքը բերան առնելու համար մեր դարուն մէջ։ Միլիոնաւոր փաշական էջեր չպիտի բաւէին անջատելու այն յարակցութեան ուժերը որ կը միացնեն Խ. Միութեան զանազան մասերը։ Նախագահ Բուգվէլթի խորհրդականները ուղեղներու թրքութը կազմեցին։ Հիթլէրի խորհրդականները կը կազմեն ուղեղազուրկներու խմբակցութիւնը։ Իրենք ուղեղի պէտք չկայ, գլուխ հանելու համար իրենց աւազակութեան ծրագիրները։ Ֆաշական պոլիտիկոսները կը գերագնահատեն իրենց ճակատներուն ամրութիւնը, երբ իրենք զիրենք ընդունակ կը կարծեն տապալելու խորհրդային պարիսպը»։

Խռովութիւններ չարժումներ Հռոդոսի մէջ

Աթէնքի թերթերը կը գրեն թէ զինուորական եւ նաւային ուշագրաւ գործունէութիւն մը կը տիրէ Տոդեկանեան կղզիներուն մէջ, որոնք Իտալիոյ կը պատկանին։ Վերջերս իտալական նաւ մը զօրք եւ թնդանօթ ցամաք հանած է Լերոս եւ Հռոդոս կղզիներուն մէջ, իսկ մարտանաւ մը կրակ բացած է փոքր ձկնորսանաւի մը դէմ, չփոթելով սուզանաւու մը հետ։ Վերջապէս կ'ըսուի թէ կարգ մը դասալիքներ Փոքր Ասիա փախած են նաւակներով։ Այս պատճառաւ, Հռոդոսի իտալական իշխանութիւնները արգիլեր են աքսորել որ եւ է նաւային երթեւեկ Հռոդոսի եւ Փոքր Ասիոյ միջեւ։

Ալազան եւ Զանան վիրաւորուած

Երեւանի Գրական Թերթը կը գրէ թէ գրագէտ Ալազան եւ դերասան Զանան Նոյեմբեր 24ին Լէնինականի մէջ, վիրաւորուած են, իրենց ինքնաշարժը արկածի հանդիպած ըլլալով։ Վիրաւորները հիւանդանոց փոխադրուած են։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՀԱՇՏԱՐԱՐ ԿՈՉԸ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ

«ՄԵՆՔ ՉԵՆՔ ՈՒԶԵՐ ՆՈՒԱՍՏԱՑՆԵԼ ԻՏԱԼԻԱՆ»

Սըր Ս. Հօր եւ Պ. Լավալ կը տեսակցին այսօր

Ինչպէս կ'երեւայ, Անգլիա եւ Ֆրանսա նորէն լուրջ փորձ մը կը կատարեն, հաշտարար ելք մը գտնելու եւ հապէշական պատերազմը դադրեցնելու համար։

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, արտաքին նախարար Սըր Ս. Հօր խօսելով միջազգային կացութեան վրայ, հաշտութեան հանդիսաւոր կոչ մը ուղղեց Պ. Մուսոլինիի։ Ահաւասիկ իր խօսքերուն ամփոփումը.

— «Աշխարհը ստիպողաբար պէտք ունի խաղաղութեան։ Մենք եւ Ֆրանսա, գործելով յանուն Ազգերու Դաշնակցութեան եւ համաձայն անոր ուխտին, վճռած ենք ուրիշ մեծ փորձ մը կատարել խաղաղութեան համար։ Մենք չենք ուզեր նուաստացնել Իտալիան, ոչ ալ տկարացնել։ Ընդհակառակն, ջերմապէս կ'ուզենք տեսնել զօրաւոր Իտալիա մը աշխարհի մէջ, Իտալիա մը հզօր՝ բարոյական, քաղաքական եւ ընկերային տեսակէտով, որ կարենայ իր թանկագին աջակցութիւնն ընծայել աշխարհի։ Կրկին կոչ կ'ուղղեմ Պ. Մուսոլինիի եւ իր հայրենակիցներուն, որպէսզի իրենց միտքէն վանեն այն գաղափարը թէ մենք չարաշուք նպատակներ կը հետապնդենք, ուժ տալով Ազգերու Դաշնակցութեան։ Մենք այդպիսի նպատակներ չունինք։ Թող իրենց միտքէն հանեն թէ կ'ուզենք նուաստացնել Իտալիան։ Թող իրենց միտքէն վանեն այն կասկածը թէ կ'ուզենք խրամատ մը բանալ Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ։ Մենք կ'ուզենք որ Իտալիա եւ Ֆրանսա ամէնէն ամուր բարեկամներն ըլլան եւ մենք ուրախ ենք որ կրցանք օգնել երկու երկիրներուն միջեւ գոյացած համաձայնութեան, այս տարուան սկիզբը։ Թող իրենց միտքէն հանեն այն կասկածը թէ կ'ուզենք տկարացնել Պ. Մուսոլինիի անձնական դիրքը եւ կործանել ֆաշական կարգուսարքը։ Մենք մեր միտքէն իսկ չենք անցըներ միջամտել Իտալիոյ ներքին գործերուն եւ ջերմապէս կ'ուզենք տեսնել Իտալիա մը՝ կառավարուած զօրաւոր իշխանութեամբ մը, ինչ ձեւով որ կ'ուզէ իտալացի ժողովուրդը։ Թոյլ տուէք մերժել այն ամբաստանութիւնը թէ Անգլիոյ քարիւղի ընկերութիւնները կը շահագործեն կացութիւնը։ Եթէ Իտալիոյ քարիւղի ներածումները աւելցած են, այդ յաւելումը չեն վայելած այնպիսի ընկերութիւններ որոնց մէջ շահ ունի Մեծն Բրիտանիա։ Կրնայ ըլլալ որ անյոյս գործի մը ձեռնարկած ըլլանք։ Թերեւս անկարելի է հաշտեցնել Ազգերու Դաշնակցութեան, Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ նպատակները։ Թերեւս մթնոլորտը այնքան տաքցած է որ անկարելի է լսել դարձնել բանականութեան ձայնը։ Բայց եւ այնպէս, մենք եւ Ֆրանսա ոչ միայն պիտի շարունակենք փորձերը, այլեւ պիտի կրկնապատկենք մեր ջանքերը, այն կարճ ժամանակամիջոցին որ մեզ կը բաժնէ Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովէն։ Փոխանակ փոխադարձ կասկածներ սնուցանելու, ազգերը պէտք է միասնաբար խաղաղութիւն փնտռելու, որպէսզի աշխարհը վերստանայ իր բնականոն վիճակը։ Ցորչափ հարցը կապ ունի հաւաքական գործունէութեան վրայ, Մեծն Բրիտանիա չպիտի թուլնայ։ Բայց մենք ջերմապէս կը մաղթենք այն առիթը ուր գոյութենէ պիտի դադրի հաւաքական գործունէութիւնը։ (Կ'ակնարկէ պատժական տնօրինութեանց)։ Մեծն Բրիտանիա երկաթէ բռունցք մը կը պահէ իր թաւշեայ ձեռնոցին մէջ։ Այս կոչը տկարութեան նշան չէ, այլ արտայայտութիւնը մեր բաղձանքին՝ ժամ առաջ վերջացած տեսնելու այն վէճը որ կը դառնացնէ աշխարհը։ Կը խոստովանիմ թէ չափազանց դժուար է գտնել բանաւոր կարգադրութիւն մը որ գոհացնէ թէ Իտալիան, թէ Եթովպիան եւ թէ Ազգաժողովը։ Եւ սակայն, անհրաժեշտ է մասնաւոր ճիգ մը փորձել խոչընդոտները հարթելու համար յառաջիկայ քանի մը օրերու եւ շաբաթներու ընթացքին»։

Կը նշանակէ թէ Անգլիա կ'ուզէ վերջին պատեհութիւն մը ընծայել Իտալիոյ, քարիւղի եւ ուրիշ նիւթերու արգելքէն առաջ, որ պիտի որոշուի դեկտեմբեր 12ին։

Սըր Ս. Հօր խօսեցաւ նաեւ Եգիպտոսի դէպքերու մասին, ուժգնօրէն բողոքելով այն մեղադրանքին թէ Անգլիա կը միջամտէ այդ երկրի ներքին գործերուն։ Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը կը յուսայ շուտով վերահաստատուած տեսնել անգլօ-եգիպտական յարաբերութիւնները, տեւական եւ երկու կողմին համար ալ գոհացուցիչ հիման մը վրայ»։

Նախարարին յայտարարութեան ուժ տուաւ նախկին նախարար մը, Չէմպըլէն, արտասանելով հետեւեալ ուշագրաւ խօսքերը.— «Թոյլ չտանք որ Եթովպիա կարծէ թէ յաւիտենապէս պիտի շարունակենք ճնշում բանեցնել իր թշնամիին վրայ»։

*** Ինչպէս գրած էինք, Սըր Ս. Հօր եւ Պ. Լավալ պիտի տեսակցին այսօր, շաբաթ, Փարիզի մէջ, ուրկէ պիտի անցնի Անգլիոյ նախարարը, Զուիցերիա երթալու եւ հանգստանալու համար։

ՊԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍԻ վերջին տեղեկագրին համաձայն, 2,834,000,000 ֆրանքի ոսկի կորսուած է, ինչ որ 70 առ հարիւրէն վար կ'իջեցնէ պահեստը, առաջին անգամն ըլլալով, 45 ամսուան ընթացքին։ Իսկ Մ. Նահանգներու ոսկիի պահեստը բարձրացած է տասը միլիառ տոլարի...

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ արգիլեց տեղեկութիւններ հրատարակել զանձային կացութեան, պետական դրամատան վիճակի եւ հանրային պարտքի մասին։

«ԽՌՈՎԱՐԱՐ»ՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Արմատականները գոհացո՞ւմ ստացած են

Ի՞նչ կ'ըսեն աջակողմեան հռետորները

Երեսփ. ժողովը նորէն փոթորկալի նիստ մը գումարեց հինգշաբթի օր։ Այս անգամ կարգը եկած էր աջակողմեան խմբակցութեանց ներկայացուցիչներուն, սուր սլաքներ արձակելու համար ձախակողմեան հոսանքներուն դէմ։

Առաջին խօսքը առաւ Պ. Նաստ, աջադուրկ երեսփոխան մը, որուն թեւերէն բռնելով ամպիոն առաջնորդեցին։

Այս անկախ երեսփոխանը բացատրեց թէ անհրաժեշտ չէ բացառիկ տնօրինութիւններ հաստատել, հանրապետութիւնը պաշտպանելու համար։ «Պէ՞տք է պատժել այնպիսի կազմակերպութիւններ որոնք կարգապահութիւն, համազգեստ եւ խորհրդանշան մը ունին։ Կառավարութիւնը արդէն սպառազինուած է լուծելու համար այնպիսի ընկերութիւններ որոնք դաւաճանութիւն կը գործեն, սպառնալով Ֆրանսայի հողային ամբողջութեան։ «Աքսիօն Ֆրանսէզ»ը երեսուն տարիէ ի վեր կ'ուզէ փոխել երկրին վարչաձեւը։ Բայց համայնավարութիւնն ալ այդպէս չուզե՞ր։ Ապա ուրեմն եթէ ազգայնական կազմակերպութիւնները պիտի լուծուին, պէտք է լուծել բոլոր ընկերակցութիւնները, առանց խտրութեան»։

Յետոյ խօսեցաւ Պ. Գառոն, Հօթ Վիէնի երեսփոխանը, ծանր մեղադրանքներ ուղղելով Լիմոժի վէճին առթիւ եւ մանրամասնօրէն նկարագրելով դէպքը։ Ձախակողմեան երեսփոխանները յաճախ կ'ընդմիջէին, զանազան կանչեր արձակելով։ Մէկ ժամէն աւելի տեւեց իր ճառը։ Նոյնքան երկար տեւեց ուրիշ աջակողմեան երեսփոխանի մը՝ Հէյլի ճառը, նոյնպէս տեղի տալով ժխորի։ Այս երեսփոխանը բացատրեց թէ անոնք որ կը խօստանան բարւոքել երկրին կացութիւնը, պաշտօնավարեցին բաւական երկար ատեն, Պ. Տալատիէ երկիրը վարեց ամբողջ ինը ամիս, «բայց կրցա՞ւ անհետացնել այն չարիքները զորս դարմանել կըխոստանայ ժողովրդական ճակատը»։ Պ. Տալատիէ բողոքելով, յանձնարարեց բաղդատել 1933ի եւ 1935ի կացութիւնը եւ յիշեց թէ 135,000 գործազուրկներ աւելցան ազգ. դահլիճին օրով։

Չորրորդ երեսփոխան մը պատմեց թէ Միւլհուզի մէջ, գործադուլի մը առթիւ, ժողովրդական ճակատը իր իշխանութեան տակ առաւ ամբողջ քաղաքը, ուր մարդիկ չէին կրնար շրջիլ առանց ընկերվարական պետերու արտօնութեան։ «Ճիշդ է որ արիւն չթափեցաւ, բայց այս կարգի բռնութիւնները բնականաբար պատճառ պիտի ըլլային ընդդիմադիր ընկերակցութեանց կազմութեան»։

Փետրուար 6ի դէպքերուն առթիւ ալ ակնարկներ ուղղուած ըլլալով, Պ. Գոնրվէյ, քննիչ յանձնաժողովին նախագահը, հարկ դատեց ճշգումներ կատարել։ Միջանկեալ խօսք առաւ նաեւ Պ. Ֆրօ, Տալատիէի դահլիճին ներքին նախարարը, որուն դէմ երկու անգամ յարձակում կատարուեցաւ վերջերս, ճառ խօսած ատեն։ Պ. Ֆրօ դիտել տուաւ թէ երկիրը երկու ազգային հոսանքներու բաժնուած է, եւ «երկու կողմերն ալ աւելի շատ կը վախնան որ յարձակման զոհ պիտի դառնան, եւ ոչ թէ կ'ուզեն յարձակիլ»։

Կէս օրէն վերջը, ամէնէն թթու ճառը խօսեցաւ Պ. Թէթէնժէ, Երիտասարդ Հայրենասէրներու առաջնորդը, ծանր մեղադրանքներ ուղղելով ընկերվարականներու, արմատականներու եւ համայնավարներու միացեալ ճակատին դէմ։ Ուժգնօրէն ընդդիմացաւ ազգայնական կազմակերպութեանց լուծման եւ իբրեւ օրինակ յիշեց Փրկութեան Բանակը, որուն անդամները նոյնպէս համազգեստ կը հագնին։ Նկարագրելով ձախակողմեաններու կողմէ սարքուած դէպքեր եւ յարձակումներ, բացատրեց թէ երբ տեսան համայնավարներու կազմակերպական ծրագիրը, իրենք ալ նոյն միջոցին դիմեցին, եւ իրենց կազմակերպութիւնը, որ այն ատեն 600,000 անդամ ունէր, 15,000 հոգի աւելցաւ ռիւ Տամրէմոնի դէպքէն վերջը։ Համայնավարները «մարդասպաննե՛ր, մարդասպաննե՛ր» կը պոռային, Պ. Թէթէնժէ ճառը վերջացուց ընդհանուր ժխորի մէջ, շեշտելով.

— «Հարցը սա է թէ ի՞նչ նպատակի կը ձգտին այն օրէնքները որոնցմով կը սպառնան մեզի, ճամբա՞յ բանալ յեղափոխութեան եւ հովանաւորե՞լ կարմիր դրօշը, օրէնքէ դուրս հռչակելով անոնք որ եռագոյն դրօշին շուրջը համախմբուած են։ Այդ է որ կ'ուզեն Մոսկուայի մարդիկը։ Հայրենասէրները չպիտի ընդունին այդ բանը. անոնք երբեք չպիտի ընդունին բոլշեւիկեան դիկտատուրան»։

Նոյնքան բուռն ճառ մը խօսեցաւ Քսավիէ տէ Վալա, մէկ անգամէն յայտարարելով.— «Ես անդամ եմ Հրեղէն Խաչին, 1925էն ի վեր»։ Իր երկար ճառին մէջ, Պ. Վալա ծանր մեղադրանքներ ուղղեց ընդդիմադիրներուն, մասնաւորապէս յիշելով.

— «Պէտք է վերջ տալ այն առասպելներուն թէ մեր կուսակցութիւնը ունեւորներուն կը ծառայէ կամ դրամի համար կը գործէ։ Երբ Սթավիսքի թերթ մը գնել ուզեց, «Էքօ տը Փարի՞ն» գընեց։ Երբ Պ. Փաթընօթը չէք մը տալ ուզեց, տուաւ «Փօփիւլէր»ի (ընկերվարական)։ Եւ «Իւմանիթէ»ն (համայնավար) Պ. Լուի Տրէյֆիւսի դրամով չէ՞ր որ հիմնուեցաւ։ Թող յոյս չդնեն Հրեղէն Խաչերուն վրայ, զանոնք իբրեւ պահակ – շուներ գործածելու համար դրամարկղներու առջեւ»։

Անմիջապէս վերջը խօսեցաւ Պ. Ք. Փլանչ, ընկերվարական, մերկացնելով ազգայնական կազմակերպութեանց դաւերը եւ կառավարութեան մեղսակցութիւնը։

*** Պ. Էռիօ ժողովի հրաւիրելով արմատական խմբակցու–

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՄԷԿ ԺԱՄ ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԵԼԻ ՀԵՏ

ԽՄԲ.— Գրած էինք թէ Նիւ Եորք հասած է Գ. Ֆրանց Վերֆէլ, ջերմ ընդունելութեան արժանանալով։ Այս առթիւ ընկեր Վ. Ահարոնեան հետեւեալ տեսակցութիւնը ունեցած է մեծանուն հեղինակին հետ, «Հայրենիք»ի անունով.—

Ֆրանց Վերֆէլ ընդունեց մեզ առաջին կարգի իր նաւասենեակի մէջ։

Կարճահասակ, մի քիչ գիրուկ, լայն ճակատով, գանգուր մազերը կիսով չափ թափուած, որից ճակատի լայնութիւնը աւելի է շեշտուել, շատ սովորական, բայց տիպար հրէական դէմքով մի մարդ է Ֆրանց Վերֆէլը։ Պարզ եւ դիւրահաղորդ՝ իր գրույցի եւ շարժումների մէջ։ Կէս ժամուան ծանօթութիւնից յետոյ, թեւս մտաւ եւ սկսեցինք ետ ու առաջ քայլել տախտակամածի վրայ։

Համեստ, ամաչկոտ լինելու աստիճան։ Նկատելի կերպով ճնշուած էր այն ուշադրութիւնից, որով շրջապատել էինք իրեն։ Ինքնամփոփ ու երազուն, երբ իր սրտին մօտ հարցերին էր պատասխանում։ Կարծէք թէ մեզ չէր խօսում, այլ ինքն իրեն։ Ցախշտախտելու աստիճան ոգեւորուած, երբ մարդկային ոգու բարձր թռիչքներին էր մօտենում։

Գերմաներէնը իր մայրենի լեզուն է։ Անգլիերէնին տիրապետում է պարզ զրոյց վարելու չափ։

Տիկին Ալմա Վերֆէլ նախկին այրին է գերման նշանաւոր հրաժշտագէտ Գուստավ Մալէրի։

Շնորհալի արտաքինով, միջին տարիքի մի կին։ Գ. Վերֆէլից աւելի պատ անգլիերէն է խօսում, ինչպէս նաեւ ֆրանսերէն։

Ամերիկա եկող նշանաւոր օտարականներին հարց ու փորձերու այնքան վարժ ամերիկեան թղթակիցները անմիջապէս տիրացուցին, ինչպէս իրենց տանը, գրաւելով նաւեկու յարմարութիւն ներկայացնող բոլոր կաբասինները եւ պատրաստուեցին յարձակման։

— Գ. Հըֆս, բարի եղէք ինձ ներկայացնել Գ. Վերֆէլին,— դիմեցի ես «Վ.յայրենիկ Փրէսի փոխ-նախագահին, որ տեղեակ էր իմ առաքելութեան։

— Գ. Վերֆէլ, թոյլ տուէք ծանօթացնել ձեզ մէկի հետ, որի ներկայութիւնը ձեզ համար առանձնապէս հաճելի պիտի լինի։ Պարոնը եկել է Հայերի կողմից բարի գալուստ մաղթելու ձեզ,— ասաց Գ. Հըֆսը։

Ֆրանց Վերֆէլ եւ տիկինը ջերմօրէն սեղմեցին ձեռքս։

— Ես եկել եմ Հայկական Փրէս Բիւրոյի կողմից ձեզ եւ ձեր տիկնոջը բարի գալուստ մաղթելու, Գ. Վերֆէլ։ Կը յուսամ որ դուք ստացել էք ողջոյնի այն անթելը, որ երէկ ուղարկուեց ձեզ Հայկական Փրէս Բիւրոյի կողմից։

— Ստացել եմ, շնորհակալ եմ եւ անկեղծօրէն զգածուած Հայերի ուշադրութիւնից,— պատասխանեց Գ. Վերֆէլը։

Ապա սկսուեց հարց ու պատասխանը, որին մասնակցեցինք ամէնքս։

— Քանի՞ տարեկան էք, Գ. Վերֆէլ։

— Քառասունըհինգ տարեկան։ Ծնուել եմ Պրագայում, այժմ Չեխոսլովակ Հանրապետութեան մայրաքաղաք, իսկ մեծ պատերազմից առաջ պատկանում էր Աւստրօ-Հունգարիային։ Այժմ էլ աւստրիական քաղաքացի եմ եւ գրեթէ մշտապէս բնակւում եմ Վիէննայում։

— Առաջի՞ն անգամն է որ Ամերիկա էք գալիս եւ ի՞նչ է այս ճամբորդութեան նպատակը։

— Ես առաջին անգամն է որ գալիս եմ Ամերիկա։ Տիկին Վերֆէլը սրանից առաջ չորս անգամ այցելել է Մ. Նահանգները։ Իմ այս ճամբորդութեան մասնաւոր նպատակն է ներկայ լինել «Աւետեաց Ճամբան» նոր թատերախաղիս փորձերին եւ առաջին ներկայացմանը, որ տեղի պիտի ունենայ դեկտ. 23ին, Նիւ Եորք, Մանհաթթըն Օփերա Հաուզի մէջ։ Այս անտիպ թատերախաղիս բեմադրութիւնը ստանձնել է Մաքս Րէյնհարտը։

— Ո՞րն է, ձեր կարծիքով, ձեր լաւագոյն գործը, Գ. Վերֆէլ,— հարցրեց թղթակիցներից մէկը։

— Իմ կարծիքով, իմ լաւագոյն գործը,— իր հերթին հարցրեց Գ. Վերֆէլը եւ իր դէմքը ստացաւ երազային այն մարդու, որին տարօրինակ, անպատասխանելի հարց են ուղղել։ Չգիտեմ ինչ պատասխանել։

Օգնութեան հասաւ «Մուսա լերան հրատարակիչը՝ Գ. Հըֆս.

— Գրողի լաւագոյն գործը միշտ վերջին գործն է՝ այս դէպքում «Մուսա լերան քառասուն օրերը»։

Գ. Վերֆէլը օգտուեց իրեն մեկնուած օգնութեան ձեռքից եւ կրկնեց.

— Այո՛, այո՛, վերջին գործը միշտ ամէնից սիրելին է։ Այո՛, «Մուսա տաղը»... Բայց եթէ կ՚ուզէք, ես ամէնից աւելի սիրում եմ «Պաւլարեկլայի բնութիւնը»։

— Ինչպէս պատահեցաւ որ դուք հետաքրքրուեցաք Մուսա տաղի պատմութեամբ, Գ. Վերֆէլ,— իմ հարցումը կանխեց «Հերըլտ Թրիպիւնի» թղթակիցը.

— Ութ տարի առաջ Դամասկոսի մէջ տեսայ տարագրութիւնից ազատուած հայ գաղթականներ եւ որբեր, որոնց դէմքերը այլանդակուած էին տարօրինակ նշաններով,— սկսեց պատմել Գ. Վերֆէլը։

— Այդ նշաննե՞րն էին ծնած այդ մարդիկը,— միամիտ հարցումով ընդմիջեց թղթակիցներից մէկը

— Ո՛չ, տարագրուած Հայերի դէմքերին այդ նշանները կնքել էին իրենց հալածիչները։ Այդ նշանների իմաստը հասկանալու համար իմ արած հարցումներին ի պատասխան ես լսեցի սարսափելի, ցնցող պատմութիւններ եւ որոշեցի գրել «Մուսա լերան քառասուն օրերը»։ Դրանից առաջ, Վիէննայի Մխիթարեաններից մէկը ինձ պատմել էր գրքեր սիրող, ամէն տեղ իրեն հետ իր գրադարանը պըտտցնող մի Հայի մասին։ Այդ մարդու պատմութիւնը տուեց ինձ վէպիս գլխաւոր հերոսներից՝ գեղարուեստ Գրիգորի տիպարը։ Սուրիայի մէջ լըսածներս լրացրին մնացածը եւ այսպիսով ծրագրեցի գրել Մուսա լերան դիւցազներգութիւնը

— «Մուսա լերան քառասուն օրերը» մէջ նկարագրուած ճշմարտութեան վերարտադրութի՞ւնն է, Գ. Վերֆէլ,— հարց տուեց թղթակիցներից մէկը։

— Աւելի քան ճշմարտութիւն է, վասնզի դիւցազներգութիւնը ճշմարտութի՞ւն է թէ երեւակայութիւն է։ Իսկական բանաստեղծի, դիւցազներգութեան միջոցով տուած պատմութիւնը աւելի իրական է, քան պատմաբանի գրած պատմութիւնը,— ջերմօրէն վրայ բերեց Վերֆէլը։

— Քանի՞ լեզուներով է թարգմանուած «Մուսա լերը»։

— Առ այժմ երեսուներկու լեզուներով։

— Ճի՞շդ է որ «Մուսա լերան քառասուն օրերը» արգիլուած է Գերմանիայում։

— Այո՛։ Իմ գրքերից միայն այդ մէկն է արգիլուած Գերմանիայում։

— Պատճառի մասին ինձ ոչ մէկ բացատրութիւն չէ տրուած։

— Իսկ դուք, Գ. Վերֆէլ, Գերմանիա մտնելու իրաւունք ունի՞ք։

— Մինչեւ 1932ը գրեթէ ամէն տարի այցելում էի Գերմանիա. այդ թըւականից ի վեր, սակայն, այլ եւս չեմ գնում։

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը արհիդուքս Օտտոյի կողմից Հաբսբուրգների գահը վերահաստատելու հաւանականութեան մասին։

— Ես քաղաքական հարցերով չեմ զբաղւում,— պատասխանեց Վերֆէլ։

— Կարծո՞ւմ էք որ Գերմանիան իրեն պիտի միացնի Աւստրիան,— շարունակեց յամառել մի թղթակից։

— Ո՛չ, Աւստրիան չի ուզում միանալ Գերմանիային։ Վիէննայի ժողովուրդը դէմ է Անշլուսին (միացման)։ Աւստրիան մշակութային այնքան ուժեղ միութիւն է, որ ոչ ոք, նոյն իսկ Գերմանիան չի կարող իր մէջ լուծել Աւստրիան։ Թիւով փոքր, բայց ներքին ուժով մեծ է Աւստրիան։ Աւստրիայի ներկայ կառավարութիւնը, որի ղեկավարը մշակութային մարդ, կարողացել է, այսպէս ասած, զօրակոչի ենթարկել Աւստրիացիների անկախութեան զգացումը։

— Ձեր քաղաքական դաւանա՞նքը, Գ. Վերֆէլ,— նորոգեց իր յարձակումը այն թղթակիցը, որ հարց էր տուել արհիդուքս Օտտոյի մասին։

— Ես քաղաքական դաւանանք չունեմ։ Ինչ որ մտածում եմ, գրել եմ իմ գրքերի մէջ։ Ես փնտռում եմ, ուր որ հնարաւոր է, մարդկայնութիւնը (հիւմանիզմ) եւ այն հակադրում բարբարոսութեան։ Ես հաւատում եմ որ կուգայ մի ժամանակ, երբ գերազգայնականութիւնը պիտի բռնէ այսօրուան ազգայնականութեան տեղը։ Դրա համար պիտի անդադար փնտռել ճշմարտութիւնը։ Այդ որոնումին եմ նուիրած իմ գրական գործերը եւ մանաւանդ վերջինը՝ «Աւետեաց ճամբան»։ Այդ գրքի աղբիւրը Աստուածաշունչն է, որ, ըստ իս, աղբիւրն է մարդկայնութեան եւ ճշմարտութեան։ Ես աշխատել եմ ներկայացնել Աստուծոյ խօսքը այնպէս, ինչպէս որ այն չէր ներկայացուած մինչեւ այժմ։ Իմ կարծիքով դա շատ կարեւոր է մանաւանդ այժմ, հեթանոսութեան այս օրերին։ Իմ վերջին գործը Աստուածաշունչի մասին չէ, այլ Աստուածաշունչը ինքը, մասնաւորապէս Հին Կտակարանն է որ խօսում է «Աւետեաց ճամբայի» հեղինակի միջոցով։

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը ժամանակակից ամերիկեան գրողների մասին, Գ. Վերֆէլ։

— Ես սիրում եմ Հէմինվէյի, Դրայզերի եւ միւսների ստեղծագործութիւնը։ Շատ մեծ ազդեցութիւն է ունեցել ինձ վրայ մանաւանդ Ու. Ուիթմանը։ Ժամանակակից ամերիկեան գրականութեան, հանդէպ յարգանք ունիմ եւ վստահ եմ որ փայլուն ապագայ ունի այդ գրականութիւնը։

Թղթակիցների հարցերի տարափը սկսել էր սպառուել։ Իմ կողքին նստած հարցրեց իր հարեւանին.

— Է՛, ուրիշ ի՞նչ հարցնենք։

— Կարծեմ թէ հերիք է։

Ռոգի եկան եւ տեսակցութիւնը վերջացաւ, մանաւանդ որ այդ վայրկեանին տիկին Վերֆէլը եկաւ յիշեցնելու ամուսնուն թէ, մաքսային պաշտօնեաները եկել են տեսնելու իրենց անցագրերը։

Մնաս բարեւի ժամանակ խնդրեցի Գ. Վերֆէլին մի քանի բառով տրամադրել Հայութեան ինձ։

— Հաճոյքով, հէնց որ անցագրերս խնդիրը կարգադրեմ,— եղաւ պատասխանը։

Այս մասին կը գրեմ առանձին։

Վ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ԱՐՄԷՆԱԿԱՆՔ

ՀԱՅ ՄԱԹԵՄԱԹԻԿՈՍ ՄԸ

Գ. Զարեհ Փիրէնեան է, այդ հայ մաթեմաթիկոսը, որ այժմ կը պաշտօնավարէ Մ. Նահանգներէն Ֆլորիտայի համալսարանին մէջ։

Մասնաւորապէս փայլուն այս Արմէնականը, Ֆլորիտայի համալսարանը աւարտելէ առաջ, ստացած է նաեւ Շիքակոյի համալսարանին, ուրկէ ստացաւ փիլիսոփայութեան տիտղոսը։

Մաթեմաթիքի ուսուցիչ է Ֆլորիտայի համալսարանին մէջ։ Եղած է նաեւ նոյն ճիւղին ուսուցիչ Մ. Նահանգներէն Ալապամայի բազմարուեստական ճեմարանին մէջ։

Պատրաստած է «Ելեկտրական Թուաբանութիւն» անունով դասագիրք մը, որուն ուսուցումը պարտաւորիչ է Ֆլորիտայի համալսարանին եւ Ալապամայի բազմարուեստեան ճեմարանին մէջ եւ որուն երկրորդ տպագրութեան պիտի ձեռնարկէ այս օրերս՝ սրբագրելով եւ ճոխացնելով։

Վերի երկու կրթական հաստատութիւնները պատուած են գինքը փրոֆէսէօրի աստիճանով։

Գ. Զարեհ Փիրէնեան՝ վերին աստիճանի ընկերական եւ համեստ բնաւորութեամբ, ուսանողներուն ամէնէն շատ սիրած ուսուցիչն է։ Անդամ է ուսուցչական կազմին, ուր կը դրուէ բարձր դիրք մը։ Զանազան խնդիրներու համար յաճախ ուսուցիչներ կը դիմեն փրոֆ. Զարեհ Փիրէնեանի կարծիքին։

Աւելցնենք թէ՝ Գ. Զ. Փիրէնեան Հայ Գիւղատնտեսականի սաներէն է եւ զինադադարին, Պոլսէն գրկուած է Ամերիկա, երբ ինքը Պոլսոյ Գուլէյլիի որբանոցին քարտուղարն էր, Տօքթ. Յ. Ստեփանեանի տնօրէնութեան ժամանակ։ Ինքն էր որ կապ կը պահէր Ազգ. Խնամատարութեան եւ Որբանոցին միջեւ։

Գ. Զ. Փիրէնեան Պարտիզակցի է եւ նահատակ բնտանիքի մը զաւակը։

Արմէնականները այս արժուային սլացքին առջեւ, իրաւունք չունի՞նք յիմթոք ապաղակելու.

— Փա՛ռք Արմէնականներուն։

ՍԵԳՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԲՐԻՆՁԸ

Բրինձը աշխարհի ամէնէն նախնական ուտելիքներէն մին եղած է։ Անոր յիշատակութիւնը բուն իսկ պատմութեան չափ հին է։ Հաւանականօրէն բրինձը առաջին անգամ ուշադրութեան գրաւած է Հնդկաստանի մէջ, մօտաւորապէս Քրիստոսէ 3000 տարի առաջ, ու իր ծագումը առած Նիվարէի կամ Նիվարա կոչուած տունկէն։ Բրինձը յիշատակուած է Թալմուտի մէջ եւ յաճախ յիշուած Ցոյն եւ Հռոմայեցի գրողներու կողմէ։

ՋՈՒՐԻ ԿԱՐՕՏԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«ԿԱԹՆԱՂԲԻՒՐ»Ը ԿԸ ՀԱՍԻ

Վերջերս, ինչպէս գրեցինք, խմելու ջուր ստացաւ Կարբի գիւղը, Աշտարակի շրջանին մէջ։

Հայաստանի ջրային տնտեսութեան մէջ աշխատող ճարտարագէտներէն Գ. Շիրմազան, Խորհ. Հայաստանի մէջ, այսպէս կը ներկայացնէ կատարուած աշխատանքը.—

Արագածի ստորոտը, Արարատի դաշտավայրէն սկիզբ առնելով Քասախ գետը կ՚իջնէ մինչեւ Ֆրանգանոց գիւղը, ուրկէ կը մտնէ Վաղարշապատի դաշտավայրը, հոսելով խոր, նեղ եւ ժայռաքարոտ կիրճի մը մէջէն։ Այս ջուրն օգտագործելը դժուար է թէքնիք պատճառներով,— առ թէ ինչու շատ քիչ առուներ բացուած են գետին վերի մասին մէջ, ոռոգելու համար շրջակայքը։

Այդ փոքրաթիւ առուներէն ամէնէն կարեւորն է Ականատեսի առուն, Աշտարակի մէջ, որ համաձայն պատմական տեղեկութիւններու, բացուած է Ուրարտացիներու ժամանակ (մօտ 2600 տարի առաջ)։

Այդ առուն է որ կենդանութիւն կը մատակարարէ Աշտարակի սքանչելի այգիներուն, դարձեալ այդ առուն է որ խմելու ջուր կը հայթայթէ գիւղացիներուն, դարերէ ի վեր։

Սակայն առուին ջուրը, հոսելով երկար գետով մը եւ անցնելով գիւղին մէջէն, կ՚աղտոտի, կը վարակուի եւ կը դառնայ հիւանդութեան աղբիւր։ Նոյն վիճակը Օշականի մէջ։

Երեւակայելէք սակայն որ այս վիճակը «փոքրագոյն չարիք» մըն էր,— եթէ Աշտարակը եւ Օշականը ունէին թէեւ կեղտոտ՝ բայց մշտահոս ջուր մը, վերը բոլորովին ջուրէ զրկուած էին Մուղնի, Կարբի, Ցողհաննայ վանքը, Ուշի գիւղերը, որ ջուր կը ստանային նախնական ձեւով,— չինած էին ջրափոսեր, որոնք ժամանակ առ ժամանակ կը լեցուէին Արագած լերան Ղաղնաֆար կիրճէն հոսող Դալի գետակին ջուրով։ Եւ այդ աղտոտ, նեխած, ճահճացած ջուրերն էին, որ կ՚օգտագործէին գիւղացիները իրենց տանին եւ անասուններուն համար։

Իրենց խմելու ջուրը կ՚առնէին մեծ դժուարութեամբ, գետակին խոր կիրճին մէջ գտնուող աղբիւրներէն։

Ամէն տարի աշխատաւոր գիւղացիները ժամանակ կը վատնէին ելք մը գտնելու, սակայն չէին կրնար ելք գտնել։

70ական թուականներուն, Կարբի գիւղի բնակչութիւնը զանազան դիմումներ կատարած է, իրաւունք ստանալու համար, իրենց միջոցներով, Սաղմոսավանքին տակ գետակին նեղ խոր կիրճին մէջ գտնուած քաղցրահամ «Կաթնաղբիւր»ին ջուրը փակ ջրմուղով գիւղ բերելու համար,— ապարդիւն։ Եւ այսօր է միայն, որ կատարուած է այդ պահանջը։

1934 տարւոյն աշնան Աշտարակի աշխատաւորութիւնը պահանջ դրաւ ջրմուղ շինել Աշտարակի մէջ։ Հողային գործավարութեան ջրային տնտեսութեան վարչութիւնը ձեռնարկեց տեղագրական քննութեան եւ այս տարի գարնան, կանուխ, սկսան աշխատանքները։ Ջրմուղին շինութիւնը կը կատարուէր գիւղացիներուն մասնակցութեամբ։ Ամէն օր հարիւրաւոր մըշակներ, նուաղախումբի առաջնորդութեամբ, ուրախ զուարթ կ՚երթային ջրմուղի շինութեանց մասնակցելու։ Այսպէս Օհանաւանցիները եւ Կարբեցիները փորեցին, ճեղքեցին ժայռերը եւ զետեղեցին ջուրի խողովակները։

Ջրմուղին սկզբնական մասին երեք քիլոմեթրը ձգուած է բնական դժուարութիւններով անանցանելի վայրերու մէջ, մարդու կեանքի համար վտանգաւոր, նեղ անցք մըն է այդ։ Ջուրը մինչեւ որ ձորէն դուրս հանուեցաւ, ոչ ոք կը հաւատար թէ կարելի է ջուրը քաշեցնել ու հասցնել գիւղերը։ Գիւղացիները փորեցին 32.000 խոր. մեթր հող։ Մայիսին արդէն զետեղուած էին խողովակները։ Կարճ խողովակներու պակասութեան պատճառով, պահ մը գադրեցաւ աշխատանքը։ Սեպտեմբերին այդ պակասն ալ լրացուելով՝ «Կաթնաղբիւր»ը սկսաւ հասնիլ դարերէ ի վեր ծարաւէն տոչորող գիւղերը։

Շինութեան համար նախատեսուած էր 635.000 րուբլի ծախք, բայց ծախսուեցաւ միայն 453 հազար րուբլի։ Շինութիւնը կը վարէին երիտասարդ ճարտարագէտներ, Գուրգէն Փահլեվանեանի առաջնորդութեամբ։

ԱՇՏԱՐԱԿԻ ՋՐՄՈՒՂԸ

Այս ջրային նուաճումին բուն պատմէք ցոյց տալու համար, կ՚արտատպենք նաեւ հին ու տարէց Կարբեցիի մը (Մ. Բագրատունի) յուշերը.—

Աւարտեցաւ Սաղմոսավանքի ջրմուղին շինութիւնը։ Ընդամէնը վեց ամսուան մէջ։

Այս ջրմուղին շինութեան գաղափարը եւ նախաձեռնութիւնը կը պատկանի Կարբի գիւղին աշխատաւորութեան, որ այդ հարցը դրած էր տակաւին 1885 — 90 թուականներուն։

Մինչեւ այդ ժամանակները, երբ տակաւին Արարատի դաւառակը չունէր հիմակուան բնակչութիւնն ու գիւղերը, Արագածէն բխած ջուրերը Դալի գետակով առատօրէն կը հոսէին Կարբիի նախալեռնային շրջանը։ Այդ լեռնահովիտը ծածկուած էր փարթամ բուսականութեամբ եւ խաղողի այգիներով։ Ռուս-Թրքական պատերազմին հետեւանքով, Արարատ եւ Դարբիի շրջանները եկան բազմահազար գաղթականներ, որոնք սկսան մշակել ամայի հողերը։ Այնպէս որ չուտով ջուրի պահանջը հետզհետէ մեծցաւ։ Մէկ օրավար արտ ջրելը երբեմն գիւղացիին համար կը դառնար կեանքի եւ մահուան խնդիր։ Այնքան որ ջուրի համար սպանութեան դէպքերն ալ պակաս չէին։

Ցարական կառավարութիւնը, իր դոյութեան հարիւրամեակին ընթացքին, մատը մատին չզարկաւ, դէթ հորեր շինելով՝ Դալի գետակին վրայ ինկած գիւղերուն ջրաբաշխութիւնը կարգի չդրաւ։ Եւ Դալի գետակը, Աթարանէն մինչեւ Աշտարակ, դարձաւ կռիւի, անվերջ բախումներու եւ արիւնհեղութեան ասպարէզ։ Ջուրի այս պակասութիւնը կողոպուտ եւ կաշառակերութեան միջոց էր ցարական կառավարիչներուն ձեռքը։ Այդ է պատճառը, որ այնքան հրապուրիչ էր միրաբին պաշտօնը եւ գիւղին ուժեղները կրքոտ պայքար կը մղէին տիրանալու համար այդ պաշտօնին։

Ահա այսպիսի պայմաններու մէջ էր, որ Կարբեցիները հարց դրին շինել Սաղմոսավանքի ջրմուղը։ Կարբին, երբեւ խմելու ջուր, կը գործածէր «Նանի — Հարեննոց կէօլի» ջուրը։ Այդ ջրափոսը կը լեցուէր դարնան հեղեղով եւ ջուրը այսպէս կը պահուէր մինչեւ ձմեռ։ Ամառուան տաքէն ջուրը կը կանանչնար ու կը հոտէր։ Սակայն յաճախ այդ կանանչ եւ հոտած ջուրն ալ գտնել կարելի չէր, եւ կիները, սափորուած, օրը քանի մը անգամ, կուժերն առած՝ կ՚իջնէին Քասախի խոր ձորը, ջուր առնելու։

Ջրմուղ շինելու առաջին ձեռնարկը կատարուած էր 1904ին, առանց յիշելու 1888 թուականներու խնդրագիրները՝ ջրմուղ շինելու իրաւունք ստանալու համար Կովկասի ջրային տնտեսութեան վարչութենէն։ Երբ, այդ նպատակով, դիմում կը կատարուէր ցարական կառավարութեան պաշտօնատուներուն, չինովնիկները գայրոյթով կը պոռային իրենց յօնքերը, եւ աչքերը չռած՝ կ՚ըսէին.

— «Տեսէ՛ք, Կարբեցիները ի՞նչ բողկ են ուտում, ուզում են աղբիւրի ջուր խմել, էն էլ Սաղմոսավանքի սարսափելի ձորից»։ Եւ եթէ խնդրագիրը կ՚առնէին ու պաշտօնատունէ պաշտօնատուն կը դրկէին, իրենց նըպատակը գրամ քաշել էր գիւղացիներէն։

Իշխանութիւնը, միրաբէն (ջրաբաշխ) մինչեւ նահանգապետը, բացարձակապէս կը մերժէր Կաթնաղբիւրէն ջուր առնելու արտօնութիւնը, պատճառաբանելով որ այդ ջուրը կը թափի Քասախի մէջ, ուստի կը պատկանի Աշտարակին եւ Դաշտեցիներուն։ Որով էր անշուշտ որ անոնք կը մերժէին՝ չահագրգռուած մարդոցմէ կաշառք ստանալով։

Ի վերջոյ յուսահատեցան Կարբեցիները։ 1912ին հարցը դարձեալ բերուեցաւ հրապարակ, այն պատճառաբանութեամբ որ ջուրերը կ՚անհետանան, ակունքէն քիչ մը անդին հողը կը ծծէ։ Քննութիւն բացուեցաւ։ Նորէն պաշտօնատունէ պաշտօնատուն անվերջ դիմումներ։ Կաշառք, ծախք — գամ։ Գործը հասաւ Թիֆլիզ, Անդրկովկասի ջրային վարչութեան։ Կարբեցիները կրցեր էին խնդրագիրը հասցնել մինչեւ հոն՝ անընդհատ դրամ վատնելով։ Երկու տարի վերջ կը պահանջուէր ջուրին չափը։ Եւ վերջապէս տրուեցաւ արտօնութիւնը, առանց նիւթական եւ թէքնիք աջակցութեան։ Այս անգամ ալ, սակայն, նոր փորձանք մը։ Սաղմոսավանքի գիւղատէր Աշտարակցի Իրէէ Ծուլեան կը յայտարարէր, որ այդ ջուրերը կը բխին իր սեփական հողերէն, ուստի չէր ուզեր թոյլ տալ, որ Կարբեցիները տանին ջուրը։ Ի վերջոյ կը համաձայնի 3000 րուբլիով ծախել ջուրի իրաւունքը։ Կանխիկ կը վճարուի 1000 րուբլի։ Մնացածն ալ վճարելու համար մուրհակ մը կը տրուի մէկ տարի պայմանաժամով։ Տարին չլրացած, գիւղատէրը քանի մը գինուորով Կարբի կուգայ եւ կը պահանջէ վճարել մնացեալ 1500 րուբլին։ Տարւոյն ամէնէն գէշ շրջանն էր. Գիւղացիները կը խնդրեն սպասել մինչեւ բերքը, բայց գիւղատէրը կը կատղի եւ կը հրամայէ փակել ամբողջ նախիրը ախոռներուն մէջ, մինչեւ որ վճարուի վերջին կոպէկը։ Չորս օր անասունները կը մնան ախոռներուն մէջ կապուած, անօթութենէն բառաչելով, մինչեւ որ գիւղացիները կարպետ, թաղիք ծախելով, տոկոսով դրամ հաւաքելով կը վճարեն իրենց պարտքը.

Ախուհետեւ եկաւ պատերազմը եւ վերջին դժբախտութիւնները։ Ահա նոր է որ գիւղացիները ջուր ունեցան խմելու։

„Կառավը Թեհրանի մէջ

—•—

ԹԵՀՐԱՆ, 23 նոյ. (Յառաջ).— Մօտ մի ամիս է գտնւում եմ Իրանի գեղեցիկ մայրաքաղաքը, Թեհրան։

Թեհրան տեսնողը արդէն իրեն գտնում է մի եւրոպական քաղաքում. շէնքերը գեղեցիկ ու վէթխարի, փողոցները լայն եւ ուղիղ. անհամար ինքնաշարժներ եւ կառքեր. ժողովուրդի եռուզեռ։

⁂ Իրանահայ գաղութի ամենամեծ աշակերտութիւնը Թեհրանի Դաւթեան դպրոցն ունի 1200 աշակերտաշակերտուհի, 50 ուսուցիչ-ուսուցչուհիներով։

Հոգաբարձութիւնը ձեռնարկել է Թեհրանում հանգանակութեան յօգուտ դպրոցի։

⁂ Երէկ պատահեցի Բարեգործականի մասնաճիւղի մի անդամին, որ դանգատուեց Բարեգործականի Կեդր. Վարչութիւնից մի առնելով մի շէնք են վարձել եւ 1100 ֆրանք ամսական են վճարում։ Բացի դրանից մի հոգաբարձիկ են վճարում 250 ֆրանք ամսական, մի քանի նամակներ գրելու համար. մինչդեռ այդ շէնքը վարձելը աւելորդ է, իսկ վարչութեան անդամներից մէկը կարող է ձրիաբար նամակներ գրել փոխանակ 250 ֆրանք ռոճիկ տալու։ Այնպէս որ այդ 1350 ֆրանքով կարելի է դաւառներում երկու դպրոց բանալ։

⁂ Թէ Մազանդարանում եւ թէ հարաւային նահանգներում, Սալէհաբադից սկսած մինչեւ Բուշեհր, միմիայն փուլթով ճանապարհները ներքում կամ շինում են, կամուրջներ են դցում գետերի վրայ, մինչեւ երկու տարի երկաթուղին պատրաստ կը լինի։

Թեհրանում արդէն ձեռնարկել են մի մեծ կայարան շինելու, երեք քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ։

Թեհրանում վերաշինութիւնը մեծ թափով առաջ են տանում. անդադար շէնքեր են շինւում, նոյն իսկ ձմրան այս եղանակին։

Տարը տարւայ ընթացքում Իրանը եւ Իրանի ժողովուրդը հսկայական քայլերով առաջ գացին։ Ունին ծխական, արհեստաւորաց, միջնակարգ գիւղատնտեսական դպրոցներ եւ համալսարան։

Թեհրանում ունին բազմաթիւ սինեմաներ, թատրոնի շէնքեր բաց արեւ լիմարանոց, որբանոց եւ ուրիշ հանրային հիմնարկութիւններ։

Դ. ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ

ՀՆԴՈՒԿ ԿՐԱԿԸ

—•—

Հնդուկ կրակը առաջին անգամ համաշխարհային պատերազմի միջոցին չէ որ գործածուած է։ Բիւզանդական Ցոյները կը գործածէին կերպով ու կործանարար բաղադրութիւն մը, որ կը թափուէր կաթսաներէ, շերեփներէ կամ կը նետուէր ամաններու, շիշերու եւ տակառներու մէջ։ Այս բաղադրութեան գաղտնիքը թէեւ խիստ օրէնքներով պահպանուած էր, յայտնի է որ նաւթը, ծծումբը ու բուրակը մեծ համեմատութիւններով բաղկացուցիչ տարրերն էին։

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արտօ — Իմաստները բաղ[ձ]ացող բառերուն եւ բայերուն հետ է իմ գործս։ Ի՞նչ ապերախտ աշխատութիւն։ Այս մանրակրկիտ եւ նե[ղ]ացուցիչ գործը անխուսափելի է ընտիր գրողներ ունենալու համար։ Մարդ աւելի լաւ ու արդիւնաւոր կերպով գնդակ կ'արձակէ որսալու համար, երբ իր գտնուած դաշտը քա[ջ]ածանօթ է իրեն. Արտադրելու կարողութիւն ունեցող մեր ընտիր դը[ր]ողներն ալ մի՛ գուցէ աւելորդ նըկատեն ուսումը այն բառերուն եւ բայերուն, որոնցմով կը կերտեն իրենց [գ]ոհարեղէն տողերը։ Կ'արժէ որ, նոյն իսկ պարզ սթափումի համար այս [ձեւ]ով զբաղինք մերթ։ Անշուշտ [...]ագոյն կ'ըլլար՝ եթէ ամէն հիմնովին [...]աւած ոճերուն բաղադրութիւնը [...]

[...] մեր ծանօթ եւրոպական լեզուներուն մէջ, բառերը, ինչպէս գիտէք, [...]ումի առեն գրեթէ աննշան փոփոխութիւն մը միայն կը կրեն, եզակի եւ յոգնակիի տարբերութեամբ, [...] մէկ - երկու մասնիկի միայն յաւելումով, ա՛յն ալ գերմաներէնի մէջ [...]։ Այնպէս որ այդ լեզուներուն մէջ գրեթէ հոլով չկայ բառերուն համար։ Որովհետեւ հոլովել կը նշանակէ դարձնել, թաւալել, բառը ինք իրեն վրայ կը դառնայ երկրին պէս, [...]ութիւններ կը կրէ իր փոքրիկ [...] վիճակին մէջ անգամ։ Մինչ եւրոպական լեզուներուն բառերը իրենց վրայ այս թաւալումը չունին, հոլով[ում]ներն այլ նախդիրներով կը կատարուին բառերուն եզանակաւորումի կարգը։ Ասիկա արդէն ծանօթ ամէնուդ

[...] Հայերէնին այս մասին առաւելութիւնը աւելի լաւ բացատրելու, այսինքն՝ գիտնալու համար, թէ բառերը Հայերէնի մէջ կը հոլովին ինքեան, կը թաւալին, պահիկ մը [...] առնենք հին լեզուն։ Մի՛ նեղուիք տղա՛ք, ան մերն է, եւ մեր [...]նկային հարստութիւնը, գանձ մը [...] որչափ ուզես կրնաս քաղել։ [...] միշտ երբ մէկը այդ հին [լեզուին] խօսքը ընէ, թէկուզ հարեւանցի՝ մի՛ խրտչիք։ Գերեզմանէն [...] մեր ամենասիրելին զուրս [...] կենդանի տեսնենք մեր առջեւ, [...] չէ՞նք գար միթէ։ Ուստի մէ՛կ [...]բերկրօրդ. — Առնենք թաւալուն [բառ] մը, արիւն, զոր օր. եւ հոլո[վ]ենք — արեան, յարենէ, արեամբ։ [...] մը. Բարձր, բարձու, բար[ձ]ունք, բարձանց, բարձամբք։ Կը [...], կազդուրուեցաք. եթէ [...] չէ, գոնէ հետաքրքրութիւն

Բայց մեր այս վայրավարին մի[...] մէջ հետաքրքրութիւնն ալ մեծ [...] կը ներկայացնէ։ Ուստի նոր [...] ալ. Սակր, սակեր, ի սակերէ, [...]երը, սակերօք (տապար), սակր, [...]եր, յսակերէ, յսակերաց

Բա․ է․ Մեր նոր լեզուին մէջ հոլո[վ]ումի ձեւը շատ աւելի պարզուած է, [բայ]ց թաւալումը դարձեալ թաւա[լ]ում է։ Հին լեզուին մէջ տասնէն աւելի է հոլովումի տեսակը։ Նորին մէջ [...] պակաս է։ Եւ լա՛ւ է միօրինա[կ]ութիւնը, ինչպէս ուրիշ առեն բա[ց]ատրած ենք։ Սակայն այսօր պիտի [...]արէի որ թօթափէիր հին լեզուին [...] ըմբռնողութեան մեր նախա[...]։ Ենդիրը քանի մը էական [...]ներու բացատրութեան եւ վարժութեան վրայ է ընդհանուր գաղափար մը կազմելու համար։ Բայց առ յաչափ միայն։ Մարդ խաբելու չէինք ... վերջը ամօթով կը մնանք, որովհետեւ մեր գրաբարին դերբայներուն վրայ կարելի չէ հիմա սուր [illegible] տափակ — տափակ [illegible] նամաններու յատուկներէն. Եւ մենք չարունակենք մեր լեզուին օրուան հոգեկան զբաղիլ։ — Բաւական ատենէ ի վեր թերթի մը մէջ կը գործածուի սա տեսակ բառ մը — Նախընթօր ... փոխանակ Նախընթաց օրի։ Եթէ Նախընթօրին Ն գիրը վերցնենք կ'ունենանք «ախնթօր» որ կը նշանակէ խառնակ, յախուռն։ Եթէ կարճ ձեւը կ'ուզենք գտնել, արդէն գտնուած է եւ կը գործածուի, նախօր, որ աւելի գեղեցիկ է, նախօրեակ, կամ, ըստ իմաստին, նախընտրելի է նախընթաց, նախորդ օրը քիչ մը երկար բայց ոչ անխնթոր ձեւը։ Այո՛, ճկուն են բոլոր այն լեզուները, որոնք բարդ բառեր շինելու կարողութեամբ օժտուած են, բայց գեղծումը, չարաչար գործածութիւնը կը մահացնեն, կը ճմլեն բառերուն վայելչութիւնը։ Առնենք նախընթօրը եւ տարրալուծենք. — Նախ — ընթ — որ։ Առաջին եւ երրորդ բառերը գիտենք, բայց միջինը, երկրորդը — ընթ — ի՞նչ է։ Ընթանալին գործածութեան համար ունինք միայն «ընթաց» ներկի եւ վաղելուց ձեւը, — ընթացաւարտ, ընթացակից, ընթացիկ, ոչ ընաւ ... ընթ նախապատմական առհաւական ձեւը, որ ընթանալին մէջ կայ միայն երեւութապէս, էականը ըլլալով «ընթաց»։ Ընթանալ բային արմատը ընթ չէ, այլ ընթաց, ընթացք։ Նոր բարդ բառեր շինելու արտօնուած է մեր լեզուին, բայց կանոնուած պայմաններով։ Նախ բային արմատը, այսինքն անորոշ անանցուած գործածական գոյականը կամ անունը պէտք է մէջ տեղ հանել։ Արդ, «ընթանալ»էն ընթ չկայ, այլ ընթաց կայ։ Այս կերպով, սխալ է նաեւ բանել «անուսած». պէտք է բանել «անուսումն»։ Որովհետեւ «ուսանիլ» բային արմատը ... ուս չէ, այլ ուսումն (ուսմունք), ինչպէս միւսին ընթ չէր, այլ ընթաց։ Կ'ըսենք անուս մարդ, որ կը նշանակէ ... ուսումն պատուած մարդ, ոչ թէ անուսումն, ուսումէ զուրկ։ Մեր գեղեցիկ լեզուն ամէն քննութեան կը դիմանայ, եթէ այս տարօրինակութիւնները կարելի եղածին չափ քիչ պատահին, այն է՝ երբ նոր բառ կամ ասութիւն կերտողները գիտակ ըլլան լեզուին սկզբնական կանոններուն, «ճաշակ» ունենալով հանդերձ։ — «Առնել» բային արմատը «առ» չէ, այլ «առաց»։ «Փոխաս» չենք ըսեր, այլ փոխառաց

ՏԱՐԱՁ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԵՆ

ՔՂԵՑԻՆԵ՞ՐՈՒ ԻՆՋՈՅՔԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Դեկտ. 1ին խումբ մը Քղեցի երիտասարդներ Սէն Լուէն այցի եկած էին իրենց հայրենակիցներէն Մնձոյեանի տունը — Սէնթ Անոդեկոչելու հայրենի յիշատակները եւ աւանդութիւնները։ Խօրձեանի այդ համեստ գաւառակը միշտ եղած է ըմբոստ Թուրքին անարդարութեան դէմ, զոհ տալով մեծ եղեռնին մօտ տասնըվեց հազար հոգի, այր, կին եւ երեխայ։ Իսկ հրաշքով մը վերապրողները որոնք իրենց մորթին վրայ կը րած են ճիւաղ Թուրքին հարուածը, միշտ ալ վրէժխնդիր են։ Ատոր համար է որ դիտ. Ի կիրակին այդ չէնչող եւ եռանդուն երիտասարդները իրենց սրտի խորքէն կ'երգէին ուժգին — «Այսքան չարիք թէ մոռնան մեր որդիք, Թող ողջ աշխարհ Հայուն կարդայ նախատինք»։ Կ'երգէին խանդավառութեամբ Անդրանիկը, Սերոբ փաշան, Դէորգ Չաւուշը, Տուրգանը եւն.։ Բոլորը կարծես Դաշնակցութեան հաւատքով տոգորուն, անոր փառքը կ'երգէին, անոր քաջութեան գովքը կը հիւսէին, իբրեւ հայ ժողովուրդին երազներուն եւ իտէալներուն մարմնացումը։ Ո՞վ ներշնչած է այս երիտասարդ հայրենակիցներուն որ ինքնաբերաբար սարուին Դաշնակցութեան մոգական քնարին լարերը թրթռացնելու։ Իրենց մէջ միս ու արիւն դարձած է Դաշնակցութիւնը։ Ի՞նչ ձայն է որ կը խօսի այս երիտասարդներուն, որոնք երբ երկուքով-երեքով ուրախ տրամադրութեան տակ գտնուին, անմիջապէս կ'երգեն «Օ՛յ ամառ ամանը»։

Մաղթելի պիտի ըլլար որ բոլոր հայ երիտասարդութիւնը ուր որ ալ գտնուի մէկ խէժալ ունենայ, — ապրիլ հայութիւնով եւ ապրեցնել Հայը մինչեւ որ ... «արդարութեան եւ ճշմարտութեան վսեմ գործը յաղթանակէ»։

Ի՞նչ հզօր է ցեղին ձայնը, որ ամէն տեղ երգել կուտայ, — «Մենք անկեղծ զինուոր ենք», «Կեցցէ Զէյթունը, խըրոխտ Սասունը, Դաշնակցութիւնը»։

«Մշակ բանուորով փակուեցաւ ընկերական խնջոյքը իրիկուան ժամը 5ին եւ տղաքը վերադարձան Սէն Լուի։

Ապրի հայ երիտասարդութիւնը որ իր յեղափոխական երգով եւ ազգային ջերմ շունչով՝ սառած սիրտեր կը հալեցնէ։

Ապրին Խօրձեանի մնացորդները, որոնք կրցան վերջերս իրենց միջեւ բացուած խրամատը լեցնել եւ հրաւիրել բոլորը որ վերադառնան Հայր. Միութեան ծոցը։ Անոնք իրենց վճռականութեամբ անմիջապէս առաջքը առին ցնցարանութեան մը որ շատ մը հայրենակցականներու տունը քանդեց եւ բաժան բաժան ըրաւ, առաջի վերածելով կաթիլ կաթիլ հաւաքուած լումաները։

Միսաք Խրալեան

«Հայ եւ գի. օրուան յայտագիր»

Երկու ազգային համերգները պիտի տրուին հետեւեալ ձեւով․—

ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏ. 8, Ա. ՀԱՄԵՐԳ.— 12 երգահաններու գործեր պիտի ներկայացուին երգչախումբին կողմէ 20 խմբերգներով։

Օր. Թորոսեան եւ Գ. Քէչէճեան մեներգով պիտի տան 9 երգահաններու գործեր։

Հինգ երգահաններ պիտի ներկայացուին Օր. Ղազարոսեանի կողմէ՝ դաշնակով։

ՅԱՋՈՐԴ ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏ. 15 Բ. ՀԱՄԵՐԳ — Ջութակով պիտի մասնակցի յայտնի արուեստագէտ Ժօրժ Մինասեան, տալով վեց տարբեր երգահաններու գործեր։ Մեներգի բաժինը կրելով փոփոխութիւն, յայտագիրը պիտի ունենայ կիսովին տարբեր պարունակութիւն։

Երգուած ատեն սրահի դռները փակ կը մնան։

Համերգներէն եւ ոչ մէկը կը տրուի T.S.F.ով։

Վարչութիւն Միացեալ Երգչախումբի

ԻՆՉՊԷՍ ՏՕՆՈՒԵՑԱՒ Ի. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 15ԱՄԵԱԿԸ

Դեկտ. 2ի երկուշաբթի իրիկունը Սալ Վակրամի մէջ տօնուեցաւ Ի. Հայաստանի 15ամեակը։ Սրահը զարդարուած էր կարմիր պաստառի վրայ փակցուած ճերմակ տառերով։

Բեմին վրայ քով քովի բազմած էր խատուտիկ չքախումբ մը, բոլորուած ներքաղթի լիազօր Դաւթեան Շահվերդեանի շուրջ։ Բեմին եւ ամբողջ սրահին վրայ կը տիրապետէին Երեւանի Ստալինիկին եւ Գալոյեանի մեծադիր նկարները։

Հայրենասիրական բազմութիւն մը — նոյնը որ կը լեցնէ բոլոր հանդէսներու սրահները — խռնուած էր սրահին մէջ, հայրենիքին մասին աւետաբեր լուրեր լսելու կարօտով։ Իսկ նախագահ Շահվերդեանը, որ այդ լուրերուն ամէնէն գեղեցիկը պէտք է տար, Զանգեզուրի պաշտպանումէն բռնուած ըլլար կարծես, ոչ մէկ սրտապնդիչ խօսք ըսաւ. Ոչ իսկ բացման ճառ արտասանեց։ Իր դերը յայտագրի պարզ ընթերցումէ մը անդին չանցաւ։ Գոնէ այդքանն ալ շնորհալի կերպով կարենար ընել։

Փարիզի խորհրդային դեսպանատան կողմէ երիտասարդ ներկայացուցիչ մը գրաւոր կաղապարուած ճառին հետ, խօսք տրուեցաւ ծերակուտական Գ. Ժիւթէն Կոտարի, որ եօթը տարի առաջ, Հայաստանի անկախութեան տասնամեակին խանդավառ ճառ մը խօսած էր Փլէյէլ [...] սրահին մէջ։ Ծերակուտականը նոյնքան խանդավառ խօսքեր ըրաւ այս անգամ ալ, բոլորովին տարբեր հանդէսի մը առթիւ, Ֆրանքօ-Հայ բարեկամութեան դրօշակով։ Ֆրանսացի հասարակագէտ Ուալենթ[?] ալ խորհրդային կարգերու եւ Հայաստանի շինարարութեան մասին խօսեցաւ։ Իր խօսքերը շատ ալ հաճելի չէին Գ. Ժիւթէն Կոտարի համար։

Հայերէն ճառերու բաժինը բացաւ Հօկի նորընտիր նախագահ Տիկ. Տապաղեան, որ նստած էր Շահվերդեանի կողքին։ Փաստաբանութիւններու կողքին չէին մոռցած մաս մը փչոցներ ալ թելալ անոր ճառին մէջ։ Եղձ կինը բաւական քրտինք թափեց՝ անսխալ կարդալու համար այդ երկարաշատ գրութիւնը, «մահարոյրը» իր բերնին մէջ դարձաւ «համարօյր» ...՝ մնաց «համբոյր» պիտի ըսէր։ Վերջին տողերը կարդալէ ետք, լայն շունչ մը առաւ եւ յաղթական նստաւ իր պատւոյ տեղը։

Բարեգործականի վարիչ-պատուիրակը, որ «հաւատարմօրէն ամէն տարի» իր ողջոյնի խօսքը կը բերէ այդ հանդէսին, այս անգամ Հ. Բ. Ը. Մ.եան մեռած եւ ողջ, հիմնադիր կամ վարիչ բոլոր պզաներուն անունով խօսեցաւ։ Գ. Մալէզեան ներկայ Հայաստանը կը նկատէ հայութեան հայրենիքը, որուն տիրանալու համար այնքան զոհեր տուած է այս ժողովուրդը։ Ինչպէս ուրիշ առթիւ մը, այս անգամ եւս յամառեցաւ չարտասանել «խորհրդային» բառը եւ ձեռքի հրամայական շարժումով մը լռութիւն պարտադրեց կարգ մը տաքգլուխ Հօկականերու որոնք Մալէզեանի խօսքերուն «Հայաստան» բառին «խորհրդային» մակդիրը փակցնել կ'ուզէին՝ պոռալով։

Անխուսափելի Զօպանեանը չգոհացաւ հայերէն գրաւոր ճառով, ու ֆրանսերէն գրութիւնով մը եւս իր հաւատարմական զգացումները արտայայտեց Շահվերդեանին ու անոր մեծաւորներուն։

«Ցորբեկեանին» շուքը աւելցնելու համար, շաբաթներ առաջ կանչած էին Հայր. Միութիւնները։ Ասոնց բոլորին անունով պիտի խօսէր Տոքթ. Արթինեան։ Նախագահը խօսքը տըւաւ անոր, սակայն Տոքթ. Արթինեան չերեւցաւ ո՛չ սրահին մէջ, ոչ ալ բեմին վրայ։

Ամէնէն զուարճալին էր Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնակցութիւնը։ Փարիզի վարչութեան ներկայացուցիչ Մալումեանը կոկորդը պատռելու աստիճան պոռալով ըսաւ որ «Հ. Մ. Ը. Մ.ը որոշած էր քաղաքական հանդէսներու չմասնակցիլ, բայց միթէ կարելի՞ է չմասնակցիլ երկրի տօնին, 60.000 մարզիկներ իրենց ձեռքը կ'երկարեն մեզի, մենք ալ մեր սիրտերը կ'երկարենք ...»։ Բայց չըսաւ թէ ինչո՞ւ ֆութպոլիստները Հայաստան չկրցան երթալ, հրաժեշտի հանդէս մըն ալ տալէ վերջ այդ առթիւ։ Ու դադարի պահուն, քանի մը արիներ բեմին վըրայ բացին Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշը, կարմիր, կապոյտ եւ նարնջագոյն . . . ի մեծ տհաճութիւն Շահվերդեանի եւ կարմիր կուսակներու։ Ու այդ հանդէսին մէջ, ուսկից դրօշակները կը բացակայէին, Հ.Մ.Ը.Մ.ի դրօշին պարզումը ամէնէն զաւեշտական թիւն եղաւ։

Ժողովուրդը, որ այդքան բազմութեամբ եկած էր սրտապնդիչ խօսքեր լսելու, Հայաստանի վերաշինութեան մասին փաստացի տեղեկութիւններ իմանալու, մեկնեցաւ անամէջ խօսքեր ու [...] փաստաբանութեանց տեղատարափի մը տակ։

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԲԱՐՁՐԱՑԻ՛Ր, ԲԱՐՁՐԱՑՈ՛ՒՐ

Մեր անկումէն վերջ՝ կոչը վերելքի
Քեզմով առջի հեղ հրնչեց. «Բարձրացի՛ր»։
Ցոյց տուիր կատա՛րը, արեւն հայրենի,
Բայց եւ՝ «բարձրացո՛ւր» դուն պատգամեցիր։
Քեզի՛, քեզի, Հօ Մէն Ըր Մէն
Փառքի՛ն ամէն, յոյսի՛ն ամէն,
Սիրտ ու մարմին քեզ կը դիմեն,
Հօ Մէն Ըր Մէն, Հօ Մէն Ըր Մէն։

Այս է սիրուն քայլերգը Հ. Մ. Ը. Մ.ի որուն ոգեւորիչ տողերուն վրայ նոյնքան ռազմական երաժշտութիւն մը շինած է Ա. Գարթեւեան։ Քայլերգը առաջին անգամ պիտի երգուի յառաջիկայ երկու ազգային համերգներուն, Հայ Երգի Օրը։ Այս առթիւ՝ պիտի թելադրէի բոլոր մարզիկներուն, Հ. Մ. Ը. Մ.ի պետերուն, բակալաւներուն եւ դայլիկներուն, որ պէտք է երթային լսել իրենց քայլերգը, եւ իւրացնելէ յետոյ պիտի մաղթէի որ աւելի նոր եռանդով կառչէին հայ մարմնակրթական Միութեան, եւ բարձրանային ու բարձրացնէին մեր երիտասարդութիւնը։

Այս խանդավառիչ քայլերգը նոր ուժ մը մը կրնայ տալ Հ. Մ. Ը. Մ.ի, ինչպէս շատ մը երգեր իրենց դերը կատարած են ամէն ազգի մէջ, դանազան յեղափոխական կամ վերելքի պահերուն։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆրանսայի Շրջ. Սկաուտներու շրջանային պետ՝
Վազգէն Անդրէասեան

Ց. ՊԻՒՔՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մեզի կը հաղորդեն թէ վաղը, կիրակի, Լա Սէյնի ընկերները պիտի այցելեն ողբացեալ ընկեր Ցարութիւն Պիւքրեանի գերեզմանը. Այս առթիւ Ազգ. Միութիւնն ալ հոգեհանգիստ կատարել պիտի տայ մատուռին մէջ։

Իր մահուան առթիւ ստացուած յարգանքի խօսքերէն հատ մը եւս կ'ամփոփենք այստեղ

Ազնիւ հոգի մը եղար դուն, սիրելի Ցարութիւն, մանաւանդ ներկայ բացարձակապէս նիւթապաշտ դարուն մէջ։ Մաքուր, յուրջ[?], կշռուած հայրենասիրութիւնդ մեզմէ շատ շատերուն օրինակ կրնար հանդիսանալ։ Սրբազան գործին նուիրումդ անձնուրացութեան կը հասնէր։ Ինչ որ ուրիշներ, երկար ու շողշողուն ճառերով չէին կրնար բացատրել, դուն քանի մը պարզ բառով եւ կենդանի օրինակով մը կը բացատրէիր եւ խօսքը գործի կը վերածէիր, լուռ գործունէութեամբ։

Խոր էին համոզումներդ, հիմնուած գործնական փորձառութեան վըրայ եւ հետեւապէս անխախտ։ Այս պատճառաւ կարճ էին խօսքերդ, բայց գեղուն ուժեղ եւ անյեղլի տրամաբանութեամբ։ Ուժեղ կամքիդ պայծառ ու յստակ արտայայտութիւնը կը գըտնէիր պարզօրէն մեծիմաստ քանի մը [...] խօսքերու մէջ, ու կ'ըսէիր. «Ուրեմն մեր կուսակցութեան ամէնէն փոքր միաւորներն իսկ առողջ հիմերու վրայ դրուին, երրորդութիւն մը պէտք է միշտ, ինչպէս երրորդութիւն մը անխախտելի հիմնաքարը կազմած է հայ կեանքի ամէնէն առնական ու գործօն կուսակցութեան որ մերն է»։

«Մեր կուսակցութիւնը» ... եւ մեղմաժպիտ շրթունքներդ այդ զոյգ մը բառերուն մէջ անհուն խանդաղատանքով մը կը պարուրէիր դուն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իր կեանքի, կամքի ու կորովի ամբողջ գործունէութեամբ։ Գաղափարի, գրչի եւ գործի երրորդութիւնը երբ հաւատք կը դառնէիր դուն, երբ իսկական միջոց ազգային քաղաքական անկախ ազատութեան.

Ապրիլեան արհաւիրքի մռայլ օրերուն դուն ծիծաղով դիմագրաւեցիր ամէն վտանգ, Վան ու Երեւան ոգեւորեցին քեզ եւ դուն անվհեր նետուեցար ռազմադաշտ ամէնէն վտանգաւոր ճակատներուն վրայ ...

Ցտեսութիւն, սիրելի Ցարութիւն։

Զաւէն

ՌՈՒՍ ԳՐԱԳԷՏ ՄԵՐԵԺԿՈՎՍՔԻԻ 70ամեակին առթիւ, դեկտեմբեր 14ին հացկերոյթ մը պիտի տրուի Փարիզի ամիրիկեան ակումբին մէջ։ Հանդէսը սարքուած է թէ ռուս եւ թէ ֆրանսացի գրագէտներու կողմէ։ Պիտի մասնակցին նաեւ անգլիական, իտալական, չեխական եւն. գրականութեանց ներկայացուցիչները։ Հացկերոյթին պիտի նախագահէ կրթական նախարարը։ Ճառեր զատ, գեղարուեստական բաժին մըն ալ տեղի պիտի ունենայ, մասնակցութեամբ յայտնի արուեստագէտներու։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Բայց այդ խեղճերը, ի՞նչ ըսենք [...] միայն Մուհամետականներ էին, հե[ռ]աւոր գերմանացի կամ ամերիկացի միսիոնար մը չգտնուեցաւ որ անոնց [...]պքերը գրէր կամ պարտաւոր[...] ճարտարօրէն նկարագրել ասոնց թշուառութիւնը ... Ենթադրենք [թ]է Օսմանեան կառավարութիւնը մէկ [եւ] կէս միլիոն Հայեր տեղահանեց Արեւելեան Անատոլուի նահանգներէն [եւ] թէ 600.000ը մասամբ սպաննուե[ցա]ւ, մասամբ անօթութեան եւ թշուառութեան հետեւանքով ճամբան [մեռ]աւ, բայց որ եւ է մէկը գիտէ՞ [թ]է որքան Քիւրտ եւ Թուրք ամենավայրագ կերպով սպաննուած են Տրապիզոնի, Վանի եւ Պիթլիսի նահանգներու բնակիչներէն Ռուսերու [կող]մէ [...] ժամանակ։ Ուրեմն թող գիտնան որ այս առթիւ սպաննուած [Քի]ւրտերու եւ Թուրքերու թիւը մէկ [ու] կէս միլիոնէն շատ աւելի վեր է։

Երբ Թուրքերը պատասխանատու կը համարուին հայկական ջարդերուն, ինչո՞ւ Հայերը պատասխանատու չեն բռնուիր թրքական ջարդերուն համար։ Կամ թէ Թուրքերն ու Քիւրտերը մարդկութեան աչքին, ինչպէս Մանտէլշթամի եւ Մորկընթոյի պէս քաղաքագէտներու աչքին, ճանճէ աւելի արժէք չունի՞ն։

Ընթերցողներէս կը խնդրեմ ուշադրութեամբ քննել հետեւեալ երկու ռուսական տեղեկագիրները, որովհետեւ անոնք գաղափար մը կազմել կուտան Հայերու կողմէ Թուրքերուն դէմ սնուցուած թշնամութեան եւ գործած բռնութիւններուն վրայ.—

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԹՂԹԱԾՐԱՐ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՆԱՀԱՆՋԸ

Տեղական գնդապետ Թվէրտօխլէպովի յիշատակագիրը Կարին եւ շրջակայքի մէջ Հայերու կողմէ բռնութեան վրայ գործուած բռնութիւններու մասին՝ ռուսական յեղափոխութեան սկիզբէն մինչեւ բոլշեւիկեան վերագրաւումը Երզն քաղաքին 27 փետր. 1918։

ՆԵՐԱԾՈՒԹ. — Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ երկար ատենէ ի վեր տիրող թշնամութիւնը, որ ծանօթ է ամբողջ Եւրոպայի, պատերազմի ընթացքին յայտնուեցաւ ամէն երեւակայութիւն գերազանցող ձեւով մը։ Ամէնուն ծանօթ իրողութիւն մըն է որ Հայերը չեն սիրեր Թուրքերը. հակառակ ատոր կրցած են միշտ իբրեւ մարտիրոս երեւիլ եւ աշխարհքը համոզել թէ՝ իրենց բարձր քաղաքակրթութեան եւ իրենց հաւատքին պատճառով տառապած եղած են ամենատակալի վայրագութիւններու։

«Ռուսերը, որոնք ամբողջ Եւրոպացիներուն մէջ բաղդատաբար ամէնէն շատ շփում ունեցած են Հայերու հետ, ուրիշ գաղափար ունին այս ժողովուրդին մէջ տիրող քաղաքակրթութեան եւ բարոյական ըմբռնումին մասին։ Ռուսերը ճանչցած են զանոնք իբր կծծի, ընչաքաղց, [...] եւ միայն առանց ուրիշի հաշւոյն ապրելու։ Ռուս գիւղացին թափանցած է այս ժողովուրդին հոգեբանութեան։ Ես յաճախ լսած եմ ռուս զինուորէն թէ «Թուրքերը Հայերուն գէշութիւններ ըրած են, բայց աւելի ուրիշ կերպով մը ընելու էին, այնպէս մը որ ոչ մէկը ողջ մնար անոնցմէ»։

Զինուորական տեսակէտով ալ Հայերը ոչ մէկ կարողութիւն ցոյց տուած են։ Ռուսական բանակի հայ զինուորները շատ աննշան դեր մը կը կատարեն։ Անոնք կը նախընտրէին միշտ ծառայել բանակին կռնակը, որքան ալ տարբերացուցիչ ըլլար այդ, փոխանակ ճակատին վրայ կռուելու։ Յաճախ պատահած գաղթելութիւնը եւ ինքնավերածուացման դէպքերը կը հաստատեն այն կարծիքը որ կազմուած է Հայերու քաջութեան մասին։ Բայց դէպքերը որոնք ռուսական յեղափոխութեան սկիզբէն մինչեւ թրքական խումբերու Կարինը գրաւելը տեղի ունեցած են, կը գլեն կ'անցնին այն ամէնը, ինչ որ այս ազգէն կրնար պատահիլ։ Ես այս դէպքերը մաս մը աչքովս տեսած, մաս մը ուրիշ ականատեսներէ իմացած եմ։

«Երբ 1916ին Կարինը գրաւուեցաւ Ռուսերուն կողմէ, ոչ մէկ Հայ արտօնուած էր քաղաք եւ շրջակայքը մտնել։ Որքան ատեն որ Զօր. Քալիտինը Կարին ու շրջակայքը գրաւող առաջին բանակին գլուխը կը գտնուէր, ոչ մէկ խումբ ղրկուեցաւ որուն մէջ հայ զինուոր գտնուէր։ Ռուսական յեղափոխութենէն յետոյ այս զգուշութիւնները վերցան։ Հայերը օգտագործեցին այս բանը եւ Կարինի եւ շրջանին վրայ ինկան։ Ասկէ սկսան առուներու եւ գիւղերու կողոպուտներն ու ջարդերը։

«Ռուսական զբաղման ատեն Հայերը չէին համարձակեր բացէ ի բաց ոճիրներ գործել. կողոպուտներն ու սպանութիւնները պատահեցան գաղտնի։ 1917ին, հայ յեղափոխական գործադիր մարմինը, որ գլխաւորաբար զինուորներէ կը բաղկանար, ժողովուրդը [...] ընելու պատրուակին տակ կատարեց ընդհ. խուզարկութիւններ։ Որովհետեւ այս բանը անկարգօրէն կատարուեցաւ շատով յառաջ եկան իսկական կողոպուտներ, որոնք զինուորներու կողմէ աւելի լայն չափով շարունակուեցան։

(52)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Ս. ԳՐՔԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Բրիտանական եւ Օտար Աստուածաշունչի Ընկերութեան թարգմանիչ Տոքթ. Քիլկուրի հրատարակած ժամանակագրական ցանկէն կը տեսնուի թէ Ս. Գիրքը թարգմանուած է 835 լեզուներու։ Քիլկուրի ցանկը կը տեղեկացնէ նաեւ թէ 1804ին երբ յիշեալ ընկերութիւնը կազմուած է, Աստուածաշունչը կարելի էր կարդալ միայն 72 լեզուներով։

ԽՐԱՏ

— Քեզի կ'ըսեմ, Արշալոյս, ծովուն մէջը մի բացուիր շատ։

— Բայց նայէ՛, հայրի՛կ, ո՛րքան հեռուն է։

— Կը տեսնեմ, բայց անիկա իր կեանքը ապահովագրած է ...

թիւնը, հաղորդեց վարչապետին հետ ունեցած խօսակցութիւնը, առաջարկուած չորս պայմաններու մասին: Պ. Լավալ յանձն առած ըլլալով ընդ առաջ երթալ, արմատականները տրամադիր են վստահութիւն յայտնելու եւ դահլիճը փրկելու:

Ի՞նչ պայմաններ պիտի առաջարկուին

Սըր Ս. Հօրի ճառը լաւ տպաւորութիւն գործեց Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ. իսկ Հռոմ կը շարունակէ վերապահ դիրք մը բռնել: Իտալական կառավարութիւնը որ եւ է իրական հիմ չի տեսներ լաւատեսութեան համար: Սակայն եւ այնպէս, իրազեկներ կը հաւատան թէ բաւական յառաջացած են Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեանց մասնագէտներուն աշխատանքները միջին ճամբայ մը գտնելու համար: Անգլիա եւ Ֆրանսա սկզբունքով համաձայն են կարգ մը հողեր ձգելու Իտալիոյ: Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն մէջ ալ կը կարծեն թէ Իտալիոյ պիտի ձգուին Տանաքիլ երկրամասը, իսկ Օկատէնի անապատին հետ, որ առաջարկուած էր նախապէս, պիտի յատկացնեն Եթովպիոյ աւելի բարեբեր մէկ շրջանը, Օկատէնի եւ Քէնիայի միջեւ: Իտալիոյ պիտի ձգուի նաեւ Թիկրէի նահանգին մէկ մասը, Ատուա քաղաքով: Իսկ Եթովպիա պիտի ստանայ դէպի ծով ելք մը, Զէյլա նաւահանգիստով, բրիտանական Սոմալիի մէջէն: Միեւնոյն ատեն տնտեսական առաւելութիւններ պիտի շնորհուին Իտալիոյ. Եթէ Իտալիա չընդունի այս պայմանները, քարիւղի արգելքը պիտի վճռուի յառաջիկայ հինգշաբթի եւ պիտի գործադրուի անյապաղ, թերեւս Ծնունդէն առաջ:

«Հռոմէն կը հեռագրեն թէ Մուսոլինի շատ կարեւոր յայտարարութիւններ պիտի ընէ երեսփ. ժողովին մէջ, պարզելով Իտալիոյ տեսակէտները:

Զէնքի գաղտնի մթերանոց մը

«Փօփիւլէռ» կը գրէ թէ զէնքի գաղտնի մթերանոց մը երեւան հանուած է Շուապի լը Ռուայի մէջ: Գտնուած են երկու գնդացիր, 30 պատերազմական հրացան, 22 մեծ եւ փոքր ատրճանակ եւ մեծաքանակ ռազմանիւթ: Այս յայտնութիւնն ալ մեծ գրգռութիւն պատճառած է ձախակողմեան շրջանակներու մէջ:

Շուները ազդանշան օդանաւի դէմ

Անհամար շուներ կը գտնուին Եթովպիոյ մէջ: Թափառելով գիւղէ գիւղ եւ մինչեւ Ատտիս – Ապէպայի փողոցներուն մէջ: Անոնք ընդհանրապէս կարեւոր ծառայութիւններ կը մատուցանեն: Ոչ միայն բորենիներու եւ անգղերու հետ կը մաքրեն ճամբաները, լափելով սատկած անասուններու դիակները եւ ուրիշ մնացորդներ այլ եւ... կ'օգնեն պատերազմական գործողութեանց: Օկատէնէն հասած ամերիկացի բժիշկ մը կը պատմէ թէ շուներն են որ զօրքը արթուն կը պահեն օդանաւային ռմբակոծութեանց դէմ: Առաջին արշաւանքին ատեն, 50 շուներ սպաննուեցան: Օդանաւերու ռմբակոծութեան առաջին եւ վերջին զոհերն էին անոնք, ժողովուրդը ժամանակին հեռացած ըլլալով: Երկրորդ արշաւանքի մը ատեն, շուները լսելով օդանաւերու մեքենաներուն որոտումը, մտահոգութեան նշաններ ցոյց տուին եւ բնազդաբար թաքստոց մը փնտռեցին ծակերու եւ մացառներու մէջ: Երրորդ անգամ, շուները, որոնց լսողութիւնը շատ աւելի սուր է քան մարդկայինը, պահուեցան օդանաւերու թռիչքէն շատ աւելի առաջ: Ասոր վրայ բնակիչները հասկցան թէ շատ կարեւոր է հետեւիլ շուներու շարժումներուն: Եւ հիմա, անմիջապէս որ տեսնեն թէ շուները մտահոգութիւն կը ցուցնեն եւ թաքստոց կը փնտռեն, կը հասկնան թէ վտանգի մը առջեւ կը գտնուին եւ իսկոյն զգուշական միջոցներ ձեռք կ'առնեն:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ դէկտ. 4ին երեք ուժանակներ պայթեցան, մէկը՝ Զօր. Հաճիսարանթոսի բնակարանին, մէկը՝ թերթի մը տպարանին առջեւ, իսկ երրորդը՝ օդանաւային գնդապետ Էքոնոմիուի տան առջեւ, միայն նիւթական վնասներ պատճառելով:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ ԲՈՂՈՔԱԳԻՐ ՄԸ ՈՒՂՂԵՑ Ճափոնի ոտնձգութեանց դէմ, յիշեցնելով 9 պետութեանց դաշնագիրը, որ կ'երաշխաւորէ երկրին հողային ամբողջութիւնը եւ անկախութիւնը:

ԲՈՒՌՆ ԿՌԻՒՆԵՐ ԿԸ ՄՂՈՒԻՆ Մաքալէի հարաւակողմը, հաբէշական բանակը յարձակողականի ձեռնարկած ըլլալով: Իտալացիները զգուշութեամբ կը շարժին: Հեռագրի մը համաձայն, Իտալացիները կարեւոր դիրք մը լքած են Ճիճիգայի ճակատին վրայ (Հարար):

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ արտաքին նախարարը բողոքեց Ճափոնի, հիւսիսային Չինաստանի մէջ կատարուած ոտնձգութիւններուն առթիւ, յիշեցնելով զանազան դաշնագիրներ:

18 ԱՄԻՍ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ դատապարտուեցաւ Գերմանացի մը, որ սեռային յարաբերութիւններ ունեցած էր հրեայ կնոջ մը հետ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԽՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վրէժ խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

ՎԱՐԴԱՆ Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Կիր. կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30ին ընկեր Ճիհանեանի բնակարանին մէջ, Առնուվիլ-լէ-Կոնէս: Կը հրաւիրուին Հրայր, Ռազմիկ եւ Յաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուշատ խումբերու բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին խաժակ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ընկեր-կարօ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի երեկոյեան ժամը 5ին «Դրօշակ»ի Տան մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Սէն-Մօրիսի Զարդարեան խումբի ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Կռիւզ եւ Կեփին խումբերը, Թալաւորէի եւ Ռօլթայի ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի և «Քրիստափոր» խումբի ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ԳՐԻՒՅԷԼԻ «Նեմրութ» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant: H. STEPHAN

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 8 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ DIMANCHE 8 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2982

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Օրուան Խօսք

ՕՐԵՐԸ ԵՒ ՄԵՐ «ՕՐ»ԵՐԸ

Բռնի պանդխտութիւնը եւ ինքնապաշտպանութեան բնազդը բազմաթիւ ճիգեր կը հարկադրեն մեզի, բոլոր այն ցամաքներուն վրայ ուր համբաւներ բոյն դրած են տարիներէ ի վեր:

Այդ ճիգերուն մաս կը կազմեն նաեւ այն շարք մը «Օր»երը, որ հաստատուեցան իրարու ետեւէ, իբրեւ հանդիսաւոր առիթներ՝ ինքնաճանաչման եւ ներշնչման:

«Օր»երուն առաջինը հաստատեց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, 1925ին: Եւ տօնը արմատ բռնեց ու ծաւալեցաւ բոլոր շրջաններուն մէջ, այս տարի բոլորելով իր առաջին տասնամեակը:

Յետոյ եկաւ «Մշակոյթի Օր»ը, 1927ին: Ոչ այնքան կանոնաւոր եւ ծաւալուն, բայց եւ այնպէս այդ նորութիւնն ալ հիմ բռնեց բազմաթիւ գաղութներու մէջ, եւ մինչեւ այսօր կը տեւէ, զանազան ձեւերով: (Թամկավարները տեղ տեղ կամ երբեմն մասնակցեցան, միշտ խրտչելով «Մշակոյթ»էն եւ նախընտրելով «Թարգմանչաց»ը, իսկ Բարեգործականը նոր չիտօթութիւն մը ստեղծեց վերջին տարիներս, իրեն յատուկ «Մշակոյթի Օր» մը հաստատելով... դրամ հաւաքելու համար):

Յաջորդաբար ունեցանք «Մայրերու Օր»ը, որ Լիոնէն սկսաւ եւ տեւեց վարդի մը չափ, եւ «Մանուկներու Օր»ը, նախաձեռնութեամբ Հ. Կ. Խաչին:

Ու ահաւասիկ վերջին նորութիւնը,— «Հայ Երգի Օր»ը, որուն սկիզբը կը դրուի այսօր իսկ:

Զանց առնելով շարք մը պատահական տօնակատարութիւններ, զանազան գաղութներու մէջ, կը հետեւի թէ գետինը հարթուած է, եւ մարդիկ հեզհետէ կը վարժուին համախմբուելու տարին գոնէ մէկ անգամ, ազգային պարծանք մը կամ արժէք մը տօնելու համար:

Անշուշտ այս «Օր»երը ամէն բան չեն, եւ բոլոր գաղութներուն մէջ ալ կը կատարուին բազմաթիւ տօներ, Ապրիլ. սգահանդէսէն մինչեւ Մայիս 28 եւ «Արարատի Օր»ը, շարք մը հերոսամարտերու տարեդարձներէն մինչեւ ականաւոր դէմքերու յիշատակը, հայրենակցական փառքերն ու սուգերը, եւ անհամար միութեանց հանդէսները:

Կը կարծենք թէ «Օր»երը քիչ մը կը տարբերին բուն յիշատակի կամ տարեդարձի տօներէն, թէ ուղղութեամբ եւ թէ բովանդակութեամբ:

Անոնք ոչ միայն յարգանքի ցոյցեր են, այլ եւ առիթներ՝ նոր արժէքներու կամ ճիգերու արտայայտութեան:

Ճիշդ ատոր համար ալ, արդար է աւելի խստապահանջ ըլլալ, որպէսզի անոնք սովորական հանդէսի մը տպաւորութիւնը չձգեն, նոյնանալով «կեցցէ»ներուն եւ ծափերուն տեղատարափին հետ:

Նոյն իսկ յիշատակի տօները եւ ուխտական տարեդարձները կրնար թէ կարենան բացառութիւն կազմել այս պահանջին մէջ: Բայց մենք յատկապէս կը յիշենք «Օր»երը, իբրեւ ժամանակակից նորութիւն:

Հայրենիքին մէջ ալ գտնուէինք, մենք պիտի ունենայինք այդպիսի տօներ, ինչպէս հաստատած են արդէն Խ. Միութեան մէջ, բազմութիւնները խանդավառելու եւ խմորելու համար:

Ուրեմն շատ աւելի կարօտ ենք անոնց՝ օտար հողի վրայ: Ոչ միայն ոգեւորուելու կամ յուզուելու, հպարտանալու կամ ողբալու, այլ եւ մեր ներշնչման եւ գործունէութեան աղբիւրները նորոգելու, բազմապատկելու համար:

Եթէ այս մտահոգութիւնը պակսի, եթէ «Օր»երն ալ վերածուին որ եւ է հաւաքոյթի կամ պարահանդէսի, ճիշդ է, խանդավառութեան պահեր կ'ունենանք, բայց այդ բոլորը կը ցնդին սրահին պոլորշիներուն հետ:

Արդ, երբ կը տօնենք «Դաշնակցութեան Օր»ը, չպիտի մոռնանք թէ հին փառքերը բաւական չեն, տեւելու եւ զարգանալու համար: Ապա ուրեմն կրկնապատիկ աւելի աշխատանք, համաձայն օրուան պահանջներուն:

Երբ «Մշակոյթի Օր»ն է որ կը դիմաւորենք, մեր պարտականութիւնը չպիտի լրանայ գովասանական ճառերով եւ փառաբանական կանչերով, այլ մէկը միւսին պիտի հարցնէ,— Ի՞նչ պէտք է ընել, վառ պահելու եւ աւելի զարգացնելու համար մշակոյթը: Գործնական ձեռնարկ մը չկատարեցինք ոչ անցեալ տարի, ոչ առջի տարին, ոչ այստեղ, ոչ այնտեղ: Իսկ այս տարի՞...

«Մանուկներու Օր»ը տօնած ատեն, մէկը միւսին պիտի յիշեցնէ թէ եղած աշխատանքը հազիւ կ'օգնէ տասնէն մէկը փրկելու համար: Հետեւաբար չի բաւեր միայն ծափ զարնել, այլ տարեկան պարտք է մասը մասին զարնել եւ աջակցիլ կազմակերպողներուն եւ աշխատողներուն, որպէսզի կարելի ըլլայ աւելին կատարել:

Ու վերջապէս երբ «Երգի Օր» է հաստատուեր, մեր «ազգասիրական» պարտականութիւնը չպիտի գոհանայ տոմսակ մը ճարելով եւ երգի եղանակներուն հետ օրօրուելով, այլ պէտք է խորհիլ թէ ի՛նչ դիւրութիւններ կրնանք ընծայել, որպէսզի հայկական երգն ու երաժշտութիւնը զարգանան, երգահաններն ու երաժիշտները թեւ առնեն, միութեանց անդամները բազմապատկուին, եւ մեր խնդութեան ու պայքարի, տրտմութեան կամ աշխատանքի, վշտի եւ բողոքի կանչերը կամ գեղարուեստական թռիչքները ալիք–ալիք ծփան ի սփիւռս աշխարհի:

Ահա թէ ինչ խորհրդածութիւններ կը թելադրեն մեր կեանքին այս օրերը, «Օր»երուն առթիւ:

Որքան ընդլայնուին, ձեւաւորուին եւ գունաւորուին այս կարգի խորհրդածութիւնները, այնքան կը բացուին միտքերն ու սիրտերը: Եւ այն ատեն յստակօրէն երեւան կու գայ իւրաքանչիւրին պարտականութիւնը, անհատ ըլլան թէ կազմակերպութիւն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶԻՆԱԴՈՒԼ ԵՐԵՔ ՕՐՈՒԱՆ ՓՈԹՈՐԻԿԷՆ ՎԵՐՋ

ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ԱՋՆ ՈՒ ՁԱԽԸ ՀԱՄԱՁԱՅՆԵՑԱՆ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐԸ ԶԻՆԱԹԱՓ ԸՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Դաշինքը փրկուեցաւ 219ի դէմ 351 ձայնով

Ուրբաթ օր աննախընթաց երեւոյթ մը պարզուեցաւ Երեսփ. Ժողովին մէջ: Երրորդ օրն էր որ կը շարունակուէին վիճաբանութիւնները: Խօսելու կարգը եկած էր աջակողմեան ծանօթ երեսփոխանի մը,. Իպարնէկարէյ, որ մէկ տարիէ իվեր հիւանդ ըլլալով, նոր վերադարձած էր: Ձախակողմեանները նախապաշարուած ըլլալով անոր դէմ, նախ քմծիծաղով կը լսէին իր խօսքերը եւ երբեմն ալ հեգնութիւններ կ'արձակէին: Բայց յանկարծ սկսան լարուած հետաքրքրութեամբ հետեւիլ եւ նոյնիսկ ծափահարել:

Պ. Իպարնէկարէյ մէկ անգամէն յայտարարեց.

— «Ես անդամ եմ Հրեղէն Խաչի եւ եղբայրական բարեկամը գնդ. տը լա Ռոքի: Գնդապետը ոչ խռովարար մըն է, ոչ ալ հանրապետութեան թշնամի մը: Եթէ զուրկ է շատ մը յատկութիւններէ, ոչ ոք պիտի կրնար ուրանալ իր ուղղամտութիւնը: Ի՞նչ կ'ուզեն Հրեղէն Խաչերը,— երիտասարդացնել, առողջացնել ներկայ կարգ ու սարքը, եւ հաշտեցնել Ֆրանսացիները: Գնդապետ տը լա Ռոք գերի չէ որ եւ է դրամատիրական ուժի, եւ ազատ ըլլալով հանդերձ, կը բազմապատկէ աջակցութեան, օգնութեան եւ բարութեան գործերը:

Ձայն մը.— Ատոր համար անհրաժեշտ չէ կազմակերպուիլ համաձայն Հիթլէրի մեթոտներուն:

Իպարնէկարէյ.— Գնդապետ տը լա Ռոք ոչ քննարկողու գրագէտ մըն է, ոչ ալ ճարտասան մը, եւ սակայն յաջողած է երկու տարուան մէջ ստեղծել ահարկու բանակ մը, 720,000 անդամներէ որոնք կուրօրէն կը հնազանդին իրեն: Ի՞նչ մեղադրանքներ կան իրեն դէմ: Կ'ըսեն թէ գաղտնի յարաբերութիւններ ունի կառավարութեան հետ: Ան տեսնուած է Շոթանի, Սառոյի եւ Մառշանտոյի հետ (արմատական նախկին նախարարներ): Ինչո՞ւ չպիտի տեսնուի Լավալի եւ Փալանտի հետ: Մնաց որ, եթէ դաւիքը իյնայ այս գիշեր, տը լա Ռոքի քուէն չպիտի խանգարուի, որովհետեւ ան չի հետաքրքրուիր խորհրդարանի անցուդարձով: Ամէն տեղ ալ Հրեղէն Խաչերը ոչ թէ կը յարձակին, այլ յարձակման կ'ենթարկուին: Փորձեր եղան եղերական ձեռնարկներու մէջ քաշելու զանոնք, բայց չյաջողեցաւ, որովհետեւ հրամանատարը կը հսկէր, հանդարտ եւ կորովի: Այժմ գրգռութիւնները կ'ուղղուին իրեն դէմ: Երիտասարդ ընկերվարականները ծանուցանելով իրենց հետեւորդներուն սպառազինութիւնը, կը գրեն իրենց օրկանին մէջ,— «Եթէ մէկ բանուոր զարնէք, ձերիններէն տասը հոգի պիտի փռուին»: Հրատարակուեցաւ նաեւ ազդ մը որ կը հրաւիրէր սպաննել «Վերսայլցի տը լա Ռոքը»:

Պատժել անոնք որ զէնք ունին, ընտանիքին հետ վտարելով երկ. օտար են...

Մինչեւ այստեղ ընդմիջումները անպակաս էին: Յանկարծ մթնոլորտը փոխուեցաւ, երբ ճառախօսը բացագանչեց.

— «Կա՞յ մէկը որ ուզէ երկիրը վերադարձած տեսնել կրօնական պայքարներու եւ Տրէյֆիւսի հարցի խայտառակ մոլորութեանց մէջ եւ իր դէմքին վրայ զգայ քաղաքացիական պատերազմի շունչը: Ի վերջոյ չե՞նք կրնար միանալ օրէնքի հաստատուն եւ փրկարար ձեռքին տակ: Ես այս հարցումին կը բերեմ Հրեղէն Խաչերու յստակ եւ ճշգրիտ պատասխանը, որովհետեւ ես անոնց անունով է որ կը խօսիմ, պաշտօնապէս: Կազմակերպութեանց լուծում եւ զինաթափո՞ւմ: Լուծումը անգործադրելի է, ապարդիւն եւ կեղծ: Իսկ զինաթափումը հիմնական, էական լուծումն է: Եթէ բոլոր կազմակերպութիւններն ու անհատները զինաթափ ըլլան, խնդիրը կը լուծուի: (*Ծափեր*): Հրեղէն Խաչերը զէնքի մթերանոցներ չունին. եւ ես կը պահանջեմ խիստ խուզարկութիւններ կատարել ստուգելու համար: Կ'ուզէ՞ք որ ո եւ է մէկը զէնք չունենայ: Ես կ'առաջարկեմ այս գիշեր իսկ հրատարակել հրամանագիր մը, որուն համաձայն 1. Ո՛վ որ զէնք ունենայ ձերբակալուի եւ մէկ տարիէն 3 տարի բանտարկութեան դատապարտուի, առանց յետաձգման: 2. Ո եւ է օտարական որ զէնք ունի, անմիջապէս արտաքսուի, իր ընտանիքին հետ:

Ճառը վերջացաւ բուռն ծափերու մէջ: Նոյնիսկ ներքին նախարարը ոտքի ելլելով ձայնակցեցաւ պռավօներուն:

Ընկերվարականները եւ համայնավարները կը ձայնակցին

Յետոյ ոտքի ելաւ Պ. Լէոն Պլում եւ յայտարարեց.

— Պարտք կը սեպեմ շեշտել Պ. Իպարնէկարէյի յայտարարութեանց կարեւորութիւնը, որ կ'ըլլայ յանուն Ֆրանսայի ամէնէն կարեւոր խմբակցութեան: 1934 փետրուար 6էն առաջ, մեր կուսակցութիւնը չունէր որ եւ է կազմակերպութիւն որ հեռուէն–մօտէն յիշեցնէր մարտական ընկերակցութիւնները: Փետրուար 6էն յետոյ, կուսակցութիւնը հարկադրուեցաւ ինքնապաշտպանութեան խումբեր կազմել, որոնք երբեք չեն կրնար նմանիլ Հրեղէն խաչերու կազմակերպութեանց: Չեմ ժխտեր թէ այս նոր խումբերը օրէ օր կը զարգանան եւ կարելի եղածին չափ իրենց գործունէութիւնը կը ներդաշնակեն բարեկամ խմբակցութեանց կամ կուսակցութեանց հետ: Ահա մեր ամբողջ ունեցածը, եւ ուրիշ ոչինչ: Մեր տեսակէտով, անհատական զինումը կարեւոր է, բայց երկրորդական: Էականը գոյութիւնն է այնպիսի միութեանց որոնք իրենց կազմակերպութեամբ եւ ձեւով զինուորական հանգամանք ունին եւ կրնան մէկ վայրկեանէն միւսը համախմբուիլ մէկ ազդանշանի վրայ: Ոչ–ազգային բանակ մը ազգին ծոցին մէջ: Մենք պատրաստ ենք լուծելու մեր կազմակերպութիւնները այնքան որքան որ մարտական հանգամանք ունին: Իսկ դո՞ւք, Պ. Իպէրնակարէյ...

Ձայն մը.— Համայնավար կուսակցութեան անունով ալ կը խօսի՞ք:

Թորէզ (Համայնավար).— Կը յայտարարեմ յանուն համայնավար խմբակցութեան թէ կը ձայնակցիմ Պ. Լէոն Պլումի առաջարկներուն:

Կէռնիւ (արմատական).— Մենք պատրաստ ենք լուծելու մեր մարտական կազմակերպութիւնները, բայց չունինք:

Լէօն Պլում.— Կարելի է որ այս խօսակցութիւնը վերջանայ մեծ եւ փրկարար բանով մը: Մենք պատրաստ ենք լուծելու մեր այն կազմակերպութիւնները որոնք մարտական հանգամանք ունին: Դուք ալ պիտի լուծէ՞ք ձեր կազմակերպութիւնները:

Իպարնէկարէյ.— Կը յայտարարեմ թէ ես եւ բարեկամներս պատրաստ ենք լուծելու մեր կազմակերպութիւնները, այնքան որքան մարտական հանգամանք ունին:

Այս յայտարարութեանց վրայ, Պ. Լավալ, որ քիչ առաջ հասած էր, ոտքի ելլելով գոհունակութիւն յայտնեց, աւելցնելով թէ կառավարութիւնը պիտի հետեւի տրամաբանական եզրակացութեան:

Եւ անմիջապէս երեք նոր օրէնք...

Վարչապետը անմիջապէս ժողովին ներկայացուց երեք նոր օրինագիծներ: Հարկ եղաւ նիստը ընդհատել, որպէսզի օրէնսդրական յանձնաժողովը ուսումնասիրէ զանոնք: Յանձնաժողովը անմիջապէս գործի ձեռնարկելով, իր եզրակացութիւնները հաղորդեց գիշերուան նիստին: Իրարու ետեւէ քուէարկուեցան հետեւեալ օրէնքները.—

ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Յօդ. Ա.— Ներքին գործերու նախարարին առաջարկութեամբ եւ Պետական խորհուրդին կարծիքը առնելէ յետոյ պիտի լուծուին այն ընկերակցութիւնները կամ խմբակցութիւնները որոնք.— 1. Զինուորական պատրաստութեան համար կազմուած եւ կառավարութեան կողմէ արտօնուած ընկերութիւններէն, մարմնակրթութեան եւ մարզանքի ընկերակցութիւններէն դուրս մարտական խմբակցութեան մը կամ մասնաւոր պահակախումբերու հանգամանքը կը ներկայացնեն:— 2. Անոնք որ զինեալ կամ նախապէս արգիլեալ ցոյցեր կը սարքեն հանրային կամ անհատական վայրերու մէջ.— 3. Անոնք որ կը ձգտին վնասել ազգային հողին ամբողջութեան կամ զինու զօրութեամբ հարուածել կառավարութեան հանրապետական վարչաձեւը:

Յօդ. 2.— Վեց ամիսէն երկու տարի բանտարկութիւն եւ 16էն 5000 ֆրանք տուգանքի պիտի դատապարտուի ան որ կը մասնակցի առաջին յօդուածով նախատեսուած ընկերակցութեան կամ խմբակցութեան պահպանման կամ անոր ուղղակի կամ անուղղակի վերակազմութեան:

ԵԹԷ ՅԱՆՑԱՒՈՐԸ ՕՏԱՐԱԿԱՆ Է, ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՊԱՐՏԻ ՆԱԵՒ ԱՐԳԻԼԵԼ ԱՆՈՐ ԲՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀՈՂԻ ՎՐԱՅ (արտաքսում):

Յօդ. 3.— Այսպէս պահուած կամ վերահաստատուած ընկերակցութեանց եւ խմբակցութեանց համազգեստները, շքանշանները եւ նշանախօսքերը պիտի գրաւուին, ինչպէս նաեւ բոլոր զէնքերը եւ ուրիշ առարկաներ որ կ'օգտագործուին այդ խմբակցութեանց կամ ընկերակցութեանց կողմէ կամ սահմանուած են անոնց, ովքեր ալ ըլլան սեփականատէրերը:

Յօդուածը գործադրելի է նաեւ Ալժերիոյ, Կուատալուփի, Կույանայի, Մարթինիքի եւ Ռէիւնիոնի մէջ (գաղթավայրեր):

ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ ԶԷՆՔԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Յօդ. 1.— Երեք ամիսէն երկու տարի բանտարկութեան եւ 100էն 1000 ֆրանք տուգանքի կը դատապարտուի ան որ ցոյցի մը ընթացքին կամ անոր առթիւ, ժողովի մը ընթացքին կամ անոր առթիւ, կը բռնուի զէնքով, ծածկուած կամ ակներեւ, կամ գործիքով մը որ վտանգաւոր է հանրային ապահովութեան համար:

Յօդ. 2.— Դատարանը պէտք է վտարման դատապարտէ եթէ յանցաւորը օտարական է:

Կրկնութեան պարագային, դատարանը կրնայ նաեւ բնակութեան եւ քաղաքացիական իրաւունքներու արգելք վճռել, համաձայն պատժական օրինագրքի 42րդ յօդուածին, առ նուազն հինգ տարուան եւ առ առաւելն տասը տարուան համար:

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Օրէնքը կը բաղկանայ միայն մէկ յօդուածէ, այսպէս լրացնելով 1881 յուլիս 29ի օրէնքին 45րդ յօդուածը.— «... ինչպէս նաեւ սպանութեան, աւարառութեան և հրկիզումի ոճիրներ որոնք նախատեսուած են 42րդ յօդուածով»:

(Շար. ը կարդալ Գ. էջ)

Բանտարկեալ եօթ ընկերներու խնդիրը

«Հայրենիք»ի մէջ կը կարդանք (28 նոյեմբեր).—

Նոյեմբեր 26ին կէսօրէ վերջ ժամը 2ին սկսաւ ունկնդրութիւնը մեր եօթը բանտարկեալ ընկերներու գործի վերաքննութեան դիմումին: Պաշտպան փաստաբաններէն Պ. Պէնթըն փաստարկեց գործի առարկայական կողմերը, իսկ Պ. Պէթլ՝ գործի իրաւական կողմերը: Դատախազութեան կողմէ պատասխանեց Պ. Պէնվէնկա: Ունկնդրութիւնը տեւեց մինչեւ ժամը 4ուկէս:

Լ. ՏՈԼՍՏՈՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 25ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

1920 դեկտեմբերին, երբ Հայաստանն էլ կամօքն Լէնինի դարձաւ խորհրդային, Յեղկոմը Ադրբէջանից եկող ռուս զինուորներին տեղաւորեց Երեւանի քաղաքացիների տներում: Այդպիսով մի անգամից նա երկու նպատակի էր հասնում. նախ՝ զօրքերը ունում էին իրենց «հիւրընկալողների» հաշուին, երկրորդ՝ վստահելի հսկողութիւն էր նշանակւում դաշնակամիտ, հակայեղափոխական Երեւանցիների վրայ

Արդէն տասնց այն էլ նեղուածք էր 6—7 մարդու համար երկու սենեակում, այս զինուորներն էլ՝ վերադիր: Երկու երիտասարդներ էին՝ Ռուսաստանի ներսի գիւղերից: Գիշերը պաշտօնի էին գնում, իսկ ցերեկը տանն էին: Մէկը ամբողջ օր քնում էր եւ վեր էր կենում միայն երբ սեղանի ձայն էր լսում. ուտում ու նորից էր պառկում: Միւսը, ճիշդ՝ հակապատկերը. ամբողջ օր կարդում էր:

Երբեմն զրուցում էինք. Ժլատ էր խօսելու, բայց մէկ մէկ բացւում էր: Պատմում էր իր և ընկերոջ մասին: Մի քանի տարի է միասին էին: Ամբողջ ժամանակ Չէկայի գնդացիրային մասի մէջ, յատուկ բաժնում: Որքա՞ն մարդ էին գնդակահարել: Ներողութիւն. ոչ «մարդ», — որքա՞ն բուրժուայ էին գնդակահարել: Այդ սպանութիւնների մասին խօսում էր այնպէս, ինչպէս նապաստակի որսի մասին են խօսում — անտարբեր, առանց յուզումի.

Մի օր հարցրի թէ ի՞նչ է կարդում:
— Տոլստոյի երկերը ..

Տոլստոյի երկե՞րը: Չէի ուզում հաւատալ ականջիս: Ո՞նց թէ Տոլստոյի երկերը. Չէկան եւ Տոլստո՞յ.

Այո՛, Տոլստոյի երկերը: Եւ այն էլ ի՜նչ:

10—12 մանր գրքոյկներից կազմուած մի հատոր էր ձեռքինը: Բաւական մաշուած: Ասել է՝ շատ կարդացուած: «Մի՛ սպանիր», «Էլ չե՛մ կարող լռել», «Ինչո՞ւմն է իմ հաւատը», «Տէրը եւ ծառան» եւ ուրիշ այս կարգի բաներ — իմաստասէր եւ քարոզախօս Տոլստոյի գործերից:

Անկարելի էր չզարմանալ ու չվրդովուել — Չէկա եւ «Մի՛ սպանիր»: Բայց չէկիստը ամենայն հանդարտութեամբ բացատրեց ինձ, որ ոչինչ զարմանալու բան չկայ: Իրենց նպատակն էլ նոյնն է — այնպէս անել, որ աշխարհում այլ եւս «տէր եւ ծառայ» գոյութիւն չունենայ եւ սպանութիւն չպատահի: Չէ՞ որ Աւետարանի մէջ էլ ասուած է՝ «Մահուամբ զմահ կոխեաց»: Աւետարանական մարդասպան, տոլստոյական չէկիստ — անհեթեթ հակասութիւն չէ՞ր ..

Յիշում եմ՝ այն ժամանակ ինձ շատ տարօրինակ թուաց այդ հակասութիւնը: Երբ այդ մասին խօսեցի Հայր Աբրահամին, որ այն օրերին յաճախ գալիս էր մօտս մի բաժակ «Արարատի» վրայ աշխարհի «հեղուկալը» բաների մասին փիլիսոփայելու, նա չզարմացաւ ու իրեն յատուկ պաղարիւնութեամբ, կէս - լուրջ, կէս - կատակ, պատասխանեց.

— Դէ, Ռուսը հէնց էդպէս էլ կը լինի: Ռուսը հօ սովորական մարդ չէ. ինտանի պէս մի զառ ա՛. մի ձեռքը խաչ, միւս ձեռքը՝ գնդացիր ...

Չի՞ թւում արդեօք որ Հայր Աբրահամը շատ ճիշդ էր հասկացել թէ Տոլստոյին եւ թէ չէկիստ զինուորին, որը աչքառու էին իրենց տարօրինակութեան մէջ:

Առարկայօրէն, հազար ու մի փաստերով կարելի է հաստատել, որ Տոլստոյի վարդապետութեան եւ Չէկայութեան միջեւ ոչ մի նմանութիւն չկայ — մէկը ասում է՝ «մի՛ հակառակիր չարին», միւսը թէ՝ «հակառակիր չարին». մէկը՝ «մի՛ սպանիր», միւսը թէ՝ «սպանիր» — բայց եւ այնպէս ռուս զինւորը իր տեսակէտից հետեւողական էր: Նա անկեղծօրէն համոզուած էր, թէ ինքը եկել էր Արաքսի ափերը ո՛չ թէ ազատութեան կարօտ մի ժողովուրդ անկախութիւնից զրկելու եւ դժբախտացնելու, այլ՝ տիեզերական խաղաղութեան տաճարը կառուցանելու նպատակով: Ինչպէս մահմեդականութեան առաջին խալիֆաները հրով ու սրով էին տարածում Մարգարէի սրբազան կրօնը, այս չէկիստն էլ գնդացիրի ուժով էր խաղաղութեան եւ արդարութեան կարգեր երազում հաստատել երկրագնդի երեսին: Իսրայէլատուէ մի առաքելութիւն, որ կանգ չի առնում ո՛չ մի զոհի առջեւ. երկիրներ պէտք է աւերել, ժողովուրդներ բնաջնջել այդ գերագոյն նպատակի համար — փոյթ չէ: Ի՞նչ են այդ զոհերը խոստացուող լուսաւոր ապագայի առջեւ: «Մահուամբ զմահ կոխեաց». այսօր սպաննենք, որ վաղը սպանութիւն չլինի: Տոլստոյն էլ, չէկիստ զինուորն էլ մեկնում էին միեւնոյն կէտից եւ գնում էին դէպի միեւնոյն կէտը, միայն նրանց ճանապարհները մի քիչ տարբերւում էին: Մի՛ քիչ:

Հեգնանք չէ, իրօք՝ մի քիչ: Ի՞նչո՞ւմն է Տոլստոյի քաղաքական վարդապետութեան էութիւնը — ամէնից առաջ իշխանութեան ժխտումը: Իշխանութիւնը չարիք է: Ոչ թէ այս կամ այն՝ ամէն իշխանութիւն, իշխանութիւնը որպէս այդպիսին: Նախնական անիշխանութեան դրախտից մի ձեւ, որ գալիս էր մասամբ Ռուսոյից, մասամբ հնագոյն հնդկական ակունքներից եւ որ սակայն շատ հարազատ էր ռուս ժողովրդի հոգուն: Մարդու երջանկութիւնը իր ներսն է. իր ներսն է եւ փրկութիւնը: Իշխանութիւնն էլ մարդկային ենթակայական երեւոյթ է. իմ իշխանութիւնը ես եմ՝ իմ խիղճը, իմ հոգին, իմ ներքին աշխարհը: Եթէ իմ մէջ այդ գիտակցութիւնը չկայ — մնացեալը ի չարէ է: Արտաքին աշխարհը չարիք է: Այդ չարիքի մարմնացումն է իշխանութիւնը, մանաւանդ պետական իշխանութիւնը:

Ի՞նչպէս պայքարել այդ չարիք — իշխանութեան դէմ: Տոլստոյը պատասխանում է աւետարանական խօսքով. «Մի՛ հակառակ կալ չարին» — չարիքին մի՛ հակառակիր: Եւ մի շարք հէքեաթներով ու քարոզներով ժողովրդականացնում է այս միտքը: Երեւակայէ՛ք, որ բոլոր մարդիկ սկսել են չհակառակել չարին, դրանով ինքնին չարիքը կը վերանայ աշխարհից, որովհետեւ եթէ բոլոր մարդիկ դէմ են չարութեան, նշանակում է այլ եւս չարիք գործող չի լինի: Մնում է, ուրեմն, աշխատել, որ մարդիկ գան այդ համոզման — «մի՛ հակառակ կալ չարին»:

Սա նոյն վարդապետութիւնն է, որին այսօր հետեւում են Գանդիի կուսակից հնդիկ ազգայնականները «սրվարաչի» պայքարի մէջ: Եւ, առհասարակ, Տոլստոյն իր այս հաւատը առել է ոչ միայն կամ ոչ այնքան քրիստոնէական կրօնից, որքան հնդիկ հին իմաստասիրութիւնից: Մի հաւատ, որ, թերեւս ուժեղ է տեսականում, բայց որ ոչ մի քննադատութեան չի դիմանում, երբ կիրառւում է կեանքի մէջ, ուր, դժբախտաբար, փիլիսոփայութիւնը չէ, այլ թանձր ու գձուցիչը եւ սուսանմելից նետող սուրը, սերոզ ոյժը:

Տոլստոյի ընկերային վարդապետութեան այս երկու հիմնական սկզբունքները — «իշխանութեան ժխտումն ու «մի՛ հակառակիր չարին» — ամէնից լաւ արձագանգը գտան ռուս մտաւորական հասարակութեան եւ ժողովրդի հոգում: Առաջին սկզբունքը ներդաշնակւում էր ռուս ինտելիգենցիայի հակացարական, հակաչինովնիկական տրամադրութեան: Տոլստոյի անիշխանական քարոզները նպաստում էին ցարական գահի խորտակման, ինչ որ ռուս ազատամիտ մտաւորականութեան բաղձանքն էր եւ պետականութեան գաղափարը առհասարակ: Գերցէնից յետոյ, գուցէ, ամէնից շատ Տոլստոյը խախտեց ցարերի գահի հիմքերը, միաժամանակ եւ մահացու հարուածներ տալով ռուս ժողովրդի պետականութեան առանց այն էլ թոյլ գիտակցութեան:

Միւս կողմից, չարին չհակառակելու հրամայականը, որ այնպէս համապատասխանում էր ռուս ժողովրդի մտավիճակին, մանաւորապէս, [illegible] դարի երկրորդ կէսին, մեծապէս թուլացնում էր ռուս ազգային տարերքի [illegible] ... Թուցիկ յօդուածի սահմաններում, բայց ակներեւ է ու անառարկելի այն անհաշին դերը, որ Տոլստոյն իր քարոզներով կատարեց Ռուսաստանի կեանքում:

Ցարիզմը մի կողմից, Լ. Տոլստոյն ու Տոլստոյի պէս մտածող ու զգացող մարդիկ էլ միւս կողմից մեծապէս նպաստեցին Ռուսաստանի ընկերային քաղաքական կեանքի բնական զարգացման ընթացքի խաթարման եւ, հետեւաբար, «Չարի յաղթանակին»: Այս իմաստով պէտք է հասկանալ Տոլստոյի հասցէին ներուած ամբաստանութիւնները, թէ նա իր գաղափարներով ու քարոզներով աջակցել է բոլշեւիկների գործին: Նոյն կարգի երեւոյթներից է, անտարակոյս եւ Ռուսաստանի միւս հսկան՝ — Դոստոյեւսկին

Միայն Տոլստոյը չէ, Ռուսաստանում շատերը չէին տարբերւում սրանից: Տոլստոյից աւելի արմատական, աւելի անիշխանական ու յեղափոխական Պ. Կրապոտկինը, որ իր աչքերով տեսաւ բոլշեւիզմի դաժան բարձրանալը, ստիպուած էր խոստովանել, որ ինքն էլ է եղել այդ տարբերութիւնը չտեսնողներից մէկը: Ռուս ինտելիգենցիան, առհասարակ, պայքարելով ցարական միահեծանութեան դէմ, շատ յաճախ ցարիզմն ու պետականութիւնը չէր զանազանում իրարից, եւ, աւելի ճիշդ, իր պայքարի ձեւով չափուածութեան էր առաջ բերում ժողովրդական լայն զանգուածների գիտակցութեան մէջ: Ջանալով խորտակել ռէժիմը՝ խախտում էր պետականութեան հիմքերը: Եւ ինչո՞ւ զարմանալ, որ իմ «հիւր» չէկիստ զինուորն էլ իր ձեւով էր հասկացել Տոլստոյի վարդապետութիւնը: Եւ իր ձեւով հասկանալով՝ անկեղծօրէն սիրում, ոգեւորւում էր նրանով: «Մահուամբ զմահ կոխեաց» ... Որպէսզի վաղը չսպաննես, այսօ՛ր սպաննիր

Այստեղից մի քայլ է եւ դէպի միւս վարդապետութիւնը — որպէսզի քեզ չսպաննեն, դո՛ւ սպաննիր: Այս վարդապետութեամբ տոգորուած չէ՞ այսօր ամբողջ մարդկութիւնը: Նորոյթի համբաւ վայելող բոլոր այդ Ֆաշիզմները, ռասիզմները, բոլշեւիզմները նոյն կարգի եւ միեւնոյն գաղափարախօսութեան պտուղը չե՞ն: Մեղք ունի՞ Տոլստոյը այդ բոլորի համար: Հարկաւ ոչ: Տոլստոյը իր ժամանակի ռուս ազգի հոգեկան տարերքի խտացած արտայայտութիւնն եղաւ — եւ այդ տեսակէտից նա խորապէս ազգային է — բայց բնաւ մեղաւոր չէ, որ ռուս չէկիստը Երեւանում յափշտակւում էր իր ընկերային - իմաստասիրական գաղափարներով: Նա մեղաւոր չէ, ինարկէ, եւ այն բանի համար, որ այսօր նրա «Մի՛ սպանիր» պատուիրանը դարձել է «սպանիր», «Չարին մի՛ հակառակիր»ը՝ «Չարիք գործիր»: Նոյն դժբախտութիւնը չէ՞ կ՞ւ եւ Քրիստոսի գլխին: Տոլստոյը աւելի բախտաւոր եղաւ. Նրան գոնէ չխաչեցին · ·

Ա. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ԲԺՇԿԱ_ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ
ԹՈԼՍԹՈՅԻ ՎՐԱՅ

Հովուերգական բնակարան մը, որ կ'ընկղմի Թմբիներու մէջ եւ, ամառը, կ'արբենայ անոնց անուշահոտութեամբ, քովն ի վեր նուագող Վորոնքա վտակին եզերքը:

Այստեղ ծնաւ Լեւ Թոլսթոյ, 28 Օգոստոս 1828ին. Գիւղական աղուոր հորիզոն մը, զոր Ռուսերը կ'անուանեն Եասնայիա - Փոլիանա, — Նոյնիմաստ երկու բառեր, որ թարգմանին Բացատատ:

Տգե՛ղ, տգե՛ղ, այնքա՜ն տգեղ էր, որ մայրը կ'ըսէր. «Ձէ՛ ոչ պիտի սիրէ քեզ այս դէմքովդ, Լեւա՛, ուրեմն, խելացի եւ քաջ եղիր»: Արդարեւ ժանտաբեկ աչքեր ունէր, որոնք կը կորսուէին ակնակապիճներուն մէջ, եւ մատ մը ճակատ, տախտակի պէս ուղիղ: Թոլսթոյ շա՜տ ճնշուած էր տգեղութեան այս «հարուածէն», — պատանեկութեան շրջանին, ինչպէս կը գրէ իր Օրագրին մէջ, մարմաջն ունէր քիչ մը գեղեցկանալու իր դէմքը: Եւ ի՜նչ կ'ըլլար արծուային քիթ մը ունենալու համար, մինչ իր քիթը, խոշոր եւ տափակ, յուսահատութիւն կը պատճառէր իրեն: Անգամ մը կարեց յօնքերը: Երբ հասկցաւ որ անկարելի է ունենալ գեղեցիկ դիմագիծ մը, 40 տարեկան էր արդէն: Իր ամբողջ երիտասարդութեանը շարունակեց երեւնալու, շրջապատին վրայ ազդեցութիւն ձգելու մարմաջով: Անձնասէր եւ հպարտ, կ'ուզէր որ շոյէին զինք, գովէին եւ մեծարէին: Անչափ անցնելու վախն ունէր, ազէ իր «հարտակարգութեամբ» մարդ զարմացնելու աշխատանքը: Դեռ պատանի, ցոյց տալու համար իր ընկերներուն թէ «տարբեր կտոր մըն է ինք», 5 մեթր բարձրութենէ մը վար կը ցատկէ եւ ... ուշաթափ կը մնայ 18 ժամ: Գրաւ կը դնէ թէ կրնայ աւելի արագ վազել քան թրոյքա մը եւ կը փորձէ:

Իր մէջ վաղահաս էին սեռային զգացումները: Մանկութեան օրերէն կը խոստովանի որ, երբ սպասուհին զինք կը լոգցնէր տաշտի մը մէջ, հաճոյք կը զգար շոյելով, գգուելով տաշտին կոր եւ ողորկ եզերքները՝ օճառով եւ տաք ջուրով թրջուած, օ՜ Ֆրոյտ: Կանուխ արթնցած էր այս զգայամոլութիւնը զոր Թոլսթոյ պիտի վաւերացնէր, ետքը, վաւաշոտ կեանքով մը: Մատ մը տղայ էր տակաւին, երբ սիրահարեցաւ աղջնակի մը, իրմէ քանի մը տարի մեծ: Եւ երբ տեսաւ որ աղջնակը բարեկամութիւն է հաստատած ուրիշ տղու մը հետ, պատշգամէն վար նետեց աղջիկը, որ երկար ատեն կաղ մնաց: Այդ աղջիկը յետոյ իր զոքանչը եղաւ: Զափազանց հաճոյք կը զգար խաղէ մը, զոր իրենք հնարեր էին, — «Մորավեան եղբայրներ» կոչուած ազանդէն թելադրուելով, խաղը կ'անուանէին «Մորճին եղբայրներ», թերեւս բառախաղ մը ընելով ([illegible] մօտիկ է մուրալ- բառին, որ կը նշանակէ մրջիւն), եւ ղակաբը նշան մը կուտար եւ խաղին մասնակցողները կը մտնէին աթոռներու տակ, որոնց վրայ զանազան [illegible] կը փռէին նախապէս: Եւ պահ մը անշարժ կը մնային աթոռներու տակ, գրեթէ անշարժ, իրար սեղմած, իրար գրկած: Մութին մէջ ծածկոցներու տակ այս անշարժութիւնը հաճոյք մը կը պատճառէր փոքրիկ Թոլսթոյին

Սեռային հարցը արդէն գլխաւոր մէկ ցիցն է իր վէպերուն, — ռուս հեղինակ մը ամբողջ գիրք մը նուիրած է Թոլսթոյի սեռախօսութեան (sexologie), մանէ անցընելով անոր ամբողջ գրականութիւնը:

Նկարագրին տարբերականութիւնը կը յայտնուի գրեթէ ամէն բանի մէջ, 16—17 տարեկան չէր տակաւին երբ կ'որդեգրէ 4 կանոններ. Ա.— կատարելապէս սորվիլ Ֆրանսերէն լեզուն. Բ.— Երկար եւ լաւ կտրուած եղունգներ ունենալ, Գ.— Սորվիլ հաճելի ձեւով խօսիլ, բարեւել եւ պարել, Դ.— Անտարբեր երեւնալ, արհամարհոտ ձանձրոյթով արտայայտութիւն մը գտնել: Իր կարծիքով, մարդիկ կը բաժնուին երկու խումբերու, — կատարեալ են անոնք որ կը լրացնեն վերի չորս պայմանները, մարդոց մնացեալ մասը կը համարէր անկատար Թոլսթոյ, սակայն, մեծ կարեւորութիւն կուտար չորրորդ պայմանին, — ո՜րքան կը փափաքէր անտարբեր երեւնալ, այլ սակայն, անօրրագրելի վեհերոտ (timide), մղձաւանջ մը դարձած էր տարբեր կարծիքը. ի՞նչ կ'ըսեն իր մասին, ի՞նչ կը մտածեն իր վրայ:

Զապելու համար ինքզինքը, մարզելու համար իր կամքը, խորհեցաւ պէտք է զինայ ինքզինքը պատժել, այլ մանաւանդ ցաւը ճաշակել: Եւ ժամանակ մը իր չորս կանոններուն վրայ աւելցուց հինգերորդ մը, — ուրիշ եւ է մէկէն աւելի տոկալ ցաւին: Այդ նպատակով, յաճախ մարագ կ'երթար կը մերկանար եւ հաստ չուաններով կը ծեծէր իր մարմինը՝ աչքերէն արցունք բերելու աստիճան: Ոմանք թերեւս խորհին կապ մը գտնել արեւելեան ճգնակեցութեան կամ հնդկական վարդապետութիւններու հետ, — իր զինք խարազանելու այս մարմաջը իր մէջ կը մատնէ անպայման հոգեախտաբանական նշան մը:

Հոգեկան ախտաբանութեան այս երեւոյթները, որ կը յայտնուին պատանեկութեան շրջանէն սկսեալ, աւելի ցցուն կը դառնան չափահասութեան մէջ:

Բայց ո՞ւր է աղբիւրը այդ երեւոյթներուն, — ժառանգական ախտ մը պա՞տ մը արդեօք: Ի՞նչպէս բացատրել մանկութեան շրջանի տարբերականութիւնը, եթէ հարկ է չափահա-

---

ԵՐԳ ՈՒ ԹԱՏՐՈՆ

«ՊԷՊՕ»Ն ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Գաբրիէլ Սունդուկեանցի «Պէպօ» թատերախաղին Հայկինոյի կողմէ շարժանկարի վերածուելուն առթիւ, չահեկան կը համարիմ տալ հետեւեալ հատուկտոր տեղեկութիւնները յիշեալ հեղինակին եւ իր գլուխ - գործոցին մասին, առնելով զանոնք իմ թատերական յուշատետրիս զանազան նոթերէն, որոնք քաղուած են հայ բեմին վերաբերող գրութիւններու ընթերցանութեան ընթացքին:

Այս տեղեկութիւնները ցոյց կուտան «Պէպօ»ի կատարած դերը, ոչ միայն մեր բեմին, այլ եւ վրացական կեանքին մէջ:

×

Ինչպէս Պոլսոյ, նոյնպէս ալ Արեւելահայերու մէջ առաջին անգամ բեմադրուած են ազգային — պատմական թատերախաղեր, պաճուճ, անմէջ բովանդակութիւններով, զուրկ ամբողջովին գեղարուեստական որ եւ է արժանիքէ, ինչպէս «Արայ Գեղեցիկ», « Արտաշէս Աշխարհակալ », « Սանդուխտ կոյս », « Արշակ Բ. », « Վարդան Մամիկոնեան », « Շուշանիկ » եւայլն:

Արեւելահայերու առաջին թատերախաղերը, որոնց մէջ քիչ թէ շատ կեանք ու շարժում գոյութիւն ունէր, որոնց մէջ մանաւանդ կը ցոլար տեղական կեանքը իր զանազան հոյզերով, եղան քանի մը զաւեշտներ, գրուած Միքայէլ Պատկանեանի, Փուշինեանի եւ Միքայէլ Տէր Գրիգորեանի կողմէ:

Գաբրիէլ Սունդուկեանց ալ կը պատկանէր թատերագիրներու այդ հոյլին: Եթէ իր ընկերները արտադրեցին «[illegible]», «Մէկը նշանած, միւսը կին», «Միջի մարդ կամ Մոցիկուլ », « Պառաւներուն խրատ », « Պէպոյի ակնոց », « Նինոյի նշանտուքը » եւ այլ թատերախաղեր, Սունդուկեանց ալ այդ շրջանին, իբրեւ առաջին ստեղծագործութիւն, գրած էր «Գիշերուան սարը խեր է» կատակերգութիւնը:

Քիչ վերջ, սակայն, Սունդուկեանց այդ խումբէն վեր բարձրացաւ իր « Խաթաբալա » եւ « Էլի մէկ զոհ » թատերախաղերով, որոնք իբրապէս դուրս ցցեցին իր դէմքը միջակութեան մէջէն, իբրեւ լուրջ թատերագիր:

Բարձրացումը վաւերական դարձաւ իր « Պէպօ » թատերախաղով, որուն մէջ թատերականութեան գեղարուեստական արժէքը հասած էր բարձր նիշի մը: Անոր մէջ Թիֆլիզեան հին բարքերուն վերարտադրութիւնը եւ ճնշուած հոգիի մը ընդվզումը գրաւեցին բոլոր քննադատներուն, ինչպէս նաեւ ժողովուրդին, անվերապահ հիացումն ու համակրութիւնը:

« Պէպօ »ն նոյնիսկ ճեղքած էր հայկական կեանքի շրջագիծը եւ մտած կովկասեան միւս ժողովուրդներու կեանքի բովին մէջ:

« Պէպօ»ն կը թարգմանուի վրացերէնի:

Իր ձգած տպաւորութիւնը կ'ըլլայ այնքան ուժգին՝ որ անոր ազդեցութեան ներքեւ վրացի գրող Ցագարէլին կը գրէ «Խանում » եւ «Ցիմբերելի » թատերախաղերը:

Հայ գրողներն ալ, տպաւորուելով այդ երկէն, կը գրեն թատերերգներ, Թիֆլիզեան հայարբարբառով: Յիշենք Գաստաւ Քալանթարեանի «Քաղքի Աղաթ»ը եւ Պարոնեանի «Օյինբազ»ը:

Այսօր վաթսունեւհինգ տարի է որ « Պէպօ »ն կ'անցնի հայ բեմին վրայ իբրեւ գլուխ - գործոց:

×

«Պէպօ» թատերախաղի բեմադրութեան երեսնամեակին առթիւ, Թիֆլիզ, 1901 թուականին, խաղը բեմադրուեցաւ երկին վրացերէն լեզուով, Աւճալեան ժողովրդական թատրոնին մէջ, վրաց ժողովրդական թատրոնին վարչութեան կողմէ, ինչ որ յարգանքի փառաւոր ցոյց մը եղաւ ի պատիւ ծերունազարդ հեղինակին:

Սրահը զարդարուած էր դրօշներով, ծաղիկներով, կանանչներով: Առաջին կարգին վրայ զետեղուած էր գրասանդներով պճնուած բազկաթոռ մը Սունդուկեանցին համար: Երբ սրահէն ներս, թատերագիրը կը գործէ իր մուտքը, վրացի թատերասէրներ կը դիմաւորեն զայն խանդավառ «վաշա» աղաղակներով:

Ներկայացումէն յետոյ, վերստին կը բարձրանայ վարագոյրը, ներկայանելով գեղազարդուած բեմը, մէջտեղը ծաղիկներէն քնար մը, վրան գրուած «Պէպօ — XXX»: Ակմբուած էին քնարին շուրջը Պէպոյի դերակատարները: Վարչութեան կողմէ մէկը կը բանախօսէ, փառաբանելով Սունդուկեանցի թատերական գրականութիւնը եւ մասնաւորապէս ծանրանալով Պէպոյի մասին:

Յետոյ բեմ կը բարձրանայ համակրելի հեղինակը շնորհակալութիւն յայտնելու բոլորին, ժողովուրդին «վաշա» բացագանչութիւններուն մէջ:

Հետեւեալ երեկոյ, կրկին կը տօնուի «Պէպօ»ի երեսնամեակը, այս անգամ վրաց տրամատիկական կամխումբին կողմէ, Արծրունեաններու թատրոնին մէջ, որուն արտաքին ճակատը զարդարուած էր հետեւեալ մակագրութեամբ — «Տաղանդաւոր արտադրող Գ. Սունդուկեանցին 1871—1901»: Թատրոնին մէջ դրօշներ եւ պսակներ, որոնց մէջ անունները Սունդուկեանցի թատերախաղերուն: «Պէպօ»ն այս անգամ կը բեմադրուի վրացի լաւագոյն դերասաններուն կողմէ, մեծ յաջողութեամբ.

Կը կարդացուին բազմաթիւ ուղերձներ:

Արքունական թատրոնի վարչութեան կողմէ պատգամաւոր եկած Օպոչինինը կ'ըսէ, ի մէջ այլոց.

— Ինծ վիճակուեցաւ այս մեծ պատիւը, ռուսական բեմին շնորհաւորութիւնները ներկայացնելու հայ թատերագիրին, վրաց բեմին վրայ... Թէեւ թատրոնը, մէկ կողմէ իբրեւ ազգային հիմնարկութիւն կը պահպանէ լեզուն, սակայն միւս կողմէն ան կը տարածէ խոհեր, որոնք սեփականութիւնն են ամբողջ մարդկութեան. այս ընդհանուր զգացումներով կը միանան ազգութիւնները: Այս տեսակէտէն Գ. Սունդուկեանցի տաղանդը շաղկապ մը հանդիսացաւ հայ — վրացի — ռուս ազգութիւններուն մէջ:

Երկրորդ նշանակալից ճառը կը խօսի դերասան Ղլիփիանին, որ ինչպէս այդ օր, նոյնպէս ան մասնակցած էր Պէպօի վրացերէն լեզուով առանձին ներկայացման: Ահաւասիկ հատուած մը իր ճառէն .

— Վրաց թատրոնը ունեցած է երկու շրջան: Առաջինին սկզբնական օրերուն հանդէս եկան Էրիսթովը, Անտոնովը (Գորեցի Հայ մը), որոնք տուին վրաց թատրոնին, շարք մը չահեկան թատերախաղեր: Այնուհետեւ քնացաւ վրաց թատրոնը խոր քունով, ամբողջ 25 տարի: Յանկարծ կ'երեւի Գաբրիէլ Սունդուկեանցը. ահա նոր շրջան մը — վրաց թատրոնի վերածնութեան շրջանը, որ մենք պարտական ենք Սունդուկեանցին: Ան իր տաղանդով գրուած թատերախաղերով արթնցուց հասարակութիւնը, զարկ տուաւ նոր թատերական գրականութեան, ունեցաւ հետեւողներ վրացի գրողներու մէջ: Ահա այս պատճառներով Սունդուկեանց մեծ տեղ ունի վրաց թատրոնին եւ գրականութեան մէջ:

Թատերախաղին գլխաւոր դերը «Պէպօ»ն առաջին անգամ ստեղծած է Գ. Չմշկեան, եւ մօտաւորապէս քառասուն տարի անձնաւորած է այդ դերը, մեծ յաջողութեամբ: Չմշկեանի անունը այս կերպով կապուած է «Պէպօ»ի պատմութեան:

Նոյն դերը ուժգնօրէն վերստեղծած է նաեւ մեր բեմին մեծ ուժերէն՝ Աբէլեան, ինչպէս նաեւ հանգուցեալ Վ[illegible] բոյլը:

«Հայկինօ»ի խօսուն շարժանկարին մէջ նոյն դերը յանձնուած է Հ. Ներսէսեանին, սխալ դերաբաշխութեամբ «Պէպօ»ն ըլլալով Թիֆլիզեան տիպար մը, ուրոյն նիստ ու կացով եւ բարբառով, բնական է որ պիտի պատշաճէր այդ կենցաղին ծանօթ դերասան մը: Հակառակ պարագային [illegible] պիտի վերարտադրուէր դերը, ինչպէս եղած է, ըստ վկայութեան հանդիսատեսներու:

Շարժանկարը բեմադրուած է «Հայկինօ»ի վարիչ Բէկ - Նազարով ([illegible]) կողմէ, երաժշտութիւնը կազմած է Խաչատուրեան, օգտուելով զանազան երգերէ (Սայաթ Նովայի կտորները եւ Քէօր Օղլի): Ժապաւէնին մէջ կան պարեր (վալս, մազուրկա, ուզուն-դարա):

Կանացի դերերը ստանձնած են Տիկ. Ցասմիկ, Տիկ. Մանուչարեան եւ Օր. Մաղմուրեան:

Գեղեցիկ երեւոյթ է հայ թատերախաղերն ու վէպերը, մայրենի բեմին ուժերով, խօսուն շարժանկարի վերածելու այս ձեռնարկը:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ութեան շրջանի նման երեւոյթին - ման մեզ ուզենք կաղել 1847 տարւոյն, Թոլսթոյ 19 տարեկան չէր տակաւին 1847ի գարնան, երբ կը մտնէ Քազանի հիւանդանոցը, ձգելով համալսարանը, կանոնաւոր դարմանուելու նպատակով. Ի՞նչ էր այդ հիւանդութիւնը. Թոլսթոյ լռութիւն մըն է իր Օրագրին մէջ եւ դիւրին խոստովանող մը։ Ոչ ոք պարզած է ինքզինք այնքան, որքան Թոլսթոյ, որ իր մեղքերը կը պատմէ՝ որ եւ է ժամու լալու պատրաստ կնոջ մը բնախօսական մեքենայութեամբ։ Ու Թոլսթոյ քաջութիւնն ունեցած է արձանագրելու իր հիւանդութիւնը, սակայն օտար ձեռքեր ջնջած են օրագրին մէջէն։ 17 Մարտ 1847ին, Թոլսթոյ կը գրէ թէ վեց օրէ ի վեր հիւանդանոց կը գտնուի եւ յանկարծ, այստեղ, ջնջած են քանի բառ։ 1850ին, երբ 22 տարեկան էր, կը գրէ.— «Չեմ կրնար յաղթել մարմնական ցանկութիւններուս, այնքան որ այդ կիրքը այլասերելով սովորութիւն դարձած է մէջս»։ Ուրիշ տեղի մը մէջ կը յայտնէ թէ երեք տարի (Յունիս 1847— Յունիս 1850) ընթացութեան մէջ անցուցած է իր ժամանակը։ Սակայն ատիկա հիւանդանոցէն ելլելէն վերջն է,— իսկ առա՞ջ.

Կարգ մը հեղինակներ Թոլսթոյի կուտան լուսնոտութիւն հիւանդութիւնը, թերեւս մեկնելով այն յաճախակի ուշաթափութիւններէն, որոնց կը մատնուէր Թոլսթոյ։ Ֆրանսուա Փորշէ(1) եւս կը յիշատակէ այս հիւանդութիւնը, սակայն իր ամբողջ գրքին մէջ կը վախնայ կարծես Թոլսթոյի տալու հոգեկան ախտաբանութեան ստուգումներուն, թէեւ կարեւոր փաստեր կը գործէ ամէն անգամ որ ախտաբանական ակնարկութիւններ կ'ընէ։ Անտոլ Թէրիվ(2) նոյն իսկ կը քննադատէ Ֆրանսուա Փորշէն՝ ցոյց տուած ըլլալուն մը յանդգնութեան համար։ Դժուար չէ սակայն ընդունիլ, որ Թոլսթոյ գեղեցիկ տարրկայ մըն է հոգեկան ախտաբանութեան։

Ինչ հարկ ծանրանալու իր կնոջ յաճախակի ծննդաբերութիւններուն վրայ,— ծնունդներ, որ օրօրոցին չըհասած՝ գերեզման մտած են, ծնունդներ որ վաղաժամ են կատարուած։

Ինչ հարկ նոյնպէս արձանագրելու թէ երեսունին մէջ կորսնցուցած կ'ըլլայ ակռաները։ Կը բաւէ ուսումնասիրել Թոլսթոյի օրագիրը։ Ցաւկանչական է, իր նկարագիրը տալու տեսակէտով, այն օրագրութիւնը, զոր կը կատարէ իր նշանտուքին օրերուն,— չի կրնար որոշում տալ, աղջիկները պէրանք կը թափին աղջկա, իսկ ինք կը մտածէ.— «Մէ՞կը թէ պզտիկը»։ Երբեմն կը կատղի ծղրիդներուն դէմ ու կը գրէ «Sale gueule, ամուսնանալ չեմ ուզեր համարս» ի վերջոյ ընտրութիւնը կը կատարէ,— պզտիկ աղջիկ մը, Սոնիա, որուն իր սէրը կը յայտնէ կաւիճով մը գրելով իր սիրոյ յայտարարութեան բառերուն առաջին տառերը խաղաթուղթի մը կանաչ լաթին վրայ.— «Զ, ե, ծ, ձ, ե, ծ, ա, փ, կ, ծ, ե, և, բ, ա.» Թարգմանութիւնը.— «Ձեր երիտասարդութիւնը եւ ձեր երջանկութեան ծարաւը անգթութեամբ ինծի կը զգացնեն ծերութիւնս եւ երջանիկ ըլլալու անկարելիութիւնս»։ Նոյն ձեւով կը յայտնէ նաեւ թէ Սոնիայի ծնողքը կ'ուզեն, որ ինք ամուսնանայ մեծ քրոջը հետ, ուստի կը խնդրէ որ պաշտպանէ զինք։ Սոնիա իր յուշերուն մէջ կը պարծենայ, որ կրցած է մէկ անգամէն հասկնալ Թոլսթոյի յիղուն, մինչդեռ իր քոյրը կը պատմէ որ Թոլսթոյ ստիպուած է դիւրացնել ընթերցումը։ Եւ խորհիլ, որ չափահաս մարդ մըն է արդէն Թոլսթոյ, աղջիկներու հետ ապրած, յափրացած։ Կը կատարէ ամուսնութիւնը,— երջանկութեան մէջ գինովութիւն մը, բայց յանկարծ Թոլսթոյ կը վերադառնայ իր տարօրինակութիւններուն։ Ժամանակ մը կը գտնենք զինք cyclothymieի մատնուած,— կ'ատէ կեանքը, կ'ուզէ մեռնիլ, խոր տխրութեան մը մէջ կ'իյնայ։ Անձնասպանութեան գաղափարը ամէն օր, ամէնժամ կը յաճախէ իր միտքը։ Սակայն կը վախնար այդ փորձը կատարելէ — չուանները կը պահէր, որպէսզի չկախէ ինքզինք, որսի չէր երթար այլ եւս, որպէսզի հրացանը չպարպէ իր բերնին մէջ։ Չի կրնար որոշում մը տալ,— ոչ փառքը կը գոհացնէ զինք, ոչ ընտանիքը կը կապէ կեանքին.— «Ամէն ինչ սուտ է, պատրա՞նք,— մա՛հն է միայն ճշմարիտ», կը գրէ օրագրին մէջ. Սակայն կը զարմանայ իր հոգեկան այս վիճակին վրայ.— «Խենթ չեմ, ոչ ալ հոգեկան հիւանդ», կը գրէ, եւ իմացական ու ֆիզիքական իր առողջութիւնը կը բաղդատէ ուրիշներու առողջութեան հետ։ Այս պայմաններուն մէջ՝ ինչո՞ւ մեռնիլ ուզել, եւ ինչո՞ւ ինքզինք յապաղելու համար զանազան խորամանկութիւններու դիմել։ Կ'ուսումնասիրէ ինքզինք եւ ի վերջոյ եզրակացութեան մը կը յանգի.— «Զգացի որ հոգիով առողջ չեմ, եւ այս վիճակը չի կրնար երկար տեւել»։ Յօնելով այս ներքին տառապանքին մասին, Օսիփ - Լուրիէ(3) կը կարծէ թէ Թոլսթոյ տարուած էր կեանքին իմաստը վերլուծելու աշխատանքով։

Ի՞նչպէս բացատրել սակայն բնատւիքին փախուստը։

Թոլսթոյ իր չափահասութեան մէջ ալ կը մատնէ այդ «փախստականութիւնը», եւ իր օրագրին մէկ արձանագրութենէն մեկնելով՝ մինչեւ վերջերս շատեր կը պնդէին թէ Թոլսթոյ կ'ուզէր ընտանեկան օջախէն հեռանալ, ապրելու համար համաձայն իր վարդապետութեան սկզբունքներուն։ Վլատիմիր Փոզնէր(4) կը հրատարակէ բոլոր այն վաւերաթուղթերը,— որ կը պատկանին Թոլսթոյի կեանքի վերջին տարիներուն,— կը բաւէ կարդալ այդ վաւերաթուղթերը՝ եզրակացնելու համար թէ fugue մըն էր Թոլսթոյի հեռանալը տունէն։ Ճիշդ է թէ իր կինը շատ կը ճնշէր վրան, ոչ միայն ընչաքաղցութենէ տարուած, ինչպէս կ'ըսեն բոլոր կենսագիրները, այլ եւ անոր համար որ Թոլսթոյ տէրը չէր իր կամքին։

Թոլսթոյ փորձած է արդէն անգամ մը հեռանալ իր տունէն, եւ վերադարձած՝ սարսափելի զգայախաբութենէ մը վախնալով։

«Ֆիւկի հարցն իսկ ախտաբանական գոյն մը կուտայ Թոլսթոյի նկարագրին։ Ի՞նչ է «ֆիւկը»։ Իմ կարծիքով, բոլոր մարդկային տեղափոխութիւննե՞րը իրենց մէջ ունին fugueի տարր մը։ Գաղթերը, երկրախուսութիւնները, «երկիր տեսնելու» նպատակով կատարուած ճամբորդութիւնները որոշ թելով մը կապուած են fugueի գաղափարին։ Տոքթ. Լակր(5) ախտաբանական այս երեւոյթին գեղեցիկ մէկ օրինակը կը գտնէ Ժան Ռիշփէնի Chemineauին մէջ։ Տոքթ. Հ. Եազմաճեան(6 հոգեախտաբանական երեւոյթ մը կը նկատէ «ֆիւկ»ը, զոր կը քննէ մանուկներուն մօտ։ Տոքթ. Գ. Քօլօլեան գերյուզականութիւն կ'անուանէ երկրախուսութիւնը (որ բերաւ փախուստը Հայաստանէն), մատնելով իբրեւ ախտա - հոգեբանական տարրկայ։ Այդ երեւոյթին մէկ ուրիշ ձեւը տեսնուեցաւ, այս վերջին տարիներուն, Թուրքիոյ մէջ եւ կոչուեցաւ «ինքնահոսութիւն», (բանուորներու աշխատավայրը փոխելու գանգատանքը եւ անդիմադրելի հոսանքին առթիւ)։ Կը կարծեմ թէ այս երեւոյթը, որքան ալ ընկերային - տնտեսական կամ հոգէ - ախտաբանական գոյն ունենայ, իր ծագման մէջ tropisme մըն է, հետեւաբար կենսաբանական պարագայ։ Շատ քիչ ուսումնասիրուած են «թրոփիզմ»ները, սակայն պէտք է ընդունիլ թէ կան մշակութային թրոփիզմներ, ինչպէս եւ հոգեկան թրոփիզմներ։ Երբ թրոփիզմին մէջ cosmique գիտակցութիւնը կը պակսի, երեւոյթը կը դառնայ ֆիւկ մը,— եւ այդպիսի ֆիւկերը պէտք է փնտռել մանուկներուն, անհաւասարակշիռներուն (déséquilibré կամ instable) եւ ծերերուն մօտ։ Թոլսթոյի պարագան կը պատկանի այս վերջին դասակարգին։

Թոլսթոյի հոգե - ախտաբանական այս դիմագիծը տալէ վերջ, անհրաժեշտ է տալ նաեւ անոր պայծառատեսութեան արտայայտութիւնները, — Թոլսթոյի փիլիսոփայութիւնը, անցնելէ առաջ Թոլսթոյի մանկավարժութեան, աւելի վերջը արուեստին ու գրականութեան։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

1) François Porché.— Portrait psychologique de Tolstoi.

(2) «Le Temds», 5 Décembre

(3- Ossip - Lourié.— La psychologie des romanciers russes.

(4) V. Pozner.— Tolstoï est mort.

(5) «Le Temps», 20 Novembre.

(6) Dr. H. Yazmadjian,— Essai de psycho - pathologie générale de la fugue (Fugues infantil) ;

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԸ ԵՒ ՌՈՒՄԷՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

— o —

Ինչպէս գրեցինք, Պուքրէշի Հայ Մշակութային Հիմնարկութիւնը, Նոյ. 23ին, աննախընթաց հանդէս մը սարքեց Աստուածաշունչի թարգմանութեան 1500ամեակին առթիւ, Աթէնէի շքեղ սրահին մէջ։ Ռումէն մամուլը մեծ գնահատութեամբ եւ բացառիկ համակրութեամբ կ'արտայայտուի, այդ առթիւ, հայ մշակոյթին մասին։

Այսպէս, Տիմինեացա թերթը կը գրէ.

«Իբրեւ շարունակութիւն Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան պատմական դէպքին 1500ամեակի տօնակատարութեանց, Հայ Մշակութային Հիմնարկութիւնը Աթէնէի մէջ տօնական երեկոյթ մը սարքած էր Նոյեմբեր 23ին։

Տօնակատարութիւնը բացուեցաւ բանախօսութեամբ փրոֆ. Ն. Եորկայի որ խօսեցաւ ի մասին հայ ժողովուրդի անցեալին ու գիրին, լուսաբանելով նաեւ այս ժողովուրդի ազգային եւ հայ անկախ պետութեան մը հիմնարկութեան հարցը։

Դատախօսը, բացատրելէ յետոյ Հայոց պատմական կեանքի դրուագները, ցոյց տուաւ թէ որոնք են իրողութիւնները, պայմանները եւ հաւանականութիւնները որոնք նպաստաւոր կերպով կը միացանին եւ կրնան գործածուիլ հայ պետութեան մը հաւանական իրականացման համար։

Ներկայացնելով պատմական եւ արդի տարբերութիւնները Հայոց ազգային նման կացութիւն ունեցող ուրիշ ժողովուրդներու միջեւ, Ն. Եորկա եզրակացուց թէ ապագան կրնայ նպաստաւոր ըլլալ բովանդակ հայութեան միակ ազատ պետութեան մը մէջ համախմբման գաղափարին»։

Հանդէսին յայտագիրը շարունակուեցաւ կրօնական երաժշտութեան նմոյշներով զորս երգեց «Կոմիտաս» երաժշտական ընկերութիւնը։

Նոյն երգահանէն կտորներ երգեց արտակարգ արուեստով մը Օր. Հայկանուշ Թորոսեան, ընկերակցութեամբ քառանուագի մը՝ բաղկացած Գ. Գ. Կ. Աւագեանէ, Գ. Գօնիշէ, Ք. Ախօռթօլեացուէ եւ Ի. Գօնիշէ։ Տիկ. Սօրանա Թօփա, Ազգային Թատրոնէն, արտասանեց հայ քերթուածներու թարգմանութիւններ՝ նոյնանալով իր արտասանած կտորներուն մաշուած եւ լուսեղէն բանաստեղծութեան հետ։ Հայ քնարէն արտասանեց նաեւ հեզասահ եւ գեղեցիկ, Տիկ. Լիլի Փոփովիչ, Ազգային Թատրոնէն։ Աթէնէի երեկոյթը ամբողջացաւ յիշեալ երաժշտական միութեան եւ քառանուագին կողմէ կիրարկուած ուրիշ կտորներով.

Պէտք է դեռ խօսք մը ընենք սակայն Օր. Հայկանուշ Թորոսեանի մասին, որ առաջին մրցանակով վարժարանուած է Փարիզի Ազգ. Քոնսէրվաթուարէն։ Օր. Թորոսեան երգի թէքնիքէն մըն է, եւ նուրբ ճաշակող երաժշտական արուեստ։ Օժտուած վճիտ ձայնով մը՝ երգչուհին իր մեղեդիներով բերաւ գիւթանքը արեւելքի մը, որուն շեշտերը աւելի յատկանշական կ'երեւան մանաւանդ երաժշտութեան մէջ»։

Իսկ Առաւօտուլ թերթը կը գրէ հետեւեալ խորագրին տակ.— «Փրոֆ. Եորկա հայ ժողովուրդի ու գրի պաշտամունքի մասին».—

Քանի մը շաբաթ առաջ Հայերը ամենուրեք տօնեցին 1500րդ տարեդարձը Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան։ Իբրեւ շարունակութիւնը տօնակատարութեան այս պատմական դէպքին՝ որ կը ներկայացնէ ամբողջ ժողովուրդի մը խորհրդանշական ձգտումը դէպի մշակոյթը, Հայ Մշակութային Հիմնարկութիւնը կազմակերպեց հանդիսութիւն մը Լիկա Քուլթուրալայի հովանաւորութեան տակ։

Նոյնիսկ թերթը կուտայ գլխաւոր գիծերը Փրոֆ. Եորկայի բանախօսութեան եւ մանաւորաբար կը ծանրանայ այդ կարեւոր ճառին այն հատուածներուն վրայ, ուր փրոֆէսէօրը կը շեշտէ հայ ժողովուրդին իրաւունքը ազգային կեանքի մը մասին, կը բաղդատէ հայ ժողովուրդը ուրիշ բախտակից ազգերու հետ, կը պարզէ ժողովուրդներու առելութիւնը իրարու դէմ, եւ կը հիմնէ գաղափարն տեղացիի պաշտամունքը՝ առաջ ծագում ունեցողները ըլլալու համար երկրէն.

Թերթը կը յարէ ի վերջոյ.—

Վերլուծելով իր դատախօսութիւնը՝ փրոֆ. Եորկա կ'ընդգծէ կարեւորութիւնը հայ քաղաքակրթութեան եւ մշակոյթին, որ կը կազմէ շաղախը ամբողջ աշխարհի վրայ ցրուած բոլոր Հայերուն միջեւ, ինչ որ պատճառ կը բերէ այս ժողովուրդին, և կը մաղթէ որ հայ ժողովուրդը տէր դառնայ ազատ հայրենիքի, որուն արժանի է։

«Առաւօտուլ» խօսելով նաեւ հանդիսութեան գեղարուեստական բաժնին վրայ, մասնաւոր գովեստով կը յիշատակէ Օր. Հայկանուշ Թորոսեանի ի յայտ բերած բացառիկ արուեստը, անոր երգին բարձր թէքնիքը եւ երաժշտական արուեստի անոր նուրբ ըմբռնումը, ու կը հրատարակէ այս առթիւ անոր լուսանկարը եւս։

Ցուցադրութիւնը ռումէն շրջանակներու մէջ.— Քանի մը օրէ ի վեր Մայրաքաղաքի ռումէն բազմաթիւ շրջանակներուն մէջ խօսակցութեան նիւթ հայ ժողովուրդի մեծ դարադարձը եւ այդ առթիւ տեղի ունեցող հանդիսութիւններն են։ Աթէնէի հանդէսին բացակայողներուն համար ալ մեծապէս հաճելի եղած է ունկնդրել հայ երգերը ռատիոյէն։ Ու ամէն ոք իր գոհունակութիւնը կը յայտնէ այս առթիւ իր հայ ծանօթներուն։

Փրոֆ. Շառլ Ռիշէ

Ինչպէս գրեցինք, փրոֆ. Շառլ Ռիշէ մեռաւ անցեալ շաբթու, Փարիզի մէջ։

Ծնած էր 1850ին։ Որդին էր Ալֆրէտ Ռիշէի, փրոֆ. վիրաբուժութեան, անդամ Գիտութեանց Ակադեմիային, հեղինակ Բժշկա - վիրաբուժական կազմախօսութիւն աշխատութեան։ Թոռն էր Շ. Ռընուարի, պետական մեծ մարդուն, եւ Փ. Ս. Ժիրարի, անդամ Ֆրանսական Ակադեմիային։

Գերզատանով մտաւորական, օժտուած գիտական ժառանգութիւններով, Շառլ Ռիշէ շուտով գրաւեց Փարիզի Բժշկ. Համալսարանի բնախօսութեան ամպիոնը։ Բեղուն միտք, ունի վէպեր եւ թատերախաղեր ընկերա - բարոյական մտահոգութեամբ գրուած, բանաստեղծութեանց հատոր մը (1875) մարդկայնական շունչով մը տօգորուն։ Իր փառքը չկազմեցին սակայն, իր գիտական աշխատութիւնները,— հայրն է բազմաթիւ բըժշկագիտական գիւտերու՝ շիճաբուժութիւն (sérothérapie), թունազգայնութիւն (anaphylaxse) եւլն.։ Անկեղծ առաջնորդ մըն էր խաղաղութեան, մինչեւ որ 1914ին արժանացաւ Նոպէլի խաղաղութեան մրցանակին։ Մարզական փայծառատեսութեամբ 40 տարի առաջ կը գուշակէր օդանաւորդութեան ապագան։ Կը հաւատար գերբնական ուժերու եւ ոգիներու,— այդ մասին տասար գիրքը Հոգեգիտութիւն (Métapsychique)։ Անոնց, որոնք կը հեգնէին իր ոգեպաշտութիւնը կը պատասխանէր.— «Դուք նոյն այն մարդիկն էք, որ 40 տարի առաջ հեգնեցիք նաեւ օդանաւորդութեան մասին մեր հաւատքը»։

Իր մեծարժէք գործերուն մէջէն յիշենք Իմացականութեան բնոյթը, Բնախօսութիւն (8 հատոր), Բառարան բնախօսութեան (8 հատոր), Բառարան բնախօսութեան, (15 հատոր), Թունազգայնութիւն, Կենդանաբուժութիւն (Zoomothérapie, միս միսի հոյզով), Բնախօսութիւն եւ բժշկութիւն, Փորձնական եւ դարմանաբանական ուսումնասիրութիւններ զգայնութեան մասին, ինչպէս նաեւ դասագիրք մը Հոգեբանութեան, Պատմութեան, Կենսաբանութեան, Պատմութեան, Կենսաբանութեան։ Մենք դեռ յիշեցինք կարեւորները։

Ընկերային ըմբռնումներով՝ համակիր յառաջդիմական շարժումի, կ'ատէր համայնավարները եւ պատերազմէն վերջ օրաթերթերու մէջ խիստ յայտարարութիւն մըն ալ գրեց Մոսկուայի իշխանաւորներուն դէմ՝ հեռանալով այն խմբակէն, որ կազմուած էր մեծ մտաւորականներէ՝ Ռուսիոյ բարեկամ։ Մինչեւ վերջին տարիները պատուոյ նախագահն էր Փարիզի Ռւս. Միութեան, որուն տարեկան հանդէսներուն ներկայ կ'ըլլար անպայման եւ իր ուսանողները կ'արտասանէր խանդավառութեամբ։ Շատ օգտակար եղած է հայ ուսանողներուն, շնորհիւ իր համակրանքին եւ հեղինակութեան։ Ամէն անգամ որ հայ ուսանողի մը հետ կը խօսէր, կը յիշէր յանկարծ «դժբախտ Հայաստանը, որ զոհ գնաց ոճրագործներուն»։

Զարգաշ էր կազմով, ցուրտէն ձմեռէն չէր վախնար։ Կատաղի աշխատող մըն էր, կարելի չէ գնահատել մեծութիւնը իր գրադարանին, ուր թաղուած՝ կ'ուսումնասիրէր շարունակ։ Այս վերջին տարիներուն չէր կրնար դուրս ելլել այլեւս, թէեւ կ'աշխատակցէր թերթերուն։ Ծրպաթէի յօդուածին առթիւ, անցեալ ձմեռ երբ «Յառաջ»ի կողմէ Փ. Սանասար իր մօտը գնաց, աւելի մըն էր այլ եւս։

Համաշխարհային համբաւ կը վայելէ։

Շիճաբուժութեան մասին ծանր վիճաբանութեան մը բռնուած է Պեռինկայի հետ։ Կարգ մը գիտնականներ կ'ուզեն թերագնահատել իր անուրանալի մեծութիւնը, եւ ոգեպաշտութեան մասին անոր գաղափարներէն մեկնելով՝ գիտական լրջութեան պակաս մը կ'ենթադրեն կատարած աշխատութիւններուն մէջ, կ'անուանեն «երեւակայապաշտ գիտնական» (savant imaginatif), ու կը պնդեն որ ճշմարիտ գիտնականը իրապաշտ է անպայման։ Պէտք է պատասխանել, որ լոր գիտութիւնը կը դադրի մարդկային ըլլալէ, եթէ երեւակայութիւնը քիչ մը ճառագայթ չխառնէ իմացական աշխատանքին։

Շառլ Ռիշէ արդի դարուն ամենամեծ իմացականութիւններէն մին է անպայման։

Իր որդին եւս փրոֆէսէօր է բնախօսութեան։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Արուսեակ Ալպան եւ Պէն - Ապա (երգիչներ) որոնք Փարիզ ռատիոյի կայանէն հայկական երգեր երգած են մեծ յաջողութեամբ, դեկտեմբեր 24ին իրիկուան ժամը 21ին երգահանդէս մը սարքած են Կավոյի սրահին մէջ, մասնակցութեամբ ջութակահար Մարսէլ Ռէյէրի (prix de Rome) եւ դաշնակահար Տիքի (prix de Rome), երաժշտական վարիչ P.L.M.ի։ Պիտի երգեն հայերէն, եբրայերէն, հրէաստանեան, թաթարական եւ ռուս երգեր։ Միտք պահեցէք այս թուականը, երթալ վայելելու համար գեղարուեստական վայելք մը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ֆ.

Հեղինակութիւն՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Լաւ, հինգ վայրկեան եւս թող մնամ։ Հարցումներուս աւելի լաւ կրնայ պատասխանել եթէ չգիտնայ մոտարութիւնը... քանի որ գողութիւն մը պատահած է. Թող հագուի եւ վար գայ որպէսզի քանի մը բաներ հարցնեմ իրեն

Քարտուղարը վեր վազեց.

— Օրիորդ Էքրոյտը հիմա պիտի վար իջնէ, ըսաւ վերադառնալով, ըսի իրեն ինչ որ պատահեցաւ...

Հինգ վայրկեան չանցած օրիորդ Ֆլօրան եկաւ. վարդագոյն մետաքսէ կիմոնօ մը հագած էր. յուզուած կ'երեւար։

Ոստիկանապետը քանի մը քայլ յառաջացաւ։

— Բարի երեկոյ, օրիորդ Էքրոյտ, ըսաւ քաղաքավարօրէն. գողութեան փորձ մը կատարուեր է եւ կ'ուզենք որ մեզի օգնէք... գնդապետի սենեա՞կն է սա... Նիլէ, այնտեղ երթանք...

Ֆլօրա համաձայնօրէն նայեցաւ ոստիկանապետին,

— Բան մը չհասկցայ. ի՞նչ գողցեր են. ի՞նչ կ'ուզէք որ ըսեմ...

— Անհատական, օրիորդ Էքրոյտ. Փարքըր կ'ըսէ որ դուք ձեր հօրեղբօրը աշխատանոցէն դուրս կ'ելլէիք ժամը տասնին քառորդ մնացած. ճի՞շդ է...

— Շատ ճիշդ. ներս գացած էի «գիշեր բարի»ն ըսելու համար.

— Ժամն ալ ճի՞շդ է...

— Կարծեմ այո, որոշ կերպով չեմ կրնար ըսել, բայց այդ ժամանակները ըլլալու էր, թերեւս աւելի ուշ...

— Հօրեղբայրը առանձի՞ն էր. թէ հետը մէկը կար...

— Առանձին էր. բժիշկը մեկնած էր։

— Ուշադրութիւն ըրի՞ք թէ պատուհանը փակ էր թէ բաց...

— Չեմ գիտեր, որովհետեւ վարագոյրը քաշուած էր

— Իրաւունք ունիք. ձեր հօրեղբայրը սովորականին պէս դա՞ք...

— Այո...

— Կրնա՞ք ըսել թէ ինչ անցաւ դարձաւ...

Ֆլօրա վայրկեան մը խորհեցաւ՝ իր յիշողութիւնը թարմացնելու համար։

— Ներս գացի եւ ըսի — «գիշեր բարի հօրաքր, ես պառկելու կ'երթամ, յոգնած եմ»։ Ուղղ ձայն մը հանեց. մօտեցայ եւ համբուրեցի զինքը. ըսաւ թէ հագուստս շատ գեղեցիկ էր. յետոյ ուզեց որ հեռանամ, որովհետեւ, ըսաւ թէ զբաղած էր. ես ալ դուրս եկայ...

— Ըսա՞ւ նաեւ թէ չէր ուզեր որ զինքը խանգարէին.

— Օհ, այո, մոռցայ. այսպէս ըսաւ — Փարքըրին ըսէ որ բանի մը պէտք չունիմ. թող չխանգարէ զիս։ Դուռին առջեւ Փարքըրին հանդիպեցայ եւ կրկնեցի անոր՝ հօրեղբօրս պատուէրը։

— Ուրեմն այդպէս...

— Կրնա՞ք ըսել թէ ինչ գողցուած է...

— Վստահօրէն չենք գիտեր, պատասխանեց ոստիկանապետը վարանումով։

— Ի՞նչ կայ, բան մը կայ որ ինծմէ կը պահէք, ըսաւ Ֆլօրա սարսափած։

Հազարապետը Հէքթըր Կլընթ իր սովորական պաղարիւնով յառաջ անցաւ ու եկաւ աղջկան ու ոստիկանապետին քով։ Երկու աթոռներու մէջ առաւ Ֆլօրայի ձեռքը եւ սկսաւ շոյել զայն, այնպէս ինչպէս մարդ կը շոյէ երախայ մը։ Հազարապետին ունեցած կերպարանքը հանդարտութիւն ու ապահովութիւն կը ներշնչէր աղջկան։

— Գէշ լուր, Ֆլօրա, ըսաւ Կլընթ հանդարտօրէն. գէշ լուր ամէնուս համար. հօրեղբայրդ...

— Այո...

— Հօրեղբայրդ մեռած պիտի ըլլայ քեզի համար, վասն զի ան... խեղճ հօրեղբայրդ մեռաւ...

Ֆլօրայի աչքերը սարսափէն լայն լայն բացուեցան։

— Ե՞րբ, փսփսաց կամացուկ, ե՞րբ։

— Քու մեկնելէդ անմիջապէս յետոյ, պատասխանեց Կլընթ ծանրակշիռ շեշտով։

Ֆլօրա ձեռքը կոկորդին տարաւ, պզտիկ ճիչ մը արձակեց. անմիջապէս գրկեցի զինքը։ Մարած էր. Հազարապետն ու ես վեր տարինք զինքը եւ անկողինին վրայ պառկեցուցինք։ Ըստ Տիկին Էքրոյտը արթնցնել տուի։ Ֆլօրան շուտով ուշքի եկաւ. մայրը իր քովը բերի, ըսի թէ ինչ պէտք է ընէր, ու նորէն վար իջայ։

ԳԼՈՒԽ 6

— • —

ԴԱՇՈՅՆԸ

Ոստիկանապետին հանդիպեցայ ճիշդ այն վայրկեանին երբ ան դուրս կ'ելլէր խոհանոցէն։

— Օրիորդը ինչպէ՞ս է, բժիշկ...

— Սթափելու վրայ է. մայրը հետն է։

— Շատ բարի. ծառաները հարցաքննեցի. տունը ետեւի դուռը մարդ չէ եկեր այս գիշեր. անծանօթին մասին ձեր տուած նկարագրութիւնը շատ աղօտ է. չէ՞ք կրնար աւելի յստակ տեղեկութիւններ տալ, որպէսզի բանի մը վրայ աշխատինք...

— Ոչ, դժբախտաբար, ըսի ցաւելով. մութ գիշեր էր, եւ մարդը վերարկուին օձիքը վեր հանած էր, իսկ գլխարկը քաշած էր աչքերուն։

— Ուրեմն կ'ուզէր երեսը ծածկել, ըսաւ ոստիկանապետը. ձեզի ծանօթ մէկը չէր հարկաւ...

Միտական պատասխան տուի, թէեւ ոչ այնքան վճռապէս ինչպէս կրնայի տալ։ Յիշեցի այն տպաւորութիւնս որ մարդուն ձայնը բոլորովին օտար չէր ինծի։ Այդ կէտը բացատրեցի ոստիկանապետին։

— Կոշտ ու կոպիտ ձայն մըն էր, ըսիք, այնպէս չէ՞...

Հաստատեցի այս հարցումը, բայց խորհեցայ թէ ձայնին այդ կոպտութիւնն ալ որոշ աստիճան մը չափազանցուած էր։ Եթէ մարդը ուզած էր երեսը ծածկել, ինչպէս ոստիկանապետը կը կարծէր, այն ատեն անիկա պիտի աշխատէր կեղծել նաեւ իր ձայնը։

— Կը հաճի՞ք ինծի հետ աշխատանոցը գալ, բժիշկ. կ'ուզեմ քանի մը բաներ հարցնել ձեզի...

Հաւանեցայ։ Ոստիկանապետը Տէյվիս բացաւ նախասրահէն դուռը, ներս անցանք եւ դուռը նորէն կղպեց բանալիով։

(Շար.)

Նորէն թէր ու դէմ վիճաբանութիւններ ծագեցան, այս օրէնքներուն քուէարկութեան առթին:

Ցետոյ հարցապնդումները փակուած ըլլալով, երբ քանանեւեր առաջարկուեցան, վստահութիւն յայտնելու համար կառավարութեան: Ընկերվարականներն ու համայնավարները նորէն ընդդիմացան, բայց արմատականները մեծամասնութեամբ գոհացում ստացած ըլլալով, ուժ տուին դահլիճին, որ վստահութիւն շահեցաւ 219ի դէմ 351 ձայնով:

Այս նիքը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց աջակողմեան շրջանակներու, ինչպէս եւ Լոնտոնի եւ Հռոմի մէջ: Սեղանաւորական հրապարակն ալ նպաստաւոր տպաւորութիւն կրեց եւ փրանքն ու փրանսական արժեթուղթերը զգալապէս բարձրացան, հակառակ այն իրողութեան որ իբր վեց միլիառ փրանքի ոսկի պակսած է Պանք տը Ֆրանսէն, վերջին հինգ շաբաթներու ընթացքին:

Առանձնաշնորհեալ խմբակցութիւն մը կը լուծուի

Անցեալ մայիսին խորհրդային իշխանութիւնը լուծեց Հին Բոլշեւիկներու ընկերակցութիւնը, իսկ յունիսին՝ նախկին քաղաքական դատապարտեալներու միութիւնը: Ուզելով ամբողջովին հաշուեյարդարի ենթարկել նմանօրինակ բոլոր ընկերակցութիւնները եւ ջնջել անոնց անդամներուն տրուած մասնաւոր առաւելութիւնները, այս անգամ որոշուած է լուծել «Կարմիր բանակի նախկին կռուողներու եւ անդամներու խմբակցութիւնները»: Ասոնք այն քաղաքացիներն են որոնք զէն ի ձեռին կռուած են բոլշեւիկեան գաղափարին համար, 1917էն 1920 կամ նոյնիսկ 1905ի յեղափոխութեան առթին: Այս ընկերակցութեանց անդամները առանձնաշնորհներ կը վայելէին, մասնաւորապէս նիւթական եւ ընկերային (աժան բնակարան, գնումներ, ճամբորդութիւն եւայլն):

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ ՌՄԲԱԿՈԾԵՑԻՆ ՏԷՍԻԷՆ
Ուր կը գտնուի արքայից արքան

1000 ռումբ, 32 սպաննեալ, 200 վիրաւոր

Դեկտեմբեր 6ին իտալական օդանաւերը ռմբակոծեցին Տէսիէն, ուր կը գտնուի հապէշական գլխաւոր բանակը, հրամանատարութեամբ կայսեր: Առ նուազն 1000 ռումբ նետուեցաւ քաղաքին վրայ, ծանր վնասներ պատճառելով: Զոհերուն թիւը կը հաշուեն 32 սպաննեալ եւ 200 վիրաւոր: Կայսրը, որ անվնաս մնացած է, անմիջապէս հեռագիր մը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան, բողոքելով թէ Իտալացիները սկիզբէն ի վեր կը ջանան ժողովուրդը ոչնչացնել ոչ թէ զինուորներով, այլ մեքենական միջոցներով եւ իրենց գաղթավայրերէն հաւաքուած բանակներու միջոցաւ: Հեռագիրը միջազգային օրէնքի բռնաբարում կը նկատէ բաց քաղաքներու եւ գիւղերու ռմբակոծութիւնը, մանաւանդ որ կիներ եւ մանուկներ կը սպաննուին եւ Կարմիր Խաչի հիւանդանոցներ կը վնասուին: Կայսրը այս առթիւ կը յիշէ թէ ռմբակոծուած է նաեւ ամերիկեան հիւանդանոցը, ինչպէս կը հաստատեն չորս բժիշկներ եւ օտար թերթերու թղթակիցները: Ռմբակոծութենէն վիրաւորուած են նաեւ երկու թղթակիցներ, մէկը ամերիկեան, միւսը փրանսական թերթի մը: Կ'ըսուի թէ իտալական օդանաւ մը վար առնուած է:

Քաղաքին բնակչութիւնը ահուսարսափի մատնուեցաւ այս ռմբակոծութեան հետեւանքով, որ սկսաւ առտուան ժամը 8ին, երեք թեւերով: Աւելի վերջը ռմբակոծուեցաւ նաեւ Կոնտար քաղաքը, ուր սպաննուեցան չորս կիներ եւ երկու մանուկներ: Իսկ հարաւային ճակատին վրայ, Հարրարի վերեւ օդանաւեր սաւառնեցան առանց ռումբ նետելու:

Վերջին լուրերու համաձայն, ռմբակոծութիւններն ու կռիւները կը շարունակուին սաստկօրէն, մասնաւորապէս Մաքալէի ճակատին վրայ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԿԸ ԾԱՆՐԱՆԱՅ հիւսիսային Չինաստանի մէջ: Ճափոնցիները կը շարունակեն զօրք համախմբել եւ օդանաւերով սպառնալ Թիէնցինի: Ճափոնական զօրքին հրամանատարը ազդարարեց թէ անհաշիւ զինուոր պիտի ղրկեն, եթէ Չինաստան խափանէ իրենց ճամբան:

ԷԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԱԹՈՌԷՆ ՊԻՏԻ ԱԶԱՏԻ Հաուփթման, որ մահուան դատապարտուած էր իբրեւ առեւանգիչն ու սպանիչը Լինտպէրկի երախային: Նիւ Ճըրսիի նահանգապետը պաշտօնապէս հաղորդեց թէ բանտ գացած եւ տեսնուած է դատապարտեալին հետ եւ մէկ ժամ խօսակցելով, այն համոզումը գոյացուցած է թէ բուն առեւանգիչը ան չէ: Հաւանական է որ «ներումներու առենը» ժողով գումարէ բանտին մէջ:

ՆՈՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Գահիրէի մէջ, դեկտեմբեր վեցի գիշերը: Հինգ հոգի ձերբակալուեցան, մէկ հոգի մեռաւ, եօթը ցուցարարներ վիրաւորուեցան:

ԱՆԳԼԻՈՅ արտաքին նախարարը Փարիզ հասաւ երէկ, օդանաւով, եւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Լավալի հետ, օրուան հարցերու մասին:

ԾՆՈՒՆԴԻ ԾԱՌԸ ԱՐԳԻԼՈՒԵՑԱՒ Իտալիոյ մէջ: Ֆաշական կուսակցութեան քարտուղարը հրամայեց «մահուան դատապարտել» այդ սովորութիւնը որ իտալական չէ, այլ դուրսէն ներածուած: Շրջաբերականը կը յանձնարարէ հսկել որ այլեւս Ծնունդի ծառեր չծախուին:

ԿԻՍ ԻԿԻՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ այսօր Փարիզի կայանէն կ'երգէ առտուան ժամը 9·45էն մինչեւ 10, ղեկավարութեամբ Պ.Գ. Ալէմշահի:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Dameame, PARIS (13) — Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ Վ.ԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 10 Décembre 1935

ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2983
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶԻՆԱԴՈ՞ՒԼ ԹԷ ՆՈՐ ԶԻՆԱՐՇԱՒ

Այս անգամ հարցը տեղական է — ֆրանսական, թէեւ իր խորքով կապուած՝ միջազգային բարդութեանց հետ:

Անոնք որ օրը օրին հետեւած են ազգայնական կազմակերպութեանց լուծման եւ զինաթափութեան վիճաբանութեանց, կը յիշեն թէ ուրբաթ օր արտակարգ տեսարան մը պարզուեցաւ Երեսփ. ժողովին մէջ.

Ձախերու բուռն ամբաստանութիւններէն եւ աջերու հակաճառութիւններէն վերջ, Հրեղէն Խաչի գործօն անդամներէն Պ. Իպառնեկարէյ յանկարծ հաշտութեան ձեռք երկարեց, յուզուեցաւ եւ յայտարարեց, յանուն իր կազմակերպութեան.

— «Ի՞նչ վիրջոյ չե՞նք կրնար միանալ օրէնքի հաստատուն եւ թրթռալ ձեռքին տակ: Ես այս հարցումին կը բերեմ Հրեղէն Խաչերու յստակ եւ ճշգրիտ պատասխանը, որովհետեւ անոնց անունով է որ կը խօսիմ, պաշտօնապէս: Կազմակերպութեանց լուծում ու զինաթափո՞ւմ: Լուծումը անգործադրելի է, ապարդիւն եւ վտանգաւոր: Իսկ զինաթափումը հիմնական, էական լուծումն է: Եթէ բոլոր կազմակերպութիւններն ու անհատները զինաթափ ըլլան, խնդիրը կը լուծուի: Հրեղէն Խաչերը զէնքի մթերանոցներ չունին, եւ ես կը պահանջեմ խիստ խուզարկութիւններ կատարել, ստուգելու համար: Ես կ՚առաջարկեմ այս գիշեր իսկ հրատարակել հրամանագիր մը, որուն համաձայն 1. Ով որ զէնք ունի, տուգանուի եւ մէկ տարիէն երեք տարի բանտարկութեան դատապարտուի, առանց յետաձգման.— 2. Ո՛ եւ է օտարական որ զէնք ունի, անմիջապէս արտաքսուի, իր ընտանիքին հետ»:

Հրաւէրին անմիջապէս պատասխանեց Պ. Լէօն Պլում, յանուն ընկերվարական խմբակցութեան, յայտարարելով թէ 1934 Փետրուար 6էն առաջ մարտական կազմակերպութիւն չունէին, բայց յետոյ հարկադրուեցան ինքնապաշտպանութեան խումբեր կազմել, «որոնք երբեք չեն կրնար նմանիլ Հրեղէն Խաչերու կազմակերպութեանց»: Եւ յանձն առաւ լուծել իրենց այն կազմակերպութիւնները որ մարտական հանգամանք ունին:

Այս յանձնառութեան ձայնակցեցաւ Պ. Թօրէզ, յանուն համայնավար խմբակցութեան: Իսկ արմատական խմբակցութեան ներկայացուցիչը պատասխանեց տեսակ մը հեգնութեամբ.

— «Մենք պատրաստ ենք լուծելու մեր մարտական կազմակերպութիւնները, բայց չունինք ...»

Ստեղծուած մթնոլորտին մէջ, վարչապետը ժամանակ չկորսնցուց եւ դիւանին յանձնեց երեք օրինագիծեր:

Նիստը շարունակուեցաւ կէս գիշերէն վերջն ալ, որպէսզի անյապաղ քուէարկուին առաջարկուած օրէնքները

Այդպէս ալ եղաւ: Սակայն, ձախերու մէկ վարպետ ռազմավարութեան հետեւանքով, աջերը գլխիվայր ինկան իրենց իսկ լարած թակարդին մէջ.— ինչպէս գիտել կու տայ ընկերվարական պաշտօնաթերթը:

Այսպէս, ժողովը 256ի դէմ 320 ձայնով փոփոխեց կազմակերպութեանց լուծման օրինագծին առաջին յօդուածը, այնպիսի բովանդակութեամբ մը որ կրնայ մահացու հարուած մը տալ ազգայնական կազմակերպութեանց (Հրեղէն Խաչ, Հայրենասէր երիտասարդներ, «Սոլիտարիթէ Ֆրանսէզ», «Աքսիօն Ֆրանսէզ» եւայլն):

Արդարեւ, քուէարկուած օրէնքին առաջին յօդուածը կը տրամադրէ.—

Ներքին նախարարութեան առաջարկին վրայ եւ պետական խորհուրդին կարծիքն առնելէ վերջ, հրամանագրով պիտի լուծուին այն բոլոր ընկերակցութիւններն ու խմբակցութիւնները որոնք.—

1. Տեղի կուտան զինեալ ցոյցերու, փողոցին մէջ.
2. Կամ, առանց արտօնուած ըլլալու զինուորական նախարարութեան կողմէ, իրենց հետեւորդները կամ ուրիշներ կը վարժեցնեն զինուորութեան, եւ կամ, իրենց անդամներուն կարգապահութեամբ եւ իրենց պետերուն ղեկավարութեան տակ, իրենց դասաւորումներով կամ հագուստներով, համազգեստներով եւ խորհրդանշաններով կը ներկայացնեն մարտական խումբերու կամ մասնաւոր պահակներու հանգամանքը:
3. Եւ կամ կը փորձեն վնասել ազգային հողին ամբողջութեան կամ կառավարութեան հանրապետական ձեւին»:

Այս կարգի կազմակերպութեանց լուծումը պէտք է կատարուած ըլլայ 1935 դեկտ. 31ին»:

Եւ արդէն փոթորիկը պայթած է: Աջերը անակնկալի եկած, կը զարմանան որ ոչ դատական նախարարը խանգարեց խաղը, ոչ ալ վարչապետը վստահութեան խնդիր հանեց, երբ առտուան ժամը 3ին, ժողովը 179ի դէմ 408 ձայնով կը քուէարկէր երեք օրէնքները ամբողջութեամբ ... Այժմ իրենց յոյսը դրած են Ծերակոյտին վրայ, որ այսօր իսկ պիտի քննէ երեք օրէնքները:

Իսկ դուրսը բանավէճը կը շարունակուի նոյն մոլեգնութեամբ, սպառնալով զանազան ճակատներու բաժնել ազգայնական կազմակերպութիւնները:

Բողոքի եւ պայքարի առաջին եւ ամենաբուռն ազդանշանը տուաւ Պ. Թէթէնժէ, «Երիտասարդ Հայրենասէր»ներու ղեկավարը, իր սլաքներն ուղղելով գնդ. տը լա Ռօքի դէմ.

— «Դասալիք՝ պայքարի ամէնէն տաք շրջանին, Հրեղէն Խաչերու սքանչելի կազմակերպութիւնը ծալլեց իր դրօշը եւ համայնավարներն ու ընկերվարականները հանդարտեցնելու համար անձնատուր եղաւ առանց պայմանի: Իպառնէկարէյ ձեռք երկարեց ժողովրդական ճակատին եւ ժողովրդական ճակատը թքաւ այդ ձեռքին մէջ ... Հրեղէն Խաչերը իրենց լուծումը առաջարկելով, անպաշտպան ձգեցին միւս ազգային կազմակերպութիւնները»:

Տագնապը ունի այլապէս շահեկան պարագաներ: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐՔԱՅԻՑ ԱՐՔԱՆ ՀՐԱՄԱՅԵՑ ՊԱՐՊԵԼ ՏԵՍԻԷՆ

Օդանաւերը կը շարունակեն ռումբ տեղալ

Եթովպիոյ կայսրը, որ Տէսիէ կը գտնուի, հրամայեց հեռացնել քաղաքային բնակչութիւնը, իբրեւ զգուշութիւն իտալական օդանաւերու յարձակման դէմ: Հապէշական աղբիւրէ կը հաստատեն թէ Իտալացիները փշաքեղեր կը հաստատեն Աֆտում - Ատովա Ատիկրաթ գծին երկայնքը, գնդացիրներ տեղաւորելով իւրաքանչիւր քանի մը հարիւր խարտայի վրայ: Ռաս Կուքսա, դաւաճան իշխանը, կոչ մը ուղղեց Թիկրէի ցեղապետներուն, որպէսզի Իտալացիներուն միանան, հետեւելով իր օրինակին: Հապէշները անընդհատ զէնք եւ ռազմանիւթ կը ստանան Ճիպուքայի մէջ (հարաւային ճակատ):

Տէսիէ օդանաւերու երկրորդ եւ երրորդ յարձակման մը ենթարկուեցաւ վերջին քանի մը օրերու ընթացքին: Այս ռմբակոծութիւնները խոր զայրոյթ պատճառած են Եթովպիոյ ժողովուրդին, որ կ'ուզէ մինչեւ վերջը կռուիլ եւ վրէժ լուծել Իտալացիներէն: Կը կարծուի թէ հապէշական բանակը յարձակողականի պիտի ձեռնարկէ հրամանատարութեամբ կայսեր: Միւս կողմէ օդանաւային ռմբակոծութիւնը կ'ապացուցանէ թէ Իտալացիներն ալ յարձակողականի կը պատրաստուին, թէ հիւսիսէն եւ թէ հարաւէն: Այս վերջին ճակատին վրայ, երկու ամսուան կռիւներէն վերջ, Իտալացիները տակաւին կեդրոնացած են Վալ - Վալի եւ շրջականներուն մէջ: Իրենց հրասայլերը, օդանաւերն ու գնդացիրները առաջին շաբաթներու գրաւումներէն վերջը հարկադրուեցան քաշուիլ, չկարենալով դիմանալ անձրեւին, տիղմի տաքին եւ հապէշ ռազմիկներու ապստամբութեանց: Իսկ հիւսիսային ճակատին վրայ ակներեւ է իրենց յաջողութիւնը:

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ՄԻՇՏ ԱՆՀԱՇՏ

« ԵԹԷ ՊԱՏԻԺՆԵՐԸ 365 ՕՐ ԱԼ ՏԵՒԵՆ ... »

Շաբաթ օր, Իտալիոյ խորհրդարանին բացման առթիւ, Մուսոլինի կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ, իբրեւ պատասխան Անգլիոյ արտաքին նախարարին վերջին յայտարարութեանց: Ինչպէս կը տեսնուի, «Առաջնորդ»ը տակաւին տրամադիր չէ հաշտութիւն կնքելու, եւ պիտի շարունակէ պատերազմը, մինչեւ որ գոհացում ստանայ: Ահաւասիկ իր ճառին ամփոփումը.

— «Պէտք է զգուշացնեմ ձեզ կանխահաս եւ անտեղի լաւատեսութեան դէմ: Երկու մասնագէտներու հանդիպումը չի նշանակեր բանակցութիւն: Նոյնիսկ եթէ բանակցութիւններն սկսած ըլլային, չկայ բան մը որ ցուցնէ թէ անոնք պիտի յանգին արագ եւ գոհացուցիչ եզրակացութեան մը: Մեզ հրապարակաւ կը հրաւիրեն յայտնել մեր պահանջները: Այս խնդրանքները անպատեհ են, որովհետեւ մենք հոկտեմբեր 16էն իվեր ֆրանսական կառավարութեան հաղորդած ենք մեր առաջարկները, բայց փոխանակ որոշ խօսակցութեանց սկսելու, պատժական տնօրինութիւնները վրայ հասան: Մեր փոխադարձ տնօրինութիւնները ոչ միայն անխուսափելի են, այլ եւ տրամաբանական եւ բացարձակապէս բարոյական, իբրեւ օրինաւոր ինքնապաշտպանութիւն: Վեհանձնութեան դէմ պիտի ըլլար չխոստովանիլ թէ բազմաթիւ Ֆրանսացիներ եւ գրեթէ բոլոր նախկին ռազմիկները հակառակ են պատիժներու եւ անոնց յաջորդական գործադրութեան: Սըր Ս. Հօր իր ճառին մէջ բացորոշապէս կը յայտարարէ թէ Մեծն Բրիտանիա կ'ուզէ զօրաւոր Իտալիա մը, զօրաւոր կառավարութեամբ մը, որպիսին է ֆաշական կառավարութիւնը, Իտալիա մը որ կարենայ արժանաւորապէս գրաւել իր տեղը Եւրոպայի եւ աշխարհի կեանքին մէջ: Մենք այդ բանին համար է որ կ'աշխատինք 14 տարիէ ի վեր: Իտալիա չի կրնար զօրաւոր ըլլալ, եթէ չլուծուի իր ապահովութեան խնդիրը արեւելեան Ափրիկէի գաղթավայրերուն մէջ: Իտալացի ժողովուրդը խօսքեր կը լսէ, բայց իրականութիւնը գործերէն կը դատէ: Ահաւասիկ դեկտեմբեր 12ի համար կը նախատեսեն քարիւղի արգելքը, ինչ որ ծանրապէս պիտի վտանգէ կացութեան ընթացքը: Ազգերու Դաշնակցութեան պատժական օրինագիրքը անցեալ չունի, որովհետեւ երբեք չէ գործադրուած վերջին 16 տարիներու ընթացքին, շատ աւելի ծանրակշիռ պարագաներու մէջ... Ան ապագայ չունի... Այսօր կը գործադրուի միմիայն Իտալիոյ դէմ, այն Իտալիոյ որ յանցաւոր է բարբարոս երկիրներու գերիներուն շղթաները խորտակած ըլլալուն համար ... Մահապատիժ՝ տնտեսական հեղձամահութեամբ, ինչպէս հրամայած են ժընեւի մարդասէր դատաւորները, երբեք չէ գործադրուած 1935էն առաջ: Հաւանաբար երբեք չպիտի փորձուի այլեւս, եւ Իտալիոյ կը պարտադրուի այսօր որովհետեւ Իտալիա աղքատ է հում նիւթի տեսակէտով, իսկ ժընեւի պատժական օրինագիրքը չի կրնար դպչիլ հարուստ ժողովուրդներու, որոնք սպառազինուած են իրենց հարստութեան ընծայած բոլոր միջոցներով: Կ'ուզեմ վերստին յայտարարել բացորոշապէս,— այս տագնապը կը վերջանայ միայն այն ատեն երբ լիովին ճանչնան մեր իրաւունքները եւ ապահովեն մեր ափրիկեան շահերը: Մինչեւ այդ, գործողութիւնները պիտի շարունակուին Իտալիոյ եւ Ափրիկէի մէջ: Եթէ տնտեսական գրոհը (պատիժներ) 365 օր ալ տեւեն, մենք միեւնոյն կամքը, միեւնոյն քաջութիւնը եւ միեւնոյն կորովը պիտի ունենանք ինչպէս առաջին օրը »:

ՄՈՍԿՈՒԱ - ԿՈՐՏԻ գծին վրայ ելեկտրական կառախումբ մը գիծէն դուրս ելաւ կիրակի օր, խորհրդային պարագաներու մէջ: Կառավարութիւնը գաղտնի կը պահէ մանրամասնութիւնները: Բազմաթիւ վիրաւորներ եւ մեռեալներ կան:

ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ԾԱՆՐԱՑԱԾ

Պ. ԼԱՎԱԼ ԱՅՍՕՐ ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐ ՊԻՏԻ ԴՆԷ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ ՄԷՋ

Երեսփ. ժողովի ուրբաթ օրուան քուէարկութենէն վերջ, կացութիւնը նորէն բարդացաւ ազգայնական եւ մարտական կազմակերպութեանց լուծման եւ զինաթափութեան առթիւ: Ժողովին ձախակողմեան մեծամասնութիւնը առտուան դէմ իր ուզած փոփոխութիւնները մտցուցած էր կառավարութեան երեք օրինագիծներէն առաջինին Ա. մասին մէջ, ոչ միայն անխուսափելի դարձնելով ազգայնական կազմակերպութեանց լուծումը, այլեւ պայմանաժամ սահմանելով մինչեւ 1935 դեկտ. 31: Երբ աջակողմը արթնցաւ, արդէն ուշ էր: Եւ այժմ երկու հոսանքները վերսկսած են պայքարը անսովոր սաստկութեամբ: Միւս կողմէ պառակտում ծագած է Հրեղէն Խաչին եւ միւս ազգայնական կազմակերպութեանց միջեւ: Թէթէնժէ, Երիտասարդ Հայրենասէրներու միութեան նախագահը, բուռն կոչ մը հրատարակեց, գնդ. տը լա Ռօքի դէմ, միեւնոյն ատեն ազդարարելով թէ չպիտի համակերպին օրէնքին: Հրեղէն Խաչի գլխաւոր անդամներէն Փոլ տը Գասանեաք, որ հրաժարած էր, ոչ միայն ապիկար, այլեւ դաւաճան կը հռչակէ գնդապետը: Իսկ այս վերջինը երկու զեկոյցներով կ'արդարացնէ ինքզինքը, միեւնոյն ատեն եւ առնելով կարգ մը յանձնառութիւններ:

Երեք օրէնքները պիտի քննուին այսօր, երեքշաբթի, Ծերակոյտին մէջ: Այս առթիւ Պ. Լավալ վստահութեան խնդիր պիտի յարուցանէ, պահանջելով ուղղել այլափոխուած կէտերը:

Հաշտութեան պայմաններ կը մշակեն Փարիզի մէջ

Իր ճառէն առաջ, Մուսոլինի երեք տեսակցութիւններ ունեցած էր, յաջորդաբար ընդունելով անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները եւ Գապին մէկ ներկայացուցիչը: Բոլոր մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին: Միեւնոյն ատեն ժամէ ժամ տեղեկութիւններ կը ստանար Փարիզի խօսակցութեանց մասին: Ինչպէս գրած էինք, Սըր Ս. Հօր Փարիզ հասաւ շաբաթ իրիկուն, եւ անմիջապէս սկսաւ խորհրդակցիլ Պ. Լավալի հետ: Տեսակցութիւնը տեւեց աւելի քան երկու ժամ: Երկու նախարարները քննելով իրենց մասնագէտներուն մշակած ծրագիրը, կիրակի օրն ալ աշխատեցան, միջին բանաձեւ մը գտնելու եւ Իտալիոյ հաղորդելու համար: Եթէ իտալական կառավարութիւնը ընդունի զայն իբրեւ հիմ բանակցութեանց, Ազգաժողովը պիտի յետաձգէ քարիւղի արգելքը. իսկ եթէ մերժէ, այն ատեն պատիժը պիտի քուէարկուի հինգշաբթի օր:

Երկու նախարարներուն տեսակցութեան ատեն անգամ մը եւս հաստատուեցաւ թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա շատ աւելի սերտ համաձայնութեամբ կը գործեն քան որ եւ է ատեն՝ հապէշական պատերազմէն իվեր: Այս առթիւ երեւան եկաւ որ Պ. Լավալ դժգոհ մնացած է Պ. Մուսոլինիի արտայայտութիւններէն, մանաւանդ որ փոխանակ իր պայմանները առաջարկելու եւ քարիւղի արգելքին յետաձգումը դիւրացնելու, կ'ըսէ թէ արդէն իր առաջարկները հաղորդած էր հոկտեմբեր 16ին:

Ի՞նչ պայմաններ պիտի առաջարկուին Իտալիոյ

Պ. Լավալի եւ Սըր Ս. Հօրի կիրակի օրուան խորհրդակցութիւնը տեւեց գրեթէ վեց ժամ: Երկու նախարարները գործի ըսկսան առտուան ժամը 10.30ին, եւ շարունակեցին ճաշի ատեն, զոր սարքած էր Ֆրանսայի վարչապետը, ի պատիւ իր անգլիացի հիւրին: Խօսակցութիւնը վերսկսաւ ժամը 3էն վերջ եւ տեւեց մինչեւ 4.30: Կարճ ընդհատումէ մը վերջ, երկու նախարարները նորէն խորհրդակցեցան եւ խմբագրեցին հաւաքական յայտարարութիւն մը, ժամը 6.30ին: Ցեսոյ Սըր Ս. Հօր Զուիցերիա դնաց, իսկ Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան մնայուն խորհրդականը Փարիզ կը մնայ, որպէսզի եթէ անգլիական կառավարութիւնը առարկութիւններ ընէ, կարենայ խորհրդակցիլ Պ. Լավալի հետ: (Երկու նախարարներուն ծրագիրը Լոնտոն հաղորդուեցաւ, որ պէտք է քննեն):

Հաւաքական յայտարարութիւնը կ'ըսէ.— «Տոգորուած նոյն հաշտարար մտքով և ֆրանքօ-անգլիական սերտ բարեկամութեան ոգիով, երէկուան եւ այսօրուան երկար խօսակցութեանց ընթացքին փնտռեցինք այն բանաձեւերը որ կրնան հիմ ծառայել, բարեկամաբար լուծելու համար իտալօ-հապէշական վէճը: Առ այժմ խնդիր չի կրնար ըլլալ այդ բանաձեւերու հրատարակութեան մասին: Բրիտանական կառավարութիւնը տակաւին տեղեկութիւն չունի անոնց մասին եւ անոր հաւանութենէն վերջ, բանաձեւերը պիտի ներկայացուին շահակից կառավարութեանց գնահատման եւ Ազգերու Դաշնակցութեան որոշման: Մենք աշխատեցանք միեւնոյն մտահոգութեամբ՝ կարելի եղածին չափ շուտ ապահովելու համար խաղաղ եւ պատուաւոր լուծում մը: Եւ երկուքս ալ գոհ ենք արդիւնքէն »:

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ նոր առաջարկները աւելի լայն են քան Հինգերու յանձնախումբին ծրագիրը, բայց մինչեւ կէս ճամբան կը դիմաւորեն Մուսոլինիի հոկտեմբեր 16ի առաջարկները, որպէսզի ընդունելի ըլլան թէ Եթովպիոյ եւ թէ Ազգաժողովին համար: Այսպէս, Անգլիա կ'ընդդիմանայ Աքսում քաղաքը Իտալիոյ յանձնելու առաջարկին: Ֆրանսացիներն ու Անգլիացիները կ'առարկեն, նաեւ, իտալական Սոմալիի եւ Էրիթրէայի միջեւ ինկած ամբողջ երկրամասը Իտալիոյ յանձնելու առաջարկին: Ֆրանսացիները միշտ հակառակ եղած են այդ պահանջին, քանի որ Ատիս - Ապէպա - Ճիպութի երկաթուղին այդ հողէն կ'անցնի եւ Ֆրանսական ստացուածք է: Բայց եւ այնպէս կը կարծուի թէ Սըր Ս. Հօր համաձայնած է որ Իտալիոյ տրուի ընդարձակ եւ բերրի երկրամաս մը, Եթովպիոյ հարաւային արեւմտեան շրջանին մէջ:

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՅԱՂԱԳՍ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ...

Գաւյլի եւ զաճունկի Յաւիտենական պատմութիւնը՝ անգամ մը եւս կը կրկնուի Ափրիկէի մէկ մասին վրայ։

Դարեր չարունակ նահապետական բարքերով եւ սկզբունքներով կառաւարուող ժողովուրդ մը, հազիւ արդիացման ճամբան բռնած, իր աղխւ կը գտնէ հին Հռոմի յաղթողները, արդուած ականներով եւ անդիմադրելի ախորժակով։

Սակայն, Փաշական Իտալիան սխալ հաշուած էր եւ յանկարծ իր դիմացը գտաւ բրիտանական հասակը առիւծը, որուն գործին բնաւ չէր գար իր ջուրի ճամբուն վրայ մեծ մրցակցի մը հաստատուիլը։

Այս հարցի Թաքուն պատճառներու մասին շատ գրուեցաւ, եւ կը գրուի դեռ «Ցառաջ»ի էջերուն մէջ։ Այդ ուղղութեամբ չէ որ պիտի արտայայտուիմ։ Կ'ուզեմ պարզապէս ուշադրութեան յանձնել հարց մը հին ու նոր երեւոյթներ, անգամ մը եւս ցոյց տալու համար, թէ մինչեւ ո՞ւր կը հասնին «քաղաքակրթուած» մեծերու կեղծաւորութիւնը եւ անգթութիւնը։

Անկասկած եղանք ու մեր մորթին վրայ սորվեցանք, ուրիշներու «մարդասիրութեան», «հաւասարութեան», զանազան «առաքինութիւն»ներու արժէքը, եւ պաշարուելով կը դիտենք այլեւս բոլոր անարդարութիւնները, ոճիրները։ Բայց հակառակ ասոր՝ մարդ չէր կրնար իր ջիղերը զսպել, ի տես միջազգային ժամուլի դիրքին։

Ինչեր չգրեցին։ Ծիշդ «Հայկական Հարց»ի նախապատերազմեան պատմութիւնը։ Ցիշենք քանի մը հատ։

«Ամբողջ Հայկական հարցը Անգլիոյ գլխուն մը ասկորները չարժեր»։

«Երկաստաղդ Իտալիան կարելի չէ հաւասար բռնել վայրենի ժողովուրդի մը հետ»։

«Եւրոպայի խաղաղութիւնը այդքան զոհողութիւն յանձնելէն կ'արդարացնէ»։

Ցոլամար մը կը գրէր.— «Ափրիկէ իրաւունք չունի այն ազգը, որ կը Թոյլատրէ իր սահմաններուն վրայ այդքան ստար ուժերու հաւաքուիլը։»

Ամէնէն աւելի այդ օրերուն սարսուած էի խորհելու, թէ անշուշտ նոյն բանը կը գրէին մեր մասին, երբ մենք՝ խուսափումով զրպարտութիւններով շրջապատուած, կուրանալու աստիճան կը շլանայինք մեծ յեղափոխութիւններու արտաքին փայլէն, եւ քանի մը ազուէններու կամ միամիտ բարեկամներու բաժակաճառերը խոշորացոյցով կը կարդայինք։

Հետու ինձմէ հիները մխացնելու դիւրին մեղքը բայց պէտք է ընդունիլ վերջապէս, թէ մինչեւ մեծ պատերազմը Եւրոպան չափող մեր հայրենակիցներէն շատ քիչեր ճանչցած են այս ժողովուրդները, եւ անոնց իրական վարքերուն հոգեբանութիւնը։ Դեռ չեմ խօսիր անոնց մասին, որ «Հայրենասէր գործիչ»ի, «գրող»ի, «դիւանագէտ»ի ամբողջ ժողովուրդը ծախած, մէկը կր ձեռքէն այնպէս բաներ որոնց մով մենք պիտի ճանչնայինք այս ժողովուրդները։ Արդիւնքը այն եղաւ, որ դիւրազգիրաբերութենէն անոնց առաջնորդութիւնները, եւ երբ օր մը զանգուածային կերպով շատ մօտէն ճանչցանք զիրենք, յուսախաբութիւնը եղաւ սարսափելի։ Անիկա իրականութիւն է ոչ միայն հասարակ ժողովուրդին՝ այլ շատ մը մտաւորականներու համար իսկ։

Եթէ ժամանակին բռնած բլլար, թէ ազնուական ազգեր չկան, այլ անհատներ, եւ հետեւաբար բաղդատելով՝ մենք աւելի ազնիւ ենք։ (Տեսակէտի հարց է այլեւս, ազնուութեան եւ յիմարութեան սահմանները ճշդել)։ Եթէ բռնած բլլար, թէ «մեծերու վարիչները իրենց շահով մտահոգ հանգի մը մենաշնորհին համար կը ծախեն ոչ միայն օտար ժողովուրդներ՝ այլ իրենց իսկ զաւակները. Եթէ բռնած բլլար, թէ մեր ամբողջ ատաղձով կը հետաքրքրուին միայն հաշիւներ կարգադրելու չափ, ներկայիս դիւրլուզականութեամբ չէինք մեղադրուէր։ Ափսոս, ձեռք բերուած փորձառութիւնը շատ սուղի նստաւ, եւ երկաստաղդութիւնը պէտք է դիտնայ անոր արժէքը, ապագային իրաւազանքեր չարժէ միայն. հաշուով, եւ ոչ թէ զգացումով ընելու համար։

Իտալօ-Հապէշական դէպքին առթիւ ակամայ եղանք նաեւ ուրիշ երեւոյթի մը։ Կարգ մը թերթեր բուռն լեզու գործածեցին Անգլիոյ հանդէպ։ Դեսպանը սոխլուեցաւ բողոքել, եւ կրակը զաղրեցաւ Արտաքին նախարարութենէն եկած հրամանին վրայ։

Կարեւոր չաբաթաթերթ մը (Կոլենկաւսո) առաջին էջին վրայ փռուած, նոյնքան կարեւոր գրող մը շատ լրջօրէն կ'առաջարկէր եւրոպական դաշնակցութիւն մը կազմել, յարձակիլ Անգլիոյ վրայ, եւ բաժան-բաժան ընել. բոլոր ձեղքերու պատասխանատուութիւնը բեռցնելով անոր վրայ։ Խօսքեր հին ու նոր զաւաճանութիւններու մասին։ Հարիւրամեայ պատերազմ, Վաթէրլօ, Ալզաս-Լորէն եւ Տիւրընննորու պատմութիւն, ամէնավերջինը՝ Գերմանիոյ հետ նաւային համաձայնութիւնը։ Ամբողջ առաքինութիւնը իրենց պահած էր։ Վստահ բլլալով համբերծ, թէ չպիտի պատասխանէ, երկտողով մը խնդրեցի, որ յիշեցնէ Ֆրանսական պատմութեան մէջ անշահախնդրութեամբ կատարուած գէպք մը

×

Անոնք որդեգրութիւններու շղթայ մը կը կազմեն զաղթային նուաճումները։

Տասնեակ հատորներով կարելի չէ տալ, գործուած անգթութիւններու եւ վայրագութիւններու իրական պատկերը։

Իտալօ-Հապէշական վէճին առթիւ ասպետական հովեր առնող մարգարոն Անգլիացիները, վարքի պէս անգութ են եղած զաղթային պատերազմներու առթին։ Զիտօնք Բրանսուայի եւ Հնդկաստանի հին վայրագութիւններու մասին։ Ցիշենք Պօէրներու պատմութիւնը միայն։

1900ին, երբ Հարաւային Ափրիկէի մէջ բնակող Հոլանտացի գիւղացիներ (պօէր) կ'ապստամբին, չդիմանալով Անգլիացիներու ոտնձգութիւններուն, վայրագօրէն կը զսպուին։ Անխնայ կը կոտորուի խաղաղ եւ անպաշտպան բնակչութիւնը։ Պօէրներու պետը, զօրավար Տէվէթ, սարսռազդեցիկ բաներ կը պատմէ իր յուշերուն մէջ։

Այսպէս, Անգլիացիներու հրամանատար զօր. Բոպըրթս կը հրամայէ առանց այլեւայլի վառել եւ ոչնչացնել այն բնակութիւնները՝ որ կը գտնուին Պօէրներու կողմէ աւրուելիք երկաթուղիէն 10 մղոն հեռու։ Ի՞նչ խօսք, որ յաճախ քան մղոն հեռու գտնուողներն իսկ կ'այրին, կամ ուժանակով օդը կը հանուին, փճացնելով տարիներու աշխատանքով դիզուած տնտեսութիւնները։

Երբ անպաշտպան մնացած կիներն ու մանուկները փախուստի ճամբան կը բռնեն, մնացած քանի մը կենդանիներուն վրայ բեռցնելով քիչ մը պաշար, կամ կտոր մը լաթ, Անգլիացիները Թնդանօթի կրակ կը բանան փախստականներուն վրայ։

Ապստամբներու հետ կռուի բըռնուած ատեն, իրենց առջեւէն եւ ետեւէն կը քալեցնեն անոնց կիներն ու զաւակները, որպէսզի միւսները չհամարձակին կրակել։

Ինկթարանգուած փշաթելերով գոցուած կեդրոնացման բանակատեղիներու մէջ կը հաւաքեն գերի ինկած խեղճ Պօէրները, որոնք կէս առ կէս կը կոտորուին, չդիմանալով դիմանալ պարտադրուած անտանելի պայմաններուն։ Կարելի է միայն բերել նոյն իսկ Անգլիոյ պատերազմական նախարարութեան ուղղուած տեղեկագիրը, — «Շնորհիւ ձեռք առնուած միջոցներուն, մանուկներու մահացման տոկոսը իջած է 380 առ հազարի»։(Երեւակայել թէ քանի է եղած) «Պօէր կիները անարժան մայրեր են։ Ծառերը կը լքեն իրենց զաւակները, այնպէս որ փոքրիկները ուրախ են մեր զինուորներու պաշտպանութենէն, եւն.»։

«Ինչ կեղծաւորութիւն, կը գրէ զօր. Տէվէթը, կարելի՞ էր խորհիլ, որ քսաներորդ դարուն ականատես պիտի բլլայինք այսպիսի անգթութեան մը. Գիտեմ, դժուար է վերինականապէս անհետացնել ժողովուրդներու միջեւ ծագած դէպքերը, բայց, բնաւ չէք կարծեր, թէ Անգլիոյ պէս քաղաքակիրթ ազգի մը կողմէ մըղուած պատերազմի մը ընթացքին, նըման անգթութիւններ պիտի գործուէին անմեղ կիներու եւ երախաներու հանդէպ»։

Նոյնքան ճոխ են Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ միւսներուն պատմութիւնները։

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ԶՐՈՅՑ «ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱ»Ն ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ՀԵՏ

ԽՄԲ.— Շաբաթ օր հրատարակեր էինք ընկեր Վ. Աւարոնեանի տեսակցութիւնը, Ֆրանց Վէրֆէլի հետ, որ Մ. Նահանգները կը գտնուի այժմ։ Ստորեւ՝ տեսակցութեան երկրորդ մասը, բուն իսկ «Մուսա Լեռան» մասին.—

— Գիտէ՞ք, Պ. Վէրֆէլ, որ մենք, Հայերս «Մուսա Լերան քառասուն օրեր»ի հեղինակի վրայ նայած ենք իբրեւ հայ գրողի,— ասացի։

— Շատ շնորհակալ եմ Հայերի այդ լաւ զգացումների համար։ Մուսա լերան պայքարը այնքան գրաւել էր ինձ, որ ուզեցի այդ մասին գրելով օգտակար լինել Հայերին։ Ուրախ եմ, որ սխալուած չեմ եղել եւ Հայերը գնահատում են իմ գործը։ Գրքիս հրատարակութիւնից ի վեր անթիւ գնահատական նամակներ եմ ստացել Հայերից,— ասաց Պ. Վէրֆէլը։

— Ինչպէս նաեւ բազմաթիւ սպառնական նամակներ Թուրքերից,— ընդմիջեց Տիկին Վէրֆէլը. եւ գիտէ՞ք թէ ինչ սպառնալիքներ կան այդ նամակների մէջ... Ես սկսում եմ անհանգիստ լինել Պ. Վէրֆէլի համար։

— Ձեզ կարծում թէ հիմնաւոր է ձեր անհանգստութիւնը, Տիկին, սրտհանեւ Թուրքերը չեն յանդգնի մնասել Պ. Վէրֆէլի նման մէկին։ Ի դէպ, կարելի՞ է հարցնել թէ ի՞նչ վիճակի մէջ է «Մուսա լեռը» ժապաւէնի վերածելու ծրագիրը, որին ընդդիմանում են Թուրքերը։

— Տակաւին ոչ մէկ որոշ բան կարելի է ասել։ Թուրքիան Ֆրանսայի միջոցով աշխատում է ճնշում բանեցնել եւ արգիլել տալ այդ ժապաւէնի պատրաստութիւնը,— Վէրֆէլի փոխարէն պատասխանեց «Վայքինկ Փըրէսս»ի ներկայացուցիչ Պ. Հըֆսը։

— Պ. Վէրֆէլ մեզ, Հայերիս համար ամէնից աւելի գնահատելին այն է, որ ձեր գրքի մէջ դուք մեծ արժանապատուութեամբ ձօնեցել էք հայ ժողովուրդին։ Դուք հովանաւորողի դիրք չէք բռնել հայ ժողովուրդի վերաբերմամբ, ներկայացրել էք մեր ժողովուրդը այնպէս, ինչպէս որ եւ է մէկ ուրիշ ժողովուրդ, որ ունի եւ իր ակարութիւնները, եւ իր բարձր առաքինութիւնները։ Կարճ խօսքով՝ դուք մեզ ներկայացրել էք ոչ թէ իբրեւ «սովահար Հայեր», այլ «պայքարող Հայեր», ինչ որ աւելի ճիշդ է։ Դուք, յանուն իրաւունքի եւ արդարութեան հայ ժողովուրդի մղած պայքարի ազգային շրջանակը ընդլայնել էք եւ վերածել էք այն՝ համամարդկային արժէքների համար մղուող պայքարի, ինչ որ դարձեալ ճիշդ է։

— Ես աւելի քան ուրախ եմ, որ կարողացել եմ գէթ այդքան բան անել հայ ժողովրդի համար։ Ինձ այնպէս դրաւեց Մուսա լեռը պաշտպանած այդ 6000 Հայերի հերոսական պայքարը, որ որոշեցի աշխարհին պատմել գեղեցիկ դրուագները այդ պայքարի։ Եւ գիտէ՞ք, թէ այն բոլորը, ինչ որ գրել եմ, միանգամայն ճիշդ է,— յափշտակութեամբ յարեց Պ. Վէրֆէլը։

— Մենք, Հայերս, շատ լաւ գիտենք որ ձեր գրածը բացարձակ ճշմարտութիւն է, Պ. Վէրֆէլ։ Գիտենք նաեւ որ Մուսա լերան հերոսամարտը միակը չէր, որ մղեց մեր ժողովուրդը 1914—18ին։ Ձեր իսկ գրքի մէջ յիշատակուած են անունները Վանի, Շապին Գարահիսարի եւ Ուրֆայի, որոնց մղուած պայքարները, կարելի է ասել, նոյնքան, եթէ ոչ աւելի հերոսական էին, որքան Մուսա Լերանը։ Եւ եթէ դուք երբեւիցէ ուզէք Մուսա լերան նման մի ուրիշ գրուագ գրի առնել, ձեր գրչին արժանի նիւթ կարող են մատակարարել Ուրֆան, Շապին Գարահիսարը եւ Վանը։

— Ցեղեակ եմ եւ այդ դրուագներին, բայց ինձ աւելի գրաւեց Մուսա լերան կռիւը,— պատասխանեց Պ. Վէրֆէլը։

— Արդեօք Սուրիա ձեր այցելութեան ընթացքին առիթ ունեցա՞ք հանդիպելու ձեր վէպի իսկական հերոսին՝ Մովսէս Տէր Գալուստեանին, որին դուք ներկայացրել էք իբրեւ Գաբրիէլ Բաղրատեան,— հարցրի ես։

— Ոչ, ես ոչ մէկ գաղափար չեմ ունեցել իսկական Բաղրատեանի գոյութեան մասին. իրա՞ւ այդպիսի մէկը գոյութիւն ունի,— իր հերթին հարցրեց Պ. Վէրֆէլը։

— Ինչպէս չէ, գոյութիւն ունի, եւ Բաղրատեանը, եւ ուրիշներ ձեր վէպի գործող անձերից։ Բաղրատեան-Տէր Գալուստեանը, որ վարել է Մուսա լերան պաշտպանութիւնը, այն ժամանակ հազիւ 21—22 տարեկան էր եղել, այժմ սուրիական պառլամենտի հայ անդամներից մէկն է։ Հայկազունը իր հայրն է։ Ուղղ է նաեւ պատուելի Նոխուտեանը, որ այժմ գտնւում է Ամերիկա, Թրոյ քաղաքում։

— Իրա՞ւ. հետաքրքրական է այդ։ Սակայն, դրանցից եւ ոչ մէկին ես չեմ ճանաչել։

— Ձեր գրքից կարելի է եզրակացնել որ դուք ընդարձակ տեղեկութիւններ ունիք մեր ժողովուրդի պատմութեան եւ մշակոյթի մասին Պ. Վէրֆէլ։ Արդեօք ձեր գիրքը ծրագրելուց առաջ առիթ ունեցե՞լ էք հետաքրքրուելու հայ ժողովուրդով,— հարցրի ես։

— Իմ ծանօթութիւնը հայ ժողովուրդի հետ եղել է Վիէննայի պատուական Մխիթարեանների միջոցով։ «Մուսա լերան քառասուն օրերը» գրելու համար ամբողջ երկու տարի ուսումնասիրութիւններ եմ կատարել Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութեան մատենադարանին մէջ։ Երախտապարտ եմ Մխիթարեան հայրերին, որոնց մէջ բազմաթիւ բարեկամներ ունիմ, մանաւանդ Հայր Մ. Հապոզեանը եւ Հայր Ն. Ակինեանը։ Մխիթարեանները տրամադրեցին մատչելի լեզուներով ամէն մէկ տող, որ գրուած է Հայաստանի եւ հայ ժողովրդի մասին։ Բազմաթիւ հատորներ եմ կարդացել, նախ քան «Մուսա լեռը» գրելը։

— Հայ Թերթերը հաղորդեցին, որ Վիէննայի մէջ խօսել էք Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան 1500ամեակի առթիւ։

— Այո՛, խօսեցայ Մեսրոպի եւ Մխիթարի (Մխիթար Աբբայի) մասին,— յատակ արտասանութեամբ Թուեց այս անունները Պ. Վէրֆէլը, ինչպէս մէկը որ քաջածանօթ է հայ մշակոյթի այս ջահակիրներին։

— Բարի պիտի լինէի՞ք, արդեօք, նման մէկ առթով խօսելու նաեւ այստեղի Հայերին, որոնք ամէնքն ալ պիտի ուզէին լսել ձեզ Պ. Վէրֆէլ։

— Բայց իմ անգլիերէնը շատ տկար է, հրապարակով խօսելու համար,— առարկեց Պ. Վէրֆէլը։

— Ձեր անգլիերէնը այնքան գոհացուցիչ է, որ մենք առանց դժուարութեան կը հասկանանք ձեզ։ Իսկ եթէ դուք գերադասէք գերմաներէն խօսել, այստեղ կան գերմաներէնին տիրապետող բազմաթիւ Հայեր, որոնք լաւագոյն կերպով կը թարգմանեն ձեր խօսքերը ունկնդիր հասարակութեան՝ մնդեցի ես։

— Ցարմար մէկ առիթով թերեւս կարելի լինի անել այդ։ Ես երկու ամսի չափ պիտի մնամ Նիւ Եորք եւ մենք դեռ առիթ կ'ունենանք տեսնուելու եւ կարգադրութիւն անելու,— եղաւ Պ. Վէրֆէլի վերջին խօսքը։

«Լ'Իլ տը Ֆրանսը» արդէն մօտ է Հըթսընի գետաբերանը եւ նաւանըն ի վեր բարձրանում է դէպի Ֆրանսական ընկերութեան նաւամատոյցը։

Շատ չանցած «Լ'Իլ տը Ֆրանսը» խարիսխ նետեց եւ ցամաք իջանք։ Նաւամատոյցի հիւրասրահի մէջ Վէրֆէլ ամուսիններին դիմաւորեցին Հայկական Փրէս Բիւրոյի յանձնախումբը եւ մի խումբ հայրենակիցներ։

Եւ Ֆրանց Վէրֆէլ, ե՛ւ տիկին Վէրֆէլ սաստիկ զգածուած էին իրենց տրուած ընդունելութիւնից։

Սեղմեցինք իրենց ձեռքերը եւ բաժնուեցինք

Վէրֆէլ ամուսինները մեկնեցին «Վոլտորֆ Աստորիա» հիւրանոցը, ուր պիտի բնակին Նիւ Եորք եղած ժամանակամիջոցին։

ՄԱՄԲԼԹԷՅՆԻ ԲՈՒԺԱՐԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Նոյ. 27ին ծանօթ մարդասէր տոքթ. Քրինցլէր Փորթ Սայիտէն անցած է Հիւս. Ամերիկա՝ Մամըլթէյնի հիւանդանոցին համար Ամերիկայի մէջ հանգանակութիւն կատարելու։ Իր ծրագրած բուժարանին համար անհրաժեշտ է ունենալ նուազագոյնը 55.000 տոլար։ Ցարդ հանգանակած է միայն 14.500 տոլար,— փոքր նուիրատուութիւններով՝ 1200 տոլար, Պիւլլէն-կեանէ (Նիւ Եորք)՝ 500, Զուիցերական ընկ.է 1150, Բարեգործականէ՝ 1500, Պէյրութի Օժանդակ Կոմիտէէն՝ 1000, Երուսաղէմի կալուածէն՝ 500, Նանսէնի Օֆիսէն՝ 2650, ընդամէնը՝ 14.500 տոլար։

Տոքթ. Քրինցլէր վերադարձին պիտի այցելէ Ֆրանսա եւ հանգանակութիւնը շարունակէ նաեւ հոս։

ԱՍԼԱՆԵԱՆ ՔԱՀԱՆԱՅ

Դեռ շատ փոքր էի. զաւառի զաւակ՝ հայրս զիս Իզմիր զրկեց Մեսրոպեան վարժարան ուսանելու։

1895ի ջարդերէն բաւական Թիւով որբեր ունէինք դպրոցին մէջ։ Անոնք բերուած էին մայր հայրենիքէն, ունէին իրենց որբանոցը, լաւ կը խնամուէին ու կը դաստիարակուէին, ամէն առաւօտ որբերը երկշարք կ'անցնէին Հայոց Թաղերէն, կուզային վարժարան եւ ամէն մէկը կ'անցնէր իր դասարանը։

Մեր դասարանին մէջ ալ բաւական որբեր ունէինք։ Ցովէ ընկերս որբ մըն էր շատ լուրջ եւ մտացի։ Տառապանքը իրմէ խլած էր մանկական ժպիտը։ Ցափշտակեց զիս իր ջարդի եւ սարսափի պատմութիւններով։ Նոյնացեր էինք, շատ կը սիրէինք մեր հայերէնն եւ Հայոց պատմութեան ուսուցիչը՝ ողբացեալ Որբերեանը, զինքը յեղափոխական կը նկատէինք, կը սիրէինք նաեւ մեր տեսուչը՝ անմոռան Սարրեան Մկրտիչը, զայն ալ յեղափոխական մկրտեր էինք։

Որբերը ունէին իրենց եղբայրը բարձրագոյն դասարանին մէջ, ան էր վարպետը։ Կրակէ լեզուները գրաւեր էին դասարանները։ Այսպէս խաղաղ Ցոնիականի հոգին անծանօթ՝ յեղափոխութիւնը կը զարթնուէր Մեսրոպեանի գրասեղաններու վրայ։

Օր մը ընկերս, օր մը ինծի ըսաւ թէ Ասլանեան քահանան ազգասէր է, հետեւաբար յեղափոխական է. մենք այն ժամանակ չէինք ճանչնար հնչակ, դաշնակ։ Ուրախ կը սիրէինք զինքը։

Երբ ընկերոջս հետ մեր կեանքը երկար չտեւեց եւ մենք բաժնուեցանք օր մը, ամէն մէկս իր կարգին կեանքի պայքարին լծուելու։

Տարիները կը սահէին...

Երկաստաղդ հոգիները բռնկած էին եւ ամէն յեղափոխական հոգի իր կեանքը ի սպաս դրած էր հայրենիքի ազատութեան գաղափարին։ Դաշնակցութիւնը Աստուածն էր դարձեր նորահաս սերունդին, Իզմիր, Մաղնիսա, Էօտէմիշ, Գըրգ Աղաճ, մահ կամ ազատութիւն կը գոռային բոլորն ալ։

Ծրագիրը մշակուած էր ... տակն ու վրայ պիտի ընէին Իզմիրը։

Գործը վիժեցաւ, Իզմիրի եւ գաւառի ընտրանին խլեցին տարին ժողովրդի սրտէն։ Բանտերը լեցուեր էին։ Ծանր էր այս անդրանիկ ցնցումը։ Առաջնորդարանը անելի մատնուած էր, անճրկած որ եւ է կերպով յարաբերութեան մէջ մտնելու բանտարկեալներուն հետ։ Մէկը պէտք էր դուրս գար մարտնչելու համար, եւ այդ մէկը մեր «ազգասէր եւ յեղափոխական» Ասլանեան քահանան եղաւ որ երբեք չվարանեցաւ իր կեանքը վտանգի տակ դնելով յուսադրիչ եւ սփոփաբար հրեշտակը դառնալու իր տառապած զաւակներուն։

Ցարին տղաքը Պօտրումի բանտը՝ Արքիպեղագոսի կղզիներէն մէկուն մէջ։ Հոն հալեցան ու մաշեցան անոնք։

Տարիներ վերջ, 1908ին Սահմանադրութեան հռչակումին առթիւ անոնք հիւծուած եւ քայքայուած Իզմիր դարձան։ Պէտք էր տեսնել Ասլանեան քահանան շրջապատուած իր բանտէն վերադարձող զաւակներով։ Արցունքը աչքին՝ համակ խանդավառութիւն ու յուզում էր դարձեր։ Հայոց Թաղի ամէն մէկ անկիւնը միւռոնօրհնէքի արարողութեան պէս խօսք կ'առնէր ազատութեան ազնիւ գաղափարէն մարմնացած։ Կ'օրհնէր տղաքը եւ կ'արդարացնէր հայկական արդար պոռթկումը եւ ազատամարտը։

Իմ նպատակս դուրս է իր կենսագրականը ընել։ Պատմութենէն էջ մը միայն կը նուիրեմ իր յիշատակին։

Փարիզի Հայոց եկեղեցին իր պաշտօնական բեմէն արժանավայել Թաղումով մը, զաղտը շրջապատուած էր դիտակից հասարակութեան մը։ Հոն էին նաեւ Իզմիրի եւ գաւառի վերապրողներէն հաւատարիմներ՝ կապուած իր պատմութեան։ Վատաշխատող եղիսկ. մեր հանեց հանգուցեալին արժանիքները։ Իսկ մենք հետեւեցանք իր դագաղին մինչեւ Փանթէնի գերեզմանատունը, ուր Թողուցինք որ վարձկան ձեռքեր իջեցնեն զայն փոսին մէջ, այլ իբրեւ յարգանքի վերջին տուրք մենք մեր ձեռքերով իջեցուցինք սիրեցեալ ծերունազարդ քահանային դագաղը օտար եւ ցուրտ հողին մէջ։

Ցարգանք իր յիշատակին։

ԳԱԻՐԱՑԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ թելանցի եւ մաքուր։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Դարաւոր ծարաւը

Շաբաթ օր հրատարակեր էինք ուսումնասիրութիւն մը, Աշտարակի ջրմուղի շինութեան մասին։ Այս անգամ «Խ. Հայաստան»ը կը հրատարակէ հետեւեալ պատմական վաւերաթուղթը.—

1904 դեկտ. 1ին, էջմիածնի գաւառի Կարբի գիւղի բնակչութիւնը Կովկասի ջուրերու վերատեսչութեան կը ներկայացնէ խնդրագիր մը փակ ջրմուղով գիւղ փոխադրելու համար Կաթնաղբիւրի ջուրերը

—«Կովկասի Հրդ Ջրային շրջանի ինժեներ-հիդրավլիկին.

Ինչպէս յայտնի է ձերդ բարձր ազնուութեանը, մեր գիւղը, որպէս «Ձաղգան» ասուի ջրից օգտուող նախավերջին գիւղերից մէկը, միշտ զգում ենք խմելու ջրի պակասութիւն եւ ձմեռն ստիպուած ենք կժերով ջուր բերել Կարպինկայի ձորից որ վերատից աւելի խորութիւն ունի։ Այդ դժուարութիւնից դուրս գալու համար մեր հասարակութիւնը որոշել է հարկաւոր եղած միջոցները ծախսելով խմելու ջուր բերել։

Սաղմոսավանք գիւղի միւլքատէր Ծուխովի սեփական հողում կայ մի փոքրիկ աղբիւր, որի ջուրը ձորը Թափուելով կորչում է։Հիմա մեր հասարակութիւնը ցանկանալով փակ ջրմուղով բերել այս աղբիւրի ջուրը, լիազօրել է մեզ ամենախոնարհ խնդրով դիմելու ձերդ բարձր ազնուութեանը, որպէսզի տեղը քննելով եւ համոզուելով, որ այդ ձեռնարկը ոչ ոքի վնաս չի պատճառի, միջնորդէք որ մեր հասարակութեանը թոյլ տրուի յիշեալ ջուրը բերելու մեր գիւղը»։

Ընագիրը ազնատ ռուսերէն է, ստորագրուած, սակայն, հայերէն,— Բաղդասար Մկրտիչեան, Ցովհաննէս Ցարութիւնով, Ցովհաննէս Մուրադով, Խաչատուր Աւետիսով, Առաքել Աղաջանով։

Այնուհետեւ «Խ. Հայաստան», խմբագրական մը կը նուիրէ այս պատմութեան, «Դարաւոր ծարաւը» խորագրին տակ.—

«Խմելու ջուրի պակասը, Կարբի եւ շրջակայ գիւղերուն մէջ, ժողովրդական աղէտ մըն էր դարձած, ծանր անհանդուրժելի լուծ մը գեղջկուհիին վզին, արիւնահեղ ընդհարումներու աղբիւր մը, որոնց հետեւանքով բանտարկուեր եւ նոյն իսկ տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուեր են անմեղ մարդիկ։ Խմելու ջուրի պակասը միաժամանակ դարձած է գիւղացիութիւնը շահագործելու լրացուցիչ միջոց մը մեծ ու պզտիկ ունեւորներու ձեռքը։ 80ական Թուականներու վերջերը, Կարբիի բնակչութիւնը կ'որոշէ ջուր բերել գիւղը։ Եւ այդ գործին կը խառնուին անունները Արարատի ջրաբաշխ Տէր Պօղոսովէն մինչեւ Նորին պայծառափայլութիւն Երեւանի նահանգապետը, միւլքատէր Ծուխովէն մինչեւ Նորին բարձր ազնուութիւն Կովկասի ջուրերու վերահսկիչ Պետրով։ Առանցմէ ոչ մէկը դրկուած է, անշուշտ, այն «պարգեւներէն», զոր գիւղացիները տուած են իշխանաւորներուն, որպէսզի անոնք բարի աչքով նային իրենց խնդրանքին։

Այսօր, չկայ այլեւս հողի մասնաւոր սեփականութիւն, որպէսզի Կարբիի գիւղացիները ստիպուէին ծանր զոհողութիւններով գնել այն հողերը ուրկէ պիտի անցնէր ջրմուղը, եւ դրամ վճարել կալուածատիրոջ իր հողէն բխած աղբիւրին համար։ Վաղուց պատմութեան է անցած զարական իշխանութիւնը իր չինովնիկներով, որոնց առջեւ Կարբիի գիւղացիները տասնեակ տարիներով ծնրադրեր են՝ «ջրի իրաւունք» ստանալու համար։

Այսօր, Մուղնիի, Կարբիի, Օհանավանքի, Ուշիի մշակները կը խմեն Սաղմոսավանքի տակէն բխող Կաթնաղբիւրի առատ, մաքուր, առողջ ջուրը։ Այլ եւս կուժն ուսին խոր ձորերուն մէջ իջնելու պարտաւոր չէ գեղջկուհին, եւ լեռնային ջուրերը խմող մանուկները այսուհետեւ առողջ տեսք կը ստանան ու կը կայտառին։ Հայ գիւղացիին դարաւոր ծարաւն է որ կը յագենայ այսօր»։

Այս ամէնը բարի։ «Խ. Հայաստան» յետոյ բաղդատական պատկեր մը կը լինէ եւ կ'ըսէ թէ հին վարչաձեւին տակ, ցարական թէ դաշնակցական իշխանութեան օրով, ամբողջութիւն կը լերան ջուրն իսկ գիւղ բերելու համար արտօնութիւն խնդրել կովկասեան, եւ մինչեւ արտօնութիւնը

...պատել տարինե՛ր տարինե՛ր, ...եպէս չէ հիմա, կ՚ըսէ նոյն թերթը, ...մփոփ բաւական է լուծելու հա-...րց մը որ կը ծծուի 80ական ...ականներէն ի վեր։ Ցագեցնելու ...մար գիւղացիներու ծարաւը, որով ...ողերը-գարերէ ի վեր։ Մէկ բան ...հանայ «Ս. Հայաստան».— Ներ-...երի պէս կենսական գործ մը կա-...երելու համար, տարագիր աշխա-...որները տուն բերելու համար, ...ան պէտք է երկա՛ր ծնրադրել ...կուայի մարդոց առջեւ, մինչեւ որ ...նուի քանի մը հոգի տանիլ հայ-...Բա՞ն չէ փոխուած,— սրտմա-...ը սպասում՝ լեռնէն ջուր տանելու ...մար դիւղ, ինչպէս տարագիր գիւ-...ն փոխադրելու համար հայրենի ...րը կարբիի գիւղացիներուն դա-...ր ծարաւը կարելի եղաւ յագե-...երկար պատմութենէ մը վերջ, ...աստահմանի աշխատաւորութեան ...րենի ծարա՜ւը

ԿՂՄԱ՞ՐՈՎ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

—•—

Նոյեմբերի սկիզբը Երեւան այցելից ...կուայի Գիտութեանց Ակադեմիա-...խի - նախագահ Կոմարով, կնոջը ...վրայի վիտնալեան Եզորովի հետ։ ...րանց դիմաւորելու գացած էին ...աստանի Գիտութեանց Ակադե-...ի նախագահ ճարտարագէտ Կա-...լանեան, փրոֆ. Տրուցկի եւ ու-...ներ

Կոմարով ծանօթ է իր բուսաբանա-...ուսումնասիրութիւններով, մաս-...րապէս չինական ու Թաթարա-...աշխարհի բուսական հարստու-...նց մասին իր պրպտումներով։ Կոմարովի Երեւան այցելութեան ...պատակն է քննել Հայաստանի Գի-...թեանց Ակադեմիային գործունէ-...թիւնը։

Երեւան հասնելուն յաջորդ օրը, ըն-...կցութեամբ ճարտարագէտ Կա-...լանեանի, փրոֆ. Թումանեանի, ...ֆ. Տրուցկիի, այցելեց կենսաբա-...կան ուսումնարանը, աչքէ անցուց ...բուսարանը, մասնաւորաբար ...աքրքրուեցաւ բոյսերու Հայաս-...նեան տեսակներով։ Այցելեց նաեւ ...պատմական թանգարանը, ուր աչ-...անցուց Հայաստանի կենդանական ...աշխարհը, մասնաւորաբար ...ները, Հայկական խեր, Թռչուն-...նը, գիշատիչները

Կոմարով մեծ հետաքրքրութիւն ...ց տուաւ նաեւ Սեւան լճին օգտա-...ործման հարցին մասին։

Կոմարով այցելեց նոյնպէս գիւղա-...տնտեսական ուսումնարանը, ուր իրեն ...ց տրուեցան փրոֆ. Թումանեանի ...աքած վայրի ցորենի տեսակները։ Երեւանի շրջակայքը բուսաբանա-...ն պտոյտը եւս քննութենէ անցը-...լով, ներկայ եղաւ Գիտութեանց Ա-...կադեմիային մէկ նիստին, ուր զե-...կոյցներ տուին երկրաբանական, կեն-...սաբանական, քիմիական հարցերու ...սին.

Ձ. Խաչեան կը գտէ իր յաջորդը

—•—

Զապէլ Եսայեան սկսաւ պատմել իր ...ները։ Այս անգամ կ՚ընէ հետա-...քրքրական յուշեր ունի անպայման, ...ի հետաքրքրական քան իր վէպե-...կը բաւէ որ պատմէ անկեղծու-

Թեամբ.

Երեւանի մէջ, լոյս տեսաւ արգէն իր յուշերուն առաջին հատորը, որ կը կրէ Սիլիհտարի պարտէզները խորագիրը։ Ունի 206 էջ, գինը 3 ռուբլի։

Նիւթերը բովանդակութիւնը.—

Մեր ընտանիքը.— Տունը.— Մեր փողոցը.— «Աղօտն Աստուած այն օրից» եւ այլուրեն.— «Աջի Բազաք Նամը կուլայ».— Այեմտաղի.— Թիբետքէ եւ լոտոս.— Այրած ամուսնան. — Մամն ըլլայի.— Խաչիկ մօրեղբայրը.— Վերի թաղերը.— Գէշ օրեր. — Գուպիկեան տունը.— Կապապետ ազգային դպրոցը.— Արտաքին աշխարհի անմին վրայ.— Դպրոցը.— Մարմարայի ափերուն վրայ.— Ցայիզէ.— Նոտաքը.— Դուրեանի շիրիմը.— Տիկին Տիւսապ եւ Թովմաս Թէրզեան։

ՆԱՄԱՆ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶ, 5 դեկտ — Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի սկաուտական խումբերու պատասխանատու վարիչները, հրահանգուած էին իրենց շրջանի պետէն՝ Գ. Վազգէն Անդրէասեանէ, ներկայ ըլլալ իրենց պատկանած խումբերով դեկտ. 2ի իրիկունը Սալ Վակրամի խորհրդային Հայաստանի 15րդ տարեդարձին։

Մենք կ՚ընդունինք մեր հայրենիքի գոյութիւնը եւ մեր յոյսը եւ ապագան հոն է որ կը տեսնենք, սակայն գտնուելով հայրենիքէ հեռու, ապրելով իբրեւ գաղթական, ենթակայ բոլոր սահմանափակ օրէնքներուն, ու նկատի ունենալով գաղութի վերագոյն շահը որ մեզ կը ստիպէ գերագանցապէս հայ մնալ եւ հայ մեծցնել այն տղան որ մեզ յանձնուած է, չէինք կարող մեր բարոյական աջակցութիւնը բերել այն ձեռնարկին ուր պաշտօնական եւ ոչ-պաշտօնական անձեր, անտեսելով բուն գաղութի սպառնացող ցաւը, կը փառաբանեն օտար վարդապետութիւն մը եւ ձեռնարկ մը որ բնաւ մեր փնտռածը չէ։

Ըլլալով սկաուտներ, այսինքն հաւատարիմ մեր երդումին ու պատւաններին որ կ՚ըսէ օրլալ հաւատարիմ Աստուծոյ եւ ծառայել հայրենիքիս եւ իբրեւ պարտականութեան գիտակից մեզի յանձնուած սերունդի մը առջեւ, մեր նուիրական պարտականութիւնն է զայն մեծցնել հայրենասիրական անկեղծ զգացումով եւ տոհմային լայն դաստիարակութեամբ։

Այս երկրորդ գլխաւոր պատճառով դէմ գործած պիտի ըլլանք ուղղակի սկաուտին երդումին ու պատւաններին։

Այս տարեդարձի հանդէսին հանդէպ մեր վերաբերումը պէտք չէ նշանակէ թէ մենք Խ. Հայաստանի թշնամի ենք, այլ ընդհակառակն մեր հայրենասիրական մաքուր զգացումն է որ մեզ կը պարտադրէ։

Սիրելի սկաուտ եղբայրներ, մենք կը մնանք ամուր մեր երկաթեայ պահակի դիրքին մէջ եւ վա՜յ անոր որ կը փորձէ խաղի բերել մեզ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի շրջանի սկաուտական խումբերու պատասխանատու վարիչներ՝ Վահէ Մանուկեան, Թորգոմ Այվազեան, Արա Տիրինեան, Գրիգոր Զէրչեան, Ցարութիւն Տապաղեան։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Ֆութպոլ

—Ձ—

ՌՈՄԱՆ, 2 դեկտ. — Դեկտ. 1ին ՁՈՄ.ի Ֆութպոլի խումբը գնաց Անէյրոն, ֆութպոլի ախոյենական մրցում մը։ Ռոմանէն 45 քիլ. հեռաւորութիւն ունեցող այս գիւղաքաղաքը լուրջ թշնամի մըն էր մեր նորակազմ խումբին համար։ Ժամը 1ին ճամբայ կ՚ելլենք Ռոմանէն, նշանակուած ժամուն հասնելով մարզադաշտը, որ պատերազմի դաշտի մը տպաւորութիւնը կը ձգէ։ Մեծ թէ փոքր գործի վրայ են, ճամբաներ կը բանան, սահմաններ կը գծեն եւն.։ Վերջապէս Անէյրոնցիք մեզ կ՚ընդունին բոլորովին նոր մարզադաշտի մը վրայ։ Մեծ պատիւ մըն էր այս մեր խումբին համար, մանաւանդ որ օրեր առաջ «Լը Փըթի Տօֆինուա» թերթին մէջ գովեստներ հրատարակուած էին մեր խումբի մասին, չեշտելով թէ կը բաղկանայ արժէքաւոր խաղացողներէ, որոնք ծանօթ են իրենց արագաշարժութեամբ եւ վճռականութեամբ։

Մեր սկսնակ խումբը իր դէմ գտաւ պատրաստուած խումբ մը։ Ժամը մինչեւ 3, պաշտօնական դատաւորին սպասելէ ետք, երկու խումբերու խմբապետները որոշեցին խաղը սկսիլ։ Երկու դատաւորներ նշանակուեցան եւ խաղը սկսաւ ժամը 3ին։ Սաստիկ հովը մեծապէս կը նեղէր երկու կողմի խաղացողները, բայց մերինները առաջին կիսախաղին յաջողեցան իրարու վրայ երեք նշանակէտ շահիլ, 0ի դէմ։ Հինգ վայրկեանի դադարէ մը վերջ խաղը վերսկսաւ, բայց երկրորդ կիսախաղը ոչ մէկ փոփոխութիւն բերաւ դատաւորման մէջ։ Այսպէս Հայերը մեծ յաղթանակ մը տարին 0ի դէմ 3ով։ Պաշտօնական մարզոց կարծիքով մեր խումբը պիտի կրնայ Տրօմ-Արտէշի երրորդ շարքի առաջիններէն մէկը ըլլալ։

Կը շնորհաւորենք մեր այս մարզիկները իրենց եռանդին եւ յաջողութեան համար։

Գրիտառմ

ՄԻՇՏ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

—•—

ՍԵՎՌ.— Անցեալ հինգշաբթի Մուրատեան վարժարանի աշակերտները պիտի մրցէին T.S.F.ի ֆութպոլի խումբին դէմ, բայց մեր տղաքը երբոր դաշտ հասան չգտան իրենց հակառակորդը։ T.S.F. յաղթուած ըլլալով այն խումբերէն զորս մերինները պարտութեան մատնած էին, յարմարչէտեսած ներկայանալ մրցման վայրը։ Սակայն հակառակ ատոր ֆութպոլի կանոններուն համեմատ Հայերը յաղթած կը համարուին եւ իրենց կը տրուի 5 կէտ։

Իտալական դպրոցին խումբն ալ նոյն բախտին արժանացած՝ մեզի առաջարկեց բարեկամական մրցում մը որ ընդունուեցաւ։ Թէեւ գետինը ցեխոտ էր եւ անձրեւը կը շարունակուէր, բայց երկու խումբերը գեղեցիկ խաղարկութիւն մը ունեցան։ Նկատելի է որ Իտալացիները շատ աւելի ճարպիկ են, արագ եւ գիմացկուն քան Ֆրանսական խումբերը, սակայն մերինները դանոնք ալ գերազանցեցին յաղթելով 7—0ով։ Հայկական խումբ...

ԸՆԿ.-ՕՐ. ՌԵԲԵԿԱ ԴԱՐԱԿԵՕԶԵԱՆ
եւ
ԸՆԿ. ՍՏԵՓԱՆ ՄԻԼՏՕՆԵԱՆ
նշանուեցան
Մարսէյլ - Սէն Ժէրոմ

....

...րին մէջ կար նաեւ Եթովպիայէն եկած աւետաբեր մը՝ Վահագն Սէմէրճեան որ ամբողջ խանդն ու կորովը ի գործ դրաւ Իտալացիները պարտութեան մատնելու։

Պէտք է ըսել թէ հայկական այս նոր խումբին կազմութեան ու յաջողութիւններուն կը պարտինք Գ. Վրէժ Գէորգեանի եւ մանաւանդ Գ. Խ. Ա.ի։

Հ. Յ.

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ատիս-Ապէպայէն կը գրեն «Յուսաբերի».—

Անցեալները «Աղգարարաէն առնելով գրած էիք թէ մեր կայսեր խոհարարներէն Հայ մը սինեմայի մէջ իտալական հիւպատոսին վաւերաթուղթերուն առնուած ու բռնուած է եւ բերմ-տես աքսորուած։ Որ թրքահոգի Հայը տուած է այս կարգի բացարձակ սուտ լուր մը։ Նախ տրուած անունով, (կարծեմ Սեմերեանց) Հայ չկայ։ Հայ խոհարար ալ չկայ եւ այդ կարգի դէպք օտար գաղութի մէջ ալ չէ պատահած։ Թուրք թերթերը կարդալով այս կարգի լուրերը հաճոյք կը զգան։ Նոյնպէս, հայ գաղութը երբեք ձիմմա չէ փոխադրուած, այնտեղ կան միայն քանի մը հայ առեւտրականներ։ Օտար թերթի մը տըւած այն լուրը թէ Տիրէ Տաուայի երկաթուղիի «հայ պաշտօնէութիւնը?» կը ալստէ Ֆրանսական զօրքին ժամանման, անգոյութիւնը հաստատելու համար, սուտ է։ Այս ընկերութեան մէջ ՄԻԱԿ հայ գործաւոր մը կայ, որ բնաւ չի խառնուիր այդ տեսակ խնդիրներու։ Այս լուրերը ո՞ր անպիտան ձեռքը կը դարբնէ։

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՑՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

—•—

Կեդր. Յանձնաժողովը ստացած է.

Տէր եւ տիկիններ Արշէն Փափազեան՝ 25, Ռուբէն Էֆթեան՝ 24, Արտաւազդ Տնկօեան՝ 24, Վէհաէն Բակլայեան՝ 15, Ռաֆայելեան՝ 12, Գ. Գ. Գեղամ Տնկօեան՝ 9, Ղեւոնդ Գայթարեան՝ 9, Մարտիրոս Գզիրեան՝ 9, Սիսակ Սանոսեան՝ 6, Կարօ Գազուրեան 6, Գէորգ Տէրտէրեան՝ 6, Սուրէն Ղուկասեան՝ 6, Ցակոբ Մայիսեան՝ 6, Մեսրոպ Գույումճեան՝ 6, փոքրիկն Վահրամ Տնկօեան՝ 3, Ժօրժ Կիւլեան 3, Պետր Կիւլեան՝ 3, Լեւոն Մալխասեան՝ 3, Խորէն Փոշթօեան՝ 3, Կարապետ Ցարութիւնեան՝ 3, Մկրտիչ Աճէմեան՝ 3, տիկ. Վարդիթեր Էգիկեան 3, Արամ Այնթապեան՝ 3, Մ. Մութաֆեան՝ 3, Տէր եւ տիկ. Սարաճեան՝ 3, Արմենակ Փափազեան՝ 3, Հրանդ Մայիսեան՝ 3, տիկ. Նուարդ Փապուճեան՝ 3, Սամուէլ Փապուճեան՝ 3, տիկ. Շողակաթ Տէօվլէթեան՝ 3, տիկ. Դանիէլեան՝ 3, տիկ. Ֆլօրիկ Փաշայեան՝ 3, տիկ. Խօպլէքեան՝ 3, Գ. Խօպլէքեան՝ 3, Քաջվարդ Սերճէնեան՝ 25, Արմենակ Քիփրիթեան՝ 25, Տիգրան Վարդանեան՝ 20, Օր. Մարիամ Նուրաբեւեան՝ 20, Մկրտիչ Մարգարեան՝ 10, տիկ. Մարի Փափազեան՝ 10, Սողոմոն Զաքարեան՝ 15, Արմենակ Թօսունեան՝ 5, Խորէն Ջէրահեան՝ 5, Արշակ Գազըրճեան՝ 5, Մկրտիչ Գօյաճեան՝ 5, Ոմն՝ 6, Օգսէն Աղաճանեան՝ 3, Տիկ. Գույումճեան՝ 3, Մելքոն Մաճարեան՝ 3, Օհան Գօյաճեան՝ 3, Հայկազ Գօյաճեան՝ 3, Առաքել Սերոբեան՝ 3, Սարգիս Սերոբեան՝ 3, Սարգիս Տէօքմէճեան՝ 3, Կարապետ Գանթարճեան՝ 3, Գէորգ Սինանեան՝ 3, Ոմն՝ 3, Արշաւիր Քիւփճեան՝ 3, տիկ. Մաքրուհի Քիւփճեան՝ 3, Միսաք Ծղնաւորեան՝ 5, Մ. Երանեան՝ 5, Իգիտոր Տէրվիշեան՝ 5, Պետրոս Ծղնաւորեան՝ 5, Ոմն 6, Ցովհաննէս Տէր Մինասեան՝ 6, Հայրապետ Պարսամեան՝ 6, Ցովսէփ Մանսալեան՝ 6։ Ընդհանուր գումար՝ 8124.05։

Մուսա Իսի եւ կառավարութեան անդամները խալիֆայ Աթ-ծամօթ Զինուորի յիշատակարանին առջեւ

Գաղտնի կոմիտէի խնդիրը Սուրիոյ մէջ

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ իշխանութիւնը գրեթէ զարբնցուցած է իր հետապնդումները սուրիական գաղտնի կազմակերպութեան անդամներուն դէմ։

Հակառակ անոր որ այս վերջիններուն թիւր երեք հազարէն աւելի կը նկատուի Լիբանանի մէջ, իշխանութիւնը չուզեր մասնաւոր հետապնդումներու ձեռնարկել, բաւականանալով ղեկավարներու ձերբակալութեամբ։

Դատական ու քաղաքական շրջանակներու մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ նկատի առնելով գաղտնի կուսակցութեան ներքին զինուորական կազմակերպութիւնը, անոր ղեկավարներուն ձերբակալումը կուսակցութեան կազմալուծումը կը նշանակէ, գոնէ որոշ ատենի մը համար։

Քանի մը ղեկավարներ ազատ արձակուած են առժամապէս։ Ռոտրիկոսպես Լմիր Ասսատ Էլ Սէյւպի որուն մասին կասկածներ կային թէ կապ ունի գաղտնի շարժման հետ, պաշտօնանկ եղաւ, առանց հանգստեան թոշակի կամ որ եւ է հատուցման։

Մինչեւ հիմա հետեւեալ ամբաստանութիւնները ճշդուած են գաղտնի կազմակերպութեան մասին.— Ա. Ցիշեալ կուսակցութիւնը բաժնեթուղթերով գործող անանուն ընկերութիւն մը կազմած է (սուրիական առեւտրական ընկերութիւն) առանց օրէնքին պահանջած պաշտօնական արտօնութիւնը առնելու։ Բ. Քաղաքական գաղտնի կազմակերպութիւն մըն է։

Սակայն գրաւուած փաստաթուղթերը, վիճակագրութիւններն ու քարտէսները աւելի քան կը փաստեն թէ կուսակցութիւնը կը ջանար զարգանալ, զօրանալ եւ օրինականութեան սահմաններուն մէջ իշխանութեան տիրանալ։

ՓԱՐԻԶԷՆ ՄԱՐՍԷՑԼ ԳԱՑԱՏ ԱՏԵՆ ձերբակալուեցաւ մի-ջազգային խաչագող մը, Սամս Վարի փաթիս։ Ծնած Իզմիր, 1886ին, Սամս կը գործածէր ուրիշ սոթ անուններ եւ հաչակաւոր վարպետ մըն է գողութեան ամերիկեան մեթոտին։ Նոյեմբեր 8էն ի վեր կը փնտռուէր 110,00 ֆրանքի գողութեան մը համար։ Վրան խուզարկելով գտան գողութեան գործիքներ և ափիոնամոլութեան վերաբերեալ նիւթեր։

ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ՆԱՄԱԿԱԴՐՈՇՄՆԵՐ շրջաբերութեան պիտի հանուին 50ական սանթիմի արժէքով, բայց պիտի ծախուին մէկը 60 սանթիմի (50—10), միւսը 2.50ի (50 ս. 2 ֆր.)։ Յաւելեալ հասոյթը պիտի յատկացուի անգործութեան դատապարտուած մտաւորականներու։

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆՑ-ՆԱՐԱՐԵԼ **ԵՐԵՒԱՆ** ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ։

...ՆԻՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ (1)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

...ՄԲ.— Քսանամեակին առթիւ, որ ...ր տօնուի Փարիզի մէջ, ընթերցողներու մասնաւոր ուշադրութեան ...յանձնենք այս ընկտագրութիւնը, ...հրապէս տպուած է «Հայրենիք» ամ-...սագրին մէջ։ Այս ներածականն է ...ծ Արշինջման առթիւը Յրանց Վերֆելի հայակում գրքին՝ «Մուսա Լեռան Քառասուն Օրերը»։

Մինչեւ 1908 թուականը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մուտք չէր գործած Սուէտիոյ մէջ։ Ահա՛ այդ թուի դարուն, հալէպէն իր ծննդավայրը կը ...նար Անանիա Վիրաւորեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սուէտիոյ կազմին հիմնադիրը, որ անզուգական ...ղղութեամբ մը՝ ինքզինքը կը նուիրէր յեղափոխական քարոզչութեան ...ւր գործին, որուն մէջ կը գտնէր ...յ ազգին փրկութիւնը։ Անհուն հաւատք ունէր յեղափոխութեան վրայ, ...ուն մեծ ջահակիրներէն մէկն եղաւ։ Ընկեր Անանիա ծնած էր հայ յեղափոխական պատմութեան սիւներէն մէկը դառնալու։ Ան՝ Դաշնակցութեան սկզբունքներուն ու գաղափարներուն անդրանիկ տարածիչն ու սերմնացանը եղաւ Սուէտիոյ շրջանին մէջ։ Ինքն էր, որ երիտասարդութեան ծանօթացուց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իր յեղափոխական դէմքերն ու դէպքերը, յեղափոխական գրականութիւնն ու հայ քաջարի ֆէտայիներուն պատմութիւններն ու կատարած մեծ ու փառք քաջագործութիւնները։ Կարճ ժամանակուան ընթացքին՝ Սուէտիոյ երիտասարդութեան պաշտամունքի կուռքը դարձաւ այդ տղոյն, սակայն խանդավառ, միշտ ծեծազխտ եւ կրանիթեայ կամք ունեցող տղան, որ կոչուած էր Սուէտիոյ ազատագրութեան նախակարապետը դառնալու։ Ու իր գիւղական համեստ տնակէն միշտ անպակաս էին յեղափոխութեան հաւատացեալները, որոնք կ՚երթային լսելու ու ըմբռնելու իր կարմիր քարոզը, կարմիր բռնակալութեան դէմ արտասանուած։

Ընկեր Անանիայի առաջին գործն եղաւ՝ մարմին տալ Դաշնակցութեան, կազմելով «Փոթորիկ» խումբը։ Այդ խումբն էր, որ յետոյ, կորիզը դարձաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սուէտիոյ կազմին, որ դաստիարակեց հանգիտացաւ նորահաս սերունդին, յեղափոխական փրկարար ոգին արթնցնելով անոնց սրտին մէջ։ Կարճ ժամանակուան մէջ, Դաշնակցութիւնը նախանձելի դիրք մը գրաւեց։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ մտնելու համար, կը կատարուէր հանդիսաւոր ու պաշտօնական երդման արարողութիւն։ Մէջտեղ կը դրուէր ատրճանակ մը եւ դաշոյն մը, որոնց առջեւ երկիւղածութեամբ ծունկի գալով, իրենց պաշտօնական երդումը կ՚ընէին ամէն անոնք, որոնք կը փափաքէին միանալ Դաշնակցութեան շարքերուն։ Այսպէս, Սուէտիոյ գիտակից երիտասարդութիւնը կը բոլորուէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշակին շուրջ՝ անձնուիրաբար ծառայելու համար ազգին՝ անոր հովանիին ներքեւ։

Ընկեր Անանիա միշտ կը շրջէր մոգովուրդին մէջ, իր յեղափոխական քարոզը ընելու եւ զայն յորդորելու, որ ծախէ իր ինչքը եւ զէնք գնէ, որպէսզի ի պահանջել հարկին՝ կարենայ ծառանալ բռնակալութեան ի գործ դրած անիրաւութիւններուն դէմ, բարձր պահելու համար հայ ազգին պատիւը։ Ժողովուրդը սիրով կ՚ընդունէր իր քարոզը ու կը սկսէր կամաց կամաց ինքնապաշտպանութեան միջոցներուն վրայ խորհիլ, գիտակցելով զէնքի ուժին կարեւորութեան.

Սուէտիոյ շրջանը զէնք նետմուծելու խիստ դժուարին գործը վիճակուած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան՝ ինչպէս ամենուրեք Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը առած էր սկզբնական քայլը, օր մը Սուէտիոյ հայութիւնը ազատագրելու համար։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ինչպէս կարմիր Սուլթան Համիտի բռնակալ կառավարութեան օրով, նոյնպէս ալ ժէօն Թուրքերու Իթթիհատի, անարդար ու հայահալած բէժիմի օրով, անօրինակ թափով ու արտասովոր անձնազոհութեամբ, ոգի ի բռին կ՚աշխատէր թրքահայ զանգուածի ինքնապաշտպանութեան մեծ գործը ամուր ու անյողդողդ հիմերու վրայ դնելու համար։

Եւ ան անվհատ ու յամառօրէն կը շարունակէր իր նուիրական ուղին, ոչ մէկ խոչընդոտի առջեւ կանգ չառնելով։ Նոյն խաչ հեռաւոր անկիւն մը ինկող Սուէտիան՝ չվրիպեցաւ իր յաւանծ աչքերէն։

Եթէ Սուէտիոյ բուռ մը հայութիւնը կարողացաւ 1915ի չարաչուք թըւականին, ըմբոստութեան դրօշ պարզել թուրք արիւնարբու կառավարութեան դէմ եւ ի վերջոյ ձեռք բերել իր փրկութիւնը, այդ բանը կը պարտի Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ անոր արեան գնով ձեռք բերած զէնքերուն։ Շնորհիւ Դաշնակցութեան հետատեւութեան, ազատուեցաւ Սուէտիան։

Ընկեր Անանիայի ցանած սերմերը տուած էին իրենց լիառատ արդիւնքները.

Ընկեր Անանիան բնիկ Սուէտիացի էր, ծնած Եօղուն—Օլուգ գիւղին մէջ 90ական թուականներուն։ Իր կրթութիւնը առած էր Հալէպի ազգային վարժարանին մէջ ու հոն դաշնակցական ուսուցիչի մը միջոցաւ արձանագրուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան անդամ։ Անգամ մը վրան վտանգաւոր թուղթեր բռնուելով՝ բանտ առաջնորդուած էր։

Ոչ բանտը ոչ անվերջ հետապնդումները եւ ոչ ալ թրքական գաղտնի ոստիկանութեան ձեռք առած խիստ միջոցները՝ կրցած էին բան մը փոխել իր էութենէն։ Ան, անվհատ կերպով շարունակած էր իր աշխատանքը, իր ընդգրկած սկզբունքներուն յաղթութեան համար։ Մինչեւ վերջին օրերը, առանց ընկրկելու իր թոքերը կրծող հիւանդութեան առջեւ, շարունակեց իր յեղափոխական կարմիր ու ազատատենչ քարոզը, երբ ուրիշները՝ այդ վիճակի մէջ, անկողնէն դուրս պիտի չգային։ Մեռաւ մեր վեթերան ընկերը՝ իր առողջ ու նուիրական գաղափարները կտակելով մեզ։

Ցարգանք իր անթառամ յիշատակին եւ համբոյր խնկելի շիրմին։

Բ.

Ո՞վքեր էին այս բուռ մը Հայերը, որոնց գոյութեան մասին հայութիւնը շատ բան չէր գիտեր։ Ի՞նչ էր ատոնց մարդահամարի ընդհանուր թիւը։ Ո՞ւր էր իրենց բնակավայրը — հայրենիքը։

Ց. Գ. ԳՈՒՐՍԱԼԵԱՆ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐԷՆ ԾԱՆՐԱՑԱՒ

1923Ի ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՐԻՒՆԱԼԻ ՑՈՅՑԵՐ

Անգլիոյ արտաքին նախարարին նոր ճառը նորէն ծանր կացութիւն ստեղծեց Եգիպտոսի մէջ: Դեկտեմբեր 7ին ուսանողները օգտուելով ոստիկաններու բացակայութենէն, բռնադատեցին որ համալսարանին վերատեսուչը նախագահէ իրենց նահատակ ընկերներուն համար շինուած յիշատակարանի մը բացման: Ցետոյ բազմութիւնը Թահրր կողմեց քաղաքին մէջ, բայց ոստիկաններ միջամտեցին եւ առաջին առթիւ ծանրապէս վիրաւորուեցաւ ոստիկանութեան դեր-տնօրէնը, Լիւքաս պէյ (Անգլիացի):

Կացութիւնը աւելի բարդացաւ, երբ վարչապետը ժամադրութիւն մը խնդրեց բրիտանական մարզպանէն, հաղորդելու համար թէ վճռած է գործադրել 1923ի սահմանադրութիւնը, հակառակ Սըր Ս. Հօրի կարծիքին, որ անգործադրելի կը հռչակէր զայն: Մարզպանը որսի գացած ըլլալով, երէկ տեսակցած պիտի ըլլային: Նախկին վարչապետ Սրտքի փաշա եւս կրակին վրայ իւղ լեցուց, առաջարկելով ազգայնական կազմակերպութեան՝ Վաֆտի՝ մոռնալ անցեալ պայքարները եւ միացեալ ճակատ կազմել բրիտանական միջամտութեան դէմ: 78 ցուցարարներ ձերբակալուեցան շաբաթ օր: Բայց կիրակի օր ցոյցերը վերսկսան աւելի կատաղութեամբ: Ոստիկանութիւնը ուսանողները պաշարեց փողոցներու մէջ: Կարմիր-սեւ դրօշը, որ խորհրդանշանն է յեղափոխութեան, պարզուեցաւ շատ մը շէնքերու վրայ: Քասէլ հիւանդանոցը միջնաբերդի մը վերածուեցաւ: Օգնական բժիշկները քարեր, երկաթի կտորներ, շիշեր եւ կարասիներ կը նետէին ոստիկաններուն վրայ, ուսանողները ջուր կը հոսեցնէին ջրհաններով, իսկ հիւանդապահները կ'ողեւորէին ամբոխը: Ցուցարարները կրակի տուին կամ տապալեցին բազմաթիւ հանրակառքեր, լապտերի ձողեր եւ ծառեր: Հինգ հազար ուսանողներ կեդրոնացած էին համալսարանին մէջ: Ոստիկանութիւնը հրաման ստացաւ կրակելու: Զօրքն ալ շարժման մէջ դրուեցաւ:

*** Նոր տեղեկութեանց համաձայն, շատ աւելի ծանր եղած են կիրակի օրուան դէպքերը: Բժշկական ուսանողները չորս հանրակառքեր կրակի տալէ վերջ, ջրհանին խողովակը ուղղեցին ոստիկաններուն վրայ, որպէսզի չկարենան մարել կրակը: Ցետոյ պարզեցին իրենց յեղափոխական դրօշը: Ոստիկանները փորձեցին վար առնել, բայց ուսանողները արգիլեցին: Այս դէպքին առթիւ վիրաւորուեցան 17 հոգի: Կառավարութիւնը զեկոյցով մը ազդարարեց թէ ոստիկանութեան հրահանգած է ամէն միջոցի դիմել, նոյնիսկ հրազէն գործածել, ցոյցերը խափանելու համար: Կրթական նախարարութիւնը հրամայեց փակել համալսարանը անորոշ ժամանակի մը համար եւ վտարել յանցապարտ ուսանողները:

Կէս օրէն վերջ 2000 ուսանողներ գիրք բռնեցին առեւտրական վարժարանին մէջ, տանիքէն քարեր տեղացնելով ոստիկաններուն վրայ: Ուրիշ ցուցարարներ փողոցէ փողոց շրջելով կ'աղաղակէին,— «Անկցի՛ Անգլիա: անկցի՛ Ս. Հօր, կեցցէ՛ Եգիպտոս»: Բրուէլ փաշա, Գահիրէի ոստիկանութեան անգլիացի հրամանատարը ստիպուեցաւ միջամտել բռունցքներ տեղացնելով ուսանողներուն գլխուն: Այս վերջինները ամբոխի մը հետ խառնուելով անգլիական ակումբին առջեւ, թշնամական ցոյցեր կը կատարէին: Բրուէլ փաշա եւ Պէյքըր պէյ ազդարարեցին որ հեռանան: Երբ ցուցարարները մերժեցին, անգլիացի սպաները ամբոխին մէջ խուժելով բռունցքներ տեղացուցին եւ 5—10 հոգի գետին փռեցին: Բրուէլ փաշայի գլխանոցը թռաւ եւ իր հագուստները պատառ-պատառ եղան ամբոխին կողմէ: Նոր ուժեր հասնելով շղթայ մը հաստատեցին:

Կացութիւնը միշտ ծանր է եւ նոր խռովութիւններէ կը վախցուի:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԵՐ ՄԵՆԱՄԱՐՏԻ ԲՌՆՈՒԵՑԱՆ Պէյրութի մէջ: Մէկը հիւանդանոց փոխադրուած է: Ողբերգութեան հերոսներն են Միքայէլ Քասպեան եւ Կարապետ Գազինեան, երկու հասակակից երիտասարդներ, (25 տարեկան), որոնք տարագրութենէն ի վեր անբաժան ընկերներ էին մինչեւ այն օրը երբ կին մը պաղ ջուր թափեց իրենց բարեկամութեան վրայ: Երկու բարեկամները այդ օրէն ասդին մրցակիցներ դարձեր էին: Եւ վերջապէս կ'որոշեն մենամարտիլ ատրճանակով: Յաղթականը պիտի առնէր գեղանի կուսախնձորը: Մենամարտը տեղի ունեցած է առանց վկաներու: Կարապետ, որ ծանրապէս վիրաւորուած է, կը մերժէ դատ բանալ իր «ընկերոջ ու բարեկամ»ին դէմ, քանի որ ան չահեցաւ մենամարտը եւ հետեւաբար աղջիկը անորը պիտի ըլլայ...

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԸՆԴՀ. ՆԵՐՄԱՆ ԱԹԹԻԻ ծանր դէպք մը պատահեցաւ Սիտիրոքասթրոյի մէջ (Տէմիր Հիսար): Ոստիկան մը արձակուած վենիզելոսեանները ծափահարած ըլլալով, յանդիմանութիւն ստացաւ իր մեծաւորէն: Ոստիկանը կատղելով ատրճանակը քաշեց եւ սպաննեց իր մեծաւորը, վիրաւորեց ուրիշ ոստիկան մը, յետոյ փախաւ:—Արքայական հրամանագրին համաձայն, ներման արժանացած յանցաւորները իրենց շարժուն եւ անշարժ ստացուածքներէն զատ, պիտի ստանան իրենց հարստութեանց եկամուտները 1935 մարտ 1էն սկսեալ: 15 առ հարիւր պիտի ունենան նաեւ հանգստեան թոշակները, սկսելով նոյն թուականէն: ունին նաեւ հանգստեան թոշակները, սկսելով նոյն թուականէն: Այս հաշիւէն միայն Զօր. Փլասթիրասի առնելիքը 250,000 տրախմիի կը հասնի:

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ԲՈՒՌՆ ՑՈՅՑԵՐ կատարուեցան Պուքրէշի մէջ, կիրակի օր, Հրեաները վտարելու համար փաստաբանական ասպարէզէն: 300 ազգայնական փաստաբաններ եւ ուսանողներ բիրերով զինուած խուժեցին դատական պալատէն ներս, երբ ընտրութիւններ կը կատարուէին, եւ ծեծեցին իրենց հրեայ պաշտօնակիցները: Բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան, ոմանք շատ ծանր: Ցուցարարները փողոցէ փողոց շրջելով Հրեայ փնտռեցին եւ անխնայ ծեծեցին ով որ Հրեայի կը նմանէր: Հանրակառքերը կեցուցին եւ Հրեայի նմանող ուղեւորները դուրս քաշելով խոշտանգեցին եւ կոխկրտեցին:

ՇԱԼԻԱՓԻՆ, ռուս հռչակաւոր երգիչը, որ «Ֆաուստ»ը պիտի ներկայացնէր Քոփէնհակի օփերային մէջ, դայրանալով տնօրէնին կատարած փոփոխութեանց առթիւ, ներկայացումէն չորս ժամ առաջ օդանաւ նստաւ եւ Փարիզ եկաւ:

ՀԵԹԱՏԵՍԻԼԻ (Թէլէվիզիօն) փորձ մը կատարուեցաւ, կիրակի օր, տեւելով երկու ժամ: Տասը հազար հանդիսատեսներ դիտեցին այս նորութիւնը:

ՊԱՅԹԻՒՆ ՄԸ տեղի ունեցաւ Սիւէզի առջեւ, յունական «Թամինի»շոգենաւին մէջ, որ քարիւղ կը փոխադրէր իտալական բանակին համար: Ճարտարագէտ մը մեռաւ, իսկ շոգենաւը, որ 45 տարեկան է, ծանր վնասներ կրեց:

ԼԻՈՆԻ Հ. Յ. Դ. Զարդարեան գրատունը 181 Քուր Լաֆայէթ, բաց է հանրութեան առջեւ Բշ. եւ Ուրբաթ օրերը երեկոյեան ժամը 8.30էն մինչեւ 10: Իսկ Կիրակի օրերը առաւօտեան ժամը 9-12:

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ «Սիամանթօ» Ակումբի ընթերցասրահը բաց է բոլոր հայրենակիցներու համար, Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ երեկոյները ժամը 8—10, իսկ Կիրակիները առաւօտ 9—12: Ընթերցասրահը ունի գիրքեր, օրաթերթեր՝ Ամերիկայէն, Եգիպտոսէն, Ցունաստանէն եւայլն: Սրահը կը տրամադրուի նաեւ հաւաքոյթներու եւայլն:

Մանրամասն տեղեկութեանց համար դիմել՝ Ակումբի վարչութեան, Երեքշաբթի օրերը երեկոյեան ժամը 8.30ին, 2, Rue des Balais, Valence:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակութիւն՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Լաւ է որ մեզ չխանգարեն, ըսաւ, մանաւանդ չեմ ուզեր որ մարդ լսէ մեր խօսակցութիւնը... Ի՞նչ է այս սպառնալիքով դրամ պահանջելու խնդիրը...

— Սպառնալիքով դրա՞մ պահա..., հարցուցի բոլորովին ապշած:

— Մտած մտքէ՞ն հանեց այդ պատմութիւնը թէ իսկապէս այդ տեսակ բան մը կայ...

- Եթէ Փարքըր սպառնալիք մը լսած է, կը նշանակէ թէ ականջը բանալիին ծակին վրայ դրեր ու մտիկ ըրեր է, ըսի:

—Շատ հաւանական է. գիտէ՞ք ինչ, քանի մը հարցումներ ըրի իմանալու համար թէ Փարքըր ինչպէս անցուցած է իր ժամանակը այս իրիկուն. չիտակը ըսելով իր ձեւերը շատ ալ չախորժեցի. բաներ մը գիտնալու է, երբ զինքը կը հարցաքննէի՝ շուարեցաւ եւ սպառնալիքի պատմութիւն մը կարկըտեց...

Որոշեցի բերանս բանալ:

— Ուրախ եմ որ այդ հարցը մէջտեղ բերիք, ըսի. կը փորձէի ամէն ինչ բացէ ի բաց պատմել ձեզի եւ արդէն իսկ վճռեր էի այդպէս ընել, բայց յաւագոյն առիթին կը սպասէի, հետեւաբար կրնաք իմանալ իմ գիտցածներս:

Եւ անմիջապէս պատմեցի իրեն այդ իրիկուան դէպքերը: Ոստիկանապետը ուշի ուշով մտիկ ըրաւ՝ մերթ ընդ մերթ հարցումներ ուղղելով ինծի:

— Ամէն աւելի տարօրինակ է ձեր պատմութիւնը, ըսաւ, երբ խօսքս աւարտեցի. եւ կ'ըսէք որ այդ նամակը անյայտացեր է... գէշ լուր, շատ գէշ լուր... ուրեմն գտանք ինչ որ կը փնտռէինք — շարժառիթ մը...

— Ես ալ այդպէս կը խորհիմ...

— Ըսիք նաեւ թէ Պ. Էքրոյտ կասկած յայտնեց որ խնդրին հետ կապ ունի եղեր անեցիներէն մէկը. տնեցիներ բացատրութիւնը շատ առաձգական է:

— Չէ՞ք կարծեր որ ձեր փնտռած մարդը Փարքըրն է:

— Այնպէս կ'երեւայ, երբ դուք ալ խատանոցէն դուրս կուգայինք, անիկա դուռին առջեւ կեցած մտիկ կ'ընէր ձեր խօսակցութիւնը. յետոյ օրիորդ Ֆլօրան է որ կը հանդիպի իրեն ճիշդ այն րոպէին երբ ներս գալ կը փորձէր. ենթադրենք որ հեռանալէն ետքը աշխատանոցը մտաւ, էքրոյտը սպաննեց, դուռը ներսէն կողպեց, պատուհանէն դուրս ցատկեց եւ առաջուց բաց ձգուած դուռէ մը նորէն տուն եկաւ, չէ՞ կրնար ըլլալ...

— Առոր դէմ դիտողութիւն մը ունիմ, եթէ Էքրոյտ մեկնումէս անմիջապէս յետոյ նամակը կարդալ սկսաւ, չեմ կարծեր որ ամբողջ ժամ մը նստէր այստեղ եւ որոճար նամակին պարունակութեան վրայ. այդ վայրկեանին իսկ Փարքըրը ներս պիտի կանչէր, տեղն ու տեղը պիտի ամբաստանէր զայն եւ աղմուկ մը պիտի հանէր. մի մոռնաք որ Էքրոյտ սաստիկ բարկութիւն ունէր...

— Կարելի է որ նամակը ծայրէ ի ծայր կարդալու ժամանակ չունեցաւ, բացատրեց ոստիկանապետը. գիտենք որ ժամը 9.30ին անոր քովը մէկը կար. եթէ այդ մէկը ձեր մեկնելէն անմիջապէս յետոյ ներս եկաւ եւ անոր մեկնելէն ետքն ալ օրիորդ Ֆլօրան, յայտնի է որ նամակը ժամը 10էն հաշիւ լրացուցած կրնար ըլլալ...

— Հապա հեռաձա՞յնը...

— Հեռաձայն ընողը Փարքըրն էր, այդ մասին տարակոյս չկայ, դուռը փակելէն եւ պատուհանը բանալէն առաջ ըրած է. յետոյ միտքը փոխած կամ վախցած է եւ որոշած է անգիտանալ. շատ պարզ է...

— Այո, ըսի կասկածոտ շեշտով մը:

— Ամէն պարագայի մէջ, ճշմարտութիւնը կրնանք երեւան հանել հեռաձայնի կեդրոնէն. եթէ հեռաձայնը այս տունէն եղած է, Փարքըրէն զատ ոչ ոք կրնայ ըրած ըլլալ. Փարքըրն է մեր փնտռածը, վստահ եղէք... բայց մարդու բան չըսէք առայժմ, չվախցնենք զինքը որպէսզի ամէն բան ըստուգենք... եւ թոյլ չեմ տար որ կըծիկը գնէ... երեւոյթները փրկելու համար կը հաւկցնենք թէ ձեր յիշած անծանօթին ետեւէն ենք...

Ոստիկանապետը բարձրացաւ գրասեղանին բազկաթոռին ուր նստած էր եւ մօտեցաւ Էքրոյտի դիակին:

- Այս զէնքն ալ մեզի համար հետք մը կրնայ ըլլալ, ըսաւ. չգտնուած բան մըն է, հնաքարքրական է...

Վար ծռեցաւ, ուշադրութեամբ նայեցաւ դաշոյնին, մեծ զգուշութեամբ դաստակին վարի մասէն բռնելով դուրս քաշեց զայն, եւ հողէ ծաղկամանի մը վրայ դրաւ:

— Այո, արուեստի գործ մըն է. անզուգական դաշոյն մը, ըսաւ:

Իրաւ ալ շատ գեղեցիկ էր, նեղ ու երկայն շեղբով, դաստակը վարպետօրէն բանուած: Ոստիկանապետը շեղբին եզերքին դպցուց մատը փորձելու համար անոր սրութիւնը:

— Վայ անպիտան, որքան ալ սուր է. երախայ մը անգամ կրնայ մարդու փորը խոթել զայն. ինչ վտանգաւոր խաղալիկ եւ ան ալ այնպէս, մէջտեղը...

— Կրնա՞մ պէտք եղածին պէս քննել հիմա, հարցուցի:

— Ի հարկէ...

Մանրակրկիտ քննութիւն մը կատարեցի:

— Լաւ, ի՞նչ կարծիք ունիք հիմա, հարցուց ոստիկանապետը երբ աւարտեցի:

— Գիտական լեզուով չպիտի խօսիմ ձեզի հետ, ըսի. առերկա գտած բանին մէջ... Հարուածը տուած է աջ ձեռքը գործածող մէկը որ իր ետեւը կեցած էր. մահը վայրկենական եղած պէտք է ըլլայ. դէմքին արտայայտութենէն, կրնամ ըսել որ հարուածը անակնկալի բերած է զինքը. թերեւս մեռած է առանց ճանչնալու իր վրան յարձակողը...

— Սպասաւոր բռնածը կատուի սոտիկներով կրնայ քալել, առանց ալ մօտ հանելու, դիտել տուաւ ոստիկանապետը, խորհրդաւորութիւն մը կայ այս ոճիրին մէջ... Դաշոյնին դաստակին նայեցէք անգամ մը

Նայեցայ:

— Թերեւս դուք չէք տեսներ, բայց ինծի համար շատ յստակ են — մատնահետքեր կան, ըսաւ ոստիկանապետը ցած ձայնով:

— Այո, ըսի. մաքես անցաւ:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
11
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
[redacted]
11 Décembre
1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2984

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՆԻ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊԻ ՄԸ ԾԱԼՔԵՐԸ

Ինչո՞ւ խուճապի մատնուած են աջակողմեան, այսպէս կոչուած ֆաշական կազմակերպութիւնները, դեկտեմբեր 6ի քուէարկութենէն վերջ:

Կառավարութիւնը իր առաջին օրինագծով կ'առաջարկէր լուծել այն ընկերակցութիւններն ու խմբակցութիւնները որոնք մարտական հանգամանք ունին, զինավարժութիւն կը սորվեցնեն իրենց անդամներուն, համազգեստներ եւ խորհրդանշաններ կը գործածեն, զինեալ ցոյցեր կը կատարեն եւն.:

Բայց նրբութիւն մը.— Լուծումը պիտի վճռէր դատարանը: Եւ դատարանին կ'իյնար որոշել անոնց ինչքերու գրաւումը:

Ուրիշ խօսքով, կառավարութիւնը կ'ուզէր հաւասար թողնել աջն ու ձախը, եւ թոյլ չտալ որ օրուան իշխանութիւնը չարաչար գործածէ օրէնքը, համաձայն իր հայեցողութեան կամ օրուան [illegible]:

Այնինչ քուէարկուած օրէնքը լուծման եւ շարժուն թէ անշարժ հարստութեանց գրաւման իրաւասութիւնը կու տայ Ներքին նախարարին, մէկ վերապահութեամբ,— Նախապէս կարծիք հարցնել Պետական Խորհուրդին:

Ձախերու այս յաղթանակը մահացու հարուած մը կը կազմէ աջերուն համար, որոնց վարիչները այժմէն կը յայտարարեն թէ պիտի համակերպին: Այս առթիւ շանթեր կը տեղան գնդ. տը լա Ռոքի գլխուն, իբրեւ բուն պատասխանատուն իրենց պարտութեան:

Տարակոյս չկայ թէ ձախերը վարպետ խաղ մը խաղացին, դեկտ. 6էն 7 լուսնալու գիշերը:

Վարչապետը բացակայ էր կէս գիշերէն վերջ, այսպէս կրնար վստահութեան խնդիր յարուցանել: Իսկ դատական նախարարը ուշ արթնցաւ կամ ինքզինքը անկարող զգաց, յոյսը դնելով Ծերակոյտին իմաստութեան վրայ...

Եթէ կառավարութեան տեսակէտն անցած ըլլար, աջերը միշտ ապահովութիւն պիտի գտնէին լուծուած խմբակցութեանց տեղ ուրիշներ ստեղծելու, տարբեր հանգամանքով:

Մինչդեռ, եթէ Ծերակոյտն ալ վաւերացնէ քուէարկուած օրէնքը, փոխանակ Երեսփ. Ժողովին վերադարձնելու, պիտի կորսնցնեն իրենց գործելու ազատութիւնը, մինչեւ իսկ հաւաքատեղիներն ու նիւթական աղբիւրները:

Ծերակոյտը երէկ պիտի քննէր այս խնդիրը, բայց վերջին վայրկեան յետաձգեց:

Այս առթիւ ձախակողմեան թերթերը կ'աւետեն թէ Ծերակոյտի օրէնսդրական յանձնաժողովին նշանակած տեղեկաբերը համաձայն է քուէարկուած օրէնքներուն: Իր համամտութիւնը յայտնած է նաեւ Ծերակոյտին Նախագահը, որ երկրորդ գերագոյն հեղինակութիւնը կը համարուի այս երկրին մէջ: Իսկ դատական նախարարը բնականաբար պիտի պաշտպանէ կառավարութեան տեսակէտը: Ի հարկին վստահութեան խնդիր պիտի յարուցանէ վարչապետը ինք:

Ուրեմն, լոյսը պիտի ծագի Ծերակոյտէն, որ առհասարակ աւելի արմատական է, բայց կրնայ միջին ճամբայ մը գտնել այս պարագային:

Սպասելով Ծերակոյտին որոշման, երկու հակամարտ հոսանքները կը շարունակեն ակռայ կճռտել, պարզ յիշատակի մը վերածելով ուրբաթ գիշերուան սրտառուչ տեսարանը:

Ձախերը զօրաւոր են ոչ միայն իրենց տարած յաղթանակով, այլ եւ իբրեւ միացեալ ճակատ (արմատական, ընկերվարական, համայնավար): Իսկ աջերը կրակն ինկած, կը պայքարին երկու ճակատի վրայ,— ներսէն եւ դուրսէն:

Աջերուն աջը, արքայական «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ը, անխնայ կը ծաղրէ Հրեղէն Խաչերու եւ Երիտասարդ Հայրենասէրներու ղեկավարներուն տգիտութիւնն ու միամտութիւնը:

«Էքօ տը Փարի», աւելի չափաւոր, կը ջանայ համոզել Երիտասարդ Հայրենասէրներու վարիչները, որպէսզի ծայրայեղութեան չերթան եւ չխորացնեն իրենց ճակատին պառակտումը, անխնայ հարուածելով Հրեղէն Խաչերու հրամանատարին բարեխօսութիւնը:

Այս վերջինը, գնդ. տը լա Ռոք, ամէն օր զեկոյց մը կը հրատարակէ, «ի բուժումն գայթակղեալ մտաց»: Եւ կ'ազդարարէ թէ չի զղջար ուրբաթ օրուան զիջումին, հաշտարար ձեռնարկին համար, սակայն երբեք տեղի չպիտի տայ զանազան խաղերու առջեւ, եւ չպիտի ցրուէ իր շարքերը:

Երկար պիտի ըլլար բացատրել թէ՝ պայքարը կապ ունի նաեւ արտաքին քաղաքականութեան հետ:

Միայն գլխաւորը յիշելով, աջերը հակառակ են Ֆրանքօ-խորհրդային զինակցութեան, իսկ ձախերը ամուր կառչած անոր:

Ճիշդ այս պատճառով ալ, համայնավարները ամէն ջուրի կ'երթան, որպէսզի քաղաքացիական պատերազմ չծագի, եւ Ֆրանսան մնայ զօրաւոր իբրեւ զինակից Խ. Միութեան:

Կոմինտէրնի վերջին համագումարին մէջ նախատեսուած էր այս քաղաքականութիւնը: Եւ Մոսկուա, որ աշխարհը բռնկեցնելու յաւակնութիւններ կը սնուցանէր, այժմ ամէնէն աւելի կը վախնայ գոնէ Ֆրանսայի ներքին խռովութիւններէն:

Ո՞վ ըսաւ թէ Ստալինը ցարէն պակաս դիւանագէտ է...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՄՇԱԿՈՒԱԾ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ
Հաղորդուեցան Իտալիոյ, Եթովպիոյ, Ազգաժողովին

Շատ կարեւոր զիջումներ ի վնաս Եթովպիոյ

ԻՏԱԼԻԱ ՏՐԱՄԱԴԻՐ Կ'ԵՐԵՒԱՅ ԲԱՆԱԿՑԵԼՈՒ

Անգլիական կառավարութիւնը մէկ ժամ խորհրդակցելէ յետոյ, հաւանութիւն յայտնեց Պ. Լավալի եւ Սըր Ս. Հորի կողմէ մշակուած պայմաններուն, որոնք հաղորդուեցան Իտալիոյ, Եթովպիոյ եւ Ազգաժողովին: Կը կարծուի թէ Ազգերու Դաշնակցութեան 18երու յանձնախումբը ժողովի պիտի հրաւիրուի այսօր, չորեքշաբթի, քննելու համար զանոնք: Եթէ այսօր չկարենայ, պիտի գումարուի վաղը, հինգշաբթի, քանի որ հրաւիրուած է քարիւղի եւ ուրիշ նիւթերու արգելքի խնդիրը քննելու համար: Այս առթիւ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Պ. Իտըն շատ առատաձեռն գտնելով առաջարկուած պայմանները, հաւանական է որ հրաժարի: Արդարեւ, իրազեկներ կը հաւաստեն թէ անգլ. կառավարութիւնը դարձ մը կատարած է եւ այժմ աւելի տրամադիր կ'երեւայ գոհացնելու Իտալիան: Մինչեւ հիմա Լոնտոնի տեսակէտը այն էր թէ Իտալիա պէտք չէ աւելի բան ստանայ քան ինչ որ կ'առաջարկէր Ազգաժողովին Հինգերու յանձնախումբը, եւ նոյնիսկ աւելի պակաս: Մուսոլինի մերժեց այդ առաջարկները, պատերազմի ձեռնարկելէ առաջ:

Արդ, Փարիզի մէջ մշակուած պայմանները, որոնք վերջնական չեն բայց բանակցութեանց հիմ պիտի ծառայեն, կը պարունակեն հետեւեալ զիջումները.—

1. Իտալիա Եթովպիոյ պիտի ձգէ ծովային ելք մը Ասապի մէջ (Էրիթրէա), անցք մը բանալով իտալական հողէն: Եթէ Իտալիա չկարենայ գործադրել այս պայմանը, Անգլիա Զէյլայի նաւահանգիստը պիտի տրամադրէ բրիտանական Սոմալիի մէջ, կամ Ճիպութին, որ ֆրանսական ստացուածք է, պիտի հռչակուի ազատ նաւահանգիստ:

2. Եթովպիա Իտալիոյ պիտի ձգէ Թիկրէի նահանգը, բացի Աքսումի սրբազան քաղաքէն եւ դէպի ծով ելք մը ապահովելու չափ տարածութենէ:

3. Իտալիոյ պիտի ձգուին Օկատէնի եւ Տանաքիլի նահանգները, դէպի Հապէշիստան տարածելով իտալական Սոմալին եւ Էրիթրէան:

4. Իտալիոյ պիտի տրուի հողամաս մը՝ Եթովպիոյ լիճերու շրջանին մէջ, Քէնիայի սահմանին մօտ, գաղթականներ տեղաւորելու համար: Այս շրջանը պիտի կառավարուի իտալական ընկերութեան մը կողմէ, ոստիկանական իրաւունքներով, բայց հապէշական գերիշխանութեան տակ: Այս կարեւոր զիջումով, Իտալիա պիտի ունենայ լայն տարածութիւն մը, 1,500,000 գաղթականներ տեղաւորելու համար:

5. Եթովպիոյ կայսրը պէտք է ընդունի Ազգերու Դաշնակցութեան թեւարկութիւնը իր երկրի մնացեալ մասին համար, համաձայն երկու ամիս առաջ մշակուած նախագծին, որ կը տրամադրէ օտար խորհրդականներ նշանակել:

Ինչպէս կը տեսնուի, ամենամեծ զիջումը գաղթավայրի մը սահմանումն է, երկայնութեան 36րդ աստիճանին վրայ, Ատտիս-Ապէպայի հարաւային արեւմտեան կողմը, իր լիճերու շրջանին մէջ: Մինչեւ այսօր Անգլիացիները կը մերժէին որ եւ է հող տրամադրել Իտալիոյ, երկայնութեան 40րդ աստիճանին արեւմտեան կողմը: Այս առատաձեռն զիջումին հաւանութիւն յայտնելու համար էր որ անգլ. դահլիճը ժողով գումարեց երկուշաբթի օր:

Անգլիոյ դիրքին այս փոփոխութիւնը մեծ զարմանք պատճառեց Փարիզի մէջ: Կարգ մը թերթեր դիտել կու տան թէ արտաքին նախարարը շատ յառաջ գացած է, իսկ ուրիշ թերթեր կը բացատրեն թէ Անգլիա հարկադրուած է օր առաջ լուծելու հապէշական խնդիրը, որպէսզի կարենայ զբաղիլ աւելի կարեւոր հոգերով:

Ֆրանսայի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ վստահ են թէ Մուսոլինի այլեւս չպիտի յամառի եւ առաջարկուած պայմանները նկատի պիտի առնէ գոնէ իբրեւ հիմ բանակցութեան:

Մնաց որ, Հռոմէն հասած տեղեկութիւններն ալ որոշ լաւատեսութիւն կը ներշնչեն: Թէեւ Մուսոլինի երկուշաբթի օր կրկնեց իր ճառը Ծերակոյտին մէջ, կատարեալ գոհացում պահանջելով, սակայն պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը խոստովանին թէ հաշտութեան նոր պայմանները շատ աւելի նպաստաւոր են այժմ: Ճիշդ է թէ այդ պայմանները նորէն չեն գոհացներ Մուսոլինին, որ կը պահանջէ անընդհատ տարածութիւն մը հիւսիսէն մինչեւ հարաւ, մէջն ըլլալով Հարրարը, բայց մեծ առաւելութիւն մը կը համարուի գաղթավայրի մը սահմանումը:

Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ տկարին գլխուն է որ կը կատարուի սակարկութիւնը: Լոնտոնի եթովպական դեսպանատունը անմիջապէս յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը չպիտի ընդունի որ եւ է հողային զիջում...

ՎԵՐՋԱՊԷՍ ԶԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ երեսփոխան Ֆիլպէր Պէսօն, որ երեք ամիս բանտարկութեան դատապարտուած ըլլալով, անհետացած էր տասը ամիսէ ի վեր: Տարօրինակ տիպար մը, Ֆիլպէր Պէսօն նախ Պելժիա փախաւ, յետոյ Ֆրանսայի գաւառներն երթալով ապաստանեցաւ անտառներու մէջ: Թղթակիցներ գացին տեսակցելու. նոյնիսկ իր շարժանկարը հանուեցաւ անտառներու մէջ:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՑՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Սեդրաք Քրմոյեան, Սէն Մորիս	50
Ռոմ, Ժիւվիզի Սիւռ Օրժ	10
Գումար՝	60
Դեկտ. 6ի գումարը՝	353
Ընդհ. գումար՝	418

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ռոմ, Ժիւվիզի Սիւռ Օրժ	20
Դեկտ. 6ի գումարը՝	1002
Ընդհ. գումար Ֆր.	1022

ԿԱՐՄԻՐ ՄԱՐԱԶԱԽՏՆԵՐՈՒՆ ԱՌԱՋԻՆԸ, ՎՈՐՈՇԻԼՈՎ, ԶԻՆ. ԳՈՐԾԱՎԱՐ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՆԱՒԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

ՀԻՆԳ ՄԵԾ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ՀԻՆԳ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐԸ

Երկուշաբթի օր Լոնտոնի մէջ բացուեցաւ նաւային խորհրդաժողովը, երկար ձգձգումներէ յետոյ: Կը նախագահէր Անգլիոյ վարչապետը, Պոլտուին, որ իր ճառին մէջ բացատրեց թէ անհրաժեշտ է շարունակել Ուաշինկթընի եւ Լոնտոնի դաշնագիրներուն սկզբունքները: Յետոյ առաջարկեց ջնջել սուզանաւերը, բայց նըկատելով որ այժմ անկարելի է համաձայնիլ այդ մասին, հաղորդեց թէ միջին ծրագիր մը գտնուած է, որուն համաձայն Ֆրանսա եւ Իտալիա պիտի միանան Մ. Նահանգներուն, Անգլիոյ եւ Ճափոնի եւ պիտի ընդդիմանան սուզանաւերու անսանձ գործածութեան, առեւտրական նաւերու դէմ:

Ճափոնի ներկայացուցիչը, ծովակալ Նականօ, բողոքեց Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու ծրագրին դէմ, որ կ'ուզէ պահել 5-5-3ի համեմատութիւնը, եւ պահանջեց այդ երկու պետութեանց հաւասար ուժ՝ ճափոնական տորմիղին համար: Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ պատուիրակները առանց ուղղակի ճակատելու Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու գերակշռութեան դէմ, ցանկալի գտան ուժերու հաւասարութիւնը: Այս առթիւ իտալական պատուիրակը ըսաւ թէ «իր կառավարութիւնը հարկադրուած է ուշադրութեամբ նկատի առնել ներկայ կացութիւնը, իբրեւ հետեւանք շարք մը պետութեանց բռնած ընթացքին»: (Կ'ակնարկէ պատժական տնօրինութեանց): Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչը կարդաց նախագահ Րուզվէլթի նամակը, որ կը թելադրէ 20 առ հարիւր կրճատել Ամերիկայի, Անգլիոյ եւ Ճափոնի տորմիղներուն տարողութիւնը: Այս առթիւ բացատրեց թէ իր երկիրը դրամի նեղութիւն չի քաշեր, ի հարկին Ճափոնէն աւելի մարտանաւեր շինելու համար, բայց «մենք յաւելում չենք ուզեր, այլ սահմանափակում եւ կրճատում: Մեր ներկայ շինութիւնները սահմանուած են հիներուն, պակասներուն տեղը լեցնելու: Տասը տարիէ ի վեր մենք դադրեցուցած էինք նաւային շինութիւնները»:

*** Վիճակագրութեան մը համաձայն, անգլիական տորմիղին տարողութիւնն է 1,362,524 թոն, Մ. Նահանգներունը՝ 1,371,510, ճափոնականը՝ 830,709, Ֆրանսականը՝ 709,076, Իտալականը՝ 518,488, գերմանականը՝ 254,950, ռուսականը՝ 189,514 թոն:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

ԱՄԷՆ ՕՐ ՌՈՒՄԲ ԿԸ ՏԵՂԱՅ ԵՐԿԻՆՔԷՆ

Իտալական աղբիւրէ կը հեռագրեն թէ օդանաւերը ռմբակոծեցին Տոլոյի հապէշական բանակատեղին, ուր կեդրոնացած են 50,000 զինուորներ: Ռմբակոծութեան կ'օգնէին թնդանօթներն ու գնդացիրները: Հապէշներու կորուստը կը հաշուեն հարիւրներով, մինչեւ իսկ հազարներով: Դժուար է ստուգել իրականութիւնը: Վերջին օրերս Իտալիոյ օդանաւային ուժերը նոր թափ ստացած են եւ կը սպառնան սարսափելի դաս մը տալ Հապէշներուն: Միւս կողմէ այս վերջինները կը փորձեն կտրել Իտալացիներու հաղորդակցութեան եւ պարենաւորման գիծերը: Հապէշական կարեւոր ուժ մը կը համախմբուի Տաղկապուրի շուրջը, որ մօտ է Ատտիս-Ապէպա - Ճիպութի գծին, ջրարբի է եւ աւելի յարմարութիւն կը ներկայացնէ պաշտպանութեան համար քան Հարրարը: 100,000-նոց հապէշական բանակ մըն ալ կեդրոնացած է Ճիճիքայի մէջ, երրամանատարութեամբ վէհիպ փաշայի:

*** Նօթը օտար բժիշկներ կը վկայեն թէ Տէսիէի ռմբակոծութեան առեն, իտալական օդանաւերը ռումբ տեղացին Կ. Խաչի հաստատութեանց և ամերիկեան հիւանդանոցին վրայ: Իտալական կառավարութիւնը բացատրութիւններ հաղորդեց Ազգաժողովին:

Կացութիւնը միշտ ծանր է Եգիպտոսի մէջ

ՄԱՐԶՊԱՆԸ ԿԸ ՄԵՐԺԷ 1923Ի ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջին հեռագիրներու համաձայն խռովութիւնները կը շարունակուին Գահիրէի մէջ: Ոստիկանութիւնը հրազէն գործածելու արտօնութիւն ստացած ըլլալով, վճռած է անխնայ զապել խռովութիւնները:

Երկուշաբթի օր գրգռութիւնը աւելի սաստկացաւ, դպրոցական թաղերէն տարածուելով մինչեւ ժողովրդական թաղերը: Տապալած եւ հրկիզուած համբակառքի մը շուրջը հրացանաձգութիւն տեղի ունեցաւ եւ 12 ուսանողներ վիրաւորուեցան: Դարձեալ կըրակի տրուած համբակառքի մը շուրջը անգլիացի ոստիկան մը զետին փռեց 17 տարեկան բանուոր մը, որ մեռաւ հիւանդանոցի

(Շար-ը կարդալ Գ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Կրկնենք բացայայտ ճշմարտութիւն մը.— Տնտեսութիւնը անհրաժեշտ հիմքերէն մէկն է պետութեան: Միլիոնաւոր բնակչութիւն, ազմուեալ բանակ, բնտիր մտաւորականութիւն, — այս բոլորը բաւարար չեն կանգուն բայց մանաւանդ, անկախ պահելու համար պետութիւն մը, եթէ ան չունի զօրաւոր, բայց մանաւանդ անխախտ տնտեսութիւն մը: Իսկ պետութեան մը տնտեսութիւնը պայմանաւորուած է, մեծ մասամբ, նոյն պետութեան ժողովուրդի տնտեսութեամբ:

Օսմանեան կայսրութիւնը ընդարձակ էր: Ունէր բանակ, զարաւոր կեանք, յաղթական անցեալ, բայց, ինթակայ էր ուրիշ պետութեանց: Միշտ է, օտար բանակ չկար հոն. բայց կար օտար դրամ:

Քէմալական շարժումը իր անկախութեան ծրագրին կցեր է եւ տնտեսական անկախութիւնը: Ջնջեց «կապիթիւլասիոնները», եւ անմիջապէս, մղում տուաւ ազգային տնտեսութեան: Նոյն իսկ, մասնաւոր ծրագիր մը գարձաւ ան: Այդ ծրագրին գլուխն էին Ըսմէթ Ինէօնիւ եւ տնտեսական գործավար ձգելու պայքար: Վերջինը մասնաւորապէս, որուն շատ բան կը պարտի նոր Թուրքիան, Իշ դրամատան հիմնումին ու զօրացման հետ հրապարակ դրաւ նաեւ խնայելու գաղափարը:

Կը յիշուի թէ տարիներ առաջ մեծ քարոզութիւն մը ծայր տուաւ այս նպատակով: Թերթերը լեցուն էին յօդուածներով եւ նշանաբանքերով: Ճէլալ Պայար, որ այն ատեն դեռ «Իշ» դրամատան հիմնադիր տնօրէնն էր, ժողովրդային խնայողութեանց գլխաւոր աղբիւր նկատեց հանրային վստահութիւնը՝ պետական դրամատուներուն հանդէպ: Ու այդ էր պատճառը, որ ամէն ճիգ թափեց ժողովուրդին մէջ ստեղծելու համար այդ վստահութիւնը: Ու պէտք է խոստովանիլ, որ իր այդ ձգտումին մէջ յաջողեցաւ: Տարիներ առաջ, «Հայրենիք» ամսագրի մէջ լոյս տեսաւ Թուրքիոյ պետական դրամատուներու մասին ուսումնասիրութիւն մը, որ կը խօսի այդ դրամատուներու հաստատման եւ զարգացման մասին: Հետաքրքիր ընթերցողը կրնայ որոշ գաղափար կազմել՝ կարդալով զայն: Ու այն ատեն կը համոզուի որ Թուրքիա, իր ճարտարարուեստին հիմնումէն առաջ, հիմնեց անչօշափելի, բայց կարեւոր կուռան մը՝ իր պետական տնտեսութեան համար: Այսօր, Թուրքիա ունի իր պետական դրամատուները եւ տնտեսապէս կռթնած է անոնց, օր օրի զօրացնելով զանոնք:

Անշուշտ, այդ դրամատուներու զօրացման մէջ մեծ դեր կրնար կատարել ժողովրդային խնայողութիւնը:

Ուրեմն, հարկ էր, ինչպէս ըսինք, նախ մղել ժողովուրդը որ վարժուի խնայելու, եւ, երկրորդ, վստահութիւն ունենայ թուրք-պետական դրամատուներուն, որպէսզի իր խնայածը հոն կեդրոնացնէ:

Այս երկուքն ալ, անտարակոյս, մէկ օրէն միւսը կարելի չէր իրականացնել: Թուրք ժողովուրդի ցայտուն գիծերէն մին էր սպառելը: Խնայողութիւնը իրեն համար ըմբռնելի իսկ չէր: Դարեր շարունակ ապրած ըլլալով պետական կեանք մը, որ իրեն շնորհած էր պաշտօններ, գերակայութիւն, դիրք եւ ապահովութիւն, կեանքը կ'ըմբռնէր վայելքին մէջ: Սպառումի իր այդ գիծը սպառած էր եւ պետութիւնը:

Քէմալական վարչաձեւն ու անով կառուցուած նոր պետութիւնը ստիպուած է վերջ դնել այդ ինքնասպառումին: «Մեր քաղաքական անկախութիւնը կրնանք ապահովել մեր տնտեսական անկախութեամբ» — ահա բանաձեւ մը եւս, զոր Ըսմէթ Ինէօնիւ մէջտեղ էր դրած ու յամառօրէն կը ձգտէր զայն իրականացնել:

Թիւերը, զորս պիտի ներկայացնենք ստորեւ, ցոյց կուտան, թէ էնկիւրի յաջողեցաւ տասնամեակի մը ընթացքին բնդհանրացնել խնայողութեան գաղափարը, ընտելացնել ժողովուրդը անոր, եւ զօյացնել, թուրք պետական դրամատուներու մէջ, թուրք խնայողական գաղափարը:

Համաձայն թրքական աղբիւրներու 1920ին, Թուրքիոյ մէջ կար, իբրեւ ազգային խնայողութիւն, 1.675.000 ոսկի: Այս գումարին 1,133.000 կը գտնուէր օտար դրամատուներու մէջ. իսկ 542.000ը՝ թրքական դրամատուներ:

1921ին խնայողութեան գումարն էր 2,429.000 ոսկի, որուն 1,289.000ը օտար դրամատուներու, իսկ 1,140.000ը թուրք դրամատուներու մէջ:

1922ին՝ 2,574.000 ոսկի, որուն 1.296.000ը՝ օտար իսկ 1.378.000ը թրքական դրամատուներու մէջ:

1923ին՝ 3.898.000 ոսկի,— 1,570.000 օտար, իսկ 2.328.000ը՝ թրքական դրամատուներու մէջ:

1924ին՝ 5.768.000 ոսկի— 2.160.000ը օտար, իսկ 3.608.000ը՝ թրքական դրամատուներու մէջ:

1925ին՝ 7.526.000 ոսկի,— 2. 640.-000ը՝ օտար, իսկ 4.886.000ը՝ թրքական դրամատուներու մէջ:

1926ին՝ 10.350.000,— 3.127.000ը՝ օտար, իսկ 7.223.000ը թուրք դրամատուներու մէջ:

1927ին՝ 16,855.000,— 4.150.000ը՝ օտար, իսկ 12.705.000ը թրքական դրամատուներու մէջ:

1928ին՝ 22 468.000.— 4.999.000 օտար դրամատուներու մէջ, իսկ 17.-469.000ը թրքական դրամատուներու մէջ:

1929ին՝ 27.171.000,— 4.979.000ը՝ օտար, իսկ 22.192.000ը՝ թրքական դրամատուներու մէջ:

1930ին՝ 32.287.000,— 5.183.000ը՝ օտար, իսկ 27.104.000ը՝ թրքական դրամատուներու մէջ:

1931ին՝ 35.914.000,— 1.706.000ը օտար, իսկ 34.208.000ը թրքական դրամատուներու մէջ:

1932ին՝ 39.651.000,— 2.151.000ը՝ օտար, իսկ 37.494.000ը թրքական դրամատուներու մէջ:

1933, 1934 եւ 1935 տարիներուն չունինք ձեռքի տակ:

Պէտք է ենթադրել, սակայն, որ, եթէ տարեկան բնութիւն ... պահուած չէ, այսուհանդերձ աւելցած է խնայողութեան գումարը՝ 1932—1935.

Նկատի ունենալով 1920—1932, տասներկու տարիներու ցուցակը, կրնանք եզրակացնել թէ Թուրքիոյ մէջ խնայողական շարժումը զգալի համեմատութեամբ ծաւալած է: Մասնաւորապէս 1923էն 1924, շուրջ երկու միլիոնի յաւելում մը ունեցած է. 1925ին՝ նոյնքան. 1926ին երկու եւ կէս, իսկ 1927ին յանկարծ բարձրացած է աւելի քան 16 միլիոնի (6 ուկէս միլիոնի յաւելումով): 1928ին գրեթէ նոյնքան նոր յաւելում մը. 1929ին 5 միլիոնի յաւելում, իսկ 1930ին հասած է, ընդհանուր գումարը, 40 միլիոնի՝ կլոր հաշուով:

Ուրեմն, տասը տարուան ընթացքին, 1932 — 1933, տասնեւվեց անգամ աւելցած է խնայողութեանց գումարը: Ասիկա, անշուշտ, պզտիկ յաջողութիւն մը չէ, եթէ նկատի ունենանք, որ այդ յաւելումը կը փաստէ երկու յաջողութիւններ,— խնայելու վարժութիւն եւ վստահութիւն՝ թուրք դրամատուներու: Իսկ այս վերջինը փաստ մըն է, ինչնին թուրք դրամատուներուն ամրացման:

Այսպէս, 1920ին՝ երկու երրորդը օտար դրամատուն կը գտնուէր: 1921ին՝ կէս առ կէս: 1923ին՝ շուրջ երկու երրորդը կ'անցնի թուրք դրամատուներուն: 1927ին՝ երեք չորրորդը. 1925ին՝ չորս հինգերորդը, 1931ին՝ 35,914,000 ոսկիէն միայն 1,706,000 օտար դրամատուներ կը դրուին: Իսկ 1932ին մէկ քսաներորդը միայն (40 միլիոնէն 2 միլիոնը):

Կը տեսնուի, արդէն որ այս ուղղութեամբ արմատական բան մը կը փոխուի Թուրքիոյ մէջ: Սպառող Թուրքը կը դառնայ խնայող: Այս ըսել չէ, անշուշտ, որ թրքական գեղխութիւնը վերջ գտած է: Երբեք: Ազատ կեանքը աւելի թափ տուաւ անոր: Բայց, այսօր այդ անհաշիւ մսխումը կը կատարեն որոշ տարրեր՝ որոշ քաղաքներու մէջ: Եթէ մենք ունենայինք ճշգրիտ թիւեր թէ ո՞ր դասակարգերն են խնայողները, յստակ կերպով երեւան պիտի գար այս պարագան: Արդէն, գրեթէ բոլոր երկիրներու մէջ, խնայողական ոճրագործներ կը պատկանին: Ամսականաւորը եթէ յայն կը վարժուորուի, նոյնքան յայն ալ կը սպառէ: Իսկ գրամի տէրերը այժմ յայն ապարէզ ունին գործի դնելու իրենց դրամները: Թուրքը ամէն առաւելութիւն եւ դիւրութիւն կը վայելէ հիմա:

Այսպէս կամ այնպէս, սակայն, հարկ է այս դրական փաստը եւս արձանագրել հանրապետական Թուրքիոյ տասներկու տարուան հաշուեկշիռին մուտքի կողմը:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Եթովպիոյ ժողովուրդներէն Հապէշը միայն քրիստոնեայ է, Սոմալիները իսլամ են, Կալլան եւ Շանկալլան՝ կռապաշտ: Մենելիք Բ. յաճախ կը կրկնէր թէ «Եթովպիա կղզի մըն է 14 դարերէ ի վեր հեթանոսներու ծովուն մէջ»:

Հապէշ աւանդութեան համաձայն Սողոմոնի այցելող Սաբայի թագուհին ամհարա էր, որ Սողոմոնէն զաւակ մը ունեցաւ եւ անունը դրաւ Մենելիք Ա. Երուսաղէմէն հետը բերաւ «Օրէնքին տախտակները» եւ Աքսում սրբազան քաղաքին մէջ հիմնեց առաջին հարստութիւնը: Այն օրէն մինչեւ վերջին կայսրը թագաւորութեան հանդէպը տեղի կ'ունենար Աքսումի մէջ: Ներկայ կայսրը միայն Ատիս-Ապէպայի մէջ թագ ստացաւ:

Սողոմոնի զաւակ Մենելիք Ա.ի օրով ժողովուրդը կ'ընդունի Իսրայէլի հաւատքը, Իսրայէլի վարչաձեւը:

Աւանդութեան մը համաձայն քրիստոնէութիւնը Եթովպիոյ մէջ քարոզուած է Ս. Մարկոս աւետարանիչին կողմէ: Ատոր համար Արքայից Արքային զինանշանը երկու առիւծներու պատկերն ունի եւ կնիքին վրայ դրոշմուած է «Յուդայի ցեղին առիւծը յաղթեց» վերտառութիւնը, որ Յայտնութենէն առնուած է (Գլ. Ե. 5):

Պատմականօրէն քրիստոնէութիւնը ընդունած են Աղեքսանդրիոյ Ս. Աթանաս հայրապետի կողմէ եպիսկոպոսացած Ֆրումենտիոսի կողմէ 341ին: Իսկ Նեստորեան օրէն ի վեր միացած են ղպտի եկեղեցիին հետ եւ կը կազմեն աղեքսանդրեան եկեղեցին: Պատմաբաններէն ոմանք կ'ընդունին թէ այս յարումը տեղի ունեցած է 538 թուականին:

Դաւանաբար տեսակէտով հապէշ եկեղեցին միաբնակ է, կ'ընդունի թէ Քրիստոս մէկ բնութիւն ունի, կատարելապէս մարդ եւ կատարելապէս Աստուած էր, բայց երկու բնութիւններ սերտօրէն միացած են եւ կը կազմեն մէկ բնութիւն: Կը գտնուի մեկի պէս եօթը խորհուրդներ եւ կը հաւատայ գոյափոխութեան, այսինքն հացն ու գինին կը փոխուին պատարագի ատեն Քրիստոսի մարմինին եւ արեան: Դրոշմը կը տրուի մկրտութենէն յետոյ: Ղպտի եկեղեցին մերժին նման կ'ընդունի որ Ս. Հոգին կը բխի Աստուծմէ միայն, մինչդեռ կաթոլիկ եկեղեցին կ'աւելցնէ նաեւ «Որդւոյն» բացատրութիւնը:

ժամանակին Յեսուիտները ջանացին կաթոլիկութիւնը քարոզել Եթովպիոյ մէջ, սակայն արտաքսուեցան: 1632ին նորէն վերադարձան, բայց նպատակաւոր գետին չգտնելով՝ պարտաւոր եղան թողուլ երկիրը:

Կազմակերպութեան տեսակէտով հապէշ եկեղեցին շատ պարզ է: Եկեղեցականութեան պետն է Աբունան (մեր հայրը) որ Եգիպտոսէ է եւ կը նշանակուի Աղեքսանդրիոյ ղպտի պատրիարքին կողմէն եւ ունի եպիսկոպոսական աստիճան: Եթովպական կառավարութիւնը ամէն տարի 10.000 թալերի նպաստ մը կուտար Աղեքսանդրիոյ եկեղեցիին: 1923էն ի վեր դադրած է այս նպաստը:

Աբունային անմիջապէս վերջ կուգայ էչիկէն, որ կայսեր խոստովանահայրն է եւ կ'ընտրուի Տեպրա Լիպանօ լեռներու վանականներէն: Էչիկէն հապէշ է եւ մեծ ազդեցութիւն ունի կայսրութեան մէջ: Իրմէ անմիջապէս վերջ կուգայ Ռերիզը, որ Աքսում կը նստի եւ Օրէնքին Տախտակներուն պահապանն է: Ուրիշ աստիճաններ գոյութիւն չունին:

Վանականները չեն կրնար ամուսնանալ, իսկ քահանաները կրնան: Երկուքն ալ կրնան հրաժարիլ եկեղեցականութենէ, բայց քահանան չի կրնար վերամուսնանալ: Ամուսնացած ըլլալու է ձեռնադրուելէ առաջ:

Եկեղեցին ունի նաեւ սարկաւագներ, որոնց աստիճանի առաւելութը շատ պարզ է: Ապունան երկաթէ խաչով նշաններ կ'ընէ եւ կ'ըսէ — «Սարկաւագ եղիր»: Եւ կը բաւէ: Քահանայ ձեռնադրուելու համար ենթական Ս. Մարկոսի Աւետարանէն գլուխ մը կարդալու է ամհարա լեզուով, որուն անծանօթ է Ապունան: Այնուհետեւ պզտոնիկ մը աղ կուտայ թեկնածուին եւ «քահանայ եւս» կը կրկնէ:

Եկեղեցին ունի նաեւ զաղտնի կազմակերպութիւն մը, աբեղաներու միութիւնը, որուն պետն է էչիկէն: Ինքն է որ կը նշանակէ ոսկերու խոստովանահայրերը եւ ատոնց միջոցաւ հսկողութեան տակ կը պահէ երկրին բոլոր անցուդարձերուն: Իր բնակավայրը Հապէշական Աթոռ լեռն է, ուր կուգան ճերմակ ցեղին բոլոր հակառակորդ տարրերուն վարիչները եւ յետոյ կը մեկնին մինչեւ Ամերիկա. Էչէկէն հրահանգները զարմանալի արագութեամբ եւ գրեթէ նոյն ժամուն կը տրուին կայսրութեան զանազան անկիւններուն մէջ: Այս կազմակերպութիւնն է որ կը վարէ սեւերու շարժումները եւ կը հսկէ կայսրութեան ճակատագրին վրայ: Կազմակերպութեամբ կը տարբերի հայ եւ կաթոլիկ եկեղեցիներէն

Եկեղեցիին ծէսը մնացած է եբրայական: Հապէշ կղերին պարը կը յիշեցնէ Դաւիթի պարերը սրբազան Տապանին առջեւ: Եկեղեցին Դաւիթի երաժշտական գործիքներն ունի: Շաբաթ օրերը չեն աշխատիր, աղջատներուն համար տասանորդ կը վճարեն, խոզի եւ նապաստակի միս չեն ուտեր: Կը պահեն Յովհան մարգարէին կէս ժուկին փորէն ելլելուն յիշատակը: Ժողովուրդը չի մասնակցիր պատարագի արարողութեան, որ տեղի կ'ունենայ ներքին մասին մէջ: Հոն կրնան մտնել միայն քահանաները. Բոլորաձեւ մասին շուրջ կրնան կենալ ծառայողները, սարկաւագները: Իսկ երկրորդ շրջանակին մէջ կրնան կենալ մեղաւորները: Ընդհանրապէս հապէշ եկեղեցին կը տարբերի հայ, ղպտի եկեղեցիներէն, իր ծէսը աւելի մօտ է կաթոլիկ եկեղեցիի ծէսին

Հաւատացեալները կը համբուրեն եկեղեցիին սեմը եւ քովէն անցած ատեն՝ պատերը: Եկեղեցին նուէր կուտան: Ծոմ կը պահեն գլխաւոր տօներէ առաջ, տարին 45 օր: Պահք կը բռնեն, միս, հաւկիթ, ձուկ չեն ուտեր, տարին 200 օր:

Կամաւոր եւ ակամայ մահուան առիթով մարդասպանը արեան գին կը վճարէ: Երբ կայսրը մէկը կառավարիչ կը նշանակէ, կը գործածէ հայդ․․․ քեզ կուտամ ուտելուն բացատրութիւնը, որ եբրայական է: Հապէշը զաղտնապահ է, որովհետեւ Սողոմոնը կը հրահանգէ «չխօսահիլ գաղտնիք մը ոչ թշնամին, ոչ մէկուն»:

Մանուկները կը թլփատեն: Արարողութեան ատեն քահանան կ'երգէ. — «Փառք քեզ, ով Տէր, որ հաստատեցիր թլփատութիւնը»:

Մանչերը կը մկրտեն ծնունդէն 40 օր յետոյ, աղջիկները 80 օր յետոյ: Անուն մը կը տրուի մօր կողմէն ծնած օրը, անուն մը կը ստանայ մկրտուած օրը: Պատերազմի ատեն զինուորական պետը անուն մըն ալ ինքնիրեն կուտայ եւ երեք անուն կ'ունենայ: Հապէշները դիւրութեամբ անուն կը փոխեն, հայրական անուն չունին, մայրական մականուն չունին: Անունները սուրբերու անուններ են յաճախ:

Եկեղեցին չէնքը պարզ է: Ներսը պատկերներ կան, բայց ոչ արձաններ: Լալիպէլլայի մէջ, որ Հապէշներուն Երուսաղէմն է, կան միակտուր քարէ եկեղեցիներ՝ շինուած 1182ին

Եթովպական տոմարը 12 ամիսներ ունի 30ական օրերով եւ 5 օր ալ յաւելեալ սովորական, իսկ 6 օր նահանջ տարիին հետ: Տարեգլուխը կը սկսի Մասգարամ կոչուած ամիսէն՝ Օգոստ. 30էն 15 սեպտ.: Բաւելեաց օրերուն ծառայի, պաշտօնեայի վճարում չըլլար, որի աշխատելու պարտաւոր են: Եօթը տարի եւս են մեղմէ:

Տարեգլուխին կրակ կը վառեն ամէն կողմ եւ մինչեւ կէս գիշեր կը պարեն, կը զուարճանան:

Հապէշ եկեղեցին ունի բազմաթիւ տօներ: Ամէն օր սուրբի մը պաշտամունքը կայ:

Հանդիսաւորապէս կը տօնուի Մաքրութեան Տօնը — Թիմէէթը — որ կը համապատասխանէ Մկրտութեան տօնին: Քահանայ եւ ժողովուրդ գետին եզերքը կ'երթան գոյնզգոյն հագանոցներով: Գիշերը հոն կը մնան եւ կ'ուտեն ու կ'ըմպեն: Առաւօտ սեղանին պայծառ ջուրը կը ձգեն եւ ժողովուրդը ջուրը կը մտնէ ու կը սաղմոսերգէ: Յետոյ սեղանը մեծ հանդիսաւորութեամբ եւ հրացանաձգութեամբ կը բերեն եկեղեցի: Հանդիսութիւնը կը տեւէ մինչեւ կէս գիշեր, քահանաներ կը պարեն ու կ'երգեն, ինչպէս Դաւիթ տապանակ ուխտին առջեւ:

Մասքալի մեծ տօնին կը մասնակցին բոլոր Եթովպիացիները: Տեղի կ'ունենայ անձրեւներու դադարումին, սեպտ. 28ին. Ցեղապետներ ծառաներով կուգան մայրաքաղաք, հանդիսաւորապէս մասնակցելու համար արարողութեան: Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ հրապարակին վրայ կը կանգնեն ծառի բարձր ճիւղեր: Ապունան կրօնաւորներով, կայսրն իր հետեւորդներով ճիւղերու խուրձին շուրջը կը դառնան երեքական անգամ ու աղօթքներ կը մրմռան: Արարողութենէն յետոյ տեղի կ'ունենայ պաշտօնական եւ անպաշտօն անձերու հանդիսաւոր թափօրը: Առիւծի բաշերով զարդարուն ցեղապետներ ձորերէն վար կը նետուին եւ իրենց թուրերը քաշելով սպառնացին՝ դէպի կայսրը կ'ուղղեն ինքնազոհութեան խօսքեր, կը թուեն իրենց քաջութիւններն ու կատարած սպանութիւնները: Այնուհետեւ ճիւղերը կ'այրեն եւ հաւատացեալները կը յափշտակեն մոխիրը, որպէսզի օրհնութիւն տանին տուներնին:

Հապէշ կրօնական մատենագրութիւնը ծանօթ է մասնաւոր վանականներու: Երաժշտութիւնը միօրինակ է եւ նիւթը կազմուած է կրօնական աւանդութիւններէ: Քահանայ ու ժողովուրդ զոյգ դիմաց Սաղմոսներ հառաչեն:

Քահանաներու եւ ժողովուրդին մտքին ու բարոյական մակարդակը նոյն է: Եկեղեցին անունով քրիստոնեայ, ծէսով եբրայական, տօներով ու սովորոյթներով հեթանոս, բարոյական ոչ մէկ ազդեցութիւն ունի անհատի վրայ: Եկեղեցին չի կառավարեր եւ անհատ եւ ընտանիք: Ջունի պաշտօն, բարոյական թէ ընկերային, որովհետեւ չունի հոգի, չունի ղեկավար դեր, որովհետեւ սովորոյթներու քարացած մարմին մըն է:

ՀԵԹՈՒՄ

ԵՐԳ ՈՒ ԹԱՏՐՈՆ

ԱՐՄԵՆԱԿԱՆ ԵՐԳԻ ՕՐԸ

— • —

Կիրակի տօնական օր մըն էր: Օր արմենական երգի:

Առաւօտուն, ժամը 9.45էն մինչեւ 10.5, Poste Parisienի կայանէն, «Կիլիկիա» երկսեռ երգչախումբը, առաջնորդութեամբ Գուրգէն Ալէմշահի, հրամցուց չորս երգ, Կոմիտասէն: Մեներգեցին Օր. Իրիս Փիլպիլեան եւ Գ. Փափազեան:

Փոսթ Փարիզիէնի գեղարուեստական բաժնին տնօրէնը, Թէօտոր Մաթիէօ գրած էր զրոյց մը, հայ գեղջուկ երաժշտութեան վարպետ Վարդապետին մասին:

Այդ զրոյցը կատարուեցաւ օրիորդ կամ տիկին ազգաբարին կողմէ, հայկական բառերու յստակ հնչումով:

Եւ իւրաքանչիւր երգէ առաջ ու վերջը, մենք յուզումով մտիկ ըրինք իր ճշգապահ առոգանութեամբ արտասանած արմենական անունները.

— Կոմիտաս Վար- դա- պետ ...

— Կի - լիկ - եա ...

— Գուրգէն Ալէմշահ ...

— Փիլպիլեան ...

— Փափազեան ...

Ու այդ կարճ բայց հզօր համերգը.. Ազդարարը կը ծանուցանէր.

— Chant pour battre le blé.

— Clair de lune.

— Kélé, kélé.

— Khoumar.

Ու ամբողջ Ֆրանսայի, եւ ամբողջ Եւրոպայի վրայ կը թափէր հայ գեղջուկ երգը վարդապետին՝ ռակեհատ անձրեւի մը նման: Ժամբաններուն վրայ ու տանիքներուն, քաղաքներուն վրայ եւ գիւղերուն, փողոցներուն վրայ ու դաշտերուն, սենեակներուն մէջ ու հոգիներուն, ալիք ալիք, կ'իյնար հայ երգը, մանանայի ու մանանայի նման, իբրեւ հաց հոգեկան, թարմ եւ միստոնարոյր:

Ու կը զգայի մազերուս վրայ եւ ուսերուս, կը զգայի ականջներուս սկիհներուն մէջ եւ հոգիիս կաչոյրներուն, հրաշալի էջքը հայ երգին, մերթ հաց, մերթ գինի, մերթ արիւն ու մարմին, մերթ քրտինք եւ յաճախ իբրեւ Ոգի արմենական: Կը թուէր ինծի թէ երգչախումբը կանգնած է Անիի հազարումէկ արմենագեղ եկեղեցիներէն մէկուն մէջ ու կը կատարէ աշխարհական պատարագ: Խորանին վրայ կը սաւառնին հրեշտակապետներն ու սերովբէները եւ քերովբէները յայնաթեւ, ճախրասլաց:

Ու կամարներէն եւ գմբէթներէն վեր կը թեւածէր երգը հայարումէկ ուղղութեամբ, դալու ողողելու համար եւրոպական անիծեալ մթնոլորտը, իբրեւ անհուն օրհնութիւն:

Տեռիլի մը նման կը դիտէի խումբը եւ իր ղեկավարը՝ Գուրգէն Ալէմշահը, ըմպած հոյակապ խանդավառութեան բարկ գինին:

Անշուշտ մեր հայրենակիցներէն շատ շատեր ունկնդրեցին եւ ճաշակեցին այդ փոքրիկ համերգը: Ու անշուշտ ցեղային Ոգին, ալեկոծեց իրենց հոգիին մէջ մնացած արմենութիւնը, այդ վիրաւոր ու բզկտուած հարստութիւնը: Եւ անշուշտ զոյգ մը արցունք ունեցան իրենց աչքերուն մէջ, իբրեւ նշան մեղանչումի, յուզումի եւ ուրախութեան:

Այդ անսպական ժամուսէն չորս ժամուան ․․․ առայելթներ սլացան եւ բիւրաւոր զանակներ թափեցին ազգերու հոգիներուն մէջ, ինչպէս նաեւ չարչարուած մարմնոյն վրայ Վարդապետին:

×

Կէսօրէն վերջը, Երարի աղնուապետական սրահին մէջ, Կոմիտաս-Սփան միացեալ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Արա Պարթեւեանի տուաւ իր ազգային համերգը, որ ծայրակաղաղ մըն էր հայ երգահաններու գործերէն կազմուած:

Համերգին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Օր. Գոհարիկ Ղազարոսեան, Օր. Հայկանուշ Թորոսեան, Օր Աննէթ Քէլէման եւ Գ. Աւետիս Քէյլէեան:

«Յառաջ», ինքնաբեր ու արտակարգ հիւրընկալութեամբ մը այս համերգին համար բացած էր իր սիւնակները, յօդուածներով եւ կոչերով:

Ու սրահը լեցուն էր:

Համերգը ուզած էին ընել հայ երգի «հայրենիքի հաւաքածոյ», իբրեւ «ափոթէօզ»:

Երկսեռ խումբը եւ իր ղեկավարը ամիսներու ծանրածանր աշխատութիւնով կազմած էին իրենց յայտագիրը, որուն մէջ հին ու նոր, արեւմտահայ թէ արեւելահայ երգի մշակները ունէին գոնէ կտոր մը:

Մէկզի հրելով ամէն նկատում, պարտականութիւն կը սեպեմ ըսել թէ այդ երգաշարը եղած էր անյաջող բանադրութիւն.

Բաւական չէ, թէեւ մեծապէս գնահատելի, աշխատանքը, բաւական չէ ճիգը,— կազմելու համար հաւաքածոյ-յայտագիր մը, պէտք էր արտեղ տիրապետէր ընտրելու ճաշակ Իւրաքանչիւր կտոր հարկ էր ի յայտ բերէր երգահանին խառնուածքը, ցայտուն աճը, ինքնատպութիւնը:

Բոլոր մասնագիտութիւններէն վեր արուեստ գոյութիւն ունի մեզի համար: Եւ այդ միակ Արուեստը բանաստեղծութիւնն է:

Բանաստեղծութիւն բառով, բանաստեղծութիւն գոյնով, մարմարով եւ ձայնով:

Երաժշտութիւնը ուրիշ բան չէ բայց եթէ ձայնակերտ բանաստեղծութիւններ:

Ու բանաստեղծ հայ ժողովուրդին ու հայ արուեստագէտը, հարուստ են նաեւ ձայնակերտ բանաստեղծութիւններով:

Հաւաքածոն կազմողին կը մնար վարպետ ըլլալ եւ յաջող ընել ընտրութիւնները: Բաւական չէ հաւաքածոն եթէ կազմուած չէ իբրեւ հարազատ արտայայտութիւն:

Եւ ուրիշ դիտողութիւն մը այս առիթով:

Երգիչները, երգելէ առաջ որ եւ է արմենական կտոր, հարկ է որ մտնեն մթնոլորտին մէջ, մեզի դնելու համար հարազատ ոլորտներուն մէջ: Երգիչները պէտք է որ մտնեն հայ բանաստեղծութեան գեղջկական աշխարհը եւ ճարները: Երգիչները հարկ է որ անպայման, հայ Ոգիին մէջ կանգնին դիտողութեան բանաստեղծութեան գեղեցկութիւնով, ապրին միջավայրը, հոգիները, եւ անոնց զգացական ալիքները:

Պիտի չզարմանամ եթէ տարօրինակ գտնեն դիտողութիւնս: Սակայն իր դէ դառնէն առաջ բոլոր խումբերուն, բոլոր երգիչները անհրաժեշտ է որ հայ բանաստեղծութեան մասին բաւական տեղեկութիւններ ունենան, որպէսզի ձայնով երգած ժամանակ իրենց հոգին ընկերակցի իրենց ձայնին:

Դուրս գալով այս մէկ երկու կէտերէ

[illegible]

...Թորոսեան: Այս անգամ ...անի նոր հեղինակներու ստեղծագործութիւններ կը թարգմանէր: ...ն անցած Օր. Թորոսեանը չէր ...ները: Ան որ խանդավառու-... տաք ալիքներ վրայէ վրայ կը ...է սրահին մէջ, ան որ կը կանգնի ...ին մէջը իրրեւ ատրուշաններ ար-...ող հեթանոս քրմանոյշ, ու մերթ ...եւ հրաշագեղ հայ-սրբուհի:

...երգած հեղինակներէն ոմանք ...ն յարմարած իրեն: Երբ սակայն ...ու Կոմիտասէն, այն ատեն ծա-...ը գտած էր իր բուրաստանը, սո-...կը գտած էր իր վարդաճիւղը: Օր. Հայկանուշ Թորոսեան պէտք է երգէ ...ոմիտասին երգերը, մէկ մըն ալ ...ոմիտասին երգերը:

...միտասին երաժշտութեան ոգիին ...կերպարանքը եւ Օր. Հայկանուշ Թորոսեանին ձայնին կերպարանքը ի-րար լիովին ու յարմարօրէն կը գրկեն: Կիրակի օր ամբողջ երգահանդէս մը տուաւ Օր. Թորոսեան, ինչպէս նաեւ բազմատաղանդ արուեստագիտուհին Օր. Գոհարիկ Ղազարոսեան: Երգահան ու դաշնակահար միաժամանակ, հարուստ թրթռուն, յորդուն բանաստեղծութիւնով: Իրմէ հրամցուեցաւ երեք կտոր, որուն մէկը «Լուսին գիշերը», երգեց երգչախումբը:

Օր. Գոհարիկ Ղազարոսեան, համեստ ու համեստ, թեթեւ պարիկի մը նման, իր թռչնահոգի մատներով հրաշանուագեց Տիգրան Չուհաճեանէն, Ստեփան Էլմասէն, Ովսաննա Տէր Գրիգորեանէն, Նիկողոս Տիգրանեանէն, Սարգիս Բարխուդարեանէն եւ իրմէ մէյմէկ կտոր, իր հոգիին բանահիւսութեան շատրուանները ցայտեցնելով նրբօրէն, բիւրեղօրէն:

Հասարակութեան արտագին ծափերուն եւ «պրաւօ» ու «պիս» աղաղակներուն պատասխանելով՝ դաշնակահարեց իր ստեղծագործութիւններէն փոքրիկ գլուխ գործոց մը. «Թռչնիկը պատուհանին առջեւ»: Ու թռչնիկը, թերեւս ճնճղուկ մը, որ կը թփրտայ, կ'ոստոստէ, թեւահարումներ կ'ընէ, փոքրիկ ճիչերով, երգիկներով, կարծես կը զարնէ իր կտուցն ու ոտքերը քարէ յատակին եւ ապակիին, որ չուզեր ներս մտնել, որ չի կրնար հեռանալ, որ կը թփրտայ անդադար ու կ'իյնայ մեր հոգիին մէջ:

Օր. Գոհարիկ Ղազարոսեան եւ Օր. Հայկանուշ Թորոսեան եղան զոյգ մը չքեղութիւնները հայ երգի օրուան, ճոխացած Կոմիտաս-Սիփան միացեալ երգչախումբով:

Ցիշատակութեան արժանի է նաեւ Օր. Անժէլ Քիլէճեան, որ գիտցաւ իրենց ներդաշնակութեամբ ընկերակցիլ դաշնակով, մեներգողներուն:

Մեր բոլոր դիտողութիւններէն ու գնահատութիւններէն դուրս ելած, կը յանձնարարենք հայ երաժշտասէրներուն որ յառաջիկայ կիրակի ալ լեցնեն Էրարի սրահը, լսելու համար հայ երգը, հայ ձայնը:

Իբրեւ վերջաբան կը կրկնենք մեր տեսակէտը:

Մտեննալ հայ բանաստեղծութեան, մտնել այդ հրաշալի տաճարէն ներս, կնքուիլ եւ ապա, նորոգ հոգիով երգել հայ երաժշտութիւնը:

Հայ Ոգին կը բնակի հայ բանաստեղծութեան մէջ: Հարստանալ այդ ոգիով, չզատնալու համար չքաւոր կամ միջակ

Փա՛ռք արժենական բանաստեղծ ու երգաստեղծ Ոգիին:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՅ

—•—

Սիրելի Արաղ.— Ակ մասնիկը իկին հետ մեր լեզուին մէջ Թանկագին մասնիկներէն մին է: Ընդհանրապէս կը գործածուի նուազութիւն, փոքրութիւն ցոյց տալու իմաստով, ինչպէս իկը, սա տարբերութեամբ որ մին անպատճառ չենք կրնար գործածել միւսին տեղ: Այսպէս, չենք ըսեր՝ ծովիկ, այլ ծովակ, ոչ մանկակ՝ այլ մանկիկ, ոչ մանրակ՝ այլ մանրիկ, փոքրիկ: Սակայն ալեակ ոչ ալիկ: Ու այսպէս բազմապատիկ օրինակներ:

Ակ մեր լեզուին մէջ կը գործածուի սակայն բոլորովին տարբեր կերպով ալ, պաշտօն, տեղ, արհեստ եւն. ցուցնելով: Ինչպէս կը տեսնուի հետեւեալ օրինակներուն մէջ.— Պատուիրակ, արեգակնակ (տանիքի վրայ պատշգամ արեւուն դէմ), գունակ, պխակ, պխտակ (բառ պէտս գործածուած ուրիշ բառ), մշյակ (մեղու բալէն, պատուհանը կամ դուռը գոցելիք փայտի կտոր), գաղտորակ, աղաբակ, որակ (որ բառէն տեսակ), քանակ (քանի բառէն՝ չափ), Հաւանակ (յատուկ անուն. հեզ, խոնարհ, համեստ նշանակութեամբ), հաւակ (հաւ, սկզբնատրող, հեղինակ), թղթապանակ (պահ բառէն՝ որ պահապանին, պահարանին համառօտուած եւ շատ գործածուած մէկ ձեւն է. ինչպէս՝ ամպապան — սրունքէն — բազպան— բազուկէն — այգեպան, պարտիզպան), գահաւորակ (չքեղ պատգարակ, աղնուատոհմ տիկիններու եւ այրերուն յատուկ, կ'ըսուի նաեւ դեսպակ: Եղիշէ կ'ըսէ, թէ Հայոց աշխարհին Փաւէկառուն Տիկիններու իրենց յատուկ գահաւորակներ ունէին, զոր ծառաներ կը կրէին ձեռամբարձ), կարուակ (հնակարկատ: Նաեւ դերձակ, եթէ այս վերջին բառը ասնչութիւն ունի դերձանին հետ Աբրահամ Բանասիրութիւնը ի՞նչ կ'ըսէ այս մասին), բառակ, օրինակ:

Ինչպէս բաէնք, բոլոր այս օրինակներուն մէջ ակ նուազեցուցիչ մասնիկ չէ, ինչպէս, զոր օր. ծովակին մէջ:

Սիրելի Արաղ, այսօր զուտ դասով ժամանակ պիտի անցընենք: Նախորդներով բաւական սթափեցանք արդէն:—Այսպէս՝ կ'առնենք պատանի բառը, եւ ակով նախ կը չինենք պատանեակ: Բայց առով չենք գոհանար, աւելի քնքուշ, փաղաքշոտ ձեւ մը կուտանք, ըսելով՝ պատանեկիկ: Հայերէնի հըրաշալի խաղերէն մին է այս, չէ՞: Մասնիկով չինուած բառերուն անմաց կ'ըսենք, եւ որովհետեւ պատանեկիկ երկու մասնիկ ունի իրրեւ չքախառժ. եակ եւ իկ, կ'անուանենք զայն կրկնածանց: Ո՛րչափ դիւրահաւ է կանոնը: Գիտանալու, այս բառին արժանն է պէտք, հետեւաբար կրկնածանց մըն ալ:

Ինչպէս կան կրկնածանց բառեր, կան եւ բարդածանց, այսինքն բարդ միանգամայն ածանց: Այսպէս՝ ժամբագնակակ, ժամբ, զնին բառերէն եւ ակաճ մասնիկէն. հաղորդակցութիւն, հաղորդ, կից եւ ութիւն մասնիկէն, գերակշռութիւն, գերակայութիւն, աշխարհագրութիւն, անդարձելիորթ: Կը բաւէ: Օրինակներու մասին ժուժկալ եմ. ընթերցողին թողլով մնացածը:

Ուրեմն, կրկնածանց, բարդածանց, վերլուծական, համադրական եւ այս կարգի դպրոցավայել բառեր զոնէ այսուհետեւ բնտանի են մեր ընթերցողներուն: Մեզի պիտանացուն ալ այս է: Կամայ ակամայ, երբեմն սխոլասթիք — դպրոցամիտ — պէտք է ըլլալ: Մեր խիզախ եւ քիթ ի վեր նոր գրողները պէտք չէ զլարին, նեղարտին. բոլոր ստար եւ նոյնքան խիզախ եւ քիթ ի վեր նոր գրողները անպատճառ այդ ճամբան կոխած են, տարիներով սխոլա հոլոված են: Հետագրքիրը թող հարցնէ անոնցմէ մէկուն: Ես հարցուցած եմ եւ պատասխանը ընդունած տարիներ առաջ, թէ դպրոցամտութիւնը, այսինքն լեզուական կանոններուն, բառագիտութեան, կազմախօսութեան վարդապետական ուսումը անխուսափելի է՝ տիրապետելու համար բառերուն, որոնցմով ուշադիր եւ արժանիներ կանգնելու. Միթէ քանդակագործը, անդրիագործը պէտք չէ՞ զոյգ գիտնայ իր գործածած քարերուն ինչն ու պէսը: Ասոր համար երկար ուսումնասիրութիւններու կը կարօտի: Նշանաւոր արձանագործի արտադրութիւնը լաւ հիացումով դիտելը չի բաւեր՝ անոր մեծութեան ու համբաւին հասնելու համար, գուն պէտք ունիս լրջօրէն անցնելու անոր հանդոյցներէն: Այն չքեղ արձանին քարը արդիւնաւորելէ առաջ՝ աչքի առջեւ ունեցիր քարին անուան, անողորկ, բիրտ վիճակը եւ բաղադրութիւնը, թէ արդեօք արժանի՞ է կոչուելու իրեն մէջ ու իրմով յմուած ձուլուած գծերը: Կը բաւէ՞, պարոններ, դպրոցամտութեան դէմ ձեր նախապաշարումը վանելու համար: Նախ, ներեցէ՛ք համարձակութեանս որ սխոլաստիքը հայկական ուսմանէն անցընելով անուանեցի դպրոցամտութիւն — Honni soit qui mal y pense!

Սիրելի Արաղ, կարեւոր գիտելիք մը կը նկատեմ, թէ բարդ բառ չինելու համար, կամ առանց բառ չինելու համար (կ'ենթադրեմ, թէ մեր ընթերցողները գիտեն հիմա այս բառածիս նշանակութիւնը), երկու բառերուն միջեւ իբրեւ յօդակապ կը գործածուի ընդհանրապէս ա գիրը: Այսպէս՝ մարդամէր, անալէն, կովադիպ (մողէզ): Եթէ սակայն առաջին բառին ծայրի գիրը ի է, այս գիրը ե կը փոխուի եւ ա յօդակապը գանց կ'առնուի: Այսպէս՝ բարեխամ, գինեբեր, ջրեպան, գերեվաճառ (բարի, գինի, ջուրի, գերի բառերէն):

Գետին մէջ խղդուիլ, ջուրին մէջ խղդուիլ— այս երկու բացատրութիւնները բարդ բառով կ'ըլլան գետամոյն, ջրամոյն: Հիմա հարց կուտամ. Կը վայլէ՞ որ մեր նոր ու ընտիր գրողները չգիտնան թէ այս երկու բառերուն ծայրը — ամոյն — ո՞ւրկէց եկած է: Կրնա՞ք երեւակայել արդեօք ընտիր Ֆրանսացի գրագէտ մը՝ որ իր գործածած բառերուն կազմախօսութեան անգիտակ ըլլայ—Ո՛չ անշուշտ: Արդ, ի՞նչ է այս ամոյն: Պատասխան՝ ամոյնը ամայ բային տեսակ մը արմատն է, ճիշդ ինչպէս որ գործածուած է այս երկու՝ գետ եւ ջուր բառերուն ծայրը: Ամայ կը նշանակէ թափել, լեցնել, ասկէց կուգայ ամանը: Ինչպէս ուրիշ առեն մը ակնարկեցինք, այս կերպով խեղդն կը հասկնաք գետամոյն, ջրամոյն բառերուն իմաստը: Ուրեմն ամայ բային արմատն է ամոյն, ինչպէս ըմել բային արմատը արբ, կարդալի արմատը՝ կարդաց, ոչ թէ «կարդ» ...

Կը դիտէ՞ք արդեօք, յաճախ կրկնութիւն կ'ընեմ ... քննութեան համար:

ՏԱՐԱՉ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Երիտասարդ մը, Հ. Մուրատեան որ պարի երեկոներ է տուած Փիկալի, Ամպասատէօրի, Շան զ'էլիզէի թատրոններուն մէջ, այսօր, չորեքշաբթի պարի երեկոյթ մը կուտայ Pléyelի մէջ: Ցայտագրին մէջ պարի ինքնայատուկ եւ նոր ստեղծագործութիւններ

Կ'արժէ քաջալերել եւ ծափահարել այս տաղանդաւոր արուեստագէտը:

Ղալաթիոյ եկեղեցին ծախուած չէ

ԱՅԼ «ԹՈՒՐՔ ԿՐԵԿՈՐԻԷՆ.»

Պոլսոյ թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, դեկտ. 5 թուականով.—

Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցիի վարչական գործը կարեւոր փուլի մը մէջ մտաւ այս առաւօտ: Եղած դիմումին վրայ, կուսակալութեան կողմէ Գ. Յովհ. Քէչիչեանի հաղորդուեցաւ թէ Թաղականներէն Գ. Կարապետ Մարգարեան հրաժարած ըլլալով, քաա օրինի անոր տեղ թաղական կ'ըլլայ փոխանդամ Գ. Ցարութիւն Տանտրնեան:

Միւս կողմէ, ոստիկանութեան կողմէ հաղորդուեցաւ թէ հին թաղականներէն Գ. Գ. Հանըմեան, Ե. Գօզուեան եւ Գ. Գօյաճեան կը պահեն իրենց հանգամանքը: Անոնք, միանալով Գ. Ց. Տանտրնեանի, խորհրդարան գացին եւ նիստ գումարելով որոշեցին փոխել ատենապետ Գ. Յովհ. Քէչիչեանը եւ անոր տեղ ատենապետ ընտրել Գ. Հանըմեանը:

Այս որոշումը պաշտօնագրով մը հաղորդուեցաւ կուսակալութեան: Գ. Ց. Քէչիչեան մերժեց ստորագրել այս գիրը, ինչպէս նաեւ ճանչնալ թաղականներուն հանգամանքը, բայց թաղային ոստիկանապետը յայտնեց թէ այդ չորս անձերը թաղական են, մեծամասնութիւն կը կազմեն եւ հետեւաբար անոնց որոշումը օրինական է: Միեւնոյն ատեն չորս թաղականներուն յանձնարարեց իրենց դիմել, իրենց պաշտօնին գործադրութեան մէջ որ եւ է դժուարութեան հանդիպած ատեննին:

Նոյն թերթը կը գրէ դեկտ. 6 թուականով.—

Երէկ, երբ չորս թաղականները կը ներկայանան եւ ոստիկաններու հետ կը հաղորդեն կառավարական պաշտօնագիրը, Գ. Յովհ. Քէչիչեան կը պատասխանէ թէ միայն զիրենք կրնայ ընդունիլ իբր թաղական, երբ ընդունին իր հիմնած «Թուրք Կրեկորիէն» եկեղեցին, որ անկախ է հայ եկեղեցիէն:

Զորսերը կը պատասխանեն թէ խնդիրը այդ եկեղեցին ընդունելու չընդունելու մասին չէ, այլ իր հրաժարման. հետեւաբար յանձնումը կատարելու է: Գ. Քէչիչեան կը մերժէ, եւ ասոր վրայ ատենագրութիւն կը պատրաստուի եկող ոստիկաններուն կողմէ, այն իմաստով թէ Գ. Քէչիչեան կը մերժէ ճանչնալ չորսերու հանգամանքը եւ ատենապետութենէ իր հրաժարման մասին անոնց որոշումը:

Ասոր վրայ, չորս թաղականները անմիջապէս գրութեամբ մը կուսակալութեան կը հաղորդեն թէ փոխած են Գ. Յովհ. Քէչիչեանը եւ անոր տեղ ատենապետ ընտրած Գ. Հանըմեանը: Երկրորդ գրութեամբ մըն ալ կրթական տնօրէնութեան կ'իմացնեն թէ Գ. Քէչիչեանի տեղ Գ. Հանըմեանը հիմնադիր կարգած են:

Ճումհուրիէթ կը գրէ.— Երէկ Ղալաթիոյ Հայոց եկեղեցիին մէջ կարգ մը զէպքեր պատահած են: Հին թաղականներէն չորս անձեր եկեղեցի գալով, ուղած են վերջ տալ ատենապետ Յովհ. Քէչիչեանի պաշտօնին: Այս մասին տեղեկութիւն առնելու համար, մեր մէկ խմբագիրը դիմեց Յովհ. Քէչիչեանի, որ հետեւեալը յայտարարած է.

— Նախապէս հրաժարած Թաղ. Խորհուրդի անդամներէն 4 հոգի այսօր եկեղեցի գալով, փափաք յայտնեցին շարունակելու իրենց պաշտօնը: Երբ իրենց յայտնեցի թէ Ղալաթիոյ եկեղեցին հայ եկեղեցի չէ, այլ թուրք կրեկորիէն եկեղեցի, այն ատեն մեկնեցան, ըսելով թէ «մենք հոս գործ չունինք»:

Ամբողջ խնդիրը այս է: Մենք «Թուրք կրեկորիէն» եկեղեցի մը հիմնած ենք: Մեր հին ընկերները մեր այս գաղափարը չընդունելով հրաժարեցան: Հիմա կրկին վերադառնալով կ'ուզեն պաշտպանութեան հետ յարաբերութիւն հաստատել, բայց չկրցան յաջողիլ»:

⁂ Եէտի Գուլէի յունական հիւանդանոցին տնօրէնը, որ Փափա էֆթիմի խմբակին կը պատկանի (Թուրք օրթոտոքս) եւ հազարապետ թժ. Եուսուֆ Փէթրաքի յարձակում կրած են գիշերանց: Տնօրէնը վիրաւորուած է գլխուէն:

Բանախօսութիւն եւ ցուցահանդէս

Վաղը, հինգշաբթի, դեկտ. 12, ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ ՕՐ ՄԸ:

Օրուան բանախօսները պիտի ըլլան Վեր. Dr. P. Berrou, Action Chrétienne en Orientի տնօրէնը եւ Քոյր H.Bull, A.C.O.ի միսիոնարուհին, որոնք տարիներէ ի վեր մեծ նուիրումով մը կը հոգան Հալէպի հայութեան ջլուառ բեկորները, իրենց աչքն ու ծառայութիւնը մատուցանելով մեր կարօտ հայրենակիցներուն: Վերջին ամիսներու ընթացքին անոնց շնորհիւ 120 հայ ընտանիքներ իրենց տնակները շինելու տեղ եւ կարելիութիւն ստացան, Հալէպի գաղթակայաններու ենթարկուած ներկայ դժնդակ պարագաներուն մէջ: Հարիւրաւոր հայ ծնողներ եւ մանուկներ, հիւանդներ եւ անգործներ իրենց երախտաւորներն են:

Ա. Բանախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ ժամը 14.30ին. Նիւթը՝

«ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐՈՒՆ ՆԵՐԿԱՅ ՎԻՃԱԿԸ»

Բ. Բանախօսութիւնը՝ ժամը 20.30ին, Նիւթը՝

«A.C.O.Ի ԳՈՐԾԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ՄԻՋԱԳԵՏՔԻ ՄԷՋ»

Այս բանախօսութեան ընթացքին ցոյց պիտի տրուին նաեւ հայկական կեանքն ու դժուարութիւնները ներկայացնող շատ հետաքրքրական լուսապատկերներ:

ՍՐԱՀԸ՝ 58, Rue MADAME (Métro Rennes եւ St. Placide) բաց է անընդհատ առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ 22: Կը ցուցադրուին եւ կը վաճառուին ի նպաստ Սուրիոյ ծայրայեղ կարօտեալներուն հայկական գմայլելի ձեռագործներ: Այսպէս միակ պատեհութիւն մը կը տրուի, հրաւիրեալ Ֆրանսացի բարեկամներու եւ փարիզահայութեան, թէ հիանալու հայ կիներու արուեստի նրբութեանց վրայ եւ թէ ընելու օգտակար եւ պատուական գնումներ տօն օրերու առթիւ ու մանաւանդ օժանդակելու կարօտ հայրենակիցներու, որոնք մոռցուելու չեն տօն օրերուն ...

Կը ցուցադրուին նաեւ հայ արուես-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

...Ր ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ( )

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

...տիոյ հայութիւնը ամփոփուած ...ց գիւղերու մէջ՝ Եօղուն-Օլուգ, ...-Պէյ, Գըթթիա, Հաճի-Հապիպլի, ...Վագըֆ եւ Գէպուսիյէ:

...երեք դար առաջ, Ասոր-... Նիկատոր թագաւորի ...ած եւ ի պատիւ իր հօր Անտիոքի ... Անտիոք անուանած՝ այդ հի-...ւրց եւ Մեծն Տիգրանի երբեմնի ...ակայ մայրաքաղաքին ճիշդ ա-...մտեան կողմը, մօտ երեք ժամ հե-...ւորութեան վրայ՝ ծայր կուտայ ... գիւղերու ծամապտոյտ շղթան, որ ...-Մուսայի փէշերուն երկայն-...կախուած է ու կը հասնի մինչեւ ...երկրականի ափունքը:

...ղուն-Օլուգ կը գտնուի Միջերկրականի արեւելեան կողմը՝ մէկուկէս ժամ հեռաւորութեան վրայ: Հիւ-...ն իր Թիկունքը տուած է Հաչայ ...-Մուսային: Հարաւին կողմը ... Աղտօրէն կարելի է գիտել ...ական Ճէպէլ-Աքրէն՝ (Կասի-...ն), որ ծովու մակերեսէն 200 ոտք բարձրութիւն ունի, եւ որ քանի մը ամիս ձիւնով ծածկուած կը մնայ:

Այս գիւղի մէջ, աշխարհաւեր պատերազմէն առաջ կը բնակէին ընդամէնը 1233 հոգի, 255 ընտանիքներէ բաղկացեալ: Ասոնք գրեթէ ամբողջութեամբ, բացի քանի մը անմիտ ծերերէ, որոնք նախամեծար համարած էին տարագրութիւնը, մասնակցած էին Սուէտիոյ դիւցազներգութեան մեծ արամին.

Փորթ-Սայիտ վրանաքաղաքը փոխադրուած էին 10 տարեկանէն վեր՝ 459 այր, 351 կին ու 10էն վար՝ 192 մանչ եւ 174 աղջիկ: Գումար 1176: Մնացեալ 57 հոգին՝ Թուրք բանակի «Ամէլէ Թապուրը»ին մէջ գտնուողները, յէշեալ ծերուկները եւ գաղթած երկու ընտանիքներն էին:

Խտր-Պէյ՝ Եօղուն-Օլուգի հարաւային կողմ կը գտնուի 10 վայրկեան հեռաւորութեան վրայ: Գիւղը՝ գրեթէ ամբողջութեամբ թաղուած է գեղեցիկ մրգաստաններու մէջ: Հոս է պատմական Սօսին՝ հսկայ ու դարաւոր ծառ մը, որ ըստ բնագէտներու՝ հինգ հարիւր տարուան կեանք ունի: Ունի նաեւ առատ ու մաքուր ջուր: Այս գիւղը կը բաղկանար 195 ընտանիքներէ՝ ընդամէնը 1149 անձ: Ասոնք ալ գրեթէ ամբողջութեամբ լեռ բարձրացած էին: Փորթ Սայիտ փոխադրուած էին՝ 490 այր եւ 326 կին տասը տարեկանէն վեր, իսկ 136 մանչ եւ 131 աղջիկ տասնէն վար: Գումար՝ 1084: Մնացեալ 65 հոգին «Ամէլէ Թապուրը»ին մէջ կը գտնուէին.

Գըթթիա՝ Անտիոքէն 5 ժամ հեռաւորութեան վրայ, արեւմտա-հիւսիսը կը գտնուի: Կառուցուած է շատ գեղեցիկ բլուրի մը ստորոտը, եւ օժտուած է առատ ու զուլալ ջրերով: Հսկայ պատնէշի մը նման՝ հիւսիսային կողմը կանգնած է պատմական Ճէպէլ-Մուսան: Գիւղին արեւմտեան կողմը կը գտնուին Ս. Յովհան Ոսկեբերանի ճգնավայր եկեղեցիին հին աւերակները, ուր Աստուածածնայ անունին առթիւ՝ հանդիսաւոր տօնակատարութիւններ կ'ըլլան ամէն տարի:

Մօտաւորապէս եօթը դար առաջ Ն. Լամբրոնացին Գըթթիայի մէջ գրած է «Ս.Յովհ.Ոսկեբերանի» Ցայտնութեան Մեկնութիւնը» յունարէն լեզուով: Յովհաննէս Ոսկեբերանի Ցայտնութեան մեկնութիւնը գտնուելէն հինգ հարիւր տարի ետքը, 19րդ դարու սկիզբը, անգլիացի նշանաւոր ու անուանի հնախոյզ մը, Պըրքարտ, այդ կողմի հնամենի վայրերը պեղել տալով, զանազան տեսակի հնութիւններ գտած, ու խոզան գետինն ալ մըշակել տալով բարեբեր դարձուցած է: Ուրտեղ յիսուն տարի ապրելէ յետոյ մեռած է 1850 թուականին ու թաղուած տեղւոյն վրայ:

Այս գիւղի բնակչութեան ընդհանուր թիւն էր 1050 հոգի՝ բաղկացած 195 ընտանիքներէ: Ասոնցմէ՝ տարտամութեան մասնակցած ու Փորթ-Սայիտ փոխադրուած էին, տասը տարեկանէն վեր՝ 243 այր եւ 150 կին, իսկ տասնէն վար՝ 106 մանչ եւ 101 աղջիկ: Գումար՝ 600 հոգի: 450 հոգիներէն մեծամասնութիւնը՝ տարագրութեան ահէ ու արիւնոտ ճամբան կամովին ընտրեցին: Իսկ մէկ մասն ալ «Ամէլէ Թապուրը»ին մէջ կը գտնուէր:

Հաճի-Հապիպլի՝ կը գտնուի Գըթթիաի հարաւ-արեւմտեան կողմը՝ տասը վայրկեան հեռաւորութեան վրայ: Հիւսիսը կը բարձրանայ Ճէպէլ-Մուսան: Ունի առատ ու մաքուր ջուր:

Հոս կ'ապրէին 257 ընտանիքներ՝ 1284 հոգիէ բաղկացեալ: Ասոնցմէ 187 ընտանիք՝ 345 կին եւ 267 այր, տասնէն վար՝ 153 մանչ եւ 135 աղջիկ ապստամբութեան մասնակցելով Փորթ Սայիտ փոխադրուած էին: Գումար 900 հոգի: Իսկ մնացեալ 385 հոգիներուն մեծ մասը նախընտրած էր տարագրութիւնը, մէկ մասն ալ «Ամէլէ Թապուրը»ին մէջ կը մնար:

Վագըֆ կը գտնուի Խտր-Պէյի հարաւային կողմը, քսան վայրկեան հեռաւորութեան վրայ: Շրջապատուած է նարինջներու գեղեցիկ պարտէզներով: Հոն կ'ապրէին 479 հոգի՝ բաղկացած 82 ընտանիքներէ: Ասոնք գրեթէ ամբողջութեամբ լեռ բարձրացած էին.

Փորթ Սայիտ փոխադրուած էին 10 տարեկանէն վեր՝ 152 կին եւ 114 այր, 10էն վար 61 մանչ եւ 59 չին: Գումար՝ 386 հոգի: Միայն քանի մը ընտանիքներ տարագրութիւնը նախընտրած էին: Անոնց հետ մէկտեղ «Ամէլէ Թապուրը»ին մէջ գտնուողներն ալ հաշուելով, 84 հոգի մնացած էին Թուրքիա:

Գէպուսիյէ՝ Եօղուն-Օլուգէն մէկ ժամ հեռու՝ դէպի արեւմուտք կ'իյնայ: Այս գիւղն ալ իր Թիկունքը տուած է Ճէպէլ-Մուսային: Հարաւ-արեւմտեան կողմը փռուած է անյաղթ Միջերկրականը: Հարաւային կողմը կը գտնուին Սելեւկիոյ հին պատմական աւերակները, ինչպէս նաեւ Վեսպասիանոս կայսեր կողմէ փորուած նշանաւոր ու անուանի փապուղին, Սելեւկիա քաղաքը ողողումէն ազատելու համար: «Սուէտիա» անունը մնացած է Սելեւկեան հարստութեան հիմնած Սելեւկիա մայրաքաղաքի անունէն:

Այս գիւղին մէջ կը բնակէին 251 ընտանիքներ՝ 1125 անձերէ բաղկացեալ: Ասոնց գրեթէ ամբողջութիւնը տեղահանութեան հրամանին անսալով իբր փրկութեան միջոց, նախամեծար համարեցին ափ առնել տարագրութեան ահէ ու դաժան ճամբան ու երթալ դէպի անապատները ....

Ընդամէնը 17 ընտանիք լեռ բարձրացած ու հերոսամարտին մասնակցելով, Փորթ Սայիտ փոխադրուած էին, չհետեւելով իրենց համագիւղացիներու անպատուաբեր օրինակին:

Յ. Գ. ՊՈՒՐՍԱԼԵԱՆ

(Շար.)

մը մէջ: Բժշկական ուսանողները տակաւին գրաւած կը պահեն համալսարանը եւ Քասրել – Այնի հիւանդանոցը, ուր ամէն տեսակ պաշար կը հաւաքեն պաշարման դիմադրելու համար: Մասնաւորապէս կատղած են ուսանողուհիները: Հակառակ զգաղական միջոցներու, միշտ կը վախցուի ծանր բնդհարումներէ: Ուսանողները այժմ զէնք ունին, թէեւ փոքրաքանակ եւ վարնոց:

Կիրակի օրուան խռովութեանց հետեւանքով վիրաւորուեցան 48 հոգի, որոնց 21ը ծանրապէս: Երկուշաբթի առտու մէկ հոգի մեռաւ եւ 17 հոգի վիրաւորուեցան:

Վարչապետ Նէսիմ փաշա բրիտանական մարզպանին ներկայանալով, հաղորդեց թէ կառավարութիւնը որոշած է վերահաստատել 1923ի ազգ. սահմանադրութիւնը: Տեսակցութիւնը տեւեց չորս ժամ: Ոչ եւ է զեկոյց չհրատարակուեցաւ, բայց իրազեկ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ մարզպանը բացարձակապէս մերժած է այդ սահմանադրութեան վերահաստատումը:

Ինչպէս կ'երեւայ Մեծն Բրիտանիա չուզեր տեղի տալ խռովութեանց սպառնալիքին տակ: Մերժողական պատասխանին լուրը կայծակի արագութեամբ տարածուեցաւ ուսանողական շրջանակներու մէջ, ուր աննկարագրելի կատաղութիւն մը պայթեցաւ փոթորիկի մը պէս: Շարունակ օգնական զօրք կը հասնի: Հեծելազօրքը պարպեց բազմաթիւ թաղերու գլխաւոր անցքերը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

53,000 ԼԵՀ ՀՐԵԱՆԵՐ անօթութեան կամ արտագաղթի դատապարտուած են Գերմանիոյ մէջ: Հակառակ լեհական կառավարութեան դիմումներուն, գերմանական իշխանութիւնները կը շարունակեն ջնջել անոնց աշխատելու կամ գործ բանալու իրաւունքը: Պերլինէն պատուիրակութիւն մը գնաց Վարշաւա, աւելի ազդու պաշտպանութիւն խնդրելու համար:

ՍԹԱՎԻՑՔԻ ԽԱՐԴԱԽՈՒԹԵԱՆՑ դատավարութեան առթիւ, առջի օր հարցաքննուեցաւ աշխատանքի նախկին նախարար Տալիմիէ, որ չըջարերական նամակով մը յանձնարարած էր սպառել Պայոնի քաղաքապետական դրամատան արժեթուղթերը: (Այս կեղծ թուղթերուն շնորհիւ Սթավիցքի յաջողած էր 273 միլիոն ֆրանք շորթել): Նախկին նախարարը, արդէն խորտակուած, բացարձակ թէ բարեմտօրէն շարժած էր, գոհացում տալու համար բարեկամի մը: Ընդհ. դատախազը ազդարարեց,— «Դուք ձեր երկրին առջեւ սատնձնեցիք քաղաքական ծանր պատասխանատուութիւն մը: Գործի մէջ բռեկամութիւն չկլլար, իսկ հանրային երեւոյթի մէջ երբե՛ք»:

ԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻԱՐ ՖՐԱՆՔԻ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ մը պիտի հանուի, ազգային պաշտպանութեան ձեռնարկներու համար, 5 առ հարիւր տոկոսով եւ 95 ֆրանք գնով: Պայմանաժամն է 30 տարի: Կտրօնները պիտի վճարուին ամէն տարի դեկտեմբեր 10ին եւ յունիս 10ին:

Հ Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ դասախօսական ժողովը տեղի պիտի ունենայ այս Ուրբաթ երեկոյ (15 Դեկտ.), ժամը 8,30ին 32, Ave des Gobelins սրճարանի վերնայարկը:

Կը խօսի ընկեր Խ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ.

ԱԼՖՈՐԹՎԻԼ-ՄԱՅՍՈՆ-ԱԼՖՈՐՎԻՆ «Արամ Երեւանեան» ժողովը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Կը խօսի ընկեր *ԽՈՐԷՆ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ.*

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

14 դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Café Noaillesի սրահին մէջ

Կը խօսի՝ Պ. ՀԱՅԿ ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Նիւթ՝ կնոջ ազատագրական շարժումը եւ հայ կինը:

Տեղի կ'ունենայ նաեւ, երգ եւայլն.

Մուտք՝ 3 ֆրանք: Թէյ եւ խմորեղէն միասին:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

Բարեսիրական տարեկան վաճառքը

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿԻՆ ***Մ. ԲԷԿԼԵՐԵԱՆ***ի

25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԻ ՕՐԸ

ERMITAGEի ԳԵՂԵՑԻԿ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

29 Ave. Mac-Mahon 29. ՄԷԹՐՕ **Etoile** ԿԱՄ **Ternes.**

ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Ուր բոլոր այցելուները պիտի գտնեն իրենց ճաշակի ու քսակի յարմար ամէն կարգի առարկայ, խաղալիք եւ ձօնի մթերք մը նպարեղէնի, մրգեղէնի, թաց պտուղի եւայլն.:

Հաճելի մթնոլորտ ԳԻՆԻՈՎ, ԹԱՌՈՎ ու ՊԱՐԵՐՈՎ.

ՏԵՐԵԿՈՅԹ - ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մ.-ճիւղին կողմէ

Կիրակի 23 Դեկտեմբեր կէս օրէ յետոյ

Սէվրի Մուրատեան Վարժարանի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

Կը ներկայացուի՝ *ՈՐԴԵՍՊԱՆ ՄԱՅՐԸ*

Մանրամասնութիւնները հետզհետէ.

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

29 Դեկտեմբեր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ սրահին մէջ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՆԻՍԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

14 դեկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին

ԹԻՕՄՊԼԷԹԱՅի սրահին մէջ Bld. de la Madeleine.

Ցեղութս լաւագոյն ուժերու մասնակցութեամբ կը ներկայացուի՝

«ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱՆ» (զաւեշտ):

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

29 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ, **Salle Jean-Goujon**ի ՄԷՋ

8, rue Jean-Goujon. Paris 8.

Մանրամասնութիւնները մօտ առենէն: Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ *ՍԷՕԼԷԶԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ*

«ՎԵՐԵԼՔ» Թատերախումբին կողմէ.

15 դեկտ. կիրակի ցերեկ ժամը 3ին, Սեւրի ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ սրահին մէջ

26, Rue Troyon, Sèvres — Métro: Pont de Sèvres.

Կը ներկայացուի ՊԵՅՐՕՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ

ԱՒԵՐՈՒՄՆ ԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ (*ողբերգութիւն*)

եւ ԵՐԵՔ ՔԱՋԵՐ (*զաւեշտ*)

Մուտք՝ 10, 7 *եւ* 5 *ֆրանք:*

Տոմսերը կը ծախուին «Բիւ Ցէֆիոն», Պասմաճեանի, Զատիկեանի, Գարակէօզեանի մօտ եւ Միութեան Դրադարանը՝ ամէն օր.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՓԻՒԻ ՊԼՎԼԻՐԻ «ԿՐԹԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ

եւ մասնակցութեամբ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» Թատերախումբի

15 դեկտ. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, կարտանի Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ մէջ

Կը ներկայացուի Սեբաստացի «ՄՈՒՐԱՏ»ը.

Տոմսեր՝ 4 եւ 3 ֆրանք:

RÉCITAL de DANSE (ԴԱՍԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ)

SALLE PLEYELի մէջ, 11 դեկտեմբեր Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 21ին

252 Fbg. St. Honoré.

Փարիզի Օփերայի պարի վարպետներէն ՀՐԱՆԴ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Կը պարէ դասական պարեր ընկերակցութեամբ Ada POURMELի

Հայ հասարակութիւնը առիթը պիտի ունենայ գնահատելու իր հայրենակիցը: *Տոմսեր 5 10 ֆրանք.*

ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐ, ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԱՒ ԿԱՇԻՆ ՄԻԱՅՆ ԿԸ ԲԵՐԷ ԼԱՒ ՅԱՃԱԽՈՐԴ

ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ

Ձեր արհեստին մէջ յաջողիլ.

Ձեր յաճախորդներուն թիւը աւելցնել օրէ օր.

Ձեր chiffre d'affaire կրկնապատկել.

Դիմեցէք՝

Հայրենակիցնե՛ր,

Ձեր հանդէսները, նշանտուքները, հարսանիքները եւ հաւաքոյթները հաճելի դարձնելու համար դիմեցէք՝

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻՆ

որ կը նուագէ *հայկական, կովկասեան եւ եւրոպական* եղանակներ:

Իր գիները ամենուն մատչելի են բաղդատմամբ ուրիշ նուագախումբերու:

Անպայման *ՊԱՅՄԱՆԱԳՐՈՒԻԼ 15 ՕՐ ԱՌԱՋ.*

Դիմել Պ. Օննիկ Օնանեանի, 15, Rue de Pourrour Clamart, (Seine)

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ

14 ԴԵԿՏ. ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ 21ԻՆ

Salle Gaveau,

Salle Quatuorի ՄԷՋ

45, Rue de la Boëtie.

Մեթրօ՝ **Miromesnil.**

Կազմակերպուած՝ յայտնի երգիչներ Տր. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼՊԱՆԻ եւ M. G. Ben-Abaի կողմէ, մասնակցութեամբ ջութակահար M. Marcel Sternի (Grand Prix de Rome) եւ M. V. Dyek (Prix de Rome) երաժշտական վարիչ P.L.M.ի:

Պիտի երգուին հայերէն, եբրայերէն, հրէաստանիական, թաթարական եւ ելտիշ երգեր:

Կը հրաւիրուի հայ երաժշտասէր հասարակութիւնը:

Տոմսեր՝ 5—25 ֆրանք.

G. BEN-ABA

տագէտ Պ. Ա. Միսիրեանի նկարներն ու գծագրութիւնները ու քանի մը արժէքաւոր հայ ձեռագիրներ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է, ԱՄԷՆ ՈՔ ՍԻՐՈՎ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻ: Զ.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ԽԱՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Փ. — Հեղինակութիւն՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

Ձեզ գիտեր ինչ պատճառաւ մարդիկ կը կարծեն որ իսկը բռնած բանը չկայ քովս: Ոստիկանական պաշտօնութիւններ կը կարդամ, թերթ կը կարդամ եւ քիչ — շատ գաղտնութիւն ունիմ. եթէ դատակին վրայ ոտքի մատներու հետքեր ըլլային, հասկնալի էր որ պիտի զարմանայի կամ սարսափէի:

Կարծեմ ոստիկանապետը շատ ալ չսիրեց որ իր անտարբեր կը մնայի այդ գիւտին առջեւ: Վերցուց հողէ ծաղկամանը եւ գնդասեղի սեղանակը առաջնորդեց զիս:

— Նոյնիսկ Պ. Րէյմընտը որ եւ է բան գիտէ՞ր այս դաշոյնին մասին, բսաւ:

Քարտուղարը այնտեղ էր, Տէյմիս վեր բարձրացուց ծաղկամանը եւ հարցուց:

— Երբեք տեսա՞ծ էիք ասիկա, Պ. Րէյմընտ...

— Այսինքն այո, կարծեմ հազարապետ Պլընթն էր որ զայն նուիրեց Պ. Էքրոյտին... Մարոքէն, ոչ, Թունուզէն եկած է... ուրեմն ոճիրը գործուեր է ա՞յդ դաշոյնով, ի՞նչ տարօրինակ բան... անկարելի կը թուի եւ սակայն հազիւ թէ երկու դաշոյններ այդքան իրարու նմանին... հազարապետին լուր տա՞մ...

Պատասխանի չսպասեց ու հեռացաւ.

— Բարի տղայ մը կ'երեւայ, դիտել տուաւ ոստիկանապետը. վրան անկեղծութիւն մը կայ...

Համաձայնեցայ այդ տպաւորութեան: Ճէֆրի Րէյմընտ՝ Էքրոյտին քարտուղարն էր երկու տարիէ ի վեր եւ երբեք չէր տեսած անոր բարկութիւնը: Եւ շատ ալ կարող էր իր պաշտօնին մէջ:

Քանի մը վայրկեան վերջը քարտուղարը վերադարձաւ՝ միասին բերելով հազարապետը:

— Միշդ բսեր եմ, Թունուզէն եկած դաշոյն մըն է...

— Հազարապետը տակաւին չտեսաւ սակայն, սարսռեց պաշտօնեան:

— Աշխատանոցը մտնելուս պէս տեսայ, բսաւ Պլընթ:

Ծանչցա՞ք.

Հազարապետը գլուխով հաստատական պատասխան մը տուաւ:

— Այդ մասին բան մը չըսի՞ք սակայն...

— Այն վայրկեանին կարելի չէր ըսել. անյարմար էր...

Վստա՞հ էք որ ճանչցաք այս դաշոյնը, բացարձակօրէն վստա՞հ էք...

— Բացարձակօրէն, ոչ մէկ կասկած ունիմ...

— Ո՞ւր կը պահէիք ասիկա ընդհանրապէս, հարցուց ոստիկանապետը քարտուղարին:

— Հիւրանոցին արծաթեղէններու սեղանին մէջ...

— Ի՞նչպէս, բացագանչեցի:

Ամէնքը մէկ ինծի նայեցան:

— Կարեւոր չէ, բժ. ինքզինքս արդարացնելու ջանքով. միայն թէ իրիկուան երբ ընթրելու եկայ, լսեցի այդ սեղանին կափարիչին գոցուելու ձայնը...

Ցոյցնականութիւն եւ կասկած նշմարեցի ոստիկանապետին դէմքին վրայ:

— Ի՞նչէն գիտէք որ սեղանին կափարիչին ձայն էր:

Ստիպուած էի մանրամասն բացատրութիւն տալ, երկար ու ձանձրացուցիչ բացատրութիւն մը զոր կ'ուզէի թէ, պարտաւոր չըլլայի տալ.

— Դաշոյնը սեղանին մէ՞ջն էր, հարցուց ոստիկանապետը:

— Ձեզ գիտեր, չեմ յիշեր, բայց անշուշտ այնտեղ եղած ըլլալու էր.

— Տանտիրուհին կանչենք, բսաւ ոստիկանապետը եւ զանգակը քաշեց:

Քանի մը վայրկեան ետքը, փոքրիկ Ֆլորան ներս եկաւ տանտիրուհին՝ Րասըլը:

— Ձեզ կարծեր որ արծաթեղէններու սեղանին մօտեցայ, պատասխանեց անոր ոստիկանապետին հարցումին. ներս գացի տեսնելու համար թէ ծաղիկները թա՞րմ էին... օհ, այո, կը յիշեմ... սեղանին կափարիչը բաց էր... բաց ըլլալու իրաւունք չունէր... դուրս ելած ատեն գացի գոցեցի.

— Լաւ, կրնա՞ս ինծի ըսել թէ դաշոյնը սեղանին մէջն էր...

(Շար. 1)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 12 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 12 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2985

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԷԿ ՁԱՅՆ ԵՒ ՄԷԿ ՈՒՂԵԳԻԾ

Ամէն անգամ որ առիթ կ'ունենանք խօսելու Խ. Հայաստանի մասին, լաւ կամ գէշ, միշտ կը փորձենք արթնութեան եւ զիտակցութեան հրաւիրել մեր ընդդիմախօսները, հիմնական կէտի մը առթիւ,— ի՛նչպէս պէտք է ձեւակերպուին Երեւանի եւ Հայկական Արտասահմանի յարաբերութիւնները:

Եթէ միայն այս կէտի մասին համաձայնէինք, ինքնին կը վերցնէին շատ մը ամուլ վէճեր:

Ի՛նչ է մեր տեսակէտը այդ յարաբերութեանց մասին:

Հաւասար ճակատներ համարելով երկուքը, Երեւան եւ Արտասահման, ճշդել իւրաքանչիւրին պարտականութիւններն ու իրաւունքները, եւ գործունէութեան ուղեգիծ մը հաստատել:

Մեր համոզումով, այդպիսի հասկացողութիւն մը պիտի պատասխանէր երկու անմիջական պահանջներու, վերաշինութեան եւ ներգաղթի զարգացման:

Մանաւանդ որ, այդ պարագային Արտասահմանը պիտի երեւար իր հարազատ կերպարանքով, իբրեւ մէկ մարմին, եւ Երեւանը պիտի կրնար ըմբռնել իր ստանալիքն ու տալիքը:

Մինչդեռ, տխուր կարճատեսութեամբ մը, Արտասահմանը այսօր բաժնուած է բազմաթիւ ճակատներու: Ամէն գլուխէ հով մը կը փչէ.

Եւ, իբրեւ հետեւանք, Երեւանը փոխանակ մէկ ձայն լսելու, կը լսէ խժալուր աղմուկ մը, ուր ծուռն ու շիտակը իրար կը հրմշտկեն:

Իսկ ամէնէն արտասովորը,— ստեղծուած եւ զարգացած է մթնոլորտ մը, ուր աւելի շատ իշխանաւորներ եւ հպատակներ կ'երեւան, քան թէ Երկիր եւ ժողովուրդ, մանաւանդ արմատախիլ եւ ցիրուցան ժողովուրդ:

Մինչեւ այսօր ալ, միայն ազերսագիրներ է որ կը ներկայացուին յանուն այդ ժողովուրդին, աւելի կամ պակաս վաւերական հաստատութեանց կողմէ: Իսկ Երեւանը հազիւ կը բարեհաճի արձագանգ տալ, իբրեւ «բարեխնամ կառավարութիւն»:

Միայն ներգաղթի խնդիրը ամբողջ ողբերգութիւն մը կը կազմէ, այս տեսակէտէն: Իսկ անոր ամենավերջին զրուագը,— 1200 տարագիրներու արձանագրութեանց պատմութիւնը՝ սեւագոյն էջերէն մէկն է այդ ողբերգութեան:

Անցեալ օգոստոսէն ի վեր Փարիզ կը գտնուի Դ. Շահվերտեան, այդ արձանագրութեանց համար: Պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ թէ բոլոր գործողութիւնները լրացած եւ ցանկերը ղրկուած են ասկէ առաջ, եւ... հաւաքական անցագիր ստանալու համար:

Այս անգամ առարկութիւնը անպատասխան չմնաց, ինչպէս ցանկալի կ'ըլլար: Դ. Շահվերտեան չէ կրցած մեկնել այս ամիս ալ եւ ներկայացուցիչ մարմինները անշուշտ կը զգուշանան որեւէ սրտնեղութիւն պատճառել մեծաւորին:

Եթէ մեր գործը օտար իշխանութեան մը հետ ըլլար, կացութիւնը տարբերութիւն չպիտի ունենար: Ընդհակառակն, թերեւս աւելի շատ զբաղեցուցած պիտի ըլլայինք օտարը, ինչպէս կը հաստատեն բազմաթիւ փաստեր:

Ի՞նչ կ'ապացուցանէ այս իրողութիւնը, եթէ ոչ հպատակի եւ շնորհընկալի հոգեբանութիւն, դէմ դիմաց չսեւ իշխանութեան մը հետ:

Եւ դժբախտաբար ամէնէն աւելի այսպէս կոչուած «ուսումնական» դասն է որ կը ներշնչէ ու կը զարգացնէ այս հոգեբանութիւնը:

Այս տեսակէտէն ալ, բուն աշխատաւորն ու գիւղացին աւելի պարթուն են եւ աւելի պատուախնդիր:

Նոյն երեւոյթը վերաշինութեան հարցին մէջ:

Ի վերջոյ որո՞ւ համար գաղտնիք է որ, բացի Մ. Նահանգներու կարգ մը Հայր. Միութիւններէն, մնացեալ «Վերաշինաց»ները աւելի շատ մարզադաշտեր են քան իրական գործունէութեան կառարաններ:

Արդէն ճղակտոր եւ անմէջ, շատ մը Հայրենակցականներ իրենք իրենց հիմերն է որ կը փորեն, տարուէ տարի ճակատ յարդարելով իրարու դէմ:

Ինչպէս ներգաղթը, նոյնպէս վերաշինութիւնը դարձած է նուաղ մը հաւատաքննութիւն: Եւ զարմանալի չէ որ, տարիներէ ի վեր, երկու զրական գործի դիմաց, տասն ալ ժխտական երեւոյթներ կը տեսնենք:

Ուրիշ ի՞նչով կը բացատրէք համատարած պառակտումը, քաշքշուքները եւ ուժասպառութիւնը, որոնք տուն կը քանդեն: Ամէնէն առաջ մեր տունը:

Ինչո՞ւ դժուար պիտի ըլլար հասկացողութեան մը գալ նախ համախմբող միջոցաւ, յետոյ լայն խորհրդակցութեամբ, ճշդելով ծուռն ու շիտակը եւ հաստատելով ընդհանրական ուղեգիծ մը:

Այսպիսի «վարքագիծ» մը ոչ իւրաքանչիւր հոսանքի անկախութեան պիտի վնասէր, ոչ ալ անոնց գործունէութեան: Չէ՞ որ բոլորն ալ համաձայն են գոնէ երկու հիմնական եւ հրատապ հարցերու մասին,— վերաշինութիւն եւ ներգաղթ:

Այն ատեն, անշուշտ Երեւանն ալ կը բռնէր շիտակ ճամբան, եթէ խնկապէս ունի որոշ ծրագիր, այս երկու հարցերու մասին: Այս կը թելադրէ գաղութներու ինքնապաշտպանութեան պահանջը:

Եթէ կ'ընդունինք հաւասարութեան սկզբունքը, մեզի կ'իյնայ գործնական միջոցներ գտնել, որպէսզի Երեւանն ու Արտասահմանը լրացնեն իրար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՒ ԱՅԺՄ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻՆ

Անգլիա կրճատեց կարգ մը զիջումներ

Ազգերու Դաշնակցութեան այսօրուան ժողովը

Փարիզի մէջ մշակուած պայմաններ անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց կողմէ վաւերացուելէ յետոյ, հաղորդուեցան Իտալիոյ, Եթովպիոյ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան: Անգլիական դահլիճը, որ երկուշաբթի օր քննած եւ հաստատած էր ծրագիրը, բացառիկ նիստ մը եւս գումարեց երեքշաբթի օր, կարգ մը զիջումներ «կլորցնելու» համար: Արդարեւ, Անգլիոյ հանրային կարծիքը այնքան ալ տրամադիր չէ մեծ զիջումներ կատարելու: Միւս կողմէ, Պ. Լաւալ կ'ուզէր Մուսոլինիի ներկայացնել այնպիսի ծրագիր մը որ վստահութիւն ներշնչէր եւ մանաւանդ ընդունելութիւն գտնէր դեկտեմբեր 12էն առաջ (այսօր), որպէսզի կարելի ըլլայ յետաձգել քարիւղի արգելքը: Անգլիական կառավարութիւնը երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ վերջնապէս համաձայնութիւն յայտնեց «ակզբունքով» եւ կարգ մը բարեփոխումներ կատարեց ծրագրուած հողային զիջումներու մասին, թէ հիւսիսէն եւ թէ հարաւէն: Այս փոփոխութիւնները անմիջապէս հաղորդուեցան Փարիզ, եւ կատարեալ համաձայնութիւն գոյանալով երկու կառավարութեանց միջոցաւ, հեռագրուեցան Հռոմի եւ Ատտիս - Ապէպայի ֆրանսական դեսպաններուն, որպէսզի քննեն եւ պատասխանեն: Անգլիական կառավարութիւնը աւելորդ սեպեց իր դեսպաններուն հաղորդել ծրագիրը: Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ Մուսոլինիի պատասխանը նպաստաւոր պիտի ըլլայ: Իսկ Եթովպիոյ պատասխանը յայտնի է արդէն,— վճռական մերժում:

Խստօրէն գաղտնի կը պահուին ինչպէս Փարիզի մէջ մշակուած ծրագիրը, նոյնպէս Անգլիոյ կատարած փոփոխութիւնները: Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ ընդդիմադիրները հարցումներ ուղղեցին, գանգատելով թէ հաշտութիւն կ'առաջարկուի ի վնաս Եթովպիոյ: Վարչապետ Պոլտուին սրտնեղութիւն յայտնեց որ Ֆրանսական կառավարութիւնը թոյլ տուած է տեղեկութիւններ հաղորդելու Փարիզի ծրագրի մասին, մինչդեռ Անգլիա կ'ուզէ գաղտնի պահել ամէն բան: «Ֆրանսայի մէջ անզգուշութիւն մը պատահած է որ աւելի կը դժուարացնէ արդէն իսկ դժուարին եւ փափուկ բանակցութիւնները»: Այս խօսքերէն յետոյ, Պ. Պոլտուին մերժեց վաւերական տեղեկութիւններ հաղորդել եւ աւելցուց.— «Անոնք որ հետեւած են սկզբնական ծրագրին եւ լրագրական տեղեկութեանց, կը հաւատան իրենց թէ մեծ տարբերութիւն կայ երկուքին միջեւ: Հաշտութեան առաջարկները պարզապէս բանակցութեան հիմեր են եւ պէտք է որ վաւերացուին Իտալիոյ, Եթովպիոյ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ»:

Պ. Լաւալ եւ Իտըն Ժընեւ գացին, մասնակցելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովին:

Ի՞նչ փոփոխութիւններ կատարուած են

Հաշտութեան առաջարկները, որոնց ամփոփումը հաղորդած էինք երէկ, հրատարակուած են աշխարհի բոլոր թերթերուն մէջ, թէեւ անգլիական կառավարութիւնը անգիտանալ կը ձեւացնէ: Հակառակ տիրող գաղտնապահութեան, իրազեկներ կը պնդեն թէ Փարիզի ծրագիրը հողամասեր կը յատկացնէ Իտալիոյ, հիւսիսային Եթովպիոյ եւ Օկատէնի մէջ, տնտեսական առաւելութիւններ ալ շնորհելով հարաւային - արեւմտեան շրջանին մէջ: Սակայն, կը հաւատեն թէ հիւսիսային մասին մէջ սահմանուած տարածութիւնը Թիկրէի եւ Տանաքիլի նահանգներուն մէկ փոքր մասը միայն պիտի կազմէ եւ փոխադարձաբար Եթովպիա ելք մը պիտի ստանայ դէպի ծով: Ամէն պարագայի մէջ, վերջին պահուն բաւական կարեւոր կրճատումներ եղած են սկզբնական ծրագրին մէջ:

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, երբ ընդդիմադիրները նեղը դրին, Պ. Իտըն հետեւեալ կարճ յայտարարութիւնն ըրաւ հաշտութեան առաջարկներու մասին.

— «Առաջարկները եղած են 3 գլխաւոր սկզբունքներու վրայ.— 1. Հողերու փոխանակութիւն մը, որոշ առաւելութիւններ ընծայելով երկու կողմին ալ.— 2. Ազգերու Դաշնակցութեան աջակցութիւնը Եթովպիոյ, երկրին ընկերային, տնտեսական եւ վարչական զարգացման համար.— 3. Մասնաւոր դիւրութիւններ իտալացի գաղթականներու եւ իտալական ընկերութեանց, ի խնդիր այդ տնտեսական զարգացման: Եթէ կառավարութեան յանձնառութիւնը հակառակ է Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին, Ազգաժողովին կ'իյնայ ըսել: Կառավարութիւնը պատրաստ է ընդունելու Ազգաժողովին վճիռը, ինչպէս պատրաստ էր ստանձնելու իր բաժինը՝ այս անհաճոյ գործին մէջ»:

*** Առաջին լուրերուն վրայ իսկ, Եթովպիոյ կայսրը յայտարարեց թէ պիտի մերժէ որ եւ է առաջարկ որ «պարգեւ մը կը շնորհէ նախայարձակ պետութեան», այսինքն աւելի բան կուտայ քան ինչ որ առաջարկած էր Ազգաժողովը, պատերազմի պայթումէն առաջ: Եղած առաջարկները պաղ ապաւորութիւն ձգեցին Ատտիս-Ապէպայի մէջ, ուր բացարձակապէս անընդունելի կը գտնեն Իտալիոյ ձգել Թիկրէի նահանգին մեծագոյն մասը եւ գաղթավայր մը յատկացնել հարաւային շրջանին մէջ:

*** Իտալական մամուլը լռութիւն կը պահէ, սպասելով կառավարութեան որոշման: Առաջին օրը միայն Վատիկանի օրկանը խմբագրական մը հրատարակեց, մաղթելով որ խաղաղութիւնը վերահաստատուի փոխադարձ համաձայնութեամբ:

*** Փարիզի ծրագիրը չփոթութիւն պատճառեց Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն մէջ: Շատ մը պատուիրակ պետութիւններ եւ մանաւանդ Խ. Միութիւնը հակառակ են եղած զիջումներուն: Կը կարծուի թէ դժգոհ պետութիւնները մեծ աղմուկ պիտի հանեն Ազգաժողովի դեկտեմբեր 17ի նիստին մէջ:

Ճապոն նաւատորմիղ կը պահանջէ

Նաւային խորհրդաժողովը, որ բացուեցաւ Լոնտոնի մէջ, լրջօրէն դործի ձեռնարկած է արդէն: Առաջին յանձնաժողովը սկսաւ քննել իւրաքանչիւր պետութեան ծովային ուժը, բանաձեւ մը կազմելու համար քանակի կրճատման մասին, որ ամէնէն դժուարին հարցն է: Ճափոնի պատուիրակները առաջին վայրկեանէն, իսկ պահանջեցին նաւատորմիղ մը ունենալ, որմէ վար իւրաքանչիւր պետութիւն պէտք է մտադրանաւեր չիջնելու համաձայն իր պահանջներուն: Միեւնոյն ատեն պնդեցին թէ Ճափոնի նաւային ուժը պէտք է հաւասար ըլլայ Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու տարողութեան: Եթէ այս տեսակէտը չընդունուի, Ճափոն աւելորդ կը գտնէ մասնակցիլ նաւային խորհրդաժողովին: Ամերիկեան պատուիրակը անմիջապէս հասկցուց թէ իր կառավարութեան համար անընդունելի

(Շար. ը էջ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏԵՂԻ ԽՆԴԻՐ

Աւելի քան երկու ամիս է որ լռութեան դատապարտուած է «Յառաջ»ի այս բաժինը.

Ինչո՞ւ: Պատերա՞զմ:

Այո: Եւ ... տեղի խնդիր:

Իտալիան տեղ կ'ուզէր. չտուին, սուրը քաշեց եւ ձին քշեց դէպի Հապէշներու երկիրը:

Օրուան լուրերն ալ «տե՛ղ, տե՛ղ» պոռալով իրենց դղրդացին զրահին եւ թնդանօթի ծանրութեան տակ ճնշեցին, հրեցին եւ վերջապէս քշեցին «Օրը Օրին»ը, (քանի քանի անգամ ալ «Երկու խօսք»):

Այս Ազգաժողովն է, այս Իտըն է, Լաւալ է, բանաձեւ, Սըր Ս. Հօր, Մուսոլինի, Հայլէ Սելասիէ, Արտաքինք, զեկոյց, բանաձեւ, ռմբակոծութիւն, ճակատամարտ, գոռում — գոչում...

Եւ անհաւատալի երկու ամիսէ ի վեր, ամէն օր երկու գրաշար մէկ բերան կը մոլոտան

— Ո՞ւր պիտի տեղաւորենք այսքան լուրը...

— Թերթօնն ալ հանենք, շաբաթաթերթ չի սեղմիր, եւ դեռ ձեռագիր կը հոսի... Ծանուցումներն ալ շատ են այսօր:

Անդիէն՝ վարչութիւնը.

— Սիրելիս, այս այսպէս չերթար: Ես ասդին-անդին կ'իյնամ, հազիւ կը հաւաքեմ, դուք ծանուցումները կը հանէք, հաշիւներս կը խանգարէք: Շաբաթ օր հինգ հազար պէտք է: Ամսուն 10ին «պօնօ» ունինք:

Տակտուին կան առաքման պաշտօնեաները,— անոնք որ օրուան հրատարակին հետ կապ ունին ամէն օր:

ՈՒՐԻՇ ԿԱՐՄԻՐ ՄԱՐԱՋԱԽՏ ՄԸ, ՊԼԻՒԽԷՐ, ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱՆԱԿԻՆ

— Ժողովուրդը պատկեր կ'ուզէ. ամէն օր կ'ուզէ...

Իսկ Արազը փրփրած է արդէն.

— Մէկ ամիսէ ի վեր դուն էիր որ կը պնդէիր վերսկսիլ: Երկու հատ գրեցի, չտպուեցան:

— Քիչ մըն ալ սպասէ, սա հապէշական խնդիրը վերջանայ:

— Բայց ամէն օր նորութիւններ կուգան ու կ'անցնին:

— Ձախորդ օրերը ձմրան նման կուգան ու կ'անցնին...

— Այս ընթացքով առաջին էջին վրայ տեղ գտնելիք չունինք. Գ. էջ փոխադրենք «Օրը Օրին»ը:

— Ո՛չ, ո՛չ, արդէն հաշտութեան բանակցութիւններ սկսան: Քանի որ տեղ գտեր են մէկուկէս միլիոն Իտալացիներու տեղաւորելու համար Եթովպիոյ մէջ, մենք ալ կրնանք տեղ գտնել 50 — 60 տողի համար:

— Բայց ե՞րբ:

— Այսօր իսկ:

ՎԱՀԷ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

1936 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

1935 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1936 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31

ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴ ԿԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ԵՒ ԿԱՄ ԿԸՆՈՐՈԳԵՆ ԻՐԵՆՑ ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԻԲՐԵՒ ՊԱՐԳԵՒ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԻՐՔԵՐ, ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ՎՃԱՐՄԱՆ:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ ԲԱԺՆՈՒԱԾ Է ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՒ ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԳԼՈՒԽՆԵՐՈՒ, ԵՒ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԵՆ ԸՆՏՐԵԼՈՒ ԻՐԵՆՑ ՆԱԽԸՆՏՐԱԾ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ:

ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԾԱԽՔԸ ՄԵՐ ՎՐԱՅ, ԲԱՑԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԷՆ.

Մանրամասնութիւնները եւ գիրքերու ցանկը յաջորդիւ

«Տորգսին»ի դրամ չկրել դիէց, 15էն սկսեալ

Մոսկուայի պետական դրամատունը ազդ մը ուղղած է արտասահման, յայտնելով թէ դեկտեմբեր 15էն սկսեալ այլեւս օտար դրամ չպիտի ընդունուի, Տորգսինի խանութներէն ապրանքներ գնելու համար, քանի որ Տորգսինը հաշուեյարդարի պիտի ենթարկուի: Խ. Միութեան մէջ գնումները պէտք է կատարուին խորհրդային դրամներով (մէկ րուբլին 3 Ֆրանք):

Նոր խռովութիւններ Եգիպտոսի մէջ

Դեկտեմբեր 9ի գիշերը համալսարանականները երթեւեկը կանգ առաւ Գահիրէի մէջ, եւ ոստիկաններ հսկողութեան տակ առին փողոցները: Դպրոցներու թաղը ամբողջովին չէզոքացուած եւ մութի մէջ թաղուած էր: Ոստիկանութիւնը շատ մը թաղեր խուզարկելով բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարեց: Դեկտեմբեր 10ին 7000 ուսանողներ կը հաշուէին վերջին ցոյցերու առթիւ պատահած վնասները: Այժմ նոր ազդանշան մը կը լսուի Գահիրէի մէջ.— «Կեցցէ՛ Յեղափոխութիւնը»: Ուսանող եւ ուսանողուհի փողոցէ փողոց կը շրջին, յեղափոխութեան դրօշը պարզելով:

Միւս կողմէ, այլեւս իրականացած կը համարուի քաղաքական բոլոր հոսանքներու միացումը: Բոլոր կուսակցապետները թագաւորէն կը պահանջեն վերահաստատել 1923ի սահմանադրութիւնը: Թագաւորը ունկնդրութեան ընդունեց բրիտանական մարզպանը եւ հրամանատարները:

*** Վերջին լուրերու համաձայն, Եգիպտոսի բոլոր կուսակցութիւնները իրապէս միացեալ ճակատ կազմած են, պահանջելու համար 1923ի սահմանադրութեան վերահաստատումը: Նահաս փաշա, «Վաֆտ»ի նախագահը, հաղորդեց թէ ինք հրաւիրած է բոլոր հոսանքները, որպէսզի թագաւորին երթան եւ պահանջեն գործադրել «ազգին սահմանադրութիւնը»: Միեւնոյն ատեն կը պահանջուի ստորագրել 1930ի անգլօ-եգիպտական դաշնագիրը: Ազգային ճակատը պիտի շարունակէ պայքարը Նէսիմ փաշայի դահլիճին դէմ, որ կը խորհի հրաժարիլ: Ամէն պարագայի մէջ, շատ կարեւոր դէպքերու կը սպասուի մէկ օրէն միւսը:

ՄԵՐ ԱՊԱԳԱՆ

Նուազագոյնը 600.000 ժողովուրդ ունինք գաղթաշխարհի մէջ. ոմանք այս թիւը կը հասցնեն 7—8 հարիւր հազարի. ոչ ոքի հետ վէճի չբռնուելու համար ընդունինք, որ մեր թիւը կէս միլիոն է: Այս քանակը ճիշդ կէսն է այն ժողովուրդին, որ այսօր տեղաւորուած է Խ. Հայաստանի սահմաններուն մէջ (Անդրկովկասի եւ Ռուսիոյ այլ մասերուն մէջ տեղաւորուած հայութիւնը նկատի չենք առներ): Յատկապէս 1920էն ասդին բովանդակ հայութիւնը կը մտահոգէ այն հարցը թէ՝ մեր տարագիր ժողովուրդը օտարութեան մէջ պիտի պահէ՞ իր դիմագիծը թէ պիտի ձուլուի ու կորսուի այլ ժողովուրդներու վիթխարի խառնարանին մէջ: Մտածումի մէջ, առաւելապէս յոռետեսութիւն է որ կ'իշխէ: Շատեր այն համոզումին են, որ մեր հայրենիքի համար մէկ խոշոր տոկոսը այս կէս միլիոնէն անդարձ կերպով կորսուած է: Յատկապէս եւրոպական երկիրներու մէջ, ուր ցեղերու հոգեկան եւ բարոյական կառոյցի տեսակէտով մեծ տարբերութիւններ չկան եւ ուր կայ բարձր եւ հզօր մշակոյթ: Այս տխուր մտածումներու նմարը դէպի յոռետեսութիւն կը թելեն նաեւ մի շարք այլ պատճառներ:

Ա.— Մեր անցեալը.— Մեծ ու բարգաւաճ գաղութներ ունէինք, ամէնն ալ փոշիացան սակայն, ոչ իսկ տապանաքարեր ձգելով գերեզմանատուներու մէջ:

Բ.— Ազգայնամոլութիւնը.— Բազմաթիւ երկիրներու մէջ ազգերը բռնուած են ազգայնական տենդէ մը, անշնչելի մթնոլորտ ստեղծելով փոքրամասնութեանց համար:

Գ.— Մեր դատի անստոյգ վիճակը.— Երէկ յոյսեր ունէինք վերադառնալ հայրենիքի նկատմամբ, մինչ այսօր համատարած գերեզմանատուն է սահմանէն ասդին եւ արեւմտեան բռնակալութիւն՝ սահմանէն այն կողմ:

Դ.— Մեր պայքարի մէջ ճուաղած է քաղաքական շեշտը.— Երէկ բացառաբար արիւն կը նուիրաբերէինք ի խնդիր մեր հայրենիքի ազատագրութեան, մինչ այսօր գերադասաբար միայն կը տքանք ի խնդիր գաղթաշխարհի մէջ ծուարած հղճիմ վէճերու:

Մենք մատնանշեցինք գլխաւոր մտահոգութիւնները միայն. կան նաեւ ուրիշներ, ու թերեւս ոչ նուազ ծանրակշիռ:

Այնուամենայնիւ — մենք յոռետեսներէն չենք: Բնաւ այն կարծիքին չենք, թէ ձուլումին ռոհ պիտի տանք վերապրած բեկորները մեր ժողովուրդի, կը հաւատանք, որ մեր ցեղը ի յայտ պիտի բերէ թաքուն ոյժեր՝ իր ցեղային ինքնատպութիւնը պահելու համար: Պէտք չէ մոռնալ, որ ազգերը, այն ծանր պայքարին մէջ, զոր կը մղեն այսօր ի խնդիր իրենց յարատեւումի, ոչ միայն կորուստներ ունին, այլեւ վաստակներ:

Ա.— Դարեր առաջ դիւրութեամբ փոշիացանք, որովհետեւ գաղութները բաժան էին իրարմէ եւ յարաբերութիւնները՝ դժուար: Այսօր մի է աշխարհը եւ վայրկեանի խնդիր է առնոր բոլոր մասերը թելով եւ անթելով իրարու կապել

Բ.— Երէկ ձուլում կը պարտադրէին բոլոր ազգերը, այսօր կան ազգեր, որ ուրիշներուն կը պարտադրեն պահել իրենց ազգութիւնը. Գերմանիա իր օտարացեղ հպատակներէն ոչ թէ ձուլում կը պահանջէ, այլ ինքնութեան պահպանում. ու դժուար է նախատեսել, թէ այս շարժումներէն ո՞ր մէկը պիտի յաղթանակէ արդեօք, ձգտումը դէպի ձուլո՞ւմ թէ դէպի անխառն արեան:

Գ.— Երէկ փոքրամասնութիւնները ցրիւ էին եւ բաժան, մինչ այսօր նաեւ անոնք կը խմբուին ու կը կազմակերպուին՝ քաղաքականօրէն եւ իրաւապէս պատկառելի ոյժ դառնալով:

Դ.— Փոքրամասնութիւնները երէկ քանակ չէին եւ չէին մտահոգեր աշխարհը, մինչ այսօր անոնք 25 միլիոն են միայն Եւրոպայի մէջ (առանց Ռուսիոյ) եւ անոր քաղաքական մտահոգութիւններէն մին:

Ե.— Մարդկային իրաւական միտքը փոքրամասնութեանց կնճիռ չունէր երէկ, մինչ այսօր միջազգային անթիւ ագթեր եւ ուխտեր կան այս մասին

Զ.— Երէկ աշխարհը լայն էր եւ օտարականը՝ հիւր ամէն տեղ. այսօր համատարած սարսափ կայ ի խնդիր կտոր մը հացի եւ օտարականի դէմ ընդհանուր հալածանք կայ ամէն տեղ. ազգերը օտարականին ամէն քայլափոխի կը յիշեցնեն իր ազգութիւնը եւ իբրեւ վերջին ապաստան կը մատնանշեն իր հայրենիքը:

Ամէնէն խոցելի կէտը մեզ վիճակուած տաժանելի պայքարին մէջ — այդ պայքարի բնոյթին մէջ յառաջացած փոփոխութիւնն է: Գաղթաշխարհի մէջ մենք պիտի ապրինք ոչ իբրեւ կրօնական համայնք, այլ իբրեւ քաղաքական ազգակ: Եւ մեր այս վերջին հանգամանքով ոչ թէ ուրիշի, այլ միայն եւ բացառաբար մեզի համար. Ազգովին կապուած պիտի մնանք մեր հայրենիքին եւ պիտի պայքարինք ի խնդիր անոր ազատագրումին: Քանի կայ ու կը մնայ Հայոց Աշխարհը — ներելի չէ անձնատուր ըլլալ սպանիչ յոռետեսութեան: Նման հարցի մը մէջ կարելի չէ մարգարէութիւններ ընել՝ բացառաբար անցեալը հիմ առնելով, երբ այդ անցեալը (իր պայմաններով) այնքան քիչ նմանութիւն ունի ներկայի հետ: Վիճելի է թէ ազգերը ատրճան առ ատրճան պիտի ամրանա՞ն ինքնապահպանումի իրենց ճիգերուն մէջ թէ պիտի տկարանան:

Դիմաւորենք ապագան ոչ թէ պարտուածի հոգեբանութեամբ, այլ յաղթելու վճռական կամքով:

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ՆԻՒԹԱՊ.

ՈՒՍՈՒՑԻՉԸ (դասի մէջ) — Տիրան, ո՞ր ստանաւորներն են որ ակռայ չունին»:

ԱՇԱԿԵՐՏԸ — Նախ՝ իմ մեծ մայրս ...

×

ԲԺԻՇԿԸ — Լաւ առողջութեան գաղտնիքը՝ սառ ու ախտոր ուտելն է.

ԲԱՐԵԿԱՄԸ — Բայց ի՞նչպէս կարելի է սառ ու ախտոր ուտելը գաղտնի պահել...:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՈՒՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ ՀԵՌԱՑԱԾ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ ԵՒ ՏԵՂԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ — ԹՈՒՐՔ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ... ՇԱՐԺԱՆԿԱՐՈՎ

Ժամանակին գրած էի այն պայմաններու մասին, որոնց ճնշումին տակ, Թուրքիա բնակող Ֆրանսացիները, ստիպուած էին ձգել այդ երկիրը, վերադառնալու համար իրենց Մայր հայրենիքը

Եւ այս առթիւ ալ, յիշած էի տեղական գլխաւոր թերթերուն գնկոյցները, քննադատութիւններն ու պոռթկումները

Յիշողութիւնները թարմացնելու համար ըսեմ թէ, բացի «Marseille-Matin» օրաթերթէն միւսները, աջ թէ ձախ, «խոհեմութիւն» համարեցին... լռել: Մանաւանդ առ հասարակ Petit Marseillaisն Լէօն Պանքալով:

Սակայն այսօր տարբեր է երեւոյթը, քարերն անգամ լեզու ելած են:

«Պայքանները 1934»ի հեղինակ Լէօն Պանքալի թերթը, Le Petit Marseillais, կը գրէ դեկտեմբեր 6ի թիւով հետեւեալ խորագիրներուն տակ— ՈՂԲԵՐԳԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ: ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ, ՈՐՈՆՔ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՍՏԻՊՈՒԵՑԱՆ ՀԵՌԱՆԱԼ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ, ԻՐԵՆՑ ՄԱՅՐ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ ՓԻՏԻ ԱԶԱՏԻ՞Ն ԴԺԲԱԽՏՈՒԹԵՆԷՆ:

Այս խորագիրներէն վերջ, որ իրականին մէջ շատ բան կը խօսի մեզի, հակառակ Պանքալի լռծնաչութեան փատաբանութեանց, թերթը վկայութեան կանչած էր նաեւ Իզմիրի մէջ, Ֆրանսացի մնացած զինուորներուն յիշատակին կառուցուած յիշատակարանը, գնելով պատկերը: Յիշատակարանին վրայ գրուած է անունները նահատակ զինուորներուն, այս վերտառութեամբ «Մնած պատուոյ դաշտին վրայ, 1914 — 1918»:

Եւ այս բոլորէն վերջ կը շարունակէ.

— «Մէկը ամէնէն ողբերգական օրինակներէն, Իզմիրէն գաղթած Ֆրանսացիներու պարագան է: Անոնց վերջինները հասան անցեալ սեպտեմբերին: Անոնք ձգեցին Իզմիրը Ֆրանսացի ապրելու համար, որովհետեւ թրքական օրէնք մը կ'արգիլէր օտարականներուն ամէն աշխատանք եւ զբաղում: Ֆրանսական իշխանութիւնները խոստացան պաշտպանել զիրենք, եւ եթէ վեց ամսուան ընթացքին չկարենան գործ գտնել, իրաւունք պիտի ունենային անգործութեան նպաստի: Անոնք ժխնեցան Թուրքիայէն ընտանիք առ ընտանիք, Ֆրանսայի ներքին նախարարութեան արտօնութեամբ եւ Իզմիրի Ֆրանսական հիւպատոսին այն խօսքերուն վրայ, թէ իրենցմով պիտի հետաքրքրուին, իրենց հայրենիքին մէջ:

Սակայն, նահանգապետարանը, նոյեմբեր 27 թուակիր պաշտօնագրով հաղորդեց ենթականերուն, թէ ամէն վարձ ջնջուած է դեկտեմբեր 1էն սկսեալ: Որոշում մըն է այս, որուն հետեւանքով պարզապէս փողոց պիտի նետեն քաղամաթիւ ընտանիքներ:

Այս դժբախտները փորձեցին ցոյցեր կատարել սակայն, իշխանութիւնները մերժեցին ընդունիլ զիրենք ներքին նախարարութիւնը, նոյնիսկ չպատասխանեց իրենց նամակին»:

Եւ յօդուածագիրը Լ. Ժ. Ժ. չի մոռնար յիշել ենթականերէն մէկուն խօսքը, թէ «Թուրքիոյ մէջ, գէթ իշխանութիւնները քաղաքավարի էին»

Շարունակենք մտիկ ընել Պ. յօդուածագիրը, վերջնական եզրակացութիւնը հանելու համար:

— «Այս ընտանիքներու հայրերէն շատերը նախկին ռազմիկներ են, եւ ինչպիսի ռազմիկներ: Պատերազմի յաղթաբարութեան օրերուն, անոնք էին, երբ ոչ ոք կրնար ստիպել որ անոնք պատասխանէին զօրակոչին, անոնք էին որ եկան իրենց կատարեալ գիտակցութեամբ: Շատերը գիրքերու մէջ կարդացած էին երկրի մասին, սակայն անոնք զգացին թէ իրենց հայրենիքն էր»:

Յօդուածագիրը եկոր Ֆրանսացիներու դժբախտութիւնը նկարագրելէ վերջ, «վերջին մանրամասնութիւն» մըն ալ կ'ուզէ յիշատակել.

— «Փոքր Ասիոյ այս Ֆրանսացիները Ֆրանսա եկան իրենց կատարեալ գիտակցութեամբ. Թրքական իշխանութիւնները իրենց թողուցին կա'մ թրքական հպատակութիւնը ընդունիլ եւ այսպէսով պահել իրենց տեղերը, կամ վերադառնալ Ֆրանսա»:

Ենթականերէն մէկն է որ կը խօսի Լ. Ժ.Ժ.ի գրիչին տակ.

— Զաւակներուս հարցուցի թէ ի՞նչ պէտք է ընել: Գիտէ՞ք ինչ պատասխանեց ամէնէն փոքրը.— Դուն կրնաս մնալ, հայրիկ, իսկ ես կը մեկնիմ: Եւ մարդը, արցունքով պատմեց այս եղելութիւնը:

Անգամ մը եւս յիշելէ վերջ թէ անոնք ստիպուած էին ձգել Իզմիրը, որովհետեւ Ֆրանսացի մնալ ուզեցին, յօդուածը կը վերջանայ արտայայտելով մը, ուղղուած տեղական իշխանութեանց եւ մասնաւորաբար նախկին ռազմիկներու միութեան:

Յուած եղանք հիմա յօդուածին գլխաւոր մասերը.

Ուրեմն «Լը Փըթի Մարսէյէզ»ն եւ իր շուրջ համախմբուած զանգուածը, իրենք ալ չեն հաւատար իրենց իսկ հիւսած փառաբանութեանց: Սակայն ստիպուած են կատարել այդ ապերախտ գործը:

Այս առթիւ գիտեցի որ յօդուածին մէկ ծայրէն միւսը, Թուրքին ու Թուրքիոյ հասցէին ուղղուած ոչ մէկ տող կայ:

Մարդիկ կը քննադատեն իրենց տեղական իշխանութիւնները, կ'ողբան դժբախտներուն «ողբերգական կացութիւնը» եւ սակայն ըմբոստութեան եւ դառնութեան ոչ մէկ խօսք կ'ուղղեն այն Թուրքին՝ որ այդ բոլորին հեղինակն է:

Անցեալ տարի երբ Լէօն Պանքալ իր ծանօթ թրքասիրական յօդուածաշարքը հրատարակեց, «Պայքանները 1934», Պոլսոյ թերթերը, մասնաւորաբար «Միլլիէթ»ը եւ «Ճումհուրիէթ»ը շնորհաւորական գիրեր ղրկեցին Պանքալի եւ անոնք հրատարակուեցան այդ օրերուն: Կ'արժէ՞ քանի մը Ֆրանսացիներու համար զոհել «բարեկամութեան» բարիքը

⁂ Մարսէյլի մէջ, վերջերս բացուեցան շարժանկարի երկու սրահներ եւս: Իրականին մէջ, այդ սրահները կը ծառայեն երկիրէ երկիր անցած դարձած տեղերու մասին շարժանկարային կարճ պատկերներ տալու: Տեսակ մը «շարժանկարային լրագրութիւն», ինչպէս կ'ըսէր Ֆրանսացի լրագրող մը:

Այդ սրահներէն մէկը, որ կը պատկանի «Լը Փըթի Մարսէյէզ»ի, անցեալ շաբաթ ներկայացուց իր յաճախորդներուն կարգ մը տեսարաններու հետ, «Թուրք հանրապետութեան տարեդարձի տօնակատարութիւնը»:

Ահա ճերմակ պաստառի վրայ կ'անցնին թրքական զօրքերը եւրոպական ձեւով զգեստաւորուած: Մէկ, երկու, երեք ...

Ահա ուրիշ մը: Էնկիւրի: Պետական պաշտօնէութիւն եւ հեծելազօրք: Եւ ահա դպրոցականներ Վերջապէ՛ս արբիներ եւ արբնուշներ: Եւ այս բոլորը 5—10 վայրկեան:

Ինչո՞ւ պահեմ, ասելութեամբ եւ քիչ մըն ալ յուսահատ տրամադրութեամբ դուրս կ'ելլեմ սրահէն, մէկու մը բան չըսելու մտադրութեամբ.

Ուրբաթ, 6 դեկտեմբեր: Սրճարանի մը մէջ ենք: Սրտցաւ հայրենակից մը կը խօսի վերոյիշեալ շարժանկարի մասին.

— Կարեւորութիւն չունին մեզի համար թէ հետեւակ եւ թէ հեծեալ զինուորները: Շատ ենք տեսած այդպիսի բաներ: Կարեւորը ինծի համար, գէթ, երէկուան Ցաթմաններու եւ Մէհմէտճիկներու ակատ դառնալնին է: Տեսէք, մենք հիմը դրինք այդ շարժումին Պոլսոյ մէջ, եւ այսօր՝ մեր աւերակներուն վրայ իրենք նոր սերունդի շէնքը կը կառուցանեն

Եւ որքա՛ն իրականութիւն է մեր բարեկամին դառնութիւնը:

Այո, մեր աւերակներուն վրայ նոր սերունդի մը շէնքը կը կառուցանեն: Սակայն, մենք, տակաւին տեղ-քայլ կ'ընենք: Վայրեր ալ կան, ուր նոյն իսկ ետ քայլ կ'ընենք:

Ըսենք անգամ մըն ալ թէ Թուրքը արթուն պահակի պէս կը հսկէ ամէնուրեք եւ ամէն ուղղութեամբ:

Թուրքը արգիլել տուաւ «Մուսա լերան 40 օրերը» վէպին շարժանկարի վերածումը: Սակայն, այսօր ինքը օտար ընկերութիւններ վարձելով շարժանկարի առնել կուտայ ուրիշ երկու շարժանկարներու կարգին «Թուրք հանրապետութեան տարեդարձի տօնակատարութիւնները»:

Թուրքը կը գործէ, իսկ մենք կը յօրանջենք: Կամ իրար կը չէզոքացնենք:

Գեղեցիկ առաջարկութիւններ եւ ծրագիրներ մշակելու շատ վարպետ ենք, իսկ երբ խնդիրը կուգայ գործնականի՝ կը դառնանք անճարակ:

Փա՞ստ: Վ. Իշխանեան, «Յառաջ»ի տաղանդաւոր աշխատակիցը, առաջարկած էր պզտիկ պրօշիւրներ տպագրել հակաթրքական կամ եթէ կ'ուզէք հայանպաստ տրամադրութիւններ արթնցնելու համար:

Սակայն ո՞վ լսեց: Քանի մը հազար մարդ կարդաց եւ մոռցուեցաւ:

Ժամանակը չէ՞ եկած իրապէս, թրքական յարաճուն քարոզութեանց պատասխանելու վերոյիշեալ ձեւերով:

Անցեալ ամիսներուն «Ճումհուրիէթ» կը գոռար.— «Վերջապէս յաջողեցանք արգիլել տալ Հակաթուրք շարժանկարին պատրաստութիւնը»:

Անշուշտ վաղը կարգը կուգայ ուրիշ բաներ ալ արգիլել տալու...

ՀՐԱՉԵԱՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գրքի պալատ

Ժամանակին գրած էինք թէ ծրագրուած է Գրքի Պալատ մը շինել Երեւանի մէջ:

Անցեալ նոյեմբեր 21ին, կրթական գործավար Ա. Եղիազարեանի նախագահութեան տակ, կրթ. գործավարութեան գիտական-արհեստագիտական խորհուրդը նիստ մը գումարեց քննելու համար ներկայացուած նախագիծերը: Նիստին կը մասնակցէին Երեւանի ճարտարապետները, նկարիչները, քանդակագործները, արհեստագիտական ասպարէզի բանուորներ:

Պետական Հրատարակչական Մարմնին կողմէ խօսք առաւ Ե. Զաքարեան եւ ներկայացուց Գրքի Պալատին արժէքը: Այնուհետեւ Նախագիծերու Քննիչ Մարմնոյն կողմէ ատենախօս Ա. Թամանեան ներկայացուց ճարտարապետ Մազմանեանի եւ Մարգարեանի պատրաստած երկու տարբեր նախագիծերը, որոնց ինչպէս ու ճարտարապետ Ձենի նախագծին պատկերները հրատարակուած են Խ. Հայաստանի մէջ: Թամանեան բացատրութիւններ տուաւ նախագիծերուն մասին եւ յետոյ կատարուեցաւ կարծիքներու փոխանակութիւն մը, որուն մասնակցեցան Փրոֆ. Բունիաթեան, ճարտարապետներ Արազեան եւ Քաջազնունի, քանդակագործ Ա. Սարգսեան, բանուոր Կոզաքաշեան, Պետ. Հրատարակչականի տպարանին ... նորէնր Զ. Մարուխեան, Եփրեկ

Բոլորը այն կարծիքին յայտնեցին, որ ճարտարապետներ Մազմանեանի եւ Մարգարեանի նախագիծը յաջող է եւ կը համապատասխանէ արդի արհեստագիտական եւ գեղեցկագիտական պահանջներուն, միաժամանակ ցոյց տալով թերութիւնները:

Կրթ. գործավարը, ամփոփելով յայտնուած կարծիքները, եզրակացուց որ մեր ճարտարապետները ժողովրդական ոգիով օգտագործած են հայկական հին արուեստը եւ պատրաստած բաւական յաջող նախագիծ մը:

Ի վերջոյ միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ Մազմանեանի եւ Մարգարեանի նախագիծը:

⁂ Նախագիծերու մրցումին մասնակցած էին երեք ճարտարապետներ — Պէն (Բագուի Գրքի Պալատի նախագիծին հեղինակը), Մազմանեան եւ Մարգարեան: Վերջին այս երկուքը միասնաբար պատրաստած էին երկու նախագիծեր, որոնց մէկը արժանացաւ մրցանակի:

Գրքի Պալատը պիտի շինուի [illegible] տարի, Տէրեան փողոցին վրայ եւ իր ճարտարապետական կառուցուածքով՝ Երեւանի մեծագոյն շէնքերէն մին պիտի կազմէ: Շինութեան համար նախատեսուած է 7 միլիոն 300 հազար րուբլի: Պիտի գրաւէ 100.000 խոր. մեթր տարածութիւն:

Շինութենէն վերջ, այնտեղ պիտի փոխադրուին Հայաստանի հրատարակչական բոլոր կազմակերպութիւնները,— Պետական Հրատարակչական Մարմին, Կուսակցական Հրատարակչական Մարմին, Գիւղատնտեսական Հրատարակչական Մարմին իրենց տպագրական կազմով:

Շէնքին ճակատը Տէրեան փողոցին վրայ վրայ ըլլալով հանդերձ, Գրքի Պալատը պիտի գրաւէ չորս փողոց:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

— «Ամէնէն զէշ աւազակները հայ զինուորներուն մէջ անոնք էին, որ ամէնէն վախկոտը եղած էին թշնամիին առջեւ: Օր մը երբ քաղաքին փողոցներէն կ'անցնէի ձիով, տեսայ խումբ մը ռուս զինուորներ, որոնք հայ զինուորէ մը առաջնորդուելով երկու 70 տարեկան Թուրք ծերունիներ բանտ կը քաշքշէին: Հայ զինուորը զայրացած կ'երեւէր եւ երկաթ թելէ հիւսուած խարազանով մը կը զարնէր երկու խեղճերուն. Ի զուր փորձեցի համոզել զինուորը որ քիչ մը մարդկօրէն վարուի երկու ծերունիներուն հետ:

Հայը խարազանով վրաս եկաւ եւ պոռաց.— «Դո՞ւ համարձակի՞ք պաշտպանել մեր ազգի սպանիչները»: Վրայ հասնող Հայերը անշուշտ անոր կողմնակից եղան: Իմ դիրքս, ռուս զինուորներուն հանդէպ, սկսաւ շատ վտանգաւոր դառնալ, քանի որ ամէն առիթ կ'օգտագործէին իրենց սպանելը ծեծելու, եթէ կարելի ըլլար, նոյն իսկ սպաննելու: Այդ միջոցին երեւցող սպաներու պահակախումբ մը սակայն կացութիւնը փոխեց. Հայերը քաշուեցան եւ զինուորները առանց դպչելու տարին երկու ծերերը:

«Ռուսական ճակատի զօրամասերուն նահանջին պատճառով առաջ եկաւ այն վտանգը, որով ճակատին վրայ մնացող կամ դէպի Կարին խուժող Հայերը, մինչեւ ուրիշ ցեղէ խումբերուն հասնիլը յարձակումներ գործեցին Թուրք ազգաբնակչութեան վրայ: Հայ երեւելիները կ'ապահովցնէին թէ նման դէպքեր տեղի չպիտի ունենան այլ եւս, կը պնդէին թէ երկու ժողովուրդներու հաշտեցման ջանք պիտի թափէին եւ թէ վստահ էին որ անհրաժեշտ միջոցներու դիմելով պիտի յաջողէին:

Սկիզբները այնպէս թուեցաւ որ այս խօսքերը, պիտի իրականանային: Այսպէս, պարպուեցան պահականոցի վերածուած մզկիթները, մաքրուեցան եւ այլ եւս չգործածուեցան զինուորական տեղաւորումներու: Կազմուեցան սառէկան զօրքի խումբեր Թուրքերէն եւ Հայերէն: Հայերը, իրենք բարձրագոյն կը պահանջէին կազմել պատերազմական ատեան մը, դատապարտելու համար Թուրքերու դէմ գործուած ոճիրները:

«Վերջը միայն հասկցուեցաւ որ այս ամէն ռազմախաղերը ուրիշ բան չէին, բայց եթէ յետին մտքով եւ խորամանկութեամբ լարուած խաբէութիւններ: Թուրքերը, որոնք ստիպուած զօրքի խումբի մէջ մտած էին, շատ չանցած նկատեցին որ իրենցմէ զինուորներուն հեղօոգութեան դրուածներուն մեծ մասը չէր վերադառնար եւ ոչ մէկ լուր կարելի էր ստանալ անոնց ճակատագրին մասին: Թուրքեր որոնք գաղտնի աշխատանքի տարուած էին Հայերու կողմէ, նոյն ձեւով կը կորսուէին անհետ: Միւս կողմէ պատերազմական ատեանի անդամները վախնալով որ իրենք ալ կը սպաննուին, պատիժներ չէին տնօրիներ: Սպանութիւններն ու կողոպուտը կը շատնար: Յունուարին եւ փետրուարին մէջ սպաննեցին Պէքիր Համի էֆենտին իր տունին առջեւ (Կարինի յայտնի երեւելիներէն մէկն էր): Ասոր վրայ Զօր. Օդիշիլիձէն հրամայեց երեք օրուան մէջ գտնել սպանիչը: Այս հրամանը մնաց ապարդիւն:

«Վերին հրամանատարը հայկական ջոկատներու հրամանատարներուն լուրջ դիտողութիւններ ըրաւ՝ իրենց մարդոց անսանձելի անկարգապահութեան համար: Դիմեց նաեւ հայ երեւելիներուն. անոնց երեսին տուաւ խումբերու կողմէ գործուած վայրագութիւնները, որոնց կարգին Թուրք հողագործներու հազիւ կէսը դաշտէն ողջ դառնալը եւ յայտնեց անոնց թէ եթէ Հայերը կ'ուզեն տիրանալ այս հողերուն, պէտք է որ իրենք զիրենք արժանաւոր ցոյց տան այդ բանին: Ցաւոք աւելցուց թէ այս ոճիրները հայ ազգին անունը կ'արատաւորեն, թէ պատերազմը դեռ չէ վերջացած եւ խաղաղութեան վեհաժողովը Հայերուն դեռ չէ տուած այս շրջանները: Հետեւաբար պէտք էր վարուէին իբրեւ ազատութեան արժանի ժողովուրդ մը որ գիտէ յարգել օրէնքները:

«Հայ վարիչներուն պատասխանը այն էր թէ՝ ամբողջ ժողովուրդի պատիւը չի կրնար խնդրոյ առարկայ ըլլալ փոքրամասնութեան մը կողմէ կատարուած ոճիրներու համար եւ կ'ապահովցնէին թէ ոչ միայն Հայերը իրենց կարելին պիտի ընեն առաջքը առնելու համար այդ բաներուն, որոնք անցեալին մէջ թրքական բռնապետութեան դէմ ուղղուած վրէժառութիւններ են: Դարձեալ դիտել կուտային թէ ակած են խիստ միջոցներու դիմել, զորս արդարութեամբ պիտի գործադրեն: Այս յաճախակի ապահովութիւններէն քիչ ատեն ետք իմացանք Երզնկայի Թուրքերուն ջարդուիլը: Մանրամասնութիւնները լսած եմ նոյնինքն վերին հրամանատար Օդիշիլիձէի բերնէն: Ջարդը խումբերուն կողմէ չէ կազմակերպուած, այլ քաղաքի մէջ եւ բանակի հայ թայթիչներուն կողմէ: Զգինելով այս Հայերուն ճիգը անունը, չեմ կրնար թուել այստեղ: Զեկոյցը հետեւեալն էր— «800ի չափ անզէն եւ անպաշտպան Թուրքեր սպաննուեցան: Հայերը ահագին փոս մը փորած էին որուն մէջ ոչխարի հօտի պէս մորթուած Թուրքերը կը նետուէին: Հայ մը որ այդ ջարդը կը վարէր, կը համրէր դժբախտ զոհերը: «70 եղաւ, դեռ տեղ կայ տասը հոգիի, շարունակեցէք ջարդելը»: Եւ նոր տասը զոհեր կը կատարուէին փոսը լեցնելու համար, ինչ որ քիչ մը հողով կը ծածկուէր վերջը: Բանակին հայ թայթիչը կ'ուզէր խնճոյք մը սարքել իրեն համար: Տունի մը մէջ կը բանտարկէ 80 դժբախտներ եւ մէկ մէկ դուրս բերել կուտար եւ իր ձեռքով կը կտրէր անոնց գանկը»:

«Երզնկայի ջարդէն ետք, այս շատ լաւ զինուած Հայերը անցան Կարին: Ռուս սպայ մը որ նահանջի գիծը պատն մը թնդանօթով կը պաշտպանէր քրտական յարձակումներէ, փորձեց օրին մէկը, հայկական ջոկատ մը պահակել կուտի գիծը. մարդիկ բնաւ տրամադրութիւն չունէին կանոնաւոր կռիւ մղելու եւ կրակի կուտային այն տուներ որուն մէջ կը գտնուէին ռուս սպաները, այս կերպով ազատելու համար անոնցմէ: Սպանները մազապուրծ ազատեցան մահէ եւ կորսնցուցին իրենց ամբողջ ունեցածը:

«Հայկական խումբերը, որոնք Երզնկայէն Կարինի վրայ եկան, ճամբան ոչնչացուցին բոլոր մահմետական գիւղերը իրենց բնակիչներով:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

— • —

...կառավարութիւնը, յառաջիկայ ...տարուան Երեւանի դպրոցական շի - նարարութեան համար ,6 միլիոն ռուբ- լի վարկ բացաւ: Այս գումարով Ե - րեւանի մէջ պիտի բացուին 1 ման - կապարտէզ, 1 մանկատուն (որբա - նոց), 9 տասնամեայ վարժարան:

Այս վարժարանները պիտի ունենան ...ական աշակերտութիւն եւ պիտի ...ուին Համալսարանական Թաղա - մասին Կոնդի, Արդիւնաբերական Թաղամասին, Սարի Թաղին, Հաղա - ...յին պողոտային (շուկային մօտ), ...ինի փողոցին ծայրը (մարզարա - նին մօտ), Սպանդարեան փողոցին ... Դպրոցներէն մէկը, որ պիտի ունենայ 1600 աշակերտ, պիտի հիմ- նուի Կարմիր Բանակի փողոցին մէջ, ...ուր փողոցը կը միանայ Ղամար - ...ուի խճուղիին.

Բոլոր այս դպրոցներուն աշակեր - տութեան թիւը պիտի ըլլայ 26 800 ...իմ 24 000)։

Այս դպրոցներուն շինութեամբ, ...ները կը գտնեն երեք հերթով դասա - ւանդութիւնները: 5 դպրոցներու մէջ ... կը սահմանուի մէկ հեր- թով դասաւանդութիւն.

Դպրոցները պիտի ունենան արդիա- կան ամէն յարմարութիւն, արհեստ - անոցներ, բնագիտական - քիմիա - կան աշխատանոցներ, դրադարաններ, ...արաններ, խաղարաններ, ճաշարաններ: Շինութեանց կը ձեռնար - կուի գալ տարուան սկիզբները:

ՄԱՐՄԱՐԻ ՄԸ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Ամբողջացնելու համար ցանկը շի - նարարական ծրագիրներուն եւ ... ...կերպերուն, որոնք մեծատառ կը յայ- տարարուին յառաջակա խորհրդային ...տարեդարձի այս օրերուն, ...ենք նաեւ որ ծրագրուած է շինել ...մարմարի Նոր գործարան մը, որ պի - տի ունենայ 4 միլիոն 500.000 ռուբլի արժէքով արդիւնաբերութիւն: Այս գործարանին շինութեան պիտի ձեռ - նարկուի գալ տարի:

Արդի գործարանը վերջերս ձեռ - նարկած էր եռնգաքարէ, վանակատէ, ...եւ 75 տեսակ մարմարէ առար- կաներու շինութեան (պարզերէն, ժա- մացոյցի տուփեր, եւն.):

Նոյնանի արդի գործարանը կը պատրաստէ նաեւ գալիքեր, որ մին ...այժմ կը ներածուէր արտասա- հմանէն, — այս նիւթը մեծ արժէք կը ներկայացնէ նաւթային արդիւնաբե - րութեան մէջ: Գործարանը սկսած է պատրաստել նաեւ մարմար ձեւաւորող ...գոցներ, խառնալական փոշի (մար - մար փայլեցնելու յատուկ), որոնք նոյնպէս կը ներածուէին արտասահ - մանէն եւ մեծ արժէք կը ներկայա - ցնէն մարմարի արդիւնաբերու - թեան մէջ:

Նոր շինուելիք գործարանը իր ար - դիւնաբերական հում նիւթը պիտի ստանայ Արզաքեանդի Սալի - Դարա հանքավայրէն, ուր երկրաբանական ...ութիւններ կը կատարուին ներկա - յիս: Այդ հանքավայրին մէջ կ'ենթա - դրուի որ մէկ միլիոն խոր. մեթր մարմարի պաշար կայ, ինչ որ գործա- րանին կ'ապահովէ հարիւր տարուան աշխատանք.

Նոր գործարանին նախագիծը պատ- րաստ է արդէն: Պիտի կառուցուի ար- դի արհեստագիտութեան վերջին պա - հանջներուն համաձայն: Պիտի ունե - նայ մեքենայացուած 15 արհեստա - նոց:

Այս գործարանին կից պիտի հիմ - նուին բանուորական բնակարաններ, մանկապարտէզ, մանկական մսուր (crèche), հրշէջներու տուն, ա - կումբ.

Ամբողջ շինարարութեան համար կը նախատեսուի վեց միլիոն 500.000 ռ- ուբլի.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Ք. ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՆՉՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

— • —

Գէմաճեան Ռուբէն, որ երկիրէ երկիր մեծ գալով վերջերս Ճափոն հասած էր, այս անգամ ձայն կուտայ Մանչուրիայէն, «Ցառաջ»ի խմբա գրին ուղղուած նամակով մը —

ԽԱՐՊԻՆ, 11 նոյ. (Ցառաջ) — Սազը ձեռքիս մատ եմ գալիս անդա - դար: Առանց նահանջելու պիտի շա- րունակեմ այսպէս, թէպէտ մեծ դժ - ուարութեանց հանդիպելով, բայց շատ հաճոյքով: Ուրախ եմ որ օտար- ները մեր երաժշտութիւնը կ'ըմբռ - նեն եւ Հայերի երեսին յուզում եւ ու - րախութիւն կը տեսնեմ: Այո, Հայ - րենազուրկ ենք, մեր դրականութիւնն ու գեղարուեստը մեզ հետ միասին թափառում են...բայց վհատելու բան չկայ, վասնզի այսպէս է մեր ճակա - տագիրը: Հայը գիտէ տոկալ եւ կուրծք տալ ամէն դժուարութեան

Մեր ցեղի արժէքը եւ բացառիկ յատկութիւնները Արեւելքի եւ Մայր. Արեւելքի մէջ պատելէն վերջ աւելի գնահատեցի: Երկու տարիէ ի վեր Սուրիայէն սկսելով Պաղեստին, Իրաք, Իրան, Հնդկաստան, Պուրմա, Սինկա- փուր, Ճավա եւ Ճափոն եղայ եւ հի- մա Խարպին եմ: Ընդհանրապէս ինձ հասկանում են առաջին նուագահան - դէսէն յետոյ: Ճափոնի մէջ աւելի... անակնկալ հիւանդութեան պատճա - ռով բաւական երկար մնացինք: Քո - պէի մէջ նուագահանդէս տուի, իսկ ուրիշ մը Թոքիոյի մէջ, Իրանի դես - պանին հովանաւորութեամբ եւ դես - պանատան մէջ: Քաղաքին բոլոր դես - պանները եւ դիւանագիտական ներկա- յացուցիչները իրենց ընտանիքներով ներկայ էին: Տեսարանը շատ խորհր- դաւոր էր: Հայ աշուղը դիւանագէտ - ները կը յուզէ եւ հայ երաժշտութեան մէջ բողոքի ձայն կը գնէ: Բոլոր դես - պաններու շնորհաւորութեանց հետ միասին, Իրանի դեսպանը իր նկարը շրջանակի մը մէջ դնելով մեզ նուէ - րեց: Ռումանական դեսպան George Stoiesco, որ շատ հայասէր է, նուա - գահանդէսին յաջորդ օրն իսկ մեր հիւրանոցը ղրկած էր ծաղկեփունջ մը, իր շնորհաւորութիւններով եւ յաջողութիւն մաղթելով:

Այստեղ ալ մի նուագահանդէս ու - նեցայ. երկրորդը պիտի ըլլայ մի - ջազգային: Ձեզ կ'ուղարկեմ Խարպինի թերթերը եւ ճափոներէն մի թերթ: Այստեղից միտք ունիմ Շանկայի վր- րայով Եգիպտոս եւ Սուրիա անցնե - լու, յետոյ Եւրոպային Ամերիկա.

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆՁ - ՆԱՐԱՐԵԼ ԽՐԽԻՂԸ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿ - ՈՒԱԾ Է ՕՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Դաստիարակութիւն

— • —

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. — Կ. Խաչի Սանտրու Միութեան անցեալ շաբթուան դասա- խօսն էր Պ. Ց. Արքեան, որ շահե - կան դրուագներ յիշեց ազգ. դաստիա- րակութենէն եւ մասնաւորապէս Կիլիկիոյ շրջանէն:

Սանուհիներու կողմէ եղան երգեր եւ արտասանութիւններ: Ցիշատակու- թեան արժանի է նաեւ Պ. Ց. Սիմոն- եանի (Նախկին ուսուցիչ) սիրայօժար նուիրումը այս գործին: Ան որ կը կազմակերպէ ու կը վարէ Միութեան ժողովները, անհրաժեշտ դիւրութիւն- ները տալով:

** Կիրակի դեկտ. 1, կէսօրէ վերջ տեղի ունեցաւ Հ. Կարմիր Խաչի վի- ճակահանութիւն - ցերեկոյթը, ուր խօսեցաւ ընկ. Հ. Ուզունեան, շեշտե- լով Կ. Խաչերու արժէքը: Գովեց մեր իգական սեռը իր կազմակերպութիւն- ներով եւ անխոնջ աշխատանքով եւ հրաւիրեց Սանտրու Միութեան ան - դամներն ու ծնողները հետեւիլ ի - րենց զաւակներուն, թէ դաստիարակու - թեանց ժամանակ եւ թէ դուրսը, որ - պէսզի միահամուռ աշխատանքով կա- րելի ըլլայ արդիւնաւորել գործը: Հոս դարձեալ երգեցին, արտասանե - ցին ու պարեցին սան սանուհիներ ու յետոյ ներկայացուցին երկու արար, երգախառն «Ցաղթական Գիւղացին» Վիճակահանութենէն տարբերակներ շա- հեցան 50է աւելի հայրենակիցներ: Մէկ խօսքով ունեցանք գեղեցիկ եւ ուրախ ժամանց մը եւ օգտակար հա- ւաքոյթ մը: Կը փափաքինք միշտ ու - նենալ այսպիսի հանդիպումներ: Ամէն հաւաքոյթ իր օգտակարութիւնն ու - նի, մանաւանդ երբ յաճախակի կը դառնայ:

Վիշապ

ՉԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. Խաչի ցերեկոյթը

— ◦ —

ՌՕՄԱՆ, 9 դեկտ. (Ցառաջ) — Դեկտեմբեր 8ին Կ. Խաչի մասնաճիւ- ղը կազմակերպած էր դասախօսական ցերեկոյթ մը: Ժամը 3ին ընտրեալ հասարակութեան մը ներկայութեամբ օրուան նախագահ, Տիկ. Շէյթան - եան հանդէսը բացուած յայտարարեց «Տալուրիկով եւ կարդաց դասախօ - սին՝ բժ. Սարգսեանի մէկ նամակը, որ ցաւելով կը յայտնէր թէ չպիտի կրնայ ներկայ ըլլալ: Առանց դասա - խօսի չմնալու համար կը ընտրելէն յառ- կայէս հրաւիրուած էր Օր. Հ. Միքա- յէլեանը: Ցաջորդաբար արտասանեցին փոքրիկներ Մ. Զիլինկիրեան, Ա. Խույիկեան եւ երգեցին Բ. Պալեան, Ե. Զաթրեան, Օր. Սթամպուլեան, Ա. Գէորգեան եւ տիկ. Շէհիրլեան: Ա. Թորոսեանի «Ճարտար բժիշկը» մէկ քանի վայրկեան զուարճացուց հանդիսականները: Եղան խմբերգներ Կ. Խաչուհիներու կողմէ «Ամպել ա ձիւն ա գալիս», «Մինչեւ յայտ», Գ. Մ. Ճիզմէճեանի «Կապոյտ Դա - նուբը» երկու կտորները ջութակի վր - րայ հաճոյքով ունկնդրուեցան: Ե - լեկտրական տարբեր մը վիճակահա- նութեան դրուեցաւ եւ շահեցաւ 46 թիւը (Մ. Զիլինկիրեան): Ետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ Օր. Միքայէլեան որ Ռօ- մանի մասնաճիւղին ներողականն ընելէ յետոյ, պարզեց Կ. Խաչի դերը:

«Այս փառաւոր կազմակերպութեան կատարած գործերը, չպիտի գովեմ: Աշխարհի ամէն կողմ ցրուած գիտա - կից տարրը ծանօթ է մեր կազմակեր - պութեան արժէքին:

Ամէն խաչուհի պէտք է գոհէ իր հանդիպող, անդադար աշխատի հաւ- նելու համար հիւանդին, խեղճին եւ անտէրին: Ծեծելով հայ կնոջ մը - տային զարգացման խնդիրը, օրիոր - դը ըսաւ — «Միտքը ազատ դաշտ մըն է, եթէ մշակուի բարեբեր է, իսկ եթէ անմշակ թողունք, փուշերը կը խեղդեն զայն»: Եւ հրաւիրեց հետե - ւիլ գրականութեան, մամուլին եւ ու - րիշ մտաւոր շարժումներու: «Մայ - րեր, ձեզմէ քանի՞ հոգի ամէն օր թերթ կը կարդայ. եւ կամ քանի՞ հոգի թերթ մը կարդալ կուտան իրենց մա - նուկներուն»: Քանի մը մեներգներէ եւ արտասանութիւններէ յետոյ «Գա- րուն ա ձիւն ա» սարը խմբերգով փակուեցաւ հանդէսը:

** Կիրակի 15 դեկտ. Զամի ֆութ - պոլի խումբը Սէնթ Իփոլիթի մար - զադաշտին վրայ պիտի ընդունի Քը- լէբիոյի խումբը: Մեր հայրենակիցնե- րուն կը մնայ քաջալերել մեր մար - զիկները:

Գրիտամ

Տէր եւ Տիկին Ռշտունի Փափազ - եան կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց զաւկին՝ ՑԱՐՈՒԹԻՒՆԻ:

Փարիզ, 6 դեկտ. 1935

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Երիտասարդ երաժիշտ Աւետիս Մելքոնեան, որ Լիոն կը բնակի, ձեռ- նարկած է օփերայի վերածելու Նշան Պէշիկթաշլեանի «Միգոնեան վիպա - կան քնարերգութիւնը, որուն խաղա- նիւթը կը մշակէ հեղինակին աշխա - տակցութեամբ (խմբերգներու եւ մե - ներգներու քերթուածներ):

Աւետիս Մելքոնեան խանդավառ - ուած է այս գործով եւ յանձն առած տարիներով լծուիլ աշխատանքի, ստեղծելու համար պերճ գոհարներ - ղութիւն մը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ԵՐԱԶԱՀԱՆ (համայ- նագիտարան տեսիլքներու եւ երազնե- րու): Ուսումնասիրեց Գրիգոր Ց. Մամուր Ֆաթիմի, եկմտագէտ եւ ա- ռեւտրական, վկայեալ Օքսֆորտի համալսարանէն: Երկրորդ տպագրու- թիւն: Տպ. «Ոսկետառ», Գահիրէ: Գին 7 շիլին:

ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ԿԱԽԱՐԴԱԳԻՐՔ (համայնագիտարան մոգական գի - տութեանց) — Մոգադարման, մեր- ձեցում, կախարդանք, տեսանողու - թիւն, արեւմտեան կախարդագիրք, մեծ կախարդագիրք, վեցհարիւրեակ Նոյն հեղինակէն: Գին 3 շիլին: Հաս- ցէ — Imprimerie Vosguédar, Rue Elfi bey Le Caire (Egypte):

ԾԻԾԱՂ

ՑԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ուսանող մը օր մը ուզեց ցոյց տալ գաւառը բնակող իր հօրը մօրը, թէ ինք ալ պատնէշին վր- րայ կռուողներուն մէջն է: Եւ անոնց գրեց հետեւեալը — «Սիրելի ծնողքս, այս նամակս կը գրեմ ձեզի, մէկ ձեռ- քըս ատրճանակ եւ միւսը սուր մը բռ- նած»:

Վենիզելոս պիտի գրաւէր Պոլիսը..

Աթէնքի «Նէա - Իմէրա» շաբաթաթերթը կը հրատարակէ Վենիզելոսի մէկ նամակը, ուղղուած թագաւորին կամ մերձաւորի մը, անոր հաղորդելու համար: Նամակը գրուած է թագաւորին վերադարձէն առաջ. եւ կը պարունակէ հետեւեալ ուշագրաւ հատ- ուածը.—

«Ոչ ոք ինծի չափ կը սիրէր Կոստանդինը եւ 1919էն վերջը ոչ ոք այնքան հաւատարմօրէն պաշտպանեց զայն եւ իշխանները որ- քան ես: Մնած իբրեւ սարուկ, ես Մեծն Ցունաստանի տեսիլքն ու- նէի եւ Կոստանդինի թագը Պոլսոյ մէջ դնելու երազը: Բայց երբ տեսիլքը իրականանալու վրայ էր, դուք երկու ապուշներ ղրկեցիք զիս սպաննել տալու համար: Ինչո՞ւ: Մի շարունակէք այս ատեն- դութիւնը. Երկիրը կառավարեցէք համաձայն սահմանադրու - թեան եւ երբ երեք տարի վերջը անհրաժեշտ դառնայ նոր հանրա- քուէ մը կատարել, գահուն միաձայն ամրապնդումը ապահովելու համար, ես կը խոստանամ ի հարկին անձամբ կատարել այդ երկ- րորդ հանրաքուէն»:

Այս նամակը բացատրութեան կը կարօտի: Ինքզինքը սարուկ կոչելով Վենիզելոս կ'ակնարկէ Կրետէի թրքական տիրապետու - թեան: Նամակին մէջ յիշուած «Դուք»ը անշուշտ կ'ակնարկէ ար - քայական գերդաստանին, որուն մեղսակցութեամբ երկու յոյն սպաներ փորձեցին սպաննել զինքը, երբ կը վերադառնար Փարի- զէն, գրպանը դրած Սեւրի դաշնագիրը, որով Ցունաստանի կը տրուէին Փոքր Ասիան եւ Թրակիոյ լաւագոյն մասը:

*** Ուշագրաւ դէպք մը պատահեցաւ կիրակի օր, Գավալայի Էլէֆթերա գիւղին մէջ: Բնակիչները արտայայտուած էին ի նը- պաստ հանրապետութեան: Ոստիկանութիւնը պաշարեց գիւղին երեւելիները, երբ կը խորհրդակցէին այս մասին: Գիւղացիներն ալ իրենց կարգին պաշարեցին ոստիկանութիւնը, ազատելու հա - մար կալանաւորները եւ վերջապէս Գավալայէն եկած օգնական ուժեր պաշարեցին գիւղացիները: Ու այսպէս խնդիրը լուծուեցաւ օղակ-օղակի կապելով եւ խաղաղութիւնը վերահաստատելով: Բարեբախտաբար ոչ մէկ դէպք չպատահեցաւ:

Մոսկուայի կռակը Պերլինի եւ Հռոմի դէմ

Խորհրդային թերթերը կը շարունակեն հեգնել Հիթլէրի խա- ղաղասիրական հաւաստիքները եւ անխնայ ծաղրել անոր քաղա- քականութիւնը: «Ժուռնալ տը Մոսկու» գիտել կուտայ թէ եթէ Հիթլէր խաղաղասիրութիւն կը ցուցնէ Խ. Միութեան հանդէպ, պատճառը այն է որ գիտէ անոր պաշտպանողական ուժը եւ առ այժմ կը նախընտրէ գերմանական ծաւալումը ուղղել աւելի տկար կէտերու վրայ — Պալթեան երկիրներ, Աւստրիա եւ Չեխոսլովա - քիա: «Այլանդակ Հիթլէրի եւ այլասերած Կէօպէլսի խօսքերը նոյն կասկածելի արժէքն ունին ինչ որ ճափոնցի զօրականներու, որոնք կ'ըսեն թէ Չինաստանը կտոր կտոր գրաւելով ուրիշ բան չեն ըներ եթէ ոչ պայքարիլ համայնավարութեան դէմ: Կը թուի թէ այս մոլութիւնը վարակած է նաեւ Մուսոլինին: Իտալական մա- մուլին լեզուն կը յիշեցնէ հիթլէրական Գերմանիոյ բարքերը: Կը մնայ որ Մուսոլինի յայտարարէ թէ կ'ուզէ գրաւել Եթով - պիան, պայքարելու համար համայնավարութեան դէմ՝ Արեւել- եան Ափրիկէի մէջ: Եթէ Մուսոլինի կ'ուզէ խելի ճափոնական եւ հիթլէրական գաղափարներու շրջանակին մէջ, այդ իր գործն է: Երբ Արամազդ ուզէ կործանել մէկը, նախ անոր խելքը կ'առնէ»:

Ուրիշ տեղեկութիւններ ալ կը հաստատեն թէ իտալեւխորհր- դային բարեկամութիւնը շատոնց կորսնցուցած է իր ջերմութիւ - նը: Վերջերս կարգ մը դէպքեր պատահեցան Իտալիոյ մէջ, խոր- հրդային քաղաքացիներու դէմ: Թէ հիթլէրական բռնութեանց եւ թէ ֆաշական գրգռութեանց առթիւ, Մոսկուա իր վստահութիւնը դրած է կարմիր բանակին վրայ:

5000 անգլ. ոսկի կտակ կատուներու համար

Անցեալ Նոյեմբերին Հռոմի մէջ մեռաւ կին մը, որ աւելի քան 300,000 լիր (5000 անգլ. ոսկի) կտակած է կատուներու: Այսպէս, 15 հազար լիր կտակած է անասնաբոյժի մը, պայմանաւ որ կե - րակրէ եւ խնամէ իր 13 կատուները մինչեւ անոնց մահը: Դարձեալ տասը հազար լիրի գումար մը յատկացուած է ուրիշ անասնա - բոյժի մը, խնամելու համար անտէր կատուները: Հարստութեան մնացեալ մասը, բացի 20000 լիրէ որ ձգուած է բարեգործական հաստատութեան մը, յատկացուած է Անասուններու Պաշտպան Ընկերութեան, պայմանաւ որ գործածուի միայն կատուներու հա- մար: Կնոջ եղբայրը դատ բացաւ, կտակը փոխել տալու համար:

ԼԻՆՏՊԵՐԿԻ ԵՐԱԽԱՅԻՆ ԱՌԵՒԱՆԳԻՉԸ (ինչպէս կը յիշէ ընթերցողը), որ մահուան դատապարտուած է, բանտ հրաւի - րած էր հռչակաւոր օդանաւորդը, բայց այս վերջինը պատաս - խան անգամ չտուաւ: Մ. Նահանգներու Գերագոյն Ատեանը մեր- ժեց վերաքննութեան խնդրանքը: Մէկ յոյս կը մնայ, — Նահան - գապետին ներումը:

ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ (3)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Գէպուսիէցիներէն Փորթ Սայիտ ...փոխադրուած եւ արձանագրուած՝ 22 կին և 39 այր, 10էն վար՝ 18 մանչ եւ 16 աղ- ջիկ: Գումար՝ 85 հոգի: Մնացեալ 1040 հոգին, երբ Թուրքիոյ հաւատա- րիմ հպատակներ՝ գաղթած էին դէպի Տէր Զօրի անապատները:

Ահա այս էր Սուէտիոյ Հայերուն վիճակը 1915ին: Անոնց ամբողջական թիւն էր այդ թուականին 6811 հոգի: Ասոնցմէ 4231 հոգին՝ (10 տարեկանէն վեր) 1711 կին 1237 այր, ու 10էն վար՝ 666 մանչ եւ 617 աղջիկ), անգութ տեղահանութեան մահահամ- բոյր հրահանգին դէմ արդար զայրոյ- թով լեցուած, ձգեցին պապենական տուներնին եւ լեռ բարձրացան, անարգ թշնամիին ցոյց տալու համար թէ՝ Հայն ալ գիտէ կռուիլ:

Այսպէս, յիսնօրեայ անհաւասար մարտնչումներու ու կարգերու արիւ- նաներկ ճանապարհներէն անցնելէ յետոյ, վառօդի մուխին ու բոցերուն մէջէն յաղթականօրէն յառաջանալով փոխադրուած էին Փորթ Սայիտ վր- րանակատեղը: Իսկ մնացեալ 2080 հո- գին, սարկութեան, անպատուութեան ու չարաչուք մահուան եղերերգ ու - ղին բռնած էին ..

Գ.

Մեծ եղեռնի սկիզբը, երբ ամբողջ հայ ազգամարդիկ՝ զինուորի պատր - ուակին տակ, կը քշուէին դէպի սպան- դանոց, ոչ ոք կրնար բացատրու - թիւն կազմել: Ան որ Հայ էր՝ «վա - թան խայինի» էր, հետեւաբար քաղա- քականութեան հիմը դրուած էր:

Բնականաբար, Սուէտացին ալ ան- մասն չէր կարող մնալ: Ան ալ տուաւ իր ընտիր կորիճները իբր տուրք Թուրք բանակին: Գացին անոնք ծա- ռայելու «վաթանին», որպէսզի իրենց ընտանիքները տարագրութեան արհա - ւիրք ճամբան ձեռք չառնէին: Ճանա - պարհորդութեան ընթացքին՝ Թուրք արիւնարբու զինուորներուն կողմէ՝ հազար ու մի տեսակ չարչարանքնե - րու ենթարկուելէ յետոյ, վերջապէս կը հասնին Հալէպ, ու կ'առաջնոր - ւուին «Ամէլէ Թապուր», որովհե - տեւ «վաթան խայինի»ներուն համար զէնք կրելը «հարամ» էր, հե - տեւաբար, այդպիսիները դրաստա - կան աշխատանքներ կատարելու սահ- մանուած են:

Կը հանդուրժեն եղած բոլոր անար- գանքներուն ու համբերութեամբ կը տանին իրենց ուսերուն վրայ դրուած ծանր խաչը, յոյս ի խնդիր իրենց ըն- տանիքներուն եւ համագիւղացինե - րուն հանգստութեանը: Անոնք Հալէ - պի մէջ, ամէն օր ականատես կ'ըլլան հայ տարագիրներուն վրայ ի գործ դրուած նորանոր չարչարանքներուն:

Այդ դժոխային օրերուն, հազարա- ւոր Հայեր, ծեր, պառաւ, երիտա - սարդ, աղջիկ, կին, մանուկ, վերջին ծայր թշուառութեան հասած եւ հա - գիւ իրենց մերկութիւնը ծածկող ցն - ցոտիներու մէջ, կը բերուէին Հա - լէպ փոխադրուելու համար Տէր Զօ - րի անապատները, ուր արդէն շատեր գացեր էին իրենց մեղքը քաւելու: Մարդկային գրիչը չի կրնար նկարա- գրել այդ լացն ու կոծը, աղաղակն ու հազարաւոր բերաններէ պոռթկացող խելացնոր ու սրտակտուր ձայները կը սարսէին ամբողջ քաղաքը իր հիմէն:

Մանկիկները պէչ պէչ կը նային ան- գութ երկինքին եւ աստղերուն ու ա - նոնցմէ գթութիւն կը հայցեն: Անօթի են, որովհետեւ իրենց մօր ստինքը, երբեմնի կեանքի աղբիւրը, այլ եւս ցամքեր է ու չի պարունակեր իր մէջ կենսատու հիւթը՝ կաթը: Իսկ ծերերն ու պառաւները անդադրում կ'անիծեն իրենց սեւ բախտը ..

Ու այսպէս խարազանի անողորմ հարուածներուն տակ՝ կ'երթան իրա- րու ետեւէ անմեղ գառնուկներու պէս: Ոմանք անկարող են քալելու, ոմանք ուժասպառ կ'իյնան մայթե - րուն վրայ, ուրիշներ ալ գաւազանի անվերջ հարուածներուն տակ կը փչեն իրենց շունչը: Հայ պատուաւոր երի- տասարդներ չկարենալով դիմանալ ե- ղած վայրագութիւններուն, կ'ըմբոս- տանային Թուրք արիւնարբու ժան - տարմներուն դէմ: Իսկ վերջինները մորակի հարուածներու տակ կը վեր- ջացնէին թշուառ զոհերու կեանքը՝ այնքան վայրագօրէն, ինչպէս պիտի չընէին վայրի գազաններն իսկ իրենց զոհերուն.

Կարծես դեռ բաւական չէին այն հարիւր հազարաւոր զոհերը, որոնք խողխողուեցան այնքան վայրագօ - րէն: Ամբողջ Հայաստանը անծայր սպանդանոց մըն էր դարձած: Ամբողջ հայութիւնը կը բարձրանար դէպի Գողգոթա՝ կիզիչ արեւուն տակ, ու «քաղաքակիրթ» մարդկութեան աչքե- րուն առջեւ, որպէսզի յագենար սիր- տը աշխարհի արիւնարբու տէրերուն: Ու կ'երթար [illegible] զոհե - րուն դէպի անարգական մահ: Հողե- րը կը ներկուէին անմեղ ինկող զոհերուն կարմիր արիւնով: Բայց մարդկային սիրտը անփոյթ էր ու քարացած այս ամէնուն հանդէպ: Ո- րովհետեւ Արիւնի Աստուածը դեռ չէր յագեցած Հայուն արիւնը ծծելէ: Հայ եկեղեցիները, այդ դարաւոր ա- ղօթավայրերը սրբապղծուած էին: Ծա- ղր ու ծանակի առարկայ դարձած էր՝ քրիստոնէութեան զինանշանը՝ խաչը: Եւ, ով զիպուած, այս բոլորը տեղի կ'ունենային քրիստոնեայ աշ - խարհի աչքերուն առջեւ: Ամբողջ աշ- խարհը լուռ, հանդիսատեսի դերին մէջն էր հանդէպ Հայուն անհուն տա- ռապանքներուն, ծովածաւալ թշուա - ռութիւններուն, մարտիրոսութիւն - ներուն, հոգեվարքի գալարումներուն ու հոնդիւններուն:

Ամէն օր, ամէն կողմէ հազարաւոր գաղթական Հայերու նորանոր կարա- ւաններ կը հասնէին Հալէպ, անկէ Տէր Զօր երթալու համար: Տէր Զօրի անծայրածիր աւազուտքները կը ծած- կուէին աքսորականներու վրաններ - ով:

Թուրք բարձրաստիճան զինուորա - կաններէն սկսեալ՝ մինչեւ յետին [illegible], զինակցելով [illegible] հետ, կը սկսին կողոպտել իրենց դժբախտ զոհերը: Ու վա՜յ է եկեր անոր որ գեղանի աղջկան մը մայրն ըլլալու դժբախտութիւնն է ու- նեցեր: Այս գիշերը անոյ՝ մեծ ճիւաղ- ները՝ մտնելով վրաններու շարքերէն ներս, կ'առեւանգեն հայ մաքրամա - քուր կոյսերը, որպէսզի տանին զա - նոնք՝ իրենց «հարէմ»ին իբր զարդ:

Ահա բարձրաղաղակ օգնութեան կանչեր կը լսուին վրաններու մէջէն: Հայ մայր - առիւծին խելայեղ մռն - չիւնն է ան: Հայ մայրը՝ ամուր կը փաթթուի իր աչքի լոյս գեղանի հրեշ- տակին ուզող չի տար որ տանին զայն: Մէկ րոպէ յետոյ բիրերու հար - ուածներուն տակ, իր պատիւը պաշտ- պանողի մխիթարութեամբ, կը փակէ արդէն արիւն արցունքէն կուրացած աչքերը:

Ց. Գ. ՓՈՒՐՍԱԼԵԱՆ

(Շար.)

է ճամբոնի պահանջը եւ կ'ուզէ որ ըլլայ ներկայ համեմատութիւնը (5 — 5 — 3), 20 տա. հարիւրի ընդհ. չեզք մը կատարելով տարողութեանց վրայ։ Մեծն Բրիտանիան ալ այս կը - նաւային հակառակ է, այնպէս որ խորհրդաժողովը արդէն իսկ անելի մատնուած է, առանց հաշուելու ու - րիշ դժուարութիւններ։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՐԻՒՔՍԷԼ - ԼՈՆՏՈՆ ՕԴԱՆԱՒԸ մթնոլորտի բռնուելով, ջախջախուեցաւ Քրոյտընի մօտ (Լոնտոն)։ Տասներկու հոգի, վարիչ թէ ուղեւոր, մեռան ջարդուփշուր ըլլալով։ Օդանաւին կտորները մինչեւ 300 մեթր անդին նետուեցան։

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳԻՐ մը, Ուօլթըր Լիկէթ, որ վերջերս բուռն պայքար կը մղէր աւազակներու դէմ, Բոլշեվիզմի մէջ, տեղն ու տեղը սպաննուեցաւ, երբ տուն կ'վերադառնար կնոջը և տասը տարեկան աղջկանը հետ։

ԱՀԱԲԵԿՉԱԿԱՆ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆ մը երեւան հանուեցաւ Եուկոսլավիոյ մէջ։ Թերթերը կը գրեն թէ ուստաշական եւ Մակեդոնացի աշաբեկիչներ ծրագրեր էին սպաննել իշխանը։ Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան։

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ որոշեց ամէն միջոց գործադրել, որպէսզի նիւթա-ցոյցը քուէարկուի մինչեւ դեկտ. 31։ Մարտական կազմակերպութեանց լուծման օրէնքը Ծերակոյտին կողմէ պիտի քննուի յառաջիկայ երեքշաբթի օր։ Կ'ըսուի թէ մեծամասնութիւնը համաձայն է երեսփ. ժողովին քուէարկած բանաձեւին

"ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐԸ,,

Այս Կիրակի 15 Դեկտեմբեր 1935, կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30ին

Salle ERARD, 13, Rue du Mail (Métro: Bourse & Sentier)

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ **ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ** ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Ղեկավարութեամբ **Ս. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ**

Կը մասնակցին.— ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ, ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ, ԺՈՐԺ ՍԻՆԱՆԵԱՆ (ջութակ)։

Պիտի երգուին եւ նուագուին Հայաստանի եւ գաղութներու հայ 30 երգահաններու գործերը

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՄԵՐԳԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԿԻՍՈՎԻՆ ԲԱՐԵԿՈՒՌԱԾ է։

Փութացէք այժմէն ապահովել ձեր տոմսերը որոնց թիւը սահմանափակ է։ Կարելի է հայթայթել Հրանտ - Սամուէլ գրատունէն 51, Rue Mr. le Prince

Գիներ՝ Reservé 20, Orchestre 15, Fauteuil 10, Balcon 10 եւ 7.50 ֆր։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ դասախօսական ժողովը տեղի պիտի ունենայ այս Ուրբաթ երեկոյ (13 Դեկտ.), ժամը 8.30ին 32, Ave. des Gobelins-ի սրճարանի վերնայարկը։

Կը խօսի ընկեր **Խ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ**։

ՄԻԹԻՒ-ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Սրամ» ենթակոմիտէի ընկերահամախմբական ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին։

Կը խօսի ընկեր ԽՈՐԷՆ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ։

ՇԱՒԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկեր Կզեմէսի բնակարանը։ Կը հրաւիրուին նոր արձանագրուած ընկերները։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընկերահամախմբական դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այսօր Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

Կը խօսի՝ ընկեր ԽՈՐԷՆ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ։

ԱՐՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի մասնաճիւղին կողմէ

14 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ցալ տէ Նօսի մէջ, 81, Րիւ տը Փարի

նախագահութեամբ՝ Գ. ԽՈՍՐՈՎ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆի

Պիտի խօսի Գ. ՍԵՒՐԱԿ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ, բերնի առողջապահութեան եւ ակռաներու խնամքի մասին։

Պիտի ըլլան նաեւ երգ եւ արտասանութիւններ։

Մուտքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի մէկ ֆրանք։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկեր Բենիամինի եւ իր կնոջ՝ իրենց մօր եւ զոքանչին՝ Տիկին Ռ. Ցլլահվերտեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Սանասարեան Սանէրու Միութեան բոլոր անդամները, շատ կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար, անխտրապէս ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին, որ տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին ճիշդ դէմի սրճարանը։

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ

14 ԴԵԿՏ. ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ 21ԻՆ

Salle Gaveau, Salle Quatuor-ի ՄԷՋ

45, Rue de la Boëtie. Մեթրօ՝ **Miromesnil.**

կազմակերպուած՝ յայտնի երգիչներ Օր. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼԳԱՆԻ եւ M. G. Ben-Abab կողմէ, մասնակցութեամբ ջութակահար M. Marcel Stern-ի (Grand Prix de Rome) եւ M. V. Dyek (Prix de Rome) նուագախմբական վարիչ P. L. M.-ի։

Պիտի երգուին հայերէն, երրայերէն, ֆրէասպանիական, Թաթարական եւ սիոնիչ երգեր

կը հրաւիրուի հայ նուագասէր հասարակութիւնը։

Տոմսեր՝ 5 — 25 ֆրանք։

ԾԱՆՕԹ. - Թիւրիմացութեամբ երգահանդէսի Թուականը հրատարակուած է Երեքշաբթի թիւին մէջ. Դեկտ. 24 փոխանակ Դեկտ 14ի։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հեղուշ, Վահան եւ Վաչիկ Փափազեաններ խոր վշտով յայտնում են իրենց սիրելի մայրիկի եւ մեծ մայրիկի՝ ԵՂԻՍԱԲԷԹ Գ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆի մահը, որ տեղի է ունեցել Նոյեմբերի 22ին, Երեւանում։

« Յառաջ ». — Մեր սրտագին ցաւակցութիւնները այս դժբախտութեան առթիւ։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ընկեր ԳԵՂԵՑԻԿ ՑՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ յիշատակին

14 դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 17, rue Lavoisier, Թաչան։

Կը խօսի՝ ընկեր Ե. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Մուտք կը տրուի փափաքողներուն։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ ՍԷՕԼԷՋԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ «ՎԵՐԵԼՔ» Թատերախումբին կողմէ.

15 Դեկտ. կիրակի ցերեկ ժամը 3ին, Սեւրի ՊԼԵՒԿԹԱՃԼԵԱՆ սրահին մէջ

26, Rue Troyon, Sèvres — Métro: Pont de Sèvres.

կը ներկայացուի ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆի

ԱՒԵՐՈՒՄՆ ԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ (տրամ)

եւ ԵՐԵՔ ՔԱՋԵՐ վաւեւ-ա.

Մուտք՝ 10, 7 եւ 5 ֆրանք։

Տոմսերը կը ծախուի «Րիւ Տէֆանս» Պասմաճեանի, Զաւրիկեանի, Դաբաղեօղեանի մօտ եւ Միութեանս Դրադարանը՝ ամէն օր։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameme, PARIS (13)

Բանախօսութիւն եւ ցուցահանդէս

Վաղը, Հինգշաբթի, դեկտ. 12, ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ ՕՐ ՄԸ։

Օրուան բանախօսները պիտի ըլլան Վեր. Dr. P. Berrou, Action Chrétienne en Orient-ի տնօրէնը եւ Բոյր H. Bull, A.C.O.-ի միսիոնարուհին, որոնք տարիներէ ի վեր մեծ նուիրումով մը կը հոգան Հալէպի հայութեան թշուառ բեկորները, իրենց սէրն ու ծառայութիւնը մատուցանելով մեր կարօտ հայրենակիցներուն։ Վերջին ամիսներու ընթացքին անոնց՝ շնորհիւ 120 հայ ընտանիքներ իրենց տնակները շինելու տեղ եւ կարելիութիւն ստացան, Հալէպի գաղթակայաններու ենթարկուած ներկայ դժնդակ պարագաներուն մէջ. Հարիւրաւոր հայ ծնողներ եւ մանուկներ, հիւանդներ եւ անգործներ իրենց երախտաւորներն են։

Ա. Բանախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ ժամը 14.30ին. Նիւթը՝

«ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆՆԵՐՈՒՆ ՆԵՐԿԱՅ ՎԻՃԱԿԸ»

Բ. Բանախօսութիւնը՝ ժամը 20.30ին, նիւթը՝

«A.C.O.Ի ԳՈՐԾԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ՄԻՋԱԳԵՏՔԻ ՄԷՋ»

Այս բանախօսութեան ընթացքին ցոյց պիտի տրուին նաեւ հայկական կեանքն ու դժուարութիւնները ներկայացնող շատ հետաքրքրական լուսապատկերներ։

ՍՐԱՀԸ՝ 58, Rue MADAME (Métro Rennes եւ St. Placide) բաց է անընդհատ առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ 22։ Կը ցուցադրուին եւ կը վաճառուին ի նպաստ Սուրիոյ ծայրայեղ կարօտեալներուն հայկական գեղարուեստական ձեռագործներ։ Այսպէս միակ պատեհութիւն մը կը տրուի, հրաւիրեալ Ֆրանսայի բարեկամներու եւ փարիզահայութեան, թէ հիանալու հայ կիներու արուեստի նրբութեանց վրայ եւ թէ ընելու օգտակար եւ պատուական գնումներ տօն օրերու առթիւ ու մանաւանդ օժանդակելու կարօտ հայրենակիցներու, որոնք մոռցուելու չեն տօն օրերուն ...

Կը ցուցադրուին նաեւ հայ արուեստագէտ Գ. Ա. Միհիրեանի նկարներն ու գծագրութիւնները ու քանի մը այլ մէջքսոր հայ ձեռագիրներ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է, ԱՄԷՆ ՌՔ ՍԻՐՈՎ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻ։ Զ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (72)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Փ.

Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Իրաւ որ չեմ գիտեր, ըսաւ օր. Բոռդ Ռասըլ դաշոյնին նայելով. չնայեցայ. ընթրիքը պատրաստ էր եւ սենեակէս դուրս գալ...

— Շնորհակալ եմ, ըսաւ տեսուչ. նայեցաւ։

Վարանում կար անոր շարժումներուն մէջ. կարծես կ'ուզէր շարունակել իր հարցաքննութիւնը, սակայն օրիորդ Ռասըլ չսպասեց այլեւս ու անմիջապէս դուրս փախաւ.

— Ինչ ալ բարեկամս կնիկ է, գիտեմ տեսաւ ասպետանակ անոր եւ մեկէն նայելով... լաւ, ըսէք թէ անդին պատուհանին առջեւն է, այնպէս չէ՞, բժիշկ...

Իմ անդր քարտուղարն էր որ պատասխանեց.

— Այո, ձախ կողմի պատուհանին առջեւ...

— Եւ այդ պատուհանը բաց էր...

— Երկուքն ալ բաց էին...

— Շատ աղէկ, այդ մասին չերկարենք, ո եւ է մէկը — լաւ ուշադրութիւն ըրէք բժիշկ — ո եւ է մէկը կրնար իր ուզած ատեն վերցնել այդ դաշոյնը. երբ վերցուած ըլլալը բնաւ կարեւորութիւն չունի... Ես վաղ առտու կուգամ ընդհանուր տեսչութեան հետ, Գ. Բէյմընտ. մինչ այդ, պիտի պահեմ աշխատասենեակին բանալին. կ'ուզեմ որ զնդապետ Մէլրոզը ամէն բան եղած վիճակին մէջ տեսնէ. Նահանգին անդիի կողմը գացած է ճաշելու եւ կարծեմ գիշերը չպիտի վերադառնայ...

Տեսանք որ անիկա առաւ հողէ ծաղկամանը որուն վրայ դրուած էր դաշոյնը։

— Լաւ մը կը ծրարեմ զանիկա. շատ կարեւոր ապացոյց մըն է մեզի համար...

Մէկ երկու վայրկեան յետոյ քար — տուղարին հետ զնդամուղի սենեակէն դուրս ելանք։ Զգացի որ թեւս կը սեղմէր ու կը նայէր Փարքըրին, որ դարձեալ կը հարցաքննուէր տեսչական կողմէ։

— Ուրեմն կասկածելին Փարքը՞րն է. տեսչականապետին ըսա՞նք որ մեր մատներուն հետքը առնէ...

Երկու այցետոմս վերցուց սեղանին վրայէն, մեռաքսէ թաշկինակով մը սրբեց զանոնք, մէկը իրեն պահեց, իսկ միւսը տուաւ ինծի։ Ցետոյ ժպիտով մը երկուքը միասին յանձնեց տեսչականապետին։

— Ձեզի կը նուիրենք, ըսաւ. թիւ 1ը բժիշկ Շէփըրտն է, թիւ 2ը՝ ձեր խոնարհ ծառան։ Հազարապետին ալ կը առնենք վաղ առտու...

Երիտասարդները թեթեւ սիրտ կ'ունենան։ Իր բարեկամին ու պետին վայրագ սպանութիւնն անգամ մթագնած չէր Րէյմընտի զուարթ խառնուածքը, թերեւս այդպէս ալ պէտք է ըլլար, չեմ գիտեր. ես շատոնց կորսնցուցեր եմ զուարճանալու կարողութիւնս

Շատ ուշ էր երբ տուն վերադարձայ, յուսալով որ քոյրս արդէն պառկած կրնար ըլլալ։ Մտածումս ի զուր եղաւ։ Ինծի համար շոքոլա պատրաստեր էր եւ կը սպասէր։ Իրիկուան դէպքերու ամբողջ պատմութիւնը ըրի իրեն. ի հարկէ սպառնալիքով դրամ պահանջելու մասին բան մը չըսի, բայց նկարագրեցի սպանութեան ամբողջական պարագաները։

— Ոստիկանութիւնը Փարքըրին կը կասկածի, ըսի երբ նոյնակերպ բարձրանալի, որով կերեւի կան իրեն դէմ...

— Փարքը՞րն, կարմրացաւ լայն, պարապ խօսք, այդ ոստիկանապետը ապուշին մէկն է եղեր...

Փարքը՞րն, գնա բանը...

Այդ անորոշ յայտարարութենէն յետոյ պառկելու գացինք։

ԳԼՈՒԽ 7

ԴՐԱՑԻՍ ԱՐՀԵՍՏԸ

Յաջորդ առտուն աններելի անտարբերութեամբ վերջացուցի այցելութիւններս, թէեւ կարեւոր հիւանդներ ալ չունէի։ Վերադարձիս քոյրս մէջ դիմաւորեց զիս.

— Ֆլօրա Էքրօյտը այստեղ է. ըսաւ բրար անցած։

— Ի՞նչ...

Զարմանքս կեղծելու որքան կարելի էր։

Կ'ուզէ անպատճառ քեզ տեսնել. կէս ժամէ ի վեր հոս է...

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 13 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 13 Décembre 1935

1 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2986

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 45ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կարելի է համարձակօրէն ըսել, թէ աներեւակայելի է վեր-ջին կէս դարու հայութեան կեանքը առանց Հ. Յ. Դաշնակցու-թեան, որ իրականին մէջ եղաւ հայ ազգի նորագոյն պատմութի-ւն կիզակէտը: Չափազանցութիւն չէ երբեք, եթէ ըսենք, թէ աւելի քան հինգ դար օտար աշխարհակալներու ստրկական լուծին տակ կքած իր գոյութիւնը քարշ տուող հայ ժողովուրդը, որ վե-րածուած էր կրօնական համայնքի մը, գերազանցապէս Հ. Յ. Դաշնակցութեան կենսագործ ջանքերուն շնորհիւ դարձաւ ար-դիական իմաստով ազգ մը:

Ցայտնի է, որ մինչեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան երեւան գալը, հայութիւնը բաժնուած էր հատուածներու եւ բաժնուած էր ոչ միայն քաղաքական սահմաններով, այլեւ ազգային գիտակցու-թեան, կազմակերպութեան ու գաղափարական միութեան բացա-կայութեան հետեւանքով: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը առաջին եւ միակ քաղաքական կազմակերպութիւնն էր, որ ոչ միայն գաղա-փարով, այլ եւ գործով ու փորձով յաղթահարեց հայ ժողովուրդի մէջ եղած հատուածական բաժանումները, դաւանացական տա-րաձերձ ձգտումներն ու նախապաշարումները, իր ծոցին մէջ հա-ւասարապէս առաւ թէ թրքահայ եւ թէ ռուսահայ զանգուածները, զանոնք ու միացուց զանոնք ազգային մէկ գաղափարով, ազգա-յին մէկ նպատակով, ազգային մէկ դրօշակի տակ:

Եթէ չհաշուենք Հայ Առաքելական եկեղեցին, որ կրօնական կազմակերպութիւն մըն է միայն, մեր բոլոր քաղաքական կու-սակցութեանց մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութենէն զատ ոչ մէկը յաջողե-ցաւ դուրս գալ գաւառական կամ հատուածական սահմաններէն եւ իրապէս դառնալ համազգային ժողովրդական կազմակերպութիւն մը, միանգամայն հարազատ սահմանի երկու կողմն ալ գտնուող զանգուածներուն:

Արդարեւ, Արմենականները Վասպուրականի շրջանէն իսկ ան-դին չկրցան անցնիլ: Հնչակեանները կրցան որոշ ձգել Թուրքիոյ որոշ մասերու մէջ միայն, այն ալ կարճ ժամանակով: Ռամկա-վարները սկիզբէն մինչեւ այսօր եղան միայն գաղթային կու-սակցութիւն եւ խորթ մնացին Հայաստանի մայր ժողովուրդին: Համայնավարները միշտ ալ դուրսէն եկած եւ բանի ուժի վրայ յե-նած չնչին փոքրամասնութիւն մը եղան: Իսկ Սոցիալ-Դեմոկ-րատներն ու Սոցիալ-յեղափոխականներն ալ կովկասահայ մտա-ւորականներու նեղ շրջանակէն դուրս չկրցան գալ եւ երբեք չդար-ձան զանգուածային կուսակցութիւններ նոյն իսկ Կովկասի մէջ:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան գերազանցապէս կը պատկանի նաեւ հայ ժողովուրդը ռազմականացնելու պատիւը: Գաղտնիք չէ, որ օտար լուծի տակ դարեր շարունակ ստրուկի վիճակի մէջ ապրե-լով, հայ մարդը ոչ զէնք կը պահէր, ոչ զէնք կը սիրէր եւ ոչ ալ զէնք կը գործածէր: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ռազմական ոգի ներ-շնչեց հայ ժողովուրդին, հակայական քանակութեամբ զէնք դրաւ անոր ձեռքը, մարզեց ու վարժեցուց զայն զէնք կրելու եւ գործա-ծելու, արշաւանքներ կազմակերպեց կռուի եւ արեան մկրտու-թիւն տալով անոր, հերոսական դիմադրութիւններու մղեց, ա-ռաջնորդեց զայն թշնամիին դէմ, դիւցազնական հերոսներու ամ-բողջ սերունդ մը ստեղծեց ու անոնց օրինակով վարակեց ժողովր-դական զանգուածը: Մէկ խօսքով՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան աքան-չելի ճիգերուն շնորհիւ էր որ անարի, զէնքէ նոյնիսկ վախցող ստրուկ Հայը զանգուածօրէն դարձաւ ռազմունակ, արի ու ըմ-բոստ:

Փակագծի մէջ ըսենք, որ այս աշխատանքին մէջ Հնչակեան-ները միայն, այն ալ շատ համեստ չափով մը, օգնեցին Հ. Յ. Դաշ-նակցութեան, իսկ այսօր ալ անուղղակի կերպով կ'օգնեն համայ-նավարները:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ուրիշ մէկ կարեւոր ծառայութիւն ըրած է հայ ժողովուրդին, այն է՝ ներշնչած է անոր կարգապա-հութեան ոգին, սորվեցուցած է, վարժեցուցած է զայն կարգա-պահութեան, մէկ խօսքով՝ եղած է անոր համար (գէթ անոր մէկ կարեւոր մասին համար) կարգապահութեան դպրոց մը:

Օտարի բռնակալ իշխանութեան հլու հնազանդութեամբ են-թարկուող Հայը Հայուն հանդէպ անսանձ էր, անկարգապահ եւ ան-իշխանականօրէն անհատապաշտ: Հ. Յ. Դաշնակցութեան անդուլ ջանքերուն շնորհիւ դարձեալ հայ զանգուածը այդ տեսակէտով ալ հոգեբանական զգալի բարեփոխութեան մը ենթարկուեցաւ եւ դարձաւ առաջուընէ շատ աւելի կարգապահ:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մեծ չափերով զարգացուց հայ ժողո-վուրդին մէջ նաեւ զոհաբերութեան ոգին, որ այնքան կը պակ-սէր դարերու ստրկութեան հետեւանքով եսապաշտ դարձած Հա-յուն մէջ: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ոչ միայն զոհաբերութեան ոգի ներշնչեց հայ ժողովուրդին, ոչ միայն անդադար վարժեցուց զայն զոհաբերութեան, այլ եւ ինքը հանդիսացաւ աքանչելի կենդանի դպրոց մը զոհաբերութեան համար, որով բարոյական վերամկր-տութեան ենթարկեց թէ հայ զանգուածները եւ թէ հայ մտաւո-րականութիւնը:

(Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի)

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԿԸ ՔՆՆԷ ԱՆԳԼԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԸ

Եթովպիոյ բուռն բողոքը

Ի՞ՆՉ ԴԻՐՔ ՊԻՏԻ ԲՌՆԷ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Իտալական կառավարութիւնը հե-տեւեալ գեկոյցը հրատարակեց դեկտ. 11ին.— Այսօր ժամը 5ին կառավա-րութեան պետը ունկնդրութեան ըն-դունեց Ֆրանսական դեսպանը, իսկ ժամը 5.30ին անգլիականը, որոնք յանձնեցին Փարիզի առաջարկներուն պատճէնները Կառավարութեան պե-տը յայտարարեց երկու դեսպաննե-րուն թէ կը գնահատէ անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց գործակցութեան ջանքերը խաղաղա-կան վէճին առթիւ եւ թէ ի-րեն կը վերապահէ քննել ներկայաց-ուած առաջարկները:

Հակառակ տիրող վերապահու-թեան, իրազեկ շրջանակներ լաւատես են արդիւնքի մասին: Ամէն պարա-գայի մէջ, բոլոր երեւոյթները կը ցուցնեն թէ Մուսոլինի այդ առա-ջարկները պիտի ընդունի գոնէ իբրեւ հիմ բանակցութեանց, որ կրնան շատ երկար տեւել: Հաւանական է որ բա-ցատրութիւն պահանջէ կարգ մը կէ-տերու մասին, եւ կարեւոր վերապա-հումները ներկայացնէ, բայց ամբողջ ծրագիրը բանաւոր կը համարուի:

Շատ բան կախում ունի նաեւ Ազ-գերու Դաշնակցութեան բռնելիք դիր-քէն: Պ. Իտըն, Անգլիոյ լիազօրը եւ Պ. Լավալ ծրագիրը հասան չորեքշաբթի առաւօտ, միեւնոյն ճեպընթացով: Լոն-տոնի թերթերը կը գրեն թէ Պ. Իտընի հրահանգուած է չընդդիմանալ Փարիզի ծրագրին ընդունելութեան համար, այլ պարզապէս ազատ ձգել Ազգաժո-ղովը եւ Եթովպիան, ընդունելու կամ մերժելու համար: Լոնտոնէն մեկնելէ առաջ, Պ. Իտըն ժամանակցեցաւ դահ-լիճի կարեւոր մէկ նիստին, եւ այս մասին վերջնական հրահանգները տրուեցան իրեն: Այս առթիւ քննուե-ցաւ նաեւ քարիւղի արգելքի խնդիրը, որ կրնայ յետաձգուիլ:

Պ. Լավալ միշտ լաւատես է: Իր կարծիքով, Մուսոլինի պիտի ընդունի Փարիզի առաջարկները, եւ հետեւա-բար կարելի պիտի ըլլայ յետաձգել քարիւղի արգելքը եւ ուրիշ պատժա-կան անօրինութիւններ: Մինչեւ իսկ կարծողներ կան թէ Ֆրանսայի վար-չապետը պիտի առաջարկէ դադրեցնել գործադրուած անօրինութիւնները, որպէսզի մթնոլորտը աւելի պայծա-ռանայ: Պ. Լավալ այս առաջարկը պիտի ներկայացնէ, երբ Իտալիա ըն-դունի եւ Եթովպիա մերժէ Փարիզի պայմանները: Կ'ըսուի թէ այս խըն-դիրը քննուած է Ֆրանսական դահ-լիճի երեքշաբթի օրուան ժողովին մէջ: Պատասխանելով Պ. Էռիոյի մէկ հարցումին, Լավալ յայտարարած է թէ այլեւս անհնար է շարունակել պատժական անօրինութիւնները, եթէ Եթովպիա մերժէ նկատի առնել Փա-րիզի մէջ մշակուած ծրագիրը: Էռիօ ընդդիմացած է այս տեսակէտին, միեւնոյն առեն դիտել տալով որ Փա-րիզի ծրագիրը չի համապատասխա-ներ Ազգերու Դաշնակցութեան սկզբ-բունքներուն եւ չեզոքացած նախա-պատուութիւն մը կուտայ նախայար-ձակ պետութեան:

Անգլօ-ֆրանսական ծրագիրը ար-քայից արքային ալ հաղորդուած ըլ-լալով, Փարիզի Հապէշական դեսպա-նը անմիջապէս գեկոյց մը հրատա-րակեց, հետեւեալ բովանդակու-թեամբ.—

Եթովպիա զոհ գնաց անարդար յարձակման մը, որ հանդիսաւորա-պէս եւ միաձայնութեամբ դատա-պարտուեցաւ Ա. Դ. Խորհուրդին եւ ընդհ. ժողովին կողմէ: Այս պարա-գաներուն մէջ, եթովպական կառա-վարութիւնը վճռապէս որոշած է մերժել որ եւ է առաջարկ որ, ուղ-ղակի կամ անուղղակի, պարգեւ մը կ'ընծայէ նախայարձակ պետութեան, կ'անտեսէ Ազգաժողովին հռչակած հիմնական սկզբունքները, մասնաւո-րապէս Եթովպիոյ հողային ամբող-ջութեան եւ քաղաքական անկախու-թեան սկզբունքը, եւ կը ձգտի ճնշում բանեցնել տկար կառավարութեան մը վրայ եւ զայն հպատակեցնել զօրաւոր կառավարութեան մը, որ միշտ կը կրկնէ թէ իր յաղթանակը պիտի ա-պահովէ բռնի ուժով, Ազգերու Դաշ-նակցութեան հետ, առանց անոր կամ հակառակ անոր:

*** Հռոմէն կը հաղորդեն թէ Ի-տալիա պատուիրակ չպիտի ղրկէ Ազ-գերու Դաշնակցութեան յանձնա-խումբերու ժողովին համար: Այս չի նշանակեր թէ յառաջիկային պատ-ուիրակութիւն մը չպիտի ղրկուի, երբ առաջարկուած պայմանները ընդուն-ուին Ժընեւի, Մուսոլինիի եւ Նէ-կիւսին կողմէ: Հռոմի մէջ շատ ալ կարեւորութիւն չեն տար Եթովպիոյ բռնելիք դիրքին, քանի որ Անգլիան ուղղութիւն կուտայ անոր:

Ինչո՞ւ ընդհատուած են գործողութիւնները

Վերջին լուրերու համաձայն, ռազ-մական թուլութիւն մը կը տիրէ զին-ուորական հակատին վրայ, երկու կողմէն ալ: Մարաջախտ Պատոլյիօ դեկտեմբեր 11ին խօսելով այս մա-սին, հետեւեալ բացատրութիւնները հաղորդեց թղթակիցներու.— Պէտք է նկատի ունենալ որ պարտաւոր ենք 150,000 զինուոր կերակրել եւ կա-տարեալ վիճակի մէջ պահել: Առ այժմ ընդհատած ենք գործողութիւն-ները, որպէսզի կարենանք պարէնա-ւորման գիծեր հաստատել, յաջորդ յառաջխաղացութենէն առաջ:

Եւրոպական թերթերու թղթակից-ները կը հեռագրեն թէ Իտալացիները ճամբաներ կը շինեն փութով պնդու-թեամբ, նոյնիսկ զինուորներ բանե-ցնելով բանուորներուն եւ ընկեր-ներուն հետ: Ասմարայէն մինչեւ Առիկ-րատ եւ մինչեւ Մաքալէ հազարաւոր բանուորներ ճամբայ կը շինեն:

*** Կը հաստատուի թէ հապէշական հրոսախումբեր յաջողած են սողոսկիլ իտալական գիծերուն մէջ: Իտալացի-ները կ'աշխատին մաքրել զանոնք:

*** Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ 300,000 տակառ քարիւղ ճամբայ պիտի հանուի Թէքսասէն, այս շաբ-թու, Իտալիոյ համար:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԸ

Միացեալ ճակատ Մեծն Բրիտանիոյ դէմ

Նէսիմ փաշայի դահլիճը դեկտեմ-բեր 11ին ժողով գումարելով, որոշեց հրաժարիլ, իբրեւ հետեւանք բրիտա-նական մարզպանին հետ կատարուած տեսակցութեան մը: Վարչապետը ինք ներկայացած եւ հաղիւ տասը վայր-կեան տեսակցած էր 1923ի սահմանա-դրութեան վերահաստատման մասին: Մարզպանը բացարձակապէս յայտա-րարեց թէ բրիտանական կառավա-րութիւնը հակառակ է 1923ի սահմա-նադրութեան վերահաստատման: Եւ որովհետեւ Եգիպտոսի բոլոր քաղա-քական կուսակցութիւնները միացեալ ճակատ կազմած են այդ սահմանա-դրութեան վերահաստատման հա-

(Շար.ը կարդալ Գ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՊԷՇՆԵՐԸ ԵՒ ... ՄԵՆՔ

Տիեզերակա՜ն ժողովուրդ ենք:
Եթէ մէկը առեղ մը խօթէ Հօնօլու-լու կղզիին բնակիչներէն մէկուն մի-տին մէջ, առեղին ցաւը կը զգայ նախ ... Հայը:

Այդպէս մտածեցի, երբ կարդացի, որ Լէնինականի մէջ Հոկտեմբեր 30ը «քաղաքական օր» է յայտարարուեր եւ երջանիկ Լէնինականի բոլոր կազ-մակերպութիւնները ոտքի քաներ են իտալեւիտալէշական պատերազմը:

«Խորհ. Հայաստան» կը գրէ որ նման «քաղաքական օրեր» կազմա-կերպուեր են նաեւ Դուզքենտի եւ Ղարաքիլիսայի մէջ:

Կ'երեւակայեմ.— Անշուշտ բանա-խօսները այսպէս ներկայացուցին կա-ցութիւնը.—

Իտալական «իմպերիալիզմ»ը գիշա-կեր երախը բացած՝ յարձակում կը գործէ Հապէշիստանի աշխատաւորու-թեան վրայ.— Անկցի՛ փաշիզմը:

Եւ մեր խեղճ գիւղացիները, որոնց մէջ «բազմաթիւ կանայք», «անկցի փաշիզմը» յանկերգած են անպայ-ման, առանց համարձակելու հարցնել թէ ո՞վ են այդ Հապէշները, ո՞ւր կը բնակին: Իտալիոյ անունը լսած են ապահովաբար, բայց սա Հապէշնե՞-րը,— մեր «խորհրդային» նազուր-ներուն, Ուլկուրներուն նման ո՞ր բուսած են արդեօք:

Անշուշտ չէի կրնար սպասել, որ մէկը ըսէր այսպէս.—

Ընկեր խորհրդային,

Եթէ Հապէշներուն ազատութեամբ եւ անկախութեամբ այդքան կը հե-տաքրքրուիք, ինչո՞ւ քիչ մը չէք քա-շեր սա ձեր Մոսկովեան բաբը եւ չեկիստները Հայաստան աշխարհէն, — մենք Հապէշներէ՞ն ալ վար ենք:

Ցաւալին հոդ չէ միայն,— այստեղ ալ, արտասահմանի մէջ, մտաւորա-կաններ ունինք որ գիշերները չեն կըր-նար քնանալ ու կրտսերային այն օրէն ի վեր, որ Իտալիա ոտք դրած է Ե-թովպիայէն ներս:

Առանք ալ «փաշիզմ»ին կը նայեն, «իմպերիալիզմ»ին դէմ նիզակ կը ճօճեն ու կ'ողբան անմեղ Հապէշնե-րը, Տամֆալիները, Սոմալիները:

Ափսո՜ս:

Երբեք պիտի չգիտնա՞նք մեր ցաւովն զբաղիլ: Մենք քաղաքական դա՞ս կը խնտացնենք թէ քրիստոնէական խիղճի քննութիւն կը կատարենք:

ԱՆԳԼ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՆԱՒԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ
(Մէջտեղը՝ վարչապետ ՊՕԼՏՈՒԻՆ)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ղազար Վէմեան (Մարսէյլ)	50
Դեկտեմբեր 11ի գումարը	413
Ընդհ. գումար՝	463

Մե՞նք,— մենք ալ իրաւազրկուած ենք, չէ՞: Լաւ, այն առեն դա՛ք պար-տաւոր էք ամէն բան չափել ու կշռել մեր դատով: Խիղճի տկարութիւն է, կ'ըսէ Կորֆի, եւ լաւ է որ ձեր խիղճը թարթափէ միայն մեր քաղաքական դա-տի ասպարէզին մէջ, զերծ եսամոլու-կան, զգացական ամմաքրութիւննե-րէ:

Մէկ պետութիւն միայն մտահոգու-թիւն կը պատճառէ մեր դատին թշնա-մին, եւ այդ պետութիւնը,—Իտա-լիան,— որ, հակառակ մեր ցանկու-թեան, մեր դատին հետ որ եւ է կապ չունեցող երկրի մը մէջ կը սպառէ տասը տարիէ ի վեր ամբարուած ու-ժերը, երբ կը տկարանայ, Միջերկ-րականի մէջ կը զօրանայ մեր թշնա-մին:

Ահա թէ ինչո՛ւ չեմ հետաքրքրուիր, ընկերվարութիւն կամ քրիստոնէու-թիւն հոլովելով, թէ ո՞վ ի՞նչ կը կորսնցնէ մեր հորիզոնէն անդին՝ երբ Իտալիան կը մնայ այնքան զօրաւոր, որ չի քնանար Թուրքը: Մեր «քաղա-քական օր»ը չի ճանչնար Հապէշ կամ Սոմալի, այլ միայն Թուրքիա:

ԱՐԱՋ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

1936 ՏԱՐԵՄՈՒՏԻՆ ԱՌԹԻՒ

1935 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1936 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31

ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴ Կ'ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻՆ ՏԱՐԵ-ԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ԵՒ ԿԱՄ ԿԸ ՆՈՐՈ-ԳԵՆ ԻՐԵՆՑ ԲԱԺԱՆԵԳԻՆԸ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԻԲՐԵՒ ՊԱՐԳԵՒ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԻՐՔԵՐ, ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ՎՃԱՐՄԱՆ:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ ԲԱԺՆՈՒԱԾ Է ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՒ ԵՌԱՄ-ՍԵԱՅ ԳԼՈՒԽՆԵՐՈՒ, ԵՒ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԵՆ ԸՆՏՐԵԼՈՒ ԻՐԵՆՑ ՆԱԽԸՆՏՐԱԾ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ:

ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԾԱԽՔԸ ՄԵՐ ՎՐԱՅ, ԲԱՑԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԷՆ:

Տարեկան բաժանորդները (կանխիկ) կրնան ընտրել հետեւեալ գիրքերէն մէկը.—

1. ՎԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ, Օ. Մխիթարեան (25 ֆրանք): 2. ՎԻՇԱՏՈՒՄ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ, Տիկին Հայաստան Գէորգեան (15 ֆրանք). 3. ԼԵՌՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ, Կ. Սասունի (15 ֆրանք): 4. ՀԱՅ-ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱ-ՐՈՒՄՆԵՐԸ, Ա. Գիւլխանդանեան (15 ֆրանք): 5. ԱՆՁՐԵՒ, Համաստեղ, 15 ֆրանք): 6. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, Շ. Նարդունի (15 ֆրանք): 7. ԿԱՍԻԱՆԻ, վէպ Բիւզանդական կեանքէ, (20 ֆրանք): 8. ՀՈՂԻՆ ԵՐԳԸ, Դ. Վարուժանի (25 ֆրանք): 9. ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ, Ն. Պէշիկթաշլեանի (15 ֆրանք): 10. ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ, (30 ֆրանք):

ՅԱՋՈՐԴՈՎ՝ ՈՒՐԻՇ ՀԱՏՈՐՆԵՐ, ԻՆՉՊԷՍ ԵՒ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՒ ԵՌԱՄ-ՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՅԱՏԿԱՑՈՒԱԾ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐԸ:

ՀԻՆԳ ՌՈՒՍ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐ ձեր-բակալուեցան Գելկրատի մէջ, իբրեւ մեղսակից դաւադրութեան մը. Կա-լանաւորներէն մէկը 18 տարեկան աղ-ջիկ մըն է, դաւակը ազնուական ըն-տանիքի մը: Ձերբակալուած է նաեւ իր նշանածը.— Այս առթիւ կառա-վարութիւնը կը յայտարարէ թէ դա-ւադրութիւնը կապ չունի խնամակալ իշխանին սպանութեան հետ, այլ թէ տարր անհատներ, մեծ մասով օտար, կը ջանային գաղտնի տեղեկութիւն-ներ քաղել ռուս տարագիրներու կազ-մակերպութեանց մասին, ի հաշիւ օ-տար պետութեան մը: Բոլորն ալ ձերբակալուած են:

ԱՀՌԵԼԻ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐ պատահե-ցան Յունաստանի շատ մը նահանգ-ներուն մէջ: Հաղորդակցութիւնները խզուեցան մասնաւորապէս Մակեդո-նիոյ մէջ: Եւրոպական ճեպընթացը կէս ճամբան մնաց:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ գիները անդադար կ'աւելնան եւ ամէն մարդ ապրանք կը գնէ, դրամը ար-ժեզրկուած ըլլալով թէ կառավարու-թիւնը նոր դրամ պիտի հանէ: Ժողո-վուրդը պաշարած է թէ «Տորգսին»ի եւ թէ մասնաւոր խանութները, հա-կառակ գիներու արտակարգ յաւել-ման:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

Եթովպիա դարերէ ի վեր պահած է աւատապետական կազմը: Ամհարա ցեղը հետզհետէ տիրած է միւսներուն եւ ստրկացուցած զանոնք: Ամհարային համար միւս ցեղերը ստորին արարածներ են եւ պարտաւոր են ծառայել տիրող ցեղին.

Ցեղն ինքն իր մէջ դասակարգեր ունի, աստիճանաւորումներ ունի: Իւրաքանչիւր անհատ իր տիրոջին համեմատ զգեստ պիտի հագնի եւ պիտի թամբէ ձին կամ ջորին, բայց որ եւ է անհատ կրնայ բարձրանալ մինչեւ զօրավարի կամ նախարարի աստիճանին.

Վարչական, զինուորական, դատական պաշտօնները միացած են նոյն անհատին վրայ: Ամէնէն վերը կը գտնուի Նեկուսա Նեկասին (Թագաւոր Թագաւորաց), որ միապետ, ընդհ. հրամանատար եւ առաջին դատաւորն է.

Իրմէ յետոյ կուգայ ռասը, յետոյ տէճազմաճը կամ կառավարիչը, իւրաքանչիւրը իր աւատին մէջ կեդրոնացնելով կառավարչի, հրամանատարի, դատաւորի պաշտօնները:

Գաւառը կը բաժնուի գաւառակներու, որոնց կառավարիչները նոյն պաշտօններն ունին եւ կը նշանակուին կառավարիչներէն: Գաւառակներն ալ ունին ստորաբաժանումներ մինչեւ քանի մը ընտանիքնոց գիւղակը, որուն կառավարիչն է շումը (պետ):

Իշխանութիւնները կը տրուին վերէն վար: Թագաւորը կ'ըսէ ընտրեալին.— «Այս գաւառին կառավարչութիւնը կուտամ քեզի, գնա՛, կե՛ր այդ գաւառը»: Արդարեւ իւրաքանչիւրը կ'երթայ ուտելու գաւառը, կը կառավարէ զայն ինքնիշխան:

Տուրքերը կը գանձուին եւ կը ղրկուին վարէն վեր: 10էն 15 զինուոր ունեցող տանուտէր, որ տեղին դատաւորն ու կառավարիչն է միանգամայն, տուներէն կը գանձէ տուրքերը պէտք եղածը վար կը դնէ եւ մնացածը կը ղրկէ իրմէ անմիջապէս վեր գտնուող դատաւոր-զինուորական կառավարիչին: Այսպէս տուրքերը կը հասնին մինչեւ Արքային: Երբ դրամը պակսի կեդրոնին մէջ, հրահանգ կը տրուի կառավարիչներուն տուրքեր հաւաքելու: Պատեհ առիթ մըն է հրահանգը՝ կեղեքելու համար թշուառ գիւղացին:

Երկիրը բաժնուած է բնականօրէն բազմաթիւ գաւառներու: Քրիստոնեայ գաւառներ՝ Շօա, Կոճում, Թիկրէ, իսլամ գաւառներ՝ Հարրար, Օկատէն, Ճիմմա, Տանքալի: Ամբողջավին կեդրոնացեալ գաւառ մըն է Սիդամօն, որուն կառավարիչը կը մնայ 30 տարիներէ ի վեր:

Կայսրութիւնը ժառանգական է, բայց անցեալին մէջ անդրանիկին չէր մնար թագը: Իշխող ընտանիքին անդամները կը փակուէին Ամպա տեղին վրայ շինուած դղեակին մէջ ուրկէ դուրս չէին կրնար ելլել: Երբ կայսրը մեռնէր, մեծաւորները կ'երթային Ամպա եւ մէկը կայսր ընտրելով կը բերէին մայրաքաղաք: Բանտէն գահին կ'անցնէր առանց ծանօթ ըլլալու վարչական գործերուն: Արդէն մեծաւորներն կ'ընտրէին փափկոտները, տգէտները

Շարլ Միշէլ Փրանսացին «Դէպի Ֆաշօտա» գործին մէջ կը գրէր ժամանակին (1897).— Կայսեր հրամանը լիճի մը մէջ նետուած քարի մը կը նմանի, մօտը խոշոր ալիքներ կան, հեռուն հազիւ շարժում կայ»: Այսօր նոյնն է իրողութիւնը: Կեդրոնի հրամանը՝ հազիւ լսելի է գաւառներու անկիւնը:

Մենելիք կ'արտօնէ Եւրոպացի մը Ցանա լիճն այցելելու: Ճամբորդը կը հասնի հոն, բայց նահանգին կառավարիչն ու ժողովուրդը կ'ընդդիմանան: Եւրոպացին ետ կը դառնայ եւ կը գանգատի: Կայսրը կը պատասխանէ.— Իմ արտօնագիրս մինչեւ լիճ երթալու համար էր, բայց ոչ թէ լիճին վրայ ալ նաւարկելու »:

Երկու տարի առաջ կեդրոնէն գաւառ կը ղրկուի Աւստրալիացի հանքաբան մը՝ պղինձի հանքերու մէջ պեղումներ կատարելու համար: Բայց շրջանին պետը կ'ըսէ.— Ձեր անցագիրը մինչեւ հոս գալու համար է եւ ոչ թէ պեղումներ կատարելու համար: Նոր դիմում կ'ըլլայ Ատտիս—Ապէպա եւ երեք ամիս յետոյ արտօնութիւնը կուգայ: Հանքաբանը կը պեղէ եւ քանի մը կտորներ գտնելով՝ վրանը կը տանի: Սակա՛յն կառավարիչ վրայ կը հասնի.— Պեղելու արտօնութիւն ունիս, բայց ոչ քննելու: Եւ կը խլէ հանքին կտորները: Մարդը կը մեկնի յուսահատ:

Վարչական դժուարութեան պատճառներէն մէկն է ճամբաներու չգոյութիւնը: Երկաթուղիի միակ գիծ մը կայ Ճիպութիէն Ապէպա, խճուղի մը Ջէյլա-Ճիճիկա-Հարրար, ճամբայ մը միայն Գամպելա-Ճիպութու Կոբէ: Իտալացիները ուզեցին ճամբաներ շինել Էրիթրէէն Կոնտար եւ եւ Ասապէն Տէսիէ, բայց կասկածոտ կառավարութիւնը մերժեց առաջարկը:

Միապետ մը եւ աւատապետ մըն է կայսրը, միապետ ու աւատապետ են բոլոր կառավարիչները: Երբ կայսրը հզօր է, ամէն աւատապետ կը հնազանդի, երբ տկար է, ամէնուն ենթակայ է: Տարիներէ ի վեր Մենելիք ու Մաքոննէն ջանացին ուժեղացնել կայսերական իշխանութիւնը: Մենելիք հանճարեղ գաղափարն ունեցաւ մայրաքաղաք մը հաստատելու:

Եթովպիան հին ժամանակներէ ի վեր հաստատուն մայրաքաղաք մը չէ ունեցած: Փոխադրութեան միջոցներէ զուրկ ըլլալով եւ փայտի անհրաժեշտութեան պատճառով փոխադրուած է հոն, ուր առատ փայտ կայ: Հետզհետէ եղած է Մաքալէ, Կոնտար, Անքոպրր, Ընթոթօ եւ Ատտիս-Ապէպա.

Ափէնարրի գլուխին համեմատ մայրաքաղաքը պետութեան ուղեղն է, անկէ կը մեկնին բոլոր գիւղերը— ճամբաները— դէպի մակերեւոյթ, դէպի սահմանները, գործարանաւորութեան ամէն կողմ շարժում եւ կեանք սփռելու համար: Այդ վայրը բնականօրէն առեւտրական ուղիներու հանգոյց ըլլալու է, որպէսզի տեւէ: Արուեստական մայրաքաղաք մը կ'անհետանայ պետութեան հետ, եթէ առեւտրական հիմ չունի: Նինուէ, Բաբելոն եւ Տիգրանակերտ աւերակներ են վաղուց: Լոնտոն, Փարիզ, Քոբէնհակ, Բիւզանդիոն առեւտրական հանգոյցներու վրայ հաստատուած բնական մայրաքաղաքներ են: Գերման աշխարհագէտը, Ռացէլ, կը կարծէր որ աշխարհագրական կեդրոն մը բնական մայրաքաղաք մըն է, պետութեան կեդրոնացման տեղը: Մատրիտ ակնառու օրինակ մըն է կեդրոնական կառավարութեան մը, հիմնուած անապատի մը մէջ, Թերակղզիի մը մէջտեղը: Փիլիպպոս Բ. վերջնականապէս հոն հաստատեց դահը՝ ներքին շարժումները զսպելու համար: Նպատակը չարդարացուց աշխատանքը եւ մինչեւ այսօր կեդրոնախոյս շարժումներ պակաս չեն: Մատրիտ առողջ մայրաքաղաք մը չէ:

Երբ 1790ին Մ. Նահանգներու խորհրդարանը որոշեց մայրաքաղաք մը հիմնելու, առաջարկով, 13 նահանգներ կային Ատլանտեանի եզերքը: Նոր պետութեան մայրաքաղաքն ըլլալու էր Ն. Եորք, կեդրոնը առեւտուրի եւ պետութեան: Հարաւի ներկայացուցիչներ պիտի չուզէին աւելի հեռու տեղ մը երթալ գումարուելու, ուստի դաշնակցային քաղաքը հաստատեցին Փոթոմաքի եզերքը: Կարեւոր դեր ունեցող մայրաքաղաքներ արտակեդրոն են, հիմնուած ամէնէն վտանգաւոր տեղերը հոնկէ դիւրաւ հսկելու համար, ինչպէս անցեալին մէջ Փեթրոկրատ, Բիւզանդիոն, Թորինօ:

Մենելիք ըմբռնելով մայրաքաղաքին կարեւորութիւնը, իբրեւ ներքին յարակցութիւնը պահող օղակ, հիմնեց Ատտիս-Ապէպան (Նոր Ծաղիկ): Աւելցնելու համար մայրաքաղաքին արժէքը եւ ծովուն վրայ ելք մը ունենալու համար, պահանջեց Ճիպութի-Ապէպա գիծը: Դիւանագիտական յարաբերութիւններ մշակելով օտար պետութիւններու հետ՝ բարձրացուց կայսրութեան վարկը: Զսպեց արտակեդրոն շարժումները, բայց վարչական որոշ ձեւ մը չկրցաւ հաստատել, որովհետեւ մէկ գաւառէն միւսը հրահանգ մը փոխանցելու համար ամիսներ պէտք էր: Ճամբան վարչական գործը կը դիւրացնէ, երկաթուղին գաւառները կը մօտեցնէ, իշխանութիւնը կեդրոնացնելու կը նպաստէ:

Ներկայ կայսրը յենլով եկեղեցիին հզօր ազդեցութեան վրայ, օժանդակ ունենալով Եզէկէն, ձեռք առաւ երկրին ղեկը: Տակաւին գահաժառանգ՝ կրցաւ Եթովպիան ընդունիլ տալ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ (28 սեպտեմբեր 1923) Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ օժանդակութեամբ, հակառակ Անգլիոյ, Նորվեկիոյ եւ Աւստրալիոյ ընդդիմութեան:

Գահաժառանգը զօրացուց դիրքը եւ շնորհիւ ընտանեկան համբաւին՝ հոչակուեցաւ կայսր: Միւս ազգերու կարգին հաւասար ըլլալու գաղափարը խրոխտութիւն ներշնչեց տիրող ցեղին, որ աւելի արհամարհեց ստրուկ ցեղերը եւ աւելի զօրացուց օտարատեցութիւնը:

Վարչական բարենորոգումներու համար հրաւիրուեցան խորհրդականներ: Ոստիկանական կազմակերպութիւնը յանձնուեցաւ Պելճերու: Կայսրը հրաւիրեց անձնական խորհրդականներ, իրաւական՝ Զուիցերիացին Ժագ Օպերսոն, զինուորական՝ Շուէտացին Վիրգին, ներքին գործերու՝ Անգլիացին Ֆրէնք Ալպըրթ, ելմտական՝ Ամերիկացին Քոլսըն: Իւրաքանչիւրը կը ստանայ խոշոր ամսական, պզտիկ գործերու համար: Տակաւին նոր սկսած պալատին ու պետութեան պիտանին բաժնել իրարմէ:

Վարչական մեքենային իւղն է դրամը, որ կը պակսի դժբախտաբար: Գահակալութեան մեծաշուք հանդէսը, օտար իշխաններու մեծածախս ընդունելութիւնները, տնտեսական տագնապը, ճերմակներու համար ներածուած պերճանքի նիւթերու յաւելումը խանգարած են պետութեան ապրանքի ելեւմուտքը: Իսկ պատերազմը պիտի ենթարկէ կայսրութեան վարիչները կացութեան մը, որուն ելքն անկարելի է նախատեսել:

ՀԵԹՈՒՄ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԵՒ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 15ԱՄԵԱԿԸ

Մոսկուայի «Իզվեստիա» եւ «Պրաւդա» թերթերը իրենց նոյեմբեր 28ի եւ 29ի թիւերը նուիրած են Հայաստանի խորհրդայնացման 15ամեակին: Կեդրոնական տեղը կը բռնէ «Հայաստանի աշխատաւորներու նամակը Ստալինին».

Այս նամակին մէջ մանրամասնօրէն նկարագրուած է Հայաստանի տնտեսական եւ մշակութային վերելքը:

Գլխաւոր կէտերը կը կազմեն.

ա) Հայաստանի ոռոգուած հողերու տարածութիւնը 62 հազար հեկտարէն բարձրացած է 154 հազարի:

բ) Մեծ թափով առաջ կ'երթան արդիւնաբերութիւնը, բամպակի մշակութիւնը.

գ) Բոլոր տեսակի անասուններու քանակի յաւելումը:

դ) Կոլխոզներու զարգացումը եւ ելեկտրակայաններ:

ե) Համալսարանի, արհեստագիտական բարձրագոյն վարժարաններու, թատրոնի, թանգարաններու գործունէութիւնը (ըստ այս տեղեկութեանց Հայաստանի մէջ կան՝ 1147 նախակրթարաններ եւ միջնակարգ դպրոցներ (213,500 աշակերտ), 47 տեխնիկում եւ բանուորներու յատուկ ֆաքիւլթէներ (բանֆակ) - 10,— 228 ուսանող): Յատկապէս կը շեշտուի թէ «Դաշնակներու օրով Հայաստանի մէջ չկար ոչ մի բարձրագոյն դպրոց (Հայաստանի առաջին համալսարանը բացուած է հանրապետական կառավարութեան օրով)· այսօրուան Հայաստանի մէջ կան 13 բարձրագոյն դպրոցներ 7,200 ուսանողներով: Նամակին մէջ յիշուած են նաեւ տասնեակ «հարուածայիններ», որոնք իրենց կատարած աշխատանքներով օրինակ կը հանդիսանան իրենց ընկեր բանուորներու եւ կոլխոզնիկներու: Ասոնցմէ երկուքին նկարները (հանքագործ Գալեան եւ կոլխոզնիկ գեղջկուհի Թովմասեան) զետեղուած են «Պրաւդա»ի առաջին էջին վրայ, «ընկերակցութեամբ» Խ. Հայաստանի վարիչներ՝ Ա. Խանջեանի, Մարտիկեանի եւ Գուլոյեանի:

Ամբողջ նամակը կազմուած է խիստ տօնական ոճով եւ աւելի կը նմանի արքաներու ուղղուած աղերսագիր—զեկուցումներուն: Դիմումն ալ «Յաւէր պաշտպանի» է, «դուցով»: Օրինակ նամակը կը սկսի հետեւեալ տողերով. — «Այս տօնական օրերուն մենք բուռն ցանկութեամբ կը տոչորուենք գրելու քեզ, մեր սիրելի առաջնորդ, մեր բարեկամ, մեր ուսուցիչ եւն.»:

Նամակին մէջ կան նաեւ հետեւեալ տողերը.— «Ո՞վ արդեօք ուրիշ մը ամբողջ աշխարհի վրայ որ քաջէ լաւ իմանայ թէ ինչ էր մինչեւ յեղափոխութիւնը աւերակ ծով դարձած Հայաստանը: Դառն հեգնութիւն մը չէ՞ն կազմեր այս տողերը Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի հասցէին:

Արդարեւ, Ստալինը եւ իր նմանները լաւ գիտեն թէ ի՞նչպէս Հայաստանը դարձաւ աւերակ ծով, իրենց իսկ ձեռքով.

Ու հասարակ բոլոր յօդուածագիրներն ու խմբագրականները յատկապէս կը շեշտեն Ստալինի «մարգարէութիւնը» (մանաւանդ Աղասի Խանճեանը իր յօդուածին մէջ) — «Միայն խորհրդային իշխանութեան գաղափարը Հայաստանին պարգեւեց վերածնութեան հնարաւորութիւնները: Թող բոլորը լաւ իմանան, որ այսպէս կոչուած հայկական հարցը, որու վրայ գլուխ կը ջարդէին աշխարհակալ դիւանագիտութեան գայլերը, կրցաւ լուծել միայն խորհրդային իշխանութիւնը»... Իսկ նամակէն կը ստացուի այն տպաւորութիւնը թէ Խ. Հայաստան իր վերելքը կը պարտի միայն ու միայն «իմաստուն Ստալինին», եւ ոչ թէ հայ ժողովուրդի շինարարական յատկութեան: «Պրաւդան» ալ «Իզվեստիան» ալ մէկ բերան որոշած են Հայաստանի խորհրդայնացման 15ամեակը առիթ նկատել Ստալինն անգամ մըն ալ աստուածացնելու՝ ի՞նչ փոյթ թէ նոյն Ստալինի ձեռքով այսօր Հայաստանը այնքան անիրաւուած է:

Բացի նամակէն երկու թերթերու մէջ ալ տպուած է Աղասի Խանճեանի յօդուածը,— «Վերածնուած Հայաստանը» որ ընդհանուր գիծերով կը կրկնէ նամակին կէտերը: Յօդուածի վերջը կը խոստանայ «շարունակել նոր կատարելու պատրաստութիւն սոցիալիզմի գործի համար եւ խորհրդային Հայաստանը դարձնել «մեր մեծ հայրենիքի ամէնէն ծաղկուն եւ բարգաւաճ հանրապետութիւններէն մէկը», անշուշտ «հետեւելով մեր մեծ առաջնորդ Ստալինի ցուցմունքներուն»: Կարեւոր չէ թէ ինչ ցուցմունքներ, միայն թէ «առաջնորդը» հրամէ: Կամակատարները միշտ պատրաստ են:

Փրոֆ. Ֆարանջեան քանի մը տող նուիրած է Հայաստանի ռէօնթկէնեան հաստատութեանց որոնց թիւը կը հասնի 20ի: Սա ուրախալի երեւոյթ է, մանաւանդ որ այդ հաստատութիւնները հրատարակած են երիտասարդ գիտնականներու գործերը:

Կոլխոզի աշխատաւորուհիներէն Ֆլօ Աստուրեան կը գրէ, թէ ինչպէս ինքը, շնորհիւ իր «հարուածային տեմպերի» շատ լաւ կ'ապրի: Օրինակ գնած է... մահճակալ եւ պատեֆոն: Իր միակ ցանկութիւնն է երթալ Մոսկուա եւ ... տեսնել մեծն Ստալինը:

Ճարտարապետ Կուրսեց, Փրոֆ. Ցարութիւնեան եւ Փրոֆ. Ղամբարեան հակիրճ տեղեկութիւններ կուտան արուեստական ճգախէժի գործարանի, նկարչութեան եւ քիմիայի մասին:

«Պրաւդա»ի խմբագրականը կ'ամփոփէ նաեւ Հայաստանի պատմութիւնը, երկիր մը «որ եղած է Արեւելքի հզօր պետութիւններէն մէկը»: Նոյն խմբագրականը կոկորդիլոսի արցունքներ թափելով կը բացագանչէ.— «Հայաստան ... ո՞վ չի գիտեր այս ժողովուրդի ողբերգական եւ մղձաւանջային անցեալը»: Յետոյ խօսելով Հայաստանի վրայ կատարուած զանազան աւլաւանքներու մասին, կը պարզէ Հայաստանի վերջնական բաժանումը ԺԴ. դարուն: Աստօրէն կը յարձակի «կապիտալիստական մարդասիրութեան վրայ», թէ ինչպէս դրամատիրական պետութիւնները շահագործած են հայկական հարցը եւ պատճառ դարձած Հայերու ոչնչացման.

Սակայն ամէնէն «հետաքրքրական» փաստն այն է, որ ցարական իշխանութեան հետ միասին «Դաշնակներն» ալ շատ նպաստեցին Հայերու ոչնչացման: Անոնք անցան իշխանութեան գլուխ 1918—1920ին, քաղքենի Հայաստանի մէջ, զոր ստեղծեց բրիտանական իմպերիալիզմը 1918ին, Հայաստանը դարձուցին յենակէտ անգլօ-ֆրանսական միջամտութեան եւ ռուս սպիտակ պահակներու համար Յենակէտ մը ուրկէ կը պայքարէին Համայնավար կուսակցութեան եւ խորհրդային իշխանութեան դէմ» (կը թարգմանենք բառացի. ճիշդ այսպէս սեւով գրուած է ճերմակի վրայ.)

Նոյն խմբագրականը կը փառաբանէ խորհրդային իշխանութիւնը, որ «հաստատեց նախկին ցարական Ռուսիոյ մէջ ապրող բոլոր ժողովուրդներու հաւասարութիւնը»: Մանաւանդ Հայաստանի հաւասարութիւնը անդրկովկասեան դաշնակցութեան մէջ Յօդուածին վերջն ալ կը շեշտէ թէ «ընկերվարութեան յաղթութիւնները Հայաստանի մէջ շատ մեծ նշանակութիւն ունին, որովհետեւ այս երկիրը կը հանդիսանայ Խ. Միութեան փառքապահը Արեւելքի մէջ: Հայաստանի օրինակին վրայ Արեւելքի աշխատաւորական զանգուածները կը համոզուին, որ միայն պրոլետարական յեղափոխութիւնը կրնայ ազատագրել հարստահարուած ժողովուրդները, ազատհանել եւ օգնել յետամնաց ազգութիւններուն ապրիլ լի կեանքով (բառացի՝ արիւնով լի): Ողջո՜յն խորհրդային Հայաստանի աշխատաւորներուն: Ողջոյն հայ ժողովուրդի վարիչներուն»: Մեր կարծիքով այս «յառաջապահ»ի վիճակը խոր գոհունակութիւն կրնայ պատճառել «Թուրքիոյ»:

«Իզվեստիա»ի մասնաւոր թղթակից Անդրոնովը գրի առած է իր տպաւորութիւնները Վաղարշապատի մասին: Կը յիշէ անգլիացի Լինչի Արարատեան դաշտի նկարագրութիւնը, ուր պարզուած է հայ գիւղերու աղքատութիւնը: «Բնականաբար» այդ գիւղերը աւելի եւս աղքատացուցած են «Դաշնակները»: Սակայն խորհրդային իշխանութիւնը ամէն ինչ կերպարափոխած է: Մանրամասն կը նկարագրէ քաղաքը, արդիւնաբերական կեանքը, շրջանի կոլխոզները, Արարատի նոր ջրմուղները եւ ելեկտրականութեամբ օժտուած գիւղերը: Կոլխոզի մը մէջ հանդիպած է ոմն Արէլեանի որ տարիներ անընդհատ կռուած է «Դաշնակներուն դէմ»: Այդ Արէլեանցը հրաշալի աշխատող է, կ'ապրի ալաւ: «Ինք ունի մետաքսէ(?) հագուստներ: Զորս կողմը շարուած են ալիւր, խաղող, եւ լաւաշ հաց իսկ գոմի մէջ — լաւ կերակրուած անասուններ»: Մէկ խօսքով կատարեալ դրախտ :.

Տիկին Զաւզինցեւա թարգմանած է Գեղամ Սարեանի ոտանաւորներէն մէկը: Ստեփան Զօրեան կը բաղդատէ հին եւ նոր Երեւանը, կը նկարագրէ համալսարանական թաղը, հիւանդանոցները, թանգարաններ (գեղարուեստական, յեղափոխական, թատրո-

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Գ. ՄՐՈՒՆԺԵԱՆ

Ռուսական խումբերու Կարինէն նահանջի առեն Քիւրտեր եւ ուրիշ խաղաղ բնակիչներ զինուոր առնուեցան իբրեւ կառապան զինամթերքի փոխադրութեան: Ասոնցմէ ոչ մէկը զէնք ունէր: Երբ Կարինի մօտեցան, Հայերը օգտագործեցին պահը (ռուս սպաները հանգստանալու քաշուած էին), սպաննելու համար կառապանները: Ռուս սպաները այդ դժբախտներու աղաղակներէն հասան, Հայերէ դիմաւորուեցան զէն ի ձեռին, նոյն ճակատագրի սպառնալիքով եթէ համարձակէին միջամտել: Այս սպանութիւնները կատարուեցան ամէնէն վայրագ կերպով: Կարինի զինուորական ակումբին մէջ ռուս զինուորական մը, Մախվանի, բացէ ի բաց յայտնեց թէ հետեւեալ տեսարանը աչքով տեսած է երբ Հայերէն մէկը քիւրտ կառապան մը սպաննած էր: Անիկա ինկած էր կռնակին վրայ: Հայը կ'ուզէր զոհին ձեռքը գտնուած գաւազանը բերանը մտցնել: Բայց որովհետեւ ակռաները իրար սեղմուած էին սպանիչը չէր կրնար գործադրել իր զզուելի մտադրութիւնը եւ բարկանալով կը լմնցնէ մահամերձին գործը, կոխոտելով անոր փորին վրայ»:

Օդիշէլիցէ պատմեց ինծի թէ Իլիճա գիւղին մէջ այն ամէն Թուրքերը, որոնք չէին կրցած փախչիլ՝ ջարդուեցան: Շատ դիակներ տեսած էր աղբ. որոնց գլուխները կտրուած էին բութ կացինով:

Գնդապետ տեղակալ Կրիազնով, որ 28 փետրուարի արիւնհեղութենէն երեք շաբաթ ետք Իլիճայէն կը դառնար, ինծի պատմեց իր տեսածը.—

«Գիւղ տանող ճամբուն վրայ զոհեր էր կտրատուած անդամներով դիակներու կոյտ մը: Իւրաքանչիւր Հայ որ քովէն կ'անցնէր՝ կը թքնէր այս կոյտին վրայ եւ անէծք մը դուրս կուտար:

Մզկիթին բակին մէջ իրարու վրայ դիզուած կը մնային դիակներ երկու նիզակ բարձրութեամբ: Ասոնց մէջ կային մարդ, կին, տղայ, ծեր ամէն տարիքէ: Կիներու դիակներուն վրայ տեսանելի էին առեւանգումի նշաններ: Կիներու եւ աղջիկներու սեռական գործարաններու մէջ փամփուշտներ մխրճուած էին: Կրիազնով կանչեց այն քանի մը հայ աղջիկները, որոնք յատկացուած էին հեռախօսի ծառայութեան եւ ցոյց տուաւ իրենց հայրենակիցներուն գործած չարիքները: Յետոյ յանդիմանական շեշտով մը ըսեր էր թէ հպա՛րտ կրնան ըլլալ այս արարքներուն նայելով: Կրիազնով զարմացեր եւ հիասթափեր էր տեսնելով որ այդ տեսարանը ոչ մէկ յուզում կը պատճառէր երիտասարդուհիներուն, այլ ուրախ խնդուք մը կը ներշնչէր անոնց մօտ: Եւ յանդիմանեց էր զանոնք ըսելով թէ Հայերը, կիներն ալ մէջն ըլլալով, ամէնէն վախկոտ, բարբարոս ազգն են ամբողջ աշխարհի մէջ և այն իրողութիւնը թէ զարգացած մանկամարդուհիներ այդպիսի տեսարանի մը առջեւ, որ նոյն իսկ աղայի մը մազերը փուշ փուշ կ'ընէ, կրնային խնդալ, ապացոյց մըն է ցեղին բնածին բարբարոսութեան: Այս խօսքերուն վրայ մանկամարդուհիները զգացին անհրաժեշտութիւնը տխուր երեւալու եւ ըսին թէ իրենց խնդուքը ջղային էր: Բայց վկան չհաւատացաւ»:

Հայ մը, որ Իլիճայի զինուորական պարենաւորման հայթայթիչն էր, պատմեց հետեւեալը.— «Փետր. 27ին Հայերը Թուրք կին մը ողջ ողջ խաչեցին պատի մը վրայ, սիրտը հանելէ յետոյ գլխիվայր կախելով»:

Փետր. 7ին սկսաւ Կարինի մեծ արիւնհեղութիւնը: Հայ թնդանօթաձիգ զինուորներ փողոցին մէջ բռնեցին 270 հոգի եւ մերկացնելէ յետոյ բանտարկեցին բաղնիքին մէջ, որպէս զի իրենց կիրքը ի գործ դնեն: Իմ գերմարդկային ջանքերուս շնորհիւ կարելի եղաւ ազատել հարիւրը, որոնք դեռ կ'ապրէին, մնացեալները իբր թէ ազատ ձգուած էին արդէն: Այս չարագործութեան վարիչը հայ ենթասպայ մըն էր, Կարապետով: Նոյն իրիկուն քաղաքին փողոցներուն մէջ շատ մը Թուրքեր սպաննուեցան: Փետր. 12ին Հայերը Կարինի կայարանին մօտ սպաննեցին խաղաղ եւ անզէն գիւղացիներ, միջամտող սպաներուն սպառնացան մահուամբ: Նոյն ժամանակին Հայ մը բանտարկուած էր որ առանց բանաւոր պատճառի Թուրք մը սպաննած էր: Վերին հրամանատարը հրամայած էր զայն յանձնել պատերազմական ատեանին: Ըստ զին. հին օրէնքի ոճրագործները կը գլխատուին: Հայ սպայ մը տեղեկացուց մարդասպանին թէ իր մեղքը քաւելու համար պիտի կախուի «Ի՞նչ, ըսաւ բանտարկեալը զայրացած, տեսնուա՞ծ բան է որ Հայ մը կախուի Թուրքի մը համար»:

Կարինի մէջ Հայերը կրակի տուած էին Թրքական շուկան: Փետր. 17ին լսեցի թէ թնդանօթաձիգ զօրագունդին շրջանին մէջ, Թէփէ Քէօյ գիւղին ամբողջ բնակիչները, կին, այր, երախայ բնաջնջուած էին: Նոյն օր հանդիպեցայ Անդրանիկին որ կովկասեան կառավարութեան կողմէ ղրկուած էր Կարին կարգը վերահաստատելու համար: Տեղեկութիւն տուի անոր ջարդերուն մասին եւ խնդրեցի յանցաւորները գտնել: Երբեք չիմացայ թէ ինչ արդիւնք տուաւ իմ խնդրանքս: Թնդանօթաձիգներու ակումբը, հանրութեան առջեւ Անդրանիկ խոստացաւ կարգը վերահաստատել, բայց այս խոստումը չգործադրուեցաւ, հակառակ կառավարութեան դրկած երկու լիազօրներուն՝ Անդրանիկի եւ Դոքթ. Զաւրիէվի:

Քաղաքին մէջ համեմատաբար խաղաղած էր անկարգութիւնը: Գիւղերու մէջ սակայն ամբողջ բնակչութիւնը սպաննուած էր, անշուշտ խաղաղութիւն կը տիրէր: Կարինի թուրք բնակիչներու ձերբակալութիւնը վերսկսաւ, երբ Թուրքերու զինուորական շարժումները Իլիճայի մօտեցան, մանաւանդ 26 եւ 27 փետրուարին ձերբակալութիւնները չափազանց շատցան: 26ի եւ 27ի գիշերը Հայերը ռուսական սպաներու հսկողութենէն դուրս ելան եւ նոր արիւնհեղութիւն մը սարքեցին, բայց Թուրքերու առաջին մօտենալուն [illegible]: Արիւնհեղութիւնը պատահական չէր, նախապատրաստուած էր: Մինչեւ այդ ատեն ձերբակալուած Թուրքերը ամէնքն ալ իրար բերուեցան եւ մէկ միւսին ետեւէն սպաննուեցան: Հայերը հպարտութեամբ կ'ըսէին թէ այդ գիշերուան զոհերու գումարը 3000ը կ'անցնի: Հայերը, որոնք քաղաքը պիտի պաշտպանէին, թիւով այնքան քիչ էին որ 1500 հոգինոց թրքական բանակի մը եւ երկու թնդանօթի առջեւէն փախան: Եւ այդ գիշերուան իրենց գործած սպանութիւնները բացառապէս շատ էին:

(53)

ԱԼ. ՄԵԼԻՔ ՕՃԱՆՃԱՆԵԱՆ
(ՍԱՇԱ)

— • —

«Սովետ. Հայաստան» թերթի ծանուցումների բաժնի մահազդներից մէկի մէջ կարդում ենք.—

Սոֆիա, Աշխէ եւ Յովհաննէս Մէլիք - Օհանջանեանները իրենց բնական, յայտնում են — առաջինի որդու, երկրորդի ամուսնու եւ երրորդի հօր Ալեքսանդր Մելիք - Օհանջանեանի (Սաշայի) անժամանակ մահը, որ տեղի ունեցաւ նոյ. 21ին, Երեւանում»

Մի ուրիշ մահազդից տեղեկանում ենք, որ Սաշան «Անժողկոմատի գործերի կառավարիչ էր»:

«Անժողկոմատի գործերի կառավարիչը» մեր Սաշան էր — լաւ մարդ, լաւ ընկեր, լաւ Դաշնակցական — որի մասին չի կարող խօսք ցաւ չպատճառել իր նրան ճանաչողներին:

Ալեքսանդր Մելիք - Օհանջանեանը, որին նրան միշտ Սաշա էինք կոչում, Զանգեզուրցի էր, շուրջ յիսուն տարեկան: Սովորել էր, կարծեմ, Երեւանի գիմնազիոնում եւ պատերազմից առաջ ուսանող էր ռուսական համալսարաններից մէկում: Առանց աւարտելու, մտել էր ուսուցման ասպարէզ Նոր - Նախիջեւանում եւ միաժամանակ գործօն անդամ էր Դաշնակցութեան տեղական կազմի:

Մեղմ բնաւորութեան տէր, լայնախոհ, դիւրահաղորդ, կենսուրախ, ընկերական՝ Սաշան սիրուած էր համարեա բոլոր շրջաններում, բայց մանաւանդ երիտասարդութեան մէջ: Միշտ, ուր լինում էր՝ շուրջը միշտ աշխոյժ ու ուրախութիւն էր ստեղծում:

Յարաբերօրէն բծախնդիր ու բարեխիղճ էր դէպի իր պարտականութիւնները, խիստ գաղտնապահ էր: Նոր Նախիջեւանում նրա մօտ էինք պահում, յաճախ, մեր վտանգաւոր իրերն ու զէնքերը: Նա մի երկար զամբիւղ ունէր սենեակում, պատի տակ, որ թէ զինարան էր մեզ համար, թէ արգիլուած գրքերի ու թղթերի պահեստ եւ թէ մահճակալ միաժամանակ, այդ զամբիւղի վրայ էինք քնում, շատ անգամ, երբ ժողովների կամ այլ պատճառով գիշերը ուշ էինք մնում դուրս:

Սաշայի կեանքի մանրամասնութիւններին, դժբախտաբար, ես լաւ ծանօթ չեմ, եւ արդէն մեր մէջ ո՞ր մէկը միւսի կեանքին լաւ ծանօթ է, այդ քրիդն հանգամանքներից, այնքան գիտեմ, որ երբ Հայաստանի անկախութիւնը դարձաւ փաստ, Սաշան երեւաց մեր հորիզոնի վրայ, ընդունեց Գիւղատնտեսութեան եւ Պետական Գոյքերի Նախարարութեան մէջ ընդհանուր գործերի վարիչի պաշտօնով եւ այդ պաշտօնում մնաց մինչեւ Հանրապետութեան խորհրդայնացումը:

Իբրեւ Նախարարութեան գործերի վարիչ Սաշան երեւան բերեց գործնական ոգի, աշխատունակութիւն եւ, ի հարկէ, անսահման բարեխղճութիւն իր եւ իրեն ստորադաս պաշտօնեաների աշխատանքի վերաբերմամբ: Գիւղատնտեսական նախարարութեան գրասենեակը, շնորհիւ Սաշայի, դարձաւ Երեւանի լաւագոյն կազմակերպուած գրասենեակներից մէկը: Պաշտօնակիցները նրան յարգում ու սիրում էին: Սաշան այդ տեսակէտից առ հասարակ բախտաւոր ստեղծուած էր ծնել. նրան սիրում էին ամէնքը, նոյն իսկ գաղափարական հակառակորդները: Նա համոզուած Դաշնակցական էր, գործօն կերպով մասնակցում էր կուսակցական կեանքին, կարելի է ասել, ապրում էր այդ կեանքով, բայց թշնամիներ չունէր. ամէնքի համար նրա մօտ կար անուշ ժպիտ եւ անուշ խօսք:

Փետրուարեան դէպքերից յետոյ, Սաշան վերադարձաւ Երեւան: Թէ ինչ եղաւ նրա կեանքը այնուհետեւ, ինձ ոչինչ յայտնի չէ: Մահազդից միայն իմանում եմ, որ «Անժողկոմատի գործերի կառավարիչ էր»: Եւ կասկած չունեմ, որ այդ պաշտօնում էլ նա նոյնքան ազնիւ ու բարեխիղճ էր, որքան եւ Գիւղատնտեսութեան նախարարութեան մէջ, որովհետեւ նա ծառայում էր ոչ թէ մարդկանց, կամ այս ու այն իշխանութեան, այլ՝ Հայրենիքին, իր սիրած ժողովրդին:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

...ան, կոմունալ եւ արհեստագիտական: Կուտայ տեղեկութիւններ հայ թատրոնի եւ շարժանկարի մասին: Գրուածէն կը պարզուի որ Երեւանը մինչեւ իր խորհրդայնացումը տեսած է միայն սիրողներու «պզտիկ» խումբեր: Աւելցնենք, օրինակ՝ «Պապաթէօր» Սիրանոյշի, Աբէլեանի, Նահապեթեանի, Ալիխանեանի, եւ ...եկ Մայսուրեանի ներկայացումները...

Ներ աւելի շահեկան պատմութիւնը՝ յաջորդով

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՍԱԼ՝ ՈՅ ՋՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

— • —

Շաբաթ երեկոյ 7 դեկտեմբերին տեղի ունեցաւ Սալնոյ Ջորի Հայր. Միութեան տարեկան երեկոյթ - պարահանդէսը, Պիւլէի, Պ. Յովհաննէսեանի սրահին մէջ: Որոշուած ժամէն առաջ կոկիկ բազմութիւն մը լեցուած էր արդէն սրահը: Երեկոյթի կազմակերպիչները ջանք չէին խնայած, որպէսզի կանոնաւոր անցնի հանդէսը: Օրուան նախագահ հայրենակից Պետիկեան քանի մը պատշաճ խօսքերով բացումը կատարեց: Յետոյ ծափերու մէջ բեմ բարձրացաւ Պ. Ս. Սասունի, որ մօտ կէս ժամ խօսեցաւ մեր ժամանակակից Թրքահայ ազատագրական պատմութեան վրայ: Այս առթիւ յիշեց որ Սալնոյ Ջորի հայութիւնն ալ իր առաւելագոյն մասնակցութեան բաժինը բերաւ արեան պայքարին եւ թէ մինչեւ մեծ եղեռն Սալնոյ Ջորի լեռներն ու գիւղերը կը թնդային հերոսական կռիւներով: Հայրենակից Արմենակ Ցակոբեան ինքնագիր ոտանաւոր մը կարդաց, ձօնուած Սալնոյ Ջորի նահատակներուն: Երգիչ Պ. Ա. Ծաղմուրատեան երգեց քանի մը կտորներ հայ եւ օտար երգահաններու գործերէն: Իսկ Պ. Գմբէթեան ոգեւորութիւն ստեղծեց իր երգերով եւ զուարթ արտասանութիւններով: Մէջ ընդ մէջ Օր. Մաքրուհին երգեց Կոմիտաս վարդապետի ժողովրդական երգերէն, արժանանալով ծափերու: Ժամը տասնեւմէկուկէսն անցած էր, երբ աճուրդի հանուեցաւ խորոված հաւ մը: Պ. Գմբէթեան իր զուարթ կատակներով վարեց աճուրդը, որ 20 վայրկեանի մէջ բարձրացաւ 450 ֆրանքի: Գնահատութեան արժանի էին իրենց առատաձեռնութեամբ Պ. Պ. Շիրվանեան, Կարինեան եւ Թոփալեան: Աճուրդը շահեցաւ Պ. Կարինեան, Միութեան նուիրելով 25 ֆր.:

Գեղարուեստական բաժինը վերջացած ըլլալով, 15 վայրկեան դադարէ յետոյ տեղի ունեցան հայկական եւ եւրոպական պարերը տեւելով մինչեւ լոյս, «Եփրատ» նուագախումբի առաջնորդութեամբ: Սեղաններու շուրջ հայրենակիցներ հաւաքուելով կերան եւ խմեցին եւ պահէ պահ երգեցին. «Ով որ քաջ է ինչ կը սպասէ», «Գնդակ տեղաց», «Գիւլում Բաղէչ մարմինդ Մուշ» եւ շատ մը ազգային երգեր: Հանդէսը վերջացաւ առաւօտեան դէմ «Մեր հայրենիքով» զոր նըւագեց «Եփրատ» նուագախումբը: Հանդիսականները հայրենի յիշատակներու տպաւորութեան տակ չէին ուզեր բաժնուիլ սրահէն:

Ալոլաթցի

ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

— ♦ —

Ինչպէս անցեալ տարի, այս տարի եւս ինժէնիեօր Սիվիլի սրահներուն մէջ տեղի ունեցաւ Հայ Սափրիչներու Միութեան տարեկան պարահանդէսը, կիրակի գիշեր, աւելի ստուար բազմութեամբ:

Գովելի է անշուշտ այս հայ սափրիչներու ձեռնարկը եւ մանաւանդ իրենց Միութիւնը որ միշտ կը ձգտի օգնել հայրենակից արհեստաւորներու:

Մօտաւորապէս երեք տարի առաջ, կազմակերպուած սոյն Միութիւնը որ ամէնտարի կուտայ իր մազայարդարի ցուցադրութիւնը եւ պարահանդէսը, միշտ աւելի Ֆրանսական մթնոլորտի մը տպաւորութեան տակ, այս անգամ քիչ մը զանազանուեցաւ: Վարչութիւնը պարտք սեպած էր գոնէ հայերէն գրաւոր ճառ մը կարդալ:

Միութեան նախագահը Պ. Գէորգ Ստեփանեան հանդէսին բացումը կատարելով, շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն որ ամէն անգամ այսպէս խուռներամ կուգան իրենց հանդէսը քաջալերելու: Բեմին վրայ արդէն տեղ գրաւած էին Ֆրանսացի հիւրեր, որոնցմէ Պ. Ժաքէ, նախագահ ազատ մազայարդար ակադեմական դպրոցին (Académie libre de la coiffure), իր գովասանքի խօսքը ըսելէ յետոյ, Հայերու այդ մեծ յառաջդիմութիւնը նկատեց փառք մը Ֆրանսական շրջանակներուն մէջ, իսկ Պ. Խոփէրլ, տնօրէն մազի ներկի «Լօրէնա» ընկերութեան, ջատագովեց հայ արհեստակցական միութեան նպատակները: Փաստաբան Թէքլըլեանն ալ յարմար դատեց խօսիլ հայ ժողովուրդի մասին, նկարագրելով անոր կեանքը առաջին թուականներէն սկսեալ, բայց ճապաղեցնելով սխալ տհաճութիւն պատճառել շատերուն:

Գովելով հանդերձ սափրիչներուն միութիւնը, պէտք է խոստովանիլ սակայն որ կը պակսի ատոնց մէջ կազմակերպական ոգին: Նախընտրելի էր որ մէկ կամ երկու հոգի Հայերէն եւ Ֆրանսերէն ճառերով բացատրէին իրենց նպատակը: Ցանուն վարչութեան հայերէն ճառ մը կարդաց Պ. Հայրապետեան, չկրելով

— «Պարտք կը զգանք ձեզ ներկայացնել մեր Միութեան նպատակը որ է օգտակար ըլլալ հայ սափրիչներու արհեստակցական գետնի վրայ, բարոյապէս եւ նիւթապէս: Մեր Միութիւնը որոշած է մնալ հայկական գետնի վրայ եւ պատրաստ է իր օժանդակութիւնը բերել այն ամէն համբային գործերուն որոնց նպատակը բարի է հայութեան: Միութիւնը իր օժանդակութիւնը կը զլանայ միակողմանի նպատակներ հետապնդող բոլոր կազմակերպութիւններուն: Մեր Միութեան պարտականութիւնն է՝ օժանդակել Հայաստանի վերաշինական աշխատանքներուն»:

Մաղթենք որ պատասխանատուներու զգաստութեան այս միութիւնն ալ եւ գոյութիւնը պահէ ինչպէս որ իրենք կ'ըսեն «բացարձակապէս արհեստակցական եւ հայկական գետնի վրայ»:

Շրջում թղթակից թիւ 2

Ո՞ւր պիտի երթան Գերմանիոյ Հրեաները

Պաղեստինի Հրէական Գործակալութիւնը, որուն կեդրոնը կը գտնուի Ժընեւի մէջ, յուշագիր մը ուղղեց Ազգաժողովի գաղթականական յանձնաժողովին, առաջարկելով վարչական օրկան մը կազմել Նանսէնեան գրասենեակին կից, զբաղելու համար Գերմանիոյ Հրեաներու պաշտպանութեամբ: Գործակալութիւնը կ'ըսէ թէ Գերմանիայէն հեռացած 90,000 Հրեաներու խնդիրը երկրորդական բան է բաղդատմամբ այն արտագաղթին որ անխուսափելի պիտի դառնայ, իբրեւ հետեւանք վերջերս հաստատուած օրէնքներու: Գործակալութիւնը մանրամասն ծրագիր մը ներկայացուցած է 200,000 Հրեաներու հոգատարութեան համար, հաշուելով թէ այդքան Հրեաներ պիտի հեռանան Գերմանիայէն, յառաջիկայ տասնամեակի ընթացքին: Այդ ծրագրին համաձայն, միայն Պաղեստինը կրնայ 10 — 12,000 գաղթական ընդունիլ ամէն տարի, իսկ անդրծովեան կարգ մը երկիրներ՝ 8 — 10,000: Այս ծրագրին գործադրութեան համար անհրաժեշտ պայման կը համարուի Հրեաներու հարստութեանց փոխադրութիւնը, Գերմանիայէն մեկնիլ առաջ:

Ասորիներու ձգտումը Սուրիոյ մէջ

— ◦ —

Ժընեւէն կը հեռագրեն Թայմզի.— Այստեղ զարմանք պատճառեց զեկոյց մը, որ կը ծանուցանէր թէ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը նիստի հրաւիրուած է դեկտեմբեր 17ին, քննելու համար Իրաքի Ասորիներուն տեղաւորումը Սուրիոյ մէջ: Ազգաժողովի պատմական տնօրինութեանց յանձնախումբին գումարումէն (12 դեկտ.) հինգ օր յետոյ հրաւիրուած այս ժողովը այն տպաւորութիւնը ձգեց թէ Ա. Դ. Խորհուրդին գումարման բուն նպատակը գաղտնի կը պահուի: Իրականին մէջ այդպէս չէ, եւ իսկապէս ասորական հարցը Ա. Դ. Խորհուրդին գումարման պատճառներէն մէկը կը կազմէ: Ա. Դ. Խորհուրդը, որ նիստ գումարեց դեկտեմբեր 5 — 7 եւ ապա յետաձգուեցաւ, տակաւին նստաշրջանի մէջ է: Այդ ժողովին մէջ որոշեց որ Ասորիներու Սուրիա տեղաւորման նիւթական հոգերուն համար կազմըւած խնամակալութիւնը անմիջապէս գործի ձեռնարկէ եւ կարգ մը կենսական նախապատրաստութիւններ տեսնէ, խուսափելու համար նոր յապաղումէ մը որ կրնայ վտանգել ձեռնարկին վերջնական յաջողութիւնը:

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՒՊԱՐԱՇԷՆ

— • —

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 դեկտ.).

— «Տակաւին վերջերս պտոյտի համար Հայաստան այցելած Բարեգործականի ջոկերէն մին, որուն անունը չենք ուզեր հրապարակել, յատուկ հետաքրքրութենէն մղուած եւ խորհրդային շինարարութեան մասին գաղափար մը կազմելու փափաքէն թելադրուած, Նուպարաշէն երթալով տեղւոյն վրայ քննութիւն կատարած է եւ իր տեսածներն ու տպաւորութիւնները երկար նամակով մը հաղորդած է Բարեգործականի կեդրոնին

Նամակին բովանդակութիւնը մեզի ծանօթ է, բայց չենք ուզեր անոր ինչ ինչ մասերը հրապարակութեան տալ, այդ ձեռնարկին հանդէպ գաղութահայութեան մէկ մասին անուղղակի մեծ գաղափարը չմթագնելու համար:

Կը բաւականանանք միայն ըսելով թէ բոլոր այցելուի հաւաստումին, ցարդ ծախսուած գումարներով կարելի էր շինել կրկինը այն տուներուն որոնք շինուած են արդէն.

Տուներուն մէկ մասը կիսովին քանդուած եւ անբնակելի դարձած են: Այցելուն նամակով կը թելադրէ Բարեգործականին, փոխանակ դրամի շինարարութեան ղրկել, աւելի դարձ տալու համար Նուպարաշէնի շինութեան, որ երբեք պիտի չաւարտի, եթէ մինչեւ հիմակ ընդունուած եւ կիրարկուած գործելակերպին հետեւի Բարեգործականը:

Խորհրդային շինարարութիւնը գաղտնիք չէ մեզի համար: Գիտենք թէ ինչ կը կատարուի երկրին մէջ եւ ինչ արժէք ունի կատարուածը: Ռէքլամները եւ աչքերու փոշի փչելով միամիտներու գրպանէն դրամ կորզելու ճարպիկ լարախաղացութիւնը մեզ չեն շլացներ, ոչ ալ կը նախապաշարեն:

Իրականութիւնն այն է որ իբրեւ շինարարութիւն ինչ որ կը կատարուի Հայաստանի մէջ, գաղութահայութեան ցոյց կը տրուի խոշորացոյցով: Չենք ժխտեր բնականաբար կատարուած գործին արժէքը: Որոշ աշխատանքներ կը կատարուին, ձեռնարկներ կ'ըլլան, ճամբաներ կը շինուին եւն.: Բայց անոնք պետական չափանիշով գործեր չեն: Պետութենէ մը աւելի բան կը սպասուի:

Տասներեք տարուան մէջ Ցունաստան տասնեակ մը քաղաքներ եւ հարիւրէ աւելի գիւղերու մեծութեամբ գաղթակայաններ շինեց, մօտաւորապէս մէկ միլիոն գաղթական զետեղելով:

Այս ժամանակամիջոցին Հայաստանի կառավարութիւնը շինած է Ցունաստանի շինածներուն մէկ հարիւրերորդը, հակառակ տրամադրուած մեծ գումարներուն եւ վարկերուն:

Պատճա՞ռը.

Խորհրդային իշխանութեան ապիկարութեան եւ անկարողութեան մէջ պէտք է փնտռել, ինչպէս նաեւ դրամը վատնելու եւ նպատակէն շեղեցնելու առաքինութեան, որով օժտուած է խորհրդային իշխանութիւնը:

Կը թելադրենք Բարեգործականին աւելի մօտէն հսկել Նուպարաշէնին վրայ եւ մանաւանդ գիտնալ թէ ինչ բանի կը գործածուին արտասահմանէն ղրկուած գումարները»:

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

— ◦ —

Տնտեսական ներկայ տագնապին մէջ շատ քիչեր ծանօթ են այն թշուառութեան, որուն մատնուած են ուսանողները, մասնաւորաբար Փարիզի մէջ:

— Նախ ապրուստ մը հայթայթել, ահա առաջին մտահոգութիւնը բոլոր այն ուսանողներուն, որոնք զանազան համալսարաններու մէջ ուսումը շարունակելու ժամանակ՝ իրենց եռանդին մէկ մեծ մասը ստիպուած են վատնել նիւթական ապահովութիւն մը գտնելու համար: Շատեր ի՛նչ անպատ կորով, ի՛նչ մեծ կամք է որ ցոյց կուտան տոկալու համար թշուառութեան, ուսանողական կեանքէ դուրս իրենց ապրած կացութեան: Ոմանք դռնապան դարձած են, ուրիշներ՝ տոմսավաճառ Ազգ. պարգեւաբաշխ., եւ դեռ կան կառք լուացողներ, ներկարարներ, շարժանկարի [illegible]: Ուրիշ դասակարգ մը, որ աւելի բախտաւոր կը համարուի, կ'աշխատի արհեստանոցներու եւ հիմնարկութիւններու մէջ: Օրինակ, կ'ըսէ Փարիզի Ուս. Միութեան նախագահը, ուսանողուհի մը 300 ֆրանք ամսականով իրիկունները տան մը մէջ երախաներու հսկողութիւնն է ստանձնած: Ուրիշ մը վաճառորդուհի է եւ շաբաթը 45 ֆրանք կը ստանայ: Եւ դեռ մարդիկ կան, որ կ'աշխատին շահագործել այս դժբախտ ուսանողուհիներուն թշուառութիւնը: Մանչերը քիչ մը աւելի ուժեղ են եւ Հալերու մէջ գիշերներ, սառնիկ հոգիով մը, կը տանին ամէն զանութիւն, բեռ կրելով, անստուեր պէս քրտնելով, բայց միշտ ծիծաղելով:

ԱՄԷՆ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ որ ամուսնանալ կ'ուզէ, պարտաւոր է իր շրջանի պաշտօնական բժիշկին դիմել եւ վըկայական ստանալ, համաձայն նոր հրամանագրի մը: Բժիշկը պիտի քննէ նաեւ ժառանգական հետքերը:

ՕՏԱՐԱՀՊԱՏԱԿ ՀՐԵԱՆԵՐԸ երկրէն դուրս քշելու համար, ընդհանուր պայքար մը բացուած է Գերմանիոյ մէջ: Մասնաւորապէս կը հալածուին լեհ Հրեաները: Իբր 100.000 օտարահպատակ Հրեաներ կը բնակին Գերմանիոյ մէջ, կէսէն աւելին լեհ:

ՓԱՐԻԶԻ ԱՌԱՋԻՆ ՁԻՒՆԸ տեղաց առջի օր, սաստիկ ցուրտէ մը յետոյ, բայց շատ կարճ տեւեց,— ինչպէս ամէն նորութիւն այս քաղաքին մէջ...

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱՑԱՂԻ 13րդ վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի դեկտեմբեր 30ին, Սալ Փլէյէլի մէջ:— Վերջին պարգեւներու առթիւ ալ քանի մը խարդախութիւններ երեւան հանուեցան:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները ղրկել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ (4)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Եւ ահա հայ ցեղին պատուին համար, գիտակցաբար մահուան դիրքը առնող երիտասարդներ, իրենց քոյրերուն պատիւը փրկելու համար կը յարձակին առեւանգիչներուն ու կ'իյնան իրարու ետեւէ: Ու վայրի գազանները հայ կոյսերը կը տանին, խեղճաբար իրենց անասնական կիրքերուն զոհացում տալէ յետոյ, մարմինները կ'անշնչացնեն ու կտոր կտոր կ'ընեն. Այդ աւազակներուն վրայ, անօթութենէ մահացող մանուկներու ու դաժանօրէն կոտորուող հայ ...րագիրներու դիակներով ահագին ...երներ կազմուեցան: Շատեր ալ այդ ...երուն վրայ դրուելով՝ ողջ ողջ ...րուեցան, իբրեւ ողջակէզ հայ ազատագրութեան խորանին:

Տասնեակ հազարներով հայ մանուկներու հրեշտակային թեւերը, վըրէժ ու անմեղ հոգիները կը սլանային ...ւի երկինք՝ երթալ բողոքելու Աստուծոյն՝ Հայուն անլուր տառապանքներուն համար:

Այդ օրերուն խիստ հսկողութեան տակ, Հալէպ կը հասնէին նաեւ Զօհրապն ու Վարդգէսը, որ կ'երթային Տիգրանակերտ՝ պատերազմական ատեանէն դատուելու համար: Հալէպի մէջ իջեւանած էին Օթէլ Պարոն:

Հալէպի կուսակալ Ճէմալի մասնաւոր թոյլտուութեամբ՝ փափաքողները կրնային տեսակցութիւններ ունենալ մեծանուն երեսփոխաններուն հետ: Քանի մը տղեցեկ Թուրքերու կողմէ դիմում կատարուեցաւ անոնց ազատ արձակման համար, սակայն անօգուտ, որովհետեւ Թալէաթ, Էնվէր եւ Ճէմալ խմբակը, այսինքն՝ Իթթիհատի կեդրոնը, որոշած էր, նախ Հայուն գլուխը կտրել, յետոյ անդամները: Երբ այդ երկու մեծ հոգիները մեկնեցան Հալէպէն, անոնցմէ ամբողջ հայ բնակչութիւնը արեան արցունք լացաւ, որովհետեւ գիտէին թէ անոնք դէպի մահ կ'առաջնորդուէին: Ու նորէն խիստ հսկողութեան տակ ճամբուեցան Ուրֆա: Հոն քանի մը օր բանտի խոնաւ նկուղներուն մէջ մնալէ յետոյ, հեծեալ ոստիկան զինուորներու հսկողութեամբ ճամբայ կ'իյնան դէպի Տիգրանակերտ: Ուրֆայէն հազիւ մէկ ժամ կը հեռանան, տես, ինչ՝ Էնվէրի հօրեղբայր՝ Խալիլ Էէթէները կը յարձակին իրենց վրայ ու կը հրամայեն որ կառքէն վար իջնեն: Կառքէն վար առնուելէ յետոյ, Վարդգէսի յեղափոխականի արիւնը կը բռնկի ու վայրկենապէս կը յարձակի ոստիկաններէն մէկուն վրայ զէնքը խլելու համար: Սակայն դժբախտաբար, չի յաջողիր եւ երկուքն ալ սառնասրտութեամբ կը դիմաւորեն դաժան մահը, զանազան տանջանքներէ յետոյ:

Այդ խնկելի զոյգերուն, զանազան վայրերու մէջ, բախտակից եղած էին նաեւ հայ մտաւորականութեան ուրիշ փայլուն դէմքերը՝ Ակնունիներ, Խաժակներ, Մինասեաններ, Շահրիկեաններ, Զարդարեաններ, Սիամանթոներ, Վարուժաններ, Վռամեաններ, Սեւակներ, Թերզեաններ, Իշխաններ, Զօրեաններ, Շահպազներ, Ջէօկիւրեաններ, Հրաչներ, Դիւրճեաններ, Փաշայեաններ, Փափազեաններ, Գարմէններ, Համբարձումեաններ, Քրիսներ, Տաթեւեաններ, Իսրայէլեաններ, Ճէհանկիւլեաններ, Մուրատներ եւ նման յեղափոխական եւ ազգային մեծ գործիչներ ու կրթական մշակներ:

1915ին գումարուած Իթթիհատ - Թէրագգը Թուրք ազգայնական ընդհ. ժողովի որոշման հիման վրայ, Թրքահայ զանգուածը գաղտնապէս, ամբողջութեամբ դատապարտուած էր փճացման:

Այդ որոշումը գործադրութեան դընելու համար, ընտրած էին հետեւեալ միջոցները.—

Ա.— Ամբողջ հայ բնակչութիւնը զինաթափել, կրթական, ազգային, եկեղեցական եւ յեղափոխական գործիչները՝ անմիջապէս ձերբակալել ու բանտ առաջնորդել, որպէսզի կառավարութեան դէմ ապստամբութիւն մը չսարքեն, ժողովուրդը ըմբոստութեան մղելով:

Գ.— Թրքահայ բովանդակ զանգուածը, տեղահանութեան կեղծ դիմակին տակ, անմիջապէս հանել իրենց բնակավայրերէն եւ առաջնորդել դէպի անծանօթ վայրեր ու անխնայ կոտորել օրօրոցի մանուկէն մինչեւ հարիւրամեայ ծերունին:

Դ.— Թող չըսուի՝ որ ո եւ է Հայ իր բնակավայրէն դուրս ելլէ:

Ե.— Հայերուն կողմէ, իսլամական «լոյս հաւատքը» ընդունելու որ եւ է առաջարկ բացարձակապէս ետ մղել, որովհետեւ Հայերու կրօնափոխութիւնը անկեղծ չի կրնար ըլլալ: Միայն հայ գեղանի կոյսերու ու հարսներու մուտքը թոյլատրել Թուրք «հարէմ»ներէն ներս, ան ալ ընտրովի:

Զ.— Հայերու շարժուն ու անշարժ բոլոր հարստութիւնները գրաւել ու յատկացնել արքունիքին ու պետութեան: Յետոյ դէպի ամայի ու անջրդի անապատները ուղարկուած Հայերուն մահուան սեւ ցանկը ղրկել ներքին նախարարութեան, որպէսզի հասկցուի, թէ որքան Հայեր կոտորուեցան եւ որքան կ'ապրին դեռ, որպէսզի շուտափոյթ անոնց սեւ հաշիւն ալ մաքրուի:

Այսպէս, ամբողջ ժողովուրդ մը, առանց սեռի, դաւանանքի եւ հասակի խտրութեան, բնաջնջելու սեւ ծրագիրը իրագործելու համար, Թալէաթի Իթթիհատ - Թէրագգը կոմիտէն՝ ընտրած էր շարք մը զազիր ու դժոխային միջոցներ.

Նախ՝ Թուրքիոյ բանտերուն ու զնտաններուն մէջ, երկար տարիներէ ի վեր թառած թիապարտները, ոճրագործները, մահապարտներն ու աւազակները, կայսերական իրատէով ներման արժանացան: Թալէաթի անմիջական հրահանգով ու բացարձակ գործակցութեամբ սկսան հրոսախումբեր կազմակերպել Թուրքիոյ զանազան շրջաններուն մէջ, որպէսզի լեռներուն մէջ, ճանապարհին վրայ ու անապատներու խորերը՝ անողորմաբար կոտորեն ու ջարդեն ամբողջ Հայերը:

Յետոյ՝ կառավարական այն պաշտօնեաները, որոնք կէտ առ կէտ չէին գործադրեր տրուած հրահանգները, անմիջապէս պաշտօնազուրկ ընել ու խիստ պատիժներ տնօրինել անոնց համար:

Հայաջինջ քաղաքականութեան եղեռնապատ սեւ ծրագիրը, օսմանեան խորհրդարանին ներկայացուելէ (լոկ ձեւական ձեւակերպութեան համար) ու վաւերացուելէ յետոյ, օրէնքի ուժ ստացած էր ու ղրկուած բոլոր շրջանները առ ի գործադրութիւն...

Ե. Գ. ՊՈՒՐՍԱԼԵԱՆ

(Շար.)

մար, դաշինքը այլեւս չէր կրնար պաշտօնի վրայ մնալ։ Միացեալ ճակատը մինչեւ այսօր հանրաքուէ — թիւն մը ներկայացուց Թագաւորին, խնդրելով 1923ի սահմանադրութեան գործադրութիւնը։ Կը կարծուի թէ նոր դահլիճին կազմութիւնը պիտի յանձնուի Նահաս փաշայի, որ նա — խագահն է ազգայնական կուսակցութեան (Վաֆտ)։

Այս տագնապը անշուշտ ծանր հակազդեցութիւններ պիտի ունենայ անգլեւեգիպտական յարաբերութեանց վրայ, մանաւանդ որ միացեալ ճակատը կը պահանջէ անմիջապէս բանակցութեանց սկսիլ, սարքադրելու համար անգլեւեգիպտական դին — ուորական դաշինքը, համաձայն1930ի ծրագրին։ Կ'ըսուի թէ Թագաւորն ալ համաձայն է վերահաստատելու 1923ի սահմանադրութիւնը, Անգլիա հաւանի թէ ոչ։

Խռովութիւնները վերսկսան Գահիրէի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ։

200 Թուրքեր խոտ կը գզեն Տիարպէքիրի մէջ

Իսկիւբիւէն կը հեռագրեն դեկտ. 12 թուականով.— Տիարպէքիրի մօտ վրէժխնդրական կռիւ մը ծագելով, երկու կողմերը կատաղօրէն կռուեցան։ 14 հոգի սպաննուեցան եւ 12 հոգի վիրաւորուեցան։ Սալիհ անուն երիտասարդ մը, 25 տարեկան, բուռն առեւտուրեան կը սնուցանէր Նէճմի անուն երիտասարդի մը դէմ։ Կատաղի կռիւի մը մէջ, Սալիհ քանի մը զինակով գետին փռեց իր հակառակորդը։ Յաջորդ օրը, յուղարկաւորութեան առթիւ, զոհին ազգականներն ու բարեկամները ուղեցին վրէժլուծել եւ յարձակեցան Սալիհի տան վրայ։ Բայց այս վերջինը յաջողած էր ժամանակին լուր ղրկել իր կուսակիցներուն։ Եւ ահա կատաղի ճակատամարտ մը ատրճանակներով, դանակներով, կացիններով եւ քիրերով։ Ոստիկանութիւնը մեծ դժուարութիւն կրեց վերջացնելու համար կռիւը, որուն կը մասնակցէին, երկու ընտանիքներու անդամներէն զատ, աւելի քան քսան գիւղերու բնակիչները, այր, կին եւ մանուկ, մօտ երկու հարիւր հոգի՝ բոլորն ալ ձերբակալուեցան։

ՍԻՆՈՊԻ ՄԷՋ (ՍԵՒ ԾՈՎ) հրդեհ ծագելով, 50 տուներ մոխիր դարձան։ Բոցերուն մէջ վառեցան երկու մանուկներ, իսկ շատեր ալ ծանր վէրքեր ստացան.

ԱՄԼԱՅՄԱՆ ՊԻՑԻ ԸՆԹԱՐԿՈՒԻՆ Նաեւ Գերմանիա բնակող եւ ամուսնութեան անյարմար ստարականները։ Ով որ չի համակերպիր, պէտք է հեռանայ երկրէն։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ գաստախօսական ժողովը տեղի պիտի ունենայ այսօրՇաբաթ երեկոյ (15 Դեկտ.), ժամը 8,30ին 32,Ave des Gobelinsի սրճարանի վերնայարկը։

Կը խօսի ընկեր Խ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ.

ՇԱՒԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկեր Կլեմէսի բնակարանը։ Կը հրաւիրուին նոր արձանագրուած ընկերները։

Գաւառ

ՓՐԻՎԱՅԻ ցառաջ խումբը ժողովի կը հրաւիրէ Սէն-Ժիւլիէնի, Փրիվայի եւ շրջաններու ընկերները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Café du Chauprի մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԱԳՈՒՍ ՀԱՆԴԷՍ

Ընկեր ԳԵՂԵՑԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ յիշատակին

14 դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 17, rue Lavoisier, Փաշան։

կը խօսի՝ ընկեր Ե. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

խօսք կը տրուի փափաքողներուն։

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

եւ մասնակցութեամբ ՖՐԱՆՍԱՐՆԱԿ ՍՈՒԷՏԻԱՑԻՆԵՐՈՒ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ 20ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Դեկտ. 21 Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30են մինչեւ լոյս «ՓԼԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼ»ի սրահին մէջ

21 Rue Cadet, Métro: Cadet

Բարձր հովանաւորութեամբ Զօր. BREMONDի. (հրամանատար Կիլիկեան Գրաւման Բանակին)։

Կը նախագահէ Commandant BENOIT d'AZY (կազմակերպիչ հայկական Լեգէոնի, Եգիպտոսի մէջ)։

Եւ մասնակցութեամբ ծովային քոմիսէր Տ. ԹէՔԷՃԵԱՆի (յանկուցէս հրաւիրուած Մարսէյլէն) որուն յանձնուած էր Ֆրանսական Ծովակալին կողմէ Սուէտիացիներու փրկութեան կազմակերպութիւնը։ Լուսարձակով պիտի ցուցադրէ Սուէտիոյ ռազմիկներու եւ ժողովուրդի ազատագրման դրուագները եւ պիտի տայ լրացուցիչ տեղեկութիւններ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ 50 հոգինոց ջին. Նուագախումբ։

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը։ Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներ եւ Հայ Արիները։ Եւրոպական պարերգն պիտի նուագէ Արժանթինեան Gario Canti օրքեսթրը։

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կազմակերպուած արուեստագէտ եւ մտաւորական համակիր խմբակի մը կողմէ ղեկավարութեամբ սիրուած արուեստագէտներու՝ ՖԻԼԻՓ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆի եւ ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԻԷՄՇԱՀԻ։ Մասնակցութեամբ՝ Օր. ԻՐԻՍ ԳԻՒԼԳԻՒԼԵԱՆի եւ «ԿԻԼԻԿԻԱ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ։

Շաբաթ, 28 Դեկտեմբեր երեկոյեան ժամը 9ին

Salle Gaveauի մեծ սրահին մէջ

45, Rue de la Boétie. Métro: Miromesnil.

Գին տոմսերու՝ 20 —15—10 եւ 7 ֆրանք։ Օթեակներ՝ 25 ֆրանք։

Տոմսերը կը ծախուին.— Հրանտ-Սամուէլ 51 Rue Mr. le Prince. Paris (5).

«Ֆլօրիա» ճաշարան, 61 Rue Mr. le Prince. Paris (5).

Տպարան «Արաքս» 46 Rue Richer, Paris (9).

Ինդիալեան վաճառատուն 9 Rue Jouye Rouve. Paris (20).

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՏԻ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

14 դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Café Noaillesի սրահին մէջ

Կը խօսի՝ Պ. ՀԱՅԿ ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Նիւթ՝ կնոջ ազատագրական շարժումը եւ Հայ կինը։

Տեղի կ'ունենայ նուագ, երգ եւլն.։

Մուտք՝ 3 ֆրանք։ Թէյ եւ խմորեղէն միասին։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՓԻՒԻ ԳԻՒՂԵՐԻ «ՀՐԹԱՄԻՐԱՅ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ

եւ մասնակցութեամբ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» թատերախումբի

15 դեկտ. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, կարտանի Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ մէջ

կը ներկայացուի Սեբաստացի «ՄՈՒՐԱՏ»ը.

Տոմսեր՝ 4 եւ 3 ֆրանք։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԱՍԷՐՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲԸ

(Նախկին Հայ Գրական Ակումբը)

Այս Շաբաթ (14 Դեկտեմբեր) երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին

Ռուսական քոնսերվաթուարի սրահին մէջ. 26, Ավընիւ տը Թոքիօ.

Պ. Ի. ՔՏԱՆԵՎԻՉ պիտի խօսի Հայկական ճարտարապետութեան մասին։

Սրահը կը բացուի ժամը 8.30ին։

Ոչ-անդամները եւս կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԿԱՂԱՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

Հ. Յ. Դ. ՌՈՍՏՈՄԻ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Յունուար 1ին Չորեքշաբթի օր

Կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

Մանրամասնութիւնները սեղւոյն վրայ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՏԻ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

28 դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ մէջ

1, ՊՈՒԼՎԱՐ ՔԱՐՆՕ. ԱԼՖՈՐՎԻԼ

կը ներկայացուի՝ «ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ»

ղեկավարութեամբ՝ դերասան Ց. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ, եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս սիրողներու իր խումբով։

Տոմսերու գին 5 եւ 3 ֆրանք։

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ

14 ԴԵԿՏ. ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ 21ԻՆ

Salle Gaveau, Salle Quatuorի ՄԷՋ

45, Rue de la Boëtie. Մեթրօ՝ **Miromesnil.**

կազմակերպուած՝ յայտնի երգիչներ Օր. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼԳԱՆԻ եւ M. G. Ben-Abaի կողմէ, մասնակցութեամբ ջութակահար M. Marcel Sternի (Grand Prix de Rome) եւ M. V. Dyek (Prix de Rome) երաժշտական վարիչ P. L. M.ի։

Պիտի երգուին հայերէն, եբրայերէն, յունական, Թաթարական եւ ուրիշ երգեր։

Կը հրաւիրուի հայ երաժշտասէր հասարակութիւնը։

Տոմսեր՝ 5 — 25 ֆրանք։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս կիրակի Ալֆորվիլի Ս. Պետրոս եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ-Պատարագ Համբառ Վարդապետի յիշատակին։ Երգեցողութիւնները տեղի կ'ունենան ղեկավարութեամբ Պ. Ա. Քէչէճեանի։

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տի. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկեր-ընկերուհի Տէր եւ Տիկ. Հրանտ-Վերժին Ոսկանեաններու եւ իրենց զաւակներուն՝ իրենց մօր, զոքանչի Տիկ. Ռ. Ալլահվերտեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Տի. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ժողովը վաղը Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին. 11, Րիւ տը լ'Էգօլ տը լա Մէտըսին։

ԶՕՐ. ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ Կեդր. Հանգանակիչ Յանձնախումբը ժողովի կը հրաւիրէ Շարժինգարահեանի եւ Անգրէասի շրջաններու հայրենակիցները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին. 66, Րիւ տը Պէլլըվիլ, Պիւրօ Թապայի վերնայարկը։

Տի. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 18 Դեկտ. Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Գաֆէ տէ Սփորի մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ կազմուած է Յարօն-Ցուրուբիրանի Նահանգային Հայրենակց. Միութեան մասնաճիւղը, զուտ հայրենակցական գետնի վրայ, նպատակ ունենալով օգնել իր հայրենակիցներուն։

Սանասարեան Սաներու Միութեան բոլոր անդամները, շատ կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար, սփիւռքաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին, որ տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին ճիշդ դէմի սրճարանը։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի մասնաճիւղին կողմէ

14 դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ցալ տէ Նօսի մէջ, 81, Րիւ ալ Փարի

Նախագահութեամբ՝ Պ. ԽՈՍՐՈՎ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆի

Պիտի խօսի Պ. ՄԵՀՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ, բժշկի առողջապահութեան եւ ակռաներու խնամքի մասին։

Պիտի ըլլան նաեւ երգ եւ արտասանութիւններ։

Տախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի մէկ ֆրանք

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ 1500ԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՏԷՍԻՆԻ ԵԿԵՂԵՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, ՍՕՍԻԷԹԷ ԼԻՈՆԷԶի մէջ

կը նախագահէ Տ. ՅԱԿՈԲ ՔՀՆՅ. ԳՈՅԱՃԵԱՆ

կը խօսի Պ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ.

Գեղարուեստական բաժին։ կենդանի պատկեր Ս. Մեսրոպի եւ Ս. Սահակի

Տախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 1 ֆրանք։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ ՍԷՕԼԷԶԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ «ՎԵՐԵԼՔ» թատերախումբին կողմէ.

15 դեկտ. կիրակի ցերեկ ժամը 3ին, Սեւրի ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ սրահին մէջ

26, Rue Troyon, Sèvres — Métro: Pont de Sèvres.

կը ներկայացուի ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ

ԱԻԵՐՈՒՄՆ ԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ (դրամ)

եւ ԵՐԵՔ ՔԱՋԵՐ (զաւեշտ)

Մուտք՝ 10, 7 եւ 5 ֆրանք։

Տոմսերը կը ծախուին «Րիւ Տէֆինս» Պասմաճեանի, Զարիկեանի, Դաբաղօղեանի մօտ եւ Միութեանս Գրադարանը՝ ամէն օր։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Փ. — Հեղինակութի՝ ԷՆԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

Բարօյայն մեր ամէն - օրուան սենեակը առաջնորդեց զիս։

Ֆլօրա պատուհանին քով նստած էր. ան հոգնած էր եւ ջղագրգիռ չարժումով մատներուն հետ կը խաղար. անոր գէմքը սարսափ աղդեց իմ վրաս։ Բոլորովին անգոյն էր։ Բայց երբ սկսաւ խօսիլ, շատ հանդարտ ու վճռական շեշտ մը կար իր բառերուն մէջ.

— Բժիշկ, եկած եմ խնդրելու որ ինծի օգնէք...

— Անշուշտ կ'օգնէ, օրիորդ, ըսաւ Բարօյայն։

Ձեմ կարծեր որ Ֆլօրան քրոջս ներկայութիւնը կ'ուզէր այդ տեսակցութեան։ Վստահ եմ որ կը նախընտրէր ինծի հետ խօսիլ բոլորովին առանձին։ Միեւնոյն ատեն, սակայն, չէր ուզեր ժամանակ կորսնցնել։

— Կ'ուզեմ որ ինծի հետ ձեր քովի տունը գաք...

— Քովի տո՞ւնը, «Վունենները», հարցուցի զարմացած։

— Սա տարօրինակ մա՞րդը տեսնելու համար, գոչեց Բարօյայն։

— Այո, անշուշտ գիտէք թէ ով է ան, չէ՞...

— Կը խորհէինք թէ հանգստեան կոչուած վարսայարդար մըն է...

Ֆլօրա լայն, լայն բացաւ իր կապոյտ աչքերը։

— Ինչ, Էրքիւլ Փուարոն է... չէի՞ք գիտեր, ան նշանաւոր գաղտնի ոստիկանը.... կ'ըսեն թէ հիանալի գործեր տեսած է, այնպէս ինչպէս վէպերու մէջ երեւցող ոստիկանները... Տարի մը առաջ գործէ քաշուեցաւ ու այստեղ եկաւ հաստատուելու... հօրեղբայրս գիտէր անոր ով ըլլալը, բայց խոստացած էր մարդու բան չըսել, որովհետեւ պարոն Փուարօ կ'ուզէր խաղաղ կեանք մը անցընել...

— Ուրե՞ւ...

— Անշուշտ իր անունը լսած էիք...

— Հին գլուխ մարդ եմ, ինչպէս քոյրս կ'ըսէ, բայց ճիշդ հիմա լսեցի իր մասին...

— Տարօրինակ բան, ըսաւ Բարօյայն։

Զարմացայ թէ ինչ ըսել կ'ուզէր ան. թերեւս կը զարմանար որ այդ տեսակ տեղեկութիւն մը չէր կրցեր երեւան հանել մինչեւ հիմա։

— Ուրեմն ղի՞նք ալ տեսնել կ'ուզէք, հարցուցի. բայց ինչո՞ւ...

— Որպէսզի քննութիւն կատարէ այս ոճիրին մասին, մէջ ինկաւ քոյրս. ապուշցեր ես, Ճէյմս...

Բնաւ ապուշցած չէի, սակայն քոյրս յաճախ չի հասկնար իմ յետին միտքերս։

— Ոստիկանապետ Տէյվիսին վրայ վստահութիւն չունի՞ք, հարցուցի։

— Անշուշտ չունի, ըսաւ նորէն քոյրս, ես ալ վստահութիւն չունիմ...

Դուրսէն լսողը պիտի կարծէր թէ սպաննուողը Բարօյայնի հօրեղբայրն էր։

— Ի՞նչ ապահովութիւն ունիք որ այդ տեսակ գործ մը պիտի ստանձնէ, հարցուցի. մի մոռնաք որ գործէ քաշուած է հիմա...

— Գիտեմ, գիտեմ, պիտի համոզեմ...

— Վստա՞հ էք որ խելացի ձեր բրածը...

— Անշուշտ վստահ է, պատասխանեց քոյրս, ես ալ հետը կ'երթամ եթէ ուզէ...

— Կը ներէք, օրիորդ, բայց կը նախընտրեմ որ բժիշկը գայ...

Պարագային համեմատ ճշմարտութիւնը խօսող աղջիկ մըն է Ֆլօրան։ Անուղղակի որ եւ է ակնարկ աղդեցութիւն չպիտի կարենար գործել իր բնոյթին վրայ։

— Գիտէ՞ք ինչ, օրիորդ, շարունակեց Ֆլօրա քիչ մը ազդամարտութեամբ ղեկելով իր խօսքերուն մէջ, ձեր եղբայրը բժիշկ է եւ հօրեղբօրս մարմինը գտնած ըլլալով կրնայ աւելի մանրամասնութիւններ տալ Պ. Փուարոյին։

— Լաւ, հասկցայ, ըսաւ Բարօյայն քիթը - բերանը կախած։

Սենեակին մէջ վեր - վար քանի մը անգամ։

— Ֆլօրա, ըսի ծանրակշիռ կերպով, իմ խօսքս մտիկ ըրէք եւ այդ գաղտնի ոստիկանը գործին մէջ մի խառնէք

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Clacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՔ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 14 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ SAMEDI 14 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2987

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՕՐԻ ԽՕՍՔ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ "ՄԻԱՑԵԱԼ,,ԻՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Ծփուն եւ մի՛շտ երկդիմի ռազմավարութեամբ մը, որուն գաղտնիքը միայն իր անյագ աշխարհակալութիւնը գիտէ, Մեծն Բրիտանիա նոր անակնկալ մը ստեղծեց, վերջին պահուն:

Երկու օր առաջ, Եգիպտոսի բրիտանական մարզպանը վճռապէս կը մերժէր 1923ի սահմանադրութեան վերահաստատումը:

Տակաւին մէկ ամիս առաջ, Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին նախարարը «անգործադրելի» կը հռչակէր այդ նոյն սահմանադրութիւնը:

Եւ ահա հեռագիրները կը հաղորդեն թէ Եգիպտոս վերահաստատած է «ազգին սահմանադրութիւնը», նոյնինքն բրիտանական մարզպանին, հետեւաբար եւ Լոնտոնի հաւանութեամբ:

Իրականին մէջ, նահանջ մը չէ որ կը կատարէ Մեծն Բրիտանիա, երկու – երեք շաբաթ անկարեկիր դերք մը բռնելէ յետոյ գրգռագին ցոյցերու եւ ծանր արիւնահեղութեանց հանդէպ:

Ան պարզապէս «սկզբունք»ն է որ կ'ընդունի, ձեւերը կը յարգէ, գործնականին մէջ ամուր կառչելով այն քաղաքականութեան որ կը տեւէ 1923էն ի վեր:

Ամէն պարագայի մէջ, այս միջին ճամբան պիտի օգնէ մեղմացնելու մթնոլորտը, ցնոր տնօրինութիւն: Եգիպտոսի ժողովուրդը յաղթանակի մը նախատօնակն է որ կը կատարէ, առաջնորդութեամբ նոր սերունդին եւ ուսանող երիտասարդութեան, որ բուռն ալեկոծութեան մը մատնուած էր մէկ ամիսէ ի վեր:

Հիմա որ սկզբունքը ընդունուած է եւ վերահաստատման հրամանագիրը ստորագրուած, Մեծն Բրիտանիա նորէն միջոցներ պիտի փորձէ ժամանակ շահելու եւ իր վերապահումները արժեցնելու համար: Իր բախտէն, պարագաները այ նպաստաւոր են, քանի որ, իբրեւ հետեւանք հապէշական պատերազմին, կէս – պատերազմական վիճակ մը կը տիրէ Եգիպտոսի մէջ:

Բուն անգլիացի զինուորն ու նաւազը չերեւցան, երբ արիւն կը հոսէր Գահիրէի, Թանթայի կամ Աղեքսանդրիոյ փողոցներուն մէջ: Սակայն սեպտեմբերէն ի վեր քառասուն մարտանաւեր խարիսխ նետած են եգիպտական ջուրերուն մէջ, իսկ ցամաքի վրայ ամբողջ բանակ մը եւ հզօր օդատորմիղ մը դարանակալ կը սպասեն, ներքին թէ արտաքին ճակատի դէմ:

Այնպէս որ, Եգիպտոսի ժողովուրդը, թէեւ բարոյապէս յաղթական, դեռ շատ յեղիներ պիտի քամէ.

Ամէնէն նպաստաւոր պարագաներուն ալ, բրիտանական աշխարհակալութիւնը մի՛շտ պատրուակներ գտաւ ձգձգելու 1922 փետրուար 28ի յայտարարութեան գործադրութիւնը,— բացարձակ անկախութիւն

Միեւնոյն պատճառներով կախակայեց 1923 ապրիլ 20ի սահմանադրութիւնը, եւ ուրիշ մը թելադրեց 1930ին, անգլօ-եգիպտական դաշնագրի մը հետ:

Հիմնուած՝ անկախ պետութեան մը գերիշխանութեան սկզբունքին վրայ, 1923ի սահմանադրութիւնը պարզապէս կը ձեւակերպէր քաղքենի երկրի մը ներքին կարգուսարքը:

Անոր տրամադրութեամբ, խորհրդարանը պիտի բաղկանայ երկու մարմիններէ,— ծերակոյտ եւ երեսփ. ժողով, առաջինը՝ 100, երկրորդը՝ 150 անդամներով: Ծերակոյտին անդամները պէտք է ըլլան 40էն վեր, 60ը՝ Թագաւորին կողմէ ընտրուած, մնացեալը՝ երկաստիճան ընտրութեամբ Պաշտօնավարութեան շրջանը՝ տասը տարի:

Երեսփ. ժողովը պէտք է ընտրուի ուղղակի քուէարկութեամբ, հինգ տարուան համար: Ընտրելու իրաւունքը կը սկսի 21 տարեկանէն: Դահլիճը կ'ընտրուի մեծամասնութեան կողմէ, եւ պատասխանատու է միայն խորհրդարանին առջեւ:

Անգլիա ինչո՞ւ կ'ընդդիմանար այս տարրական օրէնքներուն:

Պատճառները պետական են, բայց գաղտնիք չեն:

Եգիպտոս կենսական հանգոյց մըն է բրիտանական աշխարհակալութեան ջրակայաններուն վրայ: Բանալի մը՝ Միջերկրականէն մինչեւ Հնդկաց Ովկիանոս եւ աւելի անդին: Կարելի չէ բոլորովին ազատ ձգել զայն եւ ինքնիշխան:

Կան հինգ խնդիրներ որոնց լուծումը կամ ղեկավարութիւնը իրեն կը վերապահէ Մեծն Բրիտանիա,— 1. Հաղորդակցութեանց ապահովութիւն: 2. Պաշտպանութիւն օտար միջամտութեան դէմ: 3. Պաշտպանութիւն օտար շահերու: 4. Պաշտպանութիւն փոքրամասնութեանց: 5. Սուտան:

Այս վերապահումները յստակապէս արձանագրուած են 1922 փետրուար 28ի յայտարարութեան մէջ, եւ սակայն կը մնան այդ օրէն ի վեր, ինչ որ համազօր է առկախ ձգելու Եգիպտոսի վերջնական ճակատագիրը.

Բազմաթիւ բանակցութիւններու եւ յաջորդական տագնապներու ընթացքին, Լոնտոն 1930ին առաջարկեց դաշնագիր մը, հետեւեալ տրամադրութիւններով.—

1. Եգիպտոս անկախ պետութիւն մըն է եւ կրնայ անդամագրուիլ Ազգերու Դաշնակցութեան: 2. Մեծն Բրիտանիա կ'ստանձնէ կարգ մը պատասխանատուութիւններ, Եգիպտոսի պաշտպանութեան, օտար բնակչութեանց, փոքրամասնութեանց եւ Ղպտիներու ապահովութեան համար: 3. Մեծն Բրիտանիա կը կառավարէ Սուտանը:

«Վաֆտ», ազգայնական հզօր կազմակերպութիւնը, մերժեց վաւերացնել այս դաշնագիրը, իսկ այժմ հեռագիրները կը հաղորդեն թէ միացեալ ճակատը ընդունուած է:

Ուրեմն զիջումը եղած է փոխադարձաբար, եւ գործադրութեան եղանակները պիտի ճշդուին հետզհետէ:

Ահա թէ ի՛նչ բարիքներ կրնան գործել տկար ժողովուրդներու «միացեալ ճակատները», ճակատագրական պահերու մէջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ԱՌԱՋՆՈՐԴ»Ը ԿԸ ՀԱՐՑՆԷ, ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ՄՈՒՏԱՑ

Փոխերն ու ձախերը գոհ չեն Փարիզի ծրագրէն

«ԲԱՐԵՀԱՃԵՑԷՔ ԸՆԴՈՒՆԻԼ ԻԲՐԵՒ ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ»

Փարիզի մէջ մշակուած հաշտութեան ծրագիրը հաղորդուեցաւ նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան Հինգերու եւ 18երու յանձնախումբերուն, որոնց անդամներէն շատերը չծածկեցին իրենց մոլութը: Իրապէս թղթակիցներ կը հաւատան թէ Հինգերու յանձնախումբը, որ նախապէս աւելի չափաւոր ծրագիր մը առաջարկած էր, մերժեց անմիջապէս նկատի առնել զայն: Մասնաւորապէս պաշտպանութեան Թուրքիոյ, Լեհաստանի եւ Սպանիոյ պատուիրակները, որոնք անդամ են յանձնախումբին, այնպէս որ միւս երկու անդամները, Անգլիա եւ Ֆրանսա — նոր ծրագրին հեղինակները — անելի մատնուեցան: Նոյն տպաւորութիւնը ձգեց նաեւ 18երու յանձնախումբը, որ ժողովի հրաւիրուած էր քարիւղի արտածումը արգիլելու համար, բայց ստիպուեցաւ յետաձգել, նոր անակնկալի մը առջեւ գտնուելով:

Այս կացութեան առջեւ, Պ. Իտըն, Ազգաժողովին անգլիացի նախարարը, հարկադրուեցաւ պատ ի պատ բացատրութիւններ տալ, հասկցնելու համար թէ Փարիզի առաջարկները վերջնական չեն, այլ պարզ թելադրութիւններ: «Եթէ Ազգաժողովը համաձայն չէ այս թելադրութեանց, մենք չենք դանդաղիր ընդհակառակն սիրով կ'ընդունինք որ եւ է թելադրութիւն, անոնց բարեփոխման համար: Ն. Վեհափառութեան կառավարութեան քաղաքականութիւնը կը մնայ այն ինչ որ էր վէճին սկիզբէն ի վեր: Որ եւ է վերջնական կարգադրութիւն պէտք է ընդունելի ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան, ինչպէս եւ երկու հակառակորդ կողմերուն համար: Ծնդիրը Ա.Դ. Խորհուրդին առջեւ պիտի գրուի առաջին պատեհութեամբ: Անոր կ'իյնայ վճռել թէ ինչպէս եւ երբ յարմար կը տեսնէ ճշդել իր դիրքը նոր կացութեան հանդէպ: Կը կրկնեմ թէ Մեծն Բրիտանիա յօժարութեամբ պիտի ընդունի միւս պաշտօնակիցներուն վճիռը եւ պիտի շարունակէ իր կարելին գործադրել, յաջողցնելու համար մեր հետապնդած երկու նպատակները.— վերահաստատում խաղաղութեան և պահպանում Ազգաժողովի հեղինակութեան »:

Պ. Իտընէ առաջ խօսած էր Պ. Լավալ, որ հարցին մանրամասնութիւնները եւ կատարուած փորձերը պարզելէ յետոյ, յայտնեց թէ վայրկեանը եկած էր բարեկամական կարգադրութեան մը մասին մտածելու: Ինքն ալ բացատրեց թէ վերջնական վճիռը կ'իյնայ Ա. Դ. Խորհուրդին: Այս առթիւ, Ֆրանսայի վարչապետը յաջողեցաւ յետաձգել տալ քարիւղի արտածման արգելքը, մինչեւ որ բանան Մուսոլինիի եւ Նէկիւսին պատասխանները: Ժողովին մթնոլորտը շատ խառնակ էր եւ մասնաւորապէս կը տրանջային փոքր պետութիւնները, առաջնորդութեամբ Խ. Միութեան: Մինչեւ անգամ կ'ըսուի թէ քանի մը փոքր պետութիւններ կը պատրաստուին ձգել երթալ, եթէ Ազգաժողովը ընդունի անգլօ-ֆրանսական ծրագիրը: Անոնց կարծիքով, այդ պարագային ապացուցուած պիտի ըլլայ թէ Ազգաժողովը անկարող է կատարելու իր պարտականութիւնը,— պաշտպանել իր անդամներուն հողային ամբողջութիւնն եւ անկախութիւնը՝ նախայարձակ պետութեան մը դէմ:

Փարիզի ծրագիրը հրատարակութեան չպիտի տրուի, մինչեւ որ հասնին Մուսոլինիի եւ Նէկիւսին պատասխանները: Իրազեկ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ առաջինը քննելով ծրագիրը, հարկ դատած է հարցումներ ուղղել հետեւեալ կէտերու մասին.— 1. Դաղթավայր մը յատկացնել Իտալիոյ՝ հարաւային Եթովպիոյ մէջ.— 2. Իբրեւ ազատ նաւահանգիստ Եթովպիոյ ձգել Ասապը (իտալական): 3. Աքսումի խնդիրը (քանի որ Իտալիոյ չի ձգուիր հակառակ գրաւուած ըլլալուն): Այս երեք խնդիրներն ալ բարդ մանրամասնութիւններ կը ներկայացնեն:

Իսկ Եթովպիոյ կայսրը անմիջապէս մերժեց անգլօ-ֆրանսական ծրագիրը, չեշտելով թէ իրենք երբեք պատերազմ չէին ուզեր, բայց Իտալիան բռնաբարեց իրենց երկիրը եւ հիմա ստիպուած են պաշտպանել զայն: «Մենք չենք կրնար տեղի տալ բռնութեան, որովհետեւ այդ պիտի նշանակէր վարձատրել բռնի ուժը»:

Ժընեւի կարգ մը շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ անգլօ-ֆրանսական ծրագիրը պիտի ձախողի, քանի որ Ազգաժողովին մթնոլորտը աննպաստ է, իսկ Անգլիոյ ներկայացուցիչը իր ձեռքերը լուաց, հասկցնելով թէ պայքար չպիտի մղէն անոր ընդունելութեան համար: Իսկ ֆրանսական շրջանակները կը պահեն իրենց լաւատեսութիւնը, յուսալով թէ կարելի պիտի ըլլայ բոլորին համար ալ ընդունելի դարձնել ծրագիրը, կարգ մը բարեփոխումներ կատարելով:

Թէ Ֆրանսայի եւ թէ Անգլիոյ մէջ ձախակողմեան տարրերը ընդդիմադրութեան մատնուած են, Փարիզի ծրագրին առթիւ: Ֆրանսայի ձախակողմեան ճակատը բուռն հարցապնդումներ պիտի ուղղէ խորհրդարանին մէջ, դահլիճը տապալելու առաջադրութեամբ: Դէպքերուն մէջ կը գտնուի նաեւ Պ. Էռիօ:

Միւս կողմէ կռիւի պատրաստութիւն

Եթովպիոյ կայսրը, որ Տէսիէ կը գտնուի, դեկտեմբեր 12ին թռիչք մը կատարեց հիւսիսային ճակատին վրայ: Մէկ ժամ վերջը վերադառնալով, պատուանշան մը շնորհեց պետ հազարապետ Ֆրէյտանի, որ վիրաւորուած էր Տէսիէի ռմբակոծութեան առեն, երկու մանուկներ փրկած առեն:

Վերջին երկու շաբաթներու ընթացքին 30,000 հապէշ զինուորներ հասած են Տիրէ Տավա, իրենց ռազմամթերքով եւ պաշարով, եւ պիտի երթան դէպի հարաւ, միանալու համար Օկատէնի բանակին:

Իտալացիներն ալ պատրաստութիւններ կը տեսնեն, մասնաւորապէս Ռաս Տէսթայի բանակին դէմ, որ կը գտնուի Տոլոյի հիւսիսակողմը: Այս հապէշ հրամանատարը 150 հազար սեւամորթ զինուորներ ունի, լաւ սպառազինուած: Իտալացիները վճռական ճակատամարտ մը պիտի փորձեն, ուժ տալու համար Մուսոլինիի պահանջներուն, ազդելով Ազգաժողովին վրայ:

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԶՐՈՅՑ

— Ի՞նչ պատասխան տուաք Ս...բեանին, հարցուցի անցի օր, կամիտասեան խնամատարութեան մէկ անդամին:

— Դեռ ոչ մէկ լուր: Գրեցինք Երեւանին, պատասխանի կը սպասենք:

— Կը յուսա՞ք որ ընդունին:

— Չեմ գիտեր: Եթէ մերժեն, պիտի հարկադրուինք վարդապետին մարմինը փոխադրել Փէռ Լաշէզ: Միայն հողին արժէքը 10 – 11 հազար ֆրանք է: Նոյնքան ալ ծախսած ենք արդէն, յուղարկաւորութեան առթիւ (զմռսում եւն.):

... Իրազեկ մը կը պատմէ թէ նամակը գրուած է դեռ երկու շաբաթ առաջ, հինգշաբթի օր մը:

Անտարբերելու բան չկայ. երբ հոկտեմբեր 27ին թաղուած մեռելի մը փոխադրութեան դիմումը կը գրուի մէկ ամիս վերջը, դիմումագիրն ստացողն ալ կրնայ ձգձգել առնուազն երեք ամիս:

Մանաւանդ որ, էջմիածինը առնուած է դիմել Երեւան, իսկ այս վերջինը եթէ բարեհաճի լսել, պարտաւոր է թղթածրար մը կազմել եւ յղել զայն որ տեղն է,— մինչեւ Մոսկուա:

Եթէ հոկտեմբերէն ի վեր զռուած, մաղուած, արձանագրուած 1200 անտուն տարագիրներ կրնան մինչեւ գարուն սպասել, ինչո՞ւ չպիտի ըսպասէ մեռել մը, որ ոչ միայն խնամքով տեղաւորուած է հաստատուն սնտուկի մը մէջ, այլեւ պատսպարուած՝ տաքուկ տեղ մը,— ժամուն նաղետունը...

— Եղբայր, փոխանակ հանգստաւ կութիւն կատարելու եւ յուշարձան շինելու Անդրանիկի համար, աւելի լաւ չէ՞ Երեւան փոխադրել մարմինը եւ ուրիշ բանի յատկացնել դրամը, կամ հոն կառուցանել յուշարձանը:

— Ինչ՞ո՞ւ սիրեմ: Բայց կ'երաշխաւորե՞ս որ կ'ընդունին:

— Դիմենք, աղաչենք, բացատրենք ...

— Դիմած, աղաչած, բացատրած ենք. ապարդիւն...

— Ե՞րբ են դիմած:

— Թուականը չեմ յիշեր, բայց գիտեմ որ Անդրանիկ երկար տանն մնաց Փէռ Լաշէզի մէկ նկուղին մէջ, սպասելով արտօնութեան, ինչպէս, այսօր, Կոմիտասի համար: Ետոյ ստիպուեցան հողաբաժին մը գնել եւ թաղել, վրան ալ՝ քար մը եւ փայտէ խաչ մը, որուն արձանագրութիւնը շատոնց սրբած են հովն ու անձրեւը:

— Նորէն դիմենք:

— Դիմեցէք, բայց մի՛ մոռնաք որ Անդրանիկը մեռաւ 1927 օգոստոս 30ին, Փարիզ փոխադրուեցաւ եւ փառաւոր յուղարկաւորութեան մը արժանացաւ 1928 յունուարին: Ո՞ւր էր Երեւանը, այդ միջոցին:

— Ուրեմն յոյս չկա՞յ:

— Կա՞յ թէ չկայ դուն դատէ: Լրսէ՛, Անդրանիկի ոչ միայն մարմինն է օտար հողին յանձնուած, այլեւ զէնն ու գրակը,— համազգեստ, սուր, շքանշաններ: Գնա Նուպարեան մատենադարանը եւ տես եւ հարցուր թէ ինչո՞ւ հոն մնացեր են, մինչդեռ Գ. Վարդանեանի յանձնուած էին Հայաստան փոխադրուելու համար

ՎԱՀԷ

ԵԳԻՊՏՈՍ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏԵՑ 1923Ի ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԵԾ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ ԱՄԲՈՂՋ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ

Երէկ հաղորդած էինք թէ Նէսիմ փաշայի դահլիճը որոշած է հրաժարիլ, անելի մատնուած ըլլալով: Արդարեւ, վարչապետը Թագաւորին ներկայացաւ դեկտեմբեր 12ին, հրաժարականը գրպանը: Ուշնկնդրութենէն առաջ, նոր եւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցած էր բրիտանական մարզպանին հետ, որ այս անգամ յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը հակառակ չէ 1923ի սահմանադրութեան վերահաստատման սկզբունքին, բայց ներկայ պարագաներուն մէջ անյարմար կը գտնէ անոր անմիջական գործադրութիւնը: Թագաւորը իմանալով այս յայտարարութիւնը, մերժեց ընդունիլ դահլիճին հրաժարականը եւ յանձնարարեց Նէսիմ փաշայի՝ շարունակել իր պաշտօնը, մինչեւ որ կարելի ըլլայ ընդհանուր ընտրութիւններ կատարել եւ վերահաստատել խորհրդարանին գործունէութիւնը: Եւ ստորագրեց հրամանագիր մը, որով կը վերահաստատուի 1923ի սահմանադրութիւնը:

Լուրը մեծ խանդավառութիւն պատճառեց ամբողջ երկրին մէջ: Մասնաւորապէս ուրախ էին ուսանողները, որոնք այնքան զոհեր տուին վերջին օրերու ցոյցերուն մէջ, զոհեր ալ տալով: Այս յաջողութիւնը ողջունելով իբրեւ առաջին քայլը դէպի անկախութիւն, ուսանողները թափօրներ կազմեցին փողոցներուն մէջ, հազարաւոր սադաւարտակիր ոստիկաններու աչքին առջեւ: Շաբաթներէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, Գահիրէ հանդարտութիւն վայելեց մինչեւ իրիկուն, իսկ թեթեւ ընդհարումներ պատահեցան Աղեքսանդրիոյ մէջ, երբ ոստիկանութիւնը ուզեց արգիլել Գահիրէէն հոն գացած ուսանողներու ցոյցը:

Նոյն օրն իսկ Ազգային Միացեալ Ճակատին վարիչները հաւաքական գիր մը ուղղեցին բրիտանական մարզպանին, խնդրելով անյապաղ գործադրութեան յանձնել 1930ի անգլօ-եգիպտական դաշնագիրը, որ նախապէս մերժուած էր Վաֆտի կողմէ:

Ամերիկա՞ն ալ պիտի կաշկանդէ օտարազգիները...

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ երեսփոխան Մարթին Տայզ օրինագիծ մը պիտի ներկայացնէ խորհրդարանին, յառաջիկայ յունուարին, առաջարկելով ճամբել մօտ վեց միլիոն օտարականներ, իբրեւ մասնակի դարման գործազրկութեան: Այս ծրագրին համաձայնութիւն յայտնած են 155 կազմակերպութիւններ, որոնք կը ներկայացնեն 5,000,000 քաղաքացիներ: Համաձայնութիւն յայտնած են նաեւ նոյնչափ 155 երեսփոխաններ ալ: «Մենք պարզապէս պիտի հետեւինք Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ օրինակին», կ'ըսէ երեսփոխանը, հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդելով իր ծրագրի մասին,— Իբր 16,500,000 օտարածին բնակիչներ կան որոնց աւելի քան 7,000,000ը քաղաքացի չեն եղած: Մեր ծրագրով, նախ Ամերիկա չպիտի կրնան մտնել այն դաղթականները որոնք ազգականներ չունին այս երկրին մէջ: Երկրորդ՝ անոր տրամադրութեամբ պիտի արտաքսուին 3,500,000 օտարականներ որոնք անկանոն ճամբով եկած են: Երրորդ՝ օրինապէս եկած 4,000,000 օտարականներու մէկ տարի պայմանաժամ պիտի տրուի, քաղաքացի դառնալու կամ իրենց երկիրները վերադառնալու համար: Չորրորդ, բոլոր օտարականները պէտք է աշխատանքի արտօնագիր ստանան եւն.: Իր հաշուով 600,000 օտարականներ նպաստ կը ստանան այժմ, իսկ աշխատողները իրենց երկիրները կը ղրկեն տարեկան 300 միլիոն տոլար:

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ 190ի դէմ 345 ձայնով քուէարկեց բանաձեւ մը, որ կը կրճատէ ելմտացոյցի քննութեան ձեւակերպութիւնները, մինչեւ դեկտ. 31 վաւերացնելու համար զայն:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵՐԼԻՆԷՆ

Ի ՊԱՏԻՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

Առնենին գրեր էի թէ Պերլինի «Հայ Երիտասարդ» միութիւնը իր հաւաքոյթներուն եւ բանախօսութիւններուն կարգին ձեռնարկած է հայկական երգչախումբի մը կազմութեան, թէ տարածելու համար հայ երգը նոր սերունդին մէջ եւ տունէն ներս եւ թէ նոյն խումբով մասնակցելու համար այս տարուան մշակոյթի տօնակատարութեան, քանի որ 1500ամեակի առթիւ կարելի էր եւ պէտք էր ճոխ եւ շինիչ հանդէսներ սարքել:

Այդ 1500ամեակը տեղի ունեցաւ իր օրին, բայց Պերլինի «Հայ Երիտասարդ» միութիւնը հակառակ իր պատրաստութեան եւ փափաքին՝ չկրցաւ մասնակցիլ շնորհիւ Գաղթային Միութեան վերաբերմունքին: Հայ երիտասարդները չկրցան հայ երգը պանծացնել այդ օրը, հակառակ իրենց խնդրանքին, ստանալով խուսափողական պատասխաններ: Նոյնիսկ այս պատճառով գաղթային միութեան վարչութիւնը մասնաւոր շրջաբերական մը հանեց «Հայ Երիտասարդ» միութեան դէմ, իր կողմէ լուծած հռչակելով զայն: Այդ շրջաբերականը պիտի արժէր ամէն սիրտ, որովհետեւ գրուած է հարազատ, ղեկավարող եւ պուռ մշակոյթին ծառայող երիտասարդութեան դէմ: Կը յուսայի թէ մարդիկ, քանի ուշ չէր, կրնային դարմանել իրենց սխալը, բայց ափսո՜ս... (ՅԱՌԱՋ.— Այս առթիւ մեր թղթակիցը գրի առած է հարցին մանրամասնութիւնները եւ 1500ամեակի տօնակատարութեան թերութիւնները, բայց կը յապաւենք, կանխելու համար նոր բանավէճ մը):

*** Ուրեմն «Հայ Երիտասարդ» միութիւնը կարգապահութեամբ մնաց հանդէսին մէջ եւ խոհեմաբար քաշուեցաւ իր աշխատանքը յարունակելու, առանց ազդուելու արտաքին երեւոյթներէն:

Միութիւնը կիրակի, դեկտեմբեր 1ին տուաւ իր հանդէսը նուիրուած հայկական Մշակոյթին եւ Կոմիտաս վարդապետին:

Սրահը զարդարուած էր հայկական եռագոյններով եւ Արարատի մեծադիր նկարով:

Երիտասարդները եռուզեռի մէջ էին. կը բաժնէին իրենց նոր հանած «Հայ Երիտասարդ» անուն թերթը: Առաջինը՝ Պերլինի տարեգրութեան մէջ: «Փոքր մըն է, կ'ըսեն, սխալներուն ներողամիտ եղէք: Ցաջորդը աւելի յաջող պիտի ըլլայ»:

Կոկիկ բազմութիւն մը հաւաքուած է արդէն եւ ամէն կողմ կը լսես՝ «կեցցէ՛ հայ ցեղը»:

Ահա տղաք, որ դեռ երէկ կը նեղուէին հայերէն խօսած ատեն կամ իսկոյն կը դառնէին գերմաներէնի, հիմա կուգան մեզի հետ խօսելու ազատ համարձակ եւ մեզի կը հրամցնեն տպուած խօսքերը երգերուն զորս պիտի երգեն քիչ յետոյ:

Երգչախումբը երիձայն կ'երգէ «Մեր Հայրենիք»ը զոր յոտնկայս կը լսեն ներկաները: Ցետոյ կը խօսի միութեան վարիչը՝ Տիրայր Ֆրունճեան

— «Հայ ժողովուրդը, ստրկութեան մէջ, մշակոյթն է որ ունի իր ձեռքին մէջ իբրեւ միակ զէնք, եւ այդ մշակոյթի զինուորները հայ երիտասարդներն են. Երիտասարդութիւնն է ժողովուրդին ապագան. բայց չի բաւեր տարիքով երիտասարդ ըլլալ, այլ պէտք է ըմբռնումով եւ գիտակցութեամբ ըլլալ երիտասարդ: Գործն է գիտակից երիտասարդին հպարտանքը եւ մենք ցոյց տուինք թէ ինչպէս միակամ երիտասարդական կազմակերպութիւն մը կրնայ գործել:

Այսօր ունինք թերթ մը մեր ձեռքերուն մէջ: Անիկա գրուած եւ խմբագրուած է երիտասարդներու կողմէ որոնք օտարութեան մէջ մեծցած են: Բայց, եթէ դուք կարդաք զայն պիտի տեսնէք թէ ինչ մեծ ազնուութիւն կայ անոր մէջ: Յանդ մը որ կը վարակէ ամէնէն թոյլ հոգիներն իսկ:

Վերջերս, երբ ազգային գործիչներ եւ յայտնի դէմքեր փակեցին իրենց աչքերը, տխուր դամբանականներու կարգին ըսուեցաւ եւ գրուեցաւ թէ հին սերունդը կ'անհետանայ եւ նորեր չեն գար: Սիրելի հայրենակիցներ, ես որ երկու տարիէ ի վեր «Հայ Երիտասարդ» միութեան մէջն եմ, կը յայտնեմ որ մեր երիտասարդութիւնը, մեր զաւակները լաւագոյն խմորը կը ներկայացնեն այդ մեծանուն Հայերուն յաջորդները դառնալու: Այդ երիտասարդութեան, սակայն, պէտք է տրամադրել ազգային հողի վրայ գործելու ասպարէզ, որպէսզի մշակուին անոր բնատուր ձիրքերը:

Հայ երիտասարդութիւնը, հակառակ գործելու պայմաններու դժուարութեան, համակուած է իր ազգի հայրենիքի եւ մշակոյթի սիրով եւ պատրաստ է ամէն զոհաբերութեան

Հայ մշակոյթի գլխաւոր արտայայտութիւններէն մէկն է հայ երգը:

Այսօր, առաջին անգամ ըլլալով Պերլինի մէջ պիտի երգուի հայկական խմբերգ, հայ երիտասարդներու երգչախումբին կողմէ: Մեր նպատակն էր, սիրցնել հայ երգը, մօտցնել տուներէն ներս որովհետեւ երգն է որ կ'ոգեւորէ ու կը լուսաւորէ մեր կեանքի ամբողջ ընթացքին: Թէ որքան մեծ է տոհմային երգի նշանակութիւնը, կ'ապացուցուի անով որ Գերմանիոյ մէջ իսկ, ուր մարդիկ պէտք չունին իրենց երգին մասնաւոր պրոպականտ ընելու, հակայ ջանքեր կը թափեն մօտցնելու համար գերման ընտանիքներէն ներս իրենց ազգային երգն ու երաժշտութիւնը: Մենք առաւել եւս պարտաւոր ենք այդ ուղղութեամբ աշխատելու:

Օտարացման վտանգին դէմ պայքարը տանելով հայ երիտասարդութիւնը մշակոյթով — գիր, լեզու, երգ — նշանաբան ընտրած է իր ցեղային յատկութիւններու զատումը եւ վերահաստատումը. Այդ սկզբունքը կը խտանայ իր բառերուն մէջ — Կեցցէ հայ ցեղը:

Ազգային հանդիպումներու ատեն հայ երիտասարդին բարեւն է «կեցցէ հայ ցեղը», բայց թող չկարծուի թէ այս բառեր ձեւական են: Ոչ, անոր մէջ ամփոփուած է ամբողջ Հայկազունեաց գոյամարտի նշանախօսքը:

Ժողովուրդէ ժողովուրդ կը տարբերի ցեղի ըմբռնումը: Մենք ցեղ բառին մէջ կը դնենք ամէն սրբութիւն եւ ամէն լաւ յատկութիւն որ մեր ազգին ինքնայատուկ անհատական եւ մշակութային բարձր դրոշմ մը կուտան:

Մենք «հայ ցեղ»ին մէջ կը տեսնենք Սահակ-Մեսրոպներու, Շնորհալիներու, Նարեկացիներու, Քուչակներու, Կոմիտասներու հոգին. Հայկի, Արամի, Արտաշէսի, Վարդաններու, Նէյկուներու[?], Մուրատներու, Անդրանիկներու աննկուն կամքը: Ցեղն է որ ստեղծեց այս պանծալի փաղանգը. նոյն ցեղն է նաեւ, որ պիտի տայ ապագայ ռահվիրաներ:

Մենք, հայ երիտասարդներս, կը ձգտինք արծարծել ցեղային ոգին, դուրս ձգել ինչ որ եկւոր է եւ անբաղձալի, եւ ինչ որ դարերու ընթացքին եկած է խաթարելու ազնիւ եւ վեհ հայ նկարագիրը: Մեզի համար ընտրած ենք մշակոյթը իբրեւ զէնք. Մշակոյթ մը որ ցեղային է, մշակոյթ մը որ կը խօսի ամէն մէկ Հայու սրտին՝ հայ լեզուն, հայ գիրը, հայ երգը, հայ արուեստը»:

Սիամանթոյի «Ս. Մեսրոպ»ը կարդաց Պ. Շաւարշ Ցարութիւնեան գեղեցիկ շեշտ մը տալով նահատակ բանաստեղծին հայ գրի գիւտին ձօնուած գովաբանականին. «Կռունկ»ը նուագեց ջութակի վրայ Պ. Գուրգէն Տէր Մինասեան ընկերակցութեամբ Պ. Թէրէզա Արութիւնեանի (դաշնակ), յիշեցնելով ձեզ մեր արեւելեան աշխարհը եւ մեր զրկանքները — «Կռունկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մը չունի՞ս...» Ցետոյ «Ո՜հ ինչ անոյշ»ը նուագեց ջութակի վրայ Պ. Պ. Արութիւնեան որուն կ'ընկերանար քոյրը՝ Օր. Սառա, վերջն ալ ամբողջ խմբակը նուագեց «Ես լսեցի, իմ անոյշ ձայնը», այսպէս ճաշակ մը տալով հայ երգին, նուագի վրայ:

Պ. Արա Մովսէսեանի արտասանութիւնը «Հայոց արիւն»ին այնքան տպաւորիչ էր որ, իր յուզիչ եւ եւէջով եւ վերջաւորութեամբ «Հայն ազատ, մի՛շտ գլուխը վե՛ր, ըստրուկ, լուռ գերի չըլլա՛յ ոչ ամբ»... Երգչախումբը իսկոյն հնչեցուց «Մենք պէտք է կռուինք եւ ոչ լաց ըլլինք»ը, շատ սեղին էր երգը:

*** Կոմիտաս վարդապետի նուիրուած բանախօսութիւնը ըրաւ «Հայ Երիտասարդ» Միութեան քարտուղար Պ. Մարտիրոս Արութիւնեան, կենսագրական ծանօթութիւններ եւ թուականներ տալէ յետոյ, յիշեց մանաւանդ վարդապետի երգչախումբերը, ժողովուրդին կրած տպաւորութիւնները եւ աւելցուց.

— «Մենք կորսնցուցինք վարդապետը, բայց ամէն մէկ Հայու սրտին մէջ կ'ապրին անոր երգերը: Այս երգերը մենք չենք կրող թաղել: Այս երգերը պիտի ապրին սերունդէ սերունդ: Լաւ պէտք է ըմբռնել երգերու նշանակութիւնը. տխուր թէ ուրախ՝ երգն է որ կը ներկայացնէ ամբողջ հայութեան վիճակը: Երգն է որ կրնայ ոգեւորել խումբի մը անդամները եւ եթէ քանի մը այլազգի խումբեր աշխարհի զանազան անկիւններուն մէջ նոյն երգը կ'երգեն, իմացէք որ այդ երգէն արդէն կ'երեւայ թէ այս մարդիկը թէեւ անծանօթ իրարու, բայց երգի միջոցով կապուած են փոխադարձաբար: Այդ երգէն կ'երեւայ թէ նոյնն են այս մարդոց նպատակներն ու հոգեկան ապրումները: Կոմիտաս վարդապետն էր որ հասկցաւ երգերու մեծ նշանակութիւնը ամէնէն առաջ: Անփոխարինելի է վարդապետը: Եթէ կ'ուզենք յարգել վարդապետը, մոռնանք ամէն ինչ, երգենք իր երգերը, սիրենք իրար եւ միանանք հոգիով իրարու այս երգերուն շնորհիւ: Այդպիսի միութիւն մը կը նշանակէ արդէն յաջողութիւն մեր նպատակներուն: Եւ այն ատեն հայ ժողովուրդը պիտի ապրի, իր հետ նաեւ իր սիրուն երգերը: Անմոռանալի մնայ ձեր յիշատակը, Կոմիտաս վարդապետ»:

Այս տպաւորիչ ճառէն ետք երգչախումբը երգեց «Արեւ թեքուել եկաւ», «Կուժն առաւ», «Էս գիշեր լուսնակ գիշեր», իսկ Պ. Փօղոս Ճէրմանեան տաղը ձայնով երգեց «Տէր կեցցոն», խլելով ջերմ ծափեր: Պ. Նուպար Գիրճեանի վարժ արտասանութիւնը Պ. Դուրեանի «Տրտունջք»ին, յայտնութիւն մըն էր գաղութիս համար, քանի որ առաջին անգամ հայերէն գեղարուեստական կտոր մը կ'արտասանէր այս երիտասարդը եւ այդքան սահուն

Կարճ դադար մը ետք, խօսեցաւ Պ. Արամ Տէր Մինասեան մասնաւորապէս հետեւեալ իմաստով.

— «Դեռ քիչ առաջ կը նեղուէինք հայերէն խօսելու: Ես ինքս չէի համարձակեր արտայայտուիլ, սակայն «Հայ Երիտասարդ» միութեան շնորհիւ մենք կը խօսինք ու կը մտածենք հայերէն: Մենք այս Միութիւնը չստեղծեցինք աւելցնելու համար թիւը հայ կազմակերպութեանց, այլ մեր նպատակն էր օգտակար ըլլալ մեր ազգին: Մեր սերունդը չի կրնար ապրիլ եւ յարմարիլ հանգամանքներուն: Մեր ազգի պատմական եւ մշակութային մեծ անցեալը ստեղծուած է մեծ անձերով, աշխատանքով, արիւնով եւ պայքարներով: Ի՞նչ աւելցուցինք մենք այդ թանկագին գանձին վրայ... Իրաւունք ունի՞նք մենք միայն անցեալով հպարտանալու ոչինչ ընելով ներկայիս մէջ: Մեր գործն է պայքարիլ թուլամորթութեան դէմ. պաշտպանել մայրենի լեզուն, հերոսական անցեալը, մշակոյթը եւ սովորութիւնները: Մենք համոզուած ենք մեր յաջողութեան: Կեցցէ՛ հայ ցեղը»:

Երգչախումբը երգեց «Ահա եկաւ լուսինն արծաթ», «Զիս ամէնքը կը կոչեն ծաղիկներու թագուհի», «Ցաւոց նահատակ» եւ «Լուսին» չկարծարժանանալով կրկնութիւններու:

Ամբողջ հանդէսի ընթացքին ծափահարութիւնը կը խրախուսէր երիտասարդ ճառախօսներն ու արտասանողները. Ամէնքն ալ արժանացան ներկաներու շնորհակալիքին եւ գովեստին:

Եթէ այս երկու տարուան ընթացքին Պերլինի գաղութին կեանքին մէջ կատարուած է ազգային գեղարուեստի ոգիով լեցուն հանդէս մը, այդ ալ «Հայ Երիտասարդ» Միութեան այս հանդէսն էր:

Մեր միջակարեւոր հայրենակիցները չմոռցան նաեւ նիւթական ինքնաբեր օժանդակութիւն մը ընել «Հայ Երիտասարդ» Միութեան շատ փոքր սնտուկին, ուրախացնելով եւ զօրացնելով մեր երիտասարդութիւնը իր առաջադրութեանց մէջ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ս. Մարտիկեանը ստորագրած է «Հայաստանի ժողովուրդներու տօնը»: Այս յօդուածագիրն ալ կը սկսի Ստալինով եւ կրկնելով արդէն յիշուած «մարգարէութիւնները», կ'աւելցնէ նաեւ նոր յայտնութիւն մը, «մեծ առաջնորդին» հետեւեալ «կախարդական խօսքերը».—

«Հայաստանի եւ շրջակայ Իսլամներու դարաւոր թշնամութիւնը լուծուեցաւ մէկ հարուածով, շնորհիւ այն եղբայրական համաձայնութեան որ հաստատուեցաւ Հայաստանի, Թուրքիոյ եւ Ազրբէջանի միջեւ»:

Արդարեւ, մէկ հարուածով թուրք-ազրբէջանեան-բոլշեւիկեան ղեկավարութիւնը լուծեց հայկական հարցը: Մեկնութիւնները կը թողունք «Ցառաջ»ի ընթերցողներուն:

Մարտիկեանը իր յօդուածին մէջ կը յիշէ մայիսեան ապստամբութիւնը, որ եղաւ «նախերգանքը նոյեմբերեան պրոլետարական յաղթական յեղափոխութեան»: Ցետոյ կուտայ թիւեր արդիւնաբերութեան աճման (710.000էն մինչեւ 1.148.500), կրկնութիւններ կ'ընէ միւս յօդուածներու մէջ յիշուած ձեռնարկներու, մասնաւորապէս ելեկտրականացման մասին, որ կը կատարուի ի լրումն մեծն Լէնինի թողած պատգամներուն: (Այսպէս են բոլշեւիկներու բոլոր գործերը: Ի մահ ունին օտարներուն պատուէրները, ոչ թէ հայ ժողովուրդի իրական շահերը:

Երեք տող ալ նուիրած է Հայաստանի անցեալին՝ «բացատրաբար տխուր է եղած Հայաստանի պատմութիւնը, ... նոյնիսկ ողբերգական այդ երկրի ժողովուրդներուն ճակատագիրը», եւ անմիջապէս՝ «Սակայն Հայաստանի ամէնէն տխուր շրջանը պէտք է նկատել այն ժամանակամիջոցը, երբ Հայաստանի եւ հայ ժողովրդի ճակատագրի վարիչներ դարձան ... «ազգային հերոսներ» Դաշնակները: Ի հարկէ աւելի տխուր քան թրքական եւ բոլշեւիկեան բարբարոս շրջանը

Տխուր շրջան մըն ալ կ'ապրի այսօր Պ. Մարտիկեանի ուղեղը: Թուրքերը հետեւեալ առակն ունին՝ «Կախուածի տան մէջ չեն խօսիր չուանի մասին»: Սակայն Մարտիկեանը կը խօսի.

— «Այս պատմական օրերուն պէտք է խօսիլ նաեւ մէկ հարցի մասին, որ ունի միջազգային-քաղաքական նշանակութիւն: Այդ «հայ գաղթականներու» հարցն է: Խորհրդային դիծէն անդին երկրէ երկիր կը թափառին հազարաւոր Հայեր, անօթի, իմպերիալիստական զոհերը աշխարհակալ պատերազմի: Ընկերվարական տնտեսութեան զարգացման արագ ընթացքը հնարաւորութիւն կուտայ Հայաստանի կառավարութեան ընդունիլ այդ գրկուածները

«Դեռ Լոզանի խորհրդաժողովի օրերուն Խ. Միութեան պատուիրակը հանդիսաւոր կերպով յայտարարեց, թէ պրոլետարական յեղափոխութեան երկիրը կ'ընդունի այդ գաղթականները. ԵՒ ՄԵՆՔ ՊԱՏՐՈՒՈՒ ԿԸ ԿԱՏԱՐԵՆՔ ԱՅԴ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԽՈՍՏՈՒՄԸ»:

Այս տողերով կը կատարուի անասելի խարդախութիւն մը: Հայ բոլշեւիկները կ'ուզեն համոզել Միութեան վարիչները, թէ իրենք լուծած են արդէն «միջազգային-քաղաքական» կարեւոր հարց մըն ալ: Վկայ վերջին կարաւանը.

Թերթերը զարդարուած են նկարներով,— Աղասի Խանջեան, Ս. Մարտիկեան, Ա. Գուլոյեան, Ստախանովեց (նոր տեսակի հարուածային է), Գալեան, կով կթող Թովմասեան, նկարիչ Սարեան, որ կ'աշխատի իր նոր գործին վրայ «Ընկերվարական ճարտարագործութիւն»: Պարապմունքներ Երեւանի երաժշտանոցի ջութակային բաժնի մէջ (պզտիկներու համար), Հայաստանի եւ սահմանակից երկիրներու քարտէսը, Հայաստանի Գործադիր Կոմիտէի նախագահ Մարտիկեան կոլխոզի նախագահ Խաչատրեանի հետ կը դիտեն նոր հաւաքուած ծխախոտը, Բնարիկ Ժամհարեան, Հայաստանի անասնաբուժական հաստատութեան դասախօսներէն, հին Երեւանը (նկար Ա. Ղարիբեանի), Երեւանի մօտ կառուցուող արհեստական ձգախէժի գործարանը, Երեւանի դպրոցական աշակերտներէն Մեսրոպեան Ցոլակ (տաղանդաւոր նկարիչ), որուն նկարները արժանացած են առաջին կարգի գնահատման, երեխաներու նկարներու ցուցահանդէսին մէջ, Մոսկուա:

15ամեակի տօնակատարութիւններու առթիւ Ստալին եւ Մոլոտով շնորհաւորական հեռագիր ուղարկած են Մարտիկեանի, Գուլոյեանի եւ Խանջեանի: Այդ հեռագրին մէջ կը յիշուի որ Հայաստանը անօրինակ տանջանքներու ենթարկուեցաւ ցարական Ռուսիոյ եւ սուլթանական Թուրքիոյ կողմէ»:

«Նոյ. 29ին, կը շարունակէ հեռագիրը, հայ ժողովուրդը փրկեց քաղքենի դասու եւ իր ծառաներ Դաշնակներու բռնապետութիւնը, որոնք կ'ուզէին առաջնորդել հայ ժողովուրդը դէպի նորանոր տանջանքներ ...»: Եւ քանի մը տող ալ բարեմաղթութիւններ նոր յաջողութիւններու համար:

Ի՞նչ տպաւորութիւն կրնայ ստանալ ռուս ընթերցողը այս ընդարձակ եւ «փաստառատ» յօդուածներէն: — Այն որ Հայաստանի իրական պատմութիւնը կը սկսի միայն անոր խորհրդայնացումէն յետոյ, թէ ամբողջ աշխարհը թշնամի եղած է Հայաստանին, բացի ... բոլշեւիկներէն, թէ այդ թշնամիներու կարգին առաջին տեղը կը բռնէ ... Դաշնակցութիւնը, թէ հայ-թրքական դարաւոր կնճիռը լուծած են բոլշեւիկները, Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ կնքուած «եղբայրական» համաձայնութեամբ, թէ բոլշեւիկները նախկին ցարական Ռուսիոյ ժողովուրդներուն պարգեւեցին իսկական հաւասարութիւն, թէ Հայաստանը Դաշնակներու «լուծ»էն փրկելու համար կատարուեցաւ նոյեմ. 29ին «պրոլետարական» յեղափոխութիւնը եւ թէ այս բոլոր զարմանազան բաները նախատեսած էր նոյն ինքն «մեծ կախարդ եւ իմաստուն առաջնորդ» Ստալինը: Եւ վերջապէս, թէ Հայաստանի մէջ ժողովրդի կողմէ կատարուած շարք մը տնտեսական եւ մշակութային յառաջդիմութիւնները, նոյն ժողովուրդը կը պարտի նոյն «մեծն Ստալինին»:

Այնպէս հայ ժողովրդի ձեռներէցութիւնը, աշխատասիրութիւնը, Հայաստանի մէջ կատարուած բոլոր պատմական դէպքերը կը շրջուին. ճերմակը կը դառնայ սեւ եւ սեւը ճերմակ, որպէսզի փառաբանուի խորհրդային իշխանութիւնը եւ միահեծան Ստալինը: Սակայն հայ ընթերցողը չի կրնար խաբուիլ վարպետօրէն կազմուած յօդուածներու որոշ տրամադրութիւններէն, քանզի շատ լաւ գիտէ դառն իրականութիւնը եւ խորհրդային Հայաստանի քաղաքական իրական կացութիւնը, նմանապէս թուրք բոլշեւիկեան դաւերու բոլոր ծալքերը: Նոյն ընթերցողը յստակօրէն գիտէ զատել սեւը ճերմակէն, բռնապետական խարդախ ռէժիմը՝ հայրենիքէն եւ հայ ժողովուրդի հետ միասին կ'ուրախանայ այն բոլոր գրական եւ ... յառաջդիմութիւններու վրայ, որ տեղի կ'ունենան Խ. Հայաստանի մշակութային եւ տնտեսական ասպարէզին մէջ:

Վարչաձեւերը իրենց յարելեաններով կուգան ու կ'երթան, իսկ Հայաստանը յաւիտենական է: Միշտ կար, կայ եւ պիտի մնայ:

Ռուս գրագէտ Կատաեւ տուած է «Երեկոյ մը Գէօղակլուի մէջ» պատմուածքը, իսկ «Պրաւդա»ի յատուկ թղթակից Եզերսկի «Կեանքի Սեւան» շահեկան յօդուած մը նուիրուած Սեւանին եւ անոր ջուրին օգտագործման հարցին: Այս երկու յօդուածները թարգմանաբար պիտի ներկայացնենք «Յառաջ»ի յետագայ թիւերուն մէջ:

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ՕՏԱՐ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Արհեստաւորներու (արթիզան) մասին պատրաստուած ֆրանսական վերջին օրէնքները լուրջ տագնապի մը մատնած են օտար, մանաւանդ հայ արհեստաւորները: Օրէնքին խստութիւնները առիթ մը եւս կը ծանրացնեն ֆրանսական արհեստակցական կազմակերպութիւնները եւ թերթերը

L'Union des Syndicats de Coiffeurs, արհեստակցական շահերու պաշտպանութեան նուիրուած թերթ մը, բացառիկ թիւով մը, վերջերս կոչ կ'ուղղէր «պաշտպանել ֆրանսացի արհեստաւորներուն շահերը, ընդդէմ օտար արհեստաւորներու մրցակցութեան»:

Նոյն թերթը, այս առթիւ, կը հրատարակէր Աշխատանքի նախարարութեան շրջաբերականը, ուղղուած Ֆրանսայի բոլոր նահանգապետներուն, հրահանգներ տալու համար տեղացի եւ օտար արհեստաւորներու իրաւունքներուն մասին համաձայն 8 Օգոստոս 1935ի հրովարտակ-օրէնքին: Թերթին խմբագրութիւնը, միաժամանակ, իր կողմէ կ'աւելցնէ հետեւեալ տողերը.—

«Ֆրանսական արհեստակցական կազմակերպութիւնները (սէնտիքա) պէտք է հսկեն օրէնքին տառացի գործադրութեան վրայ եւ ուշադրութիւն ընեն, որ օտարականը, հակառակ առեւտրական օրինագրքին 23րդ յօդուածին տրամադրութեանց եւ առանց առեւտրական ու ճարտարարուեստական գործառնութեանց շահատուրքը վճարելու, օրէնքի տրամադրութեանց հետ հաշտ երեւնալով չխաբէ իշխանութիւնները,— ահա թէ ինչու Ֆրանսական սէնտիքաներուն անհրաժեշտ է տեւական հսկողութեան մը տակ պահել օտարականները եւ իշխանութեանց տեղեկացնել ամէն անգամ որ օտարականները կը գործեն օրէնքին հակառակ»:

ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ

Հրահանգներ 8 օգոստ. 1935ի հրովարտակ-օրէնքի գործադրութեան մասին, պաշտպանելու համար ֆրանսացի արհեստաւորները օտար արհեստաւորներու մրցակցութեան դէմ.

Համաձայն 8 Օգոստ. 1935 հրովարտակ-օրէնքին, որուն նպատակն է պաշտպանել Ֆրանսացի արհեստաւորները օտար արհեստաւորներու մրցակցութեան դէմ, 11 օգոստոս 1926 եւ 10 օգոստոս 1932 թուակիր օրէնքներուն տրամադրութիւնները, որ մշակուած են օտար բանուորներու մասին ի պաշտպանութիւն տեղացի բանուորներու շահերուն, պիտի կիրարկուին նաեւ օտար արհեստաւորներու հանդէպ, որոնք կը մտնեն արհեստաւորներու դասաւորումին մէջ եւ համաձայն 27 դեկտեմբեր 1934 թուակիր հրովարտակին 23 յօդուածին՝ շահատուրք կը վճարեն իրենց հասոյթին վրայ ճիշդ ինչպէս կ'ըլլայ ռոճիկներու վրայ, միաժամանակ զեղչելով ընտանիքին ծախքերը: Արհեստաւոր կը համարուին այն աշխատաւորները, որոնք աշխատանքի մը ձեռնարկած են իրենց տան մէջ կամ դուրսը, ապրելով միայն իրենց աշխատանքին վարձատրութեամբ եւ գործի օգնական առնելով իրենց կինը, հայրը եւ մայրը, զաւակները եւ թոռները, ինչպէս եւ ընկեր մը եւ 18 տարեկանէն վար աշկերտ մը, որուն հետ պէտք է կնքեն պայմանագրութիւն մը աշխատանքի օրինագրքին Ա. Գլուխին մէջ ճշդուած ձեւով:

Օտար արհեստաւորները, որոնք կը մտնեն այս դասաւորումին մէջ, կրնան իրենց արհեստն ի գործ դնել այն ատեն միայն, երբ արհեստաւորի յատուկ մասնաւոր ինքնութեան թուղթ ունին:

Աշխատանքի նախարարութիւնը արդէն նահանգապետութեանց ղրկած է այն առաջին հրահանգները, որոնք կը վերաբերին շահագրգռուած արհեստաւորներու կողմէ արհեստաւորի ինքնութեան մասնաւոր անձնագիր ստանալու նպատակով կատարուելիք դիմումներուն մասին:

Շահագրգռուած օտար արհեստաւորները պարտաւոր են, թաղային ոստիկանապետութեան կամ միայն թաղապետութեան կողմէ նշանակուած պայմանաժամի մը ընթացքին, ներկայանալ անձամբ, տալու համար դրոշմաւոր թուղթի վրայ գրուած խնդրագիր մը՝ արհեստաւորի ինքնութեան մասնաւոր թուղթն ստանալու համար: Այս խնդրագրին պէտք է ընկերացնել հարցարան մը, զոր պէտք է լեցնել օրինապէս: Այդ հարցարանները կը տրուին այն իշխանութեանց կողմէ, որոնց պաշտօնն է ընդունիլ արհեստաւորի ինքնութեան մասնաւոր թուղթ ստանալու խնդրագիրները: Շահագրգռուած արհեստաւորը, լեցնելով հարցարանը, պէտք է մասնաւորապէս ճշդէ թէ ե՞րբ եկած է Ֆրանսա, ե՞րբ արհեստաւոր հաստատուած է եւ ո՞ւրտեղ: Պէտք է յայտնել նոյնպէս թէ ի՞նչ գործ կ'ընէր առաջ. վարձու աշխատաւոր էր թէ անկախ արհեստաւոր: Շահագրգռուած արհեստաւորը պէտք է արձանագրէ նաեւ թէ քանի՞ հոգի կ'աշխատցնէ իր մօտ, ճշդելով իր ընտանիքին անդամները, ինչպէս նաեւ ընկերն ու աշկերտը: Այս հարցարանին պէտք է ընկերացնել ամէն վկայագիր որ օգտակար կը համարուի (ապսպրանքի թուղթեր, վարձակալական պայմանագիրներ, առեւտրական թղթակցութիւն եւն.): Անհրաժեշտ է նոյնպէս միասին ներկայացնել Ուղղակի Տուրքերու վարչութեան վերջին ազդագիրը: Խնդրարկուն, եթէ ուզէ, կրնայ միասին ներկայացնել ամէն վկայագիր որ ուժ կուտայ իր խնդրագրին (Ֆրանսայի համար իր մատուցած ծառայութեանց, Ֆրանսական կամ դաշնակից բանակներու մէջ, պատերազմի ընթացքին իր զինուորական ծառայութեանց մասին):

×

Կուտանք նաեւ Իզէրի նահանգապետութեան շրջաբերականը ուղղուած Վիէնի, Թուր տիւ Փէնի գաւառապետներուն, Կրընոպլի, Տէնիի, Պուրկուէնի, Վուարոնի, Վիէնի ոստիկանապետներուն

... [illegible] ...

8 Օգոստոս 1935 Թուակիր հրամա- ... օրէնքը, որ հրատարակուեցաւ ... «Ժուռնալ Օֆֆիսիէլ»ին ... էջ 8699, կուգայ պաշտպանել ... արհեստաւորները ... արհեստաւորներու մրցակցութեան ... Այս նոր կարգադրութիւնը կը ... միայն այն արհեստաւորնե- ..., որոնք կ'աշխատին իրենց տանը ... կամ դուրսը, եւ որոնք, 27 դեկտ. ... օրէնքին համաձայն, «կ'ապրին ... անհատական աշխատանքին ... արդիւնքով»։ Այս սահմա- ... օգտակար ձեւով լուսաբանելու ... հարկ է մէջ բերել այն սահ- ..., զոր կուտայ Արհեստներու ... ինքնութիւնները ճշդելու ... 26 յուլիս 1925ի օրէնքին առա- ... յօդուածը, փոփոխուած 27 մարտ ..., արհեստապետին (artisan - ...) մասին.— Արհեստաւորը այն ... աշխատաւորն է, որ նուիր- ... է ձեռական աշխատանքի մը, ... իր հաշւոյն եւ ինքն իր գլխուն, ... գործատէրի մը հրամանին ... զանուելու։ Այս ձեւով, այս նոր ... ութեան ենթակայ չեն այն ..., որոնք առեւտրական ... մը նուիրուած են եւ մի- ... ու միայն իրենց աշխատանքին ... վաճառումով չեն գրաւիր ..., եւ անոնք որ ազատ ասպարէ- ... նուիրուած են։

... հարկ կը տեսնեմ աւելցնել նաեւ, ... պայմանական պիտի ճշդուի, ամէն ... եւ իւրաքանչիւր շրջանի ... օտար արհեստաւորներուն տր- ... ինքնութեան մասնաւոր թուղ- ... առաւելագոյն քանակը։ Պիտի ... նոյնպէս, ըստ ճարտարար- ... եւ ըստ շրջանի, առաւելա- ... թիւը այն օտար արհեստաւորնե- ..., որոնք իրաւունք պիտի ունե- ... աշխատելու, իբրեւ «Փասոնիէ» ... - օրէնքին 4րդ յօդուա- ...։

7 Հոկտեմբեր 1935 Թուակիր աշ- ... նախարարութեան շրջաբե- ... հաղորդուած հրահանգնե- ... կ'եզրակացնենք, որ ծանօթ հր- ... - օրէնքին գործադրու- ... առաջին նպատակն է մղել օտար ... արհեստաւորները ինքնութեան մաս- ... թուղթերու համար խնդրագիր ... ներկայացնելու։ Հետեւաբար, չահա- ... արհեստաւորները պարտա- ... են անձամբ ներկայացնել խնդրա- ..., որոշ պայմանաժամի մը ըն- ...։ Այդ խնդրագրին պէտք է ըն- ... ինքնութեան թուղթը, ինչ- ... նաեւ հարցարանի պատաս- ...։ Կը խնդրեմ որ անմիջապէս ... տեղեկացնէք թէ ո՛րքան հարցա- ... պէտք ունիք։

Ամէն օտար արհեստաւոր, որ ինք- ... ութեան մասնաւոր թուղթ ստանալու ... խնդրագիր է տուած, պէտք է ստանայ ... ստացագիր մը, կնքուած եւ ստորա- ..., որ ի հարկին պիտի ծառայէ ... կացուցանելու այն պատճական ... օրինութիւններէն, որոնց պիտի ... թարկուին արհեստաւորի յատուկ ... ինքնութեան թուղթ ստանալու դի- ... չկատարող օտարականները։ Այդ ... ստացագիրը իր արժէքը կը կորսնցնէ ... օտար արհեստաւորին խնդրա- ... հետեւանք կը տրուի դրական ... ժխտական ձեւով։

... ձեր ուշադրութիւնը կը ... արհեստաւորական յարմա- ... վրայ, զորս պէտք է յրա-

ցնեն օտար արհեստաւորները, երբ արհեստաւորի յատուկ ինքնութեան թուղթի համար դիմում կը կատարեն։ Այդ թուղթը պէտք է տալ միայն անոնց, որ ծանօթ են արհեստին։

Արհեստաւորներու յատուկ ինքնութեան թուղթի բոլոր խնդրագիրները, իրենց վկայաթուղթերով միասին, պէտք է ինծի ներկայացուին որոշեալ պայմանաժամի ընթացքին

Ցեղագային ձեւի պիտի տրուին անհրաժեշտ հրահանգները, արհեստաւորի յատուկ ինքնութեան թուղթերու բաշխումին մասին։ Առ այժմ, աշխատանքը դիւրացնելու համար, բաւական է օտարականներու ինքնութեան սովորական թուղթերուն վրայ, զորս պարտին ունենալ, զարնել կնիք մը «արհեստաւոր» մակագրութեամբ բայց այնպիսի ձեւով մը, որ կարելի չըլլայ խարդախել։ Այս ձեւով օտարականներուն տրուած ինքնութեան թուղթերը իրենց արժէքը կը պահեն երկու տարի, հաշուելով մակագրութեան թուականէն։

Գալով այն օտարականներուն, որոնք նոր Ֆրանսա կը մտնեն, աշխատանքի նախարարը կը հրահանգէ առանցմէ որ եւ է խնդրագիր չընդունիլ արհեստաւորի յատուկ ինքնութեան թուղթեր ստանալու համար։ Արդէն իսկ Ֆրանսայի մէջ հաստատուած օտար արհեստաւորներուն ինքնութեան մասնաւոր թուղթերը տրուելէ վերջ միայն պիտի քննուի թէ պէ՞տք է արհեստաւորի ինքնութեան մասնաւոր թուղթ տալ նոր հասնող օտարականներուն

Հարկ է զգացնել այն օտարականներուն, որոնք նոր կը մտնեն Ֆրանսա եւ ինքնութեան սովորական թուղթ կը ստանան, թէ դժուարութիւններու պիտի մատնուին՝ երբ վերջը ուզեն ներկայանալ իբրեւ «արհեստաւոր»

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

Յ. ՊՕՂՊԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

— • —

ԼԱ ՍԻՕԹԱ.— Ոգրացեալ Ցարութիւն Պիպէռեանի ընկերներն ու մտերիմները բազմութեամբ ներկայ եղան հոգեհանգստեան պատարագին, զոր կազմակերպած էր Թուլոնի Հ. Մ. Բարձրութիւնը։

Սիրելի Ցարութիւն, քու յիշատակը անմահացած է Լա Սիօթայի, Լա Սէյնի եւ Թուլոնի գաղութներուն մէջ։ Այս ցրտաշունչ եղանակին, երբ մարդիկ հազիւ դուրս կ'ելլեն, ստուար բազմութիւն մը լեցուած էր Թուլոնի մատուռին մէջ։ Եկեղեցական արարողութենէն յետոյ բազմութիւնը, որոնց հետ եւ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչ ընկեր Այգին, իրիկուան ժամը 5ին գնաց գերեզմանատուն։ Բոլորը յարգանքով խոնարհեցան ողբացեալ ընկերոջ շիրմին առջեւ։

Այստեղ պարտք կը զգամ շնորհակալութիւն յայտնել Լա Սէյնի եւ Թուլոնի գաղութներուն, որոնք առանց խտրութեան իրենց հայրենակցական պարտականութիւնը կատարեցին թէ թաղման ծախքերը հոգալով եւ թէ անմոռաց Ցարութիւնի ընտանիքին օգնելով։ Իր աջակցութիւնն ընծայեց նաեւ մեր գաղութը։ Մեր պարտականութիւնը վերջացած չէ տակաւին։ Պէտք է ամէն աշխատանք թափենք

օգտակար հանդիսանալու անոր ընտանիքին։ Պէտք է ամէն միջոց ձեռք առնենք, որպէսզի կարենանք գոնէ մէջակ ապրուստ մը ճարել անոր զաւակներուն, մինչեւ անոնց չափահասութիւնը։ Ահա այստեղ է որ երեւան պիտի գան առաւելապէս Մարսէյլի եւ Լա Սիօթայի թէ ընկերները, եւ թէ բարեկամները իրենց յարգանքը եւ վերջին հրաժեշտը արժեցնելու համար։ Ուշադրութիւն, որպէսզի այս ցուրտ եղանակին Ցարութիւնի չորս երախաները նեղութեան չմատնուին։

Մնացալ Կաղեան

ԲԱՑՈՒԱԾ Է «ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

1936 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

1935 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1936 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31

ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴ Կ'ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ԵՒ ԿԱՄ ԿԸՆՈՐՈԳԵՆ ԻՐԵՆՑ ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԻԲՐԵՒ ՊԱՐԳԵՒ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԻՐՔԵՐ, ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ՎՃԱՐՄԱՆ։

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ ԲԱԺՆՈՒԱԾ Է ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՒ ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԳԼՈՒԽՆԵՐՈՒ, ԵՒ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԵՆ ԸՆՏՐԵԼՈՒ ԻՐԵՆՑ ՆԱԽԸՆՏՐԱԾ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ։

ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԾԱԽՔԸ ՄԵՐ ՎՐԱՅ, ԲԱՑԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԷՆ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ (ԿԱՆԽԻԿ).—

1. ՎԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ, Օ. Մխիթարեան (25 փրանք)։ 2. ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ, Տիկին Հայաստան Գէորգեան (15 փրանք)։ 3. ԼԵՌՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ, Կ. Սասունի (15 փրանք)։ 4. ՀԱՅ – ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ, Ա. Գիւլխանդանեան (15 փրանք)։ 5. ԱՆՁՐԵՒ, Համաստեղ (15 փրանք։ 6. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, Շ. Նարդունի (15 փրանք)։ 7. ԿԱՍԻԱՆԻ, վէպ Բիւզանդական կեանքէ, (20 փրանք)։ 8. ՀՈՂԻՆ ԵՐԳԸ, Դ. Վարուժան (25 փրանք)։ 9. ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ, Ն. Պէշիկթաշլեան (15 փրանք)։ 10. ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ, (30 փրանք)։

ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ (ԿԱՆԽԻԿ).—

1. *Վալանթին, վէպ* (20 Ֆր.).— 2. *Շրջիկ Մատնէեան* (15 Ֆր.)։— 3. *Մեծապատիւ Մուրացկանները, Յ. Պարոնեան* (10 Ֆր.).— 4. *Փնջիկ Երգարան*, (10 Ֆր.).— 5. *Զրուցատրութիւն Ֆրանս.— Հայ* (15 Ֆր.).— 6. *Հայաստանի աշխարհագրութիւնը, Յ. Պալճեան* (10 Ֆր.).— 7. *Երեք ընկերներ, Ղ. Մելոյեանի* (10 Ֆր.).— 8. *Հ. Յ. Դաշնակցութեան քաղաքական ուղին, Գ. Գիւզալեանի* (10 Ֆր.).—9. *Արե՛ւ, Արե՛ւ, Փայլակ Միքայէլեանի* (10 Ֆր.)։

ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ (ԿԱՆԽԻԿ).—

1. *Նահապետ Նահապետեան, Թատերախաղ, Ա. Սարվազեանի* (7 50 Ֆր.). — 2. *Գեղջ գուրս, նոյն հեղինակէն* (5 Ֆր.).— 3. *Ապրիլեան Եղեռնը, Կ. Սասունի* (5 Ֆր.).— 4. *Կաթուղիկէ, Ա. Ահարոնեանի* (5 Ֆր.).— 5. *Մայիս 28* (5 Ֆր.).— 6. *Ընկերվարութիւնը եւ ճնշուած ժողովուրդները, Լէվինսկի, Թարգմանեց Կ. Սասունի* (5 Ֆր.).— 7. *Խրիմեան Հայրիկ, Ե. Ֆրանգեանի* (5 Ֆր.). — 8. *Հայաստանի քարտէսը, Յ. Պալճեանի* (5 Ֆր.).— 9. *Սայաթ Նովա* (6 Ֆր.).— 10. *Միակողմի Օրը* (10 Ֆր.)։

ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԿԸ ԾԱՆՈՒՑՈՒԻՆ ՈՒՐԻՇ ՀԱՏՈՐՆԵՐ ԵՒՍ։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

[illegible]

ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Դեկտ. 8ին, Թոլոմպի մէջ, տեղի ունեցաւ Անդրէասի եւ շրջանի Հայր. Միութեան տարեկան թէյասեղան - երեկոյթը։ Բաւական թիւով հայրենակիցներ փութացած էին պատասխանել վարչութեան հրաւէրին։

Միութեան քարտուղարը ցերեկոյթը բացաւ եւ ներկաներուն առաջարկութեամբ հանդէսին նախագահ ընտրուեցաւ Տիկ. Պէտթրիս Մանուկեան, որ շեշտեց Միութեան կարեւորութիւնը եւ համերաշխութիւնը եւ թելադրեց հայրենակիցներուն ուժ տալ անոր զարգացման։

Ցետոյ արտասանութիւններ ըրին փոքրիկներ Վերժին եւ Սուրէն Թադէոսեան եւ Շաքէ Գալայճեան։ Նոյնպէս երգեց եւ արտասանեց տիկին Նախագահուհին։ Ընտանեկան ջերմ մթնոլորտ մը ստեղծուած էր եւ բոլոր դէմքերէն ուրախութեան ժպիտներ կը հոսէին։ Դադարի պահուն թէյ եւ խմորեղէն բաշխուեցաւ։ Այս առթիւ նուէրներ ըրին տիկ. Նոր Ոսկան Թադէոսեան՝ գորգ մը եւ Արուսեակ Գալայճեան՝ թէյի սպասներ։ Ներկաներուն փափաքով մէկ մասը վիճակահանութեան դրուեցաւ խմորեղէններու եւ պտուղներու հետ միասին. Թէյասեղանը շահեցաւ նուիրող տիկինը որ կրկին նուիրեց միութեան եւ հայրենակից մը գնեց զայն։ Իսկ Տիկ. Թադէոսեանի նուիրած գորգը եւ Շ. Գալայճեանի մեծադիր նկարը աճուրդի դրուելով գոյացաւ գոհացուցիչ գումար մը։ Առատաձեռն մասնակցեցան բոլոր ներկաները եւ շահեցաւ Գ. Նորիկեան, նուիրելով փոքրիկ գումար մը։

Միութեան քարտուղարը հայրենակիցներուն տեղեկութիւններ հաղորդեց իրենց գործունէութեան մասին։ Պուլկարիոյ մէջ կը հոգան այրի հայրենակից մը երկու որբերով եւ ուրիշ ընտանիք մը Ֆրանսայի մէջ։

Հայրենակիցները փափաք յայտնեցին որ յաճախ սարքուին այսպիսի ցերեկոյթներ։

Ներկայ մը

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՒՇԱՑԱԾ ՍԹԱՓՈՒՄ ՄԸ

— • —

«Հայրենիք» խմբագրական խորհրդածութիւններ կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 Նոյ.).

— «Մենք առիթ ունեցած ենք արդէն անդրադառնալու այն ուշագրաւ իրողութեան, որ ռամկավարները վերջերս սկսած են բաւականին քննադատական վերաբերում ցոյց տալ դէպի իրենց քթին տակ գործող հայանուն համայնավարները, թէեւ միաժամանակ կը շարունակեն տակաւին իրենց փառաբանական ընթացքը իրենցմէ հեռու գտնուող եւ Հայաստանի կառ- ... Միութեան մէջ գործող համայնավարներուն հանդէպ.

Մարդիկ չեն ալ ուզեր տեսնել թէ ի՛նչ արտառոց հակասութեան մէջ ինկած են մէկ կողմէն փառաբանելով ... Միութեան եւ մասնաւորապէս Հայաստանի մէջ իշխող համայնավարներ, իսկ միւս կողմէն ալ դատապարտելով անոնց գաղափարակից ու գործակից արտասահմանի համայնավարները, որոնք իրականին մէջ ուրիշ բան չեն ըներ, բայց եթէ հլու հնազանդութեամբ կը կատարեն միայն Մոսկուայի հրամանները։

Սակայն, ինչպէս յայտնի է, ռամկավարները երբեք ալ նախանձախնդրութիւն չեն ունեցած հետեւողական կամ տրամաբանական ըլլալու իրենց այս ընթացքին մէջ։ Տարիներ շարունակ ծափ են զարկած ու դեռ այսօր ալ կը զարնեն խորհրդային կառավարութեան, որ ազատականութեան եւ ռամկավարութեան ամէնէն անողորմ դահիճներէն մէկն է, մինչդեռ միեւնոյն ատեն յաւակնութիւն ունեցած են եւ ունին ինքզինքնին Ազատական եւ Ռամկավար կոչելու։ Տարիներ շարունակ կատաղի պայքար մղած են ու դեռ այսօր ալ կը մղեն հայ ազգային ոգին, արժէքներն ու գաղափարները պաշտպանող, հայ ազգային իտէալները հետապնդող միակ մարտական հայ կազմակերպութեան՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, մինչդեռ միեւնոյն ատեն յաւակնութիւն ունեցած են եւ ունին ինքզինքնին ներկայացնելու իբրեւ ուղղափառ ազգայնականներ, իբրեւ նոյն իսկ հայ իրականութեան միակ ազգայնականները։

Կարելի է վստահօրէն ըսել, որ եթէ ռամկավարները շատ նեղը չըլլային, պիտի խուսափէին նոր հակասութիւն մըն ալ բարդելու իրենց միւս ծանօթ հակասութիւններուն վրայ, որոնք արդէն իրենց երկրորդ բնութիւնն են դարձեր։ Իրողութիւնն այն է, որ ռամկավարները յանկարծ ուշքի են եկեր եւ հասկցեր, որ իրենց վերջին տարիներու սերտ գործակցութիւնը արտասահմանի համայնավարներուն հետ իրենց ոտքին տակ հող է փորած, իրենցմէ խլած է իրենց հետեւորդները եւ մղած զանոնք համայնավարներու գիրկը, այսինքն՝ տկարացուցած է զիրենք եւ զօրացուցած համայնավարները։ Ռամկավարները յանկարծ տեսեր են վերջապէս, որ համայնավարներու հետ իրենց գործակցութիւնը իրենց առելի Դաշնակցութեան ալ որ եւ է վնաս չէ հասցուցած, այլ միայն եւ միայն իրենց ռամկավարներու ոտքին է զարկած՝ միաժամանակ կասկածելի դիրքի մը մէջ դնելով զիրենք յաչս ամերիկեան եւ այլ դրամատիրական կառավարութիւններու։

Եթէ չըլլար այս դառն գիտակցութիւնը, ռամկավարները անկասկած մինչեւ այսօր ալ պիտի շարունակէին միացեալ ճակատով քալել արտասահմանի համայնավարներուն հետ, անոնց հետ միասին ժողովներ սարքել, անոնց հետ միասին խօսիլ միեւնոյն բեմերէն, անոնց հետ միասին ցոյցեր կազմակերպել Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, անոնց հետ միասին «դատախազել», այսինքն ապաօրինացնել իրենց նոր սերունդը։

Սակայն, ռամկավարները ամէն օր սարսափով կը դիտեն, թէ իրենց մօտիկութիւնը համայնավարներու հետ ի՛նչպիսի աւերներ է գործած իրենց շարքերուն եւ մանաւանդ իրենց նոր սերունդին մէջ, ուստի հարկադրուած են միշտ աւելի ու աւելի թշնամական դիրք բռնել դէպի արտասահմանի համայնավարները եւ խուսափիլ որ եւ է շփումէ անոնց հետ։

Հետեւեցէք ռամկավար մամուլին այժմ եւ մանաւանդ Պոսթընի իրենց թերթին, եւ պիտի տեսնէք, թէ ի՛նչպէս օր աւուր աւելի թունալի կը դառնան իրենց յարձակումները դեռ երէկ իրենց գործակիցները եղող համայնավարներուն վրայ եւ յաճախ այն աստիճան, որ մարդիկ չեն ալ ամչնար նոյն իսկ կրկնելու Դաշնակցական մամուլի քննադատութիւնները»։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՈՒՂԵՑՈՅՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ, Ը. տարի, 1936։ Կազմեց՝ Ցովհ. Վարժապետեան։ Օգտակար գիտելիքներով եւ բազմաթիւ հասցէներով։

ԾԻԾԱՂ

— Մայրիկ, ահա՛ տուած մէկուկէս ֆրանքդ։

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ, տուած նամակիս վրայ դրոշմաթուղթ չփակցուցի՞ր։

— Պէտք չեղաւ, օգտուելով պաշտօնեային դրացած վիճակէն՝ կամացուկ մը տուփը ձգեցի նամակը

✕

— Ջուրէ մը չանցընե՞ն սա ձուկը, Մարիամ, տապկելէ առաջ, կ'ըսէ տանտիրուհին։

— Ի՞նչ կ'ըսէք, հանըմ, ինչո՞ւ։

— Ջուրէ մը չանցընե՞ս սա ձուկը, ամբողջ կեանքին մէջ ջուրերէ անցեր է։

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆՁՆԱՐԱՐԵԼ **ԵՐԵՒԱՆ** ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Ի ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ։

ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ (5)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Ամէն Թուրք հասած էր իր նպատակին, Թալէաթէն ՚նվէրէն. Ջէմալէն Պէհաէտտին Շաքիրէն մինչեւ հանրակ գիւղացի Մէհմէտճիկը անխտիր կը կոտորէին «անհաւատ» քրիստոնեայ Հայերը, «երկնից արքայութեան արժանանալու համար»...

Այս բոլորը իրենց աչքերով տեսնող ... ականջներով լսող՝ Սուէտացի գործ... զինուորները, շկարողանալով ... այդ տեսարաններուն, մէկ ... փախչելով կուգան Սուէտիա։ ... հաւաքուած էին թէ այդ ... ութիւնը կը սպառնար ամ- ... ազգին, հետեւաբար, կարգը ... պիտի գար նաեւ Սուէտիային։ ... չտարբեր էին օր առաջ ... պատմելու համար քաղաքին ... ութիւնը իր բոլոր մանրամասնութիւններով։ Ժողովուրդը երբ լը- ... այս բոլորը, զարհուրեցաւ։ Տեղահանութեան անուան տակ, իրենց հայրենի բոյներէն դուրս ք- ... հայ տարագրեալներու կատա-

րածներուն նկարագրութիւնը, անօթութիւնը, տուայտանքը, մանաւանդ հայ պատուի բռնաբարման ամբողջ պատմութիւնները լսած էր Սուէտիացին տեղն ու տեղօք։ Ուրեմն, ան, այս բոլորը լսելէ ու հասկնալէ յետոյ, մէկ ուղի ունէր, իբրեւ պատուաւոր էակ, այն է՝ ըմբոստանալ ու զէն ի ձեռին կռուիլ բռնակալութեան դէմ, փառաւոր մահով մը իյնալու համար, հայրենի լերան սարալանջերուն վրայ։ Այս բոլորը նկատի ունենալով, Սուէտահայը որոշեց՝ չենթարկուիլ տեղահանութեան հրահանգին ու ապստամբիլ։

Ահա թէ ինչու ան, ընդվզումի կարմիր դրօշը պարզեց Ճէպէլ Մուսայի խրոխտ բարձունքներուն վրայ, մարտահրաւէր կարդալով՝ Թուրք արիւնռուշտ ու բռնակալ կառավարութեան, մաասամբ լուծելու համար խնճէչօրէն կոչկոճամահ եղած իր ցեղակից եղբայրներուն ու քոյրերուն վրէժը։ Վերջապէս Սուէտահայը այս բոլորը

լրիւ հասկնալէ յետոյ, շուտեց իր հայրենակիցներուն ու բախտին ենթարկուիլ ու ափ առաւ հայրենի լերան ճամբան։

Դ.

Երբ այսպէս, ամբողջ Թրքահայ ժողովուրդը, սկսած մեծ աւաններէն մինչեւ յետին գիւղացին, զանգուածօրէն կը քշուէր դէպի օտար վայրեր դէպի սպանդանոց։ Երբ այսպէս բովանդակ Թրքահայաստանն ու յարակից քաղաքները եւ բոլոր հայաբնակ վայրերը, մեծաշարթամ տուներէն մինչեւ գիւղական խեղճուկ խրճիթները, կը դատարկուէին եւ յափշտակիչ կը գրկուէին իրենց դարաւոր բնակիչներէն, երբ այսպէս, համատարած մահուան սեւ ուրուականը կը սաւառնէր ամէնուրեք եւ հայ քաղաքներն ու գիւղերը աւերակոյտի կը վերածուէին ու մահուան անողոք ժանգակը հաբիւր հազարաւոր անմեղ Հայերու կեանքեր կը հնձէր, կշտացնելու համար վայրի գազանները՝ նահատակներու լեռնակուտակ մարմիններով, երբ այսպէս Թրքահայութեան կէսը անողորմաբար կոտորուած էր ու միւս կէսն ալ վերահաս մահուան չարաշուք նախկան մղձաւանջը կ'ապրէր օրէ օր

սպասելով դաժան մահուան. երբ այսպէս, սարերը, ձորերն ու ամէն անկիւն լեցուած էին բազմահազար անթաղ դիակներով, երբ այսպէս, հայ պատիւը կը բռնաբարուէր խենէշօրէն, չխնայուելով նոյն իսկ տասնամեայ աղջնակներուն, վերջապէս, երբ այսպէս ամբողջ Թրքահայութիւնը խաչը ուսին՝ Նազովրեցիին պէս կը բարձրանար դժուարամատոյց կատարը Գողգոթայի՝ խաչուելու համար,— բնականաբար, պաշտ լեռնորդի եւ սարերու զաւակ Սուէտացին, չէր կրնար ձեռնածալ նստիլ ու խաղալիկ դառնալ ճակատագրի քմահաճոյքներուն։

Սուէտիոյ հայ ժողովուրդը, յոյսը դնելով իր հնամենի եւ մաս մըն ալ նոր զէնքերուն վրայ, հրացանը ձեռքին հերոսական մահը գիմադրաւելու որոշումով կամաց կամաց կը դիմէր դէպի Ճէպէլ - Մուսայի բարձրաբերձ կատարները, իր նոր արծուեբոյնը հաստատելու համար. Ամէն զառ իր յոյսը դրած էր նաեւ ծովուն վրայ։ Ուրեմն, երկու ելք ունէր իր սկսած կռիւը— պատուաւոր մահը եւ ծովէն գալիք փրկութիւնը։

Տեղահանութեան աղետալի վտանգը մօտալուտ էր։ Սուէտահայը կը սպասէր «Ֆօնաժանի» ըլլալու հրահանգին։

1915, յուլիս 26ի երկուշաբթի օրը, Թէսապն ալ տեղահանութեան պաշտօնական հրահանգը կը ստանայ։

Ալ տարակոյս չկար, որ կարգը շուտով մեզի պիտի գար, պէտք էր վճռական միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի ժողովուրդը չտարուէր պահպանողականներու զրոյցներէն։

Ահա, անսովոր իրարանցում մը ծայր կուտայ բոլոր գիւղերուն մէջ։ Հարկ էր գիւղերու ամբողջ առաջնակարգ մարդիկը ի մի բերել, վերջնական որոշում մը յանգելու համար։ Կը հաւաքուին բոլորը խորհրդակցութիւն մը կատարելու եւ ըստ այնմ գործի ձեռնարկելու, չնայելով որ՝ արդէն ժողովուրդը ինքնաբերաբար՝ կամաց կամաց դէպի լեռ կը յառաջանար։

Վիճաբանութիւնները կը սկսին։ Ոմանք յիմարութիւն կը սեպեն լեռ ապաստանիլը, ոմանք ալ՝ Տէր Զօրի անապատներուն մէջ տեղի ունեցած զազանութիւններէն կենդանի օրինակներ մէջ բերելով, մեծ յիմարութիւն ու աղետալի կը գտնեն գաղթել։

Երկարատեւ վիճաբանութիւններէ եւ թեր ու դէմ կարծիքներէ յետոյ, բացարձակ մեծամասնութիւնը ապստամբութեան եւ լեռ բարձրանալուն համամիտ կը գտնուէր։

Սուէտիոյ բախտը վճռուած էր։ Կամ պատուաւոր մահով մը պիտի իյնային հայրենի լերան կողերուն վրայ եւ կամ հրաշքով մը պիտի ազատուէին։

Սուէտիոյ միւտիւրը՝ Խալիտ, պուլկարացի Թուրք մը եւ հայահալած քաղաքականութեան ջերմ խնկարկու Անտիոքի գայմագամը ամէն միջոց կը խորհէին՝ օր առաջ տեղահան ընելու Սուէտիոյ հայութիւնը։ Սակայն, հակառակ իրենց կամքին՝ այդ չէր յաջողեր, որովհետեւ Հալէպի կուսակալ Ճէմալի կամքին հակառակ բան մը չէին կրնար ընել։

Այդ ծանր օրերուն՝ Զէյթունէն իր հայրենի գիւղը կը հասնէր պատ. Տէր Անդրէասեան իր ընտանիքով։ Պատ. Տ. Անդրէասեան իբրեւ ականատես վկայ՝ սրտաճմլիկ կոտորածներու եւ մարթուումներու, բնականաբար, լեռ բարձրացողներուն առաջինը պիտի ըլլար։

Ց. Գ. ՊՈՒՐՍԱԼԵԱՆ

(Շար.)

ՍԹԱՎԻՍԿԻԻ ԴԱՏԻՆ ԵՐԴՈՒԵԱԼՆԵՐԸ, որոնք օրական 12.50 ֆրանք կը ստանան, դատական նախարարին դիմելով գանգատեցան թէ անբաւական է այդ վճարումը, իրենց կրած յոգնութեան համար։ 12 երդուեալները եւ վեց փոխանորդները մինչեւ հիմա ստացած են 5925 ֆրանք, որ 80 հազարերորդն իսկ չէ խաչագողին չորթած գումարին (մօտ 400 միլիոն ֆրանք)։ Ելքը յայտնի չէ։ Օրէնքով երդուեալները իրաւունք չունին գործադուլ հռչակելու, այլապէս նախ 500 յետոյ 1000, ապա 1500 ֆրանք տուգանքի կը դատապարտուին։ Իսկ եթէ հրաժարին, ամբողջ դատը չեղեալ կը համարուի։ Նոյն իսկ եթէ միայն հօթը քաշուին, վեց փոխանորդները բաւական չեն լրացնելու օրինական թիւը, 12։

ԵՐԿՈՒ ՓՐՈՖԵՍԷՕՐՆԵՐ սպանուեցան, իսկ մարդասպանը, ինքն ալ փրոֆէսէօր, անձնասպան եղաւ Գոլոմպիայի համալսարանի ատամնաբուժական վարժարանին մէջ, դեկտ. 12ին։ Մարդասպանն է Թոււս մը, Վիքթոր Գուսով, որ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէր, իսկ միւս երկու զոհերը՝ Տոքթ. Վիլյէրկ եւ Տոքթ. Րոււ։ Երրորդ փրոֆէսէօր մը հազիւ ազատեցաւ Գուսով պաշտօնէ արձակուած ըլլալով, խելագարած էր։

ԿԱՑԻՆՈՎ ՄԸ ԿԻՆԸ ԵՒ ԵՐԿՈՒ զաւակները սպաննելէ յետոյ, ինքզինքը մառանին մէջ կախեց հողագործ մը, Մէրշէյէր, 50 տարեկան, որ կը բնակէր Պարսելօնէթ գիւղին մէջ (իտալական սահմանագլուխին վրայ)։ Տղաքներէն մէկը 14 տարեկան էր, միւսը՝ 9։

ԿԱԹԸ 1.30ի պիտի ծախուի երկուշաբթի օրէն սկսեալ (16 դեկտ.)։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՇԱՒԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկեր Կզեմէսի բնակարանը։ Կը հրաւիրուին նոր արձանագրուած ընկերները։

Գաւառ

ՓՐԻՎԱՅԻ Յառաջ խումբը ժողովի կը հրաւիրէ Սէն-Միւլէնի, Փրիվայի եւ շրջաններու ընկերները վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Café du Chaupeի մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԹՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան Ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը վաղը Կիրակի իրիկուան ժամը 4.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Սոյն ժողովին ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՍԳԻԿ ՀԱՆԴԷՍ

Ընկեր ԳԵՂԵՑԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ յիշատակին

14 դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 17, rue Lavoisier, Փուշան։

կը խօսի՝ ընկեր Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

խօսք կը տրուի փափաքողներուն։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Ա. Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

Տեղի կ'ունենայ **Palais des Congrès**ի մէջ (Էքսփոզիսիոնի պարտէզը)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԷՍ ՕՐԷ ԵՏՔ ԺԱՄԸ 4ԻՆ

Յայտագիրը կը պարունակէ նոր խմբերգներ Կոմիտաս վարդապետի գործերէն, ինչպէս նաեւ Սպենդիարեանի եւ Սարգսեանի պարանուագները, յարախառնով։

Մուտքի տոմսերու գիներ 5, 7 եւ 10 ֆրանք։

Տոմսերը կը գտնուին Միութեան անդամներուն եւ հետեւեալ հասցէներուն մօտ.— Խ. Թէլեան, 8A, rue Francis-Préssense եւ «Մասիս» սրճարան 57A, rue Nationale

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի մասնաճիւղին կողմէ

14 դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Սալ տէ Նօսի մէջ, 81, Րիւտը Փարի

Նախագահութեամբ՝ Պ. ԽՈՍՐՈՎ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆի

Պիտի խօսի Պ. ՄԵՒՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ, բժիշկի առողջապահութեան եւ ակռաներու խնամքի մասին.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ ՍԷՕԼԷՔԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ «ԱՐԵՒՆԷՔ» թատերախումբին կողմէ.

15 դեկտ. Կիրակի ցերեկ ժամը 3ին, Սեւրի ԳԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ սրահին մէջ

26, Rue Troyon, Sèvres — Métro: Pont de Sèvres.

կը ներկայացուի ԳԱՏՐՕՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ

ԱԻԵՐՈՒՄՆ ԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ (դրամ)

եւ ԵՐԵՔ ՔԱՋԵՐ (զաւեշտ)

Մուտք՝ 10, 7 եւ 5 ֆրանք։

Տոմսերը կը ծախուի «Րիւ Տէֆանօ» Պասմաճեանի, Զատիկեանի, Գաբաքեօզեանի մօտ եւ Միութեանս Գրադարանը՝ ամէն օր եւ հանդէսի օրը կիրճէն։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՏԻԿ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

14 դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Café Noaillesի սրահին մէջ

Կը խօսի՝ Պ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Նիւթ՝ Կնոջ ազատագրական շարժումը եւ Հայ կինը։

Տեղի կ'ունենայ նուագ, երգ եւայլն։

Մուտք՝ 3 ֆրանք թէյ եւ խմորեղէն միասին։

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Salle Gaveau,

Salle Quatuorի ՄԷՋ

45, Rue de la Boëtie.

Մեթրօ՝ **Miromesnil.**

Կազմակերպուած՝ յայտնի ելգիչներ Օր. ԱՐՇԻՍԵԱՆ ԱԼԻՍԱՆԻ եւ M. G. Ben-Abah կողմէ. մասնակցութեամբ ջութակահար M. Marcel Stern (Grand Prix de Rome) եւ M. V. Dyek (Prix de Rome) երաժշտականմարմին P. L. M.։

Պիտի երգուին հայերէն, երրայերէն, ծրէտսպանիական, Թաթարական եւ Եւրոպ երգեր։

Կը հրաւիրուի հայ երաժշտասէր հասարակութիւնը.

Տոմսեր՝ 5 — 25 ֆրանք։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Աննա Անանիկեան եւ Պ. Նիկողոս Անանիկեան կը ծանուցանեն թէ վաղը Կիրակի, Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՄԵՆՍԻԿ ԱՆԱՆԻԿԵԱՆի

յիշատակին։

Կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Մեր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնենք Սանահօրս՝ Պ. Արմենակ Աւետեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Սոփիա Սլոյեանի եւ պարագաներուն իրենց սիրելի կնոջ եւ աղջկան՝ Տիկ. Արաքսի Աւետեանի ցաւագին մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Նոյեմ. 27ին, Լիոնի մէջ։

Վշտահար ընտանիք

Մարսէյլ, 10 դեկտ. 935

ԱԶԳ.

Սէն Ժէռոմի Թաղականութիւնը կը ծանուցանէ թէ Գեր. Տ. Գարեգին Եպիսկ. Խաչատուրեանի նախագահութեամբ այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, Թաղիս Եկեղեցիին մէջ Լոյս Զուարթի եւ Նկիւցէի արարողութիւն պիտի կատարուի, իսկ վաղը Կիրակի առաւօտ պիտի նախագահէ եկեղեցական արարողութեան եւ քարոզէ։

Կը հրաւիրուի ժողովուրդը եւ աւարձաններու հաւատարմութիւնը։

Կիրակի առաւօտ Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, Ս. Պատարագ ժամը 10, Քարոզ ժամը 10.30։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

Բալոսի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, 7 Րիւ տէ Փրթիթ Մարի, Սալոն «Մասիս»ի մէջ։ Կը խնդրուի Փօսօնի մասնաճիւղէն դրկել իրենց ներկայացուցիչը։

Սանասարեան Սանուց Միութեան բոլոր անդամները, շատ կարեւոր խոյ ճրդակցութեան մը համար, ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին, որ տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին ճիշդ դէմի սրճարանը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԻԿ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ժողովը այսօր Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 11, Րիւ տը լ'Էքօլ տը լա Մէտըսին։

ՓԱՐԻԶԻ Յիգրանակերտի եւ Նրջ. Հայրենակց. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին 6 Բլէն տը լա Լիւնի վերնայարկը։ Մէթրօ Փլաս տ'Իթալի։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բաքերդի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1ին Պ. Հայկ Սարգիսեանի բնակարանը 21, Րիւ Միշէլ, Մարսէյլ։ Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Կը խնդրուի հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Փ. — Հեղինակութիւն՝ ԷՆԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

Ֆլօրա տեղի չտալով. այտերը կասկարմիր էին։

— Գիտեմ թէ ինչու այդպէս կ'ըսէք, պոռաց, եւ ճիշդ ատոր համար է որ երթալ կ'ուզեմ... դուք կը վախնաք, բայց ես չեմ վախնար... ես Րէլֆը ձեզմէ աւելի լաւ կը ճանչնամ։

— Րէլֆը... Րէլֆը ի՞նչ կապ ունի այս խնդրին հետ, հարցուց քոյրս։

Կարեւորութիւն չտուինք այդ հարցումին։

— Րէլֆը կրնայ թոյլ ըլլալ, չարաճճի աղջիկը, կրնայ խենթութիւններ, նոյնիսկ չարութիւններ ըրած ըլլալ անցեալին մէջ, բայց մարդասպան չէ...

— Ոչ, ոչ, գոչեցի, անոր մասին չեմ խորհած երբեք։

— Ուրեմն ինչո՞ւ «Երեք Վարազ»ներու պանդոկը գացիք երէկ գիշեր ... հօրեղբօրս դիակը գտնուելէն յետոյ...

Ամբողջ վայրկեան մը լեզուս բանուեցաւ։ Յոյս ունեցեր էի թէ այդ այցելութիւնս գաղտնի պիտի մնար։

— Ո՞վ ըսաւ թէ հոն գացեր եմ...

— Պանդոկ գացի այս առտու եւ ծառաներէն իմացայ որ Րէլֆը այնտեղ կ'ապրի եղեր...

— Ուրեմն լուր չունէի՞ք թէ ան գիւղն էր, ընդմիջեցի։

— Ոչ, ապշեցայ մնացի, չկրցայ հասկնալ. պանդոկ գացի զինքը հարցնելու համար եւ ինծի ըսին այն ինչ որ, կ'ենթադրեմ, ձեզի ալ ըսած էին երէկ գիշեր — թէ Րէլֆը դուրս ելեր է իրիկուան ժամը 9ին առտուները եւ ... ալ չէ վերադարձեր...

Սպասնալից՝ աչքերուս մէջ նայեցաւ։

— Ի՞նչ կ'ըլլայ, կարելի է տեղ մը գացած է, կարելի է Լոնտոն վերադարձած է...

— Գոյքերը պանդո՞կը ձգելով...

— Անիկա կարեւորութիւն չունի, հարկաւ պատճառ մը ըլլալու է...

— Լաւ, ատո՞ր համար է որ Փուարօն տեսնել կ'ուզէք... աւելի լաւ չըլլա՞ր որ խնդիր չհանէք... մի մոռնաք թէ ոստիկանութիւնը բնաւ կասկած չունի Րէլֆին վրայ... տարբեր ուղղութեամբ քննութիւն կը կատարէ...

— Ոչ, կասկած ունի... Քրէնչէսթըրէն մէկը եկեր է այս առտու — ոստիկանապետ Րէկլըն, գարշելի, պզտիկ, բարակ մարդ մը... լսեցի որ «Երեք Վարազներու» պանդոկը գացեր է այս առտու, ինծմէ առաջ. ամէն բան ըսին ինծի, Րէլֆին մասին հարցումներ ըրեր է... կը կարծէ որ յանցաւորը Րէլֆն է...

— Եթէ այդպէս է, ուրեմն ոստիկանութիւնը իր միտքը փոխեր է... կ'երեւայ անիկա չի հաւատար Տէյվիսի կարծիքին թէ յանցաւորը Փարքըրն է...

— Փարքը՞ր, քոյրս արհամարհանքով։

Ֆլօրա մօտեցաւ ինծի եւ թեւէս բռնեց։

— Բժիշկ, եկէք անմիջապէս Փուարոյին երթանք. անիկա կրնայ ճշմարտութիւնը երեւան հանել...

— Սիրելի Ֆլօրա, ըսի փափկութեամբ, ձեռքս անոր ձեռքին վրայ դնելով. ճշմարտութիւնը պէ՞տք է հանենք...

— Դուք չէ՞ք ուզեր... ես կ'ուզեմ... ես Րէլֆը ձեզմէ աւելի լաւ կը ճանչնամ...

— Անշուշտ յանցաւորը Րէլֆը չէ, բսաւ զարմեալ քոյրս, որ մեծ զգուշութեամբ լռութիւն պահած էր քանի մը վայրկեան, խենթ ու խելառ բաներ կ'ընէ, բայց աղէկ տղայ է եւ համակրելի...

Կ'ուզէի Քարօլայնին ըսել թէ մարդասպաններուն մեծագոյն մասը համակրելի էր, բայց Ֆլօրայի ներկայութեան ինքզինքս զսպեցի։ Քանի որ աղջիկը վճռապէս կ'ուզէր երթալ, անմիջապէս համաձայն եղանք եւ քոյրս ժամանակ չունեցաւ վերսկսելու իր սիրելի շուշուկներու։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԹՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 15 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 15 Décembre 1935

Ժ ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2988

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿԱՐ ՏԵՒԵՑ ԹԱՐԹԱՓՈՒՄԸ

Ցանախ հարց կուտանք մենք մեզի, հիմա որ յարաբերական խաղաղութիւն մը կը տիրէ գաղութներու մէջ, եւ կիրքերը տեղի կուտան աստիճանաբար, կարելի չէ՞ գտնել բանաձեւ մը, աւելի հիմնաւորելու համար Արտասահմանի ինքնապաշտպանութեան գործը։

Եւ այս հարցումը մասնաւորապէս անոր համար որ, հետզհետէ աւելի կը յստակի հորիզոնը։ Բուն բառով՝ կերկարաձգուին անստուգութեան օրերը, տագնապ, միօրինակ եւ գորշ։

Որո՞ւ համար գաղտնիք է մեր ամենօրեայ կեանքին հանգոյցը, անդին Երեւանը կեդրոնացած իր պատնէշին մէջ,ասդին՝ Արտասահմանը մատնուած զարհուրելի անտէրութեան մը. Անդին՝ ապետական, ասդին՝ անմաթիւ։

Նոյն իսկ անոնք որ վարդավառ օրեր կը անուանէին, այլ եւս չեն տեսներ իրենց յուսախաբութիւնը, մերթ քօղարկեալ, մերթ սրտաբաց։

Աւելի եղանակացութեան չէր կրնար անցնիլ 15 տարուան փորձառութիւնը։

Բայց, ի՞նչ օգուտ այդ խոստովանութիւններէն, երբ մարդիկ իրականութեան մէջ երեսը կը տեսնեն, իսկ միտքը յամառօրէն կ'անտեսեն։

Իրականին մէջ, եւ 15 տարի վերջ, տարբերութիւնը շատ մեծ չէ անոնց տեսածին եւ մեր տեսակէտին միջեւ։ Աւելի շատ, արտայայտութեան ձեւերն են որ կը տարբերին։

Մենք հարցերը կը դնենք չեչտակի, փաստերն ալ վկայութեան կանչելով։ Իսկ անոնք ամուր կառչած կը մնան կանխակալ կարծիքներու եւ երկդիմի բանաձեւերու, ինչ որ երբեք չի կրնար օգնել ճամբան լուսաւորելու։

Եւ — եզական յամառութիւն — անոնք Երեւանը կը պատուեն իմաստութեամբ մը, կամ հոգածութեամբ մը, որոնց երբեք տէր եղած չէ այդ մինուճար կորիզը։

Ան, Երեւանը, բազմաթիւ առիթներով եւ դաժան կոպտութեամբ մը ազդարարեց թէ անօգուտ են մեր յայտնած աղերսներն ու ակնկալութիւնները։

Միայն այս կոպտութիւնը բաւական էր, որպէսզի մենք սթափէինք, աւելի ամուր կառչելով մեր ինքնապաշտպանութեան ազդակներուն։

Մինչդեռ, կարծես մրցումի ելած ենք, դանոնք խախտելու կամ անցօրութեան դատապարտելու համար։ Ոչ թէ անպատճառ գիտակցօրէն կամ գործօն մեղսակցութեամբ, այլ անհոգութեամբ եւ մասամբ նորէն։

Եւ այս չարիքին գլուխը նորէն փ. ըրիչն է, իր որքան ամբարտաւան, նոյնքան ամուլ յաւակնութիւններով։

Ժամանակը եկած է աւելի բաց խօսելու։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵԹՈՎՊԻԱ ԿԷՍ ԱՌ ԿԷՍ ԻՏԱԼԻՈՅ ԿԸ ՏՐՈՒԻ

ԲՈՒՌՆ ԲՈՂՈՔՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ԾՐԱԳՐԻՆ ԴԷՄ

Սըր Ս. Հօր Լոնտոն կը դառնայ յիթը կոտրած

Դեկտեմբեր 13ին հրատարակութեան տրուեցան Պ. Լավալի եւ Սըր Ս. Հօրի միջնացու մշակուած պայմանները, որոնք արդէն հաղորդուած էին իտալական եւ եթովպական կառավարութեանց, ինչպէս եւ Ազգերու Դաշնակցութեան։ Ահաւասիկ այդ ծրագրին գլխաւոր տրամադրութիւնները, որոնք վրան-բաց գիւանագիտութեամբ մը կը կոչուին «Հողերու փոխանակութիւն»։—

Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի կառավարութիւնները համախորհուրդ՝ Ն. Վ. Եթովպիոյ կայսեր կը յանձնարարեն ընդունիլ հողերու հետեւեալ փոխանակութիւնը, Եթովպիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ.—

1. ԹԻԿՐԷ.— Իտալիոյ ձգել արեւելեան Թիկրէն, մօտաւորապէս սահման ընտրելով, հարաւէն՝ Կէյվա գետը եւ արեւմուտքէն՝ գիծ մը որ կ'երկարի հիւսիսէն հարաւ, անցնելով Աքսումէն՝ եթովպական կողմէն եւ Ատովայէն՝ արեւելեան կողմէն։

2. Սրբագրել Տանաքիլի երկրամասին եւ Էրիթրէի սահմանագիծը, անոր հարաւակողմը ձգելով Աուսան եւ Էրիթրէի անհրաժեշտ մասը, որպէսզի ելք մը բացուի դէպի ծով։

3. Սրբագրել Օկատէնի եւ իտալական Սոմալիի սահմանագիծը։ (Մանրամասնութիւնները զանց կ'առնենք)։

4. Եթովպիա դէպի ծով ելք մը պիտի ստանայ վեհապետական լրիւ իրաւունքներով։ Կը թուի թէ այդ ելքը պէտք է կազմուի նախընտրաբար Եթովպիոյ ձգելով Ասապի նաւահանգիստը եւ հողաշերտ մը, որ դէպի ծով առաջնորդէ Ֆրանսական Սոմալիի սահմանագլուխին երկայնքէն։

Երկու կառավարութիւնները պիտի ջանան երաշխաւորութիւններ ստանալ եթովպական կառավարութենէն, գերեվաճառութեան եւ զէնքերու առեւտուրի մասին կնքուած յանձնառութեանց գործադրութեան համար։

5. Երկու կառավարութիւնները իրենց ազդեցութիւնը ի գործ պիտի դնեն Ատտիս-Ապէպայի եւ Ժընեւի մէջ, որպէսզի հարաւային Եթովպիոյ մէջ կազմուի շրջան մը Իտալիոյ տնտեսական ծաւալման եւ գաղթականներու տեղաւորման համար, Ն. Վ. Եթովպիոյ կայսեր հաւանութեամբ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան վաւերացումով։ Այդ շրջանին սահմանները պիտի ըլլան, արեւելքէն՝ Եթովպիոյ եւ իտալական Սոմալիի սրբագրուած սահմանագիծը, հիւսիսէն՝ ութերորդ զուգահեռականը, արեւմուտքէն՝ 35րդ միջօրէականը, հարաւէն՝ Եթովպիոյ եւ Քէնիայի սահմանագլուխը։

Այս շրջանին մէջ, որ Եթովպիոյ ամբողջական մասը պիտի կազմէ, Իտալիա պիտի վայելէ առանձնաշնորհեալ իրաւունքներ, ղեկավարութեամբ առանձնաշնորհեալ ընկերութեան մը կամ նմանօրինակ կազմակերպութեան մը, որուն սեփականութիւնը պիտի գտնուի թափուր հողերը, հանքերու, անտառներու եւն. շահագործման մենաշնորհը, յարգելով բնիկներու եւ օտարականներու հաստատուած իրաւունքները։ Այս ընկերութիւնը պարտաւոր պիտի ըլլայ նպաստել երկրին տնտեսական կազմակերպութեան եւ իր եկամուտներուն մէկ մասը յատկացնել բնիկ բնակչութեան ծախքերու, ի նպաստ տեղական բնակչութեան։ Այս շրջանին եթովպական վարչութեան հսկողութիւնը պիտի գործադրուի, կայսեր վեհապետութեան տակ, Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ կազմակերպուած օրէնքներու միջոցաւ։ Իտալիա գերակշիռ բայց ոչ այլամերժ բաժին մը պիտի ունենայ այդ օրէնքներուն մէջ, որոնք պիտի գտնուին կեդրոնական կառավարութեան գլխաւոր խորհրդականներէն մէկուն իշխանութեան տակ։ Այդ գլխաւոր խորհրդականը, որ կրնայ իտալացի ըլլալ, պիտի ըլլայ օգնական Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած գլխաւոր խորհրդականին։ Այս վերջինը չպիտի ըլլայ Եթովպիոյ սահմանակից պետութիւններէն մէկուն հպատակ։ Օժանդակութեան այս ծրագրին գործադիր օրգանները թէ մայրաքաղաքին եւ թէ առանձնաշնորհեալ շրջանին մէջ պարտաւոր են երաշխաւորել իտալական հպատակներու ապահովութիւնը եւ անոնց ձեռնարկներուն ազատ զարգացումը։

Բրիտանական եւ Ֆրանսական կառավարութիւնները սիրայօժար պիտի ջանան երաշխաւորել որ այդ կազմակերպութիւնը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի մշակէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, լիովին ապահովէ Իտալիոյ իրաւունքները՝ այդ շրջանին մէջ։

«Նախատական պէտք է ծրագրի»

Այս պայմանները Եթովպիոյ հաղորդուած ատեն, կարգ մը «բարեխօսութիւններ» մացուցեր են։ Այսպէս, առաջին յօդուածը կ'ըսէ թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա կը յանձնարարեն որ կայսրը ընդունի եւ թէ իրենց ազդեցութիւնը պիտի գործածեն որպէսզի Ազգերու Դաշնակցութիւնը հաւանի տնտեսական ծաւալման եւ գաղթականներու տեղաւորման շրջան մը յատկացնել Իտալիոյ։ Ցետոյ, Ազգերու Դաշնակցութեան ծրագրած վարչական օժանդակութեան (խորհրդականներ) առթիւ, երկու կառավարութիւնները կը յիշեցնեն,— «ինչպէս ընդունած է արդէն կայսրը, ամբողջ Եթովպիոյ վարչութեան համար»։

Ինչպէս գրած էինք երէկ, այս ծրագիրը բուռն դժգոհութիւն պատճառած է թէ Անգլիոյ եւ թէ Ֆրանսայի ձախակողմեան տարրերուն մէջ։ Դժգոհ են նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներէն շատերը, մասնաւորապէս Խ. Միութիւնը, Թուրքիա եւ Պալքանեան պետութիւնները։ «Տէյլի Հէրըլտ», Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, ուժգնօրէն բողոքելով կատարուած առաջարկութեան դէմ, բայց է բաց կը պահանջէ հրաժարեցնել Սըր Ս. Հօրը։ «Այս ծրագիրը առանց այլեւայլի մերժուած էր քանի մը շաբաթ առաջ։ Ուրեմն Սըր Ս. Հօրի եւ Պ. Լավալի վերջին խօսակցութիւնները երեւան կը հանեն դաղտնի բանակցութիւն մը։ Կը գտնուինք ոչ թէ անակնկալ եւ անբացատրելի վրիպումի մը, այլ Ազգերու Դաշնակցութեան դէմ սարքուած դաւադրութեան մը առջեւ, որ կը հետապնդուէր երկար ատենէ ի վեր։ Այն մարդը որ պատասխանատու է այս դաւադրութեան, արժանի չէ վարելու այս երկրին արտաքին գործերը։ Սըր Ս. Հօր կորսնցուցած է այս երկրին վստահութիւնը։ Դեռ աւելի գէշը,— ան խախտած է աշխարհի վստահութիւնը, Մեծն Բրիտանիոյ պատիւին եւ ուղղամտութեան մասին»։

Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը, Սըր Ս. Հօրի քիթը կոտրած է ոչ միայն բարոյապէս, այլ եւ ֆիզիքապէս։

Ինչպէս կը յիշուի, նախարարը Փարիզէն անցնելով Զուիցերիա գընաց, մէկ ամսուան արձակուրդով։ Արդ, նախարարը սահելու արկածի մը հանդիպելով յմշկած ատեն, դէմքին վիրաւորուեր է։ Եւ այժմ կը դառնայ Լոնտոն, քիթը կոտրած (երկու խծաստով)։ Ուրեմն արձակուրդը քիթէն բերնէն եկաւ, քանի որ առողջական վիճակն ալ չակուած չէ։ Կարծողներ կան թէ ինքնաբերաբար պիտի հրաժարի, որպէսզի անել կացութեան մը չմատնէ վարչապետը։ Անգլիոյ պաշտօնական շրջանակները տրամադիր են այս ձախող սակարկութեան առթիւ քաւութեան նոխազ դարձնելու Արտաքին Նախարարը, թէեւ ան 22 նախարարներէն մէկն է միայն։ Թերթերը կը յիշեն թէ Սըր Ս. Հօր շատ յառաջ գնաց Փարիզի մէջ, գլխաւորաբար այն պատճառով որ «հիւանդ էր եւ տրամադիր՝ ազատելու Փարիզի մթնոլորտէն»։ Իր վարած քաղաքականութեան հակառակ են ոչ միայն ընդդիմադիրները, այլեւ դաշինքին կուսակիցները։

Ի՞նչ կը խորհին Ժընեւի մէջ

Մուսոլինի տակաւին չէ պատասխանած երկու կառավարութեանց հաղորդած պայմաններուն։ Կ'ըսուի թէ մեծ վերապահումներ պիտի յայտնէ։ Իսկ Եթովպիոյ կայսրը ուղղակի դիմեց Ազգերու Դաշնակցութեան, պահանջելով ընդհ. ժողով գումարել եւ պաշտպանել Եթովպիոյ իրաւունքները։ Ազգերու Դաշնակցութիւնն իսկ անորոշութեան մատնուած է։ 18ներու յանձնախումբը յետաձգեց քարիւղի արգելքը, բայց պետութիւններ կան որ կը պնդեն եւ անոր գործադրութիւնը կը պահանջեն, ինչպէս Շուէտ եւ Մեքսիկա։ Կ'ըսուի թէ Սըր Ս. Հօր վախցեր է որ եթէ քարիւղի արգելքն ալ դրուի, ծովերն եւ ուրիշ պատիժներ սահմանեն, խնդիրը եւրոպական պատերազմի մը կը յանգի։

Վերջին լուրերու՝ համաձայն, Եթովպիոյ կայսեր առաջարկը նկատի չպիտի առնուի, մինչեւ որ Ա. Դ. Խորհուրդը գումարուի (չորեքշաբթի) եւ կարծիք յայտնէ անգլօ-ֆրանսական ծրագրի մասին։

Միւս կողմէ, ռազմաճակատէն կը հաղորդեն թէ Եթովպիա պատրաստ է երկարատեւ պատերազմ մը մղելու։ Հազարաւոր ցեղապետներ հանդիսաւոր երդում կատարած են խաբոյկներու առջեւ, պատերազմը շարունակելու համար։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ե՞ՐԳ, Ե՞ՐԳ

Այսօր, կիրակի, կը կրկնուի «Հայ երգի Օրը», նոյն ղեկավարութեամբ եւ նոյն տարրերով։ Միայն որոշ փոփոխութիւններ՝ յայտագրին մէջ։

Սահման չունի գեղեցկութեան վայելքը։

Տեսեր որ ներկայ եղեր են անցեալ կիրակի, նոյն ծարաւը կը զգան այսօր։ Իսկ անոնք որ զրկուեցան այս կամ այն պատճառով, անշուշտ ցաւը պատճառ չպիտի բանեն։

Միշտ կրնաս միջոց նարել եւ տաքցնել մարմինդ, ո՛ր որ ալ գտնուիս։ Նոյնիսկ փողոցէն անցած ատեն։

Բայց, ի՞նչ օգուտ ունին «շոփած սանթրաշ»ը կամ «շըմինէ»ն, երբ հոգիդ է որ կը մսի...

Կրնա՞ս տաքցնել հոգիդ, առանց երգի եւ յոյզի։ Մանաւանդ այս լքրծուն պողոտաներուն վրայ, ուր ցուրտ եւ սիրտ կը սառին, կը սայթաքին նոյնքան դիւրութեամբ։ Յաճախ զուգընթաց։

Ոչինչ կրնայ փոխարինել երգին, քո՛ւ երգիդ ջերմութիւնը։

Գայծառութիւն մը կը բացվառէ աչքերդ, հոգիդ կը խռովի կամ կը խանդաղատի, արիւնը կ'եռայ երակներուդ մէջ. լսելով երգեր միաձայն, երգեր բազմաձայն, եղանակներ եւ կանչեր հարազատ։

Փարիզ եւ հայկական համերգ երկու հակապատկերներ են որոնց մասին գաղափար կրնան կազմել անոնք որ թէ Փարիզը կը ճանչնան եւ թէ համերգի մը տարրական պահանջներ։

Միայն երգչախումբերու գոյութիւնը՝ հրաշք մըն է ինքնին։

Նկատէ որ բղխանրապէս բանուորներ եւ բանուորուհիներ են անոնց անդամները, միշտ հալածական՝ ապրուստի հոգէն, ցրուած՝ անսահման տարածութեան մը վրայ, եւ միշտ ենթակայ՝ հազարումէկ փորձութեանց։

Կայծեր են անոնք, հոմայնական ծովու մը ափերուն վրայ, եւ քու գիտակցութենէդ, խանդավառութենէդ եւ սրտագին աջակցութենէդ կախում ունի անոնց արծարծումը կամ շիջումը։

Այսօր՝ «Սիփան - Կոմիտաս», վաղը՝ «Կիլիկիա» կամ ուրիշ մը, կամ Երաժշտական Միութիւնը՝ Մարսէյլի մէջ,— առանք նրազներ, նիգեր են, որոնք ամէնէն առաջ քու հոգիդ կը լուսաւորեն։

Ամէն բանէ վեր՝ քու սեփական արժէքներդ են որ կը պանծացնեն անոնք, օտար աստղերու տակ։

Մինակ մի՛ ձգեր աշխատողներն ու տենողները։

Եթէ մեռս ամերիկեան դիւաղի ափերին մէջ, ամէնէն առաջ դուն ես որ պիտի տուժես, թէ իբրեւ ժողովուրդ եւ թէ իբրեւ հոգեկան արժէք։

Վ. ԱՀԷ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԹՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Տէր եւ Տիկին Արմենակ Դալիթեան (Փիւժէ-սիւռ-Արժան),	50
Դեկտ. 13ի գումարը	463
Ընդհ. գումար՝	513

ՑԱՒԱԶ.— Նուիրատուն, յիսնապետ Արմենակ Դալիթեան, կը գրէ որտառուչ նամակի մը մէջ.— Ես երկար տարիներ Անդրանիկի հաւատարիմ զինուորն եմ եղած եւ կը խոնարհիմ անոր գերեզմանին առջեւ։ Իբրեւ պարտականութիւն առա 50 ֆրանք կը զրկեմ ձեզի, յուշարձանին շինութեան համար եւ կը խնդրեմ որ այս երկտողս հրատարակես, որպէսզի ուրիշ զինուորներ ալ քաջալերուին եւ մասնակցին հանգանակութեան։ Առաջին վաշտի Գ. գումարտակի յիսնապետ Ա. Դ.։

25.000 հոգի անպատսպար Ցունաստանի մէջ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ 25.000 հոգի անպատսպար մնացած են եւ իրենց տուն մատնուիլ, իբրեւ հետեւանք վերջին ողողումներուն։ 1200ի չափ տուներ փլած են, իսկ 5000 հատ ալ վարպուած։ 70.000 արջառ եւ ոչխար խեղդուած են։ Բազմաթիւ գիւղերու մէջ բնակիչները ոչ տուն ունին, ոչ ալ ուտելիք եւ չոր հագուստ։ Դիակներ գտնուած են գետերու ափը։ Շատ մը գիւղերու մէջ եկեղեցիներու կոչնակները կը հնչեն, իբրեւ աղաղանչան օգնութիւն խնդրելու։ Զինուորները յաճախ նաւակներով օգնութեան կը հասնին Թեսալիոյ ջրամոյն վայրերուն մէջ։ Փորձուեցաւ ուտելիք հասցնել օդանաւերով, բայց մշուշն ու տեղատարափ անձրեւը թոյլ չտուին։

Երեք թուրք պաշտօնեաներ Սուրիոյ մէջ

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ . . .

«Ազդակ»ի մէջ կը կարդանք.— Պէյրութ եկած են երեք թուրք պաշտօնեաներ, Պ. Պ. Շիւքրի Սիէր, Թուրքիոյ ընդհանուր Ապահովութեան տնօրէն, Ժ. Քիւրսաթին, արտաքին նախարարութեան արեւելեան գործերու վարիչը եւ Պէրթառ, ապահովութեան գաղտնի ոստիկաններու գլխաւորը։ Իջեւանած են Սէն Ժորժի օթէլը։

Կ'իմանանք թէ անոնք գաղտնի ժողով մը գումարած են նոյն օրն իսկ որուն կը մասնակցէին Պէյրութի, Հալէպի եւ Երուսաղէմի թրքական հիւպատոսները։ Այս ժողովէն վերջ Պ. Շիւքրի Սիէր երկարատեւ տեսակցութիւն մը ունեցած է Լիբանանի ընդհանուր ապահովութեան պետ Պ. Պուշէտի հետ։

Թէեւ կ'ըսուի թէ այս թուրք պաշտօնեաները Պէյրութ եկած են պարզապէս սահմանային կարգ մը առկախ մնացած խնդիրներ կարգադրելու համար, բայց քաղաքական շրջանակները կը կարծեն թէ անոնք կը զբաղին նախագահ Աթաթիւրքի դէմ կազմակերպուած դաւադրութեան խնդրով, եւ կը ջանան հասկնալ թէ ո՞ւր սարքուած էր ան։

Այս առթիւ տեղական թերթերը անգամ մը եւս գրել կուտան թէ դաւադրութիւնը կազմակերպուած էր Անդրյորդանանի մէջ։ Ասով կարելի է բացատրել Երուսաղէմի թրքական հիւպատոսին մասնակցութիւնը Սէն Ժորժի գաղտնի խորհրդակցութեան։

Ուշագրաւ է՝ նաեւ այն որ վերջերս երեք թուրք պաշտօնեաները մերժած են որ եւ է բացատրութիւն տալ թղթակիցներու, իրենց առաքելութեան մասին։

Կացութիւնը Եգիպտոսի մէջ

Երախտանութիւնները կը շարունակուին Եգիպտոսի մէջ, 1923ի սահմանադրութեան վերահաստատման առթիւ։ Ուսանողները եւ ամբոխը նորէն ծայրայեղութեանց դիմած եւ հականգլիական ցոյցեր կատարած ըլլալով, կառավարութիւնը որոշեց բոլոր դպրոցները փակել 15 օրուան համար։ Միացեալ ճակատին վարիչները նամակ մը ուղղեցին բրիտանական դեսպանին, բանաձեւելով Եգիպտոսի ազգային տենչերը։ Մասնաւորապէս կը պահանջեն ստորագրել 1930ի անգլօ-եգիպտական դաշնագիրը, որով վերջ կը գտնէ Անգլիոյ զինուորական գրաւումը, առաւելապէս մինչեւ բրիտանական հակակշիռը հանրային ապահովութեան վրայ, թոյլ տալ որ ազգային բանակ մը կազմուի, ջնջել օտարներու առանձնաշնորհները (քափիթիւլասիոն)։ Մէկ խօսքով, դժուարութիւնները չեն հարթուած տակաւին։

Լորտ Լոյտ, Եգիպտոսի նախկին մարզպանը, ճառ մը խօսելով, աղդարարեց թէ 1923ի սահմանադրութեան վերահաստատումը վտանգաւոր է Անգլիոյ շահերուն համար։

*** Ուրբաթ օր առաջին անգամ ըլլալով անգլիացի զինուորներ երեւցան Գահիրէի մէջ, բարեկարգութեան հսկելու համար։

ՆՈՐԷՆ ՊԱՅԹՈՒՑԻԿ ՆԻՒԹԵՐ ԹՂԹԱՏԱՐՈՎ.— Կը յիշուի թէ անցեալ յունիսին եւ յուլիսին Փարիզի նամակատուններուն մէջ բռնուեցան քանի մը կապոցներ, որոնք պայթուցիկ նիւթեր կը պարունակէին։ Այս անգամ դարձեալ երեք ծրարներ բռնուեցան, միեւնոյն խորհրդաւոր ստորագրութեամբ,— «Մինոս, Էագ եւ Ռատամանթ»։ Ծրարներէն մէկը պայթեցաւ, առանց վնաս պատճառելու։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼՊԱՆԱՑԻ ԱՀԱԲԵԿԻՉ մը ձերբակալուեցաւ Կրընոպլի մէջ։ Անունն է Խոմէր Սէլիմ Փուշա, 49 տարեկան։ Հարցաքննութեան ատեն յայտարարեց թէ նախ զինուոր, յետոյ սպայ եղած էր թրքական բանակին մէջ, բայց մահուան դատապարտուեցաւ, մասնակցած ըլլալով Մ. Քէմալի դէմ սարքուած դաւադրութեան մը։

ՄԷԿ ՏԱՐԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ դատապարտուեցաւ Գոստոցի վաճառական մը, Եոզէ Տոմինկէզ Լօփէզ, որ ազգ. վիճակահանութեան տոմսեր բաժնած էր իր յաճախորդներուն, բայց հակառակ 50.000 ֆրանք շահելուն, մերժած էր վճարել անոնց բաժինը։

ՀԱՈՒՔԹՄԱՆ, ծանօթ օդանաւորդ Լինտպէրկի երախային առեւանգիչը, որուն վերաքննութեան առաջարկը մերժուած էր Գերագոյն Ատեանին կողմէ, ելեկտրական աթոռին պիտի յանձնուի յունուար 13ին։

ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ ԴԱՏԻՆ առթիւ նշանակուած երդուեալները, 12 ֆր. 50ի փոխարէն օրական 50 ֆրանք վճարում պիտի ստանան, դատական նախարարին որոշումով։

ԱՆՍՈՎՈՐ ՑՈՒՐՏ մը կը տիրէ Փարիզի մէջ, երեք օրէ՛ ի վեր։ Կը կարծուի թէ դեռ պիտի տեւէ։ Լոնտոնի մէջ ալ սաստիկ ցուրտն ու մշուշը մեծ նեղութիւն կը պատճառեն։

ՎԱՐԴԱՊԵՏԸ ԵՐԱԺԻՇՏ ԵՒ ԻԲՐԵՒ ՏԵՍԱԲԱՆ

ԽՄԲ.— «Սիոն»ի վերջին թիւին մէջ (1935 դեկտեմբեր) Կոմիտասի մասին շահեկան ուսումնասիրութիւն մը հրատարակած է Շահան Ռ. Պէրպէրեան, որ հմուտ է երաժշտական գիտութեան։ Կ'ամփոփենք երկու գլուխներ, «Ամբողջական երաժիշտը» եւ «Տեսաբանը»։ (Ուսումնասիրութիւնը շարունակելի է դեռ).—

Ի՛նչ եղաւ Կոմիտաս Վարդապետ իբր երաժիշտ։ Մէկ կողմէ կայ ժողովրդական զգացումը որ հայ երաժշտութեան ստեղծիչը, գոնէ վերստեղծիչը կը համարի զինքը. իր բերած երգերը պարզապէս իր անունովը կը կոչէ. «Կոմիտասի երգեր»։ — Միւս ծայրին կը հանդիպինք մարդոց— յաճախ Կովկասահայեր որ [illegible] իր առաջին փորձերը գիտեն միայն շատ անգամ, կամ ուրիշներ որ երաժշտութեան կէս հասկցողներ են,— որոնք զինքը կը համարին երգերու պարզ հաւաքիչ մը ու դաշնաւորող մը լոկ։

Ճշմարիտ գնահատում մը իբր երաժիշտ մեծ Վարդապետի արժէքին պիտի պահանջէր աւելի ուշադիր ու խորացող քննութիւն մը իր գործին ու անձին։

Ցայտուն է թէ երաժշտութեան արուեստը մեծ կալուած մը կը ներկայացնէ որուն մշակները բազմատեսակ գործունէութիւններով կ'երեւին։ Կան երաժշտութեան տեսաբանները, պատմաբաններն ու քննադատները որոնք արուեստին տեսութեամբ կը պարապին, անոր օրէնքները կ'որոնեն, անցեալ ու ներկայ ստեղծագործութիւնները կ'ուսումնասիրեն ու կը գնահատեն։ Կան երաժշտական գործերը ստեղծողները բուն իսկ. յօրինողները, compositeurները։ Կան եւ անոնք որոնք ստեղծուած գործերը կը մեկնեն ու իրենց վարած նուագախումբերուն եւ երգչախումբերուն միջոցաւ կը գործադրեն զանոնք. երաժշտական վարիչները, chef d'orchestreները, chef de choeurները։ Կան վերջապէս ուղղակի գործադրողները երաժշտական ստեղծագործութեան, նուագի ու երգի վարպետները, virtuoseները։ Այս զանազան գործունէութիւնները միեւնոյն արուեստին պատկանելով հասարակաց կարողութիւններ պահանջելով հանդերձ՝ կ'ենթադրեն տակաւին իւրաքանչիւրին յատուկ թէքնիքներ, ծանօթութիւններ եւ շնորհներ։ Այնպէս որ յաճախ այս կալուածներէն մէկուն մէջ փայլողը կրնայ անարժէք ըլլալ միւսներուն մէջ. ստեղծող մը, նոյնիսկ մեծ ստեղծող մը երաժշտական գործերու՝ կրնայ շատ քիչ բան գիտնալ երաժշտութեան պատմութենէն կամ տեսաբանութենէն կամ բնաւ չըլլալ երգի կամ նուագի վարպետ մը. եւ փոխադարձաբար։

Արդ պէտք է նախ գիտել թէ Կոմիտաս վարդապետ այս բոլորը եղաւ միանգամայն՝ հայ երաժշտութեան համար։ Այսինքն եղաւ ամբողջական, intégral երաժիշտ մը։ Ու աւելցնել եւ ընդգծել անմիջապէս թէ այդ բոլորը եղաւ իսկապէս ինքնատիպ խորունկ տաղանդով մը։

×

Կոմիտաս վարդապետ կը ներկայանայ նախ իբրեւ հայ երաժշտութեան մեծ տեսաբանը։ Մանաւանդ Պերլինի մէջ իր երաժշտական ուսումը խորացնելէ վերջ իր մեծ մտահոգութիւնն եղաւ հայ երաժշտութեան յատուկ օրէնքներուն թափանցումը։ Ու արդէն Պերլինի իր տարիներուն կը սկսի շարք մը գործերու որոնք ուսումնասիրութիւններ են հայ կրօնական եւ աշխարհիկ երաժշտութեան մասին ու նաեւ Հայոց հարեւան ժողովուրդներու երաժշտութեան,— Պերլինի Երաժշտանոցին ներկայացուած իր ուսումնասիրութիւններէն մէկը քրտական երգերու մասին է։

Կոմիտաս վարդապետի այս հմտական ու տեսաբանական որոնումներուն արժէքը հասկնալու համար հարկ է զանոնք ըմբռնել իրենց առաջնորդող գաղափարին ու ոգիին մէջ որ կը տարբերի սովորական հմտութեան մը տուն տուող սկզբունքներէն։ Մեր գրականութեան ու զանազան արուեստներու մասին եղած բանասիրական ու հնաբանական աշխատութիւնները շատ անգամ ամուլ եղած են, գործերուն բուն իսկ արուեստագիտական հասկացողութեան եւ մեր նոր ստեղծագործութեան կարելիութիւններուն տեսակէտով, որովհետեւ անոնց մէջ ընդհանրապէս հմտութիւն կայ հմտութեան համար լոկ։ Գործերու թըւում, թուականութիւն, ժամանակագրական ճշդում, անոնց արտաքին ու նիւթական նկարագրութիւնը, անոնց մէջ տեսնուած օտար ազդեցութիւններու եւ տարրերու յայտնաբերում. ահա ինչ որ շատ անգամ բռնած են ու կ'ընեն մեր եւ նոյն իսկ ուրիշ ազգերու բանասէրներն ու հնաբանները։

Բայց այս բոլորը եթէ կարեւորութիւն մը ունին, այդ կարեւորութիւնը արտագեղագիտական է. քաղաքական ու քաղաքակրթական պատմութեան տեսակէտով, ցեղաբանական ու լեզուագիտական տեսակէտով կ'արժէ միայն։ Գործերու բուն իսկ արուեստագիտական հասկացումը, արժեւորումը ու մանաւանդ նոր ստեղծագործութեան աշխատանքը ոչինչ ունին ստանալիք այդ ամէնէն։ Այս վերջին տեսակէտներէն էականը այն չէ որ, օրինակի համար, գիտնանք թէ այդ գործերուն մէջ կան շատ մը բաներ օտարէն փոխ առնուած — աշխարհի մէջ չկայ արուեստի գործ մը որ ազդեցութիւններ կրած չըլլայ, նիւթապէս սնած չըլլայ զանազան օտար տարրերէ։ Էականը այն է թէ ի՛նչպէս այդ բոլոր ինքնակ կամ օտարամուտ տարրերէն՝ ինչպէս նոր ու ինքնատիպ ստեղծագործութիւն մըն է կատարուեր։ Էականը այդ իւրացնող ու նորաստեղծող ոգին օրէնքները, նկարագիրը, ոգին ի յայտ բերելն է։ Այն ոգին որ իւրաքանչիւր իրացնէ ստեղծագործութեան իսկութիւնն իսկ է եւ որով բան մը կ'արժէ այդ գործը հակառակ բոլոր փոխառութիւններուն եւ որով իրապէս կարելի է հասկնալ այդ գործը։ Այդ իսկութեան գիւտը միւս կողմէ մեծ արժէք կրնայ ներկայացնել ազգային արուեստի նոր իրագործումներուն համար, որովհետեւ կենդանի աւանդութեան ինքնատիպ ոգին մէջ ճամբայ մը կը ցուցնէ նոր ստեղծագործողներուն։

Կոմիտաս վարդապետի երաժշտագիտական որոնումները այս ոգիով եւ ուղղութեամբ կատարուած են ու ատկէ կուգայ անոնց անկշռելի կարեւորութիւնը։

Ըսի որ հայ երաժշտութեան հետ իր ուսումնասիրութիւններուն առարկայ ըրած է մեր հարեւան ժողովուրդներուն՝ Քիւրտերուն, Արաբներուն, Պարսիկներուն, Վրացիներուն եւ բիւզանդական երաժշտութիւնները եւս։ Այս բանը կարող կ'ընէ զինքը անշուշտ մէկ կողմէ ի յայտ բերելու միւսներէն կրած ազդեցութիւնները, բայց մանաւանդ խորագոյն հասկնալու եւ չէշտելու ինչ որ մեր արուեստին մէջ կայ էապէս ինքնուրոյն եւ որով մեր արուեստը կը հակադրուի միւսներուն։ Այդ բոլոր երգերը մակերեսային լսողութեան մը համար պիտի շփոթուէին ու նոյնացուէին արեւելեան անորոշ պիտակին տակ։ Քանի մը լէհէէ եւ լօլօէ ու քանի մը երկարաձիգ կանչէ խաբուելով օտարները շատ անգամ այնպէս, կը տարուին նոյնացնելու հայ ժողովրդական երգը քրտականին հետ։ Իսկական թափանցումը զոր կը կատարէ Կոմիտաս վարդապետ այդ տարբեր երաժշտական ֆոլքլօրներուն հաւասարապէս, կարող կ'ընէ զինքն բռնելու եւ չէշտելու էական եւ սկզբնական ինքնուրոյնութիւնը հայ երգին այդ բոլոր միւսներուն դիմաց։

Նոյն բանը նաեւ մեր կրօնական երաժշտութեան եւ տաղական ու բիւզանդական եկեղեցական երգին փոխյարաբերութեանց խնդրին մէջ։

Ու այս բոլորը կատարուած են ոչ թէ լոկ հայ երաժշտութեան ինքն իր մէջ հասկացողութեան համար, այլ նաեւ անոր արդիական վերածնունդութեան եւ նոր ստեղծելի գործերուն ինքնատիպութեան մտահոգութեամբը։— Որովհետեւ եւրոպական թէքնիքով նոր հայ երաժշտութիւն մշակելու գործին մէջ հայ երաժշտութեան ինքնուրոյն օրէնքներուն ագիտութիւնը անգոյն կամ պարզապէս եւրոպական բնաւորութեամբ գործերու պիտի առաջնորդէր հայ երաժիշտները։ Եւ ընդհակառակն, ինչպէս Կոմիտասի ըլլայ կրօնական ըլլայ ժողովրդական երաժշտութեան դաշնաւորման պարագան է այդ, հայ երաժշտութեան յատուկ օրէնքներուն եւ նկարագրին իրական ճանաչումը պիտի բերէր, հակառակ եւրոպական թէքնիքին գործածութեան, շատ ինքնատիպ հայ ստեղծագործութիւններ, որոնք առավ իսկ ու առավ միայն արդէն, եւրոպական արդի յառաջացեալ երաժշտական արուեստի տեսակէտով ալ, եւրոպական ճաշակին համար ալ, նոր իրապէս շահեկան գործեր պիտի ըլլային։

Համոզուելու համար ատոր կը բաւէ բաղդատել հայ Պատարագի Կոմիտասեան եւ Եկմալեան դաշնաւորումները։

Հայ երաժշտութեան տեսաբանութեան նուիրուած վարդապետին հրատարակած գործերը փոքրաթիւ են. այդ մասին իր կարեւորագոյն երկասիրութիւնները անտիպ մնացին ու շատեր ծրագրային վիճակի մէջ մի՛այն. այս մեծ դժբախտութիւն է անշուշտ հայ երաժշտութեան տեսաբանութեան եւ պատմագրութեան համար։

Բայց այդ փոքրաթիւ երկասիրութիւններուն մէջ եւ այն դասախօսութիւններուն ու հաղորդագրութիւններուն մէջ որ կուտար ինք իր նիւթերուն շուրջը, ի յայտ բերուած են արդէն հայ երաժշտութեան յատկանիշերուն եւ օրէնքներուն մասին ամենակարեւոր ճշմարտութիւններ։

Վարդապետը ճշդած է արդէն մէկ քանին այդ օրէնքներէն որոնցմով հայ երաժշտութիւնը ինքնուրոյն բնոյթ մը կը ներկայացնէ բաղդատմամբ եւրոպական դասական երաժշտութեան մէկ կողմէ՝ եւ հարեւան ժողովուրդներու երաժշտութիւններուն միւս կողմէ։

Շ. Ռ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԱՄԵՆ ՄԷԿՈՒՆ ԻՐ ԲԱԺԻՆԸ

Պատերազմէն վերջ բոլոր երկիրներու մէջ սկսաւ կծու հով մը փչել,— ազգայնամոլութեան քամին։

Իւրաքանչիւր ազգ ինքզինքը նկատեց աստուածընտիր ցեղ, աստուածառաք ժողովուրդ, օժտուած հանճարով, հերոսութեամբ եւ սրբութեամբ։ Հնդեւրոպականներուն լաւագոյն ցեղը, ծնուցիչ քաղաքակրթութեան եւ հազարումէկ բարեաց։ Ազգ ազնուականաց, դիւցազանց, գիտնականներու, հնարիչներու։ Ժառանգորդ աշխարհակալ կայսրութիւններու, ատար եւ դուստր գերմարդերուն եւ վերջապէս ժողովուրդ անիրաւուած եւ հարազատ տէր անկորնչելի իրաւունքներու։ Վերջապէս միակ ազգութիւնը որ իրաւունք ունի ուտելու, խմելու, ծխելու եւ կլլելու։

Մարդկային ամէն իրաւունք իւրաքանչիւր ազգ իրեն կը վերապահէ։

Անգլիացին կ'ըսէ.

— Ես եմ որ կը կառավարեմ աշխարհը խաղաղութեամբ։ Եթէ ես չըլլայի գերիշխանը, տարին տասներկու ամիս անպակաս պիտի ըլլային պատերազմները։ Շատ մը բարդութիւններ լուծած եմ վէճի առարկայ հողամասերը ինծի վերապահելով։ Ահա այս քաղաքականութեան հետեւանքով է որ ցամաքներուն եւ ջուրերուն վրայ կը տիրէ հանդարտութիւնը եւ կը թեւածէ խաղաղութեան աղաւնեակը։ Եթէ ես չըլլայի՝ տասնեւհինգ տարի կը տիրէր ընդհ. պատերազմը։ Անշուշտ լաւագոյն բան մը բրած պիտի ըլլայի, եթէ ես կառավարէի բովանդակ երկրագունդը, սակայն ատիկա խիստ տաժանելի պարտականութիւն մըն է ու այդ պատճառով շատ մը հողամասեր ձգած եմ որ կառավարեն ուրիշներ։ Այսպէս Ֆրանսան թող տուած եմ որ կառավարուի Գաղղիացիներուն կողմէ։ Իտալիա կոչուած երկիրը յանձնած եմ մաքարոնի ուտող ցեղին, Տէօյչլանտ անունը կրող հողամասը տուած եմ Գերմաններուն, ամբողջ փոքր Ասիան եւ այլ ցամաքներ յանձնած եմ հաճոյակատար Թուրքերուն։ Եւայլն։ Ոմանք զիս կը ժպրհին քննադատել՝ գտնելով իմ մէջս ագահութիւն եւ անյագութիւն։ Ամբողջ աշխարհի կէսն իսկ չունիմ ես, մինչդեռ արդար էր որ կիսուէր աշխարհը ըլլար կէսը Անգլիացիիս ու միւս կէսը ոչ-Անգլիացիին։ Չէ՞ որ երկու ազգ գոյութիւն ունի իրականութեան մէջ։ Անգլիացի եւ ոչ-Անգլիացի.

Գերմանացին կ'ըսէ.

— Մե՛նք, մե՛նք, մենք։ Մե՛նք ամէն բանէ առաջ, մե՛նք ամէն բանէ վեր։ Մե՛նք ամէն պատասխանատուութենէ զերծ։ Մե՛նք ամէն մէնքի գլուխ, ամէն գլուխի բռունցք, ամէն բռունցքի դէմ սուր եւ ամէն սուրի դէմ թնդանօթ։ Մենք կազ, մենք անհուն մանրէ, մենք զինուոր եւ Աստուած։ Մենք ծնած՝ աշխարհը կառավարելու աշխեւ կոչումով։ Մենք մաքրամաքուր, գերընտիր ցեղ։ Բոլոր մեծերը եղած են գերման։ Օրինակ Պիզմարք, Կէօթէ եւ Ցիսուս գերման էին։ Աստուած հրեայ է։ Ատով կ'ապացուցուի որ Ցիսուս Աստուծոյ որդի չէ, այլ մեծ Գերման մը որ եկաւ մարդոց հոգին փրկեց։ Հիթլէր ալ պիտի փրկէ մարդոց մարմինը, մանաւանդ հրէական ոճիրէն։

Թուրքը կ'ըսէ.

— Ամէն քաղաքակրթութիւն մենք հիմնած ենք։ Ահա այդ քաղաքակրթութիւնները տեղով ու անունով.— շումերական, սակական, ակատական, գոշական, ասորական, բաբելական, չինական, հնդկական, հիթիթական, փիւնիկեան, եգիպտական, հրէական, յունական։ Այս բոլոր արիական, սեմական եւ մոնկոլական քաղաքակրթութիւնները մեր ցեղային գերազանց հանճարին ուղղակի եւ հարազատ ծնունդն են։ Ո՞ր ազգը ծնած է այսքան հրաշալիք, այսքան գլուխ-գործոց, այսքան բարիք։ Եւ եթէ մեր Թուրք պանծալի ազգը վերջին տարիներուն վանտալի, բարբարոսի եւ ջարդարարի անուն հանեց, ատոր պատճառը պարզ է ու բացատրելի։ Տգէտ մը միայն պիտի չըմբռնէր այս թիւրիմացութիւնը։ Ահա ուրեմն պատճառը.— ամէն ստեղծագործ միտք արտադրած ժամանակ կամ արտադրելէն ժամանակ մը վերջը, իբրեւ բծախնդիր արուեստագէտ, սրբագրութիւններ, նոյնիսկ ջնջումներ կ'ընէ իր գործերուն մէջ։ Մենք ալ մեր ստեղծած ու չհաւնած կարգ մը քաղաքակրթութիւնները ջնջել ուզած ենք, պարզապէս լաւագոյնները ակնբախ տալու համար։ Ահա այս է բացատրութիւնը մեր ոչնչացումի քաղաքականութեան, ի վերայ հայկական, յունական, մակեդոնական, արաբական եւ քրտական քաղաքակրթութեանց։ Մինչդեռ որքան անհաւատ սխալով մը բացատրեցին մեր խղճամիտ արուեստագէտի մաքարիւն խառնուածքը։

Մի մոռնաք նաեւ որ աշխարհը մեր կողմէ կառավարուած ժամանակ հացին օխան 35 փարա էր, քառասուն հաւկիթը 5 փարա, լէպլէպիին օխան 10 փարա, իսկ արիւնոտ, թարմ միսին օխան մէկ փարա, ձրի պարզապէս։ Մարդիկ ալ այսքան շատ չէին, որով գործազրկութիւն չկար։ Անկէ զատ մարդիկ արագօրէն կ'արժանանային երկնային թագաւորութեան։ Հէքեաթի դար էր մեր տիրապետութեան շրջանը։

Ահա այսպէս իւրաքանչիւր ազգ գայլի աւետարան մը շինած է ու կ'երգէ։

Ու դեռ ինչե՞ր կը փչէ ազգայնամոլութեան քամին։

Այդ հովին գլխաւոր մէկ յօրդորակն է հետեւեալը.

— Թուրքիան Թուրքերուն։

Այսինքն տունը տանտէրին։

Բայց հարկ է քննել ու փնտռել տունին իսկական տէրը։ Հարկ է զանազանել հարազատ տանտէրը աւազակէն։

Եթէ «Թուրքիան Թուրքերուն» կը բղաւեն Թուրքերը, նոյնքան եւ հազար անգամ աւելի իրաւամբ Թրակիացիները կրնան աղաղակել.

— Թրակիան Թրակիացիներուն։

Ու այսպէս շարան շարան.

— Քիւրտիստանը Քիւրտերուն։

— Լազիստանը Լազերուն։

— Տէրսիմը Գըզըլպաշներուն։

Այս նշանաբանին հետեւելով գաղթավայրի վերածուած երկիրներն ալ կրնան աղաղակել.

— Եթէ Անգլիան Անգլիացիներունն է, ուրեմն Հնդկաստանն ալ Հնդիկներունն է...

— Մօզամպիքը Մօզամպիքցիներուն։

— Զանզիպարը Զանզիպարցիներուն։

— Փաթակոնիան Փաթակոնիացիներուն։

— Բարսելոնը... Թամկալարներուն։

Այո՛, քանի որ ամէն ժողովուրդ կ'ուզէ միայն իրեն վերապահել իր երկիրը, եւ դուրս վտարել օտարները այն ժամանակ շատ իրաւամբ հայրենազուրկ ժողովուրդները կրնան աղաղակել.

— Պաղեստինը Հրեաներուն։

— Ռուսաստանը Ռուսերուն։

Հապա մե՞նք, Արմէնները, մե՞նք գործած կ'ըլլանք եթէ բացականչենք.

— Ամբողջական Հայաստանը ամբողջական Հայերուն։

Իսկ ոչ-ամբողջական, այսինքն պակասաւոր Հայերուն ալ՝... համաշխարհային յեղափոխութիւնը

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Պրիսմակներ

— Շերամին թրթուրը ի՛նչ երախտագիտութեամբ կը յարգէ իրեն նետուած տերեւները— բայց անհնար է որ կարենայ տեսնել իրեն համար պատրաստուած կաթսային եռացած ջուրը.

— Հայելիի մէջ երբեք չնայող մէկը ինքզինքը ամէնէն գեղեցիկը կրնայ կարծել։

— Մարդիկ այնպիսի հանդէսով կը թաղեն իրենց սիրելի համարուածները, որ կարծես շատ ուրախ ըլլային անոր անհետացումով։

— Արուեստագէտը հաւատաց ոգորումի խօսքերուն եւ ինկաւ անապատին մէջ նուաղած։

Գ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Հայրենի՞ք — լեռ է, ձոր է, գետ է, դաշտ է, անտառ է, քաղաք է, գիւղ է, թոնիր է.

Ա՞զգ— ես եմ, դուն ես, նա է.

Լեռը պաշտպանում է ձորն ու գետը, ձորն ու գետը ոռոգում են դաշտը, դաշտն ու անտառը կերակրում են քաղաքն ու գիւղը, իսկ թոնիրը ուրախութիւն է բերում ու երգում է բոլորի փառքը...

... Իսկ ես՝ ատում եմ քեզ, դու վնասում ես նրան, նա դաւում է թէ իմ դէմ եւ թէ քո դէմ.

Դարեր կ'անցնին եւ հայրենիքը միշտ կը մնայ հայրենիք։

Իսկ ազգը... ա՜խ, դեռ քանի դար կը դիմանայ մեր այս վերաբերմունքը...

Բնութիւնը պահում է քո հայրենիքը, դու էլ պահիր քո ազգը։

ՑՈՒԹ. Ց. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

ՔԱՂԱՔՆԵՐ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ՎԵՆԵՏԻԿ

Մտածումէ վեր քաղաք մը։ Թափանցիկ եւ թրթռուն զգայնութիւններու բոյն մը՝ որ շարունակ կը սնդմուի լոյսի եւ ստուերի երկարող եւ կծկուող շերտերով։

Շէնքեր՝ որոնք կը բարձրանան ծովուն մէջէն։ Պալատներ լայն դռնփեղկներով եւ տուներ՝ հիւրընկալ եւ բարի իրենց տէրերուն պէս։ Անհամար կամուրջներ, որոնք կ'աղեղուին լայն ու նեղ ջրանցքներու վրայ, եւ որոնց տակ ստուերները ներկայ են միշտ, հալած մետաղի նման թանձր եւ անշարժ։

Կոնտոլավարը կ'անցնի հեռուէն կամ մօտէն, կորացած իր թիակին վրայ, եւ ոտքի՝ կոնտոլային յետսամասին։ Վենետիկի ամէնէն առանձնայատուկ տարրն է կոնտոլավարը։ Բանաստեղծ եւ փիլիսոփայ։ Պղինձէ դէմք եւ պողպատէ բազուկ։ Մանուկի հոգի ունի ան եւ զուարճախառն դատողութիւն օտարականին մասին՝ որ չուզեր պէտք եղածէն աւելի վճարել։ Կը խօսի կեանքին շուրջ ծովու մարդու պարզամտութեամբ եւ առողջ դատողութեամբ։ Կը խօսի միայն իր հանապազօրեայ կեանքին մասին։ Այլազան գոյութիւն չունի։

Ամէն ինչ կը դառնէ ներկայով։ Կատարեալ երազողի խառնուածք։ Վենետիկի ծովն ու ջրանցքները կը պատկանին անոր։ Առաւօտէն մինչեւ իրկուն ան կը թիավարէ կենսուրախ եւ զուարթ, օրհնութեան նմանցնելով իր երգը ջուրերուն մեղմօրէն շարժող թաւիշին վրայ, եւ կամ երգելով շատ մեղմիւ, հազիւ լսելի ձայնով մը, փողոցային եւ գրաւիչ, ինչպէս անհասանելի հեծիւնները Վենետիկի երկարաշունչ իրկուններու անդորրահոծ մահացումին։

Արեւուն տակ քաղաքը կը պսպղայ մարգրիտներու փայլով, փչուած արծաթի շողիւններով։ Լռութիւնը կը դրկէ զայն, եւ ոչ մէկ աղմուկ կը լսուի անոր շուրջ, որովհետեւ Վենետիկ կ'երազէ երբ արեւ կայ, ու երբ լուսինը կը փռուի իր տանիքներուն եւ ջուրերուն վրայ՝ ան կը քնանայ անոյշ աղջկան մը պէս, փոքրիկ եւ անհանդարտ բիբերով։

Իրկունները, այնքան հեծ ու հաբուստ զովացնող ստուերներու հովերով՝ կը ճեղքուին պերկօրէն քաշուած լոյսի շերտերով, որոնք փռուած կ'ըլլան ծովուն հեռուները, կղզիներուն ափին։ Իր հաճելիասեր կղզիները կը լողան ու կը խայտան ոսկեփոշիի մէջ, կը հալին, կը մարմրին, կը տուայտին անըջական թեւաբախումներով, մինչ նոճիներ եւ բարտիներ մայրամուտին դէմ կը տատանին լայն շարժումներով, իրենց շուրջ սփռելով մոռացում եւ [illegible]։

Իրիկնադէմի այս գրաւիչ պահերուն, երկնառաք լոյսի ջրվէժումներուն մէջ Վենետիկ կը վառի։ Շէնքերուն պատուհանները կը հրդեհին շողարձակումներով, ու նուռի նման հրուա վերջալոյսը երկնի եւ ծովու մէջէն իր բոցոտ լեզուները կ'երկարէ կղզիներու եւ քաղքին լանջքերն ի վեր։ Տուները կը կորսնցնեն իրենց գիծերը, անոնց ճակատները կը լայնան, կը տարրալուծուին լուսավառումի հատանքին մէջ։ Ամէն ինչ կը դառնայ անիրական, անփայլելի, ըղձային ըմբռնողութիւն եւ շարունակ ձեւափոխող տարօրինակութեան աննզրելի խաղ։ Շէնքեր եւ զանգակատուններ կը կորակուին, կը թափին նոր անիլ խոսի գոյն ունեցող ջուրերուն մէջ, ու այսպէս, իրկուններու այս յանկուցիչ պահերուն՝ Վենետիկ աղուոր աղջիկ մըն է որ կը ցանկայ լողալ ջուրի եւ երփներանգ կայծկլտումներու ողողումներուն մէջ։ Հովը կը հանէ հեռուներէն, հորիզոնի քովերէն, իր թեւը կը զարնէ միջոցին որ ապրշմ է թոյրերով, կը ծփի ալիքներուն վրայ, կը գոցացնէ անոնց նորահաս ստինքներու շարժումներ ունեցող նուաղումները, կը փախչի յանկարծ ծովէն, ինքզինք կը նետէ ջրանցքէ ջրանցք, կը քերէ շէնքերուն ճակատները, կ'անցնի քաղքին վրայէն ու կը մեռնի անոր կոնակը, ոգիներու խաղաղ մահով մը։

Յանկարծ հեռաւորութեան մէջ հորիզոնը կը սկսի խուանալ, տուներն աւերիլ, մթնալ։ Ամէն ինչ կը վերադառնայ իր նախկին ձեւը։ Հեռաւորութեան մէջ ցանուած կղզիները գիծեր կը քաշեն հորիզոնին վրայ։ Երկինքը կը պրկուի, ամպերը կը նօսրանան, կը պատռին մետաքսի նման, ստուերները կը յառաջանան, կ'ողողեն ամէն ինչ, ու քիչ վերջ՝ ծովը կը ծծէ զանոնք։

Գիշեր։ Այս պահուն Վենետիկ չի տեսնուիր. կը զգացուի. Միտքը [illegible]։ Բանաստեղծութիւնը կը կորսնցնէ իր հմայքը, ու արուեստի ստեղծագործութիւնները կը չքանան Վենետիկի գիշերներուն առջեւ։ Անըմբռնելի եւ հսկայ անդորրութիւն մը կը թեւածէ խաւարին մէջ։ Ձայն չկայ, շշուկ չկայ. կարծես Վենետիկոյ ժողովուրդը չի խօսիր գիշեր ատեն։

Ս. Մարկոսի հրապարակին մէջ Վենետկուհին կը շրջի կշռոյթով։ Կը նայի իր շուրջը սիրազեղ անտարբերութեամբ եւ մանրիկ ժպիտներով։ Կը նայի քեզի նուաղումով, կնոջական վերացումով, կը գրաւէ հոգիդ՝ մանիշակի նման անմեղ տենչանքներ արթնցնելով սրտիդ մէջ։ Անոնց աչքերը կ'ըլլան սեւ, խիստ եւ հոծ սեւութիւնով։ Կարծես սուգի մէջ են Վենետկուհիին աչքերը։ Զանոնք կ'եզրեն երկար թարթիչներ, որոնց խորունկէն սրտին անհանդարտութիւնը կը զգացուի նայուածքներու խօսող արտայայտութիւնով։

Վենետկուհին երաժշտականօրէն կինն է ու քնարական մեղմութիւններու ջերմութիւնը, սակայն անիկա իր մէջ ունի սէրը, առանց որուն ծովը, Վենետիկի հրաշափառ [illegible] պիտի չթրթռար համերգներով [illegible] հաճոյքի հնչիւններով։ Վենետկուհին կը ճեմէ Ս. Մարկոսի հրապարակին մէջ ու կոնտոլան ծովամոլ [illegible] կը տաքնայ կոնտոլավարին աչքին առջեւ կիթառներու երկար [illegible] կախարդանքով։ Զոյգերը կը [illegible] լուսնին, հաւատալով իրենց [illegible] ամբողջութեան եւ ճշմարտութեան [illegible] Լուսինը կ'անցնի մանրիկ ամպերու մէջէն, կը զգուէ աստղերը, ու կը ներկէ ամէն ինչ դեղինով։

Ջրանցքները կը հեւան խորունկէն, կը լսուի կշռաւոր ճողփիւնը թիերուն որ յանկարծ կ'արձագանգէ ու [illegible] կամուրջներուն տակ, ու քիչ վերջ կը դադրի խուլ հառաչանքով մը։

Քաղաքը որ կեանք է մթութեան տակ, որ ներկուած է լուսնին մեղմ [illegible] ուժեղ եւ մերթ նուրբ հպումներէն, կարծես կը վերանայ խորունկէն [illegible] յափշտակութեան մը լարուած [illegible] գինովութենէն, ու կարծես պիտի [illegible] լուսնին տակ՝ լուսնին նման։

Քաղաք մը՝ որ ունի հազարաւոր [illegible]

ԻՍԼԱՄԻ ՀՈԳԻՆ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐՐԸ

Ալլահը, ստեղծելէ վերջ կրակը, ջուրը, հողը եւ օդը, ուղեց ստեղծել ... տարր մը որ բովանդակէր բոլո... Ու ստեղծեց սէրը։

Սիրահարի մը մտածումը օդէն ա... կը հալածէ իր տենչանքին առար..., եթէ նոյն իսկ աշխարհի ծայրն ...ած ըլլայ ան։

Սիրահարը իր մէջ կը կրէ երկրային ...րը գանձերը։ Իր բերանը ...մ մրն ... ուրուպխաներով ու գոհարներով ...ցուն, որոնք կը փայլին իր աչքերուն ...էջ։

Իր գգուանքներուն հեշտանքը աւե... խոր է, քան ծովերը, ու մարդ իր ...րածին գրկին մէջ՝ կը կարծէ լողալ ...նչանոսներու երանութեանց վրայ։

ԵՐԿԵԱԿ

Սէրը՝ Ալլահին ամէնէն հրաշալի ...նձնագործութիւնն է՝ երկրի վրայ։ ...ային իր ամէն մէկ բոյլն՝ թէեւ ...ա կարճ՝ կը պարփակէ ամբողջ յա...ենականութիւնը։

(Աֆղանիստան)

ԵՐԿԵԱԿ

Աղուեսները կ'երկչին իմ յանդգ... ...թեանս առջեւ։

Իսկ երկինքը գիս գերի՞ կը դարձնէ ...թի մը՝ իմ սիրուհիիս աչքերուն։

ՔԱՌԵԱԿ

Քու քիչատակդ, ո՛վ սէրդ իմ, ինծ ...րձաւ մերձ ու անբաժան բարեկամ ...ր։

Քու քիշատակդ, ո՛վ սէրդ իմ, չի ...մար խլուիլ ինծմէ, ու մէկ մրցակցի ...ւմէ։

Ըսէ՛,— չե՞մ կարող գտնել աւելի ...ատարիմ սէր մը՝ քան քու քիչա... ...ակդ։

Ո՜վ իմ անհաւատարիմ սէրս, ո՞ր... ...ն մեծ հաւատարմութիւն կայ քու ...լատակիդ մէջ։

(Անատոլու)

ՄՈՒՐԻ ԵՐԳ

Մարմիններէն՝ որոնք ուղղաձիգ են ...մաւենիներուն նման, ինչպէս եւ ...ւղերէն՝ որոնք ճկո՜ւն են վարգենի...րու ցօղուններուն նման, մենք կը ...խընտրենք ձողերը մեր գրօշակնե...ուն, որոնց վերեւ կ'ալեծփի մեր ա...րեգակնային որրոսչան դրօշը, դրօշն ...մեր, որոնք ռսկեզօծ են մեր հա...թղաններուն հանգոյն, եւ կը ցոլա... ...նն չողշողանքը լոյսին։

Մետաքսային վարսերէն, որոնք բու...րաքոյն են՝ հրահրող ածուխին նը...ան, կամ սեւ՝ մարած ածուխին պէս, ...արշալոյսին հանգոյն բոցավառ եւ ...մ գիշերուան նման մո՜ւթ մազերէն ...նք կը նախընտրենք ձիգր մեր դրօ...կներուն, որոնք սուրացած են պա...երազմի դաշտերուն վրայ, եւ շին... ...ած՝ն մեր կայծակնավառ նժոյգնե...րու պոչերէն(1)։

Աղջիկներու գիրգ պարանոցներէն ...ւ սպիտակ կուրծքերէն,— որոնք ...տու են երեք անգամ հրաշէկ սուրե...րու նման, եւ՝ զօգաձեւ այն մարմա...ր յղկեալ կտորներուն պէս որոնցմէ ...որին ու գիւթիչ բուրում մը կ'արտա...յրուի,— մենք կը նախընտրենք շող...շողա՜նքը մեր սուրերուն որոնք երեք անգամ հրաշէկ են, ու փայլը մեր վա...հաններուն՝ որոնք նման են մեծա... ...յոր զօգաձեւ մարմարներուն։

1) Առնեն մը, ձիերու պոչերու իբրեւ ...դրօշ կը գործածէին կարգ մը խալամ ...ներ։

Սեւ աչքի մը պղտիկ ներքին,— որ աւելի սեւցած է կոպերու աղեղէն եւ ծարիրուած թարթիչներու,— մենք կը նախընտրենք այն պղտիկ նետա...րը, զորս մեր աղեղը կը նետէ պատե...րազմներու կատարը։

Այդ սեւ աչքին նետերը իրենց ծայրը ունին գգուանք մը, որ կը պահ...պանուի եւ կը նետուի լոկ բարեկամ...ներու սրտին, եւ, շատ յաճախ, այդ ծայրը կը ծակէ կ'անցնի այդ սրտերը եւ անոնց կը պատճառէ մահ մը, մինչ մեր աղեղին նետերը, պահուած ըլլա...լով միայն թշնամիներուն համար, միայն անոնց մէջ է որ մահ կը սփռեն։

Մերկ կողերէն, որոնք կը փրթին քրտնած մէջքերուն ներքեւ, եւ կ'ուղ...ղուին համբոյրներուն կարմիր կրա...կէն, մենք կը նախընտրենք մեր նը...ժոյգները, որոնք պաճուճուած են ոս...կիէ եւ արծաթեայ զարդերով, ու եր...բեք չեն կքիր, այլ կը բարձրանան իրենց ետեւի ոտքերուն վրայ ու կ'սառ...նո՜ւն երբ կը տեսնեն կռիւներու արիւ...նահոսումը։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻԿԻՆ ՍԷՐԸ

Հիմա իմ ձիս, որ սրընթաց է նետի մը նման, եւ աւելի արժանաւոր դո...հունակութիւն չեմ ճանչնար, այդ մարդուն համար, քան կռուիլ ու բա...պաննել իր թշնամին, դիտելով մահը անոր դէմքին վրայ։

Ի՞նչ գեղեցիկ է արհամարհել մա...հը։

Աւելի լաւ է սիրել անապահով եւ տարակուսելի փառքը, որ ամէն առեն քու շրթներուդ կը դնէ համբոյրը յաղթանակին, քան սեւակն աղջիկ մը, որուն գգուանքներն ու համբոյրները կը սիրցնեն ինծ կեանքը ու գիս կը դարձնեն վեհերոտ՝ կռիւներու մէջ։

Կարկեհաններ, յակինթներ կամ զմրուխտները, որոնք շարուած են ոս...կեայ բաչերուն իմ նժոյգիս, աւելի մեծ հմայք ունին իմ աչքերուս հա...մար, քան՝ շատ մը մետաքսեայ ու շէկ ծամերը, որոնք կը պարուրեն բա...պիտակ պարանոց մը՝ զարդարուած կարկեհաններու, յակինթներու եւ ըմ...բուխտներու երրեակ մանեակով մը։

Կիներու համբոյրները նման են ծա...վու ջուրին,— կը սաստկացնեն ծա...րաւը։ Որքան շատ ըմպես անոնց ա...կէն, այնքան կ'աւելնայ ըմպելու տեն...չանքդ։

Իսկ անվեհեր պատերազմիկին հա...մար աւելի յագեցուցիչ ըմպելի չկայ, քան թշնամիին տաք ու կարմիր արիւ...նը։

(Ալթայ)

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԳ

— Ըսէ, ո՛վ իմ սիրելիս, ու բաչ ինծ, — ո՞րն է աւելի առատօրուն-մեծ երկ...նակամա՞րը՝ ուր կը ճառագայթէ ար...ւին, թէ փոքրիկ երկինքը քու աչքե...րուդ, ուր կը շողշողան քու սեւաթոյր բիբերդ։

— Աւելի կապոյտ է քան երկնակա...մարը վերի, եւ աւելի կապոյտ է քան աչքերս իմ՝ այն տօպազէ մանեակը, զոր դուն պիտի անցընես իմ պարանո...ցըս։

— Ե՛կ, ով իմ մեխակս, ու ըսէ՛ ինծ — ո՞րն աւելի կը փայլի, արե՞ւը՝ որ կը բոցավառի վերը՝ կապոյտ երկնա...կամարին վրայ, թէ սեւ բիբը որ կը շողարձակէ՝ քու աչքերուդ փոքրիկ կապոյտ երկինքին վրայ։

— Աւելի փայլուն է քան արեւը, եւ աւելի փայլուն է քան իմ բիբերս, այն մեծ ոսկեայ օղակը զոր դուն պիտի կախես իմ քիթէս։

— Ե՛կ, ով իմ յակինթս, ու բաչ ինծ,— ո՞րն է աւելի սպիտակ. քո՞ղը որ իմ աչքերէս կը ծածկէ քու առա...ւօտային դէմքդ, թէ շողը լուսնին, որ քու դէմքիդ վրայ կը ժպտի, ինչ...պէս ուրիշ լուսնի մը վրայ։

— Աւելի սպիտակ է քան քօղը, որ քու աչքերէդ կը ծածկէ ու աւելի սպի...տակ քան շողը լուսնի՝ որ կը ժպտի դէմքիս վրայ, այն արծաթեայ զար...դը, զոր պիտի դնես մազերուս վրայ։

(Գիւլիստան)

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԳ

Եթէ կ'ուզես գիս չփոխադարձել սէրն ու գիս մղել որ դրախտը երա...զեմ՝ երբ այնքան մօտ են անոր։ Եթէ կ'ուզես որ ճանչնամ դժոխքին բոլոր տանջանքները։

Եթէ քու ամենօրեայ քմայքներդ կ'ուզեն գիս ենթարկել դանդաղ մահ...ուան— աւելի ահաւոր քան իրականը, որովհետեւ կը մնամ ողջ՝ տառապան...քէն վերջ եւս, կարեկցիր ինծ, ու մէկ մէջ հաւաքէ իմ բոլոր վիշտերս, իմ բոլոր մահուան տառապանքներս։

Ա՛ռ, բռնէ հրացանս, լեցուր զայն, կայծքարով վառէ կայծը, առ վառօ...դը ու առ կապարը. լեցուր, ուղղէ ինծ ու քաշէ։

Ուշադրութիւն ըրէ միայն որ գիս գլխէս չզարնես, որովհետեւ իմ գանկս տուլցուն է քու դիմագծովդ,— ու դուն քեզ սպաննած պիտի ըլլաս։

Ուշադրութիւն ըրէ, ո՛վ անողոք աղջիկ, որ գիս չզարնես, եւ սրտէս — որովհետեւ սիրտս տոլցուն է քու պատկերովդ ու դուն քու սիրտդ սպաննած պիտի ըլլաս։

(Սաւրիա)

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

Հայ երգին դատը Փարիզի կայանէն

— • —

Դեկտ-8ի կիրակին, Փարիզի կայանէն Կիլլիա երգչախումբի ձայնաոփիւռով տուած նուագահանդէսին առթիւ, նոյն կայանի տնօրէն երաժշտագէտ Թ. Մաթեօ, հետեւեալ բացման խօսքն արտասանեց հայ ժողովրդական երաժշտութեան եւ Կոմիտաս վարդապետի մասին.—

Սիրելի ունկնդիրներս,

Մօզաիկ գաւազանի փոխուած եռաժիշտի ճպոտին օգնութեամբ, այս առաւօտ պահ մը ձեզ պիտի առաջնորդեմ առիական հողամասին մէջ, Կովկասի հարաւը, Եփրատի եւ Տիգրիսի ակերուն մօտ ... Հայաստան։

Թերեւս կ'անգիտանաք որ հոն մը...տաղալար բանաստեղծութեամբ գը...ղուն Փոլքլոր մը, մերթ մելամաղձոտ ու մերթ կորովի ներշնչումով, կը կեդրոնացնէ ու կը խրախուսէ՝ իր աղ...գային բաղձանքներուն մէջ քանիցս յուսախաբ եղած աշխատասէր հայ ժո...ղովուրդի հոգին։

Հայաստանի մէջ չենք գտներ երա...ժշտութեան դպրոց մը որ կարելի ըլ...լայ բաղդատել եւրոպական երաժշ...տասէրներէ ընդհանուր առմամբ գը...նահատուածներուն, բայց ասոր փո...խարէն հոն կը տեսնենք յաղթանակը ժողովրդական մտքին ու զգացումին։

Ստեղծագործողը, ըլլայ բանաստեղծ թէ երաժիշտ, ներշնչման մշտատեւ աղբիւր մը ունեցած է գործաւորէն, շինականէն, ժողովուրդէն ծնած ժո...ղովրդական երգին մէջ։

Մնած հովիւէն, մշակէն երգով կամ հարուստ բնութեան մը գեղեցկու...թիւններով, պատմելով արհեստաւո...րին կեանքն ու գործը, կամ խրախու...սելով մարտիկն ու փառաբանելով ա...նոր քաջութիւնը, հայ ժողովրդական երգը ազատ եւրոպական երաժշտա...կան կաղապարներէն, ինչպէս նաեւ արեւելեան մեղկ եղանակներէն, կը հաստատէ ինքնուրոյն ներշնչման աղ...բիւր մը, հաւատք սիրոյ, քաղցրու...թեան եւ զգացման վրայ։

Առաջին ժողովրդական երգերը ա...մենուրեք եւ միշտ միաձայն են եղած։ Ասոնց դաշնաւորումը գործիքներու թէ խմբերգի օժանդակութեամբ, շատ փափուկ ու դժուար է, որովհետեւ որքան պարզ է ժողովրդական արտայայտութիւնը, նոյնքան դիւրին է զայն խաթարելը։

Հայ սակայն մէկը, կղերական մը, որ հայ Փոլքլորի իր հիմնական եւ կատարեալ ուսումնասիրութիւններով դաշնաւորած է հայ ժողովրդական երգը, պահելով անոր բնածին ու պարզ բնոյթը։ Ես խորին յարգանքով կը յիշեմ այդ կղերականին, Կոմիտաս վարդապետի անունը։

Ծնած 1869ին Քէօթահիա, Փոքր Ասիոյ մէջ, որբացած տասներէկ տարեկանին, կը ղրկուի Էջմիածնի դպրանոցը, ուր երկեան բերած երաժշտական բացառիկ յատկութիւնները պատճառ կ'ըլլան, աւելի վերջը իր Պերլին ղրկուելուն։ Եւրոպական մայրաքաղաքներու մէջ տրուած նուագահանդէսներով եւ կատարած բանախօսութիւններով, ինքը առաջինը եղաւ հայ ժողովրդային երաժշտական արուեստը ծանօթացնող։

Թուրք կառավարութեան կողմէ տարագրուած 1915ին, հայ մտաւորականներու ջարդէն ազատեցաւ միջամտութեամբ այն ժամանակի դահաժառանգ եւ Պոլսոյ վերջին խալիֆա՝ Ապտիւլ Մէճիտի միջոցաւ։ Արդար գտնուած տեսնէ ականատես եղած սարսափի տեսարանները իր մտաւոր կարողութիւնները խանգարելու չափ ազդեցին իր վրայ։

Դարմանուելու համար 1919ին Փարիզ փոխադրուած այս մեծ երաժշտագէտը չէջնցաւ այս տարի հոկտեմբեր 20ին, առանց երբեք վերագտած ըլլալու, աւա՜ղ, իր առողջութիւնը։

Théodore MATHIEU

Աշնանային մտածումներ

— • —

Երգերս միշտ պարզ եմ գրում․
Երգերըս ականչն են,
Հայոց ջահր երբ վառուի,
Նոքա կը հանգչին։
— Ա՜խ, ես ճառող այն օրին, —
Երգե՛ր իմ հնչէք,—
Թող այս ազգը միշտ ապրի,
Մենք կորչենք, կորչե՛նք

Ա. ԳԱԲՕՆԷ

Ցուրտ է ու աշուն, մեռնում են հիմա
Վայրի ծաղկունքը ամայի դաշտում,
Ի՜նչ, թող որ մեռնին.իմ սիրտը հիմա
Ծաղկին ու խոտին էլ չի ափսոսում։
Նրանց բուրմունքն ու տեսքը'գեղեցիկ
Մարդկանց համայնք է հնարել, հիւսել,
Բանաստեղծներս էլ դիւթին ու մոտիկ
Հէնց ծաղիկներն ենք տեսել ու երգել...

Ծաղկունքը թօշնեցի՜ն..էն, թող որ թօշնին։
Երկող զարունքին էլ կը բացւեն նոր
Թշւառութեամբ մէջ մեռն ու անօթի
Մեռնո՛ղ մանուկներ, ձեզ ո՞վ կը տայ նոր
Հայո՛ց մանուկներ, զարկե՛ք իմ արտի,
Միջերկրականի ափերում թօշնող՝
Մեռնո՛ղ, ծաղկունքը ոչ հայրենի - քի,
Ասացէք, կը գա՞ք գարնան նոր բացւող...

Ցուրտ է ու աշուն. դողում են հիմա
Հազա՜ր մանուկներ, այնտե՛ղ, հեռաւոր
Մե՜ծ քաղաքների մայթերի վրայ
— Մեր վառ յոյսերն են նորա լուսաւոր,
Ու մեր խնդումի առիթը վերջին,
Ա՜խ, նոցա կրկին ո՞վ մեզ յետ կը տայ.
Ո՞ր գարունքի հետ կը դառնան կրկին

Ա. Գ.

ՏԻՍԱՂ

Խորհրդային կարեւոր քաղաքի մը Մանկավարժական տեխնիկումի ուսանողին կը հարցնեն.

— Ո՞ր գետի ափին վրայ կը գտնուի Թեհրանը։

— Թեհրա՞նը — Հոհենոսի ափին։

— Թեհրանը ո՞ր պետութեան մայրաքաղաքն է։

— Փարակուէյի մայրաքաղաքը։

— Թուեցէք 15 եւրոպական պետութիւններու անունները։

— Գերմանիա, Անգլիա, Զուիցերիա, Թուրքիա, Միջագետք, Պրազիլիա ...

...ափունքներ, ափունքներ Ջրանցքի եւ ...ովու, ծովալճի եւ Թերակղզիի, ո... ...նց եզրին լապտերներ կը շողան ...ասունցած նարինջի գոյնով։ Քա... ...րքն ու խաւարը կտրտուած են յախ... ...պակեայ լապտերներու ճռխու... ...թեամբ, որոնց լոյսը կը դրկուի ջու... ...ին հետ, կը քաշուի ու կը բարակ... ...այ ալիքներուն հեզանդորր ընթաց... ...ին հետ, ու յետոյ, քիչ հեռուն կը ...կախանուի ուրիշ անթիւ լապ... ...տերներու ցոլքերուն հետ, մէջդ ար... ...թնցնելով վայելքներու այնպիսի ...հոյ ու դուննեղ զգայնութիւններ՝ ...ր դուն կ'օրհնես այս քաղաքը, կա... ...խուցած յուզումէդ եւ անկաշկանդ ...ւանչացումէդ։

Վենետիկեան գիշեր։ Երգ, ալիք, ...նեիւն եւ սէր։ Մանաւանդ սէր։ Ծո... ...ն կը շնչէ ծանր ու երկարող համ... ...բերատարութեամբ, անոր չնչառու... ...թիւնը թեթեւ է եւ նոսր եղնիկներու ...նչառութեան նման, ու անոր վիպա... ...կանօրէն արտում հառաչանքները կը ...ւանին գառնուկներու լացին՝ որոնք ...մնակ են թողուած ամայութեան ...մէջ։

Վենետիկի մէջ չկայ ոչ մէկ իրակա... ...նութիւն, մանաւանդ երեկոյեան եւ ...գիշերուան պահերուն։ Ան չաղուիր նիւթի տիրապետութենէն. զայն կը հալեցնէ իր մէջ տարերային զօրու...թիւնով մը, կը նետէ անոր վրայ իր եղականութեան դրօշմը՝ որ պատկեր...ներու խաղն է փռուած ամէն կողմ։ Դուն կը քալես երգի եւ գոյնի մէջէն եւ քու կարգիդ կը դառնաս մէկ մա...սը այն այլամերժ իրողութեան՝ զոր դուն պիտի զգաս մխրճուած քու ը...ղեղիդ խորը երբ այլ եւս յոգնած մը...տավարելքներէդ՝ պիտի ցանկաս հե...ռանալ այս քմահաճ բայց սիրելի քա...ղաքէն։

Բայց ե՞րբ կը վերջանայ Վենետի...կի գիշերը։ Երբ հորիզոնի կողերուն վրայ կը տեսնուի արիւնոտ բոցավա...ռումը արեւուն սկաւառակին, երբ կը լռուի զանգերու անհամար տարափը որ կը տարածուի միջոցին մէջ, եւ երբ վերջապէս լոյսի բիւրաւոր կո...հակներ տիրական եւ ուժեղ ընթաց...քով կը յառաջանան ծովուն բացե...քէն ու կը քշեն խաւարը Վենետիկի վրայէն՝ քու հոգիիդ վրայ կ'իջնէ արեւուն լոյսը բարութեան նման, ու դուն խորունկ երազէ արթնցողի պէս՝ ի զո՛ւր կը փնտռես լապտեր...ներու լոյսը, լուսինն ու աստղերը երկինքին վրայ, կիթառներու դողն ու օրհներգը՝ խառնուած ալիքներու անվերջանալի մրմունջին եւ սիւքեր...ուագին։

Վենետիկ կ'երազէ արեւուն տակ, քաշուած աշխարհէն։ Իտալացի աղ...նիւ ժողովուրդին արուեստագէտ հո...գիին աղաղակն է Վենետիկ, եթէ Միլանոն անոր տնտեսական մտահոգու...թիւններուն կեդրոնն է ու յաւիտենա...կան Հռոմը դարերուն դէմ աղեղուած մեծութիւնը փառքի եւ քաղաքակր...թութեան։ Վենետիկ կոնակ է դար...ձուցած իրական կեանքին, որ տեն...չերքին մէջ փռած է իր անխախտ...թաց թշուառութիւնն ու տառապան...քը հեկայական տարողութեամբ։

Գարիկներու չնչառութիւն կայ Վենետիկի մէջ, նայուածքներու սիրա...ծալ հիւսուածք եւ այլազան երանգա...պնակներու փշրանքներ օդին մէջ, ծովուն ու ջրանցքներուն մէջ։

Վենետիկ կ'երազէ արեւուն տակ։ Իտալիոյ արեւը կը տաքնայ ամէն օր անոր ծովուն մէջ։ Մակոյկներ եւ կոնտոլաներ կը սահին ծովէն դէպի ջրանցքներ եւ ջրանցքներէ դէպի ծով, իրենց սահանքը ներդաշնակած փոքրիկ ալիքներու մրմունջով եւ մելամաղձ երգերովը Վենետկոյ կոնտոլավարին։

ՏՈՔԹ. ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ԲԱՑՈՒԱԾ Է «ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

1936 ՏԱՐԵՄՈՒՏԻՆ ԱՌԹԻՒ

1935 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1936 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31

ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴ Կ'ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՑ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ԵՒ ԿԱՄ ԿԸՆՈՐՈԳԵՆ ԻՐԵՆՑ ԲԱԺԱՆԵԳԻՆԸ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՑ, ԻԲՐԵՒ ՊԱՐԳԵՒ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԻՐՔԵՐ, ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ՎՃԱՐՄԱՆ։

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ ԲԱԺՆՈՒԱԾ Է ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԵՒ ԵՌԱՄՍԵԱՑ ԳԼՈՒԽՆԵՐՈՒ, ԵՒ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԵՆ ԸՆՏՐԵԼՈՒ ԻՐԵՆՑ ՆԱԽԸՆՏՐԱԾ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ.

ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԾԱԽՔԸ ՄԵՐ ՎՐԱՅ, ԲԱՑԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԷՆ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ (ԿԱՆԽԻԿ).—

1. ՎԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ, Օ. Մխիթարեան (25 ֆրանք)։ 2. ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ, Տիկին Հայաստան Գէորգեան (15 ֆրանք)։ 3. ԼԵՌՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ, Կ. Սասունի (15 ֆրանք)։ 4. ՀԱՅ-ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ, Ա. Գիւլխանդանեան (15 ֆրանք)։ 5. ԱՆՁՐԵՒ, Համաստեղ (15 ֆրանք։ 6. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, Շ. Նարդունի (15 ֆրանք)։ 7. ԿԱՍԻԱՆԻ, վէպ Բիւզանդական կեանքէ, (20 ֆրանք)։ 8. ՀՈՂԻՆ ԵՐԳԸ, Դ. Վարուժանի (25 ֆրանք)։ 9. ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ, Ն. Պէշիկթաշլեանի (15 ֆրանք)։ 10. ՎՈՍՓՈՐԻ ֆրանք;· 9. ԵՐԳԻԴԱԿԱՆ, Ն. Պէշիկթաշլեանի (15 ֆրանք)։ 10. ՀԱՅ ՔՆԱՐ. ընդարձակ երգարան (20 ֆրանք)։

«ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ»ՈՒ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԷՆ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

Թիւ 1.— Ռ. Զարդարեանի «Արձակ էջերը».— 2.— Հրանդի «Գեղջի նամակներ» 3. Գ. Տէր Կարապետեանի «Տարօնի աշխարհը».— 4.— Գեղամ Բարսեղեանի «Արձակ էջերը».— 5.— Ար. Արփիարեանի «Ընտրուած էջեր».— 6.— Գ. Զօհրապի «Արձակ էջեր, քերթուածներ եւ ծանօթ դէմքեր».— 7.— Տ. Չէօկիւրեանի «Վանքը».— 8.— Օհան Կարօի հատորը.— 9.— Եր. Օտեանի «Ընկեր Փանջունին եւ Մապլմարը»։

(Իւրաքանչիւր հատորին գինն է 20 ֆրանք)։

ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ (ԿԱՆԽԻԿ).—

1. Վայանթին, վէպ (20 Ֆր.).— 2. Ծրջիկ Մատոնեան (15 Ֆր.).— 3. Մեծապատիւ Մուրացկանները, Ց. Պարոնեանի (10 Ֆր.).— 4. Փնջիկ Երգարան, (10 Ֆր.).— 5. Զրուցատրութիւն Ֆրանս.— Հայ (15 Ֆր.).— 6. Հայաստանի աշխարհագրութիւնը, Ց. Պալէնեանի (10 Ֆր.).— 7. Երեք ընկերներ, Ղ. Մելոյեանի (10 Ֆր.).— 8. Հ. Յ. Դաշնակցութեան քաղաքական ուղին, Գ. Գիւզալեանի (10 Ֆր.).—9. Արե՜ւ, Արե՜ւ, Փայլակ Միքայէլեանի (10 Ֆր.)։

ԵՌԱՄՍԵԱՑ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ (ԿԱՆԽԻԿ).—

1. Նահապետ Նահապետեան, Թատերախաղ, Ա. Սարվազեանի (7.50 Ֆր.).— 2. Գծից դուրս, նոյն հեղինակէն (5 Ֆր.).— 3. Ապրիլեան Եղեռնը, Կ. Սասունի (5 Ֆր.).— 4. Կաթուշկը, Ա. Ահարոնեանի (5 Ֆր.).— 5. Մայիս 28 (5 Ֆր.).— 6. Ընկերվարութիւնը եւ ճնշուած ժողովուրդները, Լէվինսկի, Թարգմանեց Կ. Սասունի (5 Ֆր.).— 7. Խրիմեան Հայրիկ, Ե. Ֆրանգեանի (5 Ֆր.).— 8. Հայաստանի քարտէսը, Ց. Պալէնեանի (5 Ֆր.).— 9. Սայաթ Նովա (6 Ֆր.).— 10. Մշակոյթի Օրը (10 Ֆր.)։

ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԿԸ ԾԱՆՈՒՑՈՒԻՆ ՈՒՐԻՇ ՀԱՏՈՐՆԵՐ ԵՒՍ։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԿԷՕԹԷ ԵՒ ԿԱԶՄԱՐԱՐՆԵՐԸ

— Հ —

Papyrus պարբերաթերթին մէջ Ֆրէտէրիք Մարլ կը խօսի այն հետաքրքրութեան մասին, զոր Կէօթէ ցոյց կուտար կազմարարներուն։

Զարմանալի չէ, կը գրէ, եթէ Կէօթէ իր կեանքի տեւողութեանը ընթացքին միշտ յարաբերութեան մէջ եղած է կազմարարներուն հետ։ Ան կանուխէն, իր հօրենական տանը մէջ, ընտելացաւ վայելչակազմ գիրքերու, որովհետեւ «կայսերական խորհրդականն իր հայրը գիրքերու, փորագրուած (gravures) կամ դրոշմատիպ (estampe) պատկերներու, քարտէսներու թանկագին գրադարան մը ունէր ինչպէս եւ գեղարուեստական առարկաներ, որոնց համար անհրաժեշտ են կազմարարի ճարտար ձեռքեր։ Զենք սխալիր՝ ենթադրելով որ Կէօթէ հօրը կողմէ կազմարարին ուղղուած ապսպրանքներուն ինք կը հսկէր։ Իր Ճշմարտութիւն եւ կեղծիք յուշագրութիւններուն մէջ գերման բանաստեղծներու իշխանը կը պատմէ թէ հայրը ժամանակակից գրագէտներու գործերուն մէկ մեծ հաւաքածոն ունէր, հորթի մորթով գեղեցկօրէն կազմուած.

Երիտասարդութեան այս տպաւորութիւնները կը տեւէին դեռ, երբ «Նորին Վսեմութիւն» Ց. Վ. Կէօթէ, Վայմարի մէջ, գտաւ իր գործունէութեան յարմար շրջանակը։ Տիկին Ֆոն Շթայնի ուղղած իր անմահ նամակներուն մէջ անգամ մը կը խօսի կազմարարի մը մասին։ Հետեւեալ տողերը անընչելի արձան մը կը կազմեն անծանօթ արուեստագէտին, որ պատիւն ունեցաւ, 1875ին, աշխատելու Կէօթէի համար.

«Ներկայ եղայ տեսարանի մը, զոր կ'ուզեմ հաւատարմօրէն նկարագրել ձեզի։ Կազմարար մը կանչեցի՝ կազմել տալու համար «Վիլհէլմ Մայսթէրը» իմ ներկայութեանս։ Ան յիշեցուց ինքզինքը մը, զոր գրած էր Տուրքերու Ցանճնաժողովին, եւ յետոյ պատմեց իր կեանքը, զոր անցուցած էր աշխատանքով։ Ամէն մէկ բառ որ կ'արտասանէր՝ ոսկի էր, եւ հարկ էր որ պատմէի Լաֆաթէրի աւելորդաբանութիւններուն՝ կարենալ արտայայտելու համար այս մարդուն հանդէպ զգացած պաշտումս»։

Տասը տարի վերջը սկսաւ Կէօթէի եւ Շիլլէրի սքանչելի բարեկամութիւնը, որուն այնքան պարտական են գերման ժողովուրդն ու մարդկութիւնը։ Իրենց թղթակցութիւններուն մէջ յաճախ կը խօսին Եհնայի եւ Վայմարի կազմարարներուն մասին։ Շիլլէր հրատարակեց իր Մուսաներու Տարեգիրքը, որ կը բովանդակէր երկու մեծ բանաստեղծներուն գրական աշխատակցութիւնը։ Անոնք անձամբ կը հսկէին տիպին ու կազմին։ Բնական է որ իրենց թղթակցութիւնները լեցուն ըլլան կազմարարական արհեստագիտական բացատրութիւններով։ Այս թղթակցութենէն կը հետեւի, որ իրենց կազմի գործերը բաժնուած էին Եհնայի եւ Վայմարի կազմարարներուն միջեւ։ Երբեմն հարկ կ'ըլլար ուշացնողները հրմշտել։ Կէօթէ նամակի մը մէջ կը գրէ. «Կ'ուզեմ կազմարարին վրայ ճնշել այնքան որքան կարելի է»։ Ամէն օր բան մը ունի կազմելու կամ կարելու։ Անգամ մը իր Ֆրէտէրիք ծառան կը յանդիմանէ՝ գիրքերն ու գեղարուեստական առարկաները սրբելու լաթը գնած չըլլալուն համար։ «Նորին Վսեմութիւնը» կը պատռէր յաջորդ օրը անձամբ գնել։ Կարգ մը գիրքերու ձեռագիրները մասնաւոր խնամքի առարկայ դարձուցած էր։ Լորտ Պայրընի ձեռագիր յիշատակները խնամքով կը պահէր «կարմիր կաշեպնակի» մը մէջ։

ԻՆՉՊԷ՞Ս ԿԸ ՍՏԵՂԾՈՒԷԻՆ ՀԱՅ ԵՐԳԵՐԸ

— • —

Կոմիտաս վարդապետ, դասախօսութեան մը ընթացքին, կը յայտնէր որ հայ գիւղացին իր երգերը կը յօրինէ ներքին, ենթագիտակցական աշխարհէն՝ յանկարծական մայթրով մը։ Ու կը պատմէր թէ Հայաստանի մէկ գիւղին մէջ, հարս մը կը քնանար տանիքին վրայ։ Իր եարը պանդխտութեան էր գացեր, տարիէ մը ի վեր։ Ցանկարծ հարսը կը չոկուի, կը նստի, տխուր եւ յուզիչ երգ մը կ'երգէ, յետոյ կը քնանայ։ Կոմիտաս կը վազէ հարսին մօտ, կը խնդրէ որ անգամ մըն ալ երգէ, բայց հարսը ... լուր իսկ չունէր իր երգածէն։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԻ ՏՕՆԸ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 22ին կիրակի գիշեր ժամը 9ին **Salle des Ingénieurs Civils**ի սրահին մէջ

Բոլոր մշակութային կազմակերպութեանց:

Կը խօսին՝

Փրոֆ. ՇԱՐԼ ԴԻԼ (ֆրանսերէն լեզուով) եւ Հ. ԳԱԲՐԻԷԼ ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ

Լուսարձակով ցոյց կը տրուին բազմաթիւ հայկ. յիշատակարաններու նկարներ:

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին՝ Օր. ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (երգ), Տիկ. Յ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ (ջութակ)

Պ. Ա. ՏԻՐԻՆԵԱՆ (արտասանութիւն) եւ խմբերգ

Տոմսերը 10 եւ 5 ֆրանք: Ուսանողներու համար 3 ֆրանք:

Մանօթ.— Տոմսերը այժմէն պայմանով դիմել Պ. Ե. Քաջունիրեանի. 13, Rue d'Orcel Paris (18). Tél. Nord 75-69.

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

Բարեխնամական տարեկան պարահանդէսը

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿԻՆ Մ. ԲԷԿՆԱՐԵԱՆԻ

25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԾՆՆԴԵԱՆ ԾՆՈՒՆԴԻ ՕՐԸ

ERMITAGEի ԳԵՂԵՑԻԿ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ՀԱՌԻՐՑՅ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻ Նախկին Մանուց Միութեան կողմէ

Ի նպաստ իր Օգնութեան Սնտուկին:

28 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9.30են մինչեւ առաւօտ

Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԷՋ

19, Rue Blanche (Մէթրօ **Blanche** կամ **Trinité**).

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Կը ներկայացուի զաւեշտ մը: Ծափահարելի եւ սիրուած երգիչներու կողմէ:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՄԵԾ ՕՐԽԵՍԹՐԸ

ջոյն ալեւմէ ժողովրդական գինեբով:

Մուտք կ ... 7.50, ուրիշը 10 ֆրանք:

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵՆՏՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

18 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՃԱՇԱՐԱՆ YAR ՇԱՆ Զ'ԵԼԻԶԷԻ ՄԷՋ

Բացուած է ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ մեծ ճաշարան ՇԱՆ Զ'ԵԼԻԶԷԻ մօտ

Մէթրօ՝ ՄԱՐՊՕՖ

4, Rue Robert Estienne. (29, Rue Marbeuf անկիւնը)

ՏՆՕՐԷՆ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՀԼԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ՄԵՐՁԱՒՈՐԱԿԱՆ ԽՈՀԱՆՈՑ

Ռուսական եւ Արեւելեան ճաշեր կը պատրաստուին. շէշ քեպապ, լիւլէ քեպապ, տոլմա եւայլն. Ինչպէս նաեւ ընտիր օղի, գինի եւ զանազան խմիչքներ. Մաքրութիւն եւ ճաշակաւոր սպասարկութիւն. Նշանտուքի եւ հարսանիքի ... Պայմանագրուի Նախօրօք:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳՐԱՏՈՒՆ

66, Rue Mouffetard. PARIS (5)

Tél.: Port-Royal 01-42 **Métro: Place Monge**

ԷԼԷԿԵԱՆ եղբայրներէ կից բացուած է նաեւ գրատուն մը, ուր պիտի գտնէք հայերէն եւ ֆրանսերէն ամէն տեսակ գիրքեր ինչպէս նաեւ զանազան գիրքեր եւ քառարաններ՝ խիստ չափաւոր գիներով:

Vins Fins de toute provenance Spécialité de Bordeaux et vins d'Algérie	ÉTABLISSEMENTS PARISIENS TIP TOP	Bière Brune et Blonde Fabrique de Limonade Eaux Minerales

9 & 11, Rue FRIANT. PARIS (14).

Téléphone: LECOURBE 93-51.

TIP-TOP ծանօթացնելու համար իր հաստատութիւնը կը ծախէ՝ ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՋԻՐ ԽՆՋՈՅՔԻՆ ՀԱՄԱՐ

3 շիշը 11 Ֆր. 30	1 Bergerac (blanc)	3 շիշը
	1 Côté de Rhone (rouge)	11 Ֆր. 50.
	1 Champagne nature.	

Եւ հնարաւորութիւն կուտայ ձեր պայմաններէն ընելու ՏՕՆԱԿԱՆ օրերու առթիւ գիմելով վերի հասցէին՝ կամ ԻՍԻ ԼԷՄՈՒԼԻՆՈՅԻ մէջ իր ներկայացուցիչին է՝ ԳԱԲՐԻԷԼ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ

2. Rue Défense. Issy-les-Moulineaux

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Պ. ՉԻՐԱՉԷ կը դասախօսէ վաճառականութեան մասին՝ ... առթիւ այսօր ժամը 16ին, Salon de Sculpture ի մէջ, 59 Ave. de Saxe. Մէթրօ՝ Sèvres-Lecourbe.

— Կը փնտռեմ եղբայրս Բիւր Թոզաթցի Լեւոն Կարդաշեանը, մօր անունը՝ Վերոն, հօր անունը՝ Կարապետ, եղբայրին անունը՝ Յակոբ Միհրան, ծնած 1905ին Թոքաթ, 1915ին տարագրութեան ատենները ... կը խնդրեմ իմանալ Արամ Եարդանեանի, Marchand Pantoufles. Rue d'Italie. La Tour du Pin. Isère. (France)

Bureau & Dépôt

75 Ave. Niel. Paris XVII.

Tél. Carnot: 91-46.

"ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐԸ,,

Այսօր կիրակի 15 Դեկտեմբեր 1935, կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30ին

Salle ERARD, 13, Rue du Mail (Métro: Bourse & Sentier)

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՍԻՓԱՆ-ԿՕՄԻՏԱՍ ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

ղեկավարութեամբ Ե. ԳՈՐԾԻԿԵԱՆԻ

Կը մասնակցին.— ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ, ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ, ԺՈՐԺ ՍԻՆԱՆԵԱՆ (Ջութակ):

ՎԱՐԶՈՒԹԵՆԵՐ

Halle Chopin ՄԷՋ, **20, rue Singer**

եւ **9, rue Lekain.** ՓԱՐԻԶ (16) ՄԷԹՐՕ **Passy**.

Հայ Շարժիչի մէջ վարժեն են՝ գովելի տղաքին արտադրութիւններ 2 ձեռնաված ... 1 ... 1 ... Ուսուցումը կ'ընթանայ արհեստավարժ ուսուցիչներու ձեռքով:

Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ՝

Պ. **Sarian**, **9. Rue Lekain. Paris.**

ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԱՄԷՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ ՄՕՏ

"ՄԵԼՔՈՆ,,

ՎԱՃԱՌԱՆԻՇՈՎ ՀԱՄԲԱՒՈՐ ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐԸ

ԲԱՍՏԵՂ-ԼՈՔՈՒՄ իր զանազան տեսակներով. ԹԱՀԻՆ-ՀԵԼՎԱ (կակաօով, շոկոլայով եւ վանիլայով), ԲԻՇՄԱՆԻ-ՀԵԼՎԱ (cheveaux d'ange), ԲԵՐԿԱՄՈՒԹ եւ ԱԲՐԻԹԷ շաքարներ, ՊԱՔԼԱՎԱ, ՔԱՏԱՅԻՖ եւայլն. Ինչպէս նաեւ իր գործարանին մէջ պատրաստուած առաջնակարգ ԹԱՀԻՆ:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Մ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

4, Rue des Pavillons - Paris (20)

Tél MEN. 50-47 **Métro: Place de Fêtes**

Հայ Սիրամ ...
Սիրուն նուագներու Միութեան ... գիրկերը — Դարձանձիւն 1935 Դեկտեմբեր 22ին Salon VICTOR HUGOի մէջ 46ու Rue Saint Didier —

(տեքստ դրուած «Տ» տառի ձեւով. միեւնոյն ծանուցումը կրկնուած)

ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՒԷՆ ԵՒ ԿԱՐ ՏԸ Լ'ԷՍԹԷՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՂ ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

ՍՈՒԼԹԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

84 rue Fbg. St. Denis (Փասաժին մէջ)

ՄԷԹՐՕ **Gare de l'Est** եւ **Chateau d'Eau.**

Ձեր շահը կը պահանջէ որ ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ եւ ԾՆՈՒՆԴԻ ձեր գնումները կատարէք. այժմէն իսկ, աւելի նպաստաւոր գիներով:

Մեր նոր բացուած նպարավաճառատունը կ'ունենայ գոհացնել ամէն նշանաւորութիւն յաճախորդներուն:

Այցելեցէք անգամ մը եւ մեր ծառայումը յաճախորդը պիտի դառնաք:

ՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻՒՆԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՁԵՐ ՏՕՆԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՌԸ ՖՈՒԹԱՅԼ 12Ը 25 ֆրանք: Հարսանեկան նկարներու մասնագէտ ... STUDIOի կամ ձեր տան մէջ՝ վայրը՝ ...

Car ...

ԳՆԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ **Cinéma REX** Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi.

ԳՆԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ **CIGALE CINÉMA** 60 Avenue de Saxe. LYON.

ՏԱՐՕՆԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

Confection POUR DAMES et Bonneterie.

2 Rue St. PHILIPPE (Angle 115, Rue d'Aboukir).

PARIS (2). Tél. CENTRAL: 20-86.

Մեծաքանակ վաճառում ամէն խղաւակի կնոջական հագուստեղէններու, ՐՈԲ, ՇԷՄԻԶԻԷ, ԺԻԻՓ, ԺԱՔԷԹ, ԱՆՍԱՄՊԼԸ, ԹՐՈՒԱԲԱՌ, ՓՈՒԼՕՎԸՐ (կնոջ, այրերու եւ տղոց համար), քառէ եւն.: Վերոյիշեալ ապրանքները մեր իսկ արտադրութիւնն ըլլալով, ուրախ ենք մեր հայ բեռնակիցը առեւտրականներուն տալու միջոցներ — ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԳԻՆ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ — որ կարենան յաջողութեամբ պայքարիլ իրենց մրցակիցներուն հետ:

Խնդրանքի վրայ, զաւառի հայրենակիցներուն կը ղրկուի ԳԻՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿ ինչպէս նաեւ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ:

Գաւառի համար ուղղուած ծրարները կարելի է վերադարձնել յանձնումէն մինչեւ 10 օր յետոյ:

Շնորհիւ լաւ կազմակերպութեան, ապսպրանքները արագ եւ խղճամիտ առաքումը ապահովուած է:

Ամէն յաճախորդ, երբ ամիսը անգամ մը կը ստանայ նորութիւններու մանրամասն ցանկը իրենց վերջին գինով:

Փորձեցէք անգամ մը աշխատիլ մեզ հետ: Վստահ ենք որ մեր ուղղամիտ գործունէութեամբ, պիտի յաջողինք ձեր անունը արձանագրել ... տեւական յաճախորդ:

Արեւելեան մեծ ճաշարան "ՍԹԻՆՔ,,

13 Rue Serpente, Մէթրօ **St. Michel**

Ընտիր ճաշեր, ... համար, մեր սրահը մաքուր եւ ... **Quartier Latin**ի Արեւելեան ... ճաշարանը ՍԹԻՆՔ ... ճաշարանն է իր ...

Այսօր կը կատարուի նոր սրահին բացումը:

Արեւելեան եւ Եւրոպական ճաշեր, ... եւ ... համար:

Մանրագնութիւն եւ ... ճաշարանը:

Մաքուր սպասարկութիւն եւ չափաւոր գին:

CAVE

ԽՆԱՑՕՂՈՒԹԻՒՆ, ԴԻՆԻՐՈՒԹԻՒՆ, ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ...

Կը ծախէ ... եւ առեւտրականներու համար ... բոլոր ամէն տեսակ ... եւ բոլոր (apéritifs, liqueurs, mousseux, champagne, ...):

Հեռաձայնեցէք ՔԷՕԼԷԵԱՆ, Charlebourg 20-69 ...

Հասցէ՝ **KEULEYAN**

85, Rue des Chambards.

Bois-Colombes, (Seine).

Chez VALENSI

Grand Restaurant

ՄԵԾ ՃԱՇԱՐԱՆ

60, Rue LAFAYETTE

Tél. Prov. 58-62

Métro: Cadet & Le Peletier.

Գեղեցիկ եւ մեծ սրահ: Արեւելեան եւ Ֆրանսական խոհանոց: ... Ընտիր ... ճաշեր ... ժամադրավայր ...

Մասնաւոր ... մը ... (Միայն ...) ... համար:

Ժամադրուիլ Նախապէս:

Պ. ՎԱԼԱՆՍԻ

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Domesme, PARIS (13)

■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 17 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ – 11e Année No. 2990

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԿԱՐԸ ՊԻՏԻ ՎՃԱՐԷ ԳԻՆԸ...:

Այս շաբթու կը վճռուի իտալեւհաբեշական պատերազմին ճակատագիրը:

Բոլոր երեւոյթները կը ցուցնեն թէ անուշի պիտի կապեն այս պրկնահեղութիւնն ալ, անուշելով զօրաւորը, համաձայն Փարիզի մէջ մշակուած բանաձեւին:

Դեկտ. 12ին նոր պատիժ մը պիտի սահմանուէր, բայց անոր վրայ գրուեցաւ բոլորովին ուրիշ բան, — հաշտութեան ծրագիր մը, որ լայնօրէն կը գոհացնէ Իտալիան, կէս առ կէս անոր պարգեւելով Եթովպիան:

Ինչո՞ւ այս անփառունակ նահանջը, յիսուն պետութիւններ Իտալիոյ դէմ ծառացնելէ, զայն պաշարելէ, խեղդելէ եւ յուսահատեցնելու բոլոր միջոցները փորձելէ յետոյ:

Պատասխանը կրնաք իմանալ, հետեւելով օրուան եւ պատմութեան դէպքերուն:

Մեծն Բրիտանիա եւ միւս աշխարհակալները սադրախաղ մը փորձեցին, ապացուցանելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան արժէքը, իբրեւ ազդակ խաղաղութեան:

Անոնք անընդհատ հոլովելով Ա. Դ. ուխտին տրամադրութիւնները, ուզեցին հասկնալ թէ կարելի՞ է օգտագործել զանոնք, ի հարկին իրենց իսկ աւարները ապահովելու համար:

Եւ, տասնըհինգ տարուան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, Ազգերու Դաշնակցութիւնը մէկ մարդու պէս ոտքի կանգնեցաւ:

Մոգական գաւազա՞ն մըն էր որ կը գործէր, թէ արդարութեան եւ խաղաղութեան գաղափարները այնքան հասունցած էին, որ այլ եւս անկարելի էր վարանիլ կամ դիմադրել:

Ոչ մէկը, ոչ ալ միւսը: Պարզապէս ինքնապաշտպանութեան բնազդն էր որ կը համախմբէր մեծն ու փոքրը, յաղթականն ու պարտեալը,— համագումար 50 պետութիւններ, աննշան բացառութիւններով կամ վերապահումներով:

Ի՜նչ սրտառուչ եւ գործնական համերաշխութիւն, 15 տարուան զառանցանքներէն, հակասութիւններէն եւ ապիկարութիւններէն վերջը:

Ուրեմն գտնուա՞ծ էր խաղաղութեան բանալին: Այլ եւս ոչ մէկ պետութիւն պիտի համարձակէր պատերազմ հռչակել, իր այս կամ այն յաւակնութիւնը եւ բռնութիւնը արժեցնելու համար: Իսկ անոնք որ յաղթանակներ եւ աւարներ շահած էին, նորէն 1914–1918ի ազանդին, կրնային հանգիստ քնանալ: Ինչպէս օրինակ, Թուրքիա, որ գաղափարապա՛շտ խոյանքով մը նետուեցաւ յառաջ, թեւ թեւի՝ խորհրդային իշխանութեան հետ, երբ կը ծրագրէին պատժել «նախայարձակ» պետութիւնը...

Կը թուի թէ հեռանկարը շատ մութ էր կամ սադրախաղը յարգեւեց ակնկալուած արդիւնքը: Եւ ահա հաշտութեան ծրագիր մը, նախաձեռնութեամբ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, որոնց պաշտօն յանձնուած էր կարելին փորձել, հաշտարար ելք մը գտնելու համար:

Այդ ելքը, այնպէս ինչպէս հրատարակուեցաւ, իրականին մէջ տարբերութիւն չունի պատերազմական յաղթանակէ մը:

Ուրեմն Իտալիա պիտի ստանայ շատ աւելին քան շահած է կամ կրնայ շահիլ զինուորական գործողութիւններով: Պիտի ստանայ՝ շնորհիւ բուն իսկ այն «խաղաղասէր»ներուն որոնք ջախջախիչ դաս մը տալ կ'ուզէին «նախայարձակ»ին եւ բոլոր նախայարձակներուն: Իսկ բարեմիտ Նէկիւսը իր յոյսը դրած է այդ նոյն պատժարկուներուն եւ խաղաղասէրներուն վրայ, եւ խնդրագիրներ կը տեղացնէ Ժընեւ, յանուն արդարութեան եւ Ա. Դ. ուխտին...

Ի՞նչ տարբերութիւն այս պատմութեան եւ այն միւս դէպքերուն միջեւ, որ արձանագրուեցան եւ դեռ կ'արձանագրուին Մեծ Պատերազմէն ի վեր:

Եւ այս պատմութիւնը մասնաւորապէս չի՞ յիշեցներ այն միւսը,— Թրքական հաշտութեան ողբերգութիւնը:

Այն ատեն ալ, օրուան հզօրները մրցումի ելած էին իրարու հետ, գործօն միջամտութեամբ կամ դաւադրական ձեռնպահութեամբ, Սեվրի դաշնագիրը արագ – արագ մկրատելու եւ Լօզանը կարկտելու համար:

«Այս կ'ուզեմ, այն կ'ուզեմ» կը ճուար Թուրք պատուիրակութիւնը, եւ մարդիկ մէկ վայրկեան ձեռք չառին ոչ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը, ոչ անոր պաշտօնական բանաձեւերը, ոչ ալ հանդիսաւոր յանձնառութիւնները Լնդ..., մասնաւոր փափկանկատութեամբ չմերժեցան որպէսզի առիթ չտան որ Թրքական պատուիրակութիւնը առնէ քալէ: Իսկ երբ օրը հասաւ Ազգ. Դաշնակցութեան անդամագրելու Թուրքիան, ի՜նչ շռայլական մեծարանքներ, կարելի հանդիսաւորութեամբ դիմաւորելու համար Թանկագին հիւրը...

Եւ հիւրը այսօր ամէնէն աւելի դժգոհ է,— միշտ կողք կողքի խորհրդային իշխանութեան հետ — ու կը բողոքէ յանուն Ա. Դ. ուխտին, երբ խոշոր պատառներ կը պարգեւեն Իտալիոյ: Կարելի՞ է գոհել տկարը, վարձատրել նախայարձակ պետութիւն մը, խախտելով արդարութեան սկզբունքները...

Ուրեմն, նորէն տկարն է որ պիտի վճարէ կոտրած – թափածին գինը: Այս անգամ՝ Եթովպիան:

Անշուշտ բողոքներ պիտի պոռթկան եւ պերճիմաստ ճառեր պիտի արտասանուին, ինչպէս միշտ, յիշեցնելով մեր հռչակաւոր «հայասիրական»ները:

Եւ սակայն ի՞նչ օգուտ, երբ վճիռը արձակուած է արդէն, ղեկավարութեամբ անոնց որ սրբազան ուխտ մը վերածեր են հզօրագոյնին իրաւունքը: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱԿԱՍԱԿԱՆ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Բուռն բողոքներ Լոնտոնի, Փարիզի եւ Ժընեւի մէջ

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ ՆՈՐԷՆ ԴԺԳՈՀ ԵՆ

Կարեւոր դէպքեր կը սպասուին այս շաբթու, հաշտութեան պայմաններու քննութեան առթիւ: Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը կը գումարուի վաղը, չորեքշաբթի, իր կարծիքը յայտնելու համար անգլօ-ֆրանսական ծրագրի մասին: Նոյն օրը կը գումարուի նաեւ Ֆաշական Մեծ Խորհուրդը, վաւերացնելու համար Իտալիոյ տալիք պատասխանը: Իտալական կառավարութիւնը իբրեւ բանակցութեան հիմ ընդունելով հանդերձ այս ծրագիրը, գոհ չէ եղած զիջումներէն եւ աւելին կը պահանջէ: Մամուլը, որ լուռ կը մնար մինչեւ հիմա, սկսած է քննադատել եւ հեգնել առաջարկուած պայմանները: Մասնաւորաբար զարմանք կը յայտնէ որ Թիկրէի նահանգին մէկ մասը միայն կուտան Իտալիոյ, մինչդեռ իտալական բանակը գրաւած է ամբողջ նահանգը եւ դեռ աւելի յառաջ կրնայ երթալ:

Կացութիւնը այնքան խառնակ է որ, Անգլիոյ դահլիճը կիրակի օրն ալ նիստ գումարեց, խախտելով կիրակնօրեայ հանգիստը: Կ'ըսուի թէ լուրջ տագնապ մը կը տիրէ դահլիճին մէջ, որուն անդամներէն շատերը, մասնաւորապէս Իտըն հակառակ են Սըր Ս. Հօրի կատարած զիջումներուն: Հինգշաբթի օր երեսփ. ժողովը պիտի քննէ Փարիզի ծրագիրը եւ այս առթիւ իր տեսակէտը պիտի պաշտպանէ արտաքին նախարարը: Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ վարչապետը պիտի պաշտպանէ Ս. Հօր – Լավալ ծրագիրը, ժամ առաջ հաշտութիւն գոյացնելու համար:

Փարիզի մէջ, ձախակողմեան հոսանքները կը շարունակեն բուռն պայքար մղել անգլօ-ֆրանսական ծրագրին դէմ, պահանջելով հրաժարեցնել դահլիճը: Այս առթիւ մեծ յոյսեր դրուած են Պ. Էռիոյի վրայ, որ կիրակի օր ճառ մը խօսելով, հասկցուց թէ շատ ալ համաձայն չէ առաջարկուած պայմաններուն: «Մեր կուսակցութիւնը ամէն վայրկեան կուսակից է հաշտարար ելքի մը, վերջ տալու համար պատերազմի մը որմէ խուսափելու համար ամէն ջանք թափեցինք: Մորթի տարբերութիւնը բաւարար փաստ մը չէ, մեր պարտականութենէն շեղելու համար: Սեւ ըլլան թէ ճերմակ, բոլոր մարդիկը կարմիր արիւն ունին: Բայց որ եւ է հաշտարար ելք պէտք է ազատօրէն ընդունուի երկու կողմերէն: Մենք չպիտի ընդունինք որ այդ հաշտութիւնը պարտադրուի տկարին: Այդ հաշտութիւնը պէտք է ընդունուի նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, հետեւաբար պէտք է համաձայն ըլլալ ուխտին, հաւաքական ապահովութեան սկզբունքին եւ անբաժանելի խաղաղութեան: Ան պէտք է տեւականացնէ եւ ոչ թէ կործանէ այն հրաշալի գործակցութիւնը որ առաջին անգամ իրականացաւ այս տարի, Ժընեւի մէջ»:

Անգլիական կառավարութիւնը Սպիտակ Տետրակ մը հրատարակեց, ապացուցանելու համար թէ իր քաղաքականութիւնը հետեւողական եղած է սկիզբէն մինչեւ հիմա, իտալեւհաբեշական հարցին մէջ: Տետրակը կը պարունակէ վերջերս կատարուած բոլոր բանակցութեանց եւ փոխանակուած զեկոյցներու մանրամասնութիւնները:

Հաբեշական կառավարութիւնը կը շարունակէ բողոքել անգլօ-ֆրանսական ծրագրին դէմ, որ պարզապէս կը ձգտի վարձատրել նախայարձակ պետութիւնը:

Մալտուքները կը շարունակուին Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն մէջ: Առաջարկուած պայմաններուն մասնաւորապէս կ'ընդդիմանան Խ. Միութիւնը եւ փոքր պետութիւնները, վախնալով որ յառաջիկային իրենք ալ կը զոհուին, եթէ հզօր պետութեան մը յարձակման ենթարկուին:

Վերջին լուրերու համաձայն, Մուսոլինի այնպիսի պատասխան մը պիտի տայ որ դուռ բացուի ուղղակի բանակցութեանց, նոր առաւելութիւններով:

Ֆրանսայի երեսփ. ժողովն ալ այսօր պիտի զբաղի առաջարկուած պայմաններու քննութեամբ:

Ռումանիա եւ Խ. Միութիւնը կը զինակցին

Պ. Թիթուլէսքօ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, կարեւոր տեղեկութիւն մը հաղորդեց խորհրդարանին մէջ, իբրեւ պատասխան հարցումի մը: Յայտարարեց թէ փոխադարձ օգնութեան դաշինք մը պիտի կնքուի Խ. Միութեան հետ, յաւելուածն նման անոր որ կնքուած է Չեխոսլովաքիոյ եւ Մոսկուայի միջեւ: Իր բացատրութեանց համաձայն, Ռուսիա իրաւունք չպիտի ունենայ զօրք անցընելու ռումանական հողէն, բայց օտար զօրքեր կրնան անցնիլ, երբ շատ ծանր վտանգ մը ծագի: Պ. Թիթուլէսքօ չէ յաւելցուց թէ աշխարհագրական եւ պատմական տեսակէտով անհրաժեշտ է Ռումանիոյ սերտ բարեկամութիւնը իր մեծ եւ հզօր հարեւանին հետ»: Այս բարեկամութիւնը ուղղուած չէ որ եւ է պետութեան դէմ եւ ռումանալեհական փոխադարձ օգնութեան դաշինքը բոլորովին պիտի համապատասխանէ Ռումանիոյ կնքած դաշնագիրներուն: Այս առթիւ դիտել տուաւ թէ չեխեւխորհրդային դաշինքը նախապէս հաւանութիւն գտաւ Փոքր Համաձայնութեան միւս երկու անդամներուն կողմէ: Ինչպէս որ ֆրանքեւխորհրդային դաշինքը բոլորովին համապատասխան է ֆրանքեւլեհական զինակցութեան, նոյնպէս չեխական եւ ռումանական դաշնագիրները չպիտի հակասեն իրենց նախընթաց յանձնառութեանց:

Թուրքիոյ արտաքին գործավարին պտոյտները

Թէվֆիք Արաս, Թուրքիոյ արտաքին գործավար, Պելկրատ իջաւ դեկտեմբեր 15ին եւ անմիջապէս պալատ գնաց: Ցետոյ ընդունուեցաւ Յուկոսլավիոյ արտաքին նախարարին կողմէ եւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ: Այս առթիւ վարչապետը սեղան մը սարքեց ի պատիւ իրեն: Ճաշէն վերջը, գործավարը հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ թղթակիցներու.— Ծանօթ է մեր ուղեգիծը, խաղաղասիրութիւն եւ հաւաքական գործակցութիւն: Մենք միշտ կը յարգենք մեր յանձնառութիւնները, բայց մոլեռանդ չենք եւ կ'ըմբռնենք իրականութեան պահանջները: Այդ ուղղութեամբ կ'աշխատինք Ժընեւի մէջ, համախորհուրդ՝ մեր զինակիցներուն հետ:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՅՍ ԱԼ ՈՒՐԻՇ ԴԱՍ

■■■

ՅԱՌԱՋի Lancelotին.—

Սիրելի Տարագ, թոյլ տուր, գէթ մէկ անգամ, ձայն առնել ու խօսիլ դասարանիդ մէջ: Երբ դասերդ կը սկսիս անուանականչելով զիս, կ'ուզեմ արժանի ըլլալ բանաւորութեանդ՝ ապացոյց մը տալով ուշադրութեանս մասին, որ կը մղէ զիս սորվիլ, լաւ սորվիլ հայերէնը եւ թարգմանական օրէնքները: Հոգ չէ թէ Պառատ Վահան, Եգիպտոսէն, փորձէ խծծել դասատանդրութեանդ հմտանքը, որ ճանաչողութեան ձեւ ունի՝ արբեցութեան մէջ պահելու համար ընթերցողը: Հոգ չէ թէ Պառատ Վահան դասատանդութեան այդ անձեղ եղանակին մէջ փորձէ յանել «ձայն բանին» մը Գարտիզանէն Արմաշ, Արմաշէն Գարտիզան: Հոգ չէ թէ Պառատ Վահան փորձէ լեզուագէտի եղնի՞ր այդ առնել եւ ֆրանսերէնի դասը տալ իրեն:

Վարպե՛տ, երբ ՅԱՌԱՋը կը զարնէ, կը զարնէ խիստ բայց արդար: Ուստի,ո՛վ որ կ'ուզէ վրէժ լուծել մեզմէ, թող երբեք «պոչը» դուրս չձգէ»:

Պառատ Վահան. ահա, պոչը դուրս ձգեց՝ մեզմէ վրէժ լուծելու ապիկար փորձ մը ըրաւ: Հիմա զարնենք այդ պոչը իր գլխուն:

Արեւի մէջ (22 նոյեմբեր) Պառատ Վահան թարգմանութիւն մը կուտայ Փրոֆ. Փրրնանի գիրքէն: Անշուշտ շատեր խաբուեցան, կարծելով թէ Պառատ Վահան գիտական գի՛րք ալ կը կարդայ, եւ ոչ միայն կը հասկնայ, այլեւ կը թարգմանէ՛:

Խորամանկութեամբ մը Պառատ Վահան կը գրէ իր թարգմանութեան գլուխը.— «Հետեւեալը քաղուած է Քոլէժ տը Ֆրանսի ուսուցիչներէն Մ. Փրրնանի ԿԵՆԴԱՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՐՔՍԻԶՄ հատորէն»: Ընթերցողը պիտի կարծէ թէ Պառատ Վահան առեր կարդացեր է այդ գիրքը, եւ կարդացած բաներէն նաշակ մըն ալ կուտայ իր ընթերցողներուն: Ո՛չ, խաբդախ չափս մըն է այդ հատուածը,— Պառատ Վահան չէ տեսած Փրոֆ. Փրրնանի գիրքը եւ չէ կարդացած, այլ թարգմանած է ֆրանսական թերթէ մը: Փաստ որ քաղուածքը տրուած է որոշ մկրատումներով, ճիշդ ինչպէս երեւցաւ ֆրանսական թերթին մէջ:

Ժամանակ չունիմ այստեղ տող առ տող բնագրին հետ բաղդատելու Պառատ Վահանի թարգմանութիւնը: Քանի մը կէտեր միայն.—

Փրոֆ. Փրրնանի գրքին խորագիրն է.— Biologie et Marxisme.

Պառատ Վահան թարգմանած է.— Կենդանաբանութիւն եւ Մարքսիզմ:

Վարպե՛տ, բա՛ց, բա՛ց օրինակ բերանդ: Սակայն սպասէ դեռ:

Դպրոցականներու համար սիրելի դաս մըն է բնապատմութիւնը, որուն ֆրանսերէնն է Histoire Naturelle: Երբ մէկը զբաղի այս գիտութեամբ, ֆրանսերէնով կը կոչուի naturaliste: Պառատ Վահան այս բառը թարգմաներ է.. բնախօսը՞ւյզ: Էքսփերտալիզ՞ր (Լուսինեանի խեղճ Բառարանն է նայեր մարդը):

Ցետոյ dialectiqueը թարգմանած է ... տրամաբանական: Հիմա ի՞նչ կ'ընեն Հայաստանի մարքսիստները. — Հասնողին գիտցածը այսքան կ'ըլլայ. Հայաստանեայ մը գէթ գիտնալու է որ դիալեկտիկա կ'ըսեն այնտեղ, եւ դիալեկտիկան դիալեկտիկա է, չի՛ թարգմանուիր: Ա՛խ, ի՛նչքան կ'ուզէի հարցնել Պառատ Վահանին.

— Ի՞նչ է դիալեկտիկան, աղա Հայաստանասէր:

Բայց անցնինք: Ուրիշ մանր մունր սխալներու կարգին, կ'ուզեմ յիշեցնել միայն որ երբ մէկը գիտական յօդուած կը թարգմանէ և գիտականի մրտածումը սխալ կը գրէ, կը նշանակէ թէ բան չի հասկնար գիտական հարցերէ:

Օրինակ հռչակաւոր Ուօլըս, որ Տարվինի փորձերուն անգիտակ՝ ինքնամբանակ բանաձեւեց այն վարդապետութիւնը որ ծանօթ է Տարվինի անունով, (այդ գիտունը ծանօթ է նաեւ իր ոգեպաշտական տեսակէտներով եւ պատուաստին դէմ իր պայքարով), Պառատ Վահան կը գրէ Ուալլաս, — կը նշանակէ թէ խաբար չունի գիտական աշխատութիւններու, գիտականներու անուններուն եւ անոնց գործերուն մասին:

Ես պիտի չհարցնեմ թէ Պառատ Վահան հասկցա՞ւ Փրոֆ. Փրրնանի նպատակը, թէ ինչո՞ւ համար գրած է այդ գիրքը: Ձեմ ալ ուզեր ըսել թէ Պառատ Վահան չի գիտեր biologie բառին հայերէնը: Սակայն ի՞նչ ըսեմ, երբ կը մերժէ տպագրական վրիպակի կամ տեսողական վրէպի պարագաները: Ուզեց որ ուրիշին cimeterreով Հարաքիրի ընեմ ինքզինքս, ես ալ կ'ուզեմ որ իր կենդանիներուն կառոզով Հարաքիրի ընէ ինքզինք:

Բայց վերջին խօսք մըն ալ: Այս դարավերջին ճոզճին շատ անգամ «սրիկայ» կը կոչէ զիս.— Ձեմ բողոքեր, եթէ սրիկայութիւն է մեր ամէնէն յետադէմ գրիչ – բռնողին ճակատը խարանելը, լաւ է որ շարունակէ իր յանկերգը:

Կեցծ – ճաշճեն եւ կեցծ – ազնուական դասակարգի մը փլատակներուն վրայ գիւղացի մեր առօյգ կանչը թող ազդանշան ըլլայ նոր օրերուն, երբ նուիրական գործ մը պիտի դառնայ խայտառակել սրբազան բանգիտութիւնը եւ բարոյականը:

...Կը նեղուիս, վարպետ: Հայերէնի դասեր տալը լաւ բան է, բայց նոյնքան լաւ բան է այսպիսի դաս մը, ակամայ ճաշել մը:

ԱՐԱՋ

ԴԵԿՏ. 15ի ՊԱՏՄԱՆԱԺԱՄԻՆ առթիւ, Ֆրանսա հաղորդեց Մ. Նահանգներու կառավարութեան թէ չը պիտի կրնայ վճարել պատերազմական պարտքերու գումարը, որ կը հասնի 22.308.312 տոլարի, ինչպէս չէ վճարած երկու տարիէ ի վեր: Նոյն պատասխանը տուին Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա եւ ուրիշ պետութիւններ.

ՑՈՒՐՏԸ ԶԵՐՕՑԷՆ վար 5 աստիճանի հասաւ առջի օր, Փարիզի մէջ, 1ի՝ Մարսէյլի, իսկ 7ի՝ Պոռտոյի մէջ: Շատ մը լիճեր սառեցան: Հազարաւոր բացօթեայ բանուորներ շատ նեղուեցան ցուրտէն: Լրագրավաճառներ, ծաղկավաճառներ եւն. որոնք փողոցի անկիւններու զարդը կը կազմեն, ստիպուեցան կարճ կապել իրենց առեւտուրը: Բախտաւոր էին միայն Վէնսէնի կենդանաբանական պարտէզին բեւեռային արջերը: Հարկ եղաւ աւելի տաք պատսպարաններու մէջ փոխադրել հասարակածային երկիրներու անասունները:

ՀԻՆԳԱԿԱՆ ՏԱՐԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ դատապարտուեցան երեք խորհրդային դպրոցականներ, իւրաքանչիւրը 13 տարեկան, որոնք պատճառ եղած էին շոգեկառք մը գիծէն հանելու, Սիպերիոյ մէջ:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ «Հօլիվուտ» մը պիտի հաստատուի Խ. Միութեան մէջ, Սեւ Ծովու ափերը: Սինէմայի այս նոր քաղաքին համար կը նախատեսուի 300 միլիոն ռուբլի ծախք: Երբ շինութիւնները աւարտին, կարելի պիտի ըլլայ տարեկան 200 շարժանկար արտադրել, ղեկավարութեամբ 110 բեմադրիչներու եւ 120 մեքենավարներու եւ աջակցութեամբ 40 դաշնակահարներու եւ 500 դերասաններու: Ռուսական այս Հօլիվուտի բնակչութիւնը 20.000էն պակաս չպիտի ըլլայ:

ՆՈՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Աղեքսանդրիոյ մէջ: Ցուցարարները քարկոծեցին անգլիական տուներու պատուհանները: Ոստիկանները միջամտեցին բիրերով: Գահիրէի մէջ ալ անգլիացի զինուոր մը անարգուած ըլլալով, մարզպանը կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեց: Վարչապետը թելադրեց նահանգի փաշայի, (Վաֆտ), որ արգիլէ այս կարգի ցոյցերը:

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

15ԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՍԱՍՐԻԼԸ

Ա.- Պատմութեան դատաստանին առջեւ

«Յառաջ» արդէն ներկայացուց «Պրաւդա»ի եւ «Իզվէստիա»ի բացառիկ հրատարակութիւնները, Խ. Հայաստանի 15ամեակին առթիւ։

Կ'արժէ անգամ մը եւս ամփոփել զանոնք, լրացնելով ամբողջ պատկերը։

«Պրաւդա»ի Նոյ. 29ի թիւին մէջ հրատարակուած հեռագրով, Մոլոտով եւ Ստալին շնորհաւորական այդ հեռագրին մէջ կը գրեն.

— «Բազմաչարչար հայ ժողովուրդը, կրելով անհուն տառապանքներ ցարական Ռուսաստանի եւ սուլթանական Թուրքիոյ կողմէ եւ դատապարտուած մահացման ու բնաջնջման, այդ օրը թօթափելով քաղքենի դասու եւ անոր ծառայ Դաշնակներու լուծը, որոնք երկիրը կ'առաջնորդէին նորանոր արհաւիրքներու, — հաստատեց բանուորա-գիւղացիական խորհրդային իշխանութիւն։ Խ. Հայաստանը իր գոյութեան 15 տարիներու ընթացքին ցարական Ռուսաստանի գաղթավայրէն դարձած է բարգաւաճող խորհրդային Հանրապետութիւն՝ միշտ նորանոր բարձունքներ նուաճելով ճարտարարուեստացման ու գիւղատնտեսութեան մարզին մէջ, բարեկեցիկ վիճակ ստեղծելով ժողովրդական զանգուածներուն համար եւ բարձրացնելով անոնց քաղաքակրթութեան աստիճանը»։

Մոլոտով-Ստալին կը յուսան, որ Հայաստանի «բոլշեւիկներն ու աշխատաւորներն» այսուհետեւ աւելին պիտի ընեն։

«Իզվեստիա» իր Նոյ. 28ի խմբագրականը կը սկսի այսպէս.

— «Հայաստանը աւելի քան 500 տարի առաջ կորսնցնելով իր անկախութիւնը, անցնելով ծով արեան, վշտի, տառապանքի, նուաստացման ու թշուառութեան բովէն, ենթակայ այլասերման ու ֆիզիքական բնաջնջման, ծուատուած բազմաթիւ հորդաներու արշաւանքներէ եւ ցարական իշխանութեան կողմէ, — 15 տարի առաջ, շնորհիւ պրոլետարական յաղթական յեղափոխութեան, հիմը դրաւ իր խաղաղ ու իրական պետականութեան։ Հայաստանը խորհրդային դարձաւ Դաշնակներու երկուքուկէս տարուան տիրապետութենէն եւ հայ-թաթարական, հայ-վրացական, հայ-տաճկական պատերազմներէն վերջ, որոնց ընթացքին կոտորուեցան Հայաստանի բնակչութեան երկու-երրորդ մասը։ Երկիրը անդունդի սեմին էր հասած։ Աշխարհակալ պետութիւնները եւ անոնց «լաքէյները»՝ Դաշնակները «Հայկական Հարցի» օրինակով ցուցադրեցին, թէ ինչպէս կը լուծէ դրամատիրութիւնը ազգային հարցը»։

«Զա Ինտուստրիալիզացիա» թերթի Նոյ. 28ի թիւին մէջ տպագրուած է «Հարիւր յիսուն հազար աշխատաւորներու» նամակը՝ ուղղուած Ստալինին.

— «Ո՞վ ուրիշ մէկը — կը սկսի նամակը — որ քեզմէ (Ստալինէն) աւելի լաւ գիտնայ թէ ինչ կը ներկայացնէր արիւնաներկ Հայաստանը մինչեւ յեղափոխութիւնը»։ 15 տարի առաջ խորհ. իշխանութիւնը Հայաստանի մէջ մեզ գտաւ ահաւոր անդունդին սեմը, ուր բերած էին մեզ օտար աշխարհակալները եւ անոնց ծառայ Դաշնակները՝ դնելով ժողովուրդը բնաջնջման վտանգի տակ։

«Ընկերվարական յեղափոխութիւնը հուժկու բազուկներով փրկեց մեզ վերջնական կորուստէ։ Միայն Դաշնակներու երկուքուկէս տարուան տիրապետութեան շրջանին մեզ մօտ կոտորուեցին ու մեռան 480 հազար մարդ՝ բնակչութեան մէկ երրորդէն աւելին»։ (Ընդգծուած է թերթի կողմէ)։

Իսկ «Պրաւդա»ի դեկտ. 2ի թիւին մէջ տպուած է Խորհ. Միութեան նախագահ Կալինինի ճառը (արտասանած Երեւան եւ հաղորդուած Մոսկուա հեռագրով), ուր մէջ Միխայիլ Իվանովիչը կ'ըսէ.

— «Հարկ չկայ այստեղ խօսիլ հայ ժողովուրդի անցեալի մասին։ Անցեալը եղած է տխուր։ Այժմ պէտք է նայինք դէպի ապագան»...

Խորհ. Հայաստանի նախագահ Ա. Մարտիկեանն ալ իր կարգին կը գրէ «Իզվեստիա»ի մէջ.

— «Աններեւակայելի չափով տխուր է եղած Հայաստանի պատմութիւնը։ Բացառիկ դժբախտ է եղած այդ երկրի ժողովուրդներու ճակատագիրը։ Ցաւակալիս տխուր է եղած կեանքը, երբ Հայաստանի եւ հայ ժողովրդի ճակատագիրը կը տնօրինէին «ազգային հերոսներ» Դաշնակները»։

Եւ այսպէս, բոլոր թերթերն ու յօդուածագիրները կը կրկնեն նոյն մաշած եւ հինցած երգը, — Հայաստանի պատմութիւնը տխուր է եղած, հինգ դար շարունակ տառապեր է ու կոտորուեր է հայ ժողովուրդը, Դաշնակները անդունդի սեմին էին հասցուցած զայն, խորհրդային իշխանութիւնը փրկեց վերջնական կորուստէ եւ Հայաստանի «իրական ու խաղաղ» պատմութիւնը կը սկսի 1920 Նոյ. 29էն...

Կը բաւէ որքան խօսեցան Հայաստանի տխուր պատմութեան, հայ ժողովրդի կրած տառապանքի ու անասած ջարդերու մասին։

Կը բաւէ այլ եւս մեր անցեալին մէջ միայն կոտորած ու աւերներ տեսնել։ Մեր եւրոպացի «բարեկամներէն» շատ ենք լսած այդ յանկերգը։

Անցեալի մառախլապատ շրջանէն կամուրջ նետելով մինչեւ Նոյ. 29ը, «Պրաւդա»ներն ու «Իզվեստիա»ները դիտմամբ, մոռացութեան կուտան հայ ժողովրդի նորագոյն պատմութեան հերոսական շրջանը՝ կէս դար տեւող պայքարներու եւ մաքառումներու ճիգերը։ Մոռացութեան կուտան, որովհետեւ այդ պատմութիւնը կերտած է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։ Կուսակցութիւն մը որ մահու եւ կենաց կռիւ էր յայտարարած «ցարական Ռուսաստանին եւ սուլթանական Թուրքիոյ» դէմ, դեռ այն ատեն, երբ հայ ժողովրդի «փրկիչ» մեծն Ստալինը հոգեւոր դպրոց կը յաճախէր։ Լէնին-Ստալինի կուսակցութիւնն էր, որ անդունդին սեմը հասցուց հայ ժողովուրդը՝ ճիշդ այն ատեն, երբ Սարդարապատի ու Բաշ-Ապարանի հերոսամարտերով Հայաստան կերտուեցաւ եւ մեր իրական ու խաղաղ նորագոյն պատմութեան խարիսխը նետուեցաւ։ Եւ մի՞թէ Խ. Հայաստան գոյութիւն կ'ունենար, եթէ ժամանակին այդ երկիրը չմաքրագործուէր հարիւր հազարաւոր թշնամի ու դաւաճան տարրերէ։

Ճիշդ է, Հայաստանի կացութիւնը ծանր էր, երկու անգամ անդունդին սեմին էր հասած՝ 1918ին եւ 1920ին, սակայն, որո՞ւ յանցանքով։ Ո՞վ է պատասխանատուն պատմութեան առջեւ։ Մի՞թէ նոյն Լէնինը եւ Ստալինը չէին, որ 1918ին պարպեցին հայկական նահանգները եւ առանց խղճի խայթ զգալու ստորագրեցին Բրեստ-Լիտովսկի անարգ դաշնագիրը։ Մի՞թէ նոյն Կրեմլինը չէր, որ 1920ին Հայաստան առաջնորդեց Գարաբէքիր փաշայի բանակները։ Ո՞վքեր էին լրողները Թալէաթի, Էնվէրի, Ջէմալի ու Քէմալի հայկական արեան մէջ թաթխուած ձեռքերը։ Որո՞ւ աջակցութեամբ էր, որ հայկական բնաշխարհի մէջ այժմ կը ծածանի Էնկիւրիի արիւնաներկ դրօշը։

Իսկ այդ բոլոր արհաւիրքներուն ո՞ր կուսակցութիւնն էր որ դիմադրեց եւ իր հետեւորդներու կուրծքերով պաշտպանեց։ Ո՞վ էր որ 1920 դեկտ. 2ին Մոսկուայի ներկայացուցիչ Լեգրանին յանձնեց հայրենիք երկիր մը, որ այսօր Խ. Հայաստան կը կոչուի։

Դաշնակցական մամուլը վաղուց տուած է այդ հարցերու պատասխանը եւ հարկ չկայ կրկնելու։ Բայց եւ այնպէս կ'արժէ յիշատակել միայն երեք իրողութիւններ։

«Իզվեստիա»ի խմբագիր Բուխարինը հուր ու կրակ կը տեղայ Դաշնակներու գլխուն՝ կանչելով զանոնք պատմութեան դատաստանին առջեւ։ Սակայն չէ՞ որ իրողութիւն է եւ հրապարակուած, փաստաթուղթերով ապացուցուած, թէ նոյն Բուխարինն էր ամէնէն մոլի հակառակորդը Բրեստ Լիտովսկի դաշնագրին եւ ամիսներ շարունակ պայքարեցաւ Լէնինի դէմ։ Իսկ դաշնագիրը ստորագրելու օրը տղու պէս կը հեկեկար, անվերջ կրկնելով թէ իրենք այդ ամբարքով կը դաւաճանեն յեղափոխութեան։ Ձախէն աջ եւ աջէն ձախ նետուած Բուխարինին սովորութիւնն է լքել իր թէզերը ու մոռնալ երէկը...

Երկրորդ, մի՞թէ ապացուցուած չէ որ հայ ժողովուրդը 1920ին «անդունդի սեմը» հասցուցին իրենք բոլշեւիկները։ Այդ մասին կը բաւէ յիշել միայն պայ Հիքմէթի վկայութիւնը, Թրքական յեղափոխութեան դատախազութեանց ընթացքին.

— «Ի վերջոյ ռուս ծանրախոհ պետական մարդիկ հրամայեցին հայկական շահերէ... ու ձեռք պարզեցին Մուսթաֆա Քէմալին՝ հրաւիրելով անոր բանակները Հայաստան։

Երրորդ, Մոսկուան ինչպէս «վերջնական կորուստէ փրկեց» հայ ժողովուրդը։

Այդ մասին ալ բերենք բոլշեւիկեան վկայութիւն մը։ Մեզի ծանօթ բոլշեւիկ պատմաբան Բորեանը, հետեւեալ լուսաբանութիւնը կուտայ Հայաստանի խորհրդայնացման բուն շարժառիթներու մասին.

— «Հայաստանի խորհրդայնացումն անհրաժեշտ էր համայնավարներուն՝ քանի մը առաջադրութիւններով։ Նախ, Հայաստան աշխարհագրական դիրքով սահմանակից էր Իրանի եւ Թուրքիոյ եւ անոր օրինակին կրնային հետեւիլ նաեւ Իրանցի եւ Թուրք աշխատաւորները՝ խորհրդայնացնելով նաեւ իրենց երկիրները։ Երկրորդ, Թուրքիոյ համոզումն այն էր, թէ հայկական հարցը հրահրողներն ու պաշտպանողները Անգլօ-Ֆրանսացի Հայերն էին։ Եւ որպէսզի հայկական հարցը վերջնականապէս լուծուի, անհրաժեշտ էր Անգլիական Հայերը կապել ռուսական իրականութեան եւ միանգամ ընդմիշտ անոնց ուշադրութիւնը հեռացնել Թրքահայաստանէն եւ այդպիսով ապատել Թուրքերը հայկական հարցէն եւ հայկական վտանգէն։ Եւ երրորդ, հաշտեցնել Թուրքերը եւ Հայերը բարեկամական դաշինքով, անոնց ուշադրութիւնը Թրքահայաստանի հարցէն դարձնելով դէպի եւրոպական ու ամերիկեան աշխարհակալութիւնը»։

Իսկ խօսելով 1921 հոկտեմբեր 13ին Կարսի մէջ կնքուած «բարեկամական դաշինքի» մասին, Բորեան հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ.

— «Այնքան ծանր եւ աննպաստ հաշտութիւն, ինչպիսին է Կարսի դաշնագիրը, դժուար թէ պատմութեան էջերը արձանագրած ըլլան։ Պէտք է մտածել, որ այդ հաշտութիւնը առաջարկած է «յեղափոխական Թուրքիան» այն հայ աշխատաւոր ժողովրդին, որ քաղաքացիական կռիւներէն նոր էր յաղթական ելած, դուրս քշելով դաշնակցական կառավարութիւնը ու ապահովելով «բոլշեւիկներու» յաղթանակը։ Դիմելով Թուրքիայէն, հայ աշխատաւոր զանգուածները [illegible], թէ յանձին քէմալական կառավարութեան, «Թուրքիոյ եղբայրական աշխատաւոր ժողովուրդը» իր հետ կը կնքէ միայն պատուաւոր եւ արդարամիտ հաշտութիւն, մանաւանդ որ Թուրքիոյ թշնամի Դաշնակցականները ջախջախուած ու արտաքսուած էին Հայաստանի աշխատաւոր ժողովրդի կողմէ։

«Պատմութեան մէջ չտեսնուած այդ ծանր հաշտութիւնը պարտադրուեցաւ այն աշխատաւոր հայ ժողովրդին, որ յաղթելով յեղափոխական պատերազմի մէջ, ամէն միջոց գործադրած է պարտութեան մատնելու Դաշնակցական կառավարութիւնը եւ աջակցած է «բոլշեւիկեան» Թուրքիոյ յաղթանակն ապահովելուն։ Հայաստանի աշխատաւոր զանգուածները կը յուսային, թէ «Թուրքիոյ եղբայրական աշխատաւոր ժողովուրդը» եւ անոր կառավարութիւնը պատուաւոր եւ եղբայրական հաշտութիւն կը կնքէին Խորհրդային Հայաստանի հետ։

«Թուրքիոյ հետ հաշտութիւն կնքելու ատեն հայ աշխատաւոր ժողովուրդը եւ խորհ. իշխանութիւնը կեցած էին անառարկելի իրողութեան մը առջեւ. — արեւելեան հարցը կը կազմէր համաշխարհային յեղափոխութեան եւ խորհրդ. երկիրներու միջազգային քաղաքականութեան անկիւնաքարը, որոնց կարծիքով Թուրքիան կը հանդիսանար իբրեւ կազմակերպիչ կեդրոն եւ գաղափարական առաջնորդը Արեւելքի ազգային-ազատագրական շարժման եւ այդ իսկ պատճառով աշխարհակալութեան ճակատագիրը «ամբողջովին կախում ունի» Թուրքիոյ Արեւելքի մէջ ունեցած քաղաքական գործունէութենէն։ Այդ պայմաններու մէջ էր, որ Խորհրդ. Հայաստանը հաշտութեան դաշինք կնքեց Թուրքիոյ հետ։ Պատմական ներումով Թուրքիային լիակատար ազատութիւն էր տրուած գծելու Խորհրդ. Հայաստանի սահմանները։ Թուրք դիւանագիտութիւնը կազմած էր հաշտութեան դաշինքի նախագիծը եւ Խորհրդ. Հայաստանին կը մնար ստորագրել կամ մերժել եղբայրական խորհրդ. Հանրապետութիւններու արեւելեան քաղաքականութիւնը, որոնք արեւելեան ազգային-ազատագրական շարժումը կապած էին համաշխարհային յեղափոխութեան հետ, — այսինքն՝ աշխարհակալութեան եւ դրամատիրութեան վրայ պրոլետարիատի տանելիք յաղթանակին հետ։

«Եթէ Խորհրդ. Հայաստանը մերժէր խորհրդ. եղբայրական հանրապետութիւններու առաջարկը, այդ կը նշանակէր խզել քաղաքական-տնտեսական կապերն անոնց հետ եւ անխուսափելիօրէն պատերազմի ելլել Թուրքիոյ դէմ, որ սակայն ի վիճակի չէր մղելու։ Առոր հետ մէկտեղ, առանց դրացի խորհրդ. հանրապետութիւններու տնտեսական-քաղաքական օգնութեան, Հայաստանն ի վիճակի չէր կառուցանելու խորհրդային պետութիւն։

«Պատմութիւնն ինքն արդէն նախորոշած էր Խորհրդ. Հայաստանի կատարելիք ընտրութիւնը։ Խորհրդ. Ազրբէյջանի ու Վրաստանի հետ միասին եւ Խորհրդ. Ռուսաստանի մասնակցութեամբ, Հայաստանը Թուրքիոյ հետ կնքեց հաշտութեան դաշնագիր, որու հետեւանքով Հայաստանը ծառայեց իբրեւ միջոց՝ յանուն համաշխարհային յեղափոխութեան խորհրդային իշխանութեան կողմէ ընդունուած արեւելեան քաղաքականութեան» («ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ», ՀԱՏՈՐ 2րդ, էջ՝ 163—164)։

Ահա թէ ինչ պայմաններու տակ եւ ինչպէս «փրկուեցաւ» հայ ժողովուրդը։

Մենք այս փաստերով պատրաստ ենք ներկայանալ պատմութեան դատաստանին առջեւ։

ԱՇՈՏ - ԱՐՓՈՒՆԻ

ԵՐԵՔ ՇԷՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՄԱՐՈՔ, ԱԼԺԵՐԻԱ ԵՒ ԹՈՒՆՈՒԶ

Վերջերս Մարսէյլի ազգ. վարչութիւնը որոշեց հոգեւոր հովիւ մը ղրկել Մարոք, Ալժերի եւ Թունուզ, հոն հաստատուած հայութեան վիճակով զբաղելու, ազգային մարմիններ ստեղծելու, մարդահամար կատարելու, երեսփոխաններ ընտրել տալու եւ հանգանակութիւն կատարելու համար, ի նպաստ Թեմական դպրոցներու եւ Առաջնորդարանի։

Այս պաշտօնը յանձնուեցաւ Եղիշէ քհյ. Մխիթարեանի։ Վերադարձին, իմ խնդրանքիս վրայ սիրով տուաւ հետեւեալ տեղեկութիւնները «Յառաջ»ի համար. —

Մեր 47 օր տեւող առաքելութեան միջոցին այցելութիւններ տուինք վերոյիշեալ շրջաններու մէջ ապրող մեր հայրենակիցներուն, որոնք 10—15 նոյն իսկ 25 տարիներէ ի վեր դուրս մնացած էին հոգեւոր մխիթարութենէ։

Մեր առաքելութեան առաջին շրջանը եղաւ Մարոք։ Այդ երկրի գլխաւոր ութ քաղաքներուն մէջ իրենց անձնական գրաղումներով ապրող հայրենակիցներու թիւն է 49, հետեւեալ կարգով. —

ՔԱԶԱՊԼԱՆՔԱ. — Կան 23 ընտանիքներ, որոնց 7 ամուրիներ։ Ունին զանազան զբաղումներ եւ առեւտրական գործեր։ Այսպէս, երկու սափրիչ, երկու բժիշկ, մէկ ատամնաբոյժ, մէկ մեքենագէտ, եւ վաճառականներ։ Նաեւ եւրոպական ձեւով գրավաճառատուն մը։ Գնահատութեան արժանի են Յարութիւնեան եղբայրները, բնիկ Քէմախցի, իրենց բարոյական եւ նիւթական լայն աջակցութիւններով։ Յիշենք Գ. Գ. Զաքրեանը, Գէրկամալեանը եւ ուրիշներ, որոնց մէջ զոհաբերութեան ոգին անպակաս է։

Սեպտ. 24ին, ընդհ. ժողով ունեցանք, ուր պաշտօնական թուղթերս ներկայացնելով հաղորդեցի առաքելութեանս նպատակը։ Ուրախութեամբ ըսելու եմ որ պաշտօնս լիուլի գնահատուեցաւ։

Հանգանակութեան մասնակցեցան, — Գ. Գ. Աւետիս Զաքրեան 500 Ֆր., Գրիգոր Յարութիւնեան 300, Տիկ. Յարութիւնեան 100, Գէրկամալի Զարեհ 200, Վահէ Փափազեան 100, Յա[illegible] 10, Ժիրայր Թաղւորեան 100, Հմայեակ Սէֆէրեան 100, Վահրամ Գարաեան 50, Գրիգոր Գրքէշէլեան 100, Արշակ Ցէյիրմէնճեան 150, Գարեգին Սալիպեան 50, Տոքթ. Շահպարոնեան 50, Տիկին Թարթարեան 20, Տոքթ. Թաշեան 20, Տիկին մը 20, Պետրոս Գրքէշէլեան 30, Մարտիկ Շաքարեան 30։ Ընդհանուր գումար 2020 ֆրանք։

ՌԱՊԱԹ. — Մարոքի մայրաքաղաքն է այս, ուր կ'ապրին 9 ընտանիքներ։ Կան վաճառականներ, խանութպաններ, արհեստաւորներ եւն.։ Հոս եւս, Յարութիւնեան եղբայրներու նիւթական եւ բարոյական զոհողութիւնները գնահատելի են։

Հանգանակութեան մասնակցեցան, — Գ. Գ. Մամիկոն Գամպարեան 50, Յովհ. Գազանճեան 50, Տիկ. Ազնիւ Սիւրմէեան 50, Յովակիմ Տէրտէրեան 25, Քերովբէ Յարութիւնեան 300, Տիգրան Յարութիւնեան 200, Սարգիս Շաքարեան 100, Սիւրմէեանի որդի 100, Արմենակ Գօլօեան 75, Տէր եւ Տիկին Սրապեան 100։ Ընդհ. գումար՝ 1050 Ֆրանք։

ՄԱԶԱԿԱՆ. — Չորս ընտանիք եւ մէկ ամուրի։ Բոլորն ալ զոհաբերող անձեր են։ Հոս բնիկ Խարբերդցի Յ. Սարկաւագեան, ունի երկաթի եւ ապակիի մեծ տուն մը։ Հանգանակութեան մասնակցեցան. — Տէր եւ Տիկ. Ղուկասեան 150, Գ. Գ. Ս. Տօնիկեան 100, Յ. Սարկաւագեան 50։ Ընդհանուր գումար՝ 300 Ֆրանք։

ՍԱՖԻ. — Երկու կեսարացի ընտանիքներ կան, որոնք սիրով արձանագրուեցան հանգանակութեան։ Ըսենք նաեւ թէ հոս կը բնակին երկու յոյն ընտանիքներ, որոնք նմանապէս մասնակցեցան։ Այսպէս Գ. Գ. Խաչատուր Զաքրեան 100, Սարգիս Եսայեան 100, Ժօրժ Իլիթօս 50, Միշէլ Եազոր 50 Ֆրանք։ Ընդհ. գումար՝ 300 Ֆր.։

ՄՕԳԱՏՕՐ. — Մէկ ընտանիք կայ Գ. Գէորգ Գարապէլէկեան, որ հանգանակութեան մասնակցեցաւ 100 Ֆրանքով։

ՄԱՐԱՔԷՇ. — Կան չորս ընտանիքներ, որոնց երկուքը Ղարաբաղցիներ, մէկը Իզմիրցի եւ միւսն ալ Բաբերդցի։ Հանգանակութեան մասնակցեցան Գ.Գ. Յովհաննէս Անդրանիկ 20 Ֆր., Լեւոն Քէչիմեան 50, Առաքելով-Մոսկովեան 100 Ֆրանք։ Ընդհ. գումար՝ 170 Ֆրանք։

ՄԵՔՆԷՍ. — Մէկ ընտանիք եւ երկու ամուրիներ։ Մէկ կօշկակար, իսկ երկուքը առեւտրական։ Հանգանակութեան մասնակցեցան Գ. Գ. Սիմոն Գալէնճեան 200, Յակոբ Գօլօեան 250, Յարութիւն Վարդովեան 200, ընդհանուր գումար՝ 650 Ֆրանք։

ՖԷՍ. — Երկու արտաւ ընտանիքներ կան, երկուքն ալ առեւտրականներ։ Հանգանակութեան մասնակցեցան — Գ. Գ. Մկրտիչ Սարգիսեան 100, Յակոբ Գալթայեան 200, ընդհ. գումար՝ 300 Ֆրանք։

Մարոքի ութ գլխաւոր քաղաքներու մէջ ապրող 48 ընտանիքներէն հանգանակուած է ընդամէնը 4890 Ֆրանք։

Հոգեւոր հովիւին առաքելութեան մաս կը կազմէր նաեւ յիշեալ շրջաններու կազմակերպելու հարցը։

Ընդառաջ երթալով իր առաջարկին Մարոքի հայութիւնը ունեցաւ իր օրինաւոր մարմինը՝ «Մարոքահայ համայնք», կեդրոն նշանակելով Քասապլանքան եւ բարոյապէս եւ նիւթապէս կապուելով Մարսէյլի թեմին։

Ընդհ. ժողովէն ընտրուած վարչութեան անդամներն են. — Գ. Գ. Աւետիս Զաքրեան (Ա.) ատենապետ, Զարեհ Գէրկամալի (Բ.) ատենապետ, Գրիգոր Յարութիւնեան գանձապահ, Վահրամ Գարաեան (Ա) ատենադպիր, Պետրոս Գրքէշէլեան (Բ.) ատենադպիր, Վահէ Փափազեան եւ Հմայեակ Սէֆէրեան՝ խորհրդականներ։

Եւ որպէսզի «Մարոքահայ համայնք» ընդհ. Միութիւնը ապացուցանէ թէ իրապէս ամուր հիմերու վրայ դրած է իր առաքելութիւնը, ընտրեց նաեւ իր երեսփոխանը Մարսէյլէն, որ կապ պիտի պահէ Ազգ. Վարչութեան հետ։ Այդ երեսփոխանն է Մեսրոպ քհյ. Աւետեան (Մարսէյլէն)։

ՀՐԱՉԵԱՅ

Յ. Գ. — Ալժերիոյ եւ Թունուզի գաղութներու մասին՝ յաջորդով։

30 ՄԻԼԻՈՆ ԾԱՌ ՊԻՏԻ ՏՆԿԵՆ

Հալէպէն կը հաղորդեն. —

Երկրագործական գրասենեակը վերջերս կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրած էր Հարիմի եւ Ճէպէլ Սէմանի շրջանները ծառազարդելու անհրաժեշտութեան շուրջ։

Այժմ կ'իմանանք թէ յիշեալ գրասենեակի նախագահը ղեկոյց տուած է, որ կ'ըսէ թէ երկրագործական Տեսչութիւնը հիւսիսային Սուրիան ծառազարդելու հսկայ ծրագիր մը մշակած է։ Տարեկան երեք միլիոն ծառ պիտի տնկուի այս շրջանին մէջ եւ այսպէս մինչեւ 10 տարի, ուրեմն երեսուն միլիոն ծառ...

Միւս կողմէ խիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին անտառներու փճացումը խափանելու համար։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

«ՀԱՅԵՐԷՆ ԽՕՍԻՆՔ»

Ուշացայ գրելու այս շարժումի մասին որ շատոնց գոյութիւն ունէր Հալէպի մէջ, բայց վերջերս էր մի[illegible] այն որ ձեւաւորուելով՝ տարածուեցաւ Սուրիոյ եւ Լիբանանի բոլոր անկիւնները, ուր որ Հայ կայ։

Տարիներ առաջ, եւ այսօր ալ [illegible] կատակած, երբ մէկը Հալէպ այցելէ ու նաեւ Պատ. Միութեան «Գրիստոս փոքր» ակումբը, դրան վրայ, շէնքին մէջ հետեւեալ վերտառութիւնը կը կարդայ.

— ՀԱՅԵՐԷՆ ԽՕՍԷ։

— ...?

— Ցէշէ՛ մէկ միլիոնը։

Ահա այս վերտառութիւնն էր որ, բազմահազար օրինակներով, մեծադիր թուղթերու վրայ տպուած, [illegible] փորող Հայուհիի մը նոյնքան ազգային պատկերով ցրուեցաւ պատերուն ձեռքով հայ ժողովուրդին բոլոր խաւերուն մէջ։ Պէյրութի մէջ, նոյն [illegible] մասամբ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի արիներ այցետոմսեր բաշխեցին խանութէ խանութ, տունէ տուն։ Ընթացիկ տարուան սկիզբն, նաեւ ապրիլ 24ին «Երկաթէ պատանի» եւ «Հայ պատանի» ստորագրութեամբ թռուցիկներ բաժնուեցան, պատերազմ յայտարարելով թրքախօսութեան դէմ։

Ի՞նչ կը նշանակէն այս բոլոր ժողովուրդ մըն ենք ցրուած աշխարհի բոլոր ցամաքներուն վրայ, հազար գրկանքներէ ետք, Թուրքին սուրով, Թուրքին լեզուով։ Արդ, այն երբ[illegible] [illegible] բացաւ հայկական մեծ խաչելութեան օրերուն եւ հասակ նետեց այս օտար ափերուն վրայ, մինչ հայրենիք կարօտով խոցուած, պիտի հանդուրժէ՞ր որ Թուրքին պիղծ լեզուն հայ ընտանիքին, հայ դպրոցին, հայ եկեղեցիին նորս գործածուէր։ Զգալով մեր բոլոր տեսակի զրկանքները միայն Ապրիլ 11—24 մը [illegible] չէ՞ր արդարացնելու այս [illegible] մարդկային պոռթկումը։

Եւ հիմա շարժումին աւելի ձեւ պէտք է տրուի, մասնաւորաբար դպրոցներէն եւ եկեղեցիներէն ներս։ Մեր շրջանին մէջ ուսուցիչներ կան որոնք երբ նեղը մնան, դասարանին մէջ իսկ Թուրքերէն կը խօսին։ Եկեղեցիներ, բողոքական ժողովարանը ծանօթ են արդէն իրենց թրքախօսութեամբ։ Պէտք է բոլորն ալ հայերէն քարոզեն, ոչ մէկ նահանջ այս գետնին վրայ։ Ինչո՞ւ հաց ճարելու համար նոյն իսկ վախտունէն ետք կը ջանանք նոր նոր քառեր սորվիլ օտար լեզուէ մը, իսկ երբ խնդիրը մայրենի լեզուին կուգայ, հազար տեսակ պատճառներ կ'որոնանք։

Արդարեւ չունինք իշխանութիւն, չունինք Արամ նահապետ մը որ [illegible] զանոնք կտրէր ամէն անոնց որոնք հայերէն չեն խօսիր։ Սակայն այս [illegible] նշանակեր թէ ձեռնածալ պէտք է նստինք, սպասելով որ իրերը ինքնին բարեկարգուին։ Պէտք է գործի վրայ չենք այն ուժը, որ ունինք։ Խօսք [illegible] Յ. Դաշնակցութեան պատանիներուն եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի արիներուն, մասն[illegible] է։ Անոնց անդամներէն շատեր դպրոցական ըլլալով կրնան մտերմութեան հաստատել թրքախօս ընտանիքներէն եկած տղոց հետ ու միշտ հայերէն խօսելով հայերէն խօսիլ վարժեցնել։ Դիտուած է որ թրքախօս տղայ մը իր հայախօս ընկերոջ հետ հայերէն կը խօսի, իսկ իր թրքախօս ընկերոջ հետ թուրքերէն։ Պատասխանը, երբ իրենց հարցնենք, պիտի ըլլայ տասաւանեն թէ այսպէս վարժուած ենք։ Սակայն բոլորովին ալ այդպէս չէ, այս խնդրին մէջ քիչ մըն ալ [illegible] բարմէ քաշուիլ, ամօթխածութիւն կայ։ Ուրեմն հարկ է զանոնք [illegible] հետ շաղուել եւ շաղուելու վայրն է դպրոցը, իսկ շաղուելու գործողութիւնը կատարողները ուսուցիչները, հայախօս ընտանիքներէն եկող արիներն ու պատանիները։

Դպրոցէն ետք եկեղեցին։ Դժբախտաբար Լիբանանը զուրկ է քիչ թէ շատ հեղինակաւոր կղերականէ մը, որուն ազդեցութիւնը զգալի է եկեղեցիէն ներս, Հայերէն լեզուի համար։

Ժողովուրդը ինքը քանի մը անգամ պոռթկաց։ Օրինակ՝ Էյլէֆիէն որ կ'ապրի աւելի քան 2000 տուն հայութիւն։ Վիճաբանութիւններ, ժողովներ, քուէի հաւաքում, բողոքագիրներ, յարձակումներ եւ այս ամէնը գիւղացի տէրտէրին խօսք հասկնելու ... որ տակաւին պիտի հասկնայ (ականջը խօսի Բաբերդէն կամ Թոքիկոտեն)։

Միայն շարիքը Թուրքերէն քարոզ[illegible]

...ւած մէջ չէ, այլ այս տեղերէններ, ...պաշտպանելով Թուրքերէնի տեսակէտը, մեր եկեղեցիին մէջ բերին Թօր...ը՝ Լուսաւորչական բուն...ներ, պիրատէրներ — վկայ Պէյ...ութ՝ Էշրէֆիէն իսկ Պէյրութէն ...ըստ Լիբանանի քաղաքներէն Զահ...լէն։

Հայերէն կամ Թուրքերէն քարոզելու խնդիրը մեծ իրարանցում յառաջ բերած է նաեւ բողոքական համայնքին մէջ։ Թեր ու դէմ երկար վիճաբանութիւններէ վերջ, այժմ որոշած են մէկ կիրակի հայերէն, միւս կիրակի Թուրքերէն քարոզել եւ այսպէս յաջորդաբար ...

Մեծ եղեռնէն քսան տարի ետք չէր որ պատերազմ պիտի յայտարարուէր Թրքախօսութեան դէմ, այլ շատ աւելի կանուխ պէտք էր սկսիլ, այն ժամանակներուն երբ որբանոց կար ու հազարաւոր որբ-որբուհիներ իրենց պատսպարան գտած էին։ Դժբախտաբար մեր պատուելի ուսուցիչներուն կը պակսէր ջիղ՝ բռնօրէն վար քննելու եւ աշխատանք տանելու այդ ուղղութեամբ

Այնուամենայնիւ պայքարը սկսեր է։ Աւելի լաւ է ուշ քան երբեք. Ուրեմն տանինք զայն իր տրամաբանական վախճանին։ Կը բաւէ ստուերներուն որքան Թուրքերէն սորվեցուցինք, քիչ մըն ալ թող հայերէն թոթովեն։

Եւ շարժումը պէտք չէ սահմանափակուի Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, այլ տարածուելու է, տարածուելու է ամէն ուր որ հայ գաղութ կայ, ամէն ուր որ Հայ մը կայ։ Եթէ կ'ուզենք մեր ինքնութիւնը պահել, պէտք է մեր երեխաներուն հայերէն սորվեցնենք։

Ուրեմն գործի, դուք Դաշնակցութեան պատանիներ եւ դուք Հ. Մ. Ը. Մ.-ի զայլուկ արիներ, նաեւ դուք հայրենասէր երիտասարդներ, բոլորս միասին պայքարինք Թրքախօսութեան դէմ, չթողունք որ աղճատուի եւ ծիւրի մեր թանկագին ժառանգութիւնը՝ մայրենի լեզուն՝ ամենասրբազանը, մայրենիքը։

ՇԱՀՐՈԶ

Ի պատիւ Ֆ. Վէրֆէլի

— ◦ —

Ուր. Ծուրքի Հայ Աւետ. Եկեղեցին ...ոյ 20ին ի պատիւ Ֆրանց Վէրֆէլի ...ն երեկոյթ մը տուաւ։ Երեկոյթը ...ղի ունեցաւ եկեղեցիին մէջ։ Ներկայ եղան Տէր եւ Տիկին Վէրֆէլ եւ ...ուն բազմութիւն մը։

Ներկաները յոտնկայս ծափահարեցին՝ երբ «Մուսա Տաղի» հեղինակը ...ի տեղը գրաւեց։

Վեր. Գեորգեան անգլ. գեղեցիկ ...ով մը պարզեց Վէրֆէլի հանրածանօթ գրքին ոգին։ Ըսաւ որ կը սիրենք Վէրֆէլը, ոչ թէ անոր համար որ ան մեզ սիրեց, այլ որովհետեւ ան սիրեց արդարութիւնը, որովհետեւ մեր ժողովուրդին մէջ տեսաւ ...հերոսական ոգի. մենք կուզանք մեր ...րգանքի դափնին աւելցնելու անոր ...ղթաթիւ դափնիներով պսակուած ճակատին վրայ։

Յուզուած շեշտերով պատասխանեց Ֆրանց Վէրֆէլ եւ ըսաւ որ ինք ...լաւ ուսումնասիրած է Հայոց ...ատմութիւնը եւ պարծանքով գի...ած՝ որ ան հակառակ իր փոքրութեան, ազգերու շարքին մէջ գրաւած է պանծալի տեղ մը։ Մինչ ուրիշ մեծ ազգեր Բաբելացիներ եւն., անհետ կորած են աշխարհի երեսէն, Հայը ոչ միայն պահած է իր գոյութիւնը այլ եւ իբր ազգ ապրած եւ յառաջդիմած է։ Ցետոյ ներբողը հիւսեց այն հերոսական գրուագներուն, զորս հայ ժողովուրդը ցոյց տուաւ մեծ պատերազմի ընթացքին։ Տառապողները միայն, ըսաւ ան, կը հասկնան կեանքը եւ Հայը որ շատ է տառապած, լաւ կը հասկնայ կեանքին իմաստը։ Վէրֆէլ մաղթեց որ հայ ազգը ապրի այստեղ եւ ամէն տեղ։

Ներկաները խանդավառօրէն ծափահարեցին Վէրֆէլի խօսքերը։

Վեր. Գեորգեան յանուն Աւետ. եկեղեցիին Ֆրանց Վէրֆէլին նուիրեց հայ հին գրչագիրներու մէջ տեսնուած զարդանշաններով դրուած մագաղաթ մը, վրան երկաթագիր տառերով գրուած գեղեցիկ ուղերձ մը։

«Պէպօ»ն Պոլսոյ մէջ

— ◦ —

«Պէպօ»ի շարժանկարը Պոլիս փոխադրուած ըլլալով, կը ներկայացուի «Մինէլա Թիւրքի» մէջ, մէկ շաբաթէ ի վեր։ Այս առթիւ Թուրքերէն «Դոուրուն» թերթը հետեւեալ անճոռնի հեգնութիւնները կը սահեցնէ (10 դեկտ.)։—

«Պէպօ» ի՞նչ տեսակ ֆիլմ մըն է։ Մեզի կը թուի թէ շատ շատեր կ'երթան այդ ֆիլմին, առանց այս հարցումը քթքրելու պէտք տեսնելու։ Ինչո՞ւ հարկ չեն տեսներ առաջուընէ երկար բարակ քննելու. —որովհետեւ ֆիլմը հայերէն է։

Հայերէ՛ն ֆիլմ. Աւելի առաջ Իսթանպուլի մէջ հայերէն ֆիլմ չէ ներկայացուած։ Ուրեմն բնականաբար հետաքրքրութիւն կը շարժէ այն պարագան թէ արդեօք ի՞նչպէս կ'ըլլայ հայերէն ֆիլմ մը։ Հայերէն չգիտցողները կը հետաքրքրուին։ Գալով հայերէն գիտցողներուն ... անոնք հայտի. հայտի։

Բայց այս ֆիլմը զուտ հայերէն չէ։ Դէպքը տեղի կ'ունենայ 1870ին. հայ պաղամաճառները ռուսերէն անուններով խնձոր եւ սանձ կը ղոտան, իսկ Կէկէլի տան առջեւ կեցող մարդը՝ պատմի կ'ըսէ հրդեհին համար եւ վրացերէն խօսքեր կ'ընէ։

Դարձեալ, կիներուն տարազները վրացական են, ինչպէս նաեւ պարերը։ Թառ եւ արկանի (որկ) ալ վրացական են եւ ոչ թէ հայկական։

Ֆիլմը ամբողջովին հայերէն չէ, այլ անոր մէջ կան նաեւ վրացական եւ ռուսական ազդեցութիւններ։ Եւ սակայն, ամէնէն շատ խօսուած լեզուն հայերէնն է։ Միայն թէ այդ հայերէնը աչքառու տարբերութիւններ ունի Իսթանպուլի հայերէնէն։ Այնպէս որ Իսթանպուլի մէջ մեծցած Հայ մը չի հասկնար ֆիլմին հայերէն բառերուն շատերը։ Ցետոյ շեշտը խորթ կը հնչէ անոր ականջին։

Ի՞նչպէս է ֆիլմը արուեստի տեսնակէտով։ Այս տեսակէտով մարդս հիացնող գերազանցութիւն մը չունի։ Կարելի չէ պնդել որ այդ ֆիլմը բոլոր արտակարգութիւնները իր մէջ կը կեդրոնացնէ։ Բնականաբար այս խօսքէն այն իմաստը հանելու չէ թէ գէշ է ֆիլմը։ Մեր կարծիքով, անոր ամէնէն նպաստաւոր կողմը այն է որ, կը խնդացնէ, կը զուարճացնէ, խօշ պահեր անցընել կուտայ։ Արեւելեան բաղնիքի տեսարանն ալ բաւական խրախճանքով լեցուն (Եւմպաշըլըք) կարելի է համարել շատերու համար։

Անցեալները «Մարաշի» մէջ տեսանք տեսամարթ կիներու թթթուն ծխել. «Թիւրք» սինէմային մէջ ալ մեր աչքին առջեւ կը բացուին ճերմակ ծծերով կիներու մարմիններուն այն մասերը որոնք կրնան բացուիլ բաղնիքի մէջ։

Արբունքի մօտեցած տղայ մը երբ մարմրուն նայուածքով կը դիտէ կէսէն աւելի մերկ կիները, կին մը օճառի փրփուրով կը գոցէ իր աչքերը. բայց այն բաները զորս տեսնել կը զրկուի այդ խեղճ տղան, հանդիսատեսները կը դիտեն կուշտ ու կուռ։

Վերջացնելէ առաջ, կէտ մը չէ կրնանք։ Մարդ իրաւամբ կը հարցնէ թէ ֆիլմը ունի՞ նաեւ վերջաբան նկատուող մաս մըն ալ. որովհետեւ դէպքը չի վերջանար հոն։ Շատ մը կէտեր, եւ նոյն իսկ գլխաւոր պարագան յայտնի չեն։ Պէպօ բանտին մէջ անհուշ կ'ըսէ թէ վրէժ պիտի լուծէ եւ

Զըլլա՞յ որ ասիկա հարատ վերջաւորութիւն մը նկատելու է արդիական թէքնիքի տեսակէտով։ Եթէ այսպէս է, խնդ՞ձ ճարտարութիւն.

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻ ԳԻՒՂԵՐՈՒ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

— • —

«Ֆրանսայի Ընդհ. Վիճակագրութեան» պատրաստած մէկ աշխատութիւնը հետաքրքրական երեւոյթներ կը պարզէ երկրին տնտեսութեան տեսակէտով։

8 մարտ 1931ին Ֆրանսայի բնակչութեան թիւն էր 41.834.923, ուրեմն 1.091.026 աւելի 7 մարտ 1926ին կատարուած մարդահամարի թիւէն։

Մարդահամարի վիճակագրական քննութիւնը ցոյց կուտայ, որ գիւղերու բնակչութիւնը յարաճուն նուազումի մէջ է, տարիներէ ի վեր, ինչպէս ցոյց կուտայ հետեւեալ ցուցակը.—

Տարի	Ընդհ. բնակչ.	Գիւղ. բնակչ.
1846	35.401.761	26.755.018
1851	35.783.170	26.647.771
1856	36.039.364	26.194.536
1861	37.386.313	26.596.547
1866	38.067.064	26.471.716
1872	36.102.921	24 868.022
1876	36.905.788	24.928.392
1881	37.672.048	24.575.506
1886	38.218.903	24.452.395
1891	38.342.948	24.031.656
1896	38.517.332	23.491.520
1901	38.961.945	23.004.755
1906	39.252.245	22.715.011
1911	39.604.992	22.096.052
1919	37.499.769	20.119.346
1921	39.209.518	21.004.026
1926	40.743.851	20.759.131
1931	41.834.923	20.413.519

Ի՞նչ է պատճառը այս յարաճուն նուազումին։

Ճարտարագործութեան եւ հողագործութեան միջեւ մրցակցութեան մը արդի՞ւնք է այս տագնապը, թէ բնական հետեւանք մարդկային քաղաքակրթութեան կանոնաւոր զարգացման։

Լիմոժի համաժողովին մէջ մասնագիտական քննութիւն մը կատարուեցաւ գիւղերու բնակչութեան նուազումի պատճառներուն մասին, այն աղերսով որ հարցը կը ներկայացնէ հողագործական արդիւնաբերութեան կշռոյթին հետ։

Գիւղերու տարեց բնակիչները յաճախ գլուխ երերցնելով կ'ողբկոչեն այն «բարի ժամանակները», երբ առատ կ'արտադրէր ու կուտար հողը ինչ որ պէտք էր գիւղացիին։ Արդարեւ գիւղացին իր օճախին մէջ նախանձաւոր մշակումի եւ փոխանակութեան կ'ենթարկէր հողագործական արդիւնաբերութիւնը՝ այնքան որքան անհրաժեշտ էր իր առօրեայ պէտքերուն համար։ Գիւղացի կիները հաց կ'եփէին, քթան կը ժանէին, — այսպէս իրենց սնունդն ու հագուստը իրենք կը պատրաստէին։ Այս ձեւով զարգացած էր գիւղական արհեստաւորական կեանք մը։

Մեքենային նուաճումը տակն ու վրայ ըրաւ անտեսական կեանքը։ Բանդեց արհեստաւորական արդիւնաբերութիւնը։ Գիւղը զերի դարձուց քաղաքին։

Ճարտարագործութիւնը տեղական շուկան յաղթանակէվերջ տարածուեցաւ նոյն իսկ համաշխարհային շուկաներուն վրայ։ Գիւղը նահանջեց, պարտուեցաւ եւ ... ձեռքերը ծալեց, որովհետեւ գիւղական արհեստաւորական արդիւնաբերութիւնը չէր կրնար մրցիլ այլ եւս գործարան-քաղաքներու մեքենական արդիւնաբերութեան հետ։

Միւս կողմէ, ճարտարարուեստը բարելաւած էր աշխատաւոր դասակարգին պայմանները,— այլ եւս գիւղացին կը նախընտրէր ցորեն հացը քան թէ գարիէ կամ հաճարէ հացը։ Եւ առա գիւղացին եւս համը կ'առնէր «քաղաքային» կեանքին։

Այսպէս մինչ քաղաքը կը տարածուէր ու կը ծաւալէր, գիւղը կը պարպուէր հոգիգնով։

Այսօր իրողութիւն է որ գիւղացիները չեն սիրեր այլ եւս գիւղը, — նոյն իսկ չկայ գիւղ։ Հիմա կան ագարակներ, ուր հողային աշխատանքի կապուած մարդիկ, զարնան բակերը, ժամանակի մը համար, կը հեռանան քաղաքներէն, կը բանին ու կը զատին, եւ աշնան կը վերադառնան քաղաք։

Այսպէս է որ գիւղերը ոչ միայն կը պարպուին, այլ եւ գիւղական կեանքը յիշատակ մը կը դառնայ հետզհետէ։

Գիւղացիութեան նուազումը, սակայն, կ'ենթադրէ մօտալուտ տագնապ մը, որ այժմէն կը զբաղեցնէ տնտեսագէտները։

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ՆԵՐԳԱՂԹԸ ԵՒ ՄԵՐԸ

— • —

Պաւրէշի «Արազօր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 դեկտեմբեր)։

— «Անոնք որ կը հետեւին Թուրքիոյ ներքին գործերուն՝ չեն կրնար իրենց զարմանքը զսպել այն բոլորին նկատմամբ որ տեղի կ'ունենայ Աթաթիւրքի երկրին մէջ աւա մօտ 15 տարիէ ի վեր։ Ինչ ալ ըլլայ մեր ցեղային զգացումը հանդէպ ժողովուրդի մը՝ որ մեր համրանքը կիսեց ու մեզ ցրիւ տուաւ աշխարհի չորս հովերուն, ինչ ալ ըլլայ մեզմէ ամէն մէկուն սարսափը Թուրք անունէն ու սուգը որ մեր ներսը միշտ կը կոտտայ, չենք կրնար չզարմանալ դէպքերուն վրայ որոնք իրարու կը յաջորդեն երբեմնի սուլթաններու երկրին մէջ, տակաւ աւելի ներարկելով Հիւանդ Մարդուն, եւ ջանալով մարդու կարգ անցընել երէկուան էշակերան։

Գիտենք, մեզմէ շատ շատեր քմծիծաղով կը դիտեն դէպ քայլերը զորս Թուրքը առած կը նետէ աշխարհը զարմացնելով. պնդողներ կան, այո, դեռ մեր մէջ թէ ինչ որ տեղի կ'ունենայ Թուրքիոյ ներս՝ արտաքին ըլլալ պարզ է միայն, ու Թուրքը միշտ նոյն Թուրքն է ներսէն, ֆէս կրէ թէ չկրէ, լատիներէն տառերով գրէ թէ արաբականով։

Գիտենք որ հայ գաղթականը շատ անգամ կը դիտէ գլուխը որ կուզայ տակաւ ճզմել Թուրքիոյ հայ տարրը ճնշելով հայ դպրոցները, ծաղրանկարի վերածելով հայ եկեղեցիները, այսօր Բանկալթիի գերեզմանատունը խլելով մեզմէ, վաղը Սանասարեանը, ու տնեղծելով հայ հաշւապահներու բանակ մը որոնք Համիտին օրով չարագրած իրենց արբանեակութիւնները վերստին սկսած են գիգել։

Ինչ ալ ըլլան այս բոլոր վերապահութիւնները, մարդ պէտք է կոյր եղած ըլլայ չտեսնելու համար, այն բոլոր փորձերը որոնք տեղի կ'ունենան Թուրք ազգ մը ստեղծելու, եւ զայն զարգանելու համար կաւ ու միտանական։ Եթէ շատ մը բարենորոգումներ մակերեսային ալ ըլլան, հիմնական է, լուրջ ու մտածուած՝ ինչ որ տեղի կ'ունենայ երէկուան զօրք ու չփոթ զանգուածէն ստեղծելու համար ցեղ մը։ Աթաթիւրքի օրով է որ Թուրք ազգը կը փորձէ ինքզինքը բանաձեւել, ու ներարկել ինքզինքին ցեղի մը բոլոր առօրոգելիները։ Անոր ժամանին տակ է մանաւանդ որ ընդարձակ այդ հողամասին վրայ՝ ուր երբեմն ժողովուրդները կը վխտային ամէն մէկը իր սեփական ձգտումները արծարծելով, այս պահուս կը ստեղծուի միակ զանգուած մը ցեղային հոգեբանութեամբ, Թուրքիա մը՝ իր հարազատ ժողովուրդով։

Բաւական է մտածել ինչ որ Թուրքերը կ'ընեն իրենց ներգաղթին համար,— Թուրքիոյ հողամասին վրայ ամփոփելու համար օտար երկիրներու մէջ ապրող իրենց արեան եղբայրներ։ Ու ինչ աւելի պերճախօս փաստ քան այն յայտարարութիւնները զորս քանի մը օր առաջ կ'ընէր Շիւքրի Գայա, Թուրքիոյ գործավարը, Էնկիւրիի խորհրդարանին բեմէն՝ բացատրելու համար Թուրքիոյ ներգաղթի քաղաքականութիւնը

«Արտասահմանի մեր ցեղակիցները, կ'ըսէր ան, տեսնելով Թուրքիոյ բարօր վիճակը, կ'ուզեն հոս գալ։ Մեր պարտականութիւնն է՝ դուռները կռնակի վրայ բանալ անոնց առջեւ։ Կարճ ատենէն բոլորը պիտի գան եւ մեզի հետ պիտի ապրին չեն երկրին մէջ, չեն մթնոլորտ մը տակ, եւ անտարակոյս երջանիկ պիտի ըլլան»։

Ու հիմա բաղդատեցէք Թուրքիոյ ներգաղթը հայկականին հետ։ Ձեր աչքերուն առջեւ բերէք զոհաբերութիւնը զոր Թուրքիա կ'ընէ իր սահմաններուն մէջ ամփոփելու համար իր հեռաւոր զաւակները, ու բերէք նաեւ այն դժկամակութիւնը զոր Երեւանը ցոյց կուտայ իր գիրկը բանալու համար օտար ափերու վրայ տուայտող իր զաւակներուն։ Զըսենք թէ հարուստ պետութիւն է Թուրքիա ու կրնայ մէկ գաղթականի համար 20.000 ոսկի ծախսել՝ առանց արտասահմանի Թուրքերէն նպաստ պահանջելու. չըսենք թէ ընդարձակածաւալ երկիր է Թուրքիան, ու կրնայ իր ծոցը դեռ միլիոններ ընդունիլ։ Բաղդատութեան խարույկ կողմն է միայն այդ։ Հարցը կը կայանայ այն արդարութեան մէջ զոր Թուրք վարիչները ցոյց կուտան արտասահմանի Թուրքերը մայր ժողովուրդին ծոցը բերելու համար, եւ այն սակարկութիւններուն, ձգձգումներուն, դժկամութեան մէջ՝ զոր ցոյց կուտայ Երեւանը, առանց յիշելու դեռ մասր ուրկէ պէտք է անցնին հայ հողին վրայ ոտքելու երթալ ուղողները»։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

— • —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կիրակի, 8 դեկտ., քաղաքիս մէջ տեղի ունեցաւ 12.000 բազմութեան ներկայութեամբ գնդախաղի ախոյենական մեծ մրցում մը, Օլէմփիք տը Մարսէյլի եւ Ա. Ս. տը Քան (Olympique de Marseille— A. S. Cannes) միջեւ, երկուքն ալ Ֆրանսայի պատւոյ առաջին դասակարգի լաւագոյն խումբերէն Մրցումէն յաղթական ելաւ Օլէմփիք տը Մարսէյլ (3—0), որուն բերդապահն էր մեր հայրենակից Արմենակ Երեւանեան, որ իր խիզախ եւ ճարպիկ խաղարկութեամբ շատ անգամներ պաշտպանեց իր բերդը, արժանանալով բուռն ծափերու եւ կեցցէներու։

Տեղական բոլոր թերթերը Օլէմփիք տը Մարսէյլի տարած յաղթութեան մեծ մասը կը վերագրեն Երեւանեանին, որ իսկապէս արժանի է բոլոր գնահատութեանց։ Մեր երիտասարդ հայրենակիցը, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի մեր առաջին խումբին բերդապահն էր, որ տարի ու կէս առաջ միացաւ Օլէմփիք տը Մարսէյլի, եւ մինչեւ այսօր կը խաղայ անոր պահեստի եւ զանազան խումբերուն մէջ։ Կիրակի առաջին անգամ ըլլալով հանեցին զինք Օլէմփիքի առաջին խումբին մէջ,եւ լիովին արդարացուց իր վրայ դրուած յոյսերը։

Երեւանեան օժտուած է բերդապահի բոլոր յատկութիւններով։ Հազիւ քսանըմէկ տարեկան, բարձրահասակ, յաղթանդամ, ճկուն, ճարպիկ եւ խելացի խաղացող մըն է։

Ֆ.Երկուշաբթի 9 դեկտ. Օլէմ. տը Մարսէյլ A.C.H.ի դէմ (4—5000 բազմութեան մը ներկայութեան), եւ 7—1ով յաղթեց յիշեալ խումբին։ Հոն ալ Երեւանեան մեծ յաջողութեամբ պաշտպանեց իր բերդը, անգամ մը եւս արժանանալով միահամուռ գնահատանքի։

Երեւանեան բերդապահի պաշտօնով մաս կը կազմէր Հայաստան երթալիք խումբին, որ ճամբայ չելաւ «ծինի պատճառով»։

Վարդան Թիւքէլեան

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ.

Հեղինակութիւն՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

...Կուհնիներուն դուռը մեզի բացաւ ...րուկ կին մը որ գլուխը դրած էր ...իւղացի Ֆրանսուհիներուն յատնաւոր ...րած գլխարկը։ Պ. Փուարօն տունն էր։ Առաջնորդուեցանք հիւրանոցը ու ...ենի մը վայրկեան վերջը ներս եկաւ ...ներէկուան բարեկամս։

— Պարոն բժիշկ... օրիորդ..., ըսաւ ժպտելով։ Ու խոնարհութիւն ըրաւ Ֆլօրային։

— Թերեւս լսեցիք Երէկ գիշերուան ...էպքը, ըսի։

...Լուրջ դէմք մը առաւ։

— Բնականաբար լսեցի, սարսափելի է. ցաւակցութիւններս օրիորդին.. ինչպէս կրնամ օգտակար ըլլալ ձե...

— Օրիորդ Էքրօյտը կ'ուզէ որ դուք...

— ... Ճշմարտութիւնը գտնէք, ընդմիջեց Ֆլօրան։

— Ոհ, բայց ոստիկանութիւնը պիտի գտնէ, այնպէս չէ՞...

— Կրնան սխալ բան մը ընել, ըսաւ աղջիկը. արդէն իսկ սխալ ճամբու վրայ են, կարծեմ... խնդրեմ պարոն Փուարօ, չէ՞ք ուզեր մեզի օգնել... եթէ դրամական վարձա...

— Ոչ, խնդրեմ, օրիորդ, ըսել չեմ ուզեր թէ դրամին կարեւորութիւն տուող մէկը չեմ... դրամի պէտք ունեցած եմ միշտ... ոչ, այդ չէ հարցը ... եթէ այս խնդիրը ձեռքս առնեմ, կէտ մը կայ զոր որոշ կերպով պէտք է հասկնաք — քննութիւնս կը կատարեմ մինչեւ նպատակիս հասնիմ. լաւ շունը հոտէն չի բաժնուիր, մի մոռնաք... յետոյ կրնաք զղջալ որ տեղւոյն ոստիկանութեան չյանձնեցիք խնդիրը... լաւ խորհեցէք...

— Ճշմարտութիւնը կ'ուզեմ, ըսաւ Ֆլօրա, ուղղակի անոր աչքերուն մէջ նայելով

— Ամբո՞ղջ ճշմարտութիւնը...

— Ամբողջ...

— Ուրեմն կ'ընդունիմ, ըսաւ Փուարօ, եւ յոյս ունիմ որ չէք զղջար... հիմա ինծի պատմեցէք տեսնեմ ամբողջ պարագաները...

— Թող բժիշկը պատմէ, յարեց Ֆլօրա, ինձմէ լաւ գիտէ...

Այդ հրաւէրին վրայ, մանրամասնօրէն նկարագրեցի այն դէպքերը որոնց մասին խօսած եմ արդէն։ Փուարօ ուշի ուշով մտիկ ըրաւ, քանի մը հարցումներ ուղղեց, բայց ընդհանրապէս լուռ նստած էր՝ աչքերը ձեղունին տնկած։ Պատմութիւնս բերի մինչեւ այն կէտը ուր ոստիկանապետն ու ես կը մեկնէինք Ֆըրնլի փարքէն՝ նախորդ գիշերը։

— Եւ հիմա խօսեցէք Րէյֆին մասին, ըսաւ Ֆլօրա, երբ նկարագրութիւնս աւարտեցի։

Վարանեցայ, սակայն Ֆլօրայի տիրական նայուածքը ստիպեց զիս որ խօսիմ։

Այդ նիւթն ալ սպառելէս յետոյ Փուարօ հարցուց.

— Երէկ գիշեր, ձեր վերադարձին պանդոկ հանդիպեցաք. ոչ՞, ինչո՞ւ...

Վայրկեան մը սպասեցի՝ բառերս լաւ կշռելու համար։

— Խորհեցայ թէ մէկը իմացնելու էր Րէյֆին՝ իր հօրը սպանութեան լուրը։ Ֆըրնլէն հեռանալէս յետոյ միտքս ինկաւ որ թերեւս ինձմէ եւ Էքրօյտէն զատ ոչ ոք գիտէր թէ տղան գիւղը կ'ապրէր...

— Ուրեմն միայն ատոր համար էր որ պանդոկէն անցաք, այնպէ՞ս է...

— Այո, միայն ատոր համար...

— Երիտասարդին շարժումներուն մասին տեղեկութիւններ առնել չէր ձեր նպատակը, այնպէս չէ՞։

— Ստոյգ տեղեկութի՞ւն...

— Կարծեմ ըսածս շատ լաւ հասկըցաք, բժիշկ, բայց չհասկնալ կը ձեւացնէք... ինծի այնպէս կը թուի թէ ձեզի համար նպաստաւոր պիտի ըլլար եթէ իմանայիք որ երիտասարդը տուն եկած էր երէկ իրիկուն...

— Բնաւ երբեք, ըսի խստութեամբ.

— Օրիորդ Ֆլօրային վստահութիւնը չունիք իմ վրաս, բայց հոգ չէ, շարունակեց գաղտնի ոստիկանը. ուրիշ կէտ մը կայ քննութեան արժանի — Րէյֆ Փէյթընը անհետացած է անսովոր պարագաներու տակ. խնդիրը շատ ծանր է, թէեւ կրնայ ըլլալ որ իր բացակայութեան պատճառը շատ պարզ ըլլայ...

— Ես ալ այնպէս ըսի, պոռաց Ֆլօրան։

Փուարօ այլեւս չերկարեց այդ մասին եւ ուզեց ոստիկանատուն երթալ։ Ցարմար նկատեց որ աղջիկը տուն վերադառնար, իսկ ես իրեն ընկերանայի՝ սպանութեան մասին քննութիւն կատարող պաշտօնեային ներկայացնելու համար զինքը։

Ոստիկանատան առջեւ հանդիպեցանք Տէյվիսին. խոժոռ դէմք մը ունէր ան։ Անոր հետ էին ընդհանուր ոստիկանապետ Մէլրօզը եւ ուրիշ մարդ մը որ առանց դժուարութեան ճանչցայ՝— Ֆլօրայի նկարագրած «գարշելի», «պզտիկ», «բարակ» ոստիկան Րէկլըն էր՝ Քրէնչէսթըրէն։

Մէլրօզը լաւ կը ճանչնամ, ներկայացուցի զինքը Փուարոյին եւ կացութիւնը պարզեցի։ Ցայտնապէս մտահոգ էր ան, իսկ Րէկլըն չափազանց տխուր կ'երեւար։ Բարձրաստիճան պաշտօնատարին յուզումը թեթեւ ժպիտ մը դրած էր Տէյվիսի դէմքին վրայ։

— Եղածը շատ սովորական խնդիր մըն է, ըսաւ Րէկլըն. բնաւ պէտք չկայ որ սկսնակները ոտքով-ձեռքով այս գործին մէջ մտնեն. որ եւ է մէկը կրնար իրականութիւնը կռահել երէկ գիշեր եւ պարապ տեղը այսքան ժամավաճառ եղած չպիտի ըլլայինք։

Րէկլըն վրէժխնդիր նայուածք մը նետեց Տէյվիսին որ երբեք չաղդուեցաւ։

— Անշուշտ Էքրօյտի ընտանիքը պէտք է չարժի այնպէս ինչպէս յարմար կը գտնէ, ըսաւ գնդապետ Մէլրօզ, բայց չենք կրնար թոյլ տալ որ արգելքներ ստեղծուին պաշտօնական հետազօտութեանց առջեւ. ի հարկէ ծանօթ եմ պարոն Փուարոյի համբաւին...

— Դժբախտութիւնը հոն է որ ոստիկանութիւնը ինքզինքին համար ծանուցում չի կրնար ընել, յարեց Րէկլըն։

Այս անգամ Փուարօն էր որ կացութիւնը փրկեց։

— Ճիշդ է որ աշխարհէն քաշուած եմ, ըսաւ ան. երբեք նպատակ չունէի նոր խնդիրով մը զբաղելու։ Ամէնէն աւելի կը սարսափիմ անձնական երեւցումէն... կը խնդրեմ որ, այն պարագային երբ ի վիճակի պիտի ըլլամ որոշ կերպով օժանդակելու հանելուկին լուծման, անունս չհրատարակուի...

(Շար.)

Բանակցութիւններ Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ

Գերլինի անգլիական դեսպանը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Հիթլէրի հետ, սպառազինութեանց սահմանափակման եւ արեւելեան Լոքառնոյի դաշինքի մասին։ Տեսակցութեան ներկայ էր նաեւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը։ Վերջինս կ'ըսէ — պաշտօնական հաղորդագրութիւնը — թէ Հիթլէր պատրաստ է բանակցելու արեւմտեան օդային դաշինքի մը մասին, բայց միշտ կ'ընդդիմանայ արեւելեան բազմակողմանի դաշինքի մը։ Հիմա որ Մեծն Բրիտանիա ինք ալ կը բանայ բանակցութեանց, կը կարծուի թէ նոր ծրագիր մը կը մշակուի։ Ամէնօրեայ է ըսել թէ շատ բան կախում ունի Ֆրանսայի բռնելիք դիրքէն։ Անգլ. կառավարութիւնը իր Ժնեւարկեւոր մասին անգնելութիւններ հաղորդած է Ֆրանսայի։

Այիսատակքի դժուարութիւն Ֆիլիպպի մէջ

Ֆիլիպէի աշխատանքի ընդհանուր խնամ հրահանգ մը ուղարկած է բոլոր աշխատանոցներուն, հրամայելով գործել արձակել, առանց պաշտօնավարի, բոլոր այն բանուորները որոնք պալեստանեցի չեն, եւ կամ, թէեւ պալեստանեցի են, եկած են տարբեր չըլլալով։ Իրբեւ հետեւանք այս կարգին հրահանգին, բոլոր աշխատանոցները վերջ տուած են նաեւ ոչ պալեստանեցի հայ աշխատաւորներու գործին։

ՋԱՐԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԷԱՏՐՈՆ ՊԱՏԵՐՈՒՆ գրեթէ լուռ խնդրագրութիւնը կը շարունակուի։ Շաբաթ օր ալ նամականոց գրութիւններ երկու սարքինները յանձնեցին երկու ծրագիրներ, որոնք պաշտօնագրեան բացուած ատեն։ Սակրեւմտեան մէկուն կողմ միւսներու ընձեռն, երբ կը բանար ...

500 ՄԻԼԻՈՆ ՌՈՒՆՆԻԲՐԵՐ պիտի յանձնէ Անգլիոյ ...

ՄԱՍԱՐԻԻ, Զեկուցումներու հանդիպումները ...

ԺԱՌԱՆԳԱԿԱՆ ՎԷՃԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ կառավարիչ ...

ԱՆՀՆՆ վերջը կու...

ԵՂՋԵՐՈՒՆ ԻՐԵՐԻ ԹԷԳԱՏԻ...

ԵՈՒԳՈՏԻԱ ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏԸ ...

ՆԵՐՄԱՆ ԱՐՓԱՆԱՅԱՄ 170 ...

ԴԱՀԻՃ ՄԸ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ ...

ԿԻՆ ՄԸ ԱՄՈՒՍՆԱՅԱՄ ԷՐ ԻՒՐ ԿԻՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ ...

ՃՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱՆԱԿԻ ...

ԱՀԱՆԻՈՑ ...

ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՕՆԸ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹ. ԱՆ

Տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 22ին կիրակի գիշեր ժամը 9ին

Salle des Ingénieurs Civilsի սրահին մէջ.

... կը խօսին՝

Փրոֆ. ՇԱՐԼ ՏԻԼ ...

Հ. ԳԱԲՐԻԷԼ ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին՝ Օր. ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (երգ), Տիկ. Ա. ՍԱՐԳՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Գ. Ա. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ (ջութակ), Գ. Ա. ԴԱՐԻԵԱՆ (արտասանութիւն) եւ խմբերգ։

Գիները 10 եւ 5 ֆրանք։ Ուսանողներու համար 3 ֆրանք։

Տոմսեր.— ...

13, Rue d'Orcel Paris (18). Tél. Nord 75-69.

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

եւ մասնակցութեամբ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ 20ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Դեկտ. 21 Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին մինչեւ լոյս

«ՓԵՏԻ ԺՈՒՌՆԱԼ»ի սրահին մէջ

21 Rue Cadet, Métro: Cadet.

... BREMOND ...

... Commandant BENOIT d'AZY ...

... Gario Canti ...

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

... ՖԻԼԻՓ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ եւ ԳՈՒՐԳԷՆ ԱՐԵՄԵԶԻ, ... Օր. ԻՐԻՍ ՓԻԼԻՊՈՍԵԱՆԻ ... «ԳԻԼԻԿԻԱ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Շաբաթ, 28 Դեկտեմբեր երեկոյեան ժամը 9ին

Salle Gaveauի սրահին մէջ

45, Rue de la Boëtie. Métro: Miromesnil.

Գին տոմսերու՝ 20—15—10 եւ 7 ֆրանք, Օթեակներ՝ 25 ֆրանք։

... 51 Rue Mr. le Prince. Paris (5).

... 61 Rue Mr. le Prince Paris (5).

... 46 Rue Richer, Paris (9).

... 9 Rue Jouye Rouve. Paris (20).

ՀԱՆԴԷՍ

ՍԵՒՐԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, 22 դեկտեմբեր ժամը 15ին

... 26 rue Troyon.

... Գ. ԱՂԷՄՇԱՀ ...

Մուտք 10 եւ 7 ֆրանք։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԹԱՆՈՂԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓՈՒՆՁԻ Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

21 Դեկտ. Շաբաթ գիշեր, ժամը 8.45էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 6։

Salle LUCIENի սրահին մէջ

13, Rue d'Issy. 13 (Billancourt). Métro: Marcel Sembat.

... Վ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ ...

ԺԱՌԱՆԳՈՐԴԸ (արամ 5 արար, ...

Jazz EPRAD ...

Մուտք 5 եւ 7.60 ֆրանք։ Պարի մրցում։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԵՐ ԵՒ ՄԱՐՈՒԽԱՆ

ԱՄՍԱԳԻՐ Ա. ԹԻՒՐ

... Բաժանորդագրութիւն 30 ֆրանք ...

M. et M. BARSAMIAN. 30, Rue Drouot. Paris (9). Tél. Prov 12-43.

TACVORIAN Vagharchag. 23, Rue Paul Bert. Asnières (Seine). Cte. Ch. postaux. Paris 1647-93

Տէր եւ Տիկին Նշան Տիգինեան, Այրի Տիկին Աննա Գոյումճեան ...

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ՄՆՈՒՇ ՏԻՖԻՋԵԱՆԻ (Ծնեալ Գալստեան) ...

14, Rue de l'Industrie, Paris (13) ... Thiais Parisien ...

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹ

ՆԻՍ, Առաք.—	100։
ՄՈՆԹԷՕՐ, Լար.—	140։
ՓԱՐԻԶ, Լեւոն.—	35։
ՇԱՏ, Աղ.—	25։
ՄՈՒՍՕՓԱՆՏԻ, Թու.—	70։
ԼԸ ՔՐԵՕԶՕ, Ա. Զէք—	35։
ՎԻԼՄՈՒՐԻԼԸ, Գոլ.—	41։
ԹՐԱՆՍ, Օ. Զաւ.—	110։
ԱՐՓՈՍԵԼ, ... —	35։
ԼԱ ՍԷՆ ՍԻՐ ՄԷՐ, Նէվ.—	250։
ԼԱ ՌՕՇԷԼ, Սար.—	70։
ԼԻՈՆ, Գոբ.—	273.80։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տիկին Արք.—	35։
ՍԷՆ ԼՈՒ, Մ.—	377.80։
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Գ. Չաղ.—	100։
ՏԷՕՊԼ, Մ. Ա.—	70։
ՎԻՎԻԷ, Ե. Խաչ.—	50։
ԹՕՍԼ, Մ. Թ.—	90։
Հ. Բ. Ը վէրժեցիներ	20։
ԳՐԵՆՈՒԲԼ, Վ. Քերոբ.—	35։
ԹՕՍԼ, Գոց.—	35։

ԳԱՑԷՔՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi

ԳՆՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe LYON.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ ... 1914ին ... Ruc d'Italie, 48, La Tour du Pin. (Isère) France.

— Կը փնտռեմ ... 1905ին ... 1915ին ... Marchand Pantoufles. Rue d'Italie. La Tour du Pin. Isère. (France)

Կը խնդրուի Արտասահմանի եւ Ֆրանսահայ թերթերէն ...

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clarière 15 - 70
Métro : TOLBIAC

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 18 Décembre 1935

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ՝ 140 ֆրանք, 70 ֆրանք, 35 ֆր. — 250 », 130 ֆրանք — 200 ֆրանք, 100 ֆրանք

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2990

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՃԻՇԴ ԻՆՉՊԷՍ 15 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

Եթովպիոյ գլխուն սարքուած խաղը անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ «Ազգաց Դաշնակցութեան» տենդն է որ կը վարէ բոլոր պետութիւնները, մեծ թէ փոքր.

Անգլիոյ եւ աս հասարակ բոլոր երկիրներու ձախակողմեան եւ աշխատաւորական տարրերը խորապէս ընդվզած են, եւ «ամօթալի գայթակղութիւն» կը կոչեն Փարիզի մէջ մշակուած քանիները։ Լոնտոնի մէջ նոյն իսկ պաշտօնագիր մը մշակեր են, ...

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ո՞ՒՐԿԷ ՊԻՏԻ ԾԱԳԻ ԼՈՅՍԸ, ԱՅՍՕՐ ԼՈՆՏՈՆԷ՞Ն, ՓԱՐԻԶԷ՞Ն, ՀՌՈՄԷՆ ԹԷ ԺԸՆԵՒԷՆ

Բուռն հարցապնդումներ Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԱՒԵԼԻ ԿԱՆՈՒԽ ՍՏԱՑԱԾ ԷՐ ՓԱՐԻԶԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

Ճակատագրական օր մըն է այսօր, չորեքշաբթի

Անգլիական դահլիճը պիտի գումարուի այսօր, քննելու համար Փարիզի ծրագիրը եւ անոր հետ կապուած խնդիրներ։ Վաղն ալ՝ Երեսփ. Ժողովը։

Ֆաշական գերագոյն խորհուրդը բացառիկ նիստ գումարելով այսօր, պիտի լսէ Մուսոլինիի պատասխանը։

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը պիտի գումարուի այսօր, քննելու համար միջնորդ խնդիրները։

...

Գիրը Մուսոլինիի յանձնուած էր դեկտեմբեր 11ին, ժամը 17.30ին, Եթովպիոյ հաղորդուած էր դեկտ. 13ի առտուն, իսկ Ազգերու Դաշնակցութեան՝ նոյն օրուան իրիկունը։ ...

ՕՐԸ ՕՐԻՆ
ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Ամիսներ առաջ, Գալսոյ թաղը մամուլը արեւմեան բաներ գրեց Ֆրանց Վերֆէլի մասին երբ հաստատուեցաւ թէ շարժանկարի պիտի վերածեն անոր հոյակապ գործը. «Մուսա Լեռան քառասուն օրերը»։

Մասնաւորապէս կազմած էր ՄԷթրօ-Կոլտուին ընկերութիւնը։ Կը պահանջէր որ երաժարին այդ գործէն։ Մինչեւ անգամ սպառնալիքներ կը տեղար։

Եւ առտու մը գրեցին թէ Ուոշինկթընի թրքական դեսպանին բողոքներուն վրայ, Մեթրօ-Կոլտուին ընկերութիւնը յանձն առած է չգործադրելու շարժանկարի ծրագիրը։

Այս առթիւ, երեւան եկաւ որ նոյնչափ բանեցուցած է նաեւ ֆրանսական կառավարութիւնը։ Անշուշտ բանիկաւորապաս ...

Դեռ վերջերս, «Ֆիլատելֆիա Իվնինկ Պիւլըթէն» թղթակիցը այս մասին հարցումներ ուղղելով Հօլի ...

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԻՋՈՑԱՒ)

Տիկին Ազնիւ Գիւրքճեան, Օլնէ Սու Պուա	100
Լեւոն Իսպիրեան, Սէքիֆ Ալժերիա)	50
Գումար՝	150
Դեկտ. 15ի գումարը՝	513
Ընդհ. գումար՝	663

... կը բերէ Թուրքիոյ Հայերուն եւ Հրեաներուն՝ «ամերիկեան կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել այս առթ ձեռնարկին վրայ»։

Այս՝ մեր կեանքի շարժանկարին թրքական մասն է։ Իմացէք նաեւ հայկականը։

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ՝ Ֆրանց Վերֆէլի դէմ դատ բացած է պատուելի մասնաւոր Հայ մը, Նոխուտեան, գանգատելով թէ գերման հեղինակը խեղաթիւրած է իր ...

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

15ԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

2.- Ներգաղթ - «Ուրախ կեանք»

Առաջին անգամ ըլլալով, Մոսկուայի պաշտօնաթերթը կը խօսի ներգաղթի մասին: «Իզվեստիա»ի խմբագրականին մէջ կը կարդանք հետեւեալ տողերը —

«Ամբողջ աշխարհի երեսին սփռուած Հայերը, որոնք ճողոպրած իրենց «հայրենիք»էն ու այն դժոխքէն, որ պատրաստած էին անոնց համար «Բաղդադակիր»» գաղթարարները, կը ձգտին դէպի իրենց իսկական հայրենիքը, ուր կը դարբնուի բովանդակ ժողովուրդի համար երջանկութիւն եւ խաղաղ կեանք»:

Իսկ նոյն թերթին մէջ Խ. Հայաստանի նախագահ՝ Ս. Մարտիկեան կը գրէ

— «Այս պատմական օրերուն անհրաժեշտ է մատնանշել նաեւ մէկ ուրիշ հարց, որ միջազգային - քաղաքական կարեւորութիւն ունի: Այդ «հայ գաղթականներու» խնդիրն է Խորհ. Միութեան սահմաններէն դուրս, երկրէ երկիր կը թափառին հարիւր հազարաւոր անօթի ու իրաւազուրկ Հայեր՝ աշխարհակալ պատերազմի զոհերը: Մեծ թափով զարգացող ընկերվարական անտեսութիւնը Հայաստանի կառավարութեան համար հնարաւորութիւններ ստեղծեց նորս առնել այդ անիրաւուածները:

«Դեռ Լոզանի խորհրդաժողովին մէջ, Խորհ. Միութեան ներկայացուցիչը յանուն իր կառավարութեան հանդիսաւոր պատրաստակամութիւն յայտնեց այդ գաղթականները ընդունելու պրոլետարիատի դիկտատուրայի երկիրը: Ու մենք պատրաստ ենք, որ կ'իրագործենք հանդիսաւոր այդ խոստումը»:

Ընթերցողն անշուշտ նկատեց, որ «Իզվեստիա»ի խմբագիրը «ճողոպրած իրենց հայրենիք»էն բառերէն վերջինը՝ «հայրենիք»ը առած է չակերտներու մէջ, իսկ նոյն բառը երկրորդ անգամ կը գործածէ առանց չակերտի՝ «կը ձգտին դէպի իրենց իսկական հայրենիքը»:

Այդ անմեղ չակերտները շատ մեղաւոր եւ հրէշային հոգեբանութիւն մը կը մատնեն: Սփիւռքը հայրենիք չէ ունեցած եւ չունի, թէ անոր նախկին բնակավայրը իրենը չէ եղած և իրաւունք ալ չունի աչքերը հոն յառելու ... Կ'երեւի Գ. Բուխարինի հայկական վիլայէթները կը դիտէ «խորհրդային արեւելեան քաղաքականութեան» անկիւնէն, մոռնալով որ այդ նոյն վիլայէթները Բրեստ - Լիտովսկի մէջ Թուրքին յանձնելու առեն ինքը ողու պէս լացաւ: Եթէ Բրեստ - Լիտովսկի առեն Լէնինը դաւաճանեց, այսօր ալ Բուխարին ինքն իրեն է որ կը դաւաճանէ . .

Երկրորդ, ուշադրութեան արժանի է Մարտիկեանի վերջին յայտարարութիւնը՝ «Եւ մենք պատրաստ ենք, որ կ'իրագործենք հանդիսաւոր այդ խոստումը»:

«Հանդիսաւոր խոստումը» յիշելու ճիշդ առենը գտած են: Լոզանի մէջ Ջիչերին երեք հարիւր հազար գաղթական խորհրդային երկիր փոխադրելու խոստում տուաւ, իսկ Լոզանէն վերջ — տասներկու տարիներու ընթացքին — «պատուաւոր» կերպով Հայաստան փոխադրուեցան ընդամէնը ... երեսուն հազար: Տասն անգամ աւելի պակաս. Եթէ ներգաղթը նոյն թափով շարունակուի (տարեկան 2500), դեռ պէտք է սպասել 108 տարի, որպէսզի Ջիչերինի «հանդիսաւոր» խոստացած 300.000ը ներգաղթէն խորհրդային աշխարհ: Ինչ կը վերաբերի Խ. Հայաստանի կառավարութեան ներգաղթը «պատուով իրագործելու», կը բաւէ ծանօթանալ միայն ներգաղթի լիազօր Դանուշ Շահվերտեանի գործունէութեան, որպէսզի պատուով բառը խապա ջնջուի համայնավարներու բառարանէն:

«Յառաջ» շարք մը խմբագրականներով տուաւ Շահվերտեանի գործունէութեան բուն պատկերը: Հարկ չկայ երկար կանգ առնել: Միայն կ'ուզեմ յիշել պարագայ մը, որպէսզի պարզ ըլլայ թէ ինչպէս «դէպի իրենց իսկական հայրենիքը» ձգտող ամբողջ աշխարհի երեսին սփռուած Հայերու ներգաղթի խնդիրը դարձուցած են պայքարի զէնք.

Անոնք որ մօտէն ծանօթ են Ջեկայի գործելակերպին, գիտեն թէ այդ հաստատութիւնը կը գործադրէ փոխադարձ եւ ընդհանուր պատասխանատուութեան ձեւը: Ոչ միայն պատասխանատու կը նկատուէր բուն յանցաւորը, այլ եւ անոր ծնողքը, ազգականներն ու բարեկամները եւ ընկերները: Ջեկայի տարածած սարսափի բուն պատճառն է այդ:

Շահվերտեան իւրացուցած է ճիշդ այդ ձեւը: Ներգաղթողներ կ'արձանագրէ Հայր. Միութիւններէ, սակայն ներգաղթի թոյլտուութիւն պիտի տրուի այն անդամներուն, որոնց միութիւնը ճշդած է իր դիրքը եւ գրական վերաբերում ունի հանդէպ խորհրդային վարչաձեւի: Ուրիշ խօսքով, եթէ որ եւ է Հայր. Միութիւն կ'ուզէ, որ իր անդամները Հայաստան երթան, պարտաւոր է Վէրայինաց դառնալ ու իր բոլոր կապերը խզել բուն Հայր. Միութեան հետ:

Մէկ պատասխան ունինք.

— Թող ձեզի ըլլան հայրենակցական եւ բոլոր միւս միութիւնները, միայն թէ ամէնքը Հայաստան տարէք:

Իսկ թէ խորհրդային կառավարութիւնը որքան «պատուով» կ'իրագործէ ներգաղթը, փորձենք պատասխանել իրենց իսկ բերնով:

1928 յուլիսին Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ Հայաստանի Կեդր. Գործ. Կոմիտէի երրորդ նստաշրջանը: Այն առենուան հողային գործավար Արամայիս Երզնկեանը իր կարդացած զեկուցման մէջ կը յայտնէր թէ արդէն Հայաստան են վերադարձած ութսուն հազար թուրք գաղթականներ, որոնց համար կառավարութիւնը «արտօնեալ պայմաններ է ստեղծած» Եթէ հայ գիւղացին մարդ գլուխ կը ստանար երեք քառորդէն մէկ քառորդ դեսեատին հող, թուրք գաղթականներն ու ռուս մալականները կը ստանային երկուքուկէս դեսեատին լաւագոյն հողեր:

— «Մենք այդպէս ենք վարուել, կ'ըսէ Երզնկեանը, որպէսզի հնարաւորութիւն ունենանք կարճ ժամանակում վերացնելու ազգային այն անտագոնիզմը որ առկայ է մեր երկրի թուրք, հայ եւ ռուս ազգութիւնների միջեւ: Որքան էլ որ կ'ուզեն թող կրկնեն Դաշնակները, մենք շարունակելու ենք այդ քաղաքականութիւնը»: («Խ. Հ.», 1928 թ. թիւ 157):

Թշուառ տիրացու, մօտէն իսկ չէր անցներ թէ եօթը տարի վերջը՝ 1935-ին ինքը Երզնկեանը պիտի ամբաստանուէր իբր մեղսակից «Դաշնակցական կուսակցի» եւ քուրջի պէս մէկ կողմ պիտի նետուի: Այդքան անողոք է իրերու երկաթեայ տրամաբանութիւնը: Դեռ չենք գիտեր, թէ Երզնկեանը այսօր մեղադրողները վաղը իրենք ալ չե՞ն մեղադրուիր այդպիսի կուսակցներու համար...

Ուրեմն խորհրդային տիրակալութեան առաջին վեց տարիներու ընթացքին Հայաստան են վերադարձած «արտօնեալ պայմաններով» 80.000 թուրք գաղթականներ: Իսկ 15 տարիներու ընթացքին երեք հարիւր հազարի դիմաց ներգաղթած են ընդամէնը 30.000 հազար Հայեր: Դեռ աւելցնենք որ 300.000ի բուն հայրենիքն ալ չակերտներու մէջ կ'առնուի: Ահա ինչ որ կը կոչուի «պատուով իրագործել հանդիսաւոր խոստումը»:

X

«Ապրելն աւելի ուրախ է դարձեր»...

Ստալինի նոր նշանախօսքն է, առանց որու չի գրուիր ոչ մէկ յօդուած եւ չարտասանուիր որ եւ է ճառ:

Ցանուած Կեդր. Կոմիտէի եւ Մոսկուայի կառավարութեան 15րդ տարեդարձին առթիւ Երեւան հասած ճառերն առանցքը կը կազմէ «ուրախ ապրելու» հրահանգը, Կալինինի բերնով.

— «Իսկ ապրելն աւելի ուրախ է դարձել, որովհետեւ մարդիկ աւելի ապահով կեանք ունին: Բնական է, որ եղածը դեռ լրիւ նիւթական ապահովութիւն չի նշանակեր: Բաւական է ճամբորդել Հայաստանի մէջ, որպէսզի աչքի զարնէ լաւ ճանապարհներու բացակայութիւնը, տուներու անբաւականութիւնը, տուներ որոնց ճարտարապետական ձեւաւորումը դեռ վաղուան խնդիր է»: («Պրաւդա» թիւ. 2):

Որպէսզի մարդիկ երջանիկ ըլլան, պէտք է հետեւիլ ստախանովեան շարժման (մեքենաներու առաւելագոյն օգտագործում, արտադրութեան յաւելում եւ որակի բարելաւում): Իսկ որպէսզի Հայաստանի ժողովուրդը երջանիկ դառնայ, պէտք է՝

«Վեց անգամ աւելի լաւ հագուիլ,
Վեց անգամ աւելի հարուստ ըլլալ,
Վեց անգամ աւելի քաղաքակիրթ,
«Երեւանը՝ վեց անգամ աւելի բարեկէն,
Կոլխոզականներու տուները՝ վեց անգամ աւելի լաւ ըլլան» ...

Կալինին մոռցեր է յիշատակել վեց վիլայէթները եւ Սփիւռքի վեց անգամ հարիւր հազար Հայերու վերադարձը դէպի «հայրենիք» ... . ..

Եթէ երջանիկ ըլլալու համար պէտք է վեց անգամ աւելին ունենալ, հապա ո՞ւր մնաց Ստալինի շնորհած «ուրախ կեանքը »...

ԱՇՈՏ - ԱՄՍՐՈՒՆԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԾՈՎԱՓԻ ԵՐԳԵՐ

Աշնան մռայլ առաւօտ մըն է, երկնակամարին վրայ կը փայլի գեղադէմ դաղջ արեւը, ցիրուցան ամպեր իրենց ապուշ նայուածքով կարծես կը մեռցնեն ծովափ երթալու ցանկութիւնս: Ու ես քաղաքի ժխորէն հեռանալու տենդէն բռնուած՝ յոգնած ու տժգոյն մարմինս ծովափ պտտցնելու կը տանիմ այսօր, այս դաղջ արեւին նազելի ճառագայթներուն ներքեւ տաքնալու եւ բնութեան ազատ ծոցին մէջ ազատ շնչելու: Ի՞նչ աւելի նուիրական, հիւանդկախի մը համար քան բնութեան ազատ շունչը

Այո, հաճելի է երբեմն առանձնանալ ու յանձնուիլ բնութեան սքանչելիքներուն եւ ուսումնասիրել երազային այդ աշխարհը: Կը ցատկեմ հանրակառքի մը մէջ ուր արդէն ճամբորդներ իրար հրմշտկելով նստելու կողմը նստարան ունենալու կ'աշխատին: Արդէն անունը վրան է, հանրակառք: կը լսես ամէն տեսակ խօսք այժմէական խնդիրներու շուրջ

Փողոցներուն մէջ ծովածաւալ բազմութիւն, անդադար երթեւեկ, ահա քաղաքի կեանքը իր ժխորով անտանելի:

Հանրակառքը կը յառաջանայ դէպի ծովափ, օձապտոյտ ճամբաներ կը կծկուին շարունակ, քիչ յետոյ ես կ'իջնեմ ու կը մագլցիմ լեռնակողէն ապառած քարերու հասնելու համար, որովհետեւ հոն կ'ուզեմ անցնել այսօր, իբրեւ ճգնաւոր ու բնապաշտ:

Քաղաքէն դուրս, նոր աշխարհ մը կը բացուի առջեւս: Բնութեան նազանքները հոս չեն արուեստականանար: Շուրջս կը տիրէ կատարեալ լռութիւն, աշնան ցուրտ հովերէն տերեւազուրկ՝ քանի մը ծառեր իրենց ողբը կուլան, իսկ քանի մը թռչուններ օդին մէջէն կ'անցնին սլանալով ամբարտաւան ամպերը: Հոգեկան ուրախութիւն մը կը զգամ ի տես այս բոլորին:

Կը նստիմ ժայռի մը կտորին, միս մինակ եմ ես ինծի հետ, քովս կայ կիրակի օրուան «Յառաջ»ը, որուն մէջ Փ. Սանասար, Թոլսթոյի մահուան 25ամեակին առթիւ գրած է գրութիւն մը: Կը կարդամ զայն հետաքրքրութեամբ, ու կը վերլուծեմ իմ հասկցած եղանակով: Թոլսթոյ ռուս գրականութեան մեծ աստղը եւ բարոյագիտական փիլիսոփայութեան հռչակաւոր անձը:

Բացի «Յառաջ»էն քովս ունիմ գիրք մը, գրական ուսումնասիրութիւն, Դանիէլ Վարուժանի կեանքն ու գործը, հեղինակ՝ Լեւոն Խաչանեան:

Գրքոյկ մըն է, բաղկացած 93 էջերէ, ան կը բացուի սուգ ողբանուագ երկտողով մը հայ գրականութեան թուխ Արամազդ Ա. Ահարոնեանէն, եւ որքա՜ն արտասուշ,— Հայ մայրերը ծնա՛ծ, ծնա՛ծ, ծնելէն իրենց արգանդը մաշեցաւ, բայց մայրական գիրկերը դարձեալ դատարկ մնացին...

Կը կարդամ այս պատուական գրքոյկը առանձնութեանս մէջ, տխրութիւն մը կը պատէ հոգիս, կ'ընկճուիմ ու կը հալիմ ... Կը մտաբերեմ սեւ թուականը ու անոր պատճառած աննկարագրելի արհաւիրքները: Վերը երկինքը լուռ է, զիս կը դիտէ ու ես բոլորովին անտարբեր՝ մտքիս հետ հալածուելու եզր մը կը գտնեմ: Ու ահա հայ բանաստեղծութեան համբաւաւոր զմայլեցուցիչը՝ Դանիէլ Վարուժանի գիրքն ու շունչը կը սկսին պարզել տաղաչափ երկինք մը: Կը խանդավառուիմ ու կը տեսնեմ որ անոր բնապաշտական եւ իմաստասիրական բովանդակութիւնը երկնային ազատագրու շունչով ու վազքով կը ծաղկեցնէ թափառական ժողովուրդի գրական հարստութիւնը:

Սակայն դժբախտ ժողովուրդի դժբախտ ծնունդ, դուն ո՜վ Դանիէլ Վարուժան, դեռ փառքիդ պանծացման ներդաշնակ արարողութիւնը խորհուրդներու մեհեան ականջներուդ չհասած, դուն ինկար բորենիներու չարագործ թակարդին մէջ, բայց քու արուեստդ պիտի մնայ տառապակոծ ժողովուրդիդ հոգւոյն խորը իբրեւ նշխար հաւատամքի: Այժմ թող ներուի ինծ որ կը յանդգնիմ իմ մեղկ գրչով քու փառապսակ անունդ հոլովել: Դուն ալ ներէ ինձ, մեծ վարպետ:

Ջեռքերուս մէջ առնելով խորհուրդներու տապանին մէջ ուռած գրքոյկս, կը խորհրդածեմ անդորրութեան մէջ, յուզումներու մրրիկ մը կ'ալեկոծէ ներաշխարհս, կամքս չեմ կրնար բռնանալ, օ՜, ի զուր է կամքի ասպետականութեան առջեւ ծառանալ կ'ըսեն եւ սակայն այսօր ես կը տեսնեմ որ սա տժգոյն մարմինս սէգ ժայռի մը կատարին թառեցնող հոգիս կը մխայ, արիւն կուլայ ինքնաբերաբար, առանց կամքիս զսպանակին թելին դպչելու: Կը նայիմ խորախորհուրդ սաւանին ու կուլամ. աչքերս կը թրջին. Հոգիս կը հագնի իր սեւ շապիկը սեւ օրերէն անմոռանալի յիշատակ մնացած: Կը հնազանդիմ հոգեկան տակնուվրայութեան այս պահին, շուրջս դիտելու փափաք մը կը փրթի ներսէս: Քիչ մը անդին զոյգ մը՝ սիրոյ կրակէն բռնուած հոգիներ, այս առանձնութեան մէջ քաշուելով իրենց սիրոյ փիլիսոփայութեան խունկին անուշաբոյր ծուխը ծծելով կ'արբենան, կ'երգեն մեղմիկ ու տաքուկ, ականջալուր կ'ըլլամ այդ տեսարանի սիրերգութեան ու միւս կողմէն աչքերս կը յառեմ վարը լայնանիստ Միջերկրականին որ կը պառկի հանգիստ ու անվրդով եթերային կապոյտութեան ներքեւ:

Ու ի՜նչ հրաշագեղ տեսարան, ծովը հանդարտ է, փոքրիկ ալիքներ երբեմն անոր խաղաղ քունը կը վրդովեն, եւ կարծես մեծ մեռել մը կապոյտ սաւանի մէջ փաթթուած՝ կը ննջէ յաւիտենական քունը: Նայէ հսկայ տարածութեան որքան որ կրնաս, երբեմն ալիքներու բանաստեղծական շարժումները եւ անոնց ծփելն ու չքանալը հրապուրիչ կը դառնան մտքի եւ զգացողութեան համար:

Ու զմայլանքի հրաշագեղ պահեր կը սկսին կաթկթիլ, հետզհետէ երեւոյթ, կերպարանք առնելով, ո՜րքան գոհ եմ: Կանանչուկ բլուրին վրայ նիհարակազմ ծառ մը կը տեսնեմ նստած տեղս: Միս մինակ իր մերկութիւնը կուլայ բնութեան տարերքին յանձնելով ողբը: Այսօր ես ալ շատ շատ արտասուեցի, դու ո՜վ մինակութեան մէջ մխացող ծառ, ես ալ քեզի նման եւ թերեւս քեզմէ աւելի ողբ ունիմ:

Եթերային կապոյտը սկսաւ մթննալ, վերջալոյսի ճղճիմ ճառագայթները ծովուն վրայ փայլատակելէ վերջ բարձրացան դէպի մարամուտ ու այն առեն ես իմ ողբանուագ ծովափի երգս իբրեւ խունկ յանձնեցի մարամուտ վազող արեգակի գաղջ շողերուն, որ տանին բանաստեղծ, գրագէտ, հերոս նահատակներուն: Ձերդ համբե՜ր անոնց վեհ ճակատին:

Ծովափի ողբս յանձնեցի արեւին հետ ու հեռացայ:

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԶԱՓԱՅԵՒ

Շարժանկարի աշխարհին մէջ, եւրոպական եւ ամերիկեան շարժանկարներու կողքին, կարեւոր տեղ մը սկսաւ գրաւել ռուսական բաժինը:

Այս տարուան շրջանին, յաջող ժապաւէններու կարգին կ'արժէ յաւել «Ս. Փեթերպուրկի գիշերները», Դոստոյեւսքիի երկու վէպերէն առնուած՝ «Զուարթ տղաքը», «Նոր Կիւլիվէրը» եւ վերջին արտադրութիւնը «Զափայեւ» որ շարժանկարի առաջին մրցանակը շահած է Մոսկուայի մէջ Ըստ հրատարակիչներուն մէկ միլիոն օրինակ ծախուած է Ռուսիոյ մէջ այս գիրքէն, զոր գրի առած է ականատես մը՝ Ֆուրմանով: Նիւթը առնուած է Ճերմակ եւ Կարմիր բանակներու ընդհարումներուն ժամանակ Վասիլի Զափայեւի հերոսական կեանքէն, որ կը յիշեցնէ «Փանչօ Վիլլա»ն:

Զափայեւ անկանոն զինուորներու գլուխն անցած, ահ ու սարսափ կ'ազդէ ճերմակ բանակի շրջանակներու մէջ: Այդ ժամանակ կուսակցութեան կողմէ ղրկուած լիազօր մը, հրամանատար կամաւոր բանակի մը, յարաբերութեան մէջ կը մտնէ Զափայեւի հետ. Այս վերջինը կը խրտչի այդ մարդէն, որ անգամ մը այնքան առաջ երթալով ձերբակալել ուզած էր իր փոխանորդը: Ո՞վ էր այդ մարդը որ կը յանդգնէր այդպէս վարուիլ իր մարդոց հետ:

Ինքնագլուխ Զափայեւ անգամ մը գայրացած ուզած էր տեղն ու տեղը սպաննել այդ Ֆուրմանովը: Սակայն հետզհետէ սկսած էր համակրանք ցոյց տալ այդ մարդուն հանդէպ եւ անոր դրդումովն իսկ գիւղացիները հրապարակային ժողովի հրաւիրելով բացատրած էր իր նպատակները, թէ այլ եւս իր զինուորները պիտի գնդակահարուին եթէ որ եւ է ժամանակ գողութիւն կատարեն կամ խժդժութիւն ցոյց տան գիւղացիներու հանդէպ:

Ժողովէն յետոյ երբ գիւղացիներէն մէկը իրեն հարց կուտայ թէ ի՞նչ է, «համայնավա՞ր թէ բոլշեւիկ», Զափայեւ ընկրկած այդ հարցումէն, «միջազգայնական» մըն եմ ըսելով կը հեռանայ:

Զափայեւ հետզհետէ սկսած էր գիտակցութեան գալ եւ իր վերաբերմունքը զինուորներուն հանդէպ ամբողջովին փոխած էր: Առաջ ամէն անգամ աղքատ գիւղացիները կուսային դարմանքով յայտնելու.

— «Ճերմակներն ալ կը կողոպտեն, կարմիրներն ալ, ի՞նչ է ասոնց տարբերութիւնը, մենք ալ չուտած՝ չենք գիտեր որու պաշտպանենք»:

Ցանդուգն եւ ռազմիկ Զափայեւի համակրութեան շրջանը երկար չի տեւած: Ֆուրմանով կուսակցա-

ԻԶԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ (6)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Այո, չափազանց մեծ յիմարութիւն էր թողուլ Ճէպէլ Մուսայի նման ամուր ու անառիկ լեռն ու ցնցութեան կռուան ծովափունքը, ու երթալ դէպի անծանօթ անապատներ:

Իրերու այս վիճակին մէջ՝ յուլիս 30ին, ուրբաթ օրը, Սուէտիան ալ տեղահանութեան պաշտօնական հրահանգը կը ստանայ: Քանի մը ժանտարմներ, մէկ մէկ գիւղի յատուկ պաշտօնագրերով, կուգային հայ գիւղերը: Այդ պաշտօնագրերը կնքուած ու ստորագրուած էին Անտիոքի գայմագամին կողմէ՝ ուղղուած Սուէտիոյ [illegible]

Այդ պաշտօնագրերու պարունակութիւնը հետեւեալն էր.

— [illegible] լու կառավարութեան ցոյց տուած վայրը: Կառավարութիւնը հարկ եղած դիւրութիւնները պիտի ընծայէ գաղթողներուն: Մասնաւոր յանձնախումբ մը կազմուած է գայմագամութեան կողմէ՝ գաղթականական գործերը կանոնաւորելու, կարգադրելու եւ ժողովուրդին անդորրութեան համար պատրաստութիւններ տեսնելու. Ժանտարմները պիտի ընկերանան ժողովուրդին, որպէսզի պաշտպանեն զանոնք թշնամիի յարձակումներուն դէմ: Կառավարութեան դէմ անսաստողները՝ [illegible]

Այդ կարգադրութիւնը յատկապէս եղած էր անոր համար, որ երբ Դաշնակից միացեալ ուժերը, որ եւ է նաւահանգիստ ցամաք ելլեն, Հայերը չկարենան յարաբերութիւն մշակել իրենց հետ եւ զինուորական պարտաւորութեան մը պարագային՝ ընդհանուր ապստամբութիւն մը յառաջ բերելով թիկունքը ներսէն չքանդեն:

Տեղական կառավարութիւնը, միեւնոյն առեն, կը խոստանար նաեւ, հայրենիք թողուած գոյքերը ծախել ու դրամը անմիջապէս փութացնել գաղթողին իր նոր բնակավայրը: Իսկ անշարժ կալուածներու փոխարէն, նոր հողեր տալ կը խոստանար:

Այս եւ նման կարգ մը նենգ յերիւրանքներով եւ հազար ու մէկ սադրանքներով՝ կ'ուզէին Սուէտիոյ [illegible]

Սուէտահայը արդէն, 1908էն ի վեր, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը Սուէտիոյ մէջ կեանքի կոչուելէ ասդին, Դաշնակցական գործիչ եւ Սուէտիոյ հիմնադիր կազմակերպիչ՝ [illegible] յեղափոխական յարատեւ քարոզչութեամբ սկսած էր լրջօրէն մտածել ինքնապաշտպանութեան միջոցներու վրայ, որոնցմով օր մը պիտի փրկուէր շնորհիւ Դաշնակցութեան հայթայթած զէնքերուն, այդ [illegible] օրհնեալ գործիքներուն:

Վերջալոյսը սկսած էր շառագունել: Ու այդ խորհրդաւոր բոպէին Սուէտիան կամաց կամաց կ'ամայանար: Արտասովոր ու եղանակ տրամ մը տեղի կ'ունենար Ճէպէլ - Մուսայի կողերուն վրայ, երկնքի աղջամուղջին մէջ: Օրուան կարգախօսն էր [illegible]

Ճէպէլ Մուսան, իր հայրական հոգածու բազուկները լայնօրէն բացած ծոցին մէջ կ'ընդունէր իր ըմբոստ, անվեհեր ու վրէժխնդիր կորիւնները: Երբեմն իր բախտին թողուած Ճէպէլ Մուսան, այդ օրը կը հրճուէր ու կը ցնծար, ի տես իր հարազատ զաւակներու հերոսական ճիգերուն ու պատուաւոր մահով մը իյնալու պատրաստակամութեան:

Խօդրպէկ - Օլուգի, Խտր - պէյլի ու Վագըֆի բնակչութեանց մեծամասնութիւնը արդէն իրենց ուտելիքն ու գոյքերը փոխադրած էին Թաթար Ալանկ դաշտը: Ամէն ոք, իր մարմնէն աւելի ծանր բեռան մը տակ, տքալով ու հեւալով, արիւն քրտինքի մէջ թաթխուած, կը կատարէր իր մրջնային աշխատանքը, անդադրում: [illegible]

Գիշերները ալ հանգիստ չէր. Ստիպուած էինք գիշեր ցորեկ փոխադրութեան գործով զբաղիլ, որովհետեւ կրնար ըլլալ որ թշնամին յանկարծ պաշարէր մեզ ու [illegible] մեր դէպի լեռ յառաջխաղացքը:

Ինքնապաշտպանութեան ժողովներ կազմած էինք:

Ամէն ժողով բաղկացած էր [illegible] անդամներէ, որոնց մէջ [illegible] ներկայացուցիչը: Ուրեմն զինուորական եւ կազմակերպական գործերը կարգաւորուած էին:

Մինչեւ այդ ժամանակ, երբ գրեթէ ամէն բան վերջացած էր [illegible]

(Շար.)

Յ. Գ. ՓՈՒՐՆԱՃԵԱՆ

Ի [illegible] ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Իբրեւ պատասխան [illegible] հարցումին, թէ մեր հին [illegible] ու նոր լեզուին էական տարբերութիւնը ի՞նչ բանի մէջ կը [illegible], հարեւանցի կրնանք ըսել, [illegible] նախ՝ կարծուածին չափ մեծ չէ տարբերութիւնը։ Ցամենայն դէպս, [illegible] միջեւ անդունդ չկայ, ինչ[illegible] գրաբարին եւ գծուեքին մի[illegible] Հայր Աբրահամին բամբին պէս՝ [illegible] Աղքատ Ղազարոսը մէկ միւսին [illegible] անցնիլ կը փափաքէր։

[illegible]

քեր ուսանողին համար կը մնայ սերտել ուսումնասիրել բառերուն հոլովումներն ու բայերուն խոնարհումները։ Առանց մասին ընդհանուր գաղափար մը կազմելէ վերջ՝ դժուարին համարուած հին գրական նախադասութիւններ կարելի է հասկնալ։

Ուրեմն գլխաւոր տարբերութիւնը կը տարածուի հոլովումներուն եւ խոնարհումներուն վրայ։ Ահա միջոց պահելիք առաջին կէտը։ — Ուրիշ կարեւոր տարբերութիւն մը կը վե[illegible] բառերի նախդիրներուն եւ նախադասութիւններուն, առանց առած հոլովներուն համեմատ։ — Առանձին անծանօթ բառերը գործածութիւնը երկու լեզուներուն համար ո եւ է տարբերութիւն չի նշանակեր, քանի որ նոր լեզուին մէջ ալ յաճախ կը հանդիպինք, մեզի անծանօթ բառերու եւ հարցնելով կամ բառարան նայելով կը հասկնանք, չէ՞։ [illegible]

[illegible]

Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

[illegible]

Ցաջորդով խօսք կը քաշեմ։

ՏԱՐԱՁ

Թուրքիոյ նոր մէկ փորձը

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌ»Ի ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻՆ ԴԷՄ

«Հռոմհուրիէթ»ի խմբագրապետ Եունուս Նատի կը գրէ հետեւեալ խօ[illegible] տակ.— «Հակաթուրք շարժանկարը պատրաստուելու կը յամառի՞»։

— «Ֆրանց Վերֆէլ անունով Եահուտի գրող մը կայ, որ իրեն առաս[illegible]

[illegible]

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԱԳՈՅՆԻ ԾԱԼՔԵՐՈՒՆ ՏԱԿ

Սելանիկի Հորիզոն խմբագրականը այս խորագիրով խմբագրականի մը մէջ (6 դեկտ.)։

— «Տաք ու հոգեյոյզ շունչ մը կար այն գեղեցիկ կոչին մէջ, զոր Հ. Մ. Ը. Մ.ի Կուլկարիոյ Շրջ. Վարչութիւնը գրկած էր մեզի, հրատարակութեան համար։ Ընդառաջ գացինք սիրով եւ մեր երէկուան թիւով լոյս ընծայեցինք զայն։ Անշուշտ մեր ընթերցողները կարդացին։ Ու կարդացին մանաւանդ Հ. Մ. Ը. Մ.ականները։ Բայց ապահովաբար կարդացին այնպէս, ինչպէս կը կարդան որ եւ է գրութիւն, որ եւ է լուր։ Կարդացին ու անցան։ Կարդացին ու գարծուցին թերթին միւս երեսը։ Մինչդեռ պէտք [illegible] մեր ընթերցողներուն եւ մանաւանդ հայ երիտասարդներուն ու Հ. Մ. Ը. Մ.ականներուն կարդալ զայն անգամ մըն ալ, կարդալ երեք անգամ, հինգ անգամ, տասն անգամ։ Ու կարդալ՝ վերլուծելով, իմաստը վերծանելով, տող առ տող քակելով եւ մարսելով, լաւ մը ըմբռնելով։ Կարդալ եւ այդ գեղեցիկ կոչին մէջ պարփակուած խորհուրդը դարձնել ակզբունք, դաւանանք, հաւատոյ հանգանակ։

[illegible]

Երիտասարդը՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ականին ուղեցոյց։

Երիտասարդը՝ բովանդակ հայ ժողովուրդին միակ ապաւէնը. Անոր այսօրուան հաւատքին պահպանակը եւ վաղուան յոյսերուն պսակիչը։

Սկզբունք մը, դաւանանք մը, ուխտ մը, որ սրբագործուած է ազգի մը հերոսութեան եւ նահատակութեան արիւնով։ Ու խորհրդանշան մը՝ որ հոյակապ համադրութիւնն է դարերով փայփայուած իտէալի մը իրականացման ի խնդիր թափուած անխոնջ աշխատանքին եւ մղուած վիթխարի պայքարներուն։

«Մեր նպատակը չէ, ի հարկէ, քաղաքական բնոյթ տալ մեր մտածումներուն,— ըսենք մենք ալ կոչի հեղինակ Հ. Մ. Ը. Մ.ին հետ։ Երագոյնի շուրջ խորհրդածութեանց քաղաքական իմաստուրին միայն անոնք որ ուզեցին իրենց կուսակցական թափթփական գծում հալիւններուն ստորադասել ցեղային ամէնէն նուիրական սրբութիւնը։

Երագոյնը, մեզ համար, կուսակցական ամէն նկատումէ վեր կը մնայ։ Անոր ծալքերուն մէջ թաքնուած խորհուրդը ոչ մէկ ատեն կուսակցական գետնի վրայ շահագործուած է մեր կողմէ։ Քաղաքական կամ ընկերային պայքարներու զէնք չէ եղած եւ չի կրնար ըլլալ ան մեզի համար։ Երագոյնը՝ ցեղը ինքն է։ «Երագոյնը [illegible]

[illegible]

որ պիտի կազմէ սրբակրօն հայ երիտասարդի ամբողջ աշխատանքին հիմը եւ անոր հանրային գործունէութեան միակ խաչալը։

Երագոյնը՝ հայ երիտասարդին ա[illegible] չէ,— ցեղօրէն եւ ցեղին համար ապրող Հայու իմաստով։ Աւրուած է անոր խմորը։ Փրթած են անոր հոգիին ջիղերը եւ միտքը կորսնցուցած է իր յատակատեսութիւնը»

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

[illegible]

Թուրքիոյ Հայերը եւ Հրեաները, որոնք անդեակ են իրականութեան, կրնան ամերիկեան կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել այս ստոր ձեռնարկին վրայ։ Եւ պէտք է հրաւիրեն։ Ոչ ոք շահ ունի որ երեւակայական չափազանցութեան տարածով կրկին հրապարակ հանուին անցեալ պատմութիւնները որոնք տեղի ունեցած են հազար ու մէկ դէպքի պատճառներով։ Անտարակոյս, ամենազգուելի ոճիրներէ տարբերութիւն չունի ընթացք մը որ իրարու խեռ նայելու պիտի մղէ մարդիկ, որոնք կ՚աշխատին եղբայրական կեանք մը հիմնել իրենց միջեւ։ Ամէն բան վերջացաւ եւ քանդերորդ դարուն Եահուտի մը խաչակրութի՞ւն պիտի հրահրէ մեզի դէմ։ Պատուական Ամերիկան ի՞նչպէս կրնայ թոյլատրել որ այս տեսակ ոճիր մը առարկուի իր հողին վրայ։

[illegible]

ԲԱՑՈՒԱԾ Է «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

1936 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

1935 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1936 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31

ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴ Կ՚ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ԵՒ ԿԱՄ ԿԸՆՈՐՈԳԵՆ ԻՐԵՆՑ ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԻԲՐԵՒ ՊԱՐԳԵՒ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԻՐՔԵՐ, ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ՎՃԱՐՄԱՆ։

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ ԲԱԺՆՈՒԱԾ Է ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՒ ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԳԼՈՒԽՆԵՐՈՒ, ԵՒ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԵՆ ԸՆՏՐԵԼՈՒ ԻՐԵՆՑ ՆԱԽԸՆՏՐԱԾ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ։

ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԾԱԽՔԸ ՄԵՐ ՎՐԱՅ, ԲԱՑԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԷՆ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (63)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակուհի՝ ԷՆԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

[illegible]

(Շար.)

Թուրք մամուլը եւ Փարիզի ծրագիրը

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Պոլսէն, դեկտեմբեր 15 թուականով.— Թուրք մամուլը դառնօրէն կը քննադատէ անգլեւֆրանսական ծրագիրը՝ իտալեւհապէշական հարցին լուծման մասին։ «Ճումհուրիյէթ» հեգնութեամբ կը հարցնէ թէ Եթովպիա նախայարձակ պիտի համարուի՞ եթէ մերժէ հաւանիլ իր անդամատման եւ կ'աւելցնէ թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ոչ միայն ամէն հեղինակութիւն կորսնցնելու, այլ եւ աշխարհի առջեւ ծիծաղելի դառնալու վտանգին առջեւ կը գտնուի։

Մասնաւոր խօսակցութեանց մէջ Թուրքերը առ հասարակ դիտել կու տան թէ Փարիզի մէջ մշակուած առաջարկներով Մեծն Բրիտանիա կը մերժէ իր մինչեւ հիմա պաշտպանած գաղափարները։ Անոնց կարծիքով, այդ առաջարկները կը յիշեցնեն Թուրքերուն համար այնքան ծանօթ մեթոտները, երբ մեղբածոր բառեր եւ չանդալից բանաձեւեր առարինանարար կ'առաջնորդէին Օսմ. կայսրութեան անդամատման. Տիրող կարծիքն այն է որ, եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը բանի ընդունիլ տայ անգլեւֆրանսական առաջարկը, պարզապէս պիտի կատարէ այն դերը զոր նախապէս կը կատարէր եւրոպական պետութեանց խմբակցութիւնը։ Իսկ Թուրքիա երբեք չի կրնար մոռնալ այդ պատմութիւնը.

«Մասնիի Օր»ը Իտալիոյ մէջ

ԿՐԱԿԸ ԶԳԵԼՈՎ ՊԻՏԻ ՀԱԼԵՑՆԵՆ ԱՑՍՈՐ

Ֆաշական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը շրջաբերական մը հրատարակեց, որուն համաձայն այսօր, չորեքշաբթի, 18 դեկտեմբեր, պիտի տօնուի «Հարսանեկան Մատնիներու Օր»ը։ Միեւնոյն ատեն պիտի կատարուի Փոնթինիայի նոր աւանը։ Այս առթիւ ամբողջ երկիրը պիտի դրօշազարդուի արշալոյսէն մինչեւ վերջալոյս։ Բոլոր Հայոց մը պիտի գրուի ամէն պատերազմական յիշատակարանի առջեւ, երկրին բոլոր մասերուն մէջ եւ կուսակցական պահակախումբ մը բարեւ պիտի կենայ իւրաքանչիւրին առջեւ։ Երբ Իտալուհիներըներկայանան իրենց հարսանեկան մատնիները յանձնելու համար, այդ նուէրները անմիջապէս պիտի նետուին հալոցին մէջ, մինչ երգչախումբերը յաւուր պատշաճի երգեր պիտի երգեն։

Ամէն կողմէ նուէրներ կը հասնին պետական գանձը։ Փոփոփ մայրաքաղաքին 16 մարզպետները, որոնք բացարձակ առանձնութեան մէջ կ'ապրին, պետութեան յանձնեցին իրենց մատնիները։ Անոնք չատ գեղեցիկ բանուածք ունին, խաչելութեան պատկերներով եւ արքեպիսկոպոսին կողմէ կը տրուին իւրաքանչիւր մայրապետի, երբ քօղը* կ'անցընէ գլխուն։

1936 յունուար 1էն սկսեալ պետական մենաշնորհի պիտի վերածուի պանանի առեւտուրը, փոխադրութենէն մինչեւ չոգենաւը։

*** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Եգիպտոսի Իտալացիներէն հաւաքուած ոսկիներն ու դոհարեղէնները պիտի գործածուին մնացին Սուէզի ջրանցքին տուրքերը եւ Եգիպտոսի մէջ գնուած քարիւղի եւ պաշարի փոխարժէքը։

Գերմանիոյ հուսոսուն մախառնեսնութիւնը

Ապահովաբար այս մէկը ձեր միտքէն չէր անցներ։

Գերմանական Թուիթէնպախ քաղաքին մէջ, որ կը գտնուի Հոլանտայի սահմանագլուխին վրայ, խումբ մը ագարակապաններ առնէ մը ի վեր իրենց հաւերը կը ղրկէին Հոլանտա, ուր կերը աժան է, որպէսզի իրենց փորը կշտացնեն։ Յետոյ կը վերադարձնէին Գերմանիա, որպէսզի հաւկիթը հոն ածեն, քանի որ աւելի կ'արժէ քան Հոլանտայի մէջ։ Երկու երկիրներուն ոստիկանութիւններէն օգտուելու այս խաղը վերջապէս երեւան հանուեցաւ մաքսային իշխանութեան կողմէ, բայց շատ ուշ, — արդէն 2,000,000 միլիոն հաւկիթ Գերմանիա փոխադրած էին առանց մաքսի։ Ամբաստանեալները դատուելով, ութ հոգի դատապարտուեցան հինգական ամիս բանտարկութեան։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ ՔՍԱՆ ԿԱՐԴԻՆԱԼՆԵՐ ձեռնադրելով, ճառ մը խօսեցաւ եւ յայտարարեց թէ եկեղեցին խաղաղութիւն կ'ուզէ հիմնուած արդարութեան, ճշմարտութեան եւ գթութեան վրայ։ Քսան կարդինալներէն 15ը Իտալացի են, միւսները պատկանող այլ երկ

ՉԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ կը կատարուին թէ Հիւսիսային եւ թէ Հարաւային ճակատներուն վրայ, Իտալացիներու եւ Հապէշներու կողմէ։ Հապէշական ամենամեծ բանակը կեդրոնացած է Օկատէնի ճակատին վրայ։

ՏԱՍԸ ՌՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՆ եւ ուրիշ 50 հոգի վիրաւորուեցան Փէքինի մէջ, երբ ցոյցեր կը կատարէին ճափոնական գրաւման դէմ։ Ցուցարարներուն թիւն էր 500, երկու համալսարաններէ

ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

Հայ Գրողներու ընկերակցութիւնը կայանդէի եւ Ծննդեան տօներուն առթիւ ընկերական հացկերոյթ մը կազմակերպած է որ տեղի պիտի ունենայ 4 յունուար շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին, 29, 31 Bld du Temple, ճաշարան «Bonvalet». Métro République.

Ներկայ պիտի ըլլան Հայ Գրողներու ընկերակցութեան անդամները իրենց ընտանիքով, ինչպէս նաեւ համակիրներ։

Իւրաքանչիւր մասնակցող 10 ֆր. պիտի վճարէ։

Մասնակցիլ փափաքողները պէտք է դիմեն մինչեւ 25 դեկտեմբեր.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մեր խորին ցաւակցութիւնը ու վշտակցութիւնը կը յայտնենք մեր սրտակից ազգական Արմենակ Աւետիսեանի եւ զաւակներուն, ինչպէս նաեւ Սօֆիա եւ Հրանդ Ելոյեանի եւ իրենց պարագաներուն իրենց սիրելի կնոջ, ազգական եւ քրոջ՝

Տիկ. ԱՐԱՔՍԻ ԱՒԵՏԵԱՆի

վաղաժամ եւ կսկծալի մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 27ին Լիոնի մէջ։

Տէր-Վարդանեան Եղբարք

Մարսէյլ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Ներսէս Ալլահվէրտեան, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Ռւնանեան եւ պարագաները իրենց շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին Տիկին Թերեզա Ալլահվէրտեանի մահուան առթիւ։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլ, Ա. Գէր.— 70
ՊԵՐԼԻՆ, Ֆր.— 54.20։
ՄԷՈՏՈՆ, Ա. Արթ.— 70։
ԼԻՈՆ, Հայր Թ. քհնյ.—35։
ՓՕ, Գ. Նաւ.— 210։
ԼԱ ՍԷՅՆԵ ՍԻՒՐ ՄԷՌ, Մ. Կար.—35։
ԱՐԼ, Վարպ.— 35։
ՔԼԷՅՄՈՆ ՖԷՐԱՆ, Թիւթ.— 140
ԹԷՀՐԱՆ, Մ. Գար.— 260։
ՎԻԼՄՈՆՊԼԸ, Տիկ. Եկ.— 105։
ՊԵԼԿՐԱՏ, Մ.— 87.35։
ՎԻԷՆ, Ն. Խ.— 105։
ՍԷՆ ՄԱՐԹԷՆ, Ա. Թ.— 35։
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 267։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 850։
ՎԻԷՆ, Ե. ՄԿ.— 140.
ՍԷՆ ՏԸՆԻ, Ն. Թամ.— 140։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clarière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 19 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ — JEUDI 19 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ - 11e Année No 2991 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

[...] ԽՕՍՔ

ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄ ՄԸ ՈՐ...

Ֆրանց Վերֆէլի հոյակապ վէպը,— «Մուսա լերան քառասուն օրերը», — արդէն խուճապի մատնած է Թուրք [...]թերթը։

[...]Թը, նորէն, շարժանկարի խնդիրն է։ Ամիսներ առաջ այդ ձեռնարկին խափանումը առնելէ յետոյ, «Ճումհուրիէթ» նորէն եւ աւելի սաստիկ կերպով կը հնչեցնէ ահազանգը.

— «Մեթրօ Կոլտուին ընկերութիւնը իր տարեկան ցուցակին մէջ կը յայտարարէ թէ «Մուսա լերան 40 օրը» շարժանկարը պիտի ներկայացուի մասնակցութեամբ ուժ մեծ դերասանագէտներու։ Կարելի՞ է անտարբեր գտնուիլ, երբ կը փորձեն [...] ազգի մը պատիւին դէմ ...»։ Եւ ի՞նչ զուեհիկ, աքինոտ[...], իսկ Թրքավարի արտայայտութիւններ, այս առթիւ, յաւելեալ եւ [...]ացեալ տպագրութեամբ.

— «Ֆրանց Վերֆել անուն հանուն գրող մը կայ, որ իրեն առարկէն ընտրած է պատիւէ եւ բարոյականէ զուրկ զգայացումներ երկեր պատրաստելու եւ շահագործել մարդկային միամտութիւնը։

— Այս դատապարտելի ծանուտին [...]ուած Մուսա լերան 40 օրերը անուն բազմահատոր գիրքը ...

— Այդ ծանուտին կ'ուզէ ամբողջական երեւակայական ողբերգութիւնով [...]րով մեծցնել խնդիրը...

— Չենք կրնար զսպել նաեւ մեր զայրոյթը, երբ կը տեսնենք որ [...] երկրպագու այդ ծանուտին կը շարունակէ խաղալ ծանուտի դերը, հակառակ այնքան ազնուական [...]երու ...

— Թուրքիոյ Հայերը եւ Հրեաները, որոնք տեղեակ են իրականութեան, [...] ամերիկեան կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել այս առթի ձեռնարկին վրայ։ Եւ պէտք է հրաժարին»։

Ամբողջ գրուածքը՝ թարախ, բայց անմռունդ՝ արիւն կը հոտի։ Իսկ իրաւունք խուժանավարութիւն, արդէն պատրաստ է իր նպատակին։ Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Ազգ. Վարչութիւնը բացառիկ նիստ գումարած է դեկտ. 14ին, բողոքելու համար «Մուսա լերան» շարժանկարին դէմ։

Թերթերն ալ արդէն դիրք բռնած են [...]ճահախնդրական անարգ նկատումով «կատարուած» այդ ձեռնարկին դէմ, «որ եղբայրական յարաբերութիւնները վնասելու հանգամանք ունի»

[...] աւելին,— «Հայ ժողովուրդը [...] զզուանքով եւ զայրոյթով կը մերժէ եւ կը բողոքէ, պահանջելով որ արգիլուի այդ ձեռնարկը»։

Նոյնքան աղդուած՝ Պոլսոյ Հրեաներն ալ որոշեր են «ամէն միջոցով արգիլել մեր երկրին դէմ ուղղուած այս դաւին դէմ»։

Անշուշտ հեռագիրներ ալ ղրկած են [Վաշի]նկթըն, յանուն հայ եւ հրեայ փոքրամասնութեանց, որպէսզի Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը խափանէ Ֆ. Վերֆէլի «անպատիւ» գիրքին շարժանկարումը ...

×

Ոչ մէկ զարմանք, այս բոլոր արտայայտութեանց հանդէպ։ Վաղը կրնան յայտարարել թէ 1915ին մէկ միլիոն Հայեր, այր, կին, երախայ, ոչ թէ կոտորուեցան, այլ ինքնաբերաբար չոգիացան, աղէ արժան [illegible] եւ անձրեւէն հալելով։

Բանը այդ մասին չէ, այլ Թուրքերու եւ մասնաւորապէս Եունուս Նատիներու իրարանցման մասին։

Անշուշտ Թրքական միւս թերթերն ալ պիտի ձայնակցին, եւ կառավարութիւնը պիտի ձեռնարկէ աւելի ազդու միջոցներու, խափանելու համար շարժանկարը. Չէ՞ որ «Ճիւմհուրիէթ» պարզ սպառնալիք է «ամէն մարդ մղել [...] ջանքի մը եւ գործունէութեան մը»։

Արդ, այս խուժանավարական իրարանցումն իսկ չախչախիչ ապացոյց մը չէ՞ կազմեր միջազգային, արիւնախանձ դիտաւորութեան մը։

Կրնաք վստահ ըլլալ որ Եունուս Նատի ոչ իսկ թղթատած է Ֆրանց Վերֆէլի գիրքը։

Ան վարժուած չէ այդպիսի պարտականութեանց։ Ան ասպարէզն ըռնած է քամի փչելով, եւ այդպէս ալ պիտի վերջացնէ։ Անոր գերագոյն առաքինութիւնն եղած է անդադար հեր ճարել ամբոխին, եւ միշտ սարսափի տակ պահել ոչ - Թուրք համայնքութիւնները։ Միւսներն ալ՝ իրենց կարգին.

Վերֆէլի գրքին շուրջ յարուցած այս աղմուկն ալ՝ մաս կը կազմէ այդ առաքելութեան։ Բայց թշուառականներ չիմանան որ իր այս վայրերան իրարանցումը դատապարտութիւնն է իր իսկ պաշտպանած «դատին»։

Առաջին անգամ չէ որ գիրքեր կը հրատարակուին հին կամ նոր Թուրքիոյ դէմ, պարզելով աշխարհահռչակ սարսափներ։ Եւ Վերֆէլի գիրքը ամէնէն թթուն չէ, այդ շարքին մէջ։ Մանաւանդ ունենալով գրական-գեղարուեստական հանգամանք։

Արդ, ինչո՞ւ այսքան պիղծ եւ վայրենի նախատինք՝ գրագէտին դէմ, սկսելով անոր ազգութենէն,— «Հրեան»

Գաղտնիք չէ անոր համար որ, «Մուսա լերան քառասուն օրերը» ոչ միայն միլիոններու ձեռքն անցած են, Շուէտէն մինչեւ Ամերիկա, եւ թարգմանուած՝ 34 լեզուներու, այլ եւ ամբողջ աշխարհ մը պիտի սարսի, երբ ներկայացուին իբրեւ շարժանկար։ Ամբողջ յաղթութիւններ են որ պիտի ճանչնան Թուրքը, իր իսկական կերպարանքով, իր «քաղաքակրթութեամբը» եւ մնացեալով։

Գիրքը կարելի է կարդալ եւ մէկդի դնել։ Գիրքը կապ ունի անհատներու եւ խմբակներու հետ. իսկ շարժանկարը կը կատարէ ոչ միայն գանգուածային, այլ ուղղակի, անմիջական դեր։

Այս դեր ոչինչ։ Իր խուճապահար ջղաձգութեան եւ անկիրթ, փողոցային արտայայտութեանց տակ, Թուրք մամուլը պարզապէս ինքզինքն է որ կը մատնէ։

Ան ի զուր կը փորձէ պարտկել 1915ի անասելի Ջարդերը, այդ տխուր լուտանքներու տեղատարափի մը տակ։

Սահմռկած՝ պատմութեան անհերքելի դատաստանին առջեւ, որ այսօր գրականութեամբ ալ նոր վկայութիւն մը լոյս կ'ընծայէ, ան, Թուրք մամուլը կը փորձէ հերքել անհերքելին եւ ժխտել անժխտելին, առանց խորհելու որ, երբ ո եւ է օտարական կարդայ «Մուսա Լեռը» եւ սա գռեհիկ թրքաբանութիւնները, անգամ մը եւս պիտի համոզուի բուն ճշմարտութեան։

Այս կատաղի հալածանքը՝ Ֆրանց Վերֆէլի դէմ, շատ կը յիշեցնէ ժողովրդական առածը.— «Գող՝ սիրտը դող»։

Շ.

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐԸ կը շարունակեն բուռն ցոյցեր կատարել, պահանջելով բացարձակ անկախութիւն եւ սահմանադրութեան անմիջական եւ ամբողջական գործադրութիւնը. Շարունակ յարձակումներ կը կատարուին հանրակառքերու վրայ, մասնաւորապէս Գահիրէի մէջ։

ՍԹԱՎԻՍՔԻ ԽԱՐԴԱԽՈՒԹԵԱՆՑ դատին առթիւ, առջի օր լսուեցան նախկին վարչապետ Շօթան եւ ոստիկանութեան երբեմնի վերատեսուչ Քիափ։ Երկուքն ալ պաշտպանեցին իրենց բարեկամները։ Դատավարութիւնը շատ խճողուած ըլլալով, որոշուեցաւ երկրորդ ատեան մը բանալ յունուար 2ին։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԴԵՌ ԱՆՈՐՈՇ

ԼԱՎԱԼ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՑԱՀԵՑԱՒ ՄԻԱՅՆ 52 ՁԱՅՆՈՎ

Մեծն Բրիտանիա նոր ծրագիրնե՞ր կ'որոնայ

Երեսփ. ժողովի երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, Պ. Լավալ պարզելով Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը եւ ջերմապէս պաշտպանելով Փարիզի ծրագիրը, պահանջեց դեկտ. 27ին յետաձգել հարցադրումները։ Ձախակողմեաններն առաջարկեցին դեկտ. 20, բայց վարչապետը վստահութեան խնդիր յարոյց, շահելով միայն 52 ձայն, 252ի դէմ 304, ինչ որ զգալի նուազում մը կը ցուցնէ անցեալ շաբաթներու վրայ. (120ի եւ 77)։

Ժողովէն վերջը, Պ. Լավալ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Փարիզի անգլիական դեսպանին հետ եւ անմիջապէս գնաց Ժընեւ, մասնակցելու համար Ա. Դ. Խորհուրդի արտակարգ նիստին, որ պիտի զբաղէր հապէշական հարցով։ Իր ճամբու ընկերն էր, ինչպէս միշտ, Պ. Իտըն, Անգլիոյ ներկայացուցիչը։ Պ. Լավալ ամէն ճիգ պիտի թափէ, որպէսզի Ա. Դ. Խորհուրդը չմերժէ Փարիզի մէջ մշակուած պայմանները։

Երեսփ. ժողովին մէջ, վարչապետը Սըր Ս. Հորի հետ մշակուած պայմանները կոչեց «առաւելագոյն սահմանը ուր կրնանք հասնիլ»։ Իրենց նպատակն է խաղաղութեամբ լուծել իտալօ-հապէշական վէճը։ Վերջնական ընդունելութիւնը կը մնայ երկու կողմերուն եւ Ազգերու Դաշնակցութեան։ «Մենք չենք չեզոքած Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին սկզբունքներէն, եւ պատերազմի ծաւալումը արգիլելու համար է որ ես նախընտրեցի հաշտարար լուծում մը առաջարկել։

Իտալօ-հապէշական վէճին սկիզբէն իսկ Ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութիւնները համաձայնեցան որ զինուորական պատիժներ չառնուին եւ Իտալիոյ դէմ ձեռք չառնուին այնպիսի միջոցներ որ կրնան նաւային պաշտպանութեան առաջնորդել։ Ես համաձայնեցայ տնտեսական [illegible], կատարելու համար Ֆրանսայի յանձնառութիւնները՝ համաձայն Ա. Դ. ուխտին եւ չտկարացնելու համար մեր գործակցութիւնը Մեծն Բրիտանիոյ հետ, գործակցութիւն մը զոր ես միշտ ապահովութեան կենսական տարր մը նկատած եմ մեր երկրին համար։ Տեսանելի էր այդ պարտականութիւնը, նկատի առնելով անցեալ յունուարի Ֆրանքօ-իտալական համաձայնութիւնը։ Երբ մէջտեղ դրուեցաւ քարիւղի, ածուխի, պղինձի եւ երկաթի արտածումը արգիլելու խնդիրը, ես առաջարկեցի տեսակցութիւն մը ունենալ Սըր Ս. Հորի հետ, նկատի առնելով հարցին ծանրակշիռ հանգամանքը։ Տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ եւ յանգեցաւ հաւաքական ծրագրի մը, կատարեալ համաձայնութեամբ, ծրագիր մը որուն մանրամասնութիւնները ծանօթ են ձեզի։ Մենք մշակեցինք բանաձեւեր որոնք պէտք է հիմ ծառայեն բանակցութեանց, խաղաղօրէն լուծելու համար վէճը։ Ձեզ վարանիլ թոյլ թէ այդ պայմանները կը ներկայացնեն մեր ջանքերուն առաւելագոյն չափը։ Ծրագիրը բոլորովին համաձայն է Ազգերու Դաշնակցութեան ոգիին։ Մենք երբեք մտքէ չենք անցուցած թէ մեր թելադրութիւնները պէտք է պարտադրուին երկու կողմերուն կամ Ազգաժողովի անդամներուն. Մեր փորձը վստահութեան համաձայն բուն իսկ Ազգաժողովին կողմէ արտայայտուած բաղձանքի մը եւ իմ մասիս ես դժուարութիւն չեմ քաշեր ինքզինքս արդարացնելու համար։ Հասած ենք կէտի մը ուր պէտք է աչք առնել ծանրակշիռ միջոցներ։ Ես կը խօսիմ յանուն երկրի մը որ կը յարգէ իր յանձնառութիւնները, եւ որ Ա. Դ. ուխտին ոգիին համաձայնութեամբ — մի՛ մոռնաք այս պարագան, պարոններ — անոր 16րդ յօդուածի 3րդ հատուածին համաձայն, կրնայ պատերազմի հոսանքին մէջ քշուիլ։ Ես կ'ուզեմ այդպիսի կացութեան մը բոլոր հետեւանքները։ Ես գիտեմ թէ ինչ բանով կ'ամբաստանեն մեզ. բայց ուրիշ ելք չէր կայ։ Ի՞նչ կ'առաջարկեն մեր քննադատները։ Անոնք կ'ուզե՞ն դիմել բոլոր պատժական անօրինութեանց ամբողջական, բիրտ գործադրութեան։ ՊԱՏԵՐԱ՞ԶՄ...

Այդ պահուն Կրիզան, Արմաւական երեսփոխան մը, բացագանչեց. — «Պատերա՛զմ»։ Եւ ահա փոթորիկ մը պայթեցաւ։ Աջերը եւ կեդրոնը կը ծափահարէին մոլեգնօրէն, ձախերը կը բողոքէին իրենց բոլոր ուժով։ Վարչապետը դժուարութեամբ կրցաւ վերջացնել իր ճառը, ընդհանուր ժխորին մէջ, շեշտելով թէ միշտ պատրաստ է բանակցելու բոլոր կառավարութեանց հետ որ կը յօժարին զոհողութիւններ կատարել Եւրոպայի վերաշինութեան համար։

Կարգը եկած էր ընդդիմադիրներուն, որոնք ուժգին յարձակողականի մը ձեռնարկեցին։ Արմատական մեծամասնութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Փիէռ Քօ, նախկին նախարար, ուղղակի ամբաստանելով Լավալի քաղաքականութիւնը, «որ ոչնչացուց տասնեակ մը տարիներու արտաքին նախարարներուն ջանքերը։ Մենք արմատականներս կ'ամբաստանենք ձեզ որ փախցուցիք մեծ պատեհութիւն մը՝ արժեցնելու Ազգերու Դաշնակցութեան օրէնքը՝ որ օր մը կրնայ միակ ապաւէնը դառնալ մեր ապահովութեան։ Դուք կ'ըսէք — այլեւս ոչ մէկ պատժական անօրինութիւն, որովհետեւ հետեւանքը պիտի ըլլայ պատերազմ։ Ի՞նչ պիտի ընէինք երբ Անգլիացիները օր մը մեզի դէմ գործածեն այդ բանաձեւը, որ կը պաշտպանուի մեր մամուլի մէկ մասին կողմէ, խայտառակելով մեզ։

Բուռն ճառ մը խօսեցաւ Պ. Լէօն Պլում, յանուն ընկերվարական խմբակցութեան, պահանջելով անմիջապէս լուծել հարցադրումները եւ ձեռնարկել վճռաբանութեանց։

ԼԱՎԱԼ — Այդ պարագային ես վստահութեան խնդիր կը դնեմ։

Խօսեցան նաեւ Պ. Մ. Մութէ (ընկերվարական) եւ Պ. Գաբրիէլ Փէրի (համայնավար), դատապարտելով կառավարութեան քաղաքականութիւնը, առաջինը՝ փափկանկատութեամբ, երկրորդը՝ ուժգնօրէն։ Պ. Լավալ պատասխանեց նոյնքան յարձակողական ճառով մը եւ ի վերջոյ քուէարկուեցաւ իր բանաձեւը, որուն համաձայն հարցադրումները կը յետաձգուին դեկտեմբեր 27ին։

Ինքնութեան թուղթերու գինը պիտի զեղչե՞ն

Արտաքին Նախարարութեան շրջանակներէն կը հաղորդեն թէ ինքնութեան թուղթերու գինը, որ 220 ֆրանքի բարձրացած էր, երեք տարուան պայմանաժամով, պիտի կրճատուի մօտերս։ Երեսփ. ժողովին ներկայացուած է բանաձեւ մը, որ կ'առաջարկէ զբօսաշրջիկներու ինքնութեան թուղթերուն համար գանձել 60 ֆրանք, վեց ամսուան համար, իսկ միւսներէն տարին 60 ֆրանք, ուրեմն 180 ֆրանք երեք տարուան համար։ Կը կարծուի թէ Ծերակոյտը այս բարեփոխումը պիտի վաւերացնէ նոր տարիէն առաջ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀՈՎԻՒ ՔԱՋ ...

Նոյեմբեր 21ին էր որ կորսնցուցինք Այլամեան Մկրտիչ քահանան, 87 տարեկան հասակին մէջ։

Ընթերցող մը քանի մը տող բան գրեց իր մասին, եւ Յառաջը դեռ կը սպասէ որ իրազեկ մը պարզ սեւ պատկերացնէ իր արկածալի կեանքը, սկսելով Խրիմեանի օրերէն։

Իսկ պարտք մը կատարած ըլլալու համար, քանի մը տող ալ ես կը մրոտեմ,— այնքան որքան կը յիշեմ վերջին տարիներէն։

1928ին էր որ ծանօթացայ իրեն հետ, Լիոնի մէջ։ Թունդ հայրենասէր եւ ըմբոստ, հակառակ իր տարիքին։

Մինչ ուրիշ փիլիսոփաներ, անոնց երիտասարդ, շատոնց կոտրուեր, ծերացեր էին, Այլամեան քահանայ կարծես նոր ասպարէզ կը մտնէր։

Եւ ի՜նչ խանդավառութեամբ կը պատմէր դրուագներ՝ հին օրերէն, երբ ինքն ալ ի վիճակի էր գործնապէս աջակցելու հայրենասիրական շարժումներու։

Չեմ գիտեր թէ յուշեր ձգա՞ծ է այդ օրերէն, որոնց մասին որքան խօսուի, քիչ է, լուսաբանելու համար ամբողջ պատմութիւնը։

Ատեն մը միշտ խմբագրատան կը հանդիպէր, եւ ժամերով կը խօսէր։

Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին, արդէն տկար եւ երկու զաւակներու կորուստով, հազիւ կը քալէր։

Բայց, չկար հայկական հանդէս մը ուր չերեւար։ Նոյնիսկ մինչեւ լոյս։

Անցեալ տարի, կրկին հանդիպեցայ կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան երեկոյթին մէջ։ Կէս գիշերը անցած էր արդէն, բայց կ'ուզէր լուսցնել։

— Տէր հայր, զաւակներ ունիք, մէկը բժիշկ, միւսը քահանայ, ինչո՞ւ տուն չէք երթար։ Գացէք հանգստացէք։

— Իմ զաւակներս հոս են, այս բազմութիւնը։

Այս տարի օգոստոսին եկած էր Յառաջի տասնամեակի հացկերոյթին։ Եւ պարտք սեպեց տաք խօսքեր ուղղել թերթին եւ խմբագրին։ Իսկ իբրեւ վերջաբան՝

— Կը մաղթեմ որ իմ ապրած տարիներս չափ ապրիս ...

Կարծես յուսախաբ եղաւ, երբ հաւաքոյթը վերջացաւ կէս գիշերին։

— Կրնա՞ս ձեր տղաքներէն մէկուն ըսել որ ինծի օգնէ Սէն - Միշէլ երթալու։

Երկու ընկերներ կառք մը կանչելով, կ'առնեն կը տանին։ Բայց ո՞ւր։

Այլամեան քահանայ կը խնդրէ զինք առաջնորդել սրճարան մը, որ բաց կը մնար մինչեւ առտու։

Ցնցուած կ'իմանան որ, տանտէրը բանալին չէր տուած։ Եւ յաճախ կը պատահէր եղեր այսպէս, երբ վարձքին վճարումը կ'ուշանար...

Սեպտեմբերին Փէռ Լաշէզ, Անդրանիկի ուխտագնացութեան առթիւ։ Նորէն հայրենասիրական ճառ մը, արարողութիւններէն վերջ, որ երկրորդական արժէք ունէին իրեն համար։

Հոկտեմբերին — «Դաշնակցութեան Օր»ը — կանուխէն գրաւած էր իր տեղը, առաջին շարքին վրայ։

Կէս գիշերին, ուզեց խօսիլ եւ տղաքը բեմ հանեցին դժկամակութեամբ, նկատի առնելով պաշտօնական հանդէսին փակումը եւ իր ֆիզիքական վիճակը։

Այսպէս կամ այնպէս, ընկլինը լուռ, եւ, անկիւն մը քաշուելով մինչեւ առտու մնաց, ցուրտ արտին մէջ.

— Ո՞վ էր այն տղան որ փափաքս կարճ կապեց ...

Մէկ ալ ժամանակ դուռը տեսայ, երբ չեմ սխալիր՝ Կամսար վարդապետի յուղարկաւորութեան առթիւ։ Եւ առտու մը՝ մահագիրը։

Չեմ գիտեր թէ կրցա՞յ ստուեր մը ներկայացնել իր դիմագծէն, այս անկապ տողերով։

ՎԱՀԷ

Իսկ Անգլիա՞ն թուղթեր կը խառնէ...

Երեքշաբթի օր անգլ. դահլիճը քննարկեց Փարիզի ծրագրով, որուն քննութիւնը երեսփ. ժողովին մէջ պիտի կատարուի՛ այսօր։ Երկու ժամ խորհրդակցելէ յետոյ, բրիտանական կառավարութիւնը որոշեց ուժ տալ Սըր Ս. Հորի, թէեւ կարծիքները կը տարբերին անոր եւ Լավալի ծրագրած պայմաններու մասին։ Ժընեւի մէջ, Պ. Իտըն մասնաւորապէս չպիտի պնդէ Փարիզի ծրագրին ընդունելութեան վրայ, այլ պիտի ձգէ Ազգաժողովին հայեցողութեան։ Այս առթիւ իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Մեծն Բրիտանիա կը խորհի փոփոխել իր արտաքին քաղաքականութիւնը, շատ չվստահելով Ազգերու Դաշնակցութեան եւ հիմնուելով մեծ պետութեանց գործակցութեան վրայ։

Այսպէս, Անգլիա կ'ուզէ համաձայնութիւն մը հաստատել Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հետ, համաձայն 1933ի քառեակ դաշինքին։ Այդ պարագային հաւանական կը դառնայ որ Գերմանիա վերադառնայ Ժընեւ, երեւոյթները փրկելու համար, բայց իրականին մէջ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի նսեմանայ։ Նկատելով որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չկրցաւ արգիլել պատերազմը եւ պատժերով ջախջախել նախայարձակ պետութիւնը, Սըր Ս. Հոր եւ Պոլտուին կը կարծեն թէ Ժընեւի հաստատութիւնը այնքան զօրաւոր չէ որքան կ'երեւայ թուղթի վրայ եւ փոքր պետութիւնները ի վիճակի չեն անոր յանձնառութեանց ուժ տալու զինուորական աջակցութեամբ։

*** Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդն ալ գումարուեցաւ երէկ, բայց կը կարծուի թէ Մուսոլինի պիտի ձգձգէ իր պատասխանը, մինչեւ որ Ազգաժողովը ճշդէ իր դիրքը՝ Փարիզի ծրագրի մասին։

Հապէշները կարեւոր յաղթանակ մը տարին

Հիւսիսային ճակատի հապէշական բանակէն 3000 զինուորներ բուռն յարձակողական մը ձեռնարկեցին երեքշաբթի օր, Աքսում քաղաքին մօտերը, նահանջի մատնելով Իտալացիները, ինչպէս կը հաստատէ իտալական զեկոյցն ալ։ Իտալացիները շատ կարեւոր դիրք մը կորսնցուցած են Թաքքազէ գետին մօտերը։ Հապէշական յարձակումը տեղի ունեցաւ գիշերանց, անակնկալի բերելով Իտալացիները, որոնք հարկադրուեցան պաշտպանողական երկրորդ գծին վրայ քաշուիլ։ Երեք հազարնոց առաջին զօրամասէն վերջը, հապէշական ուրիշ գունդ մը իր կարգին յարձակեցաւ իտալական դիրքերուն վրայ։ Իտալական զեկոյցը կ'ըսէ թէ սպաննուեցան չորս սպաներ, ինը սպիտակ եւ 12 բնիկ զինուորներ եւ թէ հապէշական կորուստները շատ աւելի ծանր են, թէեւ չեն ստուգուած։ Իտալացիները հակայարձակումի ձեռնարկեցին օդանաւերով եւ հրասայլերով։

Կը կարծուի թէ հապէշական այս յարձակումը նախաքայլն է ընդհ. յարձակողականի մը եւ թէ կայսրը անձամբ պիտի ստանձնէ հրամանատարութիւնը, իբրեւ պատասխան Փարիզի ծրագրին։

100 ՌՄԲԱՁԻԳ ՕԴԱՆԱՒԵՐ շինելու համար պայմանագրութիւն մը կնքեց Մ. Նահանգներու պատերազմական նախարարութիւնը։ Արժէքը՝ 2.065.000 տոլար։ Իւրաքանչիւր օդանաւ պիտի կրնայ կտրել ժամական 250 մղոն։

ԹՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ ԼՈՒԾՈՒԵՑԱՒ դեկտեմբեր 17ին։ Նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին յունուար 26ին։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆՈՐ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ պիտի կատարուի 1936 մարտ 8ին։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ԱՍՈՐԻ ՔԱՀԱՆԱՅԻ ՄԸ ՅԱԿԱՀԱՑ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«ՋԱՐԴՈՒԱԾ ԵՆ 3.086,616 ԱՍՈՐԻՆԵՐ ԵՒ ... 50,000 ՀԱՅԵՐ»

Զեխոսլովակիոյ գերման քաղաքներուն մէջ դասախօսութիւններ կու տայ ասորի բողոքական տէրտէր Տօքթ. Մար Եոհաննէս, Ճէզիրէ-Իպն Օմարէն, Միջագետք։ Իմանալով որ Արեւելքի քրիստոնեաներուն տառապանքներուն վրայ կը խօսի, եկայ ու գացի լսելու զինքը։ Այն հարցումիս թէ Հայերու մասի՞ն են իր դասախօսութիւնները — «Ես Հայերուն վրայ խօսելու արտօնութիւն չունիմ», բսաւ պաղ շեչտով։

Ահա պզտիկ բողոքական եկեղեցի մը։ Երեսունի չափ ունկնդիր։ Քահանան ներկայացուց օրուան բանախօսը, ցաւ յայտնելով որ այսքան քիչ թիւով ներկաներ կան։ Մար Եոհաննէս մոգական լապտերը շտկեց, պատկերներ ցուցնելու համար, որոնց կէսը ինքն իսկ, զոքանչը եւ ծանօթներն եղան։ Ու կեցաւ ճերմակ կտաւին քով, խորանին խոչոր խաչին առջեւ եւ աղօթեց։ Այդ պահուն մթնցաւ եւ Միջագետքի քարտէսը կտաւին վրայ ցատկեց։ Հին Ասորեստան։ Հիւսիսը Հայաստան, աջը Մարաստան, խոչոր գիրերով։ Մար Եոհաննէս փայտ մը բռնած մօտեցաւ անոր։ Խաչոր ճաղատ գանկը խաւարած ասուպի մը կը նմանէր, իր երկրին մեռած փառքերուն վրայ։

Ուրեմն, հոս է հին Ասորեստանը։ Առաջին օրրանը մարդու քաղաքակրթութեան։ Աւելի հին քան Իսրայէլը, որ անոր աշակերտն է եղած։ Ու ո՞րուն սրբազան պատմութեան, Աստուածաշունչի մէջ, չկայ ոչ մէկ չինարար գաղափար։ Ահա հինգ գետեր կ'անցնին Ասորեստանէն, ..., ..., Տիգրիս ու Եփրատ։ Ահա կարաւանի ճամբան դէպի Եգիպտոս։ Ամբողջ մարդկութիւնը աչքերը երկրի այս մասին ուղղած էր հին դարերուն։ Աշխարհի կեդրոնն էր ան։ Գիտութիւն թիւի եւ աստղերու, արուեստներ եւ արհեստներ կը ծաղկէին հոն։ Հզօր էին մեր կայսրերը ու սարսափելի։ Ահա ձեզի կը կարդամ անոնց մէկուն հրովարտակը, որ ես ինքս թարգմանեցի հին ասորերէնէ։ Ասոր նման 30.000 սեպագիր քարէ տախտակներ նոր երեւան հանեցին պեղումները։ Քուրմերը մեհեաններուն մէջ կը փառաբանեն աստուածները եւ արքաները ... Ո՜վ ժահացած փառքերու մոխրաթաթաւ վաղորդայն ... Սա Բաբելոնի աշտարակն է, որմէ մաս մը կանգուն է դեռ։ Աշխարհի ո՞ր մասին վրայ կայ նմանը կախուած պարտէզներու սա հրաշալիքին։ Այս մեհեանը նոր գտնուած է։ Քարերը այնքան պինդ իրար կպած են որ անկարելի է փրցնել. պէտք է պայթեցնել ի հարկին։ Այս ձոյլ ոսկեէ ադամանդակուռ կիսանդրին է մեր մէկ թագաւորին, 21 միլիոն անգլիական ոսկի արժէքով։ Սա թանկագին քարը չկայ Ասորեստան։ Հնդկաստան եւ Հարաւ. Ամերիկա կը գտնուի միայն, եւ ի՞նչպէս բերուեր է Ասորեստան, հարց է։ Ասոնք պատկերագրեր են առաջին գիրը որ մարդը ունեցաւ, մեր գիտցը անչուշտ։ Ու ահա նաեւ գերմաններու խումբ մը, որոնք յաղթական կռիւէ մը նոր Ասորեստան կը տարուին.

Այս ձոյլ ոսկի թագը մեր մէկ թագուհիինն է, նոյնքան արժէքաւոր։ Սա չէնքը արքիական բնակարան մը չէ՞ գեղեցիկ ու լայն քարէ սանդուղներով։ Այս կինը կարճ մազերով է, նորագոյն՝ կանացի զարդարանքը։ Եւ այս ամէնը մեր թուականէն հինգ հազար տարի առաջ, հինգ հազար տարի՜ ... Գացէք Լոնտոն, Փարիզ, Հռոմ եւ կը գտնէք հսկայ սրահներ թանգարաններուն մէջ, ասորական հնութիւններով լեցուն։

Մենք եղանք նաեւ առաջին քրիստոնեաները։ Աբգար իշխանը քրիստոնեայ դարձաւ Թադէոս եւ Բարթողիմէոս առաքեալներուն ձեռքով։ Մենք տարածեցինք քրիստոնէութիւնը մինչեւ Չինաստան, որ այդ երկրին մէջ ասորականութիւն անունով կը ճանչցուի։ Այս յուշարձանը չին կայսրերը կառուցանել տուին քրիստոնէական քարոզութեան դէմ ասորի կրօնականներուն։ Ու մինչեւ այսօր կռուեցանք ու ջարդուեցանք Քրիստոսի համար։ Մենք մեռանք անոր սիրոյն, բայց Քրիստոս կ'ապրի դեռ։ Դուք, Եւրոպացիներ, դուք քրիստոնեայ չէք։ Եւ լուր անգամ չունիք թէ մենք Քրիստոսի համար հոգի կուտանք Արեւելքի Մահմետականներուն ձեռքին մէջ։ Քրիստոսի 615 թուէն սկսեալ մինչեւ 1915 ճիշդ 11 ու կէս միլիոն ասորի քրիստոնեաներ նահատակուեցան։ Թիմուրլէնկ միայն 1551ին 9.300.000 Ասորիներ կոտորեց Միջագետքի մէջ։1847ին սուլթան Ապտիւլ Ազիզ 600.000 Ասորի կոտորեց եւ 1.500.000 բռնի իսլամացուց։ 1915—23ին Թուրքերը ջարդեցին կոտորեցին 3.086.616 քրիստոնեաներ։ 1915 սեպտ. 15ին էնվէր փաշա հրաման բրաւ բոլոր քրիստոնեաները կամ իսլամացնել եւ կամ կոտորել Թուրքիոյ մէջ։ Հետեւ մեղմէ իսլամութիւնը։ Եւ հետեւանքը եղաւ 3.086.616 քրիստոնեայ զոհեր։ Անապատ քչեցին զանոնք, զէնքերը հաւաքելէ եւ այրերը իրր զինուոր գնդակահարելէ ետք։ Առեւանգեցին մանուկներն ու գեղեցիկ կին ու աղջիկ, եւ ինչ որ անպէտ թուեցաւ իրենց սպաննեցին, դիզելով դիակ դիակի վրայ։ Ձիով Հալէպէն Պաղտատ կ'երթայի այդ օրերուն, երբ գերման բաշայ։ 300 դիակներ հաշուեցի միայն ճամբուս երկայնքը։ Կը մնային տակաւին 3.086.616 դիակներ որոնք ես չէի տեսներ.

Ան մանրամասնօրէն պատմեց թէ ինչպէս քիւրտ չէյխ մը ասորի քահանայի մը ընտանիքն է նահատակեր իր եւ գերման ապայի մը ներկայութեան։ Երբ քահանան չի խոյամանար, ռուսկալի չարչարանքներու ընթացքին կը մեռնի, որոնց վերջինն էր չէկացած պայտեր գամուիլը ոտքերուն։ Երբ երեց կինը չուզեր նորէն իսլամանալ, երեք զաւակները կը սպաննէ չէյխը մօրը առջեւ եւ մայրը անոնց վրան ... Ահա այդ չէյխին պատկերը երկու զաւակներուն հետ։ Ու ահա խումբ մը խոյամ կրօնականներու, տէրվիշներու գլուխներ երկար հիւլաձեններով։ Ունկնդիր, եթէ մենք մեր կրօնին հանդէպ այս մարդոցը չափ նախանձախնդիր գտնուէինք, Արեւելքի քրիստոնեաներուն վիճակը տարբեր կ'ըլլար այսօր։ Ու դեռ 1933ին 30.000 Ասորիներ կոտորուեցան Իրաքի մէջ։Հոն էի ես, այդ ջարդերուն մէջ։ Աչքիս առջեւ գնդացիրի բռնեցին իմ հաւատացեալներս։ 15 օր ու գիշեր չկրցայ քնանալ եւ ուտել։ Ծարաւէն կը գողային ոտքերս եւ ձեռքերս։ Անկէ ետք քիչ մը հանդարտեցայ։ Իմ սիրելի կողակիցս մեռաւ հոն։ Ու ահաւասիկ եկայ ձեզի, աքսեմուտքի բախտաւոր քրիստոնեաներ, այս բաները պատմելու։

Այս արտմերէն լեզուով աղօթքը, մեր Տիրոջ մայրենի լեզուն, ուզողը կը նայ գնել ինծմէ, ես իմ գերմաներէնի վերածած բնագրէն։

Այս եղաւ իր բանախօսութիւնը վեր ի վերոյ։

Հանեցէք մեր կրցածին չափ օգնել անոր, բսաւ տեղացի քահանան։ Ու Մար Եոհաննէս, մուրիկի նման, թըլուառօրէն կեցաւ եկեղեցիին մուտքին առջեւ։ Ու ներկաները գնեցին իր նըկարն ու այդ աղօթքը։

Ոչ ոք իր ունկնդիրներէն այնքան չազդուեցաւ որքան սա անտուն Հայը։

— Պարոն Տօքթէօր, ուրեմն դուք Ասորի՞ էք։ Ես ալ Հայ եմ, խնդրեմ, հրամեցէք միասին ճաշի եւ կը խօսինք ձեզի հետ։

— Հա՛յ, բսաւ ան, սկամայ փոնգտալ փորձելով, որ (չուտ) անցաւ։ Իրաքի մէջ 6000 Հայեր կան։ Մէկը, Լեւոն, կը ճանչնամ։ Բայց ժամանակ չունիմ։ Իսկոյն պիտի մեկնիմ, չեմ գիտեր ո՞ւր։ Իսկ իմ ծանուցած գրքոյկս կիրակի այս եկեղեցին կրնաք գտնել։ Արեւելքի քրիստոնեաներուն ջարդերուն հշգրիտ թիւերը հոն են։

Գնեցի այդ գրքոյկը չաբաթ մը վերջ այն եկեղեցիէն, ուղղակի բողոքական քահանայէն։ Ու կը ցաւիմ որ անոր պարունակութիւնը Տօքթէօր Մար Եոհաննէսի կրթութեան ու բարոյականին համար դէշ վկայագիր մըն է։ Հոն 50.000 է հայ նահատակներուն թիւը, ան ալ երկու հարցականով։ Մեր զոհերուն իսկական թիւը չգիտցող մը չէ ան, երբ Արեւելքի քրիստոնեաներուն անունով կը խօսի։ Գուցէ Քրիստոսի համար նահատակուած ըլլալու պատիւը միայն իր ազգին կ'ուզէ վերապահել։ Նրանի՛ թէ այդպէս ըլլար։ Որովհետեւ Հայու մը գլխուն մէկ աւելորդ մազն անգամ, Քրիստոսի եւ քրիստոնէութեան հետ չեմ փոխեր, ստախօս բողոքական պատուելի, գիտցած ըլլաս գոնէ։ Ահա քու քրիստոնէութիւնդ արդի հայութեան քով այդքան կ'արժէ։

Այս 20 էջնոց գրքոյկին հեղինակն է Մար Եոհաննէսի զոքանչը, Գերման Զուիցերիացի մը, որ փեսին ու աղջկան հետ լման երկու տարի Իրաք է անցուցեր։ Հարկաւ արեւելագէտ է, այլ եւս կրնայ գիրք գրել։

Գրքին անունն է — «Ակնարկ մը այն երկրին վրայ, որ առաջին մարդու օրրանն եղաւ,—քրիստոնեաներու Թշուառութիւնը Միջագետքի մէջ։ Օգնութեան կանչ մը աշխարհի բոլոր քրիստոնեաներուն։ Իմ երկու տարուան ապրումներս Ասուրի երկրին մէջ, Միջագետք։ Գրեց Տիկին Խմմա Թիքնպախ, Էֆոլթիքոն, Ծիւրիխի նահանգ, Զուիցերիա»։

Հոս կը թարգմանեմ միայն հայութեան վերաբերող մասերը։ Մնացածը մեզ չի հետաքրքրեր։

— «1915—1923 ջարդուեցան 3,086-616 ասորի քրիստոնեաներ եւ մօտ 50.000 Հայեր (??)։ Երբ որ Թուրքերը 1914ին պատերազմի մտան, ասորական ժողովուրդին աւելի քան երկու երրորդը բնաջնջուեցաւ եւ Եւրոպան լուր չունեցաւ։ Միայն Հայերու ջարդն ու կողոպուտը յառեցաւ եւ Եւրոպա ու Ամերիկա այս հալածականներուն համար օգնութեան մարմիններ կազմեցին եւ լեցուն հաւան անոնց պէտքերուն։ Ասորի ժողովուրդին համար սակայն, որ մեր մօտ նոյնքան գութ չարժելու էր, մարդիկ բան մը չըրին, հակառակ անոր որ եւրոպական թանգարանները միլիոններ արժող ասորական հնութիւններով լեցուն են»։ Ուրիշ առթիւ — «Հալէպ գտնուած ատենս այցելեցի նաեւ Հայերու գաղթակայանը, որուն մասին այնքան սարսափելի բաներ կը պատմուին։ Ամբողջ Ամերիկան ու Եւրոպան անդադար գործունէութեան մէջ են, սա հայ ժողովուրդին օգնելու համար։ Սակայն մեծ զարմանքով պէտք է խոստովանիմ որ ոչ մէկ տեղ, ուր ալ որ գացի ոչ Պէյրութ, ոչ Հալէպ, ոչ ալ ուրիշ որ եւ է տեղ, այս ժողովուրդին քով աղքատութիւն չտեսայ։ Հակառակը. Հայերը աւելի ունեւոր են քան բնիկները, քրիստոնեայ,թէ իսլամ, Սուրիոյ եւ Միջագետքի մէջ։ Ասոր վրայ աւելցնենք այն որ չատ Հայեր ոչ մէկ խարեբայութենէ եւ ցածութենէ ետ չեն մնար։ Ու Հայերը երկրին մէջ իրենց անպարտութեան համար իբրեւ վատահամբաւներ ծանօթ են եւ ամբողջ Սուրիոյ եւ Մեծն Լիբանանի քրիստոնեաներէն թէ Իսլամներէն ատուած ու անարգուած։ Ծամբորդութեանս ընթացքին Արեւելքի չատ մը ժողովուրդներու հետ չփում ունեցայ, ինչպէս Արաբներ, Քիւրտեր, Ասորիներ, Պարսիկներ, Թուրքեր եւ Եգիպտիներ, սակայն այս բոլորին մէջ Հայերը ամէնէն վատերն են։ Մինակ իմ կարծիքս չէ սա։ Ուրիշներ ալ նոյն համոզումը ունին։ Ավէն Հէտին օրինակ, կը գրէ թէ Հայը մասնագէտներու շրջանակին մէջ լաւ անուն չունի։ Ան ի վիճակի է հարիւր անգամ Աստուծոյ եւ Քրիստոսի վրայ երդում ընելու, միայն քանի մը փարա չահելու համար»։

Ուրիշ տեղ մը.— «Հալէպէն Տէր Զօր գացի։ Մեր չարժավարը Հայ մըն էր եւ բնականաբար առաջնակարգ սրիկայ մը, որ մեզի աժան պանդոկ մը ճարեց, ուր սովորական գինին ութպատիկը պիտի վճարէինք։ Բարեբախտաբար Ասորիի մը հանդիպեցանք որ Հայուն խորամանկութեան ծանօթ ըլլալով փրկեց մեզ անկէ եւ իր տունը տարաւ, բոլորովին ձրի»։

Ուրիշ տեղ մը.— «Թուրքերու տեւականներուն համեմատ Հայերու թիւը 400.000 էր։ Ու յետոյ— «30.000 Ասորի ջարդուեցաւ 1933ին եւ Ազգաժողովը բան մը չըրաւ։ Եթէ մենք Հայեր ըլլայինք, Ազգաժողովը այդպէ՞ս պիտի շարժէր դարձեալ» (Ընդգծումը իրենն է)։

Ահա այդ հատորն է որ Մար Եոհաննէս իր դասախօսութիւններէն ետքը հատը 2 Փրանքի կը ցրուէ բողոքական եկեղեցիներու դռնէն։

Մար Եոհաննէս,ճակատագրի խեղճ եղբայր, քու թշուառութիւնդ եւ եկեղեցիին դուռը մուրալդ, հաւատաանկեղծութեանս,չատ յուզեցին զիս։ Քեզմով տեսայ հին մեծ ազգի մը բեկորները որոնք լալագին օգնութիւն կ'աղերսեն ... Քրիստոնեայ Եւրոպայէն եւ Ազգերու Ժողովէն ... դժբախտաբար։ Լո՞ւր չունիք թէ այնքան ազէտ էք չտեսնելու համար որ Ազգաժողովին մէջ Թուրքիան է բազմեր, ձեր հաշուով 3.086.616 ասորի քրիստոնեայ եւ մեր հաշուով առ առաւելն 1.500.000 հայ խողխողելէ ետք։ Դեռ կ'ըսէք թէ եւրոպական թանգարանները կը պայթին միլիոններ արժող ասորական հնութիւններով։ Կը խոստովանիք ուրեմն որ Եւրոպացիները ձեզ չնորհքով կողոպտեր են։ Ի՞նչ ըսել մէկու մը որ իր կողոպտիչներէն օգնութիւն կը խնդրէ։ Կ'ողբամ թշուառութիւնը քու ցեղիդ, Մար Եոհաննէս։ Ու կ'ողբամ նաեւ թշուառութիւնը քու հոգիիդ եւ 70 տարեկան ցնդած զոքանչիդ, որ ձգած մեր եւ ձեր դահիճն ու կողոպտիչները, ցեխ կը սրսկէք ձեր ճակատագրի եղբայրներուն, մեզ անոնցմէ ալ ստորագասելով։ Միամտութիւն է կղերականէ մը աւելի բարոյական սպասել. Լեզուս բռնուի եթէ քու օրինակիդ հետեւելով Ասորիները անարգեմ։ Կը խղճամ անոնց վրայ որ քու նմաններովդ կառավարուիլ ստիպուած են։

Զարմեր աւելի խօսիլ քեզի հետ, հէք բողոքական պատուելի։ Քեզի նման դդում ծախողներ մեր մէջ ալ չեն պակսիր, ըլլան անոնք հայ գրողը վար առնող Ղեւոնդ եպ. Դուրեան, ըլլան Թուրքը պանծացնող Նըշան Մարտիրոսեան։ Սա միայն միտքդ պահէ, ու չմոռնաս որ չունը կը հաջէ, կարաւանը կ'անցնի։ Կը քալէ հայ ցեղին կարաւանը, հաւատա՛, կը քալէ, եթէ մեզի դէմ հաջողը Քրիստոսի քահանան իսկ ըլլայ, անունը Մար Եոհաննէս։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

ԵՐԳ ՈՒ ԹԱՏՐՈՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

Կամօ հաստատութեան մէջ,Տր.երեկոյ, տեղի ունեցաւ այս արեւելեան երգահանդէսը, որ առաւելապէս համահրէական (եբրայական, սպանեւհրէական, եւայլն) յայտագիր մը ունէր.

Արեւելեան երաժշտութիւնը մեզի համար, որ կը գտնուինք արեւմուտքի անծայրածիր օտարութեան մէջ, կըգի մըն է որ երբեմն կ'երեւի, ովասիսի նման, լեցուն արեւով, սիրով, քաղցրութեամբ, ինչպէս նաեւ կապերով որոնցմէ բռնուած է դեռ, գոնէ մէկ ծուէնը, մեր հոգիին։

Անցեալ չաբաթ իրիկուն այդ կարգի ցամաքամասի մը վրայ էինք բացառաբար, եւրոպական երգահանդէսներու այս ովկիանոսին մէջ։

Սիրով էր մեր գնացքը, մանաւանդ որ նոր ու խորհրդաւոր Հայուհի մը պիտի տեսնէինք հոն։ Արմենուհի մը որ մաս կը կազմէր այդ երգահանդէսին, իբրեւ սօփրանօ, բաժին ունենալով երգերու չարք մը եբրայական, սպանեւհրէական եւ եւայլն, նաեւ կանչ մը Վարդապետէն.— «Գարուն ա, ձիւն ա արել, իմ եարն ինձնից ա սառել»։ Երգչուհին կը կոչուի Արուսեակ Ալպան, կէս հայկական ու կէս օտար, բոլորովին անծանօթ արուեստագիտուհի մը, կարծես ժամա-

նած Հնդուստանէն, Արաբիայէն Պարսկաստանէն կամ տեղացի Սուրիայէն։ Ձեռ գիտեր ի՞նչու այս տըպաւորութեան տակ էի, դեռ իր մասին տեղեկութիւն չառած։

Ցայտագիրը ունէր, ուրիշ խորհրդաւոր անուն մը — Պէն Ապա։ Անուն մը որ Աստուածաշունչ կը բանայ, Մեզի Նոյն ու Երուսաղէմ կը հանէ, հին հրաշալի տեսիլներ պարզելով. — Պէն Ապա։

Երգերուն մեծ մասին հեղինակն էր Տիկ, որ կ'ընկերակցէր դաշնակով երգողներուն։ Մեծ ու գեղագիտօրէն ձեռնածի մը, աչքերուն մէջ արեւելեան ցայտքեր ու աւազաններ, սրբատաշ քարերու վրայ լացող հոգիներ Իր երաժշտութեան մէջ Արեւելքի խառնուած երկինքն ու գինին ճառագայթներուն։

Կը ժամանակցէր նաեւ տաղանդաւոր ջութակահար մը, երիտասարդ, իր արուեստով ալ, Մարսէլ Սթէյն, որ թարմ խանդավառութեամբ ջութակահարեց։ Իր հոգին, իբրեւ զոհ, կը ծածանէր իր ջութակին վրայ

Ցայտագիրին առաջին մասը նուիրուած էր բոլորովին եբրայական երգերու։

Երգահանդէսը սկսաւ Պէն Ապա «Զող Զատաղնի» (խորագիրը երգին), երաժշտութիւն Բոգոմոլսկիի, երգ մը սիրոյ, հառաչալից եւ ... ձայնաւոր տառերով։ Երգիչը, համակրելի, սիրուն արտաքինով, իր անձէն ու ձայնէն կը հոսեցնէր տաք ալիքներ։ Կ'երգէր հիանալի արուեստով, իր ձայնական ուղկանին մէջ առած ամբողջ հաւաքականութիւնը սրահին, որ կը բաղկանար Հրեաներէ, Սուրիացիներէ, Լիբանանի Իսրայէլացի որդիներէն եւ մաս մըն ալ Հայերէ։

Պէն Ապա առաջին իսկ վայրկեանէն իրեն կապեց հանդիսականները ու զանոնք փոխած հիացողներու, տարաւ հորիզոնի մը մէջ, ուր երգի եւ բառի ձայնականութիւնը նորութիւն էր մեզի համար։ «Զող Զատաղնի» այո՛, որ իր դաշնաւորեալ հանաչանքներուն մէջ կ'ըսէ.

— «Ամենասիրելիս հմայքները սիրոյս լեցուցին քաղցրութեամբ։ Կը նաժմանայ լուսինն անգամ իր գեղեցկութեան առջեւ »։

Նրգ երկրորդ.— «Մոլատթի», նոյն երգահանէն։ Ներշնչող նիւթով մը, այնքան ինքնատիպ։ Գաղթական Հրեայ մը որ կը մտնէ հայրենիք (Ո՜վ պիտի երաժշտէ Հայաստան դարձը արժէն տարագիրին)։ Մենանկան ու խոլական ուրախութիւնը դարերու տարագրութենէն դարձող Իսրայէլի որդիին։ Ան կը պարէ կարծէք, առհաւական չարժումներու մէջ, տապանակին չուրջը եւ պատին առջեւ, ձայնի ու ձեւի վերածած էր ուրախութիւնը, որուն մէկ կամ քանի մը կաթիլ արտասուք։ Պէն Ապա, այս երիտասարդ մոգը իր թաւանոյշ պարիթոնի ձայնով, կը նկարէր պատկերը, հարազատ գոյներով։ Զայնը իր հոգիին մէջ եւ փոխադարձաբար։

Նրգ երրորդ.— «Շիր հաշիրիմ», «Երգ Երգոցէն», երաժշտութիւն Սամինսկիի։

— Համբոյր մը տուր ինծի, ... մը քու բերանիդ համբոյրներէն, զի սէրը աւելի քաղցր է քան գինին »։

Երգն ու երգիչը սիրոյ կրօնականութեան մէջ, տրտմութեան արբե-

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ (7)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Մեր առջեւ ցցուած էր աւելի կենսական ու աւագ պարտականութիւն մը, որ աւելի կարեւոր էր՝ քան ընդհ. ժողովի մը ընտրութիւնը։ Այս մեծ գործն էր՝ զանազան դիրքերու վըրայ, պատնէշներու ժամ առաջ չինութիւնը ու զօրանոցներու շուտափոյթ կառուցումը։ Նոյն օրն իսկ, անմիջապէս ընտրուեցան բանուորական խումբեր, որոնք անցան իրենց վեհ պարտականութեան գլուխը։

Երկու օրուան ընթացքին, բաւականաչափ պատնէշներ չինուած էին բոլոր դիրքերու վրայ։

Ե.

Երբ այսպէս, դեռ խրամատները նոր չինուած, պահակները նշանակուած ու իրենց խիստ պատասխանատու պաշտօնին գլուխն անցած էին, օգոստոս 8ին,կիրակի ընդհանուր ժողովը գումարելու անհրաժեշտութիւնը զգացուեցաւ։

Ժողովը գումարուեցաւ Թաթար Ալանի դաշտին մէջ։ Ժողովին կը մասնակցէին Տամլաճըգի, Գըզըլ-Չայի, Գուշ-Ճըղազի տեղական ժողովները իրենց ներկայացուցչական կազմով եւ զինուորական մարմնի կառավարիչները։ Իբրեւ ունէին մասնակցելու նաեւ Գիթիասի եւ Հաճի Հապիպլիի պատգամաւորները, որոնք դեռ նոր ընտրուած էին։ Ժողովը, հազիւ դեռ օրակարգին ընթերցումէն վերջ, իր նախնական աշխատանքներուն նոր ձեռնարկած էր եւ իր նախագահն ու քարտուղարը ընտրած՝ յանկարծ կայծակի պէս հասաւ կարմիր խաբրիկը.

— Կռիւը բռնկեցաւ ... Եօլ Աղզիի կողմէն զինուորներ կ'արշաւեն մեր վրայ։ Հասէ՛ք, հասէ՛ք, կոտորենք բոլորը ... Թող տեսնեն որ Հայն ալ գիտէ կռուիլ ...

Բոլոր երիտասարդներն ու զէնք վերցնելու կարողութիւն ունեցողները սկսան գունդ առ գունդ դիմել դէպի ռազմաճակատ։ Անօրինակ խանդավառութեան ձայներ սկսան բարձրանալ ամէն կողմէ, օդը թնդացնելով։ Երիտասարդները երգելով դէպի դիրքերը կ'աճապարէին։ Գդտիկ տղաք իրենց հայրերէն ու եղբայրներէն թուրքի գլուխներ կը պահանջէին։ Իսկ մամիկներն ու պապիկները կ'օրհնէին իրենց արի զաւակները՝ յաղթական վերադարձ մաղթելով անոնց։ Անոնք կ'օրհնէին նաեւ անոնց զէնքերը ու այնպէս ճամբայ կը դնէին, որպէսզի գնդակները չչեղէին իրենց նպատակէն։

Ճէպել Մուսայի ինքնապաշտպանութեան առաջին կռիւն էր, որ տեղի կ'ունենար անոր ղալըրաղեղ արեւմտեան լանջերուն վրայ։

Ջաղհուրենի կրակ մը բացուեցաւ երկուստեք։ Թշնամին չռայլօրէն, բայց զուր տեղը կը վատնէր իր ռազմամթերքը։ Ամէն ոք խանդավառուած կը յարձակէր։ Թշնամին անընդհատ գնդակի յորդ տեղատարափ մը կը թափէր մերիններուն ուղղութեամբ։ Սակայն ի զուր, ոչ մէկ գնդակ իր նպատակին կը հասնէր։ Ան ամէն ջանք կը թափէր, որ թելէն, չրջապատել կռուողները, սակայն պզտիկ յանդգնութիւն մը չատ ատոր կը նստէր իր վրայ։

Այդ կռուին մէջ, կին մը՝ հերարձակ դիրքէ դիրք վազելով ջուր կը բաժնէր կէզիչ արեւուն տակ՝ ծարաւէն պապակող ռազմիկներուն։

Եղնիկի արագաչարժութեամբ՝ բոլոր դիրքերն ալ այցելելով, կը խրախուսէր մարտնչողները ու ջուր կու տար անոնց։ Եւ այդ նոյն հերոսուհին էր, որ ժայռի մը վրայէն խըրախտաբար կը կանչէր.

— Զարկէ՛ք եղբայրներ, երբե՛ք մի վախնաք, այդ վատերուն գնդակը Հայը չի կրնար սպաննել։ Զարկէ՛ք, թող օրհնեալ ըլլան ձեր բազուկներն ու զէնքերը։

Ծակատամարտը չարունակուեցաւ մինչեւ իրիկուան անընդհատ։ Թշնամին, կատաղօրէն պարտուելով, փախուստի ճամբան տիրեց առաւ։ Աւարական գոտիով – գոչումներով ու ծափերով հետապնդեցինք թշնամին՝ մինչեւ իրենց նախկին բանակատեղին։

Այս կռուին մէջ թշնամին ունեցաւ 10ի չափ մեռեալներ եւ 20ի չափ վիրաւորներ, իսկ մեզմէ՝ մէկուն քիթն իսկ չարիւնեցաւ։

Մեծ խանդավառութեան մէջ, ամէնքն ալ ցրուեցան իրենց տեղերը, բացի պահակներէն, որոնք անքթիթ աչքերով կը հսկէին հանդիպակաց ճամբաներուն վրայ.

Այս կռիւէն յաղթական դուրս գալը չափազանց խրախուսեց Սուէտացին։ Հակառակ այն իրողութեան, թէ առաջին անգամն էր որ կը կռուէր կանոնաւոր զօրքի դէմ ճակատ ճակատի, սակայն, նորէն, աներեւակայելի կռուելու ընդունակութիւն ի յայտ բերաւ, զարմանք պատճառելով թշնամիին։ Այս փոքր յաղթանակէն յետոյ արի Սուէտացին՝ ալ աւելի մեծ խանդավառութեամբ փարեցաւ իր զէնքին, որուն հրաշագործութիւնը տեսած էր երէկ։

Զ.

Նախկին կռիւէն ընդամէնը երկու օր յետոյ, օգոստոս 10ին, առաւօտ ազդանշանեց՝ Պաղաճըղ կոչուած մեր դիրքին ճիշդ դիմացը, վարը Հաճի Հապիպլի գիւղին վրայ՝ զինուորներու խումբեր երեւան եկան։Ու այդ գիւղի մօտերը նախապէս զետեղուած թնդանօթները սկսան սաստկօրէն ռմբակոծել այդ կէտը, մերինները փախուստի մատնելու եւ վախցնելու նպատակով։

Խումբերը չարունակ կը տեղային մեր պատնէշներուն վրայ ..., կայծը՝ ոչ մէկ վնաս պատճառելով մեզ։ Մերինները երբ տեսան թշնամին տասնապատկուած ..., մեծ յարձակողականի անցած, ... պէս կ'օգտուէր նաեւ հետզհետէ թանձրացող ու յարածուն մէգէն, կազմ ու պատրաստ, թշնամիին համանելուն սպասեցին։ Թանձրացող մառախուղին յաջորդեցին հորիզոնէն կախուած սեւ ամպեր. Սկսաւ գրեթէ մութ տիրել։ Կարծես թէ գիշերը եկ էր դարձեր։

Մեր մարմինները, համբերատար ոգիով տարին եղած ռմբակոծութիւնն ու հրացանաձգութիւնը, ոչ մէկ պատասխան տալով։ Թագուցին որ թշնամին չատ մօտենայ ու այնպէս կրակեն, որպէսզի ամէն գնդակ զինուորի մը կեանքն արժէ։ Առաջին համազարկը մերիններ ... երկուստեք բացուեցաւ ... կրակ մը։ Թշնամին դիակներ իրարու ետեւէ, անկենդան կը փռուէին գետին։

Ց. Գ. ՊՈՒՐՍԱԼԵԱՆ

(Շար.)

ցութեամբ:

Երգ չորրորդ.— «Իմա՜ս հաթան», երաժշտութիւն Ալիգալիի՝ Բիքնեան հարսներգ: Նշանածները կը հրմուին: Ընդութիւնն է որ կը վաթեցնէ իրենց արիւնը, հասուն պտուղի նման: Կրակոտ, կարմիր ցնծութիւն մը, որուն մէջ կիրքին օձերն բռնուած սոխակները կը բարբառին: Նշանածներուն գլխուն վրայ ոսկեայ գարուն մը, երջանկութեան երգերով:

Պէյն Ալպա լրացուց, առաջին մասի երբայական մեներգները, այլեւայլ սրահի

Երկրորդ մասին մէջ ան ունէր երեք մեներգ,— հայկական, արաբական եւ երկու եւրոպ.

Հայկականը.— «Զինուր եմ», Գոմիտասէն. Ես միշտ յուզիչ գտած եմ իր «մենձառքանչը» եւ խորաքանչ երաժշտութիւնը, օտարի մը բերնին մէջ, մանաւանդ երբ այդ օտարը երգիչ է կամ արուեստագէտ: Պէյն Ալպա մեր հաղորդութիւնը մեր սկիզբին մէջ լաւ պահպանեց:

Իր երկրորդ երգը, որ կրկնուեցաւ ծափերով, Տիկի «Ռայէչլ»ն երգիչին ձօնուած: Մէկ բառով մը — «Ռայէչլ» Տոմիրչօրս գտած «Ռայէչլ» ազգակցի, արաբական գիշերին մէջ, երբեւ մինարէ, երբեւ Հրթիա, երբեւ խօսք ու մարմին եւ Աստուած «Ռայէչլ»ներ, երկար, երերուն, տարածուն, խորհրդաւոր, ընդհատ, կրկնակի, ցանկ, խորունկ, ցած, բարձրաբարձր, ընդերկրեայ, լուսաւոր եւ անհունացող.

«Ռայէչլ» մը որմէ կը կաթկթի աստղանք, յուզում, վերացում, արտասուքներ: Երաժշտութիւններ: Ուաւրը, բռնկած է արաբական գիշերին մէջ: Աստղեր կ՚իջնեն Գաղտայի վրայ, ու Պասրայի, Մաքքայի կամ Եմէնի:

Երրորդ մը, եղերերգութիւն մը Տիկէն: Մանկիկը կը քնանայ օրօրոցին մէջ օրրացած, որովհետեւ իր մայր մայրիկը մեռած է:

Չորրորդը բարբառնին աղօթքն է, երաժշտութիւն Էնիէլի:

— Ես, Բարրուճի, Իցօհօկ, որդի Պէրտիչէվ Սարայի, կը մաղթեմ քեզի բարի լոյս, ո՜վ Տէրը աշխարհի: Ո՞րքան ժամանակ դուն կամքովդ պիտի տեւէ մեր նահատակութիւնը: Ո՞ւր է որ վերջ գտնէ այս կացութիւնը

Եւ որքան խորին յուզումով կրնանք ձայնակցիլ Հայերս այս կրակէ աղօթքին:

Պէյն Ալպա բանաստեղծութիւն ունի իր ձայնին մէջ, ինքնատիպ եւ արեւելեան: Հրաշալի թարգմանիչ մըն է իրեն էրքի Ոգիին: Ոճներ մը, արուեստ գանձերով:

Առաջին մասին վերջաւորութեան է որ իր մուտքը գործեց Օր. Արուսեակ Ալպան:

Կարծես անապատական ցեղի մը իշխանուհին է, ալացիկ, թուխ, սեւ լոյսերով անշուշտ: Ոսկեհիւս վղնոց մը, կարմրորակ զգեստ ու կօշիկ. խամերկ թեւին վրայ ապարանջան: Եթէ իր Արուսեակ անունը չըլլար, պիտի կարծէինք զինքը խորունկ ու մեծ Ասիայի մէկ հեռաւոր ցեղին դուստրը:

Իմացանք որ ան իր Ալպան մականունը առած է իր Նալպանտեան ազգանունէն, ջնջելով առաջին տառը եւ վերջի չորս գիրերը: Զանկուլդաքցի է եւ ապրած Պոլիս, աշակերտ էսա-յեան վարժարանի:

Ազգական ծանօթ երգչուհի Օր. Իրիս Պիւլպիւլեանի.

Այսքան մը կենսագրութիւն իր արժէնութիւնը լոյսին բերելու համար:

Օր. Արուսեակ երգեց երկու երգ Կլասսիքէյնէ, եբրայական. Սոփրանօ մը որ կ՚երգէ հմտութեամբ: Մերթ ամպերու մէջ է ու մերթ կը բարձրանայ լոյսերու մէջ: Լոյսի եւ ստուերի խաղերը առատ են իր ձայնին մէջ: Իր զգացումը եւ գիտակցութիւնը խորապէս ներդաշնակուած են:

Կ՚երգէ տրտում լրջութիւնով, սրսկելով կրակներ: Կ՚երգէ ինքնամփոփ, կորսուած իր հոգիին մէջ ու իր երգին: Վերացած է եւ ծափերն է որ կը սթափեցնեն զինքը:

Երկրորդ մասին մէջ ունէր չորս երգ, Եիտիշ, սպանեւհրէական, հայկական եւ հասա մըն ալ (Թող ներուի որ ամչնամ ըսելու) Թրքական:

Օր. Արուսեակ Ալպան իր երգերու ծաղկեփունջին մէջ, փոքրիկ օձ մը ունէր, այդ Թրքական երգը: Նոյն իսկ եթէ արժէք ներկայացնէր այդ կտորը, պէտք է զանց առնէր: Ոչ մէկ պայմանով Արմենուհիի մը բերնին մէջ վայել չէ Թրքական երգ մը, Թրքական բառերով, այն ալ հանդիսատր առիթով: Մեր պատմութեան բաւական հանգամանքը կը մղէ զիս այս դիտողութիւնն ընել:

Օր. Արուսեակ եւ Պէյն Ալպա Թր-Թռացուցին երեք զուգերգ, անշուշտ յաջողապէս, քանի որ երկու ճառագայթ ունէինք մէկ բեմի վրայ:

Մեր բոլոր երգչուհիները մէջը ըլլալով Օր. Արուսեակ Ալպանը, պէտք է միշտ խորանան հայ երաժշտութեան մէջ ու տանին օտարներու առջեւ բանալ մեր ցեղային գանձը, առայժմ գոնէ գեղարուեստի մէջ մեր հողամասը շահելու համար:

Ճշմարտութիւն է բացարձակ երբ ըսենք թէ չարաթ երեկոյ, գեղարուեստական իրական վայելքի մէջ էինք, արեւելեան երաժշտութեան երգահաւաքովներով...

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Նախկին Գիւմրին

— • —

Յօդուածագիր մը այսպէս կը ներկայացնէ Լէնինականը, որ նախապէս կը կոչուէր Գիւմրի՝ քաղաքին մէջէն անցնող գետին անունով, պատմական տիրապետութեան շրջանին Ալեքսանդրապոլ՝ ռուսական տիրապետութեան շրջանին: Այժմ Լէնինական՝ բոլշեւիկեան տիրապետութեան շրջանին.—

Հարիւր տարուան պատմութիւն ունի նախկին Ալեքսանդրապոլ-Գիւմրին:

Աշուղ Ջիւանի, ժամանակին, շատ պատկերաւոր ու ճիշդ կերպով ծաղրած է տնտնվաճառներու կեդրոն այդ «քաղաքը» իր եօթը եկեղեցիներով,— «Աստուածածնայ», «Փրկչի», «Գեղացոնց», «Սեւ», «Ռուսումի», «Յուսի» եւ «Պլպլան» ժամերով:

Մի քաղաք տեսայ վաճառի սիրահար,
Բնակիչները մեռ ճառն հազար,
Իրենց չունին հաց ուտելու համար,
Եօթը ժամ են շինել, խեղճի աչեցէք:

Արդարեւ, ի՞նչ կար այդ գիւղաքաղաքին մէջ, եթէ ոչ եկեղեցիներ միայն, սեւ չուկայ մը փոքրիկ խանութներով, քանի մը հարուստ վաճառականներու տուներ, ազգամնեբու ողջանման տնակներ, գօրանոցներ ու բանտեր:

Լաւագոյն տուները կը նկատուէին Ջիթողցոնց, Դրամբեաններու, Եուզբաշեաններու, Քանդարեաններու եւ ուրիշ մէկ քանի առեւտրականներու մեծ մասամբ միայարկ, մռայլ, սեւ քարէ, փողոցէն հաստ պարիսպներով անջատուած, ամէնէն շատը 8—10 սենեակէ բաղկացեալ տուները, ուր կ՚ապրէին քէյֆ սիրող Գիւմրեցի զոչիները:

Մեծ շէնքեր էին միայն առեւտրական գպրոցն ու աղջիկներու վարժարանը: Չկար թատրոն կամ մշակութային հիմնարկութիւն մը:

Քաղաքէն դուրս, «Վարդապետի Բաղչին եւ «Ձէրքէզի ձորին մէջ կրնայինք գտնել գէթ քանի մը տնակ վտիտ ծառեր: Քաղաքին մէջէն կը հոսէին Գիւմրի եւ Մունդառա (աղտոտ) գետակները, որոնք համաճարակի աղբիւր դարձած էին:

Քաղաքին չորս կողմը ցարական կառավարութիւնը շինած էր մռայլ զօրանոցներ ու բանտեր:

Այժմ, քաղաքը դարձած է արդիւնաբերական կեդրոն: Տասը տարիէ ի վեր կը գործէ կերպասի գործարան մը երեք հսկայ բաժանումներով,— ժամարանը ունի 41.000 իլիկ, ուր կտաւ կը գործեն 1160 հոգիք եւ կ՚աշխատին 3000 բանուորներ:

Շուտով կ՚աւարտի նոր ժանարանին շինութիւնը: Այս գործարանը պիտի ունենայ 77.00 իլիկ:

Հսկայ աղանդանոցն ալ կը գործէ անցեալ օգոստոսէն ի վեր, այնտեղ կ՚աշխատին 1200 բանուորներ: Տասը տարիէ ի վեր կը բանի նաեւ ելեկտրակայանը,— այս գործարանը նախապէս կ՚աշխատէր մազութով եւ ունէր 84 քիլովաթ ուժ: Այժմ նոր ելեկտրակայանը, որուն աղբիւրն է ջուրը, ուժ եւ լոյս կուտայ ամբողջ քաղաքին, մօտակայ գիւղերուն եւ գործարաններուն

Երկրաշարժէն վերջ, երբ քարուքանդ եղան Լէնինականի հին ու խարխլած տուները, քաղաքին մէջ շինուեցան նոր Թաղամասեր բանուորական գեղեցիկ բնակարաններով: «Ինտերնացիոնալը» փողոցը, որ երկաթուղիին կայարանը կը միացնէ քաղաքին, երկար է աւելի քան 1 քիլոմեթր, եւ երկու եզերքներուն վրայ շարուած են եռայարկ գեղեցիկ բնակարաններ: Քաղաքին ամենամեծ եւ ամենագեղեցիկ շէնքերը կը գտնուին կերպասեղէնի գործարաններուն Թաղամասին մէջ: Երկու փողոց չորս շարք նորաշէն տուներով:

Առաջ Լէնինական ունէր 30.000 բնակչութիւն, 1 սեպտ. 1935ին՝ 70.202 հոգի: Բնակարանային տարածութիւնը 1926ին 60.758 քառ. մեթր էր, 1935ին՝ 234.911 քառ. մեթր.

Լէնինական կրնայ պարծիլ նաեւ իր մշակութային շինարարութեամբ: Այստեղ է շինուած Հայաստանի պետական երկրորդ թատրոնը: Ութ տարիէ ի վեր բացուած է շարժանկարի տունը իր հոյակապ ճարտարապետութեամբ եւ քանդակներով: Քաղաքը ունի նաեւ ակումբներ, խաղարաններ, արհեստանոցներ, դպրոցներ, բուժարաններ, հիւանդանոցներ, բաղնիքներ (5 հատ, որոնց մեծը կրնայ սպասարկել օրական 1500 հոգիի): Այժմ կը շինուի նոր Ջրմուղ մըն ալ, որ բնակչութեան պիտի բերէ պաղ եւ մաքուր ջուր, բնակչութիւնը կրկնապատկուելու պարագային իսկ բաւելու աստիճան առատ:

Քաղաքին մէջ ծառ ու ծաղիկ չըկար առաջ: Այժմ փողոցներուն մէջ տնկուած են ծառեր: Նախկին գերեզմանատունը «Պարկան», այժմ պարտէզ է դարձած: Պարտէզներ շինուած են զանազան թաղերու մէջ: Մտաւանկութեան համար մինչեւ այժմ ծախսուած է մէկ միլիոն 500.000 րուբլի: Ցեխոտ եւ աղտոտ նախկին փողոցներն այժմ սալարկուած են ու մաքուր:

ՊՈԼՍՈՅ ԱԶԳ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ «Մուսա Լեռան» շարժանկարին դէմ...

— • —

Պոլսոյ վերջին Թղթարերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (Ազդարար, 14 դեկտ.)—

Վարչութիւնը այս առաւօտ բացառիկ նիստ գումարեց, խորապէս վրդովուած մամուլին այն հրատարակութիւններէն թէ «Մուսա լերան 40 օրերը» անուն գրքոյկ վէպ մը գոյութիւն ունի եւ զայն շարժանկարի վերածելու ձեռնարկ կ՚ըլլայ:

Միութեան ու համերաշխութեան փափաքով ներշնչուած եւ այս ուղղութեամբ բոլորանուէր աշխատող հայ ժողովուրդը զայրոյթով կը դատապարտէ շահախնդրական անարգ նկատումով կատարուած այս ձեռնարկը, որ եղբայրական յարաբերութեանց վնասելու հանգամանք ունի, եւ զայն կը նկատէ զուտ թշնամական:

Հանրապետական կառավարութեան սրտագին փարած է հայ ժողովուրդը. այնպէս որ երբ օտարազգի մը յանդգնի է անձնական գծուծ շահուն համար օգտագործել հայ անունը, խոր զզուանքով ու ցասումով կը մերժէ եւ կը բողոքէ, պահանջելով որ խափանուի այդ ձեռնարկը:

Վարչութիւնը, այսօրուան բացառիկ նիստին մէջ, իր ու համայնքին այս արդար ցասումին թարգման ըլլալով, որոշեց մամուլին մէջ բողոքի գեկոյց մը հրատարակել այդ շարժանկարին դէմ, զոր կը նկատէ հայ անունին շահագործումը եւ ցեղային համերաշխութեան դէմ հարուած մը:

Վարչութիւնը վաղն ալ նիստ պիտի գումարէ, զեկոյցը խմբագրելու համար:

Հայ եւ Հրեայ հայրենակիցներու պայքարը

Ճումհուրիէթ կը գրէ այս վերնագրով.— Գրած էինք թէ Իսթանպուլի Հայերը մեծ ցաւ զգացած են «Մուսա տաղի» շարժանկարին առթիւ եւ խոր զայրոյթ անոր հեղինակներուն դէմ: Հայերու վարչական ժողովը այս առտու, ժամը 10ին, նիստ ունի եւ կ՚ենթադրուի թէ այդ խնդրով պիտի զբաղի: Հարկ չկայ շեշտելու որ գոհունակութեամբ կ՚ընդունինք այս ձեռնարկը

Միւս կողմէն, մեր երկրի Հրեաները աղդուած են, տեսնելով որ-Ֆրանց Վէրֆէլ կը ճանչցուի իբրեւ Հրեայ գրող մը: Անոնք թէեւ համոզուած են որ այդ անձը Հրեայ չէ, բայց ինչ ալ ըլլայ, խորապէս վրդովուած են որ այդ տեսակ գրող մը մեր երկրին դէմ կ՚արտայայտուի: Մեր Հրեայ հայրենակիցները, իբրեւ մէկ մասը Թուրք մեծ ազգին, որոշած են ամէն միջոցով պայքարիլ մեր երկրին ուղղուած այդ գաւին դէմ: Անոնց այս հայրենասիրութիւնն ալ անկեղծօրէն կը գնահատենք:

Հաղորդուած տեղեկութեանց համաձայն, քաղաքիս մեծ սինէմաները եւ Թուրքիոյ շարժանկարի ձեռնարկուները որոշած են հօլանդիւնի որ եւ է մէկ Ֆիլմը չներկայացնել Թուրքիոյ մէջ, եթէ երբեք «Մուսա տաղի» գիրքը շարժանկարի վերածուի:

ԺԱՄՈՒԼ

Օր մը օրանց...

— • —

«Յուսաբեր» դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (6 դեկտ.).

— «Խղճի կատարեալ հանդարտութեամբ կրնամ վկայել,— կը գրէ (մեր «Փողոց»ին) իր հոկտ. 22ի «Բաց Նամակ»ին մէջ Բարեգործականի Կեդր. Վարչութեան անդամներէն Պ. Լ. Կիւմիւշկէրտան,— թէ անկուսակցական ուղիէն օր մը օրանց չէ շեղած Կեդր. Վարչութիւնը, անցեալին մէջ, ինչպէս ներկային»:

Դժուար է երեւակայել եփած հաւ մը, որ կարդար այս միամիտ տողերը եւ կուշտ ու կուռ չխնդար: Իր «Նամակ»ն իսկ ապացոյց է, որ Բարեգործականը օր մը օրանց շեղած չէ կուսակցական ուղիէ: Ցանցա՛նք գործած է Պ. Կիւմիւշկէրտան,—բարեւ տուած եւ բարեւ առած է քանի մը Դաշնակցականներէ,—յօժարելով միաժամանակ, նախագահել Փարիզի «Հայ Մտաւորականներու Ակումբ»ին մէջ: Այսքանը բաւական էր սակայն, որ ռամկավար մամուլը «դաշնակցական» նկատէր Պ. Կիւմիւշկէրտանը եւ վտանգուած հռչակէր «Տունն ռամկավարութեան», Բարեգործական Միութիւնը:

Մեր խօսքը Պ. Կիւմիւշկէրտանի մասին չէ. իր մեղայագիրը քննութեան կ՚առնենք՝ տեսանելի դարձնելու համար այն առեղծուած ոգին — նեղմիտ եւ հատուածական — որ ռամկավարութիւնը դրաւ Բարեգործականի մէջ: Եւ այս տեսակէտով բացարիկ եղաւ իր քայքայիչ դերը հայ կեանքին մէջ: Անդրադառնալով տարիներու իր գործունէութեան, կարելի չէ խղճի կատարեալ հանդարտութեամբ չվկայել որ,—

Ա.— Բարեգործականը առելութիւն եւ թշնամանք սերմանեց հայ ժողովուրդի մէջ.

Բ.—Իր այս առեղծուած ոգիով խաթարեց հատուածական ախտը եւ անբարոյացուց հայ քաղմութիւնները.

Գ.— Կրթական իր նպատակը ծառայեցուց կուսակցական պրոպագանտի գործին

Դ.— Քանդեց ազգ. իշխանութեանց վարկն ու հեղինակութիւնը.

Ե.— Ոտնահարեց ազգ. սահմանադրութիւնը:

Զ.— Զրիակերներու ողջ մը ստեղծեց՝ ժողովուրդէն հանգանակուած լումաները իբրեւ առատաձեռն առատութիւններ յատկացնելով հակադաշնակցական ախտաւորներուն:

Է.— Եղաւ ամէնէն վատ եւ ստոր քաղաքականութիւնը մարմնաւորող հաստատութիւններէն մին մեր կեանքի մէջ, անուանապէս՝ անկուսակցական մնալով, մինչ փաստօրէն ըլլալով ամէնէն մոլի կուսակցականը.

Ը.— Քայքայեց մեր ժողովուրդի միասնական ոգին եւ հարուածեց անոր ազնական կորովը՝ մեծապէս դժուարացնելով հայութեան հայրենադարձի ճիգը:

Մենք չսպառեցինք շարքը իր գործած չարիքներու: Հարիւր հազարներ գանձելով, այո՛, շինեց քանի մը շէնքեր, սակայն թունաւորեց եւ քայքայեց հոգեկան այն մեծ ու շքեղ շէնքը, որ հայութեան ոգի կը կոչուի:

Ի՞նչպէս կարելի է չտեսնել այն կործանարար բաժանումը՝ որ Բարեգործականը ստեղծեց հայ ժողովուրդի մէջ, եւ ի՞նչպէս կարելի է չըմբոստանալ այս չարիքի դէմ, միամտաբար յայտարարելով.

— Բարեգործականը օր մը օրանց շեղած չէ անկուսակցականութեան ուղիէն»:

Պ. ԱՐԱՄ ԹՈՒՐԱՊԵԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Մեզի կը տեղեկացնեն թէ Պ. Արամ Թիւրապեան, «Եթանի երբեմնի խմբագիրը, որ փողոցը մնացած էր հիւանդ եւ թշուառ վիճակի մէջ, սենեակ մը փոխադրուած է շնորհիւ քանի մը բարեկամներու աջակցութեան: Երկու հայրենակիցներ, Պայտարեան եւ Իսրայէլեան այս առթիւ կոչ կ՚ուղղեն Թիւրապեանի բոլոր ծանօթներուն եւ բարեկամներուն, որպէսզի օգնութեան հասնին փոխադարձ պարտականութեամբ: Հասցէ,— A. Turabian, 5 Passage Kuszner, Paris (19):

Այս առթիւ հետեւեալ նուէրները հաւաքուած են նախաձեռնութեամբ Տիկին Գըլըճեանի (Անդրանիկի քոյրը) — Պ. Արամ Պայտարեան 10 Ֆր., Տ. Լէյլոզեան 5— Պ. Արամ Սապոնճեան 10, Տ. Միքայէլեան 5, Ս. Նալպանտեան, 10, Սամուէլ Կեցոյեան 10 Վահան Գալայճեան 5, Տ. Թորոսեան 7, Տ. Յովսէփեան 10, Տ. Մութաֆեան 5, Տ. Աղապալեան 10, Վաղարշակ Դալփաքճեան 20, Յովսէփ Գարայըլանեան 20, Տ. Թանճեանի միջոցաւ 33, Տիկ. Իսկուհի Սահակեանի միջոցաւ 20, գումար՝ 180 Փրանք:

«ՄՐԳԱՍՏԱՆԻ» ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Յովհ. Տէվէճեան Սոֆիայէն Պուքրէշ մեկնումի հետեւանքով, «Մրգաստանի մանկական - պատանեկան պատկերազարդ հանդէսի հրատարակութեան հոգը սահմանած է «Մասիս» Հրատարակչականը: «Մրգաստան»ը այսուհետեւ եւս պիտի խմբագրուի Յովհ. Տէվէճեանի կողմէ

Հրատարակչականս բոլոր միջոցները ձեռք առած է, երկու շաբաթը անգամ մը, ութական 20 թիւի հաշուով, լոյս ընծայել «Մրգաստան»ը

Ասկէ ետք, Պուլկարիայէն եւ արտասահմանէն «Մրգաստանի» վերաբերեալ ամէն յօդուած, նամակ, նիւթ եւ դրամ պէտք է ուղարկել հետեւեալ հասցէին՝ K. Haladjian, B. P. 444, Sofia (Bulgarie):

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆՁՆԱՐԱՐԵԼ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ:

«ՅՈՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ծ.

Հեղինակութիւն՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Ամէն բան տեսնելու կարողութիւն ունեցող մէկն էք Պ. Բէժիչ, այնպէս չէ՛.

— Կարծեմ...

— Կը տեսնեմ որ վառարանին մէջ կրակ կայ եղեր երէկ գիշեր... երբ դուռը կոտրեցիք եւ Էքրոյտը մեռած գտաք, կրակը ի՞նչ վիճակի մէջ էր. մարա՞ծ էր ...

— Շփոթիչ բանելով, չեմ գիտեր, ուշադրութիւն չըրի. Թերեւս Պ. Րէյմընտը կամ հազարապետը...

Փուարօ թեթեւ ժպիտով մը գլուխը թօթուեց:

— Պէտք է միշտ մեթոտով առաջնորդուիլ. դատողութեան վրիպում մը ունեցայ այդ հարցումը ձեզի ուղղելով. ամէն մարդու՝ իր գիտցածը: Դուք միայն կրնաք մանրամասնօրէն ըսել ինծի թէ ինչ վիճակի մէջ գտաք սպաննեալը — այդ հարցին մէջ ոչ մէկ բան վրիպած կրնայ ըլլայ ձեր ուշադրութենէն ... եթէ դրասեղանին Թուղթերուն համար հարցնել ուզէի, Պ. Րէյմընտն է որ պիտի խօսէր այդ մասին... Ուրեմն կրակին խնդիրն ալ հասկնալու համար, պէտք է հարցումս ընեմ այն անձին որուն պարտականութիւնն է զբաղիլ այդ տեսակ գործերով... Թոյլ տուէք...

Փուարօ կրակարանին մօտեցաւ եւ զանգակը զարկաւ: Քանի մը վայրկեան վերջը Փարքըր ներս մտաւ:

— Զի՞ս կանչեցիք, պարոն:

— Եկուր Փարքըր, բաւ. գնդապետը, այս պարոնը կ՚ուզէ քանի մը հարցումներ ընել քեզի...

— Փարքըր, երէկ գիշեր երբ Պ. Բժիշկին հետ դուռը կոտրելով ներս մտաք եւ Պ. Էքրոյտը մեռած գտաք, կրակը ի՞նչ վիճակի մէջ էր...

— Գրեթէ մարած էր, պարոն:

— Ոհ, գոչեց Փուարօ:

Յաղթական բան մը կար այդ բացագանչութեան մէջ

— Սանկ մէյ մը չորս կողմդ նայէ Փարքըր. այս սենեակը եղածին պէս մնացա՞ծ է...

Ծառան նայուածքը չորս դին դարձուց:

— Վարագոյրները քաշուած էին եւ լոյսը բաց էր, պարոն:

— Այո, առիկա գիտեմ, ուրի՞շ...

— Այո պարոն. սա բազկաթոռը աւելի առջին բերուած էր...

Փարքըր ցոյց տուաւ բարձր յենարանով բազկաթոռ մը որ սենեակին դրան ձախ կողմը դրուած էր:

— Այսինքն ինչպէ՞ս... ցոյց տուր տեսնեմ...

Ծառան պատէն աթոռը քաշեց աթոռը եւ դրաւ սենեակին դրան ճիշդ դիմացը:

— Զարմանալի բան, շատ հետաքրքրական, ըսաւ Փուարօ, ո՞վ այս դիրքով բազկաթոռի մը մէջ պիտի նստէր. բաւ., ո՞վ եւ հրեց զայն իր առաջուան տեղը, դո՞ւն հրեցիր, Փարքըր...

— Ոչ, պարոն, այնքան յուզուած էի որ...

— Իսկ դո՞ւք, Պ. բժիշկ...

Գլուխս թօթվեցի:

— Երբ ոստիկանները ներս բերի, բազկաթոռը իր նախկին տեղն էր, պարոն, բաւ. Փարքըր. այդ մասին շատ ապահով եմ...

— Տարօրինակ բան, կրկնեց Փուարօ:

— Կամ քարտուղարը եւ կամ հազարապետը հոն հրած ըլլալու են զայն, բայց կարեւոր չէ թէեւ...

— Բոլորովին անկարեւոր է եւ առոր համար ալ հետաքրքրական, աւելցուց գաղտնի ոստիկանը:

— Ներեցէք վայրկեան մը, բաւ. գնդապետը եւ ծառային հետ դուրս ելաւ:

— Կը կարծէ՞ք թէ ծառան ճշմարտութիւնն է որ կը խօսի, հարցուցի:

— Բազկաթոռին մասին, այո, այլապէս չեմ գիտեր. եթէ այս տեսակ խնդիրներով զբաղիք, Պ. Բժիշկ, պիտի տեսնէք թէ որոշ կէտի մը մէջ, այդ խնդիրները ամէնքն ալ իրարու կը նմանին...

— Ո՞րն է այդ կէտը, հարցուցի հետաքրքրութեամբ:

— Դէպքին հետ կապ ունեցողներէն իւրաքանչիւրը ծածկելիք բան մը ունի...

— Ես ալ ունիմ, ըսի խնդալով:

Փուարօ ուշադրութեամբ ինծի նայեցաւ:

— Կարծեմ ունիք...

— Բայց...

— Րէյֆ Փէյթընի մասին ձեր բոլոր գիտցածները ըսի՞ք ինծի:

Ինդաց երբ սկսայ կարմրիլ:

— Ոհ, մի վախնաք, չեմ ստիպեր որ ըսէք... ես շուտով կ՚իմանամ...

— Ինդրեմ ինծի խօսեցէք ձեր մեթոտներուն մասին, ըսի հապճեպով՝ շփոթութիւնս ծածկելու համար, օրինակ, կրակին խնդիրը...

— Ոհ, շատ պարզ է... դուք Պ. Էքրոյտը ձգեցիք ժամը իննին տասը մնացած, այնպէս չէ՞...

— Այո, ճիշդ է...

— Այդ պահուն պատուհանը փակ է եւ նիգով ամրացած, սենեակին դուռը կղպուած չէ... ժամը տասը քառորդ անցած, դուռը կղպուած է, իսկ պատուհանը բաց է... ո՞վ բացաւ... Յայտնի է որ միմիայն Պ. Էքրոյտը կրնար բացած ըլլալ զայն ու երկու տարբեր պատճառներով — առաջին — սենեակը չափէն աւելի տաք էր, սակայն կրակը գրեթէ մարած էր եւ օդը շատ ցուրտ էր երէկ գիշեր. ուրեմն այդ պատճառը գոյութիւն չէր կրնար ունենալ — երկրորդ — Պ. Էքրոյտ մէկը ներս առաւ... եթէ այդ մէկը պատուհանէն եկաւ, ուրեմն ծանօթ էր իրեն քանի որ մտահոգութիւն յայտնած էր նոյն այդ պատուհանին մասին:

— Շատ պարզ կ՚երեւայ, ըսի.

— Ամէն բան պարզ է, եթէ մեթոտով հետեւիք դէպքերուն... հիմա մեզ հետաքրքրողն է այն անձը որ Էքրոյտի հետ էր երէկ գիշեր ժամը 9.30ին... դէպքերը ցոյց կուտան որ այդ անձը պատուհանէն ներս եկող անձն է... իրաւ է որ քիչ ետքը օրիորդ Ֆլօրան հօրեղբայրը ողջ գտած է, սակայն հանելուկը չենք կրնար լուծել, մինչեւ որ չիմանանք թէ ով էր այդ այցելուն... Կրնայ ըլլալ որ պատուհանը բաց մնացած է անոր մեկնումէն յետոյ՝ մարդասպանին ճամբան բանալու համար եւ կամ թէ նոյն այդ անձը երկրորդ անգամ նորէն եկած է... Ոհ, գնդապետը վերադարձաւ...

— Հեռաձայնին հետքը գտանք, ըսաւ գնդապետ Մէլրօզ խրար անցած. այս տունէն չէ եղեր... երէկ գիշեր բժիշկ Շէփըրտին հեռաձայն ըրեր են ժամը 10.15ին գիւղին կայարանէն եւ 10.23ին թղթատար երկաթուղին Լիվըրփուլ կը մեկնի...

(Շար.)

ԲԱՑՈՒԱԾ Է «ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

1936 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

1935 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1936 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31

ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴ Կ'ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ԵՒ ԿԱՄ ԿԸՆՈՐՈԳԵՆ ԻՐԵՆՑ ԲԱԺԱՆԵԳԻՆԸ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԻԲՐԵՒ ՊԱՐԳԵՒ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՆ ՋԱՆԱԶԱՆ ԳԻՐՔԵՐ, ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ՎՃԱՐՄԱՆ։

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ ԲԱԺՆՈՒԱԾ Է ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՒ ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԳԼՈՒԽՆԵՐՈՒ, ԵՒ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԵՆ ԸՆՏՐԵԼՈՒ ԻՐԵՆՑ ՆԱԽԸՆՏՐԱԾ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ։

ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԾԱԽՔԸ ՄԵՐ ՎՐԱՅ, ԲԱՑԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԷՆ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ (ԿԱՆԽԻԿ) —

1. ՎԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ, Օ. Մխիթարեան (25 փրանք)։ 2. ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ, Տիկին Հայաստան Գէորգեան (15 փրանք)։ 3. ԼԵՌՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ, Կ. Սասունի (15 փրանք)։ 4. ՀԱՅ – ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ, Ա. Գիւլխանդանեան (15 փրանք)։ 5. ԱՆՁՐԵՒ, Համաստեղ (15 փրանք։ 6. ՄԵՂՆԻՆԵՐ, Շ. Նարդունի (15 փրանք)։ 7. ԿԱՍԻԱՆԻ, վէպ Բիւզանդական կեանքէ, (20 փրանք)։ 8. ՀԱՅԻՆ ԵՐԳԸ, Դ. Վարուժանի (25 փրանք։ 9. ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ, Ն. Պէշիկթաշլեանի (15 փրանք)։ 10. ՀԱՅ ՔՆԱՐ, բնդարձակ երգարան (20 փրանք)։

«ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ»ՈՒ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԷՆ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

Թիւ 1.— Ռ. Զարդարեանի «Արձակ էջերը» — 2.— Հրանդի «Գեղջի նամակներ» — 3.— Գ. Տէր Կարապետեանի «Տարօնի աշխարհը» — 4.— Գեղամ Բարսեղեանի «Արձակ էջերը» — 5.— Ար. Արփիարեանի «Ընտրուած էջեր» — 6.— Գ. Զօհրապի «Արձակ էջեր, քերթուածներ եւ ծանօթ դէմքեր» — 7.— Տ. Չէօքիւրեանի «Վանքը» — 8.— Օհան Կարօի հատորը — 9.— Եր. Օտեանի «Ընկեր Փանջունին եւ Մայլմարը»։

(Իւրաքանչիւր հատորին գինն է 20 ֆրանք)։

ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ (ԿԱՆԽԻԿ) —

1. Վալանթին, վէպ (20 Ֆր.) — 2. Շրջիկ Մատոննան (15 Ֆր.) — 3. Մեծասքանչ Մուրացկանները, Ե. Պարոնեանի (10 Ֆր.) — 4. Փնջիկ Երգարան, (10 Ֆր.) — 5. Զրուցատրութիւն Ֆրանս — հայ (15 Ֆր.) — 6. Հայաստանի աշխարհագրութիւնը, Ե. Պալճեանի (10 Ֆր.) — 7. Երեք ընկերներ, Ղ. Մելոյեանի (10 Ֆր.) — 8. Հ. Յ. Դաշնակցութեան քաղաքական ուղին, Գ. Գիւզալեանի (10 Ֆր.) —9. Արե՛ւ, Արե՛ւ, Փայլակ Միքայէլեանի (10 Ֆր.)։

ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ (ԿԱՆԽԻԿ) —

1. Նահապետ Նահապետեան, Թատերախաղ, Ա. Սարմազեանի (7.50 Ֆր.) — 2. Գծից դուրս, նոյն հեղինակէն (5 Ֆր.) — 3. Ապրիլեան Եղեռնը, Կ. Սասունի (5 Ֆր.) — 4. Կաթուղիկէ, Ա. Ահարոնեանի (5 Ֆր.) — 5. Մայիս 28 (5 Ֆր.) — 6. Ընկերվարութիւնը եւ ճնշուած ժողովուրդները, Լէվինսկի, Թարգմանեց Կ. Սասունի (5 Ֆր.) — 7. Խրիմեան Հայրիկ, Ե. Ֆրանգեանի (5 Ֆր.) — 8. Հայաստանի քարտէսը, Ե. Պալճեանի (5 Ֆր.) — 9. Սայաթ Նովա (6 Ֆր.) — 10. Մշակոյթի Օրը (10 Ֆր.)։

ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԿԸ ԾԱՆՈՒՑՈՒԻՆ ՈՒՐԻՇ ՀԱՏՈՐՆԵՐ ԵՒՍ։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, վաղը ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, 181, Cours Lafayette, «Զարդարեան» Գրադարանը։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է Հ. Յ. Դ. Ռոմանի «Անդրանիկ» խումբի յունուար 11ին սարքած ցերեկոյթը։

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդ. Հայաստանի գրականութեան նուիրուած Գ. եւ վերջին հաւաքոյթը

Դեկտ. 23ին, երկուշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին, Սոսիէթէ Սավանթի D. սրահին մէջ։

Ուր խօսք պիտի առնեն ծանօթ մտաւորականներ, վիճաբանողները կրնան մասնակցիլ մտքերու փոխանակութեան։

Մուտքը ազատ է։ Ոչ ոքի հրաւէր չէ ուղարկուած։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Պ. **Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ**

Տեղի կ'ունենայ **Palais des Congrès**ի մէջ (Լէբօզլիսիօնի պարտէզը)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԷՍ ՕՐԷ ԵՏՔ ԺԱՄԸ 4ԻՆ

Յայտագիրը կը պարունակէ նոր խմբերգներ կոմիտաս վարդապետի գործերէն, ինչպէս նաեւ Սպենդիարեանի եւ Ցարգսեանի պարանուագները, լարախումբով։

Ժողովրդական գիներ 5, 7 եւ 10 ֆրանք։

Տոմսերը կը գտնուին Միութեան անդամներուն եւ ծանօթ վաճառատուներուն մօտ.— Իր. Թէլեան, 8A. rue Francis-Préssense եւ «Մասիս» ակումբին 57A. rue Nationale.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 դեկտ. չորեքշաբթի երեկոյ ժամը *8.30*ին Հայ Ակումբին մէջ

Պ. ՊՈՒԼՎԱՐ ՔԱՐՆՕ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

կը ներկայացուի՝ «ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ»

Ղեկավարութեամբ՝ դերասան Յ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ, եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս սիրողներու իր խումբով։

Տոմսերու գին 5 եւ 3 ֆրանք։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Եուշիկ Դաւիթեան, Տէր Ե. քհյ. Մխիթարեան եւ իր ընտանիքը իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Պ. Գեղամ Բառօեանեանի եւ իր զաւակներուն (Հալէպ), Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տօնիկեանի եւ զաւակներուն (Փարիզ), իրենց սիրելի կնոջ, մօր եւ քրոջ Տիկ. ԱՊՐՇՈՒՄ ԲԱՏՕՀԱՆԵԱՆի զառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 3ին, Հալէպի մէջ։

Մարսէյլ, 15 Դեկտեմբեր, 1935

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER AGOPIAN

17, Rue Dumesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 20 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 20 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2992

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՆԱԽԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆ...

«Կառավարել— կը նշանակէ նախատեսել»: Եւ ունեցանք անթիւ «նախատեսող»ներ նաեւ մեծ պատերազմի շրջանին,— թէ՛ պատերազմէն առաջ, թէ պատերազմի ընթացքին եւ թէ պատերազմէն յետոյ: Իբրեւ տխուր փաստ արձանագրենք հոս, որ բովանդակ աշխարհի մէջ չգտնուեցաւ ոչ իսկ մէկ մարդ, որ կարողանար գէթ մօտաւոր ձեւով անցքերը կանխատեսել: Չգտնուեցաւ ոչ միայն «վար»երը, այլ եւ «վեր»երը, անգամ սակաւաթիւններու այն վերին խաւին մէջ, որ ծրագիրներ կը յղանար, անցքեր կը ստեղծէր եւ աշխարհը կը վարէր: Ցուսահատօրէն այսքան խեղճ եղաւ մարդկային իմացականութիւնը: Անհրաժեշտ լրջութեամբ չենք անդրադառնար այս տխուր փաստին եւ կը շարունակենք սնանիլ քնարեր պատրանքներով,— շարունակ մեր մէջ «մարգարէ»ն տեսնելով եւ գալիքը գուշակելով:

Առարկայաբար դատելով՝ անհնար էր աւելի ճշգիւ անցքերու ընթացքը կռահել՝ քան մենք ըրինք, եւ սակայն միաժամանակ աներեւակայելի է աւելի դառնագոյն յուսախաբութիւններ կրել՝ քան մենք ունեցանք:

Պատերազմը պիտի պայթէր: Ռուսիա եւ Թուրքիա առանձնաբար փորձեր կ'ընէին հայութեան ուժերէն օգտուելու: Մենք գտանք ամէնէն խոհուն ճամբան — չէզոքութիւն. աւելի որոշ՝ հաւատարմութիւն Թրքահպատակ հայութեան կողմէ՝ Թուրքիոյ հանդէպ, եւ ռուսահպատակ հայութեան կողմէ՝ հանդէպ Ռուսաստանի: Չէզոքութիւնը բառ մնաց, հակառակ մեր բովանդակ բաղձանքին. զայն խախտեց ամէնէն առաջ Թուրքը. անհերքելի տուեալներով նոյնքն հաստատուեցաւ, որ Աքսորման Եղեռնը նախածրագրուած էր պատերազմէն առաջ: Քաղաքական «խոհեմութիւն»ը մեզմէ խլեց մէկ միլիոն զոհ:

Սկսաւ պատերազմը եւ տարերայնօրէն փոխուեցաւ մեր «չէզոքութիւն»ը. երկու հակայ բանակներ ծառացան իրարու դէմ: Կը պահանջուէր անոնց մէջ յաղթականը գուշակել եւ աջողվին ու նոր միանալ: Կշռեցինք եւ գտանք զայն. ու մեր բովանդակ ուժով փարեցանք Համաձայնականներուն. բայց եղաւ անսպասելին. «մեծ»երը մոռցան մեզ եւ դաւեցին իրենց «փոքր դաշնակցի» դէմ:

Պայթեցաւ ռուսական յեղափոխութիւնը եւ սպառնական ուժը քաշուեցաւ նաեւ Ռուսիա. Ասոր յանձնուեցաւ առանց իրեն Բոզա գնալով պատերազմէն առաջ եւ պատերազմի շրջանին մշակուած բոլոր գաղտնի դաշինքները իրեն հետ: Աւարը կար, բայց տէրերը չկային — ո՛չ մենք եւ ոչ Ռուսաստանը: Եւ «անտէր կալուած»ին՝ Թուրքիոյ մէջ — փշրուած եւ ջախջախուած — անսպասելիօրէն հասակ նետեց քէմալականութիւնը: Անհնար էր գուշակել, թէ ձեւապէս յաղթելով, մեզ նման պարտուած պիտի քաշուէր ռազմաճակատէն նաեւ անհեղ Հիւսիսը՝ Ռուսիա:

Ռուսական յեղափոխութիւնը պահ մը խանդավառեց մեզ. յուսացինք, թէ պատերազմը եթէ ազատութիւն չբերաւ մեզ, զայն թերեւս բերէ յեղափոխութիւնը. ու տակաւին այս երազներու մեղրալուսինը չապրած՝ պայթեցաւ բոլշեւիկեան ապստամբութիւնը: «Բոլորի՛ն, բոլորի՛ն, բոլորի՛ն»,— այս հրապուրիչ ցնծակոչին տակ աշխատանքի մարդը աշխարհի մէկ – վեցերորդին մէջ պարզեց հանուրի ազատագրութեան խորհրդանիշը՝ կարմիր դրօշը: Ու մեզմէ առաջ այդ կոչին արձագանգեցին դահիճները մեր ժողովուրդի՝ Թալէաթներն ու Նազըմները: Եւ ձեռք – ձեռքի, էնվէրներն ու Ջիմալեաններ, յանուն կարմիր դրօշի, սկսան կազմակերպե՛լ Արեւելքի անազատ ազգերը ..

Պարտուած էր Թուրքիան. Համաձայնականները եկած եւ հարաւէն փռուած էին Թրքական հողերու բովանդակ տարածքին, Միջերկրականի ափերէն մինչեւ Իրանի սահմանները: Փռուած էին ոչ միայն — աւելի ճիշդը՝ ոչ թէ —Թուրքիոյ, այլ նաեւ անկէ դէպի հիւսիս ծաւալած հսկային՝ Ռուսաստանի դէմ: Այս պարագան երկու դարաւոր ոսոխները — Թուրքիա եւ Ռուսաստան — բարեկամութեամբ կապեց իրարու, փոշիի վերածելով ազգային նոյնպէս դարաւոր — մեր քաղաքականութիւնն ու անոր կապուած երազները:

Բայց եղաւ աւելի ահաւորը. պարտուած ու յօշոտուած Թուրքիան նոր հողամասեր շահեցաւ ի հաշիւ անդրկովկասեան Հայաստանի. պատմութիւնը նման դէպք տակաւին արձանագրած չէ իր էջերուն մէջ:

Իբրեւ վերջնական հաշուեյարդար մեծ պատերազմին ունեցանք հետեւեալը,— աւեր հայրենիք մը սահմանէն ասդին ու մէկ միլիոն զոհ, ծուատուած հայրենիք մը — բիւրաւոր զոհերով — սահմանէն անդին, լուծին տակ պատերազմի արգանդէն ծնած հրէշատիպ իշխանութեան մը, որ իր նմանը չունի պատմութեան մէջ:

Մեզմէ ո՛չ ոք այս դէպքերէն եւ ո՛չ մէկը կրցած է նախատեսել Ներողութիւն, մենք մոռցանք ռամկավարները. բացառութիւն ըլլալով բովանդակ աշխարհի մէջ՝ անոնք միայն ամէն բան նախագուշակա՛ծ ու նախատեսա՛ծ էին ...

Նոր փոթորիկներ կը պատրաստուին ու թերեւս աւելի ահեղ, քան ինչ որ տեսանք ...

Վարիչները ծրագիրներ կ'որոճան եւ մարգարէնե՛րը գալիքը կը գուշակեն ...

Երանի՛ ռամկավարներուն:

(Խմբագրական «ՑՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՑՏՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ՆՈՐԷՆ ԲԱՐԴԱՑԱՒ

Անգլիոյ արտաքին նախարարին հրաժարումը իբրեւ հետեւանք թուռն քողոքներու

Լավալ միայն մնաց Իտրնի դիմաց

Իբրեւ հետեւանք Անգլիոյ հանրային կարծիքին բողոքներուն եւ բուն իսկ պահպանողականներուն մէջ տիրող դժգոհութեանց, արտաքին նախարար Սըր Ս. Հօր իր հրաժարականը ներկայացուց Գ. Պալտուինի, որ անմիջապէս ընդունեց: Այս հրաժարումը նախատեսուած էր անցեալ շաբթու, երբ հրատարակուեցան Փարիզի մէջ ծրագրուած պայմանները, նախաձեռնութեամբ Գ. Լավալի եւ Սըր Ս. Հօրի, բայց կը կարծուէր թէ վարչապետ Պալտուին պիտի պաշտպանէ իր արտաքին նախարարը: Մինչդեռ ամէնէն առաջ ան լքեց: Հաշտութեան պայմաններուն հրատարակութենէն անմիջապէս վերջը, թուռն բողոքներ լսուեցան ընդդիմադիր, նոյնիսկ պահպանողական շրջանակներէն: «Տէյլի Հէրըլտ», Աշխատաւորական կուսակցութեան օրկանը, բացէ ի բաց պահանջեց Սըր Ս. Հօրի հրաժարումը: Պահպանողական «Թայմզ» ն անգամ սկսաւ ծաղրել Փարիզի ծրագիրը, եւ գեռ աղջի օր սուր ակնարկներ կ'արձակէր, Ա. Դ. Խորհուրդին գումարման առթիւ: «Տէյլի Հէրըլտ» դիտել կուտար իր վերջին խմբագրականին մէջ.— «Եթէ վարչապետը յայտարարէ — «Մենք այս ծրագիրը կը գտնենք արդար եւ բանաւոր եւ հետեւաբար պահանջեցինք որ գործադրուի», պիտի նշանակէր թէ դահլիճը երբեք չիմրներ արդարութեան իմաստը. բայց երբ կ'ըսէ.— «Այս ծրագիրը անարդար է, գիտենք, սակայն չենք համարձակիր արդարութիւն պահանջել, վախնալով որ Մուսոլինի փորձանք մը կը հանէ եթէ պնդենք» — կը նշանակէ թէ Գ. Պալտուին անարժան է վարչապետ ըլլալու»:

Տարակոյս չկայ թէ Սըր Ս. Հօր ամէնէն ծանր հարուածն ստացաւ Գ. Իտընէն, որ Մեծն Բրիտանիոյ նախարարն է Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ եւ սկիզբէն իսկ հակառակ նոր զիջումներ կատարելու ի նպաստ Իտալիոյ: Իրեն յանձնուած էր Ազգերու Դաշնակցութեան հաղորդել Փարիզի ծրագիրը, բայց այդ պաշտօնը կատարեց մեծ վարանումով: Բացորոշապէս հասկցուց թէ այդ պայմանները պարզ թելադրութիւններ են, եւ Անգլիոյ չէյնար պաշտպանել զանոնք: «Ազատ էք ընդունելու կամ մերժելու»: Մինչդեռ Լավալ որոշած էր ջերմապէս պաշտպանել զանոնք, ինչպէս յայտարարեց երեսփ. ժողովին մէջ ալ:

*** Սըր Ս. Հօրի հրաժարականը յանձնուեցաւ Անգլիոյ դահլիճին չորեքշաբթի օրուան նիստէն վերջը: Նախարարը հիւանդ ըլլալով, երկու օրէ ի վեր չէր մասնակցեր ժողովներուն, բայց Գ. Պալտուին շարունակ տեղեկութիւններ կը հաղորդէր անոր, գործերու ընթացքի մասին: Արտաքին նախարարը անմիջապէս ստորագրեց իր հրաժարագիրը, երբ իմացաւ թէ Գ. Իտըն չէ պաշտպանած իր ծրագիրը, Ա. Դ. Խորհուրդի չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, պարզապէս թելադրելով որ մերժեն զայն: Սըր Ս. Հօր անցեալին մէջ պաշտպանած է Իտընը, եւ կը յուսար թէ ան ալ իրեն պիտի օգնէ այս նեղ օրերուն, Փարիզի ծրագիրը պաշտպանելու եւ ընդունիլ տալու համար: Իտըն մերժած էր այդպիսի գործ մը կատարել, սպառնալով հրաժարիլ, եթէ ազատ չձգէին զինքը Ժընեւի մէջ: Ինչպէս կ'երեւայ, դահլիճն ալ Իտընի կողմը բռնած է: Պալտուին անմիջապէս ընդունելով Սըր Ս. Հօրի հրաժարականը, խոստովանած կ'ըլլայ թէ դահլիճը սխալած էր վաւերացնելով Փարիզի ծրագիրը: Վարչապետը չորս օր զանազան փորձեր կատարեց, միջին ճամբայ մը գտնելու համար Սըր Ս. Հօրի եւ Իտընի կուսակիցներուն միջեւ եւ ի վերջոյ լքեց արտաքին նախարարը, տեղի տալով հանրային կարծիքին եւ խորհրդարանի ճնշումին առջեւ:

Երէկ, հինգշաբթի, կառավարութիւնը վստահութեան քուէ պիտի պահանջէր, ամբողջովին Ազգերու Դաշնակցութեան սկզբունքներուն համապատասխան քաղաքականութիւն մը վարելու համար: Սըր Ս. Հօր կարեւոր յայտարարութիւններ պիտի ընէր երեսփ. ժողովի այդ նիստին մէջ, բայց իր հրաժարումը վեր ի վայր շրջեց ամէն բան: Կը կարծուի թէ արտաքին գործերու նոր նախարարը պիտի ըլլայ Գ. Իտըն: Թեկնածու են նաեւ նշմարական նախարար Գ. Նէվիլ Չէմպըլէն, նախկին նախարար Սըր Օսթին Չէմպըլէն, գաղթական նախկին նախարար Սըր Ճօն Սայմըն:

Անգլիոյ արտաքին նախարարին հրաժարումը մեծ տպաւորութիւն գործեց Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն մէջ: Շատերը գոհ են որ այսպէս ջուրը կ'իյնայ Հօր - Լավալ ծրագիրը:

Ցուցում Փարիզի մէջ, յաղթիւն Հռոմի մէջ

Սըր Ս. Հօրի հրաժարումը մեծ յուզում պատճառեց Փարիզի մէջ, լրջօրէն խախտելով Գ. Լավալի դիրքը: Այս վերջինը հազիւ 52 ձայնի մեծամասնութիւն մը շահած էր, պաշտպանելու համար Փարիզի ծրագիրը, եւ ահա կը զրկուի իր գործակիցէն, մինակ մնալով Ա. Դ. Խորհուրդին առջեւ. Ձախակողմեան հոսանքները յաւակնոտ գոհ են այս ելքէն, եւ կը պահանջեն որ Լավալ եւս հրաժարի: Ընկերվարականներն ու համայնավարները թեւ առած են եւ կը հրաւիրեն հանրապետականները առաջ ելլել վարչապետը:

Մուսոլինի տակաւին չէ պատասխանած, սպասելով Ա. Դ. Խորհուրդին որոշման: Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը, որ գումարուեցաւ չորեքշաբթի օր, յետաձգեց իր որոշումը, որպէսզի կացութիւնը պարզուի: Իսկ արքայից արքան նոր յայտարարութիւն մը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան, հրաւիրելով մասնաւորապէս փոքր ազգերը՝ մէկ ճակատ կազմել եւ մերժել Փարիզի ծրագիրը: Ֆրանսական թերթերը գիտել կուտան թէ հայէշական այդ յայտարարութիւնը, որ շատ երկար պատճառաբանութիւններ կը ներկայացնէ, խմբագրուած է ոչ թէ Ատտիս Աբէպայի, այլ Փարիզի մէջ, փրոֆ. Կասթօն Ժէզի կողմէ, որ հայէշական կառավարութեան իրաւագէտ խորհրդականն է, միեւնոյն ատեն ուսուցչապետ Փարիզի իրաւագիտական համալսարանին մէջ, հեռեւաբար եւ Ֆրանսացի պաշտօնատար:

*** Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդին գումարումէն առաջ, բոցավառ յայտարարութիւն մը հրատարակուեցաւ, որ կ'աւետէր թէ «Մեծ Խորհուրդը այս գիշեր իր խօսքը պիտի ուղղէ աշխարհին»: Ցայտարարութիւնը խառնուած էր «Փոփոլօ տ'Իթալիա»ի մէջ հրատարակուած գրութեան մը, որ կը վերագրուի Մուսոլինիի եւ հետեւեալ խորագիրն ունի — «Հին Եւրոպան եւ մենք»: Ցայտարարութիւնը փառաբանելով Իտալիոյ ժողովուրդին զոհաբերութիւնները, կը դատապարտէ «Հին Եւրոպան եւ այն աշխարհակալութիւններ ը որոնք չեն ուզեր արեւուն տակ տեղ մը տալ Իտալացի բանուորին»: Այս առթիւ կը ձաղկէ նաեւ երկու «ծանօթ ազանդները, կարմիր (բոլշեւիկ) եւ կանանչ» (մասոնական): «Հին Եւրոպան, անկեալ եւ պառակտեալ, երբեք չունի ոչ կորովը, ոչ հեղինակութիւնը, ոչ բարոյականը եւ ոչ ալ պատմական իրաւունքը՝ նուաճելու այն ժողովուրդը, որ ստացած հարիւրամեայ գինուորական կայսրութիւն մը»: (Աւստրիա-Հունգարիա):

Ուրիշ աննակնկալ մը - Էռիոյի հրաժարումը

Սըր Ս. Հօրի հետ միաժամանակ հրաժարեցաւ Գ. Էռիօ, տարբեր պարագաներու տակ, բայց միեւնոյն պատճառով,— հայէշական խնդիր:

Արմատական կուսակցութեան գործադիր կոմիտէն նիստ ունէր չորեքշաբթի օր: Մեծ թիւով ներկայ էին ձախ արմատականները, որոնք առիթէն օգտուեցան եւ խստօրէն քննադատեցին Գ. Էռիոյի քաղաքականութիւնը: Վիճաբանութիւնները հետզհետէ տաքնալով, յանգեցան փոթորիկի մը: Բանավէճի նիւթն էր Հօր - Լավալ ծրագիրը: Ժողովականներէն Առէ - Վիոլէ յանկարծ բացագանչեց.

— Պէտք է վերջ տալ այս աչքակապուկներուն (մաքիյօնաժ):

Էռիօ անմիջապէս ոտքի ելաւ ցատկելով պահանջեց եւ առնել այդ խօսքը: — «Ոչ», պատասխանեց Գ. Վիոլէ: — Ո՛չ, այսուհետեւ կը հասկնաք: Ժողովականները մեղադրեցին Վիոլէն, որ ի վերջոյ յայտարարեց թէ իր ակնարկը Էռիոյի դէմ ուղղուած չէր, այլ Գ. Լավալի դէմ: Ուրիշ ժողովական մըն ալ բացատրեց թէ բառը ճիշդ է Լավալի վարած քաղաքականութեան համար: Բոլոր աչքերն ուղղուած էին Գ. Էռիոյի, որ ընդհանուր լռութեան մէջ յայտարարեց թէ հրմեղանքը աւելի կը ծանրացնէ յանցանքը: Եւ անմիջապէս ներկայացուց իր հրաժարականը՝ արմատական կուսակցութեան նախագահութենէն: Բոլոր բացատրութիւնները անօգուտ անցան: Աւելի վերջը պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ Գ. Էռիոյի, առաջնորդութեամբ նախկին վարչապետներ Շօթանի եւ Տալատիէի, բայց նախարարը անդրդուելի մնաց: Գ. Տալատիէ սրտառուչ խօսքեր արտասանեց, պարզելով կացութեան ծանրութիւնը, բայց Էռիօ առաւ քալեց:

Զէնք ունեցողը պէտք է յայտարարէ

Ոստիկանական վերատեսչութիւնը կը յիշեցնէ թէ՝ ի գործադրութիւն 1935 հոկտեմբեր 23ի օրէնքին եւ նոյեմբեր 23ի վարչական հրահանգին, անոնք որ հրազէն ունին պէտք է հաղորդեն իրենց թաղի ոստիկանական տեսչութեան, կարելի եղածին չափ շուտ: Անոնք որ հրազէն կը գնեն, նոյնպէս պարտաւոր են յայտարարելու, ութ օրուան ընթացքին: Թերացողները կը դատապարտուին 100էն 1000 ֆրանք տուգանքի: Միեւնոյն ատեն դատարանը պիտի վճռէ զէնքին գրաւումը, երեք օրուան մէջ: Անսաստողները կը դատապարտուին վեց ամիսէն երկու տարի բանտարկութեան: 1935 հոկտեմբեր 23ի օրէնքը երեք ամիսէն երկու տարի եւ 100էն 1000 ֆրանք տուգանք սահմանած է անոնց որ ցոյցի մը ատեն կը բռնուին յայտնի կամ ծածկուած զէնքով, կամ հանրային ապահովութեան համար վտանգաւոր մեքենայով մը: Այս պատիժները, որոնք սահմանուած են առանց հաշուելու աւելի ծանր պատիժներ՝ համաձայն 1848 յունիս 7ի օրէնքին, յատկապէս ծանր են անոր համար որ մեղմացուցիչ պարագաներ չեն ընդունուիր: Երկնութեան պարագային ըստ օրէնի կը գործադրուի նաեւ բնակութեան արգելք եւ քաղաքացիական եւ ընտանեկան իրաւունքներէ զրկում, առնուազն հինգ եւ առ առաւելն 10 տարուան համար:

Միեւնոյն պատիժներուն ենթակայ են անոնք որ արգիլեալ զէնքեր կը փոխադրեն կամ անոնք որ այդ զէնքերը ունին:

Հայէշական յաղթանակին զոհերը

Նորագոյն տեղեկութեանց համաձայն, Իտալացիները 272 մեռեալ ունեցած են Թաքքազէի ճակատամարտին մէջ, ուր Հաբէշները կարեւոր յաղթանակ մը շահեցան, հասնելով մինչեւ Աքսում քաղաքին պատնէշը: Հաբէշներու կորուստը կը հաշուեն 500 հոգի: Հայէշական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ ճակատամարտը շատ աւելի կարեւոր եղած է քան կ'ենթադրուի: Երկուշաբթի եւ երեքշաբթի օրուան կռիւներէն վերջը, որ սկսաւ Հաբէշներու գիշերային յարձակումով, Իտալացիներն ալ հակայարձակումի դիմեցին սուիններով: Իտալական զինուորական տեղեկութիւններ չեն տար կորսուած հողերու մասին, զորս Հաբէշները կը հաշուեն 100 քառ. մղոն: Կռիւը չէ վերջացած տակաւին:

Տոքթ. Պէնէշ նախագահ Չեխոսլովաքիոյ

Մասարիքի հրաժարման վրայ եւ անոր իսկ յանձնարարութեամբ, դեկտեմբեր 18ին Չեխոսլովաքիոյ նախագահ ընտրուեցաւ Տոքթ. Պէնէշ, արտաքին նախարարը, որ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէ Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն մէջ: Ընտրութիւնը վերջացաւ մէկ անգամէն: Ազգ. ժողովին 440 անդամներէն 340ը իրենց քուէները տուած էին Տոքթ Պէնէշի, 24 հոգին երկրորդ թեկնածուին՝ Նէմէքի, իսկ 76 հոգի (գերմանական խմբակցութիւն) սպիտակ քուէ: Վեց քուէներ ջնջուեցան: Արարողութիւնը շատ յուզիչ էր: Վլատիսլաւի դահլիճը, որ ժամանակին ծառայած է Պոհեմիոյ թագաւորներուն թագադրութեան, զարդարուած էր հանդիսաւորապէս: Երկու օդաօրմիղներ կը սաւառնէին պալատին վերեւ, երբ Տոքթ. Պէնէշ աւանդական երդումը կը կատարէր: Արարողութենէն վերջ, նոր նախագահին ընտրութիւնը հաղորդուեցաւ թնդանօթի 21 հարուածներով:

Մասարիք, «Ազատարար նախագահը», որ այնքան ջերմօրէն յանձնարարած էր իր յաջորդը, մեծ համարում ունի անոր վրայ եւ անգամ մը յայտարարած է.— «Առանց Պէնէշի մենք չպիտի ունենայինք մեր հանրապետութիւնը»:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԵՔԱԿԱՆ ՏԱՐԻ բանտարկութեան դատապարտուեցան երկու սրիկաներ, էթիէն Քուզէն եւ ընկերը՝ պելժիացի Տիւսէրֆ, որոնք ազգ. վիճակահանութեան տոմսեր ծախելով, 500.000 ֆրանքի պարգեւը գանձած եւ փախած էին: Առոնց գրաւականը կը գտնուէր Փարիզ, պուլվառ Սեվաստոփոլ, բայց Տիւսէրֆ ձերբակալուեցաւ Լիոնի մէջ, 700.000 ֆրանքով: Միեւնոյն ատեն 1.200.000 ֆրանք հատուցում նշանակուեցաւ վնասուած յանախորդներուն համար:

«ՄԱՏՆԻԻ ՕՐՀՈՒԱՆ առթիւ, միլիոնաւոր իտալացի կիներ իրենց մատանիները եւ ուրիշ գոհարեղէններ նուիրեցին, չորեքշաբթի օր, յատկապէս պատրաստուած հալոցներու մէջ, պատերազմական յիշատակարաններու առջեւ: Հռոմի մէջ առաջին անգամ ներկայացաւ Էլէնա թագուհին, յանձնելով իր եւ թագաւորին ոսկի մատանիները: Ոսկիներու անձրեւ մը կը տեղար պաշտամեայ սաղաւարտներու մէջ: Հայրենասիրութիւնը գագաթնակէտին հասած էր պատմական տնօրինութիւններէն մէկ

(Շար.-ը կարդալ Գ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԳԻՒՂԸ

Օսմանեան կայսրութեան շրջանին, գիւղն ու գիւղացին, որոնք երկրին սիւնն են, կը յիշուէին միայն տասանորդի տուրքի, զինուորի համար։ Աղէկ դուրս՝ գիւղով ու գիւղացիով զբաղողներ չկային։ Ու պետութիւնը բնաւ չէր հետաքրքրուեր անոնց առողջութեամբ, նիւթական վիճակով, ցանքովը, կրթութեամբը եւ խրատուենքներովը։ Գիւղացին, դարեր շարունակ, կը կոտորուէր ջերմէն, Ֆրանկախտէն, Թոքախտէն, վաշխառուներէն ու պէկերէն, բայց, ոչ ոք տէր կը կանգնէր անոր։ Պետութիւնը չէր իսկ գիտեր թէ քանի գիւղ ու քանի գիւղացի ունի իր սահմաններուն մէջ։ Ան արհամարհուած տարրն էր, կթան կովը։ Երկրին անխզու ու անիրաւ զրաստը։

Սկզբունքով՝ Հանրապետութիւնը վերջ դրաւ գիւղացիի այս անտէսումին։ Օր մը, երբ դեռ Հանրապետութիւնը հռչակուած չէր, եւ ազգային պայքարը բուռն թափով կը շարունակուէր Աթաթիւրք Էնկիւրիի Ազգ. Ժողովին ամպիոնէն հարցուց.

— Այս երկրին էֆէնտին ո՞վ է։

— Գիւղացի՛ն։

Ու ժողովը ուժգնօրէն ծափահարեց զինքը։

Անիկա նշանախօսք մըն էր, ամբողջ։ Ցանկութիւն մը՝ երկիրը իր արմատէն փոխակերպելու։

Անկէ վերջ, Հանրապետութեան հռչակումէն յետոյ, 1923ին, Աթաթիւրք ուսումնասիրական պտոյտ մը կատարեց երկրին մէջ։ Նախ, արեւմտեան նահանգները այցելեց։ Իր նպատակն էր քննել պայմաններն ու կարելիութիւնները՝ Հալք կուսակցութեան ծրագիրը պատրաստելու համար։ Ու այդ ծրագրին մաս կազմեց նաեւ գիւղացին։

Հանրապետական Թուրքիան, ուրեմն, առաջին օրէն ուշադրութեան առարկայ դարձուց գիւղն ու գիւղացին։ Ու անոր համար երեք հիմնական գործեր առաջադրեց.

1.— Գիւղացիին առողջութիւնն ու բարօրութիւնը

2.— Գիւղացիին արժէքը մշակոյթի մէջ։

3.— Գիւղացիին գոյութիւնը տնտեսական ասպարէզի մէջ։

Արդ, ինչե՞ր կատարուեցան, Հանրապետական 12 տարիներու ընթացքին, այս ուղղութեամբ։ Ջանանք ամփոփ կերպով վերյիշել կամ թուել զանոնք։

×

Ըսինք թէ, օսմ. կայսրութեան օրով, ընդհանրապէս բնակչութեան, բայց մանաւանդ գիւղացիութեան առողջական վիճակի մասին որ եւ է հետաքրքրութիւն ու մտահոգութիւն չկար։ Այդ շրջանին ամբողջ պետութիւնը, քաղաքապետական մանաւանդ վարչական պիւտճէներուն մէջ, ամբողջ ժողովուրդին առողջապահութեան համար 280.000 ոսկիի յատկացում մը ըրած էր

Այժմ, Հանրապետութեան օրով, այդ նպատակին համար իբր 10 միլիոն ոսկիի յատկացում մը կ'ըլլայ։ Այս գումարը կ'երեւայ պիւտճէին մէջ։ Ի՞նչքան կը յատկացուի իրականին մէջ, ի՞նչ ձեւով, ի՞նչ համեմատութեամբ,— տուեալներ չունինք։

Օսմ. կայսրութեան օրով, առողջապահական կազմակերպութիւնը շատ թերի էր։ Այն ատեն կառավարութեան անունով պաշտօնավարող բժիշկներուն թիւը 623 էր, առողջապահական պաշտօնեաներունը՝ 566։ Այսօր՝ 1304 է բժիշկներուն թիւը, պաշտօնեաներունը՝ 828. Համաձայն առողջապահական տեսչութեան մէկ տեղեկագրին, իբրեւ թէ ամէն մէկ կուսակալութեան, քաղաքի եւ գաւառակի մէջ բժիշկներ կան։ Անիկա ճիշդ չէ։ Թուրքերէն թերթերը միշտ կը հրատարակեն թղթակցութիւններ որոնք կը գանգատին թէ այս ինչ գաւառակի կեդր. կամ այսինչ քաղաքը զուրկ է բժիշկէ ... Կառուցուած են, մանաւանդ վերջին տարիներուն հիւանդանոցներ՝ զանազան քաղաքներու կամ գաւառակներու մէջ, ուր ձրի կը դարմանուին։ Կան եւ առողջապահական պաշտօնեաներ որոնք գիւղերը կը շրջին։ Այս վերջինը, անշուշտ, բոլորովին անբաւարար միջոց մըն է։ Իսկ ձմրան շրջանին անկարելի.

Երկրին մէջ ծայր տուաւ, քանի մը տարի առաջ, «պայքար ջերմի դէմ»։ Անիկա լայն ծրագիր մըն էր ու կը նախատեսէր ճահիճներու չորացումը։ Ըստ վերոյիշեալ տեղեկագրին, չորցուած են, Պրուսայի, Այտընի, Անթալիայի, Ատանայի եւ Սամսոնի նահանգներուն մէջ, 79.000 քառ. քիլոմեթր տարածութեամբ ճահիճներ, եւ 387 քիլոմեթր երկարութեամբ ջրանցքներ են բացուած։ Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ ուրիշ վայրերու մէջ եղած 131 քիլոմեթր երկարութեամբ ջրանցքներ եւ 51.000 քառ. քիլոմեթր ճահիճներու չորացում։

Միւս կողմէ, առողջապահական նախարարութիւնը 3765 գիւղերու եւ վայրերու 8 միլիոն(?) բնակիչները քննութենէ անցուցած եւ 30.000 քիլօ քինին բաշխած է»։ «Ցպագրական վրիպակ» մը պէտք է ըլլայ հոս. «Գիւղ եւ վայր» ի՞նչ կը նշանակէ Եւ այդ 8 միլիոնը ո՞ւրկէ բռնաւ։ Չէ՞ որ «Թուրքիոյ մէջ 13.000 գիւղեր» կային ... Ուրեմն ի՞նչ է ամբողջ բնակչութեան թիւը։

Պայքար մը սկսաւ նաեւ Ֆրանկախտի դէմ, որ մեծ աւերներ կը գործէ։ Միշտ նոյն տեղեկագրին համաձայն «70.000 հայրենակիցներ քննուած են եւ տուեալներով 26.000 հայրենակիցներու ֆրանկախտաւոր ըլլալը, ձեռնարկուած է անոնց դարմանումին» (Առողջապահական նախարարութիւնը խորհրդարանին առջեւ կը յայտարարէր թէ ֆրանկախտը հարուածող բնոյթ չունի երկրին մէջ։ Առաւելապէս Սեւ ծովու եզերքները տարածուած է։ Կիրասոն, Օրտու, եւն., 2 առ հարիւր, Կարս եւ շրջակայքը՝ 0.9 առ հարիւր, Մալաթիա՝ 0.60 առ հարիւր եւն.՝ ինչ որ իրական չի թուիր)։

Երրորդ պայքարը մղուեցաւ ու դեռ կը մղուի աչքերու հիւանդութեան դէմ,— թրախոմա։ Եօթը տարուան ընթացքին 928.000 հոգի քննուած են։ Գործավարութեան տեղեկագիրը «Մեծագոյն աւեր» կը վերագրէ Թոքախտին, որուն դէմ եւս կը պայքարի պետութիւնը։

Անշուշտ, այս աշխատանքները կը տարուին նաեւ գիւղերու մէջ։ Եւ սակայն, այս բոլորը մեծ արդիւնք մը չեն տուած։ Գիւղերը դեռ ազատուած չեն հիւանդութիւններէ, ախտերէ, աղտեղութենէ։ Մաքրութեան ըմբռնումը եւ կիրարկումը դեռ եւս թափանցած չէ թուրք գիւղէն ու գիւղացիէն ներս։ Իսկ հիւանդանոցներու պարագան ինքնին կը պարզուի, եթէ յիշենք որ ամբողջ երկրին մէջ անկողիններուն թիւը կը հասնի 16.668ի, որոնց մեծ մասը մեծ քաղաքներուն մէջ են։

Կը տեսնուի, ուրեմն, որ «Թուրքիոյ էֆէնտին» մեծ ու շօշափելի բարիք մը չունի, առողջապահական տեսակէտէ, իր նոր տէրերուն կողմէ։

Հալքի չորրորդ համագումարը եւս իր նախորդներուն նման, զբաղեցաւ այս խնդրով։

Իր որոշումներուն մէջ կը կարդանք հետեւեալ կէտերը.—

1.— «Ջերմի, Թոքախտի, Ֆրանկախտի եւ Թրախոմայի նման վարակիչ հիւանդութեանց դէմ պայքարը շարունակել։

2.— Ինչպէս քաղաքներու, նոյնպէս եւ գիւղերու առողջապահական պայմաններն ու խմելու ջուրերը բարելաւել եւ ծրագրային աշխատանք տանիլ՝ մեր գիւղացիներուն առողջապահական ծանօթութիւնները ընդլայնելու համար։

3.— Տեղական վարժարաններու մէջ աւանդել առողջապահութիւնը։

Կը տեսնուի, որ Հալքը բաւական լայն ծրագիր մը ունի, հակառակ անոր որ շատ սեղմ կերպով ըսած կամ բանաձեւած է զայն։

Եւ սակայն, հակառակ այն իրողութեան՝ որ ամէն համագումարի գրեթէ նոյնութեամբ կը քուէարկուին այս որոշումները, գործնական գետնի վրայ մեծ փոփոխութիւն մը չի կատարուիր։ Զորս վարակիչ հիւանդութիւնները, զորս կը յիշէ ինք, նախ շատ տարածուած են։ Երկրորդ շատ լայն միջոցներով կարելի է յաղթել անոնց։ Անոնք չորսն ալ արագօրէն ծաւալող հիւանդութիւններ են։ Կապուած են պայմաններուն։ Ճահիճ չորցնելը գիւղին գործ չէ։ Չի բաւեր ըսել թէ այսքան չորցուցինք, հարկ է գիտնալ թէ դեռ որքան կան չչորցած։ Այդ համեմատութիւնն է որ երեւան կը հանէ շարիքին դեռ տեւող մեծութիւնը։ Ֆրանկախտ, Թոքախտ, Թրախոմա այս երեքն ալ նոյն դժուարայաղթելի կ'ըլլան նոյն իսկ յառաջադէմ երկիրներու մէջ։ Ուր մնաց Թուրքիան, որուն գիւղը ոչ թէ արդիական, այլ ընդհակառակն, նախնական պայմաններ ունի, եւ որուն գիւղացին՝ ինքը անձամբ մտանակից չէ այդ պայքարին։

Նոյնքան մեծածախս գործ է քաղաքներու եւ գիւղերու առողջապահական պայմանները բարելաւել, բարելաւելով նաեւ ջուրերը։

Այս կէտը արդէն խոստովանութիւնն է առաջինին դժուարութեան, նախ, եւ, երկրորդ, յստակ պարզաբանումը թէ ամէն բանէ առաջ պայմանները պէտք է փոխել։

Ի՞նչ են այդ պայմանները,— բնակարանը, կենցաղի սովորութիւններ, նիւթական վիճակ, տղոց եւ մեծերու առողջապահութիւն, ջուր եւն.։

Իսկ այս բոլորը կը կարօտին մեծ գումարներու։ Եւ երկար ժամանակի։ Իսկ Թուրքիա իր մեծ գումարները, ինչպէս տեսանք, յատկացուցած է այլ ծրագիրներու։ «Ամէն քաղաք՝ իր դրամով պիտի հոգայ ինքզինքը»— ահա, առ այժմ, տիրող տեսակէտը

Քաղաքը կամ գիւղը դպրո՞ց կ'ուզէ, ջրուղի՞, կամուրջ՞, ճամբա՞յ,— իր քաղաքապետութիւնը պէտք է շինէ։

Կէտերէն 3րդը աւելի անիրականալի է, թէեւ, ըստ երեւոյթին, ամէնէն կարելին կը թուի։

— Գիւղական վարժարաններու մէջ աւանդել առողջապահութիւն.

Եւ սակայն, գիւղերու մեծ մասը վարժարաններ չունի դեռ։ Եւ դժուար թէ ունենան յառաջիկայ քանի մը տարիներու ընթացքին։ Իսկ եղածներուն մէջ ալ «աւանդելու» համար համապատասխան պատրաստութեամբ ուսուցիչներու պէտք կայ։ Տարր մը որմէ միշտ զուրկ մնաց թուրք գիւղը

Այժմ տեսնենք թէ տնտեսական եւ մշակոյթի գետնի վրայ ինչեր ըրաւ, Հանրապետական Թուրքիան, թուրք գիւղերուն եւ գիւղացիին.

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻՒԷՆ ՆԵՐՍ

15ԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

Յ.— Ի՛նչպէս կը կեղծեն թուանշանները

Ստալինին ուղղած նամակը եւ Ս. Մարտիկեանի յօդուածը մանրամասնօրէն կը թուեն այն բոլոր նուաճումները, որ եղած են Հայաստանի մէջ 15ամեակի ընթացքին։ Ցիշատակուած են տնտեսական բոլոր ձեռնարկները, ելեկտրակայաններն ու ջրանցքները, դպրոցներն ու թատրոնները։ Վերջերս ընկ. Վրացեան շարք մը յօդուածներու մէջ համոզիչ կերպով վերլուծման էր ենթարկած այդ նուաճումներու բուն իմաստը եւ արժէքը։

Անհրաժեշտ է հոս արձանագրել այն կեղծիքը, որմէ չեն հրաժարած Հայաստանի վարիչները նոյն իսկ տօնակատարութեան հանդիսաւոր օրը։

Հայաստանի խորհ. Հանրապետութեան նախագահ Մարտիկեան կը գրէ «Իզվեստիա»յի մէջ.—

«Մեր յաղթանակներու ցուցանիշը առաջին հերթին անվիճելիօրէն կը ներկայացնէ Հայաստանի բնակչութեան զարմանալի արագ աճումը։ 1920ին Հայաստանն ունէր ընդամէնը 710.000 բնակիչ, իսկ 1935ին ունի 1.148.500 հոգի»։

Իրօք որ հեքիաթական աճում։ 15 տարուան ընթացքին Հայաստանի բնակչութիւնը աւելցած է 438.500 մարդով՝ 38 առ հարիւր։ Համաձայն Մարտիկեանի վիճակագրութեան, Խ. Հայաստանի բնակչութիւնը համեմատած Դաշնակներու Հայաստանի հետ աւելցած է աւելի քան մէկ երրորդով։ Այսպէս կը յայտարարէ Մարտիկեան եւ նոյնը թութակի նման կը կրկնէ Բուխարին

Իսկ ի՞նչ կ'ըսէ իրական վիճակագրութիւնը։ 1920ին կը կարծուէր թէ Հայաստանի մէջ կ'ապրի 1.200.000 մարդ։ Խորհրդային վիճակագրութիւնը քննութեան առնելով այդ թիւը, հետեւեալ եզրակացութեան կուգայ.—

«Հապա ո՞րքան է Հայաստանի բնակչութեան իսկական եւ ոչ մտացածին քանակութիւնն առ 1 յունուարի 1920։ Հանելով այն երկրամասերը, որ խորհ. Հայաստանի այժմեան սահմաններու մէջ չեն մտներ, մենք կը ստանանք Հայաստանի բնակչութեան թիւը՝ 935.000»։ («Էջնինեան Ուղի» ամսագիր, թիւ 3—4, 1928, էջ 99)։

Այսպիսով, խորհրդային պաշտօնական վիճակագրութիւնը կը հաստատէ որ 1920ին Հայաստանը ունեցած է ոչ թէ 710.000 այլ **935.000** բնակիչ։ Հետեւաբար յաւելում եղած է ոչ թէ 438.500, այլ ընդամէնը 213.500 մարդ 18 եւ կէս առ հարիւր։ Ազգաբնակութեան խնդրին մէջ Մարտիկեանը սուտ կը խօսի ուղիղ 19 եւ կէս տոկոսով (38—18.5 = 19.5)։

Սակայն գրչի վրիպում չէ Մարտիկեանի կեղծիքը։ 1926 դեկտ.ի մարդահամարը պարզեց, որ այդ թուականին Հայաստանն ունէր միայն 880.464 բնակիչ։ Ուրիշ խօսքով, համեմատած Դաշնակցական Հայաստանի հետ, վեց տարիներու ընթացքին (1920—1926), Հայաստանի ազգաբնակչութեան թիւը պակսած էր 54.536 մարդով։ Ահա այդ 54.536ի բացը գոցելու համար է, որ Մարտիկեան կը դիմէ ամէնէն դիւրին եւ բոլշեւիկեան միջոցի կեղծիքի՝ դաշնակցական Հայաստանի բնակչութեան թիւը 935.000ի փոխարէն ցուցնելով 710 հազար մարդ։

Այս մէկ սուտ։

Երկրորդ, Ստալինին ուղղած նամակին մէջ պարծանքով կը յիշուի, որ Հայաստանի ցանքերու քանակը աւելցած է 95.000 հեկտար։ Սակայն խօսելով ցանքերու քանակի մասին, խոհեմօրէն կը լռեն անոր որակի մասին։ Այդ լռութիւնն ալ նպատակ ունի ուրիշ բացերը գոցելու։ Նորէն դիմենք խորհ. վիճակագրութեան։

«Թ. Հ.-ի 1932 հոկտեմբեր 15ի թիւին մէջ տպուած էր Հայաստանի բերքի ցուցակը։ Ի՞նչ կը պարզէին վիճակագրական այդ տուեալները։

Համաձայն Հողժողկոմատի զեկոյցին, պատերազմէն առաջ, 1913ին Հայաստանի ցանքերու տարածութիւնը եղած է 343.000 հեկտար, իսկ 1932ին՝ 430.000 հեկտար՝ յաւելում 87.000 հեկտ.։ Սակայն, 1913ին մէկ հեկտարէն կը ստացուէր 8.3 կենդինար հացահատիկ եւ 1932ին մէկ հեկտարէն 5 կենդինար։ Պատերազմէն առաջ Հայաստանի 343.000 հեկտարէն ստացուած է 2.846.900 կենդինար հացահատիկ, իսկ 1932ին 430.000 հեկտարէն՝ 2.150.000 կենդինար՝ պակաս 696.900 կենդինար։ Կը տեսնենք որ քանակը բնաւ չի համապատասխաներ որակին։

Դեռ չգիտենք, թէ այս տարի մէկ հեկտարին որքան բերք է ստացուած։ Սակայն խորհրդային մամուլը հաղորդեց որ 1934ին մէկ հեկտարէն ստացուած է 8 կենդինար։ Ուրեմն աւելի պակաս, քան թէ պատերազմէն առաջ։ Ո՞ւր մնաց «կոլխոզային քաղաքականութեան յաղթանակը», որու անունէն կը խօսին Մարտիկեան եւ Ստալինին ուղղուած նամակի հեղինակները։ Ի՞նչ յաղթանակ է այդ, երբ 15 տարի շարունակ ընկերվարութիւն կառուցանելով, Հայաստանի բերքը չէ հասած նոյն իսկ նախապատերազմեան չափերուն։

Այս ալ երկրորդ սուտը։

Երրորդ, Մարտիկեան եւ նամակի խմբագրողները կը խօսին նաեւ անասնաբուծական մարզին մէջ կատարուած նուաճումներու մասին։ Հոս ալ անհրաժեշտ է մերկացնել կեղծիքը։

Համաձայն նոյն խորհրդային վիճակագրութեան, անասուններու քանակը Հայաստանի մէջ եղած է.—

Խոշոր եղջերաւոր անասուն՝ 1926ին 781 083, 1929ին՝ 892.000, 1933ին՝ 482.540 եւ 1935ին՝ 556.000 գլուխ

Մանր եղջիւրաւոր անասուն՝ 1926ին՝ 1.385 597, 1929ին՝ 1.810.000, 1933ին՝ 609.100 եւ 1935ին՝ 717.000 գլուխ

Ի՞նչ կ'ապացուցանեն այս թիւերը Այն, որ 1926էն մինչեւ 1929, Հայաստանի մէջ եղած է անասուններու աւելնալ յաւելումը.— Խոշոր եղջ. անասուններու համար՝ 110.917 եւ մանր եղջ. անասուններու համար՝ 524.503 գլուխ։ Իսկ 1929էն մինչեւ 1933 նուազում եղած է՝ խոշոր եղջ. անասուններու համար՝ 410.460 եւ մանր եղջ. անասուններու համար 1.200.900 գլուխ։ Եթէ Մարտիկեանը 410.460ի եւ 1.200 900ի կորուստը յաղթանակ կը համարի, ապա ուրեմն պէտք է ենթադրել, որ այդ մարդը կորսնցուցած է ոչ միայն խիղճը, այլ եւ խելքը։

1935ին խոշոր եղջ. անասուններու թիւը հասած է 556.000ի եւ մանր եղջիւրաւոր անասուններունը՝ 717,000ի։ Այս թիւերը դեռ շատ հեռու են հասնելու նոյն իսկ 1926ի չափերուն։

Թէեւ Հայաստան շատ հարուստ է նպաստաւոր ալպեան արօտատեղիներով, բայց եւ այնպէս մէկ կովէն տարեկան կը ստացուի միայն 6 կենդինար կաթ։ Այն ինչ Հոլանտայի մէջ մէկ կովը կուտայ տարեկան 33, Խ. Միութեան մէջ 10 եւ Անդրկովկասի մէջ 7 եւ կէս կենդինար կաթ։ Կովի «բերքը» անգամ Հայաստանի մէջ յետին տեղը կը գրաւէ։

Խորհրդահայ վարիչներու կեղծիքը անակնկալ կերպով կը բանայ նոյն ինքը «Իզվեստիա»ն։

Մոսկուայի կառավարութեան պաշտօնաթերթը 15ամեայ տարեդարձին առթիւ Հայաստան է ուղարկած իր պաշտօնական թղթակից՝ Անդրոնովը։

Բանից դուրս կուգայ, որ խորհրդային աշխարհի մէջ կը խաբեն ոչ միայն եւրոպացի ու ամերիկացի միամիտ զբօսաշրջիկները, այլ եւ Մոսկուայի թերթերու վարժ ու փորձառու թղթակիցները։

Անդրոնովը այցելած է Վաղարշապատի շրջանը եւ կը նկարագրէ «Իզվեստիա»ի մէջ այնտեղի կացութիւնը։ Վեր հանելով Վաղարշապատի մէջ կատարուած շինարարական աշ[illegible]

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ (8)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Սակայն, պատնէշներուն վրայ արձակուած հարիւրաւոր ռումբերու աւերումին չկրնալով դիմանալ, ու մանաւանդ տեսնելով որ բացը պիտի մնան, մերոնք անխոհեմութիւն նկատեցին նոյն պատնէշներէն շարունակելու կատաղի թափով սկսուած կռիւը, որ կրնար կեանքեր արժել։ Ուստի թողուցին իրենց նախկին դիրքերը ու բարձրացան վեր՝ աւելի յարմար դիրքեր գրաւելու, թշնամիին կրկնակի յարձակումներուն դիմադրելու համար։

Թշնամին, երբ գրաւեց մեր առաջին պատնէշները, սկսաւ հարայ հրոցներ ու անօրինակ վայնասուններ փրցնել, իբր թէ՝ ատով յաղթանակը ապահոված ըլլար։

Ժամ մը յետոյ, սկսաւ տեղատարափ անձրեւ մը գալ ու բաւական դժուարացնել մեր գործը։ Թուրքերը կը կարծէին թէ մեր որսի հրացաններուն վառօդը պիտի թրջէր ու անգործածելի պիտի դառնային մեր զէնքերը։

Ու պէտք է ըսել, որ շատ ալ չէին սխալած իրենց կարծիքին մէջ։ Անդադար տեղացող անձրեւը՝ մեծ մասամբ անգործածելի դարձուցած էր հասարակ «շիֆթէ» ու «թէք» հրացանները։ Անոնց բերնէն կաթիլ կաթիլ կը հոսէր ջուրը։ Թրջած էր նաեւ վառօդը։ Միայն, բարեբախտաբար, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Քէսապի ենթակոմիտէի միջոցաւ բերուած յունական Գրա հրացանները վնասուած չէին անձրեւէն ու ի վիճակի էին անընդհատ կրակ մաղելու թշնամիներու գլխուն։ Այդ օրհնեալ գործիքները տեղն ու տեղը կը կատարէին իրենց փրկարար գործը, կործանելով հակառակորդի ձեռքեր։

Պահ մը երկու կողմէն ալ հրացանաձգութիւնը կանգ առաւ, ու տիրեց ահաւոր լռութիւն մը։ Միմիայն, երբեմն-երբեմն, վիրաւորեալներու հեծկլտանքները կը բարձրանային, որմէ ետք նորէն կը սկսէր քար լռութիւն տիրել ամէն դի։ Ոչ ոք կը համարձակէր խզել ահաւոր լռութիւնը։ Թշնամին մեզի յաղթելու նորանոր ծրագիրներ կ'որոճար։ Մենք ալ պարապ նստած չէինք։

Փողերու ականջ պատռող ժխորով ու անթիւ ռումբերու տարափին տակ՝ կռիւը վերսկսաւ առաջուան թափով, գուցէ քիչ մը աւելի կատաղօրէն, կէս ժամ տեւող խաղաղութիւն մը թաղարկելէ յետոյ։ Ու անձրեւը ուժգնակի կը շարունակէր տեղալ, աւելի նեղութիւն պատճառելով մեզ։ Սակայն, միայն մենք չէինք, որ կը կրէինք այդ նեղութիւնը, թշնամին ալ ենթարկուած էր նոյն վիճակին։ Գոնէ մենք գիտէինք լեռան ամէն ծերպն ու խոռոչը, թշնամին այդ ալ կը պակսէր։ Իրենք մնացեր էին անտառներուն մէջ յուսահատ։ Ինչ ընէին, հրաման էր, որ պէտք էր կատարուէր։

Թշնամին, օգտուելով մեր աննպաստ կացութենէն, յառաջացաւ մինչեւ «Օմարի-Գեաւին» բռնուած վայրը։ Մերիններն ալ նոր օգնական ուժեր ստացած ըլլալով, սկսան խիզախ դիմադրութիւն մը ցոյց տալ եւ կասեցնել անոնց յառաջխաղացումը՝ իրենց մահաշփիւռ գնդակներով։ Միեւնոյն ատեն, թշնամին ալ նոր օգնական ուժեր ստացած ըլլալով, անցաւ բուռն հակայարձակումի։

Եօթը ժամ անդադար շարունակուող կռիւէ մը վերջ, թշնամին իր յարձակումը բուռն կերպով շարունակելով, կրցաւ հասնիլ մինչեւ Թաթար-Ալանը, հօն, ուր դարեր առաջ, ասպետասէր Լէնկթիմուրը՝ իր արիւնոտ թաթը մխեր էր Ասորեստանի սիրտը։ Այս դաշտին մէջ էր որ Լէնկթիմուրը յաղթած էր Ասորեններուն։

Խվրենձէյի հսկայ ապառաժներու ետեւէն՝ մեր քաջերը անդադրում կրակ կը թափէին թշնամիի գլխուն, ուր իրենց վրայ վայր մը գիտնուր կը յարձակէր Քիւբօրէն։ Այսպէսով, Գրդըլ-Ճայի բանակատեղին ընդհանուր վտանգի ենթարկուած էր։ Ժողովուրդը Երկիւղալի բոյլեր կ'ապրէր, որովհետեւ թշնամին՝ երթալով կը սաստկացնէր իր թնդանօթի կրակը։ Ռումբերը կ'իյնային ճիշդ հիւղակներուն մօտերը, աւերելով անոնցմէ մէկ քանին։

Ժողովուրդի բազմութիւնը մէկէն ի մէկ պոռթկաց՝ ու ամէն ինչ լքելով, միայն իրենց կեանքը փրկելու մտահոգութեամբ, սկսաւ ապաստանիլ Գուչ-Տըղալ։ Եօթնըդ օրը բոլոր իրենն ալ հոն փոխադրուելով, դատարկուեցաւ Գրդըլ-Ճայի բանակատեղին։ Ժողովուրդի մէկ մասը Գուչ-Տըղալ մնաց, իսկ մեծամասնութիւնը գնաց հաստատուեցաւ Տամլաճըգ, որ եղաւ ամենամեծ կեդրոնատեղին։

Տակաւ առ տակաւ կռուողներուն կացութիւնն ալ կը վատթարանար։ Անոնք գերմարդկային ճիգով մը կը շարունակէին իրենց դիմադրութիւնը։ Այս վիճակը տեւեց մինչեւ իրիկուն։ Երբ ամպերը պատռեցան ու օրը պայծառացաւ, մենք ուժգին հակայարձակումով մը գրոհ տուինք թշնամիին վրայ՝ ու խուճապի մատնելով զայն՝ քշեցինք նորէն մինչեւ «Օմարի-Գեաւին», ուր սահմանուած պիտի գիշերէր։

Այդ օրուան կռիւին մէջ, քաջութեան անմահ տիպար, անզուգական հերոս ու գիւղաղութեան մարմնացում, ընկ. Ցաքար Գարակէօզեան խիզախօրէն կռուեցաւ մինչեւ վիրաւորուիլը, բոլոր կռուողներուն ուշադրութիւնը իր վրայ կեդրոնացած պահելով Ընկեր Գարակէօզեան իր դիրքէն շարունակաբար վրան կը [illegible] դէր պինուորներուն վրայ՝ [illegible] որ, իր դիրքը հեռուէն կը [illegible] ուէր։ Իրեն եղած զգուշական [illegible] բուն կը պատասխանէր. — «Ամօթ է ինծի, եթէ թիկունք դարձնեմ այս վատոգիներուն. ես, գնդակը ճակատս պէտք է ընդունիմ»։ Այսպէս կը շարունակէր իր գերագոյն պայքարը, չուզելով կռնակ դարձնել թշնամիին։ Ու կը կրակէր, կը կրակէր, կը կրակէր··· իր արձակած գնդակները մէկն ալ իրենց նպատակին կը հասնէին, գետին փռելով ասկեարները։

Սակայն, աւաղ, քիչ ետք, լեռնէն գլորուող ռումբի մը կը յաջողի [illegible] դիրքերէն։ Սուէտիոյ առիւծը ծանր վիրաւորուած էր կողքէն ու [illegible] այդ պատճառաւ դալկագին կը [illegible] չէր Արիւնը կայլակ առ կայլակ կը ծորէր ստացած վէրքէն։ Ու այդ վիճակին մէջ դեռ կը շարունակէր իր [illegible] կռիւը։ Մինչ այդ, խումբ մը օգնութեան հասած էր արդէն Ան իր վիր[illegible] պաշտպանութիւնը [illegible] նելով, կը խնդրէ որ պատ[illegible] մը [illegible] տան իրեն։

Ց. Գ. ՓՈՒՐՄԱԼԵԱՆ

(Շար.)

...արտադրութիւնը, Մոսկուայի յատուկ ընդարձակ կարտոֆիլը կոչուած պատկերը բազմաչափ մշակութեան եւ այգեգործութեան։ Տնտեսութեան այդ մարզին մէջ Վաղարշապատի շրջանն այնքան է առաջ գացած, որ այս տարի մէկ հեկտար հողէն ստացուած է 12 կենդինար բամբակ եւ 60 կենդինար խաղող։ Եւ որպէսզի գիւղատնտեսութեան աճումը աւելի ցայտուն երեւայ, Անդրոնով կը յիշեցնէ, որ կապիտալիստական վարչաձեւի տակ, այդ նոյն շրջանին մէջ մէկ հեկտարէն կը ստացուէր միայն երեք ու կէս կենդինար բամբակ եւ 10 կենդինար խաղող։

«Ով որ կ'ուզէ ըսել ներկայիս — կ'աւելցնէ Անդրոնով — թէ անէծքն այլ եւս կը ճզմէ այդ բերրի հարթավայրերը»։ («Իզվ.» 28 նոյ.)։

Խօսելով Վաղարշապատի շրջանի մասին, պէտք է նկատի առնել, որ այդ շրջանը Հայաստանի ամէնէն բերրի շրջաններէն է եւ այդ վայրի հողի արտադրութիւնը շատ աւելի բարձր եղած միւս վայրերէն։ Այդ կ'ընդունի նաեւ Անդրոնով, յայտարարելով «տառապանքին է այստեղ հողը»։ Այս փոքրիկ բացատրութիւնն անհրաժեշտ էր ըսելու խոշոր չափերու, որու մէջ կ'ուզենք դնել այս անգամ «ճշմարտութիւն» բառը։

Որովհետեւ իրապանշիւր հեկտար այս տարի տուած է 12 կենդ. բամբակ եւ 60 կենդ. խաղող։

Ըստ «Խորհրդ. Հայաստանի» 1932 հոկտ. 15ի թիւը եւ ընթերցողին հետ միասին կարդանք այն աղիւսակը, որ տուած է Գ. Եսայեանի գեկուցման՝ Հայաստանի բերքի մասին։

Համաձայն Եսայեանի բերած վիճակագրութեան, Հայաստանի միջին բերքը, մէկ հեկտարին եղած է.—

Բամբակ՝ 1913ին 9. 1927ին 11.6 եւ 1931ին 4.5 կենդինար։

Խաղող՝ 1921ին 75, 1925ին 89 եւ 1932ին 41 կենդինար։

Այսպիսով, 1931ին մէկ հեկտարին ստացուած է նախապատերազմեան միջին կէսին չափ բամպակ, իսկ խաղող 1932ին ստացուած է 1925ին կէսէն աւելի պակաս։

1935ին բամպակի բերքը հազիւ հասած ու անցած է 1927ի չափը, իսկ խաղողը դեռ շատ ու շատ ետ կը մնայ նոյնիսկ 1921ի չափէն։

Այսպիսով, նախ բացարձակ սուտ է, թէ Խորհրդային իշխանութենէն առաջ մէկ հեկտարին կը ստացուէր 3.5 կենդ. բամպակ եւ 10 կենդ. խաղող եւ երկրորդ կ'ապացուցուի որ վերջին հինգ տարիներու ընթացքին վիճակը դեռ չէ չափուած հասարակական նախկին աւերներէն։

«Իզվեստիա»ի թղթակիցը որ եւ է խնդրանք չունի, որովհետեւ ան գոհ է Խանջեաններու եւ Գուլոյեաններու կեղծիքին, ինչպէս եւ արտասահմանի մէջ նոյն կեղծիքին գոհ կ'երթան շատ ու շատ հայ եւ օտար Անդրոնովներ։

ԱՇՈՏ - ԱՐՄՐՈՒՆԻ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՁԵՐ ՍԵՂԱՆԸ ԶԱՐԴԱՐԵՑԷՔ ՈՒ ՁԵՐ ՓՈՔՐԻԿՆԵՐԸ ՈՒՐԱԽԱՑՈՒՑԷՔ ԳՆԵԼՈՎ ԱՄԷՆ ԲԱՆ ՏԻ. ԱԳՌՈՑ ԽԱՉԻ ՊԱԶԱՐԷՆ։

ԿԻՐԱԿԻ Է ՕԳՈՒՏԸ ԹԷ ՁԵՐ ՔԸՐԱԿԻՆ ՀԱՄԱՐ ԵՒ ԹԷ ԱՂՔԱՏԻԿ ԽՐԱԽԱՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ։

«ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐԸ»

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՄԵՐԳԸ

—•—

Կիրակի, 15 դեկտ., տեղի ունեցաւ Հայ Երգի Օրուան նուիրուած երկրորդ համերգը, որ անցաւ նոյնքան խանդավառութեամբ։ Պատիւ Փարիզի հայ գաղութին, որ այս կրկնակի համերգները քաջալերած էր, եւ պատիւ նաեւ Սեւան - Գամիտաս երգչախումբի անդամներուն որոնք մինչեւ վերջին կառքը պահեցին իրենց կարգապահ դիրքը եւ երգելու խնամքը։

Երկրորդ համերգին մէջ որոշ թիւով աչքի կը զարնէին օտար ունկնդիրներ, որոնք մեծ հետաքրքրութեամբ ունկնդրեցին մեր երաժշտութիւնը։ Ներկայ էին Ազգերու Դաշնակցութեան Ֆրանսայի ներկայացուցիչ Պ. Փան, իր տիկնոջ հետ, ֆրանսացի հիւրեր, եւ բարձրաստիճան սպաներ, իրենց համազգեստով կամ քաղաքացիական տարազով, երկու հրամանատար, մին ծովային, միւսը օդային բանակներու ներկայացուցիչ։ Հիւրերը յայտագրին ամէն մէկ թիւը ծափահարելէ զատ, չէին մոռցած մինչեւ արուեստագէտներու սենեակը երթալ եւ շնորհաւորել Հայ Երգի օրուան ղեկավարը եւ երգչախումբին անդամ եւ անդամուհիները, մինչ բարձրաստիճան հիւրերէն մին կ'ըսէր.

— «Եթէ օր մը ձեր գաղթական անդամներէն մին պէտք ունենայ Ֆրանսացիի մը օժանդակութեան, անվարան կրնայ դիմել մեզի, այն ատեն պիտի համոզուիք որ մեր գնահատութիւնը հոս՝ վայրկենական ազդեցութեան մը արդիւնքը չէ»։

Անցնելով յայտագրին, կային 16 նոր կտորներ, մասնակցութեամբ արուեստագէտ մօրդ Սինանեանի, որ նուագեց վեց կտոր զանազան հեղինակներէ, շատ մաքուր ոճով։ Մեզի համար հաճելի անակնկալ մը եղաւ նրբին, ... երգահան Վահրամ Սիմահեանի, որուն Նաւերգը (Barcarolle) նուագուած Սինանեանի կողմէ, առիթ տուաւ հանդիսատեսին թէ ինչպիսի կարող ուժեր ունինք, օտար միջավայրին մէջ կորսուած։ Վահրամ Սիմահեանի ներկայութիւնը իր ամերիկացի տիկնոջ հետ, առիթ տուաւ որ հասարակութիւնը արդար արտայայտութիւն մը ունենայ իրեն հանդէպ, եւ ծափերով բեմ հրաւիրեց «հեղինակը» գոչելով։ Սիմահեան յարգանօք յուզուած էր, իսկ Հայ Երգի Օրը իր կոչումը արդարացուցած, քանի որ իր նպատակն էր լոյս աշխարհ բերել մեր անծանօթ մնացած հեղինակները, դարձեալ Պ. Պարթեւեանի հոգածութեան շնորհիւ է որ գիտենք թէ ո՞վքեր են եւ ի՞նչ արժէք ունին Արամ Խաչատուրեանը, Ստեփան Էլմասը, Խոկա Մանասը, ինչպէս նաեւ երիտասարդ երաժիշտ մը՝ Համբարձում Պէրպէրեան, որու գործը կրկին գնահատուեցաւ։

Գալով խմբերգներուն, թէեւ աւելի վարժ կ'երգուէին, որոնց մէջ բակերները որոշ անտարբերութիւն մը նկատելի էր, որ քիչ քիչ հետաքրքրութեան փոխուեցաւ, եւ շուշացաւ այն տաք մթնոլորտը որ կը տիրէր նախորդ համերգին։ Կոմիտաս վարդապետի երգերը երգուեցան մեծ նրբութեամբ։ Ցայտնի է որ ամէնէն ժողովրդականներգին անգամ ղեկավարը կը պարտադրէ շատ ժուժկալ երգեցողութիւն, եւ ամէն ինչ կ'անցնի գրեթէ դասական ոճով, եւ լուրջ գետնի վրայ։ Օտարներ կը գնահատեն այս ձեւը, թէեւ մեր հայրենակիցներուն քիչ մը նուազ խանդավառութիւն պատճառէ։ Այսպէս է որ Պ. Պարթեւեան յաճախ կը ղեկավարէ հազիւ նկատելի շարժումով, երբեմն միայն դէմքի արտայայտութեամբ, եւ երբեմն բնաւ չի ղեկավարեր, երբ՝ մարզուած խումբը իր դերը կրնայ կատարել։

Օր. Թարոսեան այսանգամ իր կրկնած կտորներուն աւելցուց նաեւ «Պըճինկօծ», ջերմ գնահատութեան արժանանալով։ Օր. Ղազարոսեան մեծ արուեստագիտուհի է արդարեւ, թէ իբր դաշնակահար թէ իբր երգահան։ Լսեցինք իրմէ նոր կտոր մը Ջուհանեանէ, Էլմասէ, եւ իրմէ՝ «Պարենք», քնքոյշ ու խանդավառիչ։ Պ. Քէչէճեան իբրեւ արական ձայն այժմ խակալէս համակրելի է։

Վերջացնելէ առաջ փափաք պիտի յայտնէի որ «Հայ Երգի Օր» բացառութիւնը թեւ առնէր նաեւ հայ գաղութներու մէջ, եւ ամէն տեղ կրկնուէր, իսկ Փարիզի մէջ ամէն տարի տեղի ունենար։

Նոյնպէս պիտի մաղթէի որ միացեալ երգչախումբի գործունէութիւնը բարգաւաճէր, յարատեւէր, վերջապէս մեծնար, եւ միջոցներ ստեղծուէին, որպէսզի ազգային համերգները տրուէին բոլորովին եւրոպական շրջանակի մէջ։

Համերգի վերջաւորութեան թէ ժողովուրդին եւ թէ անդամներուն ծափերով բեմ հրաւիրուեցաւ ղեկավարը, իր կազմակերպութեան արդար վարձատրութիւնը ընդունելու։

Ա. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեւանի

ՊԵՏ. ՕՓԵՐԱՅԻՆ ՈՒԺԵՐԸ

—•—

Երեւանի Պետ. Օփերային յառաջիկայ եղանակին համար երաժշտական ղեկավար նշանակուած է փրոֆ. Սպենդիարեան, օգնական՝ Բուդաղեան եւ Թուրիդեան, բեմադրիչ՝ Բուրջալեան, Գուլակեան, Կարապետով, Շեւլիւղկովսկայա, պարարուեստի վարիչ՝ Գրինֆելդով, երգչախումբի ղեկավար՝ Նիկոլսկի, նուագախումբի ղեկավար՝ Սոկոլով, Միհրանեան, Սարգիսեան, Սեֆերով, բեմանկարչութեան համար՝ Սարեան, Արուտչեան, Դանդուրեան, Անանեան։

Դերասաններն են.—

Սոփրանօ. Բեկզադեան, Գաբրիէլեան, Դանիէլեան, Դրիգորեան, Դանիէլեան, Եւանգուլեան, Խաչատրեան, Միրզայեան.

Թենոր.— Աւագեան, Բաղդասարեան, Կարագոզ, Սոկրատեան, Փիրումեան։

Մեցցո սոփրանօ.—Լիսիցեան, Զալալեան, Հէքիմեան, Մկրտչեան, Մուշկամբարեան, Օվչարենկօ, Շահնազարեան, Սեդմար, Վարդանեան։

Պարիթօն.— Ալինակ, Անդրէեւ, Եասիրին, Ծարայ Տալեան, Պազով, Սերգեյով, Ս. Տալեան։

Պաս.— Այվազեան, Գարաշվիլի, Գրիգորեւ, Իսեցկի, Ցոմին։

Այս եղանակին պիտի բեմադրուին առաջին անգամ ըլլալով, Քաջ Նազար (Ց. Ստեփանեան), Սաֆօ (Ա. Մալեան), Բոհեմա (Պուչչինի), Հոֆմանի հէֆեաթները (Օֆէնպախ), Լաքմէ (Դելիբ). Նախապէս բեմադրուած ըլլալով հանդերձ՝ պիտի կրկնուին Ռիկոլեթթօ (Վերտի), Զիօ-Զիօ-Սան (Պուչչինի), Սեւիլեան սափրիչ (Ռոսսինի), Քարմէն (Պիզէ), Ֆաուստ (Կունօ), Եւգենի Օնեկին (Չայկովսկի), Ալմաստ (Սպենդիարեան), Անուշ (Տիգրանեան)։

Օփերային տնօրէնն է Խոջամիրեան, փոխ. տնօրէնը՝ Օննիկ Տալեան։

ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

—•—

Գրած էինք թէ Երեւան պիտի բաժնուի երկու թաղապետութեան։

Երեւանի քաղաքային խորհուրդը արդէն ճշդած է երկու շրջաններուն սահմանները։

Քաղաքային Երեւանը կը գրաւէ 3.300 հեկտար տարածութիւն եւ ունի 74.500 բնակիչ։ Այս բաժնի սահմաններուն մէջ կը մտնեն Նորքը, Նոր Արաբկիրը, Քանաքեռը։ Սահմանները կ'սկսին Զանգի գետէն մինչեւ Վաղարշապատի կամուրջը, այնուհետեւ Շահումեան փողոցէն կ'իջնէ մինչեւ Կարմիր բանակային — ներու փողոցը, ապա Գլխանովի փողոցէն մինչեւ Լէնինի փողոցին ծայրը։

Արդիւնաբերական Երեւանը կը գրաւէ 7.210 հեկտար տարածութիւն, 66.000 բնակչութեամբ։ Այս բաժնին մէջ կը մտնեն Նոր Մալաթիան, Սեբաստիան, Զորրախը, Շէն-գաւիթը, Նուպարաշէնը, Նոր Կողբը, Շահումեան աւանը։

ՁՄԵՌՆ ՍԿՍԱՒ

—•—

Նոյ. 12էն եղանակը սաստիկ ցրտեց Երեւանի մէջ։ Հայաստանի բոլոր շրջաններուն մէջ, Արարատեան դաշտէն զատ, ամէն կողմ ձիւն տեղաց։ Սեմյոնովկայի մէջ ձիւնի խաւը 18 սանթիմեթր ունի։ Ջերմաչափը ցոյց կուտար զերոյէն վար 8։ Լէնինականի, Ջալալօղլի, Ամասիայի մէջ ձիւնախառն փոթորիկ կար, հովը կը փչէր մէկ վայրկեանի մէջ 15 — 18 քիլոմեթր արագութեամբ։

Նոյեմբեր 13ին Երեւանի մէջ ջերմաչափը ցոյց կուտար +3։ Ամբողջ օրը անձրեւ տեղաց, գիշերն ալ ձիւն նստաւ քաղաքին վրայ։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Դատական գործավար նշանակուեցաւ Պետրիկ Թորոսեան։

⁂ Քանդակագործ Ուրարտու կը պատրաստէ Յովհ. Թումանեանի արձանը, որ պիտի ունենայ 15 մեթր բարձրութիւն, բանաստեղծին անմահ հերոսներուն (Լոռեցի Սաքօ, Անուշ, Գիքոր, Ախթառ, Աշուղ) քանդակներով.

⁂ «Խորհ. Հայաստան» կը գրէ թէ Էջմիածնի մատենադարանի տնօրէն Սենեքերիմ Ցոկորեան կը հաւաքէ ձեռագրատան մէջ գտնուած բոլոր այն նիւթերը, որոնք կը վերաբերին Եթովպիոյ։ Հայկական հին պրակտանութեան, մատենագրական պատմագրութեան մէջ յիշատակութիւններ կան Եթովպիացիներու մասին։ Ցիշատակութիւններ կան նաեւ Էջմիածնի մատենադարանի ձեռագիրներուն մէջ։

⁂ Մոսկուա վաւերացուց Հայաստանի Գիտութեանց Ակադեմիայի անդամներուն ընտրութիւնը։ Նախագահ նշանակուած է ակադեմական Լեւինսոն-Լէսինգ, փոխ-նախագահ՝ Մելիք, անդամներ՝ ակադեմական Օրբէլի, ակադեմական Վավիլով, երկրաբան Կարապետեան, փրոֆ. Ց. Ցովհաննէսեան, փրոֆ. Եուզբաշեան։

⁂ Երեւանի պետ. համալսարանին մէջ, Նոյեմբերի վերջերը, յատկապէս պատրաստուած դասախօսութեանց շարք մը տրուեցաւ, հետեւեալ նիւթերուն շուրջ.— Մասնագէտներու հարցը եւ պետական համալսարանի 15 տարուան ուղին, — Նոյեմբերեան յեղափոխութիւնը եւ հայ գրականութիւնը.— Քաղաքացիական կռիւները Զանգեզուրի մէջ, — Հայ պատմագրութեան արդի վիճակը, — Ընկերվարական Երեւանի աճումը եւ միջքաղաքային փոխադրութեանց խնդիրը, — Հողային յարաբերութիւնները խանութեանց մէջ։

Դասախօսութեանց բացումը կատարեց կրթական գործավար Եղիազարեան։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կ. Խաչի մասնաճիւղի վարչութիւնը թէյասեղան դասախօսութիւն մը կազմակերպած էր դեկտ. 14ին, Քաֆէ Նոայլի մասնաւոր սրահին մէջ։ Այս առթիւ մասնաւոր հրաւիրատոմսեր ղրկուած էին որոնց պատասխանած էին բաւական թիւով հայրենակիցներ, հակառակ սաստիկ ցուրտին եւ տօնական օր ըլլալուն։

Մեր հանրային կեանքը թմրած վիճակ մը կը ներկայացնէ։ Ոչ մէկ շարժում, ոչ մէկ ճիգ սթափումի եւ խանդավառութեան։ Տնտեսական տագնապը, կառավարութեան ձեռք առած խստութիւնները օտարականներու հանդէպ եւ տիրող թշուառութիւնը, իրենց անխուսափելի անդրադարձումները կ'ունենան նաեւ մեր հանրային կեանքին վրայ։ Կ. Խաչի պարբերական թէյասեղան-դասախօսութիւնները բացառութիւն կարելի է համարել այս ընդհանուր մեռելութեան մէջ։ Արդէն այս երկրորդ հաւաքոյթն էր որ տեղի կ'ունենար։

Մասնաճիւղի վարչութեան կողմէ տիկ. Քիպրիթճեան բանալով հաւաքոյթը, շեշտեց այն կարեւորութիւնը որ կը ներկայացնեն այս ձեւի հաւաքոյթները, ինքնազարգացման եւ մտերիմ շրջանակ մը ստեղծելու տեսակէտէն։ Հակառակ դժուարին պայմաններուն եւ նիւթական անձուկ վիճակին՝ Կ. Խաչը կը շարունակէ մնալ պատնէշին վրայ։ Անոր գործունէութեան թափն ու պատկը պիտի կայմէ իր նոր ձեռնարկը՝ դարմանատան մը բացումը հայաշատ թաղի մը մէջ, ուր ձրի դարման եւ խնամք պիտի ստանան բազմաթիւ չքաւոր հիւանդներ։ Ցետոյ հրաւիրեց օրուան դասախօսը ընկ. Հայկ Սէրէնկիւլեան որ խօսեցաւ «Կնոջ ազատագրական շարժումը եւ հայ կինը» շահեկան նիւթին շուրջ. մօտաւորապէս մէկ ժամ։ Թուեց ներկայ դարու գիտական եւ ճարտարարուեստական շարժումները, եւ սահմանց ֆէմինիզմի էութիւնը, որ է հաւասար իրաւունքներ այր եւ կնոջ միջեւ։ «Ինչո՞ւ համար այրը հանրային քաղաքական իրաւունքներ պիտի վայելէ, բայց կինը ոչ։ Ներկայ ճարտարարուեստական դարը կինը եւս մղած է դէպի գործարան։ Ժողովրդապետական վարչաձեւը եթէ հիմնուած է սեռերու հաւասարութեան վրայ, ապա ուրեմն պէտք է սկզբունքով համաձայն գտնուի այս պահանջներուն, որովհետեւ կիներու հանրային քաղաքական ասպարէզ մտնելով շատ մը աղէտներ կը խնայուին մարդկութեան։ Հայերս բախտաւոր կրնանք համարուիլ այս տեսակէտէն որովհետեւ յարգանքը կնոջ հանդէպ եղած է ընդհանուր։ Ապացոյց այն պարագան որ Հայոց հեթանոսական կրօնի Աստուածներէն շատերը եւ գլխաւորները եղած են կին աստուածներ ինչպէս Անահիտ եւն.։ Եւ Հայերս մեր աստուածուհիները պատուած ենք ամէնէն բարձր տիտղոսներով։ Հայ ընտանիքի մէջ կիները ամենապատուաւոր տեղը կը գրաւէին»։

Գեղարուեստական բաժինը եւս խնամքով պատրաստուած էր։ Մեներգեց Տիկ. Ե. Վարժապետեան։ Եղան երգեր, արտասանութիւններ եւ ուղերձներ ներկաներու կողմէ։ Թէյի եւ կարկանդակի սեղաններու շուրջ եղած այս կոկիկ հաւաքոյթը վերջացաւ կէս գիշերին, ուրախ մթնոլորտ մը ստեղծելով։ Փափաքելի էր որ այս ձեւի հաւաքոյթներ յաճախ տեղի ունենային եւ մեր ժողովուրդն ալ չզլանար իր ներկայութեամբ քաջալերել կազմակերպիչները։

Ներկայ մը

Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Գայաճեանեան կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց անդրանիկ զաւակին՝ ԴԱՅԵԱՆԻ։

Կարտան, 17 դեկտ. 1935

ԿՈՉ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅ ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐՈՒՆ

Արհեստակիցնե՛ր, տնտեսական տագնապի իբր հետեւանք,օտար աշխատող ձեռքերու կրճատման համբաւին 10ի կառավարական որոշումը սկսած է գործադրուիլ։ Արդէն շատ մը գործատէրեր կը մերժեն ընդունիլ հայ գործաւորներ։

Մենք, հայ կօշկակար գործաւորներս կազմելով ստուար մեծամասնութիւնը մեր արհեստին մէջ, շատ բնական է որ առաջին առթիւ գտնուինք օրէնքի խստութեան մատնուած,

Մօտաւոր ապագայի թշուառութիւնները կանխելու մտահոգութեամբ, Պէլվիլի մէջ կազմուած է կօշկակարներու առժամեայ մարմին մը, որ սախպողական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր հայ կօշկակար աշխատաւորները անխտիր, շաբաթ 21 դեկտ. կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 40, Rue de Bellevilleի վերնայարկը, ուր պիտի խօսուի այս կենսական հարցին շուրջ եւ հաւաքաբար պիտի ըլլան կարելի կարգադրութիւնները

Կօշկակարներու առժամեայ մարմին

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (83)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ.

Հեղինակութիւն՝ ԷՆԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

ԳԼՈՒԽ 8

ՈՍՏԻԿԱՆ ՐԷՅԼԸՆ ԱՊԱՀՈՎ Է

Իրարու երես նայեցանք։

— Կայարանը քննութիւն պիտի կատարէք, անշուշտ, բսի

— Բնականաբար, սակայն սպասելիքնիս մասին շատ ալ վստահ չեմ. գիտէք թէ ինչ տեսակ կայարան ունինք. . գիտէք։ Քինկզ Էպօթ գիւղ մըն է, բայց իր կայարանը շատ կարեւոր է։ Այնտեղ է որ «Մեծ գիծերը» կ'անցնին, կառքերը կը փոխուին, կը զատուին, կը «հանգչին»։ Ցերեկուան այդ ժամուն շրջականերէն երկաթուղիներ կը հասնին հոն՝ համբորդ տալու համար հիւսիս գացող շոգեկառքին որ 10.19ին գիւղին կայարանը կը մտնէ ու կը մեկնի 10.23ին։ Խռարանցումը այնքան մեծ կ'ըլլայ որ մարդ ուշադրութիւն չի դարձներ եթէ հեռաձայն ընէ կամ շոգեկառքը առնէ։

Բայց հեռաձայն ընելու ի՞նչ պէտք կար, հարցուց Մէլրօզ. շատ տարօրինակ կը թուի... խմաստ չըկայ, տրամաբանութիւն չկայ եղածին մէջ...

— Կայ, բսաւ Փուարօ որ գրադարանին վրայի չինական ծաղկամանով զբաղած էր։

Այսի՞նքն.

— Եթէ պատճառը գիտնայինք, ամէն ինչ գիտցած կ'ըլլայինք։

Անհնարավորելի չէր մը կար իր ձայնին մէջ, երբ այդ բառերը կ'արտասանէր։ Զգացի թէ անիկա հարցին վրայ կը նայէր տարբեր անկիւնէ մը, բայց թէ ի՞նչ կը տեսնէր՝ չեմ գիտեր։

Փուարօ պատուհանին առջեւը գընաց ու դուրս նայեցաւ։

— Պ. բժիշկ, բսիք թէ ժամը 9ին էր որ վանդակորմին առջեւ տեսաք անծանօթը, այնպէս չէ՞...

Հարցումը ուղղեց ինծի առանց ետեւ դառնալու։

— Այո, պատասխանեցի. եկեղեցիին ժամացոյցը ինը զարկաւ...

— Քանի՞ վայրկեան պէտք էր որ անիկա վանդակորմէն տուն հասնէր, կամ, օրինակ, աշխատանոցին պատուհանին քովը գար...

— Ամէնէն շատը հինգ վայրկեան, երկու, երեք վայրկեանն ալ կը բաւէր, եթէ սա նեղ ճամբան առնէր եւ ուղղակի հոս գար...

— Բայց այդ նեղ ճամբան առնելու համար տեղին ծանօթ պէտք է ըլլար ... ինչպէ՞ս հասկցնեմ, այսինքն կը նշանակէ թէ ուրիշ անգամ ալ եկած էր եւ ճամբան ծանօթ էր իրեն...

— Իրաւունք ունիք, բսաւ գնդապետը։

— Այդ կէտն ալ կրնանք ճշդել, անշուշտ, եթէ Պ. Էքրօյտը անծանօթ այցելու մը ընդունած ըլլար վերջին քանի մը օրուան ընթացքին...

— Ատիկա քարտուղարը կրնայ ըսել, պատասխանեցի։

— Կամ Փարքըրը, բսաւ գնդապետը խնդալով։

— Եւ կամ թէ երկուքն ալ, յարեց Փուարօ։

Գնդապետը՝ Րէյմընտը կանչելու գնաց, իսկ ես զանգակը զարկի ծառային համար։

Քանի մը վայրկեան վերջը Մէլրօզ վերադարձաւ միասին բերելով քարտուղարը զոր Փուարոյին ներկայացուց։ Րէյմընտ ուրախ-զուարթ դէմք մը ունէր ինչպէս միշտ։ Պելճիքացիին ներկայացուելու պարագան զարմանք եւ ուրախութիւն պատճառեց իրեն։

— Չէի գիտեր թէ մեր գիւղը կ'ապրէր ձեր ինքնութիւնը ծածկելով, բսաւ. պատիւ է մեզի համար ձեր աշխատանքը տեսնել... Ա՞ս ինչ է..

Փուարօ որ սենեակին դրան ձախ կողմը կեցած էր, յանկարծ առջին եկաւ եւ տեսայ որ — երբ կռնակս իրեն դարձուցած էի — ան առաջ բերած էր բազկաթոռը եւ դրած էր այն դիրքին մէջ զոր իրեն բացատրեր էր ծառան։

— Ի՞նչ, չըլլա՞յ թէ բազկաթոռը ինծի կը հրամցնէք որպէսզի արեան ճնշումս քննէք, հարցուց քարտուղարը խնդալով. ի՞նչ ըսել կ'ուզէք...

— Պ. Րէյմընտ, այս աթոռը այստեղ քաշուած էր երէկ գիշեր... մէկը նորէն ետ տարեր է զայն... դո՞ւք էիք...

— Ոչ, երբեք, պատասխանեց քարտուղարը առանց վարանելու, նոյնիսկ չեմ յիշեր թէ այդ դիրքին մէջն էր ան, բայց քանի որ դուք կ'ըսէք թէ հոն էր, ուրեմն ճիշդ է... ուրիշ մէկը զրած ըլլալու է... ի՞նչ, կարեւոր հե՞տք մը կորսնցուցիք...

— Բնաւ նշանակութիւն չունի, ըսաւ զաղտնի ոստիկանը, բնաւ. ուրիշ բան մը հարցնել կ'ուզէի ձեզի, Պ. Րէյմընտ — անցեալ շաբթու որ եւ է անծանօթ մը այցելե՞ց Պ. Էքրօյտին ... քարտուղարը մտածեց քանի մը րոպէ. այդ պահուն էր որ ներս մտաւ ծառան։

— Ոչ, բսաւ Րէյմընտ, չեմ յիշեր. դուն կը յիշե՞ս, Փարքըր...

— Ի՞նչ հրամեցիք, պարոն...

— Անծանօթ այցելու մը եկա՞ւ անցեալ շաբթու...

Ծառան խորհեցաւ։

— Չորեքշաբթի օրը երիտասարդ մը եկաւ, պատասխանեց Փարքըր, կարծեմ «Քըրթիս եւ Թրաութ» ընկերութենէն մէկն էր..

— Այո, այդ կը յիշեմ, բայց պարոնը ուրիշ մարդու համար է որ կը հարցնէ։ Ցետոյ Փուարոյին դառնալով, շարունակեց։

— Պ. Էքրօյտը ժայռագիր մը առնելու միտք ունէր. ժամանակի խնայողութիւն ըրած պիտի ըլլայինք այդ գործիքով. ընկերութիւնը իր ներկայացուցիչը ղրկեց բայց հետեւանք մը չունեցաւ. Պարոն Էքրօյտ վերջնական որոշում մը չտուաւ...

— Կրնա՞ս այդ մարդը նկարագրել, հարցուց Փուարօ ծառային։

— Դեղին մազերով, կարճահասակ մէկն էր, պարոն, մաքուր հագուած էր եւ մութ-կապոյտ հագուստ մը ունէր. շատ ներկայանալի տղայ մըն էր...

— Անծանօթը որուն հանդիպեցաք պարտէզին դուռը, բարձրահասակ էր, այնպէս չէ՞, հարցուց Փուարօ ինծի.

— Այո, մօտ վեց ոտք...

— Ուրեմն նորէն չեղաւ, բսաւ զաղտնի ոստիկանը. շնորհակալ եմ, Փարքըր...

Ծառան մեկնելէ առաջ քարտուղարին դարձաւ.

— Պ. Հէմընտը եկած է, պարոն, բսաւ. կ'ուզէ գիտնալ թէ կրնա՞յ որ եւ է կերպով օգտակար ըլլալ. կը փափաքի ձեզի հետ տեսնուիլ ...

(Շար.)

ամիս վերջը։ Միեւնոյն տեսարանը՝ մինչեւ յետին գիւղին մէջ, առաջնորդութեամբ պատերազմի այրիներու։ Զատկառելի քանակութեամբ ոսկի հաւաքուեցաւ մէկ օրուան մէջ։ Միայն Թորինոյի մէջ 76.000 հարսանեկան մատանիներ հաւաքուեցան։

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ զինուորական տենդագին գործունէութիւն մը կը տիրէ նաւահանգստին մէջ։ Քաղաքին մօտ, Սիտի-Պէշրի անապատին մէջ զինուորական քաղաք մը շինուած է, սենեակներով եւ սրճարաններով, բոլորը՝ վրաններու տակ։ Վեց հազար փշաթելեր կը պաշտպանեն այս վրանաքաղաքը։

Հ. Յ. Դ.

Գաղութ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Վրէժ» խումբի ընկերները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, ընկեր Յ. Էքմէքճեանի ապարանքին մէջ։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այսօր ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, 181 Զուր Լաֆայէթ, «Զարդարեան» Գրադարանը.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը, այս Կիրակի առաւօտ, ժամը 10ին, Միութեան Գրադարանին մէջ։

ՊՈՄՈՆ (Մարսէյլ) «Զաւարեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ, «Վարդգէս», «Նիկոլ», «Վարուժան» եւ «Շահրիկեան» խումբերը, այսօր ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին։

ԿԱՂԱՆԴԻ ՆՈՒԷ՞Ր ԿԸ ՓՆՏՌԷՔ

ԱՀԱ ՁԵԶԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԿԱՂԱՆԴԻՉԷՔԸ, ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ ՄԸ

ՀԱՅ ՔՆԱՐ 600 ԷՋ, 603 ԿՏՈՐ ԵՐԳ

ԱԶԳԱՅԻՆ — ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ՌԱԶՄԱ — ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ, ՏՕՀՄԻԿ ԵՐԳԵՐ, ՔԱՅԼԵՐԳՆԵՐ, ՍԻՐԱՅԻՆ ԵՐԳԵՐ, ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԶՈՒԱՐԹ ԵՐԳԵՐ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՏՈՐՆԵՐ, ԲԱՌԱՐԱՆ, ԵՐԳԱՑԱՆԿ, ԵՒԱՅԼՆ։

Հրատ. «ՀՈՐԻԶՈՆ»ի։ Գին՝ 20 փրանք։ Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲՈՒԹԵԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ (ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ)

24 Դեկտեմբեր, երեկոյեան ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս, Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» Ակումբին մէջ։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. Զուլլէրեան։

Խմբերգ, երգ, արտասանութիւն եւ նուագ

Ճոխ պիւֆէ։ Տախսերու մասնակցութեան համար այրերու 5 ֆրանք, կիներու 2 ֆրանք։

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խորհուրդ. Հայաստանի գրականութեան նուիրուած Գ. եւ վերջին հաւաքոյթը Դեկտ. 23ին, երկուշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին, Սոսիէթէ Սավանթի D. սրահին մէջ։

Ուր խօսք պիտի առնեն ծանօթ մտաւորականներ, փափաքողները կրնան մասնակցիլ մտքերու փոխանակութեան։

Մուտքը ազատ է։ Ոչ ոքի հրաւէր չէ ուղարկուած։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Պ. **Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ**Ի

Տեղի կ'ունենայ **Palais des Congrès**ի մէջ (Էքսբոզիսիոնի պարտէզը)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԷՍ ՕՐԷ ԵՏՔ ԺԱՄԸ 4ԻՆ

Յայտագիրը կը պարունակէ նոր խմբերգներ Կոմիտաս վարդապետի գործերէն, ինչպէս նաեւ Սպենդիարեանի եւ Սարգսեանի պարանուագները, լարախումբով։

Ժողովրդական գիներ 5, 7 եւ 10 ֆրանք։

Տոմսերը կը գտնուին Միութեան անդամներուն եւ ֆետուեռայ ճաշարանին մօտ — ի. Թէյլեան, 8A. rue Francis Presserse եւ «Մասիս» ռեստորանին 57A. rue Nationale.

Այրի տիկին Բարեք Սիւրմէեան, Այրի Տիկ. Վերժին Սիւրմէեան (Կարապետեան), Տէր եւ Տկ. Տրդատ Սիւրմէեան (Պոլիս), Այրի Տիկ. Զարուհի Մաքուրեան (Իսի լէ Մուլինօ). Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Սիւրմէեան, Տիկ. Իսկուհի, Տիկ. Քէչիշեան, Տէր եւ Տիկ. Իփրանեան (Պոլիս), Արտաւազդ արքեպիսկոպոս Սիւրմէեան, Տէր եւ Տիկ. Վահան Սիւրմէեան (Եթովպիա), Տէր եւ Տիկ. Լեւոն Սիւրմէեան (Սուրիա), Տիկ. Արտեմիս Թորոսեան, Տէր եւ Տիկ. Գէորգ Փափազեան, Տէր եւ Տիկ. Վահան Եարճանեան, Սահակ Փափազեան Տէր եւ Տիկ. Միհրան Ռոստոմեան, (Փարիզ), Տէր եւ Տիկ. Հայկ Գէորգեան (Տէօրն), Տէր եւ Տիկ. Պայծառ Մաքուրեան, Մարտիրոս Մաքուրեան (Ամերիկա) կը ծանուցանեն իրենց որդւոյն, ամուսնոյն, եղբօրորդւոյն եւ ազգականին՝

ՆՈՒՊԱՐ ՍԻՒՐՄԷԵԱՆ - ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ 29 տարեկան երիտասարդ տարիքին մէջ, դեկտ. 18ին, ժամը 1ին Hôpital Նէքէրի մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի վաղը, շաբաթ, ժամը 13ին։ Հանգուցեալին մարմինը հիւանդանոցէն կը փոխադրուի Քլամարի գերեզմանատունը, ուր կը հասնի ժամը 13.15ին։ Ժամադրավայր գերեզմանատան գլխաւոր մուտքը։ Տունն հասցէն՝ 6, Rue Antoine Courbarian, Clamart

Ծանօթ.— Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները ու համակիրները, այս Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 181, Զուր Լաֆայէթ Կարեւոր օրակարգ։

Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, այս Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ, 181 Զուր Լաֆայէթ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ ծնողքս՝ Ֆընտուգցի Արթին (Այթըփարմագ) եւ Վարդուհի Պարսամեան։ 1914ին Մարաշի ճամբով աքսորուած են դէպի անապատները։ Կը խնդրուի վերապրող Ֆընտուգցիներէն հետաքրքրուիլ սոյն փնտռտուքով։ Ով եւ առաջ տեղեկութիւն տուողին կը նուիրեմ մէկ տարեկան ցառաց եւ վերամակաց Ազդակ եւ 250 ֆրանք նուէր։ Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել։ Իմացնել Տիկին Լուսիա Մամճեանի, Rue d'Italie, 48, La Tour da Pin. (Isère) France.

— Կը փնտռեմ եղբայրս ընիկ Թօքաթցի Լեւոն Կարրնճեան, մօր անուն՝ Վերոն, հօր անուն՝ Կարապետ, եղբօր անուն՝ Հաճի Միհրան, ծնած 1905ին Թօքատ։ 1915ի տարագրութեան անմնացած է Ֆրունճըլար (Մալաթիոյ շրջան)։ Առաջ եւ ողջ տեղեկութիւն տուողին կը նուիրեմ մէկ տարեկան ցառաց, վերամակաց Ազդակ եւ 300 ֆրանք նուէր։ Իմացնել Արաքսի Նազմանեանի, Marchand Pantoufles, Rue d'Italie. La Tour du Pin. Isère. (France).

Կը խնդրուի Արտասահմանի եւ Սուրիահայ թերթերէն արտատպել որպէս ազգային եւ մարդկային պարտականութիւն։

17, Rue Dameme. PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌՔԸ

ՄԻԱՅՆ ՄԷԿ ՕՐ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿԻՆ **Մ. ԲԷԿԼԷՐԵԱՆ**Ի

25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԻ ՕՐԸ

ERMITAGEԻ ԳԵՂԵՑԻԿ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

29 Ave. Mac-Mahon, 29. ՄԵԹՐՕ **Etoile** ԿԱՄ **Ternes.**

ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Ուր բոլոր այցելուները պիտի գտնեն իրենց ճաշակի ու քսակի յարմար ամէն կարգի առարկայ, խաղալիք եւ ճոխ մթերք մը նպարեղէնի, մրգեղէնի, Թաց պտուղի եւայլն.։

Հաճելի մթնոլորտ ՊԻՒՖԷՈՎ, ԹԱՌՈՎ ու ՊԱՐԵՐՈՎ։

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ԱՒՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

եւ մասնակցութեամբ ՖՐԱՆՍԱՐՆԱԿ ՍՈՒԷՏԻԱՅԻՆԵՐՈՒ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ 20ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Դեկտ. 21 Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

"ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼ" ի սրահին մէջ

21 Rue Cadet, Métro: Cadet.

Բարձր հովանաւորութեամբ Զօր. **BREMOND**ի. (հրամանատար Կիլիկեան Գրաւման Բանակին)։

Կը նախագահէ՝ **Commandant BENOIT d'AZY** (կազմակերպիչ հայկական Լէգէոնի, Եգիպտոսի մէջ)։ Ներկայ կ'ըլլան բարձրաստիճան հիւրեր։

Կը խօսին՝ Գնդ. Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (Նախագահ՝ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան), Հայ Սպայից Ներկայացուցիչը եւ Գ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ։

Օր. ԱՆԺԷԼ ՌԱՆԺԷԼԵԱՆ կ'արտասանէ իր մէկ գրուածքը։

Հերոսամարտի վկաներէն ծով. քոմիսէր Տ. ԹԷՔԷԵԱՆԻ (յատկապէս հրաւիրուած Մարսէյլէն) որուն յանձնուած էր ֆրանսական Ծովակալին կողմէ Սուէտիացիներու փրկութեան կազմակերպութիւնը։ Լուսարձակով պիտի ցուցադրէ Սուէտիոյ ռազմիկներու եւ ժողովուրդի ազատագրման դրուագները եւ պիտի տայ լրացուցիչ տեղեկութիւններ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ 50 հոգինոց զինւ. նուագախումբ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը։ Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներ եւ Հայ Արիները։

Եւրոպական պարերուն պիտի նուագէ Արժանիքներու Gario Canti օրքեսթրը։

Լուսանկարիչ ՄԱՍԻՍ պիտի լուսանկարէ հանդիսականները։

Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ — Մուտք 7 ֆր.։

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ (Նախկին Հայ Գրական Ակումբ)

Վաղը Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Ռուսական Թանգարանի սրահին մէջ (երկրորդ յարկ, թիւ 11), 26, Ավընիւ տը Թոքիօ։

Կը խօսի՝ Պ. ԼԵՒՈՆ ՓԱՇԱԼԵԱՆ (Գրիգոր Զոհրապի մասին)

Սրահը կը բացուի ժամը 8.30ին։ Հետաքրքրուողներ կը հրաւիրուին.

ԳՈՅԱՄԱՐՏ Օրացոյց 1936, է. տարի

Հրատարակութիւն Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան

ԿԱՂԱՆԴԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Գտնուելիք է ձեր շրջանի գործակալէն։

Մեծաքանակ գնումներու համար դիմել՝ GAYZAK DJARAYANի, 49. Rue Nationale, Marseille. France.

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած՝ Կ. ԽԱՉԻ ԴՊՐՈՑԻՆ կողմէ

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ռ. Ա. Կ.ի սրահին մէջ

Գեղարուեստական բաժին, փոքրիկներու կողմէ։ Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն, երկու մանկական ներկայացում եւ Կաղանդի ծառ։

Տախսերու մասնակցութեան համար 1 ֆրանք։

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կազմակերպուած արուեստագէտ եւ մտաւորական ճանաչուած խմբակի մը կողմէ ղեկավարութեամբ սիրուած արուեստագէտներու՝ ՖԻԼԻՓ ԱՂԱԶԱՐԵԱՆԻ եւ ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԻԷՄՇԱՀի։ Մասնակցութեամբ՝ Օր. ԻՐԻՍ ԳԻՒԼԳԻՒԼԵԱՆԻ եւ «ԿԻԼԻԿԻԱ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ։

Շաբաթ, 28 Դեկտեմբեր երեկոյեան ժամը 9ին

Salle Gaveauի մեծ սրահին մէջ

45, Rue de la Boétie. Métro: Miromesnil

Գին տոմսերու՝ 20—15—10 եւ 7 ֆրանք. Օթեակներ՝ 25 ֆրանք։

Տոմսերը կը ծախուին. Հրանտ-Սամուէլ 51 Rue Mr. le Prince. Paris (5).

«Ֆլորիա» ճաշարան, 61 Rue Mr. le Prince. Paris (5).

Տպարան «Արաքս» 46 Rue Richer, Paris (9).

Իչգաղացեան վաճառատուն 9 Rue Jouye Rouve. Paris (20).

ՀԱՆԴԷՍ

ՍԵՒՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

(կազմուած՝ Հայկ. Բարեգ. Ընդհ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին եւ Մուրատ Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Վարչութիւններէն)։

Կիրակի, 22 Դեկտեմբեր ժամը 15ին

Մուրատեան Վարժարանի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ, 26 rue Troyon.

Ի նպաստ Վարժարանին կիսաթոշակ սաներու ֆոնտին։

Ճոխ գեղարուեստական բաժին՝ ղեկավարութեամբ Դ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀի։

Նուագախումբ — Հատընտիր կտորներ Սէնֆոնիք երաժշտութեան հայ վարպետներէն։

Կիլիկիա երգչախումբ.— Կոմիտաս Վարդապետի խմբերգներէն։

Մեներգներ, զուգերգներ.— Օրիորդներ Ի. Գիւլգիւլեան, Ա. Առաքելեանի եւ Պ. Գ. Ե. Փափազեանի եւ Ժ. Վարդանեանի կողմէ։

Դասական պարեր.— Դեռատի Օր. Լաքքայի կողմէ։

Ծանուցուած Վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ։

Մուտք՝ 10 եւ 7 ֆրանք։

Վիճակահանութեան տոմսակ ունեցողներուն՝ 7 եւ 5 ֆրանք.

Ծանօթ.— Տոմսակները կը ծախուին հանդէսին օրը կիչէն. ուր պիտի գտնուին սահմանափակ թիւով վիճակահանութեան տոմսակներ փափաքողներուն։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած՝ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մ.-ճիւղին կողմէ

Կիրակի 29 Դեկտեմբեր կէսօրէ յետոյ

Սեվրի Մուրատեան Վարժարանի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

կը ներկայացուի՝ ՈՐԴԵՍՊԱՆ ՄԱՅՐԸ

Մանրամասնութիւնները հետզհետէ։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՕՆԸ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 22ի Կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին

Salle des Ingénieurs Civilsի սրահին մէջ

19, Rue Blanche. Metro: Picalle et Trinité

Նախաձեռնութեամբ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի եւ մասնակցութեամբ Փարիզի բոլոր Մշակութային կազմակերպութեանց։

Կը խօսին՝

Փրոֆ. ՇԱՐԼ ՏԻԼ (ֆրանսերէն լեզուով եւ Հ. ԳԱԲՐԻԷԼ ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ

Լուսարձակով ցոյց կը տրուին բազմաթիւ հայկ. ճարտարապետական նկարներ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ երգ, Տիկ. Ա. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. Ֆ. ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ (ջութակ), Պ. Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (արտասանութիւն).

կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը։

Գիները 10 եւ 5 ֆրանք։ Ուսանողներու համար 3 ֆրանք։

Ծանօթ. — Տոմսերը այժմէն ապահովել դիմելով Պ. Ե. Յարութիւնեանի, 13, Rue d'Orcel Paris (18). Tél. Nord 75-69.

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԷԼՎԻԼԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ կողմէ

22 դեկտ. կիրակի ժամը 14.30ին, 120 Bld. de Belleville սրահին մէջ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ անակնկալներ յայտնի արուեստագէտներու կողմէ։

Տախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆր. 50։

Հանգանակութիւն եւ աճուրդ տեղի պիտի չունենայ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԹԱՆՈԶԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

21 դեկտ. շաբաթ գիշեր, ժամը 8.45էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 6

Salle LUCIENի սրահին մէջ

13, Rue d'Issy. 13 (Billancourt). Մեթրօ՝ Marcel Sembat.

Փորթ վէրսայլէն առնել 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել բուն տեղը։

Ղեկավարութեամբ Վ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆի կը ներկայացուի՝

ԺԱՌԱՆԳՈՐԴԸ (արար 5 արար, պոլսական կեանքէ)

Jazz EPRAD եւ Արեւելեան նուագ։

Ճոխ պիւֆէ ամէն բսակի յարմարցուած, անհաւատալի աժան գիներով

Մուտք 5 եւ 7.50 ֆրանք։ Պարի մրցում։

ԽՆՋՈՅՔ

Փարիզի Սեբաստիոյ Դուարա գիւղի ողբատախնամ միութեան կողմէ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Գ. Փանիկեանի սրճարանը, 6. Bld. Rodin. Իսի լէ Մուլինօ։ Արեւելեան նուագ եւ պար։

Մուտք այրերու 5 փրանք, կիներու 3 փրանք, գինի, ռակի միասին։

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Ամասիոյ Հայր. Երկսեռ Միութեան կողմէ

24 Դեկտ. Երեքշաբթի երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Սալոն Ֆլորիտի մէջ, 7, Րիւ Վանթիւր (սինէմամաժէսթիքի դիմացի փողոցը)

Կը ներկայացուի՝ ՆԱԽ ՄԵՌԱՆ ՅԵՏՈՅ ԱՄՈՒՍՆԱՑԱՆ

Ղեկավարութեամբ՝ գերասան Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆի, գեղարուեստական բաժին,

Պարեր մասնակցութեամբ՝ Wonder - Jazz-ի։ Ճոխ պիւֆէ

Մուտք այրերու 7 Ֆր., կիներու 5 Ֆր.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ **CIGALE CINÉMA** 60 Avenue de Saxe LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ **Cinéma REXY** Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 15 – 70
(ՆԵՐԹԵՐԹԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՓԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 21 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 21 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2993

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿԱՅԻ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ԽԱՒԱՐՕՅԿԻՆ ԲՈՑԵՐԸ...

Գուեհիկ խուժանավարութիւնը ջղաձգութեան, ջղաձգութիւն ալ սպառնալիքի վերածելով, Պոլսոյ Թուրք մամուլը յաջողեցաւ խարոյկ մը սարքել տալ եւ անոր բոցերուն յանձնել «Մուսա լերան քառասուն օրերը», Ֆրանց Վերֆէլի պատկերին հետ:

Թոյլ տուէք, այս առթիւ, շնորհակալութիւն յայտնելու «ծիմհուրիէթ»ի:

Առեղծուա՞ծ: Ոչ: Իր մղած պայքարով, Եոնուս Նատիի թերթը անգիտակցաբար ծառայութիւն մը մատոյց ոչ միայն Ֆրանց Վերֆէլի, այլ եւ ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհին:

Իր սանձարձակ խուժանավարութեամբ, Թուրք թերթը աւելորդ անգամ մը եւս հաստատեց թէ քէմալական Թուրքիան հարազատ ժառանգորդն է իթթիհատական եւ համիտեան Թուրքիոյ: Ոչ միայն աշխարհահայեացքով, այլ եւ գործունէութեամբ:

Եւ աշխարհը անգամ մը եւս համոզուեցաւ թէ՝ ջարդի եւ աւարի, ֆիզիքական, նիւթական եւ բարոյական բնաջնջման քաղաքականութիւնը կը կազմէ Թրքական «իմաստութեան սկիզբը», անսասան եւ անյեղլի:

Որ եւ է պատրանք չենք ունեցած մենք, այս մասին: Բայց օտարներն ունին:

Արդ, Պոլսոյ խարոյկին բոցերը ապահովաբար պիտի օգնեն բանալու քնացողներուն աչքերը:

Հազար հայանպաստ քարոզութիւն այնքան ազդու չպիտի ըլլար, որքան այդ խարոյկը:

«Մուսա լեռ»ը — Հայաջինջ Զարհուրանքի այդ փչատակաբանը — պատմութեան մէկ էջը միայն կը բանայ: Մինչդեռ այրող լոյսն է Բանկալթիի գերեզմանատան խարոյկը, այնքան հանգիսաւոր եւ պերճիմաստ:

Այլ եւս երկրորդական է չարժանկարի խնդիրը: Ի՞նչ աւելի գրգռագին չարժանկար՝ քան այդ խարոյկը:

Անոր բոցերը չեն սահմանափակուիր Պոլսոյ պարիսպներուն մէջ: Անոր մոխիրը յանհետանար գերեզմանատան մը հողին վրայ:

Ան, այդ խարոյկը, նորագոյն վկայութիւնն է Հայաջինջ Սարսափներուն, եւ եթէ մուկի ուրախութիւն մը պատճառեց Յարդարարներուն, կրնայ նոր լեռներ ծնիլ, պատմութեան դատաստանին համար:

Մէկ «Մուսա Լեռ», այն ալ օտար գրագէտի մը գրչով, բաւական եղաւ պատռելու բոլոր դիմակները եւ կառավարութեան մատնելու աշխարհասասան ջարդին գործադրիչներն ու ջատագովները:

Հապա եթէ ուրիշ Վերֆէլներ — կամ նոյնինքն Ֆրանց Վերֆէլ — ձեռնարկեն պատկերացնելու ամբողջ Արհաւիրքը ...

Արհեստական խարոյկները կը վառին ու կը մոխրանան, հանճարեղ ժողովուրդ: Իսկ դուն պիտի ունենաս մէկ ուխտ, — թոյլ չտալ որ մոխրանայ խարոյկը քու արդար տենչերուդ:

Շ.

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»

եւ Պոլսոյ Հայերուն հաւատարմական ցոյցը

ԽՄԲ.— Այսօր Գ. էջին մէջ պիտի կարդաք Օկտարագրութիւնը խարոյկի մը, որ տեղի ունեցած է Պոլսոյ Բանկալթիի գերեզմանատան մէջ. Այդ այլանդակ խարոյկին զոհ գացած են Ֆրանց Վերֆէլի պատկերն ու գիրքը, «Մուսա Լերան Քառասուն Օրերը»:

Խարոյկէն անմիջապէս վերջը, հետեւեալ հեռագիրը ուղղուած է էնէօնիւի, Ներքին գործավարութեան.

— «Նախրական հայրենիքին դէմ մահափորձի հանգամանք ունեցող եւ զրպարտանքներով լեցուն գիրք մը գրող Ֆրանց Վերֆէլի յանդգնութիւնը բուռն կերպով դատապարտելու մեր ցասումը յայտնելու նպատակով, Թրքահայ մտաւորականութիւնը, այս առտու, Բանկալթիի եկեղեցիին շրջափակը հաւաքուելով, խարոյկի դատապարտեց եւ հրոյ ճարակ դարձուց այդ անարգ գիրքը եւ անոր հեղինակին պատկերը: Մեր սիրելի հայրենիքին եւ Հանրապետութեան հանդէպ իրենց հաւատարմութեան գործնական ապացոյցը տուող մտաւորականութիւնը՝ այս առթիւ իր նուիրումը կը յայտնէ մեր մեծ Առաջնորդին եւ Հանրապետական կառավարութեան, միեւնոյն ժամանակ խնդրելով որ բարեհաճիք Ձեր բարձր միջնորդութեամբ մեր այսօրուան զոհողի արտայայտութիւնը հաղորդել պատկան իշխանութեանց »:

*** Խարոյկի արարողութիւնը նկարագրելով, «Ճումհուրիէթ» կը գրէ.— Հակառակ անձրեւոտ օդին, բաւական մարդ կար. բայց մենք կ'ուզէինք որ մեր բոլոր հայ հայրենակիցները մասնակցէին այս ցոյցին:

Իսկ Պոլսոյ ազգ. վարչութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հաղորդած է հայերէն եւ թուրքերէն թերթերու.

— «Թերթերէ տեղեկանալով որ Ֆրանց Վերֆէլի «Մուսատաղ» մէջ 40 օր» անուն մէկ գործը Ամերիկայի մէջ չարժանկարի կ'առնուի, Վարչութիւնս իբր թարգման բոլոր Թրքահայերուն զգացմանց, կուզայ իր խոր ցաւն ու ցասումը յայտնել, եւ առայդ կը գումարէ իր այսօրուան բացարիկ նիստը:

«Օտար երկրի մը մէջ մէջտեղ նետուած այդ խաղերը մեր Թուրք հայրենիքին մէջ դժտութեան թունաւոր սերմեր ցանելէ ուրիշ ո եւ է նպատակի չեն կրնար ծառայել, եւ սակայն, մենք, Թրքահայերս, անդիւրելի զօրաւոր ու անքակտելի կապերով կապուած ենք մեր հայրենիքին ու Թրքութեան հետ՝ որ այսօրինակ գրգռիչ ընթացքներ երբեք չեն կրնար ազդել մեր յարումին ու սերտ կապակցութեան դէպի սիրելի հայրենիքին ու Թուրք միութեան գաղափարականը: Այսուհանդերձ, վարչութիւնս ապահով է որ մեր հեռատես ու արժէքաւոր Հանրապետական կառավարութիւնը առաւելագոյն ուժն ու միջոցները ունի՝ վերադրեալ չահադրծման դէպքերու առաջքն առնելու համար »:

*** Էնէկիւրիի մամուլի վերատեսչութիւնը զեկոյցով մը կը տեղեկացնէ թէ կառավարութիւնը նոր դիմումներ կատարած է Ուաշինկթըն, հետեւաբար, «մինչեւ որ պատասխան ստացուի, աւելի պատշաճ պիտի ըլլայ որ մեր մամուլը այս մասին լուռ մնայ »:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ ԹԱՂՈՒԵՑԱՒ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին պատմական նիստը

Պօյցուին կը խոստովանի յանցանքը
Սըր Ս. Հօր կը փղձկի յուզումէն

ՊԱՏՃԱԿԱՆ ՑՆՈՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Փարիզի հաշտութեան ծրագիրը հանդիսաւորապէս թաղուեցաւ հինգշաբթի օր, 19 դեկտեմբեր, թէ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին եւ թէ Ժընեւի մէջ: Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը երկու օրուան արտակարգ նիստէն վերջ, յանկարծ փակուեցաւ, նկատի առնելով նոր կացութիւնը, երբեւ ստացուեր Անգլիոյ արտաքին նախարարին հրաժարման: Այս կարճատեւ նիստը նշանաւոր հանդիսացաւ երեք բացառիկ դէպքերով.—

1.— Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը 8 վայրկեանէն, 18երու յանձնախումբը 3 վայրկեանէն թաղեցին Լավալ – Հօր ծրագիրը:

2.— Որոշուեցաւ շարունակել Իտալիոյ դէմ սարքուած պատժական անօրինութիւնները (նիւթական եւ տնտեսական), առ այժմ յետաձգելով քարիւղի, ածուխի եւ երկաթի արտածման արգելքը :

3.— Ազգերու Դաշնակցութեան 13երու յանձնախումբը իոք պիտի ստանձնէ հաշտարար բանակցութեանց գետին մը գտնելու պարտականութիւնը, որ նախապէս յանձնուած էր Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի եւ որ յանգեցաւ ձախողման:

Այս որոշումներէն վերջը, Պ. Պ. Լավալ եւ Իտըն եւ միւս պետութեանց ներկայացուցիչները մեկնեցան Ժընեւէն, երբեւ թէ չորը խափանելով մինչեւ Նոր Տարի:

Հաւանական է որ 18երու յանձնախումբը գումարուի յունուար 20ին, քննելու համար քարիւղի արգելքի խնդիրը, եթէ քաղաքականութեան փոփոխութիւն մը տեղի չունենայ մինչեւ Նոր տարի:

Այս առթիւ ըսենք թէ Մուսոլինի միշտ լուռ կը մնայ, իսկ Փարիզի մէջ մտահոգութիւնը շատ խոր է և Պ. Լավալի դիրքը լրջօրէն խախտած : Ֆրանսական այն թերթերը որ մինչեւ հիմա կը պաշտպանէին Իտալիան, սկսած են քննադատել Մուսոլինիի յամառութիւնը: Նոյնիսկ « Թանս » բացառութիւն չի կազմեր:

*** Ա. Դ. Խորհուրդը գաղտնի նիստի մը մէջ էր որ թաղեց Փարիզի ծրագիրը: Անոր դէմ մասնաւորապէս բողոքեցին Խ. Միութիւնը, Թուրքիա եւ Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները: Նոյնիսկ Լավալ չհամարձակեցաւ պաշտպանել զայն, առաջարկուած պայմանները ներկայացնելով իբրեւ պարզ թելադրութիւններ :

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՓՐԿՈՒԵՑԱՒ ՊՕԼՏՈՒԻՆԻ ԴԱՀԼԻՃԸ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՏԵՍԱՐԱՆՆԵՐ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Քիչ անգամ այնքան յուզումնալից տեսարաններ պարզուած էին Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ: Անեղ ձգելու տեղ չկար ունկնդիրներու օթեակին մէջ: Կալէրի իշխանը (դահաժառանգ) եւ Լոնտոնի իտալական դեսպանը եւ ուրիշներ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւէին վիճաբանութեանց:

Առաջին խօսքը առնեցաւ Սըր Ս. Հօրի, որ 45 վայրկեան խօսեցաւ, ջերմապէս պաշտպանելով Փարիզի մէջ մշակուած ծրագիրը: Հետզհետէ յուզուելով, նախկին նախարարը փղձկեցաւ, աչքերը թրջեցան, եւ քիչ մնաց պիտի նուաղէր իսկոյր, երբ թեւերէն բռնելով դուրս հանեցին : Խօսեցաւ եռեւէ նստարաններէն, իբրեւ պարզ անդամ: Քիթը կապած էր, երբեւ հետեւանք ծանօթ արկածին. Ահա իր ճառին գլխաւոր մասերը:

— « Այն օրէն ի վեր որ արտաքին նախարար եղայ, երկու հրատապ հոգեր կը տանջէին միտքս.— 1.— Ամէն բան փորձել կանխելու համար եւրոպական պատերազմ մը, 2.— Բոլոր կարողութիւնս ի գործ դնել, կանխելու համար անջատ պատերազմ մը Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ: Ես ինքս ամէն բան փորձեցի չարժելու համար համաշխարհային կարծիքը պատերազմի դէմ: Հակառակ մեր ջանքերուն, պատերազմը պայթեցաւ եւ ամէն օր որ կը շարունակուէր, աւելի ծանր եւ աւելի վտանգաւոր կացութեան մը կը մատնէր աշխարհը :

ՆՈՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՄԸ ՄՂՁԱՒԱՆՋԸ

Շրջակէտի մը հասանք երկու շաբաթ առաջ: Բացորոշ էր թէ նոր կացութիւն մը կը ստեղծուէր քարիւղի արգելքի հարցով: Ենթադրենք թէ քարիւղի արգելքը հաստատուած էր եւ ոչ – անդամ պետութիւններն ալ զործօն դեր ստանձնած էին: Քարիւղի արգելքը կրնար խափանարար ազդեցութիւն մը ունենալ թշնամութեանց վրայ, բայց այդ արդիւնաւորութեան պատճառով, կացութիւնը անմիջապէս վտանգաւոր դարձաւ, Իտալիոյ դիմադրութեան տեսակէտէն: Ամէն կողմէ լուրեր կը ստանայինք թէ որ եւ է պատասխանատու կառավարութիւն չէր կրնար անտեսել թէ Իտալիա քարիւղի արգելքը պիտի նկատէր զինուորական անօրինութիւն մը կամ արարք մը իր մղած պատերազմին դէմ: Մենք վախ չունեցանք իտալական որ եւ է սպառնալիքէ: Եթէ Իտալիա մեր վրայ յարձակէր, մենք պիտի պատասխանէինք փոխադարձաբար եւ զաւելով մեր անցեալ պատմութենէն, պիտի պատասխանէինք կատարեալ յաջողութեամբ .. Բայց այս կարգի անջատ յարձակում մը մէկ պետութեան կողմէ, առանց միւս պետութեանց աջակցութեան՝ գրեթէ անվրէպ պիտի առաջնորդէր Ազգերու Դաշնակցութեան լուծման : Ամէն կողմէ կը ստիպէին զիս կացութեան մասին խորհրդակցիլ Պ. Լավալի հետ... Պատերազմի սպառնալիքի մը այս մթնոլորտին մէջ էր որ տեղի ունեցան խորհրդակցութիւնները: Մենք զօրացուցած էինք Միջերկրականի մեր նաւատորմը. զօրացուցեր էինք Միջերկրականի մեր պահակազօրքը Մալթայի, Եգիպտոսի եւ Աւէնի մէջ, զօրքով եւ օդանաւերով: Այս զգուշութեանց համար ծախքեր ատացանք, բայց հետեւորդներ չունեցանք: Եւրոպայի մէջ ուրիշ ոչ մէկ պետութիւն մարտանաւ մը, օդանաւ մը կամ զինուոր մը շարժեց: Ասոնք պարզ այլ նշանակալից իրողութիւններ են որոնք մեկնութեան չեն կարօտիր: Ստեղծուած էր մթնոլորտ մը ուր անգլօ-ֆրանսական գործակցութիւնը բացարձակապէս էական կը դառնար, եթէ հաշտութեան որ եւ է բանակցութիւն պիտի յաջողէր: Մէկ-ուկէս օր Պ. Լավալ եւ ես ուսումնասիրեցինք ամբողջ կացութիւնը, եւ ի

(Շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ խորին ցաւով կը հաղորդէ իր վերերան եւ անձնուէր ընկերոջ

ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ (ՊԱՊԱՇԱ)

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ 19 Դեկտ., հինգշաբթի երեկոյ ժամը 10ին, Կլամէռի հիւանդանոցին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը վաղը, կիրակի, ժամը 9ին. Թիէի գերեզմանատունը

ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ (ՊԱՊԱՇԱ)

Շաբաթներով տաժանելի հիւանդութեան մը տառապանքներուն դիմադրելէ վերջ, շիջեցաւ Պապաշան, ԸՆԿԵՐ ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ, հինգշաբթի գիշեր, հակառակ բժշկական գիտութեան բոլոր ճիգերուն: Օրերու խնդիր էր արդէն այս տխուր վախճանը, եւ Պապաշա ինքն ալ գիտակից. բայց միշտ սկեպտիկ ժպիտը դէմքին՝ կը շարունակէր հրահանգներ տալ առօրեայ հոգերու, մասնաւորապէս Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կեդր. Դիւանի մասին (արխիվ), որուն պահապան հրեշտակն էր:

Գոյժին անմիջական տպաւորութեան տակ, դժուար է ներկայացնել տարաբախտ ընկերոջ ամբողջ կեանքը: Քանի մը գլխաւոր գիծեր, առաջին առթիւ,— 73 տարեկան էր: Կանուխէն Դաշնակցական, տասնեակ տարիներ եղած է գործօն անդամ Ռուկանապատի (Բագու) կեդր. Կոմիտէին: Ցխրահոչակ Լըժիին սարքած «Դաշնակցութեան դատ»ին առթիւ, Պապաշան ալ երկար ատեն տառապեցաւ Բագուի, Թիֆլիսի, Նովոչերկասկի եւ Փեթերպուրգի բանտերուն մէջ: Հ. Հանրապետութեան շրջանին անդամ էր խորհրդարանին: Հանրապետութեան տապալումէն վերջ, ինքն ալ տարագիր, թափառեցաւ երկիրէ երկիր եւ ի վերջոյ հաստատուեցաւ Փարիզ, իր սիրած գործին հետ վարելով ուրիշ պատասխանատու պաշտօններ:

Այս առթիւ մեր խորին վշտակցութիւնը իր եղբայրներուն՝ Սամսոնի եւ Յ. Թադէոսեանի (Թաւրիզ եւ Թեհրան), եւ երեք զաւակներուն:

Հանգիստ ոսկորներուդ, սիրելի ՊԱՊԱՇԱ:

Թուրքերը կը պահանջեն տանձանէն հեռացնել Սուրիոյ կառավարիչ տարրերը

Անթաքիոյ «Եէնի Կիւն» թերթը կը գրէ — Պէյրութի թերթերուն համաձայն, Թուրք պատուիրակութիւնը, որ կը գտնուի Թուրքիոյ Ապահովութեան տնօրէնին նախագահութեան տակ, կը շարունակէ իր շփումները Պէյրութի ապահովութեան տնօրէնին հետ եւ կը մերժէ այս մասին որ եւ է յայտարարութիւն ընել լրագրողներու: «Սամք իւլ Ահրար» թերթը կ'ըսէ թէ գնդապետ Պառօն եւ ապահովութեան տնօրէնը (ֆրանսացի) մարզպանութեան կեդրոնին մէջ ժողով մը գումարած են Թուրք պատուիրակութեան հետ: Կ'ըսուի թէ Թուրք պատուիրակութիւնը պահանջած է որ, Թուրքիոյ սահմանային եւ ներքին ապահովութեան համար, ներսեր փոխադրուին Թուրքիայէն փախած այն անձերը որոնք կը գտնուին սահմանամերձ շրջաններու մէջ: Միաժամանակ ներկայացուցած է վնասակար անձերուն ցանկը, ուր կը գտնուին նաեւ քիւրտ Հաճօ աղա եւ անոր ցեղը:

Խօսակցութիւնները կը շարունակուին մարզպանութեան եւ պատուիրակութեան միջեւ. Երկու բարեկամ երկիրներու պատուիրակներուն խօսակցութիւնները կ'ընթանան շատ անկեղծ մթնոլորտի մը մէջ: Թուրքիայէն փախած անձերուն ներսեր փոխադրութիւնը որոշուելու վրայ է :

Թուրք պատուիրակութեան նախագահ Շիւքրիւ եւ Պէյրութի ապահովութեան տնօրէնը այցելած են Պէյրութի ոստիկանական պահականոցները եւ պաշտօնական պատիւներով ընդունուած են :

*** Պէյրութէն կը գրեն Անթաքիոյ «Եէնի Կիւն» ին, դեկտեմբեր 7 թուականով .— Երուսաղէմի Թուրք հիւպատոսը որ հոս եկած էր տեսակցելու Թուրքիոյ ապահովութեան տնօրէն Շիւքրիւի հետ, իր պաշտօնատեղին վերադարձաւ: Կ'ըսուի թէ հիւպատոսը տեղեկութիւն հաղորդած է այն քննութեանց մասին զոր կը կատարէ Պաղեստինի կառավարութիւնը, մահափորձի ծանօթ խնդրին առթիւ:

Միւս կողմէ, լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաղորդուի թէ Թուրքիա Երուսաղէմի մարզպանէն պաշտօնապէս տեղեկութիւն ուզած է այդ քննութեանց ու ձեռք անցուած փաստաթուղթերու մասին:

Կաթող. նուիրակը Սուրիոյ մէջ

Կաթող. նուիրակ Գարեգին արք. Երուսաղէմէն Պէյրութ հասած ըլլալով, ընկերակցութեամբ աթոռակից Բարգէն կաթողիկոսի եւ թեմական եպիսկոպոսներու այցելեց Սուրիոյ մարզպանին: Կոմս տը Մարթէլ ռուսերէն լեզուով երկար խօսակցութիւն մը ունեցաւ նուիրակին հետ: Եւ տեղեկանալէ վերջ թէ՝ Սրբազանը պիտի այցելէ Գալուստի եւ Անտիոքի հնութիւնները, խոստացաւ հարկ եղած դիւրութիւնները տալ:

Նուիրակը այցելեց նաեւ Դամասկոս:

Մուսա լերան հերոսամարտի խանդավառ

ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ, ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ «ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼ »

(Մանրամասնութիւնները կարդալ Դ. էջին մէջ)

×

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒԸ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Է ԱՑՍ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ , ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԷԼԻ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՈՎ, ՃԷՊԷԼԸ ՄՈՒՍԱՅԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՈՎ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՊԱՏԿԵՐՈՎ ՄԸ:

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ շարունակ ռազմանիւթ կը հանուի անգլիական նաւերու կողմէ: Անգլիացի եւ Եգիպտոսի մասնագէտներու յանձնախումբ մը կազմուեցաւ Աղեքսանդրիոյ մէջ, միջոցներ ուսումնասիրելու համար հեղձուցիչ կազերու դէմ: Արեւմտեան անապատը, ուր աշխարհի բոլոր կողմերէն շրջիկներ կը խուժէին դեռ քանի մը ամիս առաջ, այժմ լեցուած է անգլիացի զինուորներով եւ օդանաւորդներով: Մուտքը խստիւ արգիլուած է դուրսի մարդոց համար, բաց ի անոնցմէ որ մասնաւոր արտօնագիր ունին:

ՕՐՈՒԱՆ ՓԱՐԹԱՄԻՆ ՀԵՏ

ԳԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՄԷՋ

Գերութեան եւ ճորտութեան երկու ձեւերն ալ տակաւին գոյութիւն ունին Եթովպիոյ մէջ:

Մենելիք Բ. հրովարտակով մը հրամայած էր ազատ արձակել գերիները եւ արգիլած էր նոյն իսկ պաբիա (գերի) բառին գործածութիւնը: Սակայն հզօր արքային հրամանը յարգելի չէր եղած: Ներկայ Թագաւորը խոստացաւ ջնջել ստրկութեան առաջին ձեւը, երբ Ազգերու Դաշնակցութիւնը Եթովպիան անդամ ընդունեց: Խոստումը չիրականացաւ սակայն: Անկարելի էր, որ իրականանար, որովհետեւ գերութիւնը Եթովպիոյ տնտեսական դրութեան հիմն է, ընկերային կեանքի էական պայմանը, առանց որուն պիտի քայքայուի երկրին տնտեսութիւնը: Տիրող ցեղը դարերէ ի վեր վարժուած է աշխատցնելու ստրուկը եւ միայն պատերազմելու: Վերցնելով ստրուկը՝ պարտաւոր պիտի ըլլայ աշխատելու, որուն բնաւ վարժ չէ:

Ամէն տուն, ամէն պետ իր սեփական գերիներն ունի, որոնք կը պատկանին Շանկալլա ցեղին: Տիրոջ համար գերին անասուն մըն է, կրնայ շղթայել եւ խարազանել զայն: Եթէ փախչի կը բռնուի, որովհետեւ կը ճանչցուի սեւ դէմքէն եւ ոչ ոք կ'ապաւէ զինք, հետեւաբար անօթի կը մնայ եւ կը մեռնի:

Եկեղեցին կը պաշտպանէ գերութիւնը: Երբ Հապէշ մը մեռնի, իր ընտանիքը եկեղեցիին նուէրներ կու տայ, որպէսզի քահանան մեռնողին հոգիին համար պատարագէ: Քահանան ընտանիքին խոստովանահայրը կ'ըլլայ եւ մեռեալին տունը կը ճաշէ: Նուէրներ տալու, քահանաներ ապրեցնելու համար գերիներու աշխատանքը անհրաժեշտ է աշխատելու անվարժ անհատներու համար:

Աւատապետ ու զինուորական կը վարձատրուին հողերով: Աւատապետի բարձրացումով զինուորականը կայսեր բարեհաճութեամբ կը ստանայ որոշ տարածութեամբ հողեր: Եթէ տարբեր ցեղէ անհատներ չկան հոն՝ զինուորականը պէտք ունի գերիներու հողը մշակելու համար:

Գերեվաճառներ կը մեկնին Ծիմմա, Կաֆէ, ուր կը գտնուին վաճառման շուկաները: Փամփուշտի, զէնքի, կտաւի փոխարէն կը գնուին գերիները: Մայրը կը զատեն տղայէն, հայրը աղջիկէն: Ցարմար տղաքը կը կտրեն Արաբիա փոխադրելու համար, աղջիկ, կին ու մարդ կը բերեն ծախելու համար հողատէր զինուորականներուն:

Գերեվաճառութիւնը դեղծումներու, աւարին չահագործումներու միջոց է: Կան անհատներ ալ որոնք կնիկ կ'առնեն եւ կը ծախեն: Կը վաճառեն նաեւ իրենց զաւակները: Գերուհիները կ'աղան, փայտ կը կտրեն, տան աշխատանքներ կը կատարեն, իսկ այրերը յաճախ կ'ընկերանան տիրոջ ջորին:

Գերին տիրոջ սեփական անասունն է անտուն ու անընտանիք: Ճորտը տուն ու ընտանիք ունի, բայց ընտանիքով պիտի աշխատի, իր սեփական հողին վրայ տիրող ընտանիքը կերակրելու համար: Երբ Հապէշը տեղ մը կը գրաւէ, իւրաքանչիւր Հապէշ ընտանիքի կը յատկացնէ մէկ կամ աւելի տեղացի ընտանիքներ, որոնք կը պատկանին տարբեր ցեղի մը: Ոչ-հապէշ ընտանիքը պարտաւոր է հապէշ ընտանիքին տունը շինել, դաշտերը մշակել, արջառ արածել առանց նիւթական վարձատրութեան: Իր հողով, տունով, աշխատութեամբ կը պատկանի այդ ընտանիքին: Այս է կնպատ(?) դրութիւնը, որ գերութեան մէկ ձեւն է: Ենթական չի կրնար ազատիլ ատկէ, չի կրնար հեռանալ: Եթէ պատահի որ մէկը փախչի, գիւղը պարտաւոր է ուրիշ ընտանիք մը տալ փախչողին տիրոջ: Իսկ երբ Հապէշ տէրը հեռանայ, հետը կը տանի կեպպարները(?), որոնք փոխադրուելու ժամանակ, կը մեռնին սովէ, ծարաւէ, տառապանքներէ:

Այս դրութիւնը գոյութիւն ունի Կիմիրրա գաւառին մէջ:

Հռոմի մէջ գերիները կրնային անհատ աշխատանք ունենալ եւ բժշկութիւն իսկ ընել եւ վաճառումով ազատագրուիլ: Եթովպիոյ մէջ գերի եւ ճորտ ազատ աշխատանք չունին, չեն կրնար ազատիլ:

Հռոմի մէջ գերին տնտեսական կապ մըն էր պատկանած ընտանիքին մէջ, բայց բարոյական արժէք մըն ալ ունէր, որովհետեւ կը մասնակցէր ընտանիքին պաշտամունքին: Եթովպիոյ մէջ նիւթական արժէք մը միայն ունի:

Սիամի մէջ պատերազմի մը պարագային անձնատուր եղած կամ բռնուած գերին, պարտքի փոխարէն ինքզինք ծախող անձը, կրնայ փրկագին վճարել եւ ազատիլ, կրնայ պարտքը տալ եւ ազատ ըլլալ: Իր զաւակները կը մնան ազատ, ենթակայ չեն անվճար աշխատանքի: Եթովպիոյ մէջ փրկագին չկայ, հետեւաբար ազատում չկայ: Գերիին որդիներն ալ գերի են ծնողին տիրոջ, ինչպէս հռոմէական գերութեան մէջ:

Գերիին վիճակը ճորտէն կը տարբերի կեանքի ապահովութեամբ: Գերիին հագուստ ու ուտեստ ապահով է, մինչդեռ ճորտը, եթէ հունձքը լաւ չէ, նախ ապահովելու է տիրող ընտանիքին ուտեստը յետոյ իրենինը, այսինքն սովամահ ըլլալու է: Եթովպացին ներկան միայն կը մտածէ, ապագան հեռատեսել անկարող է. Թող մեռնի ճորտին ընտանիքը, բաւական է որ գոհացում տայ իրեն, հոգ չէ թէ անոր մահով ապագային պիտի զրկուի աշխատողներէ:

Գերութեան ջնջումով Հապէշը պարտաւոր պիտի ըլլայ հրաժարելու զինուորականութենէ եւ աշխատելու: Այդ պարագային կը ջնջուի բանակը, ցեղերը կ'ըմբոստանան եւ երկիրը կը դատարկուի անվերջ պատերազմներով.

Գերութեան ջնջումը կախում ունի ժողովուրդներու ընկերային վիճակի փոփոխումէն, տնտեսական կեանքի պայմաններու բարելաւումէն: Տէր ու ստրուկ կանոնաւոր աշխատանքի վարժուելու են: Տէրը չուզեր աշխատիլ, գերին ազատագրուելով ինչ գործ ընելը չի գիտեր, անասնացած անհատ մըն է, զուրկ գիտակցութենէ եւ յաճախ երջանիկ է երբ տէր ունի եւ հպարտ՝ երբ տիրոջ ջորիին ետեւէն կը վազէ:

Միանգամայն հարկ է փոխել պորտաբոյծ կղերականութեան մտայնութիւնը, լուծել հողային հարցը:

ՀԵԹՈՒՄ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

ԱՄՈՒՍՆԱՑԱԾ ԿՆՈՋ ԻՐԱՒԱԿԱՆ ԴԻՐՔԸ

Ֆրանսական օրէնքով ամուսնութիւնը տեսակ մը պայմանագրութիւն է: Կրօնական արարողութիւնը, այսինքն պսակը որ եւ է արժէք մը չունի իրաւական տեսակէտով եւ եկեղեցին արգիլուած է պահանջել քաղաքապետարանի մէջ տեղի ունեցած ամուսնութեան գրաւոր ապացոյցը եւ յետոյ միայն պսակել:

Բնական է որ ամուսնութենէն յետոյ նիւթական յարաբերութիւններ ստեղծուին կնոջ եւ ամուսնին միջեւ: Օրէնքը նախատեսած է նիւթական բնոյթ ունեցող այս կարեւոր հարցը եւ կը պարունակէ մէկ քանի գլխաւոր տրամադրութիւններ նիւթական յարաբերութիւններու վերաբերեալ:

Այս տրամադրութիւններուն ենթակայ են նմանապէս այն օտարականները որոնք ամուսնացած եւ հաստատուած են Ֆրանսայի մէջ, եթէ իրենց ամուսնութեան պահուն, հակառակ յայտարարութիւն մը ըրած չեն:

Մենք պիտի քննենք այսօր ամուսնացած կնոջ մը իրաւական դիրքը իր ըրած ծախքերուն առթիւ:

Ֆրանսական իրաւագիտութեան համաձայն, տունին պետը, ղեկավարը ամուսինն է: Այս վերջինը կը կեդրոնացնէ իր ձեռքին մէջ տունին բոլոր եկամուտները եւ կը հոգայ միւս կողմէ տնական ծախքերը:

Ամուսնոյն ունեցած պետի դիրքը որ եւ է պայմանագրութիւն եւ կամ համաձայնութիւն չի կրնար ջնջել եւ մինչեւ իսկ տկարացնել: Ամուսինը ունի ամուսնական իշխանութիւն մը իր կնոջ վրայ, (puissance maritale) եւ այս իշխանութեան եւ զօրութեան հետեւանքով է որ կինը նկատուած է իբրեւ անկարող անձ մը իրաւական տեսակէտով (incapacité de la femme mariée):

Սակայն մեր ընկերային սովորութները եւ բարքերը հակառակ են օրէնքին այս հիմնական սկզբունքին: Ամուսնացած կինն է որ կը կատարէ մինակը ընտանիքին համար պէտք եղած բոլոր գնումները, առանց իր ամուսնին աջակցութեանը եւ հաւանութեանը:

Այս սովորութիւններն ու բարքերը հաշտեցնելու համար օրէնքին հետ, դատարանները որոշեցին թէ կինը վերոյիշեալ պարագային մէջ կը շարժի ամուսնական արտօնութեան մը համաձայն եւ ճշդեցին թէ այդ արտօնութիւնը տրուած է միայն ընտանիքի տնական պէտքերու գոհացման համար (Mandat domestique):

Սակայն շատ դժուար է գծել այդ արտօնութեան սահմանը: Ընդհանրապէս դատարանները կ'որոշեն թէ կնոջ ըրած ծախքերը պէտք է ունենան տնական հանգամանք եւ համապատասխանեն ընտանիքի նիւթական կարողութեան եւ ընկերային դիրքին:

Եթէ կինը չարաչար կը գործածէ տրուած արտօնութիւնը, ամուսինը կրնայ զայն ետ առնել: Այս պարագային կարեւոր է տեղեկութիւն տալ բոլոր անոնց, որոնք ընտանիքի ապրուստին համար պէտք եղած առարկաները կը հայթայթեն: Ամուսինին կ'իյնայ ապացուցանել որ ծախող պարտապահանջը տեղեակ էր կացութեան, այսինքն տրուած արտօնութիւնը ետ առնուելուն եւ հետեւաբար ինքը պատասխանատու չէ պարտքին վճարման:

Կինը տնական պէտքերու գոհացման համար տրուած արտօնութեան սահմանին մէջ կը շարժի՝ (1) երբ գնումներ կ'ընէ իր անձնական արդուզարդին համար, 2) երբ բժշկական եւ կամ վիրաբուժական խնամքներ կը ստանայ:

Սակայն ամուսինը կրնայ ինքզինքը պատասխանատու չհամարել պարտքի վճարման համար, եթէ ծանր վիրաբուժական գործողութիւն մը տեղի կ'ունենայ առանց իր հաւանութեան, եթէ այդ գործողութիւնը ստիպողական չէր, եւ եթէ կինը վիրաբուժական գործողութիւնը կրեց գեղեցկագիտական նպատակաւ մը:

Գալով կնոջ կողմէ ընդունուած եւ կամ ստորագրուած մուրհակներուն, ընդհանրապէս դատարանները կ'որոշեն թէ ամուսինը ստիպուած է անոնք վճարել, եթէ մուրհակները կը ծառայեն տնական ծախքի մը վճարման.

Ամուսինը անձամբ պատասխանատու է կնոջը ըրած տնական ծախքերու վճարման, պայմանաւ որ այս ծախքերը չանցնին արտօնուած սահմանը, հակառակ պարագային ինքը պատասխանատու է միայն այդ սահմանին մէջ:

Այս սկզբունքը անվիճելի է: Կինը անձամբ պատասխանատու չէ եւ պարտապահանջները չեն կրնար զինքը ստիպել վճարման: Սակայն եթէ անիկա ամուսնացած է՝ իրեն սեփական պահելով բերած ինչքերը՝ ամուսնութեան առեն (séparation de biens), այդ պարագային կինը եւ ամուսինը, երկուքն ալ միասին, պատասխանատու են կնոջ ըրած ծախքերու վճարման, սակայն վերոյիշեալ սկզբունքներու վերապահութեամբ

Տնական գործերու համար տրուած արտօնութեան տեսութիւնը գործադրելի է նաեւ այն օտարականներուն հանդէպ, որոնք կ'ապրին Ֆրանսայի մէջ

Դատարանը որոշեց որ ռուս բարձր ազնուական մը ստիպուած է վճարել իր կնոջ կողմէ ապսպրուած զգեստներու արժէքը ներկայացնող երեք հարիւր հազար ֆրանքի գումարը, նկատելով որ կնոջ այդ ծախքը կը համապատասխանէր իրենց ընկերային դիրքին եւ կենցաղին:

Պէտք է ճշդել որ դատարանը կը հիմնուի միշտ կենցաղի արտաքին նշաններուն վրայ, եթէ մինչեւ իսկ այդ նշանները իրական կացութեան չեն համապատասխաներ:

Գ. ՑԱԿՈՐԵԱՆ
(Իրաւագէտ)

ՈՒՐԵՄՆ ՄԻ ԸՍԷՔ ԹԷ ՈՐԻԿԷ ԿՐՆԱՄ ԱԺԱՆԸ ԵՒ ԼԱՒԸ ԳՏՆԵԼ, ՑՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԲԱԶԱՐԸ ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԱՅԴ ԱՌԻԹԸ ԿՈՒՏԱՅ ՁԵԶԻ, ԱՅԼԵՒ ԲԱՐԻՔ ԳՈՐԾԵԼՈՒ ՄԵԾ ՀԱՃՈՅՔԸ:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

Հայ Մարտիկներու եւ Կամաւորներու Միութեան պարահանդէսը, որ տեղի է ունենալու այս գիշեր, շաբաթ, հանրածանօթ «Փըլթի Մուտուալիթէ» սրահի մէջ, նուիրուած է Մուսա լերան պայքարի քսանամեակի տարեդարձին:

Այս միութեան անդամների մի մասը մեր հին մարտիկներն են, որոնց վիճակուեց երկար տարիների ընթացքում խոշոր դեր կատարել զէնքով ազատագրական պայքարի մէջ: Մի փառայեղ պայքար, որ մեզանից խլեց այնքան թանկագին զոհեր: Այդ խնկելի փաղանգից հատ ու կտոր անհատներ են մնացել ցիրուցան, որոնք մի կերպ քարշ են տալիս իրենց գոյութիւնը, ենթակայ հազար ու մի զրկանքների, բայց բարձր են պահում իրենց հոգեկան կորովը, շնորհիւ իրենց անյողդողդ հաւատքի եւ թանկագին յուշերի.

Բնականաբար Միութեան անդամների մեծ մասը բաղկացած է նախկին կամաւորներից, որոնք վերջին պատերազմին կռուելով դաշնակից բանակների հետ առանձին խմբերով եւ կամ ձուլուելով զանազան զօրամասերի մէջ, կուրծք տուին մեր դարաւոր ոսոխի դէմ, յանուն մեր ժողովրդի ազատագրութեան: Թաղմադաշտին վրայ եղբայրանալով զանազան ազգութիւնների պատկանող միլիոնաւոր պատերազմիկների հետ, հայ կամաւորները եւ զօրակոչի ենթակայ հայ սպաներն ու զինուորները, շնորհիւ իրենց տարած ռազմական յաղթանակների, ցուցադրեցին մեր ցեղի արիական կորովը եւ մեր ազգային պայքարի նպատակի մասին որոշ լոյս սփռեցին: Դժբախտաբար պատերազմից յետոյ յաղթականները շուտ մոռացան մեզ, եւ ինչպէս ժողովուրդը լքուեցաւ, նոյնպէս եւ մեր նախկին պատերազմիկները, — սպայ, կամաւոր կամ մարտիկ: Ահաւասիկ մեր ապրած երկրի մէջ, մենք տեսնում ենք թէ ինչպէս յաղթական պատերազմից յետոյ, տեղացի նախկին ռազմիկները կազմելով իրենց միութիւնը, որ ունի մօտ երեք միլիոն անդամ, յաջողում են իրենց հեղինակաւոր ձայնը լսելի դարձնել թէ կառավարութեան եւ թէ բոլոր պետական, քաղաքական, հանրային հիմնարկութիւնների մօտ, եւ իրենց անդամների եւ ընտանիքների համար ձեռք բերել զանազան առանձնաշնորհներ: Մինչդեռ մեր դժբախտ նախկին մարտիկները, սպաները, զինուորներն ու կամաւորները բոլորովին զուրկ են այդ առանձնաշնորհներից: Մխիթարական է նկատել, որ Ֆրանսական նախկին պատերազմիկների միութեան ականաւոր անդամներ որոշ դեր են կատարում՝ մանաւանդ իրենց զինակից հայ պատերազմիկների դէմ եղած սեղմումները մեղմացնելու գործում:

Գաղթահայութեան պարտականութիւնն է զօրավիգ հանդիսանալ մեր նախկին ռազմիկների կազմակերպած հանդէսներին, հաւաքոյթներին, զանազան ազգօգուտ ձեռնարկներին եւ «Ռազմիկ» թերթին, վասնզի սրանք էին որ վտանգի պահուն թողեցին իրենց տուն տեղ, ընտանիք, ձեռք վերցրին եւ պաշտպան հանդիսացան իրենց կեանքի գնով մեր անպաշտպան ժողովուրդին: Հայ ռազմիկներն էին որ մեր ծառայլ(?) պատմութիւնը զարդարեցին մի շարք փայլուն յաղթանակներով, սկսած հայդուկային յանդուգն արշաւանքներից մինչեւ ինքնապաշտպանութեան կռիւները եւ ապա մեծ պատերազմին, սկսած Արաբայից, Մուսա լեռից մինչեւ Ուրֆայի, Շապին Գարահիսարի, Հաճընի Մուշի, Դատուանի, Վանի, Շատախի Դիլմանի, Սարդարապատի, Արարանի, Ղարաքիլիսայի, Զանգեզուրի, Ղարաբաղի եւ Բագուի հերոսամարտերը: Ահա այսպիսի փառայեղ հերոսամարտերին մասնակցողների մի մասն է, որ անդամ է Հայ Սպայից Հայ Մարտիկների եւ Կամաւորների եւ Ֆրանսահայ Կամաւորների Միութեանց, որոնց մէջ քիչ չեն ծանր ու թեթեւ վէրք ստացածները: Անհրաժեշտ է գործնական գուրգուրանք այս բեկորներին, որպէսզի վաղն էլ երբ ժամը հնչէ, նորից գնան իրենց կուրծքով պաշտպանելու մեր ժողովուրդն եւ հայրենիքը, իրենց հետ տանելով տասնեակ հազարաւոր երիտասարդ ուժեր:

Իսկ առ այժմ Փարիզի եւ արուարձանների հազարաւոր մեր հայրենակիցներից, գոնէ մէկ հազարեակ հայրենասէր եւ հոգւով սրտով երիտասարդներ թող պատրաստուեն այս շաբաթ երեկոյ «Մեր հայրենիքը» մրմնջելով արշաւել դէպի «Փըլթի Մուտուալիթէ» ընդարձակ սրահը, ոգեւորելու համար մեր նախկին ռազմիկներին:

** Հայ Սպայից Միութեան տարեկան պարահանդէսը այս տարի եւս տեղի է ունենալու: Սէրքըլ Միլիթէրի շքեղ սրահների մէջ, որտեղ առհասարակ տեղի են ունենում Ֆրանսական եւ օտար զինուորական միութիւնների խրախճանքները.

ԲԵՆՕ

Ասորիներու տեղափոխման խնդիրը

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը դեկտեմբեր 18ին զբաղեցաւ Իրաքի Ասորիներուն տեղաւորման խնդրով: Ժողովին կը մասնակցէր նաեւ Իրաքի ներկայացուցիչը, Շապի Նաճիպ: Սպանիոյ պատուիրակը կարդաց տեղեկագիրը, որուն եզրակացութիւնները ընդունուեցան: Տեղեկաբերին առաջարկով, կազմուեցաւ խնամակալութիւն մը, որ պիտի ստանձնէ Ասորիներուն Սուրիա փոխադրութեան եւ տեղաւորման նիւթական պատասխանատուութիւնը: Այս մարմնին մէջ ներկայացուցիչ պիտի ունենայ նաեւ Սուրիոյ մարզպանը: Իտալական պատուիրակը չմասնակցեցաւ նիստին, նկատի առնելով Ազգաժողովին պատժական անօրինութիւնները:

ՆԻՒԱՂ

Պրոլետարական սեղանին առջեւ բանուորական կոմիտէի նախագահը նստած կը ճաշէր, երբ սպասուհին ներս կը մտնէ ու կ'ըսէ.

— Բանուորների կողմից մի պատգամաւորութիւն փափաքում է ձեզ տեսնել:

— Վերցրո՛ւ սա տապկած կաքաւը(?) շամփուրեան(?) եւ նե՛րս առ նրանց

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ (9)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Ճանապարհին վրայ զինք տանողներուն կ'ըսէր

— «Զգուշացէք զիս այս Թուրքերուն տալ՝ վերադարձէք ռազմավայրը ու կռուեցէք քաջաբար: Մի թող տաք, որ Ճէպէլ-Մուսայի հողերը արբապղծուին ... ես եղած եմ այն որ պէտք է ըլլայի. մահս մօտ է, սակայն դուք կռուեցէք մինչեւ վերջին շունչ»:

Այսպէս կ'աղերսէր ու կը պաղատէր մեր անմահ ընկերը. մէկ ոտքը արդէն գերեզմանի դրան մօտ, որ թողուն զինք միայնակ խոր անտառին մէջ, ու վերադառնան իրենց դիրքային պարտականութեան գլուխը:

Օր մը վերջ, իր հիւղակին մէջ, պլպլան ճրագի մը լոյսին տակ փակեց իր աչքերը, Ճէպէլ-Մուսայի հերոսամարտին անզուգական նահատակը: Ընկեր Գարակէօզեան ուրիշ անունով եւս կը ճանչցուէր — «Ըլլէօն»: Ընկերոջ անունը, երկար տարիներ, ահ ու սարսափի մէջ թաղած էր շրջակայ Թիւրք եւ Ֆէլլահ բնակչութիւնը: Անոր մասին առակներու(?) հէքեաթներ կը պատմուին մինչեւ այսօր՝ Սուէտիոյ մէջ: Այդ օրը համակ Ճէպէլ-Մուսան սեւեր հագած՝ կ'արտասուէր եւ կ'ողբար իր սիրասուն ու հերոս զաւկին անփոխարինելի կորուստը: Ու տարինք զինք ցուրտ գերեզմանի գոգը եւ յանձնեցինք սեւ հողին:

Այդ կռուին մէջ, Թշնամին ձեռքը գերի ինկան խումբ մը Գիթթիացիներ՝ որոնք դէպ ճանապարհին վրայ կը գտնուէին, ու առիթ չէին ունեցած խոյս տալու անոր առջեւէն:

Տասներկու ժամ տեւեց այս ճակատամարտը: Հակառակ անդադար տեղացող անձրեւին, լեռը պատանքած մշուշին ու աննպաստ բոլոր պայմաններուն, Թշնամին չկրցաւ ընկճել մեզ, իր այնքան լաւ կազմակերպուած բանակով: Թշնամին ունեցած է հարիւրի չափ կորուստ: Վիրաւորներու թիւը անհամար էր: Բոլոր Թուրքերը, քարերն ու հողերը ներկուած էին կարմիր արիւնով:

Այս կռուին մէջ նահատակուեցան՝ Յակոբ Գարակէօզեան, Պօղոս Անտէքեան եւ Աբրահամ Սեւուկեան: Իսկ վիրաւորուեցան՝ Մովսէս Ադամեան, Փանոս Ֆաալեան եւ Յակոբ Դաւիթեան: Այս վերջինս՝ յետոյ վախճանեցաւ ստացած վէրքէն:

Նոյն օրը, երեկոյեան դէմ, Գըզըլ Ջայի հարաւ-արեւելեան կողմէն, Թշնամին անակնկալօրէն ցցեց իր գլուխը, լուրջ յարձակման մը ձեռնարկելու մտօք: Սակայն, մեր կողմէ եղած բուռն կրակին վրայ՝ ստիպուեցաւ ընկրկիլ, չկարողանալով դիմանալ մահացու գնդակներուն:

Գիշերուան խաւարը իջեր, թանձրացեր էր ու պարուրեր ամէն կողմ: Սակայն, անձրեւը մերթ ընդ մերթ կը տրսկուէր(?): Գերեզմանային սառն լռութիւն մը կը տիրէր ամէն դի: Լոկ, «Օմարի Գետինի» վրայ, վառուած խարոյկներուն շրջակայքը, կը նշմարուէին [illegible] նշոյլներ: Հոն համախմբուած Թուրք ասկեարներն էին, որ իրենց թրջուած հագուստները կը չորցնէին կրակին առջեւ շարուած: Վառուած խարոյկներէն սաստմերթ անդին՝ ձեռքերնին կապուած կը մնային գերի ինկած Գիթթիացիները:

Հրամանատարի կարուկ հրամանին վրայ, զինուորները մորթած էին յիսունի մօտ այծեր, սովալլուկ բորենիներու պէս ինկած անոնց վրայ, տեղն ու տեղը կը լափէին: Գերի բռնուած Հայերու վրայ՝ հայհոյանքի անօրինակ լուտանքներ կը թափէին Թուրք զինուորները, այդ խեղճերէն իրենց փոխ-վրէժը առնելու համար:

Մեր մարտիկները դիրքեր բռնած շուտափոյթ լուսնալուն կը սպասէին: Սակայն, գիշերը կ'երկարէր ու կ'երկարէր: Առտուան արշալոյսին՝ մերիններուն համբերութիւնը հատած, ելան իրենց դիրքերէն եւ յարձակեցան «Օմար Գետինի» վրայ՝ այնպիսի խիզախ թափով մը, որ եզակի պիտի մնայ:

Սակայն, Թշնամին առտուան դէմ շատ կանուխ, օգտուելով տիրող մառախուղէն, կծիկը դրեր ու փախեր էր ... Ժողովուրդին հրճուանքը աննկարագրելի էր, որովհետեւ յաղթութիւնը կատարեալ էր ...

Է.

Երրորդ կռուի ընթացքին՝ մերինները մեծ փորձառութիւն ձեռք բերին. այնպէս որ բանակի մը կարգապահական օրէնքներուն համապատասխան ձեռնարկներ սկսան ընել: Նմանապէս փորձով հասկցանք, որ մեր ունեցած ռազմական ուժերը քանի մը կեդրոններու վրայ առանձինն՝ կառավարել բաւական դժուար էր եւ նոյնիսկ անապահով, որովհետեւ անակնկալ յարձակման մը պարագային, ինչպէս յետոյ փորձով տեսանք, խիստ դժուար պիտի ըլլար, չըսենք անկարելի, բոլոր կեդրոններու զինուորական ուժերը վայրկենապէս ի մի հաւաքել:

Գըզըլ-Ջայի բանակատեղին տարտղնուած ու դատարկուած էր: Գուշ-Ծըրղայի դիրքն ալ շատ բարձր ըլլալուն՝ ռմբակոծումի վտանգին ենթակայ: Այս կարեւոր պատճառներով էր, որ ժողովուրդի մեծամասնութիւնը ստիպուեցաւ համախմբուիլ Տամլաճըգ, որուն դիրքը ցած էր: Գիթթիացիներն ալ հաստատուած էին «Գափլան Տուպաղը» ըսուած վայրը, որ կը գտնուէր Տամլաճըգի եւ Գուշ-Ծըրղայի միջեւ:

Այս երեք կեդրոններու տեղական ժողովները ի մի հաւաքելով՝ կազմեցին Նոր Կեդր. Վարչական Ժողով մը եւ Նոր Զին. Կեդր. Վարչութիւն: Այսպէսով ուրեմն, երեք կեդրոններն ալ, դիւրութեամբ կրնային յարաբերութեան մէջ մտնել Զին. Կեդր. Վարչութեան եւ Կեդր. Վարչական ժողովին հետ:

Վարչական ժողովը ընդհանուր գործերը ղեկավարելու իրաւասութիւնն ունէր: Մէկ խօսքով, Ճէպէլ-Մուսայի դահլիճն էր ան: Կեդրոնատեղին էր Տամլաճըգ:

Ժողովը, Զինուորական Ընդհ. վերահսկիչ նշանակեց ընկեր Մովսէս Տէր Գալստեան՝ (Ա. Էլլան), որ իր պաշտօնին բացարձակ գիտակցութիւնն ունէր եւ գործին սատակ մէկն էր, հակառակ իր 21 տարեկան հասակին: Ընկեր Էլլանին ունէր իր կողքին երկու օգնական, որոնց գործն էր զինուորական կարգապահութեամբ՝ օրը օրին հերթապահ պահակներ նշանակել բոլոր կէտերուն վրայ, ու պատերազմի ժամանակ օգնական ուժեր փութացնել հարկ եղած վայրերը. Այսպէս շարունակուեցաւ գրեթէ մինչեւ վերջը եւ կանոնաւորութեամբ շնորհիւ ընկ. Էլլանի թափած ջանքերուն:

Ց. Գ. ՊՕՐՍԱԼԵԱՆ

(Շար.)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏԷՐՏԷՐՆ ՈՒ... ՊԱՏՈՒԵԼԻՆ

Պատուելիներու թերթը, Կոչնակ, որ կը հրատարակէ կաթողիկոսին մէկ կոնդակը, որ կ'ըսէ.—

«...ժողովուրդ Հայոց, դիւրատ... Հայաստանեայց, զոր ... քեզ ի հնուստ ատտի։ ... եւ մի՛ լիցի քեզ երբեք խոտորել ... չաւղաց երանելի Հարց ... եւ Հայրապետաց զոր թողում ... վերահաստատեաց Լու... Հոգւոց մերոց, առաջին ... Հայաստան աշխարհին։ ... Որք հայր էք եւ ծնող խնամատար, ... կարդացէք սիրելեացդ օրի... բարի եւ դաստիարակ հանդի... զաւակաց ձերոց եւ որպէս ... մի եկեղեցի, մի տուն եւ մի ... լինել միաբան, համե... մի սիրտ եւ մի հոգի... ։ Գի... եթէ որքան տուժեցաք եւ տուժի... եւ եկեղեցի Հայոց յերեսաց երկ... պառակութեան եւ անմիաբանու...»

Պատուելի Կոչնակ, որ կը հրատարակէ այս խրատները. գէթ ինք ալ ...

Կոչնակ, որ կրօնական առաքելու... , ի՞նչպէս կրնայ համդուր... հայ եկեղեցին անջատ՝ բողո... կազմակերպութեամբ, որ Հայոց եկեղեցական միութեան ժխտու... ։ Եթէ կը հրատարակէ կաթողիկոսին կոնդակը, որ կը յանձ... հետեւիլ մէկ եկեղեցի ... Եթէ Կոչնակ կ'ուզէ Միութ...

կ'երգեմնկաճառ՝ հանի կը պատակոսի Հայ. եկեղեցին, որուն հիմերն ալ հանդերձ կ'աշխատիս։

Պատ որ կը յարձակիս հայ հոգեւորականութեան վրայ։

Հետեւեալ տողերն ալ թող մեր ընթերցողները կարդան եւ դատեն։

Կոչնակ կը գրէ (թիւ 33).

— «Հայ եկեղեցիին, իբր հոգեւոր ու բարոյական ուժ, անկումին գլխաւոր, կրնամ ըսել, միակ պատճառը հայ քահանային անկումն է։ Վասնզի անոր (այսինքն հայ քահանային) կը պակսի շատ անգամ նկարագրի բարձրութիւնը եւ մաքրութիւնը, ինչպէս նաեւ հաւատքը իր գործին վրայ։

...Քահանայութիւնը ապրուստի միջոց մը ապահովելու կերպ մը դարձաւ եւ մեծերը իրենց հին բծախնդրութիւնները մէկդի ձգեցին, իրենց ազգականները, բարեկամները եւ պաշտպանեալները փնտռեցին անոնց գործ մը գտնելու փափաքով։ Երբեմն եկաւ քահանաներու նոր սերունդ մը, որ իր պաշտօնը նկատեց լոկ ապրելու պատեհութիւն մը եւ միջոց մը։ Եւ երբ հոգեւոր գործի մը համդէպ այս ըմբռնումը կը չինուի, ալ գործը կը մեռնի»։

Ի՞նչ ըսել կ'ուզես, Կոչնակ։ Բայց շարունակենք։

«Հացի եւ ապրուստի ճամբայ մը եղաւ, եւ այդպէսով հոգիով կաղերը եւ գոսացածները, փարիսեցիները եւ դպիրները եկան տեղ բռնել Աստուծոյ տաճարին մէջ»։

Ուրիշ խօսք բաներ ալ կ'ըսէ մեր Կոչնակը...

Ղազարեան (Սեպուհ), Ս. Գինոսեան (Համազասպ եւ Թուրք ոստիկան), Կ. Պետրոսեան՝ (Զաքար), Տիկ. Ս. Վարդանեան (Մուրատի մայրը), Կ. Նաւոեան (Համբի պէյ), Գ. Գինոսեան՝ (2րդ ոստիկան)։ Հ. Ց. Դ.ի սրահը ծայրէ ծայր լեցուած էր, հանդէսը տիրող ցուրտին։ Ներկայացումը կատարեալ յաջողութիւն մը եղաւ։ Անդրանիկ Թատերախումբը քաջալերուած իր տուած բազմաթիւ ներկայացումներէն՝ մօտերս պիտի բեմադրէ «Սերոբ փաշան կամ «Տարոնի Առիւծը», երբ Լեւոն Գեղամին Թատերգութեան վերածէ զայն։

** Եթէ հանքածուխներու աշխատանքները այսպէս ընթանան, Կարտանը ամէնէն բախտաւոր եւ գործառատ շրջանը կարելի է նկատել։ Գիվէօի հանքը շաբաթական հինգ օր, վարի հանքը վեց օր անընդհատ, իսկ Ալիւղինը կիրակի օրերն անգամ կը բանին։ Ներկայիս ոչ «ամպօշ» եւ ոչ ալ «ռէֆյօշ» կայ։ Միայն Ալիւղինը Ֆրանսացի բանուոր կ'առնէ։ Մեր շրջանին մէջ հազիւ տասնեակ մը անգործներ կան, անոնք ալ երբեմն կ'աշխատին աղբին անդին։

Կրթական աշխատանքներն ալ կը շարունակուին։ Դպրոցները կը շատնան հետզհետէ։

Շամանդաղ

«ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ»

Զօր. Ֆոն Լուտէնտորֆ հրատարակութեան տուաւ իր մէկ նոր գործը, Ամբողջական պատերազմ, մօտ 125 էջ, որ մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուց ամէն կողմ։ Գերման զօրավարը կը կարծէ թէ վաղուան պատերազմին վարիչները թշնամի բանակին փճացումէն աւելի, պիտի աշխատին ոչնչացնել թշնամի երկրին բնակչութիւնը։ Այնպէս որ երբ վաղը պատերազմ ծագի, պատերազմի նեղութեանց եւ վտանգներուն պիտի ենթարկուի ոչ թէ բնակչութեան մէկ մասը, որ կազմուած է զինուորներէ, այլ ամբողջ բնակչութիւնը, կին, ծեր, երախայ, հակառակ սեռը եւ երկրին ներսերը։ Ահա թէ ինչու անհրաժեշտ կը գտնէ երկրին բնակչութիւնը պատրաստել ոչ թէ միայն զինուորական, այլ եւ ֆիզիքական ու բարոյական դաստիարակութեամբ։ Որովհետեւ, կ'ըսէ, ամբողջական պատերազմը ցուցադրութիւնն է երկրի մը բնակչութեան բոլոր ուժերուն,— զինուորական, նիւթական, տնտեսական, եւ մտական։ Չկայ այլ եւս ռազմաճակատ կամ կրակի գիծ, պատերազմը իր աւերները պիտի գործէ ամէն ուղղութեամբ, օդանաւերով՝ երկինքէն, սուզանաւերով՝ ծովերու տակէն, ռազմանաւերով՝ ծովեզերքներէն, ռումբերով, թունաւոր կազերով եւ վարակիչ հիւանդութիւններով, մինչեւ որ փճանայ թշնամի երկրին բնակչութիւնը՝ եթէ ոչ ֆիզիքապէս, գէթ բարոյապէս։

«Մուսա Լեռ» վէպը խարոյկի մատնուեցաւ

ԲԱՆԿԱԼԹԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

«Աղդարար»ի մէջ կը կարդանք (15 դեկտ.) — Նորաձեւ վրդովուած ցեղային համերաշխութեան վնասող եւ զուտ թշնամական նպատակով հրատարակուած «Մուսա տաղի մէջ 40 օրերը» գրգռիչ վէպի մը գոյութենէն եւ զայն շարժանկարի վերածելու անարգ ձեռնարկէն, հայ մտաւորականներու նախաձեռնութեամբ եւ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, այսօր, Բանկալթիի գերեզմանատան մէջ խարոյկի դատապարտուեցաւ այդ գիրքը եւ հայ անունը շահախնդրական նպատակով օգտագործող հեղինակին դէմ անէծք կարդացուեցաւ։

Հայրենասիրական ջերմ արտայայտութիւններ եղան Աթաթիւրքի արեւշատութեան եւ հանրապետութեան բարգաւաճումին համար։

Գերեզմանատան մէջ խարոյկ պատրաստուեցաւ, վրան զետեղուեցան «Մուսա տաղի մէջ 40 օրերը» գիրքը եւ հեղինակին պատկերը, ու կրակի տրուեցան։ Լուսաւորիչ երգչախումբը նոյն պահուն երգեց հանրապետութեան եւ անկախութեան քայլերգներ։ Պ. Արամ Ասլան հայրենասիրական ճառ մը արտասանեց, յայտնելով որ բարոյական մահուան կը դատապարտեն անիծեալ հեղինակը։ Ժողովուրդը անէծք կարդաց։

Ցետոյ Նորքին գործավարութեան ուղղուած հեռագրով մը հաղորդուեցաւ հայ ժողովուրդին անխախտ հաւատարմութիւնը հանրապետութեան ... ուանքով կը մերժենք այդ վէպին պատասխանատուութիւնը։ Մենք այս երկրին զաւակներն ենք, անխախտ կապերով կապուած անոր։ Ջայլոյթով եւ բուռն կերպով պիտի բողոքենք»։

ՀԱԿԱԹՈՒՐՔ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ ՄԸՆ ԱԼ

«Գուրուն» կը գրէ.— «Կ'իմանանք թէ բացի «Մուսա լեռ» շարժանկարէն, Ամերիկայի մէջ կը պատրաստուի նաեւ «Վերջին պահակ» (Սոն գարագօլ) անունով շարժանկար մը, Փարամաունթ ընկերութեան կողմէ։ Դէպքը տեղի կ'ունենայ ընդհ. պատերազմին՝ Մուսուլի կողմերը եւ կը վերաբերի հայկական տարագրութեան։ Շարժանկարին մէջ գլխաւոր դերերը կը կատարեն Քարի Կրանտ եւ Ֆլօտ Թէն։ Այս հակաթուրք շարժանկարներուն նպատակն է՝ յերիւրածոյ նիւթերով եւ զրպարտութիւններով քարոզութիւն կատարել Թուրքիոյ դէմ, եւ անոնց պատրաստութիւնը երբեմն կը բերէ անոնց հեղինակներուն դէշ գիտաւորութիւնը։ Անգամ մըն ալ յիշեցնենք որ կառավարութեան պարտքն է ձեռնարկներ կատարել եւ արգիլել այս տեսակ շարժանկարներու պատրաստութիւնը։

Միւս կողմէ, հակաթուրք շարժանկարներ պատրաստող ընկերութիւնները դարձի բերելու համար, անհրաժեշտ է միաժամանակ տնտեսական միջոցներ ձեռք առնել անոնց դէմ ...

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Նոր յաղթութիւն

ՌՈՄԱՆ, 15 դեկտ. (Յառաջ). — Ինչպէս գրած էինք, կիրակի 15 դեկտ. ...

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Կիւանք Կարտանի մէջ

ԿԱՐՏԱՆ, 16 դեկտ.— ...

Թղթակից

ՄԻՆԱՂ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՎԻՐԱՊ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍԴԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆՁ ՆԱՐԱԿԵԼ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է ՕՐԸՆՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ։

վերջոյ համաձայնեցանք առժամա֊պէս... Եղածը ոչ Ֆրանսական ծրագիր մըն էր, ոչ ալ անգլիականը։ Ոչ Պ. Լավալ, ոչ ալ ես կը սիրէինք զայն շատ մը կէտերը։ Բայց ծրագիրը մեզի համար միակ հիմն էր որուն վրայ նոյնիսկ հեռաւոր չափով կը֊նայինք յոյս ունենալ հաշտութեան բանակցութեանց սկսելու»։

ՊՈԼՏՈՒԻՆԻ ԶՂՋՈՒՄԸ

Ցետոյ խօսեցաւ վարչապետը, որ անմիջապէս խոստովանեցաւ թէ երբ «իր պատասխանատու պաշտօնակիցը» (Սըր Ս. Հօր) կը բանակցէր Պ. Լավալի հետ, կանոնաւոր կապ չունէին այդ կիրակի օրը (8 դեկտ.), եւ ամէն բան իմացան երբ համաձայնութիւնը կնքուած էր արդէն։ «Երկուշաբթի առտու նախաճաշի առեն էր որ նամակ մը առացայ Սըր Ս. Հօրէն, որ կը խնդրէր որ դահլիճը հաւանութիւն յայտնէ իր կատարած գործին։ Գրեթէ անմիջապէս վերջը, եւ երբ գեռ ժամանակ չէինք ունեցած ուսումնասիրելու բոլոր փաստաթուղթերը, ճեղք մը բացուեցաւ։ Ինչպէս ըսի, ժամանակը կարճ էր։ Թէեւ բոլորս ալ պատասխանատու էինք, բայց գլխաւոր պատասխանատուութիւնը կ'իյնար իմ վրայ, եւ ես որոշեցի անմիջապէս ուժ տալ իմ պաշտօնակիցիս, որ ներկայ չէր բացատրութիւններ տալու համար։ Լաւ ըրի թէ ոչ՝ այդ ուրիշ խնդիր է»։ Ցետոյ երկարօրէն բացատրեց կառավարութեան տեսակէտը՝ կացութեան, Ազգերու Դաշնակցութեան եւ իրենց պարտականութեանց մասին։ Այս առթիւ ազդարարեց թէ «յաջորդ անգամ ռազմադաշտը կրնայ աւելի մօտ ըլլալ մեզի քան Միջերկրականը»։

Ժողովը 155ի դէմ 390 ձայնով, այսինքն 225 քուէի մեծամասնութեամբ վստահութիւն յայտնեց դահլիճին։ Աշխատաւորականները պարսաւանքի քուէ առաջարկելով, պահանջեցին որ դահլիճն ալ հրաժարի, բայց այս առաջարկը մերժուեցաւ 165ի դէմ 397 ձայնով։

— · —

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ տնտեսական կացութիւնը երեւան հանելու համար, հիթլէրական կուսակցութիւնը ընդարձակ հարցարան մը ղրկեց առեւտրականներու։ Բոլորն ալ պարտաւոր են մանրամասնօրէն պատասխանել հարցումներուն, արձանագրելով անուն, ծագում, սեփականութիւն, ցեղ (գերման, հրեայ կամ օտար), պաշտօնեաներու ազգութիւնը եւն.։

6000 ՓՈՂ (Թիւպ) հեղուկ օդ, որ իբրեւ թէ Սուրբապետափոխադրուէր, գրաւման ենթարկուեցաւ Փորթ Սայիտի մէջ, այն կասկածով թէ Իտալիոյ յատկացուած է։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Արէժ» խումբի ընկերները յառաջ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, ընկեր Ե. Էքմէքճեանի ապարանքին մէջ։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը, այս կիրակի առաւօտ, ժամը 10ին, Միութեան Գրադարանին մէջ։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ ԽՆՋՈՅՔ

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ (ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ)

24 Դեկտեմբեր, երեկոյեան ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս, Հ. Յ. Դ. «Միսաքեան» Ակումբին մէջ։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. Զուլլէյեան։

Խմբերգ, երգ, արտասանութիւն եւ նուագ։

Ձախ պիւֆէ։ Մասնաւոր մասնակցութեան համար այրերու 5 ֆրանք, կիներու 2 ֆրանք։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌՔԸ

ՄԻԱՅՆ ՄԷԿ ՕՐ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿԻՆ Մ. ԲԷԿԼԵՐԵԱՆԻ

25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԻ ՕՐԸ

ERMITAGEի ԳԵՂԵՑԻԿ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

29 Ave. Mac-Mahon 29. ՄԵԹՐՕ **Etoile** ԿԱՄ **Ternes.**

ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Ուր բոլոր այցելուները պիտի գտնեն իրենց ճաշակի ու քսակի յարմար ամէն կարգի առարկայ, խաղալիկ եւ ձօն մը նուէրք մը նպաստելի. մրգեղէնի, թաց պտուղի եւայլն.։

Հանելի մթնոլորտ ԳԻՒՂԵՐՈՎ, ԹԱՌՈՎ ու ՊԱՐԵՐՈՎ։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Արնուվիլի մասնաճիւղը թէյասեղան մը սարքած է այսօր, շաբաթ, երեկոյեան ժամը 9ին, Նիկողոսեանի սրճարանին մէջ։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։ Ցայտագիրին մէջ՝ դասախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին։

Թէյասեղանէն վերջ ընդհ. ժողով։

ԼԻՈՆԻ ԾՆՈՂՆԵՐՈՒՆ

Հայերէնի ձրաբաց դասընթացք. Երեք տեղի կ'ունենան հետեւեալ օրերուն.—

1.— Ռիւ տիւ Պէկէն, մանչերու Ֆրանսական դպրոցին մէջ, ամէն երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 7էն մինչեւ 9, երկու պահ, ջեռուցում, լոյս, գրասեղաններ եւ գրատախտակ կը տրամադրուի դպրոցի տնօրէնութեան կողմէ։

2.— Քուր Լաֆայէթ, մուտքը Ռիւ Ռօլէն, թիւ 48, ամէն երեքշաբթի երեկոյ ժամը 7.30էն մինչեւ 9.30, երկու պահ, ջեռուցում, լոյս, գրասեղաններ եւ գրատախտակ կը տրամադրուի դպրոցի տնօրէնութեան կողմէ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

17 Rue Domrémy PARIS (13e)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Տեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին

Salle des Ingénieurs Civilsի սրահին մէջ: 19, Rue Blanche. Metro: Pigalle et Trinité

Նախաձեռնութեամբ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի եւ մասնակցութեամբ Փարիզի բոլոր Մշակութային կազմակերպութեանց:

Կը խօսին՝

Փրոֆ. ՇԱՐԼ ՏԻԼ (ֆրանսերէն լեզուով) եւ Հ. ԳԱԲՐԻԷԼ ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ

Լուսարձակով ցոյց կը տրուին բազմաթիւ հայկ. ճարտարապետական նկարներ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ՄՈՐԱՍԵԱՆ (երգ), Տիկ. Ա. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. Յ. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ (ջութակ), Պ. Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (արտասանութիւն)

կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը:

Գիները 10 եւ 5 ֆրանք։ Ուսանողներու համար 3 ֆրանք։

Ծանօթ.— Տոմսերը այժմէն ապահովել դիմելով Պ. Ե. Ցարութիւնեանի.

13, Rue d'Orsel Paris (18). Tél. Nord 75-69.

ԾՆՆԴԵԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

եւ մասնակցութեամբ ՖՐԱՆՍԱՐԵՆԱԿ ՍՈՒԷՏԻՑԻՆԵՐՈՒ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 20ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

"ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼ"ի սրահին մէջ

21 Rue Cadet, Métro: Cadet.

Բարձր հովանաւորութեամբ Զօր. BREMONDի, (հրամանատար Կիլիկեան Գրաւման Բանակին)։

Կը նախագահէ՝ Commandant BENOIT d'AZY (կազմակերպիչ հայկական Լէգէոնի, Եգիպտոսի մէջ), ներկայ կ'ըլլան բարձրաստիճան հիւրեր։

Կը խօսին՝ Գնդ. Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (Նախագահ՝ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան), Հայ Սպայից ներկայացուցիչը եւ Պ. Ս. ՍԱԱՐՈՒՆԻ։

Օր. ԱՆԺԷԼ ԹԱՆՃԻԼԵԱՆ կ'արտասանէ իր մէկ գրուածքը։

Ականատես վկաներէն ծով. քոմիսէր Տ. ԹԷՐԲԷԵԱՆ (յատկապէս հրաւիրուած Մարսէյլէն) որուն յանձնուած էր ֆրանսական Ծովակալին կողմէ Սուէտիացիներու փրկութեան կազմակերպութիւնը, լուսարձակով պիտի ցուցադրէ Սուէտիոյ ազատագրման դրուագները եւ պիտի տայ լրագրող տեղեկութիւններ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ 50 հոգինոց պէտ. նուագախումբ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներ եւ Հայ Արիները։

Եւրոպական պարերուն պիտի նուագէ Ռոմանեփեանի Gario Canti orfkeprp։

Լուսանկարիչ ՄԱՍԻՍ պիտի լուսանկարէ հանդիսականները։

Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ Մուտք 7 ֆր.։

Կը խնդրուի 3 տարեկանէն վար երեխայ չբերել։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Պ. Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

Տեղի կ'ունենայ **Palais des Congrès**ի մէջ (Էխսբոզիսիոնի պարտէզը)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԷՍ ՕՐԷ ԵՏՔ ԺԱՄԸ 4ԻՆ

Յայտագիրը կը պարունակէ նոր խմբերգներ Կոմիտաս Վարդապետի գործերէն, ինչպէս նաեւ Եկմալեանի եւ Սարգսեանի պատարագները, լաւագոյնագոյն։

Ժողովրդական գիներ 5, 7 եւ 10 ֆրանք։

Տոմսերը կը գտնուին Միութեան անդամներուն եւ հետեւեալ հասցէներուն մօտ.— Ի. Եկեան, 8A. rue Francis-Pressensé եւ «Մասիս» ուսկերչատուն 57A. rue Nationale.

ՀԱՆԴԷՍ

ՍԵԻՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

(կազմուած՝ Հայկ. Բարեգ. Ընդհ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին եւ Մուրատ-Ռափայէլեան նախկին Աշակերտաց Միութիւններէն):

վաղը կիրակի, ժամը 15ին

Մուրատեան Վարժարանի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ. 26 rue Troyon.

ի նպաստ Վարժարանի կիսաթոշակ սաներու ֆոնտին:

Ճոխ գեղարուեստական բաժին՝ ղեկավարութեամբ Պ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀի:

Նուագախումբ.— Հատընտիր կտորներ սէնֆոնիք երաժշտութեան հայ վարպետներէն։

Կիլիկիա երգչախումբ.— Կոմիտաս Վարդապետի խմբերգներէն։

Մեներգներ, զուգերգներ.— Օրիորդներ Ի. Պիւլպիւլեան, Ա. Առաքելեանի եւ Պ. Պ. Ե. Փափազեանի եւ Ժ. Վարդանեանի կողմէ։

Դասական պարեր.— Տիկին Օր. Լաքքայի կողմէ։

Ծանուցուած վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ։

Մուտք՝ 10 եւ 7 ֆրանք։

Վիճակահանութեան տոմսակ ունեցողներուն՝ 7 եւ 5 ֆրանք.

Ծանօթ.— Տոմսակները կը ծախուին հանդէսին օրը կէսէն, ուր պիտի գտնուին առանձնափակ թիւով վիճակահանութեան տոմսակներ փափաքողներուն համար։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԹԱՆՈԶԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Շաբաթ գիշեր, ժամը 8.45էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 6:

Salle LUCIENի սրահին մէջ

13, Rue d'Issy, 13 (Billancourt). Մեթրօ՝ Marcel Sembat.

Փորթ Վերսայլէն առնել 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել փուան տիւ ժուռ:

Ղեկավարութեամբ Վ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆի կը ներկայացուի՝

ԺԱՌԱՆԳՈՐԴԸ (օրամ 5 արար, պոլսական կեանքէ)

Jazz EPRAD եւ Արեւելեան նուագ:

Ճոխ պիւֆէ ամէն քսակի յարմարցուած, անհաւատալի աժան գիներով:

Մուտք 5 եւ 7.50 ֆրանք։ Պարի մրցում։

ԽՆՋՈՅՔ

Փարիզի Սեբաստիոյ Դուրա գիւղի աղքատախնամ միութեան կողմէ

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պ. Փանիկեանի սրճարանը, 6. Bld. Rodin, Իսսի լէ Մուլինօ։ Արեւելեան նուագ եւայլն։

Մուտք այրերու 5 ֆրանք. կիներու 3 ֆրանք. գինի, ձրի միասին։

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդ. Հայաստանի գրականութեան նուիրուած Գ. եւ վերջին նստաշրջանը Դեկտ. 23ին, երկուշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին, Սոսիէթէ Սավանթի D. սրահին մէջ։

Ուր խօսք պիտի առնեն ծանօթ մասնագէտներ, փափաքողները կրնան մասնակցիլ մտքերու փոխանակութեան։

Մուտքը ազատ է։ Ոչ մէկ հրաւէր չէ ղրկուած։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Զուիցերիա, Իտալիա...	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 22 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ DIMANCHE ... 5

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2994 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆՍՏՈՅԳ ՎԻՃԱԿ ՓԱՐԻԶԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՆՏՈՆ ԵՒ ԺԸՆԵՒ

Լաւալ կը մախուի-Պօլ-Պօնքուրի՞ն ալ պիտի իյնայ

ՖԱՇԱԿԱՆ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԱՆՍԱՍԱՆ ...

Հիմա որ Փարիզի հաշտութեան ծրագիրը թաղուեցաւ, անփառունակ ձեւակերպութեամբ մը, քաղաքական շրջանակները նոր ժառանգութեան մը մասնուած են: Բազմաթիւ հարցեր կը գրաղեցնեն միտքերը: Նախ, դահլիճին դիրքը անորոշ է Փարիզի մէջ: Պ. Լաւալ ժընեւէն վերադարձին երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Հանրապետութեան նախագահին հետ: Շատեր արդէն անխուսափելի կը գտնեն իր հրաժարումը, բայց վարչապետը վճռած է պայքարիլ մինչեւ վերջը: Աջակողմեան թերթերը կը կասկածին թէ Պ. Էռիօ թեկնածու է արտաքին նախարարութեան, Ջերմապէս կուսակից ըլլալով անգլիական եւ խորհրդային տեսակէտին, — մինչեւ վերջը կառչած մնալ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին: (Լաւալ աւելի առաձգական ուղղութեան մը կը հետեւի): Նոյն անստուգութիւնը Լոնտոնի մէջ: Իրազեկներու կարծիքով, Պ. Պօլտուին ալ պիտի հրաժարի, աւելի ճիշդ՝ պէտք է հրաժարի, քանի որ Փարիզի հաշտութեան ծրագրին միակ պատասխանատուն Սըր Ս. Հօըը չէ: Վերջին անցուդարձէն յետոյ, Սըր Ս. Հօըի վարկը սեղմած է բարձրանալ: Նոյնիսկ հաւաստացողներ կան թէ ինքն է յաջորդ վարչապետը, թէեւ առ այժմ պէտք է հանգստանայ, առ նուազն երեք ամիս: Արտաքին գործերու նախարարութեան համար ամէնէն հաւանական թեկնածուն է Սըր Օսթին Չէմպըրլէն, որ նախապէս ալ վարած է այդ պաշտօնը: Անգլիական խորհրդարանը իր նիստերը յետաձգեց մինչեւ փետրուար 4: Ինչպէս Լաւալ Հանրապետութեան նախագահին, Պ. Պօլտուին ալ թագաւորին ներկայացաւ առջի օր եւ երկար խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ կացութեան մասին

Կացութիւնը անորոշ է նաեւ ժընեւի մէջ: Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ պէտք սաստկացնել պատժական անօրինութիւնները, մէկ ամիս վերջը, սկսելով ամէնէն ծանր հարուածէն,— արգելք ածուխի եւ քարիւղի արտածման:

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, Ա. Գ. Խորհուրդի դեկտեմբեր 19ի գաղտնի ժողովին մէջ, Փարիզի ծրագրին դէմ ամէնէն ուժգին ճառը խօսած է խորհրդային ներկայացուցիչը, Պ. Փոթէմքին, պահանջելով առանց այլեւայլի մերժել զայն: Իսկ վերջը խօսք առած է Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, Թ. Ր. Արաս, գնահատելով Պ. Լաւալի եւ Սըր Ս. Հօըի թափած ջանքերը, եւ առաջարկելով շնորհակալութիւն յայտնել անոնց: Խորհրդային պատուիրակը նորէն խօսք առած է յայտարարած է թէ առաջին անգամ ըլլալով հակառակ պիտի արտայայտուի իր Թուրք բարեկամին...

*** Մոսկուայի մէջ կը մտածեն որ Լաւալի դահլիճը սասանած է: Թերթերը բացէ ի բաց Լաւալի հրաժարումը կը պահանջեն:

Անգլիա կ՚ուզէ հասկնալ թէ պիտի օգնե՞ն

Մինչ այս մինչ այն, իրազեկ աղբիւրէ կը հաստատեն թէ անգլիական կառավարութիւնը դիմած կառավարութիւնը Միջերկրականի պետութեանց, հասկնալու համար թէ արդեօք՞ն են զինուորական եւ նաւային միջոցներ ձեռք առնելու, եթէ բարդութիւններ ծագին, պատժական անօրինութեանց գործադրութեան առթիւ: Միեւնոյն ատեն Անգլիա կ՚ուզէ ըստուգել թէ այդ պետութիւնները պատրա՞ստ են օգնելու, եթէ յարձակում կատարուի անգլիական նաւատորմին դէմ, որ սահմանուած է ապահովութեան դերը՝ Միջերկրականի մէջ: Այս հարցը ժընեւի մէջ ալ պիտի յարուցուի, յառաջիկայ ժողովներուն ընթացքին, նոր պատիժներու անօրինութեան առթիւ: Ինչպէս գրած լինք երէկ, Անգլիոյ երեսփոխ. ժողովին դեկտեմբեր 19ի նիստին մէջ Սըր Ս. Հօր յատկապէս ծանրացաւ այս հարցին վրայ, դիտել տալով թէ Անգլիա մեծ դոհողութիւններ կատարեց, իր նաւատորմը եւ օդատորմը շարժման մէջ դնելով, իսկ միւսները ոչ իսկ մէկ մարտանաւ տեղափոխեցին:

Այս առթիւ շատ կարեւոր լուր մը կը հաղորդեն օրուան հեռագիրները: Դեկտեմբեր 20ին վաշտ մը անգլիական զօրք մեկնեցաւ Գահիրէէն, դէպի բանակի համար Լիբիոյ սահմանին վրայ (իտալական գաղթավայր): Զօրքը մեկնեցաւ առատ կանուխ, ժամանակ կառախումբով մը, այնպէս որ տեղացիները լուր չունեցան: Զօրքը սպառազինուած է հրասայլերով եւ ուրիշ արդիական զէնքերով: Այս միջոցին անգլիական ամէն տեսակ հաղորդակցութիւն մէջ: Իրազեկներ 35,000էն 50,000 կը հաշուեն Եգիպտոս փոխադրուած անգլիական զօրքին թիւը: Նաւազներն ալ հաշուելով, այս թիւը կը բարձրանայ առ նուազն 50—70,000ի: Միեւնոյն ատեն կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն 900 — 1000 օդանաւեր:

Մուսոլինի չուզեր տեղի տալ

Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը նոր նիստ մը գումարեց առջի օր, մինչ գաղտնի պահելով իր որոշումները: Միայն հայրենասիրական դեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կը կրկնէ թէ նկատի առնելով պատժական պետութեանց հակառակ ընթացքը, իտալացի ժողովուրդը իր իրաւունքը պիտի պաշտպանէ անխախտ միութեամբ: Այս առթիւ իր ողջոյնը կ՚ուղղէ Իտալիոյ զինուորներուն եւ սեւ շապիկաւորներուն, որոնք արիաբար կը կռուին քաղաքակրթութեան շահուն եւ ապահովութեան գերագոյն պահանջին համար: Ֆաշական Իտալիոյ գործունէութիւնը պիտի շարունակուի անկոտրում վճռականութեամբ, հասնելու համար Աւաջ-նորդին որոշած նպատակներուն:

Իտալական մամուլը կը մերժէ ո՛ր եւ է պատասխանատուութիւն՝ Փարիզի ծրագրին ձախողման առթիւ: Բոլորն ալ համոզուած են թէ պատերազմը պիտի շարունակուի ամբողջ ձմեռը եւ մինչեւ անձրեւներու եղանակը: Արեւելեան Ափրիկէի մէջ իտալական բանակը պիտի շարունակէ յողնեցուցիչ կռիւ մը, իսկ Եւրոպայի մէջ յամառօրէն պիտի դիմադրէ պատժական անօրինութեանց: Իտալացիները բացարձակապէս վճռած են վերջնական յաղթանակի մասին, եթէ նոյնիսկ պատիժները սաստկանան: Իսկ դիւանագիտական շրջանակներու մէջ Մուսոլինին կը մեղադրեն թէ անմիջապէս չպատասխանեց Փարիզի հաշտութեան ծրագրին եւ պատճառ եղաւ անոր ձախողման:

*** Ամերիկեան թղթակից մը կը գրէ թէ Եթովպիոյ կայսրն ալ հաշտութեան ծրագիր մը մշակած է, որուն համաձայն Իտալիոյ պիտի ձգէ հողամաս մը՝ Առուայէն Աւսիկրաթ եւ մինչեւ Մաքալէ, դուրս ձգելով Աքսումը, եւ նաւահանգիստ մը պահանջելով Կարմիր Ծովուն վրայ:

Կայսրը տրամադիր է նաեւ փոքր հողամաս մը տալու Օկատէնի շրջաններին մէջ, եւ ընդունելու Ազգերու Դաշնակցութեան վերահսկողութիւնը, առանց գերակշիռ դիրք մը ընծայելու Իտալիոյ:

Ճէպէլի Մուսայի յուշարձանը

Ողբացեալ վեթերան ընկեր ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ (ՊԱՊԱՇԱ) յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, Կիրակի, 22 դեկտեմբեր, առտուան ժամը 9ին, Thiais-ի գերեզմանատունը:

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները եւ բարեկամները հաւաքուելու գերեզմանատան մուտքի դրան առջեւ:

Բոլոր մարմիններէն եւ անհատ ընկերներէն կը խնդրուի ծաղկեպսակ չղրկել, տրամադրելի գումարը յատկացնելով վեթերաններու ֆոնտին:

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կեդր. Դիւանի վարչութիւնը խորին ցաւով կը ծանուցանէ դիւանի վարիչ սիրելի ընկեր ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ դառնաղէտ մահը:

Հ. Յ. Դ. Փարիզի Եգիպտացի կոմիտէն խորին ցաւով կը հաղորդէ մահը իր շրջանի վեթերան ընկերոջ՝

ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ (ՊԱՊԱՇԱ)

ԳԱՀԻՐԷ, 20 Դեկտ.— Դառնօրէն կ՚ողբանք կորուստը բարոյական մեծ ցանցին զոր ունեցաւ Դաշնակցութիւնը անփոխարինելի ՊԱՊԱՇԱի մահով:

ՅՈՒՍԱԲԵՐ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ շաբաթական տեղեկագիրը 7633 նպաստընկալ գործազուրկներու յաւելում մը կը ցուցնէ անցեալ շաբթուան վրայ: Դեկտեմբեր 14ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 424,325, որոնց 339,682ը այր, իսկ 84,643ը կին: Անցեալ շաբթուան թիւն էր 416,692: Իսկ անցեալ տարի նոյն շաբթուն՝ 395,600, ինչ որ կը նշանակէ թէ 28,645 նպաստընկալ գործազուրկներ աւելցած են:

ԹԱԶՄԱՃԱԿԱՏԷՆ հասած վերջին լուրերու համաձայն, Հապէշները գիշերային յարձակում մը կատարելով, յաջողած են մինչեւ Մաքալէի արուարձանները հասնիլ: Իտալացիները կը հերքեն այս լուրը:

27,000 ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐ արձակուեցան դեկտեմբեր 20ին, Լեհաստանի մէջ, նոր ներման օրէնքի գործադրութեան առթիւ: Այս թիւը կը կազմէ բանտարկեալներու 60 առ հարիւրը: 15,000 բանտարկեալներու պատիժն ալ կէս առ կէս կրճատուեցաւ:

ԵՐԵՔ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐ ջարդուփշուր եղան Տէօնքէրքի մէջ, ինքնաշարժ մը մայթին վրայ նետուած ըլլալով: Ուրիշ երեք մանուկներ ալ ծանրապէս վիրաւորուեցան: Բոլորն ալ 8 — 10 տարեկան տղաքներ են: Ցուրտէն ընդարմացած, շարժավարը քնանալով կը քշէր կառքը ...

ՀԻՆԳ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐ ուրբաթ առտու ժամը 10ին ինքնաշարժ նստած գործարանատիրոջ մը վրայ յարձակելով, Սէն Տընիի մէջ, փողոցին անոր ընկերացող գանձապահէն եւ թոցուցին 96,000 ֆրանք, որ նոր դանձուած էր: Փախած ատեն աւազակները կորսնցուցին 13 հատ հազարնոց թղթադրամ:

ՄԱՆՕԹ ԳՐԱԳԷՏ Փօլ Պուռժէի առողջական վիճակը լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ քանի մը օրէ ի վեր:

ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԷԼ

ՈՐ ԳՐԱԾ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՌԱՊԱՆՔԻ ԵՒ ԸՄԲՈՍՏԱՑՄԱՆ ՀՈՅԱԿԱՊ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ, «ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ» ԵՒ ՈՐՈՒՆ ԴԷՄ ԱՌԱՔԱՆ ՎԱՅՐԵՆԻ ՀԱԼԱԾԱՆՔԻ ՄԸ ՁԵՌՆԱՐԿԱԾ ԵՆ ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐԸ:

(Այժմ կը գտնուի Ամերիկա):

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»

... Երբ արդէն ձեռքի տակ ունինք Ֆ. Վերֆէլի հոյակապ յիշատակարանին հայերէնն ալ,— թարգմանութիւն մը որ կը մրցի բնագրին հետ — այլ եւս յանդգնութիւն է փորձել Մուսէտրօ հերոսամարտին նոյն իսկ ուրուագիծը:

Կարդացէք այդ գիրքը ո՛ր էջէն որ կ՚ուզէք, եւ ամբողջական, յարաճուն, հարազատ սարսուռ մը պիտի համակէ ձեր բովանդակ էութիւնը:

Դժուար է ճշդել՝ հայերէ՞նն է աւելի ներշնչեալ, փոթորկայոյզ եւ վարակիչ, թէ գերմաներէնը:

Սակայն, չափազանցութիւն չպիտի ըլլար խոստովանիլ թէ հայկական ամէնէն տաղանդաւոր գրիչն ալ դժուար թէ յաջողէր այս բարձրութեան հասնիլ, իբրեւ յղացում, վերլուծում եւ մշակում,— միշտ նկատի առնելով նիւթը: (Ձենք մխաեր եւ չենք չփոթեր Օշականի փորձը):

Բոլորովին օտար՝ թէ՛ ազգութեամբ, թէ մշակոյթով եւ թէ միջավայրով, Ֆրանց Վերֆէլ յաճախ ինքզինքը կը գերազանցէ ոչ միայն հայկական տառապանքի մանրակրկիտ ուսումնասիրութեամբ, կամ հոգեկան վիճակներու վերլուծումով, այլ եւ ինքնապաշտպանութեան կռիւներու խիտ եւ մոլեգին պատկերացումներով:

Օրինակ մը, շատերու մէջէն.

— «Նոցիէը բոլորովին տարբեր էր օգոստ. 4ի եղածէն: Ո՛չ մէկ ճիչ դէպի արիւնհեղութիւն չխուժեց իրարու մօտ սեղմուած շրթունքներէն: Լուռ եւ ծանր, չորս հարիւր հոգի, զանազան հասակէ, մինչեւ յիսուն տարեկան մոլեգնաբար թափեցան այս տեսարանէն սարսափահար թուրք երիտասարդներու վրայ, որոնք իսկոյն սթափած էին իրենց գինովութենէն: Գիրկընդխառն մռայլ ծփուն զօտեմարտութի՛ւն մը, մարդ մարդու դէմ: Ինչի՞ կը ծառայէին մավզերեան հրացաններուն վրայի երկայն սուինները: Շատ չանցած գետինին կոխակածել կերպարանքը կը ծածկուէ՛ր անոնցմով: Հայկական ոսկրուտ կռուփները անխոստոր կը փնտռէին մահացու ռոռխին կոկորդը եւ անոնց խաւար աչքերը գիշակերանման եւ անզգայօրէն կը մխուէին թրքական պարանոցներու մէջ, վրէժի, քէնի արիւնը ըմպելու համար»: (Ա. հատոր, էջ 451):

Ի հարկէ «արիւն ըմպելու» պայքար մը չէր որ մղուեցաւ Մուսա լերան լանջերուն վրայ, 1915 օգոստ.—սեպտեմբերի այդ քառասունեկի օրերուն:

Իր ամբողջ պատմութեան ընթացքին, այս ժողովուրդը չունեցաւ այդ բարբարոսական բնազդը, որ տարամերժօրէն թրքական է:

Արդար չէ չփոթել բնաջնջման արհաւիրքէն կատղած բազմութեան մը ինքնապաշտպանութեան եւ վրէժխնդրութեան սանձակոտոր պոռթկումները, ինչպէս այս պարագային

Անոնք որ կրկին եւ կրկին կը կարդան «Մուսէտրօ հերոսամարտ»ը, «Յառաջ»ի մէջ, գիտեն թէ ինչպէս տեղի ունեցան այդ բոլորը.— նման՝ միւս խռովայոյզ դէպքերուն, որ յաջորդեցին Հայաջինջ Սարսափներուն:

Տօնելով ըմբոստացման եւ ինքնապաշտպանութեան այդ նոբոգոյն եւ սքանչելի քառասնօրեակը, 20 տարի վերջը, այս օտար կողմաններուն վրայ,՝ հայկական գոյամարտի եւ ազատութեան ուխտն է որ կը նորոգեն հայ ռազմիկները:

Ո՞ր սիրտը պիտի համարձակէր կծկուիլ, ինքնաճանաչման այս պատկերին առջեւ ...

Շ.

ՊԻՏԻ ՉՀԱՍՆԻՍ ՄՈՒՐԱՏԻԴ...

— • —

Աւանդութիւն մը մեզ կը կապէ լեռներուն:

Խորենացի մեր, պատմութիւնը կը սկսի դիւցազներգութեամբ մը, որ տեղի կ'ունենայ լերան մը Թեւին տակ.— Բաբելական աբրապետութենէն խոյս տալով, Հայկ «չու արարեալ գնայ յերկիրն Արարատայ, որ է ի կողմանս հիւսիսոյ, հանդերձ որդւովք իւրովք, արամբք զօրաւորօք՝ թուով իբրեւ երեքհարեւր, եւ այլովք ընդոծնօք եւ եկօք յարեցելովք ի նա, եւ բոլոր աղխիւ. Երթեալ բնակէ ի լեռնոտին միում ի դաշտավայրի, յորում սակաւք ի մարդկանէ յառաջագոյն ցրուելոցն դադարեալ բնակէին, զորս հնազանդ իւր արարեալ Հայկ, շինէ անդ տուն բնակութեան կալուածոյ»: Կուգայ սակայն Բաբելոնեանն Բէլ, կը հետապնդէ լեռ ապաստանած Հայկազունները: Եւ ահա կը սկսի դիւցազնամարտ մը, որուն նկարագրութիւնը, Խորենացիի լեզուով, գեղեցիկ վկայութիւն մըն է հայրենի սրահակերտ ամրութեան եւ մեր քաջարանց ցեղին ապստամբութեան:

Կը յաղթեն Հայերը: Լերան առաջին տուրքն էր այս՝ մեր պատմութեան: Բայց մեր պատմութեան մէջ լեցուն են նման դրուագներ, լեռնային Թատերաբեմով: Այլ սակայն ներշնչումով կը յորդի դիւցազներգութիւնը, որ կատարուած է Մուսա Լերան վրայ:

Փեթակի նման հայկաշէն գիւղեր Մուսա լերան ստորոտը, ցան ու ցրիւ: Երրեմնի արծուաբոյններն էին անոնք, որ դաշտ իջած են՝ աշխատանքի փառաբանութիւնը կատարելու՝: Քաղաքակրթութեան եւ աշխատանքի անարգ թշնամին յանկարծ կը յայտնուի անոնց գիւղերու սահմաններուն վրայ եւ կը սպառնայ խանգարել աշխատանքի եւ կեանքի հրաշալի պաշտամունքը ազատ բնութեան գրկին մէջ: Եւ ահա,— տեսէ՞ք, տեսէ՞ք, ի՞նչ գեղեցիկ է շարժումը,— հայ գիւղեր, կարծես հէքեաթի մը մէջ ըլլար, կը փոխակերպուին արծիւի, կը ճախրեն վեր, դէպի չեռ, պահ մը կը սաւառնին երկնքին մէջ, ու կը Թառին Մուսա լերան գագաթը: Անակնկալ այս սլացքը, որ հրաշք մը կը Թուի առաջին առթիւ, զարմանքի կը մատնէ թշնամին: Այլ սակայն, վարէն վեր, չուշանար արշաւը բարբարոսական բնազդով, երբ լեռն ի վեր իրենց հետապնդումին մէջ՝ Թուրքերը դիտապաստ կ'իյնան ու կը Թաւալին: Վա՜յ անոր որ կը փորձէ մօտենալ արծիւներու բոյնին:

Անհունութեան մէջ, ուր զիրենք կը բարձրացնէ լեռնային այդ սանդուղը, Սուէտիոյ գիւղացիները կը հաղորդուին աստուածներուն հետ, աստուածներ իրենք ալ՝ քաջութեամբ շահած այդ փառքը: Վարը կը խռնչէ ամբոխը, արիւնուշտ եւ աշխարհաքանդ: Լերան արտեւանունքէն՝ հայ գիւղացին կը դիտէ ստորնութիւնը անոնց, որ սպաննել գիտցան միայն՝ բայց երբեք ստեղծել:

Ու յետոյ կարծես, որ հայ գիւղացիներուն արտէն՝ կ'ըսէ Թուրք ամբոխին.— Պիտի չհասնի՜ս մուրատիդ:

Արդարեւ, ծովը թեւ կ'երկարէ լերան,— բա՛ւք, հէքեաթ չէ՞ միթէ,— կը գրէ կ'առնէ հայ գիւղացիները ու կը տանի:

Լերան անհունութիւնը զանոնք յանձնեց ծովուն անհունութեան:

Եւ ծովուն անեզրութիւնը՝ պատմութեան անեզրութեան:

Թո՛ւրք, դուն որ պատմութիւն կը փնտռես այսօր եւ կ'ուզես պատմութիւն յափշտակել Թանգարաններէն ու մատենադարաններէն, բա՛ւ, Մուսա լերան քաջեր ունի՞ս: Զինուորնե՞րդ որ ջարդուեցան լերան կողերուն վրայ, մոռացութեան յանձնուած են արդէն, մինչ հայ քաջերը՝ գիւղացիներու եւ անմահներու շարքն են անցեր: Մենք այսօր կ'ոգեկոչենք այդ դիւցազներգութիւնը ոչ թէ յաւերժացնելու ճիգով մը զայն,— յաւէրժ է արդէն,— այլ որպէսզի աղաղակենք ճակատիդ.

— Պիտի չհասնիս մուրատիդ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ԴԱՍԸ

— • —

Տարագրութեան պատմութեան մէջ քիչ չեն այն անունները, որոնք հայ ժողովուրդի ըմբոստացման ոյժը եւ բռնութեան դէմ ընդվզումի կամքը կը խորհրդանշեն: Վանի, Ուրֆայի, Շապին Գարահիսարի, Մուսա լերան եւ ուրիշ տակաւին անյայտ բազմաթիւ շրջաններու պայքարի տուն տըւող ոգին նոյնն էր. անձի եւ ցեղի պաշտպանութիւն: Մեր ժողովուրդի պայմանները միայն հասկնալի կը դարձնէին այն իրողութիւնը, որ ինքնապաշտպանութեան պէս մարդկային ու բնական արարքն ալ կը յայտնուի դաստիարակութեամբ եւ պատրաստութեամբ

Չեմ գիտեր թէ այս անուններէն քանին արձանագրուած կ'ըլլար մեր պատմութեան մէջ, եթէ յեղափոխական կրթութիւնն ու դաստիարակութիւնը մուտք գտած ըլլար ԺԹ. դարու վերջին տարիները: Անձնական ինքնապաշտպանութեան եւ հաւաքականին մէջ բաւական խոր տարբերութիւն կայ: Օրէնքին աչքին ու գործադրողի եղող պետութեան մը դէմ ըմբոստանալու, անոր հարուածներու դէմ հարուածով պատասխանելու կամքը, ըմբոստացողին կողմէ ոչ միայն ենթադրել կուտայ այդ պետութեան անարդար ու ապօրէն կառավարութեան մը համոզումը, այլ եւ ուժեղ հաւատք մը իր ընթացքի արդար եւ մարդկային ըլլալուն: Ջանազան վայրերու ըմբոստացումներուն մէջ շատ քիչ կարելի է հանդիպիլ ըմբոստացողներու մէջ յաղթանակի ապահովութեան զգացումին: Զէնքը առնողը կամ անոր հետեւողը երբեք ապահով չէր որ այդ քայլը առնելով կրնայ վստահութիւն ունենալ իր կեանքի պահպանութեան: Շրջապատը եւ պայմանները հայ կռուողը դըրած էին յուսահատական կացութեան մը մէջ. աւելի շատ ան կը հաւատար իր մահուան քան թէ ապատամբութեան: Դժբախտութիւնը, ինչպէս եւ վեհութիւնը պայքարին այնտեղ է: Առանց կռուելու կամ կռուով մեռնելու երկընտրանքին մէջ, Սուէտացիներու ընտրութիւնը, թէ գործնականօրէն եւ թէ բարոյապէս լաւագոյնն էր: Փրկուեցան անոնք ու միեւ կողմէ հայ պատմութեան մէջ արձանագրեցին փառաւոր էջ մը:

Առաւելապէս յիշատակներով ապրելու սա ամդոյն օրերուն մէջ, Մուսա լերան ըմբոստացման վերյիշումը, հայ հպարտութիւնը շոյող, յեղափոխականութեան արժէքն ու օգուտը չեշտող գեղեցիկ մտածում մըն է: Համահայկական է այսօր տեսնուած հմայքը այդ օրուան հանդէպ, տեղի ունեցած փառաբանութիւններու մէջ: Մաս մը եթէ պայքարի արդիւնքին յաջողութեան ուղղուած է, մեծ մասը եւ իսկականը սակայն կատարուած ժէսթին մեծութեանը նուիրուած է: Յեղափոխական էր տրուած որոշումը եւ մարդկային: Սուգ եւ կոկիծ միայն ունինք առանց պայքարի ու կռուի մեռնող բազմութիւններու հանդէպ. ու կ'ողբանք իրենց կրաւորականութիւնը եւ ոչխարային հոգեբանութիւնը: Արդիւնքէն ալ զատելով, այսօր բոլորս ալ նոյն եզրակացութեան ենք հասած. կռիւը աւելի նըպատաւոր եղած է քան համակերպութիւնը:

Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԻ ՈՒԽՏԸ

— • —

Ճէպէլ - Մուսան, լուսաւոր օղակ մըն է հայ ժողովուրդի ազատագրական մարտնչումներու երկար շղթային մէջ:

Ամէն հերոսամարտ ունի իր պատճառն ու խորհուրդը:

Եւ այդ խորհուրդը կուգայ հայ ժողովուրդի ալեւոր ծոցէն, իր գոյութեան եւ ապրելու սրբազան իրաւունքէն:

Իրաւունք ու Թո՞ւրք ... Այո՛, դժուար է ըմբռնել: Բոլորովին ներհակ աշխարհներ են: Հոն՝ ուր Թուրքը Թուրք է եւ գերակատար, աւելորդ է խօսիլ մարդկային իրաւունքի մասին:

Իրաւունքը՝ քաղաքակիրթ ժողովուրդներու մէջ օրէնք է դարձած, իսկ վայրենի ժողովուրդներու մէջ՝ բնազդ:

Թուրքը՝ տիպար եւ անխարդախ ներկայացուցիչն է բոլոր դարերու դաժան բռնութեանց եւ բոլոր դարերու անլուր ոճրագործութեանց: Արտաքուստ «քաղաքակիրթ», ներքուստ՝ հրէշ, արտաքուստ պետութիւն, ներքուստ՝ կառափնարան

Չգիտեմ, պատմութեան ո՞ր չարաղէտ դիպուածը մեզ դարաւոր կենակցութեան հրաւիրեց սկիւթական աւազանի այս վայրենի ցեղին հետ:

Ահաւոր եւ քստմնելի տրամ մը կայ մեր հայրենի սեմին վրայ ...

Պատմութեան բեմին վրայ մեր յաճախակի արիւնոտ հանդիպումները, այդ ողբերգութեան ցաւագին արարներն են միայն:

Անդունդը դարանց բացուած էր մեր մէջ: Եւ արիւնը չէր որ պիտի լեցնէր: Թուրքը ուզեց միայն արիւնը, որովհետեւ ուրիշ էջ չունէր: Քաղաքակրթական նշոյլները լոկ պաճուճանք էին անոր համար: Չենք զարմանար, որ այսօր գլխարկ ու հագուստ կը փոխեն, լեզու եւ գիր կը փոխեն, որովհետեւ մնացեալը անփոփոխ է, Թուրք է....:

Նորագոյն ապացոյցը՝ Բանկալթիի խարոյկը, Թրքաբոյր հրճուանքը հայ անմաքուր գահերու հետ:

Երէկ այդ խարոյկը կը վառէր Ճէպէլ - Մուսայի բուռ մը ըմբոստներուն շուրջ, այսօր կը վառի անոր մշտավառ ոգւոյն շուրջ: Երէկ չկրցաւ հասնիլ իր նպատակին, այսօր բնաւ չի կրնար հասնիլ, որքան ալ մեր բազուկները վատ, հոգիները մաշած ըլլան:

Անցեալին մէջ անիմաստ համակերպութեան լուծը շատ կրեցինք եւ ազգովին մաշեցանք: Խոհեմութիւն կը քարոզէին մեր ժամանակավրէպ առաքեալներն ու ախորժելի առաջնորդները, երբ մեր ցեղը կը կըռուէր ու կը հալէր իր քրտինքով օծուն դաշտերուն վրայ: Խոհեմութեան քարոզին լուծը ժանգ կապած էր մեր ուսերուն վրայ: Այլ եւս անկարելի էր շնչել ու տոկալ:

Եւ ահա, յեղափոխութեան սաւառնաթեւ ոգին էր որ կ'անցնէր հայրենի նահապետական խրճիթներուն վրայէն:

Անհաւասար էր պայքարը,— գիտէինք այդ: Յաղթութեան կամարներ չէ որ կ'ուզէինք կանգնել,— այդ ալ գիտէինք: Ինչ որ կ'ուզէինք ու կը փնտռէինք՝ չա՞տ համեստ էր,— մարդկօրէն ապրելու տարրական իրաւունք: Եւ այդ էր որ մեզի կը ըզլացուէր: Եւ այդտեղէն է որ կը սկսի մեր ազատագրութեան ողբերգութեան:

Գոհ չէինք երէկ, գոհ չենք այսօր, եւ բնաւ գոհ չպիտի ըլլանք վաղը, որքան հովերուն ու ծովերուն հետ կը պտտցնենք մեր վիշտը:

Այդ վէրքը մենք ստացանք Թուրքէն, եւ մահացու հարուածը Հայաջինջ Սարսափներէն:

Տարեդարձները որ կը տօնենք, հերոսամարտերը որ կը յաւերժացնենք Թուրքն էր պարտադրած մեզ, եւ այդ տօներուն մէջ պէտք է որ յաւէտ տեսնէ մեր դէմքը, հայ դէմքը եւ Թուրք ապականութիւնը:

Ըմբոստութեան ալիքը որ ճարակեցաւ Վանէն Շապին Գարահիսար, Մուշէն Ուրֆա եւ Ճէպէլ - Մուսա, յեղափոխութեան ամէնէն հասուն բռունցքն էր, ուր հայ ժողովուրդը տեսաւ իր սեփական դէմքը, իր բազուկի ուժն ու կորովը:

Ճէպէլ - Մուսան այդ փրկարար բազուկներէն մէկն է: Հայոց պատմութիւնը հարուստ է այդպիսի դըրուագներով ու հերոսամարտերով:

Մեծ Զարհուրանքի օրերուն, եթէ ամէն գաւառ Ճէպէլ - Մուսա մը ըլլար, տարագրութեան ճամբաներն ու հայրենի գետերը գերեզմաններ չպիտի դառնային:

Վեց հազար հոգի, քառասուն օր, լերան մը բարձունքներուն վրայ կենաց եւ մահու պայքար կը մղէին եւ Թոյլ չէին տար, որ Թուրքը [illegible] ալ անցնի: Եւ յիրաւի, Թուրքը չկրցաւ անցնիլ:

Այդ ուխտն է որ կը տօնենք այսօր, եւ պէտք է միշտ տօնենք, որպէսզի ապագայ Ճէպէլ - Մուսաները միշտ վառ մնան մեր մէջ:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԱՆԳԼԻՈՑ ՀԱՆՔԱԳՈՐԾՆԵՐԸ որոշեցին ընդհ. գործադուլ հռչակել դեկտեմբեր 27ին, գոհացում ստացած չըլլալով իրենց պահանջներուն համար (օրական 2 շիլին յաւելում չափահասներու, 1 շիլին՝ տղոց համար): Հանքային նախարարը յայտարարեց թէ կառավարութիւնը չի կրնար նպաստ յատկացնել կամ նոր փոխառութիւն մը կնքել, այդ յաւելումները կատարելու համար:

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»

ԿՐԱԿԻ ԹԱՓՕՐԸ

ԽՄԲ.— Ստորեւ հատուած մը՝ Ֆրանց Վերֆելի գիրքէն, «Կրակի թափօրը», որ առաջին անգամ հայերէնի թարգմանուած է «Յառաջ»ի մէջ, 1933 հոկտ. 29ին, Եր. Տէր Անդրէասեանի թարգմանութեամբ.

Խուճա՜պ, ինչպէս երբ երէկներ հալածական կը փոթորէին: Արդարեւ, Թուրք սպաներուն, տասնապետներուն եւ զինուորներուն մէջ գտնուող քաջեր փորձեցին հրդեհակէզ տուներու մէջէն իրենց բանակատեղի սահմանին մօտենալ, կարատելով խորտակելով զանոնք, բայց, աւաղ, իրենց իսկ կեանքը կարատեցի՛ն խորտակեցի՛ն: Հայ յեղափոխականներու կրակին ամբարտակ շրջագիծը ամէն ինչ խուճապահար կը փախցնէր կը վանէր հեղեղատին կազմած ծործորին մէջէն: Շրջմոլիկ հուրը պատնիշաձեւ բռնած էր ստոխը: Թուրք սպաներ խելագար հրամաններ կը ճչային ընդհանուր բուչոյին մէջ: Ո՞վ ականջ կը կախէր անոնց: Հետեւակներն ու զապթիէները պոռչելով իրենց հրացանները կը փնտռէին, բայց երբ գտնէին իսկ, ոչինչ կրնային ընել անոնցմով: Թրքական մէկ մի հարուած Թուրք ընկեր մը կամ Թուրք եղբայր մը միայն կը սպաննէ՞ր... Ոչ սակաւներ նետեցին իրենց զէնքերը, որովհետեւ անոնք արգելք կ'ըլլային իրենց ստրատահար ցատկելուն եւ յանկարծ փախուստին՝ փշալից ննջ կածաններէն: Անուղի տառայն մը ուր կրակը կը անբաղխաէր: Հայկական դարձած լերան ներքին ալ գոգցես կը մասնակցէր փճացումի զարհուրագին գործին: Ծառերը կ'ուռէին կը յայնային, կը դառնային կարծես: Թաւուտքը բովանդակ իր ստոտը կը շպրէր հետզհետէ բարձրաձիգ ու թշնամական: Խարազանող ճիւղեր ցուպերու նման եւ պատառիչներ Մուհամմէտի զաւակներուն շուրջ խեղդկապ կը կազմէին եւ կը գլորէին զանոնք դէպի անդո՜ւմ: Ինկողին անկարելի էր անգամ մըն ալ կանգնիլ: Թուրք ցեղին ճակատագրական համակերպութիւնը մէջտեղ ելաւ, եւ զինուորը իր գլուխը կը թաղէր տառատակներու խայթիչ գեղեցուցիչ բոյնին մէջ: Միւս Գաչին անվեհեր կռուելով եւ իր Թուրին տափակ կողմովը կը զարնէր իր առջեւէն բոլորովին շուարած խելակորոյս հետեւակներու ջոկի մը: Երբ սպաներ. հին զինուորները բանակատեղի կրակին տակ շնչատութիւններուն մէջ ճանչցան իրենց պետերը, միացան անոնց: Եւ այսպէս դիմադրութեան կամ, աւելի լաւ, նոր յարձակումի մը կորիզ սկսաւ կազմուիլ: Հարիւրապետը Թուրովը վերը ցոյց տալով, կը գոռար. «Յառա՛ջ», եւ «Իմ նաւէլեան»: Այլանդակօրէն գգուած կը նայէր բազկաժամացոյցին որ կը շողար: Ցանկարծ միտքը ինկան զայմաղամին իր խօսած բառերը. «Այլեւս պիտի չապրիմ, եթէ Հայոց ճամբարին հաշիւը բոլորովին չմաքրեմ մինչեւ իրիկուն»: Եւ իրօք, չէր ուզեր աւելի երկար ապրիլ այս վայրկեանին: «Իմ նաւէլեան», կը փնչէր միշտ: Կամքի ոյժ մը կը զգար իրեն մէջ, իբրեւ առանձին մարդ աշխարհը յանկարծական յաջողութեան մը փոխակերպելու: Իր օրինակը ազդեց: Եւ այս անտառին հնոցէն ազատուելու փափաքը առաջ քշեց զինուորները: Իրենց աղաղակը անդդալութենէն դուրս աղօթելով հրամատարին ետեւէն դացին պատուելով: Անվնաս հասան հեղեղատին վերին ելքը: Ըստ ամենայնի ուժաթափ եւ իրականութեան անգիտակից այլեւս, սրտաթունդ եւ դողդոջ կը թափառին դէպի յանջքը սարին, հայկական լոյսերուն եւ տասնաւոր դասակներուն կրակին մէջ ուղղակի, ուր ...ընդունուեցան: Գետին տապալեցան իբրեւ անշունչ անկենդան իրաննե՞ր: Հարիւրապետը առաջին անգամ բնաւ ուշադիր չեղաւ իր վէրքին: Այլ կ'ապշէր կը մնար լուռ, թէ ի՞նչպէս յանկարծ նքուած կը գտնէր ինքզինքը: Ցեխոտ աջ ձեռքը սկսաւ ծանրանալ: Եւ երբ արիւն ու ցաւ զգաց, գոհ եղաւ, այո՛, գրեթէ երջանիկ: Այլեւս աչքին չէր երեւար իր ամօթը ուժեղքը: Քարշ տարաւ ինքզինքը լռելեայն ու աչքերը փակ դէպի ետ... Երթա՞ր ի՞նչ տեղ մը, կը յուսար, եւ ոչինչ գիտնա՛լ այլեւս:

Երբ վերագրաւուած խրամին կռիւ մ՝ խորը դէպի վար փոխադրուեցաւ, առավ իսկ տրուած եղաւ նշանը կեդրոնին համար: Հրթիռ մը բոց արձակեց Քարիւղով Խրջուան ջահերէն մին սկսաւ վառիլ ճարճատելով եւ քանի մը վայրկեանէն բռնկեցան առաջին հազարաւոր լամբարները, որոնք ռատի, ճիւղի, դաւազաններու ձեւով կուտակուած էին տատասօրէն քարիւղ թաթխուած: Կեդրոն համախմբուողները Հայկէն, Ստեփանին եւ միւս պատանիներուն օրինակին հետեւեցան, որոնք, երկու ձեռքերնին այդ հրձիգներէն հատ մը բռնած, հիմա երկար ճակատ մը կազմած էին եւ կը շարժէին առա՛ջ յառա՛ջ: Աշխարհ տակաւին տեսած չէր լոյսերու այսպիսի թափօր: Իւրաքանչիւրը որ առջեւը բռնած էր այս շաչող շառաչող ջահերէն մին, կը սորսար իր ներսիդին միաժամանակ տարածուող անըմբռնելի սրբութեան մը տակ: Այս լոյսը սովորական բոցի մը պէս անծայր գիշերուան մը խորացումը չէր այլեւս, այլ բովանդակ ժողովուրդի մը իբրեւ լուսացնցող կրակը փառապանծ խրամ մը կը բանար: Ցամրօրէն դէպ առաջ կը խուժէին երկարաձիգ շարքերն ու մարդակոտը, որպէս թէ իրենց կէտ նպատակի մարտավայր չէր, այլ աղօթավայր մը:

Անդին, վարը, գիւղերուն մէջ. Ծօղունօլուք, Բիդիաս, Հաջիպէլի, Ագիր, Վաքըֆ եւ Խտըրպէկ, մինչեւ իսկ հեռուն հիւսիս Քէպուսիէ, մեղուներու գիւղը, ոչ ոք քնացեր էր Թուրքերէն ու Արաբներէն, որոնք յափշտակած Հայոց գոյքերը կը վայելէին: Երբ լերան վերեւ յարձակումին կատաղի չառաչիւնը իրենց ականջը հասաւ, սպառազէն այրերը իսկոյն վազեցին իրենց զէնքերուն, պատրաստուեցան եւ դացին լերան յառաջակողմը բռնեցին, առանց սակայն հեղեղատին մօտը մտնել համարձակելու: Իսկ կիները պարտէզներուն մէջ եւ տանիքներուն վրայ կեցած՝ անձկալից եւ մտահոգ հետաքրքրութեամբ մը մտիկ կ'ընէին զիզակներուն մոլեգին շաչիւններուն: Եւ ահա, յանկարծ տեսան դիրքերուն ժամը 1ին արեւը կը ծագէր Ցամլուք

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՑՔԱՐԷՆ (10)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Զինուորական կազմակերպութիւնը լաւ հիմերու վրայ դրուած էր: Ամէն խումբ ունէր իր տասնապետը, որ խումբին բոլոր պէտքերը հոգացողն էր: Աւելի զատ՝ ունէինք նաեւ ընտիր մարտիկներէ կազմուած՝ 25 հոգինոց կամաւորներու խումբ մը, որուն կեդրոնատեղին էր Թաթար-Ալանէ դաշտը, ուր դիրքերուն աւելի մօտ ըլլալով, հնարաւորութիւն կ'ունենային աւելի շուտ օգնութեան փութալու վտանգուած կէտերուն: Իսկ հակառակ պարագային եթէ յարձակումը քանի մը կէտերէ սկսէր՝ անոնք խմբակներու բաժնուելով՝ օգնութեան պիտի հասնէին որոշուած տեղերը: Վարչական ժողովը ամէն օր երկու անգամ հաւաքոյթ կ'ունենար, ատենապետութեամբ՝ Պատ. Տ. Անդրէասեանի: Ժողովը կը զբաղէր դատավարութիւններով, ու խիստ պատիժներ կը սահմանէր ամէն անոնց, որոնք իրենց պարտականութեանց մէջ կը թերանային: Կռուողներուն տոհամանները նորոգել տալով Վարչական ժողովը կը ճամբէր զանոնք դիրքերը, եւ կը հայթայթէր նաեւ անոնց կերակուրը: Կանոնաւոր կերպով կը հսկէր ամէն բանի վրայ, ամէն միջոց ի գործ կը դնէր արտաքին աշխարհի հետ յարաբերութիւն պահելու: Վերջապէս ան լծուած էր գերագոյն պարտականութեան մը, զոր ի գլուխ հանելու համար ոչինչ կը խնայէր:

Այդ ժողովի բոլոր նիստերուն մասնակցելու բացարձակ իրաւունք ունէր զինուորական վերահսկիչը, զոր ժողովուրդը «Սէվգիյէթ Բէյիր» կը կոչէր: Ճէպէլ - Մուսայի զինուորական կամքին ներկայացուցիչն էր ան, այդ ժողովին մէջ: Ունէր լիազօր իրաւասութիւն, զինուորական որոշ կարգադրութիւններ ընելու:

Ունէինք քառասուն երեք մարտական խումբեր, որոնց կէսը կը մնար իր պահեստի ուժ, հանգստ զօրանոցներուն մէջ, իսկ միւս կէսը՝ դիրքերուն վրայ: Քսանըչորս ժամուան մէջ բոլոր դիրքերու պահակները կը փոխուէին: Ունէինք նաեւ պատանի սուրհանդակներ, որոնք լիուլի կը կատարէին իրենց պարտականութիւնը: Այսպէս, ուրեմն, ամէն ինչ իր վերջնական լուծումը գտած էր ու ամէն օրին կը սպասէինք թշնամիի նորանոր յարձակումներուն ...

Ը.

Ամէն բան իր բնականոն վիճակը ստացած էր: Զինուորականութիւնը կատարեալ էր, իսկ ժողովուրդի խանդավառութիւնը իր գագաթնակէտին հասած: Բոլոր պատնէշներն ու խրամատները կանոնաւոր կերպով շինուած էին: Կացինները, բրիչներն ու բահերը կատարած էին իրենց դերը:

Ճէպէլ - Մուսայի քղանցքներու դիրքերուն վրայ հաստատուած պահակները, ամէն օր ընդհարումներ կ'ունենային զինուորներուն հետ: Գիշերներն ալ՝ մեր դիրքերէն կ'իջնէինք գիւղերը թշնամին հալածելու համար: Ցախաճ, խոր խաւարին մէջ բուռն հրացանաձգութիւն մը կը սկսէր երկուստեք եւ կը տեւէր ժամերով: Գրեթէ ամէն գիշեր նոյն պատմութիւնը կը կրկնուէր: Թշնամին երբեք չէր համարձակեր իր դիրքերէն դուրս գալ, ոչ գիշերը եւ ոչ ալ ցերեկը, որովհետեւ մահաբեր գնդակը միշտ պատրաստ էր իրենց մարմինը մխուելու: Ան միշտ ահ ու սարսափի մէջ էր:

Բուռ մը Հայերու սուրերը միշտ կը հալածէր զիրենք: Շատ հազուադէպ պարագաներու տակ, ան ալ օրէնքի ուժով, երբ թշնամին իր գլուխը կը ցցէր ու մեր պատնէշներուն մօտենալու փորձեր կ'ընէր,— ձեռքէ չձգելու համար այն պատեհութիւնը, որ չերեւնար,— քանի մը անշունչ դիակներ թողլով կը հեռանար:

Շատեր նոյն իսկ այն կարծիքէն էին թէ թշնամին այլ եւս հանգիստ պիտի թողուր մեզ, պիտի չյարձակէր մեր վրայ եւ չորս կողմէն պաշարէր Ճէպէլ - Մուսան, որպէսզի սովամահ ընէր մեզ:

Սակայն, իրականին մէջ կռիւը միշտ անդադար էր: Երբ Սուէտացին կը մտածէր սովամահ ըլլալու գաղափարին պարագան, քիչ մը անձկութեան կը մատնուէր, որովհետեւ սովն ալ աւելի կատաղի եւ բարբարոս թշնամի մըն էր, կը սպառնար մեր գոյութեան հիմերը խախտելու: Սակայն, Սուէտացին շատ շուտ վհատողներէն չէր: Ամէն միջոց ի գործ կը դնէր, ուտեստ ճարելու համար: Գիշերները ժողովուրդը, խումբ առ խումբ կը դիմէր Ճէյլանհներուն արտերը, երիտասարդներու հսկողութեան տակ, ու հոն գտնուած արմտիքը հնձելով լեռ կը բերէր: Ու այսպէս, ամէն գիշեր ուտեստներով ծանրաբեռնուած՝ կը վերադառնային անոնք իրենց հիւղակները, անօթութեան մղձաւանջէն ազատ:

Թ.

Ինչպէս ըսինք, ժողովուրդն իր յոյսը դրած էր զէնքերուն վրայ՝ հերոսական խոյանքով մահուան գիրկը նետուելու համար: Ան մեծ հաւատք ունէր նաեւ ծովուն վրայ: Սուէտիոյ ափերէն անցնող որ եւ է մարտանաւի ուշադրութիւնը իր վըրայ հրաւիրելու միտքը կար միշտ:

Ամէն ոք լաւ գիտէր թէ՝ երկարատեւ ամիսներով, կազմակերպուած պետութեան մը դէմ դնել անհնար էր, եթէ նոյն իսկ ան փոքր ու յետին սահմանի, տկար ըլլար, որովհետեւ, թշնամին ունէր իր բանակը եւ իր անսպառ ռազմամթերքը, մէկ խօսքով, պատերազմը տարիներով շարունակելու ամէն պատրաստութիւն:

Թէեւ մենք, բոլոր կռիւներուն մէջ յաղթող հանդիսացած էինք, սակայն այդ չէր նշանակեր թէ՝ ամիսներով կարող էինք դիմադրել: Գիտէինք որ յետոյ ռազմամթերքի ու ուտեստեղէնի պակասը մեզ պիտի առնէր մեր դիրքերէն, առաջնորդելու համար մեզ այն վախճանին, որ պատրաստուած էր մեր լեռ բարձրանալուն: Շատեր այն համոզումն ունէին թէ՝ Թուրքին անկումը օրերու հարց էր. — առ առաւելն երեք ամիսէն:

Ողջամբ ազատելու համար՝ մեզի մնացած էր մէկ ուղի, այն էր զրահաւորի մը այցելութիւնը մեր ափերուն: Եթէ ան չգար, փրկութեան միակ ելքը փառաւոր մահն էր:

Զրահաւորներու ուշադրութիւնը գրաւելու համար՝ կանուխէն արդէն ճերմակ մեծ սաւան մը դրօշակի վերածած էինք, որուն վրայ մեր որբ-որդներուն կողմէ ասեղնագործուած էին անգլիերէն գրեր մեր անձ[...] կա-

...էք եռեւը... Լերան ստորոտներէն սեւ գիծը սկսեալ կը ցոլէր Թրքուհիներուն աչքին, եւ վարդակարմիր արեգնոց կը փողփողէր երկինք։ Այս երկնային երեւոյթը, նորանշան հրաշքը սարսափահար ըրաւ գիւղահաւատ Թրքուհիները, որոնց համար վերջին դատաստանին օրն էր կարծես։ Եւ երբ, քիչ մը ետքը, լերան լանջքը ինքնին սկսաւ բոցբոցիլ հրանոյշ փայլերով, ա՜հ, այս երեւոյթը բնականով չէր բացատրուեր։ Նեռվուրներուն մարգարէն, Յիսուս Քրիստոս, իր զօրութեան արեւը կը ծագեցնէր լերան ետեւը, եւ Մուսա Լերան հայկականութեան դիւցազները («ճինը») իրենց ժողովուրդը կը պաշտպանեն Քրիստոս, Պօղոս, Թովմաս եւ շատ մը ուրիշ եկեղեցական սուրբերու հետ դաշնակցուած։ Հայ քաջորդիներուն ժամանակաւոր վերնական զօրութիւններուն հին մարդասիրութիւնը ահա իր ամէնէն զօրաւոր հաստատութիւնը կը գտնէր այդ հրաշալի ժամուն։ Եւ այս հաւատքով ու մարդասիրութեամբ տոգորուածները Թուրք կիները չէին միայն։ Մոլլաները անգամ, որոնք Եօղունօլուքի իրենց գրաւած եկեղեցիին հանդիպակաց մինարէին եւ գալիքին չորս կողմէն այս զարմանալի երեւոյթը կը դիտէին, յուսահատ մատնուած փախան մզկիթէն բռնուած սրբավայրէն զօր Թողուցին «հրեշտակներուն, որոնք ահա կը հասնին...»

Նոյնպէս հրաշալի, բայց ա՛լ աւելի սարսափելի կ'ազդէր ջահերուն անտեւքատալի պատը Թուրք զինուորներուն վրայ, որոնք սակաւին լերան լանջքին չէին բաժնուած։ Անոնց միտքը պղտորուած էր անթիւ անհամար ուժերու տպաւորութեան տակ, կարծես ամբողջ Հայ ազգը այս ժամերուն հաւաքուած էր այդտեղին վրայ, վերջնականապէս ըլլալու համար տարաբնութեան սարսափներուն՝ պետական Թուրք ժողովուրդին մէկ խումբին վրայ գնդակներու տարափով եւ ռմբակոծութեամբ, պետութեան զօրքին լայնածաւալ ռազմադաշտերուն ստորոտներէն, պաշտպանութեան դիրքերուն առջեւ բանակող Թուրք սակաւաթիւ պահակները լեռն ի վար կը խոյանային խառնաշփոթ։ Ոչ մէկ ոգայ կրնար տեսնել անոնց խելայեղ վազքը անհնարին։ Հեռաւոր սահմանին մէջ սակաւին ողջ մնացող, առանց կազմակերպութեան ռազմական ոյժերուն, աղետին ազատելու համար Թուրքերուն մէջէն զարնելով չունենալ կ'ամչնալ լեռան յառաջխաղացումը։ Հայ քաջերը թիւով այնքան շատ չէին հովիւին եւ բոլորովին պահանջելու համար։ Քանի մը պատուաւոր եւ քաջ Թուրք սպաներ ու զինուորներ, որոնք իրենց Եւեզ Գաչիլին ետքը կորսնցուցած էին, անգամ մըն ալ այդ ատեն վտանգը եւ դատելու, եւ անտառին եզերքը անցնելով, ու անգիտակից պահող վիրաւորը ազգի. կրցաւ ազատիլ գերի բռնուե-լէ։ Տարին զայն Բագրատեան ամառանոցը որ գրաւուելով Թրքական կեդրոն դարձած էր։ Տապանիլի ճամբուն երկայնքը Եւեզ Գալին աչքերը բաց կը յառէր անորոշութեան մէջ։ Քանի մը ծանրակիր եւ ցաւագին շնչառութիւններ։ Գիտէր թէ ամէն ինչ կորսուած էր, թէ քրիստոնեաները իր ուժերուն կոտորին ոսկորը կոտրած էին ամբողջովին, թէ իրեն համար այլ եւս չկար վերադարձ.

հաստատութիւն եւ վերադարձ։ Անկեղծօրէն կ'անիծէր այն հրամանը որ իր ալ թեւը միայն փշրած էր եւ ... հիմնական գործ չէր տեսած։ Մէկ բան միայն կը բաղձար — դարձեալ անդրադառնալ։ Բայց այս իղձը ոչ միայն գլացուեցաւ իրեն, այլ եւ պատահած դժբախտութեան պարզ ու պարզաբերան դատաստանը անողոք որքի մը պէս կը կրծէր ներսիդին։

«Մ ...» ի օրը Իսպահանի

Ինչպէս գրած էինք, դեկտեմբեր 18ին միլիոնաւոր կիներ իրենց հարսանեկան մատանիները նետեցին սափորներու մէջ, հալեցնելու եւ ոսկին հայրենիքի պէտքերուն գործածելու համար։ Այս հայրենասիրական ցոյցին ամէնէն հանդիսաւոր արարողութիւնը կատարուեցաւ Հռոմի մէջ, Հայրենիքի Խորանին առջեւ։ Առաւօտ ժամը 8ին, հակառակ տեղացող անձրեւին, ահագին բազմութիւն մը խռնուած էր խորանին առջեւ, մեծ մասով կիներ։ Սպիտակ լայն սանդուղին կատարը դրուած էին երեք ծխարձակ սափորներ, ընդ հսկողութեամբ ֆաշական պահակներու։ Սանդուղին երկու կողմերը շարուած էին պատերազմի այրիներ եւ մայրեր։ Ժամը 8.40ին հասաւ Թագուհին եւ երեք սափորներէն գլխաւորին առջեւ կենալով, պայուսակը բացաւ, հանեց իր եւ Թագաւորին մատանիները եւ նետեց սափորին մէջ։ Յետոյ գնաց Խորանին առջեւ, ուր 10 — 12 աղջիկներ բռնած էին տուփեր, լեցուն՝ պողպատէ մատանիներով, որոնք նուիրատուներուն կը տրուէին ոսկի մատանիներու փոխարէն, իբրեւ յիշատակ։ Արքեպիսկոպոսը օրհնեց նոր մատանիները եւ Թագուհին մոմ մը բռնելով, ճառ մը խօսեցաւ։ Յետոյ ժամերով անւասպեսա կիներ հոսեցան, իրենց մատանիները ձգելու համար։ Ամէն դասակարգի այրեր եւ կիներ կը տեսնուէին անհամար բազմութեան մէջ, — աղքատներ՝ մաշած հագուստներով եւ յաճախ գլխաբաց, փարթամ կիներ՝ մուշտակէ վերարկուներով, սպաներ եւ պաշտօնեաներ։ Շատ մը կիներ եկած էին իրենց ամուսիններուն կամ սիրահարներուն հետ։ Կոյր մըն ալ եկած էր, որուն թեւերէն բռնելով սափորներուն քով տարին։ Մինչեւ կէսօր 50.000է աւելի մատանիներ նետուած էին միայն Հռոմի այս կեդրոնական յիշատակարանին առջեւ։

Արուարձաններուն եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ ալ շատ յուզիչ էր արարողութիւնը։ Միլանի մէջ կիները իրենց մատանիները նետեցին դինուորական սաղաւարտներու մէջ որոնք տուփի տեղ կը գործածուէին։ Նոյն տեսարանները՝ Թորինոյի, Ճենովայի, Վենետիկի մէջ եւ ամէն տեղ։ Նափոլիի մէջ նուիրուած մատանիներէն մէկը երբեմն սեփականութիւնն եղած է Նթովպիոյ կայսեր։ Ուրիշ տարի առաջ, արքայից արքան ջերմուկ մը այցելած ատեն, սպասաւոր կնոջ մը նուիրած էր զայն եւ կինը իր կարգին յանձնեց պետութեան։ Թրիէսթէ քաղաքը, որ 250,000 բնակիչ ունի, 24,000 մատնի յանձնած էր, իսկ գաւառը՝ 40,000 (բնակիչ՝ 348,000)։

Առ Հայաստան

Ուժը իրաւունք չէ։
Ժ.-Ժ. ՌՈՒՍՕ

Հայաստա՜ն, Հայաստա՜ն, բա՛ց հոգեվար աչքերդ,
Վերցուր ճակատդ տժգոյն, ուր կը դրոշմուի ցաւը,
Մտիկ մի՛ ըներ այլ եւս աղաղակներր, ոչ եւս աղեխարշ հառաչանքները,
Որ կը լեցունեն օդին մէջ, սեւ սուգով մը ճնշուած,
Բաւակա՜ն է, մա՛յր, բաւական է որ յոգիր զաւակներուդ վրայ,
Զորս անողոք ճակատագիրը անամօթաբար հնձեց,
Ճիշդ ինչպէս մանգաղը կը հնձէ յաղթապանծ խաղաղով
Երբ ոսկեզօծ հասկը, սլացիկ եւ շնորհալի, կը բարձրանայ
Լայն ակօսն ի վեր, զոր բացած է
Տանը զութանը թաւալընթաց անիւներով։

Սիրտդ, քու դժբախտ սիրտդ, որբացած եւ անբիծ պատառ,
Անընդհատ սպառեցաւ այն մշտանորոգ հառաչանքներէն,
Զորս կ'արձակէր ժողովուրդդ, անզուր բանտախտներու լուծին տակ տրորուած,
Եւ այն վիշտին մէջ, որ անդադար խոցեց քեզ,
Այն տխուր յուսահատութեան մէջ, որ բզկտեց կողերդ,
Ո՛չ մէկ քաջ ձեռք, մօտենալով տանջարանիդ,
Ուզեց իր դրօշը բարձրացնել, հպարտ եւ յաղթական։

Եւ դուն ինկա՛ր, ընկճուած եւ դողահար,
Ինչպէս վիրաւոր արծուիկ մը, որ կը դիտէ իր բոյնը,
Ապառաժի վեհապանծ կատարին, ուր երջանկօրէն
Կը բաշխուի ազատութիւնը, որմէ պիտի զրկուի ընդմիշտ։
Ազատութի՜ւն, աստուածային բառ, որ կը սարսռացնես աշխարհը,
Գերագոյն բալասան եւ ընտրեալներու ճաշիկ,
Դուն ոչ այլ ինչ ես, բայց եթէ Ցոյս մը, յամառ եւ խորունկ,
Որով կը թրթռան մարդիկ մինչեւ իրենց մահը։

Երբ դժբախտութիւն մը կը խարանէ ընտանիք մը,
Գետին կը տապալէ, ոտքերուն տակ կը կոխկրտէ,
Երկինքի մէջ աստղ մը կայ, որ կը փայլի
Զրկեալներուն եւ հալածեալներուն համար։

Օ՜ ազնուր ազգեր, — Լեհաստան, Ալզաս, Իրլանտա.
Սեւ խուրձ մը կազմեցէք ձեր միացեալ դրօշներով,
Վշտահար Հայաստան ընծայ պիտի բերէ
Համեստ դրօշ մը, արիւնով օծուած դեռ երէկ։

Եթէ տառապեցաք, եթէ տակաւին կը տառապիք
Գարշելի, անամօթ յաղթականի մը լուծին տակ,
Մտածեցէք մօտաւոր արշալոյսի մը երեւէն շողերուն մասին,
Որոնցմով ջահ մը կը պատրաստէ ապագան։

Հորդաները պիտի կտրեն անցնին ծովերէն, գետերէն, դաշտերէն,
Ողողելու համար Եւրոպան, եւ սովալլուկ բանակը
Պիտի յարձակի գլխահակ, եւ իր պաղ շունչով
Պիտի փաշխացնէ թագաւորներն ու բանտապետները,
Վրէժը պիտի լուծէ բշուառութեան, պիտի փճացնէ ամէն բան,
Ինչ որ կեղծ է այս մարդասպան Երկրին վրայ,
Ուր ի պատուի է Ուժը, ուր կ'ապրի Եղբայրասպանութիւնը։

Եւ երբ արփաշող արշալոյսը, ցաթելով հորիզոնէն,
Ձեղքէ մշուշն այս սարսափելի քաոսին,
Երբ գնդակները, չզանելով այլեւս որ եւ է ոչնչակէտ,
Քնանան իրենց մութ բանտին մէջ,
Դո՛ւք, գերի ժողովուրդներ, դուք պիտի բարձրանաք
Արիւնաներկ հունձքին մնացորդներուն վրայ։

Ձեր աղքատիկ հագուստները պիտի թօթվեն փոշին իրենց վրայէն,
Ձեր ձեռքերը պիտի գործածէք քաղելու խաղաղութեան ձիթենիի ճիւղը,
Ձեր հոգիները վերստին պիտի ծնին Աշխարհի հոգիին հետ,
Որ, դուրս ելլելով մկրտութեան բեղնաւոր ու գեղեցիկ աւազանէն,
Պիտի ճառագայթէ Ցառաջդիմութեան պարունակին մէջ, —
Ինչպէս անտառն եւ ջինջ գինին կը ծորի հնձաններէն,
Ինչպէս ծաղիկը կը բուսնի աղբիւրին վրայ,
Այնպէս ալ Ազատութիւնը, միշտ երիտասարդ եւ անբիծ,
Պիտի թագաւորէ, ճառագայթարձակ, Զաղատներուն վրայ։

HANDREY et LORYS

ՃԷՊԷԼԸ ՄՈՒՍԱՅԻ ՁՈՀԵՐՈՒՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԸ

ԽՄԲ. — Քասամեանի տօնակատարութեան առթիւ, երիտասարդ Հայուհի մը, Օր. Անժէլ Ռաճէլեան, գեղեցիկ ոտանաւոր մը գրած է, ֆրանսերէն, իր իսկ արտասանութեան համար։ Երբեք մեքենագիր էջէն կ'արտատպենք առաջին տունը միայն —

DJEBEL MOUSSA

Du Levant à l'Occident,
Parmi les monts les plus illustres de la terre,
Il en existe un tout - puissant:
Djebel - Moussa, victorieux et fier.

Ce mont merveilleux,
Sous un ciel toujours bleu,
Par la surprenante splendeur de sa nature
Vierge et pure,
Par la douceur de son air embaumé,
Par ses sources claires et argentées,
Par la fraîcheur de ses superbes forêts,
De violettes parfumées,
Où les clapotements musicaux des ruisseaux
Accompagnent les chants harmonieux des oiseaux,
Son soleil ardent,
Pareil à un feu étincelant,
Fait naître mille sortes de fleurs,
La joie et l'espoir dans les coeurs,
Et, par sa cordiale sympathie,
Captive le coeur de chaque visiteur
Venant de tous les pays

Sur ce sol doux et béni
Il existe une petite Arménie
Pure et unie,
Tout du long de votre chemin
De Cara Tchaïlle jusqu'au littoral méditerranéen
Que de villages arméniens!
Depuis des siècles parlent la langue maternelle
Qui la conserveront et restera immortelle.
Djebel - Moussa!
Quand je prononce ton nom
Et j'évoque la bravoure de tes héros d'hier et de demain,
Dans le corps de chaque Arménien
Passe un frisson
Et le coeur bat à l'unisson

ՍՏԱՑԱՆՔ

VICTOR HUGO, CHATEAUBRIAND et LAMARTINE DANS LA LITTERATURE ARMENIENNE, poèmes, articles, discours réunis et traduits par Archag Tchobanian. Préface de Fernand Gregh. Librairie Ernest Leroux. Prix 10 francs.

...ութիւնը բացատրող ու Դաշնակից պետութիւններէն օգնութիւն հայցող։ Յետոյ՝ հարկ տեսնուեցաւ, որ ուրիշ սաւանի մը վրայ Կարմիր Խաչի դրօշակ մըն ալ շինուէր։ Ան ալ անմիջապէս պատրաստուեցաւ։

Մասնաւոր պահակախումբ մը, գիշեր ցերեկ, ծովուն եզերքը կը դարնէր, որպէսզի՝ երբ մօտենար որեւէ ծովուն բացերը՝ դրօշները պարզէր անոր ուշադրութիւնը գրաւելու համար։

Կանուխէն, Պատ. Տ. Անդրէասեանի կողմէ ընդարձակ աղերսագիր մը պատրաստուած էր, ուղղուած՝ Ֆրանսական, անգլիական, ամերիկեան, իտալական եւ ռուսական ծովակալներուն։ Օր մը օրանց, եթէ ճակատագրի մէկ բարի բերումով բախտը ժպտէր մեզի եւ նաւ մը այցելելով մեր ափերը, այդ աղերսագիրը յանդուգն լողորդի մը կողմէ պիտի տարուէր նաւապետի հրամանատարին։

Եւ այդ լողորդը պիտի ըլլար նոյն ինքը, Մովսէս Գրըրգեան։ Աղերսագիրը յատկապէս իրեն համար շինուած թիթեղեայ աման մը մէջ դրուած էր ու բերանն ալ անջրով կպցուած։ Ահաւասիկ այդ աղերսագիրը նոյնութեամբ.

— «Անգլիական, Ֆրանսական, Ամերիկեան, իտալական եւ ռուսական բոլոր ծովակալներուն, նաւապետներուն եւ իշխանութեանց, որոնց կրնայ ներկայանալ սոյն աղերսագիրը՝ դիմում կ'ընենք՝ յանուն Աստուծոյ եւ մարդկային եղբայրութեան, յանուն Քրիստոսի եւ քրիստոնէութեան։ Տէ՛ր, մենք Եօղուն - Օլուքի եւ ուրիշ հինգ գիւղերու բնակչութիւնն՝ ընդամէնը մօտաւորապէս վեց հազար հոգի, քաշուած ենք Ճէպէլ - Մուսայի Տամլաճըք կոչուած կեդրոնը, որ կը գտնուի Սուէտիայէն երեք չորս ժամ հեռու դէպի արեւմտահիւսիս, ճիշդ ծովուն դիմացը։ Ծովուն եւ մեր միջեւ, ոչ մէկ Թրքական զօրք կայ եւ կրնայ մնալ։ Տէ՛ր, մենք հոս ապաստանած ենք Թրքական բարբարոսութենէն, խժդժութիւններէն, կոտորածէն ու մահէն զերծ մնալու համար։ Տէ՛ր, վստահ ենք, որ դուք ծանօթ էք Թուրքին ներկայ բնաջնջման քաղաքականութեան, զոր ան կը գործադրէ մեր խեղճ ցեղին վրայ։

Հայերը ցրուելու պատրուակով, իբր թէ արգիլելու համար անոնց ապստամբութիւնը, խեղճ հայ քրիստոնեաները կը վտարուին իրենց տուներէն, կը տարագրուին իրենց օճախներէն, իրենց պարտէզներէն եւ այգիներէն, իրենց գոյքերէն ու հարստութենէն եւ կը ղրկուին Թրքական անծանօթ անապատ — վայրերը, հո՛ն — եթէ ճամբուն վրայ անպատիւ մահը չգտնեն, — վայրենի Թուրքերու, Քիւրտերու կամ Արաբներու ձեռքով փճանալու համար։ Այս ոսոխային ծրագիրը արդէն կիրարկուած է Զէյթունի եւ իր 32 հայ գիւղերուն վրայ, ինչպէս նաեւ Ալ - Պօնարի, Կէօք - Սոյի եւ Եարփուզի վրայ։ Ոչ մէկ Հայ մնացած է այն կողմերը։ Նոյնպէս Տիարպէքիրի, Խիւրբիի, Ատանայի, Տարսոնի, Միսիսի, Տէօրթ Եօլի, Հաճընի, Բէլանի, Հասան Պէյլիի, Այնթապի, Քիլիսի եւ ուրիշ վայրերու հայ բնակչութիւնը տեղահանուած է։ Եւ նոյն գործողութիւնը կը կատարուի հետզհետէ Թուրքիոյ բոլոր Հայերուն վրայ։ Այս տողերը գրողը, 3 ամիս առաջ, Զէյթունի բողոքական քարոզիչն էր, որ Թուրք կառավարութեան շատ մը անիրաւ վարմունքներուն ականատես վկան եղած է։ Սահմանեցուցիչ էր տեսնել թէ՝ ինչպէս ուժ կամ տասը անդամներէ բաղկացեալ մեծ ընտանիքներ՝ երկու գրաստներով զապթիէներու առաջնորդութեամբ տեսանել վեց - եօթը սարեկան բոպիկ տղաք ու ծերունի այրեր ու կիներ, որոնք գիշեր ու ցերեկ կը քալէին իրենց ոտքերը ուռած, եւ յաճախ անօթի ու ծարաւ։ Բազմաթիւ ուժասպառ մայրեր, ստիպուեցան իրենց գրկէն նետել իրենց արտահաստներ։ Քանի՜ քանի՜ փափկասուն աղջիկներ, որոնք մայրապետի մը քով ծնունդ առած էին իրենց եղբայրներուն, ստիպուեցան անմիջապէս շարունակել իրենց ճամբան, մինչեւ որ բարեխիղճ մահը վրայ հասնէր վերջ տալու իրենց տառապանքին։ Այսպէս, ծերերու, պառաւներու, պզտիկներու, հիւանդներու եւ ակարակազմներու մեծ մաս մը կոտորուեցան ճամբուն վրայ։ Մնացածները, տակաւին ճամբու տաժանքին դիմանալու չափ զօրաւոր՝ ժանտարմներու խարազանին տակ, քշուեցան դէպի անխուսափելի գերեզման՝ անծանօթ անապատներու աւազուտքը, արեւուն կիզիչ ճառագայթներուն տակ, մեռնելու անօթութենէ, (քանի որ շատեր ճամբան իսկ ուտելու բան մը չունէին, եւ ունեցողներուն ալ դրամը կողոպտուած էր) ժանտատենդէ, կամ վայրենի Թուրքին, Արաբին եւ Քիւրտին սուրէն, եթէ այդ անգութ սուրը չփութայ արդէն ընդհանուր մահ տարածելու միւս մահաբեր միջոցներէն առաջ։

Եւ հիմա, Տէ՛ր, արդէն իսկ հասած ենք այդ սեւ եղեռնատրամին, այդ դժոխային ողբերգութեան։ Ի դուր է հիմա, առաջին գաղթումին բազմաժամեր լաւագոյն վիճակ մը փնտռել։ Իրենք այդ առաջին գաղթողներն իսկ կորուսած են զայն։ Հիմա՛, կոտորածները ամենուրեք կը տարածեն իրենց սարսափը։ Տէր - Զօր ղրկուած 700 Զէյթունցի այրերէն ոչ մէկը ազատած է կոտորածէն, եւ դժբախտ այրիներն ու աղջիկները բաշխուած են բոլոր վայրենի Արաբներու միջեւ։ Կոտորածները պատահած են Տիարպէքիրի եւ Մարաշ։ Տիարպէքիրի արաբական ազգը բնաջնջելէ յետոյ, մնացածները տեղահանած են՝ Զէյթունցիներուն բախտակից ըլլալու համար։

Մենք իմացած ենք որ հիմա գաղթողները չեն հասնիր նոյն իսկ իրենց աքսորավայրերը։ Ճամբան հանդիպած գիւղերու բնակիչները անոնց այրերը կը սպաննեն եւ կիներն ու աղջիկները կ'առեւանգեն։ Մէկ խօսքով որոշ գիտենք, ինչպէս որ ամերիկացի տոքթէօր մը ըսած է, թէ Թուրք կառավարութիւնը որոշած է բնաջնջել Թրքահայերը եւ մեծ կորովով կը գործադրէ իր ծրագիրը։ Տէ՛ր, դարերով հալածուած ժողովուրդի մը մնացորդներն ենք մենք։ Թուրք կառավարութիւնը, ամէն քառասուն օր առաջ, իմացուց մեզի՝ մեր ամբողջ ժողովուրդը տեղահանելու իր որոշումը։ Մենք, հոս քաշուեցանք մեր կեանքն ու պատիւը փրկելու համար, քանի որ գիտէինք թէ ներկայ պայմաններու ներքեւ գաղթել կը նշանակէր տանջանք, սարսափ, անպատուութիւն եւ ոչնչացում. Ուստի մենք որոշեցինք կռուելով մեռնիլ, քան թէ մեր աչքերով տեսնել մեր կիներու պատիւին անարգուիլը, եւ իբր վախկոտներ, անլուր չարչարանքներով մահուան գիմել.

Ց. Գ. ՓՈՐՍԱԼԵԱՆ

(Շար.)

"ՇԻՐԱԿ,, ԱՄԵՆՈՒՆ ԾԱՆՕԹ ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

26, Rue de TRÉVISE, Մեթրօ **Cadet.** Հեռ. **Provence 38-63**

Importation Directe

Մեծ մթերանոց ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ եւ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ Նպարեղէններու։ Արեւելեան յոր միրգեր։ Թարմ եւ աժան։ Ամենազեղչեալ գիներ ՆՈՐ ՏԱՐԻԻ եւ ԾՆՈՒՆԴԻ առթիւ։

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ CONSTANTINOPLE

ԿԱՂԱՆԴԻ ԵՒ ԾՆՆԴԵԱՆ ՏՕՆԵՐՈՒ ԱՌԹԻՒ

ԱՐԴԷՆ ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ *Ընտիր եւ առատ չոր պտուղներ, թարմ անուշեղէններ. մասնաւոր պատրաստութեամբ ԽԵՄԷՔ ՔԱՍԱՅԻՖԻ, անպակաս են։ Հարիւրին տասը զեղչ ամէն անոնց որ կը ներկայացնեն ՅԱՌԱՋի այս թիւը։*

37, Rue de Trévise, (Métro: Cadet) ***Tél.: Prov. 82-96***

ՀԱՅ ՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Տեղի կ'ունենայ այսօր կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին

Salle des Ingénieurs Civilsի սրահին մէջ 19, Rue Blanche. Metro: Pigalle et Trinité

[illegible] «ՀԱՐԱՋԴԱՅԻՆ»ի եւ մասնակցութեամբ Փարիզի բոլոր Միութեանց կազմակերպութեանց։

Կը նախագահէ ՎԱՀԱՆ ՆԱՐՃԱՆԵԱՆ

Կը խօսին՝

Պրոֆ. ՇԱՐԼ ՏԻԼ (ֆրանսերէն լեզուով) եւ Հ. ԳԱԲՐԻԷԼ ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ

[illegible] կը ցուցադրուին բազմաթիւ հայկ. ճարտարապետական նկարներ։

[illegible] ԹՈՒՄԱՅԵԱՆ (երգ.), Տիկ. Ա. ՍԱՐԳՍԵԱՆ (արտասան.) [illegible]

[illegible] ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ նուագախումբը

Գիներն 10 եւ 5 ֆրանք։ Ուսանողներու համար 3 ֆրանք։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌՔ

ՄԻԱՅՆ ՄԷԿ ՕՐ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿԻՆ *Մ. ԲԷԿԼԸՐԵԱՆ*ի

25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԾՆՆԴԵԱՆ ԾՆՈՒՆԴԻ ՕՐԸ **ERMITAGE**Ի ԳԵՂԵՑԻԿ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

29 Ave. Mac-Mahon 29. ՄԷԹՐՕ **Etoile** ԿԱՄ **Ternes.**

ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Ուր բոլոր այցելուները պիտի գտնեն իրենց ճաշակին ու քսակին յարմար ամէն կարգի առարկայ, խաղալիկ եւ նուէր մթերք մը նպարեղէնի, մրգեղէնի. Թաց պտուղի եւայլն։

Հանձնել մթերքները ՊԻՐՊԻԼՈՎ, ԹԱՌՕՔ ու ՊԱՐՍՐՈՎ.

ՆՈՐ ՏԱՐԻԻ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ ԴՆՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄԻ ՄՏԱԾԷՔ ԹԷ ՈՒՐ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՔ

Դիմեցէք MAISON PANOSSIAN

22, Rue Baudin, Tél. Trud. 19-41 Métro: Poissonnière & Cadet

Ուր պիտի գտնէք արեւելեան ամէն տեսակ թարմ նպարեղէններ. չոր պտուղներ մատչելի գիներով

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ LIVRAISON à DOMICILE

Bureau & Dépôt
75 Ave. Niel. Paris XVII.
Tél. Carnot: 91-46.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe. LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi

Կ'ՈՒԶՈՒԻ *Վարժ գրաշար մը, «ՅԱՌԱՋ» օրաթերթի համար։ Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։*

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ երգիծաթերթը՝ «ՄԵՂՈՒ» փարիզի եւ Երզանի [illegible] Գ. ԱՒԵՏԻՍԷՆ։

ԱՄԵՆ ՑԱՆՑԱԾ

PHOTO NASSIS

Maison KHENDAMIAN

ԱՄԵՆԷՆ ԱՐԴԻՒՆԱՒՈՐ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՋԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՌԹ ՓՈՍԹԱԼ 12ը 25 ֆրանք։ ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. [illegible] STUDIOի կամ ծարաւ[illegible] [illegible]

Carte d'identité [illegible] 10 ֆր. 6 հատը 7 ֆր.

Vins fins de toute provenance Spécialité de Bordeaux et vins d'Algérie	ÉTABLISSEMENTS PARISIENS TIP TOP	Bière Brune et Blonde Fabrique de Limonade Eaux Minérales

9 & 11, Rue FRIANT. PARIS (14).

Téléphone LECOURBE 93-51.

TIP-TOP ձօնտրութիւն համար իր հաճախորդներուն կը ներկայացնէ ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՋԻՐ ԽՆՋՈՅՔԻՆ ՀԱՄԱՐ

9 շիշ 11 ֆր. 50	1 Bergerac (blanc.) 1 Côte de Rhone (rouge) 1 Champagne nature.	3 շիշ 11 ֆր. 50

Եւ հնարաւորութիւն կուտայ ձեր պատուիրանքները ընելու Տ0-ՆԱԿԱՆ օրերու առթիւ գիմելով վերի հասցէին՝ ուր ԻՍԻ ԼԷՄՈՒԼԻՆՈՑԻ մէջ իր ներկայացուցիչն է՝ ԳԱԲՐԻԷԼ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ։

2. Rue Défense. Issy-les-Moulineaux.

ՃԱՇԱՐԱՆ YAR ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷԻ ՄԷՋ

Բացուած է ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ մեծ ճաշարան ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷի մօտ

ՄԷԹՐՕ՝ ՄԱՐՊԷՕՖ

4, Rue Robert Estienne. (29, Rue Marbeufի անկիւնը)

ՏՆՕՐԷՆ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

ՀԱՃԵԼԻ ԵՒ ՄՏԵՐՄԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿ

Ռուսական եւ Արեւելեան ծամով կերակուրներ. *շիշ քէպապ, լիւլէ քէպապ, տոլմա եւայլն*, ինչպէս նաեւ ընտիր օղի, վօտկա եւ զանազան խմիչներ։ Ֆրամադրելի սրահ ծաղկեփունջի. նշանտուքի եւ հարսնիքի։ Պայմանագրովի նախօրօք։

ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՕՈՒԷՆ ԵՒ ԿԱՐ ՏԸ Լ'ԷՍԹԷՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՂ ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

ՍՈՒԼԹԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

84 rue Fbg. St. Denis (Փասաժին մէջ)

ՄԷԹՐՕ **Gare de l'Est** ԵՒ **Chateau d'Eau.**

Ձեր շահը կը պահանջէ որ ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ եւ ԾՆՈՒՆԴԻ ձեր գնումները կատարէք, այժմէն իսկ, ամէլի նպաստաւոր գիներով։

Մեր նոր բացուած նպարավաճառատունը կրնայ գոհացում տալ ամենադժուարահաճ յաճախորդներուն։

Այցելեցէք անգամ մը եւ մեր մնայուն յաճախորդը պիտի գառնաք։

ՀՐԱՒԷՐ

ՍԵՒՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

(կազմուած՝ Հայկ. Բարեգ. Ընդհ. Միութեան փարիզի մասնաճիւղին եւ Մուրատ Ռափայէլեան նախկին Աշակերտաց Վարչութիւններէն)։

Այսօր կիրակի, ժամը [illegible]ին

Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ, 26 *rue Troyon*.

[illegible] վարժարանի կրտսերագոյն սաներու ձօնուին.

Ձոյն գեղարուեստական բաժին՝ ղեկավարութեամբ Գ. Մ. ԱԼԻՄՇԱՀի։

Նուագախումբ — *Հատընտիր կտորներ սէնֆօնիք երաժշտութեան հայ վարպետներէն։*

Կիլիկիա երգչախումբ.— *Կոմիտաս Վարդապետի խմբերգներէն։*

Մեներգներ, զուգերգներ.— *Օրիորդներ Ի. Գիւլպէնկեան, Ա. Առաքել-եանի եւ Գ. Գ. Ե. Փափազեանի եւ Ժ. Վարդանեանի կողմէ։*

Դասական պարեր.— *Դեռատի Օր. Լաքքայի կողմէ։*

Ծանուցուած վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ

Մուտք՝ 10 եւ 7 ֆրանք։

Վիճակահանութեան տոմսակ ունեցողներուն՝ 7 եւ 5 ֆրանք.

ԾԱՆՕԹ.— *Տոմսակները կը ծախուին հանդէսին օրը կէսէն. ուր պիտի գտնուին սահմանափակ թիւով վիճակահանութեան տոմսակներ փափաքողներուն համար։*

Երեկոյթ-պարահանդէս

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՆՃԸԼԸՔՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

11 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8-30էն մինչեւ լոյս

13, Rue d'Issy, Billancourt

Կը ներկայացուի՝ ՇԻՐՎԱՆԶԱՏԷԻ «ՆԱՄՈՒՍԸ»

Նկատի ունենալ այդ թուականը։

Երկու կարծիք չկայ...

ՀԱՅ ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԹԱԳՈՒՀԻՆ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ԲՈԼՈՐ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐՈՒՆ

ԻՐ ՇՔԵՂՈՒԹԵԱՄԲ

ՍՐԱՄԻՏ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐՈՎ

ԵՒ ՀԱՃԵԼԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐՈՎ

Այսօր կիրակի, Victor - Hugo սրահը, հասցէն՝ 46bis, Rue Saint Didier, Մէթրօ՝ Trocadero, ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր պիտի ալլին հաճելի մթնոլորտի մը մէջ, եւ պիտի վայելին Gario Cantin նուագախումբին ռեպերտուարը։

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺԿ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի ազգ. հիւանդանոցի

36. Rue Poissonnière (Rex սինեմային քիչ վար)

Մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle

Ընդունելութիւն ամեն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ։

Արեւելեան Մեծ ճաշարան "ԱԹԷՆՔ,,

13 Rue Serpente, *Մէթրօ* **St. Michel**

Ամենօրեայ խճողումէ խուսափելու համար, մեր բազմաթիւ յաճախորդներու հանգստութեան ու սպասարկութեան արագացման համար, **Quartier Latin**ի Արեւելեան մեծագոյն ճաշարանը ԱԹԷՆՔ՝ աւելի ընդարձակուած է իր ճաշարանը՝ յարակից սրահներու կցումով։

Այսօր կը կատարուի նոր սրահին բացումը։

Արեւելեան եւ Եւրոպական համեղ կերակուրներ, անուշեղէններ եւ ընտիր խմիչներ։ Մասնաւոր սրահ՝ խնջոյքի համար։

Մասնագիտութիւն՝ ökonomik [illegible] Fi պատղի եւ գառան խորովածի։

Մաքուր սպասարկութիւն եւ չափաւոր գին։

ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԱՄԷՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ ՄՕՏ

"ՄԵԼՔՈՆ,,

ՎԱՃԱՌԱՆԻՇՈՎ ՀԱՄԲԱՒԱՒՈՐ ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐԸ

ԲԱՀԼԱՒԱ - ԼՕՔՈՒՄ իր զանազան տեսակներով. ԹԱՀԻՆ - ՀԵԼՎԱ (կաթով, շոքոլայով եւ վանիլայով), ԲԻՇՄԱՆԻ - ՀԷԼՎԱ (cheveux d'ange), *ԲԵՐՔԱՄՈՒԹ եւ ԱՔԻԹԷ շաքարներ, ՔԱՔԼԱՎԱ, ՔԱՏԱՅԻՖ եւայլն. ինչպէս նաեւ իր գործարանին մէջ պատրաստուած առաջնակարգ ԹԱՀԻՆ։*

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Մ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

4, Rue des Pavillons - Paris (20)

Tél. MEN. 50-47 **Métro: Place de Fêtes.**

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(16 ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

Procédure Générale

150, Rue Lafayette Tél. Nord [illegible]

Ընդունելութիւն ժամը 9—10 եւ 17 — 19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

ՎԱՐՁՈՒ ՍՐԱՀՆԵՐ

Halle Chopinի ՄԷՋ, **20, rue Singer**

ԵՒ **9, rue Lekain.** ՓԱՐԻԶ (16) ՄԷԹՐՕ **Passy.**

Հայ հաւաքոյթներու, [illegible]

2 ծննդավաճառ, 1 մարզանք բուլէօրի, 1 ծաղկեվաճառ, գործ. [illegible] տեղերն, 1 փայտի եւ անուշի եւ մէկ վիճակահանութեան [illegible]

Պանդամանութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ՝

Գ Sarianի. **9. Rue Lekain. Paris.**

17. Rue Damesme. PARIS (13) Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :–: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 25 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2996 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ...

Զուարճալիք մը՝ Մարսէյլէն.—

« Հաւաստի աղբիւրէ կ'իմանամ թէ Պօմոնի « Հայաստանա–ւէր »ները գործի ձեռնարկած են «հարուածային կարգով», ապացուցանելու համար թէ Դաշնակցութիւնը ֆաշական կազմակերպութիւն մըն է։ Այսպէս, որոշած են թարգմանել «Յառաջ»ի խմբագրականները եւ ուրիշ գրութիւններ, եւ բաղդատել միւս թերթերու հրատարակութեանց հետ »։

Մնացեալը կ'իմանաք յաջորդով։

Ինչո՞ւ ծածկել.— մեր Թղթակիցը իր խորին վրդովումը կը յայտնէ այս առթիւ, իսկ մենք հազիւ կրցանք զսպել քրքիջ մը… Տօնական օրեր են եւ զուարճալիք մը աւելի՝ շահ է թ'ւ մեզի թ'ւ մեր ընդդիմադիրներուն համար։

Միայն թէ պէտք թելադրէինք որ թարգմանութեան հոգը յանձնուէր հայերէնի եւ ֆրանսերէնի քաջահմուտ անձի մը, որպէսզի մեր Ֆրանսացի բարեկամներն ալ չզրկուէին այս նորահրաշ «աթրաքսիոն»էն հրապոյրներէն։

Լրջօրէն ձեռնարկելով այս գործին, « Հայաստանասէր »ները կրնան անմախրնթա՛ց տօնավաճառ մը սարքել, գոնէ մինչեւ Բարեկենդան։

Անշուշտ քաղաքացի Դ. Շահվերտեանն ալ պիտի փութայ մղում տալ գործին, քանի որ ներգաղթի գործողութիւնները վերջացած են եւ Հօկի հաշիւներն ալ՝ փակուած, ընդդիմադիրներու գլխուն վրայ։

Ամէն պարագայի մէջ, կ'արժէ գրաւել իբրեւ «պարապ վախտի խաղալիկ», մինչեւ մաղուած – զտուած 1200 հատընտիրներու մեկնումը։

Այնուհետեւ կրնան նոր գիւտ մը յղանալ, եւ ուրիշ ապուրներ եփել Դաշնակցութեան գլխուն, համաձայն Երեւանի սպասնացայտ եւ չանթարձակ ազդարարութեանց։

×

Ամէն անգամ որ այս հարցի մասին կը խօսինք, բարեմիտ մարդիկ գիտել կուտան,— կ'ուզեն ընկերվարական կոչեն, կ'ուզեն ֆաշական, ի՞նչ արժէք ունի…

Այս դատողութիւնը ճիշդ է միայն երեւութապէս։

Ի հարկէ, խեղճուկրակ սոփեստիկներ չեն որ պիտի գտնեն Դաշնակցութեան հարն ու բարին, պղտորելով տեղացի ընկերվարականներու եւ աշխատաւորներու միտքը։

Անոնց չարախօսութիւնները ի վերջոյ կը յանգին քանի մը ամբոխավարական կանչերու, կամ նիւթ կը ճարեն զարմանազան ցնդաբանութեանց, ամէնէն առաջ ծիծաղելի դարձնելով մոլորածները։

Առնուազն տասը տարի բոլորեցաւ այդ բոլոր ճամարտակութեանց վրայ, իսկ վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին սպառեցան բոլոր փամփուշտները, մէջտեղ ձգելով միայն թիթեղի կտորներ։ Թող նորէն ժողվեն եւ իրենց ուզածին չափ զարնեն,— թիթեղը մէկ ձայն ունի, եւ այն ալ սիրտ կը խառնէ։

Հարցը այդ մասին չէ։ Այս պզտիկ իրողութիւնը, ինչպէս անոր հետ կապուած ուրիշ բազմազան երեւոյթներ մեզ կը գրաւեցնեն ոչ թէ իբրեւ հակահարուած, այլ իբրեւ ախտանշան մը, հոգեկան թշուառութիւն մը որ չափազանց երկար տեւեց։

Մէջտեղն է դաշնակցական մամուլին մղած պայքարը, սկսելով «Յառաջ»էն։

Մէջտեղն են իրենց թերթերն ալ, աչքերը գոց, բերնէ բերան փոխանցուած բացագանչութիւններով եւ թարգմանածոյ, թխածոյ թութակաբանութիւններով,— ֆաշիզմ, կապիտալիզմ, իմպերիալիզմ, հիթլէրիզմ։ Ամէն բան՝ բացի «արմենիզմ»է — բառին ամէնէն լայն եւ աշխատաւորական իմաստով։

Դաշնակցական մամուլը տարին տասերկու ամիս հիմնական հարցեր կ'արծարծէ, ի զուր պատասխանի սպասելով։

Անշուշտ այդ հարցերը բոլորն ալ … ֆաշական են, քանի որ կը բխին Դաշնակցութեան գործնական քաղաքականութենէն։

Այսպէս, ֆաշական մեղք է պահանջել,—

1. Որ լայն բացուին հայրենիքին դուռները տարագիր աշխատաւորութեան առջեւ, ինչպէս բաց են որ եւ է երկրի դուռները, իր զաւակներուն համար։ (Հոգ չէ, թող սեւ ցանկ մը կազմեն անբաղձալիներու)։

2. Որ Երեւանը մէկդի դնէ «կոմինթէրն»ի հոգեբանութիւնը, եւ ազգային – քաղաքական գիծ վարէ,— իսկ եւ իսկ բանուորադիւղացիական։

3. Որ վերջ տրուի հանգամանալութեամբ, մուրացկանութեամբ, զանձանակով եւ դրօշմաթուղթով տուն շինելու քաղաքականութեան, եւ խորհրդային իշխանութիւնը ինք պետական ծրագիր մը կազմէ, պետական միջոցներով (բացառիկ վարկ՝ Մոսկուայէն, բանուորական բնակարաններ շինելու համար)։

4. Որ Երեւանը դադրեցնէ Արտասահմանը չերտաւորելու, թեւեր, ճակատներ, խմբակցութիւններ ստեղծելու ամարդի քաղաքականութիւնը, եւ զայն նկատէ իբրեւ ամբողջութիւն մը ինքն իր մէջ, իր բացառիկ վիճակին բոլոր իրաւունքներով։

5. Որ Երեւանը Արտասահմանի առջեւ ներկայանայ իր բուն կերպարանքով եւ մտաւոր ծրագրով մը, սահմանելով իրեն ինկած պարտականութիւնները եւ առաջարկելով բանաւոր յանձնառութիւններ.

Դեռ կրնայինք շարունակել շարքը, բայց կը բաւէ, այսօրուան համար։

… Պէտք թելադրէինք այս ալ թարգմանել եւ յանձնել առ որ անկ է։

Աւելի լաւ, եթէ ռուսագէտ մըն ալ գտնէին եւ թարգմանէին ռուսերէնի։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԻՐԳՈՎԻՉ ԱՆՍՏՈՒԳՈՒԹԻՒՆ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

Երէ Իտալ ծայրայեղութեան երբայ…

Պ. ԼԱՎԱԼ ԿԸ ՏԵՍԱԿՑԻ ՐՈՒՇՏԻ ԱՐԱՍԻ ՀԵՏ

Մնանքի այս օրով, կատարեալ անստուգութեան մատնուած է Եւրոպան։ Ոչ ոք կը համարձակի նախատեսել թէ ինչ պիտի ըլլան Փարիզի ծրագրին ձախողման հետեւանքները, մանաւանդ հիմա որ Անգլիա իր արտաքին նախարարութիւնը յանձնեց տաղանդաւոր եւ շատ վճռական երիտասարդի մը։ Փարիզի մէջ ամէնքն ալ տեսնելով թիւն պատճառաց այս անուանումը, իսկ Հռոմի մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ Իտալ կրնայ նոր պատերազմի մը առաջնորդել, իբրեւ կուսակից պատժական անօրինութեանց շարունակման։ Կասկածողներ կան թէ նոր նախարարը ոչ միայն յառաջ պիտի քշէ քարիւղի արգելքը, այլ եւ կրնայ ծրագիր մը ներկայացնել Իտալիան պաշարելու, ինչ որ պատճառ պիտի ըլլայ նոր պատերազմի մը։ Իտալական մամուլը այս առթիւ բացէ ի բաց կը մեղադրէ Անգլիան, իբրեւ պատասխանատու անել կացութեան մը։ Վերջերս Իտալիոյ մէջ կը կարծէին թէ Մեծն Բրիտանիոյ հանրային կարծիքը փոխուած է եւ թէ այլ եւս նոր պատիժներ չպիտի առաջարկուին։ Փարիզի ծրագրին ձախողումը եւ Իտալի անուանումը փարատեցին այդ պատրանքները եւ հիմա ընդհանուր կարծիքն այն է թէ Անգլիա մինչեւ ծայրը պիտի երթայ, ուղղակի պատերազմական գիծը բռնելով Իտալիոյ դէմ։ Այս առթիւ իտալական թերթերը յոյս կը յայտնեն թէ Ֆրանսա կամ Ֆրանսայի ժողովուրդը չպիտի միանան Անգլիոյ, եթէ ան առաջարկէ զինուորական պատիժներ անօրինել։

Մինչ այս մինչ այն, իտալական կառավարութիւնը զգուշական միջոցներ ձեռք առած է, որոնց մասին կատարեալ գաղտնապահութիւն կը տիրէ։ Ամէն պարագայի մէջ, այդ միջոցները կապ ունին բուն իսկ Իտալիոյ պաշտպանութեան համար։

Փարիզի մէջ թէեւ տհաճութեամբ լսեցին Պ. Իտընի անուանումը, բայց կը կարծեն թէ պատասխանատուութեան գիտակցութիւնը պիտի չափաւորէ անոր եռանդը։ Կիսապաշտօնական մամուլը Իտընի անուանումը կը նկատէ Անգլիոյ մէկ նոր փորձը՝ զօրացնելու Ազգերու Դաշնակցութեան հեղինակութիւնը եւ յաջողցնելու հաւաքական ապահովութեան ծրագիրը։

Ֆրանսա միջև կուսակից միւթէն ճամբու

Հակառակ ընդհանուր յոռետեսութեան, Ֆրանսայի վարչապետը կը պահէ իր պաղարիւնը եւ կ'ուզէ անկարելին փորձել, հաշտարար ելք մը գտնելու համար։ Առջի օր ունեցած գրութեան ընդունեց իտալական դեսպանը։ Յետոյ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարար Թ. Ր. Արասի հետ, որուն կ'ընկերանար Փարիզի դեսպանը։ Խօսակցութեան նիւթն էր անգլիական վերջին ծանուցագիրը, որ փոխադարձ օգնութիւն կը խնդրէ Միջերկրականի պետութիւններէն։ Թուրքիա տէրն ըլլալով Տարտանէլի նեղուցին, մասնաւորապէս շահագրգռուած է նաւային գործակցութեան հարցով, յարգելու համար Ժընեւի ուխտին տրամադրութիւնները։

Պ. Լավալ տեսակցեցաւ նաեւ Փարիզի յունական դեսպանին՝ Պ. Փոլիթիսի հետ։ Յունաստան եւս ուղղակի շահագրգռուած է փոխադարձ աջակցութեան հարցով, մանաւանդ որ անդամ է պալքանեան միութեան։

Զինուորական պատրաստութիւններ Եգիպտոսի մէջ

Եգիպտոսի զինուորական նախարարը որոշեց վեց ամիս երկարաձգել պահեստիներու ծառայութեան շրջանը։ Այս որոշման համաձայն, 4000 զինուորներ, որոնք պիտի արձակուէին դեկտ. 31ին, հինգ տարուան ծառայութենէ յետոյ, նմանապէս զրօշի տակ պիտի մնան վեց ամիս։ Այս կարգադրութիւնը հետեւանք է միջազգային կացութեան, մանաւանդ որ Եգիպտոս ալ կը մասնակցի պատժական անօրինութեանց, ատանց անդամ ըլլալու Ազգերու Դաշնակցութեան.

** Կառավարութեան յանձնարարութեամբ, Եգիպտոսի երկաթուղիներու ընկերութիւնը շոգեկառքով յառաջ կը տանի Ֆուքա – Մաթրուհ գծին շինութիւնը, ծովափին երկայնքը, Աղեքսանդրիայէն 200 քիլոմեթր դէպի արեւմուտք։ Արտասահման ապսպրուած երկաթ ձողերը ուշացած ըլլալով, որոշուեցաւ քակել ուրիշ գիծեր եւ աւելցնել բանուորներու թիւը։ Միեւնոյն ատեն օդանաւային կայան մը պիտի հաստատուի, զուգընթաց այս նոր գծին։ Ինչպէս Գահիրէի, նոյնպէս Աղեքսանդրիոյ մէջ փորձեր կը կատարուին, ժողովուրդը պաշտպանելու համար օդանաւային յարձակումներու դէմ։ Այս առթիւ Լոնտոնի մամուլը ուշադրութիւն կը հրաւիրէ անգլօ-եգիպտական յարաբերութեանց վրայ, գիտել տալով թէ Իտալիա կը շարունակէ նոր զինուորներ ղրկել Լիբիա, մեքենական կազմածներով։

Օդային պաշտպանութեան տուրք Թուրքիոյ մէջ

Թրքական կառավարութիւնը Ազգ. ժողովին յանձնած է օրինագիծ մը որով «օդային ուժերուն օգնութիւն» անունով նոր տուրք մը կը հաստատուի։

Օրինագծին համաձայն, 100էն 2 տուրք պիտի առնուի պետական, թաղապետական թէ մասնաւոր բոլոր հաստատութիւններու եւ անհատ գործատէրերու կողմէ տրուած թոշակներէն, օրավարձերէն, պարգեւներէն, շահաբաժիններէն, հասոյթներէն եւ ծառայութեան մը փոխարէն որ եւ է անունով տրուած գումարէն։ Տուրքէ ազատ են երկրագործներու եւ բոլորովին անհատապար աշխատող ազատ բանուորներուն օրավարձերը։ Առժամեայ յօդուածի մը համաձայն, այս տուրքէն զերծ են այն թոշակներն ու վարձքերը որոնք օրէնքին հրատարակութենէն առաջ որոշուած էին բայց հրատարակութենէն վերջ կը վճարուին։ Առանց մէջ զատ օրէնքով տուրքի ենթակայ իրաւունքները եթէ օրէնքի թուականէն առաջ իսկ որոշուած ըլլան, տուրքի ենթակայ են.

Տուրքը պիտի առնուի, միւս բոլոր տուրքերը զանձուելէ վերջ մնացած գումարին հարիւրին 2ը կտրուելով։ Կը նախատեսուի որ այս տուրքը երեք միլիոն ոսկիի հասոյթ մը ապահովէ կառավարութեան։

Օրէնքը պիտի գործադրուի յունուար 1էն սկսեալ։

*** Դեկտ. 20ին օդային պաշտպանութեան փորձ մը կատարուեցաւ Բերայի մէջ, Ղալաթիայէն եւ Պաղլմ փաշայէն մինչեւ Շիշլի։ Մասնաւոր սուլիչներ եւ յայտարարութիւններ ազդարարեցին ժողովուրդին որպէսզի ծածկեն լոյսերը։ Անստորոտներուն դէմ տուգանք հաստատուած էր 5—25 ոսկի։ Երկու օդանաւեր թռան Բերայի վրայ, 500 մեթր բարձրութեամբ, այս ռազմափորձին առթիւ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐԻՆ ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԵՐԳԸ

Նայեցէք ՅԱՌԱՋի «ձայն - ձայնի - բուն (թարգմանի «ծանուցումն»),— Հայոցէս, պարահանդէս, երգահանդէս, ճոխադահանդէս …։ Ո՞վ կրնայ ըսել թէ տեղական տաղանդ կայ, խմբաշխարհային պատերազմի սպառնալիք կայ։ Արդարեւ բոլոր հանդիսութիւններն ալ լեցուն են խանդավառ բազմութեամբ։ Այս պարագան ինծի կը յիշեցնէ յառաջաշական պատկեր մը։ Ընդհ. պատերազմին, երբ հայ ժողովուրդը թափուած էր անտուրի ճամբաներուն վրայ, տարիներ կը պատմեն թէ տարագիրի վրաններուն տակ հայ մայրերը այրուեցն կը սորվեցնէին իրենց զաւակներուն,— անօրութեան եւ մահուան այդ օրերո՞ւն։

Քաղաքակրթութեան տեղը ունի այս ժողովուրդը։ Ահա թէ ինչու, քաղաքական պարտադիրներու եւ տնտեսական տագնապներու առջեւ, ան փարած է իր երգին, լեզուին, մշակոյթին, որոնց պահպանումին կը նուիրէ հանդիսութիւններու շարք մը։

Ամէնէն աւելի, սակայն, հայ երգն է, որ ժողովրդային խանդավառութիւն է ստեղծեր հիմա։ Ամէն օր նոր երգարան մը կը հրատարակուի, եւ ամէն շաբաթ երգահանդէս մը կայ։ Մասնաւորաբար այս նոր տարին՝ երգի տարի մը դարձաւ անպայման։

×

Հայկական Մարսէյլը եւս, պահ մը իր տնտեսական տագնապին անտարբե՞ր, կը շռէ մէջքը, կը կանգնի, կը թօթուի ու կ'երգէ։ Մարսիլիոյ Հայ Երաժշտական Միութիւնն է որ կուզայ տալ [illegible] բացառութեամբ մը։ Մասնաւոր է արդէն այս Միութիւնը իր գործունէութեան հինգ տարիներով, մանաւանդ Կոմիտասի խմբերգին, վարպետին արուեստին բերած իր նպաստի գումարներով։ Ինչպէս եւ իր տաղանդաւոր ղեկավարով, Վ. Սարգսեան, որ, իբրեւ աշակերտը վարպետին, շնորհն ունի Կոմիտասի։

Երբ նոր կը բաղուէր Կոմիտասը, Յառաջ կ'արձագանգէր ամենդակալ ազդակով մը.

— Մեռա՞ն Կոմիտասը, կեցցէ՛ Կոմիտասը։

Արձագանգալու ազդակ մըն է այս, եւ արձագանգը, այս թէրթը կը կարծէ թէ, պիտի տան Կոմիտասի աշակերտները, եւ անոնց կարգին՝ այս երիտասարդը, կը բաւէ որ դուրս ելլէ իր մենագամական տրամադրութեանց շրջանակէն, ցեղին տալ ինչ որ իրեն տուած է բնութիւնը։

Ոգջունենք զինքը՝ յուսալով որ այս տարեկան համերգը չի դառնար տարեկան երեւման առիթ մը, այլ ուխտ մը տեւական սպասաւորութեան [illegible]

Համերգը, զոր այսօր, Չորեքշաբթի, կուտայ Մարսէյլի մէջ, եթէ առիթ մը եղաւ մեր ողջոյնին, մեր մէջ արթնցուց փափաքութիւն մը երթալ վայելելու իր յայտագիրը, որուն մէջ ստեղծագործութեանց շարք մը կայ եւ Կոմիտասէն,— ձեզ եւս փորձութեան մէջ չե՞ն ձգեր սա գոհարները.

—Զրօրհնեաց, Բէշկացուք ի գիշերի, Հովն անուշ, Գարուն ա ձուն ա արել, Անձրեւն եկաւ — Փափուրի, Սարէն կուգայ ջուխտ մը խոյ, Նոր եմ նոր մածուն մերել — Հարս էլի, ու պարանուագներ։

ԱՐԱՉ

Եւրոպական Ծնունդի տօնին առթիւ, ՅԱՌԱՋի յաջորդ համարը լոյս կը տեսնէ Ուրբաթ օր։

Ֆրանց Վերֆել Քալիֆորնիա գնաց

«Մուսա լերան» հեղինակը, որուն ի պատիւ մեծ հացկերոյթ մը տրուած է Նիւ Եորքի մէջ (տես Գ. էջ), Քալիֆորնիա գացած է, երեւի շարժանկարի հարցով գրաւելու համար։ Յետոյ պիտի վերադառնայ Նիւ Եորք։

Գնդ. Լինտպէրկ Անգլիա փախցուց իր զաւակը

Ամերիկացի երիտասարդ օդանաւորդը հանգիստ չունի իր առջինեկ զաւկին առեւանգումէն եւ չարաչար սպանութենէն ի վեր։ Սպառնական նամակները կը տեղան զաւավարութենէն ի վեր եւ մանաւանդ հիմա, երբ իբրեւ առեւանգիչ ամբաստանուած Գերմանացին, Հաուփթման, ելեկտրական աթոռին վրայ պիտի քաշէ իր մեղքը։ Այլ եւս ապահովութիւն չունենալով իր հայրենիքին մէջ, օդանաւորդը մասնաւոր նաւ մը գնեց, կինն ու երեք տարեկան զաւակը գաղտնապէս տեղաւորեց եւ դէպի Եւրոպա ճամբայ ելաւ կիրակի օր։ Ամէն զգուշութիւն ձեռք առնուած էր, որպէսզի թշնամիները չիմանան եւ չհետապնդեն նաւը։ Ոչ ոք լուր ունեցած էր եւ նախագահ Ռուզվելթ անգամ անակնկալի եկաւ։

Այս առթիւ կը պատմուի թէ վերջերս յանդուգն փորձ մը կատարուած էր Լինտպէրկի երկրորդ զաւակն ալ առեւանգելու։ Անցեալ շաբթու, երբ տղան դպրոցէն տուն կը փոխադրուէր մասնաւոր ինքնաշարժով, ուրիշ ինքնաշարժ մը հասաւ ետեւէն եւ մարդ մը գլուխը դուրս հանելով տղուն լուսանկարը քաշեց։ Յետոյ ինքնաշարժը անհետացաւ արընթաց։ Ա՛լ բաժակը լեցուած էր եւ Լինտպէրկ որոշեց թողուլ իր հայրենիքին փողոցները …

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԷՆ կը հեռագրեն թէ նախագահ Ռուզվելթ դեկտ. 23ին ստորագրեց հրամանագիր մը, որով կը ջնջուի Տնտեսական Վերակազմութեան բացառիկ օրէնքը (էն - Ար - էյ)։ Պաշտօնեաները պիտի փոխադրուին առեւտրական եւ աշխատանքի նախարարութեանց մէջ։

95 ԻՏԱԼԱՑԻ ՄԱՅՐԵՐ, որոնք ամուսնացած են 1925 դեկտ. 10էն ի վեր եւ համագումար 616 զաւակ արտադրած, մասնաւոր պատիւներով ընդունուեցան Մուսոլինիի կողմէ։

ՌԱԶՄԱԴԱՇՏԷՆ հասած վերջին լուրերը կը հաստատեն թէ Խակապէս կատաղի եղած է Աստի - Ապպիի ճակատամարտը (Մաքալէի շրջակաները)։ Կռիւը սկսած է առտուն կանուխ եւ տեւած մինչեւ իրիկուն։ Իտալական զեկոյցը կ'ըսէ թէ թշնամիթի եւ օդանաւի կրակէն վերջը, հետեւակազօրքը յառաջ նետուեցաւ եւ յաջողեցաւ ետ մղել թշնամին, որ ունէր 5000 զօրք։ Այդ զեկոյցին համաձայն, Հապէշները ունեցած են 600 մեռեալ եւ հազար վիրաւոր։ Իտալացիներուն կորուստն ալ ծանր է։ Իտալացիները ստիպուած են նոր ճամբաներ շինել, զինուորական գործողութիւնները դիւրացնելու համար։

ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ լուծման օրինագիծը երկուշաբթի օր քննութեան ենթարկուեցաւ Ծերակոյտին մէջ։ Դատական նախարարը պահանջեց փոփոխել օրինագծին մէկ յօդուածը եւ փոխանակ վարչականի, դատական վճիռով լուծել յանցապարտ կազմակերպութիւնները, բայց ժողովը 111ի դէմ 179 ձայնով քուէարկեց Ցանձնաժողովին առաջարկը, որուն համաձայն լուծումը պիտի վճռուի Հանրապետութեան նախագահին հրամանագրով, համախորհուրդ նախարարական խորհուրդին հետ։ Հրեղէն Խաչը արդէն իսկ սկսած է ձեւափոխուիլ, կոչուելով «Սօսիալ - Ֆրանսէ Փոուա տը Ֆէօ»։

15 ՏԱՐԵԿԱՆ ԼԱԿՈՏ ՄԸ, Փիէռ Պէնար, խեղդեց իր եղբօր զաւակը, Շուէյա ամսուան աղջնակ մը, գլուխը ջուրին մէջ կոխելով։ Երբ մայրը հասաւ, երախան մեռած էր, իսկ մարդասպանը փախած …

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԳԻՒՂԸ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ

Քանի որ Աթաթիւրք եւ իր գործակիցները, որդեգրելով իրենց նոր վարչաձեւը, այսքան մեծ դեր մը կը վերապահէին գիւղին ու գիւղացիին, բնական էր հետեւցնել, թէ քամալականութիւնը նոյնքան մեծ հոգ պիտի տանէր անոնց եւ տնտեսական բարելաւման.

Վասնզի, եթէ իրողութիւն է որ, պետութեան մը հիմքը իր տնտեսութիւնն է, նոյնքան անժխտելի ճշմարտութիւն է որ երկրի մը տնտեսութեան հիմը գիւղը կամ գիւղացին է:

Արդ, հետաքրքրական է վերյիշել թէ ինչ վիճակի մէջ էր այդ գիւղացին, երբ քամալականութիւնը իր իշխանութիւնը յաջողեցաւ տարածել «ազգային սահմաններուն» վրայ:

1914—1922 ամբողջ ութ տարիներու յարատեւ եւ բազմաճակատ կռիւ մը գիւղը զրկած էր իր երիտասարդ բազուկներէն: Երկրին արեւելեան եւ արեւմտեան նահանգները ոտնակոխուած էին թշնամի բանակներէ: Գրեթէ տասնամեակ մը գիւղացի երիտասարդութիւնը սպառող դարձած էր (զինուոր), փոխանակ արտադրող ըլլալու երկրագործ.

Գիւղացին սպառած էր նիւթապէս: Զինուորները տուն եկած էին կիսով չափ նուազած:

Այս բացառիկ պայմաններէն զատ, Թուրք գիւղն ու գիւղացին ունէին, տնտեսապէս, ուրիշ տեւական չարիքներ:

Մէկը աշարն էր (տասանորդը): Երկրորդը իր բերքին լաւագոյն գնահատման համար համապատասխան պայմաններու չգոյութիւնը: Երրորդը՝ չահագործումը վաշխառուներու եւ առեւտրականներու կողմէ:

Քամալականութիւնը փոփոխութիւն մը մտցո՞ւց: Կրցա՞ւ բարելաւել անոր վիճակը: Ստեղծե՞ց աւելի նպաստաւոր պայմաններ

Տեսնենք

Նախորդով, երբ կը խօսէինք գիւղի առողջապահութեան մասին, յիշեցինք Հալքի համագումարի կարգ մը որոշումները:

Միեւնոյն համագումարը որոշումներ քուէարկած է նաեւ գիւղի տնտեսական վիճակի բարելաւման մասին: Բայց, ատիկա տեղի ունեցած է 1930ին: Իսկ անկէ տարիներ առաջ, երբ առաջին անգամ Հալքը կը հիմնուէր, իր ծրագրին մէջ ունէր կարգ մը առաջադրութիւններ:

Այսպէս, ան կը ձգտէր — 1. Տասանորդի կերպը փոփոխման ենթարկել, 2. Դրամական հաստատութիւններ հիմնել եւ երկրագործին գիւղին եւ տան մօտ հայթայթել, 3. Երկրագործական դրամատան դրամագլուխը աւելցնել, 4. Երկրագործական մեքենաներ բերել, 5. Երկրին ճարտարարուեստին անհրաժեշտ նախանիւթերը երկրին մէջ հասցնել եւ 6. Կենդանիները ազնուացնել եւ բազմացնել:

Հալքը իր այս առաջադրութիւնները հրապարակ դրաւ հանրապետութեան առաջին օրերուն:

Այդ առաջադրութիւններէն առաջինը իրականացաւ տարիներ առաջ: Տասանորդի դրութիւնը չի կիրարկուիր Թուրքիոյ մէջ: Գիւղացին, այլեւս, գերին չէ հանդիպած վաշխառուին, որ ոչ յագենալ գիտէր, ոչ ալ ամչնալ: Օրէնքը տուրքի որոշ սակ մըն է սահմանած, եւ գիւղացին պարտաւոր է իր արտադրութեան համեմատ բան մը վճարել ուղղակի պետութեան:

Ասիկա շատ լաւ է, ի հարկէ, իբրեւ սկզբունք, օրէնքները կը գնահատուին ոչ թէ իրենց բովանդակութեամբ, այլ եւ իրենց գործադրութեան եղանակներով:

Արտաքնապէս դատելով, ուրեմն, տասանորդի վերացումը բարիք մը կ'ապահովէր Թուրք գիւղացիին, որովհետեւ չարիք մը կը վերցուէր: Եւ սակայն, այժմու տուրքի գնահատումներն ու գանձումի ձեւերն ալ նոյնքան ճնշիչ են գիւղին համար: Պետութիւնը, մեծ ծախքերու տակ մտած ըլլալով, մեծ ճնշում ի գործ կը դնէ իր տուրքերը գանձելու համար: Հարկահաւաքը նորէն նոյն մղձաւանջն է Թուրք գիւղին համար: Մանաւանդ երաշտ տարիներուն, երբ գիւղացին իր սերմնցուն ստանալու տառապած էր, ու իր եզը կամ արօր ծախելով տուրքերը վճարելու հարկադրանքին ենթարկուած:

Վարկի խնդիրը: Ասոր միակ կամ գլխաւոր աղբիւրը պէտք էր ըլլար Երկրագործական Դրամատունը: Ասոր համար ալ, ուրիշ դրամատուներու կարգին, բարձրացուցին եւ անոր դրամագլուխը: 1924ին 17 միլիոն ոսկի էր դրամագլուխը: 1929ին եղաւ 24 միլիոն, 1932ին 27 միլիոն, իսկ այժմ 30 միլիոն է:

Ուրեմն, 12 տարուան ընթացքին մօտաւորապէս կրկնապատկուած է: Այս գումարը, սակայն, չի գոհացներ Թուրք գիւղացին: Կը նշանակէ, որ դրամատունէն զատ վարկ բացողներ կան: Այսինքն գոյութիւն ունին կայսրութեան օրերու այն վաշխառուները, որոնք գիւղացիին արիւնը կը քամէին եւ քրտինքը կը ճաշակէին:

Նուազ անողոք չէ, նաեւ, Երկրագործական Դրամատունը, որ իբրեւ թէ օժանդակելու համար հիմնուած է: Աստեղ, այս թերթի սիւնակներուն մէջ, շատ մը թղթակցութիւններ թարգմանուած են՝ Թուրք թերթերէն թղթակցութիւններ, գրուած Թուրքիոյ զանազան վայրերէն, ուր երկրագործական դրամատուներ կան: Ընթերցողը կը յիշէ, ապահովաբար, թէ ինչ փորձանք դարձած են անոնք Թուրք գիւղացիին գլխուն: Նախ, չափազանց անողոք են իրենց պահանջներու գանձման ձեւին մէջ: Ոչ մէկ յապաղում կը թոյլատրեն: Վարչական եղանակով կը վաճառեն ինչքերը կամ կը գրաւեն: Իսկ վարկը կուտան ոչ թէ դրամով, այլ ... ապրանքով, ընդհանրապէս

— Առ քեզի ութ փութ ճերմակ կըտաւ: տար ծախէ ու առած դրամովդ սերմ ցանէ

Այդ կտաւը, զոր կը տրամադրէ Թուրքիոյ պետական դրամատունը՝ Թուրք գիւղացիին, Թուրք պետական գործարանի արտադրութիւնն է.

Գիւղացին խանութ չունի, ի հարկէ: Կը տանի գիւղ: Ու կը ծախէ բաւական [illegible] գինով

Իսկ բուն գինին վրայ կը բարդուի տոկոսը ... Տարին կը լրանայ, բերքը կը քաղուի, հարկահաւաքն ու երկրագործական դրամատան պաշտօնեան անկուած են գլխուն.

Իսկ պետութիւնը երկիւղ չաղած չէ որ քիչ մը բարդէ, քիչ մըն ալ կարեկցի ու յետաձգէ ...

Այս բոլորի վրայ հարկ է աւելցնել այլ գանձումներ,— գիւղին ճամբայ, գիւղին աղբիւր, գիւղին դպրոց, գիւղին վարժապետ, գիւղին Հալք - Էվի եւ ... օգնութեան կամ ներքին փոխառութիւն.

Վերջին տարիներուն, երբ շոգեկառքի հաղորդակցութիւն հաստատուեցաւ, յետամնաց շրջաններու գիւղացին օգտուեցաւ մասամբ, քանի որ իր բերքերը տեղէ տեղ փոխադրելու միջոց ունեցաւ: Եւ սակայն, այս պարագային ալ, իրականին մէջ, ոչ թէ գիւղացին, այլ՝ վաճառականն է օգտուողը: Ան կը գնէ, կը հաւաքէ, կը փոխադրէ ու կը վաճառէ: Փոխադրական միջոցներու գոյութիւնը երբեմն նոյն իսկ կրնայ անպատեհ արդիւնք ունենալ, քանի որ գլխաւոր սպառող վայրերը բերք կը ստանան աւելի շատ վայրերէ եւ ապրանքը շատ բնականօրէն, գինի անկում կ'ունենայ:

Անհրաժեշտ է նկատի ունենալ նաեւ ընդհ. տնտեսական տագնապը, որուն հետեւանքով, ինչպէս ուրիշ երկիրներու, նոյնպէս եւ Թուրքիոյ արտածումները նուազեցան, եւ ասոր ուղղակի վնասը կը կրէ Թուրք գիւղացին

Հանրապետական վարչաձեւի ընթացքին դրական ձեռնարկ մը ըլլալու կոչուած էր համագործակցական շարժումը, որ ծայր տուաւ արեւմտեան նահանգներու մէջ: Սկիզբը բաւական ճնշում ի գործ դնել հարկ եղաւ, գիւղացին մղելու համար դէպի համագործակցութիւն: Կը յիշուի որ հրաւէր ստացաւ նաեւ փրոֆ. Տոտոմեանց՝ դասախօսելու համար, բայց ան յայտնեց թէ «միայն հայերէն լեզուով կ'ուզէ դասախօսել» ... Այս հեգնական մերժումէն վերջ, Թուրքերը ստիպուեցան իրենց խնդիրը տապալել եւ գլխաւորաբար փրոֆէսէօրին երկերովը առաջնորդուիլ: Առաջին տարիներուն բաւական աղմուկ եղաւ: Անուններ, թիւեր, գումարներ, ծրագիրներ: Ցետոյ, սակայն, երբ Քամալ կը շրջէր այդ վայրերը,— Հալքի Յրդ համագումարի նախօրէին (1930)— բողոքներու տեղատարափ մը ծայր տուաւ: Զեղծում, անկանոնութիւն, կաշառ ու կողոպուտ, չահագործումներ ... Համաձայն վիճակագրութեան մը, Թուրքիոյ մէջ այժմ գոյութիւն ունին 637 համագործակցականներ՝ 58.000 անդամներով: Տուեալներ չունինք այս թիւի ստուգութեան մասին: Անշուշտ, Թուրքիոյ համար շատ քիչ է, բայց իրականութենէն ալ ... շատ է: Թուրքերը թիւի մէջ շռայլ են եւ գերոնեբով խաղալը վարժութիւն դարձուցին.

Բաւական աշխատանք տարուեցաւ նաեւ կենդանիներու ազնուացման եւ բազմացման համար: Բայց, կարծէք ընդհանուր հանգամանք չունեցաւ ատիկա: Դժուար ալ էր, եթէ ոչ անկարելի: Քամալ Աթաթիւրք եւ քանի մը ուրիշներ իրենց ագարակները ճոխացնելու աշխատեցան: Քիչ մըն ալ պետական միջոցներով մաս մը կենդանիներ ազնուացուեցին: Բայց, որպէս պետական գործ՝ յիշատակումի արժանի բան տեղի ունեցած չէ, քանի որ իրենց «Թուսամ» մտասնցներուն մէջ նիւթ պէտք էր ծառայէր այդ ...

Մասնաւոր «էնսթիթիւ» մը հաստատուած է Էնկիւրիի մէջ՝ երկրագործական բերքերու բարելաւման համար: Անուրանալի արդիւնքներ ունեցան այս ուղղութեամբ: Հասարակութիւնը կ'ընդարձակուի եւ հետզհետէ կը բարելաւէ արտադրութիւնները:

Հանրապետական շրջանի նպատակներէն մին պէտք է նկատել նաեւ ճարտարարուեստի կարգ մը ճիւղերու հաստատումը: Կարգ մը ըսինք, որովհետեւ ամբողջ ճարտարարուեստը նպատակ չէ գիւղին: Վիճելի է թէ թրքական - տեղական ապրանքը աւելի՞ աժան կը գնէ գիւղացին, թէ, օրինակ, ճափոնականը, եթէ Էնկիւրի քիչ մաքսով ներածէ զայն: Բայց, կարգ մը գործարաններու հաստատումը պատճառ դարձաւ որ այդ ճիւղերու հում նիւթերն ալ երկրին մէջ հայթայթուին: Օրինակ, շաքարի արտադրութիւնը զարկ տուաւ ճակնդեղին մշակութեան: Իսկ ասիկա բաւական մեծ թիւով գիւղացիներու երեսին գոյն տուաւ: Ճարտարարուեստը, ընդհանրապէս, դեռ պիտի քաղաք քաշէ բաւական թիւով գիւղացիներ: Իրողութիւնը կը թըւենք միայն: Անդիր է թէ գիւղը չա՞հ ունի թէ վնաս անկէ: Նոյնը հանքերու, ճամբաներու եւ երկաթուղիներու համար գիւղէն քաշուած գիւղացիներու մասին:

Զմոռնանք որ նոր Թուրքիոյ «էֆէնտիներ» հանրապետութեան օրով էր որ ֆէսը հանեց ու Fապէ՞ դրաւ: Ասիկա փոխե՞ց իր իրաւական դիրքը, ահա կարեւոր հարցում մը: Ո՛չ: Աչկապուկ մըն էր, նախորդ նստաշրջանին, գիւղացի երեսփոխաններու ընտրութիւնը

Այժմ, Թուրքիոյ մէջ, Թուրք գիւղացին նոյնքան թշուառ է, որքան առաջ: Ու նոյնքան իրաւազուրկ:

Իսկ մշակոյթի՞ տեսակէտով.

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Ծով, պատ, եւ օր

[illegible]

Ղպտիներու պատրիարքը, որ Եթովպիոյ եկեղեցիին գերագոյն պետն է, յայտարարութիւն մը ուղղեց ժողովուրդին, պատուիրելով դեկտ. 23էն սկսեալ մէկ շաբաթ ծոմ եւ պահք պահել եւ օրը երեք անգամ աղօթել, որպէսզի ռազմաճակատին զինուորները համոզուին թէ ամբողջ ազգը իրենց հետ է: Յայտարարութիւնը կը շեշտէ — «Մեր զինուորները ամէն տեսակ նեղութիւններ եւ զրկանքներ կը կրեն ռազմաճակատին վրայ, ենթարկուելով ցերեկուան հրակէզ տաքին կամ գիշերուան սառնամանիք ցուրտին, որովհետեւ կ'ուզեն իրենց արիւնը թափել, պաշտպանելու համար հայրենի հողը: Ինչպէս որ Իսրայելացիները աղօթեցին եւ ծոմ պահեցին երեք օր եւ աստուածային օգնութիւն ստացան, ինչպէս որ Յիսուս - Քրիստոս աղօթեց քառասուն օր եւ քառասուն գիշեր, անապատին մէջ, եւ յետոյ գնաց կռուելու իր թշնամիներուն դէմ, նոյնպէս մենք պէտք է աղօթենք եւ պահք պահենք: Հետեւինք անոնց օրինակին, եթէ կ'ուզենք որ Աստուած օգնէ մեզի»:

Կ. ԽԱՉԻ ՀԵՏ ՈՒ Կ. ԽԱՉԻ ԿՈՂՔԻՆ

Ամէն տարուան պէս, այս տարի եւս (այսօր, Չորեքշաբթի), Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը կազմակերպած է իր տարեկան վաճառքը: Այս անգամ, սակայն, մէկ օր միայն: Կարճ, բայց ազդու:

Տասներկու ամիս խօսքեր խօսելուց եւ համակրանքներ արտայայտելուց յետոյ, այդ մէկ օրուան մէջ Փարիզի խաչասէր հայութիւնը պէտք է հնչուն միջոցների վերածէ իր մինչեւ այդ ձրիօրէն շռայլած համակրանքը: Տուէք, որ պահանջելու իրաւունք ունենաք:

Այս առթիւ պէտք կա՞յ ներկայացնելու Հ. Կ. Խաչը իր նպատակներով ու գործերով: Այլ եւս ո՞վ չի ճանաչում այդ բազմաճիւղ ու բազմօգուտ կազմակերպութիւնը, ուր գործողն ու վարողը հայ կինն է: Շուրջ տասը հազար Հայուհիներ Լոս - Անճելըսից ու Սան - Փաւլօից սկսած մինչեւ Թաւրիզ եւ Արադան, Ճարպիկ ու Թրաշխան, մահու եւ կենաց պայքար են մղում ստարացման եւ ազգային քայքայման համայնակուլ բացիլների դէմ: Եւ շուրջ հազար Հայուհիներ նոյն պայքարը մղում են Ֆրանսայի սահմաններում: Մերթ յաղթում ու յաղթւում են, մերթ պարտւում ու ձախողանքի մատնւում: Բայց երբեք չեն ընկճւում ու չեն յուսահատւում՝ նախանձելի վճռականութեամբ բարձր պահելով իրենց խաչական դրօշը:

Այդ մեծ բանակի մէկ փոքրիկ ջոկատն էլ Փարիզի մասնաճիւղն է, որի առաջիկայ վաճառքին պարտաւոր է ներկայ գտնուիլ ամէն Հայ, որի հոգում ժանգն ու վհատութիւնը չեն բունկալած: Պարտաւոր է ներկայ գտնուել եւ նիւթապէս — այս անգամ միայն նիւթապէս — քաջալերել խաչականների ձեռնարկը.

Պէտք է գնել վաճառքի մթերքները եւ դրամ տալ: Դրամը անհրաժեշտ է, որպէսզի Կ. Խաչը կարենայ օգնել կարիքի մէջ գտնուող մայրերին եւ երեխաներին:

Օգնել հիւանդներին եւ, յատկապէս թոքախտի ճիրաններն ընկնելու դժբախտութիւնն ունեցողներին:

Պահել իրենց դարմանատունը, որի օգտակարութիւնը ապացուցուած է տարիների փորձով:

Նպաստել հայ իգական սեռի մտաւոր զարգացման:

Պայքարել նոր սերնդի ապազգայնացման դէմ:

Բոլորն էլ բարձր եւ անյետաձգելի, կեանքի հրամայական պահանջը հանդիսացող նպատակներ:

Դրա վրայ աւելցրէք եւ մի ուրիշ կարեւոր հանգամանք —

Նիւթապէ՛ս ու բարոյապէս ուժեղացնել Հ. Կ. Խաչը՝ նշանակում է զարկ տալ հայ կնոջ կազմակերպութեան եւ ձեռներէցութեան: Մղել նրան հանրային գործի ասպարէզ: Վարժեցնել հաւաքական աշխատանքի: Ամրացնել կապը ընտանիքի եւ հասարակութեան միջեւ: Ուժեղացնել ազգային միութեան գիտակցութիւնը ..

Տեսնո՞ւմ էք՝ ինչքան բարի գործեր կատարած կը լինէք Հ. Կ. Խաչի վաճառքին մի քանի քիլօ ընկոյզ ու լոբի գնելով կամ մեր խաչուհիների [illegible] ձեռքերով պատրաստուած «փախլաւան» ուտելով:

Մի՛ վարանիք, ուրեմն: Կ. Խաչի հետ ու Կ. Խաչի միջոցով՝ պայքար անտարբերութեան, հիւանդութիւնների, կարիքի եւ ազգային այլասերման դէմ:

Կ. Խաչի հետ ու Կ. Խաչի միջոցով՝ զարկ տալ հայ կնոջ մտաւոր զարգացման, ինքնագործունէութեան, հասարակական աշխատանքի վարժութեան

Մի՛շտ Կ. Խաչի հետ, մի՛շտ Կ. Խաչի կողքին:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

«ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐ»Ը

Հայ երգի անզուգական վարպետին, մեծատաղանդ Կոմիտաս վարդապետին մահուան բօթը ցնցեց նաեւ յունահայ գաղութը: Շատ քիչերու բացառութեամբ, բոլոր յունահայերը անդրադարձան այն հսկայական ամայութեան, որ պիտի ստեղծէր հայ երգի անդառնալի նիրհը, մեծ վարպետին կորուստով.

Աթէնքի գաղութը գիտցաւ արժանավայել շուքով յարգել իր սքանչելի զաւկին եւ հոյակապ վարպետին յիշատակը: Քիչ անգամ Աթէնքը տեսած էր այսքան բովանդակալից եւ համազգային հանդիսութիւն մը: Ու ասիկա, շնորհիւ «Հայ Մտքի Տուն»ի վարչութեան, որ ազգային այս մեծ կորուստին գոյժը առած օրէն ձեռնարկեց կազմակերպել «Յարգանքի Օր» մը, դեկտ. 15ի կիրակիին համար, Աթէնքի ընդարձակ սրահներէն Վէնթրիքօնի մէջ:

Պատմական եւ յիշատակելի մնալու սահմանուած օր մը եղաւ դեկտ. 15ը: Գրեթէ գաղութը, մէկ մարդու նման փութաց իր յարգանքին բաժինն ընծայելու:

Ժամանակէն առաջ լեցուած է ընդարձակ սրահը: Լիքն են նաեւ, նրբանցքներն ու բոլոր անկիւնները

Մուտքի պահուն՝ ժողովուրդին յամրաքները դարդարուեցան վարդապետին փոքրիկ նկարներովը տրուած զարդանիշով: Կարգապահութեան կը հսկէին Հ. Մ. Ը. Մ.ի արիները: Բեմին ճակատը ելեկտրական լոյսերու մէջ՝ «Հայ Մտքի Տուն»ի վերտառութիւնը:

Ժամը ճիշդ 10.30ին կը բացուի վարագոյրը: Բեմին խորքի ճակատին աջ ու ձախ պատերուն վրայ, մեծ վարպետին մեծադիր եւ վեղարակիր երկու լուսանկարները: Բեմին վրայ «Հայ Քնար» երկսեռ երգչախումբը, իրենց անխոնջ ղեկավարին՝ ընկեր Կառվարենցի առաջնորդութեամբ

Եւ ահա «Օրհներգ» հայրապետականը երգչախումբին կողմէ: Անթերի կանոնաւորութիւն եւ զմայլելի ներդաշնակութիւն: Խորունկ տպաւորութիւն կը պատէ սիրտ սիրտ, ու ներկաները երկիւղածութեամբ կը հետեւին «Օրհներգ»ին վերացնող, ցնցող ալիքներուն:

Ու «Տէր ողորմեա»ն: Յուզումը կը պոռթկայ արդէն: Կարծէք մեծ վարպետն է, ինք՝ հայ երգի անզուգական մեխեան, որ բազկատարած կ'երգէ՛ ահա, իր «Տէր ողորմեա»ն, համատարած լռութեան մէջ:

Քանի մը վայրկեանի դադար մը

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ (12)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Թշնամիին ուժը մօտ չորս հազար զինուորներէ բաղկացած բանակ մըն էր: Ասոնց կը հետեւէր նոյնքան մոլեռանդ խուժան մը, որ ալան - թալանի տենդէն բռնուած՝ գոռումներով կը հետեւէր զինուորներուն: Թշնամիին ուժերը բաժնուած էին քանի մը վաշտերու, որոնք կը յարձակէին վեց տարբեր կէտերէ, Եօլ - Աղզըի, Լէխ - Օրտուի, Դըղըլ - Զայի, Սամլուղ - Օլուգի, Տամլաճըգի, Մեծ Ջուրի եւ ծովափի կողմերէն:

Անդադար գոռացող թնդանօթներու որոտին, չէփորներու կանչին, հրացաններու պայթիւններուն՝ մերինները ոչ մէկ պատասխան տուին: Անոնք կայմ ու պատրաստ թշնամիին կը սպասէին իրենց դիրքերուն մէջ: Կ'ուզէին որ թշնամին լաւ մը մօտենայ, որպէսզի արձակուած գնդակներէն ամէն մէկը Թուրքի մը կեանքին արժէր: Մանաւանդ խնայողութեամբ պէտք էր գործածէինք մեր փամփուշտները

Այսպէս, թշնամին դժոխային կրակ մը բանալով Ճէպէլ - Մուսայի փէշերուն վրայ, կամաց կամաց կը յառաջանար դէպի մեր յառաջապահներուն դիրքերը: Վերջապէս հնչած էր գերագոյն պահը:

Նախապէս կը կարծէինք որ թշնամին Դըղըլ - Զայի եւ Սամլուղ - Օլուգի կողմէն երբեք ո եւ է ներխուժում մը պիտի չձեռնարկէր, որովհետեւ այդ դիրքերը անառիկ էին, շրջապատուած բարձր սարերով: Նմանապէս Տամլաճըգի Մեծ Ջուրի կողմէն ո եւ է յարձակում չէր ակնկալուեր, որովհետեւ վերեւի սարերէն խոշոր քարեր գլորելով, կարելի էր թշնամին խուճապի մատնելով նահանջի մղել, ինչպէս յետագային՝ աղջիկներու եւ կիներու ձեռքով կատարուած փորձը ցոյց տուաւ:

Անխուսափելի մառախուղը նորէն վարագուրեր էր ամէն կողմ: Թշնամին իր առաջնորդ - լրտեսներու միջոցաւ բաւականաչափ կ'օգտուէր անկէ: Սակայն, պէտք է ըսել, որ մենք ալ շատ կ'օգտուէինք մշտատեւ մէգէն, որովհետեւ թշնամին չէր կրնար նշմարել մեր վայրերը ժայռերուն մէջ: Երբ մշուշը քիչ մը կը նօսրանար ու զինուորները կ'երեւէին, անմիջապէս իրենց ճակտին կը ստանային մահացու եւ վրիժառու տաք գնդակը:

Բուն եւ մեծ յարձակումը տեղի ունեցաւ Եօլ - Աղզըի կողմէն: Թշնամին իր հետ կը բերէր լեռան բեռ թնդանօթ եւ մավզէրի փամփուշտ: Կարծեմ թէ փոքրիկ պետութեան մը վրայ կը յարձակէր: Անոնք քիչ մը յառաջանալէ յետոյ՝ երկու զօրախումբի բաժնուեցան, երկու տարբեր ճակատներու վրայ յարձակելու համար: Առաջին ու մեծ զօրախումբը իր արշաւանքը ուղղեց դէպի Թաթար - Ալանկ, Ճէպէլ - Մուսայի սիրտը: Իսկ երկրորդը՝ արեւմտեան կողմի ձորէն սկսաւ քայլ առ քայլ յառաջ խաղալ: Անտառախիտ ձորի մէջէն սողոսկելով Թաթար - Ալանկի վրայ արշաւող զօրախումբի յաղթանակին յաջող ելքին կը սպասէր ան, որպէսզի ինքն ալ յարձակումով մը, աւելի յառաջանար մեր կռուողներու կոնակին՝ տալով հարուածելու համար: Սակայն մեր կարիճներուն արծուատես աչքերէն չվրիպեցաւ անոնց ամենաղզուշ մէկ շարժումն իսկ:

Թաթար - Ալանկի ուղղութեամբ արշաւողները կրցան գրաւել հարաւային ճակատին վրայ գտնուող մեր առաջին դիրքը: Յաջորդաբար ինկան մեր երեք կարեւոր դիրքերը Թուրքերուն ձեռքը, քանի մը տասնեակ դիակներ անոնց առջեւ փռելէ յետոյ:

Դըղըլ Զայի, ծովափի եւ Շէյխ Օրտուի խմբապետները յամառօրէն ու հերոսաբար կը դիմադրէին յարձակողներուն՝ այդ կէտերուն վրայ եւ տեղ չտալու, որ անոնք քայլ մը իսկ յառաջանային:

Ուրիշ զօրաւոր վաշտ մըն ալ փորձեր կը կատարէր գրաւելու Սամլուղ-Օլուգի աղբիւրը, տասնց թիզ մը յառաջանալ կարենալու: Իսկ Տամլաճըգի Մեծ Ջուրին կողմէ յարձակողները վայրկենապէս սկսան նահանջի ճամբան առնել: Որովհետեւ հայ կիներու եւ աղջիկներու կողմէն գլորուած ժայռի կտորները մահ կը սփռէին: Այս կէտերուն վրայ թշնամին ոչ մէկ յաջողութիւն չզգալով՝ գնաց միացաւ Թաթար Ալանկի վրայ խուժող զօրասիւնին:

Այսպէս ուրեմն՝ թշնամին կազմած էր ընդհանուր ճակատ մը մեր ուժերը խորտակելու համար: Այդ յետոյ մեզի համար ալ շատ նպաստաւոր եղաւ, որովհետեւ հնարաւորութիւն ունեցանք մենք ալ մէկ ճակատ կազմելու, միւս դիրքերուն վրայ պահելով միայն խմբապետ մը իր խումբով: Անշուշտ, արեւմտեան կողմի ձորին մէջ ապաստանած զօրախումբին դիմացն ալ ունէինք կարեւոր ուժ մը:

Առաջին զօրասիւնը Եօլ - Աղզըի, Քէօր - Օսմանի եւ Լուրջ - Ժայռի երեք կարեւոր դիրքերը գրաւելէ յետոյ, շատ չանցած՝ կանգ առաւ Թաթար Ալանկի եզերքը ու սկսաւ գոռում գոչումներով օդը թնդացնել, իբր թէ յաղթական եղած ըլլային:

Թաթար - Ալանկէն, որուն եզերքը թշնամին բոյն դրած էր, օգնութիւն կը սպասուէր, որովհետեւ այդ պահուն շատ զօրաւոր չէր այդ կէտը, եւ հազիւ մէկ ժամէն կարելի էր օգնական զօրք հասցնել կռուողներուն, միւս դիրքերէն: Պահեստի ուժն ալ սպառած էր բոլորովին: Մանաւանդ ամէնէն քաջերը՝ կամաւորներն ալ ցըրուած էին այլեւայլ դիրքերու վրայ տարուած յարձակումներու պահուն՝ այդ ճակատները պաշտպանելու համար:

Սակայն, Թաթար - Ալանկի դիրքերուն վրայ գտնուող այդ քանի մը քառասնեակ կարիճներն ալ չէին թողուր, որ թշնամին ոտք կոխէր դաշտին մէջ: Ամէն անգամ, երբ քանի մը հարիւր զօրքեր, մտրակներու հարուածներուն ու հայհոյանքի անօրինակ լուտանքներու տակ, որ բարձրաստիճան զինուորականներու կողմէ կը տեղար իրենց հասցէին, ակամայ կը նետուէին դաշտին մէջ, անմիջապէս քանի մը տասնեակներ գետապաստ կ'ըլլային անոր եզերքներուն վրայ:

Ժամ մը յետոյ, արդէն օգնական ուժերը ստացուած ու գործի ձեռնարկուած էր: Թշնամիին կրկնակի գրոհները, որոնք դաշտը անցնելու մտքով կը կատարուէին, բոլորն ալ ապարդիւն անցան քանի մը տասնեակ թշնամիին կեանքեր արժելով իրենց: Կը սպասէր որ անհնար էր մտնուած: Կը սպասէր որ գիշերը վրայ հասնէր, նորէն դաշտը ճեղքել անցնելու փորձը ընելու համար:

Յ. Գ. ԹՈՒՐՍԱՐԵԱՆ

(Շար.)

Կ'արտասանէ ընկ. Կ. Գասապեան ընկ. Կոռվարենցի «Կոմիտաս վարդապետը»: Նոյն քերթուածը ձայնագրուած՝ քառաձայն կ'երգէ երգին երգչախումբը:

Եւ յաջորդաբար ահա, Հայաստանի զմայլելի երգերը՝ «Սարերի վրով գնաց», «Անձրեւն եկաւ չաղալէն», «Ինչո՞ւ Բինգէօլը մտար», «Ախ, մարալ ջան», «Իմ չինարեարը», միշտ երգչախումբին կողմէ, որ այս անգամ լիովին արդարացուց ընկ. Կոռվարենցի երկամեայ ճիգերն ու աշխատութիւնները:

Ուղերձ մը՝ գրաւոր, «Հայ Մտքի Տան»ի անունով: Կը կարդայ Տիկ. Փ. Հաճի Գօզոսեան: Ցնծացուած, կուռ եւ օրուան պատշաճ բովանդակութեամբ այս ուղերձը կը բացատրէ միութեան գեղեցիկ նպատակներն ու առաջադրութիւնները:

Արտասանութիւն մը նորէն: Երիտասարդ ընկեր ուսուցիչ մըն է՝ Խոճիկեան: Կ'արտասանէ՝ տաղանդաւոր գրագէտ-բժիշկին՝ մեր սիրելի Նարդունիին հզօր մէկ արձակը («Յաւիտենական բացակայներ»): Ցուցումը կը հասնի բարձրագոյն կէտին, շնորհիւ արտասանող ընկերոջ վարպետ ըղկայնութեան.

Ու Գարաճան: Հայ տաղանդաւոր ջութակահարը Աթէնքի բարձրագոյն եւ արուեստի բեմերուն կախարդը: Կը նուագէ «Հով արէք, սարեր ջան»: Ու այս տաղանդաւոր Հայորդին մոգական ճպոտին շնորհիւ, «Հով արէք»ը կը դառնայ Հայաստանեայց աղաղակ մը, ողբերգ մը, գիւթերգ մը, որմէ յափշտակուած մեր Հայ ունկնդիրները կը սարսեն սրահը խլացուցիչ եւ անհամբեր ծափերով:

Ու կրկին Գարաճան, դաշնակի ընկերակցութեամբ, իրմէ անբաժան Օր. Իրմա Գոլասի հետ: Այս անգամ՝ Չայկովսկիի «Մէքրենաա մելանքոլիկը», օրուան պատշաճ ընտիր կտոր մը, որ լռութեան կը դատապարտէ սրահը:

Վերջ կը գտնէ հանդէսին Ա. մասը: Բ. մասի սկիզբին լուսարձակով ընկ. Հ. Բամպակեան կը ցուցադրէ մեծ վարպետին անտիպ նկարներէն մէկ քանին, ինչպէս նաեւ յուղարկաւորութեան հետ կապ ունեցող պատկերներ, որոնք յատկապէս բերել տրուած էին Փարիզէն:

Խորունկ պաշտամունքով եւ անհաւատալի լռութեամբ կը հետեւին հանդիսականները պատկերներու ցուցադրութեան: Շատեր կը փղձկին, երբ կը ներկայացուի «Կոմիտաս՝ իր սիրելի դաշնակին առջեւ» նկարը, ուր հանճարին երկունքը յստակօրէն կը ցոլանայ մեծ վարպետին դէմքին ու ճակատին վրայ: Հապա՝ նօթագրած պահուն իր լուսանկա՞րը, ուր մեսրոպատիպ վերալացումով մը կ'երկնէ տարաբախտ հանճարը: Եւ վերջապէս յուղարկաւորութիւնն ահա, որ խինդարուխ եւ անզուսպ արցունքներ կը հոսեցնէ բոլորին աչքերէն:

Ցայտագիրը կը մօտենայ իր վախճանին: Հիմա բեմին վրայ է, օրուան բանախօս ընկ. Կոռվարենց: Կը խօսի հայերէն լեզուին հանդէպ իրեն յատուկ նախանձախնդրութեամբ: Բառերն ու խօսքերը կուռ ագուցումներով, պայթեցնելով: Կը խօսի հայ երաժշտութեան հանճարեղ ստեղծողին, հայ երգին անզուգական կերտողին՝ Կոմիտասի կեանքին վրայ: Կը փորձէ հոգիները հայ երգին ու լեզուին, հայ ձայնին ու խօսքին արդար փառաբանանքով, ու կը վերջացնէ կարդալով մեծ վարպետին տարիներ առաջ հայ երգին եւ երաժշտութեան մասին ունեցած գեղեցիկ եւ խորիմաստ մէկ արտայայտութիւնը, իբրեւ պատգամ եւ իբրեւ կտակ:

Ու նորէն երգչախումբը, որ կը փակէ «Ցորեանի Օրհնում» այս փառաւոր հանդիսութիւնը՝ «Ձիգ առու քահնով», զմայլանք եւ յարգանք պարտադրելով ներկայ բազմաթիւ օտարներուն ու մամուլի ներկայացուցիչներուն: Այս վերջիններէ շատ մը լուսանկարներ կը քաշեն օրուան անցքերէն:

** Արդար է, որ արձանագրենք «Հայ Մտքի Տան»ի գործունէութիւնը, որ ահա գեղեցիկ ակօսներ կը բանայ վարժեցնելով ժողովուրդը սիրելու հայ լեզուն, հայ երգն ու հայկական մշակոյթը:

ՓԱՅԼԱԿ ԱԴԱՄԵԱՆ

Երեկոյթ Նիւ Եորքի մէջ ի պատիւ Ֆր. Վերֆէլի

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ 400 ՀԱՅԵՐ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐ — ՊՈԼՍԵՑԻ ՀՐԵԱՅԻ ՄԸ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԽՕՍՔԵՐԸ — ՖՐ. ՎԵՐՖԵԼԻ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ — «ԿԱՐԴԱՑԵՐ ԵՄ ՁԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՍԻՐՈՎ ԿԱՊՈՒԵՐ ԵՄ ՁԵԶԻ»:

Գ. Ֆրանց Վերֆէլի Նիւ Եորք ժամանումէն ի վեր, Հայկական Փրէս Բիւրօն աշխատանքի ձեռնարկած էր կազմակերպելու ի պատիւ Գ. Ֆ. Վերֆէլի այն մեծ ճաշկերոյթը, որ տեղի ունեցաւ դեկտ. 9ին երեկոյեան, Նիւ Եորքի առաջնակարգ հիւրանոցներէն՝ Օթէլ Մք-Ալփինի սրահներէն մէկուն մէջ:

400է աւելի հիւրեր, հայ եւ ամերիկացի, գրաւած էին սրահին բոլոր աթոռները: Ժամը 8.30ին Գ. Ֆ. Վերֆէլ, Տիկ. Վերֆէլի հետ մտան ճաշարանը, որ ողջունեց զիրենք խանդավառ, երկարատեւ ծափերով:

Ճաշէն առաջ, որ տեւեց ժամի մը չափ, Հայկական Փրէս Բիւրոյի նախագահ ընկ. Թ. Ս. Արզարեան յանուն Փրէս Բիւրոյի ողջոյնի խօսք ուղղեց Գ. Ֆ. Վերֆէլի, յիշատակելով այն բոլոր հերոսական մարտերը, որ մղած է հայ ժողովուրդը վերջին 40 տարիներու ընթացքին եւ որոնց մէ միայն Մուսա լերան հերոսամարտը անմահացած է համաշխարհային գրականութեան մէջ, շնորհիւ Գ. Ֆ. Վերֆէլի զմայլելի գրքին:

Ապա թ. Ս. Արզարեան յանձնեց սեղանը օրուան սեղանապետ ընկ. Ա. Բրուտեանի, որ վարեց երեկոն:

Ընկեր Ա. Բրուտեան յայտարարեց որ ստացուած են բազմաթիւ հեռագիրներ ամերիկացի բարեկամներէ եւ պաշտօնական անձերէ, որոնք չեն կրցած անձամբ պատասխանել իրենց եղած հրաւէրին եւ ներկայ գտնուիլ ճաշկերոյթին: Հեռագիրներ եւ նամակներ էին ուղարկած ի միջի այլոց գանձային նախարար Հ. Մորկընթօ, ծովային նախարար Սուանսըն, Նիւ Եորքի կառավարիչ Լիմըն, դեսպան Ճ. Ճէրարտ, կարտինալ Հէյզ, Եպիսկոպոս Մէննինկ, Ռաբբի Ս. Ուայզ, Ուիլսոնի վարչութեան նախկին նախարար Կօլպի եւ ուրիշներ:

Ողջոյնի հեռագիրներ էին ուղարկած Ֆիթըրզիէթի Հ. Յ. Դ. Ուս. Միութիւնը, «Ազատամարտ» կոմիտէն եւ Հ. Կ. Խաչը:

Ապա սեղանապետը խօսք տուաւ Նիւ Եորքի հայ-ամերիկեան քաղաքացիներու միութեան ներկայացուցիչ ընկ. Ա. Տէր Մանուէլեանի որ գեղեցիկ ճառով դրուատեց Գ. Ֆ. Վերֆէլի գործը: «Մենք բազմատար, բայց ազնուօրէն, ուրիշներ գիտակցաբար եւ չարամտօրէն կը ջանան մեզ ներկայացնել աշխարհին իբրեւ ստրկամիտ Հայեր»: Այո, մենք սովահար ժողովուրդ ենք, բայց մեր սովը, մեր քաղցը ազատութեան սով է: Մեզ կը տանջէ մտքի, ոգիի, մշակոյթի սովը: Մեր անկախութիւնը վերջին անգամ կորսնցնելէ ետքը մենք ազատութեան եւ արդարութեան սովէն բռնուած ենք: Գ. Ֆ. Վերֆէլի գործը անով մեծ է, որ ան աշխարհի առջեւ հաստատեց թէ ամէն ազգ ազատ եւ անկախ ըլլալու իրաւունք ունի: Շատ օտարազգի բարեկամներ ծառայութիւն մատուցած են հայ ժողովուրդին, այդ ձեւով, կրկնենք Գլատստոնի խօսքերը, «ծառայած ըլլալու համար քաղաքակրթութեան»: Գ. Ֆ. Վերֆէլ հայ ժողովուրդի օտարազգի այն մեծ բարեկամներէն է, որուն սէր եւ յարգանք պարտինք ոչ միայն մենք, այլ եւ գալիք հայ սերունդները»:

Ցեղակրօն Գէրճ Ասլանեան ամերիկահայ երիտասարդութեան կողմէ անգլիերէն եւ կէս գերմաներէն ողջոյնի զգացուած խօսք ուղղեց Գ. Ֆ. Վերֆէլի, որու գեղեցիկ գրիչը, ինչպէս ըսաւ Ասլանեան, «արթնցուց ամերիկահայ երիտասարդ սերունդը: Գ. Վերֆէլ իր գրքին մէջ ազնուօրէն ներկայացուցած է մեր ժողովուրդի եւ տառապանքը եւ պայքարը: Գ. Վերֆէլ իր գրքով ճանչցուց մեզի մեր հինաւուրց հայրենիքը եւ հպարտութեան զգացում ներշնչեց մեզ, օտարութեան մէջ մեծցող հայ երիտասարդներուս»:

Յաջորդ խօսողը եղաւ ընկ. Վ. Ահարոնեան, որ ըսաւ ի մէջ այլոց.— Ցաւամ ինձ կը ներուի իմ տկար անգլիերէնը, որովհետեւ երբ մէկը իր սրտի խորքէն բխած խօսք մը ունի ըսելու, այդ պարագային քերականութիւնը եւ առոգանութիւնը շատ ալ կարեւոր չեն: Ես կը խօսիմ յանուն հայկական այն կազմակերպութեան, որ թէեւ անցողակի կերպով յիշատակուած է Գ. Ֆ. Վերֆէլի գրքին մէջ, բայց որ սակայն եղած է իրական մղիչ ուժը ոչ միայն Մուսա լերան հերոսամարտի, այլ եւ բազմաթիւ ուրիշ հերոսական մարտերու, ինչպէս Վանի, Ուրֆայի, Շապին Գարահիսարի, Սարդարապատի եւ այլ տեղերու: Ես պատիւը ունիմ խօսելու յանուն Հ. Յ. Դ.ի, կամ ըսենք Գ. Վերֆէլի բառերով՝ «Դաշնակցական կուսակցութեան» Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի:

Մեծ է կապը Գ. Վերֆէլի հոյակապ գրքի՝ «Մուսա Լերան Քառասուն Օրերը» եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան միջեւ:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն էր որ ներշնչեց հայ երիտասարդութեան պայքարել հայկական ազատագրութեան համար Հայաստանի հողի վրայ, պարսիկ ժողովուրդի ազատութեան համար Իրանի մէջ եւ պաշտպանել հրեայ ժողովուրդը ցարական ջարդարարներու (ջարդերու) դէմ Ռուսիոյ մէջ:

Աւելի քան պատշաճ է յիշատակել հոս անունները Եղուարդ Կոնդոյեանի եւ Աւետիս Հարութիւնեանի, որոնք 1905ին Օտեսայի մէջ հրեայ եւ ռուս երիտասարդներու հետ կողք կողքի կռուեցան եւ ինկան հերոսաբար պաշտպանելով Հրեաներու իրաւունքները:

Հայ ժողովուրդի պայքարը իր ազատութեան համար դեռ վերջացած չէ: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, սակայն, շատ լաւ գիտէ, որ ազատութեան եւ անկախութեան համար մղուած պայքարները վերջ ի վերջոյ կը պսակուին յաղթանակով:

Զախորդ օրեր է որ կ'ապրինք այսօր մենք՝ Հայերս: Բայց, հայ բանաստեղծին հետ, որուն իմաստուն բառերը կը կրկնէ իր գրքին մէջ Գ. Վերֆէլ, մենք կը հաւատանք թէ՝

Զախորդ օրերը ձմրան
Նման կուգան ու կ'երթան,
Վիշտը մնայուն չէ, վերջ կ'ունենան,
Կուգան ու կ'երթան:
Ոչ ուժեղը թող պարծենայ,
Ոչ տկարը տխրի.
Փոփոխակի անցքեր զանազան՝
Կուգան ու կ'երթան:

Հայ ժողովուրդի օտարազգի բարեկամներու օժանդակութիւնը, անտարակոյս, մեծապէս պիտի նպաստէ մեր ազգային իտէալի վերջնական իրականացման:

Այդ բարեկամներու շարքին մէջ մենք բարձր կը դասենք Գ. Վերֆէլը, որու համար մենք ունինք յարգանք եւ հիացում, զոր ես կ'ուզէի արտայայտել Գաբրիէլ Բագրատեանի մայրենի լեզուով՝ շնորհակալ ենք, շատ շնորհակալ ենք Գ. Ֆրանց Վերֆէլ»:

Ընկ. Վ. Ահարոնեանէն ետք նախկին Թրքահպատակ, այժմ Նիւ Եորքաբնակ Հրեայ մը՝ Գ. Ամաթօ, իր սրամիտ ճառին մէջ ըսաւ ի մէջ այլոց.

«Ես ծնած ու մեծցած եմ Հայերու տառապանքի երկրին մէջ՝ եւ Թուրքիացի Հրեայ մըն եմ: Ինծի համար հաճոյք մըն էր լսել որ Հայերը եւ Հրեաները կռուած են կողք կողքի Օտեսայի մէջ: Մուսա Լեռն ալ, որու վրայ Հայերը պաշտպանուեցան, Մովսէսի լեռն է: Պոլիս ուր մեծցած եմ, ունէի բազմաթիւ հայ ընկերներ եւ բարեկամներ, որոնք կը յաճախէին իրենց հայկական ակումբները: Օր մըն ալ ակումբները յաճախող այդ Հայերը ձերբակալուեցան: Այն ատեն էր, որ առաջին անգամ լսեցի թէ Հայերու մէջ յեղափոխական շարժում կայ, Դաշնակցութիւն անունով կուսակցութիւն մը կայ, որ կը կռուի հայկական ազատութեան համար: Պետութիւններ ձեզի խոստումներ ըրին եւ դրժեցին: Պետութիւնները կ'ուզեն որ դուք մեռնիք, որ անհանգիստ չընէք զիրենք: Դուք ալ մեզ, Հրեաներուս նման պիտի համոզէք պետութիւնները թէ մեռած չէք եւ չպիտի մեռնիք: Պէտք ըսէք այդ մարդկանց, եւ պիտի ըսէք գործով, գործողութիւններով: Հանգիստ պիտի չձգէք զիրենք, մինչեւ որ ձեզ տրուած խոստումները իրագործուին:

Իբրեւ Հրեայ մը անձնապէս եւ իմ ցեղակիցներու կողմէ շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Գ. Ֆ. Վերֆէլի ի նպաստ Հայերուն կատարած իր գեղեցիկ գործին համար»:

Կարճ ուղերձ մը ըրաւ մեր հին ընկերներու գլխաւոր պաշտպան Ճ. Գինթըն, որ [illegible] թէ 40 թիւը շատ անգամ ճակատագրական դեր կատարած է մարդկային պատմութեան մէջ:

Քառասուն օր Մովսէս առաջնորդեց Հրեայ ժողովուրդը եգիպտական գերութենէն դէպի Աւետեաց երկիրը: Մէկ կրնայ ըսել թէ դեռ 40 տարի չանցած՝ Հայերը պիտի ունենան իրենց ազատագրուած՝ հայրենիքը»:

Ամէնէն վերջ սեղանապետը խօսելու հրաւիրեց օրուան հիւրը:

Գ. Ֆրանց Վերֆէլ երկարատեւ եւ բուռն ծափերու մէջ ոտքի ելաւ եւ ըսաւ անգլիերէն.

«Բարեկամներս, ես շատ զգացուած եմ այս երեկոյ, որ չեմ կրնար հայերէն խօսիլ ձեզի: Իմ անգլիերէնս ալ շատ տկար է: Սակայն, ինչ լեզուով ալ խօսելու ըլլամ ձեզի, ան միշտ սիրոյ լեզու է՝ սիրոյ դէպի ձեզ եւ ձեր ժողովուրդը»:

Ապա խօսքը գերմաներէնի վերածելով, Գ. Վերֆէլ շարունակեց.

— «Դուք չէ որ պիտի շնորհակալ ըլլաք ինծի, այլ ես է որ երախտապարտ եմ ձեզ, որովհետեւ ես գիրք չէ որ գրած եմ, այլ հոգիով հրճուած եմ ծանօթանալով ձեզ հետ, ձեր պատմութեան հետ:

Շատ ատեններ անցած եմ ձեզ հետ ծանօթանալու համար: Առաջին անգամ ծանօթացած եմ ձեր տառապանքներուն մեծ պատերազմի ընթացքին: Երկրորդ առիթը բացուեր էր, երբ Դամասկոս այցելութեան առթիւ լսած եմ պատմութիւնները տարագիրներու եւ որբերու: Երրորդ առիթը եղած է իմ ծանօթութիւնը ձեր պատմութեան: Ձեր հին գրականութեան եւ ձեր ոգիի ուսումնասիրութիւնը հիացում առաջ բերած է իմ մէջ: Դուք ոգիի ժողովուրդ էք, իսկ ոգիի ժողովուրդները չեն մեռնիր:

Կարդացեր եմ ձեր պատմութիւնը եւ սիրով կապուեր ձեզ:

Երբ Մեսրոպ գտաւ ձեր տառերը եւ հիմը դրաւ ձեր մշակոյթին, ան տուաւ ձեզ անպարտելի զէնք մը, յաղթանակելու մարդկային պատմութեան մէջ: Ո՞ւր են այժմ ձեզ ճնշած, ձեզ հալածած մեծ պետութիւնները՝ Բաբելոնը, հին Հռոմը, Բիւզանդիոնը: Անոնք չկան, իսկ դուք կաք եւ կը մնաք վսեմ մշակոյթ ունիք:

Ես շատ համեստ տեղ մը կը գրաւեմ ձեր գրականութեան մէջ, որուն, վստահ եմ, մեծ եւ փայլուն ապագայ կը սպասէ», եզրակացուց յարգելի հիւրը:

Գ. Ֆ. Վերֆէլ խօսեցաւ ջերմութեամբ եւ նկատելի յուզումով:

Տիկ. Վարդուհի Քալանթար Նալբանդեան թարգմանեց Գ. Վերֆէլի ճառը, որ բուռն, երկարատեւ ծափերով ծածկուեցաւ:

Տիկին Ալմա Վերֆէլի երկու ծաղկեփունջեր տրուեցան: Յարգելի տիկինը ըսաւ թէ ինք հրապարակով խօսելու վարժութիւն չունի եւ երկու բառով շնորհակալութիւն յայտնեց:

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 դեկտ.).

— «Չենք կարծեր որ Խորհ. Հայաստանի Ստալիններն ու անոր համհարզները, ինչպէս նաեւ անոնց արտասահմանի թմբկահարները, հարիւրին հարիւր անխառն հաճոյքով կարդացած ըլլան Սոց. Խորհ. Հանրապետութեանց Միութեան նախագահ Քալինինի խօսքերը Հայաստանի շինարարութեան ու տեղի անտեղի այնքան տարփողուած շինարարական վերելքի մասին:

Քալինին, որ Հայաստանի խորհրդայնացման 15րդ տարեդարձին առթիւ Երեւան այցելած է, այնտեղ ըրած է յայտարարութիւններ, որոնք այնքա՛ն պերճախօս են եւ շատ բան կը պատմեն բոլշեւիկեան շինարարութեան իրական արժէքի ու ծաւալի մասին: Եթէ հասարակ մահկանացու մը արտասանած ըլլար այդ խօսքերը, անմիջապէս կարելի պիտի ըլլար մեղադրել զայն իբրեւ «հակայեղափոխական», իբրեւ «Խորհրդային Հայրենիքի թշնամի» եւ ցոյց տալ անոր իր բուն տեղը,— Սիպիր: Բայց խօսողը Խորհ. Միութեան նախագահն է,— մէկը՝ որուն խօսքը կշիռ ունի եւ նշանակութիւն, մէկը՝ որ կը խօսի իրերը իր անձնական աչքերով տեսնելէ եւ կատարուած գործը ստուգելէ վերջ: Ու կ'ըսէ՝ իրատես մարդու անվերապահ ու անկեղծ շեշտով.

— «Կեանքը դարձաւ ուրախ եւ մարդիկ ապահովուեցան. Սակայն այդ՝ դեռ կատարեալ ապահովութիւն չէ: Բաւ է անցնիլ Հայաստանի մէջէն եւ զայն տեսնել: Չկան լաւ ճանապարհներ, տուները թէեւ աւելի տեսք ունին քան 10 տարի առաջ, բայց տակաւին չեն գոհացներ բնակչութեան կարիքները: Եթէ մարդիկ վեց անգամ աւելի լաւ հագուէին, վեց անգամ աւելի կուլտուրական կ'ըլլային: Եթէ Երեւան քաղաքը վեց անգամ աւելի բարեկարգ ըլլար եւ կոլխոզներու բնակարանները վեց անգամ լաւ ըլլային, դուք կը հասկնաք, որ մարդն ալ ուրիշ կը դառնար եւ կեանքն ալ ուրախ պիտի անցնէր: Ատոր համար պէտք է աշխատանքի արտադրութիւնը զգալի կերպով բարձրացնել եւ դեռ եւս շատ բան պէտք է ընել, որպէսզի մեր կեանքը դառնայ աւելի ապահովուած եւ գեղեցիկ»:

Խորհրդածեցէք այս շատ անկեղծ խօսքերուն շուրջ եւ բաղդատեցէք զանոնք, երբեմն երբեմն բոլշեւիկեան կամ բոլշեւիկներու բարեկամ մամուլին մէջ հրատարակուած մեծաշուինդ տեղեկութեանց հետ եւ դուք կը հասկնաք թէ ինչ աստիճանի վրայ կը գտնուի այսօր Հայաստանի շինարարական վերելքը: Խորհրդային վարչաձեւի թմբկահարները, մանաւանդ արտասահմանի մէջ, բռնազբօսիկ ճիգով մը հրապարակ կուգան ամէն անգամ, երբ կ'ուզեն խօսիլ Հայաստանի շինարարութեան մասին: Անոնց այդ ճիգը առանձնապէս ռէքլամային է, հետեւաբար եւ միշտ ուռուցիկ: Եղելութիւնները միշտ կը խոշորցնեն եւ այնպէս կը նկարագրեն: Ու հաւնոցի մը շինութեան մասին այնպէս կը խօսին, այնպէս մը կը վազեցնեն իրենց բերնի ջուրերը որ կարծէք շինուածը գործատուն մըն է:

Դժբախտաբար, դեռ չգտնուեցաւ կանխակալ կարծիքով չշլացուած հեղինակաւոր անձ մը, որ Հայրենի հողին վրայ տարուած շինարարական աշխատանքները աչքով տեսնելէ, ստուգելէ եւ ուսումնասիրելէ վերջ արտասահման վերադառնար եւ Հայրենիքի շինարարական վերելքին շուրջ ընէր առարկայական տեղեկատուութիւն մը: Բոլոր գացողները եւ վերադարձողները գունաւորեցին իրենց տեսածները եւ այդպէս պատմեցին, պարզապէս, իրենց խորհրդահամակիր հաւատարմութեան հարկը տալու համար Երեւանի վարիչներուն: Որովհետեւ այս վերջին 10-15 տարիներու ընթացքին Հայաստան կրցան երթալ միայն անոնք, որ ծանօթ էին իրենց խորհրդային վարչաձեւի համակրութեամբ եւ հետեւաբար, անիմաստ բան էր իրական տեղեկատուութիւն մը սպասել այդպիսիներէն»:

ՄՕՐ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Վերջերս խորհրդային թերթերը շատ տեղ կը յատկացնեն ընտանիքի մեծ հարցին: Այսպէս, կոմունիստ երիտասարդութեան օրգանը՝ «Կոմսոմոլսքայա Պրաւդա» կարգ մը քարոզչութիւն մը կը կատարէ ի նպաստ ամուսնական հաւատարմութեան եւ ծնողքին հանդէպ յարգանքի: Թերթը չի վարանիր անհաւատարմութիւնը որակելու ամենախիստ բացատրութիւններով: Թերթը, երբ կը խօսի այն երիտասարդներու մասին, որոնք սեռային ազատ կեանք կ'ապրին, զանոնք կը կոչէ «անբարոյականներ», «խաթարուածներ» եւն.: Իսկ դժգոհները կամ սեռային ազատութեան կողմնակիցները հեգնօրէն կը պատասխանեն.

— Վերադառնալ հին ընտանիքին, կը նշանակէ հեռանալ համայնավարական սկզբունքէն:

ՁԱԿԻ (Ամուսնութեանց արձանագրութիւն) գիւանին երկու սեղանները, իրենց համապատասխան վերտառութիւններով, անփոփոխ կը մնան, յեղափոխութեան առաջին օրէն: Զոյգերը կուգան, ոմանք ամուսնութեան համար, ուրիշներ՝ ամուսնալուծման: Պատերուն վրայ փակցուած են յայտարարութիւններ, պատկերներ, ուրուագծեր:

Այսպէս, հեգնելու համար քաղքենի զարդ, յայտարարութիւն մը կը ներկայացնէ «դրամատիրական զոյգը» — երիտասարդ եւ վայելուչ երիտասարդ մը՝ սիլինտրը գլխուն, եւ իր նշանածին,— տարիքոտ եւ կուզ կին մը, որ իրեն կուտայ որպէս օժիտ՝ տոպրակ մը ոսկի:

Բաւական է կարդալ Քաթաէվի եւ Զօշենքոյի (երկու սովետ. երգիծաբաններու) վէպերը, [illegible] համար թէ որքան թեթեւամտօրէն հասկցուած է ընտանիքին կոչումը:

Երիտասարդներ կը հանդիպին իրարու օթօպիւսի մը մէջ, խօսակցութեան կը սկսին եւ կ'ուղղուին դէպի Զակ. Յաջորդ օրը կ'ամուսնալուծուին:

Ընտանիքի քայքայումը յեղափոխութենէն անմիջապէս վերջ միայն երկու ամուսիններու օրինականացած բաժանումով չէր երեւան գար: Քաղաքացիական պատերազմը մասամբ գործեց ընտանիքէն ներս եւ որդիները հանեց հայրերուն դէմ: «Հայրեր ու որդիներ» — այս հին պայքարը երկու սերունդներու եւ երկու աշխարհայեացքներու միջեւ, զոր ատենին նկարագրած է Տուրգենեւ, այժմ աւելի ու աւելի կը սաստկանար: Հայրերն ու զաւակները իրարու դէմ պայքարեցան՝ երկու թշնամի բանակներու նման: Ծանօթ գրագէտ Բաբէլ մեզի թողած է փաստաթուղթ մը այդ շրջանէն: Իր գիրքը «Նամակ մը», խորհրդային գրականութեան ամենալաւագոյն երկերէն մէկն է: Ան ցոյց կուտայ յարաբերութիւնը ընտանիքի մը անդամներուն միջեւ, եւ ցմահ արիւնաներկ կռիւը՝ հայրերուն ու իրենց զաւակներուն միջեւ: Կ'ըսենք «հայրերուն» եւ ոչ թէ ծնողներուն: Մայրերու հանդէպ վերաբերումը արմատապէս տարբեր է:

Ռուսիոյ մէջ, մօր հանդէպ պաշտամունքը այնքան խոր է, որ նոյն իսկ քաղաքացիական պատերազմը չկրցաւ զայն փճացնել: Մայրը,— անիկա յիշատակն է մանկութեան, ամէնէն մաքուր ոգին է, արեգակնային ճառագայթն է հոգածութեան եւ գգուանքներուն: Որոշ տարիքի հասած մարդը, ինքզինքին նուիրուած ու շրջապատուած թշնամիներով, ի՞նչպէս պիտի մոռնայ ծերունի կինը, որ իրեն համար կ'աղօթէ այն ժամուն, երբ ինք կը տառապի: Կեանքի ամէնէն ծանր օրերուն, երբ ամէն մէկ զգացում խեղդուած է, մայրական սէրը կը մնայ միակ լոյսը, որ կրնայ արթնցնել մարդուն կարծրացած հոգին:

Գորքի «Մայրը»ն մէջ, Էսէնինը իր «Նամակ մայրիկին»ի մէջ, Պէզիմէնսքին՝ իր մէկ երկին մէջ, եւ շատ մը ուրիշ սովետ գրագէտներ կ'առաւանցեն իրենց մայրերը՝ ամէն մէկը իր ձեւով, անշուշտ:

Համայնավարի մը համար, մայրը ոչ միայն այն կինն է, որ ծնած է զինքը, այլ եւ խորհրդանշանն է երէկուան ամբողջ բանուորական դասակարգին:

Նոյն իսկ Մայաքովսքին կը գոչէ.

— Ալլօ՜, մայրի՛կ, մա՛յր: Ձեր զաւակը հիւանդ է. ան հրդեհ ունի իր սրտին մէջ: Մա՛յր ...

Խորհրդային Ռուսիոյ մէջ, այժմ, հօր եւ ընտանիքի հանդէպ եւս մեծ փոփոխութիւն կայ: Յարգանք ծնողաց եւ ուսուցիչներուն, կարգապահութիւն, ամուսնական հաւատարմութիւն — այս է նոր «հաւատամքը» որ կը կրկնուի սովետական մամուլին մէջ:

Ընտանիքին վերածնունդը — նայինք խորը, սակայն: Երկու հզօր հոսանքներ,— մէկը՝ հաւաքական, միւսը՝ անհատական — իրարու կը հանդիպին — օժանդակելու համար ընտանիքի վերածնունդին:

Որոշ յարմարութիւններ, որոնք առնըղծուած են գրկանքներու գինով, մարդիկը կը մղեն դէպի անձնական յաջողութեան,— մօտիկ յարկաբաժին, լաւ լուսաւորուած եւ ճաշակաւոր սարքաւորուած,— հաստատ ու կազմակերպեալ կեանք մը: Նիւթական բնոյթ շահերը (մեծ հարստութիւն, ժառանգ, օժիտ եւն.) փոխարինուած են նոյն սեռէն որոշ բարիքներով, միայն թէ աւելի փոքր չափով (յարկաբաժիններ, տպաւորկութիւն, ամառանոց, կահք, դիրք՝ կուսակցութեան մէջ եւն.):

Ինչ կը վերաբերի հաւաքական ձգտումներուն, անոնք կը պարտադրեն սեռային եւ ընտանեկան կայուն վիճակ, առանց որուն ընկերվարական կառուցումը պիտի խաթարուէր:

ԸՆԿԵՐ Լ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ. 21 դեկտ.— Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի, արուարձաններու եւ շրջաններու բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու կողմէ կ'ողբանք կորուստը մեր վեթերան ընկերոջ Լեւոն Թադէոսեանի (Գաքաշա) մահը եւ մեր ցաւակցութիւնները կը յայտնենք իր եղբայրներուն՝ ընկերներ Սամսոնի եւ Յ. Թադէոսեանի (Թաւրիզ եւ Թեհրան) եւ երեք զաւակներուն:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէ

X

Առնուվիլ-լէ Կոնէսի Վարդան ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Լեւոն Թադէոսեանի (Գաքաշա) մահուան առթիւ իր պարագաներուն:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է «ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՐԳԵՒԱԻՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

1936 ՏԱՐԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

1935 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1936 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31

ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴ Կ'ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ԵՒ ԿԱՄ ԿԸՆՈՐՈԳԵՆ ԻՐԵՆՑ ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԻԲՐԵՒ ՊԱՐԳԵՒ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՆ ՋԱՆԱԶԱՆ ԳԻՐՔԵՐ, ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ՎՃԱՐՄԱՆ:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ ԲԱԺՆՈՒԱԾ Է ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՒ ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԳԼՈՒԽՆԵՐՈՒ, ԵՒ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԵՆ ԸՆՏՐԵԼՈՒ ԻՐԵՆՑ ՆԱԽԸՆՏՐԱԾ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ:

ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԾԱԽՔԸ ՄԵՐ ՎՐԱՅ, ԲԱՑԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԷՆ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 27 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 27 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2997

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԷԿ ՏԱՐԻԷՆ ՄԻՒՍԸ

Լրագրական աւանդութիւն մը կը պարտադրէ տեսութիւններ հրատարակել, ամէն անգամ որ տարի մը կը թաւալի եւ նոր մը կը բացուի:

Տեսութիւններ միշտ ալ կրնան հրատարակուիլ, ազգային, քաղաքական կամ գրական – գեղարուեստական:

Ինչ որ պիտի կատարենք, աւելի շատ երեւոյթներու վերլուծման փորձ մըն է, ներշնչուած՝ ոչ այնքան տարուան որքան օրուան դէպքերէն.

Այդ փորձը սահմանափակուած չպիտի ըլլայ միայն մեր շրջանին մէջ, որովհետեւ այն երեւոյթները որ ուշադրութիւն կը գրաւեն, յատուկ չեն միայն Ֆրանսահայ գաղութին:

×

Առաջին երեւոյթը որ աչքի կը զարնէ, միտքերու շփոթութիւնն է, հետեւաբար եւ ճիգերու հակասութիւն, երբեմն ալ թուլացում:

Բազմազան են այդ շփոթութեան պատճառները, բայց մենք պիտի յիշենք միայն հիմնականը,— արտասուելի անգիտակցութիւն մը՝ մեր իրական կացութեան մասին:

Այս թերթը յաճախ կ'արծարծէ բանաձեւ մը,— Հայաստան եւ Արտասահման: Երկու ինքնուրոյն ճակատներ, որոնք առանձին հոգեր եւ պարտականութիւններ կը թելադրեն:

Այդ ճակատները զանազանած ատեն, «Յառաջ» միշտ ալ կը յիշեցնէ թէ Երեւանը ամէն բան չէ:

Այսօրուան համար, եղած – չեղած ան է իբրեւ կորիզ հայրենիքի, բայց ամէն բան չէ, իբրեւ իշխանութիւն կամ պետութիւն, որուն կառչելով կարենաս ապահովել բազմաթիւ բնական եւ տարրական իրաւունքներ:

Զափազանց բարդ են այդ կացութեան պատճառները: Բայց մենք պատճառներու վերլուծումը չէ որ պիտի կատարենք. ոչ ալ միջազգային իրաւագիտութեան դասեր տալ կամ առնել:

Ահա տասնըհինգ տարի վերջն ալ, աչքի առջեւ ունինք մէկ անվիճելի եւ անողոք իրականութիւն.— Երեւանը իր սահմանադրութեամբ եւ Թունդ կուսակցական հայեցողութեամբ ինքզինքը դատապարտած է ամլութեան, իբրեւ իշխանութիւն: Ասոր համար ալ, ընդհանրապէս կ'անճրկի ամէնէն տարրական գործերուն մէջ անգամ:

Թող մնան չըլլամէն վերաշինութեան աշխատանքները եւ ուրիշ ճիգեր, որոնց մասին բաւական պաշար ունինք, իրենց իսկ աղբիւրներէն: Այդ բոլորը, ինչքան ալ գնահատելի ըլլան եւ կազդուրիչ, բաւական չեն թմրեցնելու եւ իշխանութեան մը բնական պարտականութիւնները մոռացութեան տալու համար:

Մանաւանդ որ, 15 տարի է անցեր, խաղաղութեամբ եւ ապահովութեամբ, եւ ամէնէն սակաւապէտն ալ իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու:

Նոյն 15 տարիները շուներուն աղ տալով չանցուցին արմատախիլ եւ աշխատաւոր բազմութիւնները, եօթն անգամ եօթանասուն ցամաքներու վրայ:

Եթէ փորձէինք դէմ դիմաց դնել երկրի մէջ կատարուած վերաշինութիւնը եւ արտասահմանի շինութիւնները, այնքան անբաղդատելի պայմաններու մէջ, եզրակացութիւնը կրնար դուռ բանալ անվերջ խորհրդածութեանց:

Չենք ուզեր գերազգածութիւններ վիրաւորել, բաղդատութիւնը կատարելով ուրիշ երկիրներու, նոյն իսկ խորհրդային ուրիշ հանրապետութեանց հետ:

Եւ յետոյ չմոռնանք որ վերաշինութեան այդ աշխատանքին մէջ, պատկառելի բաժին մը ունեցած է Արտասահմանը, իր Հայր. Միութիւններով եւ ուրիշ կազմակերպութիւններով:

Հարցը այն է որ, Երեւանը եւ իր բազմազոյն «բարեկամներ»ը յաճախ անձնատուր կ'ըլլան շռայլաբանութեանց, եւ իրենց կարգին մոռացութեան կուտան այլապէս կարեւոր, անյետաձգելի հոգեր եւ պահանջներ:

Իսկ մենք Դաշնակցականներս— «Թշնամինե՛րս» — ահա տարիներէ ի վեր լայն վարկ ենք բացեր, որպէսզի Երեւանը աւելին կատարէ: Աւելի ճիշդ՝ քիչ մըն ալ աչք ու ականջ դնէ այն միւս պահանջներուն, որոնք անբաժան մասերը կը կազմեն որ եւ է իշխանութեան պարտականութեանց:

Եթէ «կամենալը կարենալ է», ապա ուրեմն ժամանակն է որ քիչ մըն ալ այդ ուղղութեամբ խորհին:

Իսկ այս ճամբուն վրայ իրենց ամէնէն թանկագին աջակիցը կրնայ դառնալ ե՛ւ մեր ե՛ւ իրենց կացութեան բացառիկ հանգամանքը:

Մենք որ եւ է ատեն լեռներ գլորելու առաջարկներ չենք դրած: Եւ որ եւ է պահանջ յուզած ատեն, միշտ ալ աչքի առջեւ ունեցած ենք ոչ միայն իրենց կարողութիւնը, այլ եւ հաստատուած կարգուսարքը:

Այսօր ալ նոյն պարագան է որ կը յիշեցնենք,— Առաջին բոցավառ ողջոյնը մենք պիտի ուղղէինք, եթէ միայն գործէին այն սահմաններուն մէջ որ կը բխին խորհրդային իշխանութեան հռչակած նշանախօսքերէն եւ անոր հաստատած օրէնքներէն:

Մենք չենք տեսած այդպիսի տրամադրութիւն, եւ երեւոյթներն ու դէպքերը կը հաստատեն թէ տեսնելիք ալ չունինք:

Արդարեւ, այսօր շատ աւելի նկուն վիճակ մը ունի Երեւանը, քան տարիներ առաջ: Անոր բարոյական եւ քաղաքական հեղինակութիւնը շատ աւելի տկար է այսօր, քան 1925–27ին:

Ինչ որ կը նշանակէ թէ, յարաբերաբար, մեր հոգերն ու մտահոգութիւններն ալ շատ աւելի դառն են, 15 տարի վերջը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԵՔ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԻՏԻ ՕԳՆԵՆ ԱՆԳԼԻՈՅ

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը Լոնտոն կ'երթայ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ երեք պետութիւններ, Թուրքիա, Եուկոսլավիա եւ Յունաստան բերանացի հաւաստիքներ տուած են Անգլիոյ, յանձն առնելով աջակցիլ, եթէ բրիտանական տորմիղը յարձակման ենթարկուի Միջերկրականի մէջ: Այս պատասխաններուն առթիւ, մանրամասն հարցարաններ ուղղուած են, աջակցութեան ձեւի եւ պատրաստութեան մասին: Սպանիա տակաւին չէ պատասխանած: Աթէնքի մէջ հրատարակուած զրոյցի մը համաձայն, անգլիական կառավարութիւնը հարցուցած է Յունաստանի թէ կ'արտօնէ՞ որ անգլիական մարտանաւերը ի հարկին գործածեն Սուտայի ծոցը, Նավարինոն, Արկոսթոլին եւ Մուտրոսը, եւ թէ կրնա՞յ զօրաբաժին մը ղրկել Եգիպտոս, եթէ կացութիւնը ծանրանայ:

** Ֆրանսայի ծովային նախարարութիւնը կը հերքէ այն լուրը թէ անգլիական նաւատորմին մը պիտի օգտուի Այաչչիոյի նաւահանգիստէն (Քորսիքա), ածուխ ամբարելու համար:

** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Թուրքիոյ արտաքին գործավար Թ.Ր. Արաս մօտերս Լոնտոն պիտի հասնի, տեսակցելու համար արտաքին նախարար Պ. Իտընի հետ, փոխադարձ օգնութեան հարցի կազմակերպման եւ պատժական անօրինութեանց խստացման մասին:

** Լոնտոնի մէջ մտահոգութիւն կը պատճառէ Լեհաստանի վերապահ դիրքը, փոխադարձ օգնութեան հարցի մասին (օգնութեան հասնիլ, եթէ Անգլիա յարձակման ենթարկուի Միջերկրականի մէջ).

Ծերակոյտը քուէարկեց Մարտական Միութեանց լուծման եւ զէնքերու վերաբերեալ օրէնքները

Ծերակոյտը երեքշաբթի օր 84ի դէմ 207 ձայնով քուէարկեց մարտական կազմակերպութեանց լուծման, զինեալ ցոյցերու եւն. վերաբերեալ օրինագիծերը, որոնք անգամ մը եւս քննուելով Երեսփ. Ժողովին մէջ, պիտի դառնան օրէնք, անմիջապէս գործադրելի: Հակառակ դատական նախարարին եւ ուրիշներու դիտողութեանց, լուծման իրաւասութիւնը կ'իյնայ ոչ թէ դատական իշխանութեանց, այլ կառավարութեան: Լուծումը պիտի կատարուի նախագահական հրամանագրով, համաձայն դահլիճին առաջարկութեան: Կազմակերպութեանց անունները չեն յիշուիր, բայց օրէնքը ուղղուած է այն բոլոր ընկերակցութեանց կամ խմբակցութեանց դէմ որոնք զինեալ ցոյցեր կը յարուցանեն փողոցներու մէջ»: Հանրապետութեան նախագահը իրաւունք ունի լուծելու նաեւ այն խմբակցութիւնները — բացի պաշտօնապէս արտօնուած Միութիւններէ — որոնք մարտական խումբերու կամ մասնաւոր պահակներու հանգամանք ունին, կամ կը սպառնան երկրին ամբողջութեան կամ հանրապետական վարչաձեւին:

Զէնքերու վերաբերեալ յօդուածին մէջ, օրէնքը երեք ամիսէն երկու տարի բանտարկութեան եւ 100էն 1000 ֆրանք տուգանքի կը դատապարտէ որ եւ է մէկը որ ծածկուած կամ յայտնի զէնքով մը կամ վտանգաւոր գործիքով մը կը բռնուի ցոյցի մը կամ համախմբման մը առթիւ: ԵԹԷ ՑԱՆՑԱՌՈՐԸ ՕՏԱՐԱԿԱՆ Է, ԴԱՏԱՐԱՆԸ ԱՐՏԱՔՍՄԱՆ ՎՃԻՌ ԱԼ ՊԻՏԻ ԱՐՁԱԿԷ:

Մամուլի վերաբերեալ յօդուածին մէջ, աւելցուած է տրամադրութիւն մը, որուն համաձայն դատի պիտի ենթարկուին անոնք որ սպանութեան, աւազակութեան կամ հրկիզման կը մղեն, գրգռիչ հրատարակութիւններով, «դրդումը հետեւանք ունեցած ըլլայ թէ ոչ»:

Աջակողմեան հոսանքները, որոնք մեծ յոյսեր դրած էին Ծերակոյտին վրայ, այժմ բուռն բառերով կ'արտայայտեն իրենց յուսախաբութիւնը: Ամէնէն չափաւորը, «Էքօ տը Փարի», կը ծաղրէ «հերաթափ կամ ճերմակ դանակներով, խոշոր ծեծրակներով, ծուռ մէջքերով եւ ուռած փորով ծերակուտականները»: Աւելի ծայրայեղները կ'ազդարարեն թէ չպիտի համակերպին «մասոններու բռնութեան»:

Կացութիւնը Ֆրանսայի մէջ եւ այլուր

Նախարարական խորհուրդը նիստ գումարեց երէկ, հինգշաբթի, քննելու համար ներքին եւ արտաքին կացութիւնը: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Պ. Լավալ նորէն վստահութեան խնդիր պիտի յարուցանէ, մարտական կազմակերպութեանց լուծման օրէնքին առթիւ, որ վերջին անգամ պիտի կարդացուի Երեսփ. Ժողովին մէջ: Միեւնոյն օրը Ծերակոյտը սկսաւ քննել 1936ի նիւթացոյցը, որ կը ցուցնէ 40.433 միլիոն ֆրանք հասոյթ եւ 40.381 միլիոն ֆրանք ծախք, այսինքն 52 միլիոնի աւելցուկ եւն: Ծերակոյտին տեղեկագիրը վստահ է թէ կարելի պիտի ըլլայ դիմադրել ֆրանքին դէմ ուղղուած բոլոր խաղերուն եւ վերահաստատել վստահութիւնը:

*** Ծնունդը տխուր անցաւ Իտալիոյ մէջ, իսկ Անգլիոյ մէջ տօնուեցաւ աւանդական հանդիսաւորութեամբ: Անգլիոյ նոր նախարարը, Պ. Իտըն, արդէն պաշտօնի ձեռնարկած ըլլալով, անհամբերութեամբ կ'սպասուի յառաջիկայ ձեռնարկներուն: Կը թուի թէ պատժական անօրինութեանց խնդիրը անփոփոխ պիտի մնայ մինչեւ յունուար 20, երբ կը գումարուին Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնախումբերը: Մինչ այս մինչ այն, Մեծն Բրիտանիոյ զինուորական նախարարութիւնը նոր ծրագիրներ կ'ուսումնասիրէ, բանակը արդիացնելու եւ գիտական բոլոր կատարելագործութիւններով օժտելու համար: Հեծելազօրքն ալ պիտի վերածուի մեքենաշարժ ուժի մը, սկսելով Եգիպտոսէն եւ Լոնտոնէն:

ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ ճառ մը խօսելով, Ճորճ Թագաւորը յայտարարեց թէ «Անգլիա ոչ ոքի թշնամի է»: Պապն ալ իր աւանդական ճառին մէջ պարզեց աշխարհի ծանր վիճակը, որ կրնայ պատերազմի յանգիլ, եւ ըսաւ որ քրիստոնէութիւնը տխուր վիճակի մը մատնուած է Ռուսաստանի եւ ... Մեքսիկայի մէջ: Իսկ Հաբէշական կառավարութիւնը քրիստոնէական կոչ մը ուղղեց Անգլիոյ ժողովուրդին, Եթովպիոյ կրած տառապանքին առթիւ:

ԵՐԿՈՒ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ, 5 եւ 8 տարեկան, երեքշաբթի գիշեր անկողին մտան Բոլոնյի մէջ, առանց երազներով: Մայրիկը ըսած էր թէ Ծնունդ (կամ Կաղանդ) Պապան աղուոր նուէրներ պիտի բերէ: Երկու տղաքը աւելի լաւ տեսնելու համար Ծնունդ Պապան, կէս գիշերին գացին խոհանոցը պառկեցան, (ուրիշներ ալ կ'ըսեն թէ հոն պառկած էին արդէն), բայց կազի խողովակը բացուած ըլլալով, երբ առտուն հայրիկը եկաւ — գիշերապահ ոստիկան մը — երկուքն ալ մեռած էին ...

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի ՊԷՏՍ ԱՆԳԻՏԱՑ

— • —

Զարմանքի եւ վրդովումի կանչեր, Ֆրանց Վերֆէլի դէմ սարքուած հալածանքին եւ խարոյկին առթիւ, որուն մանրամասնութիւնները կարդացիք բոլորդ ալ.

— Ուրեմն այնքան ինկա՞ւ պոլսահայ, թրքահայ մտաւորականութիւնը... Ի՞նչպէս կարելի է այդքան գռեհկանալ ...

Արդա՞ր է վրդովումը, եւ երեւոյթը այնքան գռեհիկ, որ չարժեր զբաղիլ:

Բայց ... չմոռնանք որ «թագաւորը տաճիկ է»: Մնացեալը բացատրութեան չի կարօտիր:

Եւ յետոյ, ո՞վքեր են Պոլսէն հաչողները, «յանուն թրքահայ մտաւորականութեան»:

Անոնց գլուխը կը գտնուի ոմն Արամ Ալան, «Պէյօղլուի թաղականութեան անխիղճ անդամ», որ բոցավառիչն է իր ցեղին մէջ, Բանկալթիի խարոյկին առթիւ.

— «Թրքահայերը, որոնք տարիներէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով ապրած են եղբայրական կեանք մը ազնիւ Աթաթիւրքի հիմնած արքայութեան մէջ, գործնապէս հաստատելու համար իրենց կապակցութիւնը այս սիրելի հայրենիքին, այսօր հրապարակաւ կ'այրեն մեր նուիրական հայրենիքին դէմ դաւող Ֆրանց Վերֆէլ անիծեալին նկարը եւ անոր գրած բարբանջագիրը: Անկցի՛ն թրքութեան լեզու եւ ձեռք երկարողներ»:

Նոյն ոգին՝ խարոյկին առթիւ Էնկիւրի ղրկուած հեռագրին մէջ:

Այս բոլորը շատ կը յիշեցնեն համիտեան շրջանը, յաճախ գերազանցելով զայն:

Բայց կը յիշեցնեն այլապէս պերճախօս իրողութիւն մը:

Անոնք որ ռուսերէն գիտեն, թող կարդան «Իզվեստիա»ն եւ «Պրաւդա»ն եւ խորհրդային իշխանութեան միւս հրատարակութիւնները. իսկ անոնք որ չեն գիտեր, թող բարի ըլլան «Խորհ. Հայաստան» մը ճարելու:

Ես առջի օր պատահաբար թղթատեցի հատ մը, եւ տես թէ ի՛նչ գտայ: Նամակ մը՝ ուղղուած ամենակալ Ստալինի, յանուն խումբ մը բանուոր - բանուորուհիներու: (20 նոյ. 1935).

— «Իոսիֆ Վիսսարիոնովիչ, մեր հարազատ, մեր սիրելի, մեր մեծ, մենք անհամբեր սպասում էինք ձեր ճառին եւ երբ դուք ամբիոն բարձրացաք, մեզ համակեց անհուն բերկրանքի զգացմունքը, մեր կրծքերից պոռթկաց հրճուանքի փոթորիկը, մենք աւելի սեղմուեցինք իրար եւ ինչ որ դիւթական, տիտանեան ուժի մի նոր հոսանք զգացինք.

Մենք լսում էինք ձեզ, իւրացնում էինք ձեր իւրաքանչիւր ժեստը, եւ իւրաքանչիւր շարժումը: Ուզում էինք բարձրանալ մեր տեղերից, գրկել ձեզ եւ արտայայտել մեր անսահման սէրը: Ձեր ամէն մի խօսքը խորապէս դաջուեց մեր յիշողութեան մէջ եւ կը մնայ մինչեւ մեր կեանքի վախճանը:

... Դուք, ժողովուրդների մեծ առաջնորդ եւ մարդկութեան հանճարը,

... Իոսիֆ Վիսսարիոնովիչ, մեր հարազատ, ընդունեցէք մեր սէրը եւ մեր մաղթանքը՝ երկա՛ր կեանք ձեզ ի ուրախութիւն մեզ: Ապրիլն աւելի լաւ է դարձել եւ աւելի հրաշալի է դառնալու: Ապրելն աւելի ուրախ է դարձել եւ աւելի բերկրալից է դառնալու»:

Բարեհաճեցէք բաղդատել այս գոհարները՝ պոլսականներուն հետ, համիտեան շրջանէն մինչեւ քամալական:

Սպասելով ձեր եզրակացութեան, կը ջանամ գտնել շատ աւելի պատկերալից ոճայշներ, ի պէտս անգիտաց:

ՎԱՀԷ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԻ 5000 ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ եւ պաշտօնեաներ գործադուլ հռչակեցին եւրոպական Ծնունդի ճրագալոյցին, իբրեւ բողոք թոշակներու 10 առ հարիւր կրճատման դէմ: Կը վախցուէր որ Մարսէյլ հաղորդակցութենէ զրկուի տօնական օրով, բայց վերջին պահուն գոհացում տրուած ըլլալով, գործադուլը դադրեցաւ: Անցեալ շաբթու ալ նաւահանգիստի բանուորները (տոքըրը) գոհացում ստացած էին:

ՌԱԶՄԱՃԱԿԱՏԷՆ հասած լուրերու համաձայն (իտալական աղբիւր), Ատի - Ապպիի վերջին ճակատամարտին մէջ Հաբէշները ունեցած են 700 մեռեալ եւ աւելի քան 2000 վիրաւոր. իսկ Իտալացիները՝ 7 սպայ եւ 160 զինուոր մեռեալ, 6 սպայ եւ 167 զինուոր սպանեալ: Կռիւները դադրած են առ այժմ:

ՓՈԼ ԲՈՒՐԺԷ, ծանօթ ակադեմական գրագէտը, մեռաւ կիրակի օր, 83 տարեկան հասակին մէջ, առանց կորսնցնելու իր գիտակցութիւնը. Գրական ասպարէզը սկսած էր բանաստեղծութեամբ եւ քննական ուսումնասիրութիւններով՝ յետոյ նուիրուեցաւ վիպագրութեան: Անհամար են իր նորավէպերն ու վէպերը, որովհետեւ հանգուցեալը ոչ միայն բեղնաւոր գրիչ ունէր, այլ եւ անխոնջ աշխատող մըն էր, նոյն իսկ ծերութեան շրջանին: Հռչակ հանած էր իբրեւ վերլուծող հոգեբանութեանց: Իր կարեւոր գործերէն մէկը, «Լը Տիսիփլ», հայերէնի թարգմանուած է հանգուցեալ Զիթթէ - Սարաֆի կողմէ («Փիլիսոփային Աշակերտը»): Ջերմեռանդ կաթոլիկ էր, պահպանողական եւ միապետական: Դեռ կը խօսինք իր մասին:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ընտրական նոր օրէնքներուն համաձայն, Ազգ. Ժողովը պիտի բաղկանայ 300 երեսփոխաններէ, բաժնուած 32 ընտրական շրջանակներու վրայ:

«ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ» տօնա[illegible] առթիւ, մեծ հանդիսութիւններ կատարուեցան Իտալիոյ մէջ, Ծնունդի առաջին օրը: Այս առթիւ 85.000 պարգեւներ բաժնուեցան, — համագումար 16 ու կէս միլիոն լիր, ինչպէս եւ 50.000 հագուստ՝ նորածիններու համար եւ 17.000 մկրտական:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ փոխ - Նախարարներէն Թանկ Եու Եէն սպաննուեցաւ Շանկայի Ֆրանսական թաղամասին մէջ:

ՆԵՐՔԻՆ ՄՈՆԿՈԼԻԱՆ, որ երկու միլիոն բնակիչ ունի, անկախ հռչակուեցաւ դեկտ. 25ին, իշխան Թէն Վանկի նախաձեռնութեամբ եւ անշուշտ Ճափոնի հովանաւորութեամբ: Այս երկրամասը սկիզբէն ի վեր դժգոհ էր բուն Չինաստանէն:

31 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ եւ 70 հոգի վիրաւորուեցան Էրֆուրտի մօտ (Գերմանիա), երբ Պերլին - Ֆրանքֆորթ ճեպընթացը զարնուեցաւ ուրիշ կառախումբի մը: Ուղեւորները Ծնունդը տօնելու կ'երթային: Ընդհարումը տեղի ունեցաւ Զաալէ գետի կամուրջին վրայ եւ վակոններէն մէկը գետը ինկաւ: Վիրաւորներէն 22ին վիճակը շատ ծանր է:

ԱՆԹԵԼԻ 20 ՎԻԹԽԱՐԻ կայաններ պիտի շինուին Խ. Միութեան մէջ, (5ը Սիպերիա), համաշխարհային յեղափոխութիւն քարոզելու համար 22 լեզուներով: Վարկ սահմանուած է 80 միլիոն ռուբլի:

16.110 ԳԻՐՔ տպուած է Անգլիոյ մէջ, 1935ի ընթացքին, ուրեմն օրական 44, ինչ որ աննախընթաց կը համարուի:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ այն 15 տարեկան լակոտը, Փիէռ Պէրնառ, որ եղբօրը 2 ու կէս ամսուան աղջիկն գլուխը ջուրին մէջ կոխելով խեղդած էր: Այս ոճիրէն վերջը սինեմա գացած, յետոյ ամբողջ գիշերը լուացուած էր: Երբ հարցուցին թէ ինչո՞ւ այդ ոճիրը գործեց, հետեւեալ պատասխանը տուաւ.— «Ձանձրացայ իր շորերը լուալով»:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՄՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ՆԱԽՍԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ.— ԴՐՕՇԻ ԽՆԴԻՐ

Պատերազմի վեթերաններու եւ աշխատաւորականներու վերջին համագումարներէն վերջ, հակաբոլշեւիկեան շարժումն աւելի կազմակերպուած հանգամանք առած է եւ աստիճանաբար կը տարածուի բոլոր նահանգներուն մէջ: Զարմանալի ճարպիկութեամբ համայնավարները մուտք գործած են մեծ քաղաքներու դպրոցներուն մէջ— բարձրագոյն թէ միջնակարգ եւ շատ անգամ ալ տարրական: Անոնք ուժեղ փրոփականտ մղած են եւ կը շարունակեն առաջ տանիլ ուսուցիչներու մէջ: Այդ շարժման առաջին գործնական արդիւնքը երեւցաւ վերջերս — ձերբակալ ընելուն խնդրին մէջ. Իւրաքանչիւր ուսուցիչ, իբրեւ պետական պաշտօնեայ՝ պաշտօն առնելէն առաջ պարտաւոր էր ուխտել յանուն սահմանադրութեան հաւատարիմ մնալ անոր սկզբունքներուն: Այդ երդումին դէմ ծառացան համայնավարամէտ ուսուցիչներ: Անոնց հետեւեցան ուսանողներ եւ նոյն իսկ տարրական դպրոցներու 8—10 տարեկան աշակերտներ: Այդ արդէն չափէն աւելի յանդգնութեան դէմ դուրս եկան բազմաթիւ թերթեր, հայրենասէր հաստատութիւններ, վեթերաններու Միութիւններ եւ եկեղեցական կազմակերպութիւններ. Այդ յարաճուն շարժման իբրեւ արդիւնք՝ արդէն նահանգներու օրէնսդրական մարմիններ ձեռնարկեցին մասնաւոր օրէնքներ քուէարկելու, արգիլելու համար համայնավարական այդ շարժումը: Ամերիկան, 15 տարուան փորձառութենէն վերջ միայն սկսաւ հասկնալ որ թունաւոր օձ մը տաքցուցած է իր կուրծքին վրայ:

Շարժումը առով չվերջացաւ: Վերջերս, Ֆիլատելֆիոյ մէջ, կաթոլիկ հաստատութիւնները բացած են դասընթացք մը՝ ուսանողներ պատրաստելու հակաբոլշեւիկեան փրոփականտի համար: Դասընթացքը 6 ամսուան տեւողութիւն պիտի ունենայ: Հոն պիտի ուսուցանեն մարքսիզմ, բոլշեւիզմ եւ ուրիշ [illegible] մերու փիլիսոփայութիւնները՝ քննական ակնոցով եւ ընկերային յեղաշրջումները պիտի դնեն ոչ թէ [illegible] հիմերու վրայ, այլ մարդասիրութեան եւ սիրոյ:

Ամերիկեան մամուլը մասնաւոր ուշադրութիւն կը դարձնէ այդ դպրոցի վրայ, իսկ ոմանք ալ յոյս կը յայտնեն թէ այդպիսի դասընթացքներ պէտք է բացուին բոլոր նահանգներու մէջ: Զուգընթաց այդ շարժման, ուշադրութիւն կը դարձնեն ուսուցչական կազմերու, դասագրքերու, տարրական եւ բարձրագոյն դպրոցներու վրայ, ամէն ջանք չխնայելով արմատախիլ ընել համայնավարական վտանգաւոր ուսմունքը:

×

Միայն Հայերս չենք որ դրօշակի խնդիր ունինք, հոգ չէ թէ այդ դրօշակն ըլլայ առանց հայրենիքի եւ հալածական: Վերջերս Ամերիկան ալ, մանաւանդ Նիւ Եորք քաղաքը, զգաց իր մէջքին վրայ հարուածները՝ [illegible] Մոսկուայէն

Քանի մը շաբաթ առաջ, Նիւ Եորք ամենամեծ սրահներէն մէկուն մէջ բոլշեւիկ-սօցիալիստ խառն ժողով մը տեղի կ'ունենայ, ուր կարմիր դրօշակներէն զատ ուրիշ դրօշակ չէր երեւար: Այս դէպքը արթնցուց աշխարհի մեծագոյն այս քաղաքը: Անոնց կուսակցական խտրութեան (ռամկավարներ եւ հանրապետականներ), ինչպէս նաեւ հայրենասէր բոլոր կազմակերպութիւնները ոտքի կանգնեցան, բողոքեցին եւ պահանջեցին պատժական միջոցներ ձեռք առնել: Եւ Նիւ Եորք քաղաքի օրէնսդրական մարմինը օրէնք մը քուէարկեց, որով կը պարտադրուի բոլոր ժողովներու մէջ պարզել Ամերիկեան դրօշակը, հակառակ պարագային ժողովի ատենապետը կ'ենթարկուի 100 տոլարի տուգանքի եւ կամ 10 օրուան բանտարկութեան: Քաղաքապետի [illegible] վերջ այս հրահանգը կը գործադրուի իբրեւ օրէնք:

Եւ չպիտի զարմանանք եթէ օր մը, շնորհիւ համայնավարներու փարած յիմարական եւ ծայրայեղական քաղաքականութեան, այս երկրի ազատութիւնը եւ սահմանադրութիւնը սիրող բոլոր ուժերը միանան ոչ միայն գաղափարական պայքար մղելով բոլշեւիկներու դէմ, այլեւ աւելի կտրուկ միջոցներ ձեռք առնելով՝ արմատախիլ ընեն այդ վտանգը:

Ամերիկացիները շատ դժուարութեամբ կ'ըմբռնեն քաղաքական որ եւ է վտանգութիւն, բայց երբ համոզուին թէ որոշ տարրեր իրենց երկրին ազատութիւնը չարաչար կը գործածեն, կը դառնան աւելի յամառ եւ անխնայ:

Պարզ է, որ շատոնց այս երկիրն ալ պիտի տեսնէ այս կամ այն ձեւի ֆաշականութիւն մը, պայքարելու համար գաղափարական համայնավարներու դէմ: Այդ առթիւ է որ մեր ռամկավար-բարեգործական աղաները ի վիճակի պիտի ըլլան բռնկելու կարմիր վտանգը: Այժմէն իսկ անոնք [illegible] եւ բարեկամական յարաբերութիւնները [illegible]:

Ա. ՆՈՐԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՊԱՏԺԱՎԱՅՐ

Պատիժը նորութիւն չէ, որու կողմէ տրուած կամ որու տրուած ըլլայ:

Ցեղին ազգեր պատիժներ սահմանեցին Իտալիոյ՝ յարձակած ըլլալուն համար Եթովպիոյ վրայ: Ու մի՛ զարմանաք եթէ այդ նոյն ցեղին ազգերը վաղը յարձակին իրարու վրայ: Այն ժամանակ հաւանաբար պիտի պատժէ զիրենք՝ Աստուած:

Դառնալով պատիժին՝ այս դարուն մէջ աշխարհ գալը արդէն կը նշանակէ մեծագոյն պատիժին ենթարկուիլ:

Իսկ իբրեւ Հայ աշխարհ գալը կը նշանակէ պատիժէ չփախչիլ՝ քանի որ ամբողջ տիեզերքը, դարերէ ի վեր, միաբանած է մեր անմեղութիւնը պատժելու համար:

Հա՞յ ես.— ուրեմն օրական հազար պատիժ քաշի կը սպասեն: Հա՞յ ես. — ուրեմն ամէն տեղ դայթակղան ես եւ աշխատելու իրաւունք չունիս: Չաշխատելու ալ իրաւունք չունիս. Օրէնսդիրը կ'ըսէ.— Պիտի չաշխատիս: [illegible] կ'ըսէ.— Կը ծուլանաս:

Գործատէրը կը պատժէ՝ գործէդ հանելով քեզ: Կը նստիս տունը: Տանտէրը քեզ կը պատժէ սենեակէդ հանելով քեզ: Փողոցը եթէ պառկիս՝ ոստիկանը կը պատժէ քեզ, բնակավայր չունենալուդ համար: Մեռնիլ կ'ուզես: Կրօնքը քեզ կը պատժէ ազդարարելով.— Դժոխք պիտի երթաս:

Կը հիւանդանաս:

Բժիշկը քեզ կը պատժէ, ըսելով.

— Պիտի չխմես, ո՛չ գինի, ո՛չ օղի, ո՛չ սուրճ, ո՛չ թէյ, ո՛չ օշարակ, ո՛չ իսկ ջուր: Ու պիտի չուտես. ո՛չ միս, ո՛չ բրինձ, ո՛չ լուբիա, ո՛չ սիսեռ, ո՛չ գետնախնձոր, ո՛չ խմորեղէն, ոչ իսկ ապուր:

Կը հարցնես.

— Ի՞նչ պիտի ուտեմ ու խմեմ ուրեմն

— Ոչինչ: Ուտելու խմելու ժամանակ չէ: Ըսած պահեցողութիւնս եթէ մէկ տարի շարունակես՝ ամէն բան կ'անցնի:

— Ես ալ կ'անցնիմ, պարոն բժիշկ:

— Անցի՛ր, քեզմէ վերջը սպասողներ կան.

Արդէն բժիշկին տուած այս պատիժները աւելորդ են, քանի որ մսավաճառը, նպարավաճառը, գինեվաճառը եւ հացագործը քեզ պատժած են բան մը չտալով:

Բարեկամներդ քեզ կը պատժեն այցելու... երես չտալով:

Եւ սակայն կը շարունակես պատերազմը՝ այսինքն ապրիլը: Ցուրտը քեզ կը պատժէ, հովուէն տաքը կուգայ, ան ալ քեզ կը պատժէ, քովէն ծարաւը կ'երեւի ու կը պատժէ քեզ, անօթութիւնը պատիժ պատիժի վրայ կը բարդէ.

Կեանքը պատիժ է, իսկ Հայուն կեանքը պատիժի [illegible]: Եթէ Մուսոլինի [illegible] հաւաքածոյ մը կազմել կուտան, մեզի ալ փուշի ժողովածոյ մը չինել տուած են:

Մարդկային ընտանիքին մէջ մեր վիճակը կը նմանի այն տղուն որ իր «բարբարոսութեան» դասը սորվելու ատեն՝ կը զբաղի չինարար գործով մը.

Հօրեղբայրը կուգայ ու կ'ըսէ.

— Ի՞նչ կ'ընես..

— Գործովս կը պարապիմ...

— Կը պարապի՞ս... ուրեմն պարապ ես եւ բարբարոսութեան դասդ չես սորվիր ...

Ու կը ափէ տղան:

Կուգայ մօրեղբայրը ու ան ալ կը պատժէ: Կուգայ քեռայրը ու նոր պատիժ մըն ալ ան կուտայ տղուն: Կը հասնի խորթ հայրը, ան ալ տունէն կը վռնտէ, կուգայ հարազատ հայրը ու տղան կը վիրաւորէ:

Տղան կը սորվի բարբարոսութեան դասը, անշուշտ ալ:

[illegible]

կու դասակարգէ.— պատժողներ եւ պատժուողներ:

Իւրաքանչիւր անհատ պէտք է ջանայ ազատիլ պատժուողի վիճակէն, անցնելու համար պատժողի վիճակին:

Պիտի առարկուի որ դժուար է: Շատ ալ չէ: Ահա թէ ինչ ընելու է.

— Բռնատիրութիւն ընել: Բռնատէրը կը ճախրէ եւ պատիժներէն վեր կը մնայ: Իր ներշնչումով ուզածը կ'ընէ, ուզածը կը պատժէ... երգելով:

Երկրորդ.

— Երգիծաբանութիւն ընել:

Երգիծաբանը կը խայթէ, կը կծէ, կը քաշէ, կը քաշքշէ... խնդալով:

Իսկ եթէ, ինծի պէս, թէ՛ բռնատիրութիւն եւ թէ երգիծաբանութիւն փորձէք, չարաչար պատժուած էք:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԽԱՐՈՅԱՅԻՆ ԱՌՋԵՒ

«Մեծագործ Թուրքիոյ «Հանրապետութիւնը» աճ ու սարսափի է մատնուած [illegible] գրագէտի մը գրքին առջեւ:

Ինչո՞ւ.

Լուսանկարի՞չ եղա՞ծ էք, եթէ այո, հանդիպած էք յաճախորդներու որ իրենց տգեղութեան ու այլանդակ դէմքի իրական նկարին առջեւ կը ցնցուին եւ կը սկսին խնդրել հանել արհեստաւորին հետ, աւելի առաջ երթալով կը սկսին կասկածներ յայտնել անոր վարպետութեան մասին: Կամ, տեսա՞ծ էք մարդիկ որ հայելիին առջեւ չեն կրնար իրենց զառամութիւնը զգալ, իրենց դէմքի այլանդակութիւնը նշմարելով անոր մէջ: Ահա Թուրքը, այսօր այդ վիճակի մէջ կը գտնուի:

Տարիներով «փառաբանուած» [illegible] վարժուած այս ազգը, յանկարծ կը տեսնէ իր ոճրային դէմքը գիրքի մը մէջ որ 34 լեզուներով կը պտտի աշխարհի ժողովուրդներուն Թրքական ոճիրի ահաւորութիւնը:

Եւ Թուրք «հանրապետական» [illegible] իրար է անցած, ու կը հայհոյէ— իր բանաստեղծութիւնն է այս — կը պոռայ իր կանչէ — այս ալ իր երաժշտութիւնն է:

Իր մոլուցքին մէջ կը փչչայ Ֆրանց Վերֆէլի դէմ՝ անարգանքի թոյնը: Անոր ազգութիւնն ալ կը խառնէ զարծին, կարծես թէ Հրեայ ըլլալը անարգանք ըլլար, մոռնալով որ այդ նոյն «Եահուտի»ները շատ մեծ ծառայութիւն են մատուցած Թուրքիոյ:

Իր գերագրգիռ վիճակին մէջ նոյն իսկ կը մոռնայ որ Թուրքիոյ մէջ չկան ոչ Հայեր եւ ոչ ալ Հրեաներ, այլ կան «Թուրք կրէկորիէններ» եւ «Թուրք մովսիսականներ»..

Տակաւին 15 օր է որ պաշտօնապէս հաղորդեցին այս կէտը ի լուր աշխարհի [illegible]

պատուութեան, սնանկութեան, քաղաքակրթութեան եւ կրթութեան:

Օրը քառասուն անգամ կ'անիծեն «հին ըէժիմ»ը եւ կը յայտարարեն անոր հետ իրենց կապը խզած ըլլալը, եւ ահա Ֆրանց Վերֆէլ մը կուգայ թուղթը ծակելու զիրենք, հաստատելու թէ՝ իրենց [illegible] իսկ նոյն այդ Թուրքերն են, Թալէաթներու եւ Էնվէրներու գործած ոճիրները իրենցն իսկ են, իրենց հարազատ ծնունդը, իրենց էութիւնը ...

Գոնէ բողոքելու ձեւը գիտնային:

Այսքան անճարակութիւն, Աստուած իմ:

Ըսել հրապարակաւ խոստովանիլ թէ «Թուրք կրէկորիէն»ները իսկական Հայեր են եւ կը մնան, թէ Բանկալթիի գերեզմանատունը Հայոց կը պատկանի, թէ հայ պատրիարքարան գոյութիւն ունի...

Իսկ ՆԱՐՈ՞ՑԿԸ, ի՞նչ նուրբ մտածում, [illegible] Թուրքէն չէր սպասուեր այսքան խորախորհուրդ արարողութիւն մը...

Կրակէ կրօնքն էր մեր Նախնի Հայոց եւ ամենաթանկագին զոհերն է որ կը մատուցանէին անոր, նոյնիսկ ծնողներ իրենց զաւակները կը մատուցանէին ժեհեաններուն մէջ: Եւ այսօր, Պոլսոյ մէջ այդ պաշտամունքն է որ կը կատարեն Թուրքերը հայ [illegible] հայ մեռելներու հողակոյտին վրայ: Ինչ գեղեցիկ յարգանք իրապէս:

Հայ Մարտիրոսութեան Սրբազան Մասունքը կ'այրեն հոն եւ բոցերը զուլալ զուլալ երկինք կը բարձրանան՝ հրճուեցնելով մեր նահատակներու հոգիները, իսկ նուիրական մոխիրը վայրկեան մը կը տաքցնէ մեր մեռելներու սառած եւ ցաւոտ է խունկի հոտէ զրկուած ու անճոռնի հանգուած մասունքները.

Թող ցնծայ մեր սիրելի բարեկամը Ֆ. Վերֆէլ որ իր նկարն ու դրած դիւցազներգութիւնը այսքան մեծ յարգանքի մը առարկայ կը դառնան, բոցալեզու կը բարձրանան մինչեւ երկինք, երթալ այրելու ու ցնցելու իր Հայերուն Աստուծուն՝ Եհովայի գահը:

Հիմա էր որ արժէր այդ հատորը, բոցեղէն երգ մը դարձաւ ու տարածուեցաւ մթնոլորտի մէջ: Անոր ալիքները վերացուցին համաշխարհի հայութեան սրտերը եւ մխիթարանքով օրօրեցին...

Եւ տակաւին այս ցոյցին մէջ կան ուրիշ մխիթարական կողմեր:

Մի՞թէ նկատի պիտի առնուի ափ մը Հայերու այս ցոյցը, որոնք տարրական իրաւունքէ զրկուած՝ սարկօրէն կը կատարեն իրենց բռնակալներուն հրամանները, եւ մանաւանդ որ «Թուրք կրէկորիէն» են անոնք:

Որքան պիտի հրճուէր շարժանկարի ամերիկեան ընկերութիւնը, իր ձեռնարկին շուրջ սարքուած այս «րէքլամ»ին համար: [illegible]

Կ. ՓԵՏՈՒՇ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը ԵՒ ԿԸ ՀԱՄՈԶՈՒԻՔ...

Հաւատալի աղբիւրէ կը տեղեկանամ թէ Գոմոնի մեր «Հայաստանասէրներ»ը սկսած են «հարուածային» աշխատանք տանիլ:

Այսպէս, անցեալ կիրակի Ֆրանսացի ընկերվարականները քաղաքական բանախօսութիւն մը սարքած էին շարժանկարի սրահին մէջ: Հոն էին նաեւ մեր «Հայաստանասէրները»: Կարելի՞ բան էր առանց իրենց ներկայութեան «գործ» կատարել:

Այն պարագան թէ դաշնակցական տղաքը կը բացակայէին — ինչպէս կը պնդեն — թեւ կուտայ մեր «Հայաստանասէրներու» երեւակայութեան, որ պէտք մտքեր պղտորեն, առանց կռուելու հետեւանքները:

Անոնք, «Հայաստանասէր»ները կ'ըսեն.

— Տեսա՞ք, «քամարատներ», չաշխատաւոր ընկերվարական դաշնակ տղաքը ներկայ չէին հաւաքոյթին: Ի՞նչ կը նշանակէ այս երեւոյթը: Կը նշանակէ թէ անոնք ֆաշականներ են.

Իսկ ուրիշ մըն ալ կը բացագանչէ.

— Շարքայինները պատուական տղաքներ են, սա իրենց «շէֆ»երը, «շէֆ»երը...

Եւ կը թելադրեն որ թարգմանուին դաշնակցական թերթերը, մանաւանդ «Յառաջ»ը, որուն ամէն մէկ սիւնակէն, իբր թէ ֆաշականութիւն եւ ցեղապաշտութիւն կը հոտի ..

Ես վստահ եմ որ, թարգմանական գործը կը կատարուէր մինչեւ ցարդ, կողմնակի միջոցներով: Միայն թէ այսօր պաշտօնական ձեւ կ'առնէ: Ոչ միայն պիտի թարգմանեն «Յառաջ»ը այլ եւ ուրիշ թերթեր, հնչակեան եւ ռամկավար, որպէսզի բաղդատութեան դրուելով աւելի [illegible] «Յառաջ»ին դիմագիծը:

Այս առթիւ չմոռնամ յիշել նաեւ որ այդ ընկերական ժողովին մէջ նիւղը կը դնեն դաշնակցական Ֆրանսահպատակ ընկեր մը, որ անդամակցած է ընկերվարական կուսակցութեան Գոմոնի հատուածին:

Դաշնակցութիւնը պաշտպանելը կը թողում կուսակցական բարձրագոյն մարմիններուն:

Միայն թէ պարտականութիւն է, իբրեւ Թղթակից «Յառաջ»ի եւ իբրեւ Գոմոնցի, յիշեցնել մեր այլազգիներուն, թէ ապերախտ գործի մը լծուած են, որ ոչ միայն օգուտ չունի այլ եւ կոչուած է կիրքեր արծարծելու եւ [illegible]

Դուք, հակառակորդ բանակի ընկերներ, [illegible]

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ (13)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Կիները, աղջիկները, ծերերը, պա- [illegible]

դար կը կրկնէր իր հակայարձակում- [illegible]

[illegible]

Յ. Գ. ՓՈՒՐՍԱՂԵԱՆ

(Շար.)

ձեռքեր ունին, որոնց վրայ մարդկային կերպարանք մնացած չէ, աշխատանքէն եւ յոգնութենէն։

Քիչ մը պարկեշտութիւն, քիչ մը խիղճ ու ամօթ, Հայաստանի «Քաղաքացիներ», յանուն Լէնինի, Ստալինի եւ ... Խանջեանի։

ՀՐԱՋԵԱՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—•—

ՊՈՒՔՐԷՇ, 15 դեկտ. (Յառաջ). — Ի յիշատակ Կոմիտասի մահուան քսաներորդ տարեդարձին տեղի ունեցաւ յաջող հանդէս մը, կազմակերպուած Պուքրէշի ազգ. մարմիններու կողմէ։

Գ. Տէվէճեան ժողովուրդին բացատրեց Կոմիտասի կեանքն ու գործը։ Կոմիտաս երգչախումբը երգեց քանի մը երգեր նոյն յաջողութեամբ, իսկ ջութակի Գ. Կիրակ Սարգսեան երգեց Տէր-Պօղոսեանի յուզելով ներկաները։ Օր. Արաքսի Սվաճեան, որուն ձայնը շատոնց լսած չէինք, մեծերգեց յաջողապէս։ Նուագ առաւ նաեւ Գ. Պէրպէրեան։

Հանդէսին ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը, ամէն դասակարգէ եւ սեռէ։

** Մանօթ կատակերգու դերասան Յափրաստ Պուքրէշ հասած է քանի մը ներկայացումներ սարքելու համար։

ՀԱՄԵՐԳ ՄԸ ԳԱՎԱԼԱՅԻ ՄԷՋ

—•—

ԳԱՎԱԼԱ, 18 դեկտ. (Յառաջ). — Առաջին անգամ ըլլալով Հ. Բ. Ը. Միութեան երգչախումբը կիրակի, 15 դեկտեմբեր, Միութեան սրահին մէջ սարքեց համերգ մը։

Սրահը ժամանակէն առաջ լեցուած էր խուռն բազմութեամբ մը, ուր կ'ընթանային քաղաքիս ականաւոր գէմքերը, համայնքներու բոլոր ներկայացուցիչները, նաեւ բաւական թիւով յոյն երեւելիներ, ուսուցիչներ եւ պաշտօնական անձեր։ Համերգը բացուեցաւ Յունաստանի քայլերգով, որուն յաջորդեց «Թամ Փորոտանք»։ Օրուան նախագահ Գ. Եղուարդ Թորոսեան բացատրեց հանդէսին իմաստը եւ յետոյ կատարուեցան Կռունկ առաջ, Սարէն ծղոր երկու մուխ, Գնա գընա, Արի գարուն, Գարուն (մեներգ) Տիկ. Ձ. Թորոսեանէ, Կռունկ, Կոմիտաս վարդապետ (Գ. Կասպարեանէ)։

Միջնարարին ճառ մը խօսեցաւ ազգ. վարժարանի տնօրէն Գ. Սօսեանք, փառաբանելով հայ երգը։ «Մեր ժողովուրդին ինքնապաշտպանութեան անհրաժեշտ մարտկոցն է հայ երգը։ Ան կը ցոլացնէ ցեղին հոգին։ Վա՛յ այն ժողովուրդին որ կը կորսնցնէ այդ մարտկոցը, հայրենիքը մը կորուստը դժնդակ է, բայց երգին կորուստը անդարմանելի։ Կոմիտաս եղաւ տուաւ անմահ մարտկոց մը»։

Յայտագրին երկրորդ մասը սկսաւ նուագներով, պահ մը ժողովուրդը փոխադրելով հայրենի միջավայր։ Յետոյ յաջորդաբար երգուեցան Սար ջան արեւ է, Էս օր ուրբաթ է, Ծուխ կուգայ, Էս գիշեր լուսնակ գիշեր, Անձրեւ երթամ խմ եարը, Ով մեծասքանչ դու լեզու, Անտունի (մեներգ) Գ. Ց. Տէյիրմէնճեանէ, Խումար պաղէ, Պիճէօր, Թրխկոցէ, Սասնայ սիւմպին։ Ժողովուրդին

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ԿԱՐՕՏՈՎ

Բոլոր այն բարեկամ հայրենակիցներս որ «Թառապին էջերէն» առիթը ունեցան կարդալու «իմ տեսածներս 1915—25ին», անշուշտ պիտի յիշեն իմ բազմատանջ քոյրիկս՝ Ալպրկուհը, որ հրաշքով ազատուած, Տիգրանակերտի մէջ կը գտնէր Մեծ Եղեռնէն վերջ տարի մը։

Այսօր այս տարաբախտ քոյրիկս ոչ եւս է, ինչպէս կը հաղորդէ երէց եղբայրս Կ. Սասունին մէկ նամակը Հալէպէն։ Իսկ ամուսինը, Ձէնուի Արամիկ գիւղէն՝ Գեղամ Դաւիթեան ընկերուած խեղճ քոյրս թողած 5 զաւակներու որբութիւնը կ'ողբայ։ Զեզ հասատար աչքերուս, երբ կը կարդամ որ Հայկազուն, Բաշխազուն, Սիրանուշ, Վեհանուշ եւ Գոհարիկը որբ են մնացեր։

Անհնար է լռել, երբ աչքիս առջեւ կը պատկերանան այն սարսափի օրերը, զորս միասին անցուցինք Ալպրկուհիի հետ։ Երբ վրէժառու հայ կամաւորները ռուսական բանակի հետ գրաւելով Տարօնի աշխարհը եւ փախուստի մատնելով արիւնարբու Թուրք, քիւրտ վոհմակները դէպի Շամ, իրենց հետ կը քաշկռտէին եւ իբրեւ «խղճէ» կը չարչարէին, Ալպրկուհին էր որ կը մխիթարէր մեզ։ Բայց ո՞ր մէկը յիշել ...

Խե՜ղճ քոյրիկս, գծելով անհամար նամակներդ, իւրաքանչիւրին մէջ կը հանդիպիմ այս տողերուդ.— «Ախպէր, դուն, Առաքել, Աղնիւ՝ Ֆրանսա, Արօն, Բեռի Ցարութիւն, Ճաշիկ Հիլալ, Միսակ, Գարեգին, Գեղամ եւ ուրիշներ Հայաստան, հօրեղբայր Գալուստ (Տէր Գասպ) վախճանեցաւ Պուլկարիա եւ զաւակները մնացին հոն ու այսպէս աշխարհի չորս հովերուն. մի՞թէ ես ձեր կարօտովը պիտի մեռնիմ»։

Դառն է մահը ամէն ժամանակ եւ ամէն տեղ՝ բայց տասնապատիկ աւելի դժնդակ՝ մեռնիլ այսպէս, հազար տառապանքներէ վերջը, օտար ափի վրայ, հայրենիքի կարօտ սրտին։

Լեւոն Զօրիկեան

ԱԶԳ ՄԷԿՆ ԱԼ ՄԻ ՄՈՌՆԱՔ

—•—

Փարիզի Աղքատախնամը կազմակերպած է ցերեկոյթ - պարահանդէս մը, դեկտ. 29ին, կիրակի օր, Ժան Կուժօնի սրահներուն մէջ, ժամը 14էն մինչեւ կէս գիշեր, հովանաւորութեամբ Սալփէթրիէրի բժշկապետ փրոֆ. Ա. Կոսէի։

Աղքատախնամը ներկայիս կը գտնուի նիւթական ծանր կացութեան մը մէջ։ Տիրող տնտեսական տագնապին հետեւանքով իր հասոյթները դադարած եւ օրէ օր կը նուազին, մինչ նոյն համեմատութեամբ կ'աւելնան թըշուառութիւնը եւ անգործութիւնը։

Ներկայ պարահանդէսը, ինչպէս միշտ, կարեւոր մէկ մասը պէտք է ապահովէ Աղքատախնամի տարեկան

խանդավառութիւնը իր գագաթնակէտին հասած էր։ Երգչախումբի վարիչը, Գ. Եղուարդ Տատուրեան, գեղեցիկ ցերեկին խանդելով յաջողած էր գլուխ հանել այս դժուարին գործը։

** Համերգը պիտի կրկնուի դեկտ. 25ին։

Կ. Թորոսեան

պիտոյքին։ Անիկա այս միջոցիս ուրիշ ձեռնարկի մը չէ դիմած որ հանրային հանգամանք ունենայ։ Հետեւաբար անոնք որ միջոց ունին, պէտք է իրենց ներկայութեամբ եւ օժանդակութեամբ կարելին ընեն ապահովելու համար այս հանդէսին յաջողութիւնը։

Ինչպէս անցեալին մէջ, Աղքատախնամի պարահանդէսը ոչ միայն բարերարական ձեռնարկ մը պիտի ըլլայ այլ եւ գեղարուեստական վայելք մը, լուրջ եւ ընտանեկան մթնոլորտով։

Վստահ եմ թէ տօնական օրերու զուգադիպութիւնը մասնաւորապէս պիտի յիշեցնէ իր աղքատները եւ որբերը։

** Նոյ. 23ի համար ծրագրուած վիճակախաղը, որուն տոմսերը սպառած չըլլալուն կանուխ կատարուած էր, յետաձգուած է փետր. 23ի, ստիպողական վերատեսչութեան մասնաւոր արտօնութեամբ։

Վարչութիւն

130 ՄԻԼԻՈՆ ՀԻՒԾԱԽՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ

Հիւծախտի Դէմ Պաշտպանութեան Ֆրանսական Կազմակերպութիւնը սովորութիւն դարձուց ամէն տարեվերջ շրջաբերութեան հանել մասնաւոր դըրոշմաթուղթեր յատկանշական պատկերներով եւ վերտառութիւններով, — «Արեւ, արեւ», «Աւելի լաւ է կանխարգիլել»։ Այս տարի իններորդ տարին է որ հրապարակ կը հանուին այդ դրոշմաթուղթերը։

Անհաւասարի անոնց հասոյթները.

	ֆրանք
1928ին	16.662.831
1929ին	19.942.362
1930ին	18.831.123
1931ին	18.619.313
1932ին	18.375.216
1933ին	18.110.486
1934ին	17.437.970

Ընդհ. գումար, 7 տարուան մէջ 127.979.301 ֆրանք։

Այս գումարը կը յատկացուի բուժարաններու, առողջանարաններու, բացօթեայ դպրոցներու, ինչպէս եւ հիւծախտի դէմ պայքարելու։

ՏԱՍԸ ՀԱԶԱՐ Ֆինլանտացիներ իրենց չուէտական անունները պիտի վերածեն ֆիննականի, դեկտ. 31ին, ի պատասխան «Երիտասարդ Ֆինլանտիան կազմակերպութեան հայրենասիրական կոչին։

ԾԻԾԱՂ

— Ի՞նչպէս ես, բարեկամ։

— Աղէկ չեմ, ալ թեւս կաթուած ունեցաւ։

— Տարիքէդ ըլլալու է։

— Բայց չէ՞ որ ձախ թեւս ալ այդ տարիքը ունի։

×

Նկարիչը.

— Ահաւասիկ ամէնէն գեղեցիկ նկարս

— Ի՞նչ տարբերութիւն ունի միւսներէն։

— Այն որ ծախուեցաւ։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

—•—

ՍԱՐՍԷԼ, (Ցուցադրած). — Համազգայինի մասնաճիւղի վարչութիւնը գեղեցիկ գաղափարն է ունեցած կազմակերպելու շարք մը օգտակար դասախօսութիւններ, որոնց առաջինը տեղի ունեցաւ դեկտ. 14ին, Սալ տը Նօօք սրահին մէջ։

Հանդէսը բացաւ Գ. Խաչօյ Ներսէսեանը, երբեմնի հանրածանօթ ուսուցիչը, որ շեշտեց նոր սերունդի մը տառապ ու ֆիզիքական զարգացման կարեւորութիւնը եւ շնորհաւորեց Համազգայինի մասնաճիւղին այս գեղեցիկ ձեռնարկը։ Օրուան դասախօսն էր Տոքթ. Մ. Սասունի, որ մանրամասնօրէն բացատրեց թէ ինչ ձեւով պէտք է մարզել մեր ըմբռնումն ու մկանները։ Երկար կանգ առաւ մանուկներու եւ յղի կիներու առողջութեան վրայ եւ ծնողներուն բացատրեց թէ ինչ ձեւով պէտք է խնամել երախաները մինչեւ որ պզտիկը ծուռ չըլլայ։

Յետոյ հանդէսը վերածուեցաւ ընտանեկան տաքուկ մթնոլորտի մը, կարդալով արտասանութիւններ ըրին փոքրիկներ Սառի եւ Գրիգոր Դանթարճեաններ, Աղնաւոր Կիւմէջ-ար Ճագեան, Գ. Հայկ Դաւիթեան Սէսամանթոյէն եւ ներկաները պահանջով Եղիշէ Չարենցի «Ես իմ անուշ Հայաստանը»։ Արտասանեց նոյնպէս Գ. Եղիշէ Ներսէսեան Ահարոնեանէ, երգեց Գ. Գումբունեան իր փոքրիկ Սոնային հետ, երգեցին եւ ուրիշներ փոխնիփոխ։ Ժամը 12 ըլլալով, ցրուած էինք բաժնուիլ։ Փափաք յայտնուեցաւ որ այս դասախօսութիւնները շարունակուին։ Համազգայինի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ որ յառաջիկայ ամսու երկրորդ կիրակի նոյն տեղը դասախօսութիւն պիտի ըլլայ տարբեր նիւթի մը շուրջ։

Օ. Կարապետեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԿՈՉ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 20 դեկտ.— Ծանօթ գործիչ Գ. Արամ Թիւրապեան նիւթական անտանելի կացութեան մը մատնուած է եւ կ'ապրի յետին չքաւորութեան մէջ։

Հայ Էնդ. Միութիւնը պարտք համարեց հանգանակութեան մը ձեռնարկել գաղութիս մէջ.

Մասնաւորապար հօս, ամէնուն յայտնի է այն դերը զոր ունեցաւ մեր յարգելի հայրենակիցը պատերազմի ընթացքին եւ հաշտութենէն ետքը երբ գաղթականութիւնը Ֆրանսա հասաւ։ Ան իր ամբողջ եռանդը ի սպաս դրաւ կամաւորական շարժման եւ ազգային ընդհանուր շահերուն։

Գիտենք նաեւ որ ան իր նիւթական եւ բարոյական կարողութիւնները չխնայեց օգտակար հանդիսանալու համար շատ շատերուն անհատապէս ալ։

Ժամը աւելի քան հասած է փոխարինելու, հոգ չէ թէ դոյզն չափով։

Կը յուսանք որ ամէն ոք սիրով պիտի ուղէ արձանագրուիլ որ եւ է գումար մը։ Կարելի է վճարել Միութեան կեդրոնատեղին, 2, Rue Colbert, Bar de la Poste, շորեքշաբթի օրերը իրիկուան ժամը 7—8, կամ Միութեան կողմէ կենսուած ցանկով մը ներկայացողներուն։

Եթէ առիթը չունենաք վերոյիշեալ եղանակով կատարելու ձեր խղճի պարտքը, հաճեցէք քարթով մը լուր տալ մեզի, սիրով կը ներկայանանք գանձելու։

(ԿԵԻՐ)

ԾԻԾԱՂ

Մայրը.— Աչոտ, զո՞ւն կերար մեղրին կէսը այս ամանին մէջէն ...

Աշոտ.— Ո՛չ, մայր, եթէ ես ուտէի կէս չէի ձգեր, այլ ամբողջը կ'ուտէի։

×

Տարեց կին մը իր մէկ հին բարեկամին, զոր երկար ատենէ ի վեր չէր տեսած.

— Ի՞նչպէս կը տեսնէք զիս, պարոն, աւելի երիտասարդացած, այնպէս չէ՞։

— Այո, տիկին, շատ տարիներ պէտք է եղեր ձեզ երիտասարդացնելու համար։

×

Երկու գիւղացիներու միջեւ.

— Ինչո՞ւ տխուր ես, բարեկամ։

— Աղջիկս պիտի ամուսնացնեմ, կովս ծախելով եւ պրամ ճարելով։ Արդ, կարգելէ յետոյ ոչ կով, ոչ դըրամ, ոչ ալ աղջիկս պիտի ունենամ...

ՀԻՆ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

—•—

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք» ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 դեկտ.)։

— «Հաղուադէպ էր անցեալ սերունդին մէջ ուրացումը դաւանանքին եւ լքումը նախորոշուած գիծէն։ Գաղափարը կրօն եւ կազմակերպութիւնը եկեղեցի էր անոնցմէ իւրաքանչիւրին համար։ Այդպէս չէ այսօրուան սերունդին համար ու մեր շրջապատին մէջ։ Ուրացողները այսօր ամբողջ «կազմակերպութիւններ» եւ «գործիչներու» հարիւրեակներ են, որոնք ոչ միայն կը հանդուրժուին, այլեւ ի պատուի են յաճախ։

Եթէ անցեալին մէջ լքումներ կը կատարուէին ու անջատումներ տեղի կ'ունենային, անպատիւ էր մնալ գաղափարական տարրը։ Աւելի աւելի քան 30 տարի առաջ, բժ. Լեւոն Աթաբէկեանի գլխաւորութեամբ տեղի ունեցած անջատական շարժումը Դաշնակցութեան ծոցին մէջ ձախողեցաւ շարաշար, բայց նիւթական եւ անձնական շարժառիթներու ոչ մէկ աղա ու տառեր ինկաւ այդ շարժման ղեկավարներուն վրայ։ Մեր օրերուն ճիշդ հակառակն է որ տեղի կ'ունենայ։ Մէկ քանի տարի առաջուան «Սարտկացական» «շարժումը», օրինակ, ծնունդ առաւ անձնական գոհէիկ շարժառիթներէ միայն եւ վերջացաւ Զեկային վաճառուելով։ Նոյնքան գաղափարազուրկ եւ սուտ էին եղած միւս բոլոր անհատական կամ «խմբական» լքումներն ու ուրացումները։

Դաւաճանութիւնը անցեալ սերունդին համար համազօր էր դաւանանութեան, հոգ չէ թէ մարդկային

ամբարական տկարութիւն մը ըլլար, դժոխային այն պայմաններուն մէջ, որ յատուկ էր հուրով եւ սուրով լուսցող ու մթնող այդ օրերուն։ Այսօր, սակայն, դաւաճանութիւնը դարձած է համատարած ախտ ու չատերը մեզմէ ոչ կը դիտակցին անոր ահաւոր չարիքներուն, ոչ ալ նոյնիսկ մեղադրանքի խօսք ունին դաւաճաններու հանդէպ, որոնք յաճախ կը փախչին ոչ թէ, երէկուան նման, կեանքի զոհաբերութենէն, այլ չարաշուք մէկ ժամուան եւ ամիսը 10 լէվի կորուստէն։

Անցեալ սերունդին համար գոյութիւն չունէին դիրքի ու փառքի երազներ, կեանքի հաճոյքներ եւ յարմարութիւններ. Գաղափարականութեան զինուոր մըն էր անոնցմէ ամէն մէկը, կարգապահ, համեստ ու չարքաշ։ Մինչդեռ այսօրուան սերունդին համար կեանքի յարմարութիւններու պահանջը դարձած է նուիրական, դիրք գրաւելու ձգտումը՝ օրինական, փառքի ախտաւոր տենչը բաւարարումը՝ հրամայական, յաճախ բարոյական սկզբունքներու եւ սրբութեան ոյժ ունեցող աւանդութիւններու ոտնակոխման գնով։

Ջերկարենք շարքը համեմատութիւններու, աւելի տխուր իրողութիւններու արձանագրումը խնայելու համար ապրող սերունդին։

Այլ սակայն ժամանակն է, որ հաշուի առնենք չարիքը եւ հիմնական դարմանը համար խորհինք։ Առանց անցեալ սերունդի ժառանգորդութիւնը ներուն մտորելու ծանօթանալու, առանց անոնց հետ հոգեպէս կապուելու եւ առանց անոնց առաքինութիւնները իւրացնելու կամ առանց անոնց լուսաւոր հետքերով քալելու, այս սերունդը վրնայ թերեւս շարունակել հայերէն խօսիլ ու հայ զգալ ինքզինքը, բայց Հայուն ու Հայաստանին պիտանի տարր պիտի չկրնայ դառնալ բնաւ»։

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՀԱՅ - ԲՈՅԺ», ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան, Բ. տարի, թիւ 15 (դեկտեմբեր), հետեւեալ բովանդակութեամբ —

Հիւծախտը գաղթահայութեան մէջ (Տոքթ. Մ. Տէր Կարապետեան), Խտամեր ցուրտերուն տաքէն (Տոքթ. Ծ. Այվազեան), Աչքերու առողջութիւնը (Տոքթ. Յ. Տէր Դաւիթեան), Բժշկին յուշատետրը (Խմբ.), Շնչել սորվեցէք (Ատամնաբոյժ Մ. Ռուբեան), Ենթալլիթով ի՞նչպէս դարմանել շաքարախտը (Տոքթ. Բ. Նազարեան), Զգուշացէք փոշիներէն (Տոքթ. Գ. Գալուստեան), Ատամնամաշկի բորբոքումը (Ատամնաբոյժ Յ. Փափազեան), Հարցարան (Խմբ.), Ի՞նչպէս եազուեցնել տղաքը (Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւն) եւ բժշկական առածներ։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար 20 ֆրանք, արտասահմանի համար 25 ֆրանք։ Դիմել Dr. Ch. Aivazian, 17, Rue Damesme, Paris։

ՎԱՅՐԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆՑՆԱՐԱՐԵԼ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Ի ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՋԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԽՄԲ.— Մեր կարծէն անկախ պատճառներով ընդհատուած էր այս շարքը, որուն վերջինը հրատարակուեցաւ դեկտ. 13ին (թիւ 53)։

Նկատելով որ Հայերու բանիմաց դասակարգը կրնար ջարդերու առաջքը առնել, կարելի է հետեւցնել որ հրոսակներէն աւելի ժողովուրդը բարձր դասը մասնակցած է ոճիրներուն եւ ամէն պարագայի մէջ ինքն է որ կը կրէ գլխաւոր պատասխանատուութիւնը։ Պարզ ժողովուրդը վերին դասու ազդեցութեան տակ է միշտ։ Իմ զօրագունդս, որուն մէջ միայն ռուս սպաներ կային, կը բաղկանար միայն հայ զինուորներէ։ Թէեւ ոչ մէկ ուժ ունէինք իրենց դէմ, դարձեալ կը յաջողէինք մեր հրամանները գործադրել տալ։ Երբեք հաշուելով բայց ի բաց կողոպտելու էնալ։ Այն գիշերը, երբ ջարդերը պատահեցան, պահականոցին մէջ քանի մը ջոկատներ կային, բայց ոչ մէկ քիւրտ միապան ազատուեցաւ թէեւ մէկ ռուս սպայի հսկողութեան տակ էր եւ հարիւրաւոր Հայերէ շրջապատուած 40 քիւրտ միապաններ կային։

Զեմ ուզեր ըսել անշուշտ թէ Հայերու բարձր դասը առանց բացառութեան մասնակցած է ոճիրներուն։ Ես Հայերու հանդիպեցայ որոնք այս ոճիրները խստօրէն կը դատապարտէին, ուրիշներ ալ ոչ միայն խօսքով, այլ եւ գործով հակառակ շարժեցան։ Պէտք է սակայն խոստովանիմ, որ շատ փոքրամասնութիւն են անոնք եւ իրենց հայրենակիցներէն չեն սիրուիր։ Անոնք կը մեղադրուին իբրեւ ընդդիմադիր ազգային գաղափարներուն։ Դարձեալ ուրիշներ կային որոնք իրենց գիրենք հակառակ ցոյց կուտային այդ վայրագութիւններուն, բայց գաղտնօրէն կ'օժանդակէին անոնց։ Ըմենք մեղադրանքներուն դէմ լռութիւն կը պահէին։ Մեծամասնութիւնը նոյն պատասխանն ունէր պատրաստ.— «Դուք Ռուս էք, դուք չէք կրնար ըմբռնել հայ ազգի խօսքը»։ Երբեմն կը փորձէին պաշտպանել հետեւեալի նման խօսքերով. — «Թուրքերը ուրի՞շ կերպ վարուեցան Հայերու հետ. մեր ըրածը վրէժառութիւն մըն է միայն»։ Վերոյիշեալ դէպքերը կ'ապացուցանեն թէ ինչ մարդասպանական է հայ ազգի եւ իր վերին դասու խօսքը։

Ոչ ոքի ձեռքն էր այս տխուր դէպքերուն առաջքը առնելը։ Հայերը հօգ ցանեցին, առանց խորհելու թէ փոթորիկ պիտի հնձէին»։

Փոխանորդարար առժամեայ հրամանատար Կարինի եւ Տէվէ - Պոյնիի դիրքերուն։ Հրամանատար Բ. թնդանօթային զօրագունդին գնդապետ տեղակալ Թվէրտոխլէպով. Կարին, 16 ապրիլ 1918

—•—

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՕՐԱԳԻՐ ԿԱՐԻՆԻ ԲԵՐԴԻ Բ. ԹՆԴԱՆՕԹԱՅԻՆ ԳՈՒՆԴԻՆ

Ռուսական կովկասեան բանակը լքեց իր դիրքերը 1917 դեկտեմբերի կէսերուն եւ առանց հրահանգ առնելու կեդրոնի կամ բանակի հրամանատարութենէն՝ նահանջեց։ Բերդի թնդանօթային գունդը միացաւ բանակի նահանջին։ Տէվէ - Պոյնուի եւ Կարինի դիրքերու ջոկատներէն քառասուն սպաներ միայն մնացած էին։ Անոնք, միայն պարտականութեան զգացումէ մղուած, լքուած իրենց զինուորներէն, մնացեր էին թնդանօթներուն մօտ։ Ամրացուած դիրքերուն մօտ կը գտնուէին 400 թնդանօթներ, որոնց փոխադրութեան միջոցի պակասութեան պատճառով ետ մնացած էին։ Սպաները կը սպասէին վերին հրամանատարին արտօնութեան, հեռանալու կամ նոր ուժեր ստանալով դիմադրութիւնը շարունակելու համար։ Առաջին զօրագունդի սպաներով կազմուեցաւ Բ. թնդանօթային գունդին վարիչ տարրը։

Ռուսական բանակի նահանջին հետեւանքով Կարինի մէջ կազմուեցաւ հայ յեղափոխական կոմիտէ մը որ կը կոչուէր «Հայ Զինուորական Միութիւն»։ Նոյն ատեն բանակի հրամանատարը Բ. գունդին կը ղրկէր 400 անվարժ Հայեր, որոնց մեծ մասը զաւակներ էին եւ մնացածն ալ ուրիշ բանի չէր կրնար ծառայել, բայց եթէ դիրքերուն մէջ գտնուող մարտկոցներուն հսկելու։

Բանակի նահանջէն քիչ առաջ, երբ կարուած էր Ռուսիոյ եւ Անդրկովկասի հաղորդակցութիւնը, Թիֆլիզի մէջ հիմնուած էր ժամանակաւոր կառավարութիւն մը, որ կը կոչուէր «Անդրկովկասեան գործադիրութիւն»։ Այս վերջինը կը յայտարարէր թէ, ոչ մէկ նպատակ ունի Անդրկովկասեան անկախ կառավարութիւն մը հիմնելու, բայց մինչեւ վարդ ու կանոնի վերահաստատուիլը կը ստանձնէ կեդրոնական կառավարութեան ներկայացուցչութիւնը։ 1917 դեկտ. 18ին գործադիրութիւնը յայտարարեց թէ ցրուած ռուսական բանակին տեղ նոր մը պիտի կազմուէր, համաձայն ազգութիւններու սկզբունքին, ռուսական, վրացական, մահմետական եւ հայ բանակներ, ինչպէս նաեւ ուրիշ ազգութիւններու ջոկատներէ Ձերքէզ, Օսեթ, Ասորի եւն. եւն.։ Իր հին ձեւով, այսինքն զանազան ազգութիւններէ կազմուած խումբեր ձգուեցաւ միայն Կարինի եւ Տէվէ - Պոյնուի թնդանօթային գունդը, մինչեւ որ գունդը այս գունդին ինչ ազգի պատկանիլը, որովհետեւ կը բաղկանար ռուս սպաներէ եւ հայ զինուորներէ։ Բացայայտ էր որ, այս ջոկատները, որոնց վարիչ տարրը (քատրօ) եւ վարչութիւնը Ռուսերուն ձեռքն էր, չէին կրնար հայկական նկատուիլ։ Մնաց որ մենք երբեք հրահանգ չէինք ստացած այդ խումբերուն հայկական հանգամանքի մասին. անոնք միշտ ալ ռուսական խումբեր կը համարուէին եւ ռուս սպաներու կողմէ կը կառավարուէին։ Այս վերջինները կը ծառայէին ռուս բանակին եւ իրենց թոշակը կը ստանային ռուսական գանձէն. Այն իրողութիւնը թէ կրօնական պաշտամունքը ոչ թէ հայերէն, այլ ռուսերէն եւ ռուս քահանայի կողմէ կը կատարուէր, դարձեալ ապացոյց մըն է խումբերուն ամբողջապէս ռուսական հանգամանքին։

(54)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

1 Յունուարին

ԲԱՑՈՒԱԾ Է «ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

1936 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

1935 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1936 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31

ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴ ԿԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ԵՒ ԿԱՄ ԿԸՆՈՐՈԳԵՆ ԻՐԵՆՑ ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԻԲՐԵՒ ՊԱՐԳԵՒ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԻՐՔԵՐ, ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ՎՃԱՐՄԱՆ։

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ ԲԱԺՆՈՒԱԾ Է ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՒ ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԳԼՈՒԽՆԵՐՈՒ, ԵՒ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԵՆ ԸՆՏՐԵԼՈՒ ԻՐԵՆՑ ՆԱԽԸՆՏՐԱԾ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ։

ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԾԱԽՔԸ ՄԵՐ ՎՐԱՅ, ԲԱՑԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԷՆ։

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԻԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» կոմիտէի ընդհանուր ժողովը, 28 Դեկտեմբեր, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, 17, Rue Ampère։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 28 ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ

COLISÉEի ընդարձակ սրահին մէջ

1. կենդանի պատկեր.— Ի. Խաչեան գործունէութիւն (կ. խաչուհիներու կողմէ)։
2. մեներգներ.— Mlle Mireille Berard (*Cantatrice de la Radio*) եւ Օր. ԳԷՈՐԳԵԱՆ, որոնց պիտի ընկերանայ դաշնակով Mme André Arnaub (*pianiste accompagnatrice au Conservatoire*).
3. կովկասեան պարեր — Օր. ՅԱԿՈԲԵԱՆ, ընկերակցութեամբ նուագի. Գ. Գ. ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ եւ Վ. ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ։
4. Ջալեզպ.— ՑԷր եւ Տիկին ՂԱԶԱՐԵԱՆՆերու կողմէ։
5. Նուագ.— Գ. ՉՕՐԷՔՃԵԱՆ եւ իր նուագախումբը։
6. Պար կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ։ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ։ կանանց հագուստներու մրցում (երեք մրցանակներ լաւագոյն հագուստ կրողներուն)։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ - ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԻԷՕ ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

29 Դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

*150 Route d'Orléean*ի սրահին մէջ

Դասախօսութիւն՝ ԻՆՉ Է Կ. ԽԱՉԸ

Եւրոպական պար։ Մասնակցութեան համար 2 Ֆր. 50

ՀԱՂ. ՄԻՋ. Փորթ տ'Օրլէանէն անմիջապէս 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Պանիէօ։

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇԱՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

29 Դեկտեմբեր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Մանկապարտէզի սրահին մէջ, 4, Rue des Trois Chemptier

[illegible] փոքրիկներու կողմէ։ Տօնածառ, պտուղներ [illegible] եւ խաղալիքներ։

[illegible] ՓՈՔՐԻԿՆԵՐԸ ՁՐԻ

ԳՈՅԱՄԱՐՏ Օրացոյց 1936, Է. տարի

Հրատարակութիւն Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան

ԿԱՂԱՆԴԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պահանջեցէք ձեր շրջանի գործակալէն։

Մեծաքանակ գնումներու համար դիմել՝ GAYZAK DJARAYAN*ի*, 49, Rue Nationale, Marseille. France.

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ՀԱՅՈՒԹԻՒՆ ՊԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻ Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ ի նպաստ իր Օգնութեան Սնտուկին։

28 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9.30էն մինչեւ առաւօտ

Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԷՋ

19, Rue Blanche (Մէթրօ **Blanche** կամ **Trinité**).

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ կը ներկայացուի զաւեշտ մը։ Յանթէզներ եւ աթրաքսիոն Ֆրանսացի արուեստագէտներու կողմէ։

ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՄԵԾ ՕՐՔԷՍԹՐԸ

ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Մուտք՝ կանանց 7.50, այրերու 10 ֆրանք։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ ԵՒ ՏՕՆԱԾԱՌ

Կազմակերպուած՝ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

28 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Գ. թաղապետարանի սրահին մէջ

Մանուկներու կողմէ՝ երգախառն պարեր, «Ծաղկավաճառուհին»։

Կ'երգէ Գ. Վ. ԶԱՆՏԵԱՆ, ֆանթէզի Գ. Յ. ԹՈՐՈՍԵԱՆԷ

Կը մասնակցի՝ Գ. Գ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ ջութակով

Կը խօսի՝ Գ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

Կաղանդ պապան խաղալիքներ եւ պտուղ պիտի բաժնէ սրահին մէջ գտնուող բոլոր երախաներուն։ Մուտք 1 ֆրանք

ԲԺՇԿԱԿԱՆ

Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆԸ

Ռիւ տէ Տօմպիէ 20, գետնայարկ

Տնօրէնութեամբ Փրոֆ. Տօքթ. Ա. ԱՐՁՈՒՆԵԱՆԻ

Ամէն հինգշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 3 — 5

Բոլորովին աղքատ եւ վկայուած հայրենակիցներու համար ձրի բժշկական լաւագոյն խնամք ու դեղ։

Աւելի մանրամասնութեանց դիմեցէք Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի դարմանատունը

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՆՊԱՍՏ ԳՈՐԾԱՏԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կազմակերպուած արուեստագէտ եւ մտաւորական համակիր խմբակի մը կողմէ

ղեկավարութեամբ սիրուած արուեստագէտներու՝ **ՖԻԼԻՓ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ** եւ **ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀԻ**

Մասնակցութեամբ՝ *Օր. ԻՐԻՍ ԳԻՒԼԳԻՒԼԵԱՆԻ* եւ *«ԿԻԼԻԿԻԱ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ*

Վաղը, Շաբաթ, 28 *Դեկտեմբեր երեկոյեան ժամը 9ին* **Salle Gaveau**ի մեծ սրահին մէջ

45, Rue de la Boétie. Métro: Miromesnil.

Գին տոմսերու՝ 20 — 15 — 10 եւ 7 ֆրանք, Օթեակներ՝ 25 ֆրանք։

Տոմսերը կը ծախուին.— Հրանտ-Սամուէլ 51 Rue Mr. le Prince. *Paris* (5). «Ֆլորիտ» ճաշարան, 61 Rue Mr. le Prince. *Paris* (5), Տպարան «Արաքս» 46 *Rue* Richer, *Paris* (9) Իչգաղացեան վաճառատուն 9 Rue Jouye Rouve. *Paris* (20).

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ

Մառսէյլէն (Նիս) մանկապարտէզի փոքրիկներուն

Կազմակերպուած՝ Հոգաբարձութեան կողմէ, եւ պատուոյ նախագահութեամբ Գ. Յովսէփ Յովհաննէսեանի Նիսի դպրոցի փոքրիկներու ֆոնտին։

29 Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Trombetta*ի պարահին մէջ*, 304, Bld. de la Madeleine, Nice։

Մարզանքներ, անակնկալներ, երգ եւ երկու զուարճախօսութիւններ ղեկավարութեամբ՝ մանկապարտէզի պատուոյ Տիկին Աստղիկ Գրիգորեանի։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՅԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

29 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ, **Salle Jean-Goujon**ի ՄԷՋ

8, rue Jean-Goujon. Paris 8.

Հովանաւորութեամբ՝ Փրօֆ. Ա. ԿՕՍԷԻ

Նուագախումբ ճազ եւ թանկօ

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին, մասնակցութեամբ հայ եւ օտար սիրուած արուեստագէտներու։

Ճազ եւ թանկօ ղեկավարութեամբ Գ. ՄԻՇԷԼ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

Պար եւ նուագ, աթրաքսիոններ, կաղանդի ծառ, Անուշապուր, Թօմպոլա, ճոխ պիւֆէ աժան գիներով։ *ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ*

ՎԱՐՁՈՒ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐ

Halle Chopinի ՄԷՋ, **20, rue Singer**

ԵՒ **9, rue Lekain**, ՓԱՐԻԶ (16) ՄԷԹՐՕ **Passy.**

Հայ Շուկայի մէջ վարձու են՝ գաղթային արտադրութիւններ 2 ծխնավաճառի, 1 մսրչան ցուլէօրի, 1 ծաղկեվաճառի, գորգի, ճոտեղէնի, 1 փայտի եւ ածուխի եւ մէկ վերանորոգման *[illegible] խանութներ։ Անապարեցէք օգտուիլ առիթէն։*

Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ՝

Գ. Sarianի, **9. Rue Lekain. Paris.**

Etude de M° BERNARD WAHÉ

(16 ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'Ecole des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

Procédure Générale.

150, Rue Lafayette **Tél. Nord 68 - 02**

Կ'ընդունի ժամը 9—10 *եւ* 17 — 19 *Նախ. ժամադրութեամբ*

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պանիէօ - Քաշանի Արծիւ ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր վերերան ընկերոջ ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ (Պապաշա) մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խորին ցաւակցութիւն կը յայտնեմ մեր սիրելի եւ վեթերան ընկերոջ՝ ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ (Պապաշայի) դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

Մարսէյլ Ն. ԿԱԿՈՍԵԱՆ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ, Հ. Յ. Դ. Ուբ. Կեդր. կոմիտէին եւ հանգուցեալ ընկերոջ հարազատներուն՝ ընկերներ Սամսոն եւ Յովսէփ Թադէոսեաններուն եւ պարագաներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Նշան Տինկճեան, Այրի Տիկին Աննա Փօլաճեան եւ պարագաները իրենց շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին՝

Այրի Տիկ. ՄՆՈՒՇ ՏԻՔԻՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ Գաղաղեան, Տիգրանակերտցի) *դառնաղէտ մահուան առթիւ։*

Փարիզ, 24 *դեկտ.* 1935

50 մէթր հեռու Իսիի կայարանէն եւ 28 եւ 32 թիւ հանրակառքերու կայարանէն, վարձու են (tout confort) յարկաբաժիններ, 1 փիէսնոց 2000 եւ 2 փիէսնոց 2 [illegible]00 Ֆր. Տարեգօծած միասին.

Աժան գինով երկու խանութներ։ դիմեցէք տեղւոյն վրայ, 72-74 Bld. Rodin, à Issy-les-Moulineaux.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Վարժ գրաշար մը, «ՅԱՌԱՋ» օրաթերթի [illegible] Դիմել «Յառաջ»ի [illegible]

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi

Raki "ERIVAN"

[illegible]

Պահանջեցէք, փնտռեցէք ԵՐԵՒԱՆ օղին

Մեծաքանակ գնումներու համար՝

Արտօնատէր

S. A. GRANDES DISTILLERIES PEUREUX

60, Bld. des Vignes, Marseille

Tél. Colbert 58 - 10

եւ DISTILLERIE VIAL

16, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)

Tél. Plaine 09 - 95

Լիոնի եւ Շրջաններու ներկայացուցիչ

D. N. BAHADOURIAN

82, Rue Ségur. Lyon (Rhône)

Նիսի եւ Շրջաններու գործակալ՝

M.M. H. Kharchadourian et Danielian

24, rue Assalit. Nice (A. M.)

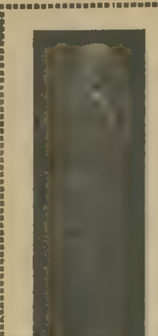
ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան **ՖԼՕՐԻԱ**

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ **Հեռաձայն Dantes : 52 - 73**

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

Գ. ՎԱԼԱՆՍԻ

Chez VALENSI

Grand Restaurant

ՄԵԾ ՃԱՇԱՐԱՆ

60, Rue LAFAYETTE.

Tél. Prov. 58-62

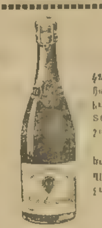
Métro: Cadet & Le Peletier.

Գեղեցիկ եւ մեծ սրահ։ Արեւելեան եւ ֆրանսական խնամուած կերակուրներ։ Ունինք ամէն տեսակ ըմպելիներ, օղիներ եւ բազմաթիւ ապակեղէններ։ Ժամադրավայր բոլորին։

Մասնաւոր շքեղ սրահ մը առամադրելի միութեանց ժողովներուն (միայն քննարկումով) եւ հարսանեկան թեյերու համար։

Ժամադրուիլ նախապէս։

CAVE

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ, ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆ,

եւ ԱՊՍՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ԱՐԱԳ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

կը հայթայթենք՝ *նշանտուքի, հարսանիքի կնունքի, հանդէսներու եւ տօնակատարութեանց* համար ամէն տեսակ առաջնակարգ նպարեղէններ եւ ըմպելիներ (apéritifs, liqueurs, mousseux, champagne, օղի եւ յայտնի փաթթուածով գինիներ)։

Հեռաձայնեցէք *ՔԷՕԼԷԵԱՆ*, Charlebourg: 20-69 եւ անմիջապէս ձեր ցոյց տուած հասցէին պիտի ղրկուին ձեր ապսպրանքը մեծաքանակի գինով եւ չսպառուածները ետ առնելու պայմանաւ։

Հասցէ՝ **KEULEYAN**

85, Rue des Chambards.

Bois-Colombes, (Seine).

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Եթէ կը փափաքիք որ ձեր հանդէսները շահաւոր ըլլան, դիմեցէք նախօրօք հայկական *ԵՓՐԱՏ* նուագախումբին.

Նշանտուքներու, հարսանիքներու, երեկոյթ-պարահանդէսներու մէջ կը նուագէ ձեր սիրած հայկական, կովկասեան, եւրոպական եղանակները եւ Թանկօ արժէնթին։ Նուագախումբը ունի իր նոր տարազները։

1936 տարուան ընթացքին Ջրաւիրեցէք մեզ մէկ անգամ համոզուելու համար։ Մատչելի գիներ բաղդատմամբ ուրիշ նուագախումբերու։

Պայմանագրուելու համար, *15* օր առաջ, դիմել ղեկավար

ՏԻԳՐԱՆ ՕՆԱՍԵԱՆԻ 15, Rue Pourtour, Clamart, Seine

17, Rue Damesme, PARIS (13)

La Gérant: H. STEPHAN Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clarière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
[illegible]	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 28 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ SAMEDI 28 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2998

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԷԿ ՈՒՂԵԳԻԾ՝ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ԵՐԲԵՔ

Երբ կը փորձենք պարզել Երեւանի բռնած դիրքին բացասական հետեւանքները, երբեք չենք մոռնար թէ պատասխանատուութեան բաժին մըն ալ կը ծանրանայ Արտասահմանի, անոր գլխաւոր կազմակերպութեանց վրայ.

Առաջին անգամ չէ որ կը խօսինք այդ մասին, բայց հարկ է կրկնել, որպէսզի կարելի ըլլայ լրացնել պատկերը

Այստեղ ալ, չարիքին աղբիւրը միօրէ չփաթութիւնն է, նոյն անգիտակցութիւնը՝ մեր իրական կացութեան մասին

Այդ անգիտակցութիւնն է որ երկու թեւերու բաժնեց կուսակցական Արտասահմանը,— «բարեկամ» եւ «թշնամի», միշտ ի վնաս ոչ միայն գաղութներուն, այլեւ հայրենիքին: Եւ նոյն անգիտակցութենէն կը ծնի միւս չարիքը,— պառակտում եւ ուժերու վատնում ամէնէն տարրական հարցերու առթիւ:

Ի վերջոյ որո՞ւ համար գաղտնիք է որ շատ խախուտ են Երեւանի եւ Արտասահմանի յարաբերութիւնները, թէ՛ ազգային եւ թէ պետական տեսակէտով:

Այդ յարաբերութիւնները ունին սահմանափակ եւ պատահական հանգամանք:

Երեւանը Արտասահմանով կը զբաղի «ի մէջ այլոց»: Իսկ Արտասահմանը Երեւանի կը ներկայանայ հարիւր գլուխով եւ հազար բերնով, որոնք ինչքան ալ բարի տրամադրութիւններով օժտուած ըլլան, ոչ անհրաժեշտ ուժը կը ներկայացնեն, ոչ ալ մեր ամբողջական եւ անմիջական պահանջները:

Նոյն «ի մէջ այլոց»ն է որ կը վարէ նաեւ այսպէս կոչուած «բարեկամ» կազմակերպութիւնները, սկսելով Բարեգործականէն եւ Հօկէն: Երկուքն ալ փոքրամասնութիւն:

Ինչ կը վերաբերի Հայր. Միութեանց կամ անոնց մեծ մասին, թոյլ տուէք վկայութեան կանչել թիւ «Հայաստանեայց» մը, Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, որ վերջերս կատաղի բանավէճի մը բռնուած է Հօկի եւ «Բանուոր»ի խմբակցութեանց հետ:

Հարցը կը վերաբերի Խ. Հայաստանի 15ամեակին, զոր Հօկն ու իր բարեկամները առանձին, ռամկավարները առանձին տօնեցին: «Բանուոր» բազմաթիւ Միութեանց անուններ շարած ըլլալով իբրեւ մասնակից իրենց ժողովին, «Պայքար» կը մեղադրէ.

—«Մեզ համար նշանակութիւն չունին միւս մասնակցող կազմակերպութիւնները եւ Հայրենակցականները, անոնք բոլորն ալ միեւնոյն բանն են, Հօկի ճիւղեր, տարբեր անուններով»: (10 նոյեմբեր):

Ուրեմն անհրաժեշտ է երբեմն փրփրել, որոշ ճշմարտութիւններ խոստովանելու համար...

Արդ., երբ այսքան խախուտ են եւ անավարտ՝ յարաբերութիւնները, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ Երեւանը աւելի լրջօրէն հետեւի Արտասահմանի պահանջներուն:

Երբ Արտասահմանը չունի որոշ ուղեգիծ, եւ ամէն ինչ կապած է իշխանաւորներու բարեհաճութեան կամ հայեցողութեան հետ, ինչո՞ւ կը զարմանանք որ ամէնէն տարրական բաղձանքներն ալ ժայռերու կամ չինական պատերու կը զարնուին:

Եւ երբ մենք, Արտասահմանի մէջ, դեռ բանաձեւ մը չենք հարած, ճշդելով մեր պարտականութիւններն ու իրաւունքները, բնական չէ՞ որ իշխանութիւնը միշտ ալ պատրուակներ պիտի գտնէ խուսափելու իր պատասխանատուութենէն:

Այստեղ ոչ միջազգային իրաւագիտութիւնը կրնայ չքմեղացնել մեզ, ոչ ալ ակադեմական ծանծաղամտութիւնը:

Մեր բացառիկ եւ եղերական կացութիւնը վեր է ամէն օրէնքէ: Եւ իշխանութիւն մը որ կը յաւակնի խօսիլ ու գործել յանուն բանուորներու եւ գիւղացիներու բազմութեան, չի կրնար անտեսել այդ կացութեան հարկադրանքները:

Իսկ եթէ ան կը նախընտրէ աւելի ականջ դնել գոյնզգոյն շողոքորթներու եւ ձրի փաստաբաններու շաղակրատութեանց, քան կացութեան պահանջներուն եւ իր պարտականութեան ձայնին, այդ ո՞ր ուժն է որ պիտի լռութեան դատապարտէ Արտասահմանը:

«Մէկ ձայն եւ մէկ ուղեգիծ» — թելադրեցինք առիթով մը (12 դեկտեմբեր):

Ամբողջ բանաձեւ մըն է այս, որուն շուրջը անկարելի է որ չհամաձայնին Արտասահմանի բոլոր հոսանքները, եթէ բարեհաճին մէկդի դնել կանխակալ կարծիքներն ու թանգարանի նիւթերը:

Երեւանն ու Արտասահմանը պիտի լրացնեն իրար, փոխադարձ յանձնառութիւններով, իբրեւ ինքնուրոյն ճակատներ:

Մէկուն պետական հանգամանքը եւ միւսին «հայմաթլոս» կացութիւնը անյաղթելի արգելքներ չեն, ձեւակերպելու համար այդ պահանջը:

Վարանիլ կամ ճակատիլ՝ այս գետնի վրայ, կը նշանակէ փորել մեր ինքնապաշտպանութեան հիմերը:

Տեսակէտներու տարբերութիւնը, այս կամ այն հոսանքին քաղաքական դաւանանքը երբեք արգելք չեն կրնար հանդիսանալ, երբ հարցը կը վերաբերի գործնական աշխատանքներու:

Տասնըհինգ տարի վիճեցանք այս խնդիրներու մասին, եւ դեռ 15 տարի ալ կարելի է շարունակել, — «արուեստը արուեստին համար»...

Իսկ ե՞րբ: Արդէն իսկ շօշափելի չե՞ն հետեւանքները, այնքան կսկծալի եւ ըմբոստացուցիչ:

Եթէ կ'ընդունինք որ հետզհետէ կը դժուարանայ մեր ինքնապաշտպանութեան պայքարը, այլ եւս ի՞նչով կ'արդարանան անամէջ նախապաշարումներն ու տաղտկալի բիւզանդաբանութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՀԼԻՃԸ ՊԻՏԻ ԿՐՆԱ՞Յ ԴԻՄԱՆԱԼ

Անվերջ հարցաքննութիւններ ամէն ճակատի վրայ

Տարակոյս չկայ թէ լրջօրէն խախտած է Լավալի դահլիճին դիրքը: Հինգշաբթի օր մազ մնաց որ տապալէր կամ աննշան փոքրամասնութիւն մը միայն շահէր, եթէ Երեսփ. ժողովին նախագահը վարպետօրէն յետաձգած չըլլար նիստը: Գնդ. Ֆապրի, զինուորական նախարարը, վստահութեան խնդիր յարոյց, բանաձեւի մը առթիւ: Գնդապետը գիտել տուաւ թէ այդ բանաձեւով բանակը ամէն տարի պիտի կորսնցնէ 16.000 զինուոր: Երեսփ. ժողովին չորս հինգերորդը կուսակից էր բանաձեւին քուէարկութեան: Նախագահը կռահելով դահլիճին սպառնացող վտանգը, յետաձգեց նիստը: Պ. Լավալ անապարանքով Նախարարական խորհուրդ մը գումարեց յարակից սենեակի մը մէջ, եւ այնտեղ որոշուեցաւ վիճելի բանաձեւը յանձնել Երեսփ. Ժողովի զինուորական յանձնախումբին, վերստին խմբագրելու համար:

Այս մազապուրծ ազատումը, որ տեղի կ'ունենայ մարտական կազմակերպութեանց լուծման օրէնքին քուէարկութենէն անմիջապէս վերջը, նոր հարուած մըն է դահլիճին համար: Վէճի առարկայ բանաձեւը կապ ունէր զինուորութեան շրջանի երկարաձգման հետ, որ հաստատուեցաւ անցեալ մարտին, Ֆլանտէնի դահլիճին օրով: Այդ որոշման համաձայն, զինուորութեան շրջանը մէկ տարիէն կը բարձրանար 18 ամսուան՝ ապրիլի զինուորագրեալներուն համար, իսկ երկու տարուան՝ յաջորդ դասերուն համար, մինչեւ 1939: Հակառակ Երեսփ. ժողովին վաւերացման, Ֆլանտէնի խոհեմութիւն չունեցաւ այս որոշումը հաստատել օրէնքով մը, իսկ ներկայ դահլիճը կ'ուզէ լրացնել այդ պակասը: Գնդ. Ֆապրի պաշտպանեց իր մշակած օրինագիծը, բացատրելով թէ անոր գլխաւոր նպատակն է գոհացնել կացութեան պահանջները, քանի որ Գերմանիոյ բանակը արտակարգ կ'աճի, շնորհիւ պարտաւորիչ զինուորութեան: Ախակողմեան երեսփոխան մը առաջարկեց վեց ամսուան յաւելուածական ծառայութենէն ազատ կացուցանել հինգ եւ աւելի զաւակներ ունեցող ընտանիքներու երէց որդիները, որպէսզի քաջալերուին բազմանդամ ընտանիքները: Զինուորական նախարարը այս առթիւ էր որ գիտել տուաւ թէ առաջարկուած բացառութիւններով բանակը 16.000 զինուոր պիտի կորսնցնէ ամէն տարի:

Այժմ նոր փորձանքներ կը սպառնան դահլիճին: Երէկ, ուրբաթ, սկսան վիճաբանութիւնները արտաքին քաղաքականութեան մասին, Պ. Լավալի զեկուցումէն յետոյ: Այս առթիւ պատրաստուած էին 15—17 հարցապնդումներ, գլխաւորաբար ձախակողմեան երեսփոխաններէն, որոնց գլուխը կը գտնուէին Պ. Լէոն Պլում (ընկերվարական) եւ Պ. Տէլպօս (արմատական): Կացութեան ծանրութիւնը հասկնալու համար, ըսենք որ հինգշաբթի օրուան նախարարական խորհուրդէն անմիջապէս վերջը, հանրապետութեան նախագահը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Էրիոյի հետ: Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս տեսակցութեան:

Վիճաբանութիւնները պիտի շարունակուին այսօր ալ: Միջազգային խնդիրներէ զատ, օրակարգին վրայ կը գտնուի մարտական կազմակերպութեանց լուծման օրէնքը, որուն դէմ շատ մը առարկութիւններ ունի դահլիճը: Թէ՛ արտաքին եւ թէ՛ ներքին խնդիրներու առթիւ, Պ. Լավալ վստահութեան քուէ պիտի պահանջէ, որպէսզի կարենայ բաց ճակատով ներկայանալ Ազգերու Դաշնակցութեան յառաջիկայ ժողովներուն:

Մոսկուայի գաղտնի հրահանգները

Ֆրանսայի միացեալ ճակատին

«Մաթէն» վաւերական աղբիւրէ մը քաղելով, կը գրէ թէ Կոմինթէրնը հետեւեալ հրահանգները յանձնած է համայնավար Մարթիի, անցեալ օգոստոսին, գործադրուելու համար Ֆրանսայի մէջ.—

1. Կազմել միակ ճակատ մը, ոչ միայն քաղաքական, այլ եւ տնտեսական, կռուելու համար դրամատիրութեան դէմ, հակառակ Աշխատանքի Դաշնակցութեան ներկայ ընդդիմութեան.

2. Գլուխ հանել արհեստակցական սէնտիքաներու միութիւնը, դասակարգային պայքարի հիման վրայ:

3. Գործակցութեան կոչ ուղղել գիւղական եւ մանր քաղքենի բազմութեանց, հակաֆաշական շարժումի մը համար:

4. Զօրացնել եւ ընդլայնել հակաֆաշական շարժումը, ի նախատեսութիւն յառաջիկայ ընտրութեանց, անկուսակցական կազմակերպութիւններ ստեղծելով ժողովրդային համաձայնութեամբ, որոնք իրենց հրահանգները պիտի ստանան միացեալ ճակատէն

5. Ճնշում բանեցնել, լուծել տալու համար ազգայնական կազմակերպութիւնները:

6. Կառավարութենէն, բանակէն եւ ոստիկանութենէն հեռացնել ֆաշական տարրերը:

7. Պայքար մղել կաթոլիկ կազմակերպութեանց պետերուն դէմ, որոնք ուժ կուտան Ֆրանսայի ֆաշականներուն:

8. Հանրապետական պաշտպանութեան կոմիտէներ կազմել բանակին մէջ

9. Միջոցներ գտնել ֆրանքօ-խորհրդային համաձայնութիւնը ամէն յարձակման դէմ պաշտպանելու համար:

Խռովայոյզ կացութիւն Չինաստանի մէջ

ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿ ԵՒ ՍՈՒՐԻՑ ԴԷՊՔԵՐ

Իբրեւ հետեւանք նախարարի մը սպանութեան եւ հակաճափոնական ցոյցերու, պաշարման վիճակ հռչակուեցաւ Շանկայի, Նանքինի եւ Հանքէուի մէջ: Մասնաւորապէս գրգռուած են ուսանողները, որոնք ամէն օր ցոյցեր կը սարքեն Ճափոնցիներու դէմ: Կացութիւնը մտահոգութիւն կը պատճառէ թէ Չինաստանի կեդրոնական կառավարութեան եւ թէ Ճափոնի: Ուսանողներու եւ ուրիշ տարրերու ցոյցերը մասնաւորապէս ուղղուած են հիւսիսային Չինաստանի անջատման դէմ: Դեկտ. 26ին բազմաթիւ ուսանողներ բռնեցին կառախումբ մը որ Նանքին կ'երթար: Ուրիշ ուսանողներ ալ ամէն միջոցի դիմեցին, խափանելու համար կառախումբերու երթեւեկը:

Հակառակ այս բոլոր ցոյցերուն, ինքնավարութեան հոսանքը հետզհետէ կը զօրանայ հիւսիսային Չինաստանի, ինչպէս եւ Ներքին Մոնկոլիոյ մէջ: Մասնաւոր խումբեր կազմուած են կեդրոն քաղաքներու մէջ, ջախջախելու համար ինքնավարութեան հակառակորդները: Ճափոնական ազդեցութիւնը արագօրէն կը տարածուի հիւսիսային նահանգներուն մէջ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵԾԵՐՈՒՆ ՊԶՏԻԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՊԶՏԻԿՆԵՐՈՒՆ ՄԵԾՈՒԹԻՒՆԸ

Օգտէօվր կը գրէ թէ Եւրոպիի Գիւղատնտեսական Համաժողովին անդամներ ձերբակալուեցան՝ երբ կ'անցնէին Սան - Մարինօ հանրապետութեան սահմանը: Թուրք գիւղատնտեսը Եւրոպա եկած էր վերջերս, ուսումնասիրելու համար զանազան երկիրներու գիւղատնտեսական ընտանումները. Սան - Մարինոյի հանրապետութիւնը եւս անտես չինաց է իր գիւղատնտեսական կալուածներ- պուրեանը Թուրք գիւղատնտեսը, ուրեմն, փափաքեցաւ ուսումնասիրել այդ փոքրիկ հանրապետութեան գիւղատնտեսական աշխատանքները: Սակայն հազիւ սահմանը անցած՝ կը ձերբակալուի ... իբրեւ թշնամի պետութեան անդամ:

Պարզենք;

Ընդհ. պատերազմին, Եւրոպայի պետութեանց կարգին՝ Սան - Մարինոյի հանրապետութիւնն ալ պատերազմ կը յայտարարէ Թուրքիոյ դէմ: Հաշտութեան վեհաժողովներուն մասնակցելու հրաւիրուած չըլլալով Սան - Մարինոյի հանրապետութեան ներկայացուցիչը, փոքրիկ պետութիւնը տակաւին ինքզինք պատերազմական վիճակի մէջ կը համարէր Թուրքիոյ հետ: Սան - Մարինոյի հանրապետութեան համար, Թուրքը այն բարբարոսն էր որ հայկական ջարդեր կը կազմակերպէր եւ երբեք քաղաքակրթուելու յարմարութիւն չունէր,— ինչպէս կ'ըսէին Եւրոպական բոլոր պետութիւնները, ընդհ. պատերազմի ընթացքին:

Ինչ որ է, թուրք գիւղատնտեսը կ'արտաքսուի եւ կը մեկնի իր երկիրը,— հարցը այդ չէ սակայն: Երբ մեծերը Թուրքիոյ (երէկուան բարբարոսին) հետ *սիլի - պիլի* կ'ընեն, ահա փոքրիկ պետութիւն մը, որ կ'ըսէ. — փակուած չէ մեր դատը ...

Ո՞ւր է այդ պզտիկ հանրապետութիւնը:

Եւրոպայի մէջ գոյութիւն ունին փոքրիկ պետութիւններ, սովորական քաղաքի մը մեծութեամբ, բայց վեհապետական որոշ իրաւունքներով,— թերեւս ձեզի ծանօթ է Մոնաքոյի իշխանապետութիւնը՝ Նիսի մօտ, ժայռի մը վրայ հաստատուած, Միջերկրականի եզերքը: Թերեւս լսած էք նաեւ Անտորայի հանրապետութիւնը Ֆրանսայի եւ Սպանիոյ սահմաններուն վրայ: Իսկ Սան - Մարինոյի հանրապետութիւնը կը գտնուի Իտալիոյ մէջ, Տիտան լերան վրայ: Հանրապետութեան ամբողջ տարածութիւնն է 59 քառ. քիլոմեթր: Ունի 12,025 բնակիչ: Մայրաքաղաքը, Սան - Մարինօ, որ 1600 բնակիչ ունի, կը գտնուի Տիտան լերան վրայ, պարիսպներով եւ աշտարակներով շրջապատուած:

Այս փոքրիկ հանրապետութիւնը հիմնուած է Տալմաթիայէն եկած քարակոփի մը կողմէ, որ կը ճգնէր լերան գլուխը: Միջին դարուն բաւական մեծցաւ այս պետութիւնը, բայց 1739ին անկախութիւնը կորսնցնելու վտանգին ենթարկուեցաւ: 1797ին Նափոլէոն ուզեց, ընդհակառակն, նոր հողեր տալ եւ ընդարձակել պետութեան սահմանները, սակայն բնակչութիւնը մերժեց:

Ներկայիս այս հանրապետութիւնը կը կառավարեն երկու զինուորական խնամակալներ, որոնք կ'ընտրուին 6 ամսուան համար երկրին Ազգ. ժողովին կողմէ: Ազգ. ժողովը ունի 60 անդամ, որոնց մէկ երրորդը կը բաղկանայ ազնուականներէ, մէկ երրորդը քաղքենիներէ եւ մէկ երրորդը գիւղացիներէ: Այս երեք տարրերը խորհրդանշելու նպատակով, պետութեան զինանշանը կազմուած է Տիտան լերան տալով աշտարակաւոր երեք գագաթներ, որոնք կը բացուին սափորի կամ սիրտի ձեւ շրջանակի մը մէջ, գլխուն՝ թագ մը, տակը գրուած՝ *Ազատութիւն*:

Սան - Մարինոյի հանրապետութիւնը ունի փոքրիկ բանակ մըն ալ, ոստիկան - զինուորի հանգամանքով: Կը բաղկանայ 950 հոգիէ եւ 38 սպաներէ: Հանրապետութիւնը կը վայելէ վեհապետական իրաւունքներ եւ ինքնորոշման իրական ազատութիւն: Իտալիոյ, Պելճիքայի, Անգլիոյ եւ դանիական պետութեանց հետ կնքած է քաղաքական յանցաւորներու երկրնկալութեան կամ վտարումի մասին յատուկ դաշնագիրներ:

Երկիրը կ'արտադրէ մարմար (Տիտան լերան կողերէն) եւ գինի: Բնակչութիւնը կը զբաղի առաւելապէս անասնապահութեամբ եւ հողագործութեամբ:

Ահա այս երկիրն է, որ Թուրքիոյ ներկայացուցչին կ'ըսէ. — Եթէ Եւրոպա դրժեց իր խոստումը, եթէ մեծերը մոռցան փոքրերուն դատը, ի զօրու է տակաւին պատերազմի մեր յայտարարութիւնը յանուն պզտիկ ազգերու ինքնորոշման,— հաշտութիւն կնքած չենք մենք ..

Մենք, Հայերս ալ:

ԱՐԱԶ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Հ. Հ. Դ. Գաւ. Միութիւն, Մարսէյլ	25
Դեկտ. 24ի գումարը՝	813
Ընդհ. գումար՝	838

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հ. Ց. Դ. Գաւ. Միութիւն, Մարսէյլ	25
Դեկտ. 24ի գումարը՝	1122
Ընդհ. գումար՝	1147

Իտալացիները վերսկսան ռմբակոծել

Իտալական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ օդանաւային ուժերը մեծ գործունէութիւն կը ցուցնեն, մասնաւորապէս հարաւային ճակատին վրայ, ռմբակոծելու եւ ցրուելու համար Հապէշ զինուորներու համախմբումը: Միեւնոյն աղբիւրին համաձայն, Հապէշները ծանր կորուստներ կրած են Տանաքիլի շրջանին մէջ: Հապէշները նոր փորձ մը կատարած են, իտալական զօրամաս մը պաշարելու համար: Կ'ըսուի թէ Ռաս Քասսա նոր յարձակողականի մը ձեռնարկած է, Ասմարայի ուղղութեամբ: Շարունակ նոր զինուորներ կը հասնին Հարարի շրջանը, առանց քաղաք մտնելու: Հապէշները իտալական օդանաւ մը վար իջեցնելով, մեքենան գրաւեցին եւ զինուորները գերի բռնեցին: Իսկ անգլիական օդանաւ մը որ Խարթումէն հարաւ եկած էր հապէշական կարմիր Խաչին օգնութեան հասնելու համար, վար իջաւ ծառի մը զարնուելով: Երկու օդանաւորդները հիւանդանոց փոխադրուեցան:

** Հռոմի մէջ կը կարծեն թէ Պ. Իտըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, նոր ծրագիր մը պիտի ներկայացնէ, հաշտարար ելք մը գտնելու համար: Հաւանական է որ դիւանագիտական բանակցութիւնները վերսկսին Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ, նոր տարիէն վերջը: Իտալական կառավարութիւնը ամէն յոյս չէ կորսնցուցած եւ տրամադիր կ'երեւայ բանակցելու, գոհացուցիչ ծրագրի մը վրայ: Մամուլին լեզուն ալ մեղմացած է Անգլիոյ հանդէպ, իսկ փաղաքշական ձեւ մը առած՝ Ֆրանսայի հանդէպ: Մուսոլինի կը շարունակէ հետեւիլ այն ուղեգծին զոր հռչակած էր 1925 յունուար 3ին, Երեսփ. ժողովին մէջ.— «Եթէ յառաջ խաղամ, հետեւեցէք ինծի, եթէ նահանջեմ՝ սպաննեցէք զիս»:

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ ԵՒ ԽՄԲԱԳԻՐԸ

« Իտալական խմբագիրէ մը ես աւելի դիւրաւ կրնամ արտաքին կամ ներքին գործոց նախարար մը շինել, քան թէ սաանտալ մը պետական բարձրագոյն պաշտօնեաներէ մէկ հատ ճարտար խմբագիր »:

Պիսմարքի այս խօսքը ամէնէն ցայտուն կերպով վեր կը հանէ կարեւորութիւնը այն դերին, որ կ'իյնայ մամուլի վարիչներուն:

Ու եթէ Պիսմարքի օրերուն, Գերմանիոյ պէս կազմակերպուած ու հզօր պետութեան մը մէջ, այդքան բարձր կը գնահատուէր խմբագրին կոչումը, մեր ներկայ պայմաններուն տակ, ուր հայութեան մէկ ստուար մասը՝ ցրուած աշխարհի բոլոր կողմերը՝ կը տուայտի անկազմակերպ ու անղեկ վիճակի մէջ,— ալ աւելի նշանակելի կը դառնայ խմբագրին դերը եւ աւելի ողբալի կը ներկայանայ այն պատկերը, զոր կը պարզէ արդի հայ մամուլը:

Ինչպէս քաղաքականութեան, այնպէս ալ մամուլի մէջ մեծագոյն արդիւնքը ձեռք կը բերուի ուժերու եւ գաղափարներու կեդրոնացումով եւ համադրութեամբ: Մեր իրականութեան մէջ սակայն այդ ուժերը պառակտուած, ցրուած են, եւ չկայ այն ընդհանուր գաղափարը, որ միացնէր ու շարժման մէջ դնէր զանոնք: Ազգային կարգապահութիւնը — այդ է որ կը պակսի մեզի, կարգապահութիւն՝ որ իր ամբողջականութեան եւ ուժականութեան մէջ գլխաւոր պայմանն է ամէն քաղաքականութեան յաջողման:

Հոդ է ահա, որ մամուլը պէտք է մտնէր իր դերին մէջ, իբրեւ վճռական ազդակ մեր ազգային քաղաքականութեան. եւ հոդ է, որ մասնաւոր կարեւորութիւն կը ստանայ անհատականութիւնը այն անձերուն, որոնք կը վարեն մեր մամուլը:

Ազգային հիմնական առաջադրութեանց արծարծումն ու ձեւակերպումը բնականաբար կրնայ գործը ըլլալ այն անհատներու միայն, որոնք ոչ միայն կը հետաքրքրուին ազգ. դարձերով, այլեւ ամբողջովին խորացուցած են հայ ազգ. գաղափարաբանութիւնը, եւ է՝ կը զբաղին այդ գործերով ոչ թէ ի պաշտօնէ, այլ ներքին մղումով եւ համոզումով: Այսպէսով, հայ մամուլը կրնայ ազգային ըլլալ այն պարագային միայն, եթէ իր վարիչները չափէս տրամադրուած են ազգայնօրէն եւ իրենց գործով գաղափարապէս օրինակ կը ծառայեն հայ ժողովուրդին:

Մեր ներկայ իրականութեան մէջ այլեւս անհանդուրժելի է այն վիճակը, երբ թերթի մը տիրոջ անձնական շահն ու տրամադրութիւնը կը սահմանէին անոր ուղղութիւնը: Հայ թերթը այժմ պէտք է կրէ հանրային-ժողովրդական ձեռնարկի մը բնոյթը. ու խմբագիրը պէտք է ինքզինքը պատասխանատու զգայ միայն ժողովուրդին եւ իր սեփական խղճին առջեւ, հակառակ պարագային ան կ'ըլլայ միայն բացասական, քայքայիչ ուժ հանրային կեանքին համար:

Այսօր, երբ դժբախտ պայմաններու բերումով թերթը կը հանդիսանայ գրեթէ միակ հայթայթիչը բազմահազար հայ զանգուածի հոգեկան սնունդին, ստիպողական անհրաժեշտութիւնն մըն է մաքրագործումը հայ մամուլին, ուր գաղափարազուրկ, շահադէտ ու կազմալուծող տարրերու տեղը պէտք է բռնեն անձնուրաց գաղափարապաշտութեամբ համակուած եւ աննկուն կամքով ու պատասխանատուութեան գիտակցութեամբ օժտուած վարիչներ: Ու ասոնք պէտք է ըլլան ոչ միայն խմբագիրներ ու քարոզիչներ, այլեւ ճարտարապետները հայ կառուցող կեանքին եւ առաջապահ մարտիկները հայ ազատագրական պայքարին:

Հայ մամուլը այսօր պէտք ունի զինուորական կարգապահութեան ոգիով համակուած զօրաւոր նկարագիրներու, որոնք ամէն վայրկեան գիտակ են իրենց ծանր պատասխանատուութեան եւ միշտ իրենց պարտականութեան պատնէշին վրայ կը գտնուին. Սակայն անոնք կրնան ծառայել իրենց կոչման այն ատեն միայն, երբ՝ վերին հսկիչ ու պատասխանատու աչք մը ունենալով՝ իրենք ազատ կ'ըլլան գործելու իրենց բնազդի, երեւակայութեան, գիտութեան եւ զգացումներու սահմաններուն մէջ: Ու այդ ազատութիւնը ոչ մէկ վտանգ կը ներկայացնէ. վտանգի անոնց համար միշտ անսխալ ուղեցոյց կը հանդիսանայ այն, ինչ որ այլեւս միաձուլուած է իրենց էութեան հետ, — ազգային գաղափարաբանութիւնը:

Ինչպէս հայ հաւաքական կեանքի բոլոր կալուածներուն մէջ, հոս ալ հայ պատմութեան մէկ մասնիկն է, որ իր կերպաւորման երկունքը կ'ապրի: Իսկ հոն, ուր պատմութիւն կը կերտուի, ջինջ գաղափարականութեամբ եւ անսասան համոզումներով զինուած սերունդ մը պէտք է գործի անցնի:

Խմբագրական՝ «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»-ի

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀՈՂԱՅԻՆ ՀԱՐՑԸ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՄԷՋ

Աւանդավէպը Մենելիք Ա.-ի կը վերագրէ հողային բաժանումը, որուն համեմատ կայսրութեան մէկ երրորդը կը պատկանի եկեղեցիին, մէկ երրորդը զինուորականներու, մէկ երրորդն ալ կայսեր: Վերջին տարիներուն գրաւուած գաւառներն ալ կը պատկանին կայսեր, թէեւ կը շահագործուին զինուորականներու եւ եկեղեցիներու կողմէ: Կայսր, քահանայ եւ զինուոր հողին տէրերն են, այսինքն անոնք որ հողին հետ կապ չունին, չեն կրնար հողը ուղղակի մշակել իսկ երկրագործը մշակած հողին տէրը չէ:

ԺԹ. դարու վերջերը միայն Մենելիք Բ. ուզեց հաստատել անհատական սեփականութիւնը: Գիւղացին կապուած է հողին, որ գիւղացիին պատկանելէ աւելի [illegible] ունի, որովհետեւ արդիւնքը մշակին չի պատկանիր: Գիւղացի մը պարտաւոր է բանակին [illegible] համար կենդանիներ պատրաստել: Ուրիշ մը պարտաւոր է եկեղեցիներուն [illegible] յարդը: Տարբեր գիւղացի մը պարտաւոր է որոշ ծառայութիւն մը մատուցանել բանակին: Հողեր ալ կան, որոնք յատկացուած են տարեկանին վառելիք փայտ հայթայթելու համար, ուրիշներ արօտավայր են միայն:

Այսպէս հանրային ամէն պաշտօնի յատկացուած են որոշ հողեր, որոնց արտադրութեամբ պիտի ապրին պաշտօնեայ, զինուոր եւ քահանայ: Այդ հողերը տարբեր նպատակներու չեն կրնար յատկացուիլ: Եթէ քահանայ մը մեռնի, իր պաշտօնին յատկացուած հողին տէրը իր ընտանիքի անդամներէն մէկուն պիտի յանձնէ քահանային տեղը, կամ ուրիշ քահանայի մը պիտի յատկացուի հողին արդիւնքը, մինչեւ որ հողատէրին ընտանիքէն մէկը քահանայագործել սկսի:

Պատերազմի մասնակցող զինուորները կը վարձատրուին կայսեր կողմէ հողերով, որոնք «հրացանի հողեր» կը կոչուին: Զինուորը կը դառնայ հողատէր, բայց իր ընտանիքը պարտաւոր է պատերազմին տուն զինուոր տալու: Կայսրը շնորհ մըն է որ կուտայ զինուորական եւ կրնայ նոյն շնորհէն զրկել, ի հարկին գրաւելով հողը.

Գրաւուած երկիրները հողային վերոյիշեալ բաժանումներն ունեցած են, երբ հոն բնակողները վաչկատուն ցեղախումբեր էին: Հոն ուր խումբ ու ցեղ ամբողջ կապուած էին հողին եւ կը մշակէին զայն, գտնուած դրութիւնը յարգուած է՝ ըմբոստութիւններու տեղի չտալու համար: Հոն ուր ըմբոստութեան վտանգը չկայ, հաստատուած է Կէնտէպարի դրութիւնը

Անհատական սեփականութիւն չկայ հողի, որուն տէրը արդիւնքին տէրը չէ, որ կը պատկանի բանակին կամ քահանային: Հողը հետեւաբար անուանական տէր մը ունի: Ընտանեկան սեփականութիւն կայ կենդանիի, տունի, չկայ հողի: Երբ իշխան, պետ կը ճամբորդէ պաշտօնով, իրենց հասած գիւղերը պարտաւոր են զանոնք կերակրելու:

Երկրագործութիւնը նախնական վիճակի մէջ է:

Արօրը կազմուած է միմենի (mimosa) փայտէ շինուած աղեղնաձեւ կտորէ մը: Խոփը տեղ կայ որ փայտէ է, տեղ ալ կայ որ երկաթէ է եւ հակած 30 սանթիմ: Ծանրութիւնն է 900էն 3600 կրամ:

Ցորենը ցանելէ յետոյ տեղին վրայ կը ծեծեն մեծ բիրերով: Մշտատերապէս պատրաստուած մեծ սակառներու մէջ կը լեցնեն ծեծուած հասկերը եւ որոճելով կը զատեն ցորենն ու յարդը:

Արտերու վրայ մնացած խոտերը կ'այրեն եւ արտը երկու տարի — երկու անձրեւային եղանակ — հանգիստ կը թողուն: Երկրագործը կը մշակէ այնքան, որքան որ պէտք է եկեղեցիին ու պետութեան բաժինը հանելու եւ զինք կերակրելու:

Հաւաքական մշակում չկայ Եթովպիոյ մէջ, որովհետեւ հաւաքականութիւն չկայ, որովհետեւ ազգականութիւն չկայ: Մեծ հողատէր չկայ, որովհետեւ շնորհուած հողին դուրս հող գրաւել կարելի չէ: Շնորհուած հողին բուն տէրը պետութիւնն է, մշակողը գերին է կամ կէսպարն է: Տեսականօրէն հող ունի, բայց հողատէր ու հողմշակ չէ, որովհետեւ երբ պատերազմ ըլլայ կը լքէ հողը, երբ խաղաղութիւն է՝ գերին է որ կը մշակէ զայն: Հողին յատկացուած պարտաւորութիւնը այս կամ այն անձը կերակրելու, այս կամ այն պաշտօնին յատկացնելու արտադրութիւնը կը սահմանափակէ սեփականութեան իրաւունքը:

Երկու տարիներ հողը հանգիստ թողնելը, բարեբեր հող մը եւ նպաստաւոր կլիմայի մը տակ, հողին ընդարձակութիւնն է եւ մշակողին ծուլութիւնը: Նախնական երկրագործութիւն մը տակաւին հեռու է հողին տալու իր բնական պաշտօնը, խոտի արտադրութիւն, հողին բազմաբութեան համեմատ արտադրութիւն: Շատ հեռու է անհատական պաշտօն մը կատարելէ,— մշակում եւ արտադրութիւն համաձայն երկրին պէտքերուն:

Հողերու բաժանումները կը տարբերին տեղէ տեղ: Ամէն տեղ նոյն տարածութիւնը չունին, որովհետեւ նոյն չափը չունին: Գաւառէ գաւառ կը տարբերի երկայնութեան չափը, ինչպէս ամէն գաւառ ունի սեփական ծանրութեան չափը: Տեղեր ալ կան որ փոխանակութեամբ կը կատարեն կենդանիներու, արտադրութեան առեւտուրը, բայց չեն կրնար ծախել հողը:

Ընդարձակ տարածութիւններ կը մնան անմշակ, որովհետեւ տէր չունին: Բաժնել զանոնք ժողովուրդին՝ պիտի նշանակէր աշխատութիւն մը պարտադրել անոր, կամ գերիներու թիւը շատցնել: Միայն օտարականը պիտի կարենար շահագործել անմշակ հողը, բայց օրէնքը չի թոյլատրեր:

Օտարականներու իրաւական դիրքը ճշդուած է Ֆրանսայի հետ կնքուած դաշնագրով մը (Քլօզիւզովաքիի դաշնագիրը 10 յունուար 1908 յօդուած 2): Օտարական մը իրաւունք ունի կալուածներ ու ազատ երթեւեկ ստանալու կայսրութեան մէջ:

Դաշնագրին այս տրամադրութիւնը յարգուած չէ: Եթովպացի մը չի կրնար հող ծախել ձերմակի մը: 1929 յունուար 3ի եթովպական օրէնքով օտար մը չի կրնար հող վարձել 30 տարիէն աւելի պայմանաժամով մը:

Եթէ ա եւ է մէկը անժառանգ մեռնի եւ կալուածը եկեղեցիի մը կտակած չէ, ունեցածները կայսեր սեփականութիւն կը դառնան: Այդ պարագային կամ անմշակ կը մնայ, կամ կը շնորհուի զինուորականի մը, որ չի կրնար մշակել կամ պիտի մշակէ զայն գերիներու միջոցով:

Հողային հարցը ամէնէն բարդ հարցն է, լուծել զայն կը նշանակէ փոփոխութեան ենթարկել ժողովուրդներու քաղաքական, ընկերային պայմանները եւ հիմնովին փոխել տնտեսական դրութիւնը: Պայմաններ կան, որոնք օրէնքներով չեն փոխուիր

Ֆրանսայի հիւսիսն ու հարաւը տեղեր կան, որոնց մշակութեան տարբեր ձեւեր ունին: Հիւսիսի դաշտերը ոռոգման ջրանցքներ չունին, կարծես պատրաստուած են հաւաքական աշխատանքի համար: Հարաւի հողերը ցանկապատուած են, կարծես իւրաքանչիւր հողամաս պատրաստուած է իւրաքանչիւր մշակի անկախութիւնն ու ձեռներէցութիւնը պահելու համար: Հիւսիսի կողմը արտավայրերը հաւասարակշռ են, հաւասարաչափ կը շահագործուին: Հարաւային կողմն արօտավայր չկայ, հօտը կ'արածուի անտառներու մէջ: Մեծ յեղաշրջութիւնը, ջերմ կուսակից անհատական սեփականութեան, փորձեց վերցնել համայնքային կալուածները: Փորձն հանդիպեցաւ բուռն ընդդիմութեան եւ ձեւը կը մնայ մինչեւ այսօր, որովհետեւ պայմանները կը մնան նոյնը:

ՀԵԹՈՒՄ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ Պ. Տ'ԱԶԻԻ ԵՒ Պ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ ՃԱՌԵՐԸ

Շաբաթ գիշեր Փլէյէլ [illegible] սրահներուն մէջ տօնուեցաւ Մուսա Լերան հերոսամարտին քսանամեակը, նախաձեռնութեամբ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան. Բեմը զարդարուած էր հայկական եւ ֆրանսական եռագոյններով. Մուսա Լերան Ցուցարմանին մեծադիր նկարը զետեղուած էր բեմին խորը: Հ. Մ. Ը. Մ.-ի արիներն իրենց դրօշով բռնած էին բեմին երկու ծայրերը:

Ժամը 9.15ին հասաւ հանդէսին հովանաւորիչը՝ զօրավար Պրէժոն: Բացումը կատարուեցաւ «Մարսէյեզ»ով, զոր նուագեց գաղթային հետեւակազօրքի 24րդ գունդի 60 հոգինոց նուագախումբը: Մէկ վայրկեանի լռութենէ վերջ, նուագախումբը Մուսա Լերան նահատակներու յիշատակին ի յարգանս, հնչեցուց ազգ. քայլերգի վերջին մասը:

Բացման խօսքէն սկսեալ, բոլոր ճառերն ալ ֆրանսերէն էին, մինչեւ կէս գիշեր:

Հ. Կ. եւ Մ. Միութեան նախագահ գնդ. Տ. Բաղտասարեան գեղեցիկ ճառով մը բացատրեց օրուան տօնին իմաստը, վեր հանեց Մուսա Լերան հերոսամարտին խորհրդանշանակութիւնը, Թուրք հայոց զոհաբերութիւնները՝ յանուն ազատութեան, յիշեց հայ ժողովուրդի հանդէպ կատարուած անիրաւութիւնը, եւ եզրակացնելով ըսաւ.— Հայերը մեծ պատերազմի ընթացքին կռուեցան զոյգ եռագոյններու հովանիին տակ, անոնք վաղը դարձեալ պատրաստ են կռուելու՝ այդ դրօշներու պաշտպանութեան համար:

Ցետոյ խօսք առաւ հանդէսին նախագահը հրամանատար դէ-կոմս Պընուա տ'Ազի, որուն ճառը պիտի տանք ամբողջ: Հոս կ'ամփոփենք միայն գլխաւոր մասերը.—

1915 սեպտ.-ի սկիզբներն էր որ Միջերկրականի ֆրանս. նաւատորմիղը, ծովակալ Տարթիժ տը Ֆուռնէի հրամանատարութեամբ, Թրքական եզերքներու պաշարումը կատարած ատեն, Մուսա Լերան բարձունքներէն զանազան նշաններ տեսաւ: Ծովակալը այդ օրերուն հրաման ստացած էր Փարիզէն երթալու Տարտանէլ՝ վիրաւորուած զօրավար մը առնելու համար: Սակայն մեծ յանդգնութիւնն ունեցաւ իր անձնական պատասխանատուութեամբ օգնութեան փութալու Ճէպէլ-Մուսայի հերոս մարտիկներուն եւ անոնց ընտանիքներուն: Ծովակալ Տարթիժ տը Ֆուռնէի հրամանով կարեւոր գործը կատարեցին նաւերը: Մուսա Լերան հայ մարտիկներու զօրավար Եսայի Եաղուպեան, ինչպէս նաեւ Կեմլաքեան, որ եղբէն Արարայի կռիւներուն մէջ սպաննուեցաւ. Կիպրոսը մեր դիմացն էր, ծովակալը դիմում ըրաւ Կիպրոսի անգլ. իշխանութեանց՝ կղզի փոխադրելու համար Ճէպէլ Մուսայի ազատուած բնակիչները, սակայն մերժում առաւ: Ցետոյ դիմեց Եգիպտոս, ուրկէ պատասխան եկաւ որ Լոնտոն հարցուցած են եւ անոր հրամանին կը սպասեն: Անգլ. իշխանութեանց այս վերաբերումին առջեւ, ծովակալ Տարթիժ տը Ֆուռնէ հրամայեց կատարուած իրողութեանց առջեւ դնել զանոնք՝ Փորթ Սայիտ փոխադրելով Ճէպէլ Մուսացիները: Պէտք է կարդալ Տարթիժ տը Ֆուռնէի յիշատակները: Հայերը Փորթ Սայիտի մէջ երեք ամսուան ընթացքին 42 առ հարիւր համեմատութեամբ զինուորական կրթութիւն սորվեցան եւ սկսան ֆրանսերէն խօսիլ: Նախապէս կը կարծուէր թէ այս գաղթականները բեռ մը պիտի ըլլան եգիպտական եւ ֆրանսական իշխանութեանց վրայ. Բայց շուտով տեսնուեցաւ որ անոնք օգտագործելի տարրեր էին:

(Հոս զօրավար Պրէժոն միջամտելով բացատրեց թէ երբ Փարիզէն Փորթ Սայիտ կը մեկնէր, իրեն ըսած էին որ այնտեղ քանի մը հազար հայ գաղթականներ կան եւ լաւ պիտի ըլլայ զբաղիլ անոնցմով: Մինչ, հոն հասնելէն վերջ, երբ չնման մէջ մտաւ փախստականներուն հետ, ան մեծապէս հետաքրքրեց Փարիզ թէ՝ այդ գաղթականներէն կարելի է կազմել երկու վաշտ, նոյն իսկ մէկ զօրագունդ լեցնելու չափ զինուոր. Անոր վրայ է որ կազմուեցաւ Հայկ. լեգէոնը՝ նախապէս արեւելեան լեգէոն, որուն առաջին աւթիւ 500 կամաւորներ տուին Ճէպէլ Մուսացիները):

Դէ կոմս Պընուա տ'Ազի շարունակելով պատմեց Հայկ. լեգէոնի կազմութեան մանրամասնութիւնները, յիշեց թէ ինչպէս Անգլիացիները ուզեցին օգտագործել զայն՝ Սելանիկի ճակատը ղրկելով: Լեգէոնը անշարժութեան մէջ էր մինչեւ 1918 յուլիս, երբ Զօր. Ալէնպի, որ Լիման ֆոն Զանտըրսի հրամանին յանձնուած Պաղեստինի Թրքական բանակներուն դէմ ընդհ. յարձակողականի կը պատրաստուէր, Արեւելեան Լեգէոնը առաւ իր բանակին մէջ: Լեգէոնը 1918 սեպտ. 19ին Արարայի ճակատին վրայ իր բաժինը բերաւ ընդհ. յաղթանակին ու նոյն տարուան հոկտ.-ին Զօր. Ալէնպին պաշտօնական գիրով մը իր շնորհակալութիւնը յայտնեց Հայկ. լեգէոնին:

Հրամանատար Պընուա տ'Ազի շարունակած էր եւ իր ճառին վերջաւորութեան կրկին անգամ յիշեց (ինչպէս յայտարարած էր Ֆրանսական ճակատի հայ կամաւորներու Միութեան հանդէսին, մէկ ամիս առաջ), թէ ինք երդում ըրած է հաստատել տալ Հայկական Դատին որ այնքան մօտիկ է իր սրտին. [illegible] Հայերուն հանդէպ գործուած անիրաւութիւնը եւ անկեղծօրէն մաղթեց

ԽԺՈՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ (14)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Մէն մի ասպետիկ իր դիրքին մէջ արձանացած անթարթ աչքերով կը հսկէր հանդիպակաց բլուրներուն վրայ, ուր Թուրք զինուորներ կը վխտային, եւ ընդհատ-ընդհատ կը կրակէին անոնց վրայ: Երբեմն, սեւաթոյր մշուշը կը պատէր իր քօղը եւ անտառներուն մէջ կը նշմարուէին զինուորներ, բանակայութեան դոհեր, որոնք հետզհետէ կը մօտենային մեր վերջին դիրքին Մահուան Բլուրին... Եւ գնդակներու տարափ մը՝ մեր զօրանոցին ու բնակավայրին վրայ: Ժողովուրդը խուճապի մատնուած՝ սկսաւ գանդագանդ դիմել դէպի անտառին խորքը: Վերահաս վտանգը արդէն իրականութիւն ըլլալէ շատ հեռու չէր: Թշնամին 15 — 20 քայլ հեռաւորութիւն ունէր զօրանոցէն: Բարեբախտաբար յարձակումը օրուան վերջին պահուն էր որ տեղի կ'ունենար: Քանի մը վայրկեան յետոյ կռուի շփարանքը արձագանգեցին լեռ ու ձոր: Ընդհանուր յարձակումը, ուղղակի «Մահուան Բլուրին» վրայ էր որ տեղի կ'ունենար: Ո՞ր զինուորն էր, որ կը յանդգնէր ոտք դնել անոր վրայ: Ով կարող էր գրաւել զայն, քանի որ մահուան սուր մանգաղը կար հոն:

Ահա, այս հոյակապ բարձունքի սեպ ժայռերու կատարներէն էր որ քանի մը հերոսուհիներ, խրոխտ ու տանուկան ձայնով՝ կը խրախուսէին ռազմիկները.

— «Աղբրտաք, ինծիգամ (վրէժ) առնող կարճիր, Ասաըծը հէժուր, մըլլէմէ վզ սօնկայն վըննու աղ, չիւնքի տուշման պըլիշօը մըկըմէկ անցնիլ, զարկէք, մը միգըրնէք, մըլլմէ վէ սօնկայն »...

Թարգմանութիւնը. «Եղբայրներ, վրէժառու քաջեր, գնդակ մը եւս եւ վերջինը կ'ըլլայ այդ, որովհետեւ թշնամին սկսած է խուճապի մատնուիլ, զարկէք, մի խնայէք, գնդակ մը եւս եւ վերջինը »...

Թրքական հակայարձակումները կը շարունակուէին այդ անտառի դիրքին դէմ: Կարծես հող կը տեսնէին իրենց յաղթանակին պսակումը: Սոյն բլուրը գրաւելով, թշնամին գրաւած կը լինէր մեր բանակատեղին: Սակայն, խղճաւ մարդկային կեանքերու այդ վատնումը: Բլուրը կը մնար միշտ անմատչելի:

Հայ քաջերու արձակած անվրէպ գնդակներէն՝ Թրքական զինուորներու դիակները կը գլորուէին անոր կողերէն, վար վար: Անկենդան դիակներու թաւալումին կը յաջորդէր մեր երիտասարդութեան ծաղրը: Կին մը, երբ կուժը ուսին ջուր կը բաժնէր կռուողներուն՝ յանկարծ գնդակ մը ծակեց ջրամանը: Հերոսուհին, զայրոյթէն կրակ ու բոց կտրած՝ պոռաց Թուրքերուն.

— « Հէ, նամէրտա, ձեր մըլլէ կարնու գլէօժրս ծէկի, լաքին զօւրտըս չի կարնուը » ..

Թարգմանութիւնը.— « Հէյ վատեր, ձեր գնդակը կրնայ կուժս ծակել, սակայն ոչ սիրտս ... »

Այսպէս, եղնիկի արագաշարժութեամբ ան դիրքէ դիրք կը վազէր ու կը յորդորէր մարտիկները: Քիչ վերջը Թնդանօթները սաստկօրէն կը ռմբակոծէին այդ բարձունքը: Արձակուած գնդակներու տեղատարափին տակ, ծերունները ռազմավարել երգեր կ'երգէին ու կատակներ կ'ընէին: Կռուելու եւ անպատճառ յաղթելու եռանդը բոլորին սիրտը հրահրած էր: Ցարձակող զօրաբանակները կրկին զրահ կուտային, այն յոյսով որ վերջին յարձակումով մը պիտի գրաւէին այդ անառիկ դիրքը: Նոյն պահուն՝ մեր կողմէ եւս հակայարձակում մը գործուեցաւ, եւ ահա երկուստեք սկսաւ օրհասական ճակատամարտ մը... Բոլորն ալ ծեր, կին, աղջիկ, երիտասարդ պատանի, յաղթութեան մաղթանքներ իրենց շրթներուն, «կեցցէ Հայաստան», կեցցեն մեր քաջուհիները, կեցցեն կամքն ու կռիւը » կը գոչէին:

Ի՞նչ բան կայ հերոսական, քան խոյանքը դէպի թնդանօթի եւ հրացաններու սուլող տեղատարափը:

Մենք, կատղած առիւծներու նման խոյացանք թշնամիին վրայ ամէն կողմէ մահ սփռելով: Այդ բոպէին Ճէպէլ-Մուսան՝ ինքն ալ յեղուեցաւ ծափեր կը զարնէր, ու յաղթանակի զանգակները կը հնչէր, իր ծոցը ապաստանած բուռ մը քաջերու հայդուկներուն ճակատները փառաւորելով: Ամէն ոք իր վրէժի պապակը յագեցնելու համար, վառօդի ծուխին ու կրակի լեզուներու մէջէն կը յառաջանար, թշնամիին գիրկերուն մէջ կը մտնէր ու խեղդամօրէն կը հարուածէր զանոնք: Ուրախ աղաղակներըն ու հուռաները թուեն կը հանէին թմբրած հոգիներն իսկ: Քանի մը բոպէ յետոյ, թշնամին փախուստի ճամբան ալ կ'առնէր արդէն: Անոր յուսահատ ճիգերն ու արձակած աղաղակները, որ խեղդեցին մեր խանդավառ հուռաները ու կեցցէները, պիտի չմոռցուին բնաւ:

Թշնամին մեծ խուճապի մը մատնուած էր: Մեր յաղթութիւնը կատարեալ էր: Վերջալոյսի վերջին շողերը կ'ոսկեզօծէին Ճէպէլ-Մուսայի սեպ բարձունքները: Ցաղթութիւնը իրականութիւն էր, թշնամին վճռապէս պարտուած: Առիւծ ինքնին արդէն մեծ ոգեւորիչ գործ մըն էր:

Տեսարանը հոգեզմայլ էր: Նահանջի փողերը թշնամիին որոտաձայն կը հնչէին: Թշնամին ահաբեկած, ծառաշատ անտառներու մէջէն փախուստ եւ ելք մը կ'որոնէր: Ցաղթանակի ոգեւորիչ երգերու եւ հուռաներու մէջէն, մերթ ընդ մերթ կը լսուէին հրացաններու բաց կրակները: Մերինները թշնամիին ետեւէն ինկած՝ անընդհատ կը հալածէին զայն: Վատօրինները նահանջի երկիւղով, իրենց շարքերէն ինկած աշխատաներ ոչորելով, կը փախչէին:

Գիշերը իր սեւ վերարկուն արդէն փռած էր մեր լեռնալանջերին վրայ. Այլեւս չէին լսուեր թնդանօթներու որոտները: Փողերու կանչերը լռած ու դադրած էին: Միայն թոյլ վիրաւորներու ցաւատանջ հառաչանքներ ու զինուորներու հոգեվարքի ձայները կը լսուէին հեռուէն: Անտառներուն ծառերը ներկուած էին արիւնով: Ժայռերուն վրայէն քարերն ու հողերը արիւնով շաղախուած էին: Այդ գիշեր, թշնամին իր բնակութիւնը հաստատած էր բաց արտի մը վրայ: Կէս գիշերին մօտ, ծերունները սոսկալի կրակ մը բացին անոնց վրայ, անողորմելի խուճապ մը յառաջ բերելով անոնց մէջ:

Յ. Գ. ՊՈՒՐՍԱԼԵԱՆ

(Շար.)

որ Հայերը ունենան մեծ հայրենիք մը, ուր երթան ամփոփուիլ բոլորն ալ. Բուռն ծափերով ողջունուեցան նախագահին այս արտայայտ խօսքերը։

Զինուորական նուագախումբի մէկ կտորէն վերջ, Օր. Անժէլ Թանճէյեան, Փարիզի Մուսատաղցիներուն կողմէ արտասանեց Ֆրանսերէն ինքնագիր ոտանաւոր քերթուած մը, յատկապէս գրուած օրուան տօնին համար եւ որուն փոքրիկ մէկ մասը հրատարակուած էր «Յառաջ»ի կիրակի օրուան թիւին մէջ։ Օր. Թանճէյեան տաք ու անկեղծ շունչով մը արտասանեց իր քերթուածը, որ քանիցս ընդմիջուեցաւ ծափերով։

Յետոյ խօսեցաւ ծովային սպայ Շարլ-Տիրան Թէքէեան, որ մասնաւորապէս նոյն օրն իսկ եկած էր Մարսէյլէն։ Պ. Թէքէեան, որ Մեծ Պատերազմի ընթացքին իբրեւ քոմիսէր-թարգման կը ծառայէր Ֆրանսական նաւատորմին մէջ, ականատես եղած էր Տէօրթ-Եօլի Մուսայի հերոսամարտին եւ թանկագին ծառայութիւններ մատուցած՝ ազատագրման գործին մէջ։ Եկած էր այդ իրիկուն լուսարձակով ցոյց տալու Մուսա լերան ազատագրման գործողութեանց վաւերական դրուագները. դժբախտաբար կազմակերպիչները չէին կրցած ժամանակին ճարել մոգական լապտեր մը, որով Պ. Թէքէեան մեծ ցաւ զգաց որ չպիտի կրնայ հանդիսականներուն ցոյց տալ այդ պատկերները, որոնք իր անձնական սեփականութիւնն են եւ ուրիշներու մօտ կարելի չէ գտնել։

Պ. Թէքէեան հանդիսականներուն հաղորդեց ողջոյնները Մարսիլիոյ Հ. Կ. Միութեան, որուն նախագահն է ինք։ Յետոյ սկսաւ պատմականն ընել «Ֆրանքօ-Հայ դիւցազներգութեան» զոր երեք մասի բաժնեց. 1. Ճէպէլ Մուսա. 2. Լեգէոն. 3. Կիլիկիա, «դիւցազներգութիւն», զոր ապրեցայ վայրկեան առ վայրկեան, սկիզբէն մինչեւ վերջը։ Այդ դիւցազներգութեան «ալֆան» եղաւ հրամանատար Պրնուա տ'Ազին, որ ռազմի վրայ կրաւ հայկական կորիզը, իսկ օմեղան՝ Զօր. Պրէմոնը, որ կարեւոր դեր մը կատարեց վերջաւորութեան՝ ստանձնելով կառավարչութիւնը այն հողերուն, որոնք գրաւուած էին ֆրանսական եւ հայկական արիւններով։ Ինք Կիլիկիոյ Լիօթէն պիտի ըլլար 1919ին երբ Կիլիկիա գացի, Զօր. Պրէմոն հրաւիրեց զիս ու կացութեան մասին երկար խօսելէ վերջ, ըսաւ ինծի. «Գնա ըսէ քու մարդոց, որ համբերեն, ապագան իրենցն է»։ Պ. Թէքէեան դառնութեամբ յիշեց արուած խոստումները, որոնք, աւա՜ղ, երբեք չիրագործուեցան

Պ. Թէքէեան ծնած է Մարսիլիա եւ ֆրանսական կրթութիւն ստացած։ Պատերազմի ընթացքին է որ ճանչցած է իր ժողովուրդը, Մուսա լերան սկսելով եւ այդ օրէն ի վեր հըպարտ է իր հայկական ծագումով։ Մուսա լերան դէպքերուն նկարագրութիւնն ըրած է ֆրանսերէն գրքոյկով մը «L'Action Franco - Arménienne pendant la guerre»։ Այդ գիրքը իր օրագրութիւնն է, որուն մէջ դէպքերը յուզիչ մանրամասնութեամբ գրի առած է օրը օրին։ Պ. Թէքէեան անկէ կարդաց այն մասերը, որոնք ցոյց կու տային թէ ինչպէս Մուսա լերան փրկեալները՝ իրենց կիներն ու երախաները նաւ դնելէ վերջ, չէին ուզեր բաժնուիլ իրենց սիրելի լեռներէն եւ ապառաժներէն ու պարէն կը պահանջէին Ֆրանսացի նաւավարէն՝ մինչեւ իրենց արեան վերջին կաթիլը կռուելու համար բարբարոս Թուրքին դէմ։ Պատմեց թէ ինչպէս կամաւորները հաւաքարկով կը դիմաւորէին իրենց պետ Եսայի Եաղուպեանը, որ իսկական հերոս մըն էր։ Յետոյ թէ ինչպէս ֆրանսական մարտանաւերը ռմբակոծեցին Թրքական ուժերը, որոնք Մուսա լեռը կը փորձէին պաշարել երկու կողմերէն, իրենց օգնելու համար հազարաւոր Հայերը։ Իր ճառն ալ խլեց բուռն ծափեր։

Կէս գիշեր էր եւ ոչ ոք կ'ուզէր զատ բաժնուիլ սրահէն։ Ժամանակը աւելի ըլլալուն, ընկ. Ս. Սասունի հայերէն կարճ բանախօսութեամբ մը բացատրեց օրուան տօնին իմաստը։ Երբ, ըսաւ, կը տօնենք մեր նահատակներու ազահանդէսը, որքան աւելի հըպարտութեամբ պէտք է տօնենք նաեւ յիշատակը մեր հերոսամարտներուն — Ուրֆա, Շապին Գարահիսար, Վասպուրական, Զէյթուն, Սասուն եւն.։ Այդ ատենական ու խիզախ ըմբոստութիւններն են որ աւելի կ'ամրացնեն հայ ժողովուրդին դիմագիծը եւ օտարներու յարգանքը կը հրաւիրեն իր վրայ։ Մուսա լեռները անջնջելի պիտի մնան Հայոց նորագոյն պատմութեան մէջ եւ իբրեւ ներշնչումի աղբիւր պիտի ծառայեն այսօրուան եւ վաղուան սերունդներուն։

Գեղարուեստական բաժինը իսկական վայելք մը եղաւ, շնորհիւ Սփեան-Կոմիտաս միացեալ երգչախումբին որ Պ. Ա. Պարթեւեանի ղեկավարութեամբ երգեց 7—8 խմբերգներ— Յառաջ Նահատակ, Արւոր կայնե կէնօր, Սարերի հովին մեռնիմ, Հայաստան, Գիլիգի, Տալիօ եւ նոր քայլերգ Հ. Մ. Ը. Մ.ի։ Զինուորական նուագախումբը մէջ ընդ մէջ կը նուագէր զանազան կտորներ։

Օրուան տօնին առթիւ փարիզահայ Սուէտացիներու ներկայացուցիչ Պ. Շէրպէթճեան ստացած էր զանազան հեռագիրներ, որոնք կարդացուեցան։ Հեռագրած էր Անտիոքէն Տոքթ. Ս. Մաթոսեան (Գեղարդ Շարոյեան) Մուսա տաղի Կամաւորներու Միութեան նախագահը, դարձեալ Անտիոքէն՝ Ներսէսեան նոյն Միութեան քարտուղարը, իսկ Լիոնէն Սուէտացիներու կողմէ Պ. Պ. Փափազեան եւ Քէչիչեան

Հանդէսին պաշտօնական մասին փակումէն յետոյ, հիւրերը պատուասիրուեցան շամփանեայով եւ հաճելի զրոյց մը ունեցան մինչեւ ուշ ատեն.

Երեկոյթը շարունակուեցաւ մինչեւ լոյս եւրոպական եւ հայկ. պարերով, տաք եւ խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ։

Հանդէսէն վերջ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ՝ հանդիսականներուն յարգանքը յայտնելու համար «Մուսա լերան 40 օրերու» հեղինակ Ֆրանց Վերֆէլի, իբրեւ պատասխան Գերմանիոյ մէջ սարքուած խարոյկին...

ՇԻՐԶՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ ընթեռնլի եւ մելանով։

«ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԻ ՕՐ»Ը

Կիրակի գիշեր Լիւժէնեէօր Սիվիլի սրահին մէջ տօնուեցաւ «Հայ Մշակոյթի Օր»ը նուիրուած հայ ճարտարապետութեան, նախաձեռնութեամբ «Համազգայինի Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութեան եւ մասնակցութեամբ «Յառաջ»ի եւ «Վէմ»ի խմբագրութիւններու, Կոմիտաս-Սփեան, Կիլիկիա երգչախումբերու, Սեվրի Մուրատեան եւ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարաններու, Նուպարեան Մատենադարանի, Հայ Գրողներու եւ Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներու ընկերակցութիւններուն, Գրական եւ Հայ Երիտասարդաց Ակումբներու, Ազատ Արուեստագէտներու, Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւններու, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փոչանի «Յառաջդիմասէրց»ի եւ հայրենակցական Միութիւններու։

Ներկաներու մէջ էին Պ. Պ. Զարեհ Նուպար, Տիրան Թէքէեան, Հայաստանէն եկած երկու երիտասարդ ճարտարապետներ Պ. Պ. Քոչարեան եւ Մազմանեան, Ա. Զօպանեան եւ Ֆրանսացիներ։

Բացումը կատարեց Պ. Վ. Ծերենց՝ նախ Ֆրանսերէն, յետոյ հայերէն ճառով մը, ներկայացուց օրուան բանախօսները՝ բիւզանդագէտ փրոֆ. Շարլ Տիլ (նախագահ Հայագիտական ընկերութեան) եւ Հ. Գ. վրդ. Նահապետեան, Վենետիկի միաբանութենէն։ Յիշեց յայտնի հայ ճարտարապետներու անունները, ինչպէս նաեւ Ստրժիգովսկին, որ իր երկհատոր գերմաներէն մեծ աշխատասիրութեամբ վեր հանած է հայկ. ճարտարապետութեան ինքնուրոյն դիմագիծը եւ անոր ազդեցութիւնը ուրիշ ազգերու արուեստին վրայ։ Ապա փարիզահայութեան ողջոյնը ղրկեց Հայաստանի արուեստագէտներուն, որոնք կ'աշխատին հայրենի հողին վրայ վառ պահել յիշատակը մեր հայրերու ստեղծագործութեանց՝ իրենց կարգին ճարտարապետութեան նոր կոթողներ կառուցանելով։

Սփեան-Կոմիտաս երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Պարթեւեանի, երգեց Կոմիտաս վրդ.ի «Ով մեծասքանչ» եւ Համբ. Պէրպէրեանի «Գիւղացի դեղեցկուհին», խանդավառութիւն ստեղծելով նոյն իսկ օտար հիւրերու մէջ։

Օրուան գլխաւոր դասախօսն էր փրոֆ. Շարլ Տիլ, որ 50 վայրկեան խօսեցաւ հայ ճարտարապետութեան մասին։ Իր խիստ հետաքրքրական դասախօսութիւնը կը սղագրէին Գաղղիական քոյրերը եւ պիտի հրատարակուի առանձին։ Փրոֆէսէօրը մոգական լապտերով ցոյց տուաւ հայկ. ճարտարապետութեան ինքնատիպ նմոյշներէն բազմաթիւ եկեղեցիներու պատկերները։ Ինք համամիտ չէ Վիէննայի համալսարանի ուսուցչապետ Ստրժիգովսկիին, որ հայկական ազդեցութիւն կը տեսնէ Հռոմի Ս-Պետրոսին, Ռավէննայի եկեղեցիին, Շանպորի դղեակին եւ եւրոպական ճարտարապետութեանց ուրիշ հրաշակերտներուն վրայ։ Բայց չուրանար հայկ. ճարտարապետութեան արժէքը եւ ունեցած ազդեցութիւնները։

Երկրորդ դասախօսը Հ. Գար. վրդ. Նահապետեան պանծացուց հայկ. ճարտարապետութիւնն ու անոր վարպետները՝ նախապատմական դարերէն սկսեալ։ Իր դասախօսութեան եւս պիտի անդրադառնանք առանձին։

Գեղարուեստական բաժինը շատ ճոխ էր։ Տիկ. Արշալոյս Սարգիսեան տիրականօրէն արտասանեց Զարեհ-ցէն «Անիծեալ մեր հանճարեղ վարպետներինը», առաք պատշաճի կտոր մը, ու հանդիսականներու ծափերուն մէջ՝ Վարուժանի «Հայ Հանճարին»ը։ Օր. Հայկանուշ Թորոսեան ծափերու մէջ բեմ գալով, անգամ մը եւս ատամնացուց հայ երգը՝ Կոմիտաս վարդապետէն երգելով Սարերի վրով գնաց, Առաւօտեան բարիլոյս եւ ժողովուրդի պահանջին վրայ իր սիրելի «Քէլէ քէլէ»ն։ Գեղարուեստական բաժինը փակեց Պ. Ա. Գմբէթեան, արտասանելով Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի «Անդրբանիկ Անուշ» գրաբար քերթուածը։

Փակման խօսքին մէջ, նախագահը շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն, ձայնից բացակաները, որոնց թիւը շատ էր։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ընդհ. Ներում

Երեւանի կառավարութիւնը ընդհ. ներում շնորհեց բոլոր դատապարտեալներուն՝ աշխատաւորական գծով։

ԱՐԱԳԱԾԻ ՎՐԱՅ ՑՐՏԱՀԱՐ

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ կը կարդանք (8 դեկտեմբեր)—

Զբօսարշաւներու Ընկերութիւնը, Նոյեմբեր 28ին անթել հեռագիր ստացաւ Արագածի օդերեւութաբանական կայանի պետ Վորոբիովէն, թէ Երեւանէն մեկնած խումբ մը զբօսաշրջիկներ, 10 հոգի, որոնք 26 Նոյեմբերին կը փորձէին բարձրանալ Արագածի գագաթը, կը հանդիպին ձիւնախառն ուժեղ բուքի եւ կայանէն 4 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ կ'իյնան ցրտահար։ Նոյեմբեր 29ին Երեւանի Զբօսարշաւներու Ընկերութիւնը աղէտեալներուն փրկութեան համար ճամբայ կը հանէ ջոկատ մը, որ Բիւրականի գիւղէն ուղեցոյց Յարութիւնի հետ կը հասնի օդերեւութաբանական կայան։

Նոյն եւ յաջորդ օրերուն, բուքին եւ մշուշին պատճառով, ջոկատը չի կրնար հասնիլ իր նպատակին։ Դեկտեմբեր 1ին ջոկատը կը յաջողի փոխադրել ցրտահարներէն ամէնէն ծանրը՝ Մելքոնեան։ Սակայն ճամբան ջոկատը փոթորիկի կը բռնուի, այնպէս որ, արդէն իսկ ծանր վիճակի մէջ, Մելքոնեան կը մեռնի գիւղ չհասած։

Փոխ-վարչապետ Ա. Շահսուվարեանի նախագահութեան տակ կոմիտէ մը միջոցներ կը խորհի օգնութեան հասնելու։ Ղօչարուլադի մէջ, ներքին գործավարին օգնականներէն Օգանեսով եւս օգնութեան փորձեր կը կատարէ։ Լէնինականէն, Աբթիկէն, Աշտարակէն, սահմանապահ զինուորներու, մարզիկ բանուորներու եւ մըշակներու ջոկատներ կը ղրկուին։ Բիւրականի կը ղրկուին զգեստներ եւ ուտելիքներ։ Կապ կը հաստատուի օդերեւութաբանական կայանին հետ, վիրաբոյժ փրոֆ. Միրզա-Աւագեան եւ բժիշկ Գեանջեցեան ձայնասփիւռով բժշկական խորհուրդներ կը հաղորդեն։ Դեկտ. 3ին Լէնինականէն 15 հոգի դահուկով (ski) ճամբայ կ'ելլեն առանց կը միանան Արարանէն 21 հոգի, նոյնպէս դահուկով։ Դեկտ. 4ին Բիւրականէն ճամբայ կ'ելլեն սահմանապահ զինուորներ եւ բանուոր մարզիկներ, որոնք կը հասնին օդերեւութաբանական կայան։ Միաժամանակ օդանաւ մը, օդաչու Իլինի ղեկավարութեամբ, թռիչք մը կը կատարէ լերան վրայ, երկրորդ թռիչքին ժամանակ կը յաջողի վար նետել երկու արկղ դեղօրայք։ Դեկտ. 6ին ազատարար ջոկատները իրենց հետ կ'առնեն ցրտահարները եւ կ'իջնեն լեռնէն վար։ Զանոնք դիմաւորելու կ'երթան փոխ-վարչապետ Շահսուվարեան եւ ներքին գործավար Մուղդուսի։ Նոյն իրիկուն հիւանդները կը փոխադրուին Երեւանի հիւանդանոցը։

Ցրտահարներուն առողջական վիճակը բաւական բարելաւուեցաւ յաջորդ օրերուն,— աղէտեալներէն Ա. Կարապետեան գրեթէ բնաւ ազդուած չէ ցուրտէն։

[illegible]

ՉԻՆԱԿԱՆ ՊԱՑԵՐԷՆ ԱՆԴԻՆ

Պուքրէշի «Արազ»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (12 դեկտ.)։

— «Չինական պարիսպներով պաշարուած է, աւա՜ղ, հայ ժողովուրդին հայրենիքը, ու հայ գաղթաշխարհին համար գրեթէ առեղծուած է կեանքը որ կ'անցնի անոր չորս պատերուն մէջ։ Թերթերը՝ որոնք հոնկէ կը ստացուին՝ ոչ մէկ բան կ'ըսեն Հայաստանի իրական կեանքին մասին։ Ոչ մէկ լուսաբանութիւն կը գտնես անոնց մէջ հայ ժողովուրդի իրական հոգերուն վրայ, եւ ոչ իսկ հաւատարիմ պատկերը անոր իրական ճիգերուն։ Նամակները որոնք կը ստացուին այնտեղէն, գրուած են վախով ու դողով, եւ մարգարէ պէտք է ըլլալ կռահելու համար անոնց տողերուն տակի բուն իմաստը։ Պաշտօնական մարդիկը զորս երբեմն երբեմն Հայաստան արտասահման կը ղրկէ՝ հանելուկով կը խօսին մեզի, իսկ բախտաւոր այցելուները որոնց թոյլ կը տրուի երբեմն Հայաստան մտնել՝ կը դառնան բան մը չտեսած, ու կը խզմփեն իրենց տեսած դոյզն բաները։ Իսկ, ափսո՜ս, Խորհ. Հայաստանի արտասահմանեան թշուառ մունետիկները թութակի պէս կը կրկնեն ինչ որ կ'ապսպրուի իրենց, առանց ուշադրութիւն դարձնելու իրենց ծամծմած անհեթեթութիւններուն։

Այնպէս որ գաղութներու իսկապէս հայրենասէր տարրը՝ այն որ սրտանց կը կսկծայ իր հայրենիքին ամէն մէկ ցաւին համար, ու կը հրճուի եւ կը խանդավառուի ամէն մէկ անուշ խաբրիկի առթիւ որ այդ հայրենիքէն կու գայ, դժբախտաբար յաճախ ոչինչ գիտէ Հայաստանի ներքին ու ճերմակին մասին։

Հայ հայրենիքին իսկապէս բարեկամ մամուլն է որ Հայաստանի թերթերէն կ'արտատպէ սրտայոյզ լուրերը,— ինչպէս որ մենք կ'ընենք 4 տարիէ ի վեր՝ գանց առնելով ինչ որ պիտի կրնար յոռետեսութեան մղել գաղութներու հայրենասէր զանգուածները, մինչ Խորհ. Հայաստանի վարձկան մունետիկները իրենց տուն տրուած հայհոյանքները արձագանգելով գրաղած՝ ոչ իսկ փոյթ կ'ընեն իրենց թերթերուն մէջ տալ Հայաստանէն ստացուած ոգեւորիչ եւ յուսատու տեղեկութիւնները։ Մեր եւ որ եւ է հետաքրքիր մարդու համար անոնց հաւաքածոները մէջ տեղն են։

Այս պայմաններուն մէջ հրաշք պիտի ըլլար եթէ արտասահմանը գիտնար Հայաստանի մէջ տեղի ունեցող շատ մը խորհրդաւոր դէպքերու ներքին ծալքերը։ Կ'ակնարկենք մասնաւորաբար փոփոխութիւններուն որոնք երբեմն տեղի կ'ունենան Հայաստանի ղեկավար կազմին մէջ, եւ այն առեղծուածային բացատրութեանց՝ որոնցմով կը պատճառաբանուին այդ փոփոխութիւնները։ Այսպէս, արտասահմանը երբեք չգիտցաւ թէ ինչու տակաւ երկրէն քշուեցան Խորհ. Հայաստանի շատ մը ղեկավարները, ոմանք փաղձմի եւ թրծուած համայնավարներ, ու շատերը նոյն իսկ Մոսկուայի աչքին լոյսը, ինչպէս էին Լուկաշին ու Սաքօ Համբարձումեանը, Պօղոս Մակինցեանն ու Աշոտ Յովհաննիսեանը, Արտաշէս Կարինեանը եւ Կասեանը, որոնց բարի անուն մը այլո՛ւր գրկուեցան առանց գիտցուելու թէ ինչո՞ւ։ Ո՛վ գիտցաւ մեզմէ թէ ինչո՞ւ Հայաստանէն առին տարին հայ ղեկավարներուն ամէնէն աչքառուն, Սահակ Տէր Գաբրիէլեանը, որ երբեմն անխոցելի կը կարծուէր եւ որուն անունով կ'երդուրենային արտասահմանեան մունետիկները։

Այսօրեր ալ բաներ մը կ'անցնին կը դառնան չինական պարիսպներէն ներս։ Հայաստանը դարձեալ ղեկավար կը փոխէ։ Այս անգամ հարուածը կը ստանայ տասը եւ աւելի տարիներու վարիչ մը, Արամայիս Երզնկեանը։ Դարձեալ պարզ չէ բուն պատճառը այս պաշտօնանկութեան։ Բայց այս անգամ գոնէ բացայայտ է թէ ան պատժուելով է որ վար կ'առնուի իր գիրքէն, կամ ինչպէս կ'ըսէ «Խ. Հայաստան» իր հոկտ. 8ի խմբագրականին մէջ, «Երեւանի պլենումը միահամուռ կերպով ջարդ ու փշուր արեց Ա. Երզնկեանի անզօր ջանքերը՝ պառակտելու Հայաստանի բոլշեւիկների Լէնինեան - Ստալինեան անդուլ աշխատանքի ու պայքարի արդիւնքները»։ Չգիտենք թէ որո՞նք են եղած Երզնկեանի մեղքերը։ «Խ. Հայաստան» զայն կը մեղադրէ իբրեւ «դաշնակցական ոգով թամբաւող», իսկ Անդրկովկասեան Երկրային Կոմիտէի եւ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի վճռագիրը Երզնկեանի մէջ կը գտնէ «դաշնակցական տարրերի տրամադրութիւնները», մէկու մը մէջ՝ որուն բովանդակ կեանքը անցած է Դաշնակցութեան աքացի տալով»։

ՔԱԼԱՄԱԹԱՅԻ ՍԱՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Կարդալով «Յառաջ»ի մէջ լոյս տեսած յօդուածը Քալամաթայի դպրոցին չքաւոր սաներուն մասին, Քլամարէն ընտանիք մը կը գրէ մեզի թէ, հրաժարելով իրենց այս տարուան կաղանդչէքէն, 300 ֆրանք կը յատկացնեն Քալամաթայի դպրոցին չքաւոր սաներուն։

ՎՏԱՆԳԱՒՈՐԵՍՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆՑ. ՆԱՐԱՐԻՆ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ, ԹՐՈՒՆ ԽԱՆՈՒԹՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Ի ՕՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ.

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

«Մօտ երկու ամիս առաջ սկսուած նահանջէն ի վեր զինուորներուն մէջ կարգը վերահաստատել կարելի չէր եղած։ Դասալիք կ'ըլլային, կը կողոպտէին եւ կը սպառնային սպաներուն։ Անոնք կը գտնուէին ապստամբական վիճակի մէջ։ Գնդապետ Թորգոմ, հաւանաբար Պուլկարացի Հայ մը, Կարին քաղաքին հրամանատար նշանակուեցաւ։

1918 յունուարի կէսերուն, հետեւակազօրքի ջոկատէն քանի մը Հայեր, սպաննեցին Կարինցի Թուրք երեւելի մը իր տունին մէջ եւ տունը աւարի տուին։ Վերջին հրամանատար Օդիշէլիձէ հաւաքեց ջոկատներու հրամանատարները եւ հրամայեց որ 3 օրուան մէջ գտնեն սոսկալի ոճրին հեղինակները։ Դիմեց հայ սպաներուն եւ ըսաւ անոնց թէ հայ ազգի պատիւը խնդրոյ առարկայ է այս գործին մէջ, որով իրենց պարտականութիւնն էր աշխարհի առջեւ պատուաւոր ելլելու համար, իրենց կարելին ընել յանցաւորները մէջտեղ հանելու։ «Եթէ Հայերու կատարած խժդժութիւնները չդադրին, պիտի ստիպուիմ զէնք բաժնել Մահմետական բնակչութեան, որպէսզի իր կեանքն ու ինչքը կարենայ պաշտպանել», աւելցուց ան։ Գնդապետ Թորգոմ այս մեղադրանքին պատասխանեց վիրաւորուած շեշտով մը, թէ անիրաւ է քանի մը աւազակներու կողմէ գործուած ոճիրը ամբողջ ազգի մը վերագրել։ Ջոկատին հրամանատարները խօսք առնելով, առաջարկեցին պատերազմական ատեան մը հաստատել, որ բոլոր ռազմական իրաւարարութեան մարդասպանութիւնը մահուամբ պիտի պատժէր։ Օդիշէլիձէ պատասխանեց թէ արդէն պէտք եղած միջոցները ձեռք առած է։

Գնդ. Թորգոմ, եթէ չեմ սխալիր 25 յունուարին խումբերը աչքէ անցուց եւ Թնդանօթի 21 հարուածներ կրակել տուաւ, ժողովուրդին ցուցնելու համար զինուորական ուժը։ Այս առթիւ խօսեցաւ հայերէն ճառ մը։ Այս ճառին մէջ որ Զօր. Օդիշէլիձէի ուղղուած էր, կը յայտարարէր հայկական անկախութիւնը եւ կը յայտնէր թէ երբ նոր պետութեան վարիչը իշխանութիւնը ձեռք կ'առնէ։ Այս ոչ պակաս քան ծիծաղելի յայտարարութիւնը, առ ի գիտութիւն ունենալէ ետք, զօրավարը՝ Կարինէն հեռացնել տուաւ պետութեան նոր վարիչը՝ Գնդ. Թորգոմ։

Այս ձեռնարկը բաւարար ապացոյց է թէ ռուս կառավարութիւնը ամէն գնով կ'ուզէր արգիլել հանդիսանալ անկախ հայկական պետութեան մը հաստատման։ Տեղեկացայ որ ռուսական. սպայակոյտը կրկին յիշեցուցած է Հայերուն թէ ամբողջ զէնքն ու զինամթերքը ինչպէս ուրիշ պատերազմական գործիքներ, Կարինի եւ ուրիշ տեղերու մթերանոցներէն իրենց ձգուած են միմիայն ժամանակաւորապէս, որովհետեւ ուրիշ խումբեր չկային իմ տրամադրութեան տակ։ [illegible]

ուած էին Հայերուն, իբրեւ ատենց եւ պէտք էր վերադարձուէին ուղղուած տեղն։ Այս օրերուն Հայերը Երզնկայի շրջանի խեղճ Թուրքերուն վրայ կը գործէին աներեւակայելի վայրագ սպանութիւններ։ Թուրքերը անզէն էին եւ զուրկ ամէն պաշտպանողական միջոցէ։ Այն լուրին վրայ թէ Թրքական խումբերը կը մօտենան, Հայերը փախան դէպի Կարին, նոր ոճիրներ գործելով։

Վերջին հրամանատարի տեղեկութեան համաձայն, որ հաստատուեցաւ ոճիրներու գործուած տեղը ներկայ եղած սպաներէ, Հայերը 800 Թուրքեր սպաննեցին Երզնկայի մէջ եւ վրայ տուին իրենց անպատիւ յանցապարտներէն մէկ հատիկ մարդ մը, որ Թուրքի մը կողմէ արդարօրէն բանտարկուած էր ինքնապաշտպանութեան համար։ Միւս կողմէ Հայերը կոտորեցին Կարինի մօտ Ըլըճայի խեղճ մահմետական բնակչութիւնը, առանց խնայելու կիներու մանուկներու։

Փետրուար 7ին հետեւեալ դէպքը տեղի ունեցաւ։— Տեսայ որ ռուսականութիւնը եւ հայ զինուորներ քանի մը հարիւր Մահմետականներ անոնց [illegible]

նոթ վայր մը կը տանին, հարցումիս պատասխանեցին թէ այս մարդիկը կը տարուին երկաթուղիի գիծը մաքրելու համար։ Բաւականանալ այս բացատրութենէն։ Բայց ինչ որ պիտի պատմեմ հիմա, պիտի ապացուցանէ թէ որքան սխալ էր այս խօսքը։ Ժամը 3ին ենթասպայ Լիփաքի, սպայ մը իմ զօրագունդէս, հետաքրքրուած յուր կուսպ թէ քանի մը հայ զինուորներ փողոցին մէջ հինգ Թուրքերու վրայ յարձակած էին, զօրանոցի բակին անկիւնը քշած, անխղճօրէն ծեծած եւ սպաննելու վրայ էին։ Թուա սպաներու միջամտութեանց ի նպաստ զոհերուն, պատասխանուած էր բռնաւելիքով, նոյնիսկ հայ սպայ մը որ նոյնպէս ներկայ էր այս տեսարանին հրասանիներու կողմը բռնած էր եւ արգիլած էր Լիփաքի միջամտութիւնը։ Այս լուրին վրայ երեք սպաներու հետ փութացի ոճիրին տեղը։ Ճամբան հանդիպեցայ ինծի հետախօսող սպային եւ Կարինի քաղաքապետ Սթավրօսքիի, որոնք փնտռելու կ'երթային իրենց Թուրք բարեկամներէն մէկը, որ ձերբակալուած էր Հայերուն կողմէ։ Լիփաքի լուր տուաւ թէ զինուորները զինել ուժով կ'արգիլէին

զօրանոց մտնել։ Ես շարունակեցի ճամբաս, զօրանոցին մօտ տեսայ 12 Թուրքեր որոնք դուրս կ'ելլէին եւ կը փախչէին վախէ տակ կկզած։ Նեցուցի մէկը անոնցմէ, բայց որովհետեւ լեզուն չէի հասկնար, անկարելի էր բան մը իմանալ։ Վերջապէս մեծ դժուարութեամբ մտայ զօրանոց։ Իսկոյն հարցուցի փողոցը բռնուած Թուրքերու մասին։ Զինուորները ըսին թէ զօրանոցին մէջ ոչ մէկ քաղաքի բնակիչ կայ։ Սկսայ անձամբ փնտռել անկիւնները եւ գտայ վերջապէս 70 Մահմետականներ բաղնիքին մէջ, որոնք զոհերն էին սոսկալի ահաբեկման մը։ Իսկոյն քննութիւն բացի եւ այս ոճրին յանցաւոր վեց Հայեր ձերբակալել տուի։ Քննութենէն հասկցայ թէ, Հայ մը, ով ըլլալը չկրցայ ճշդել, խեղճ Մահմետական մը սպաննած էր զօրանոցին մօտ գտնուող տունի մը տանիքին վրայ երեւցած ըլլալուն համար։

Հաւանելի է որ այս մահափորձի դժբախտ զոհերը խոկոյն ազատ ձգեցի։

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կազմակերպուած արուեստագէտ եւ մտաւորական համակիր խմբակի մը կողմէ

ղեկավարութեամբ սիրուած արուեստագէտներու՝ *ՅԻՍԻՓ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ* եւ *ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԵՄՇԱՀԻ*

Մասնակցութեամբ՝ *Օր. ԻՐԻՍ ԳԻՒԼԳԻՒԼԵԱՆԻ* եւ *«ԿԻԼԻԿԻԱ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ*

Այսօր Շաբաթ, 28 *Դեկտեմբեր երեկոյեան ժամը 9ին* **Salle Gaveau**ի մեծ սրահին մէջ

45, Rue de la Boétie. Métro: Miromesnil.

Գին տոմսերու՝ 20 — 15 — 10 եւ 7 ֆրանք։ Օթեակներ՝ 25 ֆրանք։

Տոմսերը կը ծախուին.— Հրանդ-Սամուէլ 51 Rue Mr. le Prince. *Paris* (5). «Ֆլորիա» ճաշարան, 61 Rue Mr. le Prince. *Paris* (5). Տպարան «Արաքս» 46 *Rue* Richer, *Paris* (9). Իշխաղանեան վաճառատուն 9 Rue Jouye Rouve. *Paris* (20).

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹ _ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ, **Salle Jean-Goujon**ի ՄԷՋ

8, rue Jean-Goujon. Paris 8.

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ՝ ***ՓՐՈՖ. Ա. ԿՕՍԷԻ***

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին, մասնակցութեամբ հայ եւ օտար սիրուած արուեստագէտներու.

ՃԱԶ ԵՒ ԹԱՆԿՕ ղեկավարութեամբ Գ. ՄԻՇԷԼ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

Զար եւ Նուագ. ամերաքսիօններ, կաղանդի ծառ, անուշապուր, *Բուֆէ*, ծոխ սլիւֆէ աժան գիներով

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ

ՋԱՆԱՋԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՅ «ԱԳՇԱՄ» ԹԵՐԹԸ, որուն խմբագիրը, Նէճմէտտին Սատըք, Թուրքիոյ մնայուն պատուիրակն է Ազգաժողովին մէջ, գրած կուսայ խմբագրականով մը — «Թուրքիա երբեք նախատեսած չէ ընդհարում մը Թրքական եւ իտալական բանակներու միջեւ. այնպէս որ կարելի չէ մտքէ անցընել թէ Թուրքիա կրնայ պատերազմի բռնուիլ Իտալիոյ հետ»։ Այս առթիւ Թուրք թերթը կը բացատրէ թէ որ եւ է առնչութիւն չկայ Տարտանէլի հարցին եւ իտալա-հապէշական վէճին միջեւ, առաջինը ըլլալով զուտ ազգային խնդիր»։

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱՏԱՂԻ 13րդ վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի երկուշաբթի, 30 դեկտեմբեր, գիշերուան ժամը 9ին, Սալ Փլէյէլի մէջ։ 100 եւ 1000 ֆրանքի պարգեւներու վճարումը պիտի սկսի յաջորդ օրն իսկ, դեկտ. 31։

ՆՈՐ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐՈՒ ենթարկուեցան Ավինեօն եւ ուրիշ քաղաքներ, Ռօն գետը յորդած ըլլալով։ Ավինեօնի կարգ մը թաղերը, ուր Հայեր ալ կը բնակին, թաղուած են ջուրերուն տակ։ Միւս կողմէ բուռն փոթորիկ մը կը տիրէ Միջերկրականի եւ Ատլանտեանի մէջ։ Բազմաթիւ նաւեր վտանգուած են։

ԵՕԹԸ ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՂՋԻԿ մը խեղդուած գտնուեցաւ մառանի մը անկիւնը, Վալանսի գիւղերէն մէկուն մէջ. Պատուաւոր ընտանիքի մը զաւակն էր եւ ճերմակեղէն կը տանէր ուղեպանի մը։ Յուզարկութիւն կատարուելով, այս վերջինն ալ գտնուեցաւ, կախուած՝ գերանէ մը։ Ինչպէս կ'երեւայ, աղջիկը աէրէլ եւ խեղդելէ յետոյ, անձնասպան եղած է, վախնալով հետեւանքներէն։

ՏԱՍԸ ՖՐԱՆՔԻ նոր տուրք մը պիտի դանձուի ինքնաշարժի վարիչներու արտօնագրին վրայ։

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ դեսպանատուն մը պիտի հաստատուի Եթովպիոյ մայրաքաղաքին մէջ։

Հ. Ց. Դ.

ԳԱՆՍԵՕ - ՔԱՇԱՆԻ « Արծիւ » կոմիտէի ընդհանուր ժողովը, 28 *Դեկտեմբեր, Շաբաթ երեկոյ, ժամը* 8.30*ին*, 17, Rue Ampère։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած՝ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մ. Ճիւղին կողմէ

Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.45ին

Ակմբի Մուրատեան Վարժարանի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

26, Rue Troyon. Sèvres. *Մէթրօ*՝ Pont de Sèvres

կը ներկայացուի՝ *ՈՐԴԵՍՊԱՆ ՄԱՅՐԸ* կատակերգութիւն

Ղեկավարութեամբ՝ Պ. Հայկազեանի

Ընտանեկան բարոյական տրամ 5 *արար մէկ պատկեր*

Միջնարարներուն երգ. արտասանութիւն, եւայլն

Մուտք 5 ՖՐԱՆՔ ԻՍԿ 3 ՖՐԱՆՔ տասէն վար պզտիկներու

ՖԻ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԱՅՍՕՐ. ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 28 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ին

COLISÉEի ընդ սրահին մէջ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ _ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԳԱՆՍԷՕ ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

150 Route d'Orléans*ի սրահին մէջ*

Դասախօսութիւն՝ Ի՞ՆՉ Է Կ. ԽԱՉԸ

Ճաշակավոր պար։ Մասնակցութեան համար 2 ֆր. 50

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Գանեէն։

*«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»*Ը ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇԱՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Մանկապարտէզի սրահին մէջ, 4, Rue des Trois Chemptier

Երգ, արտասանութիւն, ներկայացում փոքրիկներու կողմէ։ Տօնածառ, պզտիկներուն կը բաժնուի նախընթրիք եւ խաղալիկներ։

ՄԵԾԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ ՓՈՔՐԻԿՆԵՐԸ ՁՐԻ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՆՈՒԷ՞Ր ԿԸ ՓՆՏՌԷՔ

ԱՀԱ ՁԵԶԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԿԱՂԱՆԴԷՔԸ, ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ ՄԸ

ՀԱՅ ՔՆԱՐ 600 ԷՋ, 603 ԿՏՈՐ ԵՐԳ

ԱԶԳԱՅԻՆ _ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ՌԱԶՄԱ _ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ, ՏՈՀՄԻԿ ԵՐԳԵՐ, ՔԱՅԼԵՐԳՆԵՐ, ՍԻՐԱՅԻՆ ԵՐԳԵՐ, ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԶՈՒԱՐԹ ԵՐԳԵՐ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՏՈՐՆԵՐ, ԲԱՌԱՑԱՆԿ, ԵՐԳԱՑԱՆԿ, ԵՒԱՅԼՆ.

Հրատ. «ՀՈՐԻԶՈՆ»ի։ Գին՝ 20 ֆրանք։ Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան։

ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐ ՄԸՆ է տօնական օրերու առթիւ Յ. Ս. Ֆէրմանեանի նորատիպ շքեղ հատորը՝ ԽՕՍՆԱԿ. որ կը պարունակէ շատ մը բարոյացուցիչ պատմուածքներէ զատ Ծնունդի հրապուրիչ պատմութիւններ։ Գին 15 ֆրանք։
Դիմել տպագրիչին՝ **Imp. Der Agopian, 17, Rue Damesme - Paris:**

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ ԵՒ ՏՕՆԱԾԱՌ

Կազմակերպուած՝ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

28 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8-30ին, Գ. թաղապետարանի սրահին մէջ

ԳՈՅԱՄԱՐՏ *Օրացոյց 1936, է. տարի*

Հրատարակութիւն Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Գառ. Միութեան

ԿԱՂԱՆԴԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Գտնելի է ձեր շրջանի գործակալէն։

Մեծաքանակ գնումներու համար գրել՝ GAYZAK DJARAYAN*ի*, 49, Rue Nationale, Marseille. France.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԼՈՆՏՈՆ, Թղթակից. — *Ձեռագրի եւ պատասխանի կը սպասենք։*

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Ռուսմոն ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. ԿԻՐԱԿՈՍ ՔԱՂՏԻԿԵԱՆի իր զաւկին մահուան առթիւ։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԵՐԱՍՏԻՈՅ նահանգին մէջ գտնուող բոլոր հայրենակիցները կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ Հայաստանէն վերադարձող ամերիկահայ պատուիրակներուն, ի պատիւ սարքուելիք ճէյաժողովին, որ տեղի կ'ունենայ երկուշաբթի, 30 դեկտ. երեկոյեան ժամը 9ին, Քաֆէ Վոլթէրի վրայի սրահը։ Պիտի ըլլան կարեւոր զեկուցումներ Հայաստանէն եւ Նոր Սեբաստիայէն։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը կը բանայ դասընթացքներու շարք մը ձրիաբար, 12 տարեկանէն վեր եղող չափահասներու համար։

Կ'աւանդուին հայերէն լեզուի եւ ազգ. պատմութեան դասեր, Պ. Պ. Ա. Արծրունիի եւ Վ. Համբարձումեանի *կողմէ։*

Դասընթացքները կը սկսին յունուար 16ին, հինգշաբթի օրերը ժամը 9.30—12, *Միւթիւալիթէի սրահներէն մէկուն մէջ։*

Արձանագրութեան համար դիմել՝ Օր. Գէորգեանի, 6, Rue de Trétagne. *եւ կամ հեռաձայնել* Montmartre 13-09:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ ծնողքս՝ Ֆրանսուզի Արթին (Ալթըփարմագ) եւ Վարդուհի Գարաճեան։ 1914ին Մարաշի ճամբով աքսորուած են դէպի անապատները։ Կը խնդրուի վերապրող Ֆրանսուզցիներէն հետաքրքրուիլ սոյն փնտռտուքով։ Ողջ եւ առողջ տեղեկութիւն տուողին կը նուիրեմ մէկ տարեկան Ցառաց եւ վերցամենայ Ազդակ եւ 250 ֆրանք նուէր։ Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել։ Իմացնել Տիկին Լուսիա Մամճեանի, Rue d'Italie, 48, La Tour du Pin. (Isère) France.

— Կը փնտռեմ եղբայրս բնիկ Թօգաթցի՝ Լեւոն Գարբինեան, մօր անուն՝ Վերոն, հօր անուն՝ Կարապետ. եղբօր անուն՝ Հաճի Միհրան. ծնած 1905ին Թօգատ։ 1915ի տարագրութեան տեսնուած է Ֆրանսիլար (Մալաթիոյ շրջան)։ Առողջ եւ ողջ տեղեկութիւն տուողին կը նուիրեմ մէկ տարեկան Ցառաջ, վերցամենայ Ազդակ *եւ 300 ֆրանք նուէր։ Իմացնել Արշակ Նազարեանի*, Marchand Pantoufles. Rue d'Italie. La Tour du Pin. Isère. (France).

Կը խնդրուի Արտասահմանի եւ Սուրիահայ թերթերէն արտատպել որպէս ազգային եւ մարդկային պարտականութիւն։

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝

ՀԱՌՈՒԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄի Նախկին Սաներու Միութեան կողմէ

ի Նպաստ իր Օգնութեան Սնտուկին։

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9.30ին մինչեւ առաւօտ

Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԷՋ

19, Rue Blanche (Մէթրօ **Blanche** կամ **Trinité**).

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ կը ներկայացուի զաւեշտ մը։

Ծանօթ Ջազին եւ աթրաքսիոն ֆրանսացի արուեստագէտներու կողմէ.

ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՄԵԾ ՕՐՔԷՍԹՐԸ

Ճոխ սլիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Մուտք՝ կանանց 7.50, այրերու 10 ֆրանք։

ԱՐԻԱՑ ԽՆՏԱՄԵԱՆ

PHOTO MASSIS

15 Bd DE STRASBOURG PARIS Xe PROV 68-27

Maison KHENDAMIAN

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՌԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք։ ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ ծարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի՝ 12ը *125* ֆրանք։

Carte d'identitéի նկարներ՝ *12* հատը *10* ֆր., *6* հատը 7 ֆր.։

ՎԱՐԶՈՒԻ ԽՆՈՅՈՒԹՆԵՐ

Halle Chopinի ՄԷՋ, **20, rue Singer**

ԵՒ **9, rue Lekain.** ՓԱՐԻԶ (16) ՄԷԹՐՕ **Passy.**

Հոլ ծափէնի մէջ վարձու են՝ զաղթային արտադրութիւններ 2 ննջասենեակ, 1 մարզան քուլէօրի, 1 ճաշկերոյթի, գորգ, հովանի, 1 փայտի եւ ածուխի եւ մէկ վիճակահանութեան *տոմսեր ծախելու խանութներ։ Անապարեցէք օգտուիլ առիթէն։*

Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ՝

Պ. Sarianի, **9. Rue Lekain. Paris.**

ԿԸ ՄՈՌՆԱՔ այցելել Նոր Տարւոյ եւ Տօներու առթիւ

Հանրածանօթ Պոլսեցի ժամագործ - ոսկերիչ

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆի

(Maison E CHARLES) Հիմնուած 1869

29, Rue MATHIS	Métro CRIMÉE
Tél. NORD 56 - 97	Oб. AJ., AV., CP., 52, 50,71

Կը գտնուին ամէն քսակի մատչելի, *գրպանի, թեւի, շըմինէի, պատի եւ զարդարիչ ժամացոյցներ. գոհարեղէններ եւ ոսկեղէն առարկաներ, 100էն 10էն մինչեւ 20 իրական զեղչ եւ Նոր Տարւոյ առթիւ սիրուն նուէրներ։*

Խղճամիտ *նորոգութիւն ժամացոյցներու* չափաւոր գիներով *նորոգութիւն, շինութիւն եւ փոփոխութիւն գոհարեղէններու։*

Կը գնենք *ըլաթին, ոսկի, արծաթ եւ թանկագին քարեր։*

Գաւառներէն եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն։

Կիրակի օրերը *եւս* բաց է *վաճառատունը։*

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.

ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ՍՈՒԵԻՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Նոր Տարին կը մօտենայ. Նոր Օրէնքները կը պարտադրեն որ ամէն արհեստաւոր եւ առեւտրական ունենայ կանոնաւոր հաշուեցեցի չտալու համար անպատեհութեանց. դիմեցէք հաշուական եւ հարկային *ԱՏՏԵՍԱՏՈՒ* մասնագէտ՝ Պ. ՖԻՆՃԱՆՃԵԱՆի

65, rue de Paris à Groslay (Seine)

ՁՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ, ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ.

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON

Ուրբաթ 27 Դեկտ.էն — Յունվ. 2

Առաւօտները ժ. 2.30ին երեկոյները 8.30ին

Harry Baur

dans Les Yeux Noirs

Գիներ 5 եւ 7 ֆր. Location gratuite.

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ՝ զեղչուած գինով

REXY CINEMA (Lyon)

Cours Lafayette angle Rue Garibaldi

27 Դեկտեմբերէն 2 Յունուար

ժամը 8.30ին

Jean Dunot

dans La Mariée du Régiment

Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք։

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ զեղչուած գինով

Raki "ERIVAN"

ԵՐԻՒԱՆ օղին, որ ճանչուած է իր առաջնակարգ յատկութեամբ, օղիներու մէջ ամէնէն նախընտրելի *մեծ վաճառականներ* կը ներկայացնէ.

ԵՐԻՒԱՆ օղին արտադրուած է *թարմ*, բնական անիսոնի խառնուրդով, խաղողի հիւթով, երաշխաւորուած է ցիմտական ամէն բաղադրութենէ զերծ ըլլալը։

Պահանջեցէք, փնտռեցէք ԵՐԻՒԱՆ օղին։

Մեծաքանակ գնումներու համար՝

Արտօնատէր

S. A. GRANDES DISTILLERIES PEUREUX

46, Bld. des Vignes, Marseille

Tél. Colbert 58 - 10

Եւ DISTILLERIE VIAL

18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)

Tél. Plaine 00 - 25

Լիոնի եւ Շրջաններու ներկայացուցիչ

D. N. BAHADOURIAN

82, Rue Ségne. Lyon (Rhône)

Նիսի եւ Շրջանների ներկայացուցիչ՝

M.M. H. Khatchadourian et Danielian

24, rue Assalit. Nice (A. M.)

17, Rue Dameame. PARIS (13)
Le Gérant: H. STÉPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՆՊԱՐԱՎ ԱՃԱՌԱՏՈՒՆ CONSTANTINOPLE

ԿԱՂԱՆԴԻ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

ԱՐԴԷՆ ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ *Ընտիր եւ առատ չոր պտուղներ, թարմ անուշեղէններ, մասնաւոր պատրաստութիւն ԷՔՄԷՔ ՔԱՏԱՅԻՖԻ, անպակաս ունի*

Հարիւրին տասը զեղչ ամէն անոնց որ կը ներկայացնեն ՅԱՌԱՋի այս թիւը։

37, Rue de Trévise, (Métro: Cadet) ***Tél.: Prov. 82-96***

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et [redacted]

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Clarière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
[illegible]	250 »	130 ֆրանք	—
[illegible]	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 29 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ — DIMANCHE 29 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2999

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԱՐԹՈՒՆ ՊԱՀԱԿ ԱՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ»

Դաշնակցութեան ալեկոծ պատմութեան մէջ տիպարներ կան որոնք իրենց ճամբուն վրայ հետքեր ձգած են ոչ այնքան դղրդալից գործերով, որքան սեւ աշխատանքով, անտեսանելի եւ անխմանալի տքնութեամբ, իբրեւ լրացուցիչ օղակները համատարած եւ տենդագին գործունէութեան մը։

Այդ շարքէն էր ողբացեալ «Պապաշա»ն, ինչպէս կը սիրէին կոչել ընկերները։

Խոնարհ եւ սակաւախօս, մինչ կապուած՝ «ներքին» աշխատանքներու, չափազանց նախանձախնդիր՝ կուսակցական աւանդութեանց, Լեւոն Թադէոսեան ստուերի մը տպաւորութիւնը կը ձգէր մեր վրայ, երբ ճանչցանք, առաջին անգամ։

Շատ հին չէ այդ ծանօթութիւնը,— պատահական եւ հաւանօրէն՝ 1919ին, Երեւանի մէջ, եւ յետոյ 1929ին, երբ Ժընեւէն Փարիզ փոխադրուեցաւ։

Հարկ էր ծանօթանալ իր անցեալ գործունէութեան, եւ ուշադրութեամբ հետեւիլ իր յառաջացեալ տարիքին տքնութեանց, իր ըմբռնումներուն եւ սովորութեանց, որոշ գաղափար կազմելու համար։

Շատոնց չլատուած՝ Փիզիքապէս, արդարեւ ան ստուերն էր իր անցեալին, այս վերջին տարիներու ընթացքին։

Բայց, իր այդ վիճակին մէջ անգամ, դուք անոր աչքերուն խորը պիտի տեսնէիք ոգի մը անշէջ, կրակ մը վարակիչ, որ տպաւորութիւն կը գործէր նոյն իսկ երկու բառ արտասանած կամ ընթացիկ աշխատանք մը կատարած ատեն։

Երբ տակաւին Ժընեւ էր, իբրեւ պահապան հրեշտակը Դաշնակցութեան Տան, մենք յաճախ կը զարմանայինք անոր նամակներուն մէջ կարդալով չափազանց մանրակրկիտ մտահոգութիւններ՝ Դաշնակցութեան Դիւանի անաղարտ եւ անկորուստ պահպանման համար։

Եթէ եղանակը խոնաւ էր եւ անձրեւի կաթիլ մը կը սպառնար տանիքէն, նոյն իսկ հեռաւոր հաւանականութեամբ, ան արդէն մտմտուքի մէջ էր։ Եթէ դարակ մը փտած կամ կարգին չեղած էր, ինք անձամբ գործի կը ձեռնարկէր, պակասը լրացնելու համար։ Իսկ եթէ որ եւ է փոխադրութեան խնդիր ծագէր, ինք պիտի հսկէր բոլոր գործողութեանց, պարպումէն մինչեւ տեղաւորումը, առանց խախտելու շարքը։

Եւ դուն չէիր կրնար ոչ իսկ տեղական թերթ մը խախտել իր դասաւորած հաւաքածոներէն։ Ինք պիտի յանձնէր, եւ անձամբ ալ պիտի վերատանէր, ստուգելով թիւ թէ թուական։

Իր հիւանդութեան շրջանին, հիւանդանոց փոխադրուեցաւ երկու անգամ։ Երկու անգամին ալ, իր բուն մտմտուքը Դաշնակցութեան Դիւանն էր։

Մահէն երկու օր առաջ, երբ ընկերներ կը փորձէին յոյս ներշնչել, ինք մէկ պատասխան ունէր,— «Արխիւը անտէր չթողնէք»։

Անշուշտ այս մանր պարագաները չեն որ ինքնուրոյն տեղ մը կուտան Պապաշային, Դաշնակցութեան պատմութեան մէջ։

Իրագէտ ընկերներ այսօր կը ներկայացնեն իր կեանքին եւ գործունէութեան ամէնէն յատկանշական պարագաները։ Դեռ ուրիշներ ալ կրնան պարզել տարբեր երեսներ։

Եւ սակայն, եօթանասնամեայ վաստակաւորի մը այդ գուրգուրանքն իսկ, Դաշնակցութեան ժառանգութեան եւ աւանդութեանց մասին, իսկապէս «արթուն պահակ»ն է որ կը յատկանշէ։

Մնացեալը կը վերաբերի պատմութեան։

×

Ահա, ուրեմն, մէկն ալ կը պակսի հին փաղանգէն։ Վախճան մը՝ անխուսափելի, բայց եւ կսկծալի յատկապէս անոր համար որ, անհետացողները միասին գերեզման կը տանին շատ մը թանկագին յատկութիւններ։

Անշուշտ իւրաքանչիւր սերունդ իր ինքնուրոյն դիմն ունի եւ իր տիպարները։ Իսկ աւանդութիւնները շատ բան կը կորսնցնեն իրենց արժէքէն, եթէ միայն քարացած։

Միւս կողմէ, մնացորդ բազմութեամբ նետուած ենք այնպիսի լպրծուն ցամաքներու վրայ, որոնք բոլորովին տարբեր յոյզեր կը ներշնչեն։

Եւ սակայն, շա՞տ է պահանջել որ գոնէ բիւրեղացած աւանդութիւններ թաթաւէին երիտասարդութեան հոգին, որպէսզի մեր բարոյական կորովը կարենար դիմանալ այս բանի պանդխտութեան բազմազան փորձութեանց։

Նկատի առնելով յատկապէս դաշնակցական երիտասարդութիւնը, ամէն մէկ մեռնիլ իր հոգին պէտք է խռովէ մէկ հարցով,— Ի՞նչպէս կարելի է օրինակել անոր դրական գիծերը, ոգին կամ կորովը, յարատեւութիւնն ու վճռականութիւնը կամ անձնուիրութիւնը, իբրեւ անգիր օրէնք։

Այս չի նշանակեր մոլորիլ եւ խաթարել սեփական գիծը, դարաշրջանի եւ սերունդի յատկանիշը։

Հարցը հիմնական առաքինութեանց մասին է, որոնք դատապարտուած են անհետանալու անհետացողներուն հետ, եթէ ցամքին ներշնչման աղբիւրները։

Իսկ ցամքելու եւ ցամքեցնելու բոլոր փորձութիւնները մեր կապարանոց փռուած են մեր ճամբաներուն վրայ, հիւսիսէն մինչեւ հարաւ ...

Ի՞նչ աւելի ապահով ապաւէն, քան քրքրել մեռելներու գիրքը, պրպտել, գտնել գիծեր եւ շեշտեր, եւ կազմել ամուր շղախ մը, իբրեւ շանթարգել։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Թունդ պայքար երեսփ. ժողովին մէջ

Ընդդիմադիրները կը պահանջեն հրաժարիլ

Նորէն փոթորկալի տեսարաններ պարզուեցան Ֆրանսայի Երեսփ. ժողովին մէջ, ուրբաթ եւ շաբաթ, գահլիճին արտաքին եւ ներքին քաղաքականութեան առթիւ։ Վարչապետին յայտարարութենէն անմիջապէս վերջը, սկսան հարցապնդումներն ու յարձակումները, առաջնորդութեամբ ձախակողմեան տարրերու։ Ահաւասիկ Պ. Լավալի յայտարարութեան գլխաւոր մասերը, ուրբաթ օրուան նիստին մէջ.

— «Տասը օր առաջ ձեր առջեւ պարզեցի այն պարագաները որոնց մէջ կառավարութիւնը պարտականութիւն կը սեպէր պայմաններ գտնել բարեկամաբար կարգադրելու համար իտալա-հապէշական վէճը, համախորհուրդ անգլիական կառավարութեան հետ։ Անկէ իվեր ծանրակշիռ դէպքեր պատահեցան։ Սըր Ս. Հոր հրաժարեցաւ եւ անգլ. կառավարութիւնը մերժեց նկատել Փարիզի մէջ մշակուած պայմանները։ Եթովպական կառավարութիւնը յայտնեց իրեն առաջարկուած զիջողութիւններէն։ Իտալական կառավարութիւնը մեր սպասած փութկոտութեամբ եւ հասկացողութեամբ չընդունեց մեր թելադրութիւնները։ Որոշ ճառ մըն ալ չդիւրացուց մեր գործը։ (Ակնարկէ Մուսոլինիի վերջին ճառին, որ կը ծաղրէր ծերացած եւ կեղծաւոր Եւրոպան եւ որ վիրաւորեց մանաւանդ Անգլիացիներու դիւրազգածութիւնը)։ Այս դէպքերը, որոնց համար շատ կը ցաւիմ, չյարգելուցին կացութիւնը։ Էական խնդիրը այն է թէ իմ վարած քաղաքականութիւնս մեր երկրի շահերուն կը՛ համապատասխանէ՞ թէ ոչ։ Ես չեմ ցաւիր թափուած ջանքին համար։ Հաշտութիւնը պէտք է վերահաստատուի։ Խնդիրը այն է թէ ես վրիպա՞ծ եմ այն յանձնառութեանց մէջ զորս Ֆրանսա կնքած է Ազգերու Դաշնակցութեան հանդէպ եւ թէ ես վտանգա՞ծ եմ մեր ապահովութեան պահանջը՝ ներքին եւ արտաքին համար։ Ես ուխտին հանդէպ մեր յարգանքը յայտնեցի ոչ թէ խօսքով, այլ գործքով։ Ոչ մէկ ատեն, ոչ Ժընեւի մէջ ոչ ալ ուրիշ տեղ, ես չեմ վրիպած մեր յանձնառութեանց մէջ։ Իբրեւ ներկայացուցիչը մեծ եւ ազատ երկրի մը, ես Ազգերու Ժողովին միւս անդամներուն հետ խորհրդակցեցայ նախայարձակ պետութիւնը դատապարտելու մեթոտներու մասին եւ երբեք արգելք չյարուցի առաջարկուած տնօրինութեանց առջեւ։ Այս բոլոր տնօրինութիւնները, որքան ալ տաժանելի ըլլան, մեր կողմէ գործադրուեցան ուղղամտօրէն եւ խստութեամբ։ Ես չվարանեցայ Անգլիոյ հանդէպ յանձնառութիւն ստանձնել օգնութեան հասնելու ծովու եւ ցամաքի վրայ եւ օդին մէջ, եթէ այդ երկիրը յարձակման ենթարկուէր Իտալիոյ կողմէ, պատժական տնօրինութեանց գործադրութեան առթիւ։ Այն ատեն անգլիական դեսպանին եղած եւ յետոյ Սըր Ս. Հորի առջեւ հաստատուած յայտարարութիւնը ես այստեղ կը նորոգեմ հրապարակաւ, փարատելու համար որ եւ է թիւրիմացութիւն։ Կը զգամ որ ծանր պատասխանատուութիւններ ստանձնած եղայ այս յանձնառութիւններով։ Ասոնք անտեղիտալի հետեւանքներն են Ազգաժողովի ուխտին։ Ինչո՞ւ չխոստովանիմ իմ երկիւղս, մտայլկիչ երկիւղս որ եւ է միջադէպի մասին, որ կրնար պատերազմի առաջնորդել մեր երկիրը։ Որքան կը խորհէի մեր յանձնառութիւնները համաձայն Ա. Դ. Ուխտին, այնքան ես ինքզինքս պարտաւոր կը զգայի ոչինչ զանց առնել, խաղաղ ելքի մը յանգելու համար։ Ահա թէ ինչո՛ւ համերաշխութեամբ աշխատեցայ արագօրէն վախճանի մը հասցնել վէճ մը որ կրնար մինչեւ մեզի հասնիլ»։

Վարչապետը յետոյ պատմելով Սըր Ս. Հորի հետ կատարուած բանակցութիւնները, շարունակեց.

— «Ի՞նչ կրնայ պատահիլ վաղը։ Պարզ է որ Փարիզի առաջարկները մեռած են։ Բայց հաշտարար կարգադրութեան մը ճամբան բաց է։ Ես ձեզի պարզեցի իրողութիւնները եւ սկզբունքները։ Ոչ ոք կրնայ ուրանալ թէ Ֆրանքօ-անգլիական դաշնակցութիւնը էական տարր մըն է Եւրոպայի ապահովութեան համար։ Ես չվրիպեցայ այս գործակցութեան մէջ։ Ես որ եւ է վնաս չհասցուցի երկու երկիրներուն համերաշխութեան։ Ես նախաձեռնութիւններ ստանձնեցի որոնց համար չեմ ցաւիր, քանի որ անոնց նպատակն էր վերջացնել ընդհարումը։ Իմ կամքս թուլցած չէ, նպատակին հասած չըլլալու համար։ Ուրիշ փորձեր պէտք է կատարուին։ Վհատութիւնը ներելի չէ ինծի։ Ինչ որ ալ պատահի, ես պիտի շարունակեմ իմ եռանդուն եւ անխոնջ գործունէութիւնս, ի նպաստ խաղաղութեան»։

Ընդդիմադիրներու թունդ յարձակումները

Այս յայտարարութենէն վերջ խօսք առաւ Պ. Լէօն Պլում, յանուն ընկերվարական խմբակցութեան, եւ անձնական բուռն յարձակումներ գործեց Պ. Լավալի դէմ, ամբաստանելով թէ ինքն է պատասխանատուն Աֆրիկէի պատերազմին եւ Ֆրանսայի կղզիացման։ Ահա քանի մը հատուածներ իր ճառէն.

— «Այս պատերազմը երբեք պիտի չըլլար, եթէ Ֆրանսա սկիզբէն իր հաւանութիւնը յայտնած ըլլար Ա. Դ. ուխտին, փոխանակ պատժական տնօրինութիւնները մեղմացնելու յանձնառութեան տակ մտնելու։ Բաժնուելով հաւաքական ապահովութենէն, Լավալ վտանգեց երկրին ապահովութիւնը։ Ֆրանսայի ապահովութիւնը սերտ կապ ունի հաւաքական ապահովութեան հետ։ Հիթլերական Գերմանիան շատ լաւ կը հասկնայ այդ պարագան։ Դուք ձեր խօսքը ջնջեցիք ձեր գործերով եւ ձեր գործերը՝ ձեր խօսքերով։ Դուք ամէն բան այլափոխեցիք ձեր խաղերով, սադրանքներով եւ վարպետութիւններով։ Դուք աշխարհի մեծ գործերուն մէջ շարժեցաք այնպէս ինչպէս ձեր անձնական մանր գործերուն մէջ։ Ձեր հանճարականութիւնը դուրսի Ֆաշական յարձակման հանդէպ նոյնքան ողբալի եղաւ որքան ձեր մեղսակցութիւնը ներքին Ֆաշականութեան հետ»։

Ճառախօսը Փիզիքապէս տկար ըլլալով, չկրցաւ իր ատենաբանական ճարտարութեամբ տրամաբանական վախճանին հասցնել իր յարձակողականը։

Յետոյ կարգով խօսք առին ազգայնական Թէթէնժէ, պաշտպանելով դահլիճին քաղաքականութիւնը եւ արմատական Տէլպոս, ձախակողմեան [illegible]։ Ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ աջակողմեան երեսփոխան մը, նախկին նախարար Պ. Փօլ Ռէյնօ, որ մինչեւ հիմա կը պայքարէր Ֆրանքին գինը կոտրելու համար։ Հարուածներն ուղղելով Պ. Լավալի դէմ, շեշտեց թէ պէտք է ընտրութիւն մը կատարել

ԸՆԿԵՐ ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ (ՊԱՊԱՇԱ)
(Ծնած 1865ին, մեռած 1935 դեկտ. 19ին, Փարիզ)

Հայ կօշկակարները կը կազմակերպուին

Մեզի կը հաղորդեն թէ Փարիզի եւ շրջանի կօշկակար բանուորները անցեալ շաբաթ օրուան ժողովին մէջ ընտրեցին 9 հոգիէ բաղկացած առժամեայ վարչութիւն մը, որ պիտի մշակէ գործունէութեան ծրագիր մը, ներկայացնելու համար յառաջիկայ ընդհանուր ժողովին վաւերացման։ Ժողովը ընդունելով գործակցութեան սկզբունքը, պիտի ջանայ զուգընթաց երթալ տեղացիներու աշխատաւորական կազմակերպութեանց հետ եւ գտնել բոլոր դուռները։ Այս առթիւ ապաւինելով հայ մամուլի օժանդակութեան, վերստին կոչ կ'ընէ բոլոր բախտակից արհեստաւորներու որպէսզի համախմբուին միութեան շուրջ։ Յառաջիկայ ժողովը 3 յունուար 1936, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8 ու կէսին, 120, Bd. de Bellevilleի սրահը։

տարէ Անգլիոյ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ Ֆաշական Իտալիոյ միջեւ։ «Տխմարելի է այս ընտրութիւնը, բայց Իտալիա ինքն է որ ընտրելու կը մղէ մեզ։ Գերմանական մամուլը չի ծածկեր որ եթէ մենք բաժնուինք Անգլիայէն, հետեւանքը պատերազմ է։ Եթովպիա հազիւ 150.000 սպիտակամորթ բնակիչներ կրնայ տեղաւորել եւ երբեք չի կրնար լուծել Իտալիոյ յաւելեալ բնակչութեան խնդիրը որ միլիոններու կը հասնի։ Մուսոլինի չորս անգամ մերժեց հաշտութեան առաջարկները։ Ինչո՞ւ «այսօր» չըսել ճակատագրական ընդդիմութիւն մը կայ Ազգաժողովին եւ Ֆաշականութեան միջեւ։ Ֆաշականութիւնը պէտք ունի ուժի ցուցադրութիւններ կատարելու»։

Վիճաբանութիւնները շարունակուեցան երէկ ալ, բուռն բացագանչութիւններով, որոնց գլխաւորն էր — «Հրաժարեցէ՛ք»։

Եթովպիա հատուցում կը պահանջէ...

Դիւանագիտական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Եթովպիոյ կայսրը պատրաստ է հաշտութիւն կնքելու հետեւեալ պայմաններով.—

1. Իտալական զօրքը պէտք է բացարձակապէս հեռանայ եթովպական հողէն։ — 2. Իտալիա պէտք է պատերազմական տուգանք վճարէ Եթովպիոյ։ —3. Պետութիւնները պէտք է Եթովպիան ճանչնան իբրեւ գերիշխան պետութիւն։ —4. Եթովպիոյ եւ իտալական գաղթավայրերու սահմանագծումը պէտք է կատարուի միջազգային յանձնաժողովի մը կողմէ, որուն ընտրութիւնը պիտի կատարէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը։ —5. Եթովպիա կ'ընդունի որ օտար բայց ոչ իտալացի խորհրդականներ նշանակուին, տնտեսական, ելմտական եւ վարչական աջակցութեան համար։

** Վերջին լուրերու համաձայն, հապէշական բանակ, մեծ յարձակողականի մը կը պատրաստուի։ Իտալացիները հարկադրուած են պարպել կարգ մը դիրքեր՝ Թիկրէի ճակատին վրայ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ կը հաստատուի թէ Թուրքիա, Յունաստան եւ Եուկոսլաւիա, ինչպէս եւ Ֆրանսա վերջնապէս յանձն առած են օգնութեան հասնիլ, եթէ անգլիական տորմիղը յարձակման ենթարկուի Միջերկրականի մէջ։ Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին։ Անգլիա այս փոխադարձ աջակցութիւնը խնդրած է համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի 16րդ յօդուածին։

Միւս կողմէ Անգլիոյ արտաքին նախարարը ծրագիրներ կ'որոճայ, քարիւղի արգելքը իրականացնելու համար, Ազգաժողովի յառաջիկայ նիստին մէջ (20 յունուար)։ Իսկ Եթովպիա շարունակ զէնք եւ ռազմանիւթ կը ստանայ։ Բրիտանական Սոմալիէն շոգենաւ մը ճամբայ ելաւ տանելով 15 միլիոն փամփուշտ, 4000 հրացան, 36 թնդանօթ եւ հազարաւոր կազարգել դիմակներ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ թերթերը կը գրեն թէ «Տորգսին»ի 310 խանութներէն 160ը փակուած են արդէն, իսկ միւսները հաշուեյարդարի պիտի ենթարկուին յունուարի ընթացքին։ Յունուար 1էն սկսեալ պետական դրամատունը ռուբլի պիտի ծախէ հատը 3 ֆրանքէն։ Նոյն թուականէն սկսեալ դրամատունը ռուբլիով պիտի վճարէ արտասահմանէն ղրկուած գումարները։

500 ՖՐԱՆՔՆՈՑ կեղծ թղթադրամներ հրապարակ հանուած են։ Թող զգուշանան անոնք որ... գործ ունին այդպիսի գումարներու հետ։

ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հնչեց ժամը եւ մեր աւագ ընկերը, զուլալ եւ աւագագոյնը մեր կենդանի մնացած ընկերներից, հինաւուրց հրապարակ կազմող նման, մի վերջին փոթորկից խորտակուած ընկաւ գետին, խոր եւ անկեղծ վիշտ պատճառելով բոլոր նրանց, որոնք ճանաչում էին նրան, վայելել էին նրա բարեկամութիւնը եւ մտերմութիւնը։

Լեւոն Թադէոսեանը (Զօփուրեան) վերջին մնացորդներիցն էր այն ընկերների, որոնք անած էին ուխտեալական Թուականների գաղափարական ոգով եւ խիզախօրէն հիմք դրին Հ. Յ. Դաշնակցութեան։

Մի բախտաւոր պատահականութեամբ, պատանի հասակից ընկնելով Թիֆլիզի Ներսիսեան դպրոցը, նա բոլոր ժամանակ վայելել էր իր մօրեղբօր՝ մեր մեծ ընկեր Քրիստափոր Միքայէլեանի խնամքը եւ անած էր նրա գաղափարական դաստիարակութեամբ։

Քրիստափոր Միքայէլեանը, որ այդ ժամանակները մի վառվռուն ուսանող էր Թիֆլիզի ուսուցչական ճեմարանում եւ աչքի էր ընկնում իր ընկերների մէջ իր արտակարգ յեղուհանկութիւններով, միաժամանակ որոշ հեղինակութիւն էր վայելում Թիֆլիզի յեղափոխական երիտասարդութեան շրջանում։

Ահա այդ մթնոլորտում էր մեծանում եւ հասակ նետում պատանի Լեւոնը, ամբողջապէս ենթարկուելով իր շրջապատի բարերար ազդեցութեան։ Այդ կողմից մեծ էր մանաւանդ Ք. Միքայէլեանի թողած ազդեցութիւնը։

Սխալած չենք լինի, եթէ ասենք, որ այդ ազդեցութիւնը, մանաւանդ գաղափարական հարցերի շուրջը, նա կրում էր մինչեւ իր կեանքի վերջը։

Կուսակցական աշխատանքներում փարելով նրա հետ երկար տարիներ, ես յաճախ եմ դիտել, որ երբ Լեւոնին յուզում էր մի կարեւոր դէպք, երբ նրա ուղեղի մէջ յարուցւում էին այս կամ այն գաղափարական խնդիրներ եւ զանազան տարակուսանքներ, նա միշտ օգնութեան էր կանչում Քրիստափորը։

— Ի՞նչ կ'անէր արդեօք Քրիստափորը այսպիսի մի ժամանակ։

— Ի՞նչ կը լինէր Քրիստափորի կարծիքը այս խնդիրների վերաբերմամբ։

Բոլոր այն ժամանակ, երբ պատասխանը չունէր, նա անհանգիստ վիճակ էր ապրում, բայց երբ, իր ենթադրութեամբ, գտնում էր այդ պատասխանը, նա փիլիսոփայական հանգստութեամբ դնում էր այդ ճանապարհով։ Քրիստափորին նմանելը ոչ միայն ներքին - հոգեկան էր այլ եւ կար ժամանակ, որ արտաքնապէս եւս նման էր կամ աւելի ճիշդը յիշեցնում էր Քրիստափորին։ Նրա հայեացքը, խօսելու ձեւը, երբեմն ձայնին ու շարժումները այնքան նման էին ու առաջին հանդիպող մարդը որ վաւ ճանաչում էր Քրիստափորին, զարմանում էր այդ տարօրինակ նմանութեամբ։

Վիրաւորած չենք լինի ոչ Քրիստափորի եւ ոչ Լ. Թադէոսեանի յիշատակը, եթէ ասենք որ Լեւոն Թադէոսեանը իր գաղափարական - յեղափոխական եւ մարդկային բոլոր բարեմասնութիւններով մանրանկարն էր Քրիստափոր Միքայէլեանի։ Ով ճանաչում էր Քրիստափոր Միքայէլեանին իբրեւ գաղափարական առաջնորդի եւ ըմբռնել էր նրա հոգեւոր խոյանքները եւ յեղափոխական հմայքը, մանրացոյց ապակիէ մը դիտելով կը տեսնար Լեւոն Թադէոսեանի յեղափոխական պատկերը, եւ ընդհակառակն ով չի տեսել Քրիստափորը, չի ճանաչել նրան, եթէ սրանից քսան — քսան եւ հինգ տարի առաջ խոշորացոյցով դիտէր Լ. Թադէոսեանի յեղափոխական աշխատանքները եւ նրա գաղափարական ապրումները, կարող կը լինէր ըմբռնել Քրիստափորի էութիւն։

Այդ Քրիստափորեան շունչի շնորհիւ էր, որ Լ. Թադէոսեանը այնքան տարիներ իր բարոյական որոշ արժէքը ունեցաւ մեր յեղափոխական ընկերների շրջանում։

Թէպէտ դժուար է այժմ նրա թարմ շիրմի առջեւ ուրուագծել նրա ճիշդ տեղը եւ արժէքը յեղափոխական կեանքի մէջ, սակայն անվիճելի է որ Լ. Թադէոսեանի յեղափոխական գործունէութիւնը թափիք է առել գլխաւորապէս Բագուի շրջանում, ուր ընկել էր, որքան յիշում եմ, 1899 թուականներին։ Այդ այն ժամանակն էր, երբ նաւթաշրջանի հայ աշխատաւորութիւնը վերազարթումի նշաններ էր ցոյց տալիս եւ երբ մեզ յաջողեց 1900 թուականին կազմել նաւթաշրջանի առաջին կոմիտէն։ Այդ մարմնի մէջ էր եւ Լ. Թադէոսեանը, որից յետոյ նա բոլոր ժամանակ մընաց նախ իբրեւ կոմիտէի եւ ապա իբրեւ Կ. Կոմիտէի անդամ՝ մինչեւ իր վերջնականապէս Բագուից հեռանալը (1919)։

Լ. Թադէոսեանը Դաշնակցութեան մարտիկներից չէր։ Զէք երազում անցնել սահմանը, վէրք տալ վէրք ընդունել եւ հերոսական փառքի հասնել, թէպէտ բնաւորութեամբ բնաւ վախկոտ չէր եւ իբրաւէս չարքաշ կեանք կարող էր վարել, սակայն այդ իր կոչումը չէր համարում։ Նա հեղինակ չէր, նա գրի, գրականութեան վարպետներից չէր։ Սխալած չենք լինի, եթէ ասենք, որ գուցէ եւ ոչ մի յօդուած չէ գրել լրագրում։ Գոնէ ինձ անծանօթ է այդ հանգամանքը։ Բայց իբրեւ յեղափոխական գործիչ բազմաթիւ նամակներ են անցել նրա գրչից, նա շատ անգամ գիծերներ է անցրել կարեւոր նամակների վրայ։ Ինձ(?) յայտնի որեւէ մեր ընկերներից եւ ոչ մէկը այնքան կուսակցական նամակներ չի գրել որքան Լ. Թադէոսեան - Զօփուրեան, գրանով հաստատած կը լինենք միայն իրական փաստը։ Նա հռետոր չէր, նա չէր կարող բազմութիւններ հմայել եւ նրանց առաջնորդել դէպի հուր, ոչ մի տեղ նա հանրային կամ ընկերային համախմբումներում չի փայլել իբրեւ հռետոր։ Զնայելով այս բոլորին նա խոշոր հեղինակութիւն ունէր Բագուի շրջանում, որովհետեւ օժտուած էր այնպիսի յեղափոխական բարեմասնութիւններով, որ թերեւս ոչ մի հայդուկ, ոչ մի հեղինակ, ոչ մի հռետոր չունէր։ Նա յեղափոխական «Նիւթային» աշխատանքների վարպետներից էր։

Ոչ մի յեղափոխական կուսակցութիւն ցարական Ռուսաստանում եւ սուլթանական Թուրքիայում չէր կարող գոյութիւն ունենալ, եթէ չլինէին այդպիսի լուրջ, նուիրուած, դաղտնապահ, զգոյշ եւ աշխոյժ գործիչներ, որովհետեւ ամենադժուար եւ ամենատեւ գաղտնի ստրիկանութիւնը միշտ արթուն հսկում էր յեղափոխականների ամէն մի շարժման վրայ եւ ամենափոքր մի անզգուշութիւն կարող էր ամբողջ շարժումը փառանգել։

Եթէ Դաշնակցութիւնը խոշորացել եւ մեծացել է եւ իր գոյութիւնը պահպանել, դաժան ցարական Ռուսաստանում եւ ահեղերի հայրենիք Թուրքիայում, դա կապուած է միայն շնորհիւ գաղտնապահ, նկուղային յեղափոխական գործիչների, որոնց մասին շատ քիչեր գիտեն, իսկ որ գիտաւորն է՝ դրանց մասին չեն գրում, դա գրաւիչ նիւթ չէ հեղինակի համար ... Դրանք բոլորը համեստ, չարքաշ, անկեղծ աշխատաւորներ են, որոնց միշտ կարելի է մոռանալ, սակայն դրանք են, որ կազմում են յեղափոխական կուսակցութիւնների ողնայարը։

Ահա այդպիսի յեղափոխական գործիչների մէջ Լ. Թադէոսեանին պէտք է դասել առաջնակարգ շարքերում։

Փողոցով անցնելիս, անծանօթների հետ խօսելու ժամանակ անկարելի էր Լ. Թադէոսեանին զատել սովորական քաղաքացիներից, սակայն գրպանի անկիւնում մի փոքրիկ թղթիկ, իրեն միայն ծանօթ, պայմանական գրութեամբ, ուղեղի մէջ շարուած բազմաթիւ գաղտնի հասցէներ, ժամադրավայրեր կամ այլ անայրին կանչարաաներների մէջ չինուած զանազան անտեսանելի պահեստներ, որոնք բացւում էին ուշ գիշերներին, երբ ամէնքը քնած էին տանը, եւ որոնց գաղտնիքը բացի իրենից ոչ ոք գիտէր, ուր թաքցւում էին Կ. Կոմիտէի կնիքը, գաղտնի նամակները եւ հաշւեմատեանները։ Ահա սրանք էին Լ. Թադէոսեանի իրական գործերը եւ ոչ այն համեստ պաշտօնը, որ նա վարում էր մի գրասենեակում, իբր եւ իր երեխաների հացը վաստակելու համար։

Կարելի է ասել, որ այս գաղտնի աշխատանքները նրա կեանքի անհրաժեշտ տարրերն էին կազմում, առանց որոնց անկարող էր նա ապրել։

■

1903ին մեր կուսակցական գործերը այնքան էին մեծացել եւ զարգացել, որ այլ եւս անկարելի էր բաւականանալ խմորատիպով, մեզ անհրաժեշտ էր ունենալ մեր սեփական գաղտնի տպարանը։

Մեր տպարանի կազմակերպութեան գործը վերցրեց իր վրայ Լ. Թադէոսեանը(*)։ «Անլեգալ» տպարանի կազմակերպումը այն ժամանակները շատ փափուկ դժուարին գործ էր։ Միայն տպարանատէրերը կարող էին մամուլ գնել։ Պետական մեծ հսկողութիւն կար տպարանների վրայ։ Իւրաքանչիւր տպարանատէր պատասխանատու էր իր գնած մամուլի համար եւ երբեք չէր կարող վաճառել ոչ ոքի, առանց այդ մասին յատուկ թոյլտուութեան։

Բայց շնորհիւ Լ. Թադէոսեանի, այդ բոլոր դժուարութիւնները վերացան եւ շատ կարճ ժամանակում մենք ունեցանք մեր սեփական գաղտնի տպարանը, որ կարող էր մրցել Բագուում գոյութիւն ունեցող շատ լաւ կահաւորուած օրինական տպարանների հետ։ Մեր տպարանը երկար տարիներ գտնւում էր մի մեծ շէնքում, ուր ապրում էին աւ հուալն քան ընտանիք, ուր գոյութիւն ունէին մի քանի խանութներ եւ դրանցից եւ ոչ մէկը չգիտէր, թէ այդտեղ եկեղեցականութեամբ լուսաւորուած մեծ սենեակներում գոյութիւն ունէր մի մեծ եւ յարմար տպարան։ Շէնքի դիմաց գտնւում էին պետական դատնատունը եւ նահանգին հարկային տեսչութիւնը, ուր ամէն օր հազարաւոր մարդիկ մտնում - ելնում էին կամ ժամերով սպասում, ուր ոստիկանութիւնը կարգ էր պահպանում, ուր տպարանի լուսամուտների դիմաց, միայն մի քանի քայլ հեռու, մշտապէս պահակ զինուորներ հսկում էին գիշեր եւ ցերեկ, իսկ մեր տպարանը գիշեր - ցերեկ նոյնպիսի եռանդով աշխատում էր անդադար։

Գլխաւորը այն էր, որ Լ. Թադէոսեանը նոյն այդ շէնքում տպարանին կից ունէր իր բնակարանը եւ այնպէս էր յարմարեցրել, որ ամէն րոպէ կարող էր բնակարանիցանցնել տպարանը, հսկել աշխատանքներին եւ ոչ ոք չէր կարող իմանալ, թէ Լ. Թադէոսեանը ներսն է եւ աշխատում է։ Տպարանի գոյութեան մասին անտեղեակ էին իր մայրը եւ երեխաները, թէեւ տարիներով Լեւոնը այնտեղ հսկում կամ աշխատում էր։ Գաղտնապահութեան համար տպարանի տեղը չգիտէին մինչեւ իսկ Կ. Կոմիտէի անդամներից շատերը։

Այսպէս շարունակ Լ. Թադէոսեանը մեծ զգուշութեամբ եւ համբերութեամբ վարեց գաղտնի տպարանի գործը ոստիկանների քթի տակ, անվախ կերպով, երբեք չմտահոգուելով, որ մեծ վտանգ է պատրաստւում ոչ միայն իր, այլ եւ իր ամբողջ ընտանիքի համար, լինելով մէջը իր մանկահասակ երեխաները։

Այդ տպարանը ոչ միայն կը յագեցնում էր Բագու - Ռուսաստանի Կ. Կոմիտէի կարիքները, այլ եւ համարեա ամբողջ Անդրկովկասի Դաշնակցութեան։ Մինչեւ այժմ էլ կարելի է գտնել Դաշնակցութեան Կեդր. Դիւանի մէջ բազմաթիւ հայերէն եւ ռուսերէն թռուցիկներ, կուսակցական կանոնագրութիւններ, ծրագիրներ եւ մի շարք գրքոյկներ, որոնցից հազարաւոր օրինակներով տպել են մեր տպարանում եւ ոստիկանութիւնը չփոթեցնելու համար գրքոյկների երեսին տպած են Վիէննա կամ Ժնեւ։

Լեւոն Թադէոսեանի պարապմունքների սենեակը իր բնակարանում մեր «յաբարատաներն» էր, որտեղ ոչ միայն գրւում եւ բացւում էին գաղտնի նամակներ, այլ եւ որտեղ էին պատրաստւում պէտք եղած անցագրերը։ Այդ կողմից զարմանալի հմուտ էր նա։

Ռուսաստանի ամէն մի քաղաքացի պէտք է ունենար իր ներքին անցագիրը, առանց որի անկարելի էր մի քաղաքից միւսը գնալ, այլապէս կը բանտարկուէր եւ ոստիկանական հսկողութեամբ կը վերադարձնէր հայրենիք, ով էլ լինէր դա։ Սակայն յաճախ անկարելի էր լինում ձեռք բերել ներքին անցագիր, ոստիկանութիւնը ինչ ինչ պատճառներով մերժում էր։ Շատ անգամ մեզ պէտք էր լինում զանազան նպատակների համար ունենալ ուրիշ անունով անցագրեր եւ այդ բոլորը պատրաստւում էր մեր միջոցներով, գլխաւորապէս Լ. Թադէոսեանի ձեռքով։

Բագուի անցագրային գործը այնպէս էր. առատօրէն յեղափոխականներ շրջանակում, որ բացի Դաշնակցականներից օգտւում էին եւ ուրիշ յեղափոխական կուսակցութիւններ. յաճախ էր պատահում որ Ռուսաստանի խորքերից հասնում էին Բագու անցագիր ստանալու համար։ Այդ կողմից մանաւանդ շատ էին հրճւոյ յեղափոխական երիտասարդները, որոնց ապրելով էր մեր անցագրերով մեր(?) ... րել, սակայն շնորհիւ մեր Լեւոնի այդ ... բոլորը հնարաւոր էր դառնում։ Ա - ռանց քաշուելու կարելի է ասել, որ եթէ չլինէին այդ գաղտնի անցագիրները, շատ յեղափոխական գործեր կամ չէին կատարուի կամ եթէ կատարուէին էլ մի վտանգուած ընկերոջ հետ կարող էին զոհ գնալ եւ շատերը։

×

Նա անշահախնդիր էր, չնայելով որ Ազուլեցի էր։ (Այս գիւղին բնակիչները ճարպիկ, յաճախ գրամասէր վաճառականի համբաւ ունին)։ Բագուի բնական հարստութիւնը, ճարպիկ անձնաւորութիւնների մի քանի տարուայ մէջ մեծահարուստ դառնալը, Բագու քաղաքացիների շռայլ եւ ճոխ կենցաղը երբեք չէին կլանել նրան. այդ բոլորի մօտով անցնում էր նա մեծ անտարբերութեամբ, գուցէ եւ արհամարհանքով։ Նա բոլոր ժամանակը վարում էր համեստ կեանք, սիրում էր աշխատանքը, անգործ երբեք չէր կարող նստել, բայց այդ բոլորը կատարւում էր հոգեկան բաւարարութեան համար։

Իր մեղմ եւ քաղցրաբարոյ բնաւորութեամբ նա հաճելի ընկեր էր եւ շատերին կարողանում էր կապել իր հետ, շնորհիւ իր շիտակ եւ անշահախնդիր բնաւորութեան։ Անաչառ էր իր յարաբերութիւնների մէջ։ Գիտէր լաւ ը քաղցրել եւ առանց քաշուելու պախարակում էր դաշնակցական ընկերների մարդկային պակասութիւններն ու թերութիւնները։

Ահա այս բոլորի համար նա սիրւում եւ յարգւում էր Բագուի ընկերների կողմից։ Այդ էր պատճառը, որ երիտասարդ ընկերները, դէպի ա[?]ռանց միշտ դաւրդուրանք եւ քաշուելու(?) ունէր, ... հարկաւորութեան համար ընտրել էին «պապաշա» — (Հայրիկ) անունը եւ իրօք այդ բառը միայն շատ մեծ բովանդակութիւն ունէր։

Հայաստանը կազմակերպւում էր, Լեւոնը այլ եւս անկարող էր մնալ Բագու, նա ուզում մասնակցէր Հայաստանի վերակազմութեան գործին, նա Հայաստանի խորհրդարանի անդամ էր, սակայն այդ եւս անցաւ եւ Լեւոնը իր ընտանիքով իբրեւ տարագիր ճաշակեց ամէն տեսակ զրկանքներ, կրեց տաժանելի հարուածներ եւ կորուստներ։

Իր եռանդից եւ աշխուժութիւնից շատ բան կորցրեց նա։ Կեանքի դաժան հարուածները շատ էին ընկճել նրան, բայց այնուամենայնիւ միշտ կառչած մնաց Դաշնակցութեան եւ իր մահուան վերջին օրերին, իր Փիզիքական ծանր ցաւերի ժամանակ իսկ, երբեք չմոռացաւ Դաշնակցութեան Դիւանը, ուր կենտրոնացրել էր իր մնացորդ վերջին թոյլ ուժերը։

Մօտ երեք քառորդ դար ապրեց նա բացառապէս գաղափարական մթնոլորտում։ Եւ մենք յարգանքով կը խոնարհինք իր թարմ գերեզմանին առջեւ, միշտ յիշելով որ Լեւոն Թադէոսեան իր կեանքի լաւագոյն օրերը, իր երիտասարդ եռանդի մեծագոյն մասը նուիրել է Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ նրա փառքի բարձրացման։

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

(*) Տես Հայրենիք ամսագիր 1924, օգոստ. ամիս «Բագուի գերբ մեր ապագագրական շարժման մէջ»։

ՊԱՊԱՇ!

(ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԾԵՐ)

Դեկտ. 22ին հողին յանձնեցինք մեր սիրելի Պապաշային։ Իմ վրայ ծանր պարտականութիւն է ընկած ներկայացնելու նրա կեանքը։ Կեանքը հանրային գործչի եւ դաշնակցական ընկերոջ։

Պապաշան (ռուսերէն՝ Հայրիկ) — Լեւոն Թադէոսեանը քեռորդին էր Քրիստափոր Միքայէլեանի, եղբայրը՝ վաստակաւոր գործիչներ Սամսոն եւ Յովսէփ Թադէոսեանների։ Ծնած էր 1865 փետր. 2ին, Գողթնի Վերին Ագուլիս գիւղում։ Տասը տարեկան հասակում որբանում է եւ տեղական դպրոցը աւարտելուց յետոյ, մօր կողմից ուղարկւում է Թիֆլիս, ուր Քրիստափորի նիւթական ու բարոյական խնամակալութեան տակ 1884ին աւարտում է Ներսիսեան դպրոցը եւ նուիրւում ուսուցչական գործունէութեան, ծննդավայրում։ 1885ին ռուս կառավարութիւնը փակեց հայկական դպրոցները։ Պապաշան ամառը անցնում է Թիֆլիզ եւ Քրիստափորը, իբրեւ վստահելի մարդու, տեղաւորում է նրան Հ. Յ. Դ. գաղտնի պահեստում։ Աշնանը վերադառնում է Ագուլիս եւ դպրոցների վերաբացումից յետոյ, նորից պաշտօնավարում է մինչեւ 1888 թ.։ 1890ին ուսուցիչ է հրաւիրւում Տրապիզոն, Սեւ. Զաւարեանի կողմից, բայց թուրք կառավարութիւնը մերժում է ընդունել։ 1890—91ին ուսուցչութիւն է անում Գանձակի ազգային դպրոցում, որտեղից տարեւայ մէջին, էջմիածնի կարգադրութեամբ, ուսուցչական խումբը արձակւում է «անկրօնութեան եւ «աղատամտութեան» մեղադրանքով։ Պապաշան թողնում է Գանձակը եւ ծառայութեան մտնելով հակաֆիլոքսերային խմբի մէջ մինչեւ 1898 թուականը աշխատում է Վրաստանի զանազան մասերում։ Այս ապարէզում էլ, ինչպէս եւ ուսուցչութեան մէջ, աչքի է ընկնում իբրեւ բարեխիղճ եւ պարտաճանաչ աշխատող եւ գնահատանքի է արժանանում ամէնքի կողմից։

1898 հոկտեմբերին Պապաշան տեղափոխւում է Բագու, ուր եւ մնում է մինչեւ 1918 թ., առաջ իբրեւ ծառայող մասնաւոր արդիւնաբերութեան մէջ, ապա նաւթարդիւնաբերողների խորհրդում հաշուապահի ու վերահսկիչի պաշտօնով։

Այս պաշտօններին սակայն Պապաշան այնքան այժմ ու ժամանակ էր տալիս, որքան պահանջւում էին գործը եւ ընտանիքի ապրուստի պայմանները։ Իր ժամանակի եւ ուժի մեծագոյն մասը նա նուիրում էր հասարակական, յատկապէս Դաշնակցական գործին։ Մնած ու դաստիարակուած Քրիստափորի շնչով, անձնապէս կապուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադիրների եւ ղեկավար գործիչների հետ՝ Պապաշան վաղ երիտասարդութիւնից նետուել էր յեղափոխական կեանքի մէջ եւ եռքելով աւելի եւ աւելի գրաււում, աւելի մեր հնուում էր գործերի մէջ։ Դեռ դպրոցական նստարանի վրայ Թիֆլիսում, կատարում էր Քրիստափորի յանձնարարութիւնները, մասնակցում էր աշակերտական խմբերին։ Աւարտելուց յետոյ Քրիստափորի կողմից ուղարկուեց Անդրկասպեան երկիր խմբեր կազմելու եւ դրամ հանգանակելու համար։ Վրաստանում աշխատելիս՝ հայաբնակ վայրերում դաշնակցական խմբեր էր կազմում։ Բագուում հետզհետէ դարձաւ Ռուսաստանի Կեդր. Կոմիտէի ողնասիւնը։ Ռուսաստանի կողմից ներկայացուցիչ ուղարկուեց Վիէննա, Հ. Յ. Դ. Զորբորդ Ընդհ. Ժողովին։ Մասնակցեց շատ պատասխանատու կուսակցական որոշումների ու գործերի։ Նրա կուսակցական անունը՝ Լ. Զօփուրեան նոյնքան յարգ ու փառահուիւն էր վայելում ընկերների շրջանում, որքան եւ Պապաշա անունը, որ ստացել էր գլխ ուսուցիչ եղած ժամանակներր։

Պապաշայի Բագուի շրջանի գործունէութեան մասին ծանօթներ կան, թո'ղ նրանք պատմեն նրա կեանքի այդ շրջանի մասին։ Նրա դերը եղել է կենդանի եւ բնական է չէր կարող վրիպել կառավարութեան ուշադրութիւնից։ Ուստի եւ երբ սկսան Լըժինեան հետապնդումները Դաշնակցութեան դէմ, Պապաշան էլ ենթարկուեց խուզարկութիւններին, ի վերջոյ 1909 մայիսին բանտարկուեց եւ փոքրիկ ընդմիջումով պահուեց մինչեւ մեծ դատավարութիւն, 1912։ Դատավարութիւնից անպարտ արձակուեց եւ նորից պաշտօնի մտաւ Բագուում։ Բագուի ինքնապաշտպանութեան օրերին «Քիւրոյումն» էր, մեծ քան առնէ ու ընտանիք՝ ամբողջապէս տարուած հանրային գործով, որի կուսակցական մասը ամբողջապէս նրա վրայ էր ծանրացած։

Ապա վրայ հասան պարտութեան ու նահանջի ողբալի օրերը։ Իրանում Պապաշան ծանր հիւանդացաւ եւ շնորհիւ Ռուսաստանի զօյց տուած աջակցութեան ու թափած ջանքերի, երկու ամիս անկողնում մնալուց յետոյ, հետզհետէ առողջացաւ։ Մի ժամանակ վարեց գաղթականական կոմիտէի գործերը Ռոստովին Կովկաս ճանապարհ գնելուց յետոյ իրեն էլ ուղղում էր մեկնել, բայց Անգլիացիք թոյլ չտուին հեռանալ մինչեւ գաղթականական գործի հաշուեյարդարը։ Եւ միայն 1919 յունիսին վերադարձաւ Բագու, ուր լուր առաւ թէ ինքը ընտրուած է Հայաստանի Խորհրդարանի անդամ։ Յուլիսին ճանապարհ ընկաւ եւ՝ օգոստ. 1ին, խորհրդարանի բացման օրը, հասաւ Երեւան, հաղեկան մեծ յուզումով գրաւելով պատգամաւորի հայրենիքի գերագոյն օրէնսդրական ժողովի երեսփոխանի աթոռը։

Այնուհետեւ Պապաշան մնաց Հայաստանում մինչեւ փետրուարեան յեղաշրջման վերջերը։ Խորհրդարանում էլ, ինչպէս կեանքի բոլոր ասպարէզներում, նա եղել եւ առաջ գործնական աշխատանքի մարդ էր։ Ճառեր սակայ չդիտէր. շատ խօսել չէր սիրում։ Գործ եւ միայն գործ — այս էր նրա տարերքը։ Խորհրդարանի յանձնաժողովների ամէնէն աշխատանակ անդամն էր։ Իբրեւ տեղեկատուէ երմտական յանձնաժողովի, բարեխղճութեան ու պարտաճանաչութեան տիպար օրինակ էր նա։ Նրա առանձնային պարտականութիւնը երբեք չէր մնում անկատար եւ իրագործւում էր յաւագոյն ձեւով։

Թէ որքան մեծ էր Պապաշայի բարոյական հեղինակութիւնը կուսակցութեան ներքը, ցոյց է տալիս այն փաստը, որ Հ. Յ. Դ. 9րդ Ընդհ. ժողովում, երբ որոշուեց կազմել կուսակցական գերագոյն դատական մարմին, ամէնքի հայեացքը դարձաւ դէպի կողմը — նրա' եւ թժ. Յ. Տէր Դաւթեանի, որոնք երկուսն էլ միաձայնութեամբ ընտրուեցին գերագոյն դատաւորներ։ Յայտնի է այդ դատարանի ունեցած բարերար ազդեցութիւնը, մանաւանդ 1921ին մեծ ելքից յետոյ, Իրանում։ Նոյն հմայքի եւ վստահութեան հետեւանքով էր, որ վերջին տասը տարիներում նրան էր յանձնուած կուսակցութեան կենտրոնական Դիւանի վարչութիւնը, որ նա տարաւ բացառիկ բարեխղճութեամբ։ Կարելի է ասել, կուսակցութեան եւ դիւանի մտահոգութիւններն էին նրա միտքը զբաղեցնողը եւ վերջին շունչը փչելիս։

Առանց դուրս գալու կենսագրականի սահմաններից, այս հակիրճ տողերը ես ուզում եմ վերջացնել մէկ բնորոշումով, որ արդէն տուել են ուրիշները. Պապաշան Արխիւն Պահոն էր Դաշնակցութեան։ Նա մէկն էր այն այլ եւս մնացած վրայ համարուող դէմքերից, որոնք մեր ժամանակները միացնում են հին մեր կեանքի ամենահերոսական ժամանակների հետ։ Կամուրջը Դաշնակցութեան հիմնադիր սերնդի եւ մեր միջեւ։ Պապաշայի մահով այդ կամուրջի մէկ սիւն էլ խորտակուեց։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՊԱՇՏԵԼԻ ԸՆԿԵՐՈՋ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

— ♦ —

Գնաց մեր կուսակցութեան հաւատարիմ պահակներից երիցագոյնը, իրեն հետ տանելով անխառն իր գաղափարակիցների ու ծանօթների անխառն սէրն ու յարգանքը։

Գողթան դաւառի արժանաւոր զաւակներէն էր հանգուցեալ ընկեր Լ. Թադէոսեանը, որին շատերս որպէս մի առանձին յարգանքի նշան «Պապաշա» էինք անուանում, այսինքն «հայրիկ»։ Նա ոչ գրող էր եւ ոչ էլ հռետոր, ոչ ռազմիկ եւ ոչ էլ ռահվիրա, ոչ կազմակերպող էր եւ ոչ էլ ցուցամոլ գիրակառատ, որպէսզի այդ ընկերը թէ կուսակցական շարքերի, թէ դուրսը՝ ժողովրդական շրջանների մէջ։ Պապաշան եղել է մեր կուսակցութեան հնոցի մէջ անդադար աշխատողներից մէկը, մեծ մասամբ քարտուղարի պաշտօնով, — մի դժուարին եւ անհրապոյր գործ, որից շատերն են խորշում։ Սակայն կուսակցական մեքենան շարունակ լարման մէջ պահելու մի կարեւոր պարտականութիւն, որ իր առանձնայատուկ պահանջում է վերին աստիճանի պարտաճանաչութեան պիտակցութիւն ու սէր դէպի իր ստանձնած գործը։

Հանգուցեալ Պապաշային ճանաչողները սիրում եւ յարգում էին ոչ միայն նրա կուսակցական եւ հանրային հարուստ անցեալի եւ կամ պաշտօնական տարիքի նկատի առնելով, այլ եւ մանաւանդ իր հոգեկան յատկութիւնների համար։

Առանց չափազանցութեան կարելի է ասել, որ մեր սիրելի Պապաշան անձնական հակառակորդ չունէր։ Նա բարեհամբոյր, քիւնախնդիր ու յախուռն չէր։ Բոլորի հետ իր վերաբերմունքը վերին աստիճանի կիրթ եւ յարգալի։ Կարելի էր համաձայն չլինել իր արծարծած մտքերին, բայց անհնար էր գործելու եղանակի հետ, հետ իր հեզահամբոյր բնաւորութեան ... Պապաշայի հանդէպ գործածել այլայլ ... զէնքեր։

Հապա իր նիստ ու կացը — ... կատարեալ պարոն էր, որից կարող էին դասեր առնել ... կանոնի, մարդասիրութեան, ... քաղաքավարութեան եւ նման մի շարք բարոյական խնդիրների մասին։ Պապաշայի յարկի տակ կարգ ու կանոն, ... մաքրութիւն, ընկերական մթնոլորտ։

Պապաշայի պէս գաղափարապաշտներ եւ հեզահամբոյր տիպարները ... լոյս են սփռում մեր խաւարակուռ բարականութեան վրայ։

Հանգիստ ոսկորներիդ, սիրելի Պապաշա։

ԲԵՆՕ

ԽԵՂՃ ՊՈԼՍԱՀԱՅԵՐ...

Անարիւն ջարդ կազմակերպուած է Թուրքիոյ մէջ, այս պահուն։

Նո՛յնքան վայրագ, անգութ, որքան քառասուն, յիսուն տարի առաջ, արիւնով։

Բնաջնջող, ասրկացուցիչ, անպատիւ ջարդ։

Դաշնակիցներու Պոլսէն հեռանալէն ի վեր՝ հայ համայնքը ուժասպառ ընելու, հիւծելու դանդաղ, խորամանկ եւ անդադրում գործունէութեան լծուած է Թրքութիւնը։

Տարիներէ ի վեր ազգ. հաստատութեանց դէմ ամէն օր նոր դատ կայ. եւ զարմանալի բան, միշտ պաշտօնական թրքական շահով ու յաղթանակով։

Անողոքակա՛ն, հիանալի՛ արդարադատութիւն։

Կը թալանուին, դպրոցներ, կը հալածուի եկեղեցին, կը գրաւուին կալուածներ։

Կ'որբանայ հայ պատանեկութիւնը, կ'այլասերի հայ մամուլը, կը մեռնի հայ ոգին։

Եւ ամէն ինչ՝ յանուն քաղաքացիական հաւասարութեան։ Հայրենիքիս — հայ, հայրենակից — Թուրք գիմակին տակ կը սարքուին անպատիւ գուեր, ոչ-տարբեր՝ սահմանադրական Իթթիհատականներու գարերէն։

«Պէյօղն չարժանկարի է անունը, եւ յաջողութեամբ կը ներկայացուի։ Ըստ Թուրք թերթերու՝ արժէք չունի ան։

Ծորատարակիտ Մինան Հայ չէ, Հասպա. Թուրք։

Պատմութիւնն իսկ, որուածայն, անհերքելի պատմութիւնը, Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ տարբեր գոյն ու բովանդակութիւն ունի։

Ճշմարտութենէն, այսինքն արտաքոյ Թուրքիայէ, բարձրացող ո եւ է ձայն, զրպարտութիւն է, իրական չէ։

Ֆրանց Վերֆէլ իր մօզական գրչով ոգեկոչած էր ափ մը Հայերու մարտահանդէսը՝ յանուն ինքնապաշտպանութեան։

Փոթորիկ պայթեցաւ Թուրքիոյ մէջ։

Համօրէն աշխարհէն առաքեալի մը տիտղոսին արժանացող Ֆրանց Վերֆէլ՝ չահախնդիր, թելադրուած, «եահուտի» հռչակուեցաւ։

Բարեկիրթ ծագէ ծագ առնացին թէ իրենց երբեք դիակերութիւն չեն ըրած։

Այդ չի բաւեր։ Ցայտաքարեցին թէ պատուէններու հետ ցարդ եղբայրաբար ապրեր են։

Այդ ալ չի բաւեր։ Ստիպեցին որ Թրքախօսի բոլորհայերը հաստատեն իրենց բանք, հրապարակային ցոյցերով, մեծահանդէս բողոքներով։

Խեղճ Թրքահայեր։

Նիւթապէս, բարոյապէս խեղճ Պոլսահայեր։

Ու տեղի կ'ունենայ եղերականակերպութիւն։

Դեռ նոր բանադրուած դարաւոր, պատմական Բանկալթի գերեզմանատան մէջ՝ խարոյկ կը պատրաստեն, ի ներկայութեան հայ մասուրականներու, բարձրագոյն վարժարանի ուսանողներու, եւ ժողովրդային բազմութեան, հրոյ ճարակ կ'ընեն «Մուսա Լերան Քառասուն Օրերը», հեղինակին չուասնկարին հետ։

Բարձրացող բոցերուն հետ՝ հայ բերաններէ դէպի երկինք կ'ամբառնան Թուրք հանրապետութեան եւ անկախութեան քայլերգները։

Ցանուն Աթաթիւրքի արեւաշառաւթեան եւ յանուն Թրքութեան բարգաւաճման արտայայտութիւններ կ'ըլլան, ներքին գործավարութեան կ'ուղղուին հեռագիրներ, — անձոռնի կանչերով. — «Մեր նուիրական հայրենիքին դէմ բարբանջանք եւ մահափորձ կը կատարեն»։

Աչքի առջեւ բերէք այդ բանադրուած հայ գերեզմանատունը, այդ խարոյկը, այդ երգերը, այդ ճառերը, եւ խորհրդածեցէք...

Ու եթէ կրնաք զսպեցէք ձեր յուզումը։

Խե՜ղճ Պոլսահայեր։

Նիւթապէս, բարոյապէս խեղճ Պոլսահայեր։

Անարիւն ջարդ կազմակերպուած է ձեզի դէմ, եւ դուք, հլու-հպատակ, միաձայն կը գոչէք. — «Սուր ձեր եւ պարանոցս մեր»։

Եւ եղերական երեւոյթին հանդէպ արտասահմանի Հայերն ի՞նչ դիրք կը բռնեն։ Փոխանակ կուսակցական ոգիով, ներքին փոքրոգի երկպառակութիւններով քայքայուելու, պէտք է կազմակերպուիլ ազգային-ընդհանրական բարոյականի պաշտպանութեան համար։

Գաղթահայեր, որոնք տունէ, տեղէ, ընկերներէ, հայրենիքէ զրկուած աննախընթաց հալածանքներով, եւ ինքնին, շնչող, անհերքելի փաստ մըն են երէկուան աղէտին, զոր այսօր Թուրք եւ հայ մարդիկ միասին կ'ուրանան, գաղթահայերը, կ'ըսեմ, ամէն ինչ կորսնցնելէ ետք՝ պէտք չէ լռեն, պէտք է գիմեն պատշաճօրէն ուր որ հարկ է, ապացուցանելու համար թէ «Մուսա Լերան Քառասուն Օրերը» մէկն է միայն հազար ու մէկ հերոսական, բարձրօրէն ճշմարիտ եւ բաբախուն դրուագներէն, զորս ապրեցաւ հայ ժողովուրդը ի գին անհաւան զոհողութեանց։

Հայ եղբայրներ, մեր յաւէտ պաշտելի նահատակ հայրերուն, եղբայրներուն, մայրերուն ու քոյրերուն դէմ դաւաճանութիւն է լռութիւն պահել։

Պէտք է ամբողջ մարդկութիւնը տեսնէ եւ իմանայ թէ ինչո՞ւ ինկան անոնք։

Մեր ժողովուրդի խակական նկարագիրը, իր լուսապայծառ երեսներով, պէտք է շողշողայ, եւ ծածկուիլ ուզող ոճրագործութիւնը պէտք է մերկանայ աշխարհի առջեւ, իր գազրելի ու սեւ կերպարանքով։

«Մուսա Լերան քառասուն օրերը» պէտք է վերածուի շարժանկարի։

Ամերիկահայերը մանաւանդ, առանց կուսակցական եւ կրօնական խտրութեան, սրբազան պարտք համարելու են այս ձեռնարկին յաջողութիւնը, որ եւ է ճիգ չխնայելով։

Ֆրանց Վերֆէլի վեհ գործը, չքեղօրէն պատկերախաղի վերածուած բարոյական մեծագոյն դատապարտութիւնը պիտի ըլլայ Թուրքիոյ երեսին նետուած՝ զանց մը՝ զոր չկրցան ընել, տարիներէ ի վեր, մեր գործիչները, գինուորներն ու նահատակները։

Վերջնականապէս պէտք է ճշդուի թէ ի՞նչ ըսել է Թուրք, եւ ի՞նչ՝ Հայ։

«Մուսա Լերան քառասուն օրերը» հայկական դրահ մը պէտք է հանդիսանայ, որուն դէմ բեկանին բոլոր թունաւոր նիզակները։

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ալ. Պալապանով

ԽՄԲ. — Անցեալ օր տուեր էինք ծագումով հայ բայց ռուսական գրագէտ Ալ. Պալապանովի յայտարարութիւնները՝ պուլկ. կառավարական թերթին։ Տեղեկութիւն թերթը որ վերջերս «ցիմնաստուրներ» կը հրատարակէ պուլկար մտաւորականներու մասին, կը սկսի Ա. Պալապանովով. կուտանք թարգմանաբար։

Բարեկամներն ու թշնամիները գիտեն ու կը խոստովանին մէկ բան, — ան Պուլկարիոյ ամէնէն ժողովրդականացած անձնաւորութիւնն է։ Պալապանով՝ եթէ ուզէ իսկ՝ չի կրնար որ եւ է տեղ պահուըտիլ։

Ոչ Սոֆիայի, ոչ ալ քաղաքի, ոչ ալ որ եւ է գիւղի մէջ։ Մարդ կը տարուի մտածելու որ առահավարար նոպատակներն ու թռչուններն ալ պիտի ճանչնան զինքը։ Որովհետեւ, անոնք եւս պիտի յիշեն այն խօսքերը, որոնք ըսուած են, քանի մը օր առաջ, տակաւին՝ իր մասին թէ ինք մեր մշակութային կեանքի ամէնէն հետաքրքրական մարդն է։

Մտամոլորութեան բոլոր մանրամէկները խմբուած են իր գլխուն վրայ։ Նոյնիսկ անոնք այդ փառքն իսկ չեն ուզեր թողուլ անոր, — ան՝ իբրեւ թէ ինքզինքը մտացիր ցոյց կուտայ, որպէսզի...։ Ալ. Պալապանով, ամէն բանէ առաջ, կը բողոքէ մտամոլորութեան այս մեծ փառքին դէմ. մոլորանք մը, որ կը ծառայէ նոյնիսկ վարժարանին մէջ զինքը օրինակ ցոյց տալու մտացի մարդը բնորոշելու համար։ Ան կը պնդէ թէ ամէնքը իրմէ աւելի մտացիր են։ Ու մարդ պիտի ուզէր հաւատալ անոր՝ արտոնց։ Որովհետեւ, իրապէս, ով որ հանրային կամ անհատական գործ է ունեցած Ալ. Պալապանովի հետ, պիտի բսէ որ անկէ աւելի ճշգապահ մարդ տեսած չէ։ Ան երբեք չի բացակայիր, ու երբեք չի մոռնար թէ երբ՝ ո՞ւր պէտք է երթայ, — միշտ ճշգապահ է։

Ի՜հ, երբեմն դուրս կ'ելլէ առանց գլխարկի, եւ կամ հակառակ հագած հագուստները, եւ կամ միշտ կը փնտռէ բան մը, զոր բոլէ մը առաջ թողած է տեղ մը կամ դեռ եւս բռնած է ձեռքին մէջ... բայց աւելի արգինք է աւելի կարեւոր բանի մը վրայ իր մտակեդրոնացումին։

Եւ սակայն, — եւ սակայն — ո՞վ չէ հիացած Ալ. Պալապանովի յիշողութեանը։ Ի՜նչ ուժ։ Ժամեր ամբողջ կը դասախօսէ ամենայետին մանրամասնութիւններով, առանց թուղթի ու առանց նօթի։ Ու իր յիշողութիւնը կ'օգնէ իրեն՝ գլուխ ելլելու ամենադժուարին խնդիրներուն հետ։ Եւ կամ կայծակի արագութեամբ գրելու՝ առանց որ եւ է սրբագրութեան։

Կը գրէ ամէն բանի մասին, առաւելապէս կը սիրէ իր պատմուածքներն ու բանաստեղծութիւնները։ Իր որտին մօտ է մանաւանդ իր գիւղային բանաստեղծութիւնը՝ «Դալարիք», որուն համար միաձայն վկայեցին բազմաթիւ անուանի միտքեր թէ՝ վիհեր, անդունդներ եւ տարօրինակ խորութիւններ կան իր մտածումներուն եւ տիպարներուն մէջ։

Արդարօրէն կ'ըսէք իրեն մեծ խմացականութեամբ մէկը. — Անկարելի է զայ բէօզիի վերածել։ Այնուհանդերձ գուն գոյութիւն ունիս իբրեւ ամբողջ պատմութիւն

Ալ. Պալապանովի մասին եղած բազմաթիւ բնորոշումներէն ամենայաջողը կը թուի ռուսէն գրագէտ Կուպրուցայի ուրուագիծը, առմանեբէն թերթերու մէջ.

— «Ով որ առաջին անգամ կը տեսնէ Ալ. Պալապանովը, միայն ձեռնեխի ճիւղով հրէշտակ չի կրնար երեւակայել։ Ոչ ի՛ր տարբերը, ոչ ալ իր երկարատեւ ու հին-հելլենականութեան մէջ խորացած բանաստեղծութիւնը, կրցած են խաղաղեցնել իր հոգին։ Ան միշտ նոյն մարդն է — կրակոտ եւ արագաշարժ — որ կ'ապրի պայքարով։ Թարգմանիչ՝ յանդգնաւոր եւ որձակ՝ գրեթէ ամբողջ հին հելլենական բանաստեղծութեան եւ Ցաւուտին, բանաստեղծ, վիպակագիր, վիպասան, հիմնադիր ու խմբագիր թերթերու եւ պարբերականներու, գրական կեանքի կեդրոնը, հին հելլենական բանաստեղծութեան փրոֆէսէօր, անուանի դասախօսող (հրապարակային), ան աչքի կըզարնէ առաւելապէս իր անհատականութեանով։ Ոչ մէկ արուեստ, ինչքան ալ չէ պատուած ըլլայ ընդհանուր ճանաչողութեամբ ու յարգանքով, չի կրնար ուղղակի ընդունուիլ իրմէ, մինչեւ որ ինք անձամբ չփորձէ զայն եւ չհնթարկէ իր անողոք դատաստանին։

Սէր, ատելութիւններ, ցեղայնութիւն, բարեկամութիւն, իշխանութիւն — ոչ մէկ բանի առջեւ կանգ կ'առնէ այս փոթորկոտ եւ անյագ մարդուն մտածումը։ Այսուհանդերձ, անտարբեր է եւ կը ձգտի մեծ եռանդով ծառայել ամէնուն, բայց, իր մէջ, արուեստները ամէն բանէ վեր են, ինչ որ ալ պատահի։ Հիացում մը, միշտ կրօնական ու ժով, որ խառնուած կ'ըլլայ վանականի ինքնամատուցմամբ եւ ան կրփակուի իր մասնին մէջ՝ սրբազան պատճէնի մը վերեւ։ Իր հաւատքը որ եւ է տրամաբանութենէ չի ներշնչուիր։ Այսպիսի մարդու համար բանաստեղծութիւնը թէ տառապանք է եւ թէ միանգամայն զարմանում։

Եւ զարմանալի չէ, ուրեմն, որ հոն՝ իր հայրենիքին մէջ՝ մարդիկ զինքը կ'առնեն, բայց զարմանալ կը սիրեն, իր վրայ կը յարձակին, բայց կրկին կը գնահատեն զայն»։

ՓՈԼ ՊՈՒՐԺԷ

Փօլ Պուրժէ ծնած է 2 Սեպտ. 1852-ին, Ամիէնի մէջ։ Հայրը, մաթեմատիկոս, տեսուչ նշանակուած ըլլալով Քլէրմոն-Ֆէրանի համալսարանին, Փօլ Պուրժէ նախ յաճախեց Քլէրմոնի լիսէն, յետոյ Փարիզի նշանաւոր լիսէները, Սէնթ-Պարպ եւ Լուի-Լը-Կրան, զորս աւարտեց 1870ին։

Տակաւին կ'ուսանէր, երբ Պալզաքի մէկ վէպին ընթերցումը յեղաշրջեց իր հոգին, — այդ օրուընէ իր մէջ կը զգայ գրողի կոչումը։ Առաջին օրէն, սակայն, կը կարծէ թէ գրականութիւն ընելու համար անհրաժեշտ է ամբարել հմտութիւն, ու նախ կը նուիրուի բժշկական ու բնախօսական գիտութեանց ուսումնասիրութեան։ 1871ին, բժշկական ուսանողի մը խղճմտութեամբ, կը հետեւի Օթէլ-Տիէօ հիւանդանոցի դասախօսութեանց։ Սակայն նիւթական ապահովութիւն չունենալով, կը լքէ եւ կը նուիրուի ինքնաշխատութեան։

Իր առաջին գործերը բանաստեղծութեանց հատորներ եղան, յետոյ քննադատութիւն, վէպ, եւն.։ Այսօր հարիւրի կը հասնին իր հրատարակած հատորները, որոնցմէ յիշենք Խռով Խաղ կեանքը (քերթուածներ, 1874), Փորձ արդի հոգեբանութեան (քննադատական կարճ ուսումնասիրութիւններ, 2 հատոր, 1883 եւ 1885), Արդի սիրոյ բնախօսութիւնը, վէպեր՝ Անգութ առեղծուածը, Անդրէ Քորնելիս (հայերէնի թարգմանուած), Կնոջ սիրտ, Աշակերտը, Ողբերգական հովուերգութիւն մը, Ուրուականը. Զգացական բարդութիւններ, Համգրուանը, Տարագիրը, Փիլիսոփայի աշակերտը (հայերէնի թարգմանուած) եւ ուրիշներ։

Պալզաքէն վերջ, երբ բնապաշտ դպրոցը գրականութիւնը կը տանէր կեանքի նկարագրութեան, Պուրժէ կ'առաջնորդէր զայն վերլուծումի, — այսպէս կը հիմնուէր վերլուծական վէպի դպրոցը։ Իր կեանքի վերջին տարիներուն, Պուրժէ ցաւ կը յայտնէր, որ նորերու ստեղծագործութեանց մէջ կը պակսի ընկերային, բարոյական եւ քաղաքական մտահոգութիւնը։ Մանաւանդ կը քննադատէր նոր սերունդը, որ գիտական պաշար չունէր, — ինք որ կ'երազէր Թիէչ մը ըլլալ, կամ Քլոտ Պէրնար մը։ Գիտական նորութիւններու իր աչքն էր, որ զինք կ'առաջնորդէր բժիշկներուն մօտ եւ հիւանդանոցներ, — եթէ քիչ մը երեւակայական հիւանդ էր, միւս կողմէ մեծ կարեւորութիւն կուտար այն նպատին, զոր բժշկութիւնը կրնայ բերել գրականութեան եւ քննադատութեան, ահա թէ ինչպէ՛ս իր պրպտումները զինք առաջնորդեցին Ֆրոյտին, որուն մասին հիացումով խօսած է երբ տակաւին ծանօթ չէր այդ անունը Ֆրանսայի մէջ։

Արդի սերունդը կը քննադատէ Պուրժէն, որովհետեւ նախ շատ տարուած է կրօնական մտահոգութեամբ (կաթողիկ մըն էր), յետոյ միապետական էր եւ չէր կրնար հաշտուիլ ընկերային յեղաշրջումներուն։ Վերջապէս, «ոճ կը գրէր»։ Ոճ չունէր եւ իր լեզուն, հնաբոյր եւ համալսարանական, չէր խօսիր նոր սերունդին, որ Պուրժէի վէպերուն մէջ կը տեսնէր նաեւ պակաս փիլիսոփայական արդի թէքնիքին։

1894ին ընտրուեցաւ անդամ Ֆրանսայի Ակադեմիային։ Կատաղի աշխատող մըն էր, համայնագիտական լայն հմտութիւն ունէր եւ սէր մը՝ իր գործին մասին։ Աշխատիլ չարունակ եւ մեռնիլ գրիչը ձեռքը, ծծուն թուղթի նոյն էջովը չորցնելով գրած տողերուն մելանը եւ ճակտէն հոսող քրտինքը։

Այդպէս ալ եղաւ իր կեանքը, մինչեւ մահ։

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ԱՂԲԻՒՐ ԻՄԱՑԱԿԱՆ ՑԵՂԱՇՐՋՄԱՆ

Քոլէժ տը Ֆրանսի դասախօսներէն՝ Փօլ Հազար հիւթեղ ուսումնասիրութիւն մը հրատարակեց վերջերս (2 հատոր), — Եւրոպական խղճի տագնապը։

Նախ բացատրութիւն մը, — Ֆրանսերէն conscience բառին դէմ մենք ունինք երկու բառ, գիտակցութիւն եւ խիղճ։ Երբ հարցը հոգեբանական է՝ այդ բառը կը նշանակէ գիտակցութիւն, երբ ընկերա-բարոյական է՝ նոյն բառը կը նշանակէ խիղճ։ Ուրեմն խիղճ բառով պէտք է հասկնալ բարոյական գիտակցութիւն եւ ոչ երբեք գիտակցութիւն հոգեբանական առումով։ Մեր խիղճ բառը, սակայն, որոշ առնչութիւն ունի նաեւ խղճմտանքին հետ, որ թէեւ բոլորովին տարբեր բան է, Ֆրանսերէնը՝ remords (ամանք խղճահարութիւն կը թարգմանեն զայն)։

Այս բացատրութենէն վերջ՝ անցնինք նիւթին. —

Որո՞նք են պատճառները ներկայ բարոյական եւ հոգեկան խռովակոծութեան։ Փօլ Հազար կը կարծէ թէ գլխաւոր պատճառը հաղորդակցութեան դիւրութիւնն է, մասնաւորաբար ճամբորդելու դիւրութիւնը։ Քանի գրագէտներուն համար սովորութիւն դարձաւ ճամբորդելը, այնքան տարածուեցաւ հոգեկան տագնապը։

Դասականները չէին սիրեր ճամբորդութիւնը, — անոնք կը նախընտրէին մնալ մարդկային հոգիէն ներս, պեղել ու խորանալ։ Պուալօ երբեք չանցաւ Ալպեաններն ու Հռոմը չտեսաւ։ Մոլիէր Փէզընասէն անդին չէ անցած, Պասքալ երբ Պուրպոնի ջուրերը կ'երթար՝ կը կարծէր թէ կորսուած է անծանօթ երկրի մը մէջ, Ռասին մեծ դժկամակութիւն ցոյց կուտար՝ երբ պէտք կ'ըլլար հետեւիլ Լուդովիկոս ԺԴ.ի արշաւանքներուն։

Դասականները նստակեաց կամ անշարժ մտաւորականներ էին։

Եկան Վոլթէր, Ռուսօ, Տիտրօ, Մոնթէսքիէօ, խռովեալ միտքեր, որոնք ճամբորդութեան տենդն ունէին, եւ խռովք կը թափէին իրենց ճամբուն վրայ, — այսպէս ժամանակ մը վերջ տակնուվրայ եղաւ մարդկային հոգւոյն խաղաղութիւնը, արուեստ ու փիլիսոփայութիւն ալեկոծեցան։ Քննադատական ոգին, վերագնահատութեան տենդը, իմացական հերձուածողութիւնը զորս իրենց հետ կը տանէին այս ճամբորդ կամ գաղթող մտաւորականները, ի վերջոյ յանգեցան Ֆրանսայի մէջ՝ մեծ յեղափոխութեան, իսկ Եւրոպայի մէջ՝ ընդհ. դժգոհութիւններու եւ ներքին տագնապներու, — ընկերային բարոյական եւ հոգեկան արժէքներու յեղաշրջումին։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Դեկտեմբեր 22ին, Պուքրէշի Բաֆֆիի սրահին մէջ կատարուեցաւ հայ արուեստագէտներու գործերուն ցուցահանդէսին բացումը։ Իր տեսակին մէջ աննախընթաց այս գեղարուեստական երեւոյթը մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծեց Պուքրէշի հայ եւ ռումէն շրջանակներուն մէջ։ Առաջին անգամն է որ հայ արուեստագէտներ իրարու քով գալով այս ձեռնարկը բրին, ընդառաջ երթալով «Բաֆֆի» մշակութային միութեան հրաւէրին։

Ցուցահանդէսին կը մասնակցին նկարիչներ Հրանտ Աւագեան, Յարութիւն Աւագեան, Օր. Լուսի Թիմուրեան, Տիկին Սեդրաքեան, Օր. Սէմիրճեան, Սիրարփի եւ Գ. Բարթող Վարդանեան։ Առաջին օրէն բազմաթիւ այցելուներ եղան։ Գ. Գ. Զամպաքճեան վերապահեց երեք նկարներ որոնք պիտի նուիրուին Հայաստանի Պետական Թանգարանին։

ԵԶԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԷՆ (15)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Ծառեր իրար ստպանելէն զինեւ ուած խումբին մէջ, կարծելով թէ մինք արդէն իրենց շարքերէն ներս մտած ենք։

Արեւածագին արդէն Ճէպէլ-Մուսան գրեթէ մաքրուած էր Թուրքերէն, որոնք փախեր ապաստաներ էին իրենց նախկին տեղերը։ Ժողովուրդի խանդավառութիւնը աննկարագրելի էր։ Ամէնքն ալ բայց Թուրքերը հետապնդողներէն, հաւաքուեցան զօրանոցին մէջ՝ իրար կ'ողջունելէն տարուած մեծ յաղթանակին համար։ Կը խօսէինք ու կը վիճէինք մղուած կռիւներուն շուրջ, երբ յանկարծ, այդ յաւէտ յիշատակելի ու անմոռանալի բոպէին՝ ժողովուրդը ծնգէկելով յառաջացան քանի մը կիներ որոնք գոչեցին խրոխտ կերպով.

— «Աղբրտանք վէ քուրուրտա, ալայրրգ հոս ժողուած մեր տարած սէօրր յաղթանակ կու տանք, տխիք ոչօլիմէն Սարթօր ազատի, մենք ալ գաարնք։ Ցուծ հեգգա տուշման աիւց դըըըդ թաշվուծ կը փախս, հիրըր մեր թիւրքուուն դէմ կը դնեն։ Մուհարէպէ տէվամի մուհարէպէ. մըլկրտէն ընդէկու ինքը տուշմանէն գլխէն վիրուին, ու էմին իչէղ քի ան արթըգ չը մօկկընար մեր մէթէրուն»։

Թարգմանութիւնը. — «Եղբայրներ ու քոյրեր, բոլորդ հոս հաւաքուած մեր տարած սուրբ յաղթանակը կը տօնէք։ Տեսէք, «Մահուան Բլուր» ն է ազատ, մենք ենք ազատ։ Ցածոգի թշնամին միշտ նապաստակի նման կը փախչի, երբ մեր բազուկները կը դիմադրեն կռիւ, միշտ կռիւ։ Գնդակներն անպակաս ընենք թշնամիին գլխին վրայ, ու վստահ եղէք որ ան այլեւս չի մօտենար մեր դիրքերուն»։

Գիշերուան մէջ, Թուրքերուն շարքերը քայքայուեցան, մեծձեռքրթողլով ազատի սուր մը, 9 մաւզեր հրացան եւ 10 — 12 հազար փամփուշտ։

Առտուն կանուխ, ցանցառ ու հատիկ-հատիկ հրացանաձգութիւններ լրուեցան։ Մեր խումբերն էին, որ լեռը մնացած Թուրքերը կ'որսային։ Սէրաժէի արտին վրայ փռուած էին դիակներ, զորս ժամանակ ունեցած չէին իրենց հետ տանելու։ Նմանապէս թողուցած էին ջորի մը ու ջրկիր աւանակներ եւ կերակուրի անթիւ ամաններ։ Դիակներուն մէկուն վրայ գտնուեցաւ հետեւեալ հրամանագիրը.

— «Երրորդ գումարտակի հրամանատարին. — Ձեր բովանդակ ուժն ու ճիգը ի գործ դնելով՝ գրաւեցէք հիւսիսային արեւելեան եւ հարաւային արեւմտեան բլրակները, գիշերը հոն պէտք է անցընէք։ Ձեր ջուրն ու կերակուրը այսուհետէն ապահովուած են»։ (Ստորագրութիւնը անընթեռնելի էր)։

Իր հասցէին ուղղուած հրամանագրին իբր պատասխան՝ գումարտակին պետը հետեւեալ պատասխանն էր աւելցուցեր նոյն հրամանագրին տակը. — «Անատոլը խիտ է եւ թշնամին գնդակը առատ մահացու։ Մի սպասէք որ բոլորովին ոչնչանանք։ Այսուհանդերձ ձեր հրամ...ին կը սպասենք»։

Կէսօրին Ճէպէլ-Մուսան բոլորովին մաքրագործուած էր։ Թուրքի ոչ մէկ շունչ։

Այս կռւին մէջ մասնիչի գերը կատարեցին երկու Գէպուսիյէցի Հայեր։ Այս երկու եղբայրները, կածաններէ եւ արահետներէ տարածուող էին Թուրք զինուորները։ Սակայն, մեր տասնեակ մը կարիճները մօլեգին կրակ մը բանալով անոնց վրայ, փախուստի մատնած էին զանոնք ու այդ երկու Հայերն ալ գերի բռնած։ Վարչական ժողովի կողմէ մահուան դատապարտուեցան անոնք։ Ոմանք կ'ուզէին որ անմիջապէս բապանուէին, ոմանք ալ կ'ուզէին ազատ թողուլ զանոնք... «Թող երթան ապրին» բողոքներ ալ կային։ Ժողովուրդի արտին մէջէն վրէժխնդրութեան հուրը անդադար «Սպաննեցէք այդ Դաւաճանները» մարել անկարելի էր։ Ամէն կողմէ կը պոռային — «Սպաննեցէք։ Ասոնք ապրելու իրաւունք չունին, եւ պէտք չէ որ ապրին»։

Այս երկու դաւաճան եղբայրները ժողովուրդի աչքին առջեւ սպաննուեցան, ցոյց տալու համար թէ՝ այս է ազգադաւներուն ամօթալի վախճանը։ Ժողովուրդի վրէժխնդրութեան առջեւ, ապատամներն իսկ կը հալին։

Նոյն ճակատամարտին մէջ, վաթսունը անց ծերուկ մը, Պետրոս Արամայիսեան, Թուրք զինուորի մը կոկորդէն բռնելով՝ ուզեր է եղունգներովը խեղդել զայն։ Երբ կը խլէր անկէ հրացանն ու փամփուշտները, զինուորը միջոցով մը անոր ձեռքէն ազատելով կը փախչէր։ Նմանապէս յիսունը անց ծերունի մը, Սարգիս Հալպէշեան, (Գարնէզ) հին ժանգոտած ձեռնասուրը մը կը պայթեցնէր բլուրի մը կողերուն վրայ, սարսափ ազդելով իր կողմը արշաւողներուն։ Սարգիս իր մահացու գնդակովը՝ ժայռէն վար կը գլորէր փողահարը, այն պահուն՝ երբ յառաջանալու հրաման կուտար։

Վիրաւորեալները առանց օգնականի կը վերադառնային տազմավայրէն։ Մանրապէս վիրաւորուածներն ալ՝ չէին ուզեր որ մարտընկողները իրենցմով զբաղէին։ Իսկ ինկողներն ալ հոգեվարքի պահուն՝ «վրէժ, վրէժ» գոչելով, իրենց մատները թշնամիին կողմը կ'երկարէին։ Ու անոնք պատերազմի դաշտին վրայ կը փակէին իրենց հերոսի աչքերը, զոհ սրտով...

Հոս կ'արժէ յիշել Պետրոս Գալուստեանի կատարած քաջագործութիւնները։ Պետրոս քանի մը թնդանօթաձիգներ գետին փռելէ յետոյ, թնդանօթները լռութեան դատապարտած էր, իր լաւ նշանառութեամբն ու յանդգնութեամբը զարմանք պատճառելով թրքական ուժերու ընդհանուր հրամանատարին։

Այդ մեծ ճակատամարտին մէջ մեր տուած զոհերը. — Ճապրա Եայօեան, որ նահատակուեցաւ կռուի առաջին օրը, առաջին դիրքին վրայ, մինչեւ վերջ քաջաբար դիմադրելով յառաջացող թշնամիին։ Վանէս Գոճանեան, որ ինկաւ հերոսաբար, կռուի առաջին օրը, առաջին դիրքին վրայ։ Այս մարտիկն ալ իր ցոյց տուած քաջութեամբը թշնամիին սարսափ ազդած էր։ Երկար դիմադրութենէ մը յետոյ, թշնամիէն պաշարուելով՝ ան կը սպաննուի իր հին դիրքին մէջ։

Ց. Գ. ՓՈՒՐՍԱԼԵԱՆ

(Շար.)

ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած՝ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մ.-Ճիւղին կողմէ
Այսօր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.45ին
Սէվրի Մուրատեան Վարժարանի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ
26, Rue Troyon, Sèvres, մէթրօ՝ Pont de Sèvres
կը ներկայացուի՝ ՈՐԴԵՍՊԱՆ ՄԱՅՐԸ կարող ուժերու կողմէ
Ղեկավարութեամբ՝ Գ. Հալպէշեանի
Միջնարարներուն երգ, արտասանութիւն, եւայլն
Մուտք 5 ՖՐԱՆՔ · ԻՍԿ 3 ՖՐԱՆՔ տասէն վար պզտիկներու.

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՖՐ ՇՐՋԱՆԻ ԿԵԴՐ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
18 Յունուար, Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8-30էն մինչեւ առաւօտ
Salle Lucienի մէջ, 13, Rue d'Issy, Պիյեանքուր (Մէթրօ՝ Marcel Sembat)

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ – ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Այսօր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
150 Route d'Orléansի սրահին մէջ
Դասախօսութիւն՝ Ի՞ՆՉ է Կ. ԽԱՉԸ
Եւրոպական պար: · Մասնակցութեան համար 2 Ֆր. 50

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇԱՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Այսօր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին
Մանկապարտէզի սրահին մէջ, 4, Rue des Trois Chemptier
Երգ, արտասանութիւն, ներկայացում փոքրիկներու կողմէ: Ծնունդի, պզտիկներուն կը բաժնուի նուէրներ եւ խաղալիկներ:
ՄԵԾԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ · ՓՈՔՐԻԿՆԵՐԸ ՁՐԻ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԽՆՋՈՅՔ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
31 ԴԵԿՏ. ԿԱՂԱՆԴԻ ԻՐԻԿՈՒՆԸ
Salle d'Horticultureի վերի սրահներուն մէջ
84 Rue de Grenelle, մէթրօ՝ Rue du Bac
Կը նախագահէ՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին, եւրոպական եւ կովկասեան պարեր
Ընդհանուր սեղան · Մուտք 15 ֆրանք
Փութացէք այժմէն ապահովել ձեր տոմսակները, որոնց թիւը սահմանափակ է: Դիմել անձամբ՝ Օր. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի, 6, Րիւ տը Թրէթէնեը, Փարիզ (18), կամ հեռաձայնել Մոնմարթրը 13-09:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած ՆԱԽԿԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻԿ
ՀԱՅ ՍՊԱՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՍՆՏՈՒԿԻՆ
4 Յունուար ժամը 17էն մինչեւ կէս գիշեր Cercle Militaire des Armées de Terre, de M[illegible]t de l'air
(Place St. Augustin) սրահներուն մէջ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Երգ, պար, Buffet froid, Bar
ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ (ԹԷՅՈՎ ՄԻԱՍԻՆ)

ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐ ՄԸ, Նիկողոս Նիկողոսեան, որմնադիր, որ կը բնակէր Սէն Ժէրոմ (Մարսէյլ), դեկտեմբեր 26ին նաւահանգիստին մէջ աշխատած ատեն չէնքի մը առաջին յարկէն վար իյնալով մեռաւ:

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ մարքսական ոյժերը ընտրութեան ընթացքին՝ հաստատուեցաւ թէ փտուռման նիւթականները կը կոչէին տասը առ հարիւր համեմատութիւն մը: Այս առթիւ խորհրդային թերթերը կը խոստովանին թէ արտադրումներուն մեծ մասը ժամանակին կտրուած են կարմիր բանակին դէմ, ծովակալ Կոլչակի բանակին մէջ:

ԿԻՆԵՐՈՒ ԳԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ օրէնք մը պիտի հրատարակուի Գերմանիոյ մէջ, յունուարի առաջին օրերը:

Bureau & Dépôt
75 Ave. Niel. Paris XVII.
Tél. Carnot: 91-46

ԱԼՖՈՐԹՎԻԼԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ, Salle Jean-Goujonի մէջ
8, rue Jean-Goujon. Paris 8.
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ՝ ՓՐՕՖ. Ռ. ԿՕՍԷԻ
Գեղարուեստական խնամեալ բաժին, մասնակցութեամբ հայ եւ օտար սիրուած արուեստագէտներու
ՃԱԶ ԵՒ ԹԱՆԿՕ ղեկավարութեամբ Գ. ՄԻՇԷԼ ՍԱՀԱԿԵԱՆի
Պար եւ Նուագ, ամերաքսիոններ, կաղանդի ծառ, անուշապուր, Բօֆէ, ճոխ պիւֆէ աժան գիներով
ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ

17, Rue Damesme, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՕՐԷՆ ԵՒ ԿԱՐ ՏԸ Լ'ԷՍԹԷՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՂ ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐՈՆԸ
ՍՈՒԼԹԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ
84 rue Fbg. St. Denis (Պասաժին մէջ)
ՄԷԹՐՕ Gare de l'Est ԵՒ Chateau d'Eau.
Ձեր չանը կը պահանջէ որ ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ եւ ԾՆՈՒՆԴԻ ձեր գնումները կատարէք, այժմէն իսկ, ամէնէն նպաստաւոր գիներով:
Մեր նոր բացուած նպարավաճառատունը կրնայ գոհացում տալ ամենադժուարահաճ յաճախորդներուն:
Այցելեցէք անգամ մը եւ մեր մնայուն յաճախորդը պիտի դառնաք:

Րաքի ՏԱՐԸՃԱ
Raki DARIDZA
Խմեցէք եւ խորհուրդ տուէք ձեր բարեկամներուն խմել զուտ խաղողէ պատրաստուած անօրժահամ եւ կազդուրիչ
ՌԱՔԸ ՏԱՐԸՃԱՆ
Դիմեցէք **RURIK**
46, rue Fontenay
MONTROUGE (Seine).
Tél. Alésia: 46-40 եւ 46-41
Այս կտրօնով՝ 25 լիտր առնողներուն կը տրուի կէս լիտր նուէր:

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ
ՔԱՐԹ ՓՕՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք: ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած ըլլայ STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի 12ը 125 ֆրանք
Carte d'identitéի նկարներ՝ 12 հատը 10 ֆր., 6 հատը 7 ֆր.

ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԱՄԷՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ ՄՕՏ
"ՄԵԼՔՈՆ"
ՎԱՃԱՌԱՆԻՇՈՎ ՀԱՄԲԱՒԱՒՈՐ ԱՆՈՅՇԵՂԷՆՆԵՐԸ
ՐԱՀԱԹ-ԼՕՔՈՒՄ իր զանազան տեսակներով, ԹԱՀԻՆ-ՀԷԼՎԱ (կաղինով, շոքոլայով եւ վանիլայով), ԲԻՇՄԱՆԻ-ՀԷԼՎԱ (cheveux d'ange), ԲԵՐԿԱՄՈՒԹ եւ ԱՖԻՖԷ շաքարներ, ԲԱՔԼԱՎԱ, ՔԱՏԱՅԻՖ եւայլն, ինչպէս նաեւ իր գործարանին մէջ պատրաստուած առաջնակարգ ԹԱՀԻՆ:
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Մ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
4, Rue des Pavillons - Paris (20)
Tél MEN 50-47 · **Métro: Place de Fêtes.**

Արեւելեան Մեծ ճաշարան "ԱԹԷՆՔ"
13 Rue Serpente, Մէթրօ **St. Michel**
Ամենօրեայ խնօգուեն խուսափելու համար, ձեր բազմաթիւ յաճախորդներու հանգստութեան ու սպասարկութեան արագացման համար, **Quartier Latin**ի Արեւելեան մեծագոյն ճաշարանը ԱԹԷՆՔ՝ աւելի ընդարձակած է իր ճաշարանը՝ յարակից սրահներու կցումով:
Այսօր կը կատարուի նոր սրահին բացումը:
Արեւելեան եւ Եւրոպական համեղ կերակուրներ, անուշեղէններ եւ ընտիր խմիչներ: Մասնաւոր սրահ՝ խնջոյքի համար:
Մասնագիտութիւն՝ տաճիկ քեպապի, շիշ քեպապի եւ գառան խորովածի:
Մաքուր սպասարկութիւն եւ չափաւոր գին:

ՁԵՐ **Réveillon**Ը ԱՆՑՈՒՑԷՔ ԿԱՂԱՆԴԻՆ
ՃԱՇԱՐԱՆ YAR ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷԻ ՄԷՋ
Բացուած է ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ մեծ ճաշարան ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷԻ մօտ
Մէթրօ՝ ՄԱՐՊԷՕՖ
4. Rue Robert Estienne. (29, Rue Marbeufի անկիւնը)
ՏՆՕՐԷՆ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ
ՀԱԼԷՊԻ ԵՒ ՄՕՍԿՈՒԱՅԻ ՇՐՋԱՆԷՆ
Ռուսական եւ Արեւելեան համեղ կերակուրներ. շիշ քէպապ, քիւֆթէ քէպապ, տոլմա եւայլն, ինչպէս նաեւ ընտիր օղի, վոտկա եւ զանազան խմիչներ: Գրամաֆոնի սրահ հայկական. Նշանտուքի եւ հարսնիքի: Պայմանագրութիւն նախօրօք:

ՎԱՐՁՔԻ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐ
Halle Chopinի ՄԷՋ, **20, rue Singer**
ԵՒ **9, rue Lekain**, ՓԱՐԻԶ (16) ՄԷԹՐՕ **Passy**.
Հայ Շաքէնի մէջ վարձու են՝ գաղթային արտադրութիւններ 2 ձկնավաճառի, 1 մարշան քուլէօրի, 1 ծաղկեվաճառի, գործի, հոտեղէնի, 1 փայտի եւ ածուխի եւ մէկ վիճակահանութեան առանց ծախսելու խանութներ: Անապարհեցէք օգտուիլ առիթէն:
Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ՝
Գ. **Sarian**ի, **9. Rue Lekain. Paris.**

ՆՈՐ ՏԱՐԻԻ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ ԳՆՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄԻ ՄՈՌՆԱՔ ԹԷ ՄԻԱԿ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՔ
Դիմեցէք **Maison PANOSSIAN**
22, Rue Baudin, · Tél. Trud. 19-41 · Métro: Poissonnière & Cadet
Ուր պիտի գտնէք արեւելեան ամէն տեսակ թարմ նպարեղէններ, չոր պտուղներ մատչելի գիներով
ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ · LIVRAISON à DOMICILE

Diplôme d'Honneur 1931

"ՇԻՐԱԿ" ԱՄԵՆՈՒՆ ԾԱՆՕԹ ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ
26, Rue de TRÉVISE, մէթրօ **Cadet.** Հեռ. **Provence38-63**
Importation Directe
Մեծ մթերանոց ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ եւ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ նպարեղէններու: Արեւելեան չոր միրգեր: Թարմ եւ աժան: Ամենազեղջեալ գիներ ՆՈՐ ՏԱՐԻԻ եւ ԾՆՈՒՆԴԻ առթիւ:

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ CONSTANTINOPLE
ԿԱՂԱՆԴԻ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ
ԱՐԴԷՆ ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ · Ընտիր եւ առատ չոր պտուղներ, թարմ անուշեղէններ, մասնաւոր պատրաստութիւն ԷՕՄԷՔ ՔԱՏԱՅԻՖԻ, անպակաս ակբ:
Հարիւրին տասը զեղչ ամէն անոնց որ կը ներկայացնեն ՅԱՌԱՋի այս թիւը:
37, Rue de Trévise, (Métro: Cadet) · *Tél.: Prov. 82-96*

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Clarière 16 - 70

(ՍՐԹԻՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 31 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1935

MARDI 31 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 3000

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

3000

...րուելով - գլորուելով, 1935ը դեկտ. 31ին «Յառաջ»ի գլխուն կը դրոշմէ կլորիկ թիւ մը,— 3000:

Անցեալ ամառ ալ, օգոստոսին, տասնամեակն էր որ լրացաւ:

Մասնաւոր արժէք մը չեն ներկայացներ ոչ մէկը, ոչ ալ միւսը, սովորական կեանքի մէջ: Մեր կացութեան բացառիկ պայմաններն են որ կը մղեն անդրադառնալ մէկուն եւ միւսին:

Հազարաւոր մղոն հեռու՝ հայրենի աշխարհէն, նետուած միջավայրի մը մէջ ուր կը յածինք ինչպէս տաշեղներ խառնայոյզ ծովու մը վրայ, նոյն խաչելութեան անըմբռնելի մասը կը կազմէ հայկական մամուլը, այստեղ ինչպէս ամէն տեղ:

Ի հարկէ տարբերութիւնները շատ մեծ են գաղութէ գաղութ, արեւելքի եւ արեւմուտքի միջեւ:

Իրարու շատ կը նմանին Ֆրանսան եւ Ամերիկան (հիւսիսային եւ հարաւային), իբրեւ միջավայր, իրենց համայնակուլ դաժանութեամբ եւ ակնախտիղ փորձութիւններով: Իսկ արեւելեան գաղութները շատ կը յիշեցնեն մեր նախկին բնակավայրերը:

Եւ սակայն, նոյն տառապանքն է որ կը զգէ մամուլի վարիչներուն միտքը, է՛ այստեղ է՛ այնտեղ:

Տարին տասներկու ամիս, պարտականութեան գիտակցութիւնը եւ օրուան պահանջները կ'երթան կը զարնուին ամենի ժայռերու,— տարագրութեան չարիքներուն: Վա՜յ անոր որ կը թուլնայ կամ կը դադրի կամ կը շփոթէ ներշնչման աղբիւրները:

Ջնտուանքը սայթաքում է եւ խոտորում, եւ կամ դասալքութիւն եւ «ոմփինկ»:

Այդ չարիքը զսպանակող կը ստանայ տարագրութեան բոլոր ճամբաներուն վրայ, սակայն ուրեմն կը պահանջէ մշտարթուն աչք եւ պինդ բազուկ,— մինչ ինչպէս տոկունութեան բազմութեանց համար:

«Յառաջ»ը ունեցա՞ւ ինքնապաշտպանութեան եւ պատասխանատուութեան այդ արժանիքը:

Պատասխանը կրնան տալ իր ընթերցողները, թղթատելով ժողովածուն,— երեք հազար թիւ, լոյս աշխարհ հանուած այնքան աւելորդ պայմաններու մէջ:

Եւ ո՞վ կրնայ պնդել թէ, դատելով օրուան իրականութենէն, հարկադրուած չենք երկրորդ երեք հազար մը եւս յանձնելու տաղաչափին, յաջորդաբար, ամէն օր եւ նոյն ժամուն...

×

Տասնամեակի լրացման առթիւ, գիտել կուտայինք նոյն այս էջին վրայ.

— «Ո՛չ եղաւ հիմնական հոգը ՅԱՌԱՋի, տասը տարուան ընթացքին, իբրեւ թերթ:

— Ստեղծել ինքնուրոյն գիծ մը, ինքնատիպ եւ արդիական, ե՛ւ ազգութամբ ե՛ւ պրոպագանտութեան եղանակներով: Զարգացնել քննական ոգին, վերագնահատման տենդը՝ ազգային, յեղափոխական թէ քաղաքական հարցերու մէջ:

Անշուշտ ծծելով նոյն ակունքէն.— Հ. Յ. Դաշնակցութիւն:

... Ամէն պարագայի մէջ, «Յառաջ»ի փորձը ակօսներ բացաւ: Անխոնջ ցանեց ու հերկեց, մինչ ձգտելով միայն մէկ ուղի:

.. Որովհետեւ ունի շօշափելի արժանիքներ, այդ ոչ թէ ինքնուրոյն առանձնութիւն մը կը կազմէ, այլ կը յիշեցնէ ուրիշ պատասխանատուութիւններ, քանի որ իրեն վիճակուած է լոյս տեսնել Եւրոպայի սրտին վրայ»: (4 օգոստոս):

Այդ առաջադրութեամբ ալ կը փակենք 3000 թուահամ, վկայելով՝ անկեղծ պատասխանատուութեան եւ նոր ճիգերու ծանրութեան, եւ հաստատօրէն կապուած աշխարհացրիւ ժողովուրդի մը տենչերուն եւ հոգերուն:

Նոր հաստատութիւննե՞ր,— լաւ է որ գործը խօսի, աջակցութեամբ այն քան սրտացաւ եւ խանդավառ աշխատակիցներու, որոնք թասեցան այս թերթին շուրջը, եւ չվհատուած ջերմ եւ խոր համակրանքով մը, որ երբեք չփոխեցաւ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԱ՞ՐՁ ՄԸ ԱՐԴԵՕՔ...

— • —

Մէկ շաբաթէ ի վեր Փարիզ կը գտնուին մօտ երեսուն պատուիրակներ, որոնք Հայաստան գացեր էին Մ. Նահանգներէն, մասնակցելու համար խորհրդային իշխանութեան 15ամեակի տօնակատարութեանց:

Բոլորն ալ ներկայացուցիչներն են Հօկի, Հայր. Միութեանց եւ ուրիշ «բարեկամ» կազմակերպութեանց:

Դեկտ. 25ին ժողով մը գումարուած ըլլալով Փըթիթ Ժուռնալի սրահին մէջ, տասը պատուիրակներ յաջորդաբար խօսք առած են, ներկայացնելու համար իրենց տպաւորութիւնները:

Գրասեղանին վրայ կը գտնենք երկու թղթակցութիւններ — դժբախտաբար ուշ մնացած — որոնք տեղեկութիւններ կը հաղորդեն այդ մասին:

Ինչպէս կ'երեւայ ամփոփումներէն, բաւական կազդուրիչ եւ շօշափելի տեղեկութիւններ հաղորդած են Հայր. Միութեանց ներկայացուցիչները:

Մասնաւորապէս յուզիչ բաներ պատմած է Արաբկիրի ներկայացուցիչը, 78 տարեկան ծերունի մը, օրհնելով եւ աղօթելով:

Սփոփարար տեղեկութիւններ հաղորդած է, նաեւ, Նոր Բիւթանիոյ ներկայացուցիչը, յայտնելով թէ աւանը այժմ ունի 7500 բնակիչներ, որոնք իրենց շինարարութեամբ եւ կենցաղով նախանձը կը շարժեն Երեւանցիներուն:

Նոյն տրամադրութեամբ խօսած են Տիգրանակերտի, Սեբաստիոյ եւն. ներկայացուցիչները:

Երիտասարդ մը խօսած է անգլիերէն, կրթական վիճակի մասին:

Այս առթիւ, յատկանշական պարագայ մը:

Պատուիրակութեան նախագահը, Պ. Ս. Զըքեան, պարզելով կատարուած նուաճումները, բառն կ'ըլլայ իր ճառին մէջ — Ցանցուն Հայաստանի կառավարութեան կը յայտարարեմ թէ ոչ մէկ միութիւն կամ ուրիշ մենաշնորհի վերածելու Հայաստանի բարեկամութիւնը, «անվերապահի» եւ «վերապահի» խտրութիւններով: (Գոնէ այս է եղած իմաստը):

Հաճելի չգտնելով այս յայտարարութիւնը, Հօկի Ֆրանսայի կեդրոնական վարչութեան նախագահը, իբրեւ վերջին ճառախօս, կարգ մը ակնարկներ կ'ուղղէ:

Եւ ահա բաց նամակ մը Փարիզի ռամկավար օրկանին մէջ, ուղղուած բժիշկ նախագահին եւ ստորագրուած՝ Ա. Գրընեան, անդամ պատուիրութեան.

— «Եթէ երէկուան ձեր արտայայտութեամբ ուղեցիք ուղղակի եւ չէզոքացած վիճը բռնել պատուիրակութեան նախագահին, Սահակ Զբէեանի դէմ, ջանալ նսեմացնելով անոր յայտարարութիւնը՝ բխած Ազատ Անկախ եւ Արդէն Եռաչեան գեղեցիկ եւ իրաւես թելադրանքէն, այս ուրեմն, մենք կը մերժենք նահանջի ու փախկանկատութեան որ եւ է գիծ, եւ կ'ուզենք կրկնել այստեղ թէ օր մը սփիւռուած պիտի ըլլայ ըլլալ եւ յեղուռնել հրահանգներ որոնք Հօկի կոնակէն պիտի ջնջեն խորհրդային Հայաստանի քաղաքական պաշտպանութեան բեռը եւ անվերապահ բարեկամութեան անշահաբեր ցուցատախտակը»: (28 դեկտ.):

Դա՞րձ մը արդեօք...

Ամէն պարագայի մէջ, այդ ալ արձանագրենք մխիթարական տեղեկութեանց շարքին մէջ, ապաւինելով եւ յուսալով:

ՎԱՀԷ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՀԼԻՃԸ ՓՐԿՈՒԵՑԱՒ 43 ՁԱՅՆՈՎ

— • —

Պ. Լավալ գաղտնիքներ կը յայտնէ իր ճակատագրական ճառով

— • —

ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԼՈՒԾՄԱՆ ՕՐԷՆՔԸ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ

Երկու օրուան բուռն յարձակումներէն եւ պաշտպանողականներէն վերջ, Պ. Լավալ յաջողեցաւ վստահութիւն շահիլ 276ի դէմ 296 ձայնով, ինչ որ կը նշանակէ 20 ձայնի մեծամասնութիւն: Ասկէ վերջը նոր քուէարկութիւն մը կատարուեցաւ, աջակողմեաններու առաջարկով, եւ այս անգամ արդիւնքը եղաւ 261ի դէմ 304:

Քուէարկութիւնէն առաջ, երբ վերջացան թեր ու դէմ վիճաբանութիւնները, վարչապետը կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ, շատ մը քաղաքական գաղտնիքներ պարզելով: Ահա գլխաւոր մասերը.

— «Իտալա-հապէշական ընդհարումէն առաջ, սեպտ. 10ին խօսակցութիւններ ունեցայ Սըր Ս. Հօրի եւ Պ. Իտընի հետ, հաւաքական ապահովութեան մեքենան բանեցնելու մասին: Առանց վարանման համաձայնեցանք մէկզի դնել զինուորական անօրէնութիւնները, նաւային պաշարումը, Սուէզի ջրանցքին փակումը եւ ուրիշ ինչ որ կրնար պատերազմի առաջնորդել: Խնդիրը քննելով իբրեւ հաւասար կողմեր, համաձայնեցանք տնտեսական եւ սեղանաւորական պատիժներու մասին: Որոշեցինք գնումներ չկատարել Իտալիայէն, եւ Անգլիա ինք առաջարկեց դադրեցնել նաեւ վաճառումները: Այս անօրէնութեանց գործադրութեան համար, Ֆրանսա չորս օր պայմանաժամ խնդրեց: Կրնա՞ք ձգձգողական խաղեր կոչել այս բանը: Երբ Քանատայի մէկ պատուիրակը առաջարկեց արգիլել քարիւղի արտածումը, ես ժամանակ խնդրեցի Երեսփ. Ժողովին առջեւ բացատրութիւններ տալու համար: Հարցը քննեցի Սըր Ս. Հօրի հետ: Մնացեալը գիտէք: Այն խնդիրը թէ Ֆրանսա պիտի հետեւի՞ Անգլիոյ, քարիւղի արգելքը պարտադրելու համար,— նշանակութիւն չունի ներկայիս, քանի որ այդ հարցը չի կրնար կարգադրուիլ մինչեւ որ հաւաքուի Մ. Նահանգներու խորհրդարանին որոշումը այս մասին: Ամէն պարագայի մէջ, այդ խնդիրը Ազգերու Դաշնակցութեան օրակարգին վրայ չպիտի գտնուի մինչեւ յունուար 20ի ժողովը: Այս մասին պիտի խորհրդակցիմ Երեսփ. Ժողովին հետ, որ եւ է քայլ առնելէ առաջ:

«Մեզի կ'ըսեն թէ մէկ հատիկ մարտանաւ կամ զինուոր չշարժեցինք իր տեղէն: Ազգաժողովը երբեք այդպիսի բան մը պահանջած չէ իր անդամներէն: Իտալիոյ կարգ մը անօրէնութիւններ իրագործուած պատճառներին Անգլիոյ մէջ, եւ մայր երկրի նաւատորմը Միջերկրական զրկուեցաւ: Տեսնուեցայ բրիտանական դեսպանին հետ որ հարցուց թէ Ֆրանսա պիտի օգնէ՞, եթէ Իտալիա յարձակում գործէ Անգլիոյ դէմ: Պատասխանեցի հոկտ. 16ի ծանուցագրով: «Պարզապէս շրթունքներով տրուած հաւաստիք մը», ըսին այս առթիւ: Ես կարեւորութիւն չեմ տար, եթէ նախատինքը ինծի ուղղուած է, բայց կը ցաւիմ, եթէ ուղղուած է Ֆրանսայի դէմ: Երբ հարց դրուեցաւ մասնագիտական համաձայնութիւններ կնքելու Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի ապայակոյտներուն միջեւ, ես առաջարկեցի որ նախապէս քաղաքական համաձայնութիւն մը կնքուի: Այդ համաձայնութենէն անմիջապէս վերջը, բազմաթիւ խորհրդակցութիւններ կատարուեցան անգլիական եւ ֆրանսական ապայակոյտներուն միջեւ, ծովային, ցամաքային եւ օդային գործակցութեան համար: Տաժանելի է մէջտեղ հանել այսպիսի մանրամասնութիւններ: Բայց ես ուղղամտութիւնն ունեցայ իտալական կառավարութեան հաղորդելու այս ծրագիրները: Ահաւասիկ ուրիշ գաղտնիք մը,— Ֆրանսա Ազգաժողովին 54 անդամներէն միակն է որ այսքան լայն յանձնառութիւններ կը ստանձնէ: Չեմ ուզեր որ այս առթիւ զիս մեղադրեն իբրեւ կուսակից պատերազմի: Ես մեծ կարեւորութիւն կուտամ անգլօ-ֆրանսական գործակցութեան: Եւրոպայի ապահովութեան էական պայմանն է այդ. եւ ես չեմ որ պիտի տկարացնեմ զայն: Զիս կ'ամբաստանեն թէ Իտալիան ազատ ձգած եմ Եթովպիոյ մէջ: Իրողութիւնը սա է.— Ես արդար կը գտնէի Իտալիոյ կարգ մը պահանջները, եւ կը կարծէի թէ Իտալիա այդ ազատութենէն պիտի օգտուի միայն եւ միայն խաղաղ միջոցներով: Ամէն պարագայի մէջ, ես որ եւ է ընթացքը չէր կրնար քաջալերել եւ պատերազմի մղել Իտալիան»:

Ուրիշ մանրամասնութիւններ ալ հաղորդելէ վերջ, Պ. Լավալ եզրակացուց թէ Ֆրանսա պիտի շարունակէ կառչած մնալ Ա. Դ. ուխտին: Յետոյ անցնելով ընդհանուր քաղաքականութեան, բացատրեց թէ «առանց ֆրանքօ-գերմանական մերձեցման մը կարելի չէ իրական խաղաղութիւն հաստատել Եւրոպայի մէջ. բայց այդ մերձեցումը պէտք է հաստատուի հաւաքական ապահովութեան շրջանակին մէջ»: Ինչ կը վերաբերի Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին, «զինուորական դաշնակցութիւն մը չէ այդ, այլ բոլորովին համապատասխան Ա. Դ. ուխտին տրամադրութեանց եւ կը ձգտի փոխադարձ օգնութիւն ապահովել, եթէ երկու երկիրները յարձակման ենթարկուին»:

** Միեւնոյն նիստին մէջ, Երեսփ. Ժողովը երկրորդ ընթերցումով հաստատեց մարտական խումբերու լուծման, արգիլուած զէնքերու եւ լրագրական զրպարտութեանց վերաբերեալ օրէնքները, որոնց մանրամասնութիւնները ծանօթ են ընթերցողներուն:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՅ ՅՈՅՆԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ, Ֆոթիոս Բ., մեռաւ դեկտ. 29ին: Ծնած էր 1873ին եւ եպիսկոպոս ձեռնադրուած 1915ին: Իր ճարտարութեան շնորհիւ էր որ Պոլսոյ Տիեզերական Աթոռը միացած օրթոտոքս պատրիարքութեան մականին տակ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ Մալթա պիտի երթայ մօտերս, խորհրդակցելու համար Միջերկրականի անգլ. նաւատորմի ապայակոյտին հետ:

ԱՀԱՒՈՐ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐՈՒ հետեւանքով 40 հոգի խեղդուեցան Շքոտրայի մէջ (Ալպանիա): Քաղաքը պաշտպանող թումբը խորտակուեցաւ ջուրերու ծանրութեան տակ եւ զոհերը քշուեցան ալիքներէն:

ՕՐԻՈՐԴ ՄԸ ՊԱՐՈՆԻ ՎԵՐԱԾՈՒԵՑԱՒ Փրակայի մէջ: Անունը՝ Զտէնքա Քուպքովա, այժմ վերակոչուած՝ Պ. Զտէնիք Քուպքէ: Հանրածանօթ կին ըմբիշ մըն էր, բայց ատենէ մը ի վեր կասկածներ կը ներշնչէր: Վերջապէս գործողութեան ենթարկուեցաւ եւ սեռը ճշդուելով, արձանագրուեցաւ իբրեւ էրիկ մարդ: 21 տարեկան է եւ հաւանաբար զինուորական ծառայութեան կանչուի:

(Շար-ը կարդալ Գ. Էջ)

Ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար

Ոստիկանական վերատեսչութիւնը կը հաղորդէ թէ այն օտար աշխատաւորները, որոնց ինքնութեան թուղթերու պայմանաժամը կը լրանայ 1935 դեկտ. 31ին, եւ որոնց մականունները կը սկսին A եւ B տառերով, իրենց ինքնութեան թուղթերու նորոգութեան համար պէտք դիմեն յունուար 4էն մինչեւ 7 (այդ օրը մէջն ըլլալով), Փարիզ բնակողները՝ 391, Rue de Vaugirard, իսկ արուարձաններ բնակողները 7, Rue de Jouy: Գրասենեակները բաց են առաւօտեան ժամը 8էն 14.45:

Այն օտարականները, որոնց մականունները կը սկսին A եւ B տառերով եւ որոնք վերոյիշեալ ժամանակի մէջ չեն ներկայանար, պիտի զրկուին ինքնութեան թուղթը նորոգելու իրաւունքէն:

12ուկէս միլիոն ոսկի վարկ եւ 2 առձեռն տուրք Թուրքիոյ օդատորմիղին զօրացման համար

Թուրքիոյ խորհրդարանը (Գամութայ) դեկտ. 25ին քուէարկեց օրինագիծ մը, որով 21 ու կէս միլիոն ոսկի պիտի ծախսուի օդատորմիղի զօրացման համար: Այս գումարէն 20 միլիոնը պիտի յատկացուի գնելու կամ շինելու նոր սաւառնակներ, մօթէօրներ, պահեստի կազմածներ եւն.: Մէկուկէս միլիոնն ալ պիտի ծախսուի շինութեանց համար: Կառավարութիւնը տարեկան 7.200.000 ոսկի պիտի ծախսէ եւ աոր համար պօնոներ հրապարակ պիտի հանուին:

Ժողովը յետոյ ընդունեց օրինագիծ մը, որով պետական թէ մասնաւոր հաստատութեանց բոլոր ծառայողներու թոշակին հարիւրին 2ը պիտի առնուի իբրեւ օդային օժանդակութեան տուրք:

ՆՈՐ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ – ՏԷՐՍԻՄԸ ՊԻՏԻ ԿՈՉՈՒԻ «ԹՈՒՆՃ ԷԼԻ»

Նոյն նստին մէջ, քուէարկուեցաւ օրինագիծ մը, որով Գիթլիսի նահանգը կը վերահաստատուի, իբրեւ մաս ունենալով Ախլաթի (նախապէս Վանի նահանգին կցուած), Ջիզանի եւ Խորթումի գաւառակները: Նահանգին կեդրոնը պիտի ըլլայ Գիթլիս քաղաքը:

Միւս կողմէ կը կազմուի Պինկէօլ անունով նոր նահանգ մը, որուն մաս կը կազմեն Ճապաղջուր, Կէնճ, Սօլհան, Գարլը եւ Քղի գաւառակները:

Ուրիշ օրէնքով մը կը կազմուի Թունճ էլիի (Տէրսիմ) նահանգը, իբրեւ մաս ունենալով Փլիմէր, Նազիմիէ, Մազկերտ, Բերդակ, Խօզաթ, Օվաճըք եւ Չմշկածագ գաւառակները: Այս նահանգը մասնաւոր կազմակերպութիւն մը պիտի ունենայ, զինուորական իշխանութեան պիտի կապուի եւ կուսակալը պիտի ըլլայ զօրավարի աստիճանով զինուորական մը: Կուսակալը գործադիր իրաւասութիւն պիտի ունենայ եւ եթէ ապահովութեան տեսակէտով պէտք տեսնէ, պիտի կարենայ անհատներ եւ ընտանիքներ նահանգին մէկ տեղէն միւսը փոխադրել եւ կամ նահանգին մէջ անոնց բնակութիւնը բոլորովին արգիլել: Կուսակալը իրաւունք ունի նաեւ հետապնդումներ կատարելու կամ դադրեցնելու, ինչպէս նաեւ գործադրելու կամ յետաձգելու մահավճիռները:

Յաջորդով՝ ուրիշ մանրամասնութիւններ:

Գործազրկութիւնը անդադար կ'աւելնայ

Գործազրկութեան շաբաթական տեղեկագրին համաձայն, դեկտ. 21ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 433.238, որոնց 347.783ը այր, 85.456ը կին: Նախընթաց շաբթուան թիւն էր 424.325. ուրեմն մէկ շաբթէն միւսը աւելցած են 8913 գործազուրկներ: Անցեալ տարի նոյն ժամանակամիջոցին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 404.932. ինչ որ կը նշանակէ 28.306 հոգիի յաւելում: Միայն Սէնի նահանգին մէջ նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն է 200.065, ինչ որ կը նշանակէ 18.111 աւելի անցեալ տարուան նոյն ժամանակամիջոցէն: Յաւելումը կը շեշտուի բոլոր նահանգներուն մէջ: Մասնաւորապէս ազդուած են հետեւեալ գործերը — մետաղագործութիւն, առեւտուրի եւ գրասենեակի պաշտօնեաներ, շինութիւններ, պարենաւորում, փոխադրութեան միջոցներ, հանդերձեղէն, առողջապահութիւն, կաշի եւ մորթ, հասարակ բանուորութիւն եւայլն:

** Փարիզի գործազուրկներու ընդհանուր Միութիւնը մայրիկներու եւ մանուկներու թափօր մը կազմած էր երէկ, երկուշաբթի, դէպի քաղաքապետութիւն:

** Սէնի նահանգային ժողովը շաբաթ օրուան նիստին մէջ, որոշեց վերստին արձանագրել այն գործազուրկները, որոնք զրկուած էին գործազրկութեան նպաստէն, թեթեւ յանցանքներու համար: Որոշեց նաեւ 1935 յունուար 1էն յուլիս 1ի վերածել բնակութեան պայմանաժամը, որ անհրաժեշտ է գործազրկութեան նպաստ ստանալու համար:

Հապէշները մեծ յաղթանակ մը տարին

Հապէշական կառավարութիւնը պաշտօնապէս կը հաստատէ թէ գրաւած են Թանպիէնի գլխաւոր քաղաքը, Աստի-Ապպի, որ կը գտնուի Մաքալէի հիւսիս-արեւմտեան կողմը, 50 մղոն հեռաւորութեամբ, եւ ուր սարսափելի կռիւներ կը մղուէին ատենէ մը ի վեր: Ամէնէն կատաղի ճակատամարտը մղուած է անցեալ կիրակի եւ երկուշաբթի, ծանր կորուստներ պատճառելով երկու կողմերուն ալ: Հապէշները կ'ըսեն թէ 12 գնդացիր գրաւած եւ 100 բերկ զինուոր գերի բռնած են, քանի իտալացի սպաներու հետ: Հապէշական աղբիւրներու համաձայն, Իտալացիները բոլորովին քշուած են Շիրէի նահանգէն (Աքսումի արեւմտեան կողմը), իսկ Հապէշները Մաքալէն պաշարած են ու նուաճ երեք ուղղութեամբ, վերջին երկու շաբաթներու յառաջխաղացութենէն վերջ: Հապէշական ծրագիրը գաղտնի կը պահուի, բայց ստուգուած է թէ ռաս Սէյում 50.000 զինուորներով կը սպառնայ իտալական ձախ թեւին, խափանելով անոր յառաջխաղացութիւնը: Իտալական զեկոյցներն ալ կը հաստատեն կռիւներու սաստկութիւնը, առանց մանրամասնութիւններ հաղորդելու:

Հարաւային ճակատին վրայ եւս մեծ գործունէութիւն կը տիրէ: Իտալական օդանաւեր անընդհատ ռմբակոծելով սպաննեցին հարիւրաւոր արջառներ, որպէսզի հապէշական զօրքը զրկուի ուտելիքէ: Իտալացիները երեսուն ոտք խորութեամբ եւ 35 մղոն երկայնութեամբ փշաթելեր շինած են, անոնց ետեւն ալ՝ բազմաթիւ գնդացիրներ եւ թեթեւ թնդանօթներ տեղաւորած, որպէսզի խափանեն պաշտպողական որ եւ է շարժում:

** Վերջին լուրերու համաձայն, հապէշական բանակը ընդհանուր յարձակողականի մը ձեռնարկած է, հրամանատարութեամբ զինուորական նախարար Մուլուկէթայի: Յարձակումը ուղղուած է իտալական բանակի կեդրոնին եւ երկու թեւերուն դէմ: Բուն պատերազմը նոր կը սկսի Թիկրէի ճակատին վրայ:

** Ղպտիներու Ծնունդին առթիւ, որ պիտի տօնուի յունուար 6ին, Եթովպիոյ կայսրը յայտարարութիւն մը ուղղեց ժողովուրդին, յանձնարարելով պաղարին մնալ: «Դեռ շատ մը դժուարութիւններ պիտի կրենք, բայց Աստուած մեզի հետ է եւ կը պաշտպանէ մեր խոնարհ զինուորները որոնք կը կռուին Հայրենիքին եւ Արքայից Արքային համար»: Այս յայտարարութեան վրայ ժողովուրդը եկեղեցիները խուժեց, աղօթելու համար:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԳԻՒՂԸ՝ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ

«Գիւղը», Հանրապետական Թուրքիոյ մէջ, միայն տնտեսութիւնը եւ առողջապահութիւնը չէ, անշուշտ։ Վասնզի, քամալական վարչաձեւը եւ իր առաջադրութիւնները կը նախատեսեն կամ կը յաւակնին ստեղծել երկիր մը, որ արդիականանայ, ոչ միայն արհեստագիտական այլեւ մշակութային իմաստով։

Արդ, հանրապետական վարչաձեւի անցնող 12 տարիները «Մէհմէտճուկը» դարձուցի՞ն «էֆէնտի մը» ըսել, կ'ուզեմ՝ գիւղը բարելաւացա՞ւ մտովին կամ մշակութապէս։

Ցայտնի է որ, առաջին՝ քամալական իշխանութիւնը «ուսումը ձրի» հռչակեց։ Երկրորդ, քաղաքչութեան հաստատութիւններ հիմնեց (հալքէվի)։ Երրորդ՝ մղում տուաւ դէպի Անատոլու եւ դէպի գիւղ ուսուցիչներու առաքելութեան։ Չորրորդ՝ ելմտացոյցին մէջ կրթական գործին յատկացուած գումարը համեմատաբար բարձրացուց։ Եւ, վերջապէս, մտածեց, ծրագրեց կամ օրինականացուց ձեռնարկներ, որոնք պիտի նպաստէին ընդհանրապէս ամբողջ երկրին, եւ մասնաւորապէս գիւղին մշակութային եւ կրթական բարձրացման։

Տեսնենք, այժմ, թէ այս բոլոր ինչ գրական ու շօշափելի արդիւնքներ պարգեւեցին, եւ «Մէհմէտճուկը» ո՛րքան կրցաւ «էֆէնտի»անալ։

Ձրի ուսման կարգախօսը, որ իրրեւ օրէնք ի զօրու դարձաւ, պէտք չէ շփոթութիւն մը ստեղծէ։ Ձրի ուսումի յայտարարութիւնը չի նշանակեր ամբողջ երկրին համար անհրաժեշտ ուսման ապահովումը։ Օրէնքը կը ճշդէ սկզբունքը։ Բայց այդ սկզբունքին կիրարկումը կը կարօտի միջոցներու։

Իրրեւ սկզբունք ալ, սակայն, այդ «ձրի»ն պէտք չէ հանրապետական շրջանի գրական գործերէն մին նկատել։ Թուրքիոյ մէջ, կայսրութեան օրով ալ ուսումը ձրի էր։ Թուրք վարժարանը երբեք վճարովի չէ եղած՝ գաւառի թէ Պոլսոյ մէջ։ Ասիկա բացայայտ իրականութիւն մըն է, ու հարկ չկայ փաստելու զայն։

Այս ճշդումը պատճառ մը չէ, սակայն, որ մենք հանրապետութեան չվերագրենք նաեւ մշակոյթին ու կրթութեան զարկ տալու տենչանք մը։ Ոչ մէկ տարակոյս, որ Էնկիւրիի վարիչները իրենց գլխաւոր առաջադրութիւններէն մին են բրած երկրին մշակութային բարձրացումը։

Բայց, ինչպէս սկզբունքի մը առաջադրումը գործադրութեան ապահովում մը չէ, նմանապէս ալ ցանկութիւնը կամ նոյնիսկ տենչանքը միջոցներու ապահովում չէ։

Խօսելով երկաթուղիներու, ինչպէս նաեւ՝ ուրիշ առիթներով՝ զինուորական ձեռնարկներու մասին՝ միշտ շեշտած ենք թէ Էնկիւրի իր պատերազմական նպատակները գերադասած է ուրիշ նպատակներէ։

Արդ, երկիր մը որ միլիոններ սպառեց երկաթուղիներու համար, եւ իր պիւտճէին վաթսուն եւ հինգ առ հարիւրը կը յատկացնէ միայն պատերազմական նպատակներու, ի վիճակի չէ եւ դեռ երկար ատեն պիտի չըլլայ՝ մշակութային գետնի վրայ եթէ ոչ զուգահեռ, գոնէ գոհացուցիչ չափով ծախսումներ կատարելու։

Առէք որ եւ է տարուան ելմտացոյց, ու կը համոզուիք ասոր։ Պիւտճէն 150 միլիոն ըլլար թէ 200 միլիոն, Էնկիւրի միշտ նուազագոյն համեմատութեամբ գումար մը կը յատկացնէ կրթական գործին։

Մինչ մենք գիտենք որ Թուրքիան ո՛րքան յետամնաց է այդ մարզին մէջ։ Ընդարձակ Անատոլուն զուրկ է կանոնաւոր նախակրթարաններէ իսկ։ Թուրք գիւղացին անհամեմատ չափով անգրագէտ է։ Իսկ այս վէրքը դարմանելու համար անհրաժեշտ է նիւթական մեծ յատկացում մը։

Աւելցնենք, որ Էնկիւրի, որուն արդիականացման ճիգին մէջ առաջին փայլն ու արտաքինելու ցանկութիւնը չեզոքուած են ծիծաղելի ըլլալու աստիճան, անբաւական վարկին մեծ մասն ալ կը յատկացնէ ոչ թէ գիւղին, այլ՝ կեդրոններուն։ Նոր Թուրքիոյ համապատասխան կրթական դիմագիծ մը։ Երկիրը, ինքը, իր մտաւոր դէմքը նկատելով իր համալսարանը, զայն կ'ուզէ օր օրի բարձրացնել։ Աւելին, — ունենալ նոր ճիւղեր, համբաւաւոր փրոֆէսէօրներ, եւրոպացի, ակադեմի եւայլն։ Ընթերցողը կը յիշէ, անպահուլաբար, թէ կրթական ընդհանուր ծրագրի մը համար քանի տարիներէ ի վեր աշխատանքներ կը թափուին ու նախատեսութիւններ կ'ըլլան։ Եւ կ'երթան կու գան եւրոպացի մասնագէտներ։ Այս վերջին 12 տարիներու ընթացքին քանի քանի կրթական նախարարներ փոխուեցան, ու ամէն նոր եկող հինը քննադատեց, խոստանալով վերջնական ձեւ մը տալ երկրի կրթական կեանքին։ Այս տեսակէտէն, բաւական մեծ յաւակնութիւններ ի յայտ բերաւ ու նոյնքան մեծ յոյսեր ներշնչեց այդ ուղղութեամբ կրթական նախարարը, Րէշիտ Կալիպ, որ մեռաւ։ Ճառ, այցելութիւններ երկրին մինչեւ յետամնաց անկիւնները, յանձնաժողովներ, տեսակցութիւններ, խոստում։ Բայց, արդիւնքը միշտ միեւնոյնը մնաց, — ոչ վերջնական ծրագիր մը կայ մինչեւ այսօր, ոչ ալ նուազագոյն չափով բաւարար գումար...

Ու այդ է պատճառը, որ, հակառակ ձրի ուսման, եւ հակառակ տարիներէ ի վեր «մշակութային» ծրագիրներուն, Թուրք գիւղը, կրթական գետնի վրայ, թողուած է ինքն իր գլխուն։ Եւ, միջոցներու չգոյութեան պատճառաւ, մէջտեղ գրուած է կիրարկումի ուրիշ ձեւ մը, — գիւղը ինք պիտի հոգայ իր դպրոցը։

Ճիշդ է, Էնկիւրի, այս որոշման հետ, ունի նաեւ ուրիշ ազդակ մը, — պարտադրել որ գիւղը շինէ իր դպրոցը։ Բայց, այդ պարտադրանքն ալ գրեթէ անզօր կը դառնայ, որովհետեւ ամէն հրաման, ինչքան ալ խիստ ըլլայ, անկարելիութեան կը բախի, երբ չի նախատեսեր որ հնարաւորութիւններ կա՞ն զինքը գործադրութեան դնող թէ ոչ։

Այդ է պատճառը որ Թուրքիոյ գիւղերու շատ փոքր մասը միայն դպրոց ունի այսօր։ Հոն, եղողներուն մասին ալ հարկ է ճշդում մը ընել։ Վասնզի, նախակրթարանն իսկ ոչ միայն չի լրացներ անհրաժեշտ պայմանները, այլ եւ մեծ մասով ամբողջ չէ։ Նախակրթարաններէն մեծ մասը հին ձեւով խուցն ու կրակ հաւաքավայրեր են, ուր [illegible] ուսուցիչ մը տառեր սորվեցնելով է զբաղած։ Իսկ շատ մը տեղեր, այս ալ ուսուցիչն ալ չկայ։

«Դէպի Անատոլու» նշանաբանը մնաց զուր կանչ մը։ Մամուլը տարիներ շարունակ գրեց ու մանրանկարեց, կոչ ըրաւ որ ուսուցչութիւնը իր դէմքը դարձնէ դէպի երկրին խորքը, բայց ընդհակառակն, դէպի Պոլիս թէ դէպի քաղաք հոսանքը անցաւ։

Ասոր վրայ աւելցուցէք նաեւ թոշակներու մասին տիրող մեծ դժգոհութիւնը։ Չորս, հինգ, վեց ամիսներ ամսավճար չեն առներ։ Այս բողոքը եկաւ մինչեւ ուսուցչական համագումար։ Ճառախօս-ուսուցիչներ լեղի բառերով որակեցին ստեղծուած վիճակը։ Լաւ մեծադրանքներ եւս ուղղուեցան Էնկիւրիի հասցէին, երբ խօսողներ կը բաղդատէին պետական ուրիշ պաշտօնեաներու եւ իրենց վիճակը։ Բայց, կացութիւնը մնաց նոյնը։

Ուրեմն, երբ պիւտճէ չկայ, գիւղերը ի վիճակի չեն դպրոցներ կառուցանելու եւ պահելու զանոնք, եւ եթէ նոյն իսկ ուսուցիչներ կան, անօթութեան եւ յանուն հայրենիքի կրթական բարգաւաճման, հայրենասիրական անյետաձգելի պարտականութիւն մը կատարելու պատրաստակամ ուսուցչութիւն գոյութիւն չունի, շատ պարզ է որ ձրի ուսման օրէնքն ու Էնկիւրիի տենչանքը գրական որ եւ է արդիւնք չեն կրնար տալ։

Գիւղի բարձրացման համար նկատելի դեր չկատարեց նաեւ տառերու փոփոխումը, որմէ շատ բան կ'ակնկալէր Էնկիւրի։ Կը խորհէր, օրինակ, որ ոչ միայն տղան, այլ եւ չափահասը անմիջապէս կը սորվի լատինական տառը եւ կը սկսի կարդալ։ Բայց սպասուած արդիւնքը չստացուեցաւ։ Հոս եւս, տառերու փոփոխման ճիշդ կամ սխալ ըլլալու մասին չէ խօսքը։ Այլ՝ ընդհանուր արդիւնքի մասին՝ գիւղին մէջ։ Գիւղացին որ իրրեւ թէ կոչուած էր էֆէնտի դառնալու, [illegible] խօսքը չըլլար, նոյն իսկ շատոնք ձեռքը։ Փաստ՝ Թուրք թերթերու սպառման խղճութիւնը։

Պարզ է, որ շօշափելի եւ յեղաշրջիչ ազդեցութիւն չեն կրնար ընել նաեւ այն այն այցելութիւնները, զորս ատենը մէկ կու տան, Հալք էվիները, զանազան գիւղեր։ Ասոնք պատահական չփումներ են, շատ կարճատեւ, որոնք չեն կրնար հետք ձգել, ոչ ալ, այս կամ այն պայմանին թէ պաշտօնեային համար կարող է շօշափելի փոփոխութիւն մը դնել գիւղին ու գիւղացիին մէջ։

Բայց, Էնկիւրի գտեր է նոր միջոց մը, — ձայնասփիւռ։ Ու նոր օրէնք մը, անհատապէս։ Ամէն գիւղ իր ձայնասփիւռը պիտի ունենայ։ Այս ապիտոն սակայն, այնքան դրական կրնայ ըլլալ, որքան ուրիշ ազդակներ, քանի որ գիւղը ինք պիտի գնէ իր ձայնասփիւռը։

Նոյն իսկ ապահովուած պարագային, ի՞նչ կարելի է ակնկալել, արդեօք ասկէ։ Թուրք յօդուածագիր մը չափազանց իրաւացի գրել կու տար թէ այնքան ատեն որ մեր խօսողները պիտի ըլլան անոնց վերեւ, գիւղը սորվելիք բան պիտի չունենայ...

Կը տեսնուի, որ հակառակ ցանկութեանց եւ առաջադրութիւններուն, Թուրքիոյ մէջ գիւղը կը մնայ զուրկ տարրական նախակրթարաններէ իսկ, բոլորովին անտեղեակ իր երկրի մտաւոր կեանքին, անհետաքրքիր դէպի նախնական մշակոյթն իսկ, եւ, նիւթական եւ ուրիշ պայմաններու չգոյութեան պատճառաւ՝ դատապարտուած, դեռ երկար ատեն, ներքնապէս մնալու նոյն Մէհմէտճուկը ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԼԵՒՈՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ամէն մի Դաշնակցական անհատ ունի իր որոշ դերը կուսակցութեան մէջ։ Լեւոն Թաղէոսեանն էլ առանձնայատուկ տեղ էր գրաւում՝ որպէս քարոզիչ համերաշխութեան։ Դաշնակցութիւնը նրա համար պաշտամունքի առարկայ էր։ Նա կապուած էր Դաշնակցութեան հետ ոչ միայն գաղափարախօսութեամբ, այլ եւ իրերով, առարկաներով, որոնք պատկանում էին Դաշնակցութեան կամ նոյն իսկ միայն յիշեցնում էին Դաշնակցութիւնը։

Նա առանձին գուրգուրանքով էր վերաբերւում եւ ամէն մի Դաշնակցական ընկերոջ։ Նրա համար ինչ որ դաշնակցական անուն էր կրում՝ սրբութիւն էր եւ պահանջում էր, որ բոլոր ընկերներն էլ այդպէս վերաբերուեն։ Այդ գետնի վրայ նա յաճախ ընդհարումներ եւ վէճեր էր ունենում ընկերների հետ երբ նկատում էր որ ընկերները ցանկալի յարգանք ցոյց չեն տալիս «Դաշնակցական» անունի հանդէպ։ Ինչպէս մի ընտանիքի հայր խրատում է իր ըմբոստ զաւակներին, նա էլ խրատում էր ընկերներին որ սիրեն միմեանց եւ յաճախ մեծ ուրախութեամբ յայտնում էր թէ որքան նուրբ ընկերական զգացմունքներ է նկատում ս. եւ ս. ընկերոջ մէջ, որ յայտնի է եղած իր թեթեւամտութեամբ կամ կռւազանութեամբ։ Տարիների ընթացքում անդամ լինելով կուսակցական շարքի մարմինների, նա աշխատում էր ընկերական կապերը ամուր պահել կուսակցութեան մէջ, որ նրան յաջողւում էր, հակառակ կենտրոնախոյս բնաւորութեանց։

ՅՈՎ. ՏԷՐ ԴԱՒԻԹԵԱՆ

ՈՒՐՈՒԿՈՒԷՅԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ (Հարաւ. Ամերիկա) ճամբաց խորհրդային դեսպանը, հաստատած ըլլալով թէ համայնավարական կեդրոն մը կազմուած է եւ թէ ըմբոստութիւն մը սարքած 1936 փետր.— մարտի համար, հետեւողութեամբ Բրազիլիոյ բոլշեւիկներուն։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՔԱՐԻՒՂԻ արտածումը դէպի իտալական Ափրիկէ 400 առ հարիւր աւելցած է նոյեմբեր ամսուան ընթացքին, հասնելով 110.000 տակառի, մինչ 25.714 տակառ էր հոկտեմբերին։ Ամերիկեան կառավարութիւնը միջոցներ կը խորհի, արտածումը սահմանափակելու համար։

ԵՐԲ ԱՐԵՒԻՍ ՉԷՐ ԿՐՆԱՐ ԳՈՐԾԵԼ...

— Ո եւ է բանի մը պէտք ունի՞ս։

Վերջին հարցումս էր մեր սիրելի Գարաջաշեանին, երբ կը ձգէի զինք հիւանդ իր անկողնին վրայ, ցաւէն պալարուած։

— Ո՛չ, ոչ մէկ բանի, քանի որ ուզածս չէք տար։

Չպատասխանեցի իրեն այդ օրը, խնայելով ջղային նոր ցնցումներ. բայց դուրս ելլելով, խորհեցայ անգամ մը եւս, իր խնդրանքին վրայ, որ մերժուած էր բոլորէն, զինք շրջապատողներէն։

— Քիչ մը թոյն, աստիճանաբար թմրելու եւ ընդմիշտ վերջ տալու այս կեանքին, չէ՞ որ այս անդարմանելի ցաւերը կը կորսնցնեն արդէն գոյութեան իմաստը։

Ուրեմն գիտակից իր անբուժելի հիւանդութեան — մասամբ հետեւանք իր տարիքին — ֆիզիքական քայքայուած վիճակին, ան կ'ուզէր թոյն առնել։

Կը համապատասխանէ՞ր այս պահանջը իր նկարագրին, իր խառնուածքին եւ մանաւանդ կենդանական այս աշխարհին կապուած իր զգայուն ապրումներուն։

— Ոչ անշուշտ, բնաւ եւ երբեք։

Գարաջաշեան մէկն էր անոնցմէ որ, հակառակ իր յառաջացած տարիքին կը հաւատար թէ պէտք է ապրիլ։ Ապրիլ, գործելու, աշխատելու, զոհաբերելու յանուն այս ժողովուրդին, իր արդար դատին եւ անտեսուած իրաւունքներուն։

Ամէն ոք կրնար բան մը ընել այս ընդհանուր պայքարին մէջ, համաձայն իր կարողութեան եւ ընդունակութեան։ Այս տեսակէտով ալ, Գարաջաշեանի համար անհանդուրժելի բան էր բռնի անգործութիւնը, կուսակցական եւ հանրային ասպարէզներու մէջ։

Ընդունակ եւ աշխատասէր, մանաւանդ մաքուր ու զոհաբերող ո եւ է անհատի կորուստը անոր համար վիշտ էր, ծանր վիշտ։ Եթէ կ'ողբար մահը լաւերուն, միւս կողմէ կը տառապէր եւ կը տանջուէր կամաւորապէս եւ կամ իրերու զառանցումով, մեկուսացողներու եւ չէզոքացողներու համար։

Իրմէ առած այս տպաւորութիւններս չէի կրնար հաշտեցնել, ինքնասպանութեան անհարազատ տրամադրութեան հետ։

Կայ ուրեմն ուրիշ պատճառ մը, մերժելու տարօրինակ այս տրամադրութիւնը։

Գարաջաշեան սահմանափակ մարդ չէր կծկուած հայ կեանքով։ Իր բովանդակ կարողութիւնը, հոգեկան եւ ֆիզիքական բովանդակ ուժերը տրամադրելով հայ կեանքին — Դաշնակցութեան յարկին տակ, զգայուն էր, խանդավառ ու հետաքրքիր, նորագոյն յառաջդիմութիւններու, իրագործելի նոր ձեռնարկի եւ յաջողութեան մասին։ Կը սիրէր խօսիլ եւ լսել այնպէս քիմիական նոր գիւտերու, շարժանկարի, օդանաւորդական եւ ձայնարձակի նորութիւններու մասին, անոնց կատարած եւ կատարելիք ազդեցութեան մասին մարդկային կեանքի վրայ։ Կատարեալ խանդավառութեամբ ան ընդունակ էր ամէնէն յուռահատ իսկ կարելու կեանքին, իր ամենամեծ հրաշալիքներու համար։

Արդ, ի՞նչպէս ուրեմն, այսպիսի մէկը կրնար մտածել մահուան մասին, ինքնասպանութեան ճանապարհով։

Տրամաբանօրէն պէտք էր մերժել իր այդ խնդրանքը, ընդունելով իբրեւ հետեւանք ջղային անբնական վիճակի մը։

Ան՝ կապուած էր կեանքին, հակառակ իր բոլոր դժուարութիւններուն, որովհետեւ կը սիրէր կեանքը, հրաշալիքներու այս աշխարհը, իր աշխատանքը՝ Դաշնակցութեան ծառայութիւնը։ Այս կրկնակի պատճառներ ալ՝ ինչո՞ւ չըսել, որ մեր սիրելի պաշտօն ոչ միայն կը սիրէր կեանքը, այլ աւելին ըլլալով կը վախնար [illegible], որ պիտի արգիլէր զինք օգտակար ըլլալու Դաշնակցութեան։

Հակառակ այս համոզումիս, մտածեցի, եւ կը մտածեմ տակաւին իր խնդրանքին վրայ։ Որովհետեւ ամփոփ նայուածքին մէջ, չեմ կրնար գտնել ուրիշ ո եւ է իմաստ որ չհամապատասխանէր իր բարոյական, իր հոգեկան մեծութեանը։

Եթէ ան թոյն կ'ուզէր մեռնելու համար, ատիկա ներքին պահանջ պէտք էր ըլլար, հարազատ իր զգացմունքներուն, ցարդ նկատածներուս հակառակը։

Իր այդքան քաղցր մտերմութիւնը, որմէ օգտուեցայ վերջին տարիներուն, անվերապահօրէն կը մղէ զիս հաւատալու ինքնասպանութեան իր խնդրանքին։

Ասոր համար, հարկ էր տեսնել զինք մեր Դիւանի (արխիւ) աշխատանքներուն մէջ։ Կատարեալ քուրմ մըն էր ան այդ հաստատութեան մէջ, նուիրուած մը հին թղթերու այդ շտեմարանին։

Մայրական բծախնդրութիւն մը կ'ունենար ան թուղթի, թերթի, գիրքի եւ վերջապէս Դիւանին հարստութեան կապուող ամենափոքր հանդէպ, ան չէր վստահեր ո եւ է մէկուն։ Արդար էր կամ ոչ այս կասկածի զգացումը, ...

Այնքան ատեն, որ իր առողջութիւնը թոյլ կու տար իրեն անձամբ ղեկավարել, քննել եւ հսկել Դիւանին աշխատանքները, անվստահութեան վտանգը իր մէջ տեղի չէր տար։ Որովհետեւ այն համոզումը ունէր թէ իր ներկայութեամբ կը պահպանուին Դաշնակցութեան այդ սրբութիւնները։

Հիւանդութիւնը սակայն եկաւ կատաղական հարուածը հասցնելու իր բոլոր յոյսերուն։

Զգաց ու համոզուեցաւ, որ այլ եւս իր ոտքերն ու ձեռքերը չեն ենթարկուիր իր մտքին։ Գիտակցութիւն ունեցաւ, որ այլ եւս իր ձեռքերը չի կրնար չափել ծալծլուած թղթերը, նուիրական ու սիրելի նշխարները մեր բազմաթիւ անուանի եւ անանուն վաստակաւորներուն։ Համոզուեցաւ վերջապէս, որ այլ եւս ինք վիճակի չէր ոչ միայն թղթածրարներու գաղտնապահ աշխատանքին մասնակցելու, այլ եւ զանոնք անցընելու։

Հոս արդէն կը պարզուի իմաստը մահը խնդրելու իր ծախսածներուն։ Իրեն համար կեանքի իմաստը վեր...

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻՆ

(16)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Զինք սպաննող Թուրք զինուորները իր հրացանն առնելով կը յանձնեն իրենց հարիւրապետին, որ իր կարգին կը տանի ընդհանուր հրամանատարին ու կ'ըսէ. «Ասոր տէրը՝ քառասունը անց մարդ մը՝ անհաւան խիզախութեամբ կռուեցաւ մինչեւ վերջ նոյն դիրքին, ու առաւ իրարու վրայ հինգ զինուոր զետին փռեց։ Եթէ այդ մարդը մօվզէր հրացան մը ունեցած ըլլար, առնուազն յիսուն հոգի կը սպաննէր մեզմէ»։ Հրամանատարը խիստ բարկացած կը պատասխանէ. «Երանի թէ՝ ես ալ ձեր հինգ հազարին տեղ, հինգ հարիւր հատ անոնց պէս զինուոր ունենայի ու գոնէ տեսնէիք թէ ինչ հրաշքներ կը գործէի զօրավարներու դէմ»։

Գրիգոր Եղրուպեան, որ «Ճիւղ պաշ» ալ կը կոչուէր, անօրինակ քաջութեամբ մարտնչեցաւ մինչեւ վերջին րոպէն, քանի մը Թուրք զինուորներ իրարու ետեւէ գետին փռելէ յետոյ։ Այս ալ մեր լաւ մարտիկներէն մին էր, ու զէնքերու փոխադրութեան աշխատանքին մէջ գործօն մասնակցութիւն բերած։ Միշտ յարգանքով պէտք է յիշատակել անունը։

Գալուստ Մարտիկեան, երեսունի մօտ երիտասարդ կտրիճ մը։

Գրիգոր Գրպուրեան եւ Պետրոս Պէնէքեան, վաթսունի մօտ ծերունիներ, որ քաջաբար ինկան պատերազմի դաշտին վրայ։

Սարգիս Ծանդաշեան եւ Յակոբ Սեւուլեան, որ քաջի պէս նահատակուեցան։

Սամուէլ Գօյաճեան եւ Սամուէլ Մարգարեան, որ հերոսաբար կռուեցան եւ ինկան իրենց դիրքերուն վրայ։

Իսկ վիրաւորուած էին՝ Միսաք Գալյաճեան, Գարսամ Մօշեան, Յակոբ Հաւաբեան, Մովսէս Համբէոեան, Թովմաս Գահճեան, Մաշէր Գլուեան, Յակոբ Դաւիթեան, Գօզոս Ճըլըղեան, Վանէս Ճէլլէթեան, Յակոբ Թէշօնեան, Աւետիս Մասմանեան եւ Ենովք Գէօչէեան, որոնցմէ երեքը՝ Միսաք Գալյաճեան, Գարսամ Մօշեան եւ Յակոբ Հաւաբեան (Թէկաղցի), քանի մը օր վերջ փակեցին իրենց հերոսի աչքերը։

Մօվզէրներէն ու հաստաբերան փամփուշտներէն զատ՝ կը կրծուէր, թէ թշնամին թնդանօթ մըն ալ բերած էր լեռը։ Սակայն՝ դժբախտաբար, երկարատեւ փնտռտուքներէ յետոյ, չկրցանք գտնել զայն։

Այդ երեկոյեան ճակատամարտներուն մէջ, շատ հաստատ աղբիւրներէ առնուած տեղեկութեանց, թշնամին ունեցած էր հազարէն աւելի կորուստ, նոյնքան ալ վիրաւոր, որովհետեւ մեր կողմէ արձակուած գնդակները, իրենց թիրախը կը գտնէին։

Վերոյիշեալ գոյամարտի ընթացքին, ինչպէս միշտ, երեք եղբայրներ, Նիկոլ եւ Գօզոս Նիկողոսեաններ զարմանալի քաջութեամբ կռուեցան կողք կողքի, ժողովուրդի հիացման առարկան դառնալով։ Գօզոսը նոյնիսկ փորձեր ըրաւ երթալու եւ միւսներէն՝ [illegible] իր բանակարանին մէջ սպաննելու։

Ժ.

Ճէպէլ - Մուսայի կռիւներուն մէջ չարաչար յաղթուած Ֆախրի փաշան՝ պարտութեան սեւ մուրը ճակտին՝ գնաց Ուրֆա, Ճէպէլ Մուսայի մէջ կրած պարտութեան փոխ վրէժը լուծելու ափ մը Հայերէն, որոնք համարձակութիւնն էին ունեցեր զէնք բարձրացնել ու իրենց պատիւը պաշտպանել Թուրք արիւնռուշտ կառավարութեան դէմ։ Ու հոն ալ, նոյն Ֆախրի փաշան քանի մը պարտութիւններէ յետոյ՝ գերմանական ահաւոր թնդանօթներով պատերը լռեցուց վերջապէս։ Ու լռեց հերոսական Ուրֆան ալ ...։

Անոր՝ դիւցազնական Վանը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան ռազմական շունչին տակ, շնորհիւ անմահն Արամի ռազմավարութեան՝ կրցած էր կերտել Ապրիլեան հերոսամարտը։

Դիւցազնական Շապին - Գարահիսարն ալ ընդվզումի կարմիր դրօշ բարձրացուցած ու փառայեղ կերպով կռուած էր, Թուրք կառավարութեան դէմ։

ԺԱ.

Թուրք կառավարութեան համար յայտնի եղաւ, որ մեզ իր կարծածէն շատ տարբեր գտած էր։ Բայց եւ այնպէս, կառավարութիւնը գիտէր, որ պարէնի տեսակէտէն շատ նեղ վիճակի մը մատնուած էինք։

Ուստի, այդ իսկ պատճառով, փոխհեմութիւն ունեցաւ հանգիստ թողուլ մեզ մեր լեռներուն վրայ։ Իսկ միւս կողմէն հետեւար դիրքերու վրայ պատնէշներ չինել պաշարման վիճակի ենթարկելու համար մեզ, որպէսզի այդպիսով սովամահ՝ անձնատուր դառնայինք։ Սակայն, չարաչար կը սխալէր։ Գիշերները՝ մերինները ճեղքելով թշնամիին շարքերը, կ'իջնէին Սուէտիոյ դաշտն ու հարկ եղած պարէնը կը բերէին։ Գրեթէ ամէն գիշեր, գիւղերուն շրջակայքը, երկու ընդհարումներ տեղի կ'ունենային։ Վերջապէս լերան վրայ մեզ սովամահ ընելու համար, կառավարութեան կողմէ ամէն միջոց ձեռք առնուած էր։ Մինչդեռ ճարելու մեր միակ միջոցը զինու զօրութեամբ Ֆէլլահներու արտերէն կորեկ բերելն էր, եւ այդ բանին մէջ փառաւորապէս կը յաջողէինք։

Թէեւ մեր պաշտպանական ճակատները գրաւուած չէին, սակայն ամէն գիշեր կ'իջնէինք հոն, բանակավայրերուն անհանգստութիւն պատճառելու համար։ Անոնց փոխան, մենք մեր նոյն գիւղականները կերած էինք Ճէպէլ Մուսայի հոյակապ բարձունքներուն վրայ։

Ունէինք նաեւ մեր զինագործները, որոնք առաւօտէն մինչեւ իրիկուն զէնքեր կը նորոգէին, ու կապարէ գնդակներ ձուլելով՝ դատարկուած փամփուշտները կը լեցնէին։ Մասնաւոր խումբ մը ունէինք ծովափին վրայ ալ պատրաստելու համար։ Անոնք կ'առնէին ջուրը, խոշոր կաթսաներու մէջ երկար ատեն կ'եռացնէին, յետոյ վար կ'առնէին կաթսաները, ուր պաղելով ջուրը կը դառնար աղ։ Այսպէս էր, որ մեր աղը կը պատրաստէր, առատօրէն։ Նորահաս տղաք հիւանդներուն առջեւ, երկանաքարերը կը դառնային անդադրում, որոնց պաշտօնն էր ցորենն ու կորեկը ալիւրի վերածել։

Եկեղեցական արարողութիւններ միշտ տեղի կ'ունենային։

Յ. Գ. ՓԱՒՐՍԱԼԵԱՆ

(Շար.)

ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ԱՆՃՈՌՆԻ ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ՄԸ

«Ազատայի» խմբագրութեան

Զարմանքով կարդացի ձեր թերթի դեկտ. 24ի խմբագրականը, որուն խորագիրը չատ կը յարմարի ձեզի եւ ձեր արտայայտութեանց:

Մարտիկներու Միութիւնը կազմակերպած էր «Հայ Ռազմիկին Օրը» նուիրելով զայն Մուսա լերան հերոսամարտին: Այդ առթիւ հրաւիրած է դիւցազնամարտին հետ չատ մօտիկէն կապ ունեցող, օտար եւ հայ գործիչներ եւ հիւրեր: Հանդէսին յայտագիրը, իր ժամանակին ուղարկուած էր բոլոր հայ օրաթերթերուն — ի շարս որոնց եւ ձեր — առ ի հրատարակութիւն: Եզան թերթեր, որ Զաքարեանի պատճառաւ ունեցան եւ պլացան նոյն իսկ մեր յայտարարութիւնը գնել: Եղան թերթեր ալ որոնք գնահատելով այս պատմական ձեռնարկը, նոյն իսկ թիւ մըն ալ նուիրեցին այդ դիւցազնական պայքարին...

թիւններուն որոնք կը քաջալերեն մեր ուղեգիծը, մեր գաղափարները: Մեզ չի հետաքրքրեր թէ ուրիշներ ի՞նչ կարծիք ունին մեր մասին, մինչեւ յիբերուծայ եւ անճիշդ: Այսպէս օրինակ դատապարտելի եւ անխմաստ է ձեր բռնած դիրքը մեր Միութեան վերջին երկու ձեռնարկներուն հանդէպ, — Անդրանիկի ուխտագնացութիւնը եւ Մուսա լերան հերոսամարտին հանդէսը: Երկու անգամին ալ ձեզի հրաւէր ուղղուած է մասնակցելու, երկու անգամին ալ պատէ պատ դարձուածքներով, հեռու քաշուած էք, առանց քաջութիւնն ունենալու եւ մեր ճակատին ըսելու ինչ որ կ'որոճաք ...

Մուսա լերան հերոսամարտը մենք ոչ մէկ կուսակցութեան սեփականութիւն չենք ուզած դարձնել: Ընդհակառակն վերջին պահուն դուք ելեր էք վերակազմեալ, հնչակ - ռամկավարական կը կոչէք: Մենք կը ստանենք զայն իբրեւ հայ ռազմական գործ, ինչպէս պիտի ստանենք ամէն տարի, այս կամ այն շրջանի, ռազմական միւս բոլոր բարձր գործերը: Եթէ ...

...անգամ, բոլորն ալ համերաշխ մէկ մարդու նման ոտքի կը կանգնին, երբ ժամանակը գայ գործելու: Նոյնպէս գնահատելի է Սէօլէօզի Հայր. Միութիւնը, որ նոյնպէս տուաւ իր ներկայացումը անցեալ կիրակի, «Գէշիկ-Թաշլեան» թատերասրահին մէջ: Զուտ չահ ունեցած էր 1090 ֆր.:

Լրատու

ԱՄԱՍԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 25 դեկտ.— Դեկտ. 24ին տեղի ունեցաւ Ամասիոյ եւ շրջանի Հայր. Միութեան Ա. երեկոյթ - պարահանդէսը:

...Ամասիոյ Հայր. Միութիւնը 1927ի ...

ՄԵՐ ԳԻՒՂԻՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՕ.— ...

ՍԻՒՐԻՒՆԻՍ ԵՐԳԵԶԱՅԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

ՍԱՎԻԼ.— ...

ՓՈԽԱՆԱԿ ԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱՆՖՈՐՎԻԼ.— ...

Վիգապ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՃՇԴՈՒՄ ՄԸ

ԼԻՈՆ.— ...

Արշաւիր Գասաբեան

ՎԱՂԻՆ ԿԻՐԱԿԻ ՀԱՄԱՐ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆՑ. ՆԱՐԵՒԵՐ ՕՐՆՈՒՐ ԷՐԻԿՈ ՏՕԹ, ԱՐԻԵՐ ԵՐԵՐՈՒՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿ, ԱՐԳՈՆԻ Է ՕՐՈՐԸՆԱ ԵՎԻՆ ՎՐԱՅ

Ձեր Reveillon կատարեցէք Restaurant Yarp մէջ, Champs - Elysées ...

ՍԵՂԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 23 դեկտ.— ...

Կ. Պիլիկեան

ԴԻՒՐԱ ԳԻՒՂԻ ՆՈՒԷՐԸ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— ...

Մ. Ռ.

«Մուսա Լեռան» չարժանկար չիքի չինոր

ԿԸ ՆԿԱՐՈՒԻ յոթանաշնակերպին եւ ...

Մ. ԹԱՓՈՒԼ

Յ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Մեղ ՄԷ

ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ

ՆՈՒԵՐ ԳԱՂՈՒԹԱՅԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՋԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ

Վերաձայն՝ Գ. ՖՐՈՒՆԺԵԱՆ

...

Հ. Յ. Դ.

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ակնունի ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Համազասպ խումբի ժողովը, այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին։ Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Նիկոլ-Դուման խումբի ժողովը, այս Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 1.30ին, Դաշնակցութեան Տան մէջ։ Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քեռի խումբի ժողովը, այս Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 5ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՇԱՎԻԼԻ ԱՐԾՈՒԹԵԱՆ խումբի կողմէ

Յունուար 19ին

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած՝ ՍԷՕԼԷՕՁԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ «ԱՐԵՒԵԼՔ» Թատրախումբին կողմէ

5 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, Գիւրօ Թապայի սրահին մէջ, Place de la Gare, *Անոնսիլէ լէ Կոնէս։*

Կը ներկայացուի ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆի

ԱՒԵՐՈՒՄՆ ԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ (տրամ)

եւ ԵՐԵՔ ՔԱՋԵՐ (զաւեշտ)

Մուտք՝ **10, 7** եւ **5** *ֆրանք։*

ԳԵՏԵՐԸ ՆՈՐԷՆ ՅՈՐԴԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ, *ծանր վտանգի մը մատնուած են Աւինեօն քաղաքը եւ ուրիշ աւաններ եւ գիւղեր։ Ամէն տեղ փլուզումներ եւ արկածներ կը պատահին, մասնաւորապէս Լիոնի շրջանին, Տրոմէն եւ Արտէշէն։ Տեղատարափ անձրեւները եւ ձիւնհալքը աւելի կը սաստկացնեն ժողովուրդին մտահոգութիւնը։ Յորդած են Ռոնը, Սոնը, Մառնը եւ ուրիշ գետեր ու գետակներ։*

ՀԻԹԼԷՐԻ եւ Գէօրինկի անգլ. դեսպանին վերջին տեսակցութեան առթիւ, թերթերը գրեցին թէ Գերմանիոյ Առաջնորդը հետեւեալ պահանջները դրած է — 1. Ճանչնալ Գերմանիոյ օդանաւային ուժերուն գերակշռութիւնը — 2. Վերադարձնել գերմանական գաղթավայրերը — 3. Ջնջել Վերսայլի դաշնագրին այն յօդուածը որով յանցաւոր կը հռչակուի Գերմանիա։ Թէ Գէօրինկն եւ թէ Լոնտոնն կը հերքեն այս լուրերը, բայց բուն պայմանները չեն հրատարակուած տակաւին։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi.

17, Rue Damesme, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Raki "ERIVAN"

ԵՐԵՒԱՆ օղին, որ ճանչուած է իր առաջնակարգ յատկութեամբ, օղիներու մէջ ամէնէն նախընտրելի մեծ վաճառականները կը ներկայանէ։

ԵՐԵՒԱՆ օղին պատրաստուած է թարմ չամիչէ, բնական անիսոնի խառնուրդով, եւ խաղողի հիւթով, նրբաճաշակօրէն ... կան ամէն բարձրութեան գերծ լլալը։

Պահանջեցէք, փնտռեցէք ԵՐԵՒԱՆ օղին։

Մեծաքանակ գնումներու համար՝

Արտադրիչ

S. A. GRANDES DISTILLERIES PEUREUX

48, Bld. des Vignes, Marseille

Tél. Colbert 58 - 10

Եւ DISTILLERIE VIAL

18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)

Tél. Plaine 09 - 95

Լիոնի եւ Շրջաններու Ներկայացուցիչ

O. N. BAHADOURIAN

82, Rue Ségne. Lyon (Rhône)

Նիսի եւ Շրջաններու 'գործակալ'

M.M. H. Khatchadourian et Danielian

24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ERIVAN RAKI
Véritable Raki d'Orient
Apéritif Tonique

Ընկերամշակութային խնճոյք բեյասեղան

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԵՒ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ, հովանաւորութեամբ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

4 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին,

Brasserie du Chapitre*ի սրահին մէջ*

Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Շարժանկարով պիտի ներկայացուի ընկ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը, հերոսներու դիմանկարներ, հայկական կեանքէ առնուած պատկերազարդական հետաքրքրաշարժ կտոր մը։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Ազգային ԿՈՂԱՆԴԻ ՏԱՌ եւ զանազան զուարճալի անակնկալներ, Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 3 ֆրանք

ԱՄԱՆՈՐԻ ԽՆՋՈՅՔ

Ս. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

31 *ԴԵԿՏ. ԿԱՂԱՆԴԻ ԻՐԻԿՈՒՆԸ*

Salle d'Horticulture*ի վերի սրահներուն մէջ*

84 Rue de Grenelle, *մէթրօ՝* Rue du Bac

Կը նախագահէ՝ **Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, եւրոպական եւ Կովկասեան պարեր

Ընդհանուր սեղան   *Մուտք 15 ֆրանք*

Փութացէք այժմէն ապահովել ձեր տոմսակները, որոնց թիւը սահմանափակ է։ Դիմել անձամբ՝ Օր. ՔԵՏՐՈՍԵԱՆի. 6, րիւ տը Թրէթէնը, փարիզ (15), կամ հեռաձայնել Մոնմարթր 13-09։

ԱՍՈՒԼԻՍ-ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ԵՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

25 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ

Լիոնի կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի չխանգարել։

RÉVEILLON

ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ ԴԻՄԱՒՈՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, ՄԻ ՄՏԱԾԷՔ. ԹԷ ՈՒՐ ՊԻՏԻ ԿԱՏԱՐԷՔ ՁԵՐ **RÉVEILLON**Ը

Ուրախ **réveillon** *ընելու համար գացէք՝*

ՃԱՇԱՐԱՆ YAR ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷԻ ՄԷՋ

ուր պիտի գտնէք ռուսական եւ արեւելեան յայտնի կերակուրներ եւ խմելիքներ։

Տաք մթնոլորտ եւ մտերիմ շրջանակ

Մէթրօ՝ ՄԱՐՊԷՕՖ

4. Rue Robert Estienne. (29, Rue Marbeuf անկիւնը)

ՄԻ՛ ՄՈՌՆԱՔ այցելել Նոր Տարւոյ եւ Ծնունդի առթիւ

Հանրածանօթ Պոլսեցի ժամագործ-ոսկերիչ

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՄՄԷՐԵԱՆԻ

(Maison E. CHARLES) Հիմնուած 1869

29, Rue MATHIS   Métro CRIMÉE

Tél. NORD 56 - 97   C/C. AJ., AV., CP., 52, 50 71

Կը գտնուին ամէն քանակի մասնաւոր գրպանի, թեւի, շղթաներ, պատի եւ զարթուցիչ ժամացոյցներ, զարդարեղէններ եւ տնական սպասներ. 100էն 10էն մինչեւ 20 ֆրանկնոց գինը եւ Նոր Տարւոյ առթիւ սիրուն նուէրներ։

Խղճամիտ *նորոգութիւն ժամացոյցներու։* Ջանասէր գիներով *նորոգութիւն, շինութիւն եւ փոփոխում բոլոր զարդարեղէններու։*

Կը գնենք *ոսկի, արծաթ եւ թանկագին քարեր։*

Գաւառներէն եկած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն։

Կիրակի օրերը եւս բաց է վաճառատունը։

ԱՐԱՑ ԽՆՏԱՄԵԱՆ

PHOTO MASSIS

Maison KHENDAMIAN

15 Bd DE STRASBOURG PARIS Xe PROV 68-27

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ՝ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՐԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք՝ ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած ձեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի՝ 12ը *125* ֆրանք։

Carte d'identitéի նկարներ՝ *12* հատը *10* ֆր., *6* հատը *7* ֆր.։

ՃԱՇԱՐԱՆ - ՍՐՃԱՐԱՆ «ՕԼԻՄՊ»

8, ՓՕԼ - ՊԷՌ ՓՈՂՈՑ, 8 — Լ Ի Ո Ն

Արեւելեան եւ Արեւմտեան համադամ եւ ախորժաբեր կերակուրներ, անմահական ՏԷՕՆԷՕՐ եւ ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ, համբաւաւոր ԳԱՐԱ-ՔԷՕՅԻ ՊՈՂԱՉԱ, սքանչելի ԹԱՒՈՒԿ ԿԷՕՔՍԻ, եւ ՓԱՔԼԱՎԱ՝ անսպառ կարագով։ *ՃՇԱՄԻՔՈՎ ԵՒ ՄԱՔՈՒՐ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ*

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԽՈՀԱՐԱՐԱԳԷՏ ԵՒ ՃԱՇԱՐԱՆԱՏԷՐ

ՊՐՈՒՍԱՑԻ ***Ս. ՊՐՈՒՍԱԼԵԱՆԻ***

PRIX FIXE եւ **A LA CARTE**

Ընտանեկան հարսանեկան, քնքուշ եւ հաւաքական ճաշկերոյթներու համար սպասարկութիւն մատչելի գիներով ճաշարանին կից ընդարձակ սրահին մէջ։   ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ԱՆԳԱՄ ՄԸ

ԵՒ ՎՍՏԱՀ ԵՂԷՔ ՈՐ ՏԵՒԱԿԱՆ   ՅԱՃԱԽՈՐԴ ՊԻՏԻ ԴԱՌՆԱՔ

CAVE

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ, ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆ,

եւ ԱՊՍՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ԱՐԱԳ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

կը հայթայթենք՝ *նշանտուքի, հարսնիքի, կնունքի, հանդէսներու եւ տօնակատարութեանց* համար ամէն տեսակ առաջնակարգ նպարեղէններ եւ ըմպելիներ (apéritifs, liqueurs, mousseux, champagne, օղի եւ յայտնի փանճառանիշով գինիներ)։

Հեռաձայնեցէք *ՔԷՕԼԷԵԱՆ*, **Charlebourg: 20-69** եւ անմիջապէս ձեր դուռ տուած հասցէին պիտի ղրկուին ձեր ապսպրանքը մեծաքանակի գինով եւ չսպառուածները ետ առնելու պայմանաւ։

Հասցէ՝ **KEULEYAN**

85, Rue des Chambards.

Bois-Colombes, (Seine).

ԳՈՅԱՄԱՐՏ *Օրացոյց 1936, է. տարի*

Հրատարակութիւն Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան

ԿԱՂԱՆԴԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պահանջեցէք ձեր շրջանի գործակալէն։

Մեծաքանակ գնումներու համար դիմել՝ GAYZAK DJARAYANի, 49, Rue Nationale, Marseille. France.

ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐ ՄԸՆ է տօնական օրերու առթիւ Ց. Ս. Ձէյմաճեանի նորատիպ շքեղ հատորը՝ ԽՕՍՆԱԿ, որ կը պարունակէ շատ մը բարոյացուցիչ պատմուածքներէ զատ Ծնունդի հրապուրիչ պատմութիւններ։ Գին 15 ֆրանք։

Դիմել տպագրիչին՝ **Imp. Der Agopian, 17, Rue Damesme - Paris:**

Դէպի "ԱՐԱՐԱՏ" ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Tél. PROV. 05 - 91   ***39, RUE DE TRÉVISE Métro: CADET***

ԱՄԷՆՈՒՆ ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆԸ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՆՊԱՐԵՂԷՆՆԵՐՈՒ, ՉՈՐ ՄՐԳԵՐՈՒ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐՈՒ

Livraison rapide à domicile

ՆՈՐ ՏԱՐԻԻ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ ԳՆՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄԻ ՄՏԱԾԷՔ ԹԷ ՈՒՐ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՔ

Դիմեցէք Maison PANOSSIAN

22, Rue Baudin,   Tél. Trud. 19-41   Métro: Poissonnière & Cadet

Ուր պիտի գտնէք արեւելեան ամէն տեսակ թարմ նպարեղէններ, չոր պտուղներ մատչելի գիներով

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ

LIVRAISON à DOMICILE

Diplôme d'Honneur 1931

"ՇԻՐԱԿ", ԱՄԵՆՈՒՆ ԾԱՆՕԹ ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

26, Rue de TRÉVISE, մէթրօ **Cadet.** հեռ. **Provence 38-63**

Importation Directe

Մեծ մթերանոց ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ եւ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ նպարեղէններու։ Արեւելեան չոր մրգեր։ Թարմ եւ աժան։ Ամենազեղչեալ գիներ ՆՈՐ ՏԱՐԻԻ եւ ԾՆՈՒՆԴԻ առթիւ։

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ CONSTANTINOPLE

ԿԱՂԱՆԴԻ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

ԱՐԴԷՆ ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ

Ընտիր եւ առատ չոր պտուղներ, թարմ անուշեղէններ, մասնաւոր պատրաստութիւն ԷՔՄԷՔ ՔԱՏԱՅԻՖԻ, անսպառ սեր։

Հաճախորդին տասը վեց ամէն անոնց որ կը ներկայացնեն ՅԱՌԱՋը այս թիւը։

37, Rue de Trévise, (Métro: Cadet)   ***Tél.: Prov. 82-96***